

കാളിദാസസ്തവം

ഡോ: സുധാംഗു ചതുർവേദി

गुरुकुल कांगड़ी विश्वविद्यालय, हरिद्वार
पुस्तकालय

विषय संख्या

पुस्तक संख्या

आगत पंजिका संख्या

पुस्तक पर किसी प्रकार का
निशान लगाना वर्जित है । कृपया
१५ दिन से अधिक समय तक पुस्तक
अपने पास न रखें ।

पुस्तकालय
गुरुकुल कांगड़ी विश्वविद्यालय
हरिद्वार

वर्ग संख्या

आ. सं. ....

पुस्तक-वितरण की तिथि नीचे अंकित है। इस तिथि सहित १५वें दिन तक यह पुस्तक पुस्तकालय में वापिस आ जानी चाहिए। अन्यथा ५ पैसे प्रतिदिन के हिसाब से विलम्ब-दण्ड लगेगा।

2680

29

PRESENTED BY THE MINISTRY OF
EDUCATION & SOCIAL WELFARE
GOVERNMENT OF INDIA

संस्कृत नामावलीकरण १९८४-१९८५

2680

കാളിദാസസർവ്വസ്വം

(രണ്ടാംഭാഗം)

നാലു കാവ്യങ്ങൾ

ഡോക്ടർ സുധാൻതു ചതുർവേദി

സുധാ പബ്ലിക്കേഷൻസ്. തൃശ്ശൂർ-1

വില - 50ക.

കാളിദാസസർവ്വസ്വം

ഗ്രന്ഥകർത്താ

ഡോക്ടർ സുധാംശു ചതുർവേദി

പകർപ്പവകാശം

ഡോക്ടർ സുധാ ചതുർവേദിക്കു്

പ്രസാധനം

സുധാ പബ്ളിക്കേഷൻസ്

തൃശ്ശിവപേരൂർ-1

മുദ്രണം

സെൻ്റ ജോസഫ്സ് ഐ. എസ്സ്. പ്രസ്സ്

തൃശ്ശിവപേരൂർ-1

ഒന്നാം പതിപ്പ്

1976 ജനുവരി 26

വില: 50ക.

KALIDASASARVASWAM

By

DR. SUDHANSHU CHATURVEDI

Copyright to

DR. SUDHA CHATURVEDI

Published by

SUDHA PUBLICATIONS

Trichur-1

Printed at

St. Joseph's I. S. Press

Trichur-1

First Edition

26th January, 1976

Price: Rs. 50

ഉള്ളടക്കം

പ്രതുസംഹാരം	5
മോചദൂതം	44
കുമാരസംഭവം	82
രാജവംശം	208
കാളിദാസസൂക്തികൾ	512
ശ്ലോകാനുകൂലനിക	517
അനുബന്ധങ്ങൾ	
1 അഭിധാനകോശം	548
2 കാളിദാസനൈപ്പറി	563
3 കാളിദാസകൃതികൾ മലയാളത്തിൽ	566
4 പ്രമാണഗ്രന്ഥസൂചിക	572

ഗുർവ്വതർമ്മത്ഥി ശ്രുതപാരദൃശ്വാ
രഘോഃ സകാശാദനവാപ്യ ക്രാമം
ഗതോ വദാന്യാന്തരമിത്യയം മേ
മാ ഭൂൽ പരീവാദനവാവതാരഃ.

രാജവംശം-5/24.

ഋതു സംഹാരം

ആമുഖം

ഋതുസംഹാരം, മേഘഭൂതം എന്ന രണ്ടു ഭാവകാവ്യങ്ങളും കമാരസംഹാരം, രാഘവംശം എന്ന രണ്ടു മഹാകാവ്യങ്ങളും വിക്രമോദ്യോഗീയം, മാളവികാഗ്നിമിത്രം, അഭിജ്ഞാനശാകുന്തളം എന്ന മൂന്നു നാടകങ്ങളും കാളിദാസന്റേതാണെന്നു പണ്ഡിതന്മാർ സമ്മതിക്കുന്നുണ്ട്. സുദീർഘവും സൂക്ഷ്മവുമായ പഠനമൂലം ഈ ഏഴുകൃതികളുടേയും കാലക്രമവും കവിയുടെ മാനസികവികാസത്തെ മനസ്സിലാക്കാനുള്ള ശ്രമത്തിനിടയിൽ, തിട്ടപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്. മൊത്തത്തിൽ പറഞ്ഞാൽ പരിശീലനം, പരിപകൃത (മദ്ധ്യകാലം) വൈദഗ്ദ്ധ്യം (ഉത്തംഗപ്രതിഭ) എന്നീ മൂന്നു ഘട്ടങ്ങളെ കവി തരണം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഇതിൽ ഋതുസംഹാരം, വിക്രമോദ്യോഗീയം എന്നിവ ഒന്നാംഘട്ടത്തിലും മേഘസന്ദേശം, കമാരസംഭവം, മാളവികാഗ്നിമിത്രം എന്നിവ രണ്ടാം ഘട്ടത്തിലും രാഘവംശവും, ശാകുന്തളവും മൂന്നാംഘട്ടത്തിലും പെടുന്നു. അതുകൊണ്ട് ഋതുസംഹാരം കാലത്തെ സംബന്ധിച്ചുടത്തോളം ആദ്യത്തേതും ഗുണത്തെസ്സംബന്ധിച്ചുടത്തോളം അവസാനത്തേതുമായിരിക്കുന്നു.

ഭാവാത്മകമായ ഈ കൃതിയിൽ ആറു സർഗ്ഗങ്ങളും പ്രക്ഷിപ്തശ്ലോകങ്ങളടക്കം 155 പദ്യങ്ങളുമാണുള്ളത്. ഈ കൃതിയുടെ തലക്കെട്ടിന്, പുതിയ രീതിയിൽ 'കാലഘട്ടങ്ങളുടെ രൂപരേഖ' എന്നതും പറയാവുന്നതാണ്. ഉത്തരേന്ത്യയിലെ ആറു ഋതുക്കളെ (കാലഘട്ടങ്ങളെ) സംബന്ധിച്ചു വർണ്ണനമാണ് ഇതിലെ ഉള്ളടക്കം. ഒരു കാമുകൻ തന്റെ പ്രേയസിനു കാണിച്ചുകൊടുത്തു പറയുന്ന രൂപത്തിലാണ് പദ്യങ്ങൾ എഴുതപ്പെട്ടിട്ടുള്ളത്. ചരാചരാത്തകങ്ങളായ ജീവജാലങ്ങളിലും പ്രകൃതിയിലും ഋതുക്കൾ ഉളവാക്കുന്ന പ്രതിഫലനത്തെക്കുറിച്ച് ഇതിൽ സവിസ്തരം പ്രതിപാദിക്കുന്നു.

തന്റെ മറ്റു കൃതികളെ അപേക്ഷിച്ചു രചനാഭംഗിയിൽ വളരെ താണുനിലവാരം പുലർത്തുന്നുവെന്ന കാരണത്താൽ ഋതുസംഹാരം കാളിദാസകൃതിയല്ലെന്നുവരെ ചില വിമർശകന്മാർ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നുണ്ട്. കവിയുടെ ആശയപ്രകടനത്തിലുള്ള സ്വതസ്സിദ്ധമായ ലാളിത്യവും നിരീക്ഷണപാടവവും ഇതിൽ പരിമിതമായേ പ്രകടമാകുന്നുള്ളൂ. പല ഭാഗങ്ങളും അപകൃതവും വിരസമായ ആവർത്തനങ്ങൾ നിറഞ്ഞതുമാണ്.

വളരെ സ്പഷ്ടമായ ബോധം സൃഷ്ടിക്കാനുള്ള കവിയുടെ ശ്രമം കുറവുമാണ്. കാവ്യത്തിന്റെ പൊതുവേയുള്ള ഭംഗിയെ അംഗീകരിക്കുന്നതോടൊപ്പം എല്ലാ പരിമിതികളേയും ഒരു പുതുമുഖത്തിന്റെ കറവുകളെന്ന നിലയിൽ വ്യാഖ്യാനിക്കാവുന്നതാണ്. കാളിദാസകൃതികൾ പഠിക്കുന്ന വിദ്യാർത്ഥികളുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ, കവിയുടെ സാധനയുടെ വികാസകാലത്തെഴുതിയ ആദ്യത്തെ കൃതിയാണ് ഋതുസംഹാരം.

കവിയുടെ ശോഭനമായ ഭാവിയുടെ നല്ലൊരു വാശാനമാണ് ഈ കാവ്യം.

സുര്യോദയം ദിവസത്തെയെന്നപോലെ ഋതുസംഹാരം കാളിദാസനെന്ന കവിയെ അവതരിപ്പിക്കുന്നു.

ഋതു സംഹാരം

മൂലം

(പ്രഥമഃ സർഗ്ഗഃ)

- 1 പ്രചണ്ഡസൂര്യഃ സ്പൃഹണീയചക്രമാഃ
സദാവഗാഹക്ഷമവാരിസഞ്ചയഃ
ദിനാന്തരമ്യോഭ്യുപശാന്തമന്ദമോ
നിദാലകാലോഽയമുപാഗതഃ പ്രിയേ!
- 2 നിശാഃ ശശാങ്കക്ഷതനീലരാജയഃ
കപചിദ്വിചിത്രം ജലയന്ത്രമന്ദിരം
മണിപ്രകാരാഃ സരസം ച ചന്ദനം
ശുചൈ പ്രിയേ! യാന്തി ജനസ്യ സേവ്യതാം.
- 3 സുവാസിതം ഹർമ്യതലം മനോഹരം
പ്രിയാമുഖോച്ഛാസവികമ്പിതം മധു
സുതന്ത്രിഗീതം മദനസ്യ ദീപനം
ശുചൈ നിശീമേന്ദ്രവേന്തി കാമിനഃ.
- 4 നിതംബബിംബൈഃ സദുകുലമേഖലൈഃ
സ്തനൈഃ സഹാരാരേണൈഃ സചന്ദനൈഃ
ശിരോരജ്ജ്വലൈഃ സ്നാനകഷായവാസിന്തൈഃ
സ്മിത്യോ നിദാലം ശമയന്തി കാമിനാം.
- 5 നിതാന്തലാക്ഷാരസരാഗരഞ്ജിതൈർ-
നിതംബിനീനാം ചരണൈഃ സന്തുപ്തൈഃ
പദേപദേ ഹംസതന്മാനകാരിഭീർ-
ജനസ്യ ചിത്തം ക്രിയതേ സമന്തഥം.
- 6 പയ്യോധരാശ്ചന്ദനപങ്കചർചിതാം-
സ്തൂഷാരഗൗരവാർപ്പിതഹാരശേഖരാം
നിതംബശ്ശോശ്ച സഹേമമേഖലാം
പ്രകുച്ഛതേ കസ്യ മനോ ന സോത്സുകം.
- 7 സമുദ്ഗതസ്വേദചിതാംഗസന്ധയോ
വിമുച്യ വാസാംസി ഗുരൂണി സാംപ്രതം
സ്തനേഷു തമ്പംശുകമുനതസ്തനാ
നിവേശയന്തി പ്രമദാഃ സയൌവനാഃ.
- 8 സചന്ദനാംബുവൃജനോൽഭവാനിലൈഃ
സഹാരയഷ്ടിസ്തനമണ്ഡലാപ്പുണ്ണൈഃ
സവല്ലകീകാകളിഗീതനിസ്തപനൈർ-
വിബോധ്യതേ സുപ്ത ഇവാഭ്യ മന്ദമഃ.

ഋതു സാഹചര്യം

ശബ്ദവിവർത്തനം

ഒന്നാം സർഗ്ഗം

1. ഭയം ജനിപ്പിക്കുന്ന സൂര്യൻ, കൊതിയളവാക്കുന്ന ചന്ദ്രൻ, എപ്പോഴും കളിക്കാൻ പററിയ ജലാശയങ്ങൾ, സുഖകരമായ സന്ധ്യാസമയം, അടങ്ങിയ കാമവികാരം ഇങ്ങനെയെല്ലാമുമാം ഗ്രീഷ്മകാലം, പ്രിയേ! ഇതാവനുഭവേണമെന്നു കാണിക്കുന്നു.

2. കറുപ്പുകളെല്ലാമില്ലാത്തതാക്കിയ വെൺതിങ്കൾ ഉള്ള രാത്രികൾ, ചില ദിക്കിൽ വിസ്ഫുലകം ജനിപ്പിക്കുന്ന ജലയന്ത്രഗൃഹം, പലതരം രത്നങ്ങൾ, കൊഴുത്ത ചന്ദനച്ചാറ് ഇതെല്ലാം ഗ്രീഷ്മകാലത്തു്, പ്രിയേ! ജനങ്ങൾക്കു സുഖമായി അനുഭവിക്കത്തക്കവെയായിത്തീരുന്നു.

3. പരിമളം ഇളകുന്ന മനോഹരമായ വെൺകളിമാടം, പ്രേയസിയുടെ ശ്വാസവായു തട്ടി തുളുമ്പുന്ന തെളിമദ്യം, സുഖകരമായ വീണാഗാനം എന്നീ കാമോദീപകങ്ങളായ വസ്തുക്കൾ ഗ്രീഷ്മകാലത്തു രാത്രിയിൽ കാമികൾ അനുഭവിക്കുന്നു.

4. നേരിയ പുഞ്ചേല ധരിച്ചു് അർദ്ധത്താൻ അണിഞ്ഞിട്ടുള്ള കനത്ത നിതംബപ്രദേശങ്ങൾകൊണ്ടും ചന്ദനച്ചാറും മുത്തുമാലകളും ചേർന്ന പോർക്കൊങ്കുകൾകൊണ്ടും കളിച്ചു് വാസനതൈലം പുരട്ടിയ വാർകുന്തൽകൊണ്ടും സ്ത്രീകൾ കാമികളുടെ പുടാറുന്നു.

5. ചെമ്പഞ്ഞിച്ചാറണിഞ്ഞ തുടുപ്പിച്ചു്, കാൽചിലങ്കകൾ ധരിച്ചു്, ഓരോ അടിവെയ്പ്പിലും അരയന്നങ്ങൾ കൂകുന്നതുപോലെ കിലക്കുമുണ്ടാക്കുന്ന നിതംബിനിയാരുടെ ചേവടികൾ മനസ്സിനെ കാമവിവശമാക്കിത്തീർക്കുന്നു.

6. ചന്ദനച്ചാറു പുരട്ടി വെൺമുത്തുമാലകൾ അണിഞ്ഞ കളർമുലകളും പൊന്നരഞ്ഞാൻ ഇണങ്ങിയ നിതംബപ്രദേശങ്ങളും ആരുടെ മനസ്സിനെയാണ് ഉൽക്കണ്ഠാകലമാക്കിത്തീർക്കാത്തതു്.

7. വിരൽ കൊങ്കുകളുള്ള മലാലസകളായ യുവതികൾ ഇപ്പോൾ അവയവസന്ധികളിലെല്ലാം വിയപ്പിനിറന്നു പൊങ്ങുകയാൽ കനത്ത വസ്യങ്ങളെല്ലാം അഴിച്ചുമാറി സ്തനങ്ങളിൽ നേരിയവസ്യം ഇടുന്നു.

8. ചന്ദനച്ചാറിൽ മുക്കിയ വിശദിയിൽനിന്നു വീഴുന്ന ഇളംതെന്നലുകളും മുത്തണിസ്സനങ്ങൾ അർദ്ധത്തിക്കൊണ്ടുള്ള ആലിംഗനങ്ങളും വീണകളുടെ അവിഷ്കരണമനോഹരങ്ങളായ ഗീതധ്വനികളും ഉറങ്ങിയതുപോലെ അടങ്ങിക്കിടക്കുന്ന കാമനെ ഇപ്പോൾ ഉണർത്തുന്നു.

9 സിന്ധോ ഹർദ്യേഷ നിശാസ യോഷിതം
സുഖപ്രസുപ്താനി മുഖാനി ചന്ദ്രമാഃ
വിലോക്യ നൂനം ഭൃശമൃത്യുകശ്ചിരം
നിശാക്ഷയേ യാതി ഹ്രിയേവ പാണ്യതാം.

10 അസഹ്യവാരോദ്ധതരേണമണ്ഡലാ
പ്രചണ്ഡസുതൃതപതാപിതാ മഹീ
ന ശക്യതേ ദൃഷ്ടമപി പ്രവാസിഭിഃ
പ്രിയാവിയോഗാനലഭഗ്ധമാനസൈഃ.

11 മൃഗാഃ പ്രചണ്ഡാതപതാപിതാ ഭൃശം
തൃഷാ മഹത്യാ പരിശുഷ്കതാലവഃ
വനാന്തരേ തോയമിതി പ്രധാവിതാ
നിരീക്ഷ്യ ഭിന്നാഞ്ജനസംനിഭം നഭഃ.

12 സവിഭ്രമൈഃ സസ്വിതജിഹവീക്ഷിതൈർ-
വിലാസവത്യോ മനസി പ്രവാസിനാം
അനംഗസന്ദീപനമാശ്ര കർച്ചതേ
യഥാ പ്രദോഷാഃ ശശിചാരുഭ്രഷണാഃ.

13 രവേർമയുഖൈരഭിതാപിതോ ഭൃശം
വിഭഗ്ധമാനഃ പഥി തപ്തപാംസുഭിഃ
അവാങ്മുഖോ ജിഹഗതിഃ ശ്വസൻ മുഹൂഃ
ഹണീ മയൂരസ്യ തലേ നിഷിദതി.

14 തൃഷാ മഹത്യാ ഹതവിക്രമോദ്യമഃ
ശ്വസൻ മുഹൂർഭൂരവിദാരിതാനനഃ
ന ഹന്ത്യഭൂരേപി ഗജാൻ മൃഗേശ്വരോ
വിലോലജിഹ്വശ്ചലിതാഗ്രകേസരഃ.

15 വിശുഷ്കകണ്ഠോൽഗതശീകരാഭസോ
ഗന്ധ്വിഭിർഭാരമതോഭിതാപിതാഃ
പ്രവൃദ്ധതൃഷ്ണോപഹതാ ജലാത്മിനോ
ന ദന്തിനഃ കേസരിണോഽപി ബിഭൃതി.

16 ഹതാഗ്നികല്ലൈഃ സവിതൂർഗന്ധ്വിഭിഃ
കലാപിനഃ ക്ലാന്തശരീരചേതസഃ
ന ഭോഗിനം ഘ്നന്തി സമീപവർത്തിനം
കലാപചക്രേഷു നിവേശിതാനനം.

17 സ്ഭദ്രമുഷ്ടം പരിശുഷ്കകർമ്മം
സരഃ ഖനനായതചോത്രമണ്ഡലൈഃ
രവേർമയുഖൈരഭിതാപിതോ ഭൃശം
വരഹയുഗ്മോ വിശതീവ ഭൂതലം.

9. വെൺകുളി പുശിയ ഗന്ധകൃഷ്ണത്തിന് രാത്രിയിൽ സുഖമായി കിടന്നുറങ്ങുന്ന സ്ത്രീകളുടെ മുമ്പാകെ ചന്ദ്രൻ വെളരെ നേരം ഏറ്റവും സൗകൃത്യത്തോടുകൂടി നോക്കിനിന്നിട്ട്, പുലർകാലത്തു ലജ്ജ നിമിത്തമാവണം വിളച്ച് ബാധിച്ചവനായിത്തീരുന്നു.

10. വല്ലഭോരുടെ വിരഹാഗ്നിയാൽ മനം വെന്ത വിരഹികൾക്കു സഹിക്കാനാവാത്ത ചുടുകാരാടിച്ച് പൊടിപടരും പൊത്തിയും സൂര്യന്റെ പൊടിവെയിലേറ്റു പഴുത്തും ഭൂമി, ഒരു നോക്കാൻപോലും വയ്യാത്തതായിരിക്കുന്നു.

11. ഗുഹാരംഗം, കടുത്ത വെയിൽക്കൊണ്ടു പൊറിഞ്ഞു വല്ലാതെ വർദ്ധിച്ച ദാഹംകൊണ്ടു ഓറു വരണ്ടു, അണ്ണജനപ്പെട്ടിപ്പോലെ മിന്നുന്ന ആകാശം ഭൂതകണ്ടു വെള്ളമാണെന്നു പറ്ററിധരിച്ച കാട്ടിൽ കരിച്ച പായാൻ തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു.

12. ശൃംഗാരരംഗി കോലുന്ന സുന്ദരിക്കർ ചന്ദ്രബിംബമാകുന്ന തരുപത മമണിഞ്ഞ രാത്രിയെന്നപോലെ ചിലാസംപൂർണ്ണം, കണ്മുഖാസ്തിയുടേ നോക്കിയും വിരഹികളുടെ മനസ്സിൽ കാമ്പികാരത്തിന് പെട്ടെന്നു ദീപ്തി ഉണ്ടാക്കുന്നു.

13. സൂര്യന്റെ രശ്മികളാൽ എരിപൊരിസഞ്ചാരംകൊണ്ടു, വഴിയിൽ പഴുത്ത പൂഴിമണ്ണിൽ പെന്തുപിടയുന്ന പാമ്പു്, തല താഴ്ത്തി ഇഴഞ്ഞിഴഞ്ഞു് വല്ലാതെ കിതച്ചുകൊണ്ടു് മയിലിന്റെ തണലിൽ ചെന്നു കിടക്കുന്നു.

14. ദാഹം വർദ്ധിക്കുകയാൽ പരാക്രമവും ഉത്സാഹവും നശിച്ച് വീണ്ടും വീണ്ടും കിതച്ചു നല്ലപോലെ ഓ പൊളിച്ചും നമ്പിട്ടിമുറിയും കഞ്ചിരോമങ്ങളുടെ അറ്റം ചലിപ്പിച്ചും കിടക്കുന്ന സിംഹം, അടുത്തു കണ്ടിട്ടു പോലും ഗജങ്ങളെ കൊല്ലുന്നില്ല.

15. സൂര്യന്റെ വെയിലേറ്റു പൊടിഞ്ഞു തൊണ്ടരണ്ടവയും തുമ്പി കൈ വഴിയായി നീർത്തുള്ളികൾ ചിതറുന്നവയും ആയ ആനകൾ ദാഹം വല്ലാതെ വർദ്ധിച്ചു വെള്ളംതേടിപ്പോകുമ്പോൾ സിംഹത്തെപ്പോലും ഭയപ്പെടുന്നില്ല.

16. ഏരിതിപോലുള്ള പൊരിനെയിശ്ശേറ്റ് ഉടലും കർമ്മം തളർന്ന ശ്വേലുകൾ, (തണുപ്പുതേടി) അടുക്കൽപന്നു തങ്ങളുടെ ചീപികൾക്കിടയിൽ തല പുഴുത്തിവെപ്പുകിടക്കുന്ന പാമ്പിനെ കൊല്ലുന്നില്ല.

17. പന്നിപ്പുട്ടം, വരവി ചളിയുന്നങ്ങിയ പെരുന്തിന്റെ പിണ്ടു തേറുകൾകൊണ്ടു മുതൽക്കു കത്തിപ്പിടക്കുന്നതുകണ്ടാൽ സൂര്യൻ ചെങ്കുതിര കളേറ്റ് വല്ലാതെ വർദ്ധിച്ച ചൂടിനിമിത്തം ഭൂമിയും ഉള്ളിലേക്കു പോകാൻ ശ്രമിക്കുകയാണെന്നു തോന്നും.

- 18 വിവസ്വതാ തീക്ഷ്ണതരാംശ്രമാലിനാ
സപങ്കതോയാൽ സരസോഭിതാപിതഃ
ഉൽപ്പുതൃ ഭേകസ്തുഷിതസ്യ ഭോഗിനഃ
ഫണാതപത്രസ്യ തലേ നിഷീദതി.
- 19 സമുദ്ധൃതാശേഷമുണാളജാലകം
വിപന്നമീനം ദ്രുതഭീതസാരസം
പരസ്വരോൽപീഡനസംഹർത്തൈർഗളൈഃ
കൃതം സരഃ സാന്ദ്രവിമർദ്ദകർദ്ദമം.
- 20 രവിപ്രഭോതഭിന്നശിരോമണിപ്രഭോ
വിലോലജിഹ്വാദധലീഡമാന്തഃ
വിഷാഗ്നിസുയ്യാതപതാപിതഃ ഫണീ
ന ഹന്തി മണ്ഡൂകകുലം തൃഷാകലഃ.
- 21 സഫേനലാലാവൃതവക്ത്രസമ്പടം
വിനിഃസൃതാലോഹിതജിഹ്വമുഖം
തൃഷാകലം നിഃസൃതമദ്രിഗഹപരാ-
ദവേക്ഷമാണം മഹിഷീകലം ജലം.
- 22 പടുതരഭവദാഹോച്ഛുഷ്കസസ്യപ്രരോഹാഃ
പരുഷപവനവേഗോൽക്ഷിപ്തസംശുഷ്കപണ്ണാഃ
ദിനകരപരിതാപക്ഷീണതോയാഃ സമന്താ-
ദ്വിദ്യതി യേമുച്ഛൈർവീക്ഷ്യമാണാ വനാന്താഃ.
- 23 ശ്വസിതി വിഹഗവർഗ്ഗഃ ശീണ്ണപണ്ണദ്രുമസ്ഥഃ
കപികലമുപയാതി ക്ലാന്തമദ്രേർനികഞ്ജം,
ഭ്രമതി ഗവയയുഗ്മഃ സർവ്വതസ്തോയമിച്ഛൻ
ശരഭേലമജിഹ്മം പ്രോദ്ധരതൃംബ കൂപാൽ.
- 24 വികചനവകസംസ്വേച്ഛസിന്ദുരഭാസാ
പ്രബലപവനവേഗോൽഭൂതവേഗേന തുണ്ണം
തരുവിടപലതാഗ്രാലിംഗനവ്യാകലേന
ദിശി ദിശി പരിദഗ്ധാ ഭ്രമയഃ പാവകേന,
- 25 ജലതി പവനവൃദ്ധഃ പർവ്വതാനാം ദരീഷു
സ്തൂടതി പട്ടനിനാദഃ ശുഷ്കവംശസ്ഥലീഷു
പ്രസരതി തുണമദ്ധ്യേ ലബ്ധവൃദ്ധിഃ ക്ഷണേന
ശ്വപയതി മൃഗവർഗ്ഗം പ്രാന്തലഗ്നോ ദവാഗ്നിഃ.
- 26 ബഹുതര ഇവ ജാതഃ ശാലമലീനാം വനേഷു
സ്തൂടതി കനകഗൗരവഃ കോടരേഷു ദ്രുമാണാം
പരിണതഭളശാഖാനൽപതൻ പ്രാംശുവൃക്ഷാൻ
ഭ്രമതി പവനധൂതഃ സർവ്വതോഽഗ്നിർഭനഃനേ.

18. സൂര്യന്റെ ഏറ്റവും കടുത്ത വെയിൽനിമിത്തം (ചുട്ടപൊള്ളുന്ന) ചളിയും വെള്ളവുമുള്ള പൊയ്കയിൽനിന്നു ചൂടു സഹിക്കാനാവാതെ തവള മേല്പോട്ടു ചാടി ഭാഹിച്ച പാമ്പിന്റെ വിടർത്തിയ പടഞ്ഞിൻകീഴിൽ ചെന്നിരിക്കുന്നു.

19. താരാവളയം മുഴുവൻ പഠിച്ചെടുത്തതും മത്സ്യങ്ങൾ ചത്തൊടുങ്ങിയതും വണ്ടാരം കോഴികൾ ഭയന്നകന്നതുമായ താമരപ്പൊയ്കയെ, തമ്മിൽ തിക്കിത്തിരക്കി ചെന്നിറങ്ങിയ ആനകൾ ചവിട്ടിക്കഴിച്ച ചളിമാത്രമുള്ള താക്കീരത്തിന്തു.

20. സൂര്യകാന്തിയോടികലർന്ന ശിരോമുതകാന്തിയോടുകൂടിയതും ഇളകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഈട്ടനാവുകൊണ്ടു കാരറ്റു നക്കിക്കുടിക്കുന്നതും വിഷത്താലും സൂര്യന്റെ വെയിലും നിമിത്തം ഏറിപൊരിക്കൊണ്ടു ഭാഹിച്ചു വലയുന്നതുമായ പാമ്പു തവളകളെ കൊല്ലുന്നില്ല.

21. നരയും പതയും നിറഞ്ഞ വായോടുകൂടി തുടുത്ത നാവുനീട്ടി മേല്പോട്ടു നോക്കി ഭാഹിച്ചുവലഞ്ഞ ഏതമകൾ പവ്വതഗുഹയിൽനിന്നു പുറത്തുവന്നു വെള്ളമുന്തെപ്പിക്കുന്നു.

22. ശക്തിയേറിയ കാട്ടുതീമൂലം ചെടികൾ ഉണങ്ങിക്കരിഞ്ഞതും പരുത്തകാരേറ്റു ഉണങ്ങിയ ചപ്പിലകൾ പറക്കുന്നതും സൂര്യന്റെ വെയിലേറ്റു വെള്ളം വറ്റിയതുമായ ചുറ്റുമുള്ള വനപ്രദേശങ്ങൾ, കാണുന്നവർക്ക് ഏറ്റവും ഭയമുളവാക്കുന്നു.

23. പക്ഷികൾ ഇല കൊഴിഞ്ഞ മരത്തിന്മേലിരുന്നു നെടുവീർപ്പിടുന്നു. കരങ്ങന്മാർ തളർന്നു പവ്വതത്തിലെ വള്ളിക്കുടിലുകൾ പുകുന്നു. കാട്ടുകാളക്കൂട്ടം വെള്ളം തേടി എല്ലായിടത്തും പാഞ്ഞുനടക്കുന്നു. ഏട്ടിമാനകൾ കിണറ്റിൽനിന്നു നേരെ വെള്ളം കുടിക്കുന്നു.

24. വിടന്ന് "കസംഭേ" പൂക്കൾപോലെയും നിറന്ന സിന്ദൂരംപോലെയും തുടുത്തതും കൊടുങ്കാറ്റു വീശുകയാൽ വേഗം വർദ്ധിച്ചതും മരക്കൊമ്പുകളുടേയും വള്ളികളുടേയും അഗ്രഭാഗങ്ങൾവരെ വ്യംപിച്ചതുമായ അഗ്നി എല്ലാഭിക്കിലും ഭൂവീഭാഗങ്ങൾ ഹേപ്പിച്ചുകഴിഞ്ഞു.

25. ഒരു ഭാഗത്തു ഹിടിപെട്ട കാട്ടുതീ, കാരേറ്റു വർദ്ധിച്ചു, പവ്വതങ്ങളിലെ ഗുഹകളിൽ ചൂടും വെളിച്ചവും ഉണ്ടാകുന്നു. ഉണങ്ങിയ മുളംപട്ടിലുകളിൽ വലിയ ശബ്ദത്തോടുകൂടി പൊട്ടിത്തെറിക്കുന്നു. പുല്ലുകളിൽ വേഗത്തിൽ ആളിക്കത്തി പരക്കുന്നു. മൃഗങ്ങളെ ഹേപ്പിക്കുന്നു.

26. കാട്ടുതീയ്ക്കു കാരറ്റിൽ ആളിക്കത്തി പൂമരക്കാടുകളിൽ വളരെ യേറെ വർദ്ധിക്കുന്നു. മരങ്ങളുടെ പൊത്തുകളിൽ പൊന്നുപോലെ ശോഭിക്കുന്നു. ഇലകളും കൊമ്പുകളും ഉണങ്ങിയ, നെടിയ മരങ്ങളിൽ പാഞ്ഞു കേറുന്നു. അങ്ങനെയെല്ലാഭിക്കിലുമോടിനടക്കുന്നു.

- 27 ഗജഗവയമൃഗേന്ദ്രാ വഹ്നിസന്തപ്തദേഹഃ
 സൂഷ്മ ഇവ സമേതാ ദ്വന്ദ്വഭാവം വിഹായ
 ഹൃതവഹപരിവേഷാഭാശു നിർഗത്യ കക്ഷാ-
 ദ്വിപുലപുളിനദേശം നിമ്നഗാം സംവിശന്തി.
- 28 കമലവനചിതാംബുഃ പാടലാമോരേര്യഃ
 സുഖസലിലനിഷേകഃ സേവ്യചന്ദ്രാംശുഹാരഃ
 പ്രജതു തവ നിദാഘഃ കാമിനീഭിഃ സമേതോ
 നിശി സുലളിതഗീതേ ഹർമ്യപൃഷ്ഠേ സുഖേന.

ദ്വിതീയഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 സശീകരാംഭോധരമത്തകഞ്ജര-
 സ്തൂഡിൽപതാകോഴനിശബ്ദമർദ്ദഃ
 സമാഗതോ രാജവടുദ്ധതദ്യുതിർ-
 ഘനാഗമഃ കാമിജനപ്രിയഃ പ്രിയേ!
- 2 നിതാന്തനീലോൽപലപത്രകാന്തിഭിഃ
 ക്വചിത് പ്രഭിന്നാഞ്ജനരാശിസന്നിഭൈഃ
 ക്വചിത്സഗർഭപ്രമദാസ്തനപ്രഭൈഃ
 സമോചിതം വ്യോമ ഘനൈഃ സമന്തതഃ.
- 3 തുഷാകലൈശ്ചാതകപക്ഷിണാം കലൈഃ
 പ്രയാചിതാസ്തോയരോവലംബിനഃ
 പ്രയാന്തി മന്ദം നവവരവിഷിണോ
 വലാഹകാഃ ശ്രോത്രമനോഹരസ്വനാഃ.
- 4 വലാഹകാശ്ചാശനിശബ്ദഭീഷണാഃ
 സുരേന്ദ്രചാപം ദധതസ്തൂഡിൽഗുണം
 സുതീക്ഷ്ണധാരാപതനോഗ്രസായകൈ-
 സ്തദന്തി ചേതഃ പ്രസഭം പ്രവാസിനാം.
- 5 പ്രഭിന്നവൈദ്യുനിഭൈസ്തൃണാങ്കരൈഃ
 സമോചിതാ പ്രോത്ഥിതകന്ദളീദളൈഃ
 വിഭാതി ശുക്ലേതരന്തദ്രുഷിതാ
 വരാംഗനേവ ക്ഷിതിരിന്ദ്രഗോപകൈഃ.
- 6 സദാ മനോജ്ഞം സ്വനദുൽസവോത്സുകം
 വികീർണ്ണവിസ്കീർണ്ണകലാപശോഭിതം
 സസംഭ്രമാലിംഗനചുംബനാകലം
 പ്രപൃത്തനൃത്യം കലമദ്യ ബർഹിണം.

27. ആനകളും കാട്ടുകാളകളും സിംഹങ്ങളും കാട്ടുതീയേറ്റ ദേഹം പൊള്ളിയപ്പോൾ വൈരം വെടിഞ്ഞു സുഹൃത്തുക്കളെപ്പോലെ ഒന്നിച്ചുവേണു തീയിനെ പേടിച്ചു കാട്ടിൽനിന്നു ഓടി പുറത്തുകടന്നു, പരന്ന മണൽത്തട്ടുള്ള പുഴയിൽപ്പെന്നു മുഴുകുന്നു.

28. താമരക്കാട് നിറഞ്ഞ ജലാശയങ്ങളോടുകൂടിയതും പാതിരിപ്പുവിന്റെ പരിമളം പരന്നതും ജലസ്നാനം സുഖകരമായിത്തോന്നിക്കുന്നതും പൂനിലാവും മുത്തുമാലകളും ഉപയോഗിക്കാൻ പഠിയ്ക്കുന്നതും ആയ ഈ ഗ്രീഷ്മകാലരാത്രികൾ, മധുരഗീതങ്ങളോടുകൂടിയ മന്നിമാളികകളിൽ സന്ദരിച്ചോടുകൂടി നിനക്കു സുഖമായി കടന്നുപോകട്ടെ.

രണ്ടാം സർഗ്ഗം

1. നിർത്തുള്ളികൾ വിതയ്ക്കുന്ന മേഘങ്ങളാകുന്ന മടിച്ച ആനകളെണ്ണം, മിന്നൽക്കൊടികളാകുന്ന കൊടിക്കുരകളെണ്ണം, ഇടിമുഴക്കമാകുന്ന മട്ടുമേളമുണ്ണം. ഇങ്ങനെയുള്ള, കാമിജനങ്ങൾക്കിഷ്ടപ്പെട്ട, കാന്തിപിന്തുന്ന മഴക്കാലം പ്രിയേ! രാജാവിനെപ്പോലെ വന്നുവേണിരിക്കുന്നു.

2. ചില ദിക്കിൽ കരിംകൂവളപ്പക്കളുടെ ഇതളുകളെപ്പോലെയും ചില ദിക്കിൽ വെട്ടിപ്പൊളിച്ച അജനസഞ്ചയങ്ങളെപ്പോലെയും ചില ദിക്കിൽ ഗർഭിണികളായ സ്ത്രീകളുടെ സ്തനങ്ങളെപ്പോലെയും ഉള്ള മേഘങ്ങൾ ആകാശം മുഴുവൻ പരന്നുകഴിഞ്ഞു.

3. ദാഹിച്ചവലഞ്ഞ 'ചാതക' പക്ഷികളാൽ അഭ്യർത്ഥിക്കപ്പെട്ട മേഘങ്ങൾ ധാരാളം വെള്ളം വഹിച്ചു പുതുമഴ പൊഴിച്ചുകൊണ്ണം, കാതുകൾക്കിമ്പം നൽകുന്ന ശബ്ദത്തോടുകൂടി മൊല്ല മെല്ലെ സഞ്ചരിക്കുന്നു.

4. ഇടിവെട്ടുകൊണ്ടു യേങ്കരങ്ങായ മേഘങ്ങൾ, മിന്നലാകുന്ന ഞാനേറിയ ഇന്ദ്രചാപം (മഴവില്ലു) എടുത്തു മുച്ചയേറിയ ജലധാരകളാകുന്ന കൂരമ്പുകൾ പൊഴിച്ചു വിരഹികളുടെ മനസ്സിനെ വല്ലാതെ വേണിപ്പിക്കുന്നു.

5. പൊളിച്ച വൈദൂര്യരത്നങ്ങളെപ്പോലുള്ള പുല്ലിൻമുളകളെക്കൊണ്ടും മുളച്ചുപൊങ്ങുന്ന നീലവാഴകളുടെ ഇലകളെക്കൊണ്ടും ഇന്ദ്രഗോപങ്ങളെന്നു പറയുന്ന ഒരുതരം ചുവന്ന പ്രാണികളെക്കൊണ്ടും ഭൂമി, വെളുപ്പൊഴികെ മറ്റുനിറമുള്ള രത്നങ്ങളുണിഞ്ഞ സുന്ദരിയെന്നപോലെ ശോഭിക്കുന്നു.

6. ഏപ്പോഴും മനോഹരമായി ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ടും ആനന്ദജനകങ്ങളായ വയാപാരങ്ങളിൽ ഉത്സാഹംപൂണ്ടും നീണ്ട പീലികൾ വിടർത്തി സംഭ്രമത്തോടെ ആലിഗനം ചെയ്തും ചുംബിച്ചും മയിലുകൾ ഇപ്പോൾ നൃത്തംവെച്ചാൻ തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു.

- 7 നിപാതയന്ത്യഃ പരിതസ്സുട്രുമാൻ
 പ്രവൃദ്ധവേഷാഗഃ സലിലൈനീർമ്മലൈഃ
 സ്രിയഃ സുദൃഷ്ടാ ഇവ ജാതവിദ്രുമാഃ
 പ്രയാന്തി നദ്യസ്തപരിതഃ പയോനീധിം.
- 8 തുണോൽക്കരൈരൽഗതകോമളാങ്കുരൈർ-
 ശ്ചിതാനി നീലൈർഹരിണീമുഖക്ഷന്തൈഃ
 വനാനി വൈന്ധ്യാനി ഹരന്തി മാനസം
 വിഭ്രഷിതാനൃഗൽഗതപല്ലവൈർദ്രുമൈഃ.
- 9 വിലോലനേത്രാൽപലശോഭിതാനനൈർ-
 മൃഗൈഃ സമന്താദൃപജന്തസാധ്യസൈഃ
 സമാചിതാ സൈകതിനീ വനസ്ഥലീ
 സമുത്സുകത്വം പ്രകരോതി ചേതസഃ.
- 10 അഭീക്ഷണമുച്ഛൈർധനതാ പയോമുചാ
 ഘനാസാഭാരികൃതശർവ്വരീഷാപി
 തന്ധിപ്രഭാദർശിതമാഗ്നിദ്രുമയഃ
 പ്രയാന്തി രാഗാഭിസാരികാഃ സ്രിയഃ.
- 11 പയോധരൈർഭീമഗഭീരനിസ്വപ്നൈ-
 സ്സന്ധിതഭിരുദ്ഭോജിതചേതസോ ഭൃശം
 കൃതാപരാധാനപി യോഷിതഃ പ്രിയാൻ
 പരിഷ്വജന്തേ ശയനേ നിരന്തരം.
- 12 വിലോചനേന്ദീവരവാരീബിന്ദുഭീർ-
 നിഷിക്തബിംബാധരചാരുപല്ലവാഃ
 നിരസ്തമാല്യാരേണാനലേപനാഃ
 സ്ഥിതാ നിരാശാഃ പ്രമദാഃ പ്രവാസിനാം.
- 13 വിപാഘധൂരം കീടരജസ്തുണാനപിതം
 ഭുജംഗവദ്വക്ത്രഗതിപ്രസർപ്പിതം
 സസാധ്യസൈർഭേകകലൈർനിരീക്ഷിതം
 പ്രയാന്തി നിമ്നാഭീമുഖം നവോദകം.
- 14 വിപന്നപുഷ്പം നളിനീം സമുത്സുകാ
 വിഹായ ഭൃഗാഃ ശ്രുതിഹാരിനിസ്വനാഃ
 പതന്തി മുഖാഃ ശിഖിനാം പ്രസ്തൃതാം
 കലാപചക്രേഷു നവോൽപലാശയാ.
- 15 വനഭിപാനം നവവാരീഭസ്യനൈർ-
 മദാനപിതാനാം ധ്വാനതാം മുഹൂർമുഹൂഃ
 കപോലദേശാ വിമലോൽപലപ്രഭാഃ
 സഭൃഗയുഗ്മൈർമദവാരീഭിശ്ചിതാഃ.

7. ഔക്കിന്നുക്കുട്ടിയ കലങ്ങിയപ്പോൾ പൊങ്ങി ഇരുകരകളിലുമുള്ള മരങ്ങളെ പൂക്കിമറിച്ചൊണ്ടു, പൂക്കൾ ഓടുകയും മോലസകളുമായ സ്ത്രീകളെന്നപോലെ കടലിലേക്കു കുതിച്ചുപായുന്നു.

8. കോമളങ്ങളായ മുതുകൾ പൊങ്ങുന്നവയും പെൺമാനകൾ തല കെട്ടി വയം ആയ പച്ചപ്പുൽത്തുകിടികൾ നിറഞ്ഞതും തളിരണിഞ്ഞ മരങ്ങൾ നിറന്നതും ആയ വിന്ധ്യ പർവ്വതത്തിലെ കാടുകൾ മനസ്സിനെ വശീകരിക്കുന്നു.

9. ഇളകുന്ന കരിംകുവളപ്പുപോലുള്ള കണ്ണുകളെക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന മുഖത്തോടുകൂടിയ ഭയസംഭ്രാന്തങ്ങളായ മാനകൾ എന്തു ധാരാളമുള്ള മണൽത്തിട്ടോടുകൂടിയ വനപ്രദേശം മനസ്സിനു ഊക്കണയുളവാക്കുന്നു.

10. അഭിസാരികളായ സ്ത്രീകൾ, തുടരെത്തുടരെ ഉച്ചത്തിൽ മുഴങ്ങുന്ന മേഘത്താൽ കൂരിരൾ നിറഞ്ഞ രാത്രികളിൽപ്പോലും അന്തരാഗംനിമിത്തം ഇടിമിന്നലിന്റെ പ്രകാശം കാട്ടിക്കൊടുത്ത വഴിയിലൂടെ യാത്ര ചെയ്യുന്നു.

11. അതിഭയങ്കരമായി ഇടിവെട്ടുന്ന മേഘങ്ങളാലും ഇടിമിന്നലുകളാലും ഏറ്റവും ഭയപ്പെട്ട സ്ത്രീകൾ, തൊറുചെമ്പു തുത്താക്കുമ്മാരപ്പോലും മെത്തയിൽ ആലിംഗനം ചെയ്യുന്നു.

12. വിരഹികളുടെ ഭാര്യന്മാരായ യുവതികൾ കരിംകുവളപ്പുകൾപോലുള്ള കണ്ണുകളിൽനിന്നു ഇററിറുവീഴുന്ന കണ്ണീർകൊണ്ടു ഇളംതളിർപോലുള്ള ചെഞ്ഞ്ചാടി കഴുകിയും മാലകളും ആരേണങ്ങളും കുറിച്ചുട്ടുകളുമെല്ലാം വെടിഞ്ഞും നിരാശ പൂണ്ടു നിൽക്കുന്നു.

13. കലങ്ങിയും പൂക്കളും പൊടിയും പല്ലും ചലനം പാമ്പിനെപ്പോലെ വളഞ്ഞുവളഞ്ഞു നീങ്ങിയും ഭയംപൂണ്ടു തവളകളുടെ നോട്ടമേറുകൊണ്ടു പുതുവെള്ളം താഴോട്ടൊഴുകുന്നു.

14. പൂക്കൾ നശിച്ച താമരപ്പൊയ്കയെ ഉപേക്ഷിച്ച് ഊക്കണയുപൂണ്ടു വണ്ടുകൾ കണ്ണുസുഖപ്രദമായ ശബ്ദമുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടു, നൃത്തം ചെയ്യുന്ന മയിലുകളുടെ പീലികളിൽ, പുതിയ കരിംകുവളപ്പുകളാണെന്നു തെറ്റിദ്ധരിച്ചു ചെന്നുവീഴുന്നു.

15. പുതുമേഘങ്ങളുടെ മുറുച്ച കേട്ടു വീണ്ടുംവീണ്ടും ചീന്നും വിളിക്കുന്ന, മരംപാടുള്ള കാട്ടാനകളുടെ, തെളിഞ്ഞ കരിംകുവളപ്പുകളുടെ നിറം പൂണ്ടു കവിലാത്തടങ്ങളിൽ മടന്നിരും വണ്ടിൻചാത്തുകളും സ്ഥലംപിടിച്ചിരിക്കുന്നു.

- 16 പ്രവാസിനാമംബുദചംബിതോപലാഃ
സമാചിതാഃ പ്രസ്രവണൈഃ സമന്തതഃ
പ്രവൃത്തന്തൃത്യൈഃ ശിഖിഭിഃ സമാകലാഃ
സമുത്സുകത്വം ജനയന്തി ഭൂധരാഃ.
- 17 കദംബസർജ്ജാർജ്ജനകേതകീവനം
വികമ്പയംസ്തൽകസുമാധിവാസിതഃ
സശീകരാംഭോധരസംഗശീതളഃ
സമീരണഃ കം ന കരോതി സോത്സുകം.
- 18 ശിരോരുഹൈഃ ശ്രോണിതടാവലംബിഭിഃ
കൃതാവതംസൈഃ കസുമൈഃ സുഗന്ധിഭിഃ
സ്തനൈഃ സഹാദൈർവദനൈഃ സസീധുഭിഃ
സ്രിയോ രതിം സഞ്ജനയന്തി കാമിനാം.
- 19 വഹന്തി വഷന്തി നദന്തി ഭാന്തി
ധ്യായന്തി നൃത്യന്തി സമാശ്രയന്തി
നദ്യോ ഘനം മത്തഗജാ വനാന്താഃ
പ്രിയാവിഹീനാഃ ശിഖിനഃ പ്ലവംഗാഃ.
- 20 തഡിപ്തതാശക്രയാന്തർവിഭൂഷിതാഃ
പയോധരാസ്തോയരോവലംബിനഃ
സ്രിയശ്ച കാഞ്ചീമണികണ്ഡലോജ്ജ്വലാ
ഹരന്തി ചേതോ യുഗപൽ പ്രവാസിനാം.
- 21 മാലാഃ കദംബനവകേസരകേതകീഭി-
രായോജിതാഃ ശിരസി ബിഭ്രതി യോഷിതോദ്യ-
കണ്ണാന്തരേഷു കകഭ്രൂമമഞ്ജരീഭി-
രിച്ഛാന്തകൂലരചിതാനവതംസകാംശ്വ.
- 22 കാളാഗുരുപ്രചുരചന്ദനചർച്ചിതാംഗ്യഃ
പുഷ്പാവതംസസുരഭീകൃതകേശപാശാഃ
ശുഭ്രാ ധ്വനിം ജ്വലമുചാം ത്വരിതം പ്രഭോഷേ
ശയ്യാഗൃഹം ഗുരുഗൃഹാൽ പ്രവിശന്തി നായ്കഃ.
- 23 കവലയുഭളനീലൈരുന്നതൈസ്തോയനമൈശ്വർ-
മുദ്രപവനവിധുതൈർമന്ദമന്ദം ചലന്തിഃ
അപഹൃതമിവ ചേതസ്തോയഭൈഃ സേന്ദ്രചാപൈഃ
പഥികജനവധൂനാം തദ്രിയോഗാകലാനാം.
- 24 മുദിത ഇവ കദംബൈർജാതപുഷ്പൈഃ സമന്താൽ
പവനചലിതശാഖൈഃ ശാഖിഭിർനൃത്യതീവ
ഹസിതമിവ വിധത്തേ സുചിഭിഃ കേതകീനാം
നവസലിലനിഷേകച്ഛിന്നതാപോ വനാന്തഃ.

16. മോലങ്ങൾ ചെന്ന കരിംപാറകളെ ചുംബിക്കുന്നു. എല്ലാഭാഗങ്ങളിലും അതവികൾ ഒഴുകുന്നു. പവയിട്ടുള്ളിലും മയിലുകൾ നൃത്തം വെക്കുന്നു. ഇങ്ങനെയുള്ള പച്ചത്തടയ വിരഹികൾക്കു മനോഹ്യാകലതയുള്ള വാക്കുന്നു.

17. കടമ്പകളെയും സർജ്ജപുഷ്പങ്ങളെയും മന്തുമാങ്ങയ്ക്കേയും കൈനാറിക്കാടുകളേയും ചാഞ്ചാടിച്ചുകൊണ്ടു് അവയുടെ പുക്കളിൽനിന്നു പരിമളം കലൺ, നീർത്തുള്ളി ചിതറുന്ന കാർമോലങ്ങളിൽത്തട്ടി കളർമ പൂണ്ടു വീശുന്ന കാറ്റു് ആരെയാണു് ഉൽക്കണ്ഠിതനാക്കാതിരിക്കുക?

18. പിന്നിൽ നിതംബത്തിനുമീതെ ഇറങ്ങിക്കിടക്കുന്നതും ശിരോലങ്കാരങ്ങൾ ധരിച്ചിട്ടുള്ളതും പുഷ്പാണിഞ്ഞു മണം തിരണ്ടതുമായ കാർകൂന്തൽകൊണ്ടും മുത്തുമാലയണിഞ്ഞ സ്തനങ്ങൾകൊണ്ടും മദ്യം മോന്തിയ നൃപങ്ങൾകൊണ്ടും സ്ത്രീകൾ കാമീജനങ്ങൾക്കു കാമാസക്തി വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു.

19. പുഴകൾ ഒഴുകുന്നു. മോലങ്ങൾ വാഴിക്കുന്നു. മത്തഗളങ്ങൾ ചിന്നു വീളിക്കുന്നു. വനപ്രദേശങ്ങൾ ശോഭിക്കുന്നു. വിരഹികൾ ചിന്താകലരായിരിക്കുന്നു. മയിലുകൾ നൃത്തം വെക്കുന്നു. വാനരന്മാർ (വളളിക്കുടിലുകൾ) പുകുന്നു.

20. ചിന്നൽക്കൊടികളും മഴവില്ലുമണിഞ്ഞവയും വെള്ളം നിറഞ്ഞു താണവയുമായ മോലങ്ങളും പൊന്നുരഞ്ഞാണം. മണികണ്ഡലങ്ങളുമണിഞ്ഞ സ്ത്രീകളും വിരഹികളുടെ മനസ്സിനെ ഒപ്പം വശീകരിക്കുന്നു.

21. സ്ത്രീകൾ ഇപ്പോൾ കടമ്പിൻപൂക്കൾകൊണ്ടും പുത്തിലഞ്ഞിപ്പൂക്കൾകൊണ്ടും മാലകൾ തൊടുത്തു ശിരസ്സിൽ ധരിക്കുന്നു. മരനിൻപൂകലകൾകൊണ്ടു തങ്ങളുടെ ഇപ്പുംപോലെ നിമ്മിച്ച കണ്ണാരണങ്ങളെ കാതു കളിലും ധരിക്കുന്നു.

22. സ്ത്രീകൾ രാത്രി മോലങ്ങളുടെ ഇടിമുഴക്കം കേട്ടിട്ടു കാരകിലും ചന്ദനവും അരച്ചുപൂശി പുമാലകൾ ചൂടി തലമുടിക്കു തുമണം. ഇയററി അച്ചനമ്മമാരുടെ അറയിൽനിന്നു കിടപ്പറയിലേക്കു കതിച്ചുപോകുന്നു.

23. കരിംകൂവളപ്പൂക്കളുടെ ഇതളുകൾപോലെ കറുത്തവയും ഉയർന്നവയും എന്നാൽ വെള്ളം ചൂമനു് അല്പം താണവയും ഇളംകാറ്റു വീശി മെല്ലെ മെല്ലെ നീങ്ങുന്നവയും മഴവില്ലു ചേർന്നവയുമായ കാർമോലങ്ങൾ പ്രിയ വിരഹംകൊണ്ടു ദുഃഖിതകളായ വിരഹിണികളുടെ മനസ്സിനെ അപഹരിച്ചതുപോലെ തോന്നുന്നു.

24. പുതുമഴ പെയ്തു ചൂടു നീങ്ങിയ വനപ്രദേശം എന്തും പുത്തനിലാക്കുന്ന കടമ്പകൾകൊണ്ടു സന്തോഷിച്ചതുപോലെ തോന്നുന്നു. പൂവിൽ ഇളകുന്ന കൊമ്പുകളോടുകൂടിയ മരങ്ങൾകൊണ്ടു നൃത്തംവെയ്ക്കുന്നതുപോലെ തോന്നും. വിടർന്നു നിലാക്കുന്ന കൈതപ്പൂക്കൾകൊണ്ടു പുഞ്ചാറി തൂകുന്നതുപോലെയും തോന്നും.

- 25 ശിരസി ബകളമാലാം മാലതീഭിഃ സമേതാം
വികസിതനവപുഷ്പൈർയുഗ്മികാകഡംമളൈശ്ച
വികചനവകദംബൈഃ കണ്ണപൂരം വധൂനാം
രചയതി ജലദൗഘഃ കാന്തവൽ കാല ഏഷഃ.
- 26 ദധതി വരകചാഗ്രൈരുന്നന്തൈർഹാരയഷ്ടിം
പ്രദാനാസിതമുക്തലാഗ്നയതൈഃ ശ്രോണിബിംബൈഃ
നവജലകണസേകാദുൽഗതാം രോമരാജിം
ലളിതവലിവിഭംഗൈർമധ്യഭേദൈശ്ച നായുഃ.
- 27 നവജലകണസംഗാച്ഛീതതാമാദധാനഃ
കസുമരേണതാനാം ലാസകഃ പാദോപനാം
ജനിതരുചിരഗന്ധഃ കേതകീനാം രജോഭിഃ
പരിഹരതി നഭസ്പാൻ പ്രേഷിതാനാം മനാംസി.
- 28 ജലരേണിതാനാമാശ്രയോസ്സാകമുഖൈ-
രയമിതി ജലസേകൈസ്സേയദാസ്സോയനന്ദാഃ
അതിശയപരഃശാഭിർഗ്രീഷ്ണവചനഃ ശിഖാഭിഃ
സമുപജനിതാപം ഏവയന്തീവ വിന്ധ്യം.
- 29 ബഹുഗുണരമണീയഃ കാമിനീചിത്തഹാരീ
തരുവിടപലതാനാം ബാന്ധവോ നിവൃ്കാരഃ
ജലദസമയ ഏഷ പ്രാണിനാം പ്രാണഭൂതോ
ദീശതു തവ ഹിതാനി പ്രായശോ വാഞ്ചിതാനി.

തൃതീയഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 കാശാംശുകാ വികചപത്മനോജ്ഞവക്ത്രാ
സോന്മാദഹംസരവന്തുപുരനാദരമ്യോ
ആപകശാലിരുചിരാന്തഗാത്രയഷ്ടിഃ
പ്രാപ്താ ശരണവധൂരിവ രൂപരമ്യോ.
- 2 കാശൈർമാഹീ ശിശിരദീധിതിനാ രജന്യോ
ഹംസൈർജലാനി സരിതാം കമളൈഃ സരാംസി
സപ്തമുഖൈഃ കസുമഭാരനന്തൈർവനാന്താഃ
ശുക്ലീകൃതാനുപവനാനി ച മാലതീഭിഃ.
- 3 ചഞ്ചനനോജ്ഞശഫരീരസനാകലാപാഃ
പശുന്തസംസ്ഥിതസിന്ധുജപാകന്തിഹാരാഃ
നദ്യോ വിശാലപുളിനാന്തനിതംബബിംബാ
മന്ദം പ്രയാന്തി സമദാഃ പ്രമദാ ഇവാദൃഗ്.

25. ഈ മഴക്കാലം കാമിയെന്നപോലെ സ്ത്രീകൾക്കു തലയിൽ ചുവിച്ചപ്പൊക്കം കലശ്ശി ഇലഞ്ഞിമാല കെട്ടി, കാതിലണിയാൻ റിടൻ പുതുപുക്കുകൊണ്ടും വീതിഞ്ഞ പുത്തൻ കടമ്പിൻ പുക്കുകൊണ്ടും കണ്ണാരണവും ഉണ്ടാക്കുന്നു.

26. സ്ത്രീകൾ ഉർയന്ന കൊങ്കരന്തങ്ങൾക്കൊണ്ടു മറ്റുതരം ഉൾക്കൊണ്ടു, വിസ്തൃതങ്ങളായ നിതംബബിംബങ്ങൾക്കൊണ്ടു നേരിയ വെൺപട്ടുകൾ ധരിക്കുന്നു, മനോഹരമായ ത്രിവലിയോടുകൂടിയ ഭാരക്കെട്ടുകൾക്കൊണ്ടു പുതുമഴച്ചാലോറു നിറമിറന്ന രോമരാജിയേയും ധരിക്കുന്നു.

27. പുതുമഴത്തുള്ളി തട്ടി കളർന്നു കലർന്നതും പൂക്കളേന്തി താണ മരങ്ങളെ നൃത്തംവെപ്പിക്കുന്നതും, കൈതപ്പൂക്കുവോടികൾ ചേർന്നു നാമണമിയ നാലും ആയ ചെറുതെന്നൽ വിരഹികളുടെ മനസ്സിനെ ചലിക്കുന്നു.

28. വെള്ളം ചുമന്നു താണമർന്നിട്ടുള്ള നമുക്കു മഹാനാമ ഇദ്ദേഹം മാത്രമാണു അവലംബമെന്നു കരുതി വെള്ളമുരക്കൊണ്ടു മർന്ന മേലങ്ങരം ഗ്രീഷ്മകാലത്തെ കൊടിയ തീജ്വാലകളാൽ പൊള്ളലേറ്റ വിന്ധ്യ പർവ്വതത്തെ നിർത്തിച്ചു ആഹ്ലാദിപ്പിക്കുകയാണെന്നു തോന്നും.

29. പല ഗുണങ്ങളുള്ളതുകൊണ്ടു മനോഹരവും സുന്ദരിമാരുടെ മനസ്സിനെ വശീകരിക്കുന്നതും മരങ്ങളുടെ കൊമ്പുകൾക്കും വള്ളികൾക്കും അകാരണബന്ധവും ജീവജാലങ്ങൾക്കു ജീവനായ ഈ മഴക്കാലം, പ്രിയേ! നിനക്കു ചിതങ്ങളായ ആഗ്രഹങ്ങളെ മിക്കവാറും നല്കുമാറാകട്ടെ.

മുനാം സർഗ്ഗം

1. കാശപ്പനിരയാകുന്ന വസ്ത്രം ധരിച്ചു, വിടൻ താമരപ്പൂവൊക്കുന്ന മനോഹരമുഖത്തോടുകൂടി, മദിച്ച അരയന്നങ്ങളുടെ ശബ്ദമാകുന്ന ചിലമ്പിൻ കിലുക്കംകൊണ്ടു രമണീയയായി, വിളഞ്ഞ നെൽച്ചെടികളാകുന്ന കന്നിഞ്ഞ പുറയുളിയുന്ന സുന്ദരാകൃതിയായ ശരൽക്കാലവേള നവവധുവിനെപ്പോലെ വന്നുചേർന്നിരിക്കുന്നു.

2. കാശപ്പക്കളാൽ ഭൂമിയും കളർമതിയാൽ രാത്രികളും അരയന്നങ്ങളാൽ നദീജലങ്ങളും ആവർത്തപ്പക്കളാൽ പൊയ്കകളും പൂക്കൾ ചുമന്നു താണ ഏഴിലമ്പാലമരങ്ങളാൽ വനപ്രദേശങ്ങളും പിടുകപ്പക്കളാൽ പുന്തോട്ടങ്ങളും വെളിപ്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

3. ചാടുന്ന സുന്ദരമത്സ്യങ്ങളാകുന്ന അരഞ്ഞാണിനികൾ ഇയന്നും ഇരു കരകളിലും മരുവുന്ന അരയന്നനിരകളാകുന്ന മറ്റുതരം ഉൾക്കൊണ്ടു ചേർന്നു വിശാലങ്ങളായ മണൽത്തീട്ടുകളാകുന്ന നിതംബബിംബങ്ങളോടുകൂടിയും നദികൾ മരപുണ്ടു മറ്റുതരംപ്പോലെ ഇപ്പോൾ മരുഗതിയിൽ യാത്രചെയ്യുന്നു.

- 4 വേദോക്തം ക്വചിദ്ഭൂതശംഖമുണ്ണാമുഗ്ദ്ധൈരൈ-
സ്സ്യക്താംബുഭിർലഘുതയാ ശതശഃ പ്രയാതൈഃ
സംലക്ഷ്യതേ പവനവേഗമലൈഃ പയോദൈ
രാജേവ ചാമരശതൈരുപവീജ്യമാനഃ.
- 5 ഭിന്നാഞ്ജനപ്രചയകാന്തി നഭോ മനോജ്ഞം
ബന്ധുകപുഷ്പരചിതാരുണിതാ ച ഭൂമിഃ
വപ്രാശ്ച പക്ഷകളമാവൃതഭൂമിഭാഗഃ
പ്രോൽകണ്ഠയന്തി ന മനോ ഭൂവി കസ്യ യുനഃ.
- 6 മന്ദാനിലാകലിതചാരുതരാഗ്രശാഖഃ
പുഷ്പോഽഗമപ്രചയകോമളപല്ലവാഗ്രഃ
മത്തഭിരേഫപരിപീതമധുപ്രസേക-
ശ്ചിത്തം വിദാരയതി കസ്യ ന കോവിദാരഃ.
- 7 താരാഗണപ്രവരഭൂഷണമുദാഹന്തി
മേലാവരോധപരിമുക്തശശാങ്കവക്ത്രാ
ജ്യോൽസ്സാദിക്ഷലമമലം രജനീ ദധാനാ
വൃദ്ധിം പ്രയാത്യന്ദനം പ്രമദേവ ബാലാ.
- 8 കാരണ്യവാനനവിഘട്ടിതവീചിമാലാഃ
കാദംബസാരസകലാകലതീരദേശാഃ
കർപ്പന്തി ഹംസവിരുതൈഃ പരിന്ദോ ജനസ്യ
പ്രീതിം സരോരുഹരജോരുണിതാസ്സദിന്ദുഃ.
- 9 നേത്രോത്സവോ ഹൃദയഹാരിമരീചിമാലഃ
പ്രാഹ്ലാദകഃ ശിശിരശീകരവാരിവഷ്ടീ
പത്യർവിയോഗവിഷഭീഗ്ധശരക്ഷതാനാം
ചന്ദ്രോ ദഹത്യതിതരാം തന്മംഗനാനാം.
- 10 ആകമ്പയൻ ഫലഭോനതശാലിജാലാ-
ന്യാനൻ തതയംസ്തരുവരാൻ കസുമാവനശ്രാൻ
ഉൽഫുല്ലപങ്കജവനം നളിനീം വിധുമ്പൻ
യുനം മനശ്ചലയന്തി പ്രസഭം നഭോധാൻ.
- 11 സോന്മാദഹംസമിമുനൈരുപശോഭിതാനി
സ്വച്ഛപ്രഹുല്ലകമലോൽപലഭൂഷിതാനി
മന്ദപ്രഭാതപവനോൽഗതവീചിമാലാ-
ന്യുൽകണ്ഠയന്തി സഹസാ ഹൃദയം സരാംസി.
- 12 നഷ്ടം ധനുർബലഭിഭോ ജലഭോദരേഷു
സൗമമിനീ സ്തൂരതി നാഭ്യ വിയൽപതാകാ
ധുമന്തി പക്ഷപവനൈർന നഭോ ബലാകാഃ
പശ്യന്തി നോന്നതമുഖാ ഗഗനം മയൂരഃ.

4. വെള്ളിപോലെയും ശംഖുപോലെയും താമരവളയംപോലെയും വെളുത്ത, നീരൊഴിഞ്ഞ മോലങ്ങൾ കനക്കുറവുനിമിത്തം പലവഴിക്കു കാരാടിച്ചു ചലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനാൽ ആകാശം ചില ദിക്കിൽ, അനേകം വെൺഞ്ചാമരങ്ങൾകൊണ്ടു വീശപ്പെടുന്ന രാജാവിനെപ്പോലെ കാണപ്പെടുന്നു.

5. പൊളിച്ചു അഞ്ജനനിരയുടെ നിറം കലർന്ന മനോഹരമായ ആകാശവും ചെമ്പന്തത്തിപ്പൂവി വിരിച്ചു തുട്ടത്തു ഭൂമിയും വിളഞ്ഞ നെൽച്ചെടികൾ നിരന്ന ഭൂമിഭാഗങ്ങളോടുകൂടിയ മലയടിവാരങ്ങളും ഏതു യുവാവിന്റെ മനസ്സിനെയാണു് ഉൽക്കണ്ഠിതമാക്കിത്തീർക്കാത്തതു്.

6. ഇളംകാറ്റുതട്ടി ചാഞ്ചാടുന്ന അതിമനോഹരങ്ങളായ ചെറുപില്ലുകളും പുനിരുകളെകൊണ്ടു കമനീയങ്ങളായ ചെന്തളിരുകളും വഴിഞ്ഞൊഴുകുന്ന പുന്തേൽ നുകരുന്ന വരിവണ്ടുകളും ചേർന്നു കോവിദാരവൃക്ഷം ആരുടെ മനസ്സിനെ പിളർന്നിപ്പോ?

7. നക്ഷത്രഗുണങ്ങളാകുന്ന മികച്ച പണ്ടങ്ങൾകെട്ടി കാർമോലംകൊണ്ടു മറയാത്ത ചന്ദ്രനാകുന്ന മുഖവുമായി പുനിലാവാകുന്ന വെൺപട്ടത്തു ശോഭിക്കുന്ന രാത്രി യൌവനമദംപൂണ്ട ബാലികയെന്നപോലെ നാറക്കുനാറു വളർന്നുവരുന്നു.

8. കാരണങ്ങൾ കൊത്തിയിരിക്കുന്ന തിരമാലകളും അരയന്നങ്ങളും വണ്ടാരംകോഴികളും വളരെയുള്ള തീരപ്രദേശങ്ങളും ചേർന്നു താമരപ്പൂവ്ബാടികൊണ്ടു പെന്തിറം കലർന്ന നദികൾ അരയന്നങ്ങളുടെ മധുര ശബ്ദങ്ങൾകൊണ്ടു ഇരുകരയിലുമുള്ള ജനങ്ങൾക്കു് ആനന്ദമുണ്ടാക്കുന്നു.

9. മനം കവരുന്ന രശ്മികൾ പൊഴിയുന്നതുകൊണ്ടു കണ്ണുകൾക്കു സ്വപനമായും കളമയുള്ള നീക്കം പൊഴിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് ആഹ്ലാദം ജനിപ്പിച്ചും ശോഭിക്കുന്ന ചന്ദ്രൻ ഭർത്താവിന്റെ വിരഹമാകുന്ന വിഷം പുരട്ടിയ ശരങ്ങൾ തറച്ച യുവതികളുടെ പൂമേനിയെ വല്ലാത്ത ദഹിപ്പിക്കുന്നു.

10. നെല്ലിൻകണംകൊണ്ടു കമ്പിട്ടുനിലക്കുന്ന നെൽച്ചെടികളെ ചാഞ്ചാടിച്ചും പൂക്കളേന്തിത്താണു വൃക്ഷങ്ങളെ നൃത്തംവെപ്പിച്ചും വിടർന്ന താമരപ്പൂക്കളോടുകൂടിയ താമരപ്പൊയ്കയെ ഇളക്കിയും തെന്നൽ യുവാക്കന്മാരുടെ മനസ്സിനെ ബലമായി ചലിപ്പിക്കുന്നു.

11. മദിച്ചിണചേർന്ന അരയന്നങ്ങളെക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നവയും തെളിഞ്ഞും വിടർന്നും നിലക്കുന്ന താമരപ്പൂക്കളും കരിംകൂവളപ്പൂക്കളും അണിഞ്ഞവയും പ്രഭാതത്തിലെ ഇളംകാറ്റിൽ ഇളകുന്ന തിരമാലകളോടുകൂടിയവയും ആയ പൊയ്കകൾ പെട്ടെന്നു ഹൃദയത്തെ ഉൽക്കണ്ഠിതമാക്കിത്തീർക്കുന്നു.

12. മോലങ്ങളുടെ മദ്ധ്യഭാഗങ്ങളിൽ മഴവില്ലു മാഞ്ഞുപോയി. ആകാശത്തിന്റെ കൊടിക്കുറയായ മിന്നൽക്കൊടി ഇപ്പോൾ മിന്നുന്നില്ല. വെള്ളിൽപ്പക്ഷികൾ ചിറകിൻകാറ്റുകൾകൊണ്ടു് ആകാശത്തെ ഇളക്കുന്നില്ല. മയിലുകൾ തലപൊക്കി ആകാശത്തേക്കു നോക്കുന്നില്ല.

- 13 നൃത്യപ്രയോഗരഹിതാൻ ശിഖിനോ വിഹായ
 ഹംസാനുപൈതി മദനോ മധുരപ്രഗീതാൻ
 മുക്താ കദംബകുടജാർജ്ജവസർജ്ജനീപാൻ
 സപ്തചുദാനുപഗതാ കസുമോൽഗമശ്രീഃ.
- 14 ശേഫാലികാകസുമഗന്ധമനോഹരാണി
 സ്വസ്ഥസ്ഥിതാസ്യാജകലപ്രതിനാദിതാനി
 പശ്യന്തസംസ്ഥിതമഗ്നീനയനോൽപലാനി
 പ്രോൽക്കണ്ഠയത്യുപവനാനി മനാംസി പുംസാം.
- 15 കൽഹാരപത്മകമുദാനി മുഹൂർവിധുനാം-
 സ്തൽസംഗമാദധികശീതളതാമുപേതഃ
 ഉൽകണ്ഠയത്യതിതരാം പവനഃ പ്രഭാതേ
 പത്രാന്തലഗതാഹിനാംബുവിധൂയമാനഃ.
- 16 സമ്പന്നശാലിനിചയാപൂതഭൂതലാനി
 സ്വസ്ഥസ്ഥിതപ്രചുരഗോകലശോഭിതാനി
 ഹംസൈഃ സസാരസകലൈഃ പ്രതിനാദിതാനി
 സീമാന്തഃഖ്യാണി ജനയന്തി നൃണാം പ്രമോദം.
- 17 ഹംസൈർജിതാ സുലളിതാ ഗതിരംഗനാനാം-
 മംഭോരുഹൈർവികസിതൈർമുഖചക്രകാന്തിഃ
 നീലോൽപലൈർമദകളാനി വിലോചനാനി
 ഭൂവിഭൂമാശ്ച രൂപിരാസ്തന്ദിസ്തരംഗൈഃ.
- 18 ശ്യാമോ ലതാഃ കസുമഭാരനതപ്രവാളാഃ
 സ്രീണാം ഹരന്തി ധൃതഭൂഷണബാഹുകാന്തിം
 ഭന്താവഭാസവിശദസ്തിതവക്ത്രകാന്തിം
 കങ്കേളിപുഷ്പരൂപിരാ നവമാലതീ ച.
- 19 കേശാൻ നിതാന്തഘനനീലവികഞ്ചിതാഗ്രാ-
 നാപൂരയന്തി വനിതാ നവമാലതീഭിഃ
 കണ്ണേഷു ച പ്രവരകാഞ്ചനകണ്ഡലേഷു
 നീലോൽപലാനി വിവിധാനി നിവേശയന്തി.
- 20 ഹാരൈഃ സചന്ദനരസൈഃ സ്തനമണ്ഡലാനി
 ശ്രോണീതടം സുവിപുലം രശനാകലാപൈഃ
 പാദാംബുജാനി കളന്തപുരശേഖരൈശ്ച
 നായുഃ പ്രഹൃഷ്ടമനസോഭ്യ വിഭൂഷയന്തി.

13. ഏതുംവെയ്ക്കാതായ മയിലുകളെ വെടിഞ്ഞു കാമദേവൻ മധുരമായി പാടാൻ തുടങ്ങിയ അരയന്നങ്ങളെ സമീപിക്കുന്നു. പൂക്കൾ കൊണ്ടുളവാകുന്ന ശോഭ, കടമ്പ്, കടകുപ്പാല, മരുത്, വേങ്ങമരം, ചെമ്പരത്തി എന്നിവയെ വെടിഞ്ഞു ഏഴിലമ്പാലയുടെ അടുത്തെത്തിയിരിക്കുന്നു.

14. ചേമന്തിപ്പൂക്കളുടെ മണംകൊണ്ടു മനോഹരങ്ങളും അനങ്ങാതിരിക്കുന്ന പക്ഷികളുടെ ശബ്ദങ്ങളോടുകൂടിയവയും ഓരങ്ങളിൽ കിടക്കുന്ന പെൺമാനുകളുടെ കണ്ണുകളാകുന്ന കരികൂവളപ്പൂക്കൾ ഉള്ളവയും ആയ പൂന്തോട്ടങ്ങൾ യുവജനങ്ങളുടെ മനസ്സുകളെ ഉൽക്കണ്ഠിതങ്ങളാക്കിത്തീർക്കുന്നു.

15. സൗഗന്ധിമപ്പൂക്കളും താമരപ്പൂക്കളും ആവൽപ്പൂക്കളും വീണ്ടും വീണ്ടും ഇളക്കിക്കൊണ്ടും അവയുടെ സംസ്കൃതങ്ങൾ ഏറ്റവും കളർമ പൂണ്ടും ഇലകളുടെ അറ്റങ്ങളിൽ പററിയ മഞ്ഞിൻതുള്ളികൾ തളിച്ചുകൊണ്ടും വരുന്ന പുലരിത്തെന്നൽ ഏറ്റവും ഉൽക്കണ്ഠയുളവാക്കുന്നു.

16. സമൃദ്ധമായി വിളഞ്ഞുകിടക്കുന്ന നെല്പുറം മുടിയ നിലങ്ങളോടുകൂടിയവയും സ്വസ്ഥമായിനിൽക്കുന്ന നിരവധി പശുക്കളോടുകൂടിക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നവയും അരയന്നങ്ങളും വണ്ടാരംകോഴികളും ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവയുമായ വയൽപ്രദേശങ്ങൾ ജനങ്ങൾക്കു സന്തോഷം ജനിപ്പിക്കുന്നു.

17. മങ്കമാരുടെ ചന്തം ചേന്ന് നടത്തത്തെ അരയന്നങ്ങളും ചന്ദ്രനെപ്പോലുള്ള മുഖങ്ങളുടെ ശോഭയ്ക്കു വിടന്ന് താമരപ്പൂക്കളും മദം ഊന്നുന്ന മയ്ക്കണ്ണുകളെ കരികൂവളപ്പൂക്കളും മനോഹരങ്ങളായ ചില്ലിവില്ലാട്ടങ്ങളെ ചെറുതിരകളും തോല്പിച്ചുകഴിഞ്ഞു.

18. മലർനിരയാൽ തളിരുകൾ ചാഞ്ഞ ഞാഴൽക്കൊടികൾ സ്രീകളുടെ ഭ്രഷണങ്ങൾ അണിഞ്ഞ കൈകളുടെ കാന്തിയെ അപഹരിക്കുന്നു. പല്ലുകളുടെ ശോഭകൊണ്ടു തെളിഞ്ഞ പുഞ്ചിരിയോടുകൂടിയ മുഖത്തിന്റെ കാന്തിയെ അശോകപ്പൂക്കൾ ഇടമലർന്ന പുതുപിച്ചകപ്പൂവും അപഹരിക്കുന്നു.

19. സുന്ദരിമാർ ഏറ്റവും കനത്തിരുണ്ടു് അറ്റം ചുരുങ്ങു തലമുടി നിറയെ പുതുപിച്ചകലരുകൾ അണിയുന്നു. വിശേഷപ്പെട്ട സ്വണ്ണുകണ്ഡലങ്ങളോടുകൂടിയ കാതുകളിൽ പലതരം കരികൂവളപ്പൂക്കളും ചാത്തുന്നു.

20. സ്രീകൾ ഇപ്പോൾ മനസ്സന്തോഷത്തോടുകൂടി മുത്തുമാലകൾകൊണ്ടും പന്തച്ചാറുകൊണ്ടും കൊങ്കത്തടങ്ങളേയും അരഞ്ഞാണകൾകൊണ്ടു വിശാലമായ നിതംബപ്രദേശത്തേയും മധുരമായി കിലുങ്ങുന്ന കാൽചിലങ്കകൾകൊണ്ടു കാൽത്തണ്ടാൽകളേയും അലങ്കരിക്കുന്നു.

- 21 സ്തുകമുദചിതാനാം രാജഹംസശ്രീതാനാം
മരകതമണിഭാസം വാരിണാ ഭൂഷിതാനാം
ശ്രീയമതിശയരൂപാം വ്യോമ തോയാശയാനാം
വഹതി വിഗതമോലം ചന്ദ്രതാരാവകീണ്ണം.
- 22 ശരഭി കമുദസംഗാഭായവോ വാന്തി ശീതാ
വിഗതജലദൃന്ദാ ദിഗ്വിഭാഗാ മനോജ്ഞാഃ
വിഗതകല്പഷമഃഃ ശൃംഗപങ്കാ ധരിത്രീ
വിമലകിരണചന്ദ്രം വ്യോമ താരാവിചിത്രം.
- 23 കരകമലമനോജ്ഞാഃ കാന്തസംസക്തഹസ്താ
വനവിജിതചന്ദ്രാഃ കാശ്ചിദന്യാസ്തരുണ്യഃ
ചിതകസുമസുഗന്ധി പ്രായശോ യാന്തി വേശ്മ
പ്രബലമദനഹേതോസ്സക്തസംഗീതരാഗാഃ.
- 24 ദിവസകരമയുഖൈർബോധ്യമാനം പ്രഭാതേ
വരയുവതിമുഖാഭം പങ്കജം ജംഭുതേഭ്യ
കമുദമപി ഗതേസ്തം ലീയതേ ചന്ദ്രബിംബേ
ഹസിതമിവ വധൂനാം പ്രോഷിതേഷു പ്രിയേഷു.
- 25 അസിതനയനലക്ഷ്മീം ലക്ഷയിതേപാൽപലേഷു
കപ്ലിതകനകകാഞ്ചീം മത്തഹംസസ്വനേഷു
അധരതചിരശോഭാം ബന്ധുജീവേ പ്രിയായാഃ
പഥികജന ഇഭാനീം രോദിതി ഭ്രാന്തചിത്തഃ.
- 26 സ്രീണാം നിധായുവദനേഷു ശശാങ്കലക്ഷ്മീം
കാമ്യം ച ഹംസവചനം മണിനൂപരേഷു
ബന്ധുകകാന്തിമധരേഷു മനോഹരേഷു
കവാപി പ്രയാതി സുഭാഗ ശരഭാഗമശ്രീഃ.
- 27 വികചകമലവക്ത്രാ ഫുല്ലനീലോൽപലാക്ഷീ
വികസിതനവകാശശ്ചൈതവാസോ വസാനാ
കമുദതചിരഹാസാ കാമിനീവോന്മദേവ
പ്രതിദിശതു ശരഭാശ്ചൈതസഃ പ്രീതിമഗ്രാം.

21. കാരോഴിഞ്ഞു തികളും നക്ഷത്രങ്ങളും നിറഞ്ഞ വാനിടം, വിടൻ ആമ്പൽപ്പൂക്കൾ നിരന്നു അരയന്നങ്ങൾ ഇരുന്നു മരതകമണിയുടെ കാന്തിയുള്ള വെള്ളമുറക്കൊണ്ടും ശോഭിക്കുന്ന ജലാശയങ്ങളുടെ അത്യധികമായ കാന്തിയെ വഹിക്കുന്നു.

22. ശരൽക്കാലത്തു് ആമ്പൽപ്പൂക്കളിൽത്തട്ടി തണുത്ത കാരുകൾ വീശുന്നു. മേഘങ്ങളെല്ലാമകന്നു ദീപ്തകാളല്ലാം തെളിയുന്നു. വെള്ളത്തിൽ കലക്കം തീരെയില്ലാതാകുന്നു. ചളിയാകെയുണങ്ങുന്നു. തെളിഞ്ഞ രശ്മികളോടുകൂടിയ ചന്ദ്രനും പചതരം നക്ഷത്രങ്ങളും വിഭജലത്തിൽ വിളങ്ങുന്നു.

23. ചെന്താമരപ്പൂക്കളെപ്പോലെ മനോഹരങ്ങളായ കൈകളോടുകൂടിയ വരും ചന്ദ്രനെ ജയിച്ച മുഖമുള്ളവരുമായ മറ്റു ചില തന്മണികൾ കാമാവേശം ശക്തിപ്പെടുകയാൽ നൃത്തഗീതവാദ്യങ്ങളിലുള്ള ആസക്തി വെടിഞ്ഞു കാമുകന്മാരുടെ കയ്യുംപിടിച്ച പരിമളം പരത്തുന്ന അറയിലേക്കു പോകുന്നു.

24. പ്രഭാതത്തിൽ സൂര്യന്റെ രശ്മികളാൽ ഉണർത്തപ്പെടുന്ന ചെന്താമരപ്പൂവു്, യുവതികളുടെ മുഖമെന്നപോലെ ഇപ്പോൾ കോട്ടുവായിടുന്നു. ചന്ദ്രൻ അസ്തമിക്കുകയാൽ ആമ്പൽപ്പൂവു്, തേന്താക്കന്മാർ ദൂരദേശത്തേക്കു പോവുകയാൽ സുന്ദരിമാരുടെ പുഞ്ചിരിയെന്നപോലെ വാടുകയും ചെയ്യുന്നു.

25. ശോശാതരംപോയ വിരഹിജനം ഇപ്പോൾ പ്രേയസിയുടെ നീലക്കണ്ണുകളുടെ കാന്തി കരിംകൂവളപ്പൂക്കളിലും കിടലുണ്ടുന്ന പൊന്നരഞ്ഞാൺ മദിച്ച അരയന്നങ്ങളുടെ ശബ്ദങ്ങളിലും ചെഞ്ചൊടിയുടെ ശോഭ-ചെമ്പതത്തിപ്പൂവിലും കണ്ടിട്ട് ചിത്തഭ്രമം പിടിപെട്ടു കരയുന്നു.

26. ചന്ദ്രകാന്തിയെ സ്രീകളുടെ മുഖങ്ങളിലും മനോഹരമായ ഹംസങ്ങളുടെ മൊഴിയെ മണിച്ചിലങ്കകളിലും ചെമ്പരുത്തിപ്പൂവിന്റെ ശോഭയെ അഴകാർന്ന ചെഞ്ചൊടികളിലും നിക്ഷേപിച്ച സുന്ദരിയായ ശരൽക്കാല ലക്ഷ്മി ഏവിയെണ്ണോ പോകുന്നു.

27. വിടർന്ന താമരപ്പൂവാകുന്ന മുഖവും വിരിഞ്ഞ കരിംകൂവളപ്പൂക്കളാകുന്ന കണ്ണുകളും ആയി വികസിച്ച പുതുകാശപ്പൂക്കളാകുന്ന വെൺ പട്ടുടുത്തു് ആമ്പൽപ്പൂക്കളെകൊണ്ടു പുഞ്ചരി പൊഴിച്ചു്, കാമിനിയെന്നപോലെ ഈ ശരൽക്കാലം നിങ്ങളുടെ മനസ്സിനു ഏറ്റവും വലിയ സന്തോഷമരുളട്ടെ.

ചതുർത്ഥഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 യവപ്രവാളോൽഗമസന്ധ്യരമ്യഃ
പ്രഹുല്ലലോധ്യഃ പരീപക്വശാലിഃ
വിലീനപത്മഃ പ്രപതത്തുഷാരോ
ഹേമന്തകാലഃ സമുപാഗതോഽയം.
- 2 മനോഹരൈശ്വന്ദനരാഗപങ്കൈ-
സ്തൃഷാദകന്ദേന്ദുനിഭൈശ്ച ഹാരിരഃ
വിലാസിനീനാം നവയൗവനാനാം
നാലംക്രിയന്തേ സ്തനമണ്ഡലാനി.
- 3 ന ബാഹുയുഗ്മേഷു വിലാസിനീനാം
പ്രയാന്തി സംഗം വലയാംഗദാനി
നിതംബബിംബേഷു നവം ദുക്തലം
തപംശുകം പീനപയോധരേഷു.
- 4 കാഞ്ചീഗുണൈഃ കാഞ്ചനരത്നചിത്രൈർ-
നോ ഭൂഷയന്തി പ്രമദാ നിതംബാൻ
ന നൂപരൈർഹംസരതം ഭജന്തഃ
പാദംബുജാനന്യംബുജകാന്തിഭാഞ്ജി.
- 5 ഗാന്ത്രാണി കാലീയകചച്ചിതാനി
സപത്രലേഖാനി മുഖാംബുജാനി
ശിരാംസി കാളാഗുരുധൂപിതാനി
കുച്ഛന്തി നായുഃ സുരതോത്സവായ.
- 6 രതിശ്രമക്ഷാമവിപാഘസുഖക്ത്രാഃ
സംപ്രാപ്തഹർഷാഭ്യുദയാസ്തരുണ്യഃ
ഹസന്തി നോച്ചൈർഭഗനാഗ്രഭിന്നാൻ
പ്രപീഡ്യമാനാനധരാനവേഷ്യ.
- 7 പീനസ്തനോരസ്ഥലഭാഗശോഭാ-
മാസാദ്യ തൽപീഡനജാതവേദഃ
തൃണാഗ്രലഗ്നൈസ്തഹിനൈഃ പതന്തഃ
രാക്രന്ദന്തിവോഷസി ശീതകാലഃ.
- 8 പ്രഭൃതശാലിപ്രസവൈശ്ചിതാനി
മൃഗാംഗനായുഥവിഭൂഷിതാനി
മനോഹരക്രൗഞ്ചനിനാദിതാനി
സീമാന്തരാന്യുത്സുകയന്തി ചേതഃ.
- 9 പ്രഹുല്ലനിലോൽപലശോഭിതാനി
സോന്മാദകാദംബവിഭൂഷിതാനി
പ്രസന്നതോയാനി സുശീതജാനി
സരദംസി ചേതാംസി ഹരന്തി പുംസാം.

നാലാം സർഗ്ഗം

1. യവങ്ങളുടെ രൂപവരുന്ന ചെടികൾകൊണ്ടു മനോഹരവും വിടർന്നു നില്ക്കുന്ന; പാച്ചോററിപ്പൂക്കളോടുകൂടിയതും വിളഞ്ഞുകിടക്കുന്ന നെൽ ചെടികളുള്ളതും താമരപ്പൂക്കൾ നശിച്ചതും മഞ്ഞുപൊഴിഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതും ആയ ഹോതളതു (മഞ്ഞുകാലം) ഇതാ വന്ദനപേർന്നിരിക്കുന്നു.

2. മനോഹരമായ ചന്ദനച്ചാറുകൊണ്ടും മഞ്ഞുപോലെയും മുല്ലപ്പൂപോലെയും കപ്പൂരംപോലെയും ഉള്ള നൂത്തുമാലകൾകൊണ്ടും നവയൗവന കൂട്ടായ വിലാസിനിമാരുടെ കൊങ്കത്തടങ്ങളെ അലങ്കരിക്കുന്നില്ല.

3. വിലാസിനിമാരുടെ കൈകളിൽ വളകളും തോരവളകളും നിതം ബ്രഹ്മദേശങ്ങളിൽ വെൺപട്ടം പോർക്കൊങ്കുകളിൽ നേരിയവസ്ത്രവും സ്ഥാനം പിടിക്കുന്നില്ല.

4. പൊന്നും രത്നങ്ങളും ചേർന്നു വിചിത്രങ്ങളായ അരഞ്ഞാണുകൾ കൊണ്ടു സ്രീകൾ നിതംബങ്ങളെ അലങ്കരിക്കുന്നില്ല. ഹംസങ്ങളെപ്പോലെ ശബ്ദമുണ്ടാക്കുന്ന കാൽച്ചിലങ്കകളെക്കൊണ്ടു ചെന്താമരപ്പൂക്കളുടെ കാന്തിയേതുന്ന കാൽത്താതകളേയും അലങ്കരിക്കുന്നില്ല.

5. സ്രീകൾ കാമകേളിക്കുവേണ്ടി ഉടലിൽ കങ്കമച്ചാണിയുന്നു. ചെന്താമരപ്പൂപോലുള്ള മുഖത്തു പത്തിക്കീറൊഴുതുന്നു. തലമുടി കാരകിലിൻ പുകകൊണ്ടു പുകയുന്നു.

6. കാമകേളികൊണ്ടു ക്ഷീണിച്ച മുഖം വിളർത്തിട്ടുള്ള യുവതികൾ വലിയ സന്തോഷം വന്നിട്ടും ചുണ്ടുകളിൽ ദന്തക്ഷതം പതിഞ്ഞു വല്ലാതെ വേദന തോന്നുകയാൽ ഉച്ചത്തിൽ ചിരിക്കുന്നില്ല.

7. തടിച്ച കൊങ്കത്തടങ്ങളോടുകൂടിയ മാർത്തട്ടിന്റെ സൗന്ദര്യം ലഭിച്ച മഞ്ഞുകാലം അവയ്ക്കു മദ്യമോറപ്പോൾ സങ്കടപ്പെട്ടു കരയുകയാണെന്നു തോന്നും. പുൽത്തുമ്പുകളിൽ തങ്ങിനില്ക്കുന്ന മഞ്ഞിൻതുള്ളികൾ പ്രഭാതത്തിൽ ഇററിറു വീഴുന്നതുകണ്ടാൽ.

8. വളരെയേറെ വിളഞ്ഞ നെല്പുകൾ നിരന്നവയും മാൻപേടകുട്ടങ്ങൾ മരുവുന്നവയും മനോഹരമായി ക്രൗഞ്ചപക്ഷികൾ കൂകുന്നവയും ആയ (ഗ്രാമങ്ങളുടെ) അതിർത്തിപ്രദേശങ്ങൾ മനസ്സിനെ ഉൽക്കണ്ഠിതമാക്കിത്തീർക്കുന്നു.

9. വിടർന്ന കരിംകൂവളപ്പൂക്കളെക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നവയും മരിച്ച കാരനങ്ങളാൽ അലങ്കരിക്കപ്പെടുന്നവയും ആയ തെളിഞ്ഞ വെള്ളമുള്ള കളർമയേറിയ സരസ്സുകൾ യുവാക്കളുടെ മനസ്സുകളെ ആകർഷിക്കുന്നു.

- 10 പാകം പ്രജന്തി ഹിമപാതശീതൈ-
രസ്യമാനാ സതതം മരുതഭിഃ
പ്രിയേ! പ്രിയംഗുഃ പ്രിയവിപ്രയുക്താ
വിപാഘ്യതാം യാതി വിലാസിനീവ.
- 11 പുഷ്പാസവാമോദസുഗന്ധിവക്ത്രോ
നിഃശ്വാസവാതൈഃ സുരഭീകൃതാംഗഃ
പരസ്പരാംഗവ്യതിഷംഗശായി
ശേതേ ജനഃ കാമരസാന്തവിദ്ധഃ.
- 12 ദന്തച്ഛദൈഃ സപ്രണദന്തചിഹ്നൈഃ
സ്തനൈശ്ച പാണ്യഗ്രകൃതാഭിലേഖൈഃ
സംസ്പൃച്യതേ നിത്യമംഗനാനാം
രതോപഭോഗോ നവയൗവനാനാം.
- 13 കാചിദപിഭൂഷയതി ഭൂപ്പണസക്തഹസ്താ
ബാലാതപേഷു വനിതാ വദനാരവിന്ദം
ദന്തച്ഛദം പ്രിയതമേന നിപീതസാരം
ദന്താഗ്രഭിന്നമവകൃഷ്ട നിരീക്ഷതേന്ദ്രാ.
- 14 അന്യാ പ്രകാമസുരതശ്രമവിന്നദേഹാ
രാത്രിപ്രജാഗരവിപാടലനേത്രപത്മാ
സ്രസ്താംസദേശലളിതാകലകേശപാശാ
നിദ്രാം പ്രയാതി മുദസുയ്കരാഭിതപ്താ.
- 15 നിർമാല്യദാമ പരിഭക്തമനോജ്ഞഗന്ധം
മുര്യന്മോഹനീയ ഘനനീലശീരോരുഹാന്താ
പീനോന്നതസ്തനരോന്നതഗാത്രയഷ്ട്യഃ
കുച്ഛന്തി കേശരചനാമപരാസ്തരണ്യഃ.
- 16 അന്യാ പ്രിയേണ പരിഭക്തമവേക്ഷ്യ ഗാത്രം
ഹർഷാമ്പിതാ വിരചിതാധരചാരശോഭാ
കൂർപ്പാസകം പരിഭയാതി നഖക്ഷതാംഗീ
വ്യാലംബിനീലലളിതാളകകഞ്ചിതാക്ഷീ.
- 17 അന്യാശ്ചിരം സുരതകേളിപരിശ്രമേണ
ഖേദം ഗതാഃ പ്രശിമിലീകൃതഗാത്രയഷ്ട്യഃ
സംഘൃഷ്ടമാണപളകോരുപയോധരാന്താ
അഭ്യഞ്ജനം വിദധതി പ്രമദാഃ സുശോഭാഃ.
- 18 ബഹുഗുണരമണീയോ യോഷിതാം ചിത്തഹാരി
പരിണതബഹുശാലിവ്യാകലഗ്രാമസീമാ
വിനിപതിതതുഷാരഃ ക്രൗഞ്ചനാദോപഗീതഃ
പ്രദിശതു ഹിമയുക്തസ്തേപഷ കാലഃ സുഖം വഃ.

10. മഞ്ഞുപൊഴിഞ്ഞു തണുത്ത കാറ്റുകളെല്ലായ്പോഴും വീശി പാകം വന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന തിനനെൽച്ചെടികൾക്കു കാത്തനോടു പിരിഞ്ഞ കാമിനിക്കെന്നപോലെ പ്രിയേ! വിളപ്പു ബാധിക്കുന്നു.

11. പുഷ്പമദ്യത്തിന്റെ സുഗന്ധമുള്ള മുഖവും നിശ്വാസവായുവേറു സൗരഭ്യംപുണ്ടു ശരീരവും ആയി കാമസുഖമനുഭവിക്കുന്ന ജനങ്ങൾ അന്യോന്യം കെട്ടിപ്പുണർന്നു കിടന്നുറങ്ങുന്നു.

12. നവയൗവനകളായ സ്ത്രീകളുടെ നേക്ഷതങ്ങൾപേർന്ന ചുണ്ടുകളും നവക്ഷതമണിഞ്ഞ സ്തനങ്ങളും നിദ്രയമായ കാമകേളിയെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

13. ഇളംവെയിലത്തിരുന്നു ഒരു സ്ത്രീ കയ്യിൽ കണ്ണാടി എടുത്തുനോക്കി മുഖകമലം അലങ്കരിക്കുന്നു. മറ്റൊരാളിൽ, പ്രിയതമൻ സത്തു നുകർന്നു പല്ലിൻമുനയേറ്റു പൊട്ടിയ ചെഞ്ചൊടി വലിച്ചുനീട്ടി നോക്കുന്നു.

14. വേറൊരാളിൽ അതിയായ കാമകേളിയാൽ ക്ഷീണിച്ചുതളർന്ന മെയ്യോടും രാത്രി മുഴുവൻ ഉറങ്ങായ്കയാൽ ഏറ്റവും തുടുത്ത കണ്ണുകളോടും കിഴിഞ്ഞ തോളുകളിൽ ചിന്നിച്ചിതറി കിടക്കുന്ന തലമുടിയോടുംകൂടി ഇളംവെയിലിന്റെ ചുടേറ്റു കിടന്നുറങ്ങുന്നു.

15. കനത്തു കറുത്ത തലമുടിയും തടിച്ചുയർന്ന സ്തനങ്ങളുടെ ഭാരത്താൽ തൊല്ലൊന്നു കനിഞ്ഞ ദേഹവുമുള്ള മറ്റു ചില യുവതികൾ നറുമണം നുകർന്നു കഴിഞ്ഞ തലനാളത്തെ പൂമാല തലയിൽനിന്ന് എടുത്തുമാറി തലമുടി ചീകി വൃത്തിയാക്കുന്നു.

16. പിന്നെയൊരു സ്ത്രീ തന്റെ ദേഹം ഭർത്താവനുവേിച്ചതായി കണ്ടിട്ടു സന്തോഷംപുണ്ടു ചൂണ്ടിനു (ചെഞ്ചൊറുപുരട്ടി) നല്ല നിറം വരുത്തി തുങ്ങി കിടക്കുന്ന മനോഹരങ്ങളായ നീലക്കുറുനിരകൾ തട്ടി ചുളിഞ്ഞ കണ്ണുകളുമായി നവക്ഷതം മറയ്ക്കുവാൻ കപ്പായം (ജാക്കറ്റ്) ധരിക്കുന്നു.

17. ഏറെനേരം കാമകേളികളാടി ക്ഷീണിച്ചു തളർന്ന ദേഹം വല്ലാതെ ഉലഞ്ഞവരും കോയ്മയിർക്കൊള്ളുന്ന ഊരുപ്രദേശങ്ങളോടും സ്തനങ്ങളോടും കൂടിയവരുമായ മറ്റു ചില അഴകേറിയ യുവതികൾ (ദേഹത്തിലാകെ) എണ്ണതേച്ചു തലോടുന്നു.

18. മഞ്ഞുകാലം പല ഗുണങ്ങളെക്കൊണ്ടും മനോഹരമാണ്, സ്ത്രീകളുടെ മനസ്സിനെ വശീകരിക്കുന്നതാണ്, വിളഞ്ഞ നെല്പുറകൾ ധാരാളം തിങ്ങി നിറഞ്ഞ ഗ്രാമാതിർത്തിപ്രദേശങ്ങളോടുകൂടിയതാണ്, ക്രൗഞ്ചപക്ഷികളുടെ നാദത്താൽ പാടിപ്പുകഴ്ത്തപ്പെടുന്നതാണ്. ഈ കാലം നിങ്ങൾക്കു സുഖം നൽകട്ടെ.

പഞ്ചമഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 പ്രരൂഢശാലീക്ഷുപയാവൃതക്ഷിതിം
 കപചിർ സ്ഥിതക്രൗഞ്ചനിനദരാജിതം
 പ്രകാമകാമം പ്രമദാജനപ്രിയം
 വരോരു! കാലം ശിശിരഹപയം ശൃണു.
- 2 നിരുദ്ധവാതായനമന്ദിരോദരം
 ഹതാശനോ ഭാനമതോ ഗഭസ്തയഃ
 ഗുരൂണി വാസാംസ്യബലാഃ സയൌവനാഃ
 പ്രയാന്തി കാലേത്ര ജനസ്യ സേവ്യതാം.
- 3 ന ചന്ദനം ചന്ദ്രമരീചീശീതളം
 ന ഹർദ്യപൃഷ്ഠം ശരദിന്ദുനിർമലം
 ന വായവഃ സാന്ദ്രതുഷാരശീതളാ
 ജനസ്യ ചിത്തം രമയന്തി സാംപ്രതം.
- 4 തുഷാരസംഘാതനിപാതശീതളാഃ
 ശശാങ്കഭാഭിഃ ശിശിരീകൃതാഃ പുനഃ
 വിപാണ്യതാരാഗണചാരുഭൂഷണാ
 ജനസ്യ സേവ്യാ ന ഭവന്തി രാത്രയഃ.
- 5 ഗൃഹീതതാംബുലവിലേപനസ്രജഃ
 പുഷ്പാസവാമോദിതവക്ത്രപങ്കജാഃ
 പ്രകാമകാളാഗുര്യുപവാസിതം
 വിശന്തി ശയ്യാഗൃഹമുത്സുകാഃ സ്ത്രീയഃ.
- 6 കൃതാപരാധാൻ ബഹുശോഭിതജിതാൻ
 സവേപമൂൻ സാധ്യസല്യപതചേതസഃ
 നിരീക്ഷ്യ ഭേതതൂൻ സുരതാഭിലാഷിണഃ
 സ്ത്രീയോഽപരാധാൻ സമദാ വിസസ്തഭഃ.
- 7 പ്രകാമകാമൈര്യുവഭിഃ സുനിദ്രതം
 നിശാസ്യ ദീർഘാസ്വഭിരാമിതാശ്ചിരം
 ഭ്രമന്തി മന്ദം ശ്രമഖേദിതോരവഃ
 ക്ഷപാവസാനേ നവയൌവനാഃ സ്ത്രീയഃ.
- 8 മനോജ്ഞകൂർപ്പാസകപീഡിതസ്തനാഃ
 സരാഗകൌശേകഭൂഷിതോരവഃ
 നിവേശിതാന്തഃകസുമൈഃ ശിരോരുഹൈർ-
 വിഭൂഷയന്തിവ ഹിമാഗമം സ്ത്രീയഃ.

അദ്ധ്യായം 10

1. വിളഞ്ഞ നെല്ലുകൾക്കൊണ്ടും കരിമ്പുകൾക്കൊണ്ടും മറ്റും വിളമ്പിയ
 ഞങ്ങളോടുകൂടിയതും ചില ദിക്കിലിരുന്ന ശബ്ദിക്കുന്ന ശ്രോതൃപക്ഷികളെ
 കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നതും കാമവികാരം വർദ്ധിക്കുന്നതും സ്രീജനങ്ങൾ
 കേൾക്കുവാനും ഇഷ്ടപ്പെട്ടതുമായ ശിശിരഗുരുവിനെയെക്കുറിച്ച് (തണുപ്പുകാലത്തെ
 കുറിച്ചു) പറയുന്ന സുന്ദരി! ഇനി നീ കേൾക്കൂ.

2. ജനലുകൾ അടച്ച ഗൃഹത്തിന്റെ അന്തർഭാഗം, കത്തുന്ന തീ, കതിര
 വെന്റെ വെയിൽ, കട്ടിയുള്ള വസ്ത്രങ്ങൾ, യൗവനയുക്തകളായ സ്രീകൾ
 ഇതെല്ലാം ഈ കാലത്താണ് ജനങ്ങൾക്ക് അനുഭവയോഗ്യങ്ങളായിത്തീ
 രുന്നത്.

3. ചന്ദ്രന്റെ രശ്മികൾ തട്ടി തണുത്ത പന്ദനമോ ശരൽകാലത്തു
 ചന്ദ്രന്റെ നിലാവേറു വെണ്മ കൂടിയ നിലാമുറമോ മഞ്ഞിൻതുള്ളികൾ
 തിങ്ങിത്തണുത്ത ഇളംതെന്നലുകളോ ഇപ്പോൾ ജനങ്ങളുടെ മനസ്സിനു
 സുഖം ഉളവാക്കുന്നില്ല.

4. കട്ടിമഞ്ഞു പൊഴിഞ്ഞു തണുത്തവയും ചന്ദ്രരശ്മികളാൽ ഏറ്റവും
 കളർപ്പിക്കപ്പെട്ടവയും വിളഞ്ഞ നക്ഷത്രനിരയണിഞ്ഞവയുമായ രാത്രികൾ
 ജനങ്ങൾക്കു ആസ്വാദ്യങ്ങളായിത്തീരുന്നില്ല.

5. വെറിലെയും കുറിക്കൂട്ടും മാലകളും ഏഴത്തു്, പുഷ്പമധ്യം സേവിച്ചു
 മുഖകമലം സുരഭിലമാക്കി, വേണ്ടുപോളും കാരകിത്പകകൊണ്ടു വാസന
 വരുത്തിയിട്ടുള്ള ഉറക്കരയിലേക്കു് ഔസ്യകൃത്തോടെ സ്രീകൾ പ്രവേശി
 കുന്നു.

6. പല തവണ അപരാധം ചെയ്തവരും താക്കീതു ചെയ്യപ്പെട്ടവരും
 കിടകിടെ വിറയുന്നവരും ഭയപ്പെട്ടു മനംകെട്ടവരും കാമകേളിക്കു കൊ
 തിക്കുന്നവരുമായ ഭർത്താക്കന്മാരെ കണ്ടപ്പോൾ മദംപൂണ്ട മകുമാർ അപ
 രാധങ്ങളെല്ലാം മറന്നുപോയി.

7. ഏറ്റവും കാമംകൂടിയ യുവാക്കന്മാരാൽ തീരെ ഭയയില്ലാതെ നീണ്ട
 രാത്രികളിൽ വളരെനേരം രമിപ്പിക്കപ്പെട്ട നവയൗവനയുക്തകളായ സ്രീ
 കൾ രാത്രി പുലരുമ്പോൾ ക്ഷീണംകൊണ്ടു തുടക്കം കഴിഞ്ഞു പതുക്കെയാ
 ണ് നടക്കുന്നത്.

8. മനോഹരങ്ങളായ കപ്പായങ്ങൾ (ജാക്കറ്റുകൾ) കൊണ്ടു സ്ത്രീകളെ
 വരിഞ്ഞു മുറക്കിയും തുടുത്ത പട്ടുകൾക്കൊണ്ടു ഊരുപ്രദേശങ്ങളെ അലങ്കരി
 ചും തലമുടിയിൽ പൂക്കൾ ചൂടിയും സ്രീകൾ ശിശിരകാലത്തെ അണു
 ണെത്താരുക്കുകയാണോ ഏൽക്കുന്നത്.

- 9 പയോധരൈഃ കങ്കമരാഗപിഞ്ജരൈഃ
സുഖോപസേവ്യൈർനവയൗവനോഷ്ഠമഭിഃ
വിലാസിനീഭിഃ പരിപീഡിതോരസഃ
സ്വപന്തി ശീതം പരിഭ്രൂയ കാമിനഃ.
- 10 സുഗന്ധിനിഃശ്വാസവികമ്പിതോൽപലം
മനോഹരം കാമരതിപ്രബോധകം
നിശാസു ഏഷ്ടാഃ സഹ കാമിഭിഃ സ്രിയഃ
പിബന്തി മദ്യം മദനീയമുത്തമം.
- 11 അപഗതമദരാഗാ യോഷിഭ്യോ പ്രഭാതേ
കൃതനിബിഡകചാഗ്രം പത്യരാലിംഗനേന
പ്രിയതമപരിഭൃതം വീക്ഷമാണാ സ്വദേഹം
വ്രജന്തി ശയനവാസാഭാസമന്യം ഹസന്തീ.
- 12 അഗൃതസുരഭിധൂപാമോദിതം കേശപാശം
ഗളിതകസുമമാലം കഞ്ചിതാഗ്രം വഹന്തീ
ത്യജന്തി ഗുരുനിതംബാ നിമ്നനാഭിഃ സുമധ്യം
പൃഷ്ടസി ശയനമന്യോ കാമിനീ ചാരുശോഭാ.
- 13 കനകകമലകാന്തൈശ്ചാരുതാഗ്രാധരോഷ്ടൈഃ
ശ്രവണതടനിഷ്കൈഃ പാടലോപാന്തനേന്ദ്രൈഃ
ഉഷസി വദനബിംബൈരംസസംസക്തകേശൈഃ
ശ്രിയ ഇവ ഗൃഹമദ്ധ്യേ സംസ്ഥിതാ യോഷിതോദ്യു.
- 14 പൃഥ്വജാലനരോത്താഃ കിഞ്ചിദാനന്ദമദ്ധ്യഃ
സ്നാനരേപരിവേഷാമന്ദമന്ദം വ്രജന്ത്യഃ
സുരതസമയവേഷം നൈശമാശു പ്രഹായ
ധേതി ദിവസയോഗ്യം വേഷമന്യാസ്കരുണ്യഃ.
- 15 നഖപദ്മിതഭാഗാൻ വീക്ഷമാണാഃ സ്നാനാന്തം
നധരകിസലയാഗ്രം ദന്തഭിന്നം സ്പൃശന്ത്യഃ
അഭിമതരതവേഷം നന്ദയന്ത്യസ്തതരുണ്യഃ
സവിതൃരുദയകാലേ ഭൂഷയന്ത്യാനനാനി.
- 16 പ്രചുരഗുഡവികാരഃ സ്വാദുശാലീക്ഷുരമ്യഃ
പ്രബലസുരതകേളിർജാതകന്ദപ്പദ്മഃ
പ്രിയജനരഹിതാനാം ചിത്തസന്താപമേതുഃ
ശിശിരസമയ ഏഷ ശ്രേയസേ വോദ്യന്തി നിത്യം.

9. കങ്കമച്ചാറണിഞ്ഞ തുടുത്ത പോർക്കൊങ്കകളും സുഖമായാസ്വദിക്കേണ്ടുന്ന പുതയെഴുവുന്നച്ചുടും ഉള്ള സുന്ദരിമാരായി മുറുകെ കെട്ടിപ്പണൻ മാറിയവുമായി കാമികൾ തണുപ്പിനെ വകവെക്കാതെ കിടന്നുറങ്ങുന്നു.

10. തുണമുള്ള നിശ്വാസവായു തട്ടി ഇളകുന്ന താമരയിതളുകളോടുകൂടിയതും മനസ്സിനെ ആകർഷിക്കുന്നതും കാമകേളികൾക്കുതകും ഉണർത്തുന്നതും മലം വളർത്തുന്നതുമായ ഉത്തമമദ്യം രാത്രികാലങ്ങളിൽ സ്ത്രീകൾ കാമികളോടു ചേർന്ന് സന്തോഷത്തോടുകൂടി പാനംചെയ്യുന്നു.

11. പ്രഭാതത്തിൽ മഞ്ഞുയർപ്പു മാഞ്ഞു ഭർത്താവിന്റെ ആലിംഗനത്താൽ കൊങ്കത്തടങ്ങും ചുമന്നുള്ള ഒരു സ്ത്രീ ഇതും പ്രിയതമൻ ആസ്വദിച്ചതന്റെ ദേഹം നോക്കി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു കിടപ്പുമുറിയിൽനിന്നു മറ്റൊരു മുറിയിലേക്കു പോകുന്നു.

12. അകിൽമണംചേർന്ന പുക പുണർന്നും പൂമാലയുതിന്നും അററും ചുരുണ്ടതുമായ കാർക്കുന്തലും വഹിച്ചുകൊണ്ടു, കനത്ത നിതംബവും കഴിഞ്ഞ നാലിയും അഴകാർന്ന അരക്കെട്ടുമുള്ള സുന്ദരിയായ മറ്റൊരു കാമിനി പ്രഭാതത്തിൽ മെത്തയിൽ നിന്നെഴുന്നേറ്റുപോകുന്നു.

13. അഴകാർന്ന തുടുത്ത ചെഞ്ചുണ്ടുകളോടും കാതോളം നീണ്ട അററും തുടുത്ത കണ്ണുകളോടും തോളിൽ പററിയ തലമുടിയോടും കൂടിയ സ്ത്രീകൾ പൊൻതാമരപ്പൂക്കൾപോലുള്ള മുഖങ്ങളുമായി ഇപ്പോൾ പ്രഭാതത്തിൽ ശ്രീഭഗവതിമാരെപ്പോലെ ഗൃഹമദ്ധ്യത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു.

14. കനത്ത നിതംബം ചുമന്നു തളർന്നും സ്നേഹമുള്ള ഭാരത്താൽ ക്ഷയിച്ച മദ്ധ്യഭാഗം തെല്ലൊന്നു കനിഞ്ഞും മെല്ലെമെല്ലെ നടക്കുന്ന മറ്റു ചില തരുണിമാർ രാത്രിയിൽ സ്വീകരിച്ചിരുന്ന, കാമകേളികാലത്തിനു യോജിച്ച വേഷം വേഗത്തിൽ ഉപേക്ഷിച്ചു പകലേക്കു പററിയ വേഷം കൈക്കൊള്ളുന്നു.

15. നവക്ഷതങ്ങൾ പതിഞ്ഞ കൊങ്കത്തടങ്ങും നോക്കിയും ഒത്തക്ഷതമേറിയ തളിർച്ചുണ്ടു തലോടിയും തന്നിപ്പിച്ചുപെട്ട കാമകേളിവേഷത്തെ അഭിനയിച്ചു സ്ത്രീകൾ സുര്യോദയകാലത്തു മുഖങ്ങളെ അലങ്കരിക്കുന്നു.

16. ശക്തരേചേർത്ത പലഹാരങ്ങൾ ധാരാളമുണ്ടാക്കുന്നതും സ്വാദുള്ള ചെന്നെല്ലരിയും കരിമ്പും കിട്ടുന്നതുകൊണ്ടു സുവകരവും ഗർഭിണിയെറിയ കാമലീലകൾക്കു പററിയതും കാമഭവേന അഹങ്കാരം വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതും ഇഷ്ടങ്ങളുമായി വേർപെട്ടവർക്കു മനസ്സിൽ സങ്കടം ജനിപ്പിക്കുന്നതും ആയ ഈ ശിശിരകാലം നിങ്ങൾക്കെന്നും നന്മയായി വരട്ടെ.

ഷഷ്ഠഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 പ്രഹുല്ലപുതാങ്കരതീക്ഷ്ണസായകോ
ദീരേഹമാലാവില്യസലന്തർഗ്ഗുണഃ
മനാംസി ഭേതുഃ സുരതപ്രസംഗിനാം
വസന്തയോദ്ധാ സമുപാഗതഃ പ്രിയേ!
- 2 ദ്രുമാഃ സപുഷ്പാഃ സലിലം സപത്നം
സ്മിയഃ സകാമാഃ പവനഃ സുഗന്ധിഃ
സുഖാഃ പ്രദോഷാ ദിവസാശ്ച രമ്യാഃ
സർപ്പം പ്രിയേ! ചരന്തരം വസന്തേ.
- 3 വാപീജലാനാം മണിമേഖലാനാം
ശശാങ്കഭാസാം പ്രമദാജനാനാം
ചുതദ്രുമാണാം കസുമാനന്താനാം
ദോതി സൗഭാഗ്യമയം വസന്തഃ.
- 4 കസുംഭരാഗാരുണിതൈർദ്ദളലൈർ-
നിതംബബിംബാനി വിലാസിനീനാം
തന്വംശുകൈഃ കങ്കമരാഗഗൌരൈ-
രലംക്രിയന്തേ സ്നനമണ്ഡലാനി.
- 5 കണ്ണേഷു യോഗ്യം നവകണ്ണികാരം
ചലേഷു നീലേഷപളകേഷപശോകം
ശിഖാസു മാലാ നവമല്ലികായാഃ
പ്രയാന്തി കാന്തിം പ്രമദാജനാനാം.
- 6 സ്തനേഷു ഹാരാഃ സിതചന്ദനാർദ്രാ
ഭജേഷു സംഗം വലയാംഗദാനി
പ്രയാന്ത്യനംഗാതുരമാനസാനാം
നിതംബിനീനാം ജഘനേഷു കാഞ്ചുഃ.
- 7 സപത്രലേഖേഷു വിലാസിനീനാം
വക്ത്രേഷു ഹേമാംബുരുഹോപമേഷു
രതാന്തരേ മൌകതികസംഗരമ്യഃ
സ്വേദാഗമോ വിസ്തരതാമുപൈതി.
- 8 ഉച്ഛാസയന്ത്യഃ ശ്രുഗ്ദ്ധബന്ധനാനി
ഗന്ത്രാണി കംഭുസമരകലാനി
സമീപവർത്തിഷ്ഠപി കാമുകേഷു
സമുത്സുകാ ഏവ ഭവന്തി നാഞ്ചഃ.
- 9 തന്തനി പാണ്ഡുനി മദാലസാനി
മുഹൂർമുഹൂർജ്യംണേതൽപരാണി
അംഗാന്യനംഗഃ പ്രമദാജനസ്യ
കരോതി ലാവണ്യസസംഭ്രമാണി.

ആറാം സർഗ്ഗം

1. പ്രിയേ വിരിഞ്ഞ മറവുകളാകുന്ന കൂരമ്പുകളോടും വരിവഞ്ചിൻ പാർത്താകുന്ന കൊലവില്ലിൻണാണോടുംകൂടി വസന്തമാകുന്ന പടയാളി ക്രമകേളി കൊതിക്കുന്ന കാമികളുടെ മനസ്സുകളെ പിളർക്കുവാൻ വന്നു ചേർന്നിരിക്കുന്നു.

2. വൃക്ഷങ്ങളിൽ പുഷ്പങ്ങളുണ്ട്. ജലത്തിൽ താമരപ്പൂക്കളുണ്ട്. സ്രീകരക്കു കാമാസക്തിയുണ്ട്. പുന്തെന്നൽ മണമുള്ളതാണ്. രാത്രി കര സുഖകരങ്ങളാണ്. പകലുകര മനോഹരങ്ങളാണ്. പ്രിയേ! വസന്തത്തിൽ സർവ്വവും സുന്ദരംതന്നെ.

3. തടാകങ്ങളിലെ ജലങ്ങൾക്കും രത്നമയങ്ങളായ അരഞ്ഞാണുകൾക്കും ചന്ദ്രന്റെ ശോഭയ്ക്കും മദംപൂണ്ട മഹിളമാർക്കും പൂക്കളേന്തി കനിഞ്ഞു നീലിക്കുന്ന തേന്മാവുകൾക്കും ഈ വസന്തം സൗഭാഗ്യം നൽകുന്നു.

4. വിലാസിനിമാരുടെ നിതംബപ്രദേശങ്ങളെ കയ്യമ്പിൻചായം ചേർന്നു തുടത്ത വസ്ത്രങ്ങളും കൊങ്കരത്തങ്ങളെ കങ്കമച്ചാറുകൊണ്ടു മഞ്ഞനിറം പൂണ്ട നേരിയ പട്ടകളും അലങ്കരിക്കുന്നു.

5. യുവതിജനങ്ങളുടെ കാതുകളിൽ യോജിപ്പുള്ള പുതുകൊന്നപ്പൂക്കളും ഇളകുന്ന നീലക്കുറുനീരുകളിൽ അശോകപുഷ്പവും കാർക്കുന്തലിൽ പുതു മുല്ലമാലകളും കാന്തിയേരുന്നു.

6. കാമപരവശകളായ നിതംബിനിമാരുടെ സ്തനങ്ങളിൽ വെൺചന്ദന ചുറ്റു പുറം മുത്തുമാലകളും കൈകളിൽ വളകളും തോരവളകളും നിതംബങ്ങളിൽ അരഞ്ഞാണുകളും സ്ഥലം പിടിക്കുന്നു.

7. പത്തിക്കീററണിഞ്ഞ, പൊൻതാമരപ്പൂക്കൾക്കു തുല്യമായ വിലാസിനിമാരുടെ മുഖങ്ങളിൽ ക്രമകേളികൾക്കിടയിൽ മുത്തുമണികൾ ചേർന്നു തിന്മ തുല്യമായി വിധർപ്പുപൊടിഞ്ഞു പരക്കുന്നു.

8. കാമുകന്മാർ അടുത്തിരിക്കുമ്പോൾപ്പോലും സ്രീകര സന്ധിബന്ധങ്ങൾ ഉലഞ്ഞവയും കാമവൈവശ്യം പൂണ്ടവയുമായ അവയവങ്ങളെ മടക്കി നിവർത്തി കുടഞ്ഞുകൊണ്ടു കാമാവേശം പ്രകടിപ്പിക്കുന്നു.

9. ചടച്ചു വിളത്തും മദാലസ്യംപൂണ്ടു വീണ്ടു വീണ്ടു കോടുവായിട്ടും ഇരിക്കുന്ന മഹിളാജനങ്ങളുടെ ശരീരാവയവങ്ങളെ കാമദേവൻ ലാവണ്യ മനോഹരങ്ങളാക്കിത്തീർക്കുന്നു.

- 10 ഹായാം ജനഃ സമഭിവാഞ്ഛതീ പാദപാനാം
നക്തം തഥേച്ഛതീ പുനഃ കിരണം സുധാംശോഃ
ഹർദ്യം പ്രയാതി ശയിതും സുഖശീതളം ച
കാന്താം ച ഗാഢമുപഗൃഹതി ശീതളത്വാൽ.
- 11 നേത്രേഷു ലോലോ മദിരാലസേഷു
ഗണ്ഡേഷു പാണ്ഡുഃ കഠിനഃ സ്തനേഷു
മദ്ധ്യേഷു നിമ്നോ ജഘനേഷു പീനഃ
സ്രീണാമനംഗോ ബഹുധാ സ്ഥിതോഭ്യ.
- 12 അംഗാനി നിദ്രാലസവിഭ്രമാണി
വാക്യാനി കിഞ്ചിന്മദിരാലസാനി
ഭൃക്ഷേപജിഹ്വാനി ച വീക്ഷിതാനി
കരോതി കാമഃ പ്രമദാജനാനാം.
- 13 പ്രിയംഗുകാലീയകകുങ്കമാക്തം
സ്തനേഷു ഗൌരേഷു വിലാസിനീഭിഃ
ആലിപ്യതേ ചന്ദനമംഗനാഭീർ-
മദാലസാഭീർമൃഗനാഭീയുക്തം.
- 14 ഗുരൂണി വാസാംസി വിഹായ തുണ്ണം
തന്തുനി ലാക്ഷാരസരഞ്ജിതാനി
സുഗന്ധികാളാഗുര്യൂപിതാനി
ധത്തേ ജനഃ കാമമദാലസാംഗഃ.
- 15 പുസ്കോകിലശ്ചുതരസാസവേന
മത്തഃ പ്രിയാം ചംബതി രാഗഹൃഷ്ടഃ
കുജഭിരേഫോപ്യയമംബുജസ്ഥഃ
പ്രിയം പ്രിയായാഃ പ്രകരോതി ചാടു.
- 16 താമ്രപ്രവാളസ്തബകാവനത്രാ-
ശ്ചുതദ്രുമാഃ പുഷ്പിതചാരുശാഖാഃ
കർപ്പന്തി കാമം പവനാവധൂതാഃ
പയ്യുത്സുകം മാനസമംഗനാനാം.
- 17 ആ മൂലതോ വിഭ്രമരാഗതാമ്രം
സപല്ലവാഃ പുഷ്പപചയം ദധാനാഃ
കർപ്പന്ത്യശോകാ ഹൃദയം സശോകം
നിരീക്ഷ്യമാണാ നവയൌവനാനാം.
- 18 മത്തഭിരേഫപരിച്ഛിതചാരുപുഷ്പപാ-
മന്ദനിലാകലിതകമുദപ്രവാളാഃ
കർപ്പന്തി കാമിമനസാം സഹസോത്സുകത്വം
ബാലാതിമുക്തലതികാഃ സമവേക്ഷ്യമാണാഃ.

10. ആളുകൾ (പകലെ) മരങ്ങളുടെ തണലിനെ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. രാത്രിയിൽ ആകട്ടെ ചന്ദ്രന്റെ രശ്മികളെ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. സുഖകരവും കളർമയുള്ളതുമായ മാളികയിലേക്കു കിടക്കാൻ പോകുന്നു. കളർമയുള്ളതുകൊണ്ടു പ്രേയസിയിലെ ഗാഢമായി ആലിംഗനം ചെയ്യുന്നു.

11. മദ്യപാനം നിമിത്തം അലസങ്ങളായ കണ്ണുകളിൽ ഇളകിക്കൊണ്ടും കവിഃശതങ്ങളിൽ വിളർത്തുകൊണ്ടും സ്നനങ്ങളിൽ കെട്ടപുറം അറക്കട്ടെ താണും നിതംബങ്ങളിൽ തടിച്ചും കാമദേവൻ ഇപ്പോൾ സ്രീകളിൽ പലതരത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു.

12. കാമദേവൻ സ്രീജനങ്ങളുടെ അവയവങ്ങളെ നിദ്രനിമിത്തം വിലാസകൗതുകം കറഞ്ഞവയും വാക്കുകളെ മദ്യപാനം നിമിത്തം തെല്ലൊന്നും അലസങ്ങളും നോട്ടങ്ങളെ പുരികം വെട്ടിച്ചു കടിലങ്ങളും ആഹ്ലിത്തീകുന്നു.

13. വിലാസവതികളും മദാലസകളുമായ മങ്കമാർ വെളുത്ത സ്നനങ്ങളിൽ തിന, കാരകിൽ; കങ്കമം എന്നിവ കൂട്ടിയരച്ചും കസ്തൂരിപേരും തയാറാക്കിയ പന്ദനച്ചാറു പുശുന്നു.

14. കാമാവേശംകൊണ്ടും മദംകൊണ്ടും ആലസ്യംപൂണ്ട ആളുകൾ വേഗത്തിൽ കനത്ത വസ്ത്രങ്ങളുപേക്ഷിച്ച് അരജലാരിൽ മുക്കി നിറം പിടിപ്പിച്ചവയും കാരകിലിൻപുകകൊണ്ടു മണം പിടിപ്പിച്ചവയുമായ നേരിയ വസ്ത്രങ്ങൾ ധരിക്കുന്നു.

15. തേന്മാവിൻപുത്തേനാകുന്ന മദ്യം കുടിച്ചു മദിച്ച ആൺകയിൽ പ്രേമത്തോടും ഹർഷത്തോടുംകൂടി പ്രിയപ്പെട്ട പിടയെ ചുംബിക്കുന്നു. ചെന്താമരപ്പൂവിലിരുന്ന് മുരളി വണ്ടിതാ ഇണയ്ക്കു പ്രീതി തോന്നുമാറു പ്രശംസാവചനങ്ങൾ പറയുന്നു.

16. ചുവന്ന തളിർക്കലകളേന്തി ചാഞ്ഞും പൂക്കൾ നിറഞ്ഞു അഴകാൻ കൊമ്പുകളോടുകൂടിയും കാറ്റോറു ആടിയും നിൽക്കുന്ന തേന്മാവുകൾ സ്രീകളുടെ മനസ്സിനെ ഏറ്റവും ഉൽക്കണ്ഠിതമാക്കിത്തീർക്കുന്നു.

17. അടിമുതൽ പവിഴപ്പുറുപോലെ തുടർത്തു പൂക്കളുടെ വഹിക്കുന്ന, തളിരണിഞ്ഞ അശോകങ്ങൾ യൌവ്വനമധ്യസ്ഥകളായ സ്രീകളുടെ ഹൃദയത്തെ, തങ്ങളെ കാണുമ്പോൾ വിഷാദമുള്ളതാക്കിത്തീർക്കുന്നു.

18. അഴകേറിയ പുഷ്പങ്ങളെ ചുംബിക്കുന്ന മദിച്ച വരിവണ്ടുകളോടും മനോഹരങ്ങളായ നന്നത്ത തളിരുകൾ ഇളക്കുന്ന മദമാത്രതനോടും കൂടിയ ഇളമുല്ലവള്ളികൾ തങ്ങളെക്കാണുന്ന കാമിജനങ്ങളുടെ മനസ്സിൽ പെട്ടെന്നു കാമലീലകളിൽ താൽപര്യമുളവാക്കുന്നു.

- 19 കാന്താമുഖദ്യുതിജ്ഞാമചിരോൽഗതാനാം
ശോഭാം പരാം കരബകദ്രുമമഞ്ജരീണാം
ദൃഷ്ട്വാ പ്രിയേ! സഹൃദയസ്യ ഭവേന്ന കസ്യ
കന്ദപ്പബാണപതനവ്യഥിതം ഹി ചേതഃ.
- 20 ആദീപ്തവഹ്നിസദൃശൈർമരുതാഭവധൂതൈഃ
സപുത്ര കിംശുകവനൈഃ കസുമാവകീർണ്ണൈഃ.
സദ്യോ വസന്തസമയേന സമാചിന്തേയം
രക്താംശുകാ നവവധൂരിവ ഭാതി ഭൂമിഃ.
- 21 കിം കിംശുകൈഃ ശുകമുഖചാമരവിഭിന്ന ഭിന്നം
കിം കണ്ണികാരകസുമൈർന ഹതം മനോരഞ്ജനൈഃ
യൽകോകിലഃ പുനരയം മധുരൈർവചോഭിർ—
യുനാം മനഃ സുവദനാനിഹിതം നിഹന്തി.
- 22 പംസുകോകിലൈഃ കളവചോഭിരുപാത്തഹ്ണൈഃ
കുജൽഭിരുന്മദകളാനി വചാംസിധീരം
ലജ്ജാമഗ്നിതം സവിനയം ഹൃദയം ക്ഷണേന
പശ്യാകലം കലഗൃഹേപി കൃതം വധൂനാം.
- 23 ആകമ്പയൻകസുമിതാഃ സഹകാരശാഖാ
വിസ്താരയൻ പരഭൃതസ്യ വചാംസി ഭിക്ഷു
വായുർവിവാതി ഹൃദയോനി ഹരൻ നരാണാം
നീഹാരപാതവിഗമാൽ സുഭഗോ വസന്തേ.
- 24 കന്ദൈഃ സവിഭ്രമവധൂഹസിതാവദാതൈഃ
രുദ്രോതിതാനൃപവനാനി മനോഹരാണി
ചിത്തം മനേരപി ഹരന്തി നിവൃത്തരാഗം
പ്രാഗേവ രാഗമലിനാനി മനാംസി യുനാം.
- 25 ആലംബിഹേമരശനാഃ സ്തനസക്തഹാരാഃ
കന്ദപ്പദ്പശിമിലീകൃതഗാത്രയഷ്ടഃ
മാസേ മധ്യേ മധുരകോകിലഭൃഗ്നാദൈർ—
നായോ ഹരന്തി ഹൃദയം പ്രസഭം നരാണാം.
- 26 നാനാമനോജ്ഞകസുമദ്രുമഭൂഷിതാന്താൻ
ഏഷാനൃപഘ്വനിനദാകലസാനുദേശാൻ
ശൈലേയജാലപരിണദ്ധശിലാതലാന്താൻ
ദൃഷ്ട്വാ ജനഃ ക്ഷിതിദൃതോ മദമേതി സമ്യക്.

19. പ്രിയായുവത്തിന്റെ കാന്തിയേടുകൂടി അടത്തകാലത്തുണ്ടായിട്ടുള്ള ചെങ്കുത്തയിപ്പുകലകളുടെ മികച്ച ശോഭകണ്ടാൽ പ്രിയേ ഏതെങ്കിലും ഏതൊരുവന്റെ മനസ്സാണ് കാമബാണങ്ങൾ തറച്ചു വേദനപ്പെടാതിരിക്കുക?

20. കാര്യ വീശി ഇളകുന്ന പുക്കൾ നിറഞ്ഞ, ആളിക്കത്തുന്ന തീപോലുള്ള പ്ലാശിൻ കാടുകളോടുകൂടിയ വസന്തകാലം പെട്ടെന്നു ഏല്ലാ ദിക്കിലും വ്യാപിക്കുകയാൽ ഈ ഭൂമി രക്തവസ്ത്രം ധരിച്ച നവവധുവിനെപ്പോലെ ശോഭിക്കുന്നു.

21. സുന്ദരിമാരിലുന്നിയ യുവാക്കളുടെ മനസ്സിനെ തത്തക്കൊക്കുകളുടെ ശോഭയുള്ള പ്ലാശിൻപൂക്കൾ പിളർന്നില്ലേ? കണിക്കൊന്നപ്പൂക്കൾ പ്രഹരിച്ചില്ലേ? ഈ കയീൽ (അതിനെ) വീണ്ടും മധുരങ്ങളായ വാക്കുകൾകൊണ്ടു ആഞ്ഞടിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ?

22. മധുരവചനങ്ങളും ഏറ്റവും സന്തുഷ്ടങ്ങളും മദം പൂണ്ട മധുരങ്ങളായ വാക്കുകൾ മൊഴിയുന്നവയുമായ ആൺകയിലുകൾ ഉയർന്നു കടുംബങ്ങളിലെ സ്ത്രീകളുടെ ലജ്ജയും വിനയവുമുള്ള ഏതെങ്കിലും വേഗത്തിൽ വിവശമാക്കിത്തീർക്കുന്നു.

23. നലരണിഞ്ഞ മാവിൻകൊമ്പുകളെ ചാഞ്ചാട്ടിക്കൊണ്ടും കയിലിൻ മൊഴികളെ നാലുപാടും പരത്തിക്കൊണ്ടും ജനങ്ങളുടെ ഏതെങ്കിലും ആകർഷിച്ചുകൊണ്ടും മഞ്ഞുകുന്നു മനോഹരമായ വസന്തത്തിലെ കരോരവീരനും.

24. വിലാസവതികളായ യുവതികളുടെ മദഘോഷംപോലെ തെളിഞ്ഞ മുല്ലപ്പൂക്കൾകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന മനോഹരങ്ങളായ പുത്തോട്ടങ്ങൾ വൈരാഗ്യം കലർന്ന മഹർഷിയുടെ മനസ്സിനെപ്പോലും ആകർഷിക്കുന്നു. അനുരാഗംകൊണ്ടു ചളി കെട്ടിയ യുവാക്കളുടെ മനസ്സുകളെ അതിനു മുൻപുതന്നെ ആകർഷിക്കുന്നു.

25. പൊന്നരഞ്ഞാണുകൾ കിഴിഞ്ഞും സ്തനങ്ങളിൽ മുത്തുമാലകൾ അണിഞ്ഞും കാമമൂട്ടിനിനാൽ ഉദ്ദമയ്യു കഴഞ്ഞുമുള്ള കാമിനിമാർ പൂങ്കയിലുകളുടെയും വരിവണ്ടുകളുടേയും മധുരനാദമുള്ള വസന്തമാസത്തിൽ യുവാക്കളുടെ ഏതെങ്കിലും ബലമായി പിടിച്ചുവലിക്കുന്നു.

26. പലതരം മനോഹരങ്ങളായ പൂമരങ്ങൾ അണിഞ്ഞും സന്തുഷ്ടങ്ങളായ കയിലുകളുടെ കൂവലുകൾകൊണ്ടു ആകലങ്ങളായ മലംചെരിവുകൾ ചേർന്നും കന്മടക്കുകൾകൊണ്ടു വീർത്ത പാറക്കെട്ടുകൾ കലർന്നുമുള്ള മലകളെ കാണുമ്പോൾ സകല ജനങ്ങൾക്കും മത്തു പിടിക്കുന്നു.

- 27 നേത്രേ നിമീലയതി രോദിതി യാതി ശോകം
 പ്രാണം കരണ വിരണാധി വിരഞ്ചതി ചോച്ഛൈഃ
 കാന്താവിയോഗപരിവേദിതചിത്തവൃത്തിർ—
 ദൃഷ്ടാ ധഗഃ കസുമിതാൻസഹകാരവൃക്ഷാൻ.
- 28 സമർഥ്യകരാണാം കോകിലാനാം ച നാദൈഃ
 കസുമിതസഹകാരൈഃ കണ്ഠികാരൈശ്ച രമ്യഃ
 ഇഷ്ടഭിരിവ സുതീക്ഷ്ണൈർമാനസം മാനിനീനാം
 തുഭതി കസുമമാസോ മന്മഥോത്തേജനായ.
- 29 രചിരകനകാന്തീൻ മുഞ്ചതഃ പുഷ്പപരാശീൻ
 തുളപവനവിധൂതാൻ പുഷ്പപിതാംശൂതവൃക്ഷാൻ
 അഭിമുഖമഭിവീക്ഷ്യ ക്ഷാമദേഹോഽപി മാഗ്ദ്ധേ
 മനശശരണീലാതൈർമോഹമേതി പ്രവാസീ.
- 30 പരഭൃതകളഗീതൈർഘാദിഭിഃ സഭാചാംസി
 സ്തിതശ്ശനമയുഖാൻ കന്ദപുഷ്പപ്രഭാഭിഃ
 കരകിസലയ്കാന്തിം പല്ലവൈർവിദ്യുമാദ്ഭൈ—
 രപഹസതി വസന്തഃ കാമിനീനാമിദാനീം.
- 31 കനകകമലകാന്തൈരാനന്തൈഃ പാണ്ഡുഗണ്ഡൈ—
 രചരിനിഹിതഹാരൈശ്ചന്ദനാർദ്ദ്രൈഃ സ്തനാനന്തൈഃ
 മരജനിതവിലാസൈർദൃഷ്ടിപാതൈർമുനീന്ദ്രാൻ
 സ്തനഭരണതനാദ്യഃ കാമയന്തി പ്രശാന്താൻ.
- 32 മധുസുരഭി മുഖാബ്ജം ലോചനേ ലോധൃതാഗ്രേ
 നവകരവകപുണ്ണഃ കേശപാശോ മനോജ്ഞഃ
 ഗുരുതരകചയുഗം ശ്രോണിബിംബം തഥൈവ
 ന ഭവതി കിമിദാനീം യോഷിതാം മന്മഥായ.
- 33 ആകമ്പിതാനി ഏദയാനി മനസ്വിനീനാം
 വാതൈഃ പ്രഹല്ലസഹകാരകൃതാധിവാസൈഃ
 ഉൽകൃജിതൈഃ പരഭൃതസ്യ മദാകലസ്യ
 ശ്രോത്രപ്രിയൈർമധുകരസ്യ ച ഗീതനാദൈഃ.
- 34 രമ്യഃ പ്രദോഷസമയഃ സ്തൂപചന്ദ്രോദയഃ
 പുഷ്പോകിലസ്യ വിരതം പവനഃ സുഗന്ധിഃ
 മന്താളീജ്വലവിരതം നിശി സീധുപാനം
 സദ്യഃ രസായനമിദം കസുമായുധസ്യ.

27. പ്രിയായിരഹംകൊണ്ടു മനോവേദനയനുഭവിക്കുന്ന വഴിപോക്കൻ, പുത്ത തേന്മാവുകൾ കാണുമ്പോൾ കണ്ണുകൾ ചിമ്മുന്നു, കരയുന്നു, സമുദ്രം പൊങ്ങുന്നു, കൈകൊണ്ടു മുക്കു പൊതു ന്നു, ഉറക്ക ശബ്ദിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

28. പൂമാസമായ വസന്തം കാണു ശക്തികൂട്ടുവാൻവേണ്ടി മദിച്ചു വണ്ടുകളുടെയും കയിലുകളുടേയും ശബ്ദങ്ങളെക്കൊണ്ടും പുത്ത തേന്മാവുകളെക്കൊണ്ടും മനോഹരങ്ങളായ കണിക്കൊന്നകളെക്കൊണ്ടും കൂർത്ത മുത്ത അമ്പുകളെക്കൊണ്ടെന്നപോലെ മാനിനിമാരുടെ മനസ്സിനെ വേദനിപ്പിക്കുന്നു.

29. നല്ല പൊന്നിൻനിറമുള്ള പൂക്കളെ പൊഴിക്കുന്നവയും ഇളംകാറ്റിൽ ഇളകുന്നവയുമായ പുത്ത തേന്മാവുകളെ കണ്ടപ്പോൾ ദേഹം ചടച്ചു വിരഹി, കാമശരങ്ങളേറ്റു വീണു മോഹാലസ്യപ്പെടുന്നു.

30. വസന്തമിപ്പോൾ മനോഹരങ്ങളായ കയിലുകളുടെ മധുരഗീതങ്ങളെ കൊണ്ടു സ്ത്രീകളുടെ നല്ല വാക്കുകളേയും മുഖപൂക്കളുടെ ശോഭയെക്കൊണ്ടു മന്ദഹസിക്കുമ്പോൾ പാടുന്ന ഭൗകാന്തികളേയും പവിഴത്തിന്റെ നിറമുള്ള തളിരുകൾകൊണ്ടു കൈത്തളിരുകളുടെ ശോഭയേയും പരിഹസിക്കുന്നു.

31. സ്നേഹംകൊണ്ടു കനിഞ്ഞ സ്ത്രീകൾ പൊൻതാമരപ്പൂക്കൾപോലെ മനോഹരങ്ങളായ മുഖങ്ങളെക്കൊണ്ടും വിളർത്ത കവിൾത്തടങ്ങളെക്കൊണ്ടും ചന്ദനം പുശി മുത്തുമാലകൾ അണിഞ്ഞ സ്നേഹങ്ങളെക്കൊണ്ടും മരം നിമിത്തം വിലാസം കോലുന്ന നോട്ടങ്ങളെക്കൊണ്ടും ഏറ്റവും ശാന്തനാരായ മഹർഷിമാർക്കു കരം ജനിപ്പിക്കുന്നു.

32. സ്ത്രീകളുടെ മദ്യഗന്ധമുള്ള മുഖകമലം, കൺമണികൾ ഇളകിക്കളിക്കുന്ന കണ്ണുകൾ, പുതിയ ചെങ്കുത്തീപ്പൂക്കൾ ചൂടി മനോഹരമായ മുടി, കനത്ത സ്നേഹങ്ങൾ, വിസ്മയകരമായ നിതംബപ്രദേശം ഇവയിലേതൊന്നാണ് കാമോദ്ദീപനത്തിന്തക്കതത്ത്?

33. വിടൻ തേന്മാവുകളെക്കൊണ്ടു മണം പുരണ്ടു കാറ്റുകളും ശ്രുതിമധുരങ്ങളായ, മദിച്ച കയിലിന്റെ കൂകലുകളും വണ്ടിന്റെ ഗീതനാദങ്ങളും സ്ത്രീകളുടെ ഹൃദയത്തിന് ഇളക്കമുണ്ടാക്കിത്തീർത്തിരിക്കുന്നു.

34. മനോഹരമായ രാത്രിസമയം, തെളിഞ്ഞ ചന്ദ്രശ്ശികൾ. ആൺകയിലുകളുടെ ശബ്ദം, സൗരഭ്യമുള്ള കാറ്റു്, മദിച്ച വണ്ടിൻ ചാത്തിന്റെ മുരളു്, മദ്യപാനം ഇതെല്ലാം കാമദേവൻ രസായനമാണ് പാപ്പുകരമാണ്.

- 35 രക്താശോകവികല്പിതാധരമധുർമത്തഭിരേഹസ്വപനഃ
 കന്ദാപീഡവിശുദ്ധദന്തനികരഃ പ്രോൽഫുല്ലപത്മാനനഃ
 ചുതാമോദസുഗന്ധിമന്ദപവനഃ ശൃംഗാരഭീഷാഗൃതഃ
 കല്പാന്തം മനേപ്രിയോ ഭിശതു വഃ പുഷ്പാഗമോ മംഗളം.
- 36 മലയപവനവിധുഃ കോകിലാലാപരമ്യഃ
 സുരഭീമധുനിഷേകാല്പബൃഗന്ധപ്രബന്ധഃ
 വിവിധമധുപയുഗ്മൈർവേഷ്ട്യമാനഃ സമന്താൽ
 വേതു തവ വസന്തഃ ശ്രേഷ്ഠകാലഃ സുഖായ.
- 37 ആഗ്രീ മഞ്ജളമഞ്ജരീ വരശരഃ സൽകിംശുകം യദ്ധന്തർ—
 ജ്യാ യസ്യാളികലം കളങ്കരഹിതംച്ഛത്രം സിതാംശുഃ സിതം
 മത്തേഭോ മലയാനിലഃ പരഭൃതാ യൽബന്ദിനോ ലോകജിത്
 . സോയം വോ വിതരീതരീതു വിതന്തർഭദ്രം വസന്താനപിതഃ.

ജഗദസംഹാരകാവ്യം സമാപ്തം

35. രക്താശോകപുഷ്പങ്ങൾകൊണ്ടു് അധരമധു പൂണ്ടു് മദിച്ച വണ്ടുകളെ കൊണ്ടു് ശബ്ദമുച്ചരിച്ചു് മുല്ലപ്പൂമ്പിരകളാകുന്ന തെളിഞ്ഞ പല്ലുകൾ ചേന്നു് വിടന്ന താമരപ്പൂവുകളാകുന്ന മുഖത്തോടുകൂടിയു് തേന്മാസുവിന്റെ മണം കൊണ്ടു് സൗന്ദര്യമുള്ള നിശ്വാസമാണു്. ഉള്ള, കാമദേവൻ ഏറ്റവും ഇഷ്ടപ്പെട്ട, ശൃംഗാരാചാര്യനായ വസന്തകാലം നിങ്ങൾക്കു് ഏന്തെന്നു് മംഗളം തരട്ടെ.

36. മന്ദമാരുതനോടു ചേർന്നു് കയ്യിലുകളുടെ ശബ്ദംകൊണ്ടു് മനോഹരമായും സൗന്ദര്യമുള്ള മദ്യം വർഷിക്കുകയാൽ പരിമളം പരന്നു് പുറം പലതരം വണ്ടുകൾ ചൂഷണം ഉള്ള നല്ല കാലമായ വസന്തം നിനക്കു സുഖത്തിനായിത്തീരട്ടെ.

37. ആരുടെ നല്ല ശരം മാവിൻപൂങ്കലയാണോ ആരുടെ നല്ല വില്ലുപ്പാശിൻപുവാണോ ആരുടെ ഞാൺ വണ്ടിൻ ചാത്തും കളങ്കമില്ലാത്ത വെൺകൊറ്റക്കുട വെൺതിങ്കളും മത്തഗജം തെക്കൻകാറ്റുമാണോ ആരുടെ സ്തുതിപാഠകന്മാർ കയ്യിലുകളാണോ ലോകജേതാവായ ആ കാമദേവൻ വസന്തനോടുകൂടെ നിങ്ങൾക്കു വീണ്ടും വീണ്ടും ഏറ്റവും മംഗളം നൽകുമാറാകട്ടെ.

ഋതുസംഹാരകാവ്യം കഴിഞ്ഞു

മോലഭൂതം

ആമുഖം

കാളിദാസകൃതികളിൽ വെച്ചേറ്ററവുമായികം പ്രസിദ്ധിയാർജ്ജിച്ച ഒരു കൃതിയാണ് മോലഭൂതം. കാളിദാസപ്രതിഭയുടെ മുത്തിമൽഭാവം നമുക്കതിൽ കാണാം. വിശ്വസാഹിത്യത്തിന്നു കാളിദാസൻ നൽകിയ ഒരു മൂല്യരത്നമാണ് ഈ കൃതി. ഇന്ത്യയിലും പുറത്തുമുള്ള ഒട്ടനവധി സാഹിത്യനിപുണന്മാരെ ഇതു ഹാദാകർഷിച്ചിട്ടുണ്ട്.

കാളിദാസകാവ്യപ്രതിഭയുടെ യഥാർത്ഥപ്രതിഫലനമായ മോലഭൂതത്തിന്നു മലയാളത്തിലും മറ്റു ഭാരതീയഭാഷകളിലും നിരവധി അനുകരണങ്ങൾ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. മലയാളത്തിൽ സന്ദേശകാവ്യങ്ങളുടെ ഒരു പ്രവാഹം തന്നെ ഉണ്ടായി. അതാതു കവികളുടെ തനതായ പ്രതിഭയിൽ നിന്നുഭിച്ചതാണവയെന്നു അവകാശപ്പെടാറുണ്ടെങ്കിലും അതെല്ലാം മോലസന്ദേശകാവ്യത്തിന്റെ അനുകരണങ്ങളാണെന്നു പണ്ഡിതന്മാർക്കറിയാം. കാളിദാസനെയുതൽ കമനീയചിത്രത്തിന്റെ ബാഹ്യരേഖകൾക്കുള്ളിൽ സ്വന്തം പ്രതിഭയുടെ ചായങ്ങൾകൊടുത്തു മുഖച്ഛായ മാറ്റുക മാത്രമേ ഏതു സന്ദേശകാവ്യകർത്താവും ചെയ്തിട്ടുള്ളൂ.

മോലഭൂതത്തിന്റെ ആദ്യഭാഗം മാഗ്ഗവർണ്ണനാത്മകവും രണ്ടാംഭാഗം നഗരനായികാഭിവർണ്ണനാത്മകമാണെന്നുമാണ്. ഇതു രണ്ടും ഒന്നിച്ചിണക്കി ഒറ്റകാവ്യമാക്കിത്തീർത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രതിഭ അത്ഭുതകരമായി പ്രവർത്തിച്ചിട്ടുണ്ട്. പ്രകൃതിസൗന്ദര്യവും പ്രേമസൗകന്മാര്യവും ഒന്നിച്ചുകോർക്കാൻ കാളിദാസനു സാധിച്ചിട്ടുണ്ട്. ലളിതമായ ശൈലി, സുന്ദരമായ പദപ്രയോഗം, മാധുര്യം കലർന്ന വർണ്ണന എന്നിവകൊണ്ട് മോലഭൂതം കാളിദാസന്റെ ഏറ്റവും മെച്ചപ്പെട്ട കൃതിയാണ്.

ദീർഘകാലം ദയിതാവിരഹമനുഭവിച്ച് ഉന്മാദാവസ്ഥയിലോളമെത്തിയ, പുനഃസമാഗമപ്രത്യാശയുള്ള ഒരു യുവകാമുകന്റെ ബഹുമുഖങ്ങളായ വിപ്രലംഭാവങ്ങളുടെ ബഹിസ്ഫുരണമാണ് ഈ ഭാവകാവ്യത്തിന്റെ ആത്മാവ്. ഏതു സഹൃദയന്റെ ഹൃദയത്തിന്നും ഭാവതാദാത്മ്യം ലഭിക്കുവാനുള്ള എളുപ്പവഴി എന്ന നിലയ്ക്കാണ് പ്രഖ്യാതനായകന്മാരെയാണെന്നും അവതരിപ്പിക്കാതെ കാമാന്ധനായ വെറും ഒരു യക്ഷനേയും അയാളുടെ ദയിതയേയും നായികാനായകന്മാരായി സ്വീകരിച്ചത്. ബ്രഹ്മാനന്ദസഹോദരമായ രസാസ്വാദസീദ്ധിക്കു കവിയുടെ ഈ കൌശലം വളരെ അധികം സഹായകമായിട്ടുണ്ട്.

മോലമാറ്റം

വൈശ്വവേദം കൃത്യവിലോപംനിമിത്തം ഒരുക്കൊല്ലത്തേക്കു നാട്ടു കടത്തപ്പെട്ട ഒരു യക്ഷൻ വിന്ധ്യന്റെ തെക്കുള്ള രാമഗിരിയിൽ പാർത്തുവരവേ, എട്ടുമാസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ വർഷാരംഭത്തിൽ ഒരു പുതുതോലം വടക്കോട്ടു നീങ്ങുന്നതു കണ്ടു. ആ മോലംവഴിക്കു പ്രിയതമയ്ക്കു സന്ദേശം പറഞ്ഞയക്കാമെന്നു കരുതി അതിനെ സ്വാഗതംചെയ്ത് ആവശ്യമറിയിച്ചു. തുടർന്നു വഴിയും സന്ദേശവും വിവരിച്ചുകൊടുക്കുന്നു. യക്ഷൻ പറഞ്ഞു—

“ഇവിടെ നിന്നു നേരെ വടക്കോട്ടു പുറപ്പെടുക. മാലപ്പുറമ്പിൽ കയറി കുറച്ചുപടിഞ്ഞാട്ടുചെന്നു വടക്കോട്ടുതന്നെ പോവുക. ആകൃഷ്ടപുത്രത്തിൽ തെല്ലു വിശ്രമിച്ചു നേരെ ചെന്നാൽ വിന്ധ്യപർവ്വതത്തിന്റെ അടിവാരത്തിൽ നമ്മുമാനഭി കാണാം. പിന്നെ ഏതാനും പർവ്വതങ്ങളിൽ തങ്ങിത്തങ്ങി ശോണ്ണദേശത്തിലുള്ള പിരിശാ രാജധാനിയിലെത്തുക. അതിന്റെ സമീപത്തിലാണ് വേതുവതിനദിയും നിചൈസ്സ് എന്ന പർവ്വതവും. ആ പർവ്വതത്തിൽ വിശ്രമിച്ചു, അല്പംവഴി വളവാണെങ്കിലും ഉജ്ജയിനിയിലേക്കു പോകണം. വഴിക്കു നിർവ്വിന്ധ്യ എന്ന നദിയുണ്ട്. അതുകടന്നു അവന്തിരാജ്യത്തുള്ള സ്വർഗ്ഗസദൃശമായ ഉജ്ജയിനിയിലെത്തുക. ശിപ്രാനദി ആ വഴിക്കാണൊഴുകുന്നത്. നല്ല അങ്ങാടികൾ, വിശേഷപ്പെട്ട ധനികഗൃഹങ്ങൾ, മഹാകാളക്ഷേത്രം, ഇതെല്ലാം അവിടെക്കാണാം. രാത്രി അവിടെ കഴിച്ചുകൂട്ടി രാവിലെ അവിടെ നിന്നു പുറപ്പെട്ടാൽ മതി. പിന്നെ ഗംഭീരാനദി, ദേവഗിരി, പർവ്വതം, പർവ്വതം എന്നിവയെല്ലാം പിന്നിട്ടു ബ്രഹ്മാവർത്തരാജ്യത്തു പ്രവേശിച്ചു കരുക്ഷേത്രത്തിലെത്തണം. അവിടെയാണ് സരസ്വതിനദി. അതു പിന്നിട്ടു ഗംഗയും കടന്നു ഹിമാലയത്തിലെ ഒരു കൊടുമുടിയിൽ കയറി വിശ്രമിക്കാം. അനന്തരം പല പ്രദേശങ്ങളും ക്രമത്തിൽ താണ്ടി ഹംസഭാരത്തിലൂടെ വടക്കോട്ടു നൂണു ചെന്നു കൈലാസത്തിന്മേൽ കയറുക. അതിന്റെ ഓടിവാരത്തിലാണ് വളരെ ഉയർന്ന മാളികകളോടുകൂടിയ അളങ്കാപുരി. സർവ്വസൗഭാഗ്യങ്ങളും തികഞ്ഞ ആ പുരിയിൽ വൈശ്വവേദന്റെ കൊട്ടാരത്തിന്റെ വടക്കു ഭാഗത്തു മഴവില്ലുപോലെ വളഞ്ഞ തോരണത്തോടു കൂടിയ നമ്മുടെ ഗൃഹം ദൂരത്തു നിന്നു തന്നെ കാണാം. അതിന്റെ അടുക്കൽ ഒരു മന്ദാരത്തെമരമുണ്ട്. അവിടെ നല്ലൊരു പൊൻതാമരക്കുളവും അതിന്റെ തീരത്തിൽ ഇന്ദ്രനീലക്കൊടുമുടിയുള്ള ഒരു കളിമണ്ണും തെളിഞ്ഞു വിലസുന്നു. ആ കളിക്കുന്നിൽ ഒരു അശോകവും ഇലഞ്ഞിയും അവയുടെ നടുവൽ വളർത്തുമയിലിന്നിരിക്കാനുള്ള ഒരു പൊൻപടിയും ദൃശ്യമാണ്. പടിമൺ രണ്ടു വശത്തും ഗംഗം പത്മം എന്ന നീധികളുടെ ചിത്രങ്ങളും കാണാം. ഇതൊക്കെയാണ് ഏന്റെ ഭവനത്തിന്റെ ലക്ഷണം. അവിടെചെന്ന് ഏന്റെ പ്രാണപ്രേയസിയെ കാണു് ഇങ്ങനെ അറിയിക്കുക—‘ഭർതൃമതി! ഞാൻ ഭർതാവിന്റെ സന്ദേശവുമായി വന്നിരിക്കയാണ്’. അദ്ദേഹം വളരെ ദൂരയാണ്. അദ്ദേഹം പറയുന്നു— ‘ഞാൻ വളരെ പ്രയാസപ്പെട്ടാണെങ്കിലും ധൈര്യം പിടിച്ചു ജീവിക്കുന്നുണ്ട്. നീയും നാലു മാസവും കൂടി അധികം അധൈര്യപ്പെടാതെ കഴിച്ചുകൂട്ടണം. അതിന്നുശേഷം പുനിലാവു നിറഞ്ഞ ശരൽക്കാലരാത്രികളിൽ ഓരോ അഭിലാഷങ്ങളും നമുക്കനുഭവിക്കാം.’ ഇത്രയും പറഞ്ഞ് അവിടുടെ കശലപ്പുത്താനവും ചോദിച്ചറിഞ്ഞു മടങ്ങി വന്ന് ഏനെയും ആശ്വസിപ്പിക്കണം. എന്നിട്ട് അങ്ങയ്ക്ക് ഏവിടെക്കുവേണമെങ്കിലും പോകാം. ഏന്നെപ്പോലെ അങ്ങയ്ക്ക് ഒരിക്കലും പ്രേയസിയായ മിന്നൽക്കൊടിയുടെ വേർപാടു വരാതിരിക്കട്ടെ!”

മോലദൂതം

മൂലം

പുറുഭാഗം

- 1 കശ്ശിൻ കാന്താവിരഹഗുരുണാ സാധാധികാരാൽ പ്രമത്തഃ
ശാപേനാസ്തംഗമിതമഹിമാ വർഷഭോഗ്യേണ ഭർത്തുഃ
യക്ഷശ്ചക്രേ ജനകതനയാസ്സാനപുണ്യോദകേഷു
സ്തിശ്ചക്ഷാതാതരഷ്ട വസതിം രാമഗിരയാശ്രമേഷു.
- 2 തസ്തിന്നത്രൈ കതിചിദബലാവിപ്രയുക്തഃ സ കാമീ
നീത്വാ മാസാൻ കനകവലയഭംശരികുപ്രകോഷഃ
ആഷാഡസ്യ പ്രശമദിവസേ മോലമാശ്ഠിഷ്ടസാനം
വപ്രക്രിയാപരിണതഗജപ്രേക്ഷണീയം ദദർശ.
- 3 തസ്യ സ്ഥിത്വാ കഥമപി പുരഃ കൌതുകാധാനഹേതോ—
രന്തർബ്ദ്ധാഷ്ഠപശ്ചിരമനഘരോ രാജരാജസ്യ ദധ്യൗ
മോലാലോകേ വേതി സുഖിനോഽപ്യന്യഥാവൃത്തി ചേതഃ
കണ്ഠാശ്ലേഷപ്രണയിനി ജനേ കിം പുനർഭൂതസംസ്ഥേ.
- 4 പ്രത്യാസന്നേ നഭസി ദയിതാജീവിതാലംബനാത്മീ
ജീമുതേന സ്വകുശലമയീം ഹാരയിഷ്യൻ പ്രവൃത്തിം
സ പ്രത്യഗ്രൈഃ ക്ഷുഭകസുഖൈഃ കല്പിതാർഘായ തസ്മൈ
പ്രീതഃ പ്രീതിപ്രമുഖവചന സ്വാഗതം വ്യാജഹാര.
- 5 ധൃമജ്യോതിഃസലീലമന്തതാ, സന്നിപാതഃ ക്വ മോലഃ
സന്ദേശാത്മാഃ ക്വ പടകരണൈഃ പ്രാണിഭിഃ പ്രാപണീയാഃ
ഇത്യൗതസ്യക്യാദപരിഗണയൻ ഗൃഹ്യകസ്തം യയാചേ
കാമാർത്തം ഹി പ്രകൃതികൃപണാശ്ചേതനാചേതനേഷു.
- 6 ജാതം വംശേ ഭൂവനവിഭിന്തേ പുഷ്പകരാവർത്തകാനാം
ജാനാമി ത്വാം പ്രകൃതിപുരുഷം കാമരൂപം മഹോനഃ
തേനാത്മീത്വം ത്വയി വിധിവശാദ്ഭൂതബന്ധുർഗൃതോഹം
യാചാണാ മോലാ വരമധിഗുണേ, നാധമേ ലബ്ധകാമാ.

മോലന്ദ്രം

ഗദ്യവിവർത്തനം

പൂർവ്വഭാഗം

1. ഒരു യക്ഷൻ തന്റെ കർത്തവ്യത്തിൽ തൊറ്റു പറുകയാൽ പ്രിയായി രഹംകൊണ്ടു കാഠിന്യമേറിയതും ഒരു വർഷം അനുഭവിക്കേണ്ടതുമായ തന്റെ സ്വാമിയുടെ (വൈശ്രവണന്റെ) ശാപംനിമിത്തം ദിവ്യത്വം നഷ്ടപ്പെട്ടിട്ടു ജനകപുത്രിയുടെ സ്നാനത്താൽ പരിശുദ്ധമായ ജലാശയങ്ങളും വിശാലമായ തണൽ വിരിക്കുന്ന മരങ്ങളുമുള്ള രാമഗിരിയിലെ ആശ്രമ സ്ഥാനങ്ങളിൽ വസിച്ചുപോന്നു.

2. അബലയായ പ്രിയതമയെ പിരിഞ്ഞ ആ കാമുകൻ പൊൻവളയുന്ന് പോകയാൽ ശൂന്യമാരിത്തീർന്ന കൈത്തണ്ടയുമായി ആ മലയിൽ ഏതാനും മാസങ്ങൾ കഴിച്ചുകൂട്ടിട്ട് ആഷാഘമാസത്തിന്റെ പോക്കിൽ ഒരു ദിവസം പത്മശിവരത്തെ തഴുകിനിൽക്കുന്ന, തിണ്ടുകത്തിക്കളിക്കുന്ന ആനയുടെ ഭംഗിയുള്ള കാർമോലത്തെ കണ്ടു.

3. കൌതുകമുളവാക്കുന്ന ആ മോലത്തിന്റെ മുമ്പിൽ പ്രയാസപ്പെട്ടു നിന്ന കണ്ണനീർ ഉള്ളിലൊതുക്കിക്കൊണ്ടു വൈശ്രവണന്റെ ആ സേവകൻ ഏറെനേരം എന്താ ചിന്തിച്ചു. ആനദത്തിൽ മുഴുകിയിരിക്കുന്നവനുപോലും മോലദർശനത്തിൽ ഏതും വ്യാകുലമായിത്തീരുന്നു. കഴുത്തിൽ കെട്ടിപ്പണയവാൻ കൊതിക്കുന്ന പ്രിയതമ ദൂരത്താണ് സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതെങ്കിൽ പിന്നെ പറയാനുണ്ടോ?

4. അടുത്തെത്തിയ ശ്രാവണമാസത്തിൽ പ്രിയതമയുടെ ജീവിതം നിലനിൽക്കുന്നതിനായി ആ മോലംമുഖേന അപരാധ തന്റെ കശലവൃത്താന്തം എത്തിക്കാണെന്നു കരുതി സന്തോഷിച്ച അയാൾ കടകപ്പാലയുടെ പുതുപ്പുക്കൊണ്ടു പുറിച്ചു് ആ മോലത്തിനോടു പ്രീതിപൂർവ്വം സ്വാഗതം പറഞ്ഞു.

5. ധൂമം അഗ്നി ജലം വായു എന്നിവ ചേർന്നുണ്ടായ മോലമെവിടെ? സമർത്ഥങ്ങളായ ഇന്ദ്രിയങ്ങളോടുകൂടിയ ജീവികൾക്കു കൊണ്ടെത്തിക്കാവുന്ന സന്ദേശകാര്യങ്ങളെവിടെ? എന്നൊന്നും ഔത്സുക്യംമൂലം പരിഗണിക്കാതെ ആ യക്ഷൻ അതിനോടു (മോലത്തോടു) അപേക്ഷിച്ചു. കാമാർത്തിയിൽ മുഴുകിയവർ ചേതനങ്ങളേയും അചേതനങ്ങളേയും തിരിച്ചറിയുവാൻ ശക്തരാകാറില്ലല്ലോ.

6. അങ്ങു ലോകപ്രസിദ്ധമായ പുഷ്പകരാവർത്തകന്മാരുടെ വംശത്തിൽ പിറന്നവനും ഇപ്പത്തിനൊത്ത രൂപം കൈക്കൊള്ളാൻ കഴിവുള്ളവനും ഇന്ദ്രന്റെ പ്രധാനപുരുഷനും ആണെന്നു ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിട്ടുണ്ട്. അതുകൊണ്ടാണ് വിധിവശാൽ ബന്ധു ദൂരത്തായ ഞാൻ അങ്ങയെ ഈ അപേക്ഷയുമായി സമീപിക്കുന്നത്. ഉമത്തുഗണവാനോടപേക്ഷിച്ചിട്ടു കാര്യം സാധിച്ചില്ലെന്നു വന്നാൽപോലും അതാണ്, അധമനോടു് അപേക്ഷിച്ചിട്ടു കാര്യം സാധിക്കുന്നതിനേക്കാൾ നല്ലതു്.

7 സന്തപ്താനം തപമസി ശരണം, തൽ പയോദ! പ്രിയായാഃ
 സന്ദേശം മേ ഹര ധനപതിശ്രോധവിദ്യേഷിരസ്യ
 ഗന്തവ്യാ തേ വസതിരളകാ നാമ യക്ഷേശ്വരാണാം
 ബാഹ്യോദ്യാനസ്ഥിതഹരശിരശ്ചന്ദ്രികായൗതഹർമ്മ്യം.

8 തപാമാത്രാധം പവനപദവീമുൽഗൃഹീതാളകാന്താഃ
 പ്രേക്ഷിഷ്യന്തേ പഥികവനിതാഃ പ്രത്യയാദാശ്വസത്യഃ
 കഃ സന്നദ്ധേ വിരഹവിധൂരാം തപയുപേക്ഷേന് ജായാം
 ന സ്യോദന്യോഽപ്യഹമിവ ജനോ യഃ പരാധീനവൃത്തിഃ.

9 താം ചാവശ്യം ദിവസഗണനാതൽപരാമേകപത്നീ-
 മവ്യാപന്നാമവിഹതഗതിർഭ്രക്ഷ്യസി ഭ്രാതൃജായാം
 ആശാബന്ധഃ കസുമസദൃശം പ്രായശ്ചോ ഹ്യംഗനാനാം
 സദ്യഃപാതി പ്രണയി ഹൃദയം വിപ്രയോഗേ രുണധി.

10 മന്ദം മന്ദം നദതി പവനശ്ചാനുകൂലോ യഥാ തപാ-
 വാമശ്ചായം നദതി മധുരം ചാതകസ്തേ സഗന്ധഃ
 ഗർഭാധാനക്ഷണപരിചയാന്തനമാബദ്ധമാലാഃ
 സേവിഷ്യന്തേ നയനസുഭഗം ഖേ ഭവന്തം വലാകാഃ.

11 കർത്തും യച്ച പ്രവേതി മഹീമുച്ഛിലീന്ദ്രാമവസ്യാം
 തിച്ഛുത്വാ തേ ശ്രവണസുഭഗം ഗജ്ജിതം മാനസോൽകാഃ
 ആ കൈലാസാൽ ബിസകിസലയച്ഛേദപാഥേയവന്തഃ
 സമ്പത്ത്യന്തേ നസേവ ഭവന്തോ രാജഹംസാഃ സഹായാഃ.

12 ആപ്തചാമസ്യ പ്രിയസഖമുതം തുംഗമാലിംഗ്യ ശൈലം
 വന്ദന്ത്യഃ പുംസാം രാജുപതിപദൈരകിതം മേഖലാസു
 കാലേകാലേ വേതി ഭവന്തോ യസ്യ സംയോഗമേത്യ
 സ്തേഹവൃത്തിശ്ചിരവിരഹജം മുഞ്ചന്തോ ബാഷ്പമുഷ്ണം.

7. ഹേ മോലമേ! സന്താപം അനുഭവിക്കുന്നവന്റെ ശരണമാണ് അങ്ങനത്ത്. അതുകൊണ്ട് വൈശ്രവണന്റെ കോപത്താൽ അകറ്റപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന എന്റെ പ്രിയതമയ്ക്കുള്ള സന്ദേശം ഒന്നെത്തിച്ചുകൊടുക്കണേ എന്നാണ് എന്റെ അപേക്ഷ. അളക എന്ന പേരായി പുറംപുകാവിൽ കുടികൊള്ളുന്ന പൗരസിവന്റെ ശിരസ്സിലെ ചന്ദ്രികയാൽ പ്രകാശിപ്പുന്നിലാക്കുന്ന മാളികകളോടുകൂടിയ യക്ഷപ്രഭുക്കളുടെ വാസസ്ഥലത്തേക്കാണ് അങ്ങനേ പേകേണ്ടത്.

8. വായുമാർഗ്ഗത്തിലേറിയ അങ്ങയെ, വിരഹിണികൾ (ജീവിതവൃത്തിക്കുവേണ്ടി ദുരതിക്കുകളിൽ പോയിട്ടുള്ളവരുടെ ഭായ്മാർ) വിശ്വാസത്താൽ (ഉടൻ ഭർത്തൃസമാഗമമുണ്ടാകുമെന്ന പ്രതീക്ഷയാൽ) ആശ്വാസത്തോടുകൂടി കുന്നിരത്തുകൾ മാടിയൊതുക്കി ഉറുമ്പോക്കും. അങ്ങ ഒങ്ങിക്കഴിഞ്ഞാൽ പിന്നെ ആരെങ്കിലും വിരഹിണിയായ പത്നിയുടെ പേരിൽ ഉപേക്ഷ കാണിക്കുമോ? അന്യനെ ആശ്രയിച്ചുകഴിയുന്ന എന്നപ്പോലെ മറ്റൊരാളുമുണ്ടാവില്ല.

9. വിരഹദിവസങ്ങളെണ്ണിയെണ്ണി ആപത്താണ്. വന്നുപോകെ കഴിഞ്ഞുകൂടുന്ന പതിഭോഗത്തായ സഹോദരഭായ്യയെ (എന്റെ ഭാര്യയെ) അങ്ങ വിചാരിക്കാമെന്നും കൂടാതെ ചെന്ന നിശ്ചയമായും കാണുന്നതാണ്. പൂപോലെ മുട്ടലവും പെട്ടെന്നു കൊഴിഞ്ഞുവീഴുന്നതുമായ, പ്രണയംനിറഞ്ഞ സ്രീകളുടെ ഹൃദയത്തെ, വിരഹാവസ്ഥയിൽ മിക്കവാറും തടഞ്ഞു നിർത്തുന്നതു്, തെട്ടിപോലുള്ള ആശാബന്ധമാണ്.

10. പവനൻ അനുകൂലമായി മെല്ലെമെല്ലെ വീശിക്കൊണ്ടു അങ്ങയെ പ്രേരിപ്പിക്കുന്നു; അതുപോലെ അങ്ങയുടെ ഏതെങ്കിലും ബന്ധുവായ ചാതകപ്പക്ഷി ഇടതുവശത്തിരുന്ന് മധുരമായി കൂകുകയും ചെയ്യുന്നു. വെള്ളിപ്പക്ഷികൾ ഗർഭധാനസുഖം അനുഭവിക്കുവാൻവേണ്ടി വാനിൽ നിരനിരയായി വന്നു, കണ്ണിനാനന്ദം നൽകുന്ന അങ്ങയെ നിശ്ചയമായും അകമ്പടി സേവിക്കുന്നതാണ്.

11. കൂണകൾ മുളപ്പിച്ച ഭൂമിയെ സമ്പന്നയാക്കാൻ പോന്നതും ചെവികൾക്കിമ്പം നൽകുന്നതുമായ അങ്ങയുടെ ഗർജ്ജനം കേട്ടു മാനസസരസ്സിലെത്താൻ വെമ്പി ഇളംതാമരവളയങ്ങളെ പാഥേയമാക്കിയെടുത്ത രാജഹംസങ്ങൾ ആകാശത്തു കൈലാസപർവ്വതംവരെ താകുക്കു കൂട്ടുകാരായി വരികയും ചെയ്യും.

12. ശ്രീരാമചന്ദ്രന്റെ വന്ദ്യങ്ങളായ കാല്പാടുകൾ പതിഞ്ഞ താഴ്വരകളോടുകൂടിയവനും ഉത്തംഗനമായ പ്രിയപ്പെട്ട ഈ പർവ്വതസുഹൃത്തിനെ അങ്ങ ആലിംഗനം ചെയ്തു വീട് വാങ്ങിയാലും ഓരോ കാലത്തും അങ്ങ വന്നു ചേരുമ്പോൾ ഭീർഘകാലത്തെ വിരഹത്താലുളവാക്കിയ ചുടുബാഷ്പം വീട്നത്തിനാൽ ഇളേറും തന്റെ സ്നേഹം വ്യക്തമാക്കാമല്ലോ.

- 13 മാതൃം താവചാമൃതം കഥയതസ്തപ്രയാണാനുരൂപം
 സന്ദേശം മേ തദനു ജലദ! ശ്രോഷ്യസി ശ്രോത്രപേയം
 ഹിന്നഃ ഖിന്നഃ ശിവരീഷു പദം നൃന്ദ്യ ഗന്താസി യത്ര
 ക്ഷീണഃ ക്ഷീണഃ പരിലാലു പയഃസ്രോതസാം ചോപഭുജ്യ.
- 14 അദ്യേ ശൃംഗം ഹരതി പവനഃ കിംസിദിത്യനുഖീഭിർ-
 ദൃഷ്ടോത്സാഹശ്ചകിതചകിതം മുഗ്ദ്ധസിദ്ധാംഗനാഭിഃ
 സ്ഥാനാദന്യോൽ സരസ്വനിച്ചുളാഭൽപതോദണ്മുഖഃ ഖം
 ദിങ്നാഗാനാം പഥി പരിഹരൻ സ്ഥൂലഹസ്താവലേപാൻ.
- 15 രതച്ഛായാവൃതികര ഇവ പ്രേക്ഷ്യമേതൽ പുരസ്താ-
 ദപലംകാഗ്രാൽ പ്രവേതി ധനുഃഖണ്ഡമാഖണ്ഡലസ്യ
 യേന ശ്യാമം വപുരതിതരാം കാന്തിമാപസ്യതേ തേ
 ബഹ്വേനേവ സ്തുതിതരുചിനാ ഗോപവേഷസ്യ വിഷ്ണോഃ.
- 16 തപ്തായത്തം കൃഷിഫലമിതി ഭൂവിലാസാനഭിജ്ഞൈഃ
 പ്രീതിസ്തിശേഷർജ്ജനപദവധുലോചനൈഃ പീയമാനഃ
 സദ്യസ്സീരോൽകണ്ഠസുരഭി ക്ഷേത്രമാരുഹ്യ മാലം
 കിഞ്ചിൽ പശ്യാദ് വ്രജ ലാലുഗതിർഭൂയ ഏവോത്തരേണ.
- 17 താമാസാരപ്രശമിതവനോപാപ്തം സാധു മുർധ്വാ
 വക്ഷ്യത്യധശ്രമപരിഗതം സാനമാനാമുകൂടഃ
 ന ക്ഷുദ്രോപി പ്രഥമസുകൃതാപേക്ഷയാ സംശ്രായായ
 പ്രാപ്തേ മിത്രേ വേതി വിമുഖഃ, കിം പുനയ്സ്തഥോചൈഃ.
- 18 ഹനോപാന്തഃ പരിണതഫലഭ്യോതിഭിഃ കാനനാഗ്രൈ-
 സ്തപയാത്രവേ ശിവരമചലഃ സ്തിശ്ചവേണീസവർണ്ണേ
 ന്നനം യാസ്യത്യമരമിഹനപ്രേക്ഷണീയാമവസ്ഥാം
 മദ്ധ്യേ ശ്യാമഃ സ്തന ഇവ ഭൂവഃ ശേഷവിസ്താരപാണ്ഡുഃ.
- 19 സ്ഥിതാ തസ്തിൻ വനപരവധുഭക്തകണ്ഠേ മുഹൂർത്തം
 തോയോത്സർഗ്വൃതതാഗതിസ്തൽപരം വർത്ത തീർണ്ണഃ
 രേവാം ഭക്ഷ്യസ്യുപലവിഷമേ വിന്ധ്യപാദേ വിശീർണ്ണാഃ
 ഭക്തിച്ഛേദൈരിവ വിരചിതാം ഭൂതിമംഗേ ഗജന്ധ്യ.

13. മോലമേ അങ്ങേയ്ക്കു പോകാൻ പററിയ വഴി—തളമമ്പോഴെല്ലാം പവ്വതങ്ങളുടെ കൊട്ടമുടികളിൽ ഇരുന്നും ക്ഷീണിക്കുമ്പോഴെല്ലാം ഏറെയും ലാലുവായ അതപികളിലെ തണ്ണീരണ്ടും പോകാൻ പററിയ വഴി—ഞാൻ പറഞ്ഞുതന്നതു ആദ്യം കേൾക്കുക—ചെവികൊണ്ടു നകരേണ്ടതായ ഏന്റെ സന്ദേശം കേൾക്കുന്നതു പിന്നീടാവാം.

14. കാരറ്റ, പവ്വതത്തിന്റെ കൊട്ടമുടി തട്ടിക്കൊണ്ടുപോകുന്നവരും എന്ന് ശങ്കിച്ചു പേടിച്ചുവിറച്ചു പാവപ്പെട്ട സിന്ധുസന്ദേശമാർ മേലോട്ടുമോക്കി നിൽക്കവേ റാറ്റർത്ത ആറുവെത്തിച്ചുടികളുള്ള ഈ സ്ഥലത്തുനിന്നു നിഗ്നങ്ങളുടെ തടിച്ച തുമ്പിക്കൈകളെക്കൊണ്ടുള്ള വികൃതികളിൽനിന്നൊഴിഞ്ഞുമാറി, വടക്കു നോക്കി കിട്ടിച്ചുയരുക.

15. ഇതാ മുന്നിൽ പുറനിർമുക്കളിൽനിന്നു മഴവില്ലിന്റെ ഒരു ഖണ്ഡം ഉളവായിവരുന്നു. പല രത്നങ്ങളുടെ കാന്തികൾ മണിച്ചുപേർന്നുപോലെ കാണാൻ അഴകുള്ളതാണത്. അങ്ങയുടെ കുറുത്ത ഉടലിന്നു ആ മഴവില്ലുകൊണ്ടു, മിന്നിത്തിളങ്ങുന്ന മയിൽപ്പീലികൊണ്ടു ഗോപവേഷം ധരിച്ചു വിഷ്ണുവിനെപ്പോലെ, കാന്തി വളരെയധികം വർദ്ധിക്കുന്നതാണ്.

16. കൃഷിയുടെ വിളവു് അങ്ങയെ ആശ്രയിച്ചാണെന്നുള്ള കാരണത്താൽ സന്തോഷവും സ്നേഹവും നിറഞ്ഞവയും പുരികം വെട്ടിക്കുക മുതലായ വിലാസചേഷ്ടകൾ പരിപഠിച്ചിട്ടില്ലാത്തവയുമായ നാടൻപെൺകൊടിമാരുടെ കണ്ണുകളാൽ നകരപ്പെട്ടുകൊണ്ടു, അപ്പോൾ കലപ്പുകൊണ്ടുഴുതു (മണ്ണിന്റെ) മണമിയലുന്ന മാലക്ഷേത്രത്തിൽ കയറി കുറച്ചു പടിഞ്ഞാട്ടു പോയി വീണ്ടും വേഗത്തിൽ വടക്കോട്ടുതന്നെ പോവുക.

17. ധാരധാരയായി മഴ ചൊരിഞ്ഞു കാടിന്റെ കെട്ടുതി തീർത്തിട്ടുള്ള അങ്ങയെ വഴിനടന്നു വലഞ്ഞു്, അവശനായിച്ചെല്ലുന്ന ഈ സമയത്തു 'ആമൃകൂട'പർവതം വേണ്ടുംവണ്ണം ശിരസ്സാൽ വഹിക്കുന്നതാണ്. ആശ്രയ മപേക്ഷിച്ചു വരുന്ന മിത്രത്തിന്റെ നേരെ മുറുപെയ്യിട്ടുള്ള ഉപകാരസ്മരണ നിമിത്തം, താണ ഒരുവൻപോലും വൈമുഖ്യം കാണിക്കാറില്ല. പിന്നെ അപ്രകാരം ഉന്നതനായ ഒരാളുടെ കാര്യം പറയാനുണ്ടോ?

18. മിനുപ്പുള്ള മുടിയുടെ നിറമാർന്ന അങ്ങ കൊട്ടമുടിയിൽ കയറിയാൽ പഴുത്ത പഴങ്ങൽ നിറഞ്ഞ കാട്ടുമാവുകൾ നാലുപാടും തിങ്ങിനില്ക്കുന്ന ആ പർവതം, മദ്ധ്യം കുറഞ്ഞു ബാക്കി മുഴുവൻ വെളുത്തുനില്ക്കുന്ന ഭൂമിയുടെ സ്തനമെന്നപോലെ ദേവവേതിമാർക്കു നോക്കിക്കാണുവാൻ തക്ക നിലയിലായിത്തീരുന്നതാണ്.

19. കാട്ടാളസ്രീകൾ രചിച്ചിട്ടുള്ള വള്ളിക്കുടിലുകളോടുകൂടിയ ആ പവ്വതത്തിന്മേൽ കുറച്ചുനേരം ഇരുന്നിട്ടു നിർചൊരിഞ്ഞു ഗതിവേഗം കൂട്ടി അതിനപ്പുറമുള്ള വഴി കടന്നാൽ അങ്ങേയ്ക്കു, പാറകൾകൊണ്ടു നിരപ്പാറ വിന്ധ്യപർവതത്തിന്റെ അടിവാരത്തിൽ, ആനയുടെ ശരീരത്തിൽ പല ഭംഗിയിൽ രചിച്ചിട്ടുള്ള അലങ്കാരക്കുറിപോലെ അനേക ധാരകളായി ചിതറിയൊഴുകുന്ന രേവാനദി കണ്ണിൽപ്പെടുന്നതാണ്.

20 തസ്യാസ്തികൈർവനഗജമദൈർവാസിതം വാതവൃഷ്ടിർ-

* ജംബുകഞ്ചപ്രതിഹതരയം തോയമാദായ ഗച്ഛേഃ
അന്തഃസാരം ഘന! തുലയിതും നാനിലഃ ശക്ഷ്യതി തപാ.
രിക്തഃ സർവ്വോ ഭവതി ഹി ലഘുഃ, പുണ്ണതാ ഗൌരവായ.

21 നീപം ദൃഷ്ട്വാ ഹരിതകപിശം കേസരൈർദ്ധരൂഢൈഃ—
രാവിർഭൂതപ്രഥമമുക്താഃ കന്ദളീശ്ചാനുക്താഃ
ദശാർണ്യേഷധികസുരഭിം ഗന്ധമാലോയ ചോർവ്യാഃ
സാരംഗാസ്തേ ജലലവമുചഃ സുചയിഷ്യന്തി മാർഗ്ഗം.

22 അംഭോബിന്ദുഗ്രഹണചതുരാംശ്ചാതകാൻ വീക്ഷമാണാഃ
ശ്രോണീഭൂതാഃ പരിഗണനയാ നിർഭിശന്തോ വലാകാഃ
ത്വമാസാദ്യ സ്തനിതസമയേ മാനയിഷ്യന്തി സിദ്ധാഃ
സോൽകമ്പാനി പ്രിയസഹചരീസംഭ്രമാലിംഗിതാനി.

23 ഉൽപശ്യാമി ദ്രുതമപി സഖേ! മൽപ്രിയായാതം യിയാസോഃ
കാലക്ഷേപം കകഭസുരഭൌ പർവതേ പർവതേ തേ
ശുക്ലാപാംഗൈഃ സജലനയനൈഃ സ്വാഗതീകൃത്യ കേകാഃ
പ്രത്യുദ്യാതഃ കഥമപി ഭവാൻ ഗതമാശു വ്യവസ്യേൽ.

24 പാണ്യച്ഛായോപവനവൃതയഃ കേതകൈഃ സൂചിഭിന്നൈർ-
നീഡാരാദൈർഗ്രഹബലിഭ്ജാമാകലഗ്രാമചൈത്യാഃ
ത്വയാസന്തേ പരിണതഫലശ്യാമജംബൂവനാന്താഃ
സമ്പത്സ്യന്തേ കതിപയദിനസ്ഥായിഹംസാ ദശാർണ്യഃ.

25 തേഷാം ദിക്ഷു പ്രഥിതവിദിശാലക്ഷണാം രാജധാനീം
ഗത്വാ സഭ്യഃ ഫലമവികലം കാമുകത്വസ്യ ലബ്ധ്വാ
തീരോപാന്തസ്തനിതസുഭഗം പാണ്യസി സ്വാദു യസ്മാൽ
സഭ്യഭോഗം മുഖമിവ പയോ വേരൂവത്യാശ്ചലോർമ്മി.

26 നീചൈരാഖ്യം ഗിരിമധിവസേസ്തത്ര വിശ്രാമഹേതോ—
സ്തപത്വവർക്കാൽ പുളകിതമിവ പ്രൌഢപുഷ്പൈഃ കദംബൈഃ
യഃ പണ്യസ്മിരതിപരിമളോൽഗാരിഭിന്നാർഗരാണാം—
മുദ്രാമാനി പ്രഥയതി ശിലാവേശ്വഭിഞ്ജുവനാനി.

20. മഴ പൊഴിച്ചതിനുശേഷം അങ്ങ കാട്ടാനകളുടെ കയ്പുള്ള മദജലത്തിന്റെ ഗന്ധം കലർന്നതും ഞാവൽവൃക്ഷങ്ങളുടെയും നിമിത്തം ഗതിവേഗം തടഞ്ഞതുമായ നർമ്മതേയിലെ വെള്ളം കടിച്ച യാത്ര തുടരുക. അല്ലയോ മോലമേ! അങ്ങിനെ ഉൾക്കരുത്തുറ്റ അങ്ങയെ രൂക്ഷിക്കൊണ്ടു പോകുവാൻ വരയു ശക്തനാവുകയില്ല— ആക്ഷം ഉള്ളൊഴിഞ്ഞാൽ കനം കറയുന്നു. പൂർണ്ണത ഗൌരവത്തിനു കാരണമാണ്.

21. പച്ചനിറവും ചെന്നിറവും കലർന്ന, പകുതി നിവർന്ന അല്പികളോടു കൂടിയ കടമ്പിൻപൂവും ചതുപ്പുനിലങ്ങളിൽ ഒന്നാംഘാട്ടു പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട നിലവാഴകളും കണ്ടും തീവെന്ത കാടുകളിൽ അധികം സൗരഭ്യമുള്ള മണ്ണിന്റെ മണം മുകണം സാരംഗങ്ങളാക്കു്, നിർമ്മൂലങ്ങളിൽ ചാറ്റിപ്പോയ അങ്ങയുടെ വഴിയെണ്ണം ബന്ധിച്ച സൂചന ലഭിക്കും.

22. മൗത്തുള്ളികൾ പിടിച്ചെടുക്കുന്നതിൽ ചാത്തുമുള്ള ചാതകപക്ഷികളെ നോക്കിക്കൊണ്ടും അണിയണിയായി പറക്കുന്ന വെളിപ്പക്ഷികളെ എണ്ണിയെണ്ണി ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുകൊണ്ടും രസിക്കുന്ന സിദ്ധന്മാർ, ഇടിമഴങ്ങുമ്പോൾ സംഭവിച്ച വിറച്ചുകൊണ്ടുള്ള പ്രിയതമമാരുടെ ആലിംഗനം ലഭിച്ചിട്ട് അങ്ങയെ മാനിക്കും.

23. പ്രിയസുഹൃത്തേ! എന്റെ ഇഷ്ടം സാധിച്ചതുന്നതിനായി എത്ര തന്നെ വേഗത്തിൽ പോകുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചാലും നിർമ്മൂലങ്ങളുടെ സുഗന്ധമിയന്ന ഓരോ പർവതത്തിന്മേലും താങ്കൾക്കു കറച്ച താമസം നേരിട്ടുമെന്നു ഞാൻ മുൻകൂട്ടി കണ്ടെന്നു. പർവ്വാശ്രൂക്കൾ നിറഞ്ഞ മിഴികളായി മയിലുകൾ കേകകളാൽ സാഗതരോതി സ്വീകരിച്ചാലും അങ്ങ എങ്ങനെയെങ്കിലും വേഗത്തിൽ യാത്ര തുടരവാൻ ശ്രമിക്കണം.

24. താങ്കൾ അടുത്തെത്തവേ ശോർണ്ണശോം, അററം പൊട്ടിവിടരുന്ന കൈതപ്പൂക്കളാൽ വെളുത്തിട്ടുള്ള വളുപ്പുവേലികൾകൊണ്ടും ബലിക്കാക്കുകളുടെ കൂടു കെട്ടാനുള്ള ഒരുമങ്ങളാൽ തിരക്കു പിടിച്ച ഗ്രാമവൃക്ഷങ്ങൾ കൊണ്ടും കായ് പഴുത്തു നിലകുന്ന ഞാവൽക്കാടുകൾകൊണ്ടും ഏതാനും ദിവസങ്ങളായി വന്നു പാർക്കുന്ന അരയന്നങ്ങളെക്കൊണ്ടും സമ്പന്നരായിത്തീരും.

25. 'വിദിശ' എന്ന പേരിൽ ദിക്കുകളിലെല്ലാം പ്രസിദ്ധമായിട്ടുള്ള അവിടത്തെ രാജധാനിയിലെത്തിയ ഉടനെത്തന്നെ അങ്ങേയ്ക്കു കാമുകത്വത്തിന്റെ സമ്പൂർണ്ണഫലം ലഭിക്കുന്നതാണ്. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ, ഓളമിളകുന്ന വേത്രവതിയിലെ സ്വാദുള്ള ജലത്തെ, ചില്ലിറിച്ചാട്ടാം പൂണ്ട മുഖത്തെയെന്നപോലെ കരയ്ക്കുകിൽ സുഗേമാംവണ്ണം ശബ്ദമുണ്ടാകുമാറ് അങ്ങയ്ക്കു നുകരാമല്ലോ.

26. പൂണ്ണമായി വികസിച്ച പൂക്കൾ നിറഞ്ഞ കടമ്പകൾകൊണ്ടു അങ്ങയുടെ സമ്പർക്കത്തിൽ രോമാഞ്ചിതമെന്നപോലെയാകുന്ന, നീചൈസ്സ് എന്ന പേരുള്ള പർവതത്തിൽ ഇരുന്നും അങ്ങ വിശ്രമിച്ചുകൊള്ളൂ. ആ പർവതം ഗണികമാരുടെ രതിഗന്ധം പൊങ്ങുന്ന ഗുഹകളെക്കൊണ്ടു പൈശ്വര്യങ്ങളുടെ അനിയന്ത്രിതങ്ങളായ യൌവനത്തിലുള്ളവരുടെ പ്രഖ്യാപനം ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

- 27 വിശ്രാന്തഃ സൻ പ്രജ വനനദീതിരജാനാം നിഷിഞ്ച —
 നദ്യോനാനാം നവജലകണ്ണൈർധൃമികാജാലകാനി
 ഗന്ധസ്വേദാപനയനജാക്രാന്തകർണ്ണോൽപലാനാം
 ഛായാദാനാൽ ക്ഷണപരിചിതഃ പുഷ്പലാവീമുഖാനാം.
- 28 വക്ത്രഃ പന്നമാ യദപി ഭവതഃ പ്രസ്ഥിതസ്വേദാന്തരാശാം
 സൌയോത്സംഗപ്രണയവിമുഖോ മാ സു ഭൂതജ്ജയിന്യുഃ
 വിദ്യുദ്ദാമസ്ഫുരിതചകിന്തൈസ്തത്ര പൈരാംഗനാനാം
 ലോലാപാംഗൈർദ്വിന രമസേ ലോചനൈർവഞ്ചിതോസി.
- 29 വീചിക്ഷോഭസ്വേനിതവിഹഗശ്രോണീകാഞ്ചീഗുണായാഃ
 സംസ്പന്ത്യഃ സ്ഖലിതസുഭഗം ദശിതാവത്തനാഭഃ
 നിർവിന്ധായാഃ പഥി ഭവ രസാഭ്യന്തരഃ സന്നിപത്യ
 സ്മിണാമാദ്യം പ്രണയവചനം വിഭ്രമോ ഹി പ്രിയേഷു.
- 30 വേണീഭൂതപ്രതനസലിലാ താമതീതസ്യ സിന്ധുഃ
 പാണ്ഡുച്ഛായാ തടതഹതരുദ്രംഗിഭീർജ്ജിപ്തപണ്ണൈഃ
 സൌഭാഗ്യം തേ സുഭഗ! വിരഹാവസ്ഥയാ വ്യഞ്ജയന്തീ
 കാർശ്യം യേന ത്യജതി വിധിനാ, സ ത്വയൈവോപപാദ്യഃ.
- 31 പ്രാപ്യാവന്തീനഭയനകമാകോവിദഗ്രോമവുദ്ധാൻ
 പൂർവ്വോദ്ദിഷ്ടാമുപസര പൂരീം ശ്രീവിശാലാം വിശാലാം
 സ്വല്പീഭൂതേ സുചരിതഫലേ സ്വഗ്നിണം ഗാംഗതാനാം
 ശേഷൈഃ പുണ്യൈർഹൃതമിദ ദിവഃ കാന്തിമൽ ഖണ്ഡമേകം.
- 32 ദീർഘികുപ്തൻ പട്ട മദകളം കൂജിതം സാരസാനാം
 പ്രത്യുഷേഷു സ്ഫുടിതകമലാമോദമൈത്രീക്ഷായഃ
 യത്ര സ്മിണം ഹരതി സുരതഗ്ഗാനിമംഗനകൂലഃ
 ശിപ്രാവതഃ പ്രിയതമ ഇവ പ്രാത്ഥനാപാടുകാരഃ.
- 33 ഹാരംസ്താരംസ്തരജഗ്ഗതികാൻ കോടിശഃ ശബ്ദശൃംഗതീഃ
 ശബ്ദപശ്യാമാൻ മരകതമണീനന്ധവപ്രരോഹാൻ
 ദൃഷ്ട്വാ യസ്യ വിപണിരചിതാൻ വിഭ്രമാണം ച ഭംഗാൻ
 സംലക്ഷ്യതേ സലിലനിയയസ്തോയമാത്രാവശേഷഃ.

27. വിശ്രമിച്ചതിനുശേഷം കാട്ടുതവിക്കുകകളിലുള്ള പുത്തോപ്പുകളിലെ ഏല്പിക്കപ്പെട്ടവരിൽ പത്തുനൂറ്റാണ്ടുകൾ തുടർച്ചയായി കവിതയെ വിയർപ്പു തുടക്കുമ്പോൾ ചതുരപ്പറമ്പി കാതിലെ കവിതയെപ്പോലെയും വാടിയ, പുറം കടന്നു പെൺകൊടിക്കുരുടെ മുഖങ്ങൾക്കു തന്നെ നൽകി തെല്ലിട പരിചയപ്പെട്ടു യാത്ര തുടരുക.

28. വടക്കോട്ടു പുറപ്പെട്ട അങ്ങയ്ക്കു കറച്ചു വളഞ്ഞ വഴിയാണെന്നിപ്പം ഉള്ളയ്ക്കിനിയിലെ മണിമാളികകളോടു ബന്ധം പുലർത്തുന്നതിൽ ഉപേക്ഷ കാണിക്കരുത്. അവിടെ മിന്നൽമൊടികളുടെ മിന്നൽ കണ്ടു നടുങ്ങിയ പെൺസുന്ദരിമാരുടെ ചഞ്ചലങ്ങളായ കണ്ണുകൾക്കു കണ്ടു രസിക്കാൻ സാധിച്ചില്ലെങ്കിൽ അങ്ങ ഭാഗ്യവഞ്ചിതൻ തന്നെ.

29. മാതൃത്വം ഇളകിമറിയുകയാൽ ശബ്ദമുണ്ടാക്കുന്ന പക്ഷിനിരയാകുന്ന അരഞ്ഞാണുമായി ഇടറി ഇടറി ചത്തത്തിൽ ചുവടുകൾവെച്ചു ചുഴിയാകുന്ന നാഭി വെളിപ്പെടുത്തി വരുന്ന നില്പിന്ധയുടെ മാർഗ്ഗത്തിൽ കടന്നുപെന്ന് രസാസ്വാദനംചെയ്യാൻ അങ്ങ മടിയ്ക്കേണ്ട. സ്രീകൾ പ്രിയതമന്മാരോടു ആദ്യമായി പ്രണയം വെളിപ്പെടുത്തുന്നതു വിലാസങ്ങളിലൂടെയാണല്ലോ.

30. ആ നദി കടന്നു ചെന്ന് ഏകവേണിയായിത്തീർന്ന നേർത്ത ജലപ്രവാഹമാർന്നു. കരയിൽ നിൽക്കുന്ന മരങ്ങളിൽനിന്നു കൊഴിഞ്ഞുവീണ പഴുത്ത ഇലകൾകൊണ്ടു വിളർപ്പിയെന്നും വിരഹാവസ്ഥകൊണ്ടു അങ്ങയുടെ സൗരഭാഗ്യത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന നദി കൃശത്വം വെടിയുവാൻ എന്തുവേണമോ അതു താങ്കൾ ചെയ്യുകതന്നെ വേണം.

31. ഉദയനന്ദൻ കഥ പറയാൻ കഴിവുള്ള ഗ്രാമപ്രവാചനാരോടുകൂടിയ അവന്തിരാജ്യത്തു ചെന്നിട്ടു മുഖപറഞ്ഞ ഐശ്വര്യപൂർണ്ണമായ വിശാലയെന്നു കൂടി പേരുള്ള ഉള്ളയ്ക്കിനിയെ സങ്കീപിക്കുക. സുകൃതഫലം കറവായപ്പോൾ ഭൂമിയിലേയ്ക്കു മടങ്ങിപ്പോന്ന സ്വർഗ്ഗവാസികളുടെ ശേഷിച്ച പുണ്യങ്ങൾ കൊണ്ടുപോന്ന സ്വർഗ്ഗത്തിന്റെ കാതിയറ്റം ഒരു ഭാഗം പോലുള്ളതാണ് ആ പുരി.

32. അവിടെ പുലർച്ചാലങ്ങളിൽ സാരസപ്പക്ഷികളുടെ മദം പൂണ്ടു മധുരമായ തെളിഞ്ഞ കൂകലിന്ന നീളം കൂട്ടിക്കൊണ്ടും വിടരുന്ന താമരപ്പക്കളുടെ ഗന്ധം ചേർന്ന സൗരഭ്യമാർന്നു ശരീരത്തിന്നു സുഖംതോന്നുമാറു ശിപ്രം നദിയിൽനിന്നു വീഴുന്ന ഇളംകാറ്റ്, കെഞ്ചിയോമനിക്കുന്ന പ്രിയതമനെ നമ്പോലെ സ്രീകളുടെ സുരതത്തളർച്ച തീർത്തുകൊടുക്കണം.

33. അവിടെ കോടിക്കണക്കിൽ ആപണങ്ങളിൽ വിൽക്കുവാൻ നിരത്തിവെച്ചിട്ടുള്ള വലിയ നായകമണികളോടുകൂടിയ വിശേഷപ്പെട്ട മുത്തുരൈകളും ശംഖുകളും മുത്തുച്ചിപ്പികളും പച്ചപ്പല്ലികൾപോലുള്ള കിരണാങ്കുരങ്ങൾ മുക്കിലേക്കു പരത്തുന്ന മരതകരണങ്ങളും പവിഴത്തുണ്ടുകളും മറ്റും കണ്ടാൽ, (രത്നാകരമായ) സമുദ്രത്തിൽ വെള്ളം മാത്രമേ ശേഷിച്ചിട്ടുള്ളൂ എന്നു തോന്നും.

- 34 പ്രഭ്യോതസ്യ പ്രിയഭൂമിതരം വത്സരാജോഽത്ര ജഗ്രേ
 ഹൈമം താലദ്രുമവനമഭൂത്ര തസ്യൈവ രാജ്ഞഃ
 അത്രോൽഭാതഃ കില നളഗിരിഃ സ്തംഭമുൽപാദ്യ ഭൂപാ—
 ടിത്യാഗന്തൂൻ രമയതി ജനോ യത്ര ബന്ധുനഭിജ്ഞഃ.
- 35 ജാലോൽഗീർണ്ണരൂപചിതവപുഃ കേശസംസ്താരധൂപൈർ—
 ബന്ധുപ്രിത്യാ ഭവനശിഖിഭിർഭഞ്ഞതൃത്യോപഹാരഃ
 ഹർമ്മ്യേഷസയാഃ കസുമസുരഭിഷധധവേദം നയേഥാ
 ലക്ഷ്മീ പശ്യൻ ലളിതവനിതാപാദരാഗാങ്കിതേഷു.
- 36 ഭർതൃഃ കണ്ഠച്ഛവിരിതി ഗണൈഃ സാദരം വീക്ഷ്യമാണഃ
 പുണ്യം യായാസ്രീഭവനഗുരോർദ്ധാമ ചണ്ഡീശ്വരസ്യ
 ധൃതോദ്യാനം കവലയരജോഗന്ധിഭിർഗന്ധവത്യാ—
 സ്തോയക്രിഡാന്നിരതയുവതിസ്താനതികൈതർമതഭിഃ.
- 37 അപ്യന്യസ്തിൻ ജലധര! മഹാകാളമാസാദ്യ കാലേ
 സ്ഥാതവ്യം തേ, നയനവിഷയം യാവദത്യേതി ഭാനഃ
 കപ്തൻ സന്ധ്യാബലിപടഹതാം ശൂലിനഃ ശ്വാഘനീയാ
 മാമദ്രാണാം ഫലമവികലം ലപ്സ്യസേ ഗർജ്ജിതാനാം.
- 38 പാദന്യാസൈഃ ക്ലാണിതരശനാസ്തത്ര ലീലാവധൂതൈ
 രത്നച്ഛായാവചിതവലിഭിശ്ചാമരൈഃ ക്ലാന്തഹസ്താഃ
 വേശ്യാസ്തപത്തോ നഖപദസുഖാൻ പ്രാപ്യ വഷാഗ്രബിന്ദു—
 നാമോക്ഷ്യന്തേ തപയി മധുകരശ്രേണിഭീർഘാൻ കടാക്ഷാൻ.
- 39 പശ്ചാദുച്ചൈർഭജതരുവനം മണ്ഡലേനാഭിലീനഃ
 സാന്ധ്യം തേജഃ പ്രതിനവജപാപുഷ്പരക്തം ദധാനഃ
 നൃത്താരംഭേ ഹര പശുപതേരാർദ്രനാഗാജിനേച്ഛമാം
 ശാന്തോദോഗസ്തിമിതനയനം ദൃഷ്ട്വേതീർഭവാനൃഗം.
- 40 ഗച്ഛമാന്തിനാം രമണവസതിം യോഷിതാം തത്ര നമതം
 രുദ്ധാലോകേ നരപതിപഥേ സൂചിഭേദ്യസ്തമോഭിഃ
 സൗമദമന്ത്യാ കനകനികഷസ്തിദ്ധയാ ദർശയോർവീം
 തോയോത്സൃജ്വന്നിതമുഖരോ മാ സു ഭൂർവിക്ലബാസതാഃ.

34. ഇവിടെവെച്ചാണ് പ്രഭാതത്തിന്റെ പ്രിയപ്രകൃതിയെ (വാസവദത്തയെ) വത്സരാജാവ് (ഉദയനൻ) അപഹരിച്ചത്. ആ മഹാരാജാവിന്റെ സ്വർണ്ണ മയമായ കരിമ്പനക്കൊട്ട് ഇവിടെയായിരുന്നു. നളഗിരി എന്ന ആന മരം പൂണ്ടു തുണ പഠിച്ചെടുത്തു പാഞ്ഞുനടന്നത് ഇവിടെയാണ്. എന്നാക്കെ പറഞ്ഞത് അവിടെ അറിവുള്ള ആളുകൾ അതിഥികളായി വന്നിട്ടുള്ള ബന്ധുക്കളെ രസിപ്പിക്കുന്നു.

35. അവിടെ ജനാലങ്കുളിലൂടെ പൊങ്ങിവരുന്ന, തലമുടിക്കു മണം കൊടുക്കാനുപയോഗിക്കുന്ന ഗന്ധധൂപംകൊണ്ടു ഭേദപുഷ്പിപ്പൂവും സുഗന്ധസ്നേഹം നിമിത്തം വെള്ളമുരയിലുകൾ ഉപഹാരമായി ചെയ്യുന്ന നൃത്തം സ്വീകരിച്ചു. പൂക്കളുടെ സൗരഭ്യം പരന്നതും ഓമൽപ്പെൺകൊടിമാരുടെ പാദങ്ങളിലെ ചെമ്പത്തിച്ചാറിന്റെ പാട് പതിഞ്ഞതുമായ മാളികകളിലിരുന്നു നഗരശ്രീകളെക്കൊണ്ടു യാത്രയുടെ തളർച്ച തീർക്കുക.

36. ഗന്ധവതീനദിയിൽ നിന്നു കരിങ്കുളപ്പുറവാടികളുടെ സുഗന്ധവും ജലക്രിഡയിൽ മുഴുകിയ യുവതികളുടെ സ്നാനോപകരണങ്ങളുടെ കടുത്ത മണപുമേന്തിയ കാരുകൾ വന്നിളകുന്ന ഉദ്യാനത്തോടുകൂടിയ, ത്രിലോകനാഥനായ ചണ്ഡീഗിരന്റെ പുണ്യക്ഷേത്രത്തിലേക്കു്, സ്വാമിയുടെ തൃക്കണ്ഠിന്റെ നിറമുള്ളവനെന്നു കരുതി ആദരപൂർവ്വം ഭൂതഗണങ്ങളാൽ വീക്ഷിക്കപ്പെട്ടുകൊണ്ടു നി പ്രാവശിക്കുക.

37. മറ്റു വല്ല സമയത്തുമാണ് മഹാകാളക്ഷേത്രത്തിൽ എത്തുന്നതെങ്കിലും സൂര്യൻ കാശ്ചയിൽനിന്നു മറയുവൊ അങ്ങ അവിടെ കാത്തുനിൽക്കണം. ഗേവാൻ തൂലിക്കു സന്ധ്യാസമയത്തെ ബലിക്കു കൊടുത്ത പടഹത്തിന്റെ പ്രശംസനീയമായ പ്രവൃത്തി ചെയ്താൽ ഇടിമുഴക്കങ്ങളുടെ പഠിപ്പുണ്ണിഫലം അങ്ങേയ്ക്കു ലഭിക്കും.

38. അപ്പോൾ (നൃത്തത്തിലെ) ഓരോ ചുവടുവെപ്പിലും അരഞ്ഞാൻ കിലുങ്ങുന്നവരും കങ്കണരത്നങ്ങളുടെ കാന്തി പിടിയിൽ പതിഞ്ഞ ചാമരങ്ങൾ ഭംഗിയിൽ വിഗി കൈ കഴഞ്ഞവരായ വേശ്യാർ, നഖസ്ഥാനങ്ങളിൽ സുഖം നൽകുന്ന പുതുമഴുത്തുള്ളികളേൽക്കുമ്പോൾ വണ്ടിൻനിരപോലെ നീണ്ടു കടാക്ഷങ്ങൾ അങ്ങയിൽ അർപ്പിച്ചും.

39. പിന്നീടു ഗേവാൻ ശങ്കരന്റെ നൃത്തമാരംഭിക്കുന്ന സമയത്തു പുതിയ ചെമ്പരത്തിപ്പുഴപോലെ തുടർത്ത സന്ധ്യാപ്രകാശമേറുകൊണ്ടു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉയർന്ന കൈകളാകുന്ന വൃക്ഷങ്ങളുടേതിന്നു മുകളിൽ വൃത്താകാരമായി തങ്ങിനിന്നു്, അങ്ങയുടെ ഭക്തിയെക്കണ്ടറിഞ്ഞ ദേവി ഭോനിയാൽ നടുക്കുകൂടാതെ നിശ്ചലനഗ്നങ്ങളാൽ അവലോകനം ചെയ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ടു് അങ്ങു്, രക്തബിന്ദുക്കൾ ചിതുന്ന ആനത്തുകിൽ വേണമെന്നുള്ള ശിവന്റെ ആഗ്രഹത്തെ ഇല്ലാതാക്കുക.

40. അവിടെ രാത്രിയിൽ കാമകവസത്തിലേക്കു പോകുന്ന വിലാസിനിമാർക്കു, സൂചികൊണ്ടു പിളർക്കേണ്ടുന്ന (കടുത്ത) ഇരുട്ടനിമിത്തം ഒന്നും കാണുവാൻ സാധിക്കാത്ത രാജമാർഗ്ഗത്തിൽ അങ്ങു്, ചാണക്കല്ലിലെ സ്വർണ്ണരേഖപോലെ തിളങ്ങുന്ന മിന്നൽക്കാടികൊണ്ടു വഴി കാണിച്ചുകൊടുത്താലും. എന്നാൽ മഴ ചൊരിയുകയോ ഗർജ്ജിക്കുകയോ ചെയ്യരുതു്. അവർ യേശീലകളാണ്.

- 41 താം കസ്യുൽച്ചിർ ഭവനവളങ്ങു സുപ്തപാരാവതായാം
നീതം രാത്രിം ചിരവിലസനാൽ വിനാപിദ്യുൽകളത്രം
ദൃഷ്ടേ സുയ്യേ പുനരപി ഭവാൻ വാഹയേദധശേഷം
മന്ദായന്തേ ന വലു സുഹൃദമഭ്യുപേക്ഷമകൃത്യം.
- 42 തസ്തിൻ കാലേ നയനസലിലം യോഷിതാം ഖണ്ഡിതാനാം
ശാന്തി. നേയ. പ്രണയിഭിരന്തോ വർമ്മ ഭാനോസ്സുജാശു
പ്രാലേയാസ്രം കമലവനോൽ സോഫി ഹത്തും നളിന്ദ്യാഃ
പ്രത്യാവൃത്തസ്സായി കരതധി സ്യാദനല്ലാഭ്യന്യയഃ.
- 43 ഗംഭീരായാഃ പയസി സർവ്വശ്ചേതസീവ പ്രസന്നേ
ശായാത്മാപി പ്രകൃതിസുഭോഗേ ലപ്സ്യതേ തേ പ്രവേശം
തസ്സാദസ്യം കൗടവിശദാന്യർഹസി ത്വം ന ധൈര്യം—
നോലീകത്തും ചടലശഫലോദർത്തനപ്രേക്ഷിതാനി,
- 44 തസ്യാഃ കിഞ്ചിതകരധൂതമീവ പ്രാപ്തവാൻീരശാഖം
ഏതാ നീലം സലിലവസനം മുക്തരോധോനിതംബം
പ്രസ്ഥാനം തേ കമലപി സഖേ! ലംബമാനസ്യ ഭാവി
ജ്ഞാതംസ്വാദോ വിപുതജാലനാം കോ വിഹാതും സമർത്ഥം.
- 45 ത്വന്നിഷ്ടന്ദോച്ഛ്വസിതവസ്യധാഗന്ധസമ്പർക്കരമ്യഃ
സ്രോതോരന്ധ്രധാനിതസുഭോഗം ഭന്തിഭിഃ പീയമാനഃ
നീചൈർവാന്യത്യുപജിഗമിഷോദ്ദേവപുർവം ഗിഹി. തേ
ശീതോ വായുഃ പരിണമയിതാ കാണനോദംബരാണാം.
- 46 തത്ര സ്തനം നിയതവസതിം പുഷ്പമോലീകൃതാത്മാ
പുഷ്പാസാരൈഃ സ്തപയതു ഭവാൻ വ്യോമഗംഗാജലാർദ്ദ്രഃ
ഭക്ഷാഹേതോർന്നവശശിഭതാ വാസവീനാം ചമുനം—
മത്യാദിത്യം ഹൃതവഹമുഖേ സംഭൂതം ത്വം നീ തേജഃ
- 47 ജ്യോതിർല്ലോഭാവലയി ഗളിതഃ യസ്യ ബർഹം ഭവാനീ
പത്രപ്രേമം ഹവലയദളപ്രാപി കർണ്ണേ കരോതി
ധൗതാപാംഗം ഹരശശിതചാ പാദകേസതം മയൂരം
പശ്ചാദഭിഗ്രഹണഗുരുഭിർഗൃജിതൈർനർത്തയേഥാഃ.

41. വളരെനേരം തുടർന്ന മനിക്കരവെഴിയുന്നതിനാൽ തളിങ്ങപോയ മിന്നലാകുന്ന പതിയോടുകൂടി അങ്ങ അരാത്രി, പ്രാദികളാൽനിന്നു ഏതെങ്കിലുമൊരു വിധിന്റെ മട്ടപ്പാലിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടിയിട്ട്, സൂര്യോദയത്തോടുകൂടി വീണ്ടും ശേഷം വഴി പിന്നിടുക. സഹജമുള്ളതായാലും ഏറെനേരത്തിട്ടുള്ളവർ (കൃത്യനിർവ്വഹണത്തിൽ) അമാതം വരുത്തുകയില്ലതന്നെ.

42. ആ സമയത്തു പ്രിയതാമസർക്കു വെളിതകളാൽ പ്രണയിനികളുടെ കണ്ണനീർ ശരിപ്പെടുമെന്നുണ്ടു്. അതുകൊണ്ടു അങ്ങ സൂര്യോദയത്തിൽനിന്നും വേഗം മാറിനിന്നേളൂ. ആ സൂര്യനും താമരപ്പൊയ്കയുടെ തണ്ടലർച്ചയെത്തുന്ന മഞ്ഞുകണ്ണീർ തുടച്ചുകയ്യാവാൻ മടങ്ങി വരുമ്പോൾ അങ്ങ കരഞ്ഞു (ഗർഭംകൾ; കൈകൾ) തടഞ്ഞാൽ വല്ലാതെ കോപിപ്പേടും.

43. ഗംഭീരാനഭിയാട അളിഞ്ഞ മനസ്സുപോലുള്ള വെള്ളത്തിൽ പ്രകൃതിസുരഗമായ അമ്മയുടെ പ്രതിബിംബശരീരത്തിനെങ്കിലും പ്രവേശം ലഭിക്കും. എന്നാൽ അവളുടെ ആവർത്തപ്പോലെ ധവളവും പ്രസരിപ്പുള്ളതുമായ കരിമീൻപാട്ടങ്ങളാകുന്ന നോട്ടങ്ങളെ ധൈര്യംപിടിച്ചു വിഫലമാക്കിക്കളയരുതേ.

44. തീരമാകുന്ന നിതംബത്തിൽനിന്നു കിഴിഞ്ഞും കൈകൊണ്ടു കുറച്ചൊന്നു തടഞ്ഞതുപോലെ ആറുവശമായിച്ചിലകളണഞ്ഞിട്ടുള്ളതുമായ അവളുടെ നീലമലർകുന്ന പശ്യത്തെ മാറി ഇറങ്ങിച്ചെന്നെന്നയുന്ന അങ്ങ പ്രയാസപ്പെട്ടമാത്രമേ അവിടെനിന്നു പുറപ്പെടുകയുണ്ടാവൂ. സ്വാദറിഞ്ഞ ആരാണ് ജീവനും പെട്ടിവാക്കിയവളെ ഉപേക്ഷിക്കുവാൻ സമ്മതം നോവുക?

45. അങ്ങയുടെ വർഷധാരയേറു കതിർന്ന മണ്ണിന്റെ മണം പുഷ്പം ആസ്വാദ്യമായിട്ടുള്ളതും ആനകളാൽ തൃപ്തിക്കുകൊണ്ടു ഇമ്പം ചേർന്ന ശബ്ദത്തോടുകൂടി വലിച്ചുകടിക്കപ്പെടുന്നതും കാട്ടത്തിക്കാൽ കളെ പഴുപ്പിയ്ക്കുന്ന തുമ്പായ തണുത്ത കാറ്റിന്, അങ്ങ ദേവഗിരിയിലെത്താറാകുമ്പോൾ കൈലു വീശും.

46. അവിടെ സ്ഥിരമായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന നൂതനെ അങ്ങ സ്വയം പശ്ചാത്താപമായിച്ചമഞ്ഞ ആകാശഗംഗാജലം തളിച്ചു പുകൾകൊണ്ടു അഭിഷേകം ചെയ്യണം. ചന്ദ്രമൗലിയായ ശിവനാൽ, ഇന്ദ്രസൈന്യങ്ങളുടെ രക്ഷയ്ക്കുപേണ്ടി അഗ്നിയുടെ മുഖത്തു സംഭരിക്കപ്പെട്ടതും സൂര്യനേക്കാൾ ശക്തികൂടിയതുമായ സ്വന്തം തേജസ്സുതന്നെയാണു് ആ സ്കന്ദൻ.

47. കൊഴിഞ്ഞുവീണതും തേജോരേഖാമണ്ഡലങ്ങളുള്ളതുമായ ഏതൊരു മയിലിന്റെ പീലിക്കണ്ണിനെ പാർവതി പുത്രസ്നേഹം മൂലം കരിംകുവളപ്പുവിനു പകരം കണ്ണാരണമാക്കി അണിയുന്നുവോ, ശിവന്റെ ശിരസ്സിലെ ശശികലയുടെ നിലാവിലു കഴുകിത്തളിഞ്ഞു കടക്കണ്ണോടുകൂടിയ, സ്കന്ദന്റെ ആ മയിലിനെ, പിന്നീടു പർവതത്തിൽത്തട്ടി ഹരറാലിക്കൊള്ളുന്ന ഇടിമുഴക്കങ്ങളെക്കൊണ്ടു നൃത്തം ചെയ്യിച്ചാലും.

- 48 ആരാധ്യൈവം ശരവണഭവം ഭവമുല്ലം¹ലിതാധാ
 സിദ്ധഭന്ദൈജ്ജലകണയോദിണീഭീർമുക്തമാർഗ്ഗഃ
 വ്യാലംബേമാഃ സുരഭീതനയാലംഭോ മാനയിഷ്യൻ
 സ്ത്രോതോമുന്ത്യാ ഭൂപി പരിണതാം രതിഭേവസ്യ കീർത്തി.
- 49 തായാദാതും ജലമവനതേ ശാർങ്ഗീണോ വണ്ണചൗരേ
 തസ്യാഃ സിന്ധോഃ പൃഥുമപി തനം ഭൂഭാവാൽ പ്രവാഹം
 പ്രേക്ഷിഷ്യതേ ഗഗനഗതയോ നൃണമാവർജ്യ ദൃഷ്ടീ-
 രേകം മുക്താഗ്നമിവ ഭൂവഃ സ്ഥൂലമദ്ധ്യേന്ദ്രനീലം.
- 50 താമുത്തീര്യ വ്രജ പരിചിതഭൂലതാവിഭ്രമാണാം
 പക്ഷോൽക്ഷേപാഭുപരിവിലസൽകൃഷ്ണശാരപ്രഭാണാം
 കന്ദക്ഷേപാനുഗമധുകരശ്രീമുഷാമാത്മബിംബം
 പാത്രികർവൻ ദശപുരവധൂനേത്രൈരുഹലാനാം.
- 51 ബ്രഹ്മാവർത്തം ജനപദമഥ ക്ലായയാ ഗാഹമാനഃ
 ക്ഷേത്രം ക്ഷത്രപ്രധനപിതൃനം കൗരവം തൽ ഭജേമാഃ
 രാജന്യാനാം ശീതശരശതൈര്യത്ര ഗാഞ്ധീവധന്വാ
 ധാരാപാതൈസ്ത്വമിവ കമലാന്യഭ്യുവർഷന്യുഖാനി.
- 52 ഹിതാ ഹലാമഭീമതരസാം രേവതിലോചനാങ്കാം
 ബന്ധുപ്രീത്യാ സമരവിമുഖോ ലാംഗലീ യാഃ സിഷേവേ
 കൃതാ താസാമഭിഗമമപാം സൌമ്യ! സാരസ്വതീനാ-
 മന്തഃ ശുദ്ധസ്ത്വമപി ഭവിതാ വണ്ണമാത്രേണ കൃഷ്ണഃ.
- 53 തസ്താൽ ഗച്ഛേരനുകനഖലം ശൈലരാജാവതിണ്ണാം
 ജഹ്നോഃ കന്യാം സഗരതനയസ്വഗ്നുസോപാനപംക്തിം
 ഗൌരീവക്ത്രഭൂകുടിരചനാം യാ വിഹസ്യേവ ഫേരൈഃ
 ശംഭോഃ കേശഗ്രഹണമകരോദിന്ദലഗോമ്ഹിഹസ്താ.
- 54 തസ്യാഃ പരതം സുരഗജ ഇവ വ്യോമനി പശ്ചാൽലംബീ
 തപം ചേദച്ഛസ്തികവിശഭം തർക്കയേസ്തിര്യഗംഭഃ
 സംസർപന്ത്യാ സപദി ഭവതഃ സ്ത്രോതസി ക്ലായയാസൌ
 സ്യാസ്ഥാനോപഗതയമുനാംഗമേവാഭിരാമാ.

48. ഇപ്രകാരം ശവണത്തിൽ ജനിച്ച സ്കന്ദനെ ആരാധിച്ചിട്ട്, വീണ്ട യേതീയ സിദ്ധവേതിമർ, ജലകണ്ഠൻ വീണാലോ എന്നു പേരിട്ടു വഴിക്കറി നില്പവേ, പശുക്കിടാങ്ങളെ യാഗത്തിന്നു ആലംഭനം ചെയ്യുന്നതിൽ നിന്നുരുചിച്ച ഭൂമിയിൽ നദിയായി പരിണമിച്ച രതിദേവന്റെ കീഴ്തിയെ (പണ്ണപതിയെ) മാനിക്കാൻവേണ്ടി താഴോട്ടിറങ്ങിയരലും.

49. വിഷ്ണുവിന്റെ നിറം കവർന്നുത്ത അങ്ങ വെള്ളമെടുക്കാനായി താഴെപ്പോയ ആ നദിയുടെ വിസ്താരമേറിയതെതിലും, അകൽച്ചമൂലം നേർത്തതായി തോന്നുന്ന പ്രവാഹത്തെ, നടുവിൽ വലിക്കൊണ്ടു ഇന്ദ്രനീലക്കല്ലുള്ള ഭൂമിയുടെ ഒരായിര മുത്തുമാലമെപ്പോലെ ആകാശപാരികൾ കീഴ്പ്പോട്ടു കണ്ണയച്ചു നോക്കിക്കൊണ്ടും.

50. ആ നദി കടന്നു, ചിലിചിലാട്ടങ്ങൾ ശീലിച്ചിട്ടുള്ളവയും ഇമയയൻ മുക്കളിലേയ്ക്കു തെളിഞ്ഞുപൊങ്ങുന്ന നീലധവളപ്രഭകൊണ്ടു, എറിഞ്ഞു ചേല്പുവിനെ പാറ്റുത്തുന്ന വണ്ടുകളുടെ ഭംഗി കവരുന്നവയുമായ ദശപുരത്തെ തരുണിമാരുടെ കൈതുകത്തോടുകൂടിയ നോട്ടങ്ങൾക്കു, സ്വഗതീരത്തെ പാത്രമാക്കിക്കൊണ്ടു പോയ്ക്കൊളുക്കും.

51. അനന്തരം തന്റെ നിഴൽകൊണ്ടു ബ്രഹ്മാവർത്തദേശത്തിലൂടെ കടന്നു പോകുമ്പോൾ അങ്ങ ക്ഷത്രിയരുടെ യുദ്ധത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്ന കുരുക്ഷേത്രത്തിൽ പെല്പുക. അവിടെവെച്ചാണ്, താമപ്പോളിൽ അങ്ങ ജലധാരകളെ നന്നപോലെ അർജ്ജുനൻ കൂർത്തു മുത്ത ആ നൂറമ്പകൾ രാജാക്കന്മാരുടെ മുഖങ്ങളിൽ വഷിച്ചത്.

52. ബന്ധുസ്നേഹം നിമിത്തം യുദ്ധത്തിൽ പരാജയപ്പെടുന്നവർ, തനിഞ്ഞു അതിപ്രിയമായ, രേവതിയുടെ കണ്ണുകൾ പതിഞ്ഞിട്ടുള്ള മദ്യത്തിനു പകരമായി സേവിച്ച ആ സരസ്വതീനദിയിലെ തീർത്ഥം സേവിച്ചു അതാംഗശുചിനേടിയാൽ ഫേലി സൗമ്യ അങ്ങ നിറംകൊണ്ടുമാത്രം കൃഷ്ണൻ (കറുത്തവൻ) ആയിരിക്കും.

- 53. അവിടെനിന്നു അങ്ങ കനകപ്രഭേശത്തിന്നടുക്കൽ ഹിമവാനിൽ നിന്നിറങ്ങിവന്നു സഗരപുത്രന്മാർക്കു സ്വഗൃത്തിലേക്കുള്ള പവിടപടിയായിത്തീർന്നവളും ജഹ്നുമാഹർഷിയുടെ മകളുമായ ഗംഗയെ പ്രാപിക്കുക. ആ ഗംഗ പാർവതിയുടെ മുഖത്തു പുരികം ചുളിഞ്ഞപ്പോൾ പെൺനരകൾ കൊണ്ടു പരിഹസിച്ചിരുന്നപോലെ തികയുകയല്ലേ തിരക്കെ പതിയുമാറു ശിവന്റെ തലമുടിക്കു പിടികൂടിയവളാണ്.

54. അങ്ങ ആകാശത്തിൽ ദിഗ്ഗജത്തേപ്പോലെ ഉടലിലെ പിൻഭാഗം കൊണ്ടു വിലങ്ങത്തിൽ തുങ്ങിനിന്നു അതിലെ (ഗംഗയിലെ) സ്പടികതുല്യമായ നിർമ്മലജലം കുടിക്കുവാൻ കരുതുകയാണെങ്കിൽ പെട്ടെന്നു ഷടക്ഷിൽ പ്രതിഫലിക്കുന്ന അങ്ങയുടെ പ്രതിബിംബംകൊണ്ടു് അസ്ഥാനത്തു യമന വന്നുചേർന്നതുപോലെ ഗംഗ ഭംഗിയേറിയതായി ഭവിക്കും.

- 55 ആസീനാനാം സുരഭിതശിഖാം നാഭിഗന്ധൈർമൃഗാണാം
തസ്യ ഏവ പ്രഭവമചലം പ്രാപ്യ ഗൗരം തുഷാരൈഃ
വക്ഷ്യസ്യധാത്രുമവിനയനേ തസ്യ ശൃംഗേ നിഷ്ണിഃ
ശോഭാം ശുഭ്രത്രിനയനവൃഷോൽഖാതപങ്കോപമേയം.
- 56 തം ചേദാഞ്യേ സരതി സരളസ്തസംഘട്ടജന്മാ
ബാധേതോൽകാക്ഷപിതചമരീവാലഭാരോ ദവാഗ്നിഃ
അർഹസ്യേനം ശമയിതുമലം വാരിധാരാസഹസ്രൈ—
രാപന്നാർത്തിപ്രശമനഹലാഃ സമ്പദോ ഹൃത്തമാനാം.
- 57 യേ സംരംഭോൽപതനരഭസാഃ സ്വാംഗഭംഗായ തസ്തിൻ
മുക്താധാനം സപദി ശരഭോ ലംഘയേയുർഭവന്തം
താൻ കവ്ചീമാസ്തമുലകരകാപുഷ്പിപാതാവകീർണ്ണാൻ
കേ വാ ന സ്യഃ പരിഭവപദം നിഷ്ഫലാരംഭേന്താം.
- 58 തത്ര വ്യക്തം ദൃഷദി ചരണന്യാസമഭ്യേന്ദുമൈലേഃ
ശശ്വൽ സിദ്ധൈരുപചിതബലിം ഭക്തിനമ്രഃ പരീയാഃ
യസ്തിൻ ദൃഷ്ടേ കരണവിഗമദൃഢമുഖ്യതപാപാഃ
കല്പിഷ്യന്തേ സ്ഥിരഗണപദപ്രാപ്തയേ ശ്രദ്ധയാനാം.
- 59 ശബ്ദായന്തേ മധുരമനിലൈഃ കീചകാഃ പുഷ്പമാണാഃ
സംസക്താഭിസ്രിപുരവിജയോ ഗീയന്തേ കിന്നരീഭിഃ
നിഹാർദണ്ഡേ മുരജ ഇവ ചേൽ കന്ദരേഷു ധ്വനിഃ സ്വാൽ
സംഗീതാത്ഥോ നന്ദ പശുപതേസ്തത്ര ഭാവി സമഗ്രഃ.
- 60 പ്രാലേയാദ്രോപതമതിക്രമ്യ താംസ്താൻ വിശേഷാൻ
ഹംസഭാരം ഭൂപതിയശോവർത്ത യൽ ക്രൗഞ്ചരസ്രം
തേനോദീചിം ദിശമനസ്സരേസ്തിയ്ഗായാമശോഭി
ശ്യാമഃ പാദോ ബലിനിയമനാഭ്യഭൃതസ്യേവ വിഷ്ണോഃ.
- 61 ഗത്വാ ചോർധം ദശമുഖഭുജോച്ഛാസിതപ്രസ്ഥസന്ധേഃ
കൈലാസസ്യ ത്രിദശവനിതാദർപ്പണസ്യാതിമിഃ സ്വാഃ
ശൃംഗോച്ഛായൈഃ കമുദവിശദൈര്യോ വിതത്യ സ്ഥിതഃ ഖം
രാശീഭൂതഃ പ്രതിദിനമിവ ത്ര്യംബകസ്യാട്ടഹാസഃ.

55. കിടക്കുന്ന കസ്തൂരിമൃഗങ്ങളുടെ നാദിയിലെ കസ്തൂരികൊണ്ടു സുരഭിലങ്ങളായ പരകളോടുകൂടിയതും ആ ഗംഗയുടെതന്നെ ഉത്ഭവസ്ഥാനവും ഹിമംകൊണ്ടു വെളുത്തതുമായ ഹിമാലയപർവതത്തിലെത്തുമ്പോൾ യാത്രാക്ഷിണം തീർക്കുവാൻ അതിന്റെ കൊടുമുടിമേലിരുന്നാൽ അങ്ങു മുക്കണ്ണന്റെ വെളുത്ത കാളയുടെ കൊമ്പിന്മേൽ കത്തിയെടുത്ത ഒരു ചളിക്കുട്ട പോലെ ശോഭിക്കും.

56. കാറ്റു വിശുദ്ധമായ സരളത്തടികൾ തമ്മിലുരസിയുണ്ടായതും തീക്കൊള്ളികൾകൊണ്ടു ചമരീരാനുകൂടെ കനത്ത വാൽ നശിപ്പിക്കുന്നതുമായ കാട്ടുതീ ആ പർവതത്തിനെ കടന്നാക്രമിക്കുകയാണെങ്കിൽ അങ്ങു ആയിരക്കണക്കിലുള്ള ജലധാരകൾകൊണ്ടു അതിനെ തീരെ നശിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിക്കേണ്ടതാണ്. ശ്രേഷ്ഠന്മാർക്കു സമ്പത്തുണ്ടാകുന്നതിന്റെ ഫലം ആപത്തിൽപ്പെട്ടവരുടെ സങ്കടം തീർക്കാണല്ലോ.

57. അവിടെ ദ്രോധംനിമിത്തം മുക്കളിലേക്കു കത്തിച്ചുപാടുന്ന ശരഭമൃഗങ്ങൾ തങ്ങളുടെ തടിക്കു കേടു പറുവാൻവേണ്ടി വഴി വിട്ടുപോയ അങ്ങയെ ആക്രമിക്കാൻ മുതിർന്നേക്കും. അവയെ പൊതിരെ ആലിപ്പഴം പൊഴിച്ച് ഓടിക്കുക. വ്യക്തമായ കാര്യത്തിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്ന ആരാണ് അപമാനിക്കപ്പെടാത്തത്?

58. അവിടെ പാറമേൽ തെളിഞ്ഞുകാണുന്നതും സിദ്ധന്മാർ എപ്പോഴും ആരാധിച്ചുപോരുന്നതുമായ തിരുക്കലാധരന്റെ തൃക്കാലടിപ്പാടിനെ അങ്ങു ഭക്തിപൂർവ്വം നമസ്ക്കരിച്ചു പ്രദക്ഷിണം വെക്കണം. ശ്രദ്ധയുള്ളവർ ആ പാദചിഹ്നം കാണുന്നതായാൽ ശരീരനാശത്തിനുശേഷം പാപങ്ങൾ നീങ്ങിട്ടു ശാശ്വതമായ ഗണപദം പ്രാപിക്കാൻ യോഗ്യരായിത്തീരുന്നു.

59. സൂഷിരങ്ങളിൽ കാറ്റു പ്രവേശിക്കുമ്പോൾ മുളകൾ മധുരമായി ശബ്ദിക്കുന്നു. കിന്നസ്രികൾ ഒത്തുചേർന്നു (ഈത്തംചെയ്യുകൊണ്ടു) ത്രിപുരവിജയം പാടുന്നു. ഗുഹകളിൽ മാറ്റൊലിക്കൊള്ളുന്ന അങ്ങയുടെ ഇടിമുഴക്കം ദൃഢഗന്ധനിപോലെയെന്നാൽ അവിടെ ഭഗവാൻ ശങ്കരനനുസംഗീതം—ഈത്തഗീതവാദ്യങ്ങൾ—പൂണ്ണമാകും.

60. മഞ്ഞുവെയുടെ താഴ്വരകളിലെ ഓരോ വിശേഷങ്ങളെ പിന്നിട്ടു കടന്നുചെല്ലുന്ന ഭാഗ്യവരന്മാരുടെ യശസ്സിന്റെ വഴിയും അയയുന്നങ്ങളുടെ പ്രവേശനദാരുമായ ക്രൈസ്തവസന്ധിയിലേക്കായിരിക്കും. അതിലൂടെ, മഹാബലിയെ അമർത്തുവാൻ ശ്രമിച്ച വിഷ്ണുവിന്റെ നീലനിറത്തിലുള്ള കാലെന്നപോലെ വിലങ്ങനെ നില്ക്കു രൂപം ധരിച്ചുകൊണ്ടു വടക്കോട്ടു ചെല്ലുക.

61. അങ്ങു മേല്പോട്ടുചെന്ന്, രാവണന്റെ കൈകൾ താഴ്വരകളുടെ സന്ധികളെല്ലാം ഇളക്കിയതും സ്വർലോകവനിതമാർക്കു കണ്ണാടിയിട്ടുള്ളതുമായ കൈലാസത്തിന്റെ അതിഥിയുമാവുക. ആമ്പൽപ്പുറപോലെ വെളുത്തുയർന്ന കൊടുമുടികൾകൊണ്ടു ആകാശത്തു വ്യാപിച്ചുനില്ക്കുന്ന അത്, ദിവസംതോറും കൂമ്പാരം കൂടുന്ന ത്രിലോചനന്റെ പൊട്ടിച്ചിരിപോലിരിക്കുന്നു.

- 62 ഉൽപശ്യാമി ത്വയി തടഗതേ സ്തിഗ്ദ്ധഭിന്നാഞ്ജനാഭേ
 സഭ്യഃകൃത്തദിരദഗതഃപ്രേമഗതരസ്യ തസ്യ
 ശോഭാമദ്യഃ സ്തിചിതനയനപ്രേക്ഷണീയാം ഭവിത്രീ-
 മംസന്യസ്തേ സതി ഹലഭൂതോ മേചകേ വാസസീവ.
- 63 ഹിത്വാ തസ്തിൻ ഭജഗവലയം ശംഭുനാ ദത്തഹസ്താ
 ക്രീഡാശൈലേ യദി ച വിചരേൽ പാദചാരണ ഗൌരീ
 ഭംഗീമേന്ദ്രാ വിരചിതവപുഃ സ്തംഭിതാന്തർജലൈഃ
 സോപാനത്വം കരു മണിതടാരോഹണായാഗ്രയായി.
- 64 തത്രാവശ്യം വലയകലിശോൽഘട്ടനോൽഗീർണ്ണതോയം
 നേഷ്യന്തി ത്വാം സുരയുവതയോ യത്രധാരാഗൃഹത്വം
 താഭ്യോ മോക്ഷസ്തവ യദി സഖേ! ഘർമ്മലബ്ധസ്യ ന സ്യാൽ
 ക്രീഡാലോലാഃ ശ്രവണപരഃശൈർഗജ്ജിതൈർദായയേന്യാഃ.
- 65 ഹേമാംഭോജപ്രസന്നി സലിലം മാനസസ്യാഭാസഃ
 കർപ്പൻ കാമം ക്ഷണമുഖപടപ്രീതിമൈരാവതസ്യ
 ധൂമ്പൻ കല്പദ്രുമകിസലയാന്യംശുകാനീവ വാതൈർ-
 നാനാപേഷ്ഠൈർജലദഃ! ലളിതൈർനിവൃ്തിശേന്യം നഗേന്ദ്രം.
- 66 തസ്യോത്സംഗേ പ്രണയിന ഇവ സ്രസ്തഗംഗാഭൂലാം
 നത്വം ദൃഷ്ട്വാ ന പുനരളകാം ജ്ഞാസ്യസേ കാമചാരിൻ !
 യാ വഃ കമലേ വഹതി സലിലോൽഗാരമുച്ചൈർവിമാനാ
 മുക്താജാലഗ്രമിതമളകം കാമിനീവാഭൂവനം.

ഇതി പൂർവ്വഭാഗഃ

62. പൊളിച്ച ഹജ്ജുകൾക്കുപോലെ മിന്നുന്ന അഞ്ച്, അപ്പോൾ മുറിച്ച ആനക്കൊമ്പിന്മുറിപോലെ വെളുത്ത ആ പർവതത്തിന്റെ തടത്തിൽ പാറിനീലിക്കുമ്പോൾ ബലരാമന്റെ തോളിൽ കുറുത്ത വസ്ത്രം ഇട്ടാ മലനപോലെ ചലിക്കാതെ കണ്ണുകൾക്കൊണ്ടു നോക്കിക്കൊണ്ടുണ്ടെന്ന ഭംഗിയുണ്ടാകുമെന്നു ഞാൻ ഉൾപ്രേക്ഷിക്കുന്നു.

63. ആ കളിക്കുന്നിൽ സർപ്പകുക്കുന്നു ഉപേക്ഷിച്ച ശിവൻ നീട്ടിക്കൊടുത്ത കയ്യു പിടിച്ചുകൊണ്ടു പാർവതി കാൽനടയായി സഞ്ചരിക്കുന്നു എന്നു കിട്ടി അങ്ങു ഉള്ളിലെ വെള്ളം സ്തംഭിപ്പിച്ചു ശരീരം അടുക്കുകക്കായി മുമ്പേ നടന്നുകൊണ്ടു (പാർവതിയ്ക്കു) നേരിട്ടങ്ങുളിലേറുവാൻ പടവായി നിന്നു കൊടുക്കുന്നു.

64. അവിടെ തീർച്ചയാണു ദേവത്വവതികൾ അങ്ങയെ മൈവളകളിലെ വ്യജ്ഞനംകൊണ്ടു തട്ടിത്തുളച്ചു വെള്ളം ചോർത്തി യന്ത്രധാരാഗൃഹമാക്കി രാറിയേക്കും. തോഴരേ! അവർ വേനൽക്കാലത്തു കയ്യിൽ കിട്ടിയ അങ്ങയെ വീട്ടയച്ചിപ്പൊതിയിൽ ശ്രീധാരകെതുകും പുണ്ട അവരെ ശ്രവണപര്യന്തമൊഴു ഗർജനങ്ങൾകൊണ്ടു ഭയപ്പെടുത്തിയേക്കുക.

65. കാലസംസ്കരണത്തിൽ, ചെറുതാലരപ്പുകൾക്കു അനിപ്പിക്കുന്ന ജലം ഏഴു തൂക്കംകൊണ്ടു ഐരാവതത്തിൽ തെല്ലിട ഹനറിപ്പും മെട്ടിയുലാത്ത സന്തോഷം നല്കിക്കൊണ്ടു കല്പവൃക്ഷത്തിങ്കൽക്കു പുമ്പട്ടകളെയെന്ന പോലെ കാറ്റിലിളക്കിക്കൊണ്ടു മറ്റും പലതരത്തിലുള്ള വിനോദങ്ങളോടുകൂടി ഹേ കാൽകൊണ്ടലേ! അഞ്ച് ആ പർവതോത്തമനിൽ യഥേഷ്ടം വിഹരിച്ചു സുഖിച്ചുകൊള്ളുക.

66. ഇപ്പോഴോലെ സഞ്ചരിക്കുന്ന മോലമേ! പ്രിയതമന്റെയെന്ന പോലെ കൈലാസത്തിന്റെ മടിത്തട്ടിൽ ഗംഗയാകുന്ന പുതുകിൽ അഴിഞ്ഞിട്ടുള്ള അളകാപുരിയെ കണ്ടാൽ അങ്ങ അറിയാതിരിക്കില്ല; അതു നിങ്ങളുടെ കാലത്തു ഉയരം കൂടിയ മാളികകൾമേലേ നിർപൊഴിക്കുന്ന കാർത്തിയെ, കാമിനി മുത്തലുക്കുകൾ ചാർത്തിയ അളകത്തെ ഏതനപോലെ വഹിക്കുന്നു.

പുറുഭാഗം കഴിഞ്ഞു

ലത്തരഭാഗം

- 1 വിദ്യത്വന്തം ലളിതവനിതാഃ സേരൂപാപം സചിത്രാഃ
സംഗീതായ പ്രഹതമുജാഃ സ്തിഗ്ദ്ധഗംഭീരഘോഷം
അന്തസ്തോയം മണിമയഭവസ്തംഗമഭംലിഹാഗ്രാഃ
പ്രാസാദാസ്താം തുലയീതുമലം യത്ര തൈസ്തൈർബിശേഷൈഃ.
- 2 ഹസ്തേ ലീലാകമലമളകേ ബാലകന്യാനവിഭം
നീതാ ലോധ്യപ്രസവരജസാ പാണ്യതാമാനനേ ശ്രീഃ
ചുഡാപാശേ നവകരവകം ചാരു കണ്ണേ ശിരീഷം
സീമന്തേ ച ത്വദപഗമജം യത്ര നീപം വധുനാം.
- 3 യത്രോന്മത്തഭ്രമരമുഖരാഃ പാപോ നിത്യപുഷ്പാ
ഹംസശ്രോണീരചിതരശനാ നിത്യപത്മാ നളിനൃഃ
കേകോൽക്കണ്ഠാ ഭവനശിഖിനോ നിത്യഭാസപൽകലാപാ
നിത്യജ്യോത്സ്നാഃ പ്രതിഹതതമോപ്പത്തിരമ്യാഃ പ്രഭോഷാഃ.
- 4 ആനന്ദോത്ഥം നയനസലിലം യത്ര നാന്നൈർനിമിത്തൈർ-
നാനൃസ്താപഃ കസുമരജാഭിഷ്ടസംയോഗസാദ്ധ്യാൽ
നാപ്യനൃസ്താൽ പ്രണയകലഹാദിപ്രയോഗോപപത്തിർ-
വിത്തേശാനാം ന ച ഖലു വയോ യൌവനാദന്യദസ്മി.
- 5 യസ്യാം യക്ഷാഃ സിതമണിമയാന്യേത്യ ഹർദ്യസ്ഥലാനി
ജ്യോതിശ്ശായാകസുമരചിതാനൃത്തമസ്ത്രീസഹായാഃ
ആസേവന്തേ മധു രതിഫലം കല്പവൃക്ഷപ്രസൃതം
ത്വൽഗംഭീരധ്വനിഷു ശനകൈഃ പുഷ്പരേഷാഹതേഷു.
- 6 മന്ദാകിന്യാഃ സലിലശിശിരൈഃ സേവ്യമാനാ മരുത്ഭിർ-
മന്ദാരാണാമരുതടയഹാം ഹായയാ വാരിതോഷ്ണാഃ
അന്വേഷ്യവൈഃ കനകസികതാമുഷ്ടിനിക്ഷേപഗുളൈഃ
സംക്രിഡന്തേ മണിഭീരമരപ്രാത്ഥിതാ യത്ര കന്യാഃ.

ഉത്തരഭാഗം

1. അങ്ങയിൽ മിന്നൽക്കൊടിയുണ്ടു്, മാളികകളിൽ പെൺകൊടിമാരുണ്ടു്. അങ്ങയിൽ മഴവില്ലുണ്ടു്, മാളികകളിൽ ചിത്രങ്ങളുണ്ടു്. അങ്ങയിൽ സ്തിഗ്ധഗംഭീരമായ മുഴക്കമുണ്ടു്, മാളികകളിൽ പാട്ടിനുള്ള മൃദംഗവായനയുണ്ടു്. അങ്ങയ്ക്കകത്തു വെള്ളമുണ്ടു്, മാളികകൾക്കകത്തു രത്നതലങ്ങമുണ്ടു്. അങ്ങ വളരെ ഉയർന്നവൻ, മാളികകൾ ആകാശം മുട്ടുന്നവ. ഇങ്ങനെ ഓരോരോ വിശേഷങ്ങളെക്കൊണ്ടു് അങ്ങയോടൊത്തവനാണു് ആ അളകാപുരിയിലെ മാളികകൾ.

2 അവിടെ സൂര്യന്റെ കയ്യിൽ കളിത്താമരപ്പൂവും നൂറുനീരകളിൽ പതുക്കെപ്പൂക്കളും മുഖത്തു പച്ചച്ചാറ്റിപ്പൂവൊടികൊണ്ടു് വെണ്മവരുത്തിയ ശോഭയും വാർകഴലിൽ പുതിയ ചെങ്കുറുത്തിപ്പൂവും കാതിൽ അഴകാൻ നെന്മേനിവാകപ്പൂവും സീമന്തത്തിൽ അങ്ങയുടെ ആഗമനത്താലുളവായ കടമ്പിൻപൂവും ഉണ്ടായിരിക്കും.

3. അവിടെ ഏതുകാലത്തും പുഷ്പങ്ങളുള്ള വൃക്ഷങ്ങൾ, മദം പൂണ്ടു വരിവണ്ടുകളുടെ മുരൾച്ചകൊണ്ടു് മുഖരിതങ്ങളാണു്. എന്നും താമരപ്പൂക്കളുള്ള താമരപ്പൊയ്ക്കകൾ അണിനിരന്നിരിക്കുന്ന അരയന്നങ്ങൾകൊണ്ടു് അരഞ്ഞാണണിഞ്ഞവയാണു്. എല്ലാ കാലത്തും മിന്നുന്ന പീലികളുള്ള വളർത്തുമയിലകൾ കണ്ണുമയത്തിക്കുകനവയാണു്. നിത്യവും നിലാവുള്ള രാത്രികൾ ഇരുട്ടകലുകയാൽ മനോഹരങ്ങളാണു്.

4. അവിടെ യക്ഷന്മാർക്കു് ആനന്ദംകൊണ്ടല്ലാതെ മരൊരാൾ കാരണങ്ങളാലും കണ്ണുനീർ ഇല്ല. കാമതാപമല്ലാതെ മരൊരാൾ താപവുമില്ല. അതു പ്രിയസംയോഗംകൊണ്ടു് ശമിക്കുന്നതുമാണു്. പ്രണയകലഹം നിമിത്തമല്ലാതെ മരൊറാന്നുകൊണ്ടും വിരഹം ഇല്ല. യൌവനമല്ലാതെ മരൊരാൾ പ്രായവും അവർക്കില്ല.

5. അവിടെ യക്ഷന്മാർ ഉത്തമസൂരികളോടൊരുമിച്ചു സ്തംഭികമയങ്ങളും നക്ഷത്രങ്ങളുടെ പ്രതിബിംബത്താൽ പൂവിരിച്ചവയുമായ വെണ്മടങ്ങളിലേറി, അങ്ങയെപ്പോലെ മെല്ലെമെല്ലെ ഗംഭീരമായി ശബ്ദിക്കുന്ന മൃദംഗങ്ങൾ മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരിയ്ക്കും, കല്പവൃക്ഷത്തിൽനിന്നുറുന്ന, രതിപുഷ്പിക്കുവേണ്ടിയുള്ള 'രതിഫല' മെന്ന മധു ആസ്വദിക്കുന്നു.

6. അവിടെ ദേവന്മാരാൽ കാമിക്കപ്പെടുന്ന കന്യകന്മാർ മന്ദാകിനിയിലെ ജലം സ്പർശിച്ചവരുന്ന ശീതളമാരുതനാൽ സേവിക്കപ്പെട്ടുകൊണ്ടും അതിന്റെ കരയിൽ വളരുന്ന മന്ദാരവൃക്ഷങ്ങളുടെ തണലത്തു ചൂടിയാതെ സ്വപ്നമണൽക്കുവാശങ്ങൾ കൂട്ടി അവയിൽ രത്തക്കല്ലുകൾ ഒളിപ്പിച്ചും തിരഞ്ഞും കളിയ്ക്കുന്നു.

- 7 നീവിബന്ധോച്ഛാസിതശിമിലം യത്ര ബിംബാധരാണാം
ക്ഷേമം രാഗാനീഭൃതകരേഷ്വക്ഷിപത്സു പ്രിയേഷു
അച്ഛിസ്തംഗാനഭിമുഖമപി പ്രാപ്യ രത്നപ്രഭീപാൻ
ഹ്രീമുഖാനാം വേതി വിഫലപ്രേരണാ ചുണ്ണമുഷ്ടിഃ.
- 8 നേത്രാ നീതാഃ സതതഗതിനാ യദപിമാനാഗ്രഭുമീ-
രാലേഖ്യാനാം സലിലകുണികാദോഷമുൽപാദ്യ സഭ്യഃ
ശങ്കാസ്പഷ്ടാ ഇവ ജലമുചസ്തപാദശാ ജാലമാനൈർ-
ധുമോൽഗാരാനുകൃതിനിപുണ ജജ്ജരാ നിഷ്ഠതന്തി.
- 9 യത്ര സ്രീണം പ്രിയതമജ്ജാലിംഗനോച്ഛാസിതാന-
മംഗശ്ശാനിം സുരതജനിതാം തത്തജാലാവലംബാഃ
ത്വൽസംരോധാപഗമവിശദൈശ്ചന്ദ്രപാദൈർനിശീഥേ
വ്യാലുന്വന്തി സ്ഫുടജലലവസ്യന്ദിനശ്ചന്ദ്രകാന്താഃ.
- 10 അക്ഷയാന്തർവേനനിയയഃ പ്രത്യഹം രമതകണ്ഠ-
തൽഗായതഭിർധനപതിയശഃ കിന്നരൈര്യത്ര സാലം
വൈഭ്രാജാഖ്യം വിബുധവനിതാവരമുഖ്യാസഹായാ
ബലാലാപാ ബഹിരപവനം കാമിനോ നിർദ്വിശന്തി.
- 11 ഗത്യൽക്കമ്പാദഭുകപതിതൈര്യത്ര മന്ദാരപുഷ്പൈഃ
പത്രച്ചുടൈഃ കനകകമലൈഃ കണ്ണവിഭുംഗിഭിശ്ച
മുക്താജാലൈഃ സ്തനപരിസരച്ഛിന്നസുന്ദൈശ്ച ഹാരൈർ-
നൈശോ മാർഗ്ഗഃ സവിതൂരുദയേ സൂച്യതേ കാമിനീനാം.
- 12 വാസശ്ചിത്രം മധു നയനയോർവിഭ്രമാദേശഭക്ഷം
പുഷ്പോൽഭേദം സഹ കിസലയൈർഭൂഷണാനാം വികൽപാൻ
ലാക്ഷാരാഗം ചരണകമലന്യാസയോഗ്യം ച യസ്യ-
മേകഃ സുതേ സകലമബലാമണ്ഡനം കല്പവൃക്ഷഃ.
- 13 പത്രശ്യാമാ ദിനകരഹയസ്സർവ്വഭിനോ യത്ര വാഹാഃ
ശൈലോദഗ്രാസ്തപമിവ കരിണോ വൃഷ്ടിമതഃ പ്രഭോദാൽ
യോധാഗ്രണ്യഃ പ്രതിദശമുഖം സംയുഗേ തസ്ഥിവാംസഃ
പ്രത്യാദിഷ്ടാരേണരുചയശ്ചന്ദ്രഹാസപ്രണാങ്കൈഃ.
- 14 മത്യാ ദേവം ധനപതിസഖം യത്ര സാക്ഷാഭസന്തം
പ്രായശ്ചാപം ന വഹതി യോന്മന്മഃ ഷട്പദജ്യം
സഭൃംഗപ്രഹിതനയനൈഃ കാമിലക്ഷ്യേഷമോഘൈ-
സ്സുസ്മാരംഭേതൂരവനിതാവിഭ്രമൈരേവ സിദ്ധഃ.

7. അവിടെ, കാമത്താൽ കൈകൾ അടങ്ങിയിരിയ്ക്കാത്ത കുമ്പകന്മാർ വിലാസിനിമാരുടെ മടിക്കത്തയത്തെ വസ്ത്രം വലിച്ചഴിക്കുമ്പോൾ ലജ്ജ നിമിത്തം വിവശകളായ അവർ പൊടി വാരി എറിഞ്ഞത് ആളിക്കത്തുന്ന രത്നദീപങ്ങൾക്കു നേരെ ചെന്നു വീണാലും ഫലമുണ്ടാവാനില്ല.
8. എപ്പോഴും എവിടെയും കടന്നുചെല്ലുന്ന വായുവിനാൽ നയിക്കപ്പെട്ട് അവിടെ മാളികകൾക്കു മുകളിൽ കയറിക്കൂടി ചിത്രങ്ങളെ പുതുമ്പിത്തുള്ളികൾകൊണ്ടു കേടുവരുത്തിയതിനുശേഷം പെട്ടെന്നു ശങ്ക തോന്നിയിട്ടെന്ന പോലെ അങ്ങയെപ്പോലുള്ള ചില മോലങ്ങൾ സാമത്യത്തോടെ പുക്കയുടെ ആകൃതി കൈക്കൊണ്ടു ജനലുകളിലൂടെ തെങ്ങിത്തൈരുങ്ങി പുറത്തുപോന്നു.
9. അവിടെ രാത്രിയിൽ പ്രിയതമന്മാരുടെ ഗാഢാലിംഗനത്താൽ ചീത്ത സ്രീകൾക്കു കാമകേളിയാലുണ്ടായ ക്ഷീണത്തെ, നൂലിഴകളിൽ തുങ്ങിനില്ക്കുന്ന ചന്ദ്രകാന്തക്കല്ലുകൾ, നിന്റെ മറവു നീങ്ങിത്തള്ളിഞ്ഞ ചന്ദ്ര രശ്മികളേല്പയാൽ നീത്തുള്ളികൾ ഇററററു വീഴ്ന്നു തീർത്തുകൊടുക്കുന്നു.
10. അവിടെ വീട്ടിനുള്ളിൽ നശിപ്പിക്കാനാവത്തത്ര നിധികളുള്ള കാമീജനങ്ങൾ, വൈശ്രവണന്റെ കീർത്തി വാഴ്ന്നിപ്പാടുന്ന മധുരസംഗന്ധമായ കിന്നരന്മാരുമൊരുമിച്ച് അപ്സരസ്രീകളുമായി സല്ലപിച്ചുകൊണ്ടു വൈഭ്രാജമെന്നു പേർകൊണ്ടു പുറത്തോട്ടത്തിൽ സുഖമനുഭവിക്കുന്നു.
11. അവിടെ സൂര്യോദയമാകുമ്പോൾ, നടത്തത്തിലെ ഇളക്കം നിമിത്തം കറുനിരകളിൽനിന്നു കൊഴിഞ്ഞുവീണ മന്ദാരപുഷ്പങ്ങളാലും കണ്ണങ്ങളിൽ നിന്നുരീവീണ കാതിലകളാലും സ്വണ്ണത്താമരപ്പക്കളാലും സ്നാനപരിസരങ്ങളിൽ ചരട് പൊട്ടിയുതിർന്നുവീണ മുത്തുകളാലും മണിമാലകളാലും കാമിനിമാരുടെ രാത്രിസഞ്ചാരമാർഗ്ഗം സൂചിപ്പിക്കപ്പെടുന്നു.
12. പല നിറത്തിലുള്ള വസ്ത്രം, കണ്ണുകൾക്കു വിലാസങ്ങൾ പഠിപ്പിക്കുവാൻ മിടക്കുള്ള മദ്യം, പൂക്കളും തളിരുകളും, പലതരം ആഭരണങ്ങൾ, പാദങ്ങളിൽ അണിയുവാൻ പററിയ ചെമ്പഞ്ഞിച്ചാറ് എന്നിങ്ങനെ സ്രീകൾക്കു വേണ്ടുന്ന എല്ലാ അലങ്കാരങ്ങളും അവിടെ ഒരു ഒരു കല്ലുവൃക്ഷം നല്കുന്നു.
13. അവിടെ ഇലകളെപ്പോലെ പച്ചനിറം പൂണ്ടു കത്തിരുകൾ സൂര്യോദയങ്ങളോടു കിടന്നില്ലുന്നവയാകുന്നു. പർവതങ്ങളെപ്പോലെ ഉന്നതങ്ങളായ ആനകൾ മരം പൊട്ടുകയാൽ നിന്നെപോലെതന്നെ മഴ പൊഴിക്കുന്നവയത്രേ. രാവണനോടു നേരിട്ടുനിന്നേററ യുദ്ധവീരന്മാരാകട്ടെ, ചന്ദ്രഹാസവ്രണങ്ങളുടെ തഴമ്പുകളുള്ളതുകൊണ്ടു വേറെ ആഭരണങ്ങളിൽ ആഗ്രഹം വെടിഞ്ഞവരാണ്.
14. വൈശ്രവണസുഹൃത്തായ ഭഗവാൻ ശങ്കരൻ അവിടെ പാർപ്പുണ്ടെന്നു കരുതി യും പൂണ്ടു കാമദേവൻ നേരിട്ട്, വണ്ടുകൾകൊണ്ടു ഞാൻകെട്ടിയ തന്റെ വീലു മിക്കവാറും എടുക്കാറില്ല. എന്നാൽ അയാളുടെ ഉദ്ദേശ്യം കാമികളാകുന്ന ലക്ഷ്യങ്ങളിൽ ഒരിക്കലും പാഴായിപ്പോകാത്ത, പുരികം വളച്ചു കടക്കണ്ണയക്കുന്ന സമത്വവനിതകളുടെ വിലാസങ്ങൾകൊണ്ടുതന്നെ സാധിക്കുന്നുണ്ട്.

- 15 തത്രാഗാരം ധനപതിഗൃഹാനന്തരേണാസ്തദീയം
 ദൂരാലക്ഷ്യം സുരപതിധനുശ്ചാരുണാ തോരണേന
 യസ്യോപാന്തേ കൃതകതനയഃ കാന്തയാ വദ്ധിതോ മേ
 ഹസ്തപ്രാപ്യസ്തബകനമിതോ ബാലമന്ദാരവൃക്ഷഃ.
- 16 വാപീ ചാസ്തിൻ മരകതശീലാബദ്ധസോപാനമാഗ്താ
 ഹൈമൈശ്ഛന്നാ വികചകമലൈഃ സ്തിശ്ചവൈദൂര്യനാളൈഃ
 യസ്യോസ്തോയേ കൃതവസതയോ മാനസം സന്നിക്തം
 നാദ്ധ്യാസ്യന്തി വ്യപഗതശുചസ്താമപി പ്രേക്ഷ്യ ഹംസാഃ.
- 17 തസ്യോസ്തീരേ രചിതശീവരഃ പേശലൈരിന്ദ്രനീലൈഃ
 ക്രീഡാശൈലഃ കനകകുഭളീവേഷ്ണനപ്രേക്ഷണീയഃ
 മൽഗേഹിന്യാഃ പ്രിയ ഇതി സഖേ! ചേതസാ കാതരേണ
 പ്രേക്ഷ്യോപാന്തസ്ഫുരിതതഡിതം ത്വാം തമേവ സ്മരാമി.
- 18 രക്താശോകശ്ചലകിസലയഃ കേശരശ്ചാത്ര കാന്തഃ
 പ്രത്യാസന്നൈഃ കരവകവൃത്തേർമാധവീമണ്ഡപസ്യ
 ഏകഃ സഖ്യംസ്തവ സഹ മയാ വാമപാദാഭീലാഷീ
 കാംക്ഷത്യന്യോ വദനദിരാം ദോഹദൃഗ്മനാസ്യാഃ.
- 19 തന്മദ്ധ്യേ ച സ്തദീകഫലകാ കാഞ്ചനീ വാസയഷ്ടിർ—
 മൂലേ ബദ്ധാ മണിഭീരനതിപ്രേരഡവംശപ്രകാശൈഃ
 താളൈഃ ശിഞ്ജാവലയസുഗൈർനന്തിതഃ കാന്തയാ മേ
 യാമദ്ധ്യാസ്തേ ദിവസവിഗമേ നീലകണ്ഠഃ സുഹൃദഃ.
- 20 ഏഭിഃ സാധോ ഹൃദയനിഹിതൈർലക്ഷണൈർലക്ഷയേഥാ
 ദ്വാരോപാന്തേ ലിഖിതവപുഷൗ ശംഖപത്മൗ ച ദൃഷ്ടാ
 ക്ഷാമച്ഛായം ഭവനമധുനാ മദിയോഗേന നൃനം
 സൂര്യാപായേ ന വലു കമലം പുഷ്യതി സ്വാമഭീഖ്യാം.
- 21 ഗത്വാ സഭ്യഃ കളഭേനതാം ശീഘ്രസമ്പാതഹേതോഃ
 ക്രീഡാശൈലേ പ്രഥമകമിതേ രമ്യസാന്നൈനിഷണ്ണഃ
 അർഹസ്യന്തർവേനപതിതാം കത്തുമല്ലാലഭാസം
 ഖദ്യോതാളീവിലസിതനിഭം വിദ്യദൃന്മേഷദൃഷ്ടിം.

15. അവിടെ ധനപതിയുടെ ഗൃഹങ്ങൾക്കു വടക്കുഭാഗത്തായി എന്റെ ഭവനം മഴവില്ലുപോലെ അഴകാൻ തോരണത്താൽ അങ്ങേയ്ക്കു ദൂരത്തുനിന്നു കാണാം. അതിന്റെ അടുക്കൽ എന്റെ പ്രിയതമ ഭർത്തുപുത്രനായി വളർത്തി വരുന്ന ഒരു മന്ദാരവൃക്ഷത്തെയും, പൂങ്കുലകൾനിമിത്തം കൈയെത്തുന്ന വിധത്തിൽ താണു നിൽക്കുന്നുണ്ട്.

16. ആ ഗൃഹത്തിനടുക്കൽ മരതകമല്ലെങ്കിലുകൊണ്ടു കെട്ടിയ പടവുകളോടു കൂടിയതും വൈധ്യര്യത്തുള്ളകളിന്മേൽ വിടൻവിലസുന്ന പൊൻതാമരപ്പൂക്കൾകൊണ്ടു മുടിയുതുമായ ഒരു പൊയ്കയുണ്ട്. അതിലെ ജലത്തിൽ താമസമുറപ്പിച്ചിട്ടുള്ള അരയന്നങ്ങൾ അങ്ങയെക്കണ്ടാൽപ്പോലും അസുഖമൊന്നുമില്ലാത്തതുകൊണ്ടു അടുത്തുള്ള മാനസസരസ്സിൽപ്പോയി പാർക്കാറില്ല.

17. അതിന്റെ രീരത്തിൽ, മിനുപ്പുള്ള ഇന്ദ്രനീലകാലുകൾകൊണ്ടു കെട്ടിയുണ്ടാക്കിയ കൊടുമുടിയോടുകൂടിയതും പൊൻവാഴകളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ടു കണ്ണിനാനന്ദം നൽകുന്നതുമായ ഒരു കളിക്കുന്നുണ്ട്. തോഴരേ! വക്കത്തു മിന്നുന്ന മിന്നൽക്കൊടിത്തോടുകൂടിയ അങ്ങയെ കാണുമ്പോൾ എന്റെ പ്രിയതമയ്ക്കു ഏറ്റവും പ്രിയപ്പെട്ട ആ ശ്രീധാപർവതത്തെത്തന്നെ, കാതരമായ ഹൃദയത്തോടുകൂടി ഞാൻ ഓർത്തുപോകുന്നു.

18. ആ കളിക്കുന്നിന്മേൽ ചെങ്കുത്തായിപ്പെടികളാൽ വേലിയുള്ള മല്ലാസ്ഥപത്തിനടുത്തായി, തളിരാട്ടുന്ന ഒരു രക്താശോകവും ഭംഗിയുള്ള ഒരിലഞ്ഞിമരവുമുണ്ട്. അവയിലൊന്ന്, പുഷ്പികരമെന്നപേരിൽ എന്തെപ്പോലെയെന്ന അങ്ങയുടെ സഖിയുടെ ഇടംകാൽച്ചവുട്ടേൽക്കാൻ ഇച്ഛിക്കുന്നു. മറ്റേതു്, അവൾ കവിൾക്കൊണ്ടു മദ്യം കിട്ടുവാനാഗ്രഹിക്കുന്നു.

19. അവയുടെ ഇടയിലായി ഇളംമുളകളുടെ നിറപ്പകിട്ടുള്ള മരതകമണികൾകൊണ്ടു അടിത്തറകെട്ടി തലയ്ക്കൽ സ്ഫടികപ്പലക വെച്ചിട്ടുള്ള ഒരു പൊന്നിൻപേക്കുക്കാലുണ്ട്. സന്ധ്യാകാലങ്ങളിൽ എന്റെ പ്രിയതമ വളക്കിലക്കത്തോടുകൂടിയ കൈത്താളംകൊണ്ടു നൃത്തംവെപ്പിക്കുന്ന, നിങ്ങളുടെ സ്നേഹിതനായ മയിൽ അതിന്മേൽ വസിക്കുന്നു.

20. അല്ലയോ സജ്ജനശ്രേഷ്ഠ! മനസ്സിലുറപ്പിച്ചിട്ടുള്ള ഈ ലക്ഷണങ്ങൾകൊണ്ടും ഭാരപ്രദേശത്തു ചിത്രീകരിച്ചിട്ടുള്ള ശംഖു, താമരപ്പൂക്കളും ആ ഭവനം അങ്ങു തിരിച്ചറിഞ്ഞുകൊള്ളുക. ഏന്റെ വിധോഗം നിമിത്തം ആ ഗൃഹം ഇപ്പോൾ പ്രകാശം മങ്ങിയതായിരിക്കുമെന്നു നിശ്ചയമാണ്. സൂര്യൻ മറഞ്ഞാൽ താമരയ്ക്കു സ്വന്തമായ കാന്തിത്തികവു് ഉണ്ടാവുകയില്ലല്ലോ.

21. വേഗത്തിലിറങ്ങാൻവേണ്ടി കട്ടിയാനയുടെ ശരീരം കൈക്കൊണ്ടു മുൻപു പറഞ്ഞ ആ മനോഹരമായ അടിവാരത്തോടുകൂടിയ കളിക്കുന്നിന്മേലിരുന്നിട്ടു് അങ്ങു വീട്ടിനുള്ളിലേക്കു മിന്നലിൻമിഴിവാകുന്ന നോട്ടമയക്കുമ്പോൾ മിന്നാമിനുങ്ങുകൾ മിനുങ്ങുമ്പോലെ വെളിച്ചം നന്നെ കുറച്ചാൽ നന്നു്.

- 22 തമ്പി ശ്യാമാ ശിഖരിദശനാ പക്ഷബിംബാധരോഷീ
മദ്ധ്യേ ക്ഷാമാ ചകിതഹരിണീപ്രേക്ഷണാ നിമ്നനാഭിഃ
ശ്രോണീഭാരാലസഗമനാ സ്നോകനമ്രാ സ്തനാഭ്യോ
യാ തത്ര സ്യാദ്യവതിവിഷയേ സൃഷ്ടിരാഭ്യേവ ധാതുഃ.
- 23 താം ജാനീമാഃ പരിമിതകുമാം ജീവിതം മേ ദ്വിതീയം
ദൂരിഭൂതേ മയി സഹചാരേ ചക്രവാകീമിവൈകാം
ഗാഢോൽക്കണ്ഠാം ഗുരുഷു ദിവസേഷേച്ഛ ഗച്ഛത്സു ബാലാം
ജാതാം മന്യേ ശിശിരമമിതാം പത്മിനീം വാഘ്വരൂപാം.
- 24 നൃനം തസ്യാഃ പ്രബലരുദിതോച്ഛൂനനേത്രം പ്രിയായാ
നിശ്വാസാനാമശിശിരതയാ ഭിന്നവണ്ണാധരോഷം
ഹസ്തന്യസ്തം മുഖമസകലവ്യക്തി ലംബാളകത്വാ
ദിന്ദോർദ്വൈത്യം ത്വദനുസരണക്രിഷ്ടകാന്തേർബിഭർത്തി.
- 25 ആലോകേ തേ നിപതതി പുരാ സാ ബലിവ്യാകലാ വാ
മത്സാദൃശ്യം വിരഹതന്ത്ര വാ ഭാവഗമ്യം ലിഖന്തീ
ഘൃച്ഛന്തീ വാ മധുരവചനം ശാരികാം പഞ്ജരസ്ഥാം
കച്ഛിരഭഞ്ജഃ സ്മരസി രസികേ! തപം ഹി തസ്യ പ്രിയേതി.
- 26 ഉത്സംഗേ വാ മലിനവസനേ സൌമ്യ! നിക്ഷിപ്യ വീണാം
മൽഗോത്രാങ്കം വിരചിതപദം ഗേയമുൽഗാതുകാമാ
തന്ത്രീമാർദ്ദ്രം നയനസലിലൈഃ സാരയിത്വാ കഥംചിൽ
ഭൂയോ ഭൂയഃ സ്വയമപി കൃതാം മുർച്ഛനാം വിസ്മരന്തീ.
- 27 ശേഷാൻ മാസാൻ വിരഹദിവസസ്ഥാപിതസ്യാവധേർവാ
വിന്യസ്യന്തീ ഭൂവി ഗണനയാ ദേഹളിദത്തപുഷ്പ്പൈഃ
സംഭോഗം വാ ഹൃദയനിഹിതാരംഭോസ്വാദയന്തീ
പ്രായേണൈതേ രമണവിരഹേഷപംഗനാനാം വിനോദാഃ.
- 28 സവ്യാപാരാമഹനി ന തഥാ പീഡയേദ്വിപ്രയോഗഃ
ശങ്കേ രാത്രൗ ഗുരുതരശുചം നിർദ്വിനോദാം സഖീം തേ
മത്സസന്ദേശൈഃ സുഖയിതുമലം പശ്യ സാധവീം നിശീഥേ
താമുന്നിദ്രാമവനിശയനാം സൌധവാതായനസ്ഥഃ.

22. മെലിഞ്ഞ ശരീരമുള്ളവളും നവയൗവനയുടേതും കൂർത്ത ചെറിയ പല്ലുകളും പഴുത്ത തൊണ്ടിപ്പഴം പോലെയുള്ള ചുണ്ടുകളുമുള്ളവളും കൃശോദരിയും അമ്പരന്ന പേടമാനിന്റേതുപോലെയുള്ള നോട്ടങ്ങളോടുകൂടിയവളും താഴ്ന്നൊളിയുള്ളവളും നിതംബഭാരത്താൽ മെല്ലെ നടക്കുന്നവളും സ്നാനഭാരം നിമിത്തം അല്പം മുന്നോട്ടു കനിഞ്ഞിട്ടുള്ളവളുമായി ബ്രഹ്മാവിന്റെ സ്രീസൃഷ്ടികളിൽ പ്രഥമസ്ഥാനാർഹയായ ഏതൊരു സ്ത്രീ അവിടെയുണ്ടാകുമോ,

23. മിതമായി സംസാരിക്കുന്നവളും കൂട്ടുകാരനായ ഞാൻ അകന്നുപോവുകയാൽ പക്രവാകിയെപ്പോലെ ഒറ്റപ്പെട്ടവളുമായ അവളെ എന്റെ രണ്ടാമത്തെ ജീവനാണെന്നു അങ്ങു കണ്ടു മനസ്സിലാക്കണം; തീവ്രമായ ഉൽക്കണ്ഠ കൊണ്ടു ഭാരമേറിയ ഇത്രയും ദിവസങ്ങൾ കഴിഞ്ഞുപോകെ, അവൾ മഞ്ഞ കാലത്താൽ മമിക്കപ്പെട്ട താമരപ്പൊയ്കപോലെ മറ്റൊരു രൂപത്തിലായി അതിർന്നിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു.

24. വല്ലാതെ കൗഞ്ഞു വീർത്ത കണ്ണുകളോടും നിശ്വാസങ്ങളുടെ ചൂടു നിമിത്തം വരണ്ടു നിറം പകർന്ന ചുണ്ടുകളോടുംകൂടിയ, കൈപ്പടത്തിൽച്ചാച്ചു വെച്ച, ആ പ്രിയതമയുടെ മുഖം, തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്ന കുറ്റിനുകുകൊണ്ടു അല്പം മറഞ്ഞു, തീച്ചായയും അങ്ങയുടെ ശരണഗമനത്താൽ പ്രകാശം മങ്ങിയ അമ്പിളിയുടെ ദീനതയാർന്നിരിക്കും.

25. ദേവപുഷ്പയിൽ ഏല്പിട്ടു ക്ഷീണിച്ചമട്ടിലോ, വേർപാടുകൊണ്ടു മെലിഞ്ഞ ഏന്റെ രൂപം ഭാവനകൊണ്ടുഹിച്ച ചിത്രത്തിലെഴുതുന്ന അവസ്ഥയിലോ അഥവാ കൂട്ടിലിരുന്ന് മധുരവചനങ്ങൾ മൊഴിയുന്ന തന്ത്രിയോട്, 'ഓമനേ! നീ ഭർത്താവിനെപ്പറ്റി ഓർക്കുന്നുണ്ടോ? നീയായിരുന്നല്ലോ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രിയ' എന്നും മറ്റും ചോദിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന നിലയിലോ ആയിരിക്കും അവൾ അങ്ങയുടെ ദൃഷ്ടിയിൽപ്പെടുക.

26. അല്പയോ സൌമ്യ! അല്പകൃതി മുഷിഞ്ഞ വസ്ത്രം ചേർന്ന മടിയിൽ വീണ ഏടുത്തുവെച്ച് എന്റെ പേർ കൂട്ടിച്ചേർത്തു നിർമ്മിച്ച പാട്ടു പാടാൻ തുടങ്ങവേ കണ്ണനീർ വീണു നനഞ്ഞ കമ്പികൾ തുടച്ചു വല്ലവിധവും താൻ തുടങ്ങിവെച്ച രാഗാലാപം വീണ്ടും വീണ്ടും മറന്നുപോകുന്ന നിലയിൽ അവൾ കാണപ്പെട്ടുവെന്നു വരും.

27. അതുമല്ലെങ്കിൽ, വിരഹദിവസം മുതൽ കണക്കാക്കിവെച്ചിട്ടുള്ള അവസാനദിവസത്തിലേക്കു ബാക്കിയുള്ള മാസങ്ങളെ, ഉമ്മറത്തു ഇട്ടിട്ടുള്ള പൂക്കൾകൊണ്ടു എണ്ണി നിലത്തുവെച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവളായിട്ടോ അഥവാ മനസ്സിൽ എന്റെ സമാഗമം സങ്കല്പിച്ച് ആനന്ദം ആസ്വദിക്കുന്നവളായിട്ടോ അവൾ അങ്ങയുടെ ദൃഷ്ടിയിൽപ്പെട്ടേക്കും—സാധാരണയായി ഭർത്താവിരഹ കാലങ്ങളിൽ പെൺകൊടിമാർക്കുള്ള വിനോദങ്ങൾ ഇവയൊക്കെയാണല്ലോ.

28. പകലെ ഓരോ പ്രവൃത്തികളിൽ വ്യാപൃതയായിക്കഴിയുന്ന അവളെ എന്റെ വിരഹം അത്രമാത്രം വിഷമിപ്പിക്കില്ല. രാത്രിയിൽ വിനോദത്തിനു വകയില്ലാത്ത നിന്റെ സഖിയുടെ ക്ലേശം വളരെ കൂടുമെന്നു ഞാൻ ഹിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു ഉറക്കമില്ലാതെ വെറും നിലത്തു കിടക്കുന്ന ആ പത്രിപ്രതയെ എന്റെ സന്ദേശങ്ങളെക്കൊണ്ടു സുഖിപ്പിക്കുവാൻ, പാതിരാവിൽ മാളികയുടെ ജനാലയ്ക്കൽച്ചെന്നുനിന്നു കാണൂ.

- 29 ആധിക്ഷാമാം വിരഹശയനേ സന്നിഷണ്ണൈകപാർശ്വാം
 പ്രാചീമുലേതന്മിവ കലാമാത്രശേഷാം ഹിമാംശോഃ
 നീതാ രാത്രിഃ ക്ഷണ ഇവ മയാ സാദ്ധ്മിച്ഛാരതൈര്യാ
 താമേവോഷ്ണൈർവിരഹമഹതീമശ്രുഭീര്യാപയന്തിം.
- 30 പാദാനിന്ദോരമൃതശിശിരാൻ ജാലമാഗ്നപ്രവിഷ്ഠാൻ
 പൂർവ്വപ്രീത്യാ ഗതമഭിമുഖം സന്നിവൃത്തം തഥൈവ
 ചക്ഷുഃ വേദാൽ സലിലഗുരുഭിഃ പക്ഷ്മഭിശ്ചാഭയന്തി.
 സാദ്യേഹീവ സ്ഥലകമലിനിം ന പ്രബുദ്ധാം ന സുപ്താം.
- 31 നിശ്വാസേനാധരകിസലയക്ലേശിനാ വിക്ഷിപന്തിം
 ശുദ്ധസ്നാനാൽ പരഷമളകം നൃനമാഗണ്ഡലംബം
 മത്സംഭോഗഃ കഥമുപനമേൽ സ്വപ്നജോപീതി നിദ്രാ-
 മാകാങ്ക്ഷന്തിം നയനസലിലോൽപീഡതഃശാവകാശാം.
- 32 ആദ്യേ ബദ്ധാ വിരഹഭിവസേ യാ ശിഖാ ദാമ ഹിത്വാ
 ശാപസ്യാന്തേ വിഗളിതശുചാ താം മയോദ്യോഷ്ടനീയാം
 സ്വർശക്തിഷ്ടാമയമിതനവേനാസക്തൽ സാരയന്തിം
 ഗണ്ഡാഭോഗാൽ കഠിനവിഷമാമേകവേണീം കരേണ.
- 33 സാ സംന്യസ്താരേണമബലാ പേശലം ധാരയന്തി
 ശയ്യാത്സംഗേ നിഹിതമസക്തൽ ദുഃഖദുഃഖേന ഗാത്രം
 തപാമപ്യസ്രം നവജലമയം മോചയിഷ്യത്യവശ്യം
 പ്രായഃ സദ്യോ ഭവതി കരുണാവൃത്തിരാർദ്രാന്തരാത്മാ.
- 34 ജാനേ സഖ്യാസ്തവ മയി മനഃ സംഭൃതസ്നേഹമസ്താ-
 ഭിതംഭൂതാം പ്രഥമവിരഹേ താമഹം തർക്കയാമി
 വാചാലം മാം ന വലു സുഗംഗമന്യഭാവഃ കരോതി
 പ്രത്യക്ഷം തേ നിഖിലമചിരാൽ ദ്രാതരുക്തം മയാ യൽ.
- 35 തലാപാംഗപ്രസരമളകൈരഞ്ജനസ്നേഹശൂന്യം
 പ്രത്യാഭേശാഭവി ച മധുനോ വിസൃതഭൂവിലാസം
 തപയാസനേ നയനമുപരിസ്പന്ദി ശങ്കേ മൃഗാക്ഷ്യാ
 മീനക്ഷോഭാച്ഛകവലയശ്രീതൂലാമേഷ്യതിതി.

29. കിഴക്കെ മൂലയിൽ ഒരു കല മാത്രമായി ശേഷിച്ച പുതികളെ പോലെ അവൾ ആധികൊണ്ടു മെലിഞ്ഞു വിരഹശയ്യയിൽ ഒരു പുറം ചെരിഞ്ഞു കിടക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കും. എന്നോടൊത്തു യഥേഷ്ടം കാമകേളികളിൽ മുഴുകി ഒരു നിമിഷംപോലെ കഴിച്ചുപോന്നതേതോ, വിരഹത്താൽ വളരെ നീണ്ട ആ രാത്രിയെത്തന്നെ ചുടകണ്ണിർ വാറ്റുകൊണ്ടു അവൾ തളളിനീക്കുകയായിരിക്കും.

30. അത്യുത്സാഹപരമായ തണുപ്പേറിയ ചന്ദ്രരശ്മികൾ ജനലഴികളിൽ ഇളടി കടന്നുവരുമ്പോൾ പണ്ടത്തെ സ്നേഹനിമിത്തം അഭിമുഖമായി ചെന്നു വേദത്താൽ അങ്ങനെയെന്ന മടങ്ങിപ്പോന്ന ദൃഷ്ടിയെ, വെള്ളം റകാണ്ടു കനത്ത ഇമകളാൽ അടച്ചുകൊണ്ടു അവൾ കാർമോലങ്ങൾ നിറഞ്ഞ ദിവസത്തിൽ നീലത്താമരയെന്നപോലെ ഉണരാതെയും ഉറങ്ങാത്തതെയും കിടക്കുകയായിരിക്കും.

31. വെറുംകളികൊണ്ടു പരുപരുത്തു കവിൾത്തടത്തോളം തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്ന അലയുടെ കറുനിര അധരത്തളിരിനെ വരട്ടുന്ന നിശ്വാസവായുവേറെ പാറിപ്പാക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കും. സ്വപ്നത്തിലെയിലും എന്റെ സംഗമം ലഭിക്കുമോ എന്നു കരുതി കണ്ണുനീർ പ്രവാഹംനിമിത്തം വരാതിരിക്കുന്ന ഉറക്കം, വരണമേ എന്ന് അവൾ ആഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കും.

32. വിരഹം തുടങ്ങിയ ദിവസം പൂമാലകളാൽ കെട്ടിയതും ശാപത്തിന്റെ ഭരവസാനത്തിൽ ഞാൻ തന്നെ മുകളിലേക്കൊക്കി ചുറ്റിക്കെട്ടിക്കൊടുക്കേണ്ടതുമായ, ചിട പിടിച്ചു കററയായി കിടക്കുന്ന, മയമില്ലാത്ത ഏകവേണിയെ നീണ്ട നവങ്ങുള്ള കൈകൊണ്ടു കവിൾത്തടത്തിൽനിന്ന് ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു മാറിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നുണ്ടാവും.

33. ആരേണങ്ങൾ നിശ്ശേഷം ഉപേക്ഷിച്ചിരിക്കുന്ന ആ അബലയുടെ കോമളശരീരം കിടക്കയിൽ അത്യധികമായ ദുഃഖത്തോടുകൂടി തിരിഞ്ഞു മറിഞ്ഞു കിടക്കുന്ന കാഴ്ച നിശ്ചയമായും നിന്നെക്കൊണ്ടു പുതുമ്പിത്തളികളാകുന്ന കണ്ണുനീരൊഴുകിക്കുന്നതാണ്, മിക്കവാറും ആർദ്രഹൃദയരായ എല്ലാവരുടേയും മനോവൃത്തി കരുണ നിറഞ്ഞതാകുന്നു.

34. അങ്ങയുടെ തോഴിയുടെ ഹൃദയത്തിൽ എന്തെക്കുറിച്ചു വളരെയധികം സ്നേഹമുണ്ടെന്നു ഞാൻ കരുതുന്നു; അതുകൊണ്ടാണ് ഈ ആദ്യവേർപാടിൽ ഇങ്ങിനെയൊക്കെയായിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ ഊഹിക്കുന്നത്. (അല്ലാതെ) ഞാൻ സൗമഭാഗ്യവാനാണെന്നുള്ള അഭിമാനമല്ല എന്നു വാചാലനാക്കുന്നത്. അല്ലയോ സോദര! ഞാനിപ്പറഞ്ഞതെല്ലാം അധികം താമസിയാതെ അങ്ങയ്ക്കു പ്രത്യക്ഷമായി കണ്ടറിയാവുന്നതാണ്.

35. ആ മൃഗാക്ഷിയുടെ, കറുനിരകൾ തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്നതിനാൽ കടാക്ഷഗതി തടയപ്പെട്ടതും അത്ഭുതപോയതും മധുപാനം തൃജിച്ചിരിക്കയാൽ ചിപ്ലിവിലാസങ്ങൾ മറന്നുപോയിട്ടുള്ളതുമായ (ഇടത്തെ) കണ്ണു അത്ഭുതത്തോടുകൂടി മീതെ തുടിച്ചു, മീനകളുടെ ക്ഷേമം നിമിത്തം ഇളകുന്ന കരിങ്കുവളപ്പുപോലെയൊവുമെന്നു ഞാൻ കരുതുന്നു.

- 36 വാമശ്വാസ്യഃ കരതഃപദൈർമുച്യമാനോ മദീയൈർ-
 മുക്താജാലം ചിരപരിചിതം ത്യാജിതോ ദൈവഗത്യാ
 സംഭോഗാതേ മമ സമുചിതോ ഹസ്തസംവാഹനാനാം
 യാസ്യത്യുതഃ സരസകുഭീസ്തംഭോഗരശ്ചലത്വം.
- 37 തസ്തിൻ കാലേ ജലദ! യദി സാ ലബ്ധനിദ്രാസുഖാ സ്യാ-
 ദന്യാസ്യേനാം സ്തന്നിതവിമുഖോ യാമമാത്രം സഹസ്വ
 മഃ ഭൂദസ്യഃ പ്രണയിനി മയി സ്വപ്നലബ്ധേ കഥഞ്ചിത്
 സദ്യഃകണ്ഠച്യുതഭജലതാഗ്രന്ഥി ഗോദ്ധോപഗുലം.
- 38 താമരമാപ്യ സ്വജലകണികാശിതഭേനാനിലേന
 പ്രത്യംഗസ്താം സമമഭിനവൈർജാലകൈർമാലതീനാം
 വിദ്യുൽഗഭേ സ്തമിതനയനാം ത്വൽസനാഥേ ഗവാക്ഷേ
 വക്ത്രം ധീരഃ സ്തന്നിതവചനൈർമാനീനീം പ്രകൃമേമാഃ.
- 39 ഭർത്തുർമിത്രം പ്രിയമവിധവേ! വിദ്ധി മാമംബുവാഹം
 തത്സന്ദേശേനസി നിഹിതൈരാഗതം ത്വൽസമീപം
 യോ വൃന്ദാനി ത്വരയതി പഥി ശ്രാമ്യതാം പ്രേഷിതാനാം
 മദ്രസ്തിശൈർധാനിഭീരബലാവേണിമോക്ഷാത്സുകാനി.
- 40 ഇത്യാഖ്യന്തേ പവനതനയം മൈഥിലീവോന്മുഖീ സാ
 ത്വാമുൽക്കണ്ഠോച്ഛാസിതഹൃദയോ വീക്ഷ്യ സംഭാവ്യ ചൈവ
 ശ്രോഷ്യത്യസ്സാൽ പരമവഹിതം സൗമ്യ! സീമതിനീനാം
 കാന്തോദന്തഃ സുഹൃദപനതഃ സംഗമാൽ കിഞ്ചിദനഃ.
- 41 താമരയുഷ്മൻ! മമ ച വചനാദാത്മനശ്ചോപകർത്തുർ-
 ബ്രൂയാ ഏവം, തവ സഹചരോ രാമഗിര്യശ്രമസ്ഥഃ
 അവ്യാപനഃ കശലമബലേ! പൂച്ഛതി ത്വാം വിയുക്തഃ
 പൂർവ്വരോഷ്യം സുലഭവിപദാം പ്രാണിനാമേതദേവ.
- 42 അംഗേനാംഗം പ്രതനു തനനാ ഗാഢതപ്തേന തപ്തം
 സാശ്രേണാസ്രദ്രുതമവിരതോല്ലാസമുല്ലാസിതേന
 ഉഷ്ണോച്ഛാസം സമധികതരോച്ഛാസിനാ ദൂരവർത്തി
 സങ്കല്പേസ്തേ വിശതി വിധിനാ വൈകിണോ രുദ്ധമാഗ്നഃ.

36. എന്റെ നവചിഹ്നങ്ങൾ കർമ്മരൂപമായിട്ടുള്ളതും വിധിവൈചര്യം നിമിത്തം ചിരപരിചിതമായ മുത്തിൻനിറ വെടിത്തൂതും സംഭോഗാവ സാനത്തിൽ ഞാൻ തലോടിക്കൊടുക്കേണ്ടതും കളർമായുള്ള വാഴത്തണ്ട പോലെ വിളർത്തുമായ അവളുടെ ഇടുത്തുമടയും തുടിയും.

37. നീർമുകിലേ! ആ സമയത്തു അവൾക്കു നിദ്രാസുഖം ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അത് അവളുടെ സമീപത്തു ഇടിമുഴക്കമുണ്ടാക്കാതെ ഒരു യാമത്തോളം നേരം (മൂന്നു മണിക്കൂർ) ക്ഷമിച്ചിരിക്കണം. (എന്തെന്നാൽ) വല്ലവിധത്തിലും സ്വപ്നത്തിൽ പ്രിയതമനായ എന്നെ ലഭിച്ച ഗാഢാലിംഗനം ചെയ്യുന്ന അവസരത്തിൽ കണ്ണത്തിലെ കരബന്ധനം പെട്ടെന്നഴിഞ്ഞു പോകാനിടയാകാതിരിക്കട്ടെ.

38. അവളെ ജലകണങ്ങൾ തട്ടിത്തണുത്ത കാറ്റുകൊണ്ടു എഴുന്നേൽപ്പിച്ച തിനുശേഷം പുതിയ പിച്ചുകൊട്ടകളോടൊപ്പം ആശ്വാസം പൂണ്ടവളും അങ്ങുള്ളതിനാൽ മിന്നലാക്കൊള്ളുന്ന ജനാലയ്ക്കൽ കണ്ണുറപ്പിച്ചിട്ടുള്ളവളുമായ ആ മാനിനിയോടു ബുദ്ധിമാനായ അത്ത് ഇടിമുഴക്കങ്ങളാകുന്ന വാക്കുകൾകൊണ്ടു പറയുവാൻ തുടങ്ങുക.

39. അല്ലയോ ദർശനമതി! ഭവതിയുടെ തോതിന്റെ ഉറാനുപരിതരം അദ്ദേഹത്തിന്റെ സന്ദേശം എടുത്തുലറുപ്പിച്ചുകൊണ്ടുവന്നിട്ടുള്ളവരും ആയ മോലമാണ് ഞാനെന്നു നീ മനസ്സിലാക്കുക. പ്രിയതമകളുടെ ഏകവേനിയഴിക്കുവാൻ ഔത്സുക്യം പൂണ്ട മുന്നാട്ടിലുള്ള വിരഹികളെ, വഴിയിൽ ക്ഷീണിക്കുമ്പോൾ ഞാൻ ഏന്ത്യസ്ഥശബ്ദങ്ങളാൽ തപരിപ്പിക്കാറുണ്ട്.

40. ഇതു കേട്ടാലുടനെ അവൾ ഹൃദയമാന്റെ വാക്കുകൾ കേട്ട സീതാദേവി എന്ന പോലെ ഉൽക്കണ്ഠകൊണ്ടു വികസിച്ച എയ്യത്തോടുകൂടി മുഖമുയർത്തി അങ്ങയെ നേരക്കേയും ബഹുമാനിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടു പിന്നീടു പറയുന്നതു ശ്രദ്ധയോടുകൂടി കേൾക്കും. അല്ലയോ സൌമ്യ! പതിവ്രതകളായ സ്ത്രീകൾക്കു സ്നേഹിതൻ കൊണ്ടുവരുന്ന പ്രിയതമപുത്താന്തം സംഗതത്തിൽനിന്നും അല്പം മാത്രമേ താഴെയാവുന്നുള്ളൂ.

41. അല്ലയോ ആയുഷ്വൻ! എന്റെയും ഉപകാരിയായ അങ്ങയുടെയും വാക്കായി അവളോടു ഇങ്ങനെ പറയണം—‘അല്ലയോ കൃശാംഗി! ഭവതിയുടെ കൂട്ടുകാരൻ രാമഗിരിയിലെ ആശ്രമത്തിൽ ഉണ്ട്. വലിയ ആപത്തൊന്നും സംഭവിച്ചിട്ടില്ല. വിരഹിയായ അദ്ദേഹം ഭവതിയോടു കശലം ചോദിക്കുന്നു’. എളുപ്പത്തിൽ ആ പത്തു വരാവുന്ന വിധം ജീവിച്ചിരിക്കുന്നവരോടു ഇതു തന്നെയാണു് ആദ്യം പറയേണ്ടതു്.

42. ദൂരെ താമസിക്കുന്നവരും വൈരിയായിത്തീർന്നിരിക്കുന്ന വിധിയാൽ വഴി മുട്ടിയുപ്സൃതവരായ അയാൾ മെലിഞ്ഞതും വളരെയേറെ ചൂടു പിടിച്ചതും കണ്ണീരൊഴുകുന്നതും ഉൽക്കണ്ഠിതവും വളരെയധികം നെടുവിപ്പിടുന്നതുമായ സ്വശരീരത്താൽ (അതേവിധം തന്നെ) വളരെ മെലിഞ്ഞു ചൂടുപിടിച്ച കണ്ണുനീരിൽക്കുളിച്ചു് എപ്പോഴും ഉൽക്കണ്ഠ പൂണ്ട ചൂടുപിപ്പിടുന്ന ഭവതിയുടെ ശരീരത്തിൽ സങ്കല്പങ്ങളെക്കൊണ്ടു പ്രവേശിക്കുന്നു.

- 43 ശബ്ദാവ്യയം യദപി കില തേയഃ സഖീനാം പുരസ്താൽ
കണ്ഠേ ലോലഃ കഥയിതുമഭ്രാനനസ്സർശലോഭാൽ
സോതിക്രാന്തഃ ശ്രവണവിഷയം ലോചനാഭ്യോമദ്വഷ്വ-
സ്തപാമുല്ലാഘാവിരചിതപദം മനുഭവേനേദമാഹ.
- 44 ശ്യാമാസ്വംഗം ചകിതഹരിണീപ്രേക്ഷിതേ ദൃഷ്ടിപാതം
വക്ത്രച്ഛായാം ശശിനി ശിഖിനാം ബർഹഭാരേഷു കേശാൻ
ഉൽപശ്യാമി പ്രതനുഷു നദീവീചിഷു ഭൂവിലാസാൻ
ഹന്തൈകസ്ഥം കചചിദപി ന തേ ചണ്ഡി! സാദൃശ്യമന്യീ.
- 45 ത്യാമാലിഖ്യ പ്രണയകപിതാം ധാതുരാരോഗഃ ശിലായാ-
മാത്മാനം തേ ചരണപതിതം യാവദിച്ഛാമി കന്തും
അസ്രൈസ്സാവനുഹുതപചിത്തൈർദൃഷ്ടിരാലുപ്യതേ മേ
ക്രൂരസ്തസ്തിന്നപി ന സഹതേ സംഗമം നൈ കൃതാന്തഃ.
- 46 മാമാകാശപ്രണിഹിതഭ്ജം നിദ്രയാശ്ലേഷഹേതോർ-
ലബ്ധായാസ്തേ കഥമപി മയാ സ്വപ്നസന്ദർശനേഷു
പശ്യതീനാം ന ഖലു ബഹുശോ ന സ്ഥലീഭേവതാനാം
മുക്താസ്ഥൂലാസ്തൃതകിസലയേഷ്ചശ്രുലേശാഃ പതന്തി.
- 47 ഭീത്യാ സദ്യഃ കിസലയപുടാൻ ദേവദാന്തദ്രുമാണാം
യേ തൽക്ഷീരസ്രുതിസുരഭയോ ദക്ഷിണേന പ്രവൃത്താഃ
ആലിംഗ്യന്തേ ഗുണവതി! മയാ തേതുഷാരാദ്രിവാതാഃ
പൂർവ്വം സ്പൃഷ്ടം യദി കില ഭവേദംഗമേഭിസ്സുവേതി
- 48 സംക്ഷിപ്യേത ക്ഷണ ഇവ കഥം ദീപ്തയാമാ ത്രിയരാ
സമ്യാവസ്ഥാസ്വഹരപി കഥാ മന്ദമന്ദാതപം സ്യാൽ
ഇതഥം ചേതശ്ചക്വലനയനേ! ദുർല്ലഭപ്രോത്ഥനം മേ
ഗാഢോഷ്മാഭിഃ കൃതമശരണം തപദിയോഗവധുമാഭിഃ.
- 49 നന്ദാത്മാനം ബഹു വിഗണയന്നാത്മനൈവവലംബേ
തൽ കല്യാണി! തഥപി സുതരാം മാ ഗമഃ കാതരത്വം
കന്യാത്യന്തം സുഖമുപനതം ദുഃഖമേകാന്തതോ വാ
നീചൈർഗച്ഛത്യുപരി ച ദശാ ചക്രനേമിക്രമേണ.
- 50 ശാപാന്തോ മേ ഭജഗശയനാദൃതമിതേ ശാർദ്ദംഗപാണൈ
ശേഷാൻ മാസാൻ ഗമയ ചതുരോ ലോചനേ മീലയിത്യാ
പശ്യാദോവാം വിരഹഗുണിതം തം തമാത്മാഭിലാഷം
നിർവ്വേഷ്യാവഃ പരിണതശരച്ചന്ദ്രികാസു ക്ഷപാസു.

43. തോഴിമാരുടെ മുമ്പിൽവെച്ച് ഉറക്കം പറയാവുന്ന കാര്യങ്ങൾ പോലും നിന്റെ മുഖം സ്വർഗ്ഗിക്കുവാൻ ആഗ്രഹംകൊണ്ടു യാതൊരാരും ചെവിയിൽ പറയാൻ കൊതിച്ചിരുന്നുവോ അതേ ആകൃതനെ കേൾക്കുവാൻ കാണുവാൻ കഴിയാത്തവിധം ദൂരത്തിരുന്നു നിന്നോടു ഉൾക്കണ്ണ നിറഞ്ഞ ഈ വാക്കു ഞാൻ മുഖേന പറയുന്നു.

44. നിന്റെ ശരീരത്തെ ഞാഴൽവളളികളിലും നോട്ടങ്ങളെ ഭയപ്പെട്ട പെൺമാനുകളുടെ നോട്ടത്തിലും മുഖകാന്തിയെ ചന്ദ്രനിലും തലമുടിയെ മയിലുകളുടെ പീലിച്ചുമടകളിലും ചില്ലിവില്ലാത്തങ്ങളെ പുഴയിലെ ചിറോളങ്ങളിലും ഞാൻ (വേറെ വേറെ) കാണുന്നു. കഷ്ടം! അല്ലയോ പണ്ഡി! നിന്റെ രൂപത്തിന്റെ സാദൃശ്യം ഒരിടത്തും ഒതുപേൻ കാണാതില്ല.

45. പാറപ്പുറത്തു കാവിക്കട്ടാകാണ്ടു പ്രണയകോപാവിഷ്ടയായ നിന്റെ രൂപം വരച്ചിട്ട് (പ്രസാദിച്ചിരിക്കുവാൻ വേണ്ടി) നിന്റെ പാദത്തിൽ വീണ നിലയിൽ എന്നെ വരയ്ക്കാൻ ശ്രമിക്കുമോഴേയ്ക്കും നിറഞ്ഞുവഴിയുന്ന കണ്ണു നീർകൊണ്ടു എന്റെ കാഴ്ച മറഞ്ഞു പോകുന്നു. കൂർന്നായ വിധി, അതിൽ പോലും നാം ഒരുമിച്ചു ചേരുന്നതു സഹിക്കുന്നില്ല.

46. വളരെ പ്രയാസപ്പെട്ടു സ്വപ്നത്തിൽ കിട്ടിയ നിന്നെ ഗാഢമായി ആലിംഗനം ചെയ്യുവാൻ വേണ്ടി ആകാശത്തിലേക്കു കൈ നീട്ടിയ എന്നെ കാണുന്ന വനദേവതമാരുടെ കണ്ണുകളിലെ, മുത്തുകളോളം പോന്ന കണ്ണുനീർത്തുള്ളികൾ വൃക്ഷങ്ങളുടെ തളിരുകളിൽ വീഴാറുണ്ട്.

47. ദേവതാരവ്യക്ഷങ്ങളുടെ തളിരുകളെ വിടർത്തിക്കൊണ്ടും അതിൽനിന്നൊഴുകുന്ന പാലിന്റെ ഗന്ധം വഹിച്ചുകൊണ്ടും ഹിമാലയത്തിൽനിന്നും തെക്കോട്ടു ഉടനെ വീശിവരുന്ന കാറ്റുകളെ (ആവക ഗുണങ്ങളുള്ള) നിന്റെ ഉടലിനെ മുമ്പു സ്വർശിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലോ എന്നു കരുതി, അല്ലയോ ഗുണവതീ! ഞാൻ പുണരാറുണ്ട്.

48. നീണ്ടുനീണ്ടു പോകുന്ന യാമങ്ങളോടുകൂടിയ രാത്രി ക്ഷണമെന്ന പോലെ എങ്ങിനെ ചുരുക്കാം? എല്ലാ അവസ്ഥകളിലും പകൽ സമയം വെയിൽ കുറഞ്ഞുകുറഞ്ഞു വരുവാൻ ഏതുവേണം? എന്നിങ്ങനെ കിട്ടാത്തതു കൊതിക്കുന്ന എന്റെ ഹൃദയം നിന്റെ വേർപാടു നിമിത്തം ചുട്ടുപഴുപ്പിക്കുന്ന ദുഃഖങ്ങളാൽ ഒരു ശരണമില്ലാത്ത അവസ്ഥയിലായിരിക്കുകയാണ്.

49. പലതും ഓർത്തുകൊണ്ടു ഞാൻ എന്നെ തന്നത്താനെ താങ്ങിനിൽക്കുന്നുല്ലോ. അതുകൊണ്ട്, അല്ലയോ കല്യാണി! നീയും വല്ലാതെ കാതരയാകാതിരിക്കണം. ഈ ലോകത്തിൽ സുഖം മാത്രമോ അഥവാ ദുഃഖം മാത്രമോ ആക്കാണുള്ളത്? ജീവിതാവസ്ഥ തേരുരുപോലെ താങ്ങും പൊങ്ങിയും പോയിക്കൊണ്ടേയിരിക്കുന്നു.

50. മഹാവിഷ്ണു അനന്തമെത്തയിൽനിന്നു എഴുന്നേറ്റാൽ എന്റെ ശാപം അവസാനിക്കുന്നതാണ്. ബാക്കിയുള്ള നാലു മാസങ്ങൾ നീ കണ്ണുടച്ചു കഴിഞ്ഞുകൂടുക. അതിനുശേഷം നമുക്കു വിരഹാമുലം ഇരുട്ടിച്ചിട്ടുള്ള നമ്മുടെ മാരോ അഭിലാഷങ്ങളെ ശരൽക്കാലത്തിലെ പുണ്ണിലാവുള്ള രാത്രികളിൽ അനുഭവിച്ചുതീക്കാം.

- 51 ഭൂയശ്ചാഹ—ത്വമപി ശയനേ കണ്ഠലഗ്നാ പുരാ മേ
നിദ്രാം ഗതാ കിമപി രുദതീ സസ്വരം വിപ്രബുദ്ധാ
സാന്തർഹാസം കഥിതമസകൃൽ പൂജ്യതശ്ച ത്വയാ മേ
ദൃഷ്ടുഃ സ്വപ്നേ കിതവ! രമയൻ കാമപി ത്വം മയേതി.
- 52 ഏതസ്താഹാം കശലിനമഭിജ്ഞാനദാനാഭിദിത്വാ
മാ കൌലീനാഭസിതനയനേ! മയ്യവിശ്വാസിനീ ഭൂഃ
സ്നേഹാനാഹുഃ കിമപി വിരഹേ ധ്വംസിനസ്നേ ത്വഭോഗാ-
ഭിഷ്ടേ വസ്തുനൃപചിതരസാഃ പ്രേമരാശീഭവന്തി.
- 53 ആശ്വാസൈവം പ്രഥമവിരഹോദഗ്രശോകാം സഖീം തേ
ശൈലാഭാശു ത്രിനയനവൃഷോൽഖാതകൂടാനിപ്പുത്തഃ
സാഭിജ്ഞാനപ്രഹിതകശലൈസ്സഭചോഭിമ്മാപി
പ്രാതഃകന്ദപ്രസവശിമിലം ജീവിതം ധാരയേമാഃ.
- 54 കച്ചിൽ സൌമ്യ! വ്യവസിതമിദം ബന്ധുകൃത്യം ത്വയാ മേ
പ്രത്യുദേശം ന ഖലു ഭവതോ ധീരതാം കല്പയാമി
നിശ്ശബ്ദോപി പ്രദിശസി ജലം യാചിതശ്ചാതകേഭ്യഃ
പ്രത്യുക്തം ഹി പ്രണയിഷു സതാമീപ്പിതാത്മക്രിയൈവ.
- 55 ഏതൽ കൃത്വാ പ്രിയമനുചിതപ്രാത്മനാവർത്തിനോ മേ
സൌഹാർദ്ദാ വിധുരഇതി വാ മയ്യനുക്രേശബുദ്ധ്യോ
ഇഷ്ടാൻ ദേശാൻ ജലദ! വിചര പ്രാവൃഷാ സംഭൃതശ്രീർ-
മാ ഭൂദേവം ക്ഷണമപി ച തേ വിദ്യതാ വിപ്രയോഗഃ.

ഇതി ഉത്തരഭാഗഃ

മേഘദൂതകാവ്യം സമാപ്തം

51. അദ്ദേഹം വീണ്ടും പറയുന്നു— 'മുമ്പാകെ നീ കിടക്കയിൽ എന്റെ കഴുത്തിൽ കെട്ടിപ്പിടിപ്പിച്ചാണെങ്കിലും കിടന്നുറങ്ങവേ, എന്തോ ഉറക്കെ നിലവിളിച്ചുകൊണ്ടു് ഉണരുകയുണ്ടായല്ലോ. ഞാൻ വീണ്ടും വീണ്ടും പോലീച്ചപ്പോൾ ഉള്ളിലൊതുക്കിയ ചിരിയോടെ നീ പറയുകയും ചെയ്തു— 'ഹേ വന്ധക! അങ്ങു മറ്റൊരാളായിരുന്നെങ്കിൽ രാപ്പിടുന്നതായി ഞാൻ സ്വപ്നം കണ്ടു്' എന്നു്.

52. അല്ലയോ നിലനയനേ! ഈ അടയാളവാചിയിൽനിന്നു ഞാൻ കശലയായി ജീവിച്ചിരിക്കുന്നുവെന്നു മനസ്സിലാക്കിട്ടു്, വല്ലവരും എന്തെങ്കിലും പറയുന്നതു കേൾക്കുമ്പോൾ എന്നിൽ വിശ്വാസമില്ലാത്തവളാകാതിരിക്കുക. വിരഹം നിമിത്തം സ്നേഹം തെല്ലു കറഞ്ഞു പോകുമെന്നു പറയാറുണ്ടു്. എന്നാൽ അതു യഥാർത്ഥത്തിൽ, അനുഭവിക്കാതിരിക്കുന്നതിനാൽ ഇഷ്ടമുള്ള വസ്തുവിൽ കൊതി വളർന്നു പ്രേമജ്വാലയായി മാറുകയാണു് ചെയ്യുന്നതു്.

53. വിരഹം ആദ്യത്തേതാകയാൽ അസഹ്യമായ ദുഃഖത്തിലാണിരിക്കുന്ന, അങ്ങയുടെ സവിധയെ ഇങ്ങനെ ആശ്വസിപ്പിച്ചതിനുശേഷം, ശിവന്റെ കാള കത്തിപ്പിളർത്ത ശിവാങ്ങുള്ള ആ പർവതത്തിൽനിന്നു മടങ്ങിവന്നു് അടയാളത്തോടു കൂടി പാഞ്ഞെച്ചിട്ടുള്ള അവളുടെ കശലമുറക്കൊള്ളുന്ന വാക്കുകൾകൊണ്ടു്, പ്രഭാതത്തിലെ മുല്ലപ്പൂവോലെ ശിമിലമായിരിക്കുന്ന എന്റെ ജീവനെയും അങ്ങു രക്ഷിച്ചാലും.

54. അല്ലയോ സൌമ്യ! എന്നിങ്ങു വേണ്ടിയുള്ള ഈ ബന്ധുക്രൂര്യത്തിനു് അങ്ങു് ഒരങ്ങിയിരിക്കുമല്ലോ. അങ്ങയുടെ ധീരതയെ (മൗനത്തെ) ഞാൻ നിരസനരായി കണക്കാക്കുന്നില്ല—എന്തെന്നാൽ അങ്ങു് ഒന്നും മിണ്ടിയില്ലെങ്കിലും രഹിച്ചവരെന്ന ചന്ദ്രകല്ലാക്ഷികൾ (വേഷാമ്പലുകൾ) കൂടെ വെള്ളം കൊടുക്കുന്നുണ്ടല്ലോ. സമനോടുള്ള സ്നേഹസാധിച്ചിടത്തോളം അപേക്ഷിക്കുന്നവർക്കു കാര്യം സാധിച്ചെടുക്കുകയെന്നതാണു് അവരുടെ ഉത്തരം.

55. ഈ വിധത്തിൽ അനുഭവമായ ഒരുപേക്ഷയുമായി വന്ന എന്നിൽ, സ്നേഹബന്ധംപോണ്ടോ വിരഹിയാണല്ലോ എന്നു വിചാരിച്ചു് അനുകമ്പപൂർവ്വം ഈ ഇഷ്ടം സാധിച്ചതെന്നതിനുശേഷം, നീർമുകിലേ! മഴക്കാലത്താൽ ശ്രീ വർഷിച്ചുകൊണ്ടു താമര ഇഷ്ടമുള്ള സ്ഥലത്തെല്ലാം സഞ്ചരിച്ചുകൊള്ളുക. താമരക്കു് ഇതുപോലെ ക്ഷണനേരം പോലും മിന്നില്ലാടി യോടു വിരഹം സംഭവിക്കാതിരിക്കട്ടേ.

ഉത്തരഭാഗം കഴിഞ്ഞു

മോലദൂതകാവ്യം അവസാനിച്ചു

കഥാരസംഭവം

ഒന്നാം സർഗ്ഗം

ഭാരതഭൂമിയുടെ വടക്കെ അതിർത്തി കാത്തുപോരുന്ന ഹിമാലയ മഹാഗിരി ഒട്ടങ്ങാത്ത ഉത്തമവസ്തുക്കളുടെ ഉത്ഭവസ്ഥാനമാണ്. ആ ചില പർവ്വതത്തിന്റെ അധിവേശതയായ 'ഹിമവാൻ' പിതൃക്കളുടെ മാനസ പുത്രിയായ മേനോദേവിയെ യഥാവിധി വിവാഹംചെയ്തു. ആ മേനോദേവിയിൽ ഹിമവാൻ മൈനകമെന്ന ഒരു പുത്രനും പാർവ്വതിയെന്ന ഒരു പുത്രിയും ജനിച്ചു. അച്ഛനായ ക്ഷേപ്രജാപതി അപമാനിക്കുകയാൽ യോഗാഗ്നിയിൽ ദേഹത്യാഗംചെയ്തു പരമേശ്വരപതിയായ സതീദേവിയുടെ പുനർജന്മമാണ് പാർവ്വതീദേവി. ബാലലീലകളും വിദ്യാഭ്യാസവും മറ്റുമായി ബാല്യദശ കഴിഞ്ഞു ക്രമത്തിൽ പാർവ്വതി യൗവനാവസ്ഥയിൽ ഏത്തി.. ഉത്തമസ്രീലക്ഷണയുക്തയും സർവ്വാംഗസുന്ദരിയുമായ ആ യുവതി പരമേശ്വരപതിയായിത്തീരുമെന്നു യദൃച്ഛയാ ഓരിക്കൽ ഹിമവാന്റെ ഗൃഹത്തിൽ വന്നുചേർന്ന നാരദൻ അച്ഛനായ ഹിമവാനോടു പ്രവചിക്കുകയുണ്ടായി. നാരദവാക്യത്തിലുള്ള വിശ്വാസത്താൽ, തന്റെ മകൾ പരിപൂർണ്ണയൗവനയായിട്ടും വിവാഹത്തിനു വേറെ വരനെ അന്വേഷിക്കുകയുണ്ടായില്ല. അങ്ങോട്ടുപേക്ഷിച്ചാൽ നിരസിച്ചുകിലോ എന്ന ഭയംനിമിത്തം പുത്രിവിവാഹാഭ്യർത്ഥനയുമായി ഹിമവാൻ പരമേശ്വരനെ സമീപിച്ചതുമില്ല. അങ്ങനെയിരിക്കെ ഒരു ദിവസം, പരമേശ്വരൻ തന്റെ ഗൃഹത്തിനടുക്കൽ ഹിമാലയസാനവിനരികത്തു വന്നു തപസ്സുചെയ്യുന്നുണ്ടെന്നു ഹിമവാൻ അറിവാൻ ഇടയായി. അപ്പോൾ ഹിമവാൻ അവിടെച്ചെന്നു പരമേശ്വരനെ വന്ദിക്കുകയും തപസ്സിനു ആവശ്യമുള്ള പഷ്പജലദർഭാദിസാമഗ്രികൾ പതിവായും തന്റെ മകൾ വന്ന് ഒരുക്കിത്തരുമെന്നു അറിയിക്കുകയുംചെയ്തു. സ്രീസാന്നിദ്ധ്യം തപസ്സിന്നനുഭവമല്ലെന്നറിഞ്ഞിട്ടും ആ ജിതേന്ദ്രിയൻ പാർവ്വതിയ്ക്കു ശുശ്രൂഷണത്തിന്നനുമതി നല്കി. അങ്ങനെ പാർവ്വതീശുശ്രൂഷണവും പരമേശ്വരന്റെ തപസ്സും നിബ്രാധം തുടർന്നുവന്നു.

രണ്ടാം സർഗ്ഗം

അക്കാലത്തു ദേവലോകത്തിൽ ദേവന്മാർക്കു താരകാസുരന്റെ ദ്രോഹം ദുഃസ്സഹമായിത്തീർന്നു. ഇന്ദ്രാദിദേവന്മാരെല്ലാം സത്യലോകത്തു ചെന്നു ബ്രഹ്മാവിനെക്കണ്ടു സ്തുതിച്ചു തങ്ങളുടെ സങ്കടം അറിയിച്ചു. ബ്രഹ്മാവിൽനിന്നു ലഭിച്ച വരബലത്താൽ ഉദ്വൃത്തനായിത്തീർന്ന താരകാസുരൻ നിമിത്തം ലോകമാകെ സങ്കടത്തിലായിരിക്കുന്നുവെന്നും അയാളിൽ തങ്ങളുടെ ആയുധങ്ങളൊന്നും ഫലിക്കുന്നില്ലെന്നും അയാളെ അടക്കി നിർത്താൻ കരുതുന്നുള്ള ഒരു സേനാപതിയെ സൃഷ്ടിച്ചുതരണമെന്നുമാണ് ദേവന്മാരുടെ അഭ്യർത്ഥന. ബ്രഹ്മാവിനു മറുപടി പറഞ്ഞു - "ഏകന്റെ സഹായംകൊണ്ടു വളർന്നുവന്ന തരുകനെ നിഗ്രഹിക്കാൻ ഞാൻതന്നെ

ഉദ്ദേശിക്കുന്നതു ശരിയല്ല. നിങ്ങൾ കുറച്ചുകാലം കാത്തിരിക്കുക. ശ്രീ പരമേശ്വരന്റെ പുത്രൻ നിങ്ങളെ രക്ഷിക്കും. പരമേശ്വരനെക്കൊണ്ട് പാർവ്വതിയെ വിവാഹം ചെയ്യിക്കുവാൻ നിങ്ങൾ പരിശ്രമിക്കുക. പരമേശ്വരപതിയാവാൻ പാർവ്വതിക്കുമാത്രമേ അർഹതയുള്ളൂ" ഇത്രയും പറഞ്ഞു ബ്രഹ്മാവു അന്തർദ്ധാനംചെയ്തു. ദേവന്മാർ മടങ്ങുകയുംചെയ്തു. പാർവ്വതി തപസ്വിയായ പരമേശ്വരനെ ശുശ്രൂഷിച്ചുവരുന്നുണ്ടെന്ന വർത്തമാനമറിഞ്ഞ ദേവേന്ദ്രൻ പാർവ്വതിയിൽ ആ ജിതേന്ദ്രിയൻ ആസക്തി ജനിക്കേണ്ടതിലേക്കു കാമദേവനെ പറഞ്ഞയക്കാൻ തീർച്ചപ്പെടുത്തി. സ്മരിച്ച മാത്രയിൽ കാമദേവൻ ദേവേന്ദ്രനെ വന്നു വന്ദിക്കുകയുംചെയ്തു.

മൂന്നാം സർഗ്ഗം

ദേവസദസ്സിൽ വന്നുചേർന്ന കാമദേവനെ ദേവേന്ദ്രൻ ആദരപൂർവ്വം സ്വീകരിച്ച് ഊരിക്കാൻ പറഞ്ഞു. കാമദേവനാകട്ടെ തന്നെ സ്മരിച്ചു തുതന്നെ ഔന്നഗ്രഹമാണെന്ന മുഖപുരയോടെ താനെന്തൊന്നാണു് ചെയ്യേണ്ടതെന്നു ചോദിച്ചു. 'ഇത്രപരം കൊതിച്ചു തപസ്സുചെയ്യുന്ന ആരുടെയെങ്കിലും തപസ്സു ഞാനിളക്കേണ്ടതുണ്ടോ? അവിടത്തെ സമതന്ത്രംകൂടാതെ മോക്ഷം കാംക്ഷിക്കുന്ന ആരായെങ്കിലും സ്ത്രീവശംവദനാക്കേണമോ? ആരുടെയെങ്കിലും ധർമ്മാർത്ഥങ്ങളെ നശിപ്പിക്കേണ്ടതുണ്ടോ? അതോ ഏതെങ്കിലും പതിവുവരയിൽ അവിടുത്തേക്കുദിലാഷം ജനിച്ചിട്ടുണ്ടോ? ഏതെങ്കിലും സ്ത്രീ അങ്ങയുടെ സാന്ത്വനം സ്വീകരിക്കാതെ പിണങ്ങിപ്പോയതാണോ? വല്ല ദേവശത്രുവിനേയും ഭീഷണിപ്പെടുത്തി അടക്കിനിർത്തുകയാണോ വേണ്ടതു്? അവിടുത്തെ അന്നഗ്രഹമുണ്ടെങ്കിൽ ഞാൻ പൂവമ്പനാണെങ്കിൽപ്പോലും വസന്തന്റെ സഹായത്തോടുകൂടെ പരമേശ്വരനു കൂടി ധൈര്യംഗമുളവാക്കാം. 'കാമദേവനിത്രയും പറഞ്ഞു നിർത്തിയപ്പോൾ ദേവേന്ദ്രൻ മറുപടി പറഞ്ഞു— "സഖേ അങ്ങയ്ക്കിതിനെല്ലാം കഴിയുമെന്നെനിക്കറിയാം. എനിക്കു രണ്ടായുധമാണുള്ളതു്— വ്രജവും അഞ്ജനം. വ്രജത്തിനു പ്രവേശമില്ലാത്ത തപസ്വികളിൽപ്പോലും അങ്ങേക്കു പ്രവേശമുണ്ടു്. കാര്യം സാധിക്കുകയുംചെയ്യും. അങ്ങയുടെ ശക്തി ഞാൻ തികച്ചും മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ടു്. പരമേശ്വരന്റെ നേരെപോലും അമ്പയക്കാമെന്നു പറഞ്ഞതോടുകൂടി നമ്മുടെ കാര്യം സാധിച്ചു മട്ടായി. അക്കാർയ്യാത്തംകുറിച്ചതെന്നയാണു് ഈ ദേവന്മാർ ആഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു്. ഇവർ ശത്രുക്കളെത്തിനു പരമേശ്വരപുത്രനെ സേനാപതിയായി ലഭിക്കണമെന്നാഗ്രഹിക്കുന്നു. സമാധിയിലുറച്ചിരിക്കുന്ന പരമേശ്വരനിൽ അങ്ങയുടെ ഒരുമ്പ ചെന്നുവീണാലേ കാര്യം സാധിക്കുള്ളൂ. അദ്ദേഹത്തിനു ഹിമവൽപുത്രയിൽ അഭിലാഷം ജനിക്കാൻസാഹിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പത്നീപദത്തിനു പാർവ്വതിമാത്രമേ അർഹയായിട്ടുള്ളൂ എന്നു ബ്രഹ്മാവു് ഉപദേശിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അതുകൊണ്ടു് അങ്ങ ചെന്നു ദേവന്മാരുടെ കാര്യം സാധിച്ചു വത്രു്. ഇത്രയും പറഞ്ഞു ഇന്ദ്രൻ കാമദേവനെ പുറത്തുതട്ടി പ്രാപ്താഹ്വാനിച്ചു. കാമദേവനാകട്ടെ വസന്തനോടും രതിദേവിയോടുംകൂടി ശിവതപോവനത്തിലേക്കു പുറപ്പെടുകയുംചെയ്തു.

വസന്തൻ ആദ്യം ശിവതപോവനത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു. ആ പ്രദേശത്താകെ കാമാനുഭവമായ ഒരന്തരീക്ഷം സൃഷ്ടിച്ച് അശോകം, തേന്മാവ്, കൊന്ന മുതലായ സകല വൃക്ഷങ്ങളും പൂത്തു. മൃഗങ്ങൾ പൂളിച്ചു പായാൻ തുടങ്ങി. ആൺകുയിലുകൾ മധുരമായി കൂകി. കിന്നരസ്രീകൾ ഉച്ചത്തിൽ പാടി. അങ്ങനെ വസന്തന്റെ പ്രഭാവം പരന്ന ആ തപോവനത്തിൽ പൂവില്ല കലച്ചു രതിയോടുകൂടി കാമൻ പ്രവേശിച്ചതോടെ മൃഗങ്ങളും പക്ഷികളും വൃക്ഷങ്ങൾപോലും കാമവികാരത്തിൽ മുഴുകി. ആ പരിസരത്തിന്റെ ശാന്തഭാവത്തിനു ഭംഗം വരുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ നന്ദികേശ്വരൻ വെറും കൈയ്യാംഗംകൊണ്ട് 'അന്നങ്ങിപ്പോകരുത്' എന്നു ശിവഭ്രതഗണങ്ങളെ താക്കീതു ചെയ്തു. അതോടുകൂടി തപോവനമാകെ സ്കന്ദിച്ചു നിന്നു.

കാമദേവൻ പിന്നിലൂടെ പെന്ന് നോക്കിയപ്പോൾ സമാധിയിലിരിക്കുന്ന പരമേശ്വരനെയാണ് കണ്ടത്. ചന്ദ്രംപടിഞ്ഞു നീണ്ടുനിവർന്നിരുന്ന നാസാഗ്രന്യസ്തു ദൃഷ്ടിയാൽ ആത്മധ്യാനം ചെയ്യുന്ന ആ മുക്കണ്ണനെ കണ്ടതോടുകൂടി കാമദേവൻ നടുങ്ങി. കൈ കഴഞ്ഞു വില്ലുമമ്പം താഴെവിണുപോയി. അപ്പൊഴെക്കുമുണ്ട്, പാർവ്വതി സഖിമാരോടുകൂടി സവിലാസഗമനയായി വരുന്നു. വസന്തപ്പൂപ്പങ്ങളണിഞ്ഞു ചെമ്പടുത്തു കയ്യിൽക്കളിത്താമരപ്പൂവുമായി വരുന്ന ആ പാർവ്വതിയെക്കണ്ടപ്പോൾ കാമൻ തെല്ലൊര്യെയും വന്നു. പാർവ്വതി അവിടെ എത്തിയതും പരമേശ്വരൻ സമാധിയിൽനിന്നുണർന്നതും ഒരേ സമയത്തായിരുന്നു. ശുശ്രൂഷയ്ക്കു പാർവ്വതി വന്നു വിവരം നന്ദികേശ്വരൻ ശിവനെ അറിയിച്ചു. അനുവാദത്തോടുകൂടി പാർവ്വതിക്കു പ്രവേശാനുമതിയും നല്കി. സഖിമാർ, അപ്പോൾ ഇറയ്ക്കുകൊണ്ടുവന്ന വാസന്തികളായ പൂക്കളും തളിരുകളും ഭഗവാന്റെ തൃക്കാൽക്കൽ സമർപ്പിച്ചു. പാർവ്വതി തല കുനിച്ചു നമസ്കരിച്ചു. 'അനുകൂലനായ ഭർത്താവുണ്ടാകട്ടെ', എന്നു പരമേശ്വരൻ അനുഗ്രഹിച്ചു. കാമദേവൻ പരമേശ്വരനേറേ അമ്പയക്കാണുള്ള തക്കം നോക്കി നില്ക്കുകയാണ്. പാർവ്വതി ഉടനെ ജപത്തിന്നു വശ്യമായ താമരക്കുരുമാല തന്റെ തുടകയ്യിലെടുത്തു പരമേശ്വരനെ സമീപിച്ചു നീട്ടിക്കാട്ടി. പരമേശ്വരനതു കൈക്കൊള്ളാതെ മുഖത്തു തന്നെ നോക്കിയിരുന്നു. അതേ സമയം കാമദേവൻ സമ്മോഹനാസ്രം തൊടുത്തു. പരമേശ്വരൻ പെട്ടെന്നൊന്നു പകച്ചു. ചെന്നെത്താണ്ടിപ്പൊടി ചേർന്ന പാർവ്വതിയുടെ മുഖത്തു, മൂന്നു കണ്ണും ഒന്നുനിന്നു നടുങ്ങി. പാർവ്വതിയും ആകെ കോലാമയിൽക്കൊണ്ടു മുഖംതിരിച്ചു കണ്ണുപരത്തി നിന്നു. അപ്പൊഴെക്കും പരമേശ്വരൻ തന്റെ നില തെറ്റിയതറിഞ്ഞു മനഃക്ഷോഭത്തെ നിയന്ത്രിക്കുകയും ഇങ്ങനെ പറുവാൻ കാരണമെന്തെന്ന് അറിയുന്നതിനുവേണ്ടി ചുറ്റും ഒന്നു കണ്ണോടിക്കുകയും ചെയ്തു. കാമദേവനുണ്ട്, അമ്പു തൊടുത്തു വലിച്ചു എയ്യാനൊരുങ്ങി നില്ക്കുന്നു. പെട്ടെന്നു ക്രൂദ്ധനായ പരമേശ്വരന്റെ മൂന്നും തൃക്കണ്ണിൽനിന്നു തീപ്പൊരി തെറിച്ചു. അതാളിക്കഞ്ഞി കാമനെ ദഹിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു.

ശിവൻ ഉടനെ അവിടെ അന്തർദ്ധാനം ചെയ്തു. രതീദേവി പെട്ടെന്നു മോഹാലസ്യപ്പെട്ടു വീണു. പാർവ്വതി നിരാശയും ലജ്ജയും പൂണ്ടു തിരിഞ്ഞു നടന്നു. അബോധാവസ്ഥയിൽ കണ്ണടഞ്ഞു നടന്നു ചെല്ലുന്ന പാർവ്വതിയെ അച്ഛൻ ഹിമവാൻ വന്നു താങ്ങിയെടുത്തുകൊണ്ടുപോകയും ചെയ്തു.

നാലാം സർഗ്ഗം

രതിദേവി ബോധംകെട്ടു വീണവെന്നു മുൻപു പറഞ്ഞുവല്ലോ. കുറച്ചു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ബോധം തെളിഞ്ഞു. പീടഞ്ഞഴുന്നേറ്റു നോക്കിയപ്പോൾ പുരുഷാകൃതിയിൽക്കിടക്കുന്ന കാമന്റെ ഭ്രൂം മാത്രമാണ് കണ്ടത്. ഉടനെ അവൾ വീണ്ടും നിലത്തുവീണുണ്ടു വാർകുന്തൽ ചിന്നിച്ചിതുമായ തലയിട്ടിച്ചു വിലപിക്കാൻ തുടങ്ങി. ആദ്യം കാമനെ വിളിച്ചു പലതും പറഞ്ഞു ദീർഘമായി നിലവിളിച്ചു. ആ വിവാചം കേട്ടപ്പോൾ കാമന്റെ ഉററ തോഴനായ വസന്തൻ രതിയുടെ മുൻപിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. വസന്തനെ കണ്ടപ്പോൾ നെഞ്ചുത്തടിച്ചു വാവിട്ടുകയറുവാൻ തുടങ്ങിയ രതി വസന്തനെ ചൊല്ലിയും കര വിളപിച്ചു. ഒടുവിൽ ആ പതിവ്രത അനന്തരണമതിനു തയ്യാറായി. തനിശ്ശ്ശൊരു ചിത്ര കൂട്ടിത്തരണമെന്നും ചിത്രയ്ക്കു തി വെച്ചു വീശിക്കഞ്ഞിച്ചു വേഗത്തിൽ ദഹിപ്പിക്കണമെന്നും രതി വസന്തനോടുകൂടി തമ്മിച്ചു. തനിക്കും തന്റെ ഭർത്താവിനുംകൂടി ഉദകൂരിയ ചെയ്യാനും ശേഷ ക്രിയകൾ നിർവ്വഹിക്കാനും അതിൽ മാവിന്റെ പൂവിനും തളിരിനും പ്രധാനസ്ഥാനം നല്കണമെന്നും പ്രത്യേകം വസന്തനെ പറഞ്ഞുവെച്ചു. അങ്ങനെ രതി ദേഹത്യാഗത്തിനൊന്നാൽക്കൂടി നിശ്ശബ്ദമായി പൊട്ടുന്ന ഒരുശരീരിവാക്കു കേൾക്കായി. 'അപ്പോഴോ കാമപതി! നിന്റെ ഭർത്താവ് ഏറെത്താമസിയാതെ പ്രത്യുജ്ജീവിപ്പും. പ്രജാപതിയുടെ ഒരു ശാപമാണ് കാരണം ഈ അവസ്ഥ വന്നുപോകുവാൻ കാരണം, "പരമേശ്വരൻ പാപ്തീയെ വിവാഹം ചെയ്താൽ കാമൻ വീണ്ടും ശരീരലാഭമുണ്ടാകും" എന്ന പ്രജാപതി തന്നെ ശാപമോക്ഷവും നല്കിയിട്ടുണ്ട്. അതുകൊണ്ടു നി ശരീരം രക്ഷിക്കുക. വീണ്ടും ഭർത്താസംഗമുണ്ടാകും' ഇതായിരുന്നു അശരീരിവാക്കു. ആ വാക്കു വിശ്വസിച്ചു രതി വ്യസനകൃശയായി ശാപാവസാനം കാത്തിരുന്നു.

അഞ്ചാം സർഗ്ഗം

പരമേശ്വരൻ തന്റെ മുൻപിൽവെച്ചു കാമനെ ദഹിപ്പിച്ചതു തന്റെ സൗന്ദര്യത്തിന് ഒരുവരമായായി പാപ്തീയെ തോന്നി. തപസ്സുചെയ്തു തന്റെ ആഗ്രഹം സാധിക്കണമെന്ന് ആ മനസ്സിനി ഉറച്ചു. തപസ്സിനു പോകുന്നത് അമ്മയ്ക്കു സമ്മതമായിരുന്നില്ലെങ്കിലും അച്ഛനോടു ചോദിച്ചു സമ്മതം വാങ്ങി. ഹിമാലയത്തിലെ ഉയർന്ന കൊടുമുടിയിൽ ചെന്നുചേർന്നു. തുണയ്ക്കു ഒരു സഖിയുമുണ്ടായിരുന്നു. ചെറിയ വ്രതം മുതലു തുടങ്ങി പടി പടിയായി തപസ്സിനു ശക്തി കൂട്ടിവന്നു. വേനല്ലാലത്തു പഞ്ചാഗ്നിമദ്ധ്യത്തിലിരുന്നു വഷ്കാലത്തു പെരുമഴ കൊണ്ടും മഞ്ഞുകാലത്തു വെള്ളത്തിലിറങ്ങിനിന്നും കഠിനതപസ്സു ചെയ്തു. അക്കാലത്തൊരു ദിവസം തേജസ്വിയായ ഒരു ബ്രഹ്മചാരി പാപ്തീയുടെ തപോവനത്തിൽ കടന്നു ചെന്നു. പാപ്തീ ആ അതിഥിയെ ഏതിരേറ്റു സൽക്കരിച്ചു. അല്പം വിശ്രമിച്ചതിനുശേഷം ആ ബ്രഹ്മചാരി പാപ്തീയോടു കശലപ്രശ്നമാരംഭിച്ചു. പാപ്തീയുടെ തപസ്സിനെക്കുറിച്ച് വേണ്ടേടത്തോളം പ്രശംസിച്ചതിനുശേഷം ഈ യൗവനപ്രായത്തിൽ ഇങ്ങനെ തപസ്സിനെത്തുവാൻ കാരണമെന്തെന്നു

ആ ബ്രഹ്മചാരി പാപ്യതിയോട്ചോദിച്ചു. പലതും ചോദിക്കുന്നതിനിടയിൽ ഒരു ഭർത്താവിനെക്കുറിച്ചുള്ള ആഗ്രഹമാണ് ആ തപസ്സിനു കാരണമെന്ന ഒരു സൂചന പാപ്യതിയിൽനിന്നു തന്നെ ലഭിച്ചു. ആ വരനെ ശരിക്കറിഞ്ഞാൽ ഹൈന്ദവമെന്നാഗ്രഹം പ്രകടിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. പാപ്യതിയുടെ അനുമതിയോടുകൂടി സഖിയാണ് ആ പോദ്യത്തിനു മറുപടി പറഞ്ഞത്. “പരമേശ്വരനെ ഭർത്താവായി ലഭിക്കണമെന്നാണ് ഈ തോഴിയുടെ ആഗ്രഹം. കഥ നിഗ്രഹിക്കുകയാൽ സൗന്ദര്യംകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തെ വശീകരിക്കുവാൻ സാധിക്കയില്ലെന്നു വന്നപ്പോൾ തപസ്സിനു പോന്നതാണ്. എന്നാണു വോ ആ ചന്ദ്രശേഖരൻ അനുഗ്രഹിക്കുക” ഈ സഖിവചനം കേട്ടതോടുകൂടി ബ്രഹ്മചാരിയുടെ ഭാവം ആകെ മാറി. പാപ്യതിയെ വളരെക്കളിയാക്കി. പരമേശ്വരന്റെ കററുള്ളും കുറവുള്ളും എണ്ണിയെണ്ണിപ്പറഞ്ഞു. ആ അഭിലാഷത്തിൽ നിന്നു തപസ്സിനെ പിന്തിരിപ്പുവാൻ ശക്തിയായി നിർബ്ബന്ധിച്ചു. ഇതു കേട്ടപ്പോൾ പാപ്യതിക്കു സഹിച്ചില്ല. കൊപിച്ചു മുഖം തിരിച്ചു അദ്ദേഹത്തിന്റെ അശേഷപത്തിനെപ്പോലും ചുട്ടു മറുപടി കൊടുത്തു. അവസാനം പറഞ്ഞു “അങ്ങു പറയുംപോലെ എല്ലാ കുറവുമുള്ളവനായിക്കൊള്ളട്ടെ അദ്ദേഹം. എന്റെ അനുരാഗം അദ്ദേഹത്തിൽ ഉറച്ചതാണ്. ഇനി എന്നിക്കണ്ടയുടെ വാക്കുകൾ ഒന്നും കേൾക്കേണ്ട” എന്നും പറഞ്ഞു അവിടെ നിന്നു പോകാൻ പുറപ്പെട്ടു. പെട്ടെന്നു ബ്രഹ്മചാരി പരമേശ്വരനായി മാറി പുഞ്ചിരി തൂകിക്കൊണ്ടു മുൻപിൽച്ചെന്നു നടഞ്ഞു. അതു കണ്ടപ്പോൾ പാപ്യതി വിറ പുണ്ടു കോരമയിർക്കൊണ്ടു അവരുന്നനിന്നു. “നീ തപസ്സുചെയ്തു വിജയ് വാങ്ങിയ ദാസനാണ് ഞാൻ” എന്നു ചന്ദ്രശേഖരൻ പറഞ്ഞപ്പോൾ പാപ്യതിക്കു സമാധാനമായി.

ആറാം സർഗ്ഗം

പാപ്യതി സഖിവഴിക്കു പരമേശ്വരനെ അറിയിച്ചു— “എന്നെ വിവാഹം ചെയ്തു തരേണ്ടതു്, പവ്തചക്രവർത്തിയായ എന്റെ അച്ഛനാണ്. അച്ഛനോട് ചോദിക്കുക” എന്നു്. അങ്ങനെയൊരാളെന്നു സമ്മതിച്ചു മനമില്ലാത്തതോടെ പാപ്യതിക്കു വിട നല്കി. പരമേശ്വരൻ സപ്തർഷികളെ സ്മരിച്ചു. ഉടനെ അവർ അരുന്ധതിയോടുകൂടെ പരമേശ്വരന്റെ മുൻപിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. സപ്തർഷികളെയും അരുന്ധതിയെയും തൃപ്തപ്പെടുത്താതെയാണ് പരമേശ്വരൻ സ്വീകരിച്ചതു്. തങ്ങൾ ചെയ്യേണ്ടുന്ന കൃത്യമെന്തെന്ന് അവർ പരമേശ്വരനോട് ചോദിച്ചു. പരമേശ്വരൻ പറഞ്ഞു— “എന്നിക്കൊരു സന്തതി ഉണ്ടായാൽക്കൊള്ളാമെന്നു ദേവന്മാർ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. ഞാൻ പാപ്യതിയെ വിവാഹം ചെയ്യാമെന്നു വിചാരിക്കുകയാണ്. നമുക്കുവേണ്ടി നിങ്ങൾ ചെന്നു ഹിമവാനോട് പാപ്യതിയെ അഭ്യർത്ഥിക്കുക. അരുന്ധതിയും ഒന്നിച്ചുണ്ടാവുന്നതു നന്നു്. നിങ്ങൾ ഓഷധിപ്രസ്ഥത്തിലേക്കു പുറപ്പെടുക.”

സപ്തർഷികൾ മനോവേഗത്തിൽ ഓഷധിപ്രസ്ഥത്തിൽ ചെന്നു പേൺ. അവരെ ഹിമവാൻ വേണ്ടതുപോലെ സ്വീകരിച്ചിരുത്തി ഞാഴ്ത്തു പറഞ്ഞു— “നിങ്ങൾ വന്നതുകൊണ്ടു ഞാൻ ധന്യനായി, പരിശുദ്ധ

നായി. എന്തെങ്കിലും ഒരു നിയോഗംകൊണ്ടുനഗ്നഹിച്ഛാൽക്കൊള്ളാം''. അംഗീരസ്സു മറുപടി പറഞ്ഞത്. ''ഞങ്ങൾ വന്നത് അങ്ങയുടെതന്നെ ഒരു കാര്യത്തിനുവേണ്ടിയാണ്. ശ്രീപരമേശ്വരൻ ഞങ്ങൾ മുഖേന അങ്ങയുടെ മകളെ വരിക്കുന്നു. ആ ജഗൽപിതാവിനു മകളെ കൊടുക്കൂ. അങ്ങു ലോകഗുരുവിന്റേയും ഗുരുവായി ഭവിക്കുക.'' പാവ്തി അരികിൽത്തന്നെ കളിത്താമരപ്പൂവിന്റെ ഇതളുകൾ എണ്ണിക്കൊണ്ടു നിന്നിരുന്നു. ഹിമവാൻ സ്വയം പൂണ്ണകാമനായെങ്കിലും പതിയുടെ അഭിപ്രായമറിവാൻ മേനോദേവിയുടെ മുഖത്തേക്കു നോക്കി. ആ പതിവു തണ്ണു ഭർത്താവിന്റെ അഭിപ്രായത്തിൽക്കവിഞ്ഞു സ്വന്തമായി ഒന്നും സൂചിപ്പിക്കാനുണ്ടായിരുന്നില്ല. ഉടനെ ഹിമവാൻ പാർവ്വതിയെപ്പിടിച്ച് ''മകളെ നിന്നെ ഞാൻ ഭരതരികളായിവന്ന ഈ മഹർഷിമാക്കു ഭിക്ഷയായിക്കൊടുപ്പാൻ നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നു'' എന്നു പറഞ്ഞു ''ശ്രീലോചനപതി ഇതാ നിങ്ങളെ നമസ്കരിക്കുന്നു'' എന്നു മുഖവുരയോടെ അവരെ നമസ്കരിപ്പിച്ചു. അവർ ഹിമവാനെ അഭിനന്ദിച്ച പാവ്തിയെ ആശീർവ്വദിച്ചു. അരുന്ധതി തന്റെ കാൽക്കൽ നമസ്കരിച്ച പാവ്തിയെ എഴുന്നേൽപ്പിച്ചു മടിയിലിരുത്തി ലാളിച്ചു. അമ്മയുടെ കണ്ണുകൾ നിറഞ്ഞൊഴുകി. വിവാഹദിവസത്തെക്കുറിച്ചു ഹിമവാൻ ചോദിച്ചതിനു ''മൂന്നു ദിവസത്തിനു ശേഷം'' എന്നു മറുപടിപറഞ്ഞു സപ്തർഷികൾ വിട വാങ്ങി. തങ്ങളെ ഏല്പിച്ചയച്ച കാര്യം സാധിച്ച വിവരം പരമേശ്വരനെയും ചെന്നറിയിച്ച് അവർ മടങ്ങി. പരമേശ്വരൻ ആ മൂന്നുദിവസം തള്ളിനിൽക്കാൻതന്നെ വളരെ പ്രയാസപ്പെടേണ്ടിവന്നു.

ഏഴാം സർഗ്ഗം

മുഹൂർത്തദിവസം വന്നുചേർന്നു. ഹിമവാൻ മകളുടെ വിവാഹത്തിനുളള ഒരുക്കങ്ങളെല്ലാം വേണ്ടുവണ്ണം നിർവ്വഹിച്ചു. ഹിമവാന്റെ നഗരത്തിലാകെ അനുസവമായിരുന്നു. അതു പുതിയൊരു സ്വർഗ്ഗത്തന്നെ. ചിത്രാനക്ഷത്രത്തിൽ ശുഭമുഹൂർത്തത്തിൽ ഭർത്തുമതികളും പുത്രവതികളുമായ ബന്ധുസ്ത്രീകൾ പാവ്തിയെ എണ്ണ തേച്ചു കളിപ്പിച്ച് അലങ്കാരഽന്ധപത്തിൽക്കൊണ്ടുപോയി കിഴക്കോട്ടു തിരിച്ചിരുത്തി വിവാഹോചിതങ്ങളായ അലങ്കാരങ്ങളെല്ലാം അണിയിച്ചൊരുക്കി; അമ്മതന്നെ പാവ്തിക്കു് അരിതാരവും മനയോലയും ചാലിച്ചു നെറിക്കു തിവകം തൊടുപ്പിച്ചു. കൈയ്യിൻമേൽ കൌതുകയുത്രവും കെട്ടിച്ചു. മന്ത്രകോടിയുടുത്തു വാൽക്കണ്ണാടിയുംപിടിച്ചു ശോഭിക്കുന്ന പാവ്തിയെക്കൊണ്ടു പതിവുവരമാരെ അഭിവാദ്യം ചെയ്തിച്ചു.

അങ്ങനെ കന്യകയെ സംബന്ധിച്ച കൃത്യങ്ങളെല്ലാമവസാനിപ്പിച്ചു ഹിമവാൻ പരമേശ്വരന്റെ വരവും കാത്തു നില്പായി. അപ്പോഴേക്കു പരമേശ്വരനും കൈലാസത്തിൽ പ്രഥമവിവാഹത്തിലെന്ന പോലെ വേണ്ടുവണ്ണം അണിഞ്ഞൊരുങ്ങി. വെള്ളക്കൊള്ളുപാത്തു കയറി

സപ്താശ്വങ്ങളോടും ശിവഭൂതഗണങ്ങളോടുംകൂടി വാദ്യഘോഷപുരസ്സരം വിവാഹത്തിനു പുറപ്പെട്ടു. സൂര്യൻ കട പിടിച്ചു. ഗംഗയും യമനയും വെഞ്ചാമരം വീശി. ബ്രഹ്മാവും വിഷ്ണുവും പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചുകൊണ്ടൊപ്പമുണ്ടായിരുന്നു. ദീപ്തപാലകന്മാരെല്ലാം വന്നു വന്ദിച്ചു. സപ്തർഷികളും വന്നാശീർവാദം ചെയ്തു. എല്ലാവരേയും പരമേശ്വരൻ യഥോചിതം സ്വീകരിച്ചു വരന്റെ ആ ഘോഷയാത്ര ഏറെത്താമസിയാതെ ഹിമവനനഗരത്തിലെത്തിച്ചേർന്നു. വരനെ ഹിമവാൻ അലങ്കരിച്ച ആനകളോടുകൂടി ചെന്നെത്തിയപ്പോൾ പാമേശ്വരൻ വന്നു നമസ്കരിച്ചപ്പോൾ ലജ്ജ കൊണ്ടു ഹിമവാന്റെ ശിരസ്സു താണുപോയി. ഹിമവാൻ മുൻപിൽ നടന്നു പുവിരിച്ചു വഴിയിലൂടെ പരമേശ്വരനെ നഗരത്തിലേക്കു പ്രവേശിപ്പിച്ചു. വരനെ ഒരു നോക്കു കാണാൻ രണ്ടു ഭാഗത്തും സ്ത്രീകൾ തിങ്ങിക്കൂടി നില്ക്കുകയുണ്ടാകുന്നു. അവർ പാർവ്വതിയുടെ മഹാഭാഗ്യത്തെക്കുറിച്ചു പലതും പറയുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അങ്ങനെ പോന്നുപോന്നു പരമേശ്വരൻ ഹിമാലയഗൃഹത്തിന്നടുക്കലെത്തി. കാളപ്പുറത്തുനിന്നിറങ്ങി. വിഷ്ണുവിന്റെ കൈപിടിച്ചു ബ്രഹ്മാവിനെ മുൻനടത്തി അകത്തേക്കു കടന്നു. പിന്നാലെ ദേവന്മാരും മഹർഷിമാരും ഭൂതഗണങ്ങളുമെല്ലാം. പരമേശ്വരൻ പീഠത്തിന്മേലിരുന്നു ഹിമവാൻ നൽകിയ അർഘ്യാദികളും വെൺ പട്ടുകളും മന്ത്രപുഷ്പം സ്വീകരിച്ചു. വെൺപട്ടുടുത്ത പരമേശ്വരനെ വധുസമീപത്തിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. ഹിമവാൻ പിടിച്ചുകൊടുത്ത പാർവ്വതിയുടെ കൈ പാമേശ്വരൻ ഗ്രഹിച്ചു. പാർവതി കോരമയിർക്കൊണ്ടു. പരമേശ്വരൻ കൈവിരൽ വിയർത്തു. വധുവരന്മാർ ജലിക്കുന്ന അഗ്നിയെ പ്രദക്ഷിണംപെയ്തു. മൂന്നു പ്രദക്ഷിണം കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം പുരോഹിതൻ വധുവിനെക്കൊണ്ടു ലാജഹോമം ചെയ്യിച്ചു. സഹധർമ്മചരണം ഉപദേശിച്ചു. പരമേശ്വരൻ പാർവ്വതിക്കു ധ്രുവനെ കാണിച്ചുകൊടുത്തു. വിവാഹക്രിയകളെല്ലാം കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം വധുവരന്മാർ ബ്രഹ്മാവിനെ ചെന്നു നമസ്കരിച്ചു. പിന്നെച്ചെന്നു പെൺ പീഠത്തിലിരുന്നു അക്ഷതസമർപ്പണം സ്വീകരിച്ചു. ലക്ഷ്മീദേവിതാമരക്കുട പിടിച്ചുകൊടുത്തു. സരസ്വതി സ്തുതിച്ചു. അപ്സരസ്സുകൾ ലാസ്യപ്രദർശനം നടത്തി. ദേവന്മാരെല്ലാം വന്നു പരമേശ്വരനെ വന്ദിച്ചു വിട വാങ്ങി. പാർവ്വതിയുടെ കയ്യുംപിടിച്ചു പരമേശ്വരൻ മണിയരയിലേക്കു പ്രവേശിച്ചു. ലജ്ജാവതിയായ നവവധുവുമൊന്നിച്ചു വിനോദങ്ങളിലേർപ്പെടുകയുംചെയ്തു.

എട്ടാം സർഗ്ഗം

വിവാഹം കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം പരമേശ്വരൻ ഒരു മാസം കാലം പാർവ്വതിയുമായി കാമലീലകളിൽ മുഴുകിയുകൊണ്ടു ഹിമവൽഗൃഹത്തിൽത്തന്നെ കഴിച്ചുകൂട്ടി. അത്രയും കാലംകൊണ്ടു പാർവ്വതിയുടെ ലജ്ജതീരെയകന്നു പരമേശ്വരനുമായി വേണ്ടുവോളം ഇണങ്ങിച്ചേർന്നു. അതുകണ്ടു് അമ്മ വളരെ ആശ്വസിച്ച്.

അനന്തരം ആ ദേവതീകൾ അച്ഛന്റെ അനുമതിയോടുകൂടി വിനോദയാത്രയാരംഭിച്ചു. മേൽ മന്ദരം ഏകപിംഗലം മലയം മുതലായ ദിവ്യ പർവ്വതങ്ങളിൽ സഞ്ചരിച്ചു. ഗംഗയിൽ ജലക്രീഡ ചെയ്തു. നന്ദനോദ്യാനത്തിൽച്ചെന്നു പാരിജാതപ്പൂക്കളുറത്തണിഞ്ഞു.

ഒരു ദിവസം ഗന്ധമാനേവനത്തിൽ കാഞ്ചനശിലാതലത്തിലിരുന്നു സൂര്യസ്തമനവേളയുടെ മനോഹാരിതയെക്കുറിച്ചു പലതും പരമേശ്വരൻ പാർവ്വതിക്കു വിവരിച്ചുകൊടുത്തു. അസ്തമയമടുത്തപ്പോൾ പാർവ്വതിയോടു വിടവാങ്ങിപ്പോയി സന്ധ്യാവന്ദനം ചെയ്തു വന്നു. അതിന്നുശേഷം അന്ധകാരവ്യംപി, ചന്ദ്രോദയം, ചന്ദ്രികാപ്രസരം എന്നിവയെയും സവിസ്തരം വർണ്ണിച്ചുകൊടുത്തു. രണ്ടു പേരും കല്പവൃക്ഷമധുപാനം ചെയ്തു മേത്തിനു വശവർത്തികളായിത്തീരുന്നു. മണിശിലാഗൃഹത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു. കോമകലകളിൽ വ്യാപൃതരാകുന്നു. പാസ്വരാശ്രിഷ്ഠരായി കണ്ണടയ്ക്കുന്നു.

പ്രഭാതത്തിൽ കിന്നരന്മാരുടെ പാട്ടു കേട്ടാണു്, ആ ദിവ്യദേവതീകൾ ഉണർന്നതു്. ഇങ്ങനെ അവർ രാവു പകലും ഒരുപോലെ കാമസുഖമനുഭവിച്ചു കഴിഞ്ഞുകൂടി, ഒട്ടേറെ വർഷങ്ങൾ,

കുമാരസംഭവം

മൂലം

(പ്രഥമഃ സർഗ്ഗഃ)

- 1 അസ്സുത്തരസ്യാം ദിശി ദേവതാത്ഥം
ഹിമാലയോ നാമ നഗാധിരാജഃ
പൂർവാപരൗ തോയനിധീ വശാഹ്യ
സ്ഥിതഃ പൃഥിവ്യാ ഇവ മാനദണ്ഡഃ.
- 2 യം സർപ്പശൈലാഃ പരികല്പ്യ വത്സം
മേരൗ സ്ഥിതേ ദോഗ്ദ്ധാരി ദോഗദക്ഷേ
ഭാസ്വന്തി രത്നാനി മഹേഷധീശ്വ
പൃഥുപദിഷ്ടാം ദുരൂഹധരിത്രീം.
- 3 അനന്തരതപ്രഭവസ്യ യസ്യ
ഹിമം ന സൗഭാഗ്യവിലോപി ജാതം
ഏകോ ഹി ദോഷോ ഗുണസന്നിപാതേ
നിമജ്ജതീന്ദോഃ കിരണേഷവിവാങ്കഃ.
- 4 യശ്ചാപ്സരോവിഭ്രമമണ്ഡനാനാം
സമ്പാദയിത്രീം ശിവരൈർബ്രിഭേന്തി
വലാഹകച്ഛേദവിഭേതരാഗാ-
മകാലസന്ധ്യാമിവ ധാതുമത്താം.
- 5 ആമേഖലം സഞ്ചരതാം ഘനാനാം
ഛായാമയഃ സാനുഗതാ നിഷേവ്യ
ഉദേജിതാ വൃഷ്ടിഭിരശ്രുതേ
ശൃംഗാണി യസ്യാതപവന്തി സിദ്ധാഃ.
- 6 പദം തുഷാരസ്രുതിധൗതരക്തം
യസ്മിന്നഭൃഷ്ടാപി ഹതദപിപാനം
വിദന്തി മാഗ്ധം നഖരസ്രമുക്കൈർ
മുക്താഫലൈഃ കേസരിണാം കിരാതാഃ.
- 7 നൃസ്താക്ഷരാ ധാതുരസേന യത്ര
ഭൂർജജന്മവഃ കഞ്ജരബിന്ദുശോണാഃ
വ്രജന്തി വിദ്യാധരസുന്ദരീണാ-
മനംഗലേഖക്രിയയോപയോഗം.
- 8 യഃ പുരയൻ കീചകരസ്രഭാഗാൻ
ദരീമുഖോത്ഥേന സമീരണേന
ഉൽഗാസ്യതാമിച്ഛതി കിന്നരാണാം
താനപ്രഭായിത്വമിവോപഗതം.

കുമാരസംഭവം

ഗദ്യവിവർത്തനം.

ഒന്നാം സർഗ്ഗം

1. വടക്കേ ദിക്കിൽ ദേവതാത്മാവായി ഹിമാലയം എന്ന നാമധേയം
ത്തോടു കൂടിയ ഒരു പർവ്വതരാജൻ ഉണ്ടു്. അതു പുഷ്പപത്മിമസാഗരങ്ങളിൽ
ചെന്നിറങ്ങി ഭൂമിയുടെ മാനദണ്ഡമോ എന്നു തോന്നമാറു സ്ഥിതിചെയ്തി-
രുന്നു.

2. കുറവിൽ പ്രാവിണ്യമുള്ള മഹാമേരു കുറുക്കുവാൻ ഒരുങ്ങി നിന്നപ്പോൾ
യാതൊരുത്തനെ കിടാവാക്കീട്ടാണു് പർവതങ്ങൾ പുഷ്പപത്മവർത്തിയുടെ
നിർദ്ദേശമനുസരിച്ച ഭൂമിയിൽനിന്നു മിന്നുന്ന രത്നങ്ങളും മഹത്തുക്കളായ റു-
ഷധി (ചെടി) കളും കുറന്നെടുത്തതു്.

3. അനവധി വിശിഷ്ടരത്നങ്ങളുടെ ഉത്ഭവസ്ഥാനമായ യാതൊരുവന്നു
ഹിമം സൗഭാഗ്യഭംഗം വരുത്തുന്നില്ല. ഗുണങ്ങൾ ഒത്തുചേർന്നിട്ടുള്ളിടത്തു
ഒന്നിച്ചു ചേർന്നിരിക്കുന്ന ദോഷം ചന്ദ്രന്റെ കിരണങ്ങളിൽ കളങ്കമെന്ന
പോലെ മറഞ്ഞു പോകുന്നു.

4. യാതൊരുവന്റെ ശിഖരങ്ങളിൽ, ദേവസ്ത്രീകളുടെ വിഭ്രമാലങ്കാരങ്ങൾ
ക്കുള്ള ധാതുക്കൾ, മേലശകലങ്ങളിൽ ചുകപ്പു വ്യാപിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് അസ-
മയത്തു പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട സന്ധ്യാഭീഷ്ണിയോ എന്നു തോന്നമാറു സ്ഥിതിചെ-
യുന്നു.

5. സിദ്ധന്മാർ, യാതൊരുവന്റെ മദ്ധ്യഭാഗത്തോളം പൊങ്ങി നീങ്ങി
ക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന മേഘങ്ങളുടെ നിഴൽ താഴെ താഴ്വരയിലേറുകൊണ്ടിരി-
ക്കവേ, മഴ പെയ്തു പൊറുതികെടുമ്പോൾ വെയിലുള്ള ശിഖരങ്ങളിലേക്കു
കയറുന്നു. (ഹിമവാന്റെ ശ്രംഗങ്ങൾ മേഘമാറ്റത്തെ അതിക്രമിച്ചു നില്ക്കു-
ന്നവയാണു് എന്നർത്ഥം)

6. യാതൊരുവനിൽ, ഗജങ്ങളെക്കൊന്നു പോയ സിംഹങ്ങളുടെ മാറ്റു-
ത്തെ, മഞ്ഞുകുടിയൊലിച്ചു രക്തം മാഞ്ഞുപോവുകയാൽ കാൽപ്പാടുകൾ കാ-
ണാതിരുന്നിട്ടും നഖപ്പുഴുക്കളിൽനിന്നുതിൻ വീണുകിടക്കുന്ന മുള്ളുമണി-
കളെക്കൊണ്ടു കാട്ടാളന്മാർ മനസ്സിലാക്കുന്നു.

7. യാതൊരുവനിൽ, ധാതുദ്രവംകൊണ്ടെഴുതുകയാൽ ആനകളുടെ പുകർ-
പ്പുള്ളിപോലെ ചുവപ്പാൻ ഭ്രഷ്പവത്രങ്ങൾ, വിദ്യാധരകന്യകമാർക്കു പ്രേമ-
ലേഖനത്തിനു് ഉപയോഗപ്പെടുന്നു.

8. യാതൊരുവൻ ഗുഹാമുഖത്തുനിന്നുയരുന്ന കാറ്റുകൊണ്ടു്, പെരത്തു-
ള്ള മുളകളുടെ തുളകളിൽ ഉൾതിയിട്ടു്, ഗാനംചെയ്യാൻതുടങ്ങുന്ന കിന്ന-
രന്മാർക്കു ശ്രുതിപിടിച്ചുകൊടുക്കുവാനാഗ്രഹിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നും.

- 9 കപോലകണ്ഡുഃ കരിഭീർവ്വിനേതും
വിഘട്ടിതാനാം സരളദൃഢാണാം
യത്ര സ്രുതക്ഷീരതയാ പ്രസൂതഃ
സാന്തനി ഗന്ധഃ സുരഭീകരോതി.
- 10 വന്നേചരാണാം വനിതാസഖാനാം
ദരീഗൃഹോത്സംഗനിഷ്കരഭാസഃ
ഭവന്തി യത്രൈഷധയോ രജന്യാ-
മതൈലപുരാഃ സുരതപ്രദീപാഃ.
- 11 ഉദ്ഭോജയത്യംഗുലിപാർഷ്ണിഭാഗാൻ
മാഗ്ധേ ശിലീഭൂതഹിമേഫി യത്ര
ന ഭൂപ്തഹശ്രോണിപയോധരാത്താ
ഭീന്ദന്തി മന്ദാം ഗതിമശ്വമുഖ്യഃ.
- 12 ദിവാകരാദ്രക്ഷതി യോ ഗുഹാസു
ലീനം ദിവാഭീതമിവാന്ധകാരം
ക്ഷുഭ്രേപി നൂനം ശരണം പ്രപന്നേ
മമതാമുച്ചൈഃശീരസാമതീവ.
- 13 ലാംഗുലവിക്ഷേപവിസർപ്പിശോഭൈ-
രിതസ്തതശ്ചന്ദ്രമരീചിഗൗരവൈഃ
യസ്യോത്ഥമയുക്തം ഗിരിരാജശബ്ദം
കർച്ചന്തി വാലവ്യജനൈശ്ചമയ്യഃ.
- 14 യത്രാംഗുകാക്ഷേപവിലജ്ജിതാനാം
യദ്രക്തയാ കിമ്പുരുഷാംഗനാനാം
ദരീഗൃഹദാരവിലംബിബിംബാ-
സ്തീരസ്തീരിണ്യേം ജലദാ ഭവന്തി.
- 15 ഭാഗീരഥീനിർത്ഥരശീകരാണാം
വോഢാ മുഹുഃ കമ്പിതദേവദാരഃ
യദായുരനപിഷ്ടമുഗൈഃ കിരാതൈ-
രാസേവ്യതേ ഭിന്നശിഖണ്ഡിബഹ്ഃ.
- 16 സപ്തർഷിഹസ്താവചിതാവശേഷാ-
ണ്യധോ വിവസ്വാൻ പരിവർത്തമാനഃ
പഭൂമാനി യസ്യാഗ്രസരോരുഹാണി
പ്രബോധയത്യുപമുഖൈർമയുഖൈഃ.
- 17 യജ്ഞംഗയോനിത്വമവേക്ഷ്യ യസ്യ
സാരം ധരിത്രീധരണക്ഷമം ച
പ്രജാപതിഃ കല്പിതയജ്ഞഭാഗം
ശൈലാധിപത്യം സ്വയമനപതിഷ്ഠതീ.

9. യാതൊരുവനിൽ കാട്ടാനകൾ കവിളിലെ പൊറിച്ചൽ മാറുവാൻ വെച്ചുരസുന്ന ദേവദാരുപക്ഷങ്ങളുടെ പാലിൽനിന്നു പരക്കുന്ന സുഗന്ധം താഴ്വരകളെ സുഗന്ധപൂർണ്ണമാക്കുന്നു.

10. യാതൊരുവനിൽ ഗുഹകളുടെ അന്തർഭാഗങ്ങളിൽ പ്രകാശം പരത്തുന്ന ഔഷധച്ചെടികൾ, രാത്രിയിൽ സ്രീജനങ്ങളോടു ചേർന്നു രമിക്കുന്ന കാട്ടാളന്മാർക്ക് എണ്ണകൂടാതെ കത്തുന്ന രതിഭീപങ്ങളായിത്തീരുന്നു.

11. യാതൊരുവനിൽ ഉറച്ച പാറപോലെയായിട്ടുള്ള മഞ്ഞാൻ വഴി കാൽപിരലുകളേയും മടമ്പിനേയും വേദനീപ്പിച്ചാലും ഭാരമേറിയ നിരംബവും സ്തനങ്ങളുമേന്തി ക്ഷീണിക്കുകയാൽ കിന്നരസ്രീകൾ മന്ദഗതിയെ മാറുന്നില്ല. (നടത്തത്തിനു വേഗം കൂട്ടുവാൻ അവർക്ക് കഴിയുന്നില്ലെന്നു ഭാവം)

12. യാതൊരുവൻ, കൂമനെപ്പോലെ പകൽസമയത്തു പേടിച്ചു ഗുഹകളിൽ വന്നൊളിക്കുന്ന ഇരുട്ടിനെ സൂര്യനിൽനിന്നു രക്ഷിക്കുന്നു. ഉന്നതന്മാർ അത്യല്പനിൽപോലും, ശരണം പ്രാപിച്ചാൽ ഏറ്റവും മമത കാണിക്കുന്നു.

13. അവിടവിടെ വാലാട്ടുമ്പോൾ പ്രകാശം പരത്തുന്ന, ചന്ദ്രശ്ശികളെപ്പോലെ വെണ്മപ്പുണ്ട, വാൽരോമങ്ങളാകുന്ന ചാമരങ്ങളെക്കൊണ്ടു ചമരിമൃഗങ്ങൾ യാതൊരുവന്റെ "ഗിരിരാജൻ" എന്ന പേരിനെ അനന്ദമാക്കുന്നു.

14. യാതൊരുവനിൽ, വസ്യം വലിച്ചിഴക്കുമ്പോൾ ലജ്ജിതരായിത്തീരുന്ന കിന്നരസ്രീകൾക്കു, ഗുഹാഗൃഹങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ യാദൃച്ഛികമായി വന്നു തങ്ങളു ന്ന മോലങ്ങൾ മറകളായിത്തീരുന്നു.

15. ഗംഗാനദിയുടെ നീച്ചാട്ടത്തിലെ വെള്ളത്തുള്ളികളെ വഹിച്ചുവരുന്നതും വീണ്ടും വീണ്ടും ദേവതാരമരങ്ങളെ ചലിപ്പിക്കുന്നതും തങ്ങൾ അരയിൽ ധരിച്ചിട്ടുള്ള പീലിയുടുപ്പുകളെ വിടർത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതുമായ, യാതൊരുവനിലെ മാരുതൻ മൃഗങ്ങളുടെ പിന്നാലെ പാഞ്ഞു ക്ഷീണിച്ചു കൂട്ടാളന്മാരാൽ സേവിക്കപ്പെടുന്നു.

16. യാതൊരുവന്റെ അഗ്രഭാഗത്തുള്ള ജലാശയങ്ങളിൽ ഉളവാകുന്ന എല്ലാ താമരമലരുകളേയും, സപ്തഷിമാർക്കു കൈകൾകൊണ്ടു പറിക്കാറാവുമ്പോഴേക്കും, താഴെ സഞ്ചരിക്കുന്ന കതിരവൻ മുക്കളിലേക്കുയരുന്ന രശ്മികളെക്കൊണ്ടു വികസിപ്പിക്കുന്നു.

17. യാഗോപകരണങ്ങളുടെ വിളഭ്രമിയാണെന്ന നിലയേയും ഉഴലിയെ വഹിക്കത്തക്ക ശക്തിയേയും മനസ്സിലാക്കി യാതൊരുവനു വിധാതാവു, താൻതന്നെ യജ്ഞഭാഗം നിശ്ചയിച്ചിട്ടു പശുക്കളുടെ ആധിപത്യം കല്പിച്ചുകൊടുത്തു.

- 18 സ മാനസീം മേഘസഖഃ പിതൃണാം
കന്യാം കലസ്യ സ്ഥിതയേ സ്ഥിതിജ്ഞഃ
മേനാം മൂനീനാമപി മാനനീയാ-
മാത്മാനുരൂപാം വിധിനോപയേമേ.
- 19 അസ്മുത സാ നാഗവധൂപഭോഗ്യം
മൈനാകമംഭോനിധിബദ്ധസഖ്യം
കൃദ്ധോപി പക്ഷച്ഛിദി വൃത്രശത്രാ-
വവേദനോജ്ഞം കലിശക്ഷതാനാം.
- 20 അഥാവമാനേന പിതൃഃ പ്രയുക്താ
ദക്ഷസ്യ കന്യാ വേപുർവ്വപത്നീ
സതീ സതീ യോഗവിസൃഷ്ടഭേദാ
താം ജന്മനേ ശൈലവധൂം പ്രപേദേ.
- 21 സാ ഭൂധരാണാമധിപേന തസ്യാം
സമാധിമത്യാമുദപാദി വ്യോ
സമ്യക്പ്രയോഗാദപരിക്ഷതായാം
നീതാവിവോത്സാഹഗുണേന സമ്പൽ.
- 22 പ്രസന്നദിക് പരംസുവിവിക്തവാതം
ശംഖസ്ഥാനാന്തരപുഷ്പവൃഷ്ടി
ശരീരിണാം സ്ഥാവരജംഗമാനാം
സുഖായ തജജന്മദിനം ബഭ്രവ.
- 23 തയാ ഭൂമിത്രാ സുതരാം സവിത്രീ
സ്തൂരതീപ്രഭേമണ്ഡലയാ ചകാശേ
വിദൂരഭൂമിർനവമോഘശബ്ദാ-
ഭൃതഭിന്നയാ രത്നശലാകയേവ.
- 24 ദിനേ ദിനേ സാ പരിവർദ്ധമാനാ
ലബ്ധോജോ ചാഭ്രമസീവ ലേഖാ
പുപോഷ ലാവണ്യമയാൻ വിശേഷാൻ
ജോത്സ്നാന്തരാണീവ കലാന്തരാണി.
- 25 താം പാർവതീത്യാഭിജനേന നാമ്നാ
ബന്ധുപ്രിയാം ബന്ധുജനോ ജ്ഞാവാ
ഉമേതി മാത്രാ തപസോ നിഷിദ്ധാ
പശ്ചാദ്യമാഖ്യം സുമുഖീ ജഗാമ.
- 26 മഹീഭൂതഃ പുത്രവതോപി ദൃഷ്ടി-
സ്തസ്മിന്നപത്യേ ന ജഗാമ തൃപ്തിം
അനന്തപുഷ്പസ്യ മധോർഹി ചുതേ
ദിരേഹമാലാ സവിശേഷസംഗാ.
- 27 പ്രഭേമഹത്യാ ശിവയേവ ദീപ-
സ്രിമാഗ്നയേവ ത്രിദിവസ്യ മാഗ്നിഃ
സംസ്കാരവത്യേവ ഗിരാ മനീഷി
തയാ സ പുതശ്ച വിഭൂഷിതശ്ച.

18. മഹാമേരുവിന്റെ സുഹൃത്തും ലോകമുഴുവെ അറിയുന്നവനുമായ ആ ഹിമവാൻ വംശത്തിന്റെ നിലനില്പിനായി പിതൃക്കളുടെ മാനസപത്രിയും മഹാഷിമാക്കുകൂടി ബഹുമാന്യയും തനിക്കനുരൂപയുമായ മേനയെ വിധിയാംവണ്ണം വിവാഹം കഴിച്ചു.

19. അവർ നാഗകന്യകമാക്ക് അനുഭവിക്കുവാൻ യോഗ്യനും സാഗരത്തോടു സഖ്യം ചെയ്തവനും പദ്യങ്ങളുടെ പിറകു മുറിക്കുന്ന ഇന്ദ്രൻ ക്രൂരനായിട്ടുകൂടി വളംകൊണ്ടുള്ള മുറിവിന്റെ നോവറിയാൻ ഇടയാക്കാത്തവനുമായ മൈനാകത്തെ പ്രസവിച്ചു.

20. പിന്നീട്, ദക്ഷന്റെ പുത്രിയും പിതാവിൽനിന്നുണ്ടായ അപമാനം നിമിത്തം യോഗാഗ്നിയിൽ ശരീരം ത്യജിച്ചവളും ആയ ശംഭുവിന്റെ പുത്രിയായി സതി വീണ്ടും ജന്മമെടുക്കുവാൻ ആ ഗിരിപത്നിയിൽ പ്രവേശിച്ചു.

21. ശരിയായി പ്രയോഗിക്കുകയാൽ കോട്ടം തട്ടാത്ത നീതിയിൽ ഉത്സാഹഗുണത്താൽ സമ്പത്തെന്നപോലെ മംഗളാത്മികരായ ആ സതി പദ്യത്താജനാൽ സമാധിശീലയായ മേനയിൽ ഉൽപാദിപ്പിക്കപ്പെട്ടു.

22. ദിക്കുകൾ തെളിഞ്ഞും പൊടി പറപ്പിക്കാതെ കററു വീശി. ശംഖധ്വനിക്കുശേഷം പുഷ്പങ്ങൾ പൊഴിഞ്ഞു. അവളുടെ ജന്മദിവസം പരാചരജീവികൾക്കു സുഖകരമായി വേിച്ചു.

23. പുതുമോലത്തിന്റെ ഗർജ്ജനത്താൽ പൊട്ടിവിടർന്ന രത്നാങ്കുരംകൊണ്ടു വിദൂരഭൂമിയെപ്പോലെ, മിന്നിത്തിളങ്ങുന്ന മകളെക്കൊണ്ട് ആ അമ്മയും തെളിഞ്ഞു വിളങ്ങി.

24. ഉദയംകൊണ്ടു അമ്പളിക്കലപോലെ അനുദിനം വളർന്നുവരുന്ന അവൾ, പുത്തൻനിലാവൊളിയുള്ള പുതിയപുതിയ കലകളെയെന്ന പോലെ സൈന്യസമയങ്ങളായ അവയവങ്ങളെ പോഷിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

25. ബന്ധുക്കൾക്കു പ്രിയംകരിയായ അവൾക്കു ബന്ധുജനങ്ങൾ പാർവ്വതി എന്ന്, വംശത്തെക്കുറിക്കുന്ന പേർ നല്കി. പിന്നീട് ആ സുന്ദരി അമ്മയോൽ "തപസ്സ് അരുതേ" എന്നർത്ഥത്തിൽ "ഉമാ" എന്ന് പറഞ്ഞു തപസ്സിൽനിന്നു വിലക്കപ്പെട്ടതുകൊണ്ട് "ഉമാ" എന്ന നാമധേയവും നേടി.

26. മക്കളുള്ളവനെങ്കിലും പദ്യതന്ത്രേഷന്റെ കണ്ണുകൾ ആ പൈതലിൽ തൃപ്തിയടയുകയുണ്ടായില്ല. അസംഖ്യം മലന്മകളോടുകൂടിയ മധുമാസത്തിൽ വണ്ടുകൾക്കു മാമ്പൂവിൽ വിശേഷിച്ചാസക്തിയുണ്ടാകുമല്ലോ.

27. കാന്തിയാർന്ന നാളത്താൽ ദീപമെന്നപോലെയും ഗംഗയോൽ ആകാശമാഗ്നിമെന്നപോലെയും സംസ്കാരമേറിയ വാക്കിനാൽ ബുദ്ധിമാനെന്നപോലെയും അവളാൽ അദ്ദേഹം പരിശുദ്ധനും അലങ്കരിക്കപ്പെട്ടവനും ആയിത്തീർന്നു.

- 28 മന്ദാകിനീസൈകതവേദികാഭിഃ
സാ കന്ദുകൈഃ കൃത്രിമപുത്രകൈശ്ച
രേമേ മുഹൂർമദ്ധ്യഗതാ സഖീനാം
ക്രീഡാരസാൻ നിർവിശതീവ ബാല്യേ.
- 29 താം ഹംസമാലാഃ ശരഭീവ ഗംഗാം
മഹേഷധിം നക്തമിവാത്മഭാസഃ
സ്ഥിരോപദേശാമുപദേശകാലേ
പ്രപേദിരേ പ്രാക്തനജന്മവിദ്യാഃ.
- 30 അസംഭൃതം മണ്ഡനമംഗയഷ്ടേ-
രനാസവാഖ്യം കരണം മദസ്യ
കാമസ്യ പുഷ്പവൃത്തിരിക്തമസ്രം
ബാല്യാൽ പരം സാഥ വയഃ പ്രപേദേ.
- 31 ഉന്മീലിതം തൂലികയേവ ചിത്രം
സൂര്യാംശുഭീർഭിന്നമിവാഭവിനഃ
ബഭ്രുവ തസ്യാശ്ചതുരശ്രശോഭീ
വപുർവിഭക്തം നവയൗവനേന.
- 32 അഭ്യുന്നതാംഗുഷ്ഠനഖപ്രഭാഭീർ-
നിക്ഷേപണാദ്രാഗമിവോൽഗിരന്തേ
ആജഹ്രതസ്തച്ചരന്തേ പൃഥിവ്യാം
സ്ഥലാരവിന്ദശ്രിയമവ്യവസ്ഥാം.
- 33 സാ രാജഹംസൈരിവ സന്നതാംഗീ
ഗതേഷു ലീലാഞ്ചിതവിക്രമേഷു
വ്യനീയത പ്രത്യുപദേശലുബ്ബ-
ഭാഭിത്സുഭീർന്യപുരശിഞ്ജിതാനി.
- 34 വൃത്താന്തപുരേവ ച ന ചാതിദീപേ
ജംഘേ ശുഭേ സൃഷ്ടവതസ്സഭീയേ
ശേഷാംഗനിർമ്മാണവിധൗ വിധാതുർ-
ലാവണ്യ ഉൽപാദ്യ ഇവാസ യതഃ.
- 35 നാഗേന്ദ്രഹസ്താസ്തപി കർക്കശതാ-
ദേകാന്തസൈതൃതാൽ കഭളീവിശേഷാഃ
ലബ്ധാപി ലോകേ പരിണാഹി രൂപം
ജാതാസ്തദുദ്യോരൂപമാനബാഹ്യാഃ.
- 36 ഏതാവതാ നമ്പന്മേയശോഭി
കാഞ്ചീഗുണസ്ഥാനമനിന്ദിതായാഃ
ആരോപിതം യൽ ഗിരിശേന പശ്ചാ-
ദനന്യനാരികമനീയമങ്കം.
- 37 തസ്യാഃ പ്രവിഷ്ടാ നതനാഭിരസ്രം
രരാജ തന്വീ നവലോമരാജിഃ
നീവീമതിക്രമ്യ സിന്തേതരസ്യ
തന്മേഖലാമദ്ധ്യമണേരിവാച്ഛിഃ.

28. അവൾ ക്രീഡാകൗതുകമുലമാണോ ബാല്യമനുഭവിക്കുന്നതു എന്നു തോന്നുമാറു തോഴിമാരോടുകൂടി ഗംഗയുടെ പുളിനങ്ങളിൽ പൂഴിത്താകളെക്കൊണ്ടും പന്തുകളെക്കൊണ്ടും പാവക്കുട്ടികളെക്കൊണ്ടും ഇടവിടാതെ കളിച്ചു.

29. വിദ്യകളെല്ലാം വാസനാരൂപേണ ഉറച്ചുകിടക്കുന്ന അവളിൽ ശരൽക്കാലത്തു ഗംഗയിൽ ഹംസനീരയെന്നപോലെയും നിശാവേളയിൽ മഹേഷ്വരയികളിൽ സ്വപ്രകാശമെന്നപോലെയും ഉപദേശസമയത്തു പൂർവ്വജന്മത്തിലെ വിദ്യകൾ വന്നുപേർന്നു.

30. അനന്തരം അവൾ പൂമേനിക്കു, നേടിക്കൊണ്ടുവരാതെ— തന്നത്തന്നുളവായ— അലങ്കാരമായും മദ്യമെന്നു പേരില്ലാതെ മദം ജനിപ്പിക്കുന്ന വസ്തുവായും മലരിനു പുറമേയുള്ള കാമന്റെ അസ്രമായുമുള്ള ബാല്യാനന്തരശേഷയെ പ്രാപിച്ചു.

31. തൂലികയാൽ മിഴിവു വരുത്തിയ ചിത്രമെന്നപോലെയും അർക്കരശ്മികൾ തട്ടി വിടർന്ന പത്മമെന്നപോലെയും നവയൗവനത്താൽ തെളിയിക്കപ്പെട്ട അവളുടെ പൂമേനി വടിവൊത്തതായി ചമഞ്ഞു.

32. ഉയർന്ന പെരുവിരലുകളുടെ നവപ്രകേളാൽ കാൽവെപ്പുകളിൽ അരുണിമ ചുരത്തുന്നവയോ എന്നു തോന്നുംവണ്ണമുള്ള അവളുടെ പാദങ്ങൾ ഭൂമിയിൽ, സഞ്ചരിക്കുന്ന സ്ഥലകമലങ്ങളുടെ ഭംഗിയുളവാക്കി.

33. നൃപാശിഞ്ജിതങ്ങൾ പകരമായി ഉപദേശിച്ചുകിട്ടുവാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്ന രാജഹംസങ്ങളാണോ സുന്ദരിയായ അവൾക്കു വിലാസപൂണ്ണങ്ങളായ നടത്തങ്ങളിൽ പരിശീലനം നൽകിയതു് എന്നു തോന്നും.

34. ഉരുണ്ടു വാർന്നും അധികം നീളമില്ലാതെയും അവളുടെ അഴകററ കണ്ണുകൾക്കു സൃഷ്ടിച്ചതിനുശേഷം ബാക്കി അവയവങ്ങളെ സൃഷ്ടിക്കാൻ മുതിർന്നപ്പോൾ വേണ്ടത്ര സൗന്ദര്യം ഉളവാക്കുവാൻ സൃഷ്ടികർത്താവിനു വളരെ പ്രാർത്ഥിക്കേണ്ടിവന്നിരിക്കും.

35. ലോകത്തിൽ മുഴുപ്പുള്ള ആകൃതി ലഭിച്ചിട്ടും ആനയുടെ തുമ്പിക്കരങ്ങൾ തൊലിക്കട്ടികൊണ്ടും മികച്ച വാഴകൾ നിരന്തരമായ തണുപ്പുകൊണ്ടും അവളുടെ തുടകൾക്കു ഉപമാനങ്ങളാകുന്നതിൽനിന്നും പുറത്തുള്പ്പെട്ടുപോയി.

36. അനന്തരകാലത്തു ശങ്കരൻ, മറെറാരു സ്ത്രീക്കു കാമിക്കുവാൻ സാധിക്കാത്ത തന്റെ മടിയിൽ സ്വയം സ്ഥാനം നൽകി എന്നതുകൊണ്ടുതന്നെ അനിന്ദിതയായ അവളുടെ നിതംബത്തിന്റെ ശോഭ അനുമാനിക്കാവുന്നതാണ്.

37. അവളുടെ കഴിഞ്ഞ പൊക്കിളിനുള്ളിലേക്കു പ്രവേശിച്ച നേർത്ത പുതുരോമരേഖ, അരഞ്ഞാണിന്റെ നടുനായകമായ നീലമണിയിൽ നിന്നു പുറപ്പെട്ടു മടിക്കത്തു് അതിക്രമിച്ചുവരുന്ന രശ്മിയെന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.

- 38 മദ്ധ്യേന സാ വേദിവില്പഗമദ്ധ്യോ
വലിത്രയം ചാരു ബഭാര ബാലാ
ആരോഹണാത്മം നവയൗവനേന
കാമസ്യ സോപാനമിവ പ്രയുക്തം.
- 39 അന്യോന്യമുൽപീഡയദൽപലാക്ഷ്യംഃ
സ്തനഭയം പാണ്ഡു തഥാ പ്രവൃദ്ധം
മദ്ധ്യേ യഥാ ശ്യാമമുഖസ്യ തസ്യ
മുണാളസൂത്രാന്തരമപ്യലഭ്യം.
- 40 ശിരീഷമാലാധികസൗകമാര്യേ
ബാഹു തദീയാവിതി മേ വിതക്തഃ
പരാജിതേനാപി കൃതൗ ഹരസ്യ
യൗ കണ്ഠപാശൗ മകരധ്വജേന.
- 41 കണ്ഠസ്യ തസ്യസ്തന്നബന്ധുരസ്യ
മുക്താകലാപസ്യ ച നിസ്തലസ്യ
അന്യോന്യശോഭാജനനാൽ ബഭ്രുവ
സാധാരണോ ഭൂഷണഭൂഷ്യഭാവഃ.
- 42 ചന്ദ്രം ഗതാ പത്മഗുണാൻ ന ഭംഭേത
പത്മശ്രീതാ ചന്ദ്രമസീമഭിഖ്യാം
ഉമാമുഖം തു പ്രതിപദ്യ ലോലാ
ഭിസംശ്രയം പ്രീതിമവാപ ലക്ഷ്മീഃ.
- 43 പുഷ്പം പ്രവാളോപഹിതം യദി സ്യാ-
ന്മുക്താഫലം വാ സ്ഫുടവിദ്രുമസ്ഥം
തതോന്മകര്യാഭിശഭസ്യ തസ്യാ-
സ്താമ്രൗഷ്ഠപര്യസ്തഭഃ സ്തീതസ്യ.
- 44 സ്വരേണ തസ്യാമമൃതസ്രുതേവ
പ്രജല്പിതായാഭിജാതവാചി
അപ്യന്യപുഷ്പം പ്രതികൂലശബ്ദാ
ശ്രോതൂർവിതന്ത്രീരിവ താഡ്യമാനാ.
- 45 പ്രവാതനീലോൽപലനിർ്വ്വിശേഷ-
മധീരവിപ്രേക്ഷിതമായതാക്ഷ്യം
തയാഗൃഹീതം ന മൃഗാംഗനാഭ്യ-
സ്തതോ ഗൃഹീതം ന മൃഗാംഗനാഭിഃ.
- 46 തസ്യഃ ശലാകാഞ്ചനനിമിത്തേവ
കാന്തിർഭൂവോരായതലേഖയോര്യാ
താം വീക്ഷ്യ ലീലാചതുരമനംഗഃ
സ്വചാപസൗന്ദര്യമഭം മുരോച.
- 47 ലജ്ജാ തിരശ്ചാം യദി ചേതസി സ്യാ-
ദസംശയം പദ്മതരാജപുത്രഃ
തം കേശവാശം പ്രസമീക്ഷ്യ കര്യാർ-
വാലപ്രിയത്വം ശിഥിലം ചമര്യഃ.

38. വേദിയുടെ ആകൃതിയിൽ മദ്ധ്യഭാഗം കൃശമായിട്ടുള്ള ആ ബാലിക, ഉദരത്തിന്മേൽ മന്മഥൻ കയറിച്ചെല്ലുവാൻവേണ്ടി നവയൗരവനം കെട്ടിപ്പുറ്റത്തു കോണിപ്പടികളോ എന്നു തോന്നുംവണ്ണം ചന്തംചേർന്നു ചളി വകൾ വഹിച്ചു.

39. ഉൽപ്പലാക്ഷിയായ അവളുടെ ശുഭപണ്ണങ്ങളായ സ്തനങ്ങൾ രണ്ടും, താമരനൂലിനപോലും ഇടയിൽ പഴുതു കിട്ടാൻ കഴിയാത്തമാതിരി തമ്മിൽ തിരിഞ്ഞിരുകൾ വളർന്നവ.

40. അവളുടെ കൈകൾ നെന്മേനിവാകപുമാലയെക്കാളും സുകുമാരങ്ങളാണെന്നു ഞാൻ ഊഹിക്കുന്നു. അവയെ കാമദേവൻ തോറ്റതിനുശേഷവും ശിവൻ കണ്ഠപാശങ്ങളാക്കിയല്ലോ.

41. കൃശവും സുന്ദരവുമായ അവളുടെ കഴുത്തും വൃത്താകൃതിയിലുള്ള മുത്തുമാലയും അന്യോന്യം അഴുക കൂട്ടുന്നതിനാൽ അലകുറന്നു അലകായും എന്ന നില രണ്ടിനും ഒരുപോലെ യോജിക്കുന്നതായി വെിച്ചു.

42. അമ്പിളിയെ പ്രാപിച്ചപ്പോൾ താമരയുടെ ഗുണങ്ങൾ ലഭിക്കുന്നില്ല. താമരയിൽ ചെന്നപ്പോൾ അമ്പിളിയുടെ തിളക്കം കിട്ടുന്നില്ല. പാവ്യതിയുടെ മുഖത്തെ ആശ്രയിച്ചതോടെ ചപലയായ ലക്ഷ്മിക്ക് ആ രണ്ടിലുമുള്ള സംതൃപ്തി അനുഭവപ്പെട്ടു.

43. വെൺമലർ തളിരിന്മേൽ വെണ്ണുകയോ മുത്തു ശോഭയുള്ള പവിഴത്തിന്മേൽ പതിക്കുകയോ ചെയ്യുകയാണെന്നിൽ ചെഞ്ചുണ്ടിൽ പ്രകാശം പരത്തുന്ന അവളുടെ പുഞ്ചിരിയോടു തുല്യമായിത്തീർന്നു.

44. അമൃതമൊഴുകുന്നതുപോലുള്ള സ്വരത്തിൽ അവൾ അഭിജാതമായി സംസാരിക്കുമ്പോൾ കേൾക്കുന്നവർക്കു കയിലിന്റെ കൂജനംപോലും കമ്പി തെറ്റി മീട്ടുന്ന വീണയുടെ സ്വരംപോലെ അസുഖകരമായിത്തീരുന്നു.

45. കാരാഗൃഹലയുന്ന കരികുവളപ്പുവിനു തുല്യമായ ആ ദീർഘനയനയുടെ പതറിയ നോട്ടം, മാൻപേടകളിൽനിന്നു അവൾ പഠിച്ചതോ അതോ മാൻപേടകൾ അവളിൽനിന്നു പരിശീലിച്ചതോ, ആവോ.

46. രൂപികയെ അഞ്ജനംകൊണ്ടു നിർമ്മിക്കപ്പെട്ടതോ എന്നു തോന്നുംവണ്ണമുള്ള അവളുടെ നീണ്ട ചില്ലിക്കൊടികളുടെ മംഗി കണ്ടതോടുകൂടി കാമദേവൻ സ്വന്തം വില്ലിന്റെ സൗന്ദര്യത്തിലുള്ള അഭിമാനം ഉപേക്ഷിച്ചു കളഞ്ഞു.

47. മൃഗങ്ങളുടെ ഹൃദയത്തിൽ ലജ്ജയുണ്ടാവുമെങ്കിൽ ഗിരിരാജപുത്രിയുടെ ആ വാർകൂന്തൽ കണ്ടാൽ ചമരീമൃഗങ്ങൾ നിശ്ചയമായും തങ്ങളുടെ വാലുകൾ ഉടുത്തു വിശേഷപ്രീതി കുറച്ചേക്കും.

- 48 സർവ്വോപമാഭവ്യസമുച്ചയേന
യഥാപ്രദേശം വിനിവേശിതേന
സാ നിമിതാ വിശ്വസൃജാ പ്രയത്നാ-
ദേകസ്ഥസൗന്ദര്യദിദൃക്ഷയേവ.
- 49 താം നാരദഃ കാമചരഃ കദാചിത്
കന്യാം കില പ്രേക്ഷ്യ പിതൃഃ സമീപേ
സമാദിദേശൈകവധും ഭവീത്രീ.
പ്രേമംണ ശരീരാലഹരാം ഹരസ്യ.
- 50 ഗുരുഃ പ്രഗത്ഭേപി വയസ്യതോഽസ്യ-
സ്തസ്മൈ നിവൃത്താന്യവരാഭിലാഷഃ
ഋതേ കൃശാനോന്ന് ഹി മന്ത്രപുത-
മർഹന്തി തേജാംസ്യപരാണി ഹവ്യം.
- 51 അയാചിതാരം ന ഹി ദേവദേവ-
മദ്രിഃ സുതാം ഗ്രാഹയിതും ശശാക
അഭ്യർത്ഥനാഭംഗഭയേന സാധു-
മ്മാധ്യസ്ഥ്യമിഷ്ടേഽപ്യവലംബതേഭ്യേ.
- 52 യദൈവ പുത്ര്യേ ജനനേ ശരീരം
സാ ദക്ഷരോഷാൽ സുദതീ സസജ്ജ
തദാപ്രഭൃത്യേവ വിമുക്തസംഗഃ
പതിഃ പശൂനാമപരിഗ്രഹോഽഭൂത്.
- 53 സ കൃത്തിവാസാസംതപസേ യതാത്മാ
ഗംഗാപ്രപാതോക്ഷിതദേവദാത
പ്രസ്ഥം ഹിമാദ്രേർമുഗനാഭീഗന്ധി
കിഞ്ചിൽ കപലാർക്കിനരമധ്യവാസ.
- 54 ഗണാ നമേതപ്രസവാവതംസാ
ഭൃജ്ജതപചഃ സ്പർശവതീർപ്പസാനാഃ
മനഃശിലാവിച്ഛൂരിതാ നിഷേദഃ
ശൈലേയനലോഷു ശിലാതലോഷു.
- 55 തുഷാരസംഘാതശിലാഃ ഖുരാഗ്രൈഃ
സമുല്ലിഖൻ ഭുപ്തകളഃ കകഭാൻ
ദൃഷ്ടഃ കഥഞ്ചിൽ ഗവയൈർവ്വിവിഗൈ-
രസോഽവസിംഹധ്വനിരുന്നനാദ.
- 56 തത്രാഗ്നിമാധായ സമിത്സമീദ്ധം
സ്വമേവ മുത്തൃത്തരമഷ്ടമുത്തിഃ
സ്വയം വിധാതാ തപസുഃ ഫലാനാം
കേനാപി കാമേന തപശ്ചചര.
- 57 അനഘൃമർഘേണ തമദ്രിനാഥഃ
സ്വഗ്ഗൃഹകസാമച്ഛിതമച്ഛിതപാ
ആരാധനായാസ്യ സഖീസമേതാം
സമാദിദേശ പ്രയത്നം തന്ത്രജം.

48. സൃഷ്ടികർത്താവു് എല്ലാ ഉപാസനസ്തോത്രങ്ങളെയും ശേഖരിച്ചു് അതതു സ്ഥാനങ്ങളിൽ ചേർത്തിണക്കി ഇവയെ സൃഷ്ടിച്ചതു്, ഒരു വൃത്തിയിൽ (എല്ലാ ഉപാസനങ്ങളുടെയും) സെതുമ്പം ഒന്നിച്ചു കാണുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചിട്ടായിരിക്കണം.

49. ഇഷ്ടപോലെ ഏവിയുടെയും സഞ്ചരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന നാരദനാദി ദൈവങ്ങൾ പിതാവിന്നരികെ ആ മന്ത്രങ്ങൾ ഉൾപ്പെടുത്താൻ അവരും ശുഭവിന്റെ ഒരു പത്നിയും പ്രേമത്താലി ശരീരത്തിൽ പകുതി വാങ്ങുന്ന വളരായിവരുമെന്ന പ്രവചിക്കുകയുണ്ടായത്രേ.

50. തന്നിമിത്തം പിതാവു് ഇവരോട് കൈവന്നപ്രാപ്തി വന്നിട്ടും മറ്റൊരു വരനെപ്പറ്റി ചിന്തിക്കേതെ സ്വസ്ഥനായിരുന്നു. മന്ത്രോച്ചാരണത്താൽ വിശുദ്ധമായ മോചനവൃന്തത്തെ ആഗ്നിയൊടുകെ ഒരു തേജസ്സംഭവം അർപ്പിക്കുന്നില്ലല്ലോ.

51. വന്ന ആവശ്യപ്പെടാത്ത മഹേശ്വരനെക്കൊണ്ടു പുത്രിയെ സ്വീകരിപ്പിക്കുവാൻ ഹിമവാൻ ശക്തനായില്ല. അപേക്ഷ നിരസിക്കപ്പെട്ടതിലോ എന്നുള്ള ഭയം നിമിത്തം സമുദനങ്ങൾ അഭീഷ്ടകാർയ്യങ്ങളിൽപ്പോലും ഉദാസീനത കൈക്കൊള്ളുന്നു.

52. ആ സന്ദർഭം പൂർണ്ണമായിട്ട് മുമ്പേതെ കോപിച്ച ശരീരമുപേക്ഷിച്ച ദിവ്യം മുതൽ നിന്ദംഗനായശ്വിൻ പശുപതി അവിവാഹിതനായി വർത്തിച്ചുപോന്നു.

53. ആ പരമേശ്വരൻ തോലടത്തു മനസ്സുകൊണ്ടു നവസ്ത ചെയ്യുന്നതിനായി, ഗംഗയുടെ നിർമ്മാളത്താൽ വളർന്നിരുന്ന മല്ലവൃക്ഷങ്ങളോടുകൂടിയതും കസ്തൂരിഗന്ധം കലർന്നതും പാട്ടു പാടുന്ന കിന്നരന്മാരുള്ളതുമായ ഹിമാലയത്തിന്റെ ഒരു താഴ്വാരായി പാർപ്പിച്ചു.

54. ശിവന്റെ ഭൂതഗണങ്ങൾ, പന്നപു ശിരസ്സിൽ ചൂടി മിനുസമുള്ള ഭൂജവൃക്ഷത്തോലടത്തു മനത്തോല അച്ചു പുതി കരകഗന്ധമുള്ള പാറപ്പറങ്ങളിൽ ഇരിപ്പായി.

55. മദോന്മത്തനായ വൃഷഭം, സിംഹഗർജ്ജനം കേട്ട അസഹിഷ്ണുവായി മഞ്ഞറപ്പു കട്ടിയായ പാറകളെ കളമ്പറങ്ങുകൊണ്ടു മാന്തി യേപകിതങ്ങളായ ഗവയങ്ങളാൽ അവലോകനം ചെയ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ടു മുക്കറയിട്ടു.

56. സ്വയം തപസ്സിന്റെ ഫലം നൽകുന്ന അഷ്ടമുന്തി അവിടെ തന്റെ മുത്തുകളിലൊന്നുതന്നെയായ അഗ്നിയെ സ്ഥാപിച്ചു ചമതുകളെക്കൊണ്ടു ജ്വലിപ്പിച്ചു് ഏതോ ആഗ്രഹം സാധിക്കാൻവേണ്ടി തപസ്സനുഷ്ഠിച്ചുപോന്നു.

57. അനർഘ്യനും ഭേദന്മാർക്കുപോലും പുരാമോഹഗുണമായ ഭഗവാൻ ശങ്കരനെ അർഘ്യാദികൾക്കൊണ്ടു പൂജിപ്പതിനുശേഷം അദ്ദേഹത്തിനെ ആരാധിക്കുവാൻ ഹിമവാൻ പരിശ്രദ്ധയായ മകളെ സഖിമാരോടുകൂടി നിയോഗിച്ചു.

58 പ്രത്യർത്ഥിഭൂതാമപി താം സമാധേഃ
ശുശ്രൂഷമാണാം ഗിരിശ്ലോനമേനേ
വികാരഹേതൗ സതി വിക്രിയന്തേ
യേഷാം ന ചേതാംസി ത ഏവ ധീരാഃ.

59 അവചിതബലിപുഷ്പാ വേദിസമാഗ്ഗഭക്ഷാ
നിയമവിധിജലാനാം ബർഹിഷാം ചോപനേത്രീ
ഗിരിശമുപചചാര പ്രത്യഹം സാ സുകേശീ
നിയമിതപരിഖേദാ തച്ഛിരശ്ചന്ദ്രപാദൈഃ.

ഇതി പ്രഥമഃ സർഗ്ഗഃ

ദ്വിതീയഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 തസ്തിൻ വിപ്രകൃതാഃ കാലേ താരകേണ ദിവൈകസഃ
തരാസാഹം പുരോധായ് ധാമ സ്വായംഭവം യയുഃ.
- 2 തേഷാമാവിരഭൂൽ ബ്രഹ്മാ പരിതാനമുഖശ്രീയാം
സരസാം സുപ്തപത്മാനാം പ്രാതർഭീധിതിമാനീവ.
- 3 അഥ സർവസ്യ ധാതാരം തേ സദ്യേ സർവ്വതോമുഖം
വാഗീശം വാഗ്ഭീരത്ഥ്യാഭിഃ പ്രണിപത്യോപതസ്ഥിരേ.
- 4 നമസ്ത്രിമുത്തയേ തുഭ്യം പ്രാക് സൃഷ്ടേഃ കേവലാത്മനേ
ഗുണത്രയവിഭോഗായ പത്മാൽ ഭേദമുപേയുഷേ.
- 5 യദമോഘമപാമന്തരൂപം ബീജമജ! തപയാ
അതശ്ചരാചരം വിശ്വം പ്രവേന്തസ്യ ഗീയസേ.
- 6 തിസൃഭിസ്തപവസ്ഥാഭീർഹിമാനമുദീരയൻ
പ്രളയസ്ഥിതിസഗ്താണാമേകഃ കാരണതാം ഗതഃ..
- 7 സ്രീപുംസാവാത്മഭോഗൗ തേ ഭിന്നമുന്തേഃ സിന്ധുക്ഷയാ
പ്രസൂതിഭാജഃ സഗ്ഗസ്യ താവേവ പിതരൗ സ്മൃതൗ.
- 8 സ്വകാലപരിമാണേന വ്യസ്തരാത്രിന്ദിവസ്യ തേ
യൗ തു സ്വപ്നാവബോധൗ തൗ ഭൂതാനാം പ്രളയോദയൗ.

58. സമാധിയ്ക്കു വിരോധിയാണെന്നിലുംകൂടി മഹാദേവൻ, തന്നെ ശുശ്രൂഷിച്ചുകൊള്ളുവാൻ അവർക്കു അനുവാദം നല്കി. വികാരത്തിന് കാരണമുണ്ടായിട്ടു ആരുടെ ഹൃദയം വികാരമേല്ക്കാതിരിക്കുന്നുവോ അവരത്രേ ശീരന്മാർ.

59. ആ സുകേശിനി പുല്ലു പുക്കു കൊണ്ടുവന്നുകൊടുത്തും വേദി അടിച്ചു തളിച്ചു വെട്ടുപ്പാക്കിയും നിശ്ചിതാനുഷ്ഠാനങ്ങൾക്കാവശ്യമായ ജലം ദർഭ എന്നിവ സംഭരിച്ചുകൊടുത്തും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിരസ്സിലുള്ള അമ്പിളിയുടെ രശ്മികളേറ്റു ക്ഷീണം തീർത്തുകൊണ്ടു പരമേശ്വരനെ ശുശ്രൂഷിച്ചുപോന്നു.

ഒന്നാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

രണ്ടാം സർഗ്ഗം

1. അക്കലേശ്വര താരകാസ്പാനാൽ ദ്രോഹിമപ്പെട്ട സുന്ദാർ ദേവേന്ദ്രനെ മുൻനിർത്തി ബ്രഹ്മാവിന്റെ പാസസ്ഥലത്തേക്കു ചെന്നു.

2. മ്ലാനവരനായ അവരുടെ മുമ്പിൽ ബ്രഹ്മാവു, പത്മങ്ങൾ കൂമ്പി നില്ക്കുന്ന ജലാശയങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ പുലർക്കാലത്തു സൂര്യനെന്നപോലെ പ്രത്യക്ഷനായി.

3. അനന്തരം അവർ ഏല്പാവരം സർപ്പരാചരങ്ങളുടേയും സ്രഷ്ടാവു ഏല്പാലോഗത്തേക്കും മുഖങ്ങളോടു കൂടിയവനുമായ ബ്രഹ്മാവിനെ നമസ്കരിച്ചു അർത്ഥപൂർണ്ണങ്ങളായ വാക്കുകൾകൊണ്ടു സ്തുതിച്ചു.

4. സൃഷ്ടിക്കുമുമ്പു കേവലാത്മാവായിരുന്നവരും പിന്നീടു ത്രിഗുണങ്ങളെ വേർതിരിക്കാൻവേണ്ടി ഭിന്നരായ പ്രാപിച്ചു മൂന്നു മുഷ്ഠികളോടു കൂടിയവനുമായ അങ്ങയ്ക്കു നമസ്കാരം.

5. അല്ലയോ അർജു! അങ്ങു ജലത്തിനുള്ളിൽ യാതൊരു അമോഘമായ ബീജം പാകിയോ അതിൽനിന്നു ഈ ചരാചരമായ വിശ്വം ഉൽപന്നമായി. അങ്ങു അതിന്റെ (പ്രപഞ്ചത്തിന്റെ) ഉൽപത്തിസ്ഥാനമെന്ന സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നു.

6. അവിടുന്ന് ദൈവതത്തെ മൂന്നുവസ്ഥാവിശേഷങ്ങളാൽ തന്റെ മഹത്വത്തെ പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു സൃഷ്ടിസ്ഥിതിസംഹാരങ്ങൾക്കു മുന്നിന്നും കാരണഭൂതനായി ഭവിച്ചിരിക്കുന്നു.

7. സൃഷ്ടി നടത്തുന്നതിനുള്ള ആഗ്രഹത്താൽ സ്വയം രണ്ടായി പിരിഞ്ഞ അങ്ങയുടെ രണ്ടു വശങ്ങളാണ് സ്രീയും പുരുഷനും. അവർതന്നെയാണ് പ്രസവിച്ചു വലിയുന്ന ഈ സൃഷ്ടിയുടെ മഴുവരും അച്ഛനമ്മമാരായി അറിയപ്പെടുന്നത്.

8. സ്വന്തമായ കാലമണക്കുപ്രകാരം രാപ്പകലുകൾ ഭോഗിച്ചിരിക്കുന്ന അങ്ങയുടെ ഉറക്കവും ഉണരലുമാണ് ഈ ചരാചരങ്ങളുടെ പ്രജയവും ഉൽപത്തിയും.

- 9 ജഗദ്യോനിരയോനിസ്തപം ജഗദന്തോ നിരന്തകഃ
ജഗദാദിരനാദിസ്തപം ജഗദീശോ നിരീശ്വരഃ.
- 10 ആത്മാനമാത്മനാ വേത്സി സൃജസ്യുത്മാനമാത്മനാ
ആത്മനാ കൃതിനാ ച ത്വമാത്മന്യേവ പ്രലീയസേ.
- 11 ദ്രവഃ സംലാതകഠിനഃ സ്ഥൂലഃ സുക്ഷ്മഃ ലഘുർഗുരുഃ
വ്യക്തോ വ്യക്തേതരത്വാസി പ്രാകാമ്യം തേ വിഭൃതിഷു.
- 12 ഉൽപാതഃ പ്രണവോ യാസാം ന്യായൈസ്ത്രിഭിരഭിരിണഃ
കർമ്മ യജ്ഞഃ ഫലം സ്വസ്തൃസ്തംസാം തപഃ പ്രഭവോ ഗിരാം.
- 13 ത്വമാമനന്തി പ്രകൃതിം പുരുഷാത്മപ്രവർത്തിനീം
തദുൾഗിനമുദാസീനം ത്വഥേവ പുരുഷം വിദഃ.
- 14 തപഃ പിതൃണാമപി പിതാ ദേവാനാമപി ദേവതാ
പരന്തോഽപി പരത്വാസി വിധാതാ വേധസാഹപി.
- 15 ത്വഥേവ ഹവ്യം ഹേതോ ച ഭോജ്യം ഭോക്താ ച ശാശ്വതഃ
വേദ്യം ച വേദിതാ ചാസി ധ്യാതാ ധ്യേയം ച യൽ പരം.
- 16 ഇതി തേഭ്യഃ സ്തുതീഃ ശ്രുത്വാ യഥാർത്ഥം ഏദയംഗമാഃ
പ്രസാദാഭിമുഖോ വേധാഃ പ്രത്യവാച ദിവൈരകസഃ.
- 17 പുരാണസ്യ കവേന്ദസ്യ ചതുർമുഖസമീരിതാ
പ്രവൃത്തിരാംസീച്ഛമുബ്ധാനാം ചരിതാർത്ഥം ചതുഷ്ഠയീ.
- 18 "സ്വാഗതം സ്വാന്യസീകാരാൻ പ്രഭാവൈരവലംബ്യ വഃ
യുഗപദ്യുഗബാഹുഭ്യഃ പ്രാപ്തേഭ്യഃ പ്രാജ്യവിക്രമാഃ!
- 19 കിമിദം ദൃതിമാശ്മീയം ന ബിഭൃതി യഥാ പുരാ
ഹിമക്ലിഷ്ടപ്രകാശാനി ജ്യോതിഃഷീവ മുഖാനി വഃ.
- 20 പ്രശമാദച്ഛിഷാമേതദന്തൽഗിണ്ണസുരായുധം
വൃത്രസ്യ ഹന്തഃ കലിശം കണ്ഠിതാശ്രീവ ലക്ഷ്യതേ.
- 21 കിഞ്ചായമരിദുർച്ചാരഃ പാണൌ പാശഃ പ്രചേതസഃ
മന്ത്രേണ ഹതവീര്യസ്യ ഫണിനോ ദൈന്യമാശ്രിതഃ.
- 22 കബേരസ്യ മനശ്ശല്യം ശംസതീവ പരാഭവം
അപവിദ്ധഗഭോ ബാഹുഭർഗശാഖ ഇവ ദ്രുമഃ.

9. അങ്ങു ലോകത്തിന്റെ ഉത്ഭവസ്ഥാനമാണ്. അങ്ങു ഉത്ഭവസ്ഥാനമേയില്ല. ലോകത്തിന്റെ അവസ്ഥ അങ്ങിലാണ്. എന്നാൽ അങ്ങല്ല അവസ്ഥാനമില്ല. അത് ലോകത്തിന്റെ ഉത്ഭവമാണ്. അങ്ങല്ല തുടക്കമില്ല. അത് സത്യമാണത്രെ. അങ്ങല്ലതെ മറിയാനില്ല.
10. അങ്ങു സ്വയം ആത്മാവിനെ അറിയുന്നു. സ്വയം ആത്മാവിന്റെ സൃഷ്ടി നടത്തുന്നു. സ്വകൃത്യം സംപൂർണ്ണമായിക്കഴിഞ്ഞാൽ തന്നിൽതന്നെ ലയിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.
11. അലിഖ്യം, കാലിന്ത്യം, സ്ഥൂപതം, സൂക്ഷ്മം, ലഘുവം, ഗുരുവം, വ്യക്തം, അവ്യക്തം എന്നിങ്ങനെ അങ്ങയുടെ ഇച്ഛാനുസാരം വിദൂതകല അനുവർത്തിക്കുന്നു.
12. ഭാങ്കാരംകൊണ്ടു തുടങ്ങുന്നവയ്ക്കു ഉദാത്താനുദാത്തസ്വരീതങ്ങളെന്ന മൂന്നു രീതികളോടുകൂടി ഉല്പന്നിക്കപ്പെട്ട സ്വയം കർമ്മ രാജ്യം മേലും സ്വർഗ്വുമായിട്ടുള്ളവയുമായ വൈഷ്ണവസ്വരൂപം ഉത്ഭവസ്ഥാനവും അങ്ങാകുന്നു.
13. അങ്ങയെ പുരുഷനവേണി പ്രവർത്തിക്കുന്ന പ്രകൃതിയാണെന്നു പറയുന്നു. പ്രകൃതിയുടെ പ്രവർത്തനം ഒരു നോക്കിക്കൊണ്ടു സ്വസ്ഥനായിരിക്കുന്ന പുരുഷനായി അറിയുന്നതും അങ്ങയെത്തന്നെയാണ്.
14. അവിടന്നു പിതൃക്കളെയും പിതാവും ദേവന്മാരെയും ദേവനും ഏറ്റവും മീതെയുള്ളവനുംകൂടാ മീതെയുള്ളവനും സൃഷ്ടികർത്താക്കളെയും സൃഷ്ടിക്കത്താവും ആകുന്നു.
15. ഹവ്യവും ഹോതാവും ഭോജ്യവും നിത്യനായ ഭോജതാവും അറിയേണ്ടവനും അറിയുന്നവനും എല്ലാം ഉൽകൃഷ്ടമായ ധ്യേയവസ്തുവും അങ്ങുതന്നെ.
16. യഥാർത്ഥവും ഹൃദയസ്തർഗീയമായ അവരുടെ ഈ സ്തുതികൾ കേട്ടു സത്തുഷ്ടനായ ബ്രഹ്മാവ്യ സ്വരൂപാകവാസികളോടു മറുപടി പറഞ്ഞു.
17. ആ പുരാതനവചിയുടെ നാലുമുഖങ്ങളിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ട വാക്കുകൾ നാലുവഴിക്കു പ്രവർത്തിച്ചു കൃഷ്ണമണ്ഡലായിത്തീർന്നു.
18. അല്ലെങ്കിലും പരമേശ്വരപദികളേ! തങ്ങളുടെ അധികാരങ്ങളെ സ്വശക്തികൊണ്ടുതന്നെ നിർവ്വഹിച്ചുകൊണ്ടു, ഒന്നിച്ചുചേർന്നു വന്നിട്ടുള്ള ദീർഘബാഹുക്കളായ നിങ്ങൾക്കു സ്വാഗതം.
19. മുടൽക്കുഴൽക്കൊണ്ടു കളി മണ്ടിയ സൂര്യപ്രഭാദിഗ്രഹങ്ങളെപ്പോലെ നിങ്ങളുടെ മുഖങ്ങൾ മുറിയട്ടിൽ കറുത്തി ചിത്തുന്നില്ല. ഇതെന്താണ്?
20. പ്രഭാതം തങ്ങളുരാൽ മഴവില്ലെഴുന്നുവരാത്ത ദേവേന്ദ്രന്റെ ഈ വഭ്രാജയും മൂല്യക്കെട്ടുപോലെ കാണപ്പെടുന്നു.
21. എന്തുകൊണ്ടാണ് ചൈതന്യം തട്ടിക്കൊന്നുവാങ്ങ വരുന്നന്റെ കരഞ്ഞിലെ ഈ പാശം, മന്ത്രമൊൻ വീര്യം നഷ്ടപ്പെട്ട സപ്പത്തിന്റെ ദൈന്യത്തെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നത്?
22. കൊമ്പൊടിഞ്ഞ മരംപോലെ കാണപ്പെടുന്ന മരംപോൽ ഗഭയില്ലാത്ത കയ്യ്, ഏയം നോവിക്കുന്ന തോൽവിടെ വിളിച്ചായിരിക്കുന്നുവോ എന്നു തോന്നുന്നു.

- 23 യഥോപി വിലിഖൻ ഭൂമി. ദണ്ഡനാസ്തമിതത്വപിഷാ
കുരുതേസ്തിന്നമോഘേപി നിർദ്വണ്ണാലാതലാഘവം.
- 24 അമീ ച കഥമാദിത്യഃ പ്രതാപക്ഷതിശീതളഃ
ചിത്രന്യസ്താ ഹവ ഗതഃ പ്രകാമാലോകനീയതാം.
- 25 പര്യാകലതാനന്ദതാം വേഗഭംഗോന്മയേതേ
അംസോമോഘസംരോധഃ പ്രതീപഗമനാദിവ.
- 26 ആവർജിതജടാമൗലിവിലംബിശശികോടയഃ
തദ്രാണാമപി മൂലാനഃ ക്ഷതഹുകാരശംസിനഃ.
- 27 ലബ്ധപ്രതിഷ്ഠഃ പ്രഥമം യുഗം കിം ബലവത്തരൈഃ
അപവാദൈരിവോത്സൃഗ്ഠഃ കൃതവ്യാവൃത്തയഃ പരൈഃ.
- 28 തൽ ബ്രൂത വത്സഃ! കിമിതഃ പ്രാത്ഥയധേഃ സമാഗതഃ
മയി സൃഷ്ടിർഹി ലോകനാം രക്ഷാ യുഷ്മാസ്വവസ്ഥിതാ.
- 29 തതോ മന്ദാനിലോദ്ധൂതകമലാകരശോഭിനാ
ഗുരും നേത്രസഹസ്രേണ ചോദയാമാസ വാസവഃ.
- 30 സ ദ്വിനേത്രം ഹരേശ്വക്ഷ്യഃ സഹസ്രനയനാധികം
വാചസ്പതിരവാചേദം പ്രാഞ്ജലീർജ്ജലജാസനം.
- 31 ഏവം യദാത്മ ഭഗവന്നാമൃഷ്ടം നഃ പരൈഃ പദം
പ്രത്യേകം വിനിയുക്താത്മാ കഥം ന ജ്ഞാസ്യസി പ്രഭോ!
- 32 ത്വയാ ദത്തവരോദീണ്ണസ്താരകാഖ്യോ മഹാസുരഃ
ഉപദ്രവായ ലോകാനാം ധൃമകേതുരിവോത്ഥിതഃ.
- 33 പുരേ താവന്തമേവാസ്യ തനോതി രവീരാതപം
ദീപ്തികാകമലോന്മേഷോ യാവന്മാത്രേണ സാധ്യതേ.
- 34 സർപ്പാഭിഃ സർപ്പഭാ ചക്രസ്തം കലാഭിർന്നിഷേവതേ
നാദത്തേ കേവലാം ലേഖാം ഹരച്യുഡാമണീകൃതാം.
- 35 വ്യാവൃത്തഗതിരഭ്യോനേ കസുമസ്തേയസാധ്യസാൽ
ന വാതി വായുസ്തൽപാശ്വേ താലവൃത്താനിലാധികം.
- 36 പര്യായസേവാമുത്സൃജ്യ പുഷ്പസംഭാരതൽപരാഃ
ഉദ്യാനപാലസാമാന്യമൃതവസ്തമുപാസതേ.

23. നിറംകെട്ട ഭണ്ഡുകൊണ്ടു മണ്ണിൽ വറച്ചുകൊണ്ടു നിൽക്കുന്ന ഈ യമനും അമോലകായ അതിന്റെ നേരെ, കെട്ടുപോയ തീക്കൊള്ളിയോടുള്ള അനാദരം കാണിക്കുന്നു.

24. ഈ (പന്ത്രണ്ടു) ആദിത്യന്മാരും എങ്ങനെയാണ് വെയിലകന്നു തണുത്തു, ചിത്രത്തിലെഴുതിയതുപോലെ യഥേഷ്ടം നോക്കിക്കാണാവുന്ന നിലയിലായതു്?

25. ജലപ്രവാഹത്തിന്റെ തടവു വിപരീതഗതികൊണ്ടെന്നപോലെ (ഏഴു) വായുക്കളുടെയും വേഗപ്രതിബന്ധം പരുങ്ങൽകൊണ്ടു് ഊഹിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

26. കനിഞ്ഞ ജടാഭാരത്തിന്മേൽ തുങ്ങുന്ന ചന്ദ്രക്കലകളോടുകൂടിയ (പതിനൊന്നു) തന്ത്രന്മാരുടെ ശിരസ്സുകളും ഹൃദയനാശത്തെ വിളിച്ചുപറയുന്നു.

27. ആദ്യം പ്രതിഷ്ഠ ലഭിച്ചിരുന്ന നിങ്ങൾ, അധികം ബലവാന്മാരായ വൈരികളാൽ, സാമാന്യവിധികൾ അപവാദവിധികളാലെന്നപോലെ പിൻതള്ളപ്പെടുവോ?

28. അതുകൊണ്ടു് കട്ടികളേ! പറയുവിൻ, എന്തു പ്രാർത്ഥനയോടുകൂടിയാണ് നിങ്ങൾ ഇവിടെ വന്നിട്ടുള്ളതു്? ലോകം സൃഷ്ടിക്കുക മാത്രമാണെന്നു് ചുമതല. അതിനെ രക്ഷിക്കേണ്ട ഭാരം നിങ്ങളിലാണ് സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതു്.

29. അപ്പോൾ ദേവേന്ദ്രൻ, മന്ദമാരുതനാലിളകുന്ന താരമരപ്പൊയ്ക്കുപോലെ പ്രകാശിക്കുന്ന ആയുരം കണ്ണുകൾകൊണ്ടു ഗുരുവായ ബൃഹസ്സതിക്കു പ്രേരണ നൽകി.

30. ആയുരം കണ്ണുകളേക്കാൾ പ്രഭാവംകൂടിയ രണ്ടു കണ്ണുള്ള ദേവേന്ദ്രന്റെ കണ്ണായ ആ ബൃഹസ്സതി കൂപ്പുകൈകളോടെ ബ്രഹ്മാവിനോടു പറഞ്ഞു.

31. സ്വാമിൻ! അങ്ങു അരുളിച്ചെയ്തതു ശരിയാണ്. ഞങ്ങളുടെ സ്ഥാനങ്ങൾ വൈരികളാൽ ആക്രമിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. സർവ്വാന്തർയ്യാമിയായ അവിടുന്ന് ഇതു എങ്ങിനെയാണറിയാതിരിക്കുന്നതു്?

32. അങ്ങു നല്ലിയ പരത്താൽ ഉഗ്രനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്ന താരകനെന്ന മഹാസുരൻ ധൂമകേതുവിനെപോലെ ലോകങ്ങളെ നശിപ്പിക്കാനായി ഒരുങ്ങി പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

33. അവന്റെ നഗരത്തിൽ ജലാശയങ്ങളിലെ കമലങ്ങളെ വിടർത്തുവാൻ ആവശ്യമായതു വെയിൽ മാത്രമേ ആദിത്യൻ ഉളവാക്കാറുള്ളു.

34. ചന്ദ്രനാകട്ടെ, എല്ലാത്തോഴും എല്ലാ കലകളോടുകൂടി അവനെ സേവിക്കുകയാണ്. ശിവന്റെ ശിരസ്സിലണിഞ്ഞ ആ ഒരു കല മാത്രമേ എടുക്കാതുള്ളു.

35. പൂക്കൾ മോഷ്ടിക്കുവാൻ പേടിച്ച് ഉദ്യാനത്തിൽ കടക്കാതായ വായു, താരകന്റെ സമീപത്തിൽ വീശിക്കാററിൽക്കവിഞ്ഞു വീശാറില്ല.

36. ഋതുക്കൾ ക്രമേണ സേവിക്കുന്ന പതിവു വിട്ടു് (എല്ലാ കാലങ്ങളിലും) പൂക്കൾ സംഭരിക്കുവാൻവേണ്ടി ഉദ്യാനപാലന്മാരെപ്പോലെ അവനെ സേവിച്ചു കൂടുന്നു.

- 37 തസ്യോപായനശ്ചോഗ്യാനി രത്നാനി സരിതാം പതിഃ
കഥമപ്യംഭസോമന്തരാ നിഷ്ഠത്തേഃ പ്രതീക്ഷതേ.
- 38 ജലന്മണിശിഖാശ്ചൈനം വാസുകിപ്രമുഖാ നിശി
സ്ഥിരപ്രഭീപരാമേത്യ ഭജംഗാഃ പര്യപാസതേ.
- 39 തൽകൃതാനഗ്രഹാപേക്ഷീ തം മുഹൂർത്തഗഹാരിന്തൈഃ
അനുകൂലയതീന്ദ്രോഽപി കല്പദ്രുമവിഭ്രഷണൈഃ.
- 40 ഇത്ഥമാരാധ്യമാനോഽപി ക്ലിശ്നാതി ഭവനത്രയം
ശാമ്യേൽ പ്രത്യപകാരേണ നോപകാരേണ ഭജ്ജനം.
- 41 തേനാമരവധൂഹന്തൈഃ സദയാഹ്വനപല്ലവാഃ
അഭിജ്ഞാശ്ചേദപാതാനാം ക്രിയതേ നന്ദനദ്രുമാഃ.
- 42 വീജ്യതേ സ ഹി സംസുപ്തഃ ശ്വാസസാധാരണാനിലൈഃ
ചാമരൈഃ സുരണന്ദിനാം ബാഷ്പശീകരവഷിഭിഃ.
- 43 ഉൽപാട്യ മേരുശൃംഗാണി ക്ഷുണ്ണാനി ഹരിതാം ഖുരൈഃ
ആക്രീഡപവൃത്താന്തേന കല്പിതാഃ സ്പഷ്ട വേശ്ശസു.
- 44 മന്ദാകിന്യാഃ പയഃ ശേഷം ദിഗ്ഗാഠണമദാവിലം
ഹേമാംഭോജഹസസ്യാനാം തദാപ്യോ ധാമ സാമ്പ്രതം.
- 45 ഭവനാലോകനപ്രീതിഃ സ്വഗ്നിഭിർനാനഭ്രൂതേ
ഖിലീഭൂതേ വിമാനാനാം തദാപാതയോൽ പഥി.
- 46 യജ്ജഭിഃ സംഭൃതം ഹവ്യം വിതതേഷധാരേഷു സഃ
ജാതവേദോമുഖാന്തായീ മിഷതാമാച്ഛിനന്തി നഃ.
- 47 ഉച്ചൈരുച്ചൈഃശ്രവാന്തേന ഹയരത്നഹാരി ച
ദേഹബലമിവേദ്രസ്യ ചിരകാലാർജ്ജിതം യശഃ.
- 48 തസ്മിന്നപായാഃ സർവ്വേ നഃ കൃതേ പ്രതിഹർത്രിയാഃ
വീര്യവന്ത്യേഷധാനീവ വികാരേ സന്നിപാതികേ.
- 49 ജയാശാ യത്ര ചാസ്താകം പ്രതിഘാതോത്ഥിതാച്ഛിഷാ
ഹരിചക്രേണ തേനാസ്യ കണ്ഠേ നിഷ്ഠമിവാഹ്ണിതം.
- 50 തദീയാന്തോയദേഷ്വദ്യ പുഷ്പകരാവർത്തകാദിഷു
അഭ്യസ്യന്തി തദാഘാതം നിജ്ജിതൈരാവതാ ഗജാഃ.

37. വരുണൻ അവനു കാഴ്ചവെക്കുവാൻ തക്കവണ്ണമുള്ള രത്നങ്ങളെ ജലത്തിനുള്ളിൽ മുക്കിത്തൂണവരെ വല്ലവിധവും കാത്തിരുന്ന് കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നു.
38. ജലലിംഗം ശിരോരത്നങ്ങളോടുകൂടിയ വാസുകി മുതലായ നാഗേശ്വരന്മാരും രാത്രിയിൽ ചുറ്റും നിലവിളക്കുകളായി നിന്ന് അവനെ സേവിക്കുന്നു.
39. അവന്റെ അനുഗ്രഹത്തിനുവേണ്ടി ഇന്ദ്രൻപോലും കല്പദ്രുമത്തിൽ നിന്നുല്പന്നങ്ങളായ ഭൂഷണങ്ങൾ വീണ്ടും വീണ്ടും ദൂതന്മാരുടെ കൈയ്യിൽ (കാഴ്ചയായി) കൊടുത്തയച്ചു അവനെ പ്രസാദിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.
40. ഇങ്ങനെയെല്ലാം ആരാധിച്ചിട്ടും അവൻ മൂന്നുലോകങ്ങളെയും വല്ലാതെ വിഷമിപ്പിക്കുന്നു. ഭുവ്വന്മാർ പ്രത്യംക്രമണംകൊണ്ടുമാത്രമേ അടങ്ങുകയുള്ളൂ, ഉപകാരംകൊണ്ടടങ്ങുകയില്ല.
41. അവൻ, അപ്സരസ്ത്രീകൾ കൈകൾകൊണ്ടു ദയയോടുകൂടിമാത്രം തളിർ നുള്ളിയെടുത്തിരുന്ന നന്ദനവനത്തിലെ വൃക്ഷങ്ങൾക്കു വെട്ടിവീഴ്ത്തുകയുടെ അറിവുണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കുന്നു.
42. സുഷുപ്തിയിലാണു അവനെ, അടിമകളാക്കിയിട്ടുള്ള ദേവസ്ത്രീകൾ മിഴിനീർക്കണങ്ങൾ പൊഴിക്കുന്ന ചാമരങ്ങളാൽ ശ്വാസംപോലെ നേർത്ത വായു കിട്ടത്തക്കവണ്ണം വീശിക്കൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു.
43. സൂര്യാശ്വങ്ങളുടെ കളമ്പുകൾമാത്രം പതിഞ്ഞിരുന്ന മഹാമേരുവിന്റെ കൊടുമുടികളെ അടർത്തിക്കൊണ്ടുപോയി അവൻ സ്വന്തം ഭവനങ്ങളിൽ കളിക്കുന്നകളാക്കിവെച്ചിരിക്കുന്നു.
44. ഗംഗയിൽ ദിഗ്ഗജങ്ങളുടെ മദജലം വീണു കലങ്ങിയ ജലം മാത്രമേ അവശേഷിക്കുന്നുള്ളൂ. പൊൻതാമരച്ചെടികളുടെ സ്ഥാനം ഇപ്പോൾ അവന്റെ കളങ്ങളാണു്.
45. അവൻ ചാടിവീണെങ്കിലോ എന്നുള്ള ഭയംനിമിത്തം വിമാനമാഗ്നും ആരും ഉപയോഗിക്കതായതുകൊണ്ടു് സ്വർല്ലോകവാസികൾ ലോകം കണ്ടു രസിക്കുന്ന പതിവു് വേണ്ടെന്നുവെച്ചിരിക്കുന്നു.
46. യാഗം നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ഞങ്ങൾ നോക്കിയിരിക്കത്തന്നെ മായാവിയായ അവൻ യജമാനന്മാരാൽ സംഭരിക്കപ്പെട്ട ഹോമദ്രവ്യം അഗ്നിയുടെ മുഖത്തുനിന്നു തട്ടിക്കൊണ്ടുപോകുന്നു.
47. ദേവേന്ദ്രൻ വളരെക്കാലംകൊണ്ടു നേടിയ യശസ്സുതന്നെ രൂപമെടുത്തു വന്നതുപോലെയുള്ള ഉന്നതനായ ഉച്ചൈഃശ്രവസ്സെന്ന അശ്വരത്നത്തെയും അവൻ അപഹരിച്ചു കൊണ്ടുപോയിരിക്കുന്നു.
48. സന്നിപാതത്തിന്റെ വികാരമുർച്ഛയിൽ വീഴ്ത്തുള്ള ഔഷധങ്ങളെന്ന പോലെ ആ ക്രൂരന്റെ മേൽ ഞങ്ങളുടെ ഉപായങ്ങളെല്ലാംതന്നെ വ്യർത്ഥമായിത്തീർന്നിരിക്കുകയാണു്.
49. ഞങ്ങളുടെ വിജയപ്രതീക്ഷ ഏതിനെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നുവോ, ആ മഹാവിഷ്ണുവിന്റെ ചക്രവും ഇവന്റെ കണ്ണത്തിൽ ചെന്നുതട്ടി അഗ്നിസ്തംഭലിംഗങ്ങൾ ചിതറി പതക്കം ചാർത്തിയതുപോലെയാവുകയാണുണ്ടായതു്.
50. ഐരാവതത്തെ ജയിച്ച അവന്റെ കരിവീരന്മാർ ഇപ്പോൾ പുഷ്പരാവത്തകം മുതലായ മേഘങ്ങളിൽ കൊമ്പുകത്തിക്കളിയുകയുണ്ടാകുകയാണു്.

- 51 തദിച്ഛാമോ വിഭോ! സ്രഷ്ടം സേനാനൃം തസ്യ ശാന്തയേ
കർമ്മബന്ധച്ഛിദം ധർമ്മം ഭവസ്യേവ മുഖേഷവഃ.
- 52 ഗോപ്താരം സുരസൈന്യാനാം യം പുരസ്കൃത്യ ഗോത്രഭിൽ
പ്രത്യാനേഷ്യതി ശത്രുഭ്യോ ബന്ദീമിവ ജയശ്രീയം.
- 53 വചസ്യവസിതേ തസ്യ സസർജ്ജ ഗിരമാത്മഭൂഃ
ഗർജ്ജിതാനന്തരം വൃഷ്ടിം സൗഭാഗ്യേന ജിഗായ സാ.
- 54 സമ്പത്സ്യതേ വഃ കാമോഽയം കാലഃ കശ്ചിത് പ്രതീക്ഷ്യതാം
ന ത്വസ്യ സിദ്ധൌ യാസ്യാമി സുഗ്ദ്ധ്യാപാരമാത്മനാ.
- 55 ഇതഃ സ ദൈത്യഃ പ്രാപ്തശ്രീണേത ഏവാർഹതി ക്ഷയം
വിഷവൃക്ഷോഽപി സംവൽസ്യ സ്വയം ഛേദന്തുമസാബ്രതം.
- 56 വൃതം തേനേദമേവ പ്രാങ്മയാ ചാസ്മൈ പ്രതിശ്രുതം
വരേണാശ്മിതം ലോകാനലം ദർശ്യം ഹി തത്തപഃ.
- 57 സംയുഗേ സാംയുഗീനം തമുദ്യതം പ്രസഹേത കഃ
അംശാദതേ നിഷികതാന്തു നീലലോഹിതരേതസഃ.
- 58 സ ഹി ദേവഃ പരം ജ്യോതിസ്തമഃപാരേ പ്രതിഷ്ഠിതം
പരിച്ഛിന്നപ്രഭാവർദ്ധിൻ മയാ ന ച വിഷ്ണുനാ.
- 59 ഉമാത്രപേണ തേ യുയം സംയമസ്തിമിതം മനഃ
ശംഭോര്യതധാമാക്രഷ്ടമയസ്ക്കാന്തേന ലോഹവൽ.
- 60 ഉഭേ ഏവ ക്ഷമേ വോഡുമുഭയോർവീര്യമാഹിതം
സാ വാ ശംഭോസ്തദീയാ വാ മുന്തിജ്ജലമയീ മമ.
- 61 തസ്യാത്മാ ശിതീകണ്ഠസ്യ സൈനാപത്യമുപേത്യ വഃ
മോക്ഷ്യതേ സുരബന്ദീനാം വേണീർവീര്യവിഭൃതിഭിഃ''.
- 62 ഇതി വ്യാഘ്രത്യ വിബുധാൻ വിശ്വയോനിസ്തീരോദധേ
മനസ്യാഹിതകർത്തവ്യാസ്തേഽപി ദേവാ ദിവം യയുഃ.
- 63 തത്ര നിശ്ചിത്യ കന്ദപ്പമഗമൽ പാകശാസനഃ
മനസാ കാല്പസംസിദ്ധിതപരാദിഗുണരഹസാ.

51. അതുകൊണ്ടു സ്വാമിൻ! മുക്താശ്വകൾ ജനനമില്ലാതാവാനും, കർമ്മ ബന്ധം നശിപ്പിക്കുന്ന ധർമ്മത്തെ എന്നപോലെ അവനെന്നെക്കുറവാൻ ഒരു സൈന്യാധിപനെ സൃഷ്ടിച്ചുകിട്ടണമെന്നു ഞങ്ങൾ ആഗ്രഹിക്കുന്നു.
52. സുരസൈന്യങ്ങളുടെ രക്ഷിതാവായ യാതൊരുവന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ ഇന്ദ്രൻ, വൈരികളിൽനിന്നു തടവുകാരിയെ എന്നപോലെ ജയലക്ഷ്മിയെ വീണ്ടെടുത്തുകൊള്ളും.
53. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞവസാനിച്ചപ്പോൾ ബ്രഹ്മാവു് അരുളിച്ചെയ്തു. ആ അരുളപ്പാട്ടു സൗഭാഗ്യംകൊണ്ടു, മോലഗർജ്ജനത്തെ തുടൻ്റുണ്ടാകുന്ന മഴയെ ജയിക്കുന്നതായിരുന്നു.
54. നിങ്ങളുടെ ഈ അഭിലാഷം ഫലിക്കും. അല്ലാ കാലം കാത്തിരിക്കുക, ഈ കാര്യത്തിനുവേണ്ടി ഞാൻ സ്വയം സൃഷ്ടികർമ്മത്തിൽ ഏർപ്പെടുന്നില്ല.
55. എന്നിൽനിന്നു ഉന്നതി നേടിയ ആ ദൈത്യൻ എന്നിൽനിന്നുതന്നെ നാശം അർഹിക്കുന്നില്ല. വിഷവൃക്ഷംതന്നെയായാലും നട്ടുവളർത്തിയിട്ടു് അതിനെ താൻതന്നെ മോചിച്ചുകൊള്ളുന്നതു ശരിയല്ലല്ലോ?
56. ഈ വരംതന്നെയാണു് അവൻ ചോദിച്ചതു്? ഞാൻ അയാളോടു് അതു് ഏല്പുകയും ചെയ്തു. അവന്റെ തപസ്സു, വരംകൊണ്ടു ശമിപ്പിച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിൽ ലോകങ്ങളെ ദുസ്സീകരിക്കുവാൻ കരുത്തുറുതായിരുന്നു.
57. യുദ്ധത്തിൽ ഏർപ്പെട്ടുനില്ക്കുന്ന ആ യോദ്ധാവിനോടു നേരിട്ടു നില്ക്കുവാൻ, ആധാനംചെയ്യപ്പെട്ട നീലകണ്ഠന്റെ വീര്യംഗത്തിനല്ലാതെ മറ്റൊരാൾക്കു് സാധിക്കുക?
58. ആ ദേവനാകട്ടെ, അന്ധകാരത്തിനപ്പുറം നിലകൊള്ളുന്ന പരമമായ ജ്യോതിസ്സത്രെ! അവിടുത്തെ പ്രഭാവസമൃദ്ധിയെത്രയെന്നു കണക്കാക്കുവാൻ എന്നിക്കും വിഷ്ണുവിനും കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല.
59. പാർവ്വതിയുടെ രൂപംകൊണ്ടു സംയമത്താൽ നിശ്ചലമായിരിക്കുന്ന ശിവന്റെ മനസ്സിനെ, കാന്തംകൊണ്ടു് ഇരിമ്പിനെപ്പോലെ ആകർഷിപ്പാൻ നിങ്ങൾ പരിശ്രമിക്കുവിൻ.
60. ഔധാനം ചെയ്യപ്പെട്ട രണ്ടുപേരുടെ വീര്യത്തെ വഹിക്കുവാൻ രണ്ടു പേർക്കേ സാധിക്കുകയുള്ളൂ. അവരക്കു ശിവന്റേയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജലാത്മകമായ മൂർത്തിക്കു ഏന്റേയും.
61. ആ ശിതികണ്ഠന്റെ ആത്മാവു്, നിങ്ങളുടെ സൈന്യാധിപത്യം കൈക്കൊണ്ടു തന്റെ വീര്യോതിശയമതാൽ. തടവുകാരികളാക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ദേവസ്രീകളുടെ വേണീബന്ധങ്ങളെ മോചിപ്പിക്കുന്നതാണു്.
62. ഇപ്രകാരം ദേവന്മാരോടു പറഞ്ഞിട്ടു ബ്രഹ്മാവു് മറഞ്ഞു. ആ ദേവന്മാരും, പ്രവർത്തിക്കേണ്ടതു് എന്താണെന്നു നെസ്സിലുറപ്പിച്ചുകൊണ്ടു സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോയി,
63. അവിടെ നിശ്ചയിച്ചുറച്ചതിനുശേഷം ദേവേന്ദ്രൻ കാര്യപ്രാപ്തിയുള്ള തപരയാൽ ഇരട്ടിച്ച വേഗത്തോടുകൂടിയ മനസ്സുകൊണ്ടു കാമദേവനെ സ്മരിച്ചു.

64 അഥ സ ലളിതയോഷിൻദ്രുലതാചാരത്രംഗം
രതിവലയപദാഭേ ചാപമാസജ്യ കണ്ഠേ
സഹചരമധുഹസ്തന്യസ്തചുതാങ്കരാസ്രഃ
ശതമഖമുപതസ്ഥേ പ്രാഞ്ജലിഃ പുഷ്പധന്വാ.

ഇതി ദ്വിതീയഃസൂത്രഃ.

തൃതീയഃ സൂത്രഃ.

- 1 തസ്തിൻ മഘോനസ്രിദശാൻ വിഹായ
സഹസ്രമക്ഷണാം യുഗപൽ പപാത
പ്രയോജനാപേക്ഷിതയാ പ്രഭുണാം
പ്രായശ്ചലഃ ഗൌരവമാശ്രിതേഷു.
- 2 സ വാസവേനാസനസന്നിക്തഷു-
മിതോ നിഷേഭേതി വിസൃഷ്ടഭൂമിഃ
ഭേദഃ പ്രസാദം പ്രതിനന്ദ്യ മൂലം
വക്ത്രം മിഥഃ പ്രാക്രമതൈവമേനം.
- 3 ആജ്ഞാപയ ജ്ഞാതവിശേഷ ! പു.സാം
ലോകേഷു യൽ തേ കരണീയമസ്തി
അനുഗ്രഹം സംസ്കരണപ്രവൃത്ത-
മിച്ഛാമി സംവല്പിതമാജ്ഞയാ തേ.
- 4 കേനാഭ്യസൃയാ പദകാംക്ഷിണാ തേ
നിതാന്തഭീഷെർജ്ജനിതാ തപോഭിഃ
യാവൽ ഭവത്യാഹിതസായകസ്യ
മൽകാമ്യകസ്യോസ്യ നിദേശവർത്തി.
- 5 അസമ്മതഃ കസ്തവ മുക്തിമാർഗ്ഗം
പുനർഭവക്ലേശഭയാൽ പ്രപന്നഃ
ബലച്ഛിരം തിഷ്ഠതു സുന്ദരീണാ-
മാരോചിതഭൂപതുരൈഃ കടാക്ഷൈഃ?
- 6 അധ്യാപിതസ്യോശനസംഹി നീതിം
പ്രയുക്തരാഗപ്രണിധിർഭവിഷ്ണേ
കസ്യോത്ഥധർമ്മ വദ പീഡയാനി
സിന്ധോസ്തടാവോഽല ഇവ പ്രവൃദ്ധഃ?
- 7 കാമേകപത്നീവ്രതഭവശീലം
ലോലം മനശ്ചാരുതയാ പ്രവിഷ്ടം
നിതംബിനീമിച്ഛസി മുക്തലജ്ജാം
കണ്ഠേ സ്വയംഗ്രാഹനിഷക്തബാഹുഃ?
- 8 കയാസി കാമിൻ ! സഹസാപരായാൽ
പദനതഃ കോപനയാവധൂതഃ
തസ്യോഃ കരിഷ്യാമി ദൃഢാന്തതാപം
പ്രവാളശയ്യാശരണം ശരീരം.

64. അപ്പോൾ പുവമ്പൻ രതിയുടെ വളകൊണ്ടുയർപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ചുമലിൽ സുന്ദരിമാരുടെ പുരികക്കൊടിഞ്ഞൊത്ത വില്ലുവെച്ചു, സുഹൃത്തായ വസന്തന്റെ കയ്യിൽ മാന്യവസ്ത്രകളേല്പിച്ച്, കൂപ്പുകൈകളോടെ ദേവേന്ദ്രന്റെ മുമ്പിൽ വന്നു വണങ്ങി.

രണ്ടാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

മൂന്നാം സർഗ്ഗം

1. സഹസ്രാക്ഷന്റെ ആയിരം കണ്ണുകളും ദേവന്മാരെ വിട്ടു ഒന്നിച്ചു കാമദേവന്റെമേൽ പതിച്ചു, പ്രഭുക്കൾക്കു് ആവശ്യമുണ്ടെന്നുവന്നാൽ കീഴിലുള്ളവരുടെനേരെ പെരുമ നടിക്കലിനു പലപ്പോഴും ഇളക്കം തട്ടാറുണ്ടു്.
2. ദേവേന്ദ്രനാൽ തന്റെ സിംഹാസനത്തിന്നു സമീപം "ഇവിടെ ഇരിക്കൂ" എന്നു സ്ഥാനം കൊടുക്കപ്പെട്ട കാമദേവൻ സാമിയുടെ അനുഗ്രഹത്തെ തലകുനിച്ചു സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തോടു രഹസ്യമായി ഇതുവിധം സംസാരിപ്പാൻ തുടങ്ങി.
3. ആളുകളുടെ വൈശിഷ്ട്യങ്ങൾ തിരിച്ചറിയുന്ന പ്രഭോ! ലോകങ്ങളിൽ അങ്ങയ്ക്കു് എന്തൊന്നു ചെയ്യേണ്ടതുണ്ടോ അതു കല്പിച്ചാലും. സ്മരിച്ചതിനാൽ തുടങ്ങിവെച്ച അനുഗ്രഹത്തെ അങ്ങയുടെ കല്പനകൊണ്ടു വർദ്ധിപ്പിച്ചു കിട്ടുവാൻ ഞാൻ കൊതിക്കുന്നു.
4. അങ്ങയുടെ പദവി ആഗ്രഹിക്കുന്ന ഏതൊരുവനാണു് ദീർഘദീർഘങ്ങളായ തപസ്സുകൾകൊണ്ടു് അങ്ങയ്ക്കു് അസൂയ അങ്കുരപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതു്? അവൻ എന്റെ അസ്രം തൊട്ടത്തു് ഈ ചില്ലിന്റെ ആഴത്തു് വിധേയനാവുകയായി.
5. അങ്ങയുടെ സമ്മതംകൂടാതെ, പുനർജന്മക്ലേശത്തെക്കുറിച്ചുള്ള യും മൂലം മുക്തിമാഗ്ഗ്വത്തിൽ പ്രവേശിച്ചിട്ടുള്ള ഏതൊരുവനെയാണു് വളരെക്കാലത്തേക്കു് സുന്ദരിമാരുടെ പുറകും ചുളിച്ചുള്ള സമർത്ഥങ്ങളായ കടാക്ഷങ്ങളെക്കൊണ്ടു കെട്ടിനിൽക്കേണ്ടതു്?
6. ശുക്രാചാര്യൻ നീതിശാസ്ത്രം പഠിപ്പിച്ചുകൊടുത്തിട്ടുള്ളവനായാൽപ്പോലും, അങ്ങയുടെ ഗതവായിത്തീർന്നിട്ടുള്ള ആരുടെ അർത്ഥധർമ്മങ്ങളെയാണു്, ഞാൻ അന്തരം ധർമ്മം ചാരനെ വിട്ടു്, പുഴയുടെ ഇരകൾകളെ വെള്ളപ്പൊക്കത്തിലുള്ള ഔക്കണപോലെ ഇടിച്ചുവീഴ്ക്കേണ്ടതു്? അതല്ലി ചെല്ലാലും.
7. ചാരിത്രസൈന്ധവ്യംകൊണ്ടു വശപ്പെടാത്തവളും സൗന്ദര്യാതിരേകത്താൽ അഭിനിവേശമുണ്ടാക്കി ചിത്തത്തിൽ പ്രവേശിച്ചവളുമായ ഏതു നീതംബിനിയാണു് നിർലജ്ജയായി സ്വയം വന്നു കണ്ഠത്തിൽ ആലിംഗനം ചെയ്യുന്നവളാകുവാൻ അങ്ങാഗ്രഹിക്കുന്നതു്?
8. ഹേ! കാമിയായുള്ളോവേ! അപരാധം കാരണമായി ഏതൊരുവളാലാണു് പാത്തേതിൽച്ചെന്നു വീണിട്ടും അങ്ങു പെട്ടെന്നു തിരസ്സരിക്കപ്പെട്ടതു്? ഞാൻ അവളുടെ ശരീരത്തെ കൊടിയ പശ്ചാത്താപത്തോടെ തളിർമെത്തയെ ശരണം പ്രാപിപ്പിച്ചുകൊള്ളാം.

- 9 പ്രസീദ വിശ്രാമ്യതു വീര ! വജ്രം
ശരൈർമർദ്ദയൈഃ കന്തഃ സുരാരിഃ
ബിഭ്രേ മോഘീകൃതബാഹുവീര്യഃ
സ്രീഭ്യോപി കോപസ്സുരിതാധരാഭ്യഃ.
- 10 തവ പ്രസാദാൽ കസുമായുധോപി
സഹായമേകം മധുമേവ ലബ്ധാ
കുര്യാം ഹരസ്യാപി പിനാകപാണേ—
ലൈര്യപൃതിം, കേ മമ ധന്വിനോന്യേ?”
- 11 അഥോന്യദേശാവതായ്യാ പാദ—
മാക്രാന്തിസംഭാവിതപാദപീഠഃ
സങ്കല്പിതേന്തേം വിവൃതാത്മശക്തി—
മാഖണ്ഡലഃ കാമമിദം ബഭാഷേ.
- 12 സർവ്വം സഖേ ! തപയുപപന്നമേത—
ദ്ദമമാന്ത്രേ കലിശം വോംശ്ച
പൂർവ്വം തപോവീര്യമഹത്സു കണ്ഠം
ത്വം സർവ്വതോഗാമി ച സാധകം ച.
- 13 അഖൈമി തേ സാരമതഃ ഖലു ത്വാം
കാര്യേ ഗുരുണ്യാത്മസമം നിയോക്ഷ്യ
വ്യാദിശ്യതേ ഭൂധരതാമവേക്ഷ്യ
കൃഷ്ണേന ദേഹോദ്വഹനായ ശേഷഃ.
- 14 ആശംസതാ ബാണഗതിം വൃഷാങ്കേ
കാര്യം ത്വയഃ നഃ പ്രതിപന്നകല്പം
നിബോധ യജ്ഞാംശുജാമിദാനീ—
മുഞ്ചൈർദ്വീഷാമീപ്പിതമേതദേവ.
- 15 അമീ ഹി വീര്യപ്രഭവം ഭവസ്യ
ജയായ സേനാനൃമുശന്തി ദേവാഃ
സ ച ത്വദേകേഷുനിപാതസാധ്യോ
ബ്രഹ്മാംഗഭൂർബ്രഹ്മണി യോജിതാത്മാ.
- 16 തസ്മൈ ഹിമാദ്രേഃ പ്രയതാം തനുജാം
യതാത്മനേ രോചയിതും യതസ്വ
യോഷിത്സു തദ്വീര്യനിഷേകഭൂമിഃ
സൈവ ക്ഷമേത്യാത്മഭവോപദിഷ്ടം.
- 17 ഗുരോർനിയോഗാച്ച നഗേന്ദ്രകന്യാ
സ്ഥാണം തപസ്യന്തമധിത്യകായാം
അന്യാസ്ത ഇത്യപ്സരസാം മുഖേഭ്യഃ
ശ്രുതം മയാ, മൽപ്രണിധിഃ സ വർഗ്ഗഃ.
- 18 തൽ ഗച്ഛ സിദ്ധൈഃ, കരു ദേവകാര്യം—
മതേന്ദ്രായമത്മാന്തരഭാവ്യ ഏവ
അപേക്ഷതേ പ്രത്യയമുത്തമം ത്വാം
ബീജാങ്കുരഃ പ്രാഗുദയാദിവരംഭഃ.

9. അപ്പയോ വീര! പ്രസാദിച്ചാലും. അങ്ങയുടെ വളായും വിശ്രമിക്കട്ടെ. ഏതൊരു ദേവവൈരിയാണു് എന്റെ അമ്പുകളെക്കൊണ്ടു് കരസ്ഥം പാഴായിട്ടു്, കോപത്താൽ ചുണ്ടുപിറുത്തു സ്രീകളെപ്പോലും ഭയപ്പെടുന്ന സ്ഥിതിയിൽ ആകേണ്ടതു്?

10. ഞാൻ കേവലം മലമ്പുറമനുജനല്ല. അങ്ങയുടെ കരുണയുടെ ഞെങ്കിൽ വസന്തനെന്ന ഒരു ഒരു സഹായിയെ ലഭിച്ചാൽ പിന്നാകുമെന്നിഹ ഹരന്റെ ധൈര്യം പോലും തുലച്ചുകൊള്ളാം. മറ്റു വില്ലാളികൾ എനിക്കു് ആരാണു്?

11. അനന്തരം ദേവേന്ദ്രൻ തന്റെ കാൽ തുടയിൽനിന്നു് ഇറക്കിവെച്ചു പാദപീഠത്തെ അനുഗ്രഹിച്ചതിനുശേഷം ഉദ്ദിഷ്ടകാര്യത്തിൽ തനിക്കു് ശക്തിയുണ്ടെന്നു വെളിപ്പെടുത്തിയ കാര്യമോടു ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു.

12. സുഹൃത്തേ! ഇപ്പറഞ്ഞതെല്ലാം അങ്ങയെപ്പറ്റി സന്ധിച്ചേടത്തോളം ശക്തിയുണ്ടെന്നു് എനിക്കു് രണ്ടു് ആശയങ്ങൾ ഉണ്ടു്; വളവും അങ്ങും. ആദ്യത്തേതു് തപോവീര്യമുള്ള മഹാജനങ്ങളിൽ ഏതുകയില്ല. മറ്റേതു് എവടെയും പ്രവേശിക്കുന്നതും കാര്യം നേടുന്നതുമാണു്.

13. അങ്ങയുടെ ശക്തി എനിക്കു് നല്ലതുപോലെ അറിയാം. അതുകൊണ്ടു് തന്നെയാണു് ആത്മതുല്യനായ അങ്ങയെ മഹത്തായ ഈ കാര്യത്തിൽ ഞാൻ നിയോഗിക്കാൻ ഭാവികുന്നതു്. ഭൂമിയെ വഹിക്കുവാനുള്ള ശക്തി കണ്ടറിഞ്ഞിട്ടാണല്ലോ വിഷ്ണു തന്റെ ശരീരം വഹിക്കുവാൻ അനന്തനെ ചുമതലപ്പെടുത്തുന്നതു്.

14. ശിവനിൽത്തന്നെ അസ്രം അയച്ചേൽപ്പിക്കാമെന്നു പറയുന്ന അങ്ങയുടെ കാര്യം ഏറെപ്പത്തമായി. വലിയ ശത്രുവിനാൽ എതിർപ്പെട്ടിട്ടുള്ള, യുദ്ധഭോഗ്യമുള്ള ദേവന്മാരുടെ ആവശ്യം അതുതന്നെയാണെന്നറിഞ്ഞാലും.

15. ഈ ദേവന്മാർ ജയത്തിനുവേണ്ടി ശംഭുവിന്റെ വിരൂപാക്ഷനിന്നു വരുന്ന സേനാനായകനെ അഭിലഷിക്കുന്നു. ബ്രഹ്മാവിന്റെ കാരണത്താൽ ബ്രഹ്മത്തിൽ ആത്മാവിനെ ലയിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നവനായ അദ്ദേഹം അങ്ങയുടെ ഒരുമയെത്തന്നെ താഴെ വഴങ്ങുകയും ചെയ്യും.

16. മനസ്സിനെ അടക്കിവാഴുന്ന അദ്ദേഹത്തിനു ഹിമവാന്റെ പവിത്രമായ പത്നിയെ സ്നേഹം ജനിപ്പിക്കാൻ പരിശ്രമിക്കുക. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വീര്യം ഉറക്കിക്കൊടുവാൻ കരുത്തുള്ള ഒരു ഒരു സ്രീ അവരും മാത്രമാണെന്നു ബ്രഹ്മാവ് നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

17. പദ്മപത്നി ഹിമവാന്റെ മുകൾപരപ്പിൽ പിതാവിന്റെ നിയോഗമനുസരിച്ചു, തപസ്സനുഷ്ഠിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ശിവനെ പരിചരിക്കുന്നുണ്ടെന്നും ദേവസ്രീകൾ മുഖേന ഞാൻ കേൾക്കുകയുണ്ടായി. അവർ എന്റെ ചരകാരണമു്.

18. അതുകൊണ്ടു് കാര്യലബ്ധിക്കുവേണ്ടി പോവുക. ദേവന്മാരുടെ കാര്യം നിർവ്വഹിച്ചുകൊടുക്കുക. ഈ കാര്യം മറ്റു കാരണങ്ങളെക്കൊണ്ടു് ഫലോന്മുഖമായിട്ടുള്ളതുതന്നെ. (എന്നാൽ) മുള പൊട്ടുമുമ്പു വിത്തിനു ജലമെന്ന പോലെ ഈ കാര്യത്തിനു ഒട്ടക്കത്ത കാരണമായ അങ്ങ അത്യാവശ്യമാണു്.

- 19 അസ്മിൻ സുരാണാം വിജയാഭ്യുപായേ
തവൈവ നാമാസ്രഗതിഃ, കൃതീ തപം
അപ്യപ്രസിദ്ധം യശസേഹി പുംസം-
മനന്യസാധാരണമേവ കമ്.
- 20 സുരാഃ സമഭ്യുത്ഥിതാര ഏതേ
കാര്യം ത്രയാണാമപി വിഷ്വപാനം.
ചാപേന തേ കമ് ന ചാതിഹിംസ്ര-
മഹോ ബതാസി സ്പൃഹണീയവീര്യഃ.
- 21 മധുശ്രുതേ മന്ഥഥ! സാഹചര്യം-
ദസാവനുഷേഠാപി സഹായ ഏവ
സമീരണോ നോഭയിതാ ഭവേതി
വ്യാദിശൃതേ കേന ഹതാശനസ്യ?
- 22 തഥേതി ശേഷാമിവ ഭേതുരാജ്ഞാ-
മാദായ മൂർദ്ധ്വനാ മദനഃ പ്രതസ്ഥേ
ഐരാവതാസ്താലനകർഷണ
ഹസ്തേന പസ്തർശ തദംഗമിദ്രഃ.
- 23 സ മാധവേനാഭിമതേന സഖ്യം
രത്നം ച സാഗർജ്ജനപ്രയാതഃ
അംഗവ്യയപ്രാർത്ഥിതകാര്യസിദ്ധിഃ
സ്ഥാണചാശ്രമം ഹൈമവതം ജഗാമ.
- 24 തസ്മിൻ വനേ സംയമിനാം മൂനീനാം
തപസ്സമാധേഃ പ്രതികൂലവർത്തി
സങ്കല്പയോനേരഭിമാനഭൂത-
മാത്മാനമാധായ മധുർജജ്ജ്വലേ.
- 25 കണ്ഠേരഗ്ദ്ധം ദിശമുഷ്ണശ്ശൈ
ഗന്ധം പ്രവൃത്തേ സമയം വിലംഘ്യ
ദിഗ്ദക്ഷിണാ ഗന്ധവഹം മുഖേന
വ്യളീകനിശ്ചാസമിവോത്സസർജ്ജ.
- 26 അസുത സദ്യഃ കസുമാന്യശോകഃ
സ്തസാൽ പ്രഭൃത്യേവ സപല്ലവാനി
പാദേന നാപൈക്ഷത് സുന്ദരീണാം
സമ്പർക്കമാശിഞ്ജിതന്തുപരേണ.
- 27 സഖ്യഃ പ്രവാളോൽഗമചാരപത്രേ
നീതേ സമാപ്തീം നവചുതബാണേ
നിവേശയാമാസ മധുർദിരേഹാൻ
നാമാക്ഷരാണീവ മനോഭവസ്യ.
- 28 വണ്ണപ്രകാശേ സതി കണ്ണികാരം
ദൂനോതി നിഗ്ദന്ധതയാസ്ത ചേതഃ
പ്രായേണ സാമഗ്രവിയേത ഗുണാനാം
പരാജമുഖീ വിശ്വസൃജഃ പ്രവൃത്തിഃ.

19. സുരന്മാരുടെ വിജയത്തിനു പ്രധാനകാരണഭൂതനായ ആ പരമേശ്വരനിൽ അങ്ങയുടെ അസ്രം മാത്രമേ എഴുകയുള്ളൂ. അങ്ങ ഭാഗ്യവാൻതന്നെ. ശരിയായി ഫലിച്ചില്ലെങ്കിൽപ്പോലും മറ്റൊർക്കും സാധ്യമാകാത്ത കാര്യം ചെയ്യുക എന്നതു മനുഷ്യർക്കു കീഴ്ത്തിക്കു കാരണമായിത്തീരുന്നു.
20. ഈ ദേവന്മാരാണ് ആവശ്യക്കാർ. കാര്യം മൂന്നുലോകങ്ങളുടെയുമാണ്. നിന്റെ വില്ലുകൊണ്ടുള്ള പ്രവൃത്തിയിൽ അതിഹിംസയില്ലതാനും. അഹോ! അങ്ങയുടെ വീര്യം കൊതിക്കത്തക്കതുതന്നെ!
21. അല്ലയോ മന്മഥ! ഈ വസന്തനും സന്തതസഹചാരിയാകയാൽ പറഞ്ഞില്ലെങ്കിലും അങ്ങയ്ക്കു സഹായംതന്നെ. 'അഗ്നിക്കു തുണനിൽക്കൂ' എന്നു കാററിനോടു് ആരെങ്കിലും പറയേണ്ടതുണ്ടോ?
22. 'അങ്ങിനെതന്നെ' എന്നു ദേവേന്ദ്രന്റെ കല്പനയെ പ്രസാദത്തെപ്പോലെ ശിരസാ വഹിച്ചുകൊണ്ടു മനേൻ പുറപ്പെട്ടു. ദേവേന്ദ്രൻ ഐരാവതത്തിന്റെ പുറത്തു തട്ടുകയാൽ പരുപരുപ്പേറിയ കൈപ്പത്തികൊണ്ടു അയാളുടെ അംഗങ്ങളെ തടവി.
23. അയാൾ ആത്മമിത്രമായ വസന്തത്തിനാലും ശങ്കിതയായ രതിയാലും പിൻതുടരപ്പെട്ടുകൊണ്ടു ശരീരമുപേക്ഷിച്ചു കാര്യം നേടണമെന്നുള്ള ആഗ്രഹത്തോടുകൂടി ഹിമാലയത്തിലുള്ള ശിവന്റെ ആശ്രമത്തിലേക്കു യാത്രയായി.
24. സംയമികളായ മഹർഷിമാരുടെ തപസ്സിലെ സമാധിക്കു പ്രതികൂലമായി പ്രവർത്തിക്കുന്ന വസന്തൻ കാമദേവനഭിമാനം വർദ്ധിപ്പിക്കുന്ന സ്വരൂപത്തോടുകൂടി ആ വനത്തിൽ വിജൃംഭിച്ചു.
25. സമയം തെറ്റിച്ചുകൊണ്ടു സൂര്യൻ കബേരന്റെ ദിക്കിലേക്കു നീങ്ങിത്തുടങ്ങിയപ്പോൾ ഭക്ഷിണഭിക്കിന്റെ മുഖത്തുനിന്നു ദുഃഖനിശ്വാസം പോലെ വായു വീശി.
26. പെട്ടെന്നു് അശോകവൃക്ഷം അടിമുതൽക്കുതന്നെ തളിരുകളോടുകൂടിയ പുഷ്പങ്ങൾ ആവിഷ്കരിച്ചു. സുന്ദരികളുടെ ചിലങ്കകൾ കിലുങ്ങുന്ന ചരങ്ങളുടെ സമ്പർക്കം വേണ്ടിവന്നില്ല.
27. വസന്തൻ സുഹൃത്തായ കാമനു്, തളിരുകൾകൊണ്ടു രൂവൽവെച്ചു പുതുമ്പുക്കളാകുന്ന ശാഖകൾ നിർമ്മിച്ചതീർന്നപ്പോൾ നാമാക്ഷരങ്ങളെയെന്നപോലെ അവയിൽ വണ്ടുകളെ നിവേശിപ്പിച്ചു.
28. നിറപ്പകിട്ടുണ്ടായിരിക്കെ കണ്ണികാരപുഷ്പം മണമില്ലായ്കയാൽ ഹൃദയത്തെ കണ്ണിതപ്പെടുത്തുന്നു. സൃഷ്ടകർത്താവു ഏല്പാഗുണങ്ങളേയും തികയ്ക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ പ്രയേണ വിമുഖനാണ്.

- 29 ബാലേന്ദ്രവക്ത്രാണുവികാസഭാവാൽ
ബഭ്രുഃ പലാശാന്യതിലോഹിതാനി
സഭ്യോ വസന്തേന സമാഗതാനാം
നഖക്ഷതാനീവ വനസ്ഥലീനാം.
- 30 ലഗ്നഭിരേഹാഞ്ജനഭക്തിചിത്രം
മുഖേ മധുശ്രീസ്തീലകം പ്രകാശ്യ
രാഗേണ ബാലാരുണകോമളേന
ചുതപ്രവാളോഷ്ണമലംചകാര.
- 31 മൃഗാഃ പ്രിയാളദ്രുമഞ്ജരീണാം
രജഃകണ്ഠൈർവിഘ്നീതദൃഷ്ടിപാതാഃ
മദോദ്ധതാഃ പ്രത്യനിലം വിചേത-
്യനസ്ഥലീർമർമ്മരപത്രമോക്ഷാഃ.
- 32 ചുതാങ്കുരാസ്വാദകഷായകണ്ഠഃ
പുംസ്തോകിലോ യന്മധുരം ചക്രജ
മനസ്വിനീമാനവിഘാതദക്ഷം
തദേവ ജാതം വചനം സ്മരസ്യ.
- 33 ഹിമവ്യപായാദിശഭാധരാണാം-
മാപാഞ്ചരീഭൂതമുഖച്ഛാവീനാം
സ്വേദോൽഗമഃ കിംപുരുഷാംഗനാനാം
ചക്രേ പദം പത്രവിശേഷകേഷ്യ.
- 34 തപസ്വിനഃ സ്ഥാണവന്തൈകസന്ധ്യാ-
മാകാലികീം വീക്ഷ്യ മധുപ്രവൃത്തിം
പ്രയത്നസംസ്തംഭിതവിക്രിയാണാം
കമഞ്ചിദീശാ മാനസാം ബഭ്രുവുഃ.
- 35 തം ദേശമരോപിതപുഷ്പാപേ
രതിഭിതീയേ മദനേ പ്രപന്നേ
കാഷ്ഠാഗതസ്തേഹരസാനവിധൗ
ദന്ധാനി ഭാവം ക്രിയയാ വിവവ്രുഃ.
- 36 മധു ഭിരേഹഃ കസുമൈകപാത്രേ
പപൌ പ്രിയം സ്വാമനുവർത്തമാനഃ
ശൃംഗേണ ച സ്പർശനീമീലിതാക്ഷീ
മൃഗീമകണ്ഡുയത കൃഷ്ണസാരഃ.
- 37 ദൈവ രസാൽ പങ്കജരേണുഗന്ധി
ഗജായ ഗന്ധുഷജലം കരേണഃ
അലോപഭക്തേന ബിസേന ജായാം
സംഭാവനാമാസ രമാംഗനാമാ.
- 38 ഗീതാന്തരേഷു ശ്രമവാരിലേഗൈഃ
കിഞ്ചിത്സമുച്ഛിതപത്രലേഖം
പുഷ്പാപാനവാലുണ്ണിതനേത്രശോഭി
പ്രിയാമുഖം കിംപുരുഷശ്ചുച്ഛംബ.

29. വികാസം പ്രാപിജ്ഞായ്കയാൽ ചന്ദ്രമലപോലെ വളഞ്ഞവയും ഏറ്റവും ചുരുക്കവയുമായ പാലാശിൻപൂക്കൾ, അപ്പോൾത്തന്നെ വസന്തത്തോടുചേർന്ന വനസ്ഥലികളുടെ നക്ഷത്രത്തരംപോലെ ശോഭിച്ചു.
30. വസന്തലക്ഷ്മി മുഖത്തു വണ്ടാകുന്ന അഞ്ചുനാലകാണ്ടു വിശ്രിതരായ തിലകപുഷ്പമാകുന്ന പൊട്ടു തെളിയിച്ചതിനുശേഷം മാന്തളിരാകുന്ന അധരത്തിൽ ബാലാരണകോമളമായ ചെമ്പൊയമണിഞ്ഞു.
31. മദോന്മത്തങ്ങളും പ്രിയോളപ്പുഞ്ചൊടി കണ്ണിൽ വിഴുകയാൽ കാഴ്ച തടഞ്ഞവയുമായ മാനകൾ, ഇലകൾ കൊഴിയുമ്പോൾ മർമ്മശബ്ദമുണ്ടാക്കുന്ന കാട്ടിലെങ്ങും കാറ്ററിഞ്ഞതിരായി ഓടിനടന്നു.
32. മാവിൻതളിർ ഭക്ഷിച്ചു കണ്ണും തെളിഞ്ഞ ആൺകുയിലിന്റെ മധുരരൂപം മാനം നടിപ്പിരിക്കുന്ന പ്രണയിനിമാരുടെ അഭിമാനമില്ലാതാക്കുവാൻ സമർത്ഥമായ കാമദേവന്റെ വാക്കായിത്തീർന്നു.
33. മഞ്ഞുകാലം അവസാനിച്ചതുകൊണ്ടു തെളിഞ്ഞ അധരങ്ങളോടുകൂടിയവരും ഇളംവെളുപ്പാർന്ന മുഖശോഭ കൈവന്നവരുമായ കിമ്പുരുഷസ്ത്രീകളുടെ പത്തിക്കീറുകളിൽ വിയർപ്പ് സ്ഥാനം പിടിച്ചു.
34. സ്ഥാണവനത്തിൽ പാർക്കുന്ന താപസന്മാർ അസമയത്തുണ്ടായ ആ വസന്തപ്രവർത്തനം കണ്ടപ്പോൾ വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടി വികാരങ്ങളെ നിയന്ത്രിച്ചു മനസ്സിനെ പാട്ടിൽനിർത്തി.
35. പൂവില്ല കലച്ചുകൊണ്ടു രതിദേവിയായ് അന്തഗതനായി മദനൻ ആ വനപ്രദേശത്തിൽ പ്രവേശിച്ചതോടുകൂടി ഇണചേർന്ന എല്ലാജീവികളും പരമകാഷ്ടയെ പ്രാപിച്ച പ്രേമഭാവത്തെ പ്രവൃത്തികൊണ്ടു വെളിപ്പെടുത്തി.
36. വണ്ടു പ്രിയതമയെ അനുവർത്തിച്ചുകൊണ്ടു ദരേ പുഷ്പപാത്രത്തിൽ നിന്നു മധുരകൻ. കൃഷ്ണസാരമംഗം, സ്പർശസുഖംനിമിത്തം കണ്ണടച്ചു നില്ക്കുന്ന മറൻപേടയെ കൊമ്പുകൊണ്ടു മെല്ലെ തലോടി.
37. പിടിയുന്ന താമരപ്പുഞ്ചൊടിയുടെ മണമുള്ള ജലം കവിൾക്കൊണ്ടു പ്രേമത്തോടുകൂടി കൊമ്പനാനയ്ക്കു പകർന്നുകൊടുത്തു. ചക്രവാകപ്പക്ഷി പകുതി കടിച്ച താമരവളയം തന്റെ പ്രിയതമയ്ക്കു സല്ലരിച്ചു.
38. ഗാനാലാപങ്ങൾക്കിടയ്ക്കു വിയപ്പുള്ളികളാൽ അല്ലാപ്പും കതിൻ പത്തിക്കീറോടുകൂടിയതും മധുപാനത്താൽ ചുഴുന്ന കണ്ണുകൾകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നതുമായ പ്രിയതമയുടെ മുഖത്തെ കിംപുരുഷൻ ചുംബിച്ചു.

- 39 പര്യപ്തപുഷ്പസൗതബകസ്തനാഭ്യഃ
സ്തൂരൽപ്രവാളോഷമനോഹരാഭ്യഃ
ലതാവധൂഭ്യസ്തരവോഽപ്യവാപുർ-
വിനമ്രശാഖാജ്ജബന്ധനാനി.
- 40 ശ്രുതാപ്തരോഗീതിരപി ക്ഷണേസ്മിൻ
ഹരഃ പ്രസംഖ്യാനപരോ ബഭ്രുവ
ആത്മേശ്വരാണാം ന ഹി ജാതു വിപ്ലവഃ
സമാധിഭേദപ്രഭവോ ഭവന്തി.
- 41 ലതാഗൃഹഭാരഗതോഽഥ നന്ദീ
വാരപ്രകോഷാപ്പിതഹേമവേത്രഃ
മുഖാപ്പിതൈകാംഗുലിസംജ്ഞയൈവ
'മാ ചാപലാ'യേതി ഗണാൻ വ്യനൈഷിത്.
- 42 നിഷ്ഠവവൃക്ഷം നിമൃതദിരേഹം
മുകാഞ്ചജം ശാന്തമുഗപ്രചാരം
തപ്തമാസനാൽ കാന്നനമേവ സർവ്വം
ചിത്രാപ്പിതാരംഭമീവാവതസ്ഥം.
- 43 ദൃഷ്ടിപ്രപാതം പരിഹൃത്യ തസ്യ
കാമഃ പുരഃ ശുക്രമീവ പ്രയാണേ
പ്രാന്തഷ്ട സംസക്തനമേരുശാഖം
ധ്യാനാസ്തദം ഭൂതപതേർവിവേശ.
- 44 സ ദേവദാരുദ്രമവേദികായാം
ശാർദ്വലചമ്നവ്യവധാനവത്യാം
ആസീനമാസന്നശരീരപാത-
സ്രിയംബകം സംയമിനം ദദർശ.
- 45 പര്യകബന്ധസ്ഥിരപൂർവ്വകായ-
മുജായതം സന്നമിതോഭയാംസം
ഉത്താനപാണിദായസന്നിവേശാൽ
പ്രഹുല്പരാജീവമിവാങ്കമദ്ധ്യേ,
- 46 ഭജംഗമോന്നദ്ധജടാകലാപം
കണ്ണാവസക്തദിഗുണാക്ഷസൂത്രം
കണ്ഠപ്രഭാസംഗവിശേഷനീലം
കൃഷ്ണതപം ഗ്രന്ഥിമതീം ഭധാനം,
- 47 കിഞ്ചിൽപ്രകാശസൗതിമിതോഗ്രതാരൈർ-
ഭൂവിക്രിയായാം വിരതപ്രസംഗൈഃ
നേത്രൈരവിസ്മിതപക്ഷുമാലൈർ-
ലക്ഷീകൃതപ്രാണരധോമയുഖൈഃ,
- 48 അപൂഷ്ടിസംരംഭമീവാംബുവാഹ-
മപാമിവാധാരമന്തരംഗം
അന്തശ്ചരാണാം മരുതാം നിരോധ-
നിവരതനിഷ്ഠവമിവ പ്രഭീപം,

39. മുഴക്ക മലർക്കലകളാകുന്ന സ്വന്തമോടുകൂടിയവരും തുടിക്കുന്ന പല്ലവായരങ്ങൾകൊണ്ടു മനോഹാരിണികളുമായ ലതാപനിതമാരിൽനിന്നും, മരങ്ങൾ, താഴ്ന്ന ശാഖകളാകുന്ന കരങ്ങളുകൊണ്ടുള്ള ആലിംഗനങ്ങളെ അനുഭവിച്ചു.
40. ഇങ്ങിനെയുള്ള ആ സമയത്തു അപ്സരസ്രീകളുടെ ഗാനങ്ങൾ കേട്ടിട്ടും ഗേവാൻ ശങ്കരൻ സമാധിയിൽ ഉറച്ചിരുന്നു. ആത്മേശ്വരന്മാരുടെ സമാധിയ്ക്കു ഭംഗം വരുത്തുവാൻ ഒരിക്കലും വിചലനങ്ങൾ ശക്തങ്ങളാകയില്ല.
41. ആ സമയത്തു വള്ളിക്കുടിലിന്റെ പ്രവേശനദ്വാരത്തിൽ നില്ക്കുന്ന നന്ദികേശ്വരൻ പൊൻചുരുൾ ഇടത്തുകൈത്തണ്ടയിൽ ചേർത്തുവെച്ച വാജുനേരെ ഒരു വിരൽവെച്ചു കാണിച്ച ആഗ്രഹംകൊണ്ടുതന്നെ "ചാപല്യം കാണിക്കരുത്" എന്ന ഭൂതഗണങ്ങളെ ശാസിച്ചു.
42. പ്രക്ഷങ്ങൾ അനങ്ങിയില്ല, വണ്ടുകൾ മുരങ്ങിപ്പ, പക്ഷികൾ മിങ്ങിയില്ല, മൃഗങ്ങൾ സഞ്ചരിച്ചില്ല—ആ നന്ദിയുടെ ആജ്ഞയാൽ ആ കാഴ്ച മുഴുവനും ചിത്രത്തിലെഴുതിയതുപോലെ (നിശ്ചലമായി) നിന്നു.
43. യാത്ര പുറപ്പെടുമ്പോൾ മുമ്പിൽ ശുക്രന്റെ എന്നപോലെ നന്ദികേശ്വരന്റെ നോട്ടപ്പാടിൽനിന്നൊഴിഞ്ഞുകൊണ്ടു കാമദേവൻ, നാലുപാടും നമേരുശാഖകൾ ഇടതിങ്ങി നില്ക്കുന്ന ഗിരന്റെ ധ്യാനസ്ഥാനത്തു എത്തിച്ചേർന്നു.
44. പുലിത്തോൽവിരിപ്പുകൊണ്ടു മറഞ്ഞിട്ടുള്ള ദേവദാരുവൃക്ഷത്തറയിൽ ഇരിക്കുന്നവനും സംയചിയുമായ മുക്കണ്ണനെ ശരീരനാശമടുത്തിരുന്ന കാമദേവൻ കണ്ടു.
45. വീരാസനം ബന്ധിക്കുകയാൽ സ്ഥിരമായ പൂർവകായത്തോടുകൂടി നേരെ നിവർന്നിരിക്കുന്നവനും ഇരുതോളുകളും അല്പം കനിച്ച മടിയിൽ രണ്ടുകൈകളും വിടർന്ന നാമരപ്പുപ്പോലെ മലർത്തിവെച്ചിട്ടുള്ളവനുമായിരുന്നു മുക്കണ്ണൻ.
46. പാമ്പുകളെക്കൊണ്ടു മേൽപ്പോട്ടുകെട്ടിയ ജടാമണ്ഡലത്തോടുകൂടിയവനും കണ്ണങ്ങളിൽ രണ്ടിടയായി തദ്രാക്ഷരാല ധരിച്ചിട്ടുള്ളവനും കണ്ണത്തിലെ പ്രഭ ചേരുകയാൽ കൂടുതൽ നിലിമപുണ്ടു, കെട്ടുള്ള കൃഷ്ണാജിന മേന്തിയവനുമായിരുന്നു മുക്കണ്ണൻ.
47. അല്പം പ്രകാശത്തോടുകൂടി നിശ്ചലങ്ങളായും ഉഗ്രങ്ങളായുമുള്ള കണ്ണനികളോടുകൂടിയവയും തീരെ അനങ്ങാത്ത പുരികങ്ങളുള്ളവയും ഇളക്കമറ്റ ഇമകളോടു ചേർന്നവയും കിരണങ്ങൾ കീഴോട്ടു വിഴുന്ന്വയുമായ മൂന്നു കണ്ണുകളും നാസാഗ്രത്തിൽ ഉറപ്പിച്ചിരിക്കുന്നവനുമായിരുന്നു മുക്കണ്ണൻ.
48. ഉള്ളിലെ പ്രാണവായുക്കളെ അടക്കിനിർത്തുകനിമിത്തം മാറി ചൊരിയാൻ തീടക്കുറപ്പാതെ നിൽക്കുന്ന കാർമ്മേലംപോലെയും തിരകളടങ്ങി നിലുക്കുന്ന സമുദ്രംപോലെയും കാരോൽക്കാതെ അനങ്ങാതെ കത്തുന്ന ദീപശിഖപോലെയും വർത്തിക്കുന്നവനായിരുന്നു മുക്കണ്ണൻ.

- 49 കപാലനേത്രാന്തരലബ്ധമാനൈർ-
 ജ്യോതിഃപ്രരോഹൈരുദിതൈഃ ശിരസ്സഃ
 ള്ലാളസ്യത്രാധികസൗകമാര്യാം
 ബാലസ്യ ലക്ഷ്മീം ശുപയന്തമിന്ദോഃ,
- 50 മനോ നവഭാരനിഷിദ്ധവൃത്തി
 ഹൃദി വ്യവസ്ഥാപ്യ സമാധിവശ്യം.
 യമക്ഷരം ക്ഷേത്രവിഭോ വിഭുസ്ത-
 മാത്മാനമാത്മന്യവലോകയന്തം.
- 51 സ്തരസ്തമാഭൂതമയശ്ചനേത്രം
 പശ്യന്നഭൂതാനനസാപ്യധൃഷ്ടം
 നാലക്ഷയൽ സാധ്യസസന്നഹസ്തഃ
 സ്രസ്തം ശരം ചാപമപി സ്വഹസ്താൽ.
- 52 നിർവ്വാണഭൂയിഷ്ഠമമാസ്യ വീര്യം
 സസ്യക്ഷയന്തീവ വപുർഗുണേന
 അനപ്രയാതാ വനഭേവതാഭ്യോ-
 മദൃഗ്യത സ്ഥാവരരാജകന്യാ,
- 53 അശോകനിർഭന്ധിതപത്മരാഗ-
 മാക്രഷ്ടഹേമദ്യുതികണ്ഠികാരം
 മുക്താകലാപീകൃതസിന്ധുവാരം
 വസന്തപുഷ്പാഭരണം വഹന്തീ,
- 54 ആവർജ്ജിതാ കിഞ്ചിദിവ സ്തനാഭ്യോ-
 വാസോ വസാനാ തരുണാർക്കരാഗം
 സുജാതപുഷ്പസ്തബകാവനമ്രാ
 സഞ്ചാരിണീ പല്ലവിനീ ലതേവ,
- 55 സ്രസ്താം നിതംബാഭവലംബമാനാ
 പുനഃപുനഃ കേസരദാമകാഞ്ചീ-
 ന്യാസീകൃതാം സ്ഥാനവിഭാ സ്തരേണ
 മൗരവീം ദിതീയാമിവ കാമുകസ്യ.
- 56 സുഗന്ധിനിശ്ചാസവിവൃദ്ധതൃഷ്ണം
 ബിംബാധരാസന്നചരം ദിരേഹം
 പ്രതിക്ഷണം സംഭ്രമലോലദൃഷ്ടീർ-
 ലീലാരവിന്ദേന നിവാരയന്തീ.
- 57 താം വീക്ഷ്യ സർപ്പാവയവാനവദ്യാം
 രതേരപി ഹ്രീതിമിവാദധാനാം
 ജിതേന്ദ്രിയേ ശുലിനി പുഷ്പചാപഃ
 സ്വകർമ്മസിദ്ധിം പുനരാശശംസ.
- 58 ഭവിഷ്യതഃ പത്യുത്ഥാ ച ശംഭോഃ
 സമാസസാദ പ്രതിഹാരഭ്രമിം
 യോഗാൽ സ ചാന്തഃ പരമാത്മസംജ്ഞം
 ദൃഷ്ട്വാ പരം ജ്യോതിരപാരരാമ.

49. നലയിൽനിന്നുദിച്ച ബ്രഹ്മകപാലത്തിലെ കണ്ണുകളിൽക്കൂടി പരതേജസ് വരുന്ന തേജസ്സിന്റെ അകാരങ്ങൾകൊണ്ടു താമരനൂലിനേക്കാൾ നേർമ്മയേറിയ ബാലപന്ത്രന്റെ കാന്തിയെ മങ്ങിപ്പിക്കുന്നവനുമായിരുന്നു മുക്കണ്ണൻ.
50. നവഭാരങ്ങളിലൂടെയുള്ള പ്രവർത്തനങ്ങളിൽനിന്നു നിവർത്തിപ്പിച്ച മനസ്സിനെ സമാധിയാക്കി വശപ്പെടുത്തി ഹൃദയത്തിലുറപ്പിച്ചു. ക്ഷേത്രജ്ഞന്മാർ അക്ഷരമെന്നു യാതൊരുത്തനെ അറിയുന്നുവോ ആ ആത്മാവിനെ ആത്മാവിൽ കണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവനുമായിരുന്നു മുക്കണ്ണൻ.
51. മനസ്സുകൊണ്ടുപോലും ആക്രമിക്കുവാൻ സാധിക്കാത്ത മേൽവണ്ണിച്ച വിധത്തിലുള്ള മുക്കണ്ണനെ സമീപത്തുതന്നെ കണ്ടപ്പോൾ കാമദേവൻ ഭയംനിമിത്തം കൈ കഴഞ്ഞു അമ്പം വില്ലും തന്റെ കയ്യിൽനിന്നു ഊർവീണതു് അറിഞ്ഞില്ല.
52. ആ സമയത്തു മിക്കവാറും കെട്ടിരുന്ന കാമദേവന്റെ വീയുത്തെ തന്റെ ശരീരസൗന്ദര്യത്താൽ ഉരുകിത്തീർച്ചകൊണ്ടെന്നപോലെ രണ്ടു വനദേവതകളാൽ പിൻതുടരപ്പെട്ട പാവ്യതി വരുന്നതായി കാണപ്പെട്ടു.
53. പത്മരാഗത്തെ നിരീക്ഷിക്കുന്ന അശോകസുന്ദരൻ, കാഞ്ചനശോഭയെ അധിഷ്ഠിപ്പിക്കുന്ന കണ്ണികാരപ്പൂക്കൾ, മുത്തുമാലയാക്കി നിർമ്മിച്ച കരിനൈച്ചിപ്പൂക്കൾ എന്നിങ്ങനെ വസന്തപഷ്പഞ്ചരംകൊണ്ടുള്ള ആഭരണങ്ങൾ അണിഞ്ഞവളായിരുന്നു പാവ്യതി.
54. സ്നേഹരത്നാൽ അല്പം കനിയുകയും ബാലസുന്ദനെപ്പോലെ തുടുപ്പുള്ള പട്ടവസ്ത്രം ധരിക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നതിനാൽ കനത്ത പൂങ്കുലകളാൽ ചാഞ്ഞു തളിരുകളാൽ അലംകൃതയായി നവനവതന്ന വള്ളിയെപ്പോലെയായിരുന്നു പാവ്യതി.
55. യോഗ്യമായ സ്ഥാനമറിയുന്ന കാമദേവനാൽ നിക്ഷേപിക്കപ്പെട്ട വില്ലിന്റെ രണ്ടാമത്തെ ഞാണെന്നപോലെയുള്ളതും നിതംബത്തിൽനിന്നു കിഴിഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതുമായ ഇലഞ്ഞിപ്പൂമാലകൊണ്ടുള്ള അരഞ്ഞാൺ വീണ്ടും വീണ്ടും മേല്പോട്ടേറിക്കൊണ്ടിരുന്നു പാവ്യതി.
56. സൗന്ദര്യമേറിയ നിശാസത്തിൽ കൊതിവലിച്ച ബിംബാധരത്തിനുചുറ്റും പാറിക്കളിക്കുന്ന ഭ്രമരത്തെ യേവഞ്ചലങ്ങളായ ദൃഷ്ടികളോടെ നോക്കി കളിത്താമരപ്പൂവുകൊണ്ടു തടഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു പാവ്യതി.
57. എല്ലാ അവയവങ്ങളിലും നിദ്രോഷയും രതിക്കുപോലും ലജ്ജയുള്ള വാക്കുന്നവളുമായ അവളെ കണ്ടതോടുകൂടി പൂവമ്പൻ, ഇന്ദ്രിയനിഗ്രഹം ചെയ്തു ശിവനിൽ തന്റെ കാര്യം സാധിക്കുമെന്നു വീണ്ടും ആശിച്ചു.
58. പാവ്യതി ഭാവിവരനായ ശിവന്റെ പടിഞ്ഞാൽ എത്തുകയും ചെയ്തു. അദ്ദേഹം പരമാത്മാവാകുന്ന പരമജ്യോതിസ്സിനെ ഹൃദയത്തിൽ ദർശിച്ചിട്ടു യോഗത്തിൽനിന്നു വിരമിക്കുകയും ചെയ്തു.

- 59 തതോ ഭുജംഗാധിപതേഃ ഫണാഭീ-
 രധഃ കഥഞ്ചിതീ യുതഭൂമിഭാഗഃ
 ശന്നൈഃ കൃതപ്രാണവിമുക്തിരീശഃ
 പര്യുകണ്ഡം നിബിഡം ബിഭേഭഃ.
- 60 തസൈമ ശശംസ പ്രണിപത്യ നന്ദീ
 ശുശ്രൂഷയാ ശൈലസുതാമുപേതാം
 പ്രവേശയാമാസ ച ഭന്തുരേനാം
 ഭൂക്ഷേപമാത്രാന്നമതപ്രവേശാം.
- 61 തസ്യഃ സഖീഭ്യം പ്രണിപാതപൂർവ്വം
 സ്വഹസ്തലേനഃ ശിശിരാത്യയസ്യ
 വ്യകീര്യത ത്ര്യംബകപാദമുലേ
 പുഷ്പോപായഃ പല്ലവഭംഗഭിന്നഃ.
- 62 ഉമാപി നീലാളകമദ്ധ്യശോഭി
 വിസ്രംസയന്തീ നവകണ്ഠികാരം
 ചകാര കണ്ഠച്യുതപല്ലവേന
 മുരൂഢാ പ്രണാമം വൃഷഭധ്വജായ.
- 63 'അനന്യഭാജം പതിമാപ്തഹീ'തി
 സാ ഭവ്യമേവാഭിഹിതാ ഭവേന
 ന ഹീശ്വരവ്യാഘ്രതയഃ കദാചിത്
 പുഷ്പന്തി ലോകേ വിപരീതമത്ഥം.
- 64 കാമസ്ത ബാണാവസരം പ്രതീക്ഷ്യ
 പതംഗവദ്വഹ്നിമുഖം വിവിക്ഷുഃ
 ഉമാസമക്ഷം ഹരബദ്ധലക്ഷ്യഃ
 ശരസനജ്യം മുഹൂരാമമർശ.
- 65 അഥോപനിന്ത്യേ ഗിരിശായ ഗൌരീ
 തപസ്വിനേ താമ്രരൂപാ കരേണ
 വിശോഷിതാം ഭാന്നമതോ മയ്യവൈർ-
 മന്ദാകിനീപുഷ്പകരബീജമാലാം.
- 66 പ്രതിഗ്രഹീതും പ്രണയിപ്രിയത്വാൽ
 ത്രിലോചനസ്താമുപചക്രമേ ച
 സമ്മോഹനം നാമ ച പുഷ്പധന്വാ
 ധനുഷ്യമോഘം സമധത്ത ബാണം.
- 67 ഹരസ്ത കിഞ്ചിത് പരിലപ്തയൈര്യ-
 ശ്വരോദയാരംഭേ ഇവാംബരശിഃ
 ഉമാമുഖേ ബിംബഫലാധരോഷേ
 വ്യാപാരയാമാസ വിലോചനാനി.
- 68 ചിവുണ്ഡതീ ശൈലസുതാപി ഭാവ-
 മംഗൈഃ സ്ഫുരൽബാലകഭംബകല്ലൈഃ
 സാചിക്രിയാചാരതരേണ തന്മയത
 മുഖേന പര്യസ്തവിലോചനേന.

59. അതിനുശേഷം, താൻ ഇരിക്കുന്ന ഭൂഭാഗത്തെ, അടിയിൽ അന്നന്തൻ പടങ്ങുകൊണ്ടു ആയാസപ്പെട്ടു താങ്ങിനില്ക്കുവേ ശിവൻ മെല്ലെ മെല്ലെ പ്രാണവായുക്കളെ പുറത്തുവിട്ടു ദൃഢമായിരുന്ന വീരാസനബന്ധത്തെ ശിഥിലീകരിച്ചു.

60. നന്ദി നമസ്സരിച്ചുകൊണ്ടു, ശൈലജ ശുശ്രൂഷയ്ക്കു വന്നുനില്ക്കുന്നതായും വിവരം പരമശിവനോടണർത്തിച്ചു. സ്വാമി പുരികക്കൊടിയുടെ ഇളക്കി കൊണ്ടുമാത്രം പ്രവേശാനുവാദം നല്കിയപ്പോൾ അവളെ അകത്തേക്കു പ്രവേശിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു.

61. അവളുടെ തോഴിമാർ രണ്ടുപേരും സ്വന്തം കൈകൊണ്ടു പഠിച്ചവയും തളിരുകൾ ഇടകലന്നിട്ടുള്ളവയുമായ വസന്താരംഭത്തിലെ പുഷ്പങ്ങളെ ശിവന്റെ തൃപ്പാദങ്ങളിൽ നമസ്കാരപൂർവ്വം സമർപ്പിച്ചു.

62. പാവ്യതിയും കുറുത്ത കുറുനിരകൾക്കിടയിൽ വിളങ്ങുന്ന പതുകണ്ണികാരപ്പൂക്കൾ കിഴിഞ്ഞുതുങ്ങുമാറും കണ്ണുങ്ങളിലണിഞ്ഞ തളിരുകൾ കൊഴിയുമാറും ശിരസ്സുകൊണ്ടു പരമശിവനെ നമസ്സരിച്ചു.

63. "നിനക്കു മഹാരാജായും ഭജിക്കാത്ത ഭർത്താവുണ്ടാകട്ടെ" എന്നു ഭഗവാൻ ശങ്കരൻ, വരാനിരിക്കുന്ന കാര്യംതന്നെ അവളോടു അരുളിച്ചെയ്തു. സമ്പ്രേശ്വരന്മാരുടെ അരുളപ്പാടുകൾ ഒരിക്കലും വിപരീതാർത്ഥമുളവാക്കുകയില്ലതന്നെ.

64. കുമനാകളെ പതംഗത്തെപ്പോലെ അഗ്നിയുടെ വായിൽ പ്രവേശിക്കുവാൻ ഒരുങ്ങി ശരമെയുവാറുള്ള സമയംനോക്കി പാവ്യതിയുടെ മുമ്പിൽവെച്ചു ശിവനെ ലക്ഷ്യമാക്കി അമ്പോടുകൂടിയ വില്ലിന്റെ ഞാണിനെ വീണ്ടും വീണ്ടും സ്പർശിച്ചു.

65. അപ്പോൾ പാവ്യതി, വെയിലിലുണക്കിയ, മന്ദാകിനിയിലെ താമരയുടെ കരുക്കൾകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ മാലായ തുടുത്ത കൈകൊണ്ടു തപസ്വിയായ ശിവനു നീട്ടിക്കാട്ടി.

66. ശിവൻ ഭക്തജനവാത്സല്യംകൊണ്ടു് അതു കൈക്കൊള്ളുവാൻ തയ്യാറായി. (അതേസമയത്തു) പുഷ്പബാണൻ സമ്മോഹനമെന്നു നാമമുള്ള അമോഘരായ ശരം ചാപത്തിൽ തൊടുക്കുകയുംചെയ്തു.

67. ശിവനാകട്ടെ, ചന്ദ്രോദയം ആരംഭിക്കുമ്പോൾ ആഴിയെന്നപോലെ അല്പം മനസ്സിളകുകയാൽ തൊണ്ടിപ്പഴംപോലുള്ള ചുണ്ടുകളോടുകൂടിയ പാവ്യതിയുടെ വദനത്തിൽ മൂന്നുകണ്ണും വ്യപരിപ്പിച്ചു.

68. ഗിരിമകളും രോമാഞ്ചം നിമിത്തം മൊട്ടിട്ടു നില്ക്കുന്ന ഞെക്കടമ്പുപോലുള്ള അവയവങ്ങളുമായി ലാവണ്യം വഴിയുമാറു് മുഖംതിരിച്ചു സുന്ദരമായ കടാക്ഷവീക്ഷണത്തോടുകൂടി നിന്നു.

- 69 അഥമന്ത്രിയക്ഷോഭമേയുഗ്മനേത്രഃ
 പുനർവശിതപാൽ ബലവന്നിഗൃഹ്യ
 ഹേതും സ്വചേതോവികൃതേർദിദൃക്ഷുർ-
 ദിശാമുപാനേഷു സസർജ്ജ ദൃഷ്ടിം,
- 70 സ ദക്ഷിണാപാംഗനിവിഷ്ടമുഷ്ടിം
 നതാംസമാകഞ്ചിതസവ്യപാദം
 ദദർശ ചക്രീകൃതചാരുചാപം
 പ്രഹർത്തുമഭ്യുദ്യതമാത്മയോനിം.
- 71 തപഃപരാമർശവിപുലമന്യോർ-
 ഭൂഭംഗദണ്ഡ്വപ്രേക്ഷ്യമുഖസ്യ തസ്യ
 സ്തൂരന്നദർച്ചിഃ സഹസാ തൃതീയാ-
 ദക്ഷണഃ കൃശാനഃ കില നിഷ്പപാത.
- 72 'ക്രോധം പ്രഭോ! സംഹര സംഹരേ'തി
 യാവൽ ഗിരഃ ഖേ മരുതാം ചരന്തി
 താവൽ സ വഹ്നിർഭവനേത്രജന്മാ
 ഭസ്മാവശേഷം മദനം ചകാര.
- 73 തീവ്രാഭീഷംഗപ്രഭവേണ വൃത്തിം
 മോഹേന സംസ്തംഭയതേന്ദ്രിയാണാം
 അജ്ഞാതഭർത്തുവ്യസനാ മുഹൂർത്തം
 കൃതോപകാരേവ രതിർബുഭുവ.
- 74 തമാശു വിഘ്നം തപസസ്തപസ്വീ
 വനസ്തതിം വഭ്രു ഇവാവഭ്യേ
 സ്രീസന്നിക്ഷം പരിഹർത്തമിച്ഛ-
 നന്തദ്യേ ഭൂതപതിഃ സഭൂതഃ.
- 75 ശൈലാത്മജാപി പിതൃരുച്ഛിരസോഭിലാഷം
 വൃതം സമർഥ്യ ലളിതം വപുരാത്മനശ്ച
 സഖ്യോഃ സമക്ഷമിതി ചാധികജാതലജ്ജാ
 ശൂന്യം ജഗാമ ഭവനാഭിമുഖീ കഥഞ്ചിൽ.
- 76 സപദി മുകുളിതാക്ഷീം തദ്രസംരംഭേത്യാ
 ദഹിതരമനകമ്പ്യമാമിരാദായ ദോർഭ്യം
 സുരഗജ ഇവ ബിഭ്രൽ പത്മിനീം ദന്തലഗ്നാം
 പ്രതിപഥഗതിരാസീഭോഗദീപ്തീകൃതാംഗഃ.

ഇതി തൃതീയഃ സർഗ്ഗഃ

ചതുർത്ഥഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 അഥ മോഹപരായണാ സതീ
 വിവശാ കാമവധൂർവിബോധിതാ
 വിധിനാ പ്രതിപാദയിഷ്യതാ
 നവവൈധവ്യമസഹ്യവേദനം.

69. അപ്പോഴേക്കും ശിവൻ ഇന്ദ്രിയങ്ങളുടെ ദേഷാഭം തന്റെ സംയമ ശക്തിയാൽ നല്ലപോലെ അടക്കിയിട്ട് തന്റെ മനോവികാരത്തിന് കാരണമെന്നെന്ന് കണ്ടുപിടിപ്പാനായി എല്ലാഭാഗത്തേക്കും കണ്ണുയച്ചു.

70. അദ്ദേഹം, വലഞ്ഞ കടക്കണ്ണിനരികിൽ മുപ്പി ചേർത്ത ചുമൽ കനിഞ്ഞു ഇടംകാൽ ഒട്ടു വളച്ചു അഴകറ്റ ചാപം വലിച്ചു വട്ടംവെപ്പിച്ചു എയ്യുവാൻ ഒരുങ്ങി നിൽക്കുന്ന മന്മഥനെ കണ്ടു.

71. തപസ്സിനെ പരമാർശിച്ചതുമിമിത്തം ക്രൂരനായി ചില്ലിക്കൊടി വളഞ്ഞുയരുകയാൽ നോക്കുവാൻ വയ്യാത്ത മുഖത്തോടുകൂടിയ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മൂന്നാം തൂക്കണ്ണിൽനിന്നു ക്ഷണത്തിൽ തീക്കട്ടെ പൊട്ടിത്തെറിച്ചു.

72. 'പ്രഭോ! ക്രോധം ഒഴൊന്നെമേ ഒതുക്കണമേ' എന്ന ദേവന്മാരുടെ വാക്കുകൾ ഗഗനത്തിൽ പരക്കുന്നതിനുമുമ്പു ഹരന്റെ കണ്ണിൽനിന്നു ഉറവായ ആ അഗ്നി മനോഭവനെ സ്പർശമാക്കിക്കളഞ്ഞു.

73. തീവ്രമായ ആഘാതം നിമിത്തം ഇന്ദ്രിയവൃത്തികളെ സ്തംഭിപ്പിച്ചു കളഞ്ഞ മോഹാലസ്യത്താൽ ഭർത്തൃദുഃഖം അറിയാനിടയാകാതിരുന്നതിനാൽ രതി അല്പനേരത്തേക്കു ഉപകാരം ചെയ്യപ്പെട്ടവളെപോലെയായി.

74. തപസ്വിയായ ഹരൻ, വൃക്ഷത്തെ ഇടിത്തീയെന്നപോലെ ആ തപോവിപ്ലവത്തെ ക്ഷണത്തിൽ നശിപ്പിച്ചിട്ട്, സ്രീസാമീപ്യത്തെ ഒഴിവാക്കാൻവേണ്ടി ഭൂതഗണത്തോടുകൂടി മറഞ്ഞുകളഞ്ഞു.

75. പാപ്തീയാവട്ടെ അച്ഛന്റെ ഉന്നതമായ ആഗ്രഹവും തന്റെ ലളിതമായ രൂപവും പാഴായെന്നുറച്ചും സഖികളുടെ മുമ്പിൽവെച്ചായല്ലോ എന്നു ചിന്തിച്ചു കൂടുതൽ ലജ്ജപൂർണ്ണം ശൂന്യഹൃദയമായിട്ട് എങ്ങനെയോ ഗൃഹത്തിനനേക്കു നടന്നു.

76. ആളന്റെ ക്രോധം കണ്ടു ഭയപ്പെട്ടു കണ്ണടഞ്ഞുപോയ ദയനീയയായ പുത്രിയെ ഹിമവാൻ വന്ന രണ്ടു കൈകൾകൊണ്ടെടുത്തു, താമരവല്ലിയെ കൊമ്പുകളിലെടുത്ത ഐരാവതത്തെപോലെ ഗതിവേഗംകൊണ്ടു നീളുന്ന ശരീരത്തോടുകൂടി തിരിച്ചുനടന്നു.

മൂന്നാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

നാലാം സർഗ്ഗം

1. പിന്നീട് അബോധാവസ്ഥയിൽ അകപ്പെട്ടിരുന്ന, വൈവശ്യംപൂർണ്ണ കഥപതി (രതി) അസഹ്യമായ വേദനയുളവാക്കുന്ന പുരുഷവധുവും അനുഭവിപ്പിക്കുവാൻ ഒരുമ്പെട്ട വിധിയാൽ ഉണർത്തപ്പെട്ടു.

- 2 അവധാനപരേ ചകാര സാ
പ്രജയാന്തോന്വിഷിതേ വിലോചനേ
ന വിവേദ തയോരതൃപ്തയോഃ
പ്രിയമത്യന്തവിലപ്തദർശനം.
- 3 അയി ജീവിതനാഥ! ജീവസീ-
ത്യഭിധായോത്ഥിതയാ തയാ പുരഃ
ദദൃശേ പുരുഷാകൃതി ക്ഷിതൌ
ഹരകോപാനലസ്തേ കേവലം.
- 4 അഥ സാ പുനരേവ വിഹാലാ
വസുധാലിംഗനധൂസരസംതനീ
വിലലാപ വികീർണ്ണമൂർദ്ധജാ
സമദഃഖാമിവ കപ്തതീ സ്ഥലീം.
- 5 “ഉപമാനമഭൂദിലാസിനാം
കരണം യത്തവ കാന്തിമത്തയാ
തദിദം ഗതമീദൃശീം ദശാം,
ന വിദീര്യേ, കഠിനാഃ ഖലു ശ്രീയഃ.
- 6 ക്വ ന മാം തപദധീനജീവിതാം
വിനികീര്യ ക്ഷണഭിന്നസൌഹൃദഃ
നളിനീം ക്ഷതസേതുബന്ധനേ
ജലസംഘാത ഇവാസി വിദൃതഃ.
- 7 കൃതവാസസി വിപ്രിയം ന മേ
പ്രതികൂലം ന ച തേ മയാ കൃതം
കിമകാരണമേവ ദർശനം
വിലപന്തൈരതയേ ന ദീയതേ?
- 8 സ്മരസി സ്മര! മേഖലാഗുണൈ-
രത ഗോത്രസംഖലിതേഷു ബന്ധനം
ച്യുതകേസരദൃഷ്ടിതേക്ഷണാ-
ന്യവതംസോല്പലതാഡിതാനി വാ?
- 9 ഹൃദയേ വസസിതി മൽപ്രിയം
യദവേദാചസ്തദവൈമി കൈതവം
ഉപചാരപദം ന ചേദിദം,
താമനംഗഃ, കഥമക്ഷതാ രതിഃ?
- 10 പരലോകനവപ്രവാസിനഃ
പ്രതിപത്ത്യേ പദവീമഹം തവ
വിധിനാ ജന ഏഷ വഞ്ചിത-
സ്തപദധീനം ഖലു ദേഹിനാം സുഖം.
- 11 രജനീതിമിരാവഗുണിതേ
പുരമാഗ്രേ ഘനശബ്ദവികൃബാഃ
വസതിം പ്രിയ! കാമിനാം പ്രിയം-
സ്തപദതേ പ്രാപയിതും ക ഇശ്വരഃ?

2. രോഹാലസ്യം തീർന്നപ്പോൾ അവൾ കണ്ണുകൾ മിഴിച്ചു ഉററുനോക്കി. തൃപ്തി വരാത്ത ഭാവത്തോടെ പ്രിയനെ ഇനി ഒരിക്കലും കാണുവാൻ സാധിക്കുകയില്ലെന്ന് അവൾ അറിഞ്ഞില്ല.

3. "അല്ലയോ ജീവനാഥ! അങ്ങു ജീവിച്ചിരിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ" എന്ന പറഞ്ഞു എഴുന്നേറ്റ അവൾക്കു മുമ്പിൽ, നിലത്തു പുരുഷരൂപത്തിലുള്ള, ശിവന്റെ കോപാഗ്നിയുടെ ഭസ്മമാത്രം കാണുമായി.

4. അതോടുകൂടി വീണ്ടും വിഹ്വലയായിത്തീർന്ന അവൾ ഭൂമിയിൽ കമിഴ്ന്നുവീണ സ്തനങ്ങളിൽ പൊടി പുറം തലമുടി ചിന്നിച്ചിതറിയും. ആ പ്രദേശത്തെ തുല്യഭുജമാക്കുവാൻ വിലപിച്ചു.

5. 'കാന്തിവിശേഷത്താൽ വിലാസികളുടെ ഉപമനമായിരുന്ന അങ്ങയുടെ ശരീരം ഇതാ ഈ അവസ്ഥയിലായി. ഞാൻ തകർന്നുപോകുന്നില്ല. സൂര്യൻ കരോരകൾ തന്നെ.

6. അങ്ങയിൽ മാത്രമർപ്പിക്കപ്പെട്ട ജീവിതത്തോടുകൂടിയ എന്നെ അങ്ങ ഒരു നിമിഷത്തിനുള്ളിൽ സ്നേഹം വിട്ട് ഉപേക്ഷിച്ചു. ചിറ തള്ളിമാറ്റി താമരയെ ഉപേക്ഷിച്ചു ജലസമുഹമെന്നപോലെ എങ്ങോട്ടാണ് കാടി പോയ്ക്കുളഞ്ഞത്?

7. അങ്ങ് എന്നിങ്ങ് ഇഷ്ടമില്ലാത്തതെന്നും ചെയ്തിട്ടില്ല. ഞാനും അങ്ങയ്ക്കു തിരയായി ഒന്നും ചെയ്തിട്ടില്ല. അങ്ങനെയൊരു കാരണവുമില്ലാത്തതിനെക്കുറിച്ച് വിലപിക്കുന്ന ഈ രതിക്ക് ഏന്തെങ്കിലും ദർശനം താഴെത്തെത്തുകൊണ്ടാണു്?

8. അല്ലയോ സുര! പേർ മാറിവിളിച്ച അവസരങ്ങളിൽ അരഞ്ഞാൻ കൊണ്ടു ബന്ധിച്ചതിനെയോ അല്ലെങ്കിൽ പരാഗം പൊഴിഞ്ഞു കണ്ണിൽ വീഴുമാറു, കാതിൽ ധരിച്ചിരുന്ന ഉൾപലപുഷ്പംകൊണ്ടു തല്ലിയതിനെയോ അങ്ങ സ്മരിക്കുന്നുവോ?

9. "നീ ഏന്റെ ഹൃദയത്തിൽ വസിക്കുന്നു" എന്നു അങ്ങ എന്നോടു പ്രിയവാക്കു പറഞ്ഞിരുന്നതു കേവലം നുണയാണെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. അതു ഭംഗിവാക്കായിരുന്നില്ലെങ്കിൽ അങ്ങയുടെ ശരീരം നശിച്ചതിനുശേഷവും രതി ഒരു ഹാനിയും കൂടാതെ ഇരിക്കുന്നതെങ്ങനെ?

10. പരലോകത്തിൽ പുതിയ അതിഥിയായിത്തീർന്നിട്ടുള്ള അങ്ങയുടെ പദവിയെ ഞാൻ പിൻതുടരുന്നതാണ്. വിധിയാൽ ഈ ലോകത്തിലെ ജനങ്ങളാണ് വഞ്ചിക്കപ്പെട്ടത്. ദേഹികളുടെ സുഖം അങ്ങയ്ക്കു ധീനമാണല്ലോ.

11. ഹേ വല്ലഭ! പട്ടണത്തിലെ വഴി രാത്രിയിൽ ഇരുട്ടു മുടിക്കിക്കെ, ഇടിമുഴക്കത്താൽ പേടിച്ചുവിറച്ച പ്രേയസികളെ കാമുകന്മാരുടെ പാപ്പിടത്തിൽ എത്തിച്ചുകൊടുപ്പാൻ അങ്ങൊഴികെ ആരാണാളാകുന്നത്?

- 12 നയനാനുരണാനി ഘൃണ്ണയൻ
വചനാനി സുഖലയൻ പദേ പദേ
അസതി തപയി വാരുണീമദഃ
പ്രമദാനാമധുനാ വിധംബനാ.
- 13 അവഗമ്യ കമീകൃതം വപുഃ
പ്രിയബന്ധോസ്തവ നിഷ്ഠലോദയഃ
ബഹുഭൂപി ഗതേ നിശാകര-
സ്തനന്താം ദുഃഖമനംഗ! മോക്ഷ്യതി.
- 14 ഹരിതാരുണചാരബന്ധനഃ
കളപുംസ്തോകിലശബ്ദസുചിതഃ
വദ സമ്പ്രതി കസ്യ ബാണതാം
നവചുതപ്രസുവോ ഗമിഷ്യതി?
- 15 അളിപംക്തിരനേകശസ്തായാ
ഗുണകൃത്യേ ധനുഷോ നിയോജിതാ
വിരന്തൈഃ കരുണസ്വന്നൈരിയം
ഗുരുശോകാമനുരോദിതീവ മം.
- 16 പ്രതിപദ്യ മനോഹരം വപുഃ
പുനരപ്യാദിശ താവദുത്ഥിതഃ
രതിഭൂതിപദേഷു കോകിലാം
മധുരാലാപനിസർഗ്ഗപണ്ഡിതാം.
- 17 ശിരസാ പ്രണിപത്യ യാചിതാ-
ന്യപഗുഹ്വാനി സവേപഥുനി ച
സുരതാനി ച താനി തേ രഹഃ
സ്തര! സംസ്മൃത്യ ന ശാന്തിരസ്തി മേ.
- 18 രചിതം രതിപണ്ഡിത! തപയാ
നവമംഗേഷു മമേദമാർത്തവം
ധ്രിയതേ കസുമപ്രസാധനം
തവ തച്ചാരു വപുൻ ദൃശ്യതേ.
- 19 വിബുധൈരസി യസ്യ ഭാരന്തൈ-
രാസമാപ്തേ പരികർമ്മണി സ്മൃതഃ
തഥിമം കരു ദക്ഷിണേതരം
ചരണം നിർമ്മിതരാഗമേഹി മേ.
- 20 അഹമേത്യ പതംഗവർത്തനാ
പുനരങ്കാശ്രയിണീ ഭവോമി തേ
ചതുരൈഃ സുരകാമിനീജനൈഃ
പ്രിയ! യാവന്ന വിലോഭ്യസേ ദിവീ.
- 21 'മദനേന വിനാകൃതാ രതിഃ
ക്ഷണമാത്രം കില ജീവിതേ'തി മേ
വചനീയമിദം വ്യവസ്ഥിതം
രമണ! തപാമനുയാമി യദ്യപി.

12. ചുവന്ന കണ്ണുകൾ ചുറ്റിപ്പിടിക്കുകയും പരംതോറും വാക്കുകളെ ഇട റിയ്ക്കുകയും ചെയ്യുന്ന മദ്യലഹരി, ഇനി അങ്ങയുടെ അഭാവത്തിൽ സ്ത്രീ കളെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം പരിഹാസകാരണം മാത്രമായി തീർന്നു പോകും.

13. അല്ലയോ അനന്ദഗ! ഉററ സ്നേഹിതനായ അങ്ങയുടെ ശരീരം കഥാവശേഷമായി എന്നറിഞ്ഞാൽ നിഷ്പഥലമായി ഉദിക്കുന്ന ചന്ദ്രൻ കറുത്തപക്ഷം കഴിഞ്ഞാലും തന്റെ കൃശതയെ വളരെ പ്രയാസപ്പെട്ടുകാത്രമേ ഉപേക്ഷിക്കുകയുള്ളൂ.

14. പച്ചയും ചുവപ്പും ഇടകലർന്ന ഭംഗിയാർന്ന ഞെട്ടിയോടുകൂടിയതും ആൺകയിലിന്റെ മധുരശബ്ദത്താൽ സൂചിപ്പിയ്ക്കപ്പെടുന്നതുമായ പുതിയ മാവിൻപൂവും, പറയും, ഇനി ആർക്കു അമ്പായിച്ചമയും?

15. അങ്ങയാൽ പല പ്രാവശ്യം വില്ലിന്റെ ഞാണിനായി ഉപയോഗിയ്ക്കപ്പെട്ട ഈ വണ്ടിൻനിര, ദയനീയസ്വരത്തിലുള്ള മുരളച്ചകൊണ്ടു്, കഠിനമായ സങ്കടമുള്ള എന്നോടൊപ്പം കരയുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു.

16. അങ്ങ സുന്ദരമായ ശരീരം സ്വീകരിച്ചു് ഏഴന്നേറു്, മധുരമായി പാടുന്നതിൽ സ്വയമേവ സാമർത്ഥ്യമുള്ള പെൺകയിലിനെ വീണ്ടും രതിയുടെ ഭൂതൃത്തിൽ നിയോഗിച്ചാലും.

17. ഹേ സുര! രഹസ്സിൽ അങ്ങയുടെ തലതാഴ്ത്തി നമസ്കരിച്ച അഭ്യർത്ഥിക്കപ്പെട്ട, വിറക്കൊണ്ടുകൊണ്ടുള്ള ആലിംഗനങ്ങളേയും കാമകേളികളേയും വീണ്ടും വീണ്ടും ഓക്കുപോലം ഏനിക്കു് ഒരു സമാധാനവുമുണ്ടാകുന്നില്ല.

18. രതിയിൽ സമർത്ഥനായുള്ളോവേ! എന്റെ അവയവങ്ങളിൽ അങ്ങയാൽ അണിയിയ്ക്കപ്പെട്ട പുതിയ വസന്തപുഷ്പപാദരേണം ഇപ്പോഴും നിലകൊള്ളുന്നു. അങ്ങയുടെ ആ സുന്ദരമായ ശരീരം കാണുന്നില്ലതാനും!

19. യാതൊരു കാലിലെ അണിയിക്കൽ പൂർണ്ണമാകുന്നതിന്നു മുമ്പാണോ അങ്ങയെ ദയയില്ലാത്ത ദേവന്മാർ സ്മരിച്ചതു് ആ ഈ എന്റെ ഇടത്തേക്കാലിലെ ചെമ്പഞ്ഞിച്ചാറണിയൽ മുഴുവനാക്കിത്തരൂ. വരൂ.

20. അല്ലയോ പ്രിയതമ! അങ്ങ സ്വർഗ്ഗത്തിൽ സമർത്ഥകളായ ദേവസ്ത്രീകളാൽ വശത്താക്കപ്പെടുന്നതിന്നു മുൻപുതന്നെ ഞാൻ അഗ്നിമാർഗ്ഗത്തിൽക്കൂടി വന്നു് അങ്ങയുടെ മടിയിൽ കയറിയിരുന്നതാണ്.

21. അല്ലയോ രമണ! ഞാൻ അങ്ങയെ പിന്തുടർന്നു വന്നാലും "കാമനോട് വേർപെടുത്തപ്പെട്ട രതി കറച്ചനേരം ജീവിച്ചുപോൽ" എന്ന അപവാദം നിലനില്ക്കുകതന്നെചെയ്യും.

- 22 ക്രിയതാം കഥമന്ത്യമണ്ഡനം
പരലോകതപരിതസ്യ തേ മയാ
സമമേവ ഗതോഽസ്യതർക്കിതം
ഗതിമംഗേന ച ജീവിതേന ച.
- 23 ഋജുതാം നയതഃ സ്തരാമി തേ
ശരമുത്സംഗനിഷണ്ണധന്വനഃ
മധുനാ സഹ സസ്തീതാം കഥാം
നയനോപാന്തവിലോകിതം ച തൽ.
- 24 ക്വ ന തേ ഏദയംഗമഃ സഖാ
കസുമായോജിതകാമ്യുകോ മധുഃ
ന ഖലുഗ്രന്ഥാ പിനാകിനാ
ഗമിതഃ സോഽപി സുഹൃൽഗതാം ഗതിം.''
- 25 അഥ തൈഃ പരിഭേവിതാക്ഷരൈർ-
ഏദയേ ദിശാശരൈരിവാഹതഃ
രതിമദ്യേവപത്തുമാതൃതാം
മധുരാത്മാനമദർശയൽ പുരഃ.
- 26 തമവേക്ഷ്യ തരോദ സാ ഭൃശം
സ്തനസംബാധമുരോ ജ്വലാന ച
സ്വജനസ്യ ഹി ഭുഖമഗ്രതോ
വിവൃതഭാരമിവോപജായതേ.
- 27 ഇതി ചൈനമുവാച ഭുഖിതാ
'സുഹൃദഃ പശ്യ വസന്ത! കിം സ്ഥിതം?
തദിദം കണശോ വികീര്യതേ
പവനൈർസ്പേ കപോതകണ്ഠൂരം.
- 28 അധി! സമ്പ്രതി ദേഹി ദർശനം
സ്മര! പര്യുത്സുക ഏഷ മായവഃ
ദധിതാസ്വനവസ്ഥിതം നൃണാം
ന ഖലു പ്രേമ ചലം സുഹൃജ്ജനേ.
- 29 അമുനാ നന്ദ പാർശ്വവർത്തിനാ
ജഗദാജ്ഞാം സസുരാസുരം തവ
ബിസതത്തുഗുണസ്യ കാരിതം
ധനുഷഃ പേലവപുഷ്പപത്രീണഃ.
- 30 ഗത ഏവ ന തേ നിവർത്തതേ
സ സഖാ ദീപ ഇവാന്നിലാഹതഃ
അഹമസ്യ ദശേവ, പശ്യ മാ-
മവിഷഹ്യവ്യസനേന ധൂമിതാം.
- 31 വിധിനാ കൃതമദ്ധ്യൈവൈശസം
നന്ദ മാം കരമവധേ വിമുഞ്ചതാ
അനപായിനി സംശ്രൂയഭൂമേ
ഗജഭഗേ പതനായ വല്ലഭീ.

22. പരലോകത്തിലേക്കു കരിച്ചുപോയ അങ്ങയ്ക്കു ഞാൻ എങ്ങിനെ യാൺ? ചരമാലങ്കരണംചെയ്യേണ്ടതു്? അങ്ങു ശരീരത്തോടും ജീവിതത്തോടുംകൂടി ഒരുമിച്ചുതന്നെ അവിപാരിതമായ ഗതിയെ പ്രാപിച്ചുവല്ലോ.

23. മടിയിൽ വില്ലുംവെച്ചു അമ്പിന്റെ വളവു തീർത്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന അങ്ങു ചിരിച്ചുകൊണ്ടു വസന്തനുമായി സംസാരിച്ചിരുന്നതും കടക്കണ്ണാൽ ചെരിഞ്ഞു നോക്കിയിരുന്നതും എന്റെ സ്മരണയിൽ വരുന്നു.

24. അങ്ങയുടെ അകമഴിഞ്ഞ സ്നേഹിതനും പുഷ്പങ്ങളെക്കൊണ്ടു വില്ലുണ്ടാക്കിത്തരുന്നവനുമായ വസന്തൻ ഇപ്പോൾ എവിടെ? അയാളും ഉഗ്രകോപനമായ പരമശിവനാൽ ചങ്ങാതി പോയ വഴിയ്ക്കുതന്നെ അയയ്ക്കപ്പെട്ടുവോ?'

25. അപ്പോൾ ആ വിലാപവാക്കുകളാൽ നഞ്ഞവുകളാലെന്നപോലെ മുറിവേല്പിക്കപ്പെട്ട വസന്തൻ ദുഃഖിതയായ രതിയെ ആശ്വസിപ്പിച്ചിരുന്നുവായി (രതിയുടെ) മുമ്പിൽ സ്വയം പ്രത്യക്ഷനായി.

26. അയാളെ കണ്ടപ്പോൾ അവൾ പൊട്ടികരഞ്ഞു. സ്നാനങ്ങൾ തെരിയുമാറു നെഞ്ഞെത്തിയ്ക്കുകയും ചെയ്തു. സ്വജനങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ ദുഃഖം തുറന്നു വിട്ടതുപോലെ തള്ളിപ്പറപ്പെട്ടമല്ലോ.

27. ദുഃഖിതയായ അവൾ അയാളോടു് ഇങ്ങിനെ പറയുകയും ചെയ്തു. 'വസന്ത! കൂട്ടുകാരന്റെ അവസ്ഥ എന്താണെന്നു നോക്കൂ. പ്രാവിനെപ്പോലെ കലർപ്പനിറം പൂണ്ട ആ സ്മേമിതാ കാറ്റിൽ തരിതരിയായി പാറിപ്പറക്കുന്നു.

28. ഹേ സുര! ഇപ്പോൾ ഒന്നു ദർശനംകൊടുക്കൂ. ഈ വസന്തൻ ഏറ്റവും ഉൽക്കണ്ഠിതനാണു്. മനുഷ്യക്കു പ്രിയതമന്മാരിൽ സ്ഥിരമല്ലാത്ത സ്നേഹം സ്നേഹിതന്മാരിൽ ഒരിക്കലും ഇളക്കം തട്ടാത്തതാണു്.

29. താമരന്തൽ ഞാണും കോമളപുഷ്പങ്ങൾ അമ്പുമായിട്ടുള്ള അങ്ങയുടെ വില്ലിന്റെ ആഴ്ചയെ ദേവന്മാരും അസുരന്മാരുമടങ്ങിയ ഈ ലോകത്തെക്കൊണ്ടു് സമീപവർത്തിയായി അനുസരിപ്പിക്കുന്നതു ഈ മാധവനാണല്ലോ.

30. അങ്ങയുടെ ആ കൂട്ടുകാരൻ കാരേറ്ററ ദീപംപോലെ ഇങ്ങിനി വരാത്തവണ്ണം പോയപ്പോകുതന്നെ ചെയ്തു. ഞാൻ ആ വിളക്കിന്റെ തിരിപോലെ ശേഷിക്കുന്നു. അസഹ്യമായ ദുഃഖത്താൽ പുകഞ്ഞുനില്ക്കുന്ന എന്നെ നോക്കൂ.

31. കാമനെമാത്രം വധിച്ചിട്ടു എന്നെ വിട്ടുകളഞ്ഞ വിധി യഥാർത്ഥത്തിൽ പകുതിക്കൊലയല്ലേ ചെയ്തതു്? കേടൊന്നുമില്ലാത്ത ആശ്രയവൃക്ഷത്തെ ആന കത്തിമറിച്ചിട്ടാൽ വള്ളി താഴെ വീഴുകതന്നെചെയ്യും.

- 32 തദിദം ക്രിയതാമനന്തരം
 ഭവതാ ബന്ധുജനപ്രയോജനം
 വിധുരാം ജലനാതിസജ്ജനാ-
 ന്നര മാം പ്രാപയ പതൃരന്തികം.
- 33 ശശിനാ സഹയാതി കൌമുദീ
 സഹ മേഘേന തടിൽ പ്രലീയതേ,
 പ്രമദഃ പതിവർത്തഗാ ഇതി
 പ്രതിപന്നം ഹി വിചേതനൈരപി.
- 34 അമുനൈവ കഷായിതസ്തനീ
 സുഭഗേന പ്രിയഗാത്രഭൂസ്തനാ
 നവപല്ലവസംസ്തരേ യഥാ
 രചയിഷ്യാമി തനം വിഭാവസൗ.
- 35 കസുമാസ്തരണേ സഹായതാം
 ബഹുശഃ സൗമ്യ! ഗതസ്തപമാവയോഃ
 കരു സമ്പ്രതി താവദാശ്രമേ
 പ്രണിപാതാഞ്ജലിയാചിതശ്ചിതാം.
- 36 തദനു ജലനം മദർപ്പിതം
 തപരയേട്ട്ക്ഷിണവാതവീജനൈഃ
 വിദിതം ഖലു തേ, യഥാ സ്തരഃ
 ക്ഷണമപ്യുത്സഹതേ ന മാം വിനാ.
- 37 ഇതി ചാപി വിധായ ദീയതാം
 സലിലസ്യാഞ്ജലിരേക ഏവ നൗ
 അവിഭജ്യ പരത്ര തം മയാ
 സഹിതഃ പാസ്യതി തേ സ ബാന്ധവഃ.
- 38 പരലോകവിയൗ ച മാധവ!
 സ്തമരമുദീശ്യ വിലോലപല്ലവാഃ
 നിവപേഃ സഹകാരമഞ്ജരീഃ
 പ്രിയചൂതപ്രസവോ ഹി തേ സഖാ.''
- 39 ഇതി ഭേഹവിമുക്തയേ സ്ഥിതാം
 രതിമാകാശഭവാ സരസ്വതീ
 ശഹരീം ഹൃദശോഷവിക്ലബാം
 പ്രഥമാ വൃഷ്ടിരിവാന്വകമ്പത.
- 40 'കസുമായുധപത്നി! ദർല്ലഭേ-
 സ്തവ ഭന്താ ന ചിരാൽ ഭവിഷ്യതി
 ശുണ യേന സ കമ്ണാ ഗതഃ
 ശലഭോപം ഹരലോചനാർച്ചിഷി.
- 41 അഭിലാഷമുദീരിതേന്ദ്രിയഃ
 സ്വസുതായാമകരോൽ പ്രജാപതിഃ
 അഥ തേന നിഗൃഹ്യ വിക്രിയാ-
 മഭീശപ്തഃ ഫലമേതദനപ്രഭു.

32. അതുകൊണ്ടു ബന്ധുജനങ്ങൾ ചെയ്യേണ്ടതായ അനന്തരകർത്തവ്യം അങ്ങു ചെയ്താലും. ദുഃഖിതയായ എന്നെ അഗ്നിക്കു നൽകി ഭർത്താവിന്റെ അടുക്കൽത്തന്നെ എത്തിക്കുക.

33. നിലാവു ചന്ദ്രനോടുകൂടി പോകുന്നു. മിന്നൽ മേഘത്തോടൊപ്പം വിലയം പ്രാപിക്കുന്നു. സ്രീകൾ ഭർത്താവിന്റെ മാർഗ്ഗത്തെ പിന്തുടരുക എന്നത് അചേതനങ്ങളാൽപ്പോലും സ്വീകരിക്കപ്പെട്ടതാണല്ലോ.

34. ഞാൻ ഈ സുഗേമമായ പ്രിയശരീരസ്മൃതിയെ ന്നങ്ങളിൽ പുശിയിട്ടു പുതിയ തളിർമെത്തയിലെമ്പോലെ ശരീരം അഗ്നിയിൽ സമർപ്പിക്കാൻ തീർച്ചയാക്കിക്കഴിഞ്ഞു.

35. ഹേ സൌമ്യ! അങ്ങു പല പ്രാവശ്യം ഞങ്ങൾ രണ്ടു പേർക്കും പൂമെത്ത വിരിക്കുന്നതിൽ സഹായിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. ഇപ്പോൾ ഞാൻ താണതൊഴുതു യാചിയ്ക്കുന്നു- എന്നിങ്ങു വേഗത്തിൽ ചിത കൂട്ടിത്തരൂ.

36. അതിനുശേഷം തീവെച്ചു തെക്കൻകാറ്റു വീശി ആളിക്കത്തിയുക. കാമൻ എന്നോടുകൂടാതെ അല്പസമയംപോലും പൊറുക്കുകയില്ല എന്നു അങ്ങയ്ക്കറിയാമല്ലോ!

37. ഇതും ചെയ്തതിനുശേഷം ഞങ്ങൾക്കു രണ്ടുപേർക്കുംകൂടി ഒരുമിച്ചു ഉദേക്രിയ ചെയ്യുക. അതിനെ പകർത്താതെ പരലോകത്തു് അങ്ങയുടെ സ്നേഹിതൻ എന്നോടൊത്തു കിടച്ചുകൊള്ളും.

38. ഹേ വസന്ത! ശേഷക്രിയയിൽ കാമനെസ്സുകല്പിച്ച് ഉലഞ്ഞാടുന്ന തളിരുകളോടുകൂടിയ മാമ്പുകൾക്കുള്ള നിവപനംചെയ്യണം. താങ്കളുടെ കൂട്ടുകാരൻ മാമ്പുക്കളെ അധികം ഇഷ്ടപ്പെടുന്നവനാണെന്നറിയാമല്ലോ."

39. ഇപ്രകാരം ശരീരം ഉപേക്ഷിക്കാൻ തയ്യാറായി നിലക്കുന്ന രതിയോടു് ഒരാകാശവാണി, കളം വററിപ്പോകയാൽ കഴുപ്പത്തിലായ പരൽ മീനിനോടു് ആദ്യത്തെ മഴ എന്നപോലെ കാരുണ്യം കാണിച്ചു.

40. അല്ലയോ മന്ദമപതി! അധികകാലം നിന്റെ ഭർത്താവു നിനക്കു ദുർല്ലഭനായിരിക്കയില്ല. അയാൾ ശിവന്റെ കണ്ണിലെ തീജ്വാലയ്ക്കു് റായായത്ത് (പാറിയായത്ത്) എന്തു കർമ്മംകൊണ്ടാണെന്നു കേൾക്കുക.

41. ഇന്ദ്രിയക്ഷോഭമീയറുകയാൽ പ്രജാപതി തന്റെ പുത്രിയിൽ അഭിലാഷം പൂണ്ടു. അനന്തരം വികാരമടക്കിയ അദ്ദേഹത്താൽ ശപിക്കപ്പെട്ടതുകൊണ്ടാണു് (കാമനു്) ഈ ഫലമനുഭവിക്കാനിടയായത്.

- 42 പരിണേഷ്യതി പാർവ്വതീം യദാ
തപസാ തൽപ്രവണീകൃതോ ഹരഃ
ഉപലബ്ധസുഖസ്തദാ സ്തമരം
വപുഷാ സ്വേദന നിയോജയിഷ്യതി,
- 43 ഇതി ചാഹ സ ധർമ്മയാചിതഃ
സ്തമരശാപാവധിദാം സരസ്വതീം
അശനേരമൃതസ്യ ചോഭയോർ-
വശിനശ്ചാംബുധരാശ്ച യോനയഃ.
- 44 തദിദം പരിരക്ഷ ശോഭനേ!
ഭവിതവ്യപ്രിയസംഗമം വപുഃ
രവിപീതജലാ തപാത്യയേ
പുനരോഘേന ഹി യുജ്യതേ നഭീ.''
- 45 ഇതഥ രതേഃ കിമപി ഭൂതമദൃശ്യരൂപം
മന്ദീചകര മരണവ്യവസായബുദ്ധിം,
തൽപ്രത്യയാച്ച കസുമായുധബന്ധരേനാ-
മാശ്വാസയൽ സുചരിതാത്ഥപദൈവ്വചോഭിഃ.
- 46 അഥ മദനവയുരപപ്പവാന്തം
വ്യസനകൃശാ പ്രതിപാലയാംബഭ്രവ
ശശിന ഇവ ദിവാനനസ്യ രേഖാ
കിരണപരിക്ഷയധൂസരാ പ്രഭോഷം.

ഇതി ചതുർത്ഥഃ സർഗ്ഗഃ

പഞ്ചമഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 തഥാ സമക്ഷം ഭഹതാ മനോഭവം
പിനാകിനാ ഭ്രേമനോരഥാ സതീ
നിനിന്ദ രൂപം ഘൃദയേന പാർവ്വതീ
പ്രിയേഷു സൗഭാഗ്യഫലാ ഹി ചാരുതാ.
- 2 ഇയേഷ സാ കർത്തുമവസ്ഥ്യരൂപതാം
സമാധിമാസ്ഥായ തപോഭിരാത്മനഃ
അവാപ്യതേ വാ കഥമന്യഥാ ദ്വയം
തഥാവിധം പ്രേമ പതിശ്ച താദൃശഃ.
- 3 നിശമ്യ ചൈനാം തപസേ കൃതോദ്യമാം
സുതാം ഗിരീശപ്രതിസക്തമാനസാം
ഉവാച മേനാ പരിരഭ്യ വക്ഷസാ
നിവാരയന്തീ മഹതോ മുനിവ്രതാൽ.
- 4 മനീഷിതായാർച്ച ഗൃഹേഷു ദേവതാ-
സ്തപഃ ക്വ വത്സേ! ക്വ ച താവകം വപുഃ
പദം സഹേത ഭൂമരസ്യ പേലവം
ശിരീഷപുഷ്പം ന പുനഃ പതന്ത്രീണം.''

42. 'മഹാദേവൻ പാർവ്വതിയുടെ തപസ്സിനാൽ അധീനനാക്കപ്പെട്ട്' അവളെ വിവാഹം കഴിക്കുന്നതെന്നോ അത് അദ്ദേഹം സുഖം പൂണ്ടു കാമനെ വീണ്ടും സ്വശരീരത്തോടു യോജിപ്പിക്കുന്നതാണ്.

43. ധർമ്മദേവനാൽ യാചിക്കപ്പെട്ട പ്രജാപതി കാമന്റെ ശാപത്തിന് അവധി കല്പിച്ചുകൊണ്ടു ഇങ്ങിനെയും പറഞ്ഞു. ജിതേന്ദ്രിയന്മാരും മോലങ്ങളും ഒന്നുപോലെ വ്യജത്തിന്റെയും അമൃതത്തിന്റെയും ഉത്ഭവസ്ഥാനമാണത്രേ.

44. അതുകൊണ്ടു ഹേ സുന്ദരി! നീ പ്രിയസംഗമം ലഭിക്കാനിടയുള്ള ഈ ദേഹത്തെ രക്ഷിക്കുക- സൂര്യന്റെ ചുട്ടനിമിത്തം വെള്ളം തീരെ വറ്റിയ നദിയും വേനൽ അവസാനിച്ചാൽ വീണ്ടും പ്രവാഹമുള്ളതായിത്തീരമല്ലോ.

45. ഇപ്രകാരം രൂപം കാണാനില്ലാത്ത ഏതോ ഭൂതം രതിയുടെ മരണോദ്യമത്തെ മന്ദീഭവിപ്പിച്ചു. ആ ഭൂതവാക്കിൽ വിശ്വസിച്ചു കാമസുഹൃത്തു് (വസന്തൻ) അത്ഥപൂണ്ണങ്ങളായ നല്ല വാക്കുകളെക്കൊണ്ടു് അവളെ സമാധാനപ്പെടുത്തുകയുംചെയ്തു.

46. അതിനുശേഷം കാമപതി ദുഃഖത്താൽ മെലിഞ്ഞു്, രശ്മികൾ മങ്ങിയ പകൽസമയത്തെ ചന്ദ്രന്റെ കല സന്ധ്യാസമയത്തെ എന്ന പോലെ ആപൽക്കാലത്തിന്റെ അവസാനത്തെ കാത്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

നാലാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

അഞ്ചാം സർഗ്ഗം

1. അങ്ങിനെ കൺമുമ്പിൽവെച്ചു മനോഭവനെ (കാമനെ) ദഹിപ്പിച്ചു കളഞ്ഞ ശിവനാൽ ആഗ്രഹം ശിഥിലമാക്കപ്പെട്ട പാർവ്വതി മനസ്സുകൊണ്ടു (തന്റെ) ശരീരസൗന്ദര്യത്തെ നിന്ദിച്ചു. സൌന്ദര്യത്തിന്റെ ഫലം ഇപ്പോഴുണ്ടാകുക പ്രീതിയുളവാക്കുകയാണല്ലോ.

2. അവൾ തപോരൂഢാങ്ങളോടെ സമാധി ശീലിച്ചു സൌന്ദര്യത്തെ നിഷ്ഫലമാക്കാതെ കഴിപ്പാൻ ആശിച്ചു. അല്ലെങ്കിൽ അതു രണ്ടും- അതായതു, ആ വിധം സ്നേഹത്തെയും അത്തരത്തിലുള്ള തോതിനെയും എങ്ങനെ ലഭിക്കും?

3. ശിവനിൽത്തന്നെ മനസ്സുറച്ചിട്ടുള്ള മകൾ തപസ്സുചെയ്യുവാനൊരുങ്ങിയതായി കേട്ടപ്പോൾ മേന മകളെ മാറോടണച്ചു പുണർന്നുകൊണ്ടു മഹത്തായ മുമ്പ്രതത്തിൽനിന്നു തടയുവാൻവേണ്ടി (അവളോടു്) പറഞ്ഞു.

4. നീ ഇപ്പോൾ ലഭിക്കേണ്ടി ഗുഹത്തിലിരുന്നു ദേവതമാരെ പൂജിച്ചുകൊള്ള. വത്സേ! തപസ്സുവിടെ? നിന്റെ ശരീരമെവിടെ? കോമളമായ നെന്മേനിവാകപ്പവിനു വണ്ടിന്റെ കാൽവെയ്പു താങ്ങാനായേക്കും. കിളിയുടെതു താങ്ങാനാവില്ല.

- 5 ഇതി ധ്രുവേച്ഛാമനുശാസതീ സുതാം
ശശാക മേനാ ന നീയന്തുരുദ്യമാൽ
ക ഈപ്പിതാത്ഥസ്ഥിരനിശ്ചയം മനഃ
പയശ്ച നിമ്നാഭീമുഖം പ്രതീപയേൽ?
- 6 കദാചിദാസന്നസഖീമുഖേന സാ
മനോരഥജ്ഞം പിതരം മനസ്വിനീ
അയാചതാരണ്യനിവാസമാത്മനഃ
ഫലോദയാന്തായ തപഃസമാധയേ.
- 7 അമാനുരൂപാഭിനിവേശതോഷിണാ
കൃതാഭ്യന്തജ്ഞാ ഗുരുണാ ഗരീയസാ
പ്രജാസു പശ്ചാൽ പ്രഥിതം തദാഖ്യയാ
ജഗാമ ഗൌരീശിഖരം ശിഖണ്ഡിമൽ.
- 8 വിമുച്യ സാ ഹാരമഹാര്യനിശ്ചയാ
വിലോലയഷ്ടിപ്രവില്യപ്ലചന്ദനം
ബബ്ധ ബാലരണബഭ്രു വല്കലം
പയോധരോത്സേധവിശീണ്ണസംഹതി.
- 9 യഥാ പ്രസിദ്ധൈർധൂരം ശിരോരുഹൈ
ജ്ജടാഭീരപ്യേവമഭ്രുൽ തദാനനം
ന ഷരപദശ്രേണിഭീരേവ പങ്കജം
സശൈവലാസംഗമപി പ്രകാശതേ.
- 10 പ്രതിക്ഷണം സാ കൃതരോമവിക്രിയാം
വ്രതായ മൌഞ്ജീം ത്രിഗുണാം ബഭാര യാ
അകാരി തൽപൂർവനിബദ്ധയാ തയാ
സരാഗമസ്യാ രശനാഗുണാസ്സഭം.
- 11 വിസൃഷ്ടരാഗാഭയാരന്നിവർത്തിതഃ
സ്തനാംഗരാഗാരുണിതാച കന്ദുകാൽ
കശാങ്കരാഭാനപരിക്ഷതാംഗലിഃ
കൃതോക്ഷസൂത്രപ്രണയീ തയാ കരഃ.
- 12 മഹാർഹശയ്യാപരിവർത്തനച്യുതൈഃ
സ്വകേശപുഷ്പൈരപി യാ സ്മ ഭൂയതേ
അശേത സാ ബാഹുലത്തോപധായിനീ
നിഷേദഷീ സ്ഥണ്ഡില ഏവ കേവലേ.
- 13 പുനർഗ്രഹീതും നിയമസ്ഥയാ തയാ
ഭയേപി നിക്ഷേപ ഇവാപ്തിതം ഭയം
ലതാസു തന്വീഷു വിലാസചേഷ്ടിതം
വിലോലദൃഷ്ടം ഹരിണാംഗനാസു ച.
- 14 അതന്ത്രിതാ സാ സ്വയമേവ വൃക്ഷകാൻ
ഘടസ്തനപ്രസ്തവിനീ വ്യവധ്യൽ
ഗുഹോപി യേഷാം പ്രഥമാപ്ലജന്തനാം
ന പുത്രവാത്സല്യമപാകരിഷ്യതി.

5. ഇപ്രകാരം ഉപദേശിച്ചുവെങ്കിലും ഇച്ഛയിലുറച്ചുനില്ക്കുന്ന മകളെ ആ പ്രവൃത്തിയിൽനിന്നു പിൻതിരിക്കുവാൻ മേന ശക്തയായില്ല. ആഗ്രഹം സാധിക്കുവാൻ ഉറച്ചൊരുങ്ങിയ മനസ്സിനേയും താഴോട്ടൊഴുകുന്ന വെള്ളത്തേയും പിന്തിരിയ്ക്കുവാൻ ആർക്കാണു് സാധിയ്ക്കുക?
6. ഒരിക്കൽ ആ മനസ്സിനി അടുത്ത തോഴി മുഖാന്തരം, തന്റെ മനോരമത്തെക്കുറിച്ചറിവുള്ള പിതാവിനോടു, ഫലം കൈവരുന്നതുവരെ തപസ്സും സമാധിയും ചെയ്യുവാൻവേണ്ടി വനത്തിൽച്ചെന്നു താമസിക്കുന്നതിനുള്ള അനുവാദം ചോദിച്ചു.
7. അപ്പോൾ യോഗ്യമായ ആഗ്രഹമറിഞ്ഞു സന്തോഷിച്ച, ഏറ്റവും പുഷ്പനായ ഗുരുവിനാൽ സമ്മതം നല്കപ്പെട്ട ഗൌരീ പില്ക്കാലത്തു ജനങ്ങളുടെയിടയിൽ അവളുടെ പേരിൽ പ്രസിദ്ധിനേടിയതും മയിലുകളോടുകൂടിയതുമായ (ഗൌരീശിവരമെന്ന) കൊടുമുടിയിൽ എത്തിച്ചേർന്നു.
8. ദുഃഖനിശ്ചയത്തോടുകൂടിയ അവൾ, ഇളകുന്ന ഇഴകളെക്കൊണ്ടു പന്തനം മാജ്ഞുന്ന മുത്തുമാല ഉപേക്ഷിച്ചു ബാലസുര്യനെപ്പോലെ പെമ്പിച്ച മരവുരിയെ സ്തനാഗ്രഭാഗങ്ങളിൽ ഇഴ പിഞ്ഞുമാറു മുറുകെക്കെട്ടി.
9. അലംകൃതമായ തലമുടികൊണ്ടെന്നപോലെ ജടകളെക്കൊണ്ടും അവളുടെ മുഖം സുന്ദരമായി ഭവിച്ചു. വണ്ടിൻനിര കളെക്കൊണ്ടു മാത്രമല്ല പായൽ പറിക്കിടന്നാലും താമരപ്പൂവു ശോഭിക്കുന്നു.
10. അവൾ വ്രതാനുഷ്ഠാനത്തിനായി നിമിഷംതോറും കോരിത്തരിപ്പുണ്ടാക്കുന്ന മൂന്നിഴയുള്ള മേഖല ധരിച്ചപ്പോൾ അതാദ്യമായി കെട്ടുന്നതാകയാൽ അവളുടെ അരഞ്ഞാൻ അണിയുന്നസ്ഥാനം ചുവന്നനിറമുള്ളതായിത്തീർന്നു.
11. നിറം മാഞ്ഞ ചുണ്ടത്തുനിന്നും മുലക്കുറിക്കുളളകൊണ്ടു ചുവന്ന പന്തിൽ നിന്നും പിൻമാററപ്പെട്ട അവളുടെ കൈകൾ ദർഭേള പിഴുതെടുക്കുമ്പോൾ വിരലിൽ പോറൽ പററിയതും തദ്രാക്ഷമാലയിൽ പെരുമാറുന്നതും കിഴിച്ചെയ്യപ്പെട്ടു.
12. വിലയേറിയ മെത്തയിൽ തിരിഞ്ഞും മറിഞ്ഞും കിടക്കുമ്പോൾ തന്റെ തലമുടിയിൽനിന്നു കൊഴിഞ്ഞുവീഴുന്ന പുഷ്പങ്ങളെക്കൊണ്ടു പോലും വേണപ്പെട്ടിരുന്ന അവൾ വെറും നിലത്തുതന്നെ കൈമടക്കി തലയിണയാക്കിവെച്ചു കിടന്നു.
13. വ്രതനിഷ്ഠയിലേർപ്പെട്ട അവൾ രണ്ടു സാധനങ്ങളെ രണ്ടു കൂട്ടരിൽ അതായതു്- തന്റെ വിലാസപേഷ്യകളെ നേരിയ വള്ളികളിലും പഞ്ചലമായ നോട്ടത്തെ മാൻപേടകളിലും- പിന്നീടു തിരിച്ചുവാങ്ങുവാൻ വേണ്ടി നിക്ഷേപമായി ഏല്പിച്ചുകൊടുത്തുവോ എന്നു തോന്നും..
14. അവൾ മടികൂടാതെ കടമാകുന്ന സ്നേഹത്തിൽനിന്നു് ഒഴുകുന്ന ജലം കൊണ്ടു തൈമരങ്ങളെ വളർത്തി. ആദ്യം ജന്മംനേടിയ അവയുടെ നേർക്കുള്ള പുത്രവാത്സല്യത്തെ മേലിൽ കുമാരനുപോലും കുറയ്ക്കാൻ സാധിക്കുന്നതല്ല.

- 15 അരണ്യബീജാഞ്ജലിമാനലാളിതാ-
സ്തഥാ ച തസ്യാം ഹരിണാ വിശഗ്ധസുഃ
യഥാ തഭീയൈർന്നയന്നൈഃ കരൂഹലാൽ
പുരഃ സഖീനാമമിമീത ലോചനേ.
- 16 കൃതാഭിഷേകാം ഹൃതജാതവേദസം
ത്വഗുത്തരാസംഗവതീമധീതിനീം
ദിദൃക്ഷവസ്താമുഷയോഭ്യുപാഗമൻ
ന ധർവ്വലോഷു വയഃ സമീക്ഷ്യതേ.
- 17 വിരോധിസത്തോജ്ജ്വലിതപൂർവ്വമത്സരം
ദ്രുമൈരഭീഷ്യപ്രസവാർച്ചിതാതിഥി
നവോഽജാഭ്യന്തരസംഭൃതനലം
തപോവനം തച്ച ബഭ്രുവ പാവനം.
- 18 യദാ ഫലം പൂർവ്വതപഃസമാധിനാ
ന താവതാ ലഭ്യമംസത കാംക്ഷിതം
തദാനപേക്ഷ്യ സ്വശരീരമാദ്യം
തപോമഹൽ സാ ചരിതും പ്രചക്രമേ.
- 19 ക്ലമം യയൗ കന്ദുകലീലയാപി യാ
തയാ മനീനാം ചരിതം വ്യഗ്രാഹ്യത
ധ്രുവം വപുഃ കാഞ്ചനപത്മനിർമ്മിതം
മുദ പ്രകൃത്യ ച സസാരമേവ ച.
- 20 ശുചൌ ചതുർണ്ണാം ജലതാം ഹവിർഭുജാം
ശുചിസ്മിതാ മദ്ധ്യഗതാ സുമദ്ധ്യമാ
വിജിത്യ നേത്രപ്രതിഘാതിനീം പ്രഭോ-
മനന്യദൃഷ്ടിഃ സവിതാരമൈക്ഷത.
- 21 തഥാതിതപ്തം സവിതൂർഗണ്ഡിഭീർ-
മുഖം തഭീയം കമലശ്രീയം ദയൗ,
അപാംഗയോഃ കേവലമസ്യ ദീപ്തയോഃ
ശന്നൈഃ ശന്നൈഃ ശ്യാമീകയൗ കൃതം പദം.
- 22 അയാപിതോപസ്ഥിതമംബ കേവലം
രസാത്മകസ്യോഡുപതേശ്ച രശ്മയഃ
ബഭ്രുവ തസ്യാഃ കില പാരണാവിധിർ-
ന വൃക്ഷവൃത്തിവൃതിരീകതസാധനം.
- 23 നികാമതപ്താ ദ്വിവിധേന വഹ്നിനാ
നശ്ചേരേണേന്ധനസംഭൃതേന സാ
തപാത്യയേ വാരിഭീരുക്ഷിതാ നവൈർ-
ഭൂവാ സഹോഷ്മാണമമുഞ്ചഭൂധഗം.
- 24 സ്ഥിതഃ ക്ഷണം പക്ഷുസു താഡിതാധരാഃ
പയോധരോത്സേധനിപാതചുണ്ണിതാഃ
വലീഷ്യ തസ്യാഃ സ്ഖലിതാഃ പ്രപേദിരേ
ചിരേണ നാഭിം പ്രഥമോദബിന്ദവഃ.

15. കാട്ടയാന്യങ്ങൾ കൈക്കൊണ്ടു വാരിക്കൊടുത്തു ലാളിയുപ്പെട്ട മാനകൾ, കൌതുകത്താൽ തോഴിമാരുടെ മുമ്പിൽവെച്ചു അവയുടെ കണ്ണുകളെക്കൊണ്ടു തന്റെ രണ്ടു കണ്ണുകളെ അളന്നു നോക്കാൻ സാധിക്കത്തക്കവണ്ണം അവളിൽ ഇണക്കംകൊണ്ടു.
16. സ്നാനംചെയ്ത് അഗ്നിയീൽ ഹോമം കഴിച്ചു മരവുരിക്കൊണ്ടു ഉത്തരീയം ധരിച്ചു വേദപഠനംചെയ്യുന്ന അവളെ കാണുവാനായി മഹർഷിമാർ വന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ധർമ്മവചനാദി സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം വയസ്സു നോക്കാറില്ല.
17. ജന്മസിദ്ധമായ പരസ്സരവൈരം വെടിഞ്ഞു ജീവജാലങ്ങളോടുകൂടിയതും അഭിഷാദസാരമുള്ള പുഷ്പങ്ങളെക്കൊണ്ടു അതിഥിസൽക്കാരം ചെയ്യുന്ന വൃക്ഷങ്ങളോടുകൂടിയതും പുതിയ പണ്ണുശാലകളിൽ അഗ്നിയെ വേണ്ടവിധം രക്ഷിച്ചുപോരുന്നതുമായ ആ തപോവനം പരിശുദ്ധമായിത്തീർന്നു.
18. ഇങ്ങനെയുള്ള പ്രഥമതപസ്സുകൊണ്ടു ആഗ്രഹം സാധ്യമല്ലെന്നു കണ്ടപ്പോൾ അവൾ തന്റെ ശരീരത്തിന്റെ സൗകര്യമുള്ളതെ വകവെക്കാതെ കഠിനമായ തപസ്സനുഷ്ഠിപ്പാൻ ആരംഭിച്ചു.
19. യാതൊരുവരും പന്തുകളികൊണ്ടുപോലും ക്ഷീണം പൂണ്ടിരുന്നവോ അവൾ തപോധനന്മാരുടെ ആചരണങ്ങളിൽ മുഴുകി. സ്വാഭാവികമായി മാർദ്ദവമുള്ളതും കരുത്തറ്റതുമായ ആ ശരീരം പൊൻതാമരപ്പൂക്കൊണ്ടു, നിർമ്മിക്കപ്പെട്ടതായിരിക്കണം.
20. കൃശോദരിയായ അവൾ വേനൽക്കാലത്തു് ആളിക്കത്തുന്ന നാലു അഗ്നികളുടെ മദ്ധ്യത്തിലിരുന്നു തെളിപ്പഞ്ചിരി തുകിക്കൊണ്ടു, നോക്കാനാവാത്ത കാന്തിയെ ജയിച്ചു സൂര്യനേരെ പകയ്ക്കാതെ നോക്കി.
21. അപ്രകാരം സൂര്യന്റെ രശ്മികളാൽ ചൂടുപഴുപ്പിക്കപ്പെട്ട അവളുടെ മുഖം താമരപ്പൂവിന്റെ കാന്തി വഹിച്ചു. അതിലെ നീണ്ട കണ്ണുകളുടെ അറ്റങ്ങളിൽമാത്രം പതുക്കെപ്പതുക്കെ കരുവിളിപ്പു സ്ഥാനംപിടിച്ചു.
22. അവളുടെ പ്രതാപസാനക്ഷേണം, ചോദിക്കാതെ കിട്ടുന്ന വെറും വെള്ളവും അമൃതാത്മകനായ ചന്ദ്രന്റെ രശ്മികളും മാത്രമായിരുന്നു. വൃക്ഷത്തിനു വേണ്ടതിൽക്കവിഞ്ഞ ഭക്ഷണമൊന്നും സ്വീകരിച്ചിരുന്നില്ല.
23. അകാശത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നതും വിറകിട്ടു കത്തിച്ചതുമായ രണ്ടു തരത്തിലുള്ള അഗ്നിയാൽ വളരെയധികം ചൂടുപിടിപ്പിക്കപ്പെട്ട അവൾ വേനലവസാനത്തിൽ പുനർനീർത്തുള്ളികളാൽ തളിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ ഭൂമിയിൽനിന്നെന്നപോലെ അവളിൽനിന്നും ആവി പൊങ്ങി.
24. ആദ്യത്തെ മഴത്തുള്ളികൾക്കു്, അവളുടെ ഇമരോമങ്ങളിൽ ക്ഷണനേരം തങ്ങിനിന്നു കീഴ്ച്ചുണ്ടിലടിച്ചു സ്നാനങ്ങളുടെ മുകൾത്തട്ടിൽ വീണു പൊടിഞ്ഞു വലികളിൽ ഇടറി നാലിയിൽ ചെന്നുചേരുവാൻ കരയേറെ സമയം വേണ്ടിവന്നു.

- 25 ശിലാശയം താമനികേതവാസിനീ
നിരന്തരാസ്വന്തരവാതവൃഷ്ടിഷു
വൃലോകയന്നന്വിഷിതൈസ്തഡിന്മയൈർ-
മഹാതപസ്സാക്ഷ്യ ഇവ സ്ഥിതഃ ക്ഷപഃ.
- 26 നിനായ സാത്യന്തഹിമോൽകിരാനിലഃ
സഹസ്യരാത്രീഭവോസതൽപര
പരസ്സരാക്രന്ദിനി ചക്രവാകയോഃ
പുരോ വിയുക്തേ മിഥുനേ കൃപാവതീ.
- 27 മുഖേന സാ പത്മസുഗന്ധിനാ നിശ്ശി
പ്രവേപമാനാധരപത്രശോഭിനാ
തൃഷാരവൃഷ്ടിക്ഷതപത്മസമ്പദം
സരോജസന്ധാനമിവാകരോദപാം.
- 28 സ്വയംവീശീണ്ണദ്രുമപണ്ണവൃത്തിതാ
പരാ ഹി കാഷ്ഠാതപസസ്തയാ പുനഃ
തദപ്യപാകീണ്ണമതഃ പ്രിയംവദാം
വദന്ത്യപണ്ണിതി ച താം ചുരാവിദഃ.
- 29 മൂണാളികാപേലവമേവമാഭിഭിർ-
വ്രതൈഃ സ്വമംഗം ഗൃപയന്ത്യഹർന്നിശം
തപഃ ശരീരൈഃ കഠിനൈരുപാർജ്ജിതം
തപസ്വിനാം ഭൂരമധശ്ചകാര സാ.
- 30 അമാജിനാഷാഡധരഃ പ്രഗത്ഭവാഗ്-
ജ്ജലനിവ ബ്രഹ്മമയേന തേജസാ
വിവേശ കശ്ചിജ്ജടിലസ്തപോവനം
ശരീരബലഃ പ്രഥമാശ്രമോ യഥാ.
- 31 തമാമിതേയീ ബഹുമാനപൂർവ്വയാ
സപയ്യാ പ്രത്യഭിതായ പാർവ്വതീ
വേന്തി സാമ്യേപി നിവിഷ്ടചേതസാം
വപുർവിശേഷേഷപതിഗൈരവാഃ ക്രിയഃ.
- 32 വിധിപ്രയുക്താം പ്രതിഗൃഹ്യ സൽക്രിയാം
പരിശ്രമം നാമ വിനീയ ച ക്ഷണം
ഉമാം സ പശ്യന്നുജ്ജ്ഞൈവ ചക്ഷുഷാ
പ്രചക്രമേ വക്തുമന്ജുത്ധിതക്രമഃ.
- 33 'അപി ക്രിയാർത്ഥം സുലഭം സമിത്കരം?
ജലാനുപി സ്നാനവിധിക്ഷമാണി തേ?
അപി സ്വശക്ത്യാ തപസി പ്രവർത്തസേ?
ശരീരമാഭ്യം ഖലു ധർമ്മസാധനം.
- 34 അപി തദാവർജ്ജിതവാരിസംഭൃതം
പ്രവാളമാസാമന്തബന്ധി വീരധാം
ചിരോജ്ജ്വലിതാലക്തകപാടലേന തേ
തൂലാം യദാരോഹതി ദന്തവാസസാ.

25. ഇടവിടാതെ കൊടുങ്കാറ്റോടുകൂടിപ്പോന്നു പെയ്യുന്ന പേമഴയത്തു പാപ്പിടത്തിലെ പാപ്പുവെടിഞ്ഞു പാറപ്പുറത്തു ശയിക്കുന്ന അവളെ ഉഗ്രമായ തപസ്സിന്റെ സാക്ഷികളോ എന്നുതോന്നുമാറു്, രാത്രികൾ മിന്നലുകളാകുന്ന മിഴികളെക്കൊണ്ടു നോക്കിനിന്നു.

26. കഠിനമായി മഞ്ഞുപൊഴിയുന്ന കാറ്റുള്ള ഹേമന്തരാത്രികളെ അവൾ, വെള്ളത്തിൽ ഇറങ്ങിനിന്നുകൊണ്ടും മുന്തിലിരുന്ന വിരഹാനിമിത്തപരസ്പരം വിളിച്ചുകരയുന്ന ചക്രവാകപ്പക്ഷികളുടെ ഇണകളിൽ ദയപൂണ്ടും കഴിച്ചുകൂട്ടി.

27. മഞ്ഞുപൊഴിയുകയാൽ താമരപ്പൂക്കൾ നശിച്ചുപോയ പൊയ്കയിൽ രാത്രിയിൽ അവൾ, വിറപൂണ്ടു അധരമാകുന്ന ഇതളുകൾകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നതും പത്മഗന്ധം പരത്തുന്നതുമായ മുഖത്താൽ താമരപ്പൂവിനെ നിലനിർത്തിയോ എന്നു തോന്നും.

28. മരങ്ങളിൽനിന്നു കൊഴിഞ്ഞുവീഴുന്ന ഇലകൾമാത്രം കേൾച്ചുകഴിയുന്ന താണല്ലോ തപസ്സിന്റെ പരമകാഷ്ഠ. അവകളാകട്ടെ അതും ഉപേക്ഷിച്ചു. ആകയാൽ പുരാവിത്തരം പ്രിയംവദയായ അവളെ 'അപർണ്ണ' എന്നു പറഞ്ഞുവരുന്നു.

29. ഇളംതാമരവളയംപോലെ കോമളമായ തന്റെ ശരീരത്തെ ഈ വിധത്തിലുള്ള പ്രതങ്ങളെക്കൊണ്ടു രാപ്പകൽ ക്ഷീണിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന അവൾ കടുത്ത ശരീരങ്ങളാൽ സമ്പാദിക്കപ്പെട്ട മഹഷിമാരുടെ തപസ്സിനെ വളരെ താഴ്ത്തിക്കളഞ്ഞു.

30. അനന്തരം (അങ്ങനെയിരിക്കെ) മാനോലും, പ്ലാശിൻഭണ്ഡം ധരിച്ചവരും പ്രൌഢമായി സംസാരിക്കുന്നവരും ബ്രഹ്മതേജസ്സുകൊണ്ടു ജ്വലിക്കുന്നതുപോലിരിക്കുന്നവനുമായ ഒരു ജടാധാരി, ഉടൽ പൂണ്ട ഒന്നാം (ബ്രഹ്മചര്യം) ആശ്രമമെന്നപോലെ തപോവനത്തിൽ വന്നുകയറി.

31. അതിഥികളെ സൽക്കരിക്കുന്നതിൽ ശ്രദ്ധാലുവായ പാർവ്വതി അദ്ദേഹത്തെ ബഹുമാനപൂർവ്വം സൽക്കരിച്ചെത്തിരേറു. (എല്ലാവരിലും) സമത്വബുദ്ധിയുള്ളവർപോലും ചില വിശിഷ്ട വ്യക്തികളോടു ഏറ്റവും ആദരവോടുകൂടി പെരുമാറുക പതിവാണ്.

32. വിധിപ്രകാരം ചെയ്തു സല്ക്കാരത്തെ സ്വീകരിച്ചു്, കുറച്ചുനേരം ക്ഷീണം തീർക്കുക എന്ന ഭാവത്തിലിരുന്നതിനുശേഷം അദ്ദേഹം ഉമയോടു്, നേരെ നോക്കിക്കൊണ്ടു മുറ തെറ്റാത്തവിധത്തിൽ ഇങ്ങിനെ പറയുവാൻ തുടങ്ങി.

33. "ഹോമത്തിനുവേണ്ട ചമതയും ദർഭയും വേതിക്കു വേണ്ടുവോളം കിട്ടുന്നുണ്ടല്ലോ. ജലവും നിനക്കു കളിക്കാൻ പറ്റിയതാണല്ലോ. സ്വശക്തിക്കനുസരിച്ചതെന്നയാണല്ലോ തപസ്സിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്നത്? ധർമ്മനഷ്ടാനത്തിനുള്ള ആദ്യത്തെ ഉപകരണം ശരീരമാണ്.

34. വേതി വെള്ളമൊഴിച്ചു വളത്തിയിട്ടുള്ള ഈ ലതകളിൽ തളിർ തുടച്ചുവായി ഉളവാകുന്നുണ്ടല്ലോ? വളരെ നാളായി അരക്കുചൊറൊഴിവാക്കിയതിനാൽ ഇളഞ്ചോപ്പനിറമായിട്ടുള്ള നിന്റെ ചുണ്ടിനോടു അതിപ്പോലു തുല്യമായിത്തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു.

- 35 അപി പ്രസന്നം ഹരിണേഷു തേ മനഃ
കരസ്ഥഭക്പ്രണയാപഹാരിഷു?
യ ഉൽപലാക്ഷി! പ്രചലൈർവ്വിലോചനൈ-
സ്സവാക്ഷിസാദൃശ്യമിവ പ്രയുഞ്ജതേ.
- 36 യദുപ്യതേ പാർവ്വതി! പാപവൃത്തയേ
ന രൂപമിത്യവ്യഭിചാരി തദ്വചഃ
തഥാഹി തേ ശീലമുദാരദർശനേ!
തപസ്വിനാമപ്യുപദേശതാം ഗതം.
- 37 വികീർണ്ണസപ്താഷ്ടിബലിപ്രഭാസിഭി-
സ്തഥാ ന ഗാംഗൈഃ സചിലൈർദ്വിവശ്യുതൈഃ
യഥാ ത്വഭീയൈശ്ചരിതൈരനാവിലൈർ-
മഹീധരഃ പാവിത ഏഷ സാമ്പയഃ.
- 38 അനേന ധർമ്മഃ സവിശേഷമഭ്യ മേ
ത്രിവക്ത്രസാരഃ പ്രതിഭാതി ഭാമിനി!
ത്വയാ മനോനിർവിഷയാത്മകാമയാ
യദേക ഏവ പ്രതിഗൃഹ്യ സേവ്യതേ.
- 39 പ്രയുക്തസൽക്കാരവിശേഷമാത്മനാ
ന മാം പരം സമ്പ്രതിപത്തുമർഹസി
യതഃ സതാം സന്നതഗാത്രി! സംഗതം
മനീഷിഭിഃ സാപ്തപദീനമുപ്യതേ.
- 40 അതോഽത്ര കിഞ്ചിത് വേതീം ബഹുക്ഷമാം
ഭിജാതിഭാവോഭുപന്നചാപലഃ
അയം ജനഃ പ്രഷ്ടമനാസ്തപോധനേ!
ന ചേദ്രഹസ്യം പ്രതിവക്തുമർഹസി.
- 41 കലേ പ്രസൂതിഃ പ്രഥമസ്യ വേധസ-
സ്രിലോകസൗന്ദര്യമിവോദിതം വപുഃ
അമൃഗ്യമൈശ്വര്യസുഖം നവം വയ-
സ്തപഃഫലം സ്യാൽ കിമതഃ പരം വദ.
- 42 കിമിത്യപാസ്യാരേണാനി യൌവനേ
ധൃതം ത്വയാ വാൽകശോഭി വലകലം?
വദ പ്രദോഷേ വിനികീർണ്ണതാരകാ
വിലേഖരീ യദൃശണായ കല്പതേ.
- 43 ഭവത്യനിഷ്ഠാഭപി നാമ ഭുസ്സഹാ-
ത്മനസ്വിനീനാം പ്രതിപത്തിരീദൃശീ
വിചാരമാർഗ്ഗപ്രഹിതേന ചേതസാ
ന ഭൃശ്യതേ തച്ച കൃശോദരി! ത്വയി.

35. ഹേ ഉൽപലാക്ഷി! വേതിയുടെ കൈയിൽനിന്നു മർച്ചേല്ലുകൾ വിശ്വാസപൂർവ്വം അപഹരിക്കുന്ന മാനുകളിൽ നിന്റെ ഏദം പ്രസന്നമാണല്ലോ? അവ പഞ്ചലങ്ങളായ കണ്ണുകൾകൊണ്ടു വേതിയുടെ കണ്ണുകളുടെ സാദൃശ്യം പ്രയോഗിച്ചു നോക്കുകയാണോ എന്നു തോന്നും.

36. ഹേ പാർവ്വതി! 'സുന്ദരമായ രൂപം പാപത്തിന്നു മുതിരുകയില്ല' എന്നു പറയുന്നതു പാഴ്വാമല്ലെതന്നെ. അല്ലയോ ഉദാരദർശന! വേതിയുടെ സ്വഭാവം മഹർഷിമാർക്കുപോലും ഉപദേശരൂപമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നുവല്ലോ.

37. സപ്തർഷികളുടെ ബലിപുഷ്പങ്ങൾ ചിതറി പ്രശോഭിക്കുന്നതും സ്വർഗ്ഗത്തിൽനിന്നു ഒഴുകി വീണതുമായ ഗംഗാജലങ്ങളെക്കൊണ്ടു, വേതിയുടെ നിർമ്മലമായ ആചാരങ്ങൾകൊണ്ടെന്നപോലെ ഈ പർവ്വതശ്രേഷ്ഠനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കലവും പാവനമാക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ല. (ഗംഗാജലത്തേക്കാളും പാവനമാണ് പാർവ്വതിയുടെ ചരിതം എന്നർത്ഥം)

38. ഹേ ഭാഗ്യശാലിനി! ധർമ്മാത്മ ധർമ്മാത്മകാമങ്ങളിൽവെച്ചു ഉത്തമമെന്നു എനിക്കു തോന്നുന്നു. അത്മത്തെപ്പോലും കാമത്തെയും പിന്തിക്കാതെ വേതി ധർമ്മത്തെത്തന്നെ സ്വീകരിച്ചു സേവിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ.

39. അല്ലയോ സുന്ദരി! സജ്ജനങ്ങൾ പരസ്പരം കാണുന്നതുതന്നെ സഖ്യത്തിന്നു കാരണമാണെന്നു പണ്ഡിതന്മാർ പറയുന്നു. ആകയാൽ, വേതിയാൽ യഥാവിധി സല്ലഭിക്കപ്പെട്ട എന്ന നീ അന്യനായി കരുതരുത്.

40. അതുകൊണ്ടു, അല്ലയോ തപോധന! ബ്രാഹ്മണത്വമുലം പാപവും പുണ്യ ഇയ്യളുളവാർ തുലനം ക്ഷമയുള്ള വേതിയോടു ഒരു കാഴ്ചം ചോദിക്കാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. ഹൃദയമല്ലെങ്കിൽ ഉത്തരം പറയണം.

41. ഒന്നാമത്തെ പ്രജാപതിയുടെ വംശത്തിൽ ജനനം. മൂന്നു ലോകത്തിലേയും സൗന്ദര്യം ഒത്തിണങ്ങിയതോ എന്നു തോന്നാവുന്നമുള്ള ശരീരം, തേങ്ങേടില്ലാത്ത സമ്പത്സുഖം, പുതിയ യൗവനം. ഇതിനു പുറമെ തപസ്സുകൊണ്ടു കിട്ടേണ്ടുന്ന ഫലം എന്തായിരിക്കും? പറയൂ.

42. നീ യൗവനകാലത്തിൽ ആരോണങ്ങളുപേക്ഷിച്ചു വാർദ്ധക്യത്തിൽ ശോഭിക്കുന്ന വലുതലം സ്വീകരിച്ചതെന്തിനുവേണ്ടിയാണ്? സന്യാസകാലത്തു നക്ഷത്രങ്ങളെ ഉപേക്ഷിച്ചു, രാത്രി അജ്ഞാന സ്വീകരിക്കാൻ തയ്യാറാവുകയാണെങ്കിൽ എങ്ങനെയിരിക്കും, പറയൂ.

43. അസഹ്യമായ അനിപ്പുംകൊണ്ടും മനസ്സിനിമാർക്കു ഇപ്രകാരമുള്ള അഭിനിവേശം സംഭവിക്കാവുന്നതാണ്. ഹേ സുന്ദരി! പലവിധത്തിലും പിന്തിച്ചുനോക്കിയിട്ടും വേതിയു അങ്ങിനെയാരനുഭവമുണ്ടാകുവാനും വഴികാണുന്നില്ല.

- 44 അലഭ്യശോകാഭിവേദമാകൃതിർ-
വിമാനനാ സുഭൂ! കതഃ പിതൃർഗൃഹേ?
പരാഭിമശോ ന തവാസ്തി, കഃ കരം
പ്രസാരയേൽ പന്നഗരത്നസൂചയേ?
- 45 ദിവം യദി പ്രാത്മയസേ വൃഥാ ശ്രമഃ
പിതൃഃ പ്രദേശാസ്തവ ദേവഭ്രമയഃ
അഥോപയന്താരമലം സമാധിനാ
ന രത്നമനപിച്ഛതി മൃഗ്യതേ ഹി തൽ.
- 46 നിവേദിതം നിശ്ചസിതേന സോഷ്മണാ
മനസ്തു മേ സംശയമേവ ഗാഹതേ
ന ദൃശ്യതേ പ്രാത്മയിതവ്യ ഏവ തേ
ഭവീഷ്യതി പ്രാത്മിതദർശ്യഃ കഥം.
- 47 അഹോ സ്ഥിരഃ കോപി തവേപ്പിതോ യുവാ
ചിരായ കണ്ണോൽപലശൂന്യതാം ഗതേ
ഉപേക്ഷതേ യഃ ശൃംഗലംബിനീർജ്ജടഃ
കപോലദേശേ കളമാഗ്രപിംഗളഃ.
- 48 മുനിവ്രതൈസ്തപാമതിമാത്രകർശിതാം
ദിവാകരാപ്പുഷ്പവിഭൂഷണാസ്തപദാം
ശശാങ്കലേഖാമിവ പശ്യതോ ദിവാ
സചേതസഃ കസ്യ മനോ ന ഭൂയതേ?
- 49 അവൈമി സൗഭാഗ്യമദേന വഞ്ചിതം.
തവ പ്രിയം, യശ്ചതുരവലോകിനഃ
കരോതി ലക്ഷ്യം ചിരമസ്യ ചക്ഷുഷോർ-
ന വക്ത്രമാത്മീയമരാജപക്ഷ്മണഃ.
- 50 കിയച്ചിരം ശ്രാമ്യസി ഗൌരി!, വിദ്യതേ
മമാപി പൂർവ്വാശ്രമസഞ്ചിതം തപഃ
തദർദ്ധഭാഗേന ലഭ്യേ കാംക്ഷിതം
വരം തമിച്ഛാമി ച സാധു വേദിതം.,
- 51 ഇതി പ്രവിശ്യാഭിഹിതാ ദ്വിജന്മനാ
മനോഗതം സാ ന ശശാങ്ക ശംസിതം.
അഥോ വയസ്യാം പരിപാർശ്വവർത്തിനീം
വിവർത്തിതാനഞ്ജനനേത്രമൈക്ഷത.
- 52 സഖീ തദീയാ തമവാച വർണ്ണിനം
'നിബോധ സാധോ! തവ ചേൽ കതുഹലം
യദർത്ഥംഭോജമിവോഷ്ണവാരണം
കൃതം തപഃസാധനമേതയാ വപുഃ.

44. അല്ലയോ സുഭൂ! ഈ രൂപം, ദൈവീയത്തിലുള്ള ദുഃഖത്തിനും ബാധിക്കാവുന്നതല്ല. പിതാവിന്റെ വേദത്തിൽ അപമാനം ഏങ്ങിനെ പറയാനാണു്. മറ്റൊരാൾ കടന്നാക്രമിക്കുക എന്നതും ദേവതയെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഉണ്ടാവില്ല. സപ്തത്തിന്റെ (പത്തിയുടെ അഗ്രത്തിലുള്ള) രത്നത്തിന്റേക്കു് ആരാണു് കൈനീട്ടുവാൻ ധൈര്യപ്പെടുക?

45. നീ സ്വർഗ്ഗമാണു് ആഗ്രഹിക്കുന്നതെങ്കിൽ ഇതു വെറുതെയുള്ള ഒരു ശ്രമമാണു്. നിന്റെ അച്ഛന്റെ പ്രദേശങ്ങൾ സ്വർഗ്ഗഭൂമികളാണല്ലോ. അതല്ല, വരനെയാണു് കാംക്ഷിക്കുന്നതെങ്കിൽ അതിന്നു തപസ്സ് ആവശ്യമില്ല. കാരണം, രത്നം അന്വേഷിക്കാറില്ല. അതു് അന്വേഷിക്കപ്പെടുന്നതത്രേ.

46. ചുടുള്ള നെടുവീപ്പുതന്നെ ഉത്തരം അറിയിച്ചുകഴിഞ്ഞു. പക്ഷേ എന്റെ മനസ്സ് സംശയിക്കുന്നതന്നെ ആഴുകയാണു്. ദേവതയുടെ പ്രാർത്ഥനയ്ക്കു യോഗ്യനായ ഒരാളെ ഞാൻ കാണുന്നില്ല. പ്രാർത്ഥിച്ചാൽ ലഭിക്കാത്ത ഒരാരം ഉണ്ടാവുമോ?

47. അമ്പോ! നീ ആഗ്രഹിക്കുന്ന യുവാവു വളരെ കടുപ്പക്കാരൻതന്നെ. അയാൾ കണ്ണോൽപലങ്ങൾ ഒഴിഞ്ഞ കപോലദേശത്തിൽ ചിതറിക്കിടക്കുന്ന നെൽക്കെട്ടിർപ്പോലുള്ള ഈ ചെമ്പൻജടകളെ വകവെക്കാതിരിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ.

48. തപോനുഷ്ഠാനങ്ങളെക്കൊണ്ടു വളരെയധികം മെലിഞ്ഞ, അലങ്കാരമില്ലാത്തതെന്നു അവയവങ്ങൾ വെയിലേറ്റു കരുവാളിച്ചു നിന്നെ, പകലത്തെ ചന്ദ്രക്കലയെ എന്നപോലെ കണ്ടാൽ ഹൃദയാലുവായ ആരുടെ മനസ്സാണു് വേദനിക്കുന്നിരിക്കുക?

49. അഴകാർന്ന നോട്ടത്തോടും കുനിഞ്ഞ ഇമകളോടുംകൂടിയ നിന്റെ ഈ കണ്ണിന്നു സ്വന്തം മുഖത്തെ ഇത്ര കാലമായിട്ടും ലക്ഷ്യമാക്കിത്തരാത്ത നിന്റെ പ്രിയൻ സൗഭാഗ്യമുദത്താൽ സ്വയം വഞ്ചിതനാണെന്നു ഞാൻ കരുതുന്നു.

50. ഹേ ഗൌരി! എത്രകാലമാണു് നീ വിഷമിക്കുക? ബ്രഹ്മചര്യശ്രമത്തിൽ നേടിയ തപസ്സു എനിക്കുമുണ്ടു്. ദേവി അതിന്റെ പകുതിഭാഗം കൊണ്ടു ആഗ്രഹം നിറവേറിക്കൊൾക. ആ വരൻ ആരാണെന്നു ശരിയായി അറിവാൻ ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നുമുണ്ടു്. "

51. ഇപ്രകാരം കടന്നു സംസാരിച്ചു വധുവിനോടു തന്റെ ആഗ്രഹം അറിയിക്കുവാൻ അവൾ ശക്തയായില്ല; അതിനാൽ സമീപത്തു നില്ക്കുന്ന സഖിയുടെ നേക്കു അവൾ അണുനമെഴുതാത്ത കണ്ണു തിരിച്ചു നോക്കി.

52. അവളുടെ തോഴി ആ ബ്രഹ്മചാരിയോടു പറഞ്ഞു— "ഭദ്ര! അങ്ങയ്ക്കു കൌതുകം തോന്നുന്നുണ്ടെങ്കിൽ, ഏതു കാര്യം നേടുന്നതിനാണു് ഇവൾ താമരപ്പവിനെ വെയിലത്തു കടയാക്കുന്നതുപോലെ ഈ ശരീരത്തെ തപസ്സിന്നു പകരണമാക്കിയതെന്നു മനസ്സിലാക്കിയാലും.

- 53 ഇയം മഹേന്ദ്രപ്രഭുതീനധിശ്രിയ-
ശ്ചതുർദിഗീശാനവമത്യ മാനിനീ
അരൂപഹാര്യം മദനസ്യ നിഗ്രഹാൽ
പിനാകപാണീം പതിമാപ്തമിച്ഛതി.
- 54 അസഹ്യഹുകാരനിവർത്തിതഃ പുരാ
പുരാരിമപ്രാപ്തമുഖഃ ശിലീമുഖഃ
ഇമാം ഏദി വ്യായതപാതമക്ഷിണോ-
ദിഗീശീർണ്ണമുത്തേരപി പുഷ്പധനനഃ.
- 55 തദാപ്രഭുത്യന്തദനാ പിതൂർഗൃഹേ
ലലാടികാചന്ദനധൂസരാളകാ
ന ജാതു ബാലാ ലഭേതേ നൂ നിർവൃതിം
തുഷാരസംഘാതശിലാതലേഷപി.
- 56 ഉപാത്തവർണ്ണേ ചരിതേ പിനാകിനഃ
സബാഷ്പകണ്ണസ്തലിതൈഃ പന്ദൈരിയം
അനേകശഃ കിന്നരരാജകന്യകാ
വനാന്തസംഗീതസഖീരരോദയൽ.
- 57 ത്രിഭുഗശേഷാസു നിശാസു ച ക്ഷണം
നിമീല്യ നേത്രേ സഹസാ വ്യബുദ്ധ്യത
'കപനീലകണ്ഠ! വ്രജസീ'ത്യലക്ഷ്യവാ-
ഗസത്യകണ്ഠാർപ്പിതബാഹുബന്ധനാ,
- 58 'യദാ ബുധൈഃ സർവ്വഗതസ്തപമുച്യസേ
ന വേത്സി ഭാവസ്ഥമിമം കഥം ജനം?'
ഇതി സ്വഹസ്തോല്പിവിതശ്ച മുശലയാ
രഹസ്യപാലഭ്യത ചന്ദ്രശേഖരഃ.
- 59 യദാ ഹി തസ്യോധിഗമേ ജഗൽപതേ-
രപശ്യദന്ത്യം ന വിധിം വിചിന്തതീ
തദാ സഹാസമാഭിരന്തജ്ഞന്താ ഗുരോ-
രിയം പ്രപന്നാ തപസേ തപോവനം.
- 60 ദ്രുമേഷു സഖ്യാ കൃതജന്മസു സ്വയം
ഫലം തപഃസാക്ഷിഷു ബലമേഷപി
ന ച പ്രരോഹാഭിമുഖോഽപി ദൃശ്യതേ
മനോരഥോഽസ്യഃ ശശിമൗലിസംശ്രയഃ.
- 61 ന വേദമി സ പ്രാർത്ഥിതദുർല്ലഭഃ കദാ
സഖീഭിരസ്രോത്തരമീക്ഷിതാമിമാം
തപഃകൃശാമദ്യവപത്സ്യതേ സഖീ
വൃഷേവ സീതാം തദവഗ്രഹക്ഷതാം.

53. ഈ അഭിമാനശാലിനി! ഇന്ദ്രൻ മുമ്പായി ഐശ്വര്യസമ്പന്നന്മാരായ നാലു ലോകപാലന്മാരെയും അവഗണിച്ചു, കാമനിഗ്രഹത്താൽ സൌന്ദര്യം കൊണ്ടൊകൃഷ്ണിക്കാൻ കഴിയാത്ത ശിവനെ തോന്നാവാൻ കിട്ടാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു.

54. അന്നു ശരീരം നശിച്ചുപോയെങ്കിലും മലരമ്പന്റെ അമ്പ് അസഹ്യമായ ഹങ്കാരത്താൽ പിന്തിരിക്കപ്പെട്ട ശിവനെ പ്രാപിക്കാതെ മടങ്ങി ഇവളുടെ ഹൃദയത്തിലാണ്ടിറങ്ങി പീഡിപ്പിക്കുകയാണ്.

55. അന്നുമുതൽ മദനതപ്തയായ ഈ കന്യക നെറ്റിയിലെ ചന്ദനം കൊണ്ടു ധൂസരമായ കുറ്റിരകളോടുകൂടി പിതാവിന്റെ ഗൃഹത്തിൽ മഞ്ഞുറഞ്ഞുണ്ടായ കന്മണ്ഡപങ്ങളിൽപോലും ഒരിയ്ക്കലും ആശ്വാസം കിട്ടാതെ വിഷമിക്കുന്നു.

56. ശിവന്റെ കഥകൾ വെണ്ണിയുന്ന പാട്ടുകൾ പാടുന്നതിനിടയിൽ ബാഷ്പരോധംകൊണ്ടു വാഷകൾ ഇടറുകയാൽ, വനത്തിൽ സംഗീതസഖികളായ കിന്നരരാജകുമാരിമാരെ ഇവൾ പലപ്പോഴും കരയിച്ചിട്ടുണ്ട്.

57. രാത്രിയുടെ മുന്നിലൊരുഭാഗംമാത്രം ബാക്കിയുള്ളപ്പോൾ ഒരു കണ്ണു ചിമ്മി, "നീലകണ്ഠ എവിടേക്കു പോകുന്നു" എന്നു ലക്ഷ്യമില്ലാതെ ചോദിച്ചുകൊണ്ടും ഇല്ലാത്ത കഴുത്തിൽ കൈകളെക്കൊണ്ടു കെട്ടിപ്പിടിച്ചും ഇവൾ പെട്ടെന്നുണർന്നുപോയിട്ടുണ്ട്.

58. 'ജ്ഞാനികളാൽ സർപ്പാന്തർയാമിയാണെന്നു പറയപ്പെടുന്ന അഞ്ച് ഭാവംകൊണ്ട് അങ്ങിൻത്തന്നെ ഉറച്ചിരിക്കുന്ന ഈയുള്ളവളെ അറിയാത്ത തെന്തുകൊണ്ടാണു?' എന്നിങ്ങിനെ മുഖ്യമായ ഇവൾ സ്വന്തം കൈകൊണ്ടു ചിത്രത്തിൽ എഴുതപ്പെട്ട ചന്ദ്രശേഖരനോടു ഏകാന്തത്തിൽ പരിഭവം പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്.

59. ജഗന്നാഥനായ അദ്ദേഹത്തെ ലഭിപ്പാൻ ആലോചിച്ചുനോക്കിയിട്ടു മറ്റൊരു വഴിയും കാണാഞ്ഞപ്പോൾ ഇവൾ അച്ഛന്റെ സമ്മതത്തോടെ തപസ്സിനായി തങ്ങളൊരുമിച്ചു തപോവനത്തിലേക്കു പോന്നതാണ്.

60. സഖി തന്നത്താൻ നട്ടുവളർത്തിയവയും തപസ്സിനു സാക്ഷികളും ആയ ഈ വൃക്ഷങ്ങളിൽ കായ്കൾ ഉണ്ടായിക്കഴിഞ്ഞു. എന്നാൽ ചന്ദ്രമൗലിയെപ്പറ്റിയുള്ള ഇവളുടെ ആഗ്രഹത്തിനു ഇതുവരെ നാമ്പുപോലും മുളച്ചതായി കാണുന്നില്ല.

61. തോഴികളാൽ കണ്ണുനീരോടുകൂടി വീക്ഷിക്കപ്പെടുന്നവളും തപസ്സുകൊണ്ടു മെലിഞ്ഞവളുമായ തങ്ങളുടെ ഈ സഖിയെ, മഴയില്ലായ്മകയാൽ വരണ്ടുകിടക്കുന്ന ഉഴവുചാലിനെ വഷ്കർത്താവായ ഇന്ദ്രൻ എന്നപോലെ പ്രാർത്ഥിച്ചിട്ടും കിട്ടാൻ പ്രയാസമായ അദ്ദേഹം എപ്പോഴാണ് അനുഗ്രഹിക്കുക എന്നു ഞാനറിയുന്നില്ല."

- 62 അഗ്രസന്തോഭമിതിംഗിതജ്ഞയാ
നിവേദിതോ നൈഷികസുന്ദരസ്തയാ
'അപീദമേവം പരിഹാസ' ഇത്യമാ-
മപ്യച്ഛദ്യഞ്ജിതഹസ്തലക്ഷണം.
- 63 അമാഗ്രഹസ്തേ മുക്തീകൃതാംഗുലൈ
സമർപ്പയന്തീ സ്തടികാക്ഷമാലികാം
കഥഞ്ചിദഭ്യേസ്തനയാ മിതാക്ഷരം
ചിരവ്യവസ്ഥാപിതവാഗഭാഷത.
- 64 "യഥാ ശ്രുതം വേദവിദാം വര! ത്വയാ
ജനോദ്യമുച്ഛൈഃപദലംഘനോത്സുകഃ
തപഃ കിലേദം തദവാപ്തിസാധനം.
മനോരമാനാമഗതിർന വിദ്യതേ".
- 65 അമാഹ വർണ്ണീ 'വിദിതോ മഹേശ്വര-
സ്തദത്ഥീനീ തപഃ പുനരേവ വർത്തസേ
അമംഗളാഭ്യാസരതിം വിചിന്ത്യ തം
തവാനുവൃത്തിം ന തു കത്തുമുത്സഹേ.
- 66 അവസ്തുനിർബ്ബന്ധപരേ! കഥം ന തേ
കരോദ്യമാമുക്തവിവാഹകൌതുകഃ
കരേണ ശംഭോർവലയീകൃതാഹിനാ
സഹിഷ്യതേ തൽ പ്രഥമാവലംബനം.
- 67 തപമേവ താവൽ പരിചിന്തയ സ്വയം
കദാചിദേതേ യദി യോഗമഹ്തഃ
വധുക്തലം കളഹംസലക്ഷണം
ഗജാജിനം ശോണിതബിന്ദുവർഷി ച.
- 68 ചതുഷ്കപുഷ്പപ്രകരാവകീർണ്ണയോഃ
പരോഽപി കോ നാമ തവാനുമന്യതേ
അലക്തകാങ്കാനി പദാനി പാദയോർ-
വികീർണ്ണകേശാസു പരേതഭ്രമീഷു?
- 69 അയുക്തരൂപം കിമതഃ പരം വദ
ത്രിനേത്രവക്ഷസ്സലഭം തവാപി യൽ
സ്തനദപയേസ്തമിൻ ഹരിചന്ദനാസ്സഭേ
പദം ചിതാസേമരജഃ കരിഷ്യതി.
- 70 ഇയം ച തേന്യാ പുരത്തേ വിധംബനാ
യദൃദ്ധയാ വാരണരാജഹാര്യയാ
വിലോക്യ വൃദ്ധോക്ഷമധിഷ്ഠിതം ത്വയാ
മഹാജനഃ സ്തമേരമുഖോ ഭവീഷ്യതി.
- 71 ദയം ഗതം സമ്പ്രതി ശോചനീയതാം
സമാഗമപ്രാത്ഥനയാ പിനാകിനഃ
കലാ ച സാ കാന്തിമതീ കലാവത-
സ്തപമസ്യ ലോകസ്യ ച നേത്രകൌമുദീ.

62. ഇംഗിതമറിയാവുന്ന സഖിയാൽ സത്യം മറച്ചുവെക്കാതെ ഇങ്ങിനെ അറിയിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ ആ സുന്ദരനായ വട ഉള്ളിലുണ്ടായ സന്തോഷം പുറത്തു കാട്ടാതെ "ഇതു സത്യമാണോ? അതോ കളി പായുകയോ" എന്നു ഉമയോടു ചോദിച്ചു.

63. അപ്പോൾ പാർവതി വിരലുകൾ കൂട്ടിപ്പിടിച്ച് കയ്യിന്മേൽ പറ്റുജ്വലമാല സമർപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് അക്ഷരം ചുരുക്കി കുറെ നേരംകൊണ്ടു വാക്കുകൾ ഉറപ്പിച്ചു് ഒരുവിധത്തിൽ പറഞ്ഞു.

64. "വേദേന്തരിൽ ശ്രേഷ്ഠനായുള്ളോവേ! അങ്ങു കേട്ടതുപോലെ ഇയ്യള്ളവൾ ഉയർന്നപദത്തിലേത്തിച്ചേരുവാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. ഞാൻ തപസ്സ് അതു നേടുവാനുള്ള ഉപായംതന്നെ. മനോരമങ്ങൾക്കു എന്താൻ സാധിക്കാത്ത സ്ഥലമില്ലല്ലോ!"

65. അപ്പോൾ ബ്രഹ്മചാരി പറഞ്ഞു- "മഹേശ്വരനെ ഞാനറിയും. നീയാകട്ടെ അദ്ദേഹത്തെത്തന്നെ ആഗ്രഹിക്കുന്നവളായിരിക്കുന്നു. അശുഭകായ്ക്കുള്ളിൽ വിശേഷിച്ചു ആസക്തിയുള്ള അയാളെപ്പറ്റി വിചാരിക്കുമ്പോൾ നീന്നെ അനുകൂലിക്കുവാൻ എന്നിക്കു മനസ്സു വരുന്നില്ല

66. തുച്ഛമായ വസ്തുവിനുവേണ്ടി നിബ്ബന്ധം പിടിക്കുന്നവളേ! കല്യാണക്കാപ്പണിഞ്ഞിട്ടുള്ള നിന്റെ ഈ കയ്യ്, പാമ്പിൻവളയണിഞ്ഞ ശിവന്റെ കൈകൊണ്ടുള്ള ആദ്യത്തെ ഗ്രഹണം എങ്ങിനെയാണു് സഹിക്കുക?

67. നീ തന്നെ ഒന്നാലോചിച്ചു നോക്കൂ. അരയന്നമിഥുനങ്ങളെക്കൊണ്ടു ചിത്രീതമായ മന്ത്രകോടിപ്പടവയും രക്തബിന്ദുക്കൾ ഇററിറു വീഴുന്ന ആനത്തോലും തമ്മിൽ എപ്പോഴെങ്കിലും യോജിക്കുവാൻ പാടുള്ളതാണോ?

68. നാലുകെട്ടിനുള്ളിൽ വിരിച്ചു പൂവിരിപ്പിൽമാത്രം പതിഞ്ഞിട്ടുള്ളതും ചെമ്പഞ്ഞിച്ചാറണിഞ്ഞതുമായ നിന്റെ പാദങ്ങൾ തലമുടി ചീതറിക്കിടക്കുന്ന ശൃശാനഭൂമിയിൽ പതിപ്പിക്കുന്നതു ശത്രുവിനുപോലും സമ്മതമാകുമോ?

69. മുക്കണ്ണന്റെ മാറിടത്തിൽ സുലഭമായ ചിതാസ്പന്ദം, രക്തചന്ദനമണിഞ്ഞിട്ടുള്ള നിന്റെ ഈ സ്തനങ്ങളിൽപ്പോലും സ്ഥാനം പിടിക്കുകയാണെങ്കിൽ ഇതിനെക്കാൾ അനചിതമായി എന്താണുള്ളതു്? പറയൂ.

70. ഇതും നിനക്കു നേരിടേണ്ടിവരുന്ന മറ്റൊരു പരിഹാസമാണു്. വിവാഹം കഴിഞ്ഞു ആനപ്പുറത്തു കയറിപ്പോകേണ്ടുന്ന നീ ഒരു മുതുകാളപ്പുറത്തു കയറിയിരിക്കുന്നതു കാണുമ്പോൾ ലോകർ ചിരിച്ചുപോകും.

71. ശിവനോടു ചേരുവാനുള്ള ആഗ്രഹം നിമിത്തം ഇപ്പോൾ രണ്ടുപേർ ശോചനീയരായി- കാന്തി ചിന്തുന്ന ആ ചന്ദ്രന്റെ കലയും ഈ ലോകത്തിന്റെ കണ്ണിനു വെണ്ണിലാവായ നീയും!

- 72 വപുർവിരൂപാക്ഷമലക്ഷ്യജന്മതാ
ദിഗംബരത്വേന നിവേദിതം വസു
വരേഷു യൽ ബാലമൃഗാക്ഷി! മൃഗ്യതേ
തദസ്തി കിം വ്യസ്തമപി ത്രിലോചനേ?
- 73 നിവർത്തയാസ്താദസഭീഷിതാനന്ദം
കൃതദ്രിധസ്തം കൃച്ഛ പുണ്യലക്ഷണം?
അപേക്ഷ്യതേ സാധുജനേന വൈദികീ
ശ്മശാനശുദ്ധസ്യ ന യുപസൽക്രിയാ.
- 74 ഇതി ദ്വിജാതൗ പ്രതികൂലവാദിനി
പ്രവേപമാനാധരലക്ഷ്യകോപയാ
നികഞ്ചിതഭൂലതമാഹിതേ തയാ
വിലോചനേ തിര്യഗുപാന്തലോഹിതേ.
- 75 ഉവാച ചൈനം “പരമാത്മനോ ഹരം
ന വേത്സി നൂനം, യത ഏവമാത്മമാം
അലോകസാമാന്യമചിന്ത്യഹേതുകം
ദ്വിഷന്തി മന്ദാശ്ചരിതം മഹാത്മനാം.
- 76 വിപൽപ്രതീകാരപരേണ മംഗളം
നിഷേവ്യതേ ഭൂതിസമുത്സുകേന വാ
ജഗച്ഛരണ്യസ്യ നിരാശിഷഃ സതഃ
കിമേദീരശോപഹതാത്മവൃത്തിഭിഃ?
- 77 അകിഞ്ചനഃ സൻ പ്രഭവഃ സ സമ്പദം
ത്രിലോകനാഥഃ പിതൃസത്ത്വഗോചരഃ
സ ഭീമരൂപഃ ശിവ ഇത്യഭീര്യതേ
ന സന്തി യാമാത്മ്യവിഭഃ പിനാകിനഃ.
- 78 വിഭ്രഷണോത്തരാസി പിനദ്ധഭോഗി വാ
ഗജാജിനാലംബി ഭൂലധാരി വാ
കപാലി വാ സ്യാദഥവേന്ദുശേഖരം
ന വിശ്വമുത്തേരവധാര്യതേ വപുഃ.
- 79 തദംഗസംസ്കൃതവാപ്യ കല്പതേ
ധ്രുവം ചിതാസ്തൂരജോപി ശുദ്ധയേ
തമാഹി നൃത്താഭിനയക്രിയാച്യതം
വില്പ്യതേ മൌലിഭിരംബരൈകസാം.
- 80 അസമ്പന്നേസ്യ വൃഷേണ ഗച്ഛതഃ
പ്രഭിന്നദിഗ്ധാരണവാഹനോ വൃഷാ
കരോതി പാദാവുപഗമ്യ മൌലിനാ
വിനിമ്രമന്ദാരർജോരുണാംഗുലീ.

72. ശരീരം വൈകാരികപുരുഷ കണ്ണാടുകൂടി മന്ത്രം, ജനനം ആർക്കുമറിവില്ലാത്തത്, ധനസ്ഥിതിയോ നഗ്നതയാൽതന്നെ വിളിച്ചറിയിക്കപ്പെട്ടത്. അല്ലെങ്കിൽ ഇളമാൻകണ്ണാളേ! വാണാരിൽ തേടുന്ന ഗുണങ്ങളിൽ ഒന്നെങ്കിലും ഈ മുക്കണ്ണിനില്ലേണ്ടോ?

73. ഈ ചിത്ത ആഗ്രഹത്തിൽനിന്നു മനസ്സു പിന്തിരിയട്ടെ. ആ വിധത്തിലുള്ള അയാളെവിടെ? പുണ്യലക്ഷണമായ നിയമവിടെ? വേദത്തിൽ വിധിച്ചപ്രകാരം യുദ്ധത്തിൽപെയ്യുന്ന ഉത്തമക്രിയ ശുശ്രൂഷത്തിലെ ശുഭത്തിന്നുവേണമെന്നു സജ്ജനങ്ങൾ കരുതുകയില്ല."

74. ഇങ്ങിനെ ആ ബ്രാഹ്മണൻ പ്രതികൂലമായി പറഞ്ഞപ്പോൾ കോപംകൊണ്ടു വിറയ്ക്കുന്ന ചുണ്ടുകളോടുകൂടിയ അപം പുരികം വളച്ച അറം ചുവന്ന കണ്ണുകൾ വിലങ്ങനെ തിരിച്ചു.

75. എന്നിട്ടയാളോടു പറയുകയുംചെയ്തു — ഹരനെന്ന അങ്ങു യഥാർത്ഥമായി അറിയുന്നില്ല. തീർച്ച. അതുകൊണ്ടാണ് എന്നോടു ഇങ്ങിനെ പറയുന്നത്. ലോകസാധാരണമല്ലാത്തതും കാരണം കാണാൻ വയ്യാത്തതുമായ മഹാത്മാക്കളുടെ പ്രവൃത്തികളെ മുഖന്മാർ വെറുക്കുന്നു.

76. ആപത്തിനു പ്രതിവിധി തേടുന്നവനോ ഐശ്വര്യം വർദ്ധിപ്പിക്കുവാനാഗ്രഹിക്കുന്നവനോ ആണ് സൽക്കർമ്മങ്ങളിൽ നിഷ്ഠയോടെ ഇരിക്കുന്നത്. ലോകത്തിനെല്ലാംതന്നെ രക്ഷ നൽകുന്നവനും ആശീർക്കേണ്ടതായി ഒന്നുമില്ലാത്തവനും ആയിട്ടുള്ള ആരാധ്യ ആഗ്രഹങ്ങൾകൊണ്ടു മനോവൃത്തിയെ ദുഷിപ്പിക്കുന്ന ഈ മംഗളങ്ങൾകൊണ്ടു എന്താണ് പ്രയോജനം?

77. ഒന്നുമില്ലാത്ത അദ്ദേഹം സമ്പത്തുകളുടെ ഊർവ്വസ്ഥാനമാണ്. ശുശ്രൂഷത്തിൽ കാണപ്പെടുന്ന അദ്ദേഹം ത്രിലോകനാഥനത്രെ. ദീപ്തനാകൃതിയായ അദ്ദേഹത്തെ ശിഖനെന്നു പറയുന്നു. ചിനാകിയുടെ പരമാർത്ഥരൂപമറിയുന്നവർ ഇല്ല.

78. ആ വിശ്വമുന്തിയുടെ ശരീരം, ആരേണങ്ങളെക്കൊണ്ടു പ്രകാശിക്കുന്നതോ അതോ പാമ്പുകളെ പിണച്ചുകെട്ടിയതോ, ആനത്തോൽ ചുറ്റിയതോ അതോ പട്ടവസ്ത്രം ധരിച്ചതോ, തലയോടു ഏന്തിയതോ അതോ ചന്ദ്രനെ ചൂടിയതോ എന്നു ആർക്കും മനസ്സിലാവാത്തല്ല.

79. ചിതയിലെ ചാമ്പൽത്തരിപോലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരീരം സ്പർശിച്ചാൽ തീർച്ചയായും പവിത്രമാക്കുവാൻ ശക്തിയുള്ളതായിത്തീരുന്നു. അതുകൊണ്ടുതന്നെയാണ്, നൃത്താഭിനയങ്ങൾ ചെയ്യുന്ന അവസരങ്ങളിൽ ഉതിർന്നുവീഴുന്ന ആ സ്ത്രീ, ദേവന്മാർ ശിരസ്സുകൾകൊണ്ടു ഒപ്പിയെടുക്കുന്നത്.

80. സമ്പത്തില്ലാതെ മുതുകാളപ്പാത്തേറി നടക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദങ്ങളെ, ദേവേന്ദ്രൻ തന്റെ വാഹനമായ ഐരാവതമെന്ന മദിച്ച ദിഗ്വിജയത്തിന്റെ പുറത്തുനിന്നിറങ്ങി ശിരസ്സിലണിഞ്ഞ മന്ദാരപ്പൂക്കളിലെ പൂവൊടികൊണ്ടു ചുവന്ന വിരലുകളുള്ളവയാക്കിത്തീർക്കുന്നു.

- 81 വിവക്ഷതാ ഭോഷമപി ച്യുതാത്മനാ
 ത്വയൈകമീശം പ്രതി സാധു ഭാഷിതം
 യഥാമനന്ത്യാത്മഭവോപി കാരണം
 കഥം സ ലക്ഷ്യപ്രഭവോ ഭവിഷ്യതി?
- 82 അലം വിവാദേന യഥാ ശ്രുതസ്തപയാ
 തഥാവിധസ്താവദശേഷമസ്ത സഃ
 മമാത്ര ഭാവൈകരസം മനഃ സ്ഥിതം
 ന കാമവൃത്തിർവ്യാപനീയമീക്ഷതേ.
- 83 നിവാര്യതാമാളി! കിമപ്യയം വടുഃ
 പുനർവിവക്ഷഃ സ്തുരിതോത്തരാധരഃ
 ന കേവലം യോ മഹതോഽപഭാഷതേ
 ശ്രുണോതി തസ്മാദപി യഃ സ പാപഭാഷ.
- 84 ഇതോ ഗമിഷ്യാമ്യഥവേ'തി വാദിനീ
 ചപാല ബാലാ സ്തനഭിന്നവല്ലഭാ
 സ്വരൂപമാസ്ഥായ ച താം കൃതസ്തമിതഃ
 സമാലലംബേ വൃഷരാജകേതനഃ.
- 85 തം വീക്ഷ്യ വേപഥുമതീ സരസാംഗയഷ്ടീർ-
 നിക്ഷേപണായ പദമുല്യുതമുദാഹന്തി
 മാഗ്ഗാചലവൃതികരാകലിതേവ സിന്ധുഃ
 ശൈലാധിരാജതനയാ ന യയൗ ന തസ്ഥൗ.
- 86 'അഭ്യപ്രഭൃത്യവനതാംഗി! തവാസ്തമി ദാസഃ
 ക്രീതസ്തപോഭി'രിതി വാദിനീ ചന്ദ്രമൗലൗ
 അഹായ സാ നിയമജം ക്ലമമുത്സസജ്ജ
 ക്രേശഃ ഫലേന ഹി പുനർന്നവതാം വിധത്തേ.

ഇതി പഞ്ചമഃ സർഗ്ഗഃ

ഷഷ്ഠഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 അഥ വിശ്വാത്മനേ ഗൌരീ സന്ദിദേശ മിഥഃ സഖീം
 ദാതാ മേ ഭൂതാം നാഥഃ പ്രമാണീക്രിയതാമിതി.
- 2 തയാ വ്യാഹൃതസന്ദേശാ സാ ബഭൌ നിഭൃതാ പ്രിയേ
 ചുതയഷ്ടീരിവാഭ്യാശേ മധൗ പരഭൃതോന്മുഖീ.
- 3 സ തഥേതി പ്രതിജ്ഞായ വിസൃജ്യ കഥമപ്യഥാ
 ഋഷീൻ ജ്യോതിർമ്മയാൻ സപ്ത സസ്മാര സ്തമരശാസനഃ.
- 4 തേ പ്രഭാമണ്ഡലൈർവ്യോമ ദ്യോതയന്തസ്തപോധനാഃ
 സാരുന്ധതീകാഃ സ്വപദി പ്രാദുരാസൻ പുരഃ പ്രഭോഃ.

81. ദോഷം പറയുവാനാണ് മതിന്നതെങ്കിലും അങ്ങു മനസ്സിലാത്തതെ ശിവനെക്കുറിച്ചു ഒരു കാര്യം പറഞ്ഞതു ശരിയാണ്. സ്വയംഭൂവാൽ ബ്രഹ്മാവിന്റെയും കാരണഭൂതനെന്നു പറയപ്പെടുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉൽപ്പത്തിസ്ഥാനം എങ്ങിനെയാണറിയാൻ സാധിക്കുക?

82. ഈ തക്കം മതിയാക്കാം. അങ്ങു കേട്ടിട്ടുള്ളതെങ്ങിനെയോ അപ്രകാരംതന്നെയൊക്കെ ആയിരിക്കാമല്ലോ, അദ്ദേഹം. എന്റെ മനസ്സ് ഇദ്ദേഹത്തിൽ സ്ഥിരസ്നേഹത്തോടെ ഉറച്ചിരിക്കുന്നു. കരമവൃത്തി അപവാദത്തെപ്പറ്റി നോക്കുകയില്ല.

83. സഖീ! തടയു, ഈ ബ്രഹ്മചാരി ഇനിയും എന്തോ പറയുവാൻവേണ്ടി ചുണ്ടനേക്കുന്നു. മഹാത്മാരെ കുറും പറയുന്നവർ മാത്രമല്ല അതുകൂട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവരും പാപത്തിൽ പങ്കാളികളാകുന്നതാണ്.

84. അല്ലെങ്കിൽ 'ഞാൻ ഇവിടെനിന്നു പോയേക്കാം.' എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് ആ ബാലിക സ്തനങ്ങളിൽനിന്നു മരവുരി നിങ്ങളുമാറു നടന്നു തുടങ്ങി. തന്റെ യഥാർത്ഥരൂപം ധരിച്ചു പുഞ്ചിരിയുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടു ഗേവാൻ ശങ്കരൻ അവളെ തടുത്തു നിർത്തുകയും ചെയ്തു.

85. അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടു വിറകൊണ്ടു ശരീരമാകെ വിയർത്തു നന്നെത്തു്, എടുത്തുവെപ്പാൻ ഉയർത്തിയ കാൽ ആ നിലയിൽത്തന്നെ പിടിച്ചു നില്ക്കുന്ന പദ്മതരാജപുത്രി, വഴിമധ്യത്തിൽ പദ്മതത്താൽ തടയപ്പെട്ടപ്പോൾ നദിയെന്നപോലെ പോയതുമില്ല നിന്നതുമില്ല.

86. "സുന്ദരി! ഇന്നുമുതൽ ഞാൻ നിനക്കു തപസ്സുകളെക്കൊണ്ടു വിലയ്ക്കു വാങ്ങിയ ദാസനാണ്" എന്നു ചന്ദ്രശേഖരൻ പറഞ്ഞപ്പോൾ വ്രതം കൊണ്ടുണ്ടായ അവളുടെ ക്ഷീണം ക്ഷണത്തിൽത്തന്നെ തീർന്നുപോയി. ഫലംസിദ്ധിച്ചാൽ ക്ലേശം വീണ്ടും പുതുയുണ്ടാക്കുന്നു.

അഞ്ചാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

ആറാം സർഗ്ഗം

1. അനന്തരം ഗൌരി, 'എന്നെ നല്ലേണ്ടതു പദ്മതേശ്വരനാണ്. അദ്ദേഹത്തോടു് ആവശ്യപ്പെട്ടാലും' എന്നു സഖിയെക്കൊണ്ടു വിശ്വാതമാവായ ശിവനോടു പറയിച്ചു.

2. ആ സഖിയെക്കൊണ്ടു പ്രിയനോടു സന്ദേശം പറയിപ്പിച്ചു മൌനമായിനിന്ന അവൾ, വസന്തത്തോടു കയിലിനെക്കൊണ്ടു സന്ദേശം അറിയിച്ച മാവിൻതയ്യ് എന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.

3. 'അങ്ങനെയൊക്കട്ടെ' എന്നു വാശാനം ചെയ്തു ഉമയെ പണിപ്പെട്ടു വിട്ടുപിരിഞ്ഞ ആ കാമാന്തകൻ ജ്യോതിഃസ്വരൂപനായ സപ്തർഷികളെ സ്മരിച്ചു.

4. ആ ഋഷിമാർ അരുന്ധതിസംമതം പ്രഭാമണ്ഡലങ്ങളെക്കൊണ്ടു് ആ കാശത്തെ പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു്, ഉടൻതന്നെ പ്രഭുവിന്റെ തിരുമുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു.

- 5 ആപ്തതാസ്തീരമന്ദാരകസുമോൽകിരവീചിഷു
വ്യോമഗംഗാപ്രവാഹേഷു ദിങ്നാഗമദഗന്ധിഷു,
- 6 മുക്തായജേണാപവീതാനി ബിഭ്രതോ ഹൈമവല്ലഭാഃ
രതാക്ഷസൂത്രാഃ പ്രവ്രജ്യാം കല്പവൃക്ഷാ ഇവാശ്രിതാഃ,
- 7 അധഃപ്രസ്ഥാപിതാശ്ചേന സമാവർജ്ജിതകേതുനാ
സഹസ്രരശ്മിനാ സാക്ഷാൽ സപ്രണാമമുദീക്ഷിതാഃ,
- 8 ആസക്തബാഹുലതയാ സാഖ്യാമുദ്യുതയാ ഭൂവാ
മഹാവരാഹദംഷ്ടായാം വിശ്രാന്താഃ പ്രളയാപദി,
- 9 സർഗ്ഗശേഷപ്രണയനാദിശ്ചയോനേരനന്തരം
പുരാതനാഃ പുരാവിതർഭിർധാതാര ഇതി കീർത്തിതാഃ,
- 10 പ്രാക്തനാനാം വിശുദ്ധാനാം പരിപാകമുപേയുഷാം
തപസാമുപഭൂജാനാം ഫലാനുപി തപസ്വിനഃ.
- 11 തേഷാം മദ്ധ്യഗതാ സാധവീ പത്യഃ പാദാപ്പിതേക്ഷണാ
സാക്ഷാദിവ തപസ്സിദ്ധിർബഭോസേ ബഹവരുന്ധതീ.
- 12 താമഗൗരവഭേദേന മനീശ്ചാപഗൃഭീശ്ചരഃ
സ്രീ പുമാനിത്യനാസ്തൈവ വൃത്തം ഹി മഹിതം സതാം.
- 13 തദുൾഗനാദഭൂച്ഛംഭോർഭൂയാൻ ദരദാർത്ഥമാദരഃ
ക്രിയാണാം ഖലു ധർമ്മാണാം സൽപത്തേയാ മൂലകാരണം.
- 14 ധർമ്മേണാപി പദം ശർവേ കാരിതേ പാപ്തതീം പ്രതി
പൂർവാപരധഭീതസ്യ കാമസ്യോച്ഛ്വസിതം മനഃ.
- 15 അഥ തേ മനയഃ സർവ്വേ മാനയിത്വാ ജഗൽഗുരൂഃ
ഇദമുപരന്തചാനാഃ പ്രീതികണ്ടകിതത്വചഃ.
- 16 “യൽബ്രഹ്മ സമൃഗാമ്നാതം യദഗൗരവീധിനാ ഹുതം
യച്ച തപ്തം തപസ്സസ്യ വിപക്വം ഫലമദ്യ നഃ.
- 17 യദദ്ധ്യക്ഷേണ ജഗതാം വയമാരോപിതാസ്തപയാ
മനോരഥസ്യോപിഷയം മനോവിഷയമാത്മനഃ.”

5. കരയ്ക്കുള്ള മന്ദാരവൃക്ഷങ്ങളുടെ പൂക്കൾ കൊഴിഞ്ഞുവീണിട്ടുള്ള ചെറുതിരകളുള്ളതും ദിഗ്ഗജങ്ങളുടെ മദജലത്തിന്റേ സുഗന്ധമുള്ളതുമായ സ്വർഗ്ഗം ഗയിൽ മുങ്ങിക്കുളിച്ചവരായിരുന്നു ആ ജന്മികൾ.
6. മുത്തുകളെക്കൊണ്ടുള്ള പൂണന്തലിട്ടു പൊന്തരവുവിയുടുത്തു, മണിയരായ ജപമാല ധരിച്ച അവാർ സന്യാസം സ്വീകരിച്ച കല്പവൃക്ഷങ്ങളോ എന്നു തോന്നിക്കുന്നവരായിരുന്നു.
7. സാക്ഷാൽ സൂര്യദേവൻ കതിരുകളെ താഴെ തെളിച്ചു കൊടി താഴ്ന്നു പ്രണാമപൂർവ്വം അവരെ മേല്പോട്ടു നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു.
8. പ്രളയകാലത്തു കരവല്ലികൊണ്ടു പിടിച്ചിരിക്കുന്ന, ഉയർത്തപ്പെട്ട ഭൂമിദേവിയോടൊപ്പം മഹാവരംഹമുത്തിയുടെ തോരയിൽ വിശ്രമിച്ചിട്ടുള്ളവരാണ്വർ.
9. ബ്രഹ്മാവിനുശേഷം ബാക്കിയായ സൃഷ്ടികർമ്മം പൂർണ്ണമാക്കിയതു കൊണ്ടു പുരാണവേദികളാൽ പ്രാചീനരായ സൃഷ്ടികർത്താക്കൾ എന്നു കീർത്തിക്കപ്പെട്ടവരാണ്വർ.
10. പണ്ടനുഷ്ഠിച്ചിട്ടുള്ള പരിപകാവാസ്ഥയെ പ്രാപിച്ച വിശുദ്ധതപസ്സുകളുടെ ഫലങ്ങൾ അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവരെങ്കിലും ഇപ്പോഴും തപസ്സനുഷ്ഠിക്കുന്നവരാണ്വർ.
11. അവരുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ ഭർത്താവിന്റെ പാദങ്ങളിൽത്തന്നെ ദൃഷ്ടി ഉറപ്പിച്ചുകൊണ്ടു പതിവ്രതയായ അരുന്ധതി തപഃസിദ്ധി മുത്ത്മിത്തായി വന്നതുപോലെ അത്യധികം ശോഭിച്ചു.
12. ഗേവാൻ ആ ദേവിയേയും മഹർഷിമാരേയും ഒരുപോലെ ആദരവോടുകൂടി നോക്കിക്കണ്ടു. മഹത്തുക്കളെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം സ്രീയോ പുരുഷനോ എന്നു നോട്ടമില്ല. ശീലമാണ് ബഹുമാനത്തിനാസ്പദം.
13. അരുന്ധതിയെ കണ്ടപ്പോൾ ശിവനു പത്നീപരിഗ്രഹത്തിൽ അധികം ആദരവുണ്ടായി. ധർമ്മനുഷ്ഠാനങ്ങൾക്കു ആദികാരണം ഉത്തമപത്നിമാരാണ്ല്ലോ.
14. ധർമ്മവും ശിവനു പാവ്യതിയുടെനേരെ ആഭിമുഖ്യം ജനിപ്പിച്ചപ്പോൾ മുന്പു ചെയ്ത അപരാധംനിമിത്തം രേപ്പെട്ടിരുന്ന കാമന്റെ മനസ്സിനു് ആശ്വാസം കിട്ടി.
15. അനന്തരം വേദങ്ങളും വേദാംഗങ്ങളും പഠിച്ചറിഞ്ഞിട്ടുള്ള ആ മഹർഷിമാരെല്ലാവരും ആനന്ദത്താൽ രോമാഞ്ചംകൊണ്ടു ശരീരത്തോടുകൂടി ലോകഗുരുവിനെ വന്ദിച്ചു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.
16. വേണ്ടതുപോലെ വേദാധ്യയനം ചെയ്യുകയും വിധിപോലെ അഗ്നിയിൽ ഹോമിയ്ക്കുകയും തപസ്സനുഷ്ഠിയ്ക്കുകയും ചെയ്തതിന്റെ ഫലം ഇന്നാണ് ഞങ്ങൾക്കു പരിപകാവാസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചതു്.
17. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ, ലോകാദ്ധ്യക്ഷനായ അവിടുന്ന്, മനോരഥത്തിനു പോലും വിഷയമാകാൻ സാധിക്കാത്ത അങ്ങയുടെ മനസ്സിൽ ഞങ്ങൾക്കു സ്ഥാനം നല്കിയല്ലോ.

- 18 യസ്യ ചേതസി വന്തേന്മാഃ സ താവൽ കൃതിനാം വരഃ
കിം പുനർബ്രഹ്മയോനേര്യസ്തവ ചേതസി വന്തതേ.
- 19 സത്യമക്ക്കാച്ച സോമാച്ച പരമദ്ധ്യാസ്മഹേ പദം
അദ്യ തുച്ഛൈസ്തരം താദ്യം സ്മരണാനുഗ്രഹാത്തവ.
- 20 ത്വത്സംഭാവിതമാത്മാനം ബഹുമന്യാമഹേ വയം
പ്രായഃ പ്രത്യയമാധത്തേ സ്വഗുണേഷ്ടുത്തമാദരഃ.
- 21 യാ നഃ പ്രീതിർവിരൂപാക്ഷ! ത്വദനുധ്യാനസംഭവോ
സാ കിമാവേദ്യതേ തുഭ്യമന്തരാത്മാസി ദേഹിനാം.
- 22 സാക്ഷാൽ ദൃഷ്ടോസി ന പുനർവിദ്മസ്ത്വാം വയമഞ്ജസാ
പ്രസീദ കഥയാത്മാനം ന ധിയാം പഥി വന്തസേ.
- 23 കിം യേന സൃജസി വ്യക്തമുത യേന ബിഭേഷി തൽ
അഥ യസ്സസ്യ സംഹർത്താ ഭാഗഃ കതമ ഏഷ തേ
- 24 അഥവാ സുമഹദ്യേഷാ പ്രാത്മനാ ദേവ! തിഷ്ഠതു
ചിന്തിതോപസ്ഥിതാംസ്താവച്ഛാധി നഃ കരവാമ കിം?
- 25 അഥ ഛൈലിഗതസ്യേന്ദോർവിശദൈർദശനാംശൂഭിഃ
ഉപചിന്തൻ പ്രഭം തന്വീം പ്രത്യാഹ പരമേശ്വരഃ.
- 26 “വിദിതം വോ യഥാ സ്വാത്മാ ന മേ കാശ്ചിൽ പ്രവൃത്തയഃ
നന്ദ മുത്തിഭിരഷ്ടാഭിരിതഥംഭൂതോസ്സി സൂചിതഃ.
- 27 സോഫഥം തുഷ്ണാതുരൈർവൃഷ്ടിം വിദ്യുത്പാനിവ ചാതകൈഃ
അരിവിപ്രകൃതൈര്യദൈഃ പ്രസൂതിം പ്രതി യാചിതഃ.
- 28 അത ആഹന്തുമിച്ഛാമി പാവ്യതീമാത്മജനനേ
ഉൽപത്തയേ ഹവിർഭോക്തൂര്യജമാന ഇവാരണിം.
- 29 താമസുദന്തേ യുഷ്മാഭിര്യാചിതവ്യോ ഹിമാലയഃ
വിക്രിയാഞ്ചൈ ന കല്പന്തേ സംബന്ധാഃ സദനുഷ്ഠിതാഃ.
- 30 ഉന്നതേന സ്ഥിതിമതാ ധൂമമുദാഹതാ ഭൂവഃ
തേന യോജിതസംബന്ധം വിത്ത മാമപ്യവഞ്ചിതം.

18. അങ്ങനെയൊക്കെയൊക്കെ മനസ്സിലാക്കുന്നതാണ് അവർ രണ്ടുപേർക്കും. അങ്ങനെയുള്ള, ബ്രഹ്മത്തിനപ്പോലും ഉത്തമസ്ഥാനമായ അവിടുത്തെ മനസ്സിലാക്കുന്നവന്റെ കഥ പിന്നെ പറയാനാണ്?
19. സൂര്യന്റെയും ചന്ദ്രന്റെയും മിതമായ സ്ഥാനമാണ് ഞങ്ങൾ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നത് എന്നതു വാസ്തവംതന്നെ. എന്നാൽ ഇനാകട്ടെ, അങ്ങനെയൊക്കെയൊക്കെ അവരെക്കാൾ ഏറെയും ഉയർന്ന സ്ഥാനത്തായിരിക്കുന്നു.
20. അങ്ങനാൽ ആരോടൊക്കെയും ഞങ്ങളെ ഞങ്ങൾ ബഹുമാനിക്കുന്നു. ഉത്തമസ്ഥാനമായവരിൽനിന്നു ലഭിക്കുന്ന ആദരവാണ്, അങ്ങനെയുള്ള ഗുണങ്ങളിൽ പ്രായേണ വിശ്വാസമുണ്ടാക്കുന്നത്.
21. അല്ലയോ വിരൂപാക്ഷ! അങ്ങനെയൊക്കെയൊക്കെ ഞങ്ങളെക്കാൾ ആരോടും എത്രയൊന്നെന്നു അവിടുത്തോടു പറഞ്ഞറിയിക്കേണ്ടതുണ്ടോ? അങ്ങനെയൊക്കെയൊക്കെ അങ്ങനെയൊക്കെയാണ്.
22. ഞങ്ങൾ അങ്ങനെയൊക്കെയൊക്കെ കാണുന്നു; എങ്കിലും അങ്ങനെയൊക്കെ ശരിയായി ഞങ്ങൾ അറിയുന്നില്ല, താനാണെന്നു കനിഞ്ഞുള്ളിയാലും, അങ്ങനെയൊക്കെ പറഞ്ഞുതന്നാലും, ചിന്തിച്ചറിയാവുന്ന നിലയിലല്ല അങ്ങനെയൊക്കെ സ്ഥിതി.
23. ലോകത്തെ സൃഷ്ടിക്കുന്നതോ, അതിനെ കാത്തുരക്ഷിക്കുന്നതോ അല്ലെങ്കിൽ അതിനെ സംഹരിക്കുന്നതോ അങ്ങനെയൊക്കെ ഏതൊരുശാസ്ത്രമാണ്?
24. അല്ലെങ്കിൽ ഹേ ദേവ! അതിമഹത്തായ ഈ അച്യുതൻ നീക്കം ഇപ്പോൾ സൂരിക്കപ്പെട്ടു വന്നെത്തിയ ഞങ്ങളെ അനുശാസിച്ചാലും. ഞങ്ങളെന്താണ് ചെയ്തതെന്നുണ്ടോ?
25. അപ്പോൾ പരമശിവൻ വെളുത്ത പല്ലകളുടെ വിശദപ്രകാശത്താൽ ശിരസ്സിലണിഞ്ഞ ചന്ദ്രന്റെ നേരിയ കാന്തിയെ വർദ്ധിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു മറുപടി പറഞ്ഞു.
26. 'എന്റെ ഒരു പ്രവൃത്തിയും സ്വാർത്ഥപരമായിട്ടുള്ളതല്ലെന്നു നിങ്ങൾക്കറിയാമല്ലോ. ഈ വിധത്തിലുള്ളവനാണ് ഞാൻ എന്ന് എന്റെ ഏറ്റവും ഉത്തമനെന്നു സൂചിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതല്ലേ?
27. അപ്രകാരമുള്ള എന്നോടു, ശത്രുക്കളാൽ ഉപദ്രവിക്കപ്പെട്ടവരായ ദേവന്മാർ, ദാഹിച്ചവലഞ്ഞ വേഴാമ്പലുകൾ കാർമ്മേഘത്തോടു മഴയെന്നു പോലെ പുത്രോല്പാദനത്തിന് ആവശ്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.
28. അതിനാൽ, യജമാനൻ യാഗാഗ്നിയെ ഉല്പാദിപ്പിക്കാൻവേണ്ടി അരണിയെ എന്നപോലെ ഞാൻ പുത്രോല്പാദനത്തിനായി പാർവതിയെ കൊണ്ടുപോകുവാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു.
29. അപ്രകാരമുള്ള നമുക്കുവേണ്ടി നിങ്ങൾ ഹിമാലയത്തോടു യാചിക്കുന്നു. സജ്ജനങ്ങളാൽ ഏർപ്പെടുത്തപ്പെട്ട ബന്ധങ്ങൾ കഴുപ്പുണ്ടാക്കിയതായില്ല.
30. ഉന്നതനും നിലയറച്ചവനും ഭൂദാരം ചുരുക്കുന്നവനുമായ അദ്ദേഹത്തോടു ബന്ധപ്പെടുത്തുന്നത് എന്നിങ്ങനെയൊക്കെ ന്യൂനതയുള്ളതല്ലെന്നു നിങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കണം.

- 31 ഏവം വാച്യഃ സ കന്യാത്ഥമിതി വോ നോപദിശ്യതേ
ഭവൽപ്രണീതമാചാരമാമനന്തി ഹി സാധവഃ.
- 32 ആയുപ്യത്സതീ തത്ര വ്യാപാരം കർത്തുമർഹതി
പ്രായേണൈവംവിയേ കാര്യേ പുരസ്ത്രീണം പ്രഗത്ഭതാം.
- 33 തൽ പ്രയാതൈഷധിപ്രസ്ഥം സിദ്ധയേ ഹിമവൽപുരം
മഹാകോശീപ്രപാതേസ്തമിൻ സംഗമഃ പുനരേവ നഃ.
- 34 തസ്മിൻ സംയമിനാമാദ്യേ ജാതേ പരിണയോന്മുഖേ
ജഹഃ പരിഗ്രഹവ്രീളം പ്രാജാപാത്യോസ്തപസവിനഃ.
- 35 തതഃ പരമമിത്യുക്താ പ്രതസ്ഥേ മുനിമണ്ഡലം
ഭഗവാനപി സസ്രാപ്തഃ പ്രഥമോദ്ദിഷ്ടമാസ്പദം.
- 36 തേ ചാകാശമസിശ്യാമമുൽപത്യ പരമഷ്വരഃ
ആസേദുരോഷധിപ്രസ്ഥം മനസാ സമരംഹസഃ
- 37 അളകാമതിവാഹ്യേവ വസതിം വസുസമ്പദാം
സ്വഗ്ദ്ധാഭീഷ്യന്ദവമനം കൃതേവോപനിവേശിതം.
- 38 ഗംഗാസ്രോതഃപരിക്ഷിപ്തം വപ്രാന്തജ്ജലിതൈഷധി
ബൃഹന്മണിശിലാസാലം ഗുപ്താവപി മനോഹരം.
- 39 ജിതസിംഹയോ നാഗാ യത്രാശ്വാ ബിലയോനയഃ
യക്ഷാഃ കിംപുരുഷാഃ പൌരാ യോഷിതോ വനഭേവതാഃ.
- 40 ശിഖരാസക്തമേഘാനാം വ്യജ്യന്തേ യത്ര വേഗ്ഗുണാം
അനുഗർജ്ജിതസന്ദിഗ്ദ്ധാഃ കരണൈർമുരജസ്വനാഃ.
- 41 യത്ര കല്പദ്രുമൈരേവ വിലോലവിടപാംശുകൈഃ
ഗൃഹയത്രപതാകാശ്രീരപൌരാദരനിർമ്മിതാ.
- 42 യത്ര സ്തംഭികഹർമ്മ്യേഷു നക്തമാപാനഭ്രമിഷു
ജ്യോതിഷാം പ്രതിബിംബാനി പ്രാപ്തവന്ത്യപഹാരതാം
- 43 യത്രൈഷധിപ്രകാശേന നക്തം ദർശിതസഞ്ചരാഃ
അനഭിജ്ഞാസ്തമിസ്രാണാം ദുദ്ദിനേഷ്വഭിസംഭരിക്കാഃ.
- 44 യൌവനാന്തം വയോ യസ്മിന്നാന്തകഃ കസുമായുധാൽ
രതിഖേദസമുൽപന്നാ നിദ്രാ സംജ്ഞാവിപര്യയഃ.

31. കന്യകയ്ക്കുവേണ്ടി അടുക്കത്തോട്ട് ഇന്നപ്രകാരത്തിൽ പറയണമെന്നു നിങ്ങൾക്ക് ഉപദേശിച്ചതരേണ്ടതില്ല; നിങ്ങൾ നടപ്പാക്കിയതിനെയത്രേ സജ്ജനങ്ങൾ ആചാരമെന്നു പറയുന്നതു്.

32. ആദ്യമായ അരുന്ധതിയും ഈ കാഴ്ചത്തിൽ പ്രത്യേകം ശ്രമിച്ചാൽ നന്നു്. ഇത്തരം കാര്യങ്ങളിൽ മിക്കവാറും കടംബിനികൾക്കാണ് സാമർത്ഥ്യം കൂടുക.

33. അതുകൊണ്ടു് ഹാര്യസിദ്ധിക്കായി ഓഷധിപ്രസ്ഥമെന്ന ഹിമവാന്റെ പുരത്തിലേക്കു പുറപ്പെട്ടവിൻ; ഈ മഹാകോശിനദി വണവിഴുന്ന സ്ഥലത്തു വീണ്ടും നമുക്കു തമ്മിൽ കാണാം.

34. ജിതേന്ദ്രിതന്മാരിൽ ഒന്നാമനായ ശിവൻ വിവാഹകാര്യത്തിലേയ്ക്കു ശ്രദ്ധതിരിച്ചപ്പോൾ പ്രജാപതിയുടെ പുത്രന്മാരായ ആ താപസന്മാർ, തങ്ങൾ പത്നിമാരെ സ്വീകരിച്ചതിലുണ്ടായിരുന്ന ലജ്ജ വെടിഞ്ഞു.

35. "അങ്ങിനെയാവട്ടെ" എന്ന് പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് ആ മുനിമാർ പുറപ്പെട്ടു. ഭഗവാൻ പൂർവ്വിനിർദ്ദിഷ്ടമായ സ്ഥലത്തു ചെന്നുചേർന്നു.

36. ആ മഹർഷിമാർ വാഴുപോല സീലനിലായ ആകാശത്തിൽ കയറിച്ചയന്നു മനസ്സിനൊത്ത വേഷപുഷ്പു് ഓഷധിപ്രസ്ഥത്തിൽ ചെന്നെത്തി.

37. ധനസമൃദ്ധികളുടെ ഇരിപ്പിടമായ അളകാപുരി മാറ്റി സ്ഥാപിച്ചതോ എന്നും സ്വർഗ്ഗത്തിൽ നിറഞ്ഞുകവിഞ്ഞവരെ മാറ്റിപ്പാപ്പിച്ചതോ എന്നും തേരന്നുമാറിരുന്നു ഓഷധിപ്രസ്ഥം.

38. (കിടങ്ങായി) ഗംഗാനദിയാൽ പുറപ്പെട്ടതും നതിലടിക്കുള്ളിൽ ജലലിക്കുന്ന ഓഷധികളോടു കൂടിയതും വലിയ മണിശിലാനിർമ്മിതങ്ങളായ മതിലുകൾ ഉള്ളതുമായ ആ ഓഷധിപ്രസ്ഥം രക്ഷാസംവിധാനത്തിൽപ്പോലും മനോഹരമായിരുന്നു.

39. അവിടെ ആനകൾ സിംഹങ്ങളെ ഭയപ്പെടാത്തവയാണ്. കരൂരകൾ ഗുഹകളിൽ നിന്നുങ്ങുവിക്കുന്നവയാണ്. യക്ഷന്മാരും കിന്യരപ്പന്മാരും പൌരന്മാർ. വനദേവതമാരാണ് സ്രീകൾ.

40. അവിടെ അഗ്രഹാരങ്ങളിൽ മേഘങ്ങൾ തങ്ങിനില്ക്കുന്ന ഗുഹങ്ങളിലെ മൃഗംഗനാടങ്ങൾ, ഇടിമുഴക്കങ്ങളുടെ പ്രതിധ്വനികളിൽ നിന്നു തിരിച്ചറിയുന്നതു (മൃഗംഗനാടങ്ങളിലെ) കരണവിശേഷങ്ങൾകൊണ്ടാണ്.

41. അവിടെ കല്പവൃക്ഷങ്ങളുടെ കൊമ്പുകളിൽ ആടിക്കളിക്കുന്ന പട്ടകൾ തന്നെ ഗുഹങ്ങൾക്കു കൊടിക്കുകകളിക്കൊണ്ടുള്ള അഴകളുവാക്കുന്നു. പൌരന്മാർ ആദരപൂർവ്വം (കൊടിക്കുകൾ) നിർമ്മിക്കേണ്ടതില്ല.

42. അവിടെ സ്തംഭികൊണ്ടു നിർമ്മിച്ച മാളികകളിൽ രാത്രിയിൽ മദ്യപാനസ്ഥാനങ്ങളിൽ നക്ഷത്രങ്ങളുടെ പ്രതിബിംബങ്ങൾതന്നെ പൂവിരിപ്പുകളായിത്തീരുന്നു.

43. കാർമേഘങ്ങൾ കൂടിയ ദിവസങ്ങളിലെ രാത്രികളിൽപ്പോലും ഓഷധികളുടെ വെളിച്ചം വഴികാണിച്ചുകൊടുക്കുകയാൽ അവിടെ അഭിസാരികുമാർ ഇരുട്ടെന്തെന്നറിയാത്തവരാണ്.

44. അവിടെ യൌവനത്തോളം മാത്രമേ വയസ്സുള്ള. കാമദേവനല്ലാത്തവരെ അന്തകനില്ല. സൗതര്യം നിമിത്തമുള്ള ഉറക്കം മാത്രമാണ് ബോധക്ഷയം.

- 45 ഭൃദേദിഭിഃ സകമ്പോഷ്ണൈർലളിതാംഗലീതജ്ജനൈഃ
യത്ര കോപൈഃ കൃതാഃ സ്രീണാമപ്രസാദാത്മിനഃ പ്രിയഃ.
- 46 സന്താനകതരുഷ്ഠായസുപ്തവിദ്യാധരാധഗം
യസ്യ ചോപപനം ബാഹ്യം ഗന്ധപൽ ഗന്ധമാദനം.
- 47 അഥ തേ മുനയോ ദിവ്യാഃ പ്രേക്ഷ്യ മൈഥവതം പുരം
സ്വഗ്ഗാഭിസന്ധിസുകൃതം വഞ്ചനാമിവ മേനീരേ.
- 48 തേ സത്ത്വനി ഗിരേർവേഗാഭ്യന്തുഖഭാഃസ്ഥവീക്ഷിതാഃ
അവതേരുർജ്ജടാഭാരൈർലിഖിതാനലനിശ്ചലൈഃ.
- 49 ഗഗനാഭവതീണ്ണാ സാ യഥാവൃദ്ധപുരസ്സരാ
തോയാന്തർഭാസ്തരാളീവ രേജേ മുനിപരമ്പരാ.
- 50 താനുപ്യാനുപ്യമാദായ ഭൂരാൽ പ്രത്യഭ്യയൗ ഗിരിഃ
നമയൻ സാരഗുരുഭിഃ പാദന്യാസൈർവസുന്ധരാ.
- 51 ധാതുതാമ്രാധരഃ പ്രാംശുദ്വേവദാരുബൃഹൽഭുജഃ
പ്രകൃത്യൈവ ശിലോരസ്തഃ സുവ്യക്തോ ഹിമവാനിതി.
- 52 വിധിപ്രയുക്തസൽക്കാരൈഃ സ്വയം മാർഗ്ഗസ്യ ദർശകഃ
സ തൈരാക്രാമയാമാസ ശുദ്ധാന്തം ശുദ്ധകർമ്മഭിഃ.
- 53 തത്ര വേത്രാസനാസീനാൻ കൃതാസന്നപരിഗ്രഹഃ
ഇത്യവാചേശ്വരോവാചം പ്രാഞ്ചലീർഭൂധരേശ്വരഃ
- 54 "അപമേഘോദയം വഷ്ടമദൃഷ്ടകസുമം ഫലം
അതർക്കിതോപപന്നം വോ ദർശനം പ്രതിഭാതി മേ.
- 55 മൂഢം ബുദ്ധമിവാത്മാനം ഹൈമീഭൂതമിവായസം
ഭൂമേട്ടീവമിവാരൂഢം മന്യേ വേദനഗ്രഹാൽ.
- 56 അഭ്യപ്രഭൃതി ഭൂതാനാമഭിഗമ്യോസ്ഫുലി ശുദ്ധയെ
യദ്ധ്യോസിതമർഹതഭിസ്സുദ്ധി തീർത്ഥം പ്രചക്ഷതേ.
- 57 അഖൈമി പൂതമാത്മാനം ദ്വയേനൈവ ദിജോത്തമാഃ
മുഖ്നി ഗംഗാപ്രചാതേന ധൗതപാദാംഭുസാ ച വഃ.
- 58 ജംഗമം പ്രൈഷ്യഭാവേ വഃ സ്ഥാവരം ചരണാങ്കിതം
വിഭക്താനഗ്രഹം മന്യേ ദിരൂപമപി മേ വപുഃ.

45. പുരികം ചുളിച്ചും ചുണ്ടുവിറച്ചും അഴകോടെ വിരൽകൊണ്ടു താക്കി തുചെയ്തുമുള്ള അവിടത്തെ സ്ത്രീകളുടെ കോപങ്ങൾ കാണുമ്പോൾ പ്രിയ തമ്മാർക്കു അവർ തെളിയണമെന്നു തോന്നാറില്ല.
46. സന്താനവൃക്ഷത്തണലുകളിൽ ഉറങ്ങുന്ന വിദ്യാധരപഥികന്മാരോടു കൂടിയതും സുഗന്ധം പരത്തുന്നതുമായ ഗന്ധമാദനപർവതമാണ് ആ നഗരത്തിലെ ബാഹ്യോദ്യാനം.
47. ആ ദേവഷിമാർ ഹിമവാന്റെ നഗരം കണ്ടിട്ടു സ്വർഗ്ഗം കിട്ടുവാൻ വേണ്ടിയുള്ള സൽക്കർമ്മം കേവലം ചതിയാണോ എന്നുപോലും വിചാരിച്ചുപോയി.
48. അവർ ചിത്രത്തിലേഴുതിയ തീജാലപോലെ ചലിഞ്ഞുത്തെ നില്ക്കുന്ന ജടാഭാരവുമായി കൊട്ടാരത്തിലെ കാവല്ലാരാൽ മുഖമുയർത്തി നോക്കിപ്പെട്ടുകൊണ്ടു ഗിരിയുടെ വസതിയിൽ വേഗത്തിൽ ചെന്നിറങ്ങി.
49. മുത്തവർ മുത്തവർ മുമ്പിലായി ആകാശത്തിൽ നിന്നിറങ്ങിയ ആ ഋഷിപരമ്പര, വെള്ളത്തിനുള്ളിൽ സൂര്യനിരപ്പാലെ ശോഭിച്ചു.
50. ഹിമവാൻ അച്യുതമുട്ടത്തു്, കരുത്തേറിയ കനത്ത കാൽവെപ്പുകളാൽ ഭൂമിയെ താഴ്ന്നുകൊണ്ടു പുജാർഹനായ അവരെ അകലത്തുനിന്നു എതിരേറുമ്പെന്നു.
51. ധാതുക്കളെപ്പോലെ തുടുത്ത ചുണ്ടുകളും, ദേവദാരുക്കളെപ്പോലെ നീണ്ട കൈകളും, പാറപോലെ ഉറപ്പുള്ള മാറിടവുമുള്ള അദ്ദേഹം, ധാതുക്കളാകുന്ന തുടുത്ത പുണ്ടും ദേവദാരുക്കളാകുന്ന വലിയ കയ്യുകളും പാറയാകുന്ന മാറിടവുമുള്ള ഹിമവാൻതന്നെയെന്നു സ്പഷ്ടമായിരുന്നു.
52. വിധിപോലെ സൽക്കരിച്ചതിനുശേഷം ശുദ്ധകർമ്മാക്കളായ അവരെ അദ്ദേഹം താൻതന്നെ വഴികാട്ടിനടന്നു അന്തഃപുരത്തിൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചു.
53. അവിടെ ചുരൽകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ പീഠത്തിൽ ആ മഹാഷിമാർ ഇരുന്നതിനുശേഷം താനും ഇരുന്നിട്ടു (അ.പരോടു്) പവ്ത്രരാജൻ കൂപ്പുകയ്യുമായി ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.
54. "അപ്രതീക്ഷിതമായിക്കിട്ടിയ നിങ്ങളുടെ ദർശനം" കാറുകോടെയുണ്ടായ മഴയും പൂവുകാണാതെയുണ്ടായ കനിയുമായി എന്നിങ്ങു തോന്നുന്നു.
55. നിങ്ങളുടെ അനുഗ്രഹത്താൽ മൃഗനായിരുന്ന എന്നിങ്ങു അറിവുണ്ടായതുപോലെയും ഇരമ്പായിരുന്ന ഞാൻ സ്വപ്നമായതുപോലെയും, ഭൂമിയിൽനിന്നു സ്വർഗ്ഗത്തിലേയ്ക്കുയർന്നതുപോലെയും തോന്നുന്നു.
56. ഞാൻ ഇന്നുമുതൽ ജീവികൾക്കു പരിശുദ്ധിയുവേണ്ടി അഭിഗമ്യനായിരിക്കുന്നു. എന്തെന്നാൽ പൂജ്യന്മാർ എഴുന്നള്ളിയിരുന്ന സ്ഥാനമാണല്ലോ തീർത്ഥം എന്നു കൊണ്ടാടപ്പെടുന്നതു്.
57. ഹേ ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠേ! ശിരസ്സിൽ വന്നുവീണ ഗംഗാജലം, നിങ്ങളുടെ കാൽ കഴുകിയ ജലം, എന്നീ രണ്ടുകൊണ്ടു ഞാൻ എന്നെ പരിശുദ്ധനായെന്നു കരുതുന്നു.
58. എന്റെ ജംഗമശരീരം നിങ്ങളുടെ കൈകയ്യുത്തിൽ വർത്തിക്കുന്നു, സ്ഥാവരശരീരത്തിൽ (രാജ്യം) നിങ്ങളുടെ പാദങ്ങളുടെ അടയാളം പതിയുകയും ചെയ്തു; ഇപ്രകാരം രണ്ടുതരത്തിലുള്ള ശാീരത്തിനും അനുഗ്രഹം ഭാഗിച്ചു കിട്ടിയതായി ഞാൻ വിചാരിയ്ക്കുന്നു.

- 59 വേത്സംഭാവനോത്ഥായ പരിതോഷായ മൂർച്ഛതേ
അപി വ്യാപ്ഷദിഗന്താനി നാംഗാനി പ്രവേന്തി മേ.
- 60 ന കേവലം ദരീസസ്ഥം ഭാസ്വതാം ദർശനേന വഃ
അന്തർഗ്ഗതമപാസ്തം മേ രജസോഽപി പരം തമഃ.
- 61 കർത്തവ്യം വോ ന പശ്യാമി സ്യാച്ഛേൽ കിം നോപപദ്യതേ
മന്യേ മൽപാവനായൈവ പ്രസ്ഥാനം വേതാമിഹ.
- 62 തഥാപി താവൽ കസ്മിംശ്ചിദാജ്ഞാം മേ ദാതുമഹ്ഥ
വിനിയോഗപ്രസാദാ ഹി കിങ്കരഃ പ്രവേഷ്ണഷ്യു.
- 63 ഏതേ വയമമീ ദാരഃ കന്യേയം കലജീവിതം
ബ്രൂത യേനാത്ര വഃ കാര്യമനാസ്ഥാ ബാഹ്യവസ്തുഷു.
- 64 ഇത്യപിവാംസ്തഥേവാത്ഥം ഗുഹാമുഖവിസർപ്പിണാ
ദിരിവ പ്രതിശബ്ധേന വ്യാജഹാര ഹിമാലയഃ.
- 65 അഥാംഗിരസമഗ്രണ്യമുദാഹരണവസ്തുഷു
ഋഷയശ്ചോദയാമാസുഃ പ്രത്യവാച സ ഭൂധരം.
- 66 ഉപപന്നമിദം സർവ്വമതഃ പരമപി ത്വയി
മനസഃ ശിഖരാണാം ച സദൃശീ തേ സമുന്നതിഃ.
- 67 സ്ഥാനേ ത്വാം സ്ഥാവരാത്മാനം വിഷ്ണുമാഹുസ്തഥാ ഹി തേ
ചരാചരാണാം ഭൂതാനാം കക്ഷിരാധാരതാം ഗതഃ.
- 68 ഗാമധാസ്യൽ കഥം നാഗോ മൂണാളമൃദഭിഃ ഫരൈഃ
ആരസാതലമൂലാൽ ത്വമവാലംബിഷ്യഥാ ന ചേൽ.
- 69 അച്ഛിന്നാമലസന്താനഃ സമുദ്രോച്ഛ്വനിവാരിതഃ
പുനന്തി ലോകാൻ പുണ്യത്വാൽ കീർത്തയഃ സരിതശ്ച തേ.
- 70 യഥൈവ ശ്ലാഘ്യതേ ഗംഗാ പാദേന പരമേഷ്വിനഃ
പ്രവേണേ ദിതീയേന തഥൈവോച്ഛിരസാ ത്വയാ.
- 71 തിര്യഗുർദ്ധപഥസ്താച്ച വ്യാപകോ മഹിമാ ഹരഃ
ത്രിവിക്രമോദ്യതസ്യാസീൽ സ തു സ്വാഭാവികസ്തവ.
- 72 യജ്ഞഭാഗഭ്യാം മദ്ധ്യേ പദമാതസ്ഥുഷാ ത്വയാ
ഉച്ചൈർഹിരണ്മയം ശൃംഗം സുമേരോർവിതഥീകൃതം.

59. നിങ്ങളുടെ ബഹുമാനത്താലുളവായി വർദ്ധിച്ചുവരുന്ന സന്തോഷം ഉൾക്കൊള്ളുവാൻ എല്ലാ ദിക്കുകളിലും പരന്നുകിടക്കുന്നതായിട്ടുകൂടി എന്റെ അവയവങ്ങൾക്കു കഴിയുന്നില്ല.

60. തേജസ്സികളായ നിങ്ങളുടെ ദിവ്യദർശനംകൊണ്ടു ഗുഹകളിലുള്ള തമസ്സു മാത്രമല്ല എന്റെ അന്തരാത്മാവിൽ രജസ്സിനപ്പുറമുള്ള തമസ്സുകൂടി നീക്കപ്പെട്ടു.

61. നിങ്ങൾക്കു ഒരു കാര്യവുമുണ്ടാവുമെന്നു ഞാൻ വിചാരിയ്ക്കുന്നില്ല. ഉണ്ടെങ്കിൽ എന്താണസാധ്യമായിട്ടുള്ളതു്? നിങ്ങളുടെ ഇവിടെക്കുള്ള വരവു് എന്നെ ശുദ്ധീകരിപ്പാൻവേണ്ടി മാത്രമാണെന്നു് എന്നിങ്ങു തോന്നുന്നു.

62. എങ്കിലും ഇപ്പോൾ എനിക്കു് എന്തെങ്കിലും ഒരു കല്പന നൽകുമാറാകണം; പ്രഭുക്കളുടെ പേരിൽ പരിചാരകന്മാർ സന്തോഷിക്കുന്നതു തങ്ങളെപ്പയോഗപ്പെടുത്തുന്നതുകൊണ്ടാണല്ലോ.

63. ഈ നാം, ഈ കുടുംബിനി, വംശത്തിന്റെതന്നെ ജീവനായ ഈ പെൺകുട്ടി— ഇതിലാരെക്കൊണ്ടാണു് നിങ്ങൾക്കു കാര്യം നിറവേറേണ്ടതെന്നു പറഞ്ഞാലും, പുറമെയുള്ള മറ്റു വസ്തുക്കളൊന്നും സാരമില്ലല്ലോ.

64. ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞ ഹിമവാൻ, ഗുഹയുടെ മുഖത്തുനിന്നുയരുന്ന പ്രതിധ്വനികൊണ്ടു അതുതന്നെ രണ്ടാമതും ആവർത്തിച്ചു പറഞ്ഞുവോ എന്നു തോന്നി.

65. അനന്തരം മഹാഷിമാർ, സംസാരിക്കുന്നതിൽ സമർത്ഥനായ അംഗീരസ്സിനെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹം പർവതരാജനോടു് മറുപടി പറഞ്ഞു.

66. 'ഇതൊക്കെയും ഇതിനപ്പുറവും അങ്ങയ്ക്കു ചേർന്നതുതന്നെ. അങ്ങയുടെ മനസ്സിന്റെയും കൊടുമുടികളുടെയും ഒന്നുതന്നെ. തുല്യമാണു്'.

67. സ്ഥാപനരൂപമായ അങ്ങയെ വിഷ്ണുവാണെന്നു പറയുന്നതു ശരിയാണു്. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ ഭവാന്റെ ഉദരം ചരാചരങ്ങളായ സമസ്തപ്രാണികൾക്കും ആശ്രയസ്ഥാനമാണല്ലോ.

68. രസാതലത്തിന്റെ ചുവടുമുതൽ അങ്ങു താങ്ങിക്കൊടുക്കുമായിരുന്നില്ലെങ്കിൽ താമരത്തണ്ടുപോലെ കോമളങ്ങളായ ഫലങ്ങളെക്കൊണ്ടു് അനന്തൻ ഭൂമിയെ എങ്ങനെ ചുമക്കും.''

69. ഇടമുറിയാതെ, കലങ്ങാതെ കടൽത്തീരമാലകളാൽ തടയപ്പെടാതെ തുടർന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന അങ്ങയുടെ കീർത്തികളും നദികളും പാവനത്വത്താൽ ലോകങ്ങളെ ശുദ്ധീകരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

70. ഗംഗാനദി വിഷ്ണുവിന്റെ പാദത്താൽ എത്രത്തോളം ശ്ലാഘ്യയാണോ അത്രത്തോളം തന്നെ ശ്ലാഘ്യയാണു് രണ്ടാമത്തെ ഉത്ഭവസ്ഥാനമായ ശിരസ്സുയർന്ന അങ്ങയാലും.

71. (വരമനരൂപത്തിൽ) മുന്നടി അളന്നെടുക്കുവാൻ ഒരുങ്ങിയപ്പോഴാണു് വിലങ്ങനെയും മേലോട്ടും കീഴോട്ടും വിഷ്ണുവിന്റെ മഹത്വം വ്യാപിച്ചതു്. ഭവാനു് ആ മഹത്വം സ്വഭാവീകമായിട്ടുള്ളതാണു്.

72. യജ്ഞത്തിൽ പങ്കുകൊള്ളുന്നവരുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ സ്ഥാനം ലഭിച്ചിട്ടുള്ള അങ്ങയാൽ മഹാമേരുവിന്റെ സ്വർണ്ണമയമായ ഉയർന്ന കൊടുമുടി നിഷ്പഫലമാക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

- 73 കാഠിന്യം സ്ഥാവരേ കായേ ഭവതാ സമൃദ്ധിതം
ഇദം തു തേ ഭക്തിനമ്രം സതാമാരാധനം വപുഃ.
- 74 തദാഗമനകാര്യം നഃ ശുഭം കാര്യം തവൈവ തൽ
ശ്രേയസാമുപദേശാത്ത വയമത്രാംശഭാഗിനഃ.
- 75 അണിമാദിഗുണോപേതമസ്പഷ്ടപുരുഷാന്തരം
ശബ്ദമീശ്വര ഇത്യുച്ഛൈഃ സാർദ്ധചന്ദ്രം ബിഭ്രന്തി യഃ,
- 76 കലിതാന്യോന്യസാമന്തൈഃ പൃഥിവ്യാദിഭിരാത്മഭിഃ
യേനേദം തന്ത്ര്യതേ വിശ്വം ധൃരൈര്യാനമിവാധാനി,
- 77 യോഗിനോ യം വിചിന്തന്തി ക്ഷേത്രാഭ്യന്തരവന്തിനം
അനാവൃത്തിഭ്യം യസ്യ പദമാഹുർമ്മനീഷിണഃ,
- 78 സ തേ ഭൂമിതരം സാക്ഷാൽ സാക്ഷീ വിശ്വസ്യ കർമ്മണാം
വൃണതേ വരദഃ ശംഭുരസ്മത്സംക്രാമിതൈഃ പദൈഃ.
- 79 തമർത്ഥമിവ ഭാരത്യാ സുതയാ യോക്തുമർഹസി
അശോച്യം ഹി പിതൃഃ കന്യാ സതർത്ഥപ്രതിപാദിതാ.
- 80 യാവന്ത്യേതാനി ഭൂതാനി സ്ഥാവരാണി ചരാണി ച
മാതരം കല്പയന്തേനാമീശോ ഹി ജഗതഃ പിതാ.
- 81 പ്രണമ്യ ശിതീകണ്ഠായ വിബുധാസ്തഭനന്തരം
ചരണൈരഞ്ജയന്തപസ്യാശ്ചുഡാമണിമരീചിഭിഃ.
- 82 ഉമാ വധൂർഭവോൻ ഭാതാ യാചിതാര ഇമേ വയം
വരഃ ശംഭുരലം ഹേഷ്യ ത്വൽകലോൽഭൂതയേ വിധിഃ.
- 83 അന്യോതഃ സ്തൂയമാനസ്യ വന്ദ്യസ്യാനന്യവന്ദിനഃ
സുതാസംബന്ധവിധിനാ ഭവ വിശ്വഗുരോർഗുരുഃ.
- 84 ഏവം വാദിനി ദേവഞ്ച പാർശ്വേ പിതൃരധോമുഖീ
ലീലാകമലപത്രാണി ഗണയാമാസ പാപ്തതീ.
- 85 ശൈലഃ സമ്പന്നകാമോഽപി മേനാമുഖമുദൈക്ഷത
പ്രായേണ ഗുഹണീനേത്രാഃ കന്യാത്ഥേഷു ക്ഷംബിനഃ.
- 86 മേനേ മേനാപി തൽ സമ്യം പത്യഃ കാര്യമഭീപ്സിതം
ഭവന്ത്യവ്യഭിചാരിണോ ഭേതുരിഷ്ടേ പതിവ്രതാഃ

73. അങ്ങു കാഠിന്യം മുഴുവൻ സ്ഥാവരമായ ശരീരത്തിൽ വെച്ചിരിയ്ക്കുകയാണ്. സജ്ജനങ്ങളെ ബഹുമാനിപ്പാനുള്ള ഈ (ജംഗമ) ശരീരമാകട്ടെ ഭക്തിയാൽ കനിഞ്ഞതത്രേ.

74. ഞങ്ങൾ ഇവിടേയ്ക്കു വന്നതിന്റെ കാര്യം കേട്ടുകൊള്ളുക. അതു അങ്ങയുടെതന്നെ കാര്യമാണ്; ഞങ്ങളാകട്ടെ നന്മകൾ ഉപദേശിക്കുന്നു എന്നുള്ളതുകൊണ്ട് ഇതിൽ പങ്കുകാരാവുന്നു എന്നു മാത്രം.

75. അണിമ മുതലായ (എട്ട്) ഐശ്വര്യങ്ങളോടുകൂടിയതും മറ്റൊരു പുരുഷനെ സ്തർശിച്ചിട്ടില്ലാത്തതും ലോകപ്രസിദ്ധവുമായ ഈശ്വരൻ എന്ന പേരിനെ അദ്ധ്വാനോടുകൂടി ആരാണോ ധരിക്കുന്നത്,

76. വഴിയിൽ കതിരുകളെക്കൊണ്ടു രഥമെന്നപോലെ പരസ്സരം സാമന്ത്രിയും വർദ്ധിപ്പിക്കുന്ന പൃഥ്വിവി തുടങ്ങിയ (എട്ടു) മുന്തികളെക്കൊണ്ടു ആരാണോ ഈ ലോകത്തെ നിയന്ത്രിച്ചു കൊണ്ടുനടക്കുന്നത്,

77. ശരീരത്തിന്റെ അന്തർഭാഗത്തു നിലകൊള്ളുന്ന യാതൊരാളെയോണോ യോഗികൾ അന്വേഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത്, യാതൊരാളുടെ സ്ഥാനമാണോ ആവൃത്തിയേമില്ലാത്തതെന്നു ജ്ഞാനികൾ കീർത്തിക്കുന്നത്,

78. പ്രപഞ്ചത്തിലെ പ്രവൃത്തികൾക്കു സാക്ഷിയും വരപ്രദനുമായ ആ സാക്ഷാൽ ശിവൻ ഭവന്റെ മകളെ ഞങ്ങളിൽ പകർത്തിയ വാക്കുകളെക്കൊണ്ടു വരിക്കുന്നു.

79. അത്മത്തെ വാക്കിനോടെന്നപോലെ അദ്ദേഹത്തെ പുത്രിയോടുകൂടി അങ്ങു യോജിപ്പിക്കുന്നതു നല്ലതാണ്. നല്ലൊരു ഭർത്താവിനു കൊടുത്താൽ ആ കന്യകയെച്ചൊല്ലി അച്ഛനു വേദിക്കേണ്ടിവരില്ലല്ലോ.

80. സ്ഥാവരങ്ങളും ജംഗമങ്ങളുമായ എല്ലാ ജീവികളും ഇവളെ അമ്മയായി സ്വീകരിയ്ക്കട്ടെ. ശിവൻ ലോകത്തിന്റെ പിതാവാണ്ല്ലോ.

81. ദേവന്മാർ ശിതികണ്ടുനെ നമസ്സരിച്ചതിനുശേഷം ഇവളുടെ കാലടികളെ, മുടിയിലണിഞ്ഞ രത്നങ്ങളുടെ രശ്മികളെക്കൊണ്ടു രത്നവണ്ണങ്ങളാക്കിത്തീർക്കട്ടെ.

82. പാർവ്വതിയാണ് വധു, അങ്ങാണു് കന്യാദാനം ചെയ്യുന്നവൻ, ഈ ഞങ്ങളാണു് അപേക്ഷിയ്ക്കുന്നത്, ശിവനാണു് വരൻ—ഈ യോഗം താങ്കളുടെ വംശത്തിന്റെ ഉയർച്ചയ്ക്കു മതിയായിട്ടുള്ളതാണു്.

83. (അന്യരെ) സ്തുതിക്കാത്തവനും (അന്യരാൽ) സ്തുതിയ്ക്കപ്പെടുന്നവനും (അന്യർക്കു്) വന്ദിയ്ക്കപ്പെടേണ്ടവനും അന്യരെ വന്ദിക്കാത്തവനുമായ ലോകഗുരുവിനു കന്യകാദാനകർമ്മത്താൽ അങ്ങു ഗുരുവാകുക.,

84. ദേവർഷി ഇപ്രകാരം പറയുമ്പോൾ അച്ഛന്റെ സമീപത്തു നിൽക്കുന്ന പാർവ്വതി മുഖംതാഴ്ത്തിക്കൊണ്ടു കളിത്താമരപ്പൂവിതളുകൾ എണ്ണുകയായിരുന്നു.

85. ഹിമവാൻ സന്യസ്തകാമനായെങ്കിലും മേനയുടെ മുഖത്തേക്കു നോക്കി. കന്യകയെക്കുറിച്ചുള്ള കാര്യങ്ങളിൽ കടുംബനാഥന്മാരുടെ കണ്ണു മിക്കവാറും കടുംബിനിയാണല്ലോ.

86. മേനയും ഭർത്താവിന്റെ ആ എല്ലാ ആഗ്രഹവും ശരിയാണെന്നു സമ്മദിച്ചു. പതിവ്രതകൾ ഭർത്താവിന്റെ ഇഷ്ടം തെറ്റി നടക്കുന്നവരല്ലല്ലോ.

- 87 ഇദമത്രോത്തരം ന്യായ്യമിതി ബുദ്ധ്യോ വിമുശ്യ സഃ
ആദദേ വചസാമന്തേ മംഗളാലംകൃതാം സുതാം.
- 88 ‘‘ഏഹി വിശ്വാതമനേ വത്സേ! ഭീക്ഷാസി പരികല്പിതാ
അത്ഥിനോ മനയഃ, പ്രാപ്തം ഗൃഹമേധിഫലം മയാ’’.
- 89 ഏതാവദകുതാ തനയാമൃഷീനാഹ മഹീധരഃ
‘‘ഇയം നമതി വഃ സപ്താംസ്രിലോചനവധു’’രിതി.
- 90 ഈപ്സിതാത്ഥക്രിയോദാരം തേഭിനന്ദ്യ ഗിരേർവചഃ
ആശീർഭീരേധയാമാസുഃ പുരഃപാകാഭിരംബികാം.
- 91 താം പ്രണാമാദരസ്രസ്തജാംബുനദവതംസകാം
അങ്കമാരോപയാമാസ ലഘുജമാനാമരന്ധരീ.
- 92 തന്മാതരം ചാശ്രമുഖീം ഭഹിതൃസ്തേഹവിക്ലുബാം
വരസ്യാനന്യപൂർവ്വസ്യ വിശോകാമകരോൽ ഗുണൈഃ.
- 93 വൈവാഹികീം തിഥിം പൂഷ്യാസ്തൽക്ഷണം ഹരബന്ധുനാ
തേ ത്രുഹാദുല്പമാഖ്യായ ചേരുശ്ചീരപരിഗ്രഹാഃ.
- 94 തേ ഹിമാലയമഥത്രേ പുനഃ പ്രാപ്യ ച ശുലിനം
സിദ്ധം ചാഞ്ജെ നിവേദ്യാത്ഥം തഭിസൃഷ്ടാഃ ഖമദ്യുഃ.
- 95 പശുപതിരപി താനൃഹാനി കൃച്ഛാ-
ദഗമയദദ്രിസുതാസമാഗമോൽക്കഃ
കമപരമവശം ന വിപ്രകര്യർ-
വിഭൂമപി തം യദമീ സ്തപ്തശന്തി ഭാവാഃ.

ഇതി ഷഷഃ സർഗ്ഗഃ

സപതമഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 അമൈശ്വരീനാമധിപസ്യ വൃദ്ധൌ
തിമൌ ച ജാമിത്രഗുണാനിതായാം
സമേതബന്ധുർഹിമവാൻ സുതായാ
വിവാഹഭീക്ഷാവിധിമന്വതിഷ്ഠൽ.
- 2 വൈവാഹികൈഃ കൌതുകസംവിധാനൈർ
ഗൃഹേഗൃഹേ വ്യഗ്രപുരസ്സിവഗ്നം
ആസീൽ പുരം സാന്നമതോന്മദാഗാ-
ദന്തഃപുരം ചൈകകുലോപമേയം.

87. ഇതാണു് ഇവിടെ യുക്തമായ ഉത്തരം എന്നു ബുദ്ധിയികൊണ്ടു പിന്നീടു റച്ചിട്ടു (മഹഷിയുടെ) വാക്കുകളുടെ അവസാനത്തിൽ മംഗളാലങ്കൃതയായ മകളെ പിടിച്ചു.

88. 'മകളേ! വത്ര, നിന്നെ വിശ്വമുന്തിക്കു ഭീക്ഷയായി നല്ലാൻ നിശ്ചയിച്ചു. മഹഷിമാരാണ് അത്ഥികൾ. എന്നിങ്ങു ഗൃഹസ്ഥനായതിന്റെ ഫലം സിദ്ധിച്ചുകഴിഞ്ഞു.

89. പുത്രിയോടു് ഇത്രമാത്രം പറഞ്ഞിട്ടു ഹിമവാൻ: "ഇതാ മുക്കണ്ണന്റെ വധു നിങ്ങളെ എല്ലാവരേയും നമസ്കരിക്കുന്നു" എന്നു മഹഷിമാരെ അറിയിച്ചു.

90. ആവശ്യപ്പെട്ട കാര്യം ഇത്ര ഉദാരമായി ചെയ്തുകൊണ്ടുള്ള ഗിരിയുടെ വാക്കിനെ അഭിനന്ദിച്ചതിനുശേഷം അവർ, ഫലം മുന്നിലെത്തിയിട്ടുള്ള ആശിസ്സുകൾകൊണ്ടു് അംബികയെ വലുതാക്കി.

91. സ്വപ്നമായങ്ങളായ കണ്ണാലങ്കാരങ്ങൾ തുങ്ങുവിധത്തിൽ, ആദരത്തോടെ (തലകുനിച്ചു) നമസ്കരിച്ചു ലജ്ജിച്ചു നില്ക്കുന്ന അവളെ അരുന്ധതി മടിച്ചിലേററിയിരുത്തി.

92. പുത്രീസ്നേഹത്താൽ വിവശയായി കണ്ണുനീരൊഴുക്കി നില്ക്കുന്ന, അവളുടെ അമ്മയുടെ ദുഃഖം, പൂർവ്വപതിയില്ലാത്ത വരന്റെ ഗുണങ്ങളെ വണ്ണിച്ചു ശമിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു.

93. ആ സമയത്തു വിവാഹതിമിയെക്കുറിച്ചു ചോദിച്ചു ഹരബന്ധുവിനോടു് 'മുനുദിവസത്തിനു ശേഷം' എന്നു പറഞ്ഞിട്ടു ആ മഹഷിമാർ യാത്രയായി.

94. അവർ പർവതരാജനോടു യാത്രപറഞ്ഞു വീണ്ടും ശിവന്റെ അടുക്കൽച്ചെന്നു, കാര്യം സാധിച്ചതായറിയിച്ചു വിട വാങ്ങി ആകാശത്തിലേയ്ക്കുയർന്നു.

95. പശുപതിയും പർവതരാജപുത്രിയോടുള്ള സമാഗമത്തിൽ ഉത്സുകനായി ആ (മുനു) ദിവസങ്ങൾ വിഷമിച്ചു കഴിച്ചുകൂട്ടി; ഇത്തരത്തിലുള്ള ഭാവങ്ങൾ ജിതേന്ദ്രിയനായ ഭഗവാനെപ്പോലും സ്പർശിക്കുമെങ്കിൽ ജിതേന്ദ്രിയനല്ലാത്ത മറാറൊഴാണം വികാരപ്പുഴുത്താതിരിക്കുക.

ആറാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

ഏഴാം സർഗ്ഗം

1. അനന്തരം ചന്ദ്രൻ വളർന്നുവരുന്ന ശുക്ലപക്ഷത്തിൽ ദാവത്യഗുണം ചേർന്നതിമിയിൽ ഹിമവാൻ ബന്ധുജനങ്ങളോടുകൂടി പുത്രിയുടെ വിവാഹദീക്ഷാകർമ്മം നിർവ്വഹിച്ചു.

2. വീടകൾതോറും വിവാഹം സംബന്ധിച്ച അലങ്കാരണാഭിമംഗളകർമ്മങ്ങളിൽ വ്യാപൃതരായിരിക്കുന്ന ഗൃഹിണീജനങ്ങളോടുകൂടിയ ഹിമവാന്റെ നഗരവും അന്തഃപുരവും സ്നേഹക്കൊഴുപ്പുനിമിത്തം ഒരേ കടുംബമെന്നു പോലെയായി.

- 3 സന്താനകാകീർണ്ണമഹാപഥം ത-
ച്ചീനാംശുകൈഃ കല്പിതകേതുമാലം
ഭാസോജലൽ കാഞ്ചനതോരണാനാം
സ്ഥാനാന്തരേ സ്വഗ്ഗ് ഇവാബഭാസേ.
- 4 ഏകൈവ സത്യാമപി പുത്രപംക്തേ
ചിരസ്യ ദൃഷ്ടേവ മൃതോത്ഥിതേവ
ആസന്നപാണിഗ്രഹണേതി പിത്രോ-
ത്ഥാ വിശേഷോച്ഛസിത് ബഭ്രുവ.
- 5 അങ്കാഭ്യയാവങ്കമുദീരീതാശീഃ
സാ മണ്ഡനാനന്ധനമന്വഭംക്ത.
സംബന്ധിഭീനോഽപി ഗിരേഃ കലസ്യ
സ്നേഹസ്തദേകായതനം ജഗാമ.
- 6 മൈത്രേ മുഹൂന്തേ ശശലാഞ്ചരനേന
യോഗം ഗതാസുത്തരഫലഗുണീഷു
തസ്യാഃ ശരീരേ പ്രതികഞ്ച ചക്രർ-
ബന്ധുസ്രിയോ യാഃ പതിപുത്രവത്യഃ.
- 7 സാ ഗൌരസിദ്ധാത്മനിവേശവന്തിർ-
ദൃച്ഛാപ്രവാളൈഃ പ്രതിഭിന്നശോഭം
നിന്നാഭി കൌശേയമുപാത്തബാണ-
മഭ്യംഗനേപഥ്യമലഞ്ചകാര.
- 8 ബഭ്രൗ ച സമ്പക്മുപേത്യ ബാലാ
വിവാഹദീക്ഷാവിധിസായകേന
കരേണ ഭാനോർബഹുജാവസാനേ
സന്ധ്യക്ഷ്യമാണേവ ശശാങ്കലേഖാ.
- 9 താം ലോധ്രുകല്ലേന ഹൃതാംഗതൈലാ
മാശ്യാനകാലേയകൃതാംഗരാഗാം
വാസോ വസാനമഭിഷേകയോഗ്യം
നാര്യശ്ചതുഷ്ഠാഭിമുഖം വ്യനൈഷ്യഃ.
- 10 വിന്യസ്തവൈദൃച്ഛശിലാതലേഽസ്തി-
ന്നാബദ്ധമുക്താഫലഭേതിചിത്രേ
ആവർജ്ജിതാഷ്ടാപദകംഭോതോയൈഃ
സതൃയ്മേനാം സ്തപയാംബഭ്രുവഃ.
- 11 സാ മംഗളസ്താനവിശുദ്ധഗാത്രീ
ഗൃഹീതവത്യൽഗമനീയവസ്ത്രം
നിർവൃത്തപർജ്ജന്യജലാഭിഷേകാ
പ്രഹൃല്ലകാശാ വസുധേവ രേജേ.
- 12 തന്മൂൽ പ്രദേശാച്ച വിതാനവന്തം
യുക്തം മണിസ്തംഭേതുഷ്ടയേന
പതിവ്രതാഭിഃ പരിഗൃഹ്യ നിന്ദ്യേ
കൃപ്ലാസനം കൌതുകവേദിമധ്യം.

3. രാജവീഥികളിൽ കല്പകപ്പൂക്കൾ വിരികപ്പെട്ടതും ചിനപ്പട്ടകളെ കൊണ്ടു നിരക്കെ കൊടിയൂകിയതും പൊൻതോരണങ്ങളുടെ പ്രകാശം കൊണ്ടു ശോഭാനന്വമായ ആ നഗരം മറ്റൊരു സ്ഥാനത്തുള്ള സ്വർഗ്ഗമെന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.

4. മക്കൾ പലരുമുണ്ടായിരുന്നിട്ടും വിവാഹം അടുത്തപ്പോൾ ഉമ വളരെക്കാലത്തിനുശേഷം കണ്ടുവെളുപ്പോലെയും മരണത്തിൽനിന്നു പുനർജീവിച്ചവളെപ്പോലെയും അച്ഛനമ്മമാർക്കു വിശേഷിച്ചും പ്രാണനായിത്തീർന്നു.

5. അവൾ ആശീർവ്വദിക്കപ്പെട്ടുകൊണ്ടു മടിയിൽനിന്നു മടിയിലേക്കു മാറിപ്പൊയ്ക്കാണ്ടിരുന്നു. മാറിമാറി ഒരലങ്കാരത്തിനുശേഷം വേറെ അലങ്കാരം അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. പർവ്വതവംശത്തിലെ ബന്ധുക്കളിൽ വേറെ വേറെയുള്ള സ്നേഹം ഒരേ പാർവ്വതിയിൽ ഒന്നിച്ചു ചെന്നുചേർന്നു.

6. (സുയ്യോധനംതൊട്ടു മൂന്നാമത്തേതായ) മൈത്രമുഹൂർത്തത്തിൽ* ഉത്രം നക്ഷത്രം ചന്ദ്രനോടു ചേർന്ന നേരത്തു (ഉത്രത്തിൻനാൾ) ഭർത്താവും പുത്രനുമുള്ള ബന്ധുസ്ത്രീകൾ അവളുടെ ശരീരം അലങ്കരിച്ചു.

7. അവൾ വെള്ളക്കടകിൻമുളകൾ ചേർന്ന കുറുകന്നമ്പുകളെക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നതും നാഭിയ്ക്കുതാഴെ പട്ടുവസ്ത്രം ഉടുത്തതും ശരക്കോൽ ധരിച്ചതും എണ്ണതേച്ചതുമായ സ്നാനവേഷത്തെ അലങ്കരിച്ചു.

8. ആ കന്യക വിവാഹദീക്ഷാകാലത്തു ധരിക്കേണ്ടുന്ന ശരക്കോലോടു ചേർന്നപ്പോൾ കുറുത്ത പക്ഷത്തിനുശേഷം സൂര്യന്റെ രശ്മിയാൽ തെളിയിക്കപ്പെടുന്ന ചന്ദ്രക്കലപോലെ ശോഭിക്കുകയുംചെയ്തു.

9. പാച്ചേറ്ററിപ്പൊടികൊണ്ടു ശരീരത്തിലെ എണ്ണമെഴുക്കു കളഞ്ഞു കസ്തൂരിമഞ്ഞൽകൊണ്ടു അംഗരാഗം പൂശിച്ചു കളിക്കു യോജിച്ച വസ്ത്രം ഉടുത്ത അവളെ സ്ത്രീകൾ കളിപ്പന്തലിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി.

10. വൈധ്യയുക്തൻപലകവെച്ചതും മുത്തുമാലകൾ തൂക്കി അലങ്കരിച്ചിട്ടുള്ളതുമായ ആ പന്തലിൽ വാദ്യമേളത്തോടുകൂടി പൊൻകടാങ്ങളിലെ വെള്ളം ഒഴിച്ചു അവളെ കളിപ്പിച്ചു.

11. മംഗളസ്നാനം കഴിഞ്ഞു ദേഹം ശുദ്ധമായി വെളുത്ത ഇണപ്പടവ ധരിച്ച അവൾ മഴപെയ്തുതീർന്നതിനുശേഷം (ശരൽക്കാലത്തു) പുത്ത ആറുവഞ്ഞികളോടുകൂടിയ ഭൂമി എന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.

12. അവിടെനിന്നും, വിതാനിച്ചതും നാലു മണിസ്സംങ്ങളോടുകൂടിയതും ഇരിപ്പിടം വെച്ചിട്ടുള്ളതുമായ അലങ്കാരമണ്ഡപത്തിന്റെ മദ്ധ്യത്തിലേക്കു പതിവ്രതകൾ അവളെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകുകയുംചെയ്തു.

*മൈത്രമുഹൂർത്തം രണ്ടുനാഴിക (48 മിനിട്ട്.)

- 13 താം പ്രാങ്മുഖീം തത്ര നിവേശ്യ തന്വീം
ക്ഷണം വ്യഭഞ്ചന്ത പുരോ നിഷ്ണാഃ
ഭൂതാത്മശോഭാഹ്രിയമാണനേത്രാഃ
പ്രസാധനേ സന്നിഹിതേഴ്പി നാര്യഃ.
- 14 ധൂപോഷ്മനോ ത്യാജിതമാർദ്ദഭാവം
കേശാന്തമന്തഃകസുമം തദീയം
പര്യാക്ഷിപൽ കാചിദഭാരബന്ധം
ഭൂർവാവതാ പാണ്ഡുമധുകദാഹ്ലാ.
- 15 വിന്യസ്തശുക്ലാഗ്നൗ ചക്രംഗം
ഗോരോചനാപത്രവിഭക്തമന്യാഃ
സാ ചക്രവാകാങ്കിതസൈകതായാ-
സ്മിസ്രോതസഃ കാന്തിമതീത്യ തസ്ഥൗ.
- 16 ലഗ്നദിരേഹം പരിഭൂയ പത്മം
സമോലലേഖം ശശിനശ്ച ബിംബം
തദാനനശ്രീരളകൈഃ പ്രസിദ്ധൈ-
ശ്ചിച്ഛേദ സാദൃശ്യകമാപ്രസംഗം.
- 17 കണ്ണാർപ്പിതോ ലോധുകഷായരൂക്ഷേ
ഗോരോചനാക്ഷേപനിതാന്തഗൌരേ
തന്യാഃ കപോലേ പരഭാഗലാഭാൽ
ബബന്ധ ചക്ഷുഃഷി യവപ്രരോഹഃ.
- 18 രേഖാവിഭക്തഃ സുവിഭക്തഗാത്രാഃ
കിഞ്ചിന്മധുച്ഛിഷ്ടവിമുഷ്ടരാഗഃ
കാമപ്യഭിഖ്യാം സ്ഫുരിതൈരപുഷ്ട-
ദാസന്നലാവണ്യഫലോദ്യരോഷഃ.
- 19 'പത്യഃ ശിരശ്ചന്ദ്രകലാമനേന
സ്പഷ്ടശേ'തി സഖ്യാ പരിഹാസപൂർവ്വം
സാ രഞ്ജയിത്വാ ചരഞ്ഞ്ജ കൃതാശീർ-
മാലേയന താം നിർവ്വചനം ജഹാന.
- 20 തന്യാഃ സുജാതോൽപലപത്രകാന്തേ
പ്രസാധികാഭീർനയനേ നിരീക്ഷ്യ
ന ചക്ഷുഷോഃ കാന്തിവിശേഷബുദ്ധ്യോ
കാളാഞ്ജനം മംഗളമിത്യുപാത്തം.
- 21 സാ സംഭവതഃ കസുമൈർലതേവ
ജ്യോതിർഭീരുദ്യത്ഭീരിവ ത്രിയാമാ
സരിഭീഹംഗൈരിവ ലീയമാനൈ-
രാമുച്യമാനാഭേണാ ചകാശേ.
- 22 ആത്മാനമാലോക്യ ച ശോഭോന-
മാദർശബിംബേ സ്തീമിതായതാക്ഷീ
ഹരോപയാനേ തപരിതാ ബഭൂവ
സ്മിന്നാം പ്രിയാലോകഫലോ ഹിവേഷഃ.

13. സ്രീകൾ ആ കൃശംഗിയെ അവിടെ കിഴക്കോട്ടു തിരിച്ചിരുത്തി മുമ്പിലിരുന്ന് സ്വഭാവികമായ സൗന്ദര്യം കൺകവരുകയാൽ അലങ്കാര വസ്ത്രം സമീപത്തുണ്ടായിട്ടും അലങ്കരിപ്പാൻ കുറച്ചുനേരം താമസിച്ചു.
14. ഒരു സ്രീ അവളുടെ തലമുടി, (അകിൽ ചന്ദനം മുതലായവ പുകച്ചു) പുകകൊണ്ട് ഇഴുത്തലത്തി ഉള്ളിൽ പൂ തിരുകി ഭംഗിയിൽ അററം കെട്ടിയതിനുശേഷം കറുകപേന്തുളള ഇരിപ്പുപ്പാലംകൊണ്ടു ചുറ്റിക്കെട്ടി.
15. (അവർ) അവളുടെ ദേഹത്തെ വെളുത്ത അകിൽകൊണ്ടുള്ള അംഗ രാഗം ചാത്തി ഗോരോചനംകൊണ്ടു പത്തിക്കീറൊഴുതി അലങ്കൃതമാക്കി. (അപ്പോൾ) അവൾ, മണൽത്തട്ടിൽ ചക്രവാകപക്ഷികൾ മരുവുന്ന ഗംഗ യുടെ ശോഭയെ അതിക്രമിച്ചുനിന്നു.
16. അലങ്കരിച്ച കുറ്റിനകളിയന്ന അവളുടെ മുഖശ്രീ, വണ്ടുകളണഞ്ഞ താമരയേയും മേഘലേഖ പേർന്ന ചന്ദ്രബിംബത്തേയും തോല്പിക്കുകയാൽ (അതിന്നു്) ഉപമാനമായി പറയുവാൻ പിന്നെ ഒന്നുംതന്നെ ഇല്ലാതെയായി.
17. പാച്ചോററിച്ചാറിനാൽ തെളിവേററി, ഗോരോചന പൂശിയതുകൊണ്ടു ഏറ്റവും മഞ്ഞനിറമായിത്തീർന്ന അവളുടെ കവിൾത്തടത്തിൽ പരദാ ഗശോഭ കൈവന്നതുകൊണ്ടു ചെവിയിലണിഞ്ഞ യവാങ്കരം കണ്ണുകളെ വിശേഷമായി ആകർഷിച്ചു.
18. വടിവൊത്ത ശരീരാവയവങ്ങളോടുകൂടിയ അവളുടെ, രേഖകൊണ്ടു വിഭജിക്കപ്പെട്ടതും, മെഴുകുകൊണ്ടു അല്പം മിനുസപ്പെടുത്തിയ ചുരുപ്പോടു കൂടിയതും സൗന്ദര്യത്തിന്റെ ഫലം അനുഭവിക്കാനായതുമായ ചെഞ്ചൊടി, വിരപുണ്ടപ്പോൾ എന്തെന്നില്ലാത്ത ഒരു ശോഭ വളർത്തി.
19. പാദങ്ങളിൽ ചെമ്പഞ്ഞിച്ചാറുകൊണ്ടു നിറംപിടിപ്പിച്ചിട്ടും, 'ഇതു കൊണ്ടു നീ ഭർത്താവിന്റെ തലയിലുള്ള ചന്ദ്രക്കലയെ സ്പർശിക്കുക' എന്നിങ്ങിനെ തോഴി കളിയായി ആശിർവ്വദിച്ചപ്പോൾ പാർവ്വതി ഒന്നും മി ണ്ടാതെ കയ്യിലിരുന്ന് മാലകൊണ്ടു അവളെ അടിച്ചു.
20. അവളുടെ കണ്ണുകൾ സുന്ദരങ്ങളായ കരിങ്കുവളപ്പുകൾപോലെ അഴ കേന്തിയവയാണെന്നു കാണുകയാൽ, കണ്ണുകൾക്കു കാന്തികൂടുമെന്നു കരു തിയല്ല, മംഗളമാണെന്നു കരുതിമാത്രം, അണിയിച്ചൊരുക്കുന്ന സ്രീകൾ കുറുത്ത മഷി എഴുതി.
21. പണ്ടങ്ങളണിഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന അവൾ, വിടൻ വരുന്ന പുരു ഷങ്ങളാൽ വള്ളി എന്ന പോലെയും ഉദിച്ചവരുന്ന നക്ഷത്രങ്ങളാൽ രാത്രി എന്ന പോലെയും, പറന്നുവന്നിരിക്കുന്ന പറവകളാൽ നദി എന്ന പോ ലെയും ശോഭിച്ചു.
22. വാൽക്കണ്ണാടിയിൽ, കാന്തി ചിതുന്ന തന്റെ രൂപം കണ്ടിട്ടു, ചലി ക്കാത്ത നീണ്ട കണ്ണുകളോടുകൂടിയ അവൾ, ശിവൻ വരുവാൻ ത്വരയുള്ള വളായി ഭവിച്ചു. സ്രീകളുടെ വേഷം പ്രിയൻ കാണുവാനുള്ളതാണല്ലോ.

- 23 അഥാ ഗൃഹീദ്യം ഹരിതാലമാർദ്ദം
 മാംഗല്യമായ മനശ്ശിലാം ച
 കണ്ണാവസ്കതാമലദന്തപത്രം
 മാതാ തദീയം മുഖമുനമയ്യ
- 24 ഉമാസ്തനോത്തേദമനു പ്രവൃദ്ധോ
 മനോരഥോ യഃ പ്രഥമം ബഭ്രുവ
 തമേവ മേനാ ദഹിതഃ കഥഞ്ചി-
 ദ്വിവാഹദീക്ഷാതിലകം ചകാര.
- 25 ബബന്ധ ചാസ്രാകലഭൃഷ്ഠിരസ്യഃ
 സ്ഥാനാന്തരേ കല്പിതസന്നിവേശം
 ധാത്ര്യംഗൃഹീഭിഃ പ്രതിസാര്യമാണ്-
 മുണ്ണായം കൈതുകഹസ്മതസ്മൃതം.
- 26 ക്ഷീരോദവേലേവ സഹേനപുഞ്ജാ
 പര്യപ്തപന്ത്രേവ ശരത്ത്രിയാമാ
 നവം നവക്ഷേമനിവാസിനീ സാ
 ഭൂയോ ബഭൌ ദപ്തണമാദധാനാ.
- 27 താമച്ഛിതാഭ്യഃ കലദേവതാഭ്യഃ
 കലപ്രതിഷ്ഠാം പ്രണമയ്യ മാതാ
 അകാരയൽ കാരയിതവ്യദക്ഷാ
 ക്രമേണ പാദഗ്രഹണം സതീനാം.
- 28 'അഖണ്ഡിതം പ്രേമ ലഭ്യേ പത്യ'-
 രിത്യുച്യതേ താഭിരുമാ സ നമ്രാ
 തയാ തു തസ്യാഖ്യാശരീരഭോജാ
 പശ്യാൽകൃതാഃ സ്തിശ്ലജനാശിഷോഽപി.
- 29 ഇച്ഛാവിഭൂത്യോരന്തരൂപമഗ്രി-
 സ്തസ്യഃ കൃതീ കൃത്യമശേഷയിത്യാ
 സഭ്യഃ സഭായാം സുഹൃദാസ്ഥിതായാം
 തസ്ഥൗ വൃഷാങ്കാഗമനപ്രതീക്ഷഃ.
- 30 താവൽ ഭവസ്യാപി കബേരശൈലേ
 തൽപൂർവ്വപാണിഗ്രഹണാന്തരൂപം
 പ്രസാധനം മാതൃഭിരാദൃതാഭിർ-
 നൃസ്തം പുരസ്താൽ പുരശാസനസ്യ.
- 31 തൽഗൌരവാനംഗമണ്ഡനശ്രീഃ
 സാ പസ്പൃശേ കേവലമീശ്വരേണ
 സ ഏവ വേഷഃ പരിണേതുരിഷ്ടം
 ഭാവാന്തരം തസ്യ വിഭോഃ പ്രപേദേ.
- 32 ബഭ്രുവ ഭസ്മൈവ സിതാംഗരാഗഃ
 കപാലമേവാമലശേഖരശ്രീഃ
 ഉപാന്തഭാഗേഷു ച രോചനാങ്കോ
 ഗജാജിനസ്യേവ ദക്ഷലഭാവഃ.

23. അനന്തരം അമ്മയായ മേന, മംഗളാർത്ഥമായി ചാലിച്ചുവെച്ചിട്ടുള്ള അരിതാരവും മനയോലയും രണ്ടു വിരലുകൾകൊണ്ടെടുത്തു, ആനക്കൊമ്പിനാൽ നിമിത്തമായ തെളിവുള്ള കണ്ണാരണങ്ങളെന്നിങ്ങനെ അവളുടെ മുഖം ഉയർത്തിയിട്ട്.

24. മകളുടെ വിവാഹദീക്ഷയുള്ള പൊട്ട് എങ്ങനെയോ തൊടുവിച്ചു. പാവ്തിയുടെ മുഖം മൊട്ടിട്ടതുമുതൽ വളർന്നു വന്നിട്ടുള്ള ആഗ്രഹമാണത്.

25. കണ്ണീർ നിറഞ്ഞു കലങ്ങിയ കണ്ണുകളുമായി സ്ഥാനം മാറിവെച്ചപ്പോൾ വളർത്തമ്മ (വേണ്ടസ്ഥാനത്തേക്കു) നീക്കിക്കൊടുത്തതായ കമ്പിളിനൂൽകൊണ്ടുള്ള വിവാഹക്കെരുതുകച്ചുരടും അവളുടെ കയ്യിന്മേൽ കെട്ടിയിട്ടു.

26. പുതിയ വെൺപട്ടുത്തു പുത്തൻ കണ്ണാടിയുമെടുത്തപ്പോൾ അവൾ, നരക്കട്ട ചേർന്ന പാൽക്കടൽക്കരപോലെയും പൂർണ്ണചന്ദ്രനോടുകൂടിയ ശരൽക്കാലരാത്രിപോലെയും വളരെയധികം ശോഭിച്ചു.

27. ചെയ്യിക്കേണ്ടതും ചെയ്തിക്കാൻ മിടക്കുള്ള അമ്മ കലപ്രതിഷ്ഠയായ അവളെക്കൊണ്ടു പുജിക്കാപ്പട്ട കലദേവതകളെ നമസ്കരിപ്പിച്ചതിനു ശേഷം ക്രമപ്രകാരം പതിവ്രതമാരുടെ അഭിവാദനം ചെയ്തിട്ടു.

28. 'നിനക്കു ഭർത്താവിന്റെ അവണ്ഡനമായ പ്രേമം ലഭിക്കട്ടെ' എന്നു് അവർ, നമസ്കരിക്കുന്ന ഉമയെ ആശീർവ്വിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പകുതി ശരീരംതന്നെ ലഭിച്ച അവളാകട്ടെ, ബന്ധുജനങ്ങളുടെ ആ ആശീർവ്വകളെയും പിന്നിലാക്കി.

29. (തന്റെ) ആഗ്രഹത്തിനും സമ്പത്സമൃദ്ധിയ്ക്കും യോജിച്ചവിധത്തിൽ അവൾക്കു ചെയ്യേണ്ടതെല്ലാം ചെയ്തതീർത്തു ധന്യനായിത്തീർന്ന സഭ്യനായ ഹിമവാൻ സുഹൃത്തുക്കൾ നിറഞ്ഞിരിക്കുന്ന സദസ്സിൽ ശിവന്റെ വരവും പ്രതീക്ഷിച്ചിരിപ്പായി.

30. അതേസമയത്തു കൈലാസത്തിൽ സപ്തമാതൃക്കൾ ത്രിപുരവൈരിയായ ഭഗവാന്റെ തിരുമുമ്പിൽ ആദ്യത്തെ വിവാഹത്തിനു അനുരൂപമായ അലങ്കാരവസ്തുക്കൾ ആദരത്തോടുകൂടി കൊണ്ടുവന്നുവെച്ചു.

31. ആ ദേവിമാരോടുള്ള ആദരവുനിമിത്തം ഭഗവാൻ ആ മംഗളാലങ്കാരങ്ങളെ തൊട്ടംഗീകരിയ്ക്കുകമാത്രം ചെയ്തു. മഹാപ്രഭുവിന്റെ ആ (പഴയ) വേഷംതന്നെ വരുന്ന യോഗ്യമായ വിധത്തിൽ രൂപാന്തരപ്പെട്ടു.

32. ഭസ്മംതന്നെ വെളുത്ത കുറിച്ചുട്ടായി, തലയോടുതന്നെ നിമ്ബലവും ഭംഗിയേറിയതുമായ ശിരോഭൂഷണമായി. ആനത്തോൽതന്നെ വക്കത്തു ഗോരോചനക്കരയുള്ള പട്ടുവസ്ത്രവും ആയി.

- 33 ശംഖാന്തരഭ്യോതി വിലോചനം യ-
 ദന്തർന്നിവിഷ്ണുനലപിംഗതാരം
 സന്നിധ്യപക്ഷേ ഹരിതാലമയ്യാ-
 സ്തദേവ ജാതം തിലകക്രിയായാഃ.
- 34 യഥാപ്രദേശം ഭുജഗേശ്വരാണാം
 കരിഷ്യതാമാരേണാന്തരത്വം
 ശരീരമാത്രം വികൃതിം പ്രപേദേ
 തഥൈവ തസ്ഥുഃ ഫണരത്നശോഭാഃ.
- 35 ദിവാപി നിഷ്കൃതമരീചിഭാജാ
 ബാല്യാദനാവിഷ്കൃതലാഞ്ചരനേന
 ചന്ദ്രേണ നിത്യം പ്രതിഭിന്നമൗലേ-
 ശ്ചുഡാമണേഃ കിം ഗ്രഹണം ഹരസ്യ.
- 36 ഇത്യനുജ്ഞൈകപ്രഭവഃ പ്രഭാവാൽ
 പ്രസിദ്ധനേപത്ഥ്യവിയേർവിധാതാ
 ആത്മാനമാസന്നഗണോപനീതേ
 ഭക്തേ നിഷ്കന്തപ്രതിമം ദദർശ.
- 37 സ ഗോപതിം നന്ദിഭുജാവലംബീ
 ശാർദ്ദൂലചർമ്മാന്തരിതോരുപ്ലവ്വം
 തതഃകേതിസംക്ഷിപ്തബൃഹൽപ്രമാണ-
 മാരുഹ്യ കൈലാസമിവ പ്രതസ്ഥേ.
- 38 തം മാതരോ ദേവമനുപ്രജന്ത്യഃ
 സ്വവാഹനക്ഷോഭേലാവതംസാഃ
 മുഖൈഃ പ്രഭാമണ്ഡലരേണഗൌരൈഃ
 പത്മാകരം ചക്രദിവാന്തരിക്ഷം.
- 39 താസാം ച പശ്ചാൽ കനകപ്രഭാണാം
 കാളീ കപാലാരേണാ ചകാശേ
 വലാകിനീ നീലപയോദരാജീർ-
 ഭൂരം പുരഃക്ഷിപ്തശതഹ്രദേവ.
- 40 തതോ ഗണൈഃ ശുലഭൃതഃ പുരോഗൈ-
 രുദീരിതോ മംഗളതൃയ്യലോഷഃ
 വിമാനശൃംഗാണ്യവഗാഹമാനഃ
 ശശംസ സേവാവസരം സുരേഭ്യഃ.
- 41 ഉപാദദേ തസ്യ സഹസ്രരശ്മി-
 സ്തപ്ഷാ നവം നിമ്നീതമാതപത്രം
 സ തദ്രൂപലാഭവിദൂരമൗലീർ-
 ബഭൗ പതൽഗംഗ ഇവോത്തമാംഗേ.
- 42 മുന്തേ ച ഗംഗായമനേ തദാനീം
 സചാമരേ ദേവമസേവിഷാതാം
 സമുദ്രഗാത്രപവിപത്ത്യേഫി
 സഹംസപാതേ ഇവ ലക്ഷ്യമാണേ.

33. അകത്തടങ്ങിനിൽക്കുന്ന അഗ്നിയാൽ ചെന്നിറമായ കൃഷ്ണമണിയോടു കൂടിയ, നെററിയുടെ നടുവിലുള്ള തൃക്കണ്ണത്തന്നെ ഹരിതാലംകൊണ്ടുള്ള തിലകത്തിന്റെ സ്ഥാനം വഹിച്ചു.

34. അതാനുസ്ഥലത്തു് അതാതാഭരണമായി മാറുന്ന നാഗത്താന്മാരുടെ ശരീരം മാത്രമേ മാററം കൈക്കൊണ്ടുള്ളൂ. ഫണരതിന്മേലെ രത്തങ്ങളുടെ ശോഭകൾ അതേപോലെത്തന്നെ സ്ഥിതിചെയ്തു.

35. ബാല്യംമൂലം കളങ്കമില്ലാത്ത പകൽസമയത്തും പ്രകാശം പരത്തി കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ചന്ദ്രനാൽ സദാ ശോഭിക്കുന്ന ശിരസ്സോടുകൂടിയ ശിവനു വേറെ ചുഡാമണിയണിയേണ്ടുന്ന ആവശ്യമെന്ത്?

36. സ്വപ്രഭാവത്താൽ പ്രസിദ്ധങ്ങളായ അലങ്കാരങ്ങളെല്ലാം സൃഷ്ടിച്ച, അത്ഭുതങ്ങളുടെ ഒരേ ഒരു ഉത്ഭവസ്ഥാനമായ അദ്ദേഹം ആസന്നപരിചാരകനായ പ്രഥമൻ കൊണ്ടുവന്ന കല്ലുളിയിന്മേൽ പ്രതിബിംബിച്ച സ്വന്തം രൂപം നോക്കിക്കണ്ടു.

37. ആ പരമേശ്വരൻ, തന്നോടുള്ള ഭക്തിയാൽ വലിപ്പം ചുരുക്കിയ കൈലാസത്തെപ്പോലെയുള്ളതും വിശാലമായ പുറത്തു പുലിത്തോൽ വിരിച്ചിട്ടുള്ളതുമായ കാളയുടെ മേൽ നന്ദികേശ്വരന്റെ കൈ പിടിച്ചു കയറി പുറപ്പെട്ടു.

38. ആ ദേവനെ പിൻതുടരുന്ന മാതാക്കൾ സ്വവരാനന്ദങ്ങളുടെ ഇളക്കം കൊണ്ടു് ആടുന്ന കണ്ണുകണ്ഡലങ്ങളോടുകൂടിയവയും പ്രഭാവണ്ഡലങ്ങളാകുന്ന പൂമ്പൊടികൾകൊണ്ടു മഞ്ഞനിറം കലർന്നവയുമായ മുഖങ്ങളെക്കൊണ്ടു് അന്തരീക്ഷത്തെ താമരപൊയ്കയാക്കി മാറ്റിയോ എന്നു തോന്നി.

39. കനകപ്രഭോയോടുകൂടിയ അവരുടെ പിന്നിൽ കപാലമാലകൾ അണിഞ്ഞ ദ്രേകാളിയും, വെള്ളിൽപ്പക്ഷികളോടുകൂടിയതും മുന്നിൽ ദൂരത്തിലേയ്ക്കു മിന്നലുകളെ പ്രസരിപ്പിയിരുന്നതുമായ കറുത്ത മോലമാല എന്നു പോലെ ശോഭിച്ചു.

40. അപ്പോൾ ശിവനു മുന്നകമ്പടി സേവിക്കുന്നവരായ ഗണങ്ങളാൽ മുഴക്കപ്പെട്ട മംഗളവാദ്യലോഷം വിമാനങ്ങളുടെ മുകൾപ്പുരപ്പോളം ചെന്നെത്തി ദേവന്മാർക്കു സേവിപ്പാനുള്ള അവസരമായി എന്നറിവു കൊടുത്തു.

41. വിശ്വകർമ്മാവു പുതുതായി നിർമ്മിച്ച വെൺകൊറ്റക്കുട സൂര്യദേവൻ എടുത്തു പിടിച്ചു- അതിൽനിന്നു തുങ്ങിക്കിടക്കുന്ന വെൺപട്ടുഞ്ഞറി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിരസ്സിൽനിന്നും ഭൂരയല്ലാത്ത ശിരസ്സിൽ പതിക്കുന്ന ഗംഗയെന്നപോലെ കാണപ്പെട്ടു.

42. അപ്പോൾ ശരീരം പൂണ്ടുവന്ന ഗംഗയും യമനയും, നദീരൂപം മാറ്റിയീട്ടും അരയന്നങ്ങൾ തത്തിക്കളിക്കുന്നുണ്ടെന്നു തോന്നുംവണ്ണം വെൺചാമരം വീശിക്കൊണ്ടു ഭഗവാനെ സേവിച്ചു.

- 43 തമഭ്യഗച്ഛൽ പ്രഥമോ വിധാതാ
ശ്രീവത്സലക്ഷ്മാ പുരുഷശ്ച സാക്ഷാൽ
ജയേതി വാചാ മഹിമാനമസ്യ
സംവൽയന്തേ ഹവിഷേവ വഹ്നിം.
- 44 ഏകൈവ മുന്തിർബിഭിഭേ ശ്രീധാ സാ
സാമാന്യമേഷാം പ്രഥമാവരതപം
വിഷ്ണോർഹരസ്തസ്യ ഹരിഃ കദാചി-
ദ്ദേധാസ്തയോസ്സാവപി ധാതുരാദ്യേ
- 45 തം ലോകപാലാഃ പുരുഷതമുഖ്യാഃ
ശ്രീലക്ഷണോത്സർഗ്ഗവിനീതവേഷാഃ
ദൃഷ്ടിപ്രദാനേ കൃതനന്ദിസംജ്ഞാ-
സ്തദർശിതാഃ പ്രാഞ്ചലയഃ പ്രണേമുഃ.
- 46 കമ്പേന മുഖ്യാഃ ശതപത്രയോനിം
വാചാ ഹരിം വ്യത്രഹണം സ്വീതേന
ആലോകമാത്രേണ സുരാനശേഷാൻ
സംഭാവയാമാസ യഥാപ്രധാനം.
- 47 തസ്മൈ ജയാശീഃ സസൃജേ പുരസ്താൽ
സപ്ഷിഭിസ്താൻ സ്മിതപൂർവ്വാഹ-
'വിവാഹയജ്ഞേ വിതതേ'ത്ര യു-
ധ്വയ്വഃ പൂർവ്വതാ മയേ'തി.
- 48 വിശ്വാവസുപ്രാഗ്രഹരൈഃ പ്രവീണ്ഡൈഃ
സംഗീയമാനത്രിപുരാപദാനഃ
അദ്ധ്വാനമധാന്തവികാരലംഘ്യ-
സ്തതാര താരാധിപഖണ്ഡധാരീ.
- 49 ഖേ ഖേലഗാമീ തമവാഹ വാഹഃ
സശബ്ദചാമീകരകിങ്കിണീകഃ
തടാഭീഘാതാദിവ ലഗ്നപങ്കേ
ധൂമ്പൻ മുഹൂഃ പ്രോതഘനേ വിഷാണേ.
- 50 സ പ്രാപദപ്രാപ്തപരാഭിയോഗം
നഗേന്ദ്രഗുഹം നഗരം മുഹൂർത്താൽ
പുരോ വിലഗൈർഹരദൃഷ്ടിപാതൈഃ
സുവണ്ണസുത്രൈരിവകൃഷ്ടമാണഃ.
- 51 തസ്യോപകണ്ഠേ ഘനനീലകണ്ഠഃ
കുന്ദഹലാഭന്മുഖപൈരദൃഷ്ടഃ
സ്വബാണചിഹ്നാഭവതീയ്യ മാഗ്ഗാ-
ദാസന്നഭൂപ്ലഷ്ടമിയായ ദേവഃ.
- 52 തമുദ്ധിമൽബന്ധജനാധിരൂഢൈർ-
വൃന്ദൈർഗജാനാം ഗിരിചക്രവർത്തി
പ്രത്യജ്ജഗാമാഗമനപ്രതീതഃ
പ്രഹൃല്ലുവൃക്ഷൈഃ കടകൈരിവ സൈഃ.

43. ആദ്യപ്രജാപതിയും ശ്രീവത്സം എന്ന മറുവാടുക്കിയ സാക്ഷാൽ മഹാവിഷ്ണുവും ഹോമദ്രവ്യംകൊണ്ടു വഹിയെ എന്നപോലെ 'വിജയിപ്പുതാക'! എന്ന വാക്കുകൊണ്ടു ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ മഹാത്മ്യത്തെ വാഴ്ത്തിവളർത്തിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിലെത്തി.

44. ഒരേ മുത്തിതന്നെ മൂന്നായി പിരിഞ്ഞു. അവരുടെ ജ്യേഷ്ഠാനുജഭാവം തുല്യമാണു്. ചിലപ്പോൾ വിഷ്ണുവിനു ശിവനും, ശിവനു വിഷ്ണുവും, ഇവർക്കു രണ്ടുപേർക്കും ബ്രഹ്മാവും, ബ്രഹ്മാവിനു ഇവരും ആദ്യന്മാരാണ്.

45. ദേവേന്ദ്രൻ മുതലായ ലോകപാലകന്മാർ, ഐശ്വര്യപിന്നങ്ങളാലു വിട്ടു വിനീതവേഷന്മാരായി വന്നു്, ദർശനം തരുവാൻ നന്ദികേശ്വരനു സുചിന്തകൊടുത്തു് അദ്ദേഹത്താൽ കാണിച്ചുകൊടുക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ ആ പരമേശ്വരനെ കൈകൂപ്പി നമസ്കരിച്ചു.

46. തലയാട്ടി ബ്രഹ്മാവിനേയും, വാക്കുകൊണ്ടു വിഷ്ണുവേയും, പുഞ്ചിരിക്കൊണ്ടു ഇന്ദ്രനേയും നോട്ടംകൊണ്ടുമാത്രം എല്ലാദേവന്മാരെയും അദ്ദേഹം പ്രാധാന്യമനുസരിച്ചു ആദരിച്ചു.

47. തിരുമുമ്പിൽ വന്നു സപ്തർഷിമാർ അദ്ദേഹത്തിനു 'ജയിച്ചാലും!' എന്ന ആശിസ്സു നല്കി; അദ്ദേഹം അവരോടു പുഞ്ചിരിതൂകിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു— "ഇവിടെ ഏല്പെട്ടത്തിയ വിവാഹയജ്ഞത്തിൽ ആദ്യംതന്നെ ഞാൻ നിങ്ങളെ ഋതികുലമായി വരിച്ചിരിക്കുന്നു" എന്നു്.

48. ഇരളകുന്നവർക്കു മാത്രം പ്രാപ്യനായ ആ ചന്ദ്രക്കലാധരൻ വിശ്വാവസു തുടങ്ങിയ വീണാവിദഗ്ദ്ധന്മാരായ ഗന്ധർവ്വന്മാരാൽ ശ്രീപുരവിജയകഥ പാടിപ്പുകഴ്ത്തിപ്പൊട്ടുകൊണ്ടു് വഴി പിന്നിട്ടു.

49. പൊന്നിൻകിങ്ങിണികൾ കിലുങ്ങുവണ്ണം ആകാശത്തിൽ കണങ്ങി നടന്നുകൊണ്ടും തടംകുത്തിക്കളിയാൽ ചളിപറിയവയോ എന്നു തോന്നുമാറിരിക്കുന്ന, മേഘം കുത്തിക്കൊത്തിട്ടുള്ള കൊമ്പുകളെ കുലുക്കിക്കൊണ്ടും, വാഹനമായ വൃഷഭൻ അദ്ദേഹത്തെ വഹിച്ചു.

50. ആ വാഹനം, മുൻപിൽ വലിയുന്ന ശിവദൃഷ്ടികളാകുന്ന സ്വർണ്ണനൂലുകളാൽ ആകർഷിക്കപ്പെട്ടതുപോലെ ശത്രുക്കളുടെ ആക്രമണം ഏറിട്ടില്ലാത്തതും പർവതേശ്വരന്മാൽ സംരക്ഷിക്കപ്പെടുന്നതുമായ നഗരത്തിൽ മുറ്റുത്തംകൊണ്ടെത്തിച്ചേർന്നു.

51. ആ നഗരത്തോടുത്തപ്പോൾ കാർകൊണ്ടൽപോലെ നീലനിറത്തിലുള്ള കഴുത്തോടുക്കിയവനും ജനങ്ങളാൽ കൌതുകത്തോടെ മുഖമുയർത്തി നോക്കപ്പെട്ടവനുമായ ദേവൻ ആകാശപഥത്തിൽനിന്നിറങ്ങി അടുത്തുള്ള ഭൂവിഭാഗത്തെ പ്രാപിച്ചു.

52. വരവറിഞ്ഞു സന്തുഷ്ടനായ പർവതരാജൻ പുതുതനിലുന്ന വൃക്ഷങ്ങളോടുകൂടിയ സ്വന്തം നിതംബഭൂഭാഗങ്ങളോടൊപ്പമെന്നപോലെ, സമ്പൽ സമൃദ്ധരായ ബന്ധുമിത്രാദികൾ കയറിയ ആനക്കൂട്ടങ്ങളോടുകൂടി ചെന്നു് അദ്ദേഹത്തെ എതിരേറ്റു.

- 53 വക്ത്രാവളൗ ദേവമഹീധരാണാം
 ദ്വാരേ പുരസ്സോൽഘടിതാപിധാനേ
 സമീയതൂർദ്ദുരവിസർപ്പീലോഷൗ
 ഭീന്നൈകസേതു പയസാമിവൗഘൗ.
- 54 ഹ്രീമാനഭ്രൂ ഭൂമിധരോ ഹരണേ
 ത്രൈലോക്യവന്ദ്യേന കൃതപ്രണാമഃ
 പൂർവ്വം മഹിമ്നാ സ ഹി തസ്യ ദൂര-
 മാവർജ്ജിതം നാത്മശീരോ വിവേദ.
- 55 സ പ്രീതിയോഗാഭികസന്തുഖശ്രീർ-
 ജാമാതരഗ്രേസരതാമുപേത്യ
 പ്രാവേശയന്തന്ദിരമൃദ്ധമേന-
 മാഗുൽഫകീണ്ണാപണമാർഗ്ഗപുഷ്പം.
- 56 തസ്മിൻ മുഹൂർത്തേ പുരസ്സന്ദരീണാ-
 മീശാനസന്ദർശനലാലസാനാം
 പ്രാസാദമോലാസു ബഭ്രുവുരിതമം
 ത്യക്താന്യകാര്യാണി വിചേഷ്ടിതാനി.
- 57 ആലോകമാഗ്നം സഹസാ വ്രജന്ത്യാ
 കയാചിദഭേഷ്യനവാനതമാല്യഃ
 ബന്ധുഃ ന സംഭാവിത ഏവ താവൽ
 കരണേരുദ്ധോഽപി ച കേശപാശഃ.
- 58 പ്രസാധികാലംബിതമഗ്രപാദ-
 മാക്ഷിപ്യ കഠചിൽ ദ്രവരാഗമേവ
 ഉത്സൃഷ്ടലീലാഗതിരാ ഗവാക്ഷാ-
 ദലക്തകാങ്കാ പദവിം തതാന.
- 59 വിലോചനം ദക്ഷിണമഞ്ജനേന
 സംഭാവ്യ തദഞ്ചിതപാമനേത്രാ
 തമൈവ വാതായനസന്നികഷ്ഠം
 യയൗ ശലാകാമപരാ വഹന്തി
- 60 ജാലാന്തരപ്രേഷിതദൃഷ്ടിരന്യോ
 പ്രസ്ഥാനഭിന്നാം ന ബ്ബന്ധ നീവിം
 നാഭിപ്രവിഷ്ടാഭേണപ്രഭേണ
 ഹസ്തേന തസ്ഥാവവലംബ്യ വാസഃ.
- 61 അദ്ധാചിതാ സത്പരമുത്ഥിതായാഃ
 പദേ പദേ ഭുന്ദിമിതേ ഗളന്തീ
 കന്യാശ്ചിദാസീദ്രുശനാ തദാനീ-
 മംഗുഷ്മുലാപ്തിതസുത്രശേഷാ,
- 62 താസാം മുഖൈരാസവഗന്ധഗന്ദൈർ-
 വ്യാപ്താന്തരാഃ സാന്ദ്രകുന്ദഹലാനാം
 വിലോലനേത്രഭ്രമരൈർഗ്ഗവാക്ഷാഃ
 സഹസ്രപത്രാഭേണാ ഇവാസൻ.

53. നഗരത്തിന്റെ പ്രവേശനഭാരം തുറന്നതോടുകൂടി ദേവന്മാരുടേയും പർവതങ്ങളുടേയും ആ രണ്ടുകൂട്ടവും ഒറ്റച്ചിറ മുറിയുമ്പോൾ രണ്ടു ജലപ്രവാഹങ്ങൾപോലെ മുഴക്കം ദൂരത്തേക്കു വ്യാപിക്കുമാറു കൂടിക്കലർന്നു.

54. മൂന്നുലോകങ്ങളും വന്ദിക്കപ്പെടുന്ന ശിവൻ പാദഗ്രഹണം ചെയ്തപ്പോൾ ഹിമവാൻ ലജ്ജിതനായി. ആദ്യംതന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മേന്മയാൽ തന്റെ തല താഴ്ന്നിരുന്ന കഥ അദ്ദേഹം അറിഞ്ഞതേ ഇല്ല.

55. സന്തോഷപാരവശ്യത്താൽ മുഖശ്രീ വികസിച്ച അദ്ദേഹം ജാമാതാവിന്റെ മുൻപിൽ നടന്നു കണങ്കാൽ പുതഞ്ഞു പോകത്തക്കവണ്ണം പൂക്കൾ വിരിച്ചിട്ടുള്ള രാജവീഥിയോടുകൂടിയ ഐശ്വര്യപൂർണ്ണമായ ആ നഗരത്തിൽ അദ്ദേഹത്തെ പ്രവേശിപ്പിച്ചു.

56. ആ സമയത്തു വരിവരിയായുള്ള മാളികകളിൽ ഭഗവാനെ കാണുവാൻ ഉത്സുകരായിരുന്ന നഗരസുന്ദരിമാർക്കിടയിൽ മറ്റു കായ്ക്കങ്ങളെല്ലാം വെടിഞ്ഞു് ഇങ്ങിനെയുള്ള പ്രവൃത്തികൾ ഉണ്ടായി.

57. കാഞ്ചാനുള്ളവഴിയിലേക്കു ഹൃദയത്തിൽ പോകുന്ന ഒരുവൾ; കെട്ടഴിയുകയാൽ പൂമാല വീണുപോയ തലമുടി കൈകൊണ്ടു തടഞ്ഞുനിർത്തിയെങ്കിലും അതു കെട്ടുവാൻ വിചാരിക്കുമേ ഉണ്ടായില്ല.

58. ഒരുവൾ, അണിയിക്കുന്ന തോഴി കൈകൊണ്ടു പിടിച്ചിരുന്ന കലടി, ചെമ്പത്തിച്ചാറണിഞ്ഞിരിക്കത്തന്നെ വലിച്ചെടുത്തു സലീലഗമനം ഉപേക്ഷിച്ചു കിളിവാതിൽവരെ അരക്കുചാറിന്റെ പാടുളവാക്കി.

59. മറ്റൊരുവൾ വലത്തേക്കണ്ണിൽ മന്ദിരയെഴുതി ഇടത്തേക്കണ്ണിൽ അതെഴുതാതെ മന്ദിക്കോലും കയ്യിൽ പിടിച്ചു അതേ രൂപത്തിൽ ജനൽവാതില്ലിൽ എത്തി.

60. ജാലകപ്പഴുതിലൂടെ കണ്ണയച്ചുനില്ക്കുന്ന മറ്റൊരുവൾ പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ വീട്ടു മടിക്കത്തു ബന്ധിക്കുകയുണ്ടായില്ല. കൈവളകളുടെ ശോഭ നാഭിയിൽത്തട്ടുമാറു കൈകൊണ്ടു വസ്ത്രം പിടിച്ചുനിന്നു.

61. പെട്ടെന്നുഴന്നുററ ഒരുവളുടെ പകുതി കോൽത്ത അരഞ്ഞാണിലെ മണികൾ പതറിക്കൊണ്ടുള്ള ഓരോ കാൽവെപ്പിലും ഉരറിവീണുരറിവീണു് അപ്പോൾ പെരുവിരൽക്കടയ്ക്കൽ കെട്ടിയ ചരട്ടുമാത്രം ബാക്കിയായി.

62. ആസവത്തിന്റെ വാസനയുള്ളതും കൌതുകം വർദ്ധിച്ചു വണ്ടുകളെപ്പോലെ പാറിനടക്കുന്ന കണ്ണുകളോടുകൂടിയതുമായ അവരുടെ മുഖങ്ങളെക്കൊണ്ടു പഴുതടഞ്ഞ ജനലുകൾ, താമരപ്പൂക്കളെക്കൊണ്ടു് അലങ്കരിക്കപ്പെട്ടവയെപ്പോലെയായി.

- 63 താവൽ പതാകാകലമിന്ദുമെലി-
 രത്തോരണം രാജപഥം പ്രപേദേ
 പ്രാസാദശൃംഗാണി ദിവാപി കർവ്വൻ
 ജ്യോത്സ്നാഭിഷേകഭിഗുണദ്യുതീനി.
- 64 തമേകദൃശ്യം നയനൈഃ പിബന്ത്യോ
 നാര്യോ ന ജഗ്ധൂർവിഷയാന്തരാണി
 തഥാഹി ശേഷേന്ദ്രിയവൃത്തിരസാം
 സർവ്വാത്മനാ ചക്ഷുരിവ പ്രവിഷ്ടാ.
- 65 'സ്ഥാനേ തപോ ഭുജരമേതദർത്ഥം-
 മപണ്ണയാ പേലവയാപി തപ്തം
 യാ ദാസ്യമപ്യസ്യ ലഭേത നാരീ
 സാ സ്യാൽ കൃതാർത്ഥാ കിമുതാങ്കശയ്യാം.
- 66 പരസ്വരേണ സ്തൂഹണീയശോഭം
 ന ചേദിദം ദന്ദമയോജയിഷ്യൽ
 അസ്തിൻ ദ്വയേ രൂപവിധാനയതഃ
 പത്യുഃപ്രജാനാം വിഹലോഭഭിഷ്യൽ.
- 67 ന നൃനമാരൂഢശ്ചാശരീര-
 മനേന ദശാം കസുമായുധസ്യ
 വ്രീളാദമം ദേവമുദീക്ഷ്യ മന്യേ
 സന്യസ്തഭോഃ സ്വയമേവ കാമഃ.
- 68 അനേന സംബന്ധമവാപ്യ ദീഷ്ട്വാ
 മനോരഥപ്രാപ്തിതമീശ്വരേണ
 മുഖാനമാളി! ക്ഷിതിധാരണോച്ച-
 മുചൈസ്തരാം വക്ഷ്യതി ശൈലരാജഃ.'
- 69 ഇത്യോഷധിപ്രസ്ഥവിലാസിനീനാം
 ശുബ്ധൻ കഥാഃ ശ്രോത്രസുഖാസ്രിനേത്രഃ
 കേയൂരചുണ്ണീകൃതലാജമുഷ്ടിം
 ഹിമാലയസ്യാലയമാസസാദ.
- 70 തതോഽവതീര്യാച്യതദന്തഹസ്തഃ
 ശരൽഘനാഭീധിതിമാനിവോക്ഷ്ണഃ
 ക്രാന്താനി പുഷ്പംകമലാസനേന
 കക്ഷ്യാന്തരാണ്യദ്രിപതേർവ്വിവേശ.
- 71 തമനഗിരൂപ്രമുഖാശ്ച ദേവാഃ
 സപ്തഷ്ഠിപുഷ്പാഃ പരമർഷയശ്ച
 ഗണാശ്ച ഗിരയാലയമദ്യേഗച്ഛൻ
 പ്രശസ്തമാരംഭമിവോത്തമാർത്ഥഃ.
- 72 തത്രേശ്വരോ വിഷ്ണുഭാഗ്യമാവൽ
 സരത്ഥാപ്യം മധുമച്ച ഗവ്യം
 നവേ ഭക്തലേ ച നഗോപനീതം
 പ്രത്യഗ്രഹിൽ സർവ്വമന്ത്രവർജ്ജം.

63. അപ്പോൾ ചന്ദ്രശേഖരനായ ഗേവാൻ, ആ പകൽസമയത്തുപോലും പ്രാസാദാഗ്രന്ഥങ്ങളെ വെൺനിലാവിലെ കുമ്പിളിയിൽ ശോഭയുള്ളവയാക്കി കൊണ്ടു നിറയെക്കൊണ്ടിരിക്കും ഉണ്ണൻ തോരണങ്ങളുമുള്ള ആ രാജമാർഗ്ഗത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു.

64. കാണേണ്ടവരിൽ ഏറ്റവും പ്രാധാന്യമുള്ളവനായ അദ്ദേഹത്തെ കണ്ണുകൾക്കൊണ്ടു നോക്കു നില്ക്കുന്ന സ്ത്രീകൾ മറ്റൊന്നും അറിഞ്ഞതേയില്ല; ഇവരുടെ മറുപടിയെടുക്കുന്ന പ്രവൃത്തികൾ ആകെക്കൂടി ചെറുതായിത്തീർന്നു കയറിക്കൂടിയിരുന്നതായി.

65. സുകുമാരിയാണെങ്കിലും അപണ്ണി ഇദ്ദേഹത്തിനുവേണ്ടി കഠിനമായ തപസ്സനുഷ്ഠിച്ചതു യുക്തം തന്നെ. ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ദാസ്യമെങ്കിലും ലഭിക്കുന്ന സ്ത്രീ ധന്യയാവും; മടിയിൽച്ചായുവാനിടയായാലോ പിന്നെ പറയേണ്ടതുണ്ടോ?

66. കൊതിക്കത്തക്ക സൗന്ദര്യമുള്ള ഈ രണ്ടുപേരെ തമ്മിൽ യോജിപ്പിച്ചില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ; ഇവരിൽ രണ്ടുപേരിലും രൂപശോഭയുണ്ടാക്കുവാൻ ബ്രഹ്മാവുചെയ്തു പ്രയത്നം പഴുതേയായിപ്പോയേനെ.

67. വലിച്ചു കോപംകൊണ്ടു ഇദ്ദേഹം പൂവമ്പന്റെ ദേഹം ദഹിപ്പിക്കുകയല്ല, തീർച്ചയായിട്ടും ഉണ്ടായത്. ഈ ദേവനെ കണ്ടിട്ടുണ്ടായ ലജ്ജയാൽ കാമൻ തന്നെത്താനേ ശരീരം ഉപേക്ഷിച്ചിരിയ്ക്കണമെന്നറിയുക തോന്നുന്നു.

68. അല്ലയോ തോഴി! ഈ ഭഗവാനോടുള്ള മനോഹരപ്രാർത്ഥനയായ ബന്ധുത്വം ഭാഗ്യത്താൽ സിദ്ധിച്ച പർവതരാജൻ ഭൂമിയെ വഹിക്കുന്നതിനാൽ ഉണ്ണൻ (തന്റെ) ശിരസ്സിനെ ഇനിമേൽ കുറുകുടി ഉയർത്തിപ്പിടിക്കും.

69. ഇപ്രകാരം ദാഷധിപ്രസ്ഥത്തിലെ വിലാസിനിമാരുടെ ശ്രവണമധുരമായ വാക്കുകൾ കേട്ടുകൊണ്ടു മുക്കണ്ണൻ, വാരിവിതറപ്പെട്ട മലരതോരവളകൾക്കിടയിൽപ്പെട്ട പൊടിഞ്ഞ പോകത്തക്കവണ്ണം തിരക്കുള്ള പർവതരാജന്റെ കൊട്ടാരത്തെ പ്രാപിച്ചു.

70. അതിനുശേഷം വിഷ്ണുവിന്റെ കൈപിടിച്ചു അദ്ദേഹം ശരൽക്കാലവേളയിലെ മേഘത്തിൽനിന്നു സൂര്യനെന്നപോലെ കാളപ്പാറ്റയെന്നിനിയായിട്ടും, ബ്രഹ്മാവു മുഖം പ്രവേശിച്ചു ഹിമവാന്റെ കൊട്ടാരക്കെട്ടുകളിലേയ്ക്കു പ്രവേശിച്ചു.

71. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിറകെ ഇന്ദ്രൻ മുതലായ ദേവന്മാരും സപ്തർഷിമാർക്കുടങ്ങിയ മഹർഷിമാരും ഭൂതഗണങ്ങളും, പ്രശംസിക്കപ്പെട്ട ഉദ്യമത്തിന്റെ പിറകെ മെച്ചപ്പെട്ട ഫലങ്ങളെപ്പോലെ ഗിരിവസതിയെ പ്രാപിച്ചു.

72. അവിടെ ഗേവാൻ പീഠത്തിന്മേലിരുന്നിട്ട്, ഹിമവാനാൽ കൊണ്ടു വരപ്പെട്ട രത്നങ്ങളോടുകൂടിയ അർദ്ധ്യജലവും തേൻ ചേർന്ന തൈരും. പുതിയ രണ്ടു വെള്ളപ്പുഴമെല്ലാം മന്ത്രോച്ചാരണപൂർവ്വം വിധിപോലെ സ്ഥിരമായി.

- 73 ഭക്തലവാസാഃ സ വധുസമീപം
 നിന്ദ്യേ വിനീതൈരവരോധരക്ഷൈഃ
 വേലാസമീപം സ്പഷ്ടമേനരാജീർ-
 നവൈരുദനാനിവ ചരൂപാദൈഃ.
- 74 തതഃ വിവൃദ്ധാനനചരൂകാന്ത്യാ
 പ്രഹല്ലചക്ഷുഃകമുദഃ കമാര്യാ
 പ്രസന്നചേതസ്സലിലഃ ശിവോഭ്രൂൽ
 സംസൃജ്യമാനഃ ശരഭേവ ലോകഃ.
- 75 തയോഃ സമാപത്തിഷ്ട കാതരാണി
 കിഞ്ചിദ്യവസ്ഥാപിതസംഹൃതാനി
 ഹ്രീയന്ത്രണാംതൽക്ഷണമന്വഭൂവ-
 നന്യോന്യലോലാനി വിലോചനാനി.
- 76 തസ്യാഃ കരം ശൈലഗുരൂപനീതം
 ജഗ്രാഹ താമ്രാംഗുലിമഷ്ടമുന്തിഃ
 ഉമാതന്ത്രേ ഗുഹ്യതന്ത്രേഃ സ്മരസ്യ
 തച്ഛങ്കിനഃ പൂർവ്വിവ പ്രരോഹം.
- 77 രോമോൽഗമഃ പ്രാദുരഭ്യുദയായഃ
 സ്വപിന്നാംഗുലിഃ പുംഗവകേതുരാസീൽ
 വൃത്തിസ്തയോഃ പാണിസമാഗമേന
 സമം വിഭക്തേവ മനോഭവസ്യ.
- 78 പ്രയുക്തപാണിഗ്രഹണം യദന്യ-
 ദധുവരം പുഷ്യതി കാന്തിമഗ്രാം
 സാന്നിദ്ധ്യയോഗാദനയോസ്തദാനീം
 കിം കഥ്യതേ ശ്രീരുദയസ്യ തസ്യ.
- 79 പ്രദക്ഷിണപ്രക്രമണാൽ കൃശാനോ-
 രഭച്ഛിഷസ്തന്വിമുനം ചകാശേ
 മേരോരൂപാന്തേഷ്വിവ വർത്തമാന-
 മന്യോന്യസംസക്തമഹസ്രിയാമം.
- 80 തൌ ദമ്പതീ ത്രിഃ പരിണീയ വഹ്നി-
 മന്യോന്യസംസ്पर्ശനമീലിതാക്ഷൗ
 സ കാരയാമാസ വധും പുരോധാ-
 സ്തസ്തിൻ സമിദ്ധാച്ഛി ലാജമോക്ഷം.
- 81 സാ ലാജധുമാഞ്ജലിമിഷ്ടഗന്ധം
 ഗുരൂപദേശാദാദനം നിനായ
 കപോലസംസർപ്പിശിഖഃ സ തസ്യ
 മുഹൂർത്തകണ്ണോല്പലതാം പ്രപേദേ.
- 82 തദീഷദാർദ്രാരുണഗണ്ഡലേഖ-
 മുച്ഛാസി കാളാഞ്ജനരാഗമക്ഷണോഃ
 വധുമുഖം ക്ലാന്തയവാവതംസ-
 മാചാരധുമഗ്രഹണാൽ ബഭൂവ.

73. വെള്ളപ്പുഴത്തു അറ്റേറേ വിനീതരായ അമ്പലമുക്ക് കവാടം
രാൽ വധുവിന്റെ അരികിലേക്കു, തെളിഞ്ഞ നാനിയോടുകൂടിയ സമുദ്രം
പുതിയ ചന്ദ്രശാലികളാൽ കരയുടെ അരികിലേക്കു നോക്കിപ്പോലെ കൂട്ടി
ക്കൊണ്ടുപോകപ്പെട്ടു.

74. ചന്ദ്രനെപ്പോലെ ശോഭയേറിയ മുഖമുള്ള ആ കന്യകയോടുകൂടും
തോറും വിടന്ന് ആമ്പലുകൾ പോലെയുള്ള കണ്ണുകളോടുകൂടിയ ശിവൻ
ശരൽക്കാലത്തിനോടുകൂടുന്ന ലോകമെന്നപോലെ മനസ്സാകുന്ന ജലം
തെളിഞ്ഞവനായിച്ചമഞ്ഞു.

75. ആ സമയത്തു പരസ്സരം അടുക്കുവാൻ കൊതിപ്പൂ അമ്പലമുക്ക് കണ്ണുകൾ
അടുത്തതുമ്പോൾ ചുട്ടിയൊതുങ്ങിയും കറച്ചുനേരം ഉന്നിനിർത്തി
പിന്തിരിക്കപ്പെട്ടു ലജ്ജകൊണ്ടുള്ള സങ്കോചം അനുഭവിച്ചു.

76. വിശ്വാത്മാവായ ഭഗവാൻ, തന്നെ ചേർന്നു ഉമയുടെ ശരീരത്തിൽ
ഒളിച്ചിരുന്ന കാമദേവന്റെ ആദ്യത്തെ കൂമ്പിനെ എന്നപോലെ പമ്പുത
പുരോഹിതനാൽ നൽകപ്പെട്ട തുടങ്ങി വിരലുകളോടുകൂടിയ അമ്പലമുക്ക്
പാണിയെ ഗ്രഹിച്ചു

77. ഉമയ്ക്കു രോമാഞ്ചമുണ്ടായി. ശിവൻ കൈവിരലുകളിൽ വിയർപ്പു
പൊടിഞ്ഞു. കൈകളുടെ സംഗമത്താൽ അവരിൽ കാമമനോഭാവം സമ
മായി പങ്കുവെക്കപ്പെട്ടതുപോലെയായി.

78. പാണിഗ്രഹണം കഴിഞ്ഞ മറ്റു വധുവരന്മാർക്കു ഇവർ സമീപത്തു
സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതിനാലാണു വളരെയധികം ശോഭയുണ്ടാകുന്നത്. എന്നി
രിയ്ക്കു അപ്പോൾ ആ രണ്ടുപേർക്കുമായ കാന്തിയെപ്പറ്റി എന്തുപറയട്ടെ!

79. ആ വധുവരന്മാർ ജ്വലിക്കുന്ന ഹോമാഗ്നിയെ പ്രക്ഷേപിക്കുന്നപോലെ
നടക്കുമ്പോൾ മഹാമേഘപർവതത്തിന്റെ സമീപപ്രദേശങ്ങളിൽ പര
സ്സരം തൊട്ടുതൊട്ടു പുറന്നിറങ്ങുന്ന രാപ്പകലുകളെന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.

80. പരസ്സരസ്സരഗതന്മാർ കണ്ണു കൂമ്പിപ്പോയ ആ വധുവരന്മാരെ
ക്കൊണ്ടു ഹോമാഗ്നിയെ മൂന്നുപ്രാവശ്യം വലംവെപ്പിച്ചതിനുശേഷം പ
രോഹിതൻ കത്തിജ്വലിക്കുന്ന അഗ്നിയിൽ വധുവിനെക്കൊണ്ടു മലർ
വാരിയിടുവിച്ചു.

81. അവൾ ഗുരുവിന്റെ ഉപദേശമനുസരിച്ചു ഇഷ്ടഗന്ധമുള്ള മലപ്പകയെ
കൈക്കണ്ടുകൊണ്ടു മുഖത്തേയ്ക്കുണച്ചു; കവിളത്തു തട്ടിയ നാമ്പോടുകൂടിയ
അതു അവൾക്കു കറച്ചുനേരം കണ്ണോൽപലമായിച്ചമഞ്ഞു.

82. ആചാരമനുസരിച്ചുള്ള പുകയേല്പുകയാൽ വധുവിന്റെ ആ മുഖം,
കവിൾത്തടങ്ങൾ തെല്ലുവിയത്തു തുടങ്ങിയതും കണ്മണിയലിഞ്ഞു കണ്ണുകൾ
ചുവന്നതും കണ്ണുകളിലുണിഞ്ഞ യവാങ്കരം വാടിയതുമായി ബുദ്ധിമുട്ടി.

- 83 വധും ദ്വിജഃ പ്രാഹ 'തവൈഷ വത്സേ!
വഹ്നിർവിവാഹം പ്രതി കർമ്മസാക്ഷീ
ശിവേന ഭിർന്താ സഹ ധർമ്മപത്യാ
കാത്യാ തപയാ മുക്തവിചാര'യേതി.
- 84 ആലോചനാന്തം ശ്രവണേ വിതത്യ
പീതം ഗുരോസ്തദപനം ഭവാനാ
നിദാഘകാലോഽബ്ബണതാപയേവ
മാഹേന്ദ്രമഃഃ പ്രഥമം പൃഥിവ്യം.
- 85 ധ്രുവേണ ഭിർന്താ ധ്രുവദർശനായ
പ്രയുജ്യമാനാ പ്രിയദർശനേന
സാ'ദൃഷ്ട' ഇത്യാനനമുന്നമയ്യ
ഹ്രീസനകണ്ഠീ കഥമപ്യുവാച.
- 86 ഇതഥ വിധിജ്ഞേന പുരോഹിതേന
പ്രയുക്തപാണിഗ്രഹണോപചാരേ
പ്രണേമതുസ്തേ പിതരേ പ്രജാനാം
പത്മാസനസ്ഥായ പിതാമഹായ.
- 87 വധൂർവിധാത്രാ പ്രതിനന്ദ്യതേ സു
'കല്യാണി വീരപ്രസവാ ഭവേ'തി
വാചസ്തതിഃ സന്നപി സോഽഷ്ടമുഞ്ജേ
താശാസ്യചിന്താസ്തീമിതോ ബഭ്രുവ.
- 88 ക്ലൃപ്തോപചാരം ചതുരസ്രവേദിം
താവേത്യ പശ്ചാൽ കനകാസനസ്ഥേ
ജായാപതീ ലൌകികമേഷണീയ-
മാർദ്ദ്രാക്ഷതാരോപമനപഭൂതാം.
- 89 പത്രാന്തലഗൈജ്ജലബീജജാലൈ-
രാകൃഷ്ടമുക്താഫലജാലശോഭം
തയോരപര്യായതനാളഭണ്ഡ-
മാധത്ത ലക്ഷ്മീഃ കമലാതപത്രം.
- 90 ദ്വിധാ പ്രയുക്തേന ച വാങ്മയേന
സരസ്വതീ തന്മിഥുനം നനാവ-
സംസ്താപ്യതേന വരം വരേണ്യം
വധും സുഖഗ്രാഹ്യനിബന്ധനേന.
- 91 തേ സന്ധിഷ്യ വൃഞ്ജിതവൃത്തിഭേദം
രസാന്തരേഷു പ്രതിബദ്ധരാഗം
അപശ്യതാമപ്പരസാം മുഹൂർത്തം
പ്രയോഗമാദ്യം ലളിതാംഗഹാരം.
- 92 ദേവാസ്തദന്തേ ഹരമുഡാഭായ്
കിരീടബദ്ധാഞ്ജലയോ നിപത്യ
ശാപാവസാനപ്രതിലബ്ധമുഞ്ജേ-
ര്യയാചിരേ പഞ്ചശരസ്യ സേവാരം.

83. പുരോഹിതൻ വധുവിനോടു പറഞ്ഞു: ‘‘വത്സേ, ഈ അഗ്നി നീന്റെ വിവാഹകർമ്മത്തിനു സാക്ഷിയാണ്; ഇനിമേൽ നീ ഒരു ശങ്കയും കൂടാതെ ഭർത്താവായ ശിവനോടുകൂടി ധർമ്മാചരണം ചെയ്യുക’’ എന്നു്.

84. പുരോഹിതന്റെ ആ വാക്കിനെ പാശ്ചാത്യ കരുതുകളെ കണ്ണിന്റെ അറ്റത്തോളം അണച്ചുകൊണ്ടു്, വേനല്ലാലത്താൽ ചുട്ട പഴുത്ത ഭൂമി ആദ്യം ഇന്ദ്രൻ നല്ലന്ന മഴയെ എന്നപോലെ നകന്ത.

85. എന്നെന്നും നിലനില്ക്കുന്നവനും പ്രിയദർശനനുമായ ഭർത്താവിനാൽ ഗ്രൂവനക്ഷത്രം കാണുവാൻ നിശ്ചോഗിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ അവൻ മുഖം ഉയർത്തിയിട്ടു് ‘കണ്ടു്’ എന്നു ലജ്ജകൊണ്ടു താഴ്ന്നസ്വരത്തിൽ, ഒരു വിധം പറഞ്ഞൊഴിച്ചു.

86. ഇപ്രകാരം വിവാഹച്ചടങ്ങുകൾ അറിയുന്ന പുരോഹിതനാൽ പാണിഗ്രഹണകർമ്മങ്ങളെല്ലാം നടത്തിയപ്പോൾ, ആ പ്രജകളുടെ മാതാപിതാക്കന്മാർ പത്മാസനത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന പിതാമഹനായ ബ്രഹ്മാവിനെ നമസ്കരിച്ചു.

87. വധുവിനെ ബ്രഹ്മാവു് ‘കല്യാണി! നീ വിരമാന്താവാകട്ടെ!’ എന്നു് അനഗ്രഹിച്ചു, വാചസ്വതിയായിരുന്നിട്ടുപോലും ശിവനെ എന്തു പറഞ്ഞാണാശീർപ്പിക്കേണ്ടതെന്നാലോചിച്ചു് അനങ്ങാതിരുന്ന.

88. പിന്നീടു ആ വധുവരന്മാർ അലങ്കരിച്ചു തയ്യാറാക്കിയ മുല്ലപ്പന്തലിൽ പൊൻപിറത്തിലിരുന്നിട്ടു ലോകികവും അഭിലഷണീയവുമായ അക്ഷതാരോപണം ഏറ്റു.

89. ലക്ഷ്മീദേവി ഇതരന്തുവുകളിൽ തങ്ങിനിലു് എന്നു ജലകണങ്ങളെക്കൊണ്ടു മുത്തുമണികളുടെ ഭംഗി വഹിക്കുന്നനന്തും നീണ്ട തണ്ടാകുന്ന കാലുള്ളതുമായ താമരപ്പക്കട അവർക്കുമീതെ പിടിച്ചു.

90. സരസ്വതീദേവി രണ്ടുതരംവാക്കുകൊണ്ടു ആ ദേവതിമാരെ സ്തുതിച്ചു—സംസ്കാരശുദ്ധമായ വാക്കുകൊണ്ടു ശുഭാപ്യനായ വരനേയും സുഖമായി കേട്ടുനമസ്സിലാക്കാവുന്ന വാക്കുകൊണ്ടു വധുവിനേയും.

92. സന്ധികളിൽ വൃത്തിഭരേ വ്യത്ജിപ്പിച്ചും രസഭേദങ്ങളിലും രാഗബന്ധം നിലനിർത്തിയും ലളിതമായ അംഗവിന്യാസങ്ങളോടുകൂടിയതുമായ അപ്സരസ്സുകളുടെ നാടകപ്രയോഗം കറച്ചുനേരം അവർ കണ്ടുകൊണ്ടിരുന്നു.

92. അതിന്റെ അവസാനത്തിൽ ദേവന്മാർ കിരീടത്തിന്മേൽ കൂപ്പുകൈവെച്ചു നമസ്ക്കരിച്ചിട്ടു വിവാഹം കഴിഞ്ഞിരിയ്ക്കുന്ന ശിവനോടു ശുപാർശസാനത്തിൽ ശരീരം തിരിച്ചുകിട്ടി വന്ന സേവിച്ചുകൊള്ളുവാൻ അഞ്ചാമനെ അനുവദിക്കണമെന്നപേക്ഷിച്ചു.

- 93 തസ്യാനുരൂപേണ ഭഗവാൻ വിമന്യുർ-
വ്യാപാരമാത്മന്യപി സായകാനാം
കാലേ പ്രയുക്താ ഖലു കാര്യവിതീർ-
വിജ്ഞാപനം ഭർത്തൃഷു സിദ്ധിമേതി.
- 94 അഥ വിബുധഗണാംസ്താനിന്ദുമൌലിർവിസൃജ്യ
ക്ഷിതിധരപതികന്യാമാദഭാനഃ കരേണ
കനകകലശയുക്തം ഭക്തിശോഭാസനാഥം
ക്ഷിതിവിരചിതശയം കൌതുകാഗാരമാഗാൽ.
- 95 നവപരിണയലജ്ജാഭൃഷണാം തത്ര ഗൌരീം
വദനമപഹരന്തീ. തൽകൃതോൽക്ഷേപമീശഃ
അപി ശയനസഖീഭ്യോ ദത്തവാചം കഥഞ്ചിത്
പ്രഥമമുഖവികാരൈർഹാസയാമാസ ഗുഡം.

ഇതി സപ്തമഃ സർഗ്ഗഃ.

അഷ്ടമഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 പാണിപീഡനവിയേരനന്തരം
ശൈലരാജദുഹിതൂർഹരം പ്രതി
ഭാവസാധ്യസപരിഗ്രഹാഭ്യർത്ഥം
കാമദോഹദമനോഹരം വപുഃ,
- 2 വ്യാഘ്രതാ പ്രതിവചോ ന സന്ദധേ
ഗുഹ്യമൈച്ഛേവലംബിതാംശുകാ
സേവതേ സു ശയനം പരാങ്മുഖീ
സാ തഥാപി രതയേ പിനാകിനഃ.
- 3 കൈതവേന ശയിതേ കൂരൂഹലാൽ
പാർവ്വതീ പ്രതിമുഖം നിപാതിതം
ചക്ഷുരന്മിഷതി സസ്നിതം പ്രിയേ
വിദ്യുതാഹതമിവ ന്യമീലയൽ.
- 4 നാഭീദേശനിഹിതഃ സകമ്പയാ
ശങ്കരസ്യ തുര്യയേ തയാ കരഃ
തദ്യുക്തലമഥ ചാഭേൽ സ്വയം
ദൂരമുച്ഛസിതനീവിബന്ധനം.
- 5 'ഏവമാളി! നിഗൃഹീതസാദ്ധ്യസം
ശങ്കരോ രഹസി സേവ്യതാ'മിതി
സാ സഖീഭിരുപദിഷ്ടമാകലാ
നാസ്മരൽ പ്രമുഖവർത്തിനി പ്രിയേ.
- 6 അപ്യവസ്തനി കഥാപ്രവൃത്തയേ
പ്രശ്നതൽപരമനംഗശാസനം
വീക്ഷിതേന പരിഗൃഹ്യ പാർവ്വതീ
മുഖകമ്പമയമുത്തരം ദദേ.

93. കോപം തീർന്ന ഭഗവാൻ അയാൾക്കു തന്റെ നേർക്കു അന്യകളെക്കൊള്ളുവാൻ സമ്മതംകൊടുത്തു. കാര്യജ്ഞന്മാർ യഥാകാലം പ്രഭുക്കൾക്കു് അപേക്ഷ സമർപ്പിച്ചാൽ അതു ഫലിക്കുന്നു.

94. അനന്തരം ചന്ദ്രാധരൻ ആ ദേവസമൂഹത്തെ പറഞ്ഞയച്ചതിനുശേഷം പർവതരാജകന്യകയെ കൈയ്ക്കു പിടിച്ചുകൊണ്ടു പൊൻകലശം ചേർന്നതും അണിഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നതും നിലത്തു മെത്തവിരിച്ചിട്ടുള്ളതുമായ പള്ളിയറയിൽ പ്രവേശിച്ചു.

85. അവിടെ ഭഗവാൻ, പുതുമണവർട്ടിയാകയാൽ നാണംപുണ്ടവളും അദ്ദേഹം പിടിച്ചയത്തുമ്പോൾ മുഖം തിരിച്ചുകളയുന്നവളും ശയനമുറിയിലെ തോഴിമാരോടുപോലും വിഷമിച്ചു മറുപടി പറയുന്നവളുമായ ഗൌരിയെ ഭൂതഗണങ്ങളുടെ മുഖത്തെ വികാരങ്ങൾ അനുകരിച്ചുകാട്ടി ഒളിവിൽ ചിരിപ്പിച്ചു.

എഴാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

എട്ടാം സർഗ്ഗം

1. പാണിഗ്രഹണകർമ്മത്തിനുശേഷം പർവതരാജകന്യകയുടെ ശരീരം, ശിവന്റെ നേർക്കു് അന്തരാഗവും യേവം ഉൾക്കൊണ്ടുകൊണ്ടു കാമപോഷകവും മനോഹരവുമായിത്തീർന്നു.

2. അങ്ങോട്ടു സംസാരിച്ചപ്പോൾ മറുപടി പറഞ്ഞില്ല. വസ്യത്തിന്മേൽ കൈവെച്ചപ്പോൾ പോകാൻ മുതിർന്നു. കിടയ്ക്കായിൽ മറുവശം തിരിഞ്ഞു കിടന്നു, എങ്കിലും അവൾ ശിവനിൽ രതിയുളവാക്കി.

3. പ്രിയൻ ഉറക്കം ഭാവിച്ചുകിടക്കെ പാർവതി കൌതുകത്തോടെ (അദ്ദേഹത്തിന്റെ) മുഖത്തുപതിപ്പിച്ച കണ്ണു്, അദ്ദേഹം ചിരിച്ചുകൊണ്ടു കണ്ണുതുറന്നപ്പോൾ മിന്നൽതറച്ചാലത്തേപ്പോലെ ചിമ്മിക്കളഞ്ഞു.

4. നാലിസ്ഥലത്തു വെച്ച ശങ്കരന്റെ കയ്യിനെ അവൾ വിരിച്ചുകൊണ്ടു തടഞ്ഞു, എന്നാൽ അവളുടെ പട്ടവസ്യത്തിന്റെ മടിക്കേറിയ തന്നത്താൻ തീരെ അയഞ്ഞുപോയി.

5. 'സഖി! ഇപ്രകാരം അധൈര്യം വെടിഞ്ഞു' ശങ്കരനെ രഹസ്സിൽ സേവിച്ചാലും എന്നു തോഴികൾ ഉപദേശിച്ചതിനെ, പ്രിയൻ മുഖിലെത്തിയപ്പോൾ മനസ്സു പകയ്ക്കുകയ്ക്കൽ അവൾ ഓർമ്മിച്ചില്ല.

6. സംസാരിച്ച തുടങ്ങുവാൻവേണ്ടി നിസ്സാരകായ്ക്കുത്തേപ്പറ്റിയാണെങ്കിലും വളരെ താൽപര്യത്തോടെ ചോദിക്കുന്ന അനംഗശാസനനെ പാർവതി നോട്ടംകൊണ്ടു സ്വീകരിച്ചു, തലയാട്ടുകൊണ്ടുമാത്രം ഉത്തരം നല്കി.

- 7 ശുലിനഃ കരതലഭയേന സാ
സന്നിതഭ്യ നയനേ ഏതാംശുകാ
തസ്യ പശ്യതി ലലാടലോചനേ
മോഘയത്നവീധുരാ രഹസ്യഭൂതം.
- 8 ചുംബനേഷധരദാനവർജ്ജിതം
വിന്നഹസ്തസദയോപഗുഹനം
ക്ലിഷ്ടമന്മഥമപി പ്രിയം പ്രഭോർ
ദുർലഭപ്രതികൃതം വധൂരതം.
- 9 യനുഖഗ്രഹണമക്ഷതാധരം
ദാനമവ്രണപദം നഖസ്യ യൽ
യദ്രതം ച സഭയം പ്രിയസ്യ തൽ
പാപ്തീ വിഷഹതേ സ്തമ നേതരൽ.
- 10 രാത്രിപൂത്തമനുയോക്തുമുദ്യതം
സാ പ്രഭാതസമയേ സഖീജനം
നാകരോദപകരൂഹലം ഹ്രിയാ
ശംസിതം തു ഹൃദയേന തത്പരേ.
- 11 ദർപ്പണേ ച പരിഭോഗദർശിനി
പൃഷ്ഠതഃ പ്രണയിനോ നിഷേദഃ
പ്രേക്ഷ്യ ബിംബമനു ബിംബമാത്മനഃ
കാനി കാനി ന ചകാര ലജ്ജയാ.
- 12 നീലകണ്ഠപരിഭുക്തയൗവനാം
താം വിലോക്യ ജനനീ സമാശ്വസൽ
ഭർത്തൃവല്ലഭേയോ ഹി മാനസീ.
മാതൂരസ്യതി ശുചം വധൂജനഃ.
- 13 വാസരാണി കതിചിൽ കഥഞ്ചന
സ്ഥാണനാ രതമകായ്ത പ്രിയാ
ജ്ഞാതമന്മഥരസാ ശന്നൈഃ ശന്നൈഃ
സാ മുമോച രതിഭുഖശീലതാം.
- 14 സ്വസ്വജേ പ്രിയമുരോനിപീഡിതം
പ്രാത്ഥിതം മുഖമനേന നാഹരൽ
മേഖലാപ്രണയലോലതാം ഗതം
ഹസ്തമസ്യ ശീമിലം തരോധ സാ.
- 15 ഭാവസൂചിതമദൃഷ്ടവിപ്രിയം
ദാർഢ്യഭാക് ക്ഷണവിയോഗകാതരം
കൈശ്ചിദേവ ദിവസൈസ്തഥാ തയോഃ
പ്രേമ രൂഢമിതരേതരാശ്രയം.
- 16 തം യഥാത്മസദൃശം വരം വധൂ-
രന്വരജ്യത വരസ്തഥൈവ തം
സാഗരാന്വേപഗാ ഹി ജാഹ്നവീ
സോഽപി തന്തുഖരസൈകവൃത്തിഭാക്.

7. രഹസ്സിൽ വസ്യങ്ങളാക്കപ്പെട്ട അവൾ, രണ്ടു കൈകൊണ്ടു ശിവന്റെ രണ്ടു കണ്ണും പൊത്തിയപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നൊവിക്കണ്ണു നോക്കി നിൽക്കുന്നതിനാൽ തന്റെ ശ്രമം വെറുതെയായതിൽ വല്ലായ്മപ്പെട്ടു.

8. ചുംബനങ്ങളിൽ അധരം നൽകാത്തതും തളന്ന് കൈകൾകൊണ്ടു കനിവോടെ പുണരുന്നതും പ്രതികരണം കുറഞ്ഞിട്ടുള്ളതുമായ വധുസുരതം, കാമസംഗ്രാഹി നല്ലാത്തതെങ്കിലും പ്രഭുവിന്നു് ഇഷ്ടമായി.

9. പ്രിയന്റെ, അധരക്ഷതിയേൽക്കാത്ത മുഖചുംബനത്തേയും നഖപ്പാടണുകാത്ത നഖമുന്നലിനേയും, ദേയ്യോടു കൂടിയ സുരതത്തേയും പാർ വതി സഹിച്ചു, മറിച്ചുള്ളതിനെ സഹിച്ചില്ല.

10. നേരം പുലരുമ്പോൾ രാത്രി നടന്ന കാര്യങ്ങളെല്ലാം ചോദിച്ചു തുടങ്ങിയ തോഴിമാരുടെ കരുഹലത്തെ ലജ്ജനിമിത്തം അവൾ തീർത്തു കൊടുത്തില്ല; മനസ്സുകൊണ്ടാകട്ടെ, എല്ലാം പറയുവാൻ അവൾ മൃതിപ്പെട്ടു.

11. അവൾ കണ്ണാടിയിൽ സംഭോഗചിഹ്നങ്ങളെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ പിറകിൽ ഇരിക്കുന്ന പ്രിയതമന്റെ പ്രതിബിംബത്തെ തന്റെ പ്രതിബിംബത്തിന്റെ പിറകിലായി കണ്ടിട്ടു്, നാണത്താൽ എന്തെന്തു ചെയ്തില്ല?

12. നീലകണ്ഠനാൽ അനുഭവിക്കപ്പെടുന്ന യൗവനത്തോടുകൂടിയ അവളെ കണ്ടിട്ടു് അമ്മ വളരെ ആശ്വാസം പുണ്ടു, ഭർത്താവിന്നിഷ്ടപ്പെട്ടവളാണെന്നു വന്നാൽ വധുക്കൾ അമ്മയുടെ മനസ്സിലെ ദുഃഖം ദൂരീകരിക്കുമല്ലോ.

13. കുറച്ച ദിവസങ്ങളോളം ശിവൻ പ്രിയയെ വളരെ പ്രയാസപ്പെട്ടാണു് സുരതത്തിൽ പ്രവർത്തിപ്പിച്ചതു്—കാമത്തിന്റെ സിംഹാഭു് അറിഞ്ഞു തുടങ്ങിയപ്പോൾ അവൾ പതുക്കെപ്പതുക്കെ രതിയിലുള്ള വൈമുഖ്യം ഉപേക്ഷിച്ചു.

14. അവൾ പ്രിയനെ മാറിടമമർത്തി പുണർന്നു; അദ്ദേഹം അഭ്യർത്ഥിക്കെ മുഖം തിരിച്ചില്ല; അരഞ്ഞാണിനോടു പ്രണയം കാണിക്കുന്ന, അദ്ദേഹത്തിന്റെ കയ്യിനെ പതുക്കെയൊന്നു തടയുകമാത്രമേ ചെയ്തുള്ളൂ.

15. അങ്ങനെ കുറച്ച ദിവസങ്ങളെക്കൊണ്ടു് അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടുമുള്ള അവരുടെ പ്രേമം, അനുരാഗസൂചന നല്ലിയും അപ്രിയം കാണിക്കാതെയും ശ്രാഘിച്ചു പറഞ്ഞും, തെല്ലിട നേരത്തെ വേർപാടും പൊറുക്കാനാവാത്ത വിധം വേരുറച്ചു.

16. വധു തനിയ്ക്കനുരൂപനായ ആ വരന്റെ നേക്കു ഏതത്തോളം സ്നേഹം പ്രകടിപ്പിച്ചുവോ അത്രത്തോളംതന്നെ വരൻ തനിയ്ക്കുറവും യോജിച്ച അവളിൽ രഞ്ജിച്ചു; നദി സമുദ്രംവിട്ടു വേറെ ഏവിടേയും ചെന്നു ചേരുകയില്ലല്ലോ, ആ സമുദ്രവും നദീരസം ഉൾക്കൊള്ളുന്നതിൽ അത്യുസക്തനായിരിക്കുന്നു.

- 17 ശിഷ്യതാം നിയുവനോപദേശിനഃ
ശങ്കരസ്യ രഹസി പ്രപന്നയാ
ശിക്ഷിതം യുവതിനൈപുണം തയാ
യത്തദേവ ഗുരുഭക്ഷിണീകൃതം.
- 18 ദ്വേഷമുക്തമധരോഷമംബികാ
വേദനാവിധുതഹസ്തപല്ലവാ
ഗീതളേന നിരവാചയൽ ക്ഷണം
മൌലിചന്ദ്രശകലേന ശുലിനഃ.
- 19 ചുംബനാഭളകുണ്ഠാദൃഷിതം
ശങ്കരോപി നയനം ലലാടജം
ഉച്ഛ്വസൽകമലഗന്ധയേ ദദൌ
പാശ്ചതീവദനഗന്ധവാഹിനേ.
- 20 ഏവമിന്ദ്രിയസുഖസ്യ വർത്തനഃ
സേവനാഭേഗൃഹീതമന്തരഃ
ശൈലരാജവേനേ സഹോമയാ
മാസമാത്രമവസദ്യുഷധാജഃ.
- 21 സോഢമാന്യ ഹിമവന്തമാത്മഭൂ-
രാത്മജാവിരഹദുഃഖവേദിനം
തത്ര തത്ര വിജഹാര സമ്പത-
ന്നപ്രമേയഗതിനാ കകത്മതാ.
- 22 മേരുമേത്യ മരുഭാശുവാഹനഃ
പാശ്ചതീസ്തനപരസ്പൃകൃതഃ കൃതീ
ഹേമപല്ലവവിഭംഗസംസ്കരാ-
നമ്പഭൂൽ സുരതമദ്യനക്ഷമാൻ.
- 23 പത്മനാഭേരണാങ്കിതാശ്ശസ്യ
പ്രാപ്തവത്പതൃതവിപ്രുഷോ നവാഃ
മന്ദരസ്യ കടകേഷു ചാവസൽ
പാശ്ചതീവദനപത്മഷരപദഃ,
- 24 വാരണധാനിതഭീതയാ'തയാ
കണ്ഠസക്തദൃഢബാഹുബന്ധനഃ
ഏകപിംഗളഗിരൌ ജഗൽഗുരുർ-
നിർവിവേശ വിശദഃ ശശിപ്രഭഃ.
- 25 തസ്യ ജാത മലയസ്ഥലീരതേർ-
ധൂതചന്ദനലതഃ പ്രിയായുക്തം
ഭൂപചാമ സലവംഗകേസര-
ശ്ചാടകാര ഇവ ഭക്ഷിണാനിലഃ.
- 26 ഹേമതാമരസതാഡിതപ്രിയ
തൽകരാംബുവിനിമീലിതേക്ഷണാ
വേ വ്യഗ്രഹത തരംഗിണീമുമാ
മീനപംക്തിപുനരുക്തമേഖലാ.

17. രഹസ്യമായ സ്ഥലത്തുവെച്ചു സുരതകുമാരം ഉപദേശിച്ചുകൊടുത്ത ശിവന്റെ ശിഷ്യത്തിയായിത്തീർന്ന അവൾ, പാടിപ്പിച്ചുകൊടുത്ത യുവതിയെന്നെപ്പറഞ്ഞു തന്നെ ഗുരുദക്ഷിണ ചെയ്തു.

18. കടിച്ചുവിട്ട അധരത്തെ, പാവുതി, വേദനയാൽ കൈത്തളിർ കടഞ്ഞുകൊണ്ടു ശിവന്റെ തലയിലെ തണുത്ത അമ്പിളിക്കലകൊണ്ടു കുറച്ചുനേരം തണുപ്പിച്ചു.

19. ചുംബിച്ചപ്പോൾ കുറുനിരയിലെ പൊടിവീണ കരടുപെട്ട നെറ്റി കണ്ണു ശങ്കരനും, വിടർന്നുവരുന്ന താമരയുടെ വാസനയുള്ള പാർവതിയുടെ മുഖംകൊണ്ടുള്ള ഊത്തിനു കാണിച്ചുകൊടുത്തു.

20. ഇപ്രകാരം ഇന്ദ്രിയസുഖത്തിന്റെ മാർഗ്ഗം സ്വീകരിച്ച കാമദേവനിൽ പ്രസാദിച്ചതുമായി വൃഷധർമ്മൻ പർവതരാജന്റെ കൊട്ടാരത്തിൽ ഉമയോടു കൂടി ഒരു മാസം താമസിച്ചു.

21. ആത്മഭൂവായ അദ്ദേഹം പുത്രിയുടെ വേർപാടുകൊണ്ടുള്ള ദുഃഖത്താൽ വേദനപ്പെടുന്ന ഹിമവാന്റെ സമ്മതവും വാങ്ങി ഓക്വോൻപോലും സാധിക്കാത്ത ഗതിവേഗത്തോടു കൂടിയ കാളമേൽ കയറി അവിടവിടെ ഇറങ്ങി കേളിയാടി.

22. അദ്ദേഹം കാറ്റിനെപ്പോലെ വേഗതയുള്ള വാഹനത്തിന്മേൽ കയറി പാർവതിയുടെ സ്നേഹത്തോടു ചേർന്നിരുന്ന മഹാമേരുപർവ്വതത്തിൽച്ചെന്നു സുരതത്തിനാലുള്ള ചതവുകൾ താങ്ങുവാൻ ശക്തിയുള്ള പൊൻതളിരുകൾ വിരിച്ച മെത്തമേൽ സുഖമനുഭവിച്ചു.

23. മഹാവിഷ്ണുവിന്റെ കാല്പാദകൾ പതിഞ്ഞിട്ടുള്ള പാറകളോടു കൂടിയവയും പുതിയ അമൃതിൻ തുള്ളികളെ ലഭിച്ചവയുമായ മന്ദരപർവ്വതത്തിന്റെ സാന്ദ്രപ്രദേശങ്ങളിലും അദ്ദേഹം പ്രിയയുടെ മുഖകമലത്തിലെ ദ്രുമരമായി വസിച്ചു.

24. ലോകഗുരുവായ അദ്ദേഹം, കൈലാസത്തിൽ ആനകളുടെ ഗർജനം കേട്ടു യെപ്പെട്ട അവൾ കഴുത്തിൽ മുറുകെ കെട്ടിപ്പിടിയ്ക്കുന്നതു മോറുകൊണ്ടു പൂണ്ണനിലാവുള്ള രാത്രികളെ അനുഭവിച്ചു.

25. ഒരിക്കൽ മലയപ്രദേശത്തുചെന്ന സുഖിക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രിയയുണ്ടായ ക്ഷീണം ചന്ദനചതകളെ ചലിപ്പിക്കുന്നതും ഏലവങ്ങ കേസരങ്ങൾ കലർന്നതുമായ തെക്കൻകാറ്റു പ്രിയവാദിയെന്നപോലെ തീർത്തുകൊടുത്തു.

26. ഉമ പൊൻതാമരകൊണ്ടു ഭർത്താവിനെ അടിച്ചു. അദ്ദേഹം കൈകൊണ്ടു വെള്ളം കോരിയുക്കുമ്പോൾ കണ്ണുചിമ്മിയും മീനിൻ നിരയാൽ അറഞ്ഞാൻ ഇരട്ടിച്ചു. ആകാശഗംഗയിൽ ഇറങ്ങിക്കളിച്ചു.

- 27 താം പുലോമതനയാളകോചിതൈഃ
പാരിജാതകസുമൈഃ പ്രസാധയൻ
നന്ദനേ ചിരമയുഗലോചനഃ
സസ്പൃഹം സുരവധുഭീരീക്ഷിതഃ
- 28 ഇത്യഭൈരവേനഭൂയ ശങ്കരഃ
പാത്ഥീവം ച ഭയിതാസഖഃ സുഖം
ലോഹിതായതി കദാചിദാതപേ
ഗന്ധമാദനവനം വ്യഗ്രഹത.
- 29 തത്ര കാഞ്ചനശിലാതലാശ്രയോ
നേത്രഗമ്യമവലോക്യ ഭാസ്കരം
ദക്ഷിണേതരഭജ്യവ്യപാശ്രയം
വ്യാജഹാര സഹധർമ്മചാരിണീം-
- 30 "പത്മകാന്തിമന്ദണത്രിഭാഗയോഃ
സംക്രമയ്യ തവ നേത്രയോരിവ
സംക്ഷയേ ജഗദിവ പ്രജേശ്വരഃ
സംഹരത്യഹരസാവഹസ്ഥിതിഃ.
- 31 ശീകരവൃത്തികരം മരീചിഭീർ-
ഭൂയത്യവനതേ വിവസ്വതി
ഇദ്രചാപപരിവേഷശൂന്യതാം
നിർത്യാരാസ്സവ പിതൃർവ്രജന്ത്യമീ.
- 32 ദ്വേഷതാമരസകേസരത്യജോഃ
ക്രന്ദന്തോർവിപരിവൃത്തകണ്ഠയോഃ
നിഘ്നയോഃ സരസി ചക്രവാകയോ-
രലംപമന്തരമനല്ലതാം ഗതം.
- 33 സ്ഥാനമാഹ്നികമപാസ്യ ഭന്തിനഃ
സല്ലകീവിടപഭംഗവാസിതം
ആവിഭാതചരണായ ഗൃഹ്ണന്തേ
വാരി വാരിരുഹബദ്ധഃപദം.
- 34 പശ്യ പശ്യമദിഗന്തലംബിനാ
നിമിത്തം മിതകഥേ! വിവസ്വതാ
ലംബയാ പ്രതിമയാ സരോഭസോ-
താപനീയമിവ സേതുബന്ധനം.
- 35 ഉത്തരന്തി വിനികീര്യ പത്മവലം
ഗാഢപങ്കമതിവാഹിതാതപഃ
ഭംഷ്ടിണോ വനവരാഹയുഗലപാ
ദഷ്ടഭംഗുരബിസാങ്കരാ ഇവ.
- 36 ഏഷ വൃക്ഷശിവരേ കൃതാസ്സഭോ
ജാതരൂപരസഗൌരമണ്ഡലഃ
ഹീയമാനമഹരത്യയാതപം
പീവരോരു! പിബതീവ ബർഹിണഃ

27. നന്ദനവനത്തിൽ ശചീദേവിയുടെ കുറുനിരകൾക്കു മോഹ്യങ്ങളായ പാരിജാതപുഷ്പങ്ങൾക്കെക്കൊണ്ടു് അവളെ അലങ്കരിക്കുന്ന മുക്കുണ്ണനെ ദേവസ്രീകൾ ആശയോടെ വളരെനേരം ഉററുനോക്കി നിന്നു.

28. ഇപ്രകാരം ശങ്കരൻ പ്രിയയോടുകൂടി ദിവ്യവും ഭൌമവുമായ സുഖം ആസ്വദിച്ചിട്ടു് ഒരിക്കൽ വെയിൽ ചുവന്നു തുടങ്ങിയപ്പോൾ (സന്ധ്യയോടടുത്തപ്പോൾ) ഗന്ധമാടനവനത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു.

29. അവിടെ പൊൻപാറപ്പുറത്തിരുന്നിട്ടു്, കണ്ണുകൾക്കൊണ്ടു് നോക്കുവാൻ സാധിക്കാറായ സൂര്യനെ നോക്കിയിട്ടു്, ഇടത്തേ കൈയോടു ചേർന്ന ചാരിയിരിക്കുന്ന പ്രിയപത്നിയോടു പറഞ്ഞു.

30. 'താമരപ്പവിന്റെ കാന്തിയെ, മൂന്നിലൊരുകൾ ചുവന്ന നിന്റെ കണ്ണുകളിൽ നിശ്ശേഷിച്ചിട്ടെന്നപോലെ ഇതാ സൂര്യൻ, കല്പാന്തകാലത്തിൽ ജഗദീശ്വരൻ ലോകത്തെ എന്നപോലെ പകലിനെ തന്നിൽത്തന്നെ ലയിപ്പിക്കുന്നു.

31. നിന്റെ പിതാവിൽനിന്നൊഴുകുന്ന ഈ ജലപ്രവാഹങ്ങൾ, സൂര്യൻ താഴ്ന്നുപോകുന്നതോടുകൂടി നിർത്തുള്ളികളിൽ കിരണസ്പർശമേറ്റാത്തതിനാൽ മഴവിലൂകൊണ്ടുള്ള പരിവേഷം ഇല്ലാത്തവയായിത്തീരുന്നു.

32. പൊയ്കയിൽ കൊത്തിയെടുത്ത താമരയല്ലികൾ വെടിഞ്ഞു അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും കഴുത്തുതിരിച്ചും കറയുന്ന ഇണക്കുമുള്ള ചക്രവാക ദമ്പതികൾ രാമലുള്ളൂരും അല്ലമാണെങ്കിലും അനല്ലമാശിത്തിന്നിരിക്കുന്നു.

33. ഈത്തൽപ്പനച്ചീന്തിന്റെ സൌരഭ്യം പരന്നിട്ടുള്ള പകലത്തെ സ്ഥാനം വിട്ടു് ആനകൾ പുലരുന്നതുവരെ കഴിച്ചുകൂട്ടുവാൻ, ഉള്ളിൽബന്ധിക്കപ്പെട്ട വണ്ടുകളുള്ള താമരകളോടുകൂടിയ വെള്ളത്തിലിറങ്ങുന്നു.

34. അല്ലയോ മിതഭാഷണി! നോക്കൂ. പടിഞ്ഞാറേ ദിക്കിലേക്കു താഴുന്ന സൂര്യൻ, താമരപ്പൊയ്കയിലെ ജലരതിൽ പ്രതിഫലിക്കുന്ന തന്റെ പ്രതിബിംബത്താൽ സ്വപ്നംകൊണ്ടു ഒരു ചിറ കെട്ടിയിട്ടുണ്ടോ എന്നു തോന്നും.

35. ചേറിലിറങ്ങി വെയിൽ സമയം കഴിച്ചുകൂടിയ, തേറുകളുള്ള കാട്ടു പന്നികൾ ചെറുപൊയ്കകളിൽനിന്നു കയറിവരുന്നതു കണ്ടാൽ ഇളയ താമരവളയങ്ങൾ കടിച്ചുപിടിച്ചിട്ടുണ്ടോ എന്നു തോന്നും.

36. അല്ലയോ സുന്ദരി! മരത്തിന്മുകളിൽ ഇരിപ്പുറപ്പിച്ചതും പൊന്നിൻ ചാറുപോലെ മഞ്ഞച്ച പീലിനിരയോടുകൂടിയതുമായ ഈ മയിൽ, കുറഞ്ഞു കുറഞ്ഞുവരുന്ന അന്തിവെയിൽ നകരകയാണോ എന്നു തോന്നും.

- 37 പുച്ഛഭാഗതിമിരപ്രവൃത്തിഭിർ-
വ്യക്തപങ്കമിവ ജാതമേകതഃ
ഖം ഏതാതപജലം വിവസ്വതാ
ഭാതി കിഞ്ചിദിവ ശോഷവൽ സരഃ.
- 38 ആവസരഭിരുടജാങ്കണം മുഖൈർ-
മുലസേകസരസൈശ്വ വൃക്ഷകൈഃ
ആശ്രമാഃ പ്രവിശദഗ്നിയേനവോ
ബിഭ്രതി ശ്രിയമുദീരിതാഗന്യഃ.
- 39 ബലകോശമപി തിഷ്ഠതി ക്ഷണം
സാവശേഷവിവരം കശേശയം
ഷരപദായ വസതിം ഗ്രഹീഷ്യതേ
പ്രീതിപുച്ഛമിവ ദാതുമന്തരം.
- 40 ദൂരമഗ്നപരിമേയരശ്മിനാ
വാരുണീ ദിഗന്തേന ഭാന്നാ
ഭാതി കേസരവതേവ മണ്ഡിതാ
ബന്ധുജീവതിലകേന കന്യകാ.
- 41 സാമഭിഃ സഹചരാഃ സഹസ്രശഃ
സ്വന്ദനാശ്വഹൃദയംഗമസ്വനൈഃ
ഭാന്നമഗ്നിപരികീർണ്ണതേജസം
സംസ്തവന്തി കിരണോഷ്ഠപായിനഃ.
- 42 സോഽയമാനതശിരോധരൈർഹയൈഃ
കണ്ണിചാമരവിഘട്ടിതേക്ഷണൈഃ
അസ്തമേതി യുഗഭൃഗുകേസരൈഃ
സംനീധായ ദിവസം മഹോദയൌ.
- 43 ഖം പ്രസുപ്തമിവ സംസ്ഥിതേ രവൌ
തേജസോ മഹത ഊട്ടശീ ഗതിഃ
തൽ പ്രകാശയതി യാവദുൽഗതം
മീലനായ ഖലു താവതശ്ച്യുതം.
- 44 സന്ധ്യയാപ്യനുഗതം രവേർവപ-
ച്ഛന്ദ്രമസ്തശിവരേ സമപ്തിതം
യേന പൂർവ്വമുദയേ പുരസ്കൃതാ
നാന്നയാസ്യതി കഥം തമാപദി.
- 45 രക്തപീതകപിശാഃ പയോമുചരം
കോടയഃ കുടിലകേശി! ഭാന്ത്യമുഃ
ദൃക്ഷ്യസി ത്വമിതി സന്ധ്യയാനയം
വർത്തികാഭിരിവ സാധു മണ്ഡിതാഃ.
- 46 സിംഹകേസരസദാസു ഭൂതാം
പല്ലവപ്രസവിഷു ദ്രുമേഷു ച
പശ്യ ധാതുശിഖരേഷു ഭാന്നാ
സംവിഭക്തമിവ സാന്ധ്യമാത്പം.

37. കിഴക്കേഭാഗത്തു് ഇരുട്ടു കൂടുകയാൽ ഒരു ഭാഗത്തു ചേറു പൊങ്ങിയതു പോലെ ആയിട്ടുള്ളതും സൂര്യനാൽ വെയിലാകുന്ന വെള്ളം വറ്റിച്ചിട്ടുള്ളതുമായ ആകാശം കുറഞ്ഞൊന്നു വറ്റിയ പൊയ്കപോലെ ശോഭിക്കുന്നു.

38. പണ്ണിശാലയുടെ മുററത്തു കിടക്കുന്ന മാനുകളെക്കൊണ്ടും കടയ്ക്കൽ നന്നച്ച കളിത്ത തൈമരങ്ങളെക്കൊണ്ടും, ഹോമധേനുക്കൾ കടന്നുവരുന്ന വയം ജലിപ്പിക്കപ്പെട്ട അഗ്നികളോടു കൂടിയവയുമായ ആശ്രമങ്ങൾ അഴകാർന്നിരിക്കുന്നു.

39. കൂമ്പിക്കഴിഞ്ഞിട്ടും താമരപ്പൂവു്, വാസസ്ഥലത്തെത്തൊറായ വണ്ടിനു സ്നേഹത്തോടെ പ്രവേശനം കൊടുക്കുവാനെന്നവണ്ണം ക്ഷണനേരത്തേക്കു പെറിയ ഒരു ദ്വാരം ബാക്കിവെച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു.

40. തീരെ ചാഞ്ഞുകഴിഞ്ഞതുകാരണം മിതമായ രശ്മികളോടുകൂടിയ ചുവന്ന നിറമുള്ള സൂര്യനെക്കൊണ്ടു്, കേസരങ്ങളുള്ള ഉച്ചമലരിപ്പുംപൊട്ടണിഞ്ഞ ഒരു കന്യകയെന്നപോലെ പടിഞ്ഞാറേ ദിക്കു ശോഭിക്കുന്നു.

41. രശ്മികളുടെ ചൂടും നുകർന്ന കൂടെ നടക്കുന്ന ആയിരക്കണക്കിലുള്ള വാലഖിലയുതപസ്വികൾ, അഗ്നിയിൽ തേജസ്സു സമർപ്പിച്ചുകഴിഞ്ഞ സൂര്യനെ തേർക്കുതിരകളുടെ ഹൃദയത്തെ ആകർഷിക്കുന്ന സാമഗ്രാനങ്ങളെക്കൊണ്ടു വേണ്ടവിധത്തിൽ സ്തുതിക്കുന്നു.

42. അദ്ദേഹം ഇതാ പകലിനെ സമുദ്രത്തിൽ നിക്ഷേപിച്ചു, തലതാഴ്ന്നു കണ്ണുചാമരം കണ്ണിൽത്തട്ടിയും നകംകൊണ്ടു കഞ്ചിരോമം വളഞ്ഞുമുള്ള കതിരുകളോടുകൂടി അസ്താപലത്തെ പ്രാപിക്കുന്നു.

43. സൂര്യൻ അസ്തമിച്ചതോടുകൂടി ആകാശം ഉറങ്ങിയതുപോലെയായി. മഹത്തായ തേജസ്സിന്റെ രീതി ഇങ്ങനെതന്നെ. അതു് ഉയർന്നുവന്നാൽ എത്രത്തോളം പ്രകാശിപ്പിപ്പിപ്പിയ്ക്കുമോ താഴ്ന്നുപോയാൽ അത്രത്തോളംതന്നെ മങ്ങുവാനും കാരണമാകുന്നു.

44. സന്ധ്യയും അസ്തമയപദ്മതശിഖരത്തിൽ കൊണ്ടുവെണ്ണപ്പെട്ട വന്ദനീയമായ സൂര്യന്റെ ശരീരത്തെ പിൻതുടർന്നു. മുമ്പു് ഉദയത്തിൽ ആരാൽ താൻ, മുൻനിർത്തി മാനിക്കപ്പെട്ടുവോ അദ്ദേഹത്തെ ആ പത്തുകാലത്തു് (സന്ധ്യ) എങ്ങനെ അനുഗമിക്കാതിരിക്കും?

45. അല്ലയോ ചുരുണ്ടമുടിയുള്ളവളേ! മേഘങ്ങളുടെ ചുവന്നും മഞ്ഞച്ചും കരിയ്ക്കപ്പൊയ്മുള്ള ആ മുമ്പുകൾ, നീ നോക്കിക്കാണട്ടെയെന്നു കരുതി ഈ സന്ധ്യാദേവിയായ്ക്കു തൂലികകളെക്കൊണ്ടു നല്ല ഭംഗിയിൽ ഏഴുതപ്പെട്ടവയെന്നപോലെ പ്രകാശിക്കുന്നു.

46. നോക്കൂ, സൂര്യൻ അന്തിവെയിലിനെ പദ്മതപ്രദേശങ്ങളിലെ സ്ത്രീകളുടെ കഞ്ചിരോമങ്ങളിലും തളിർത്തും പുത്തും നില്ക്കുന്ന വൃക്ഷങ്ങളിലും ധാതുവയങ്ങളായ കൊടുമുടികളിലും ഭാഗിച്ചുവെച്ചതുപോലെ തോന്നുന്നു.

- 47 അഗ്നിരാജതനയേ! തപസ്വിനഃ
പാവനാംബുവിഹിതാഞ്ജലിക്രിയാഃ
ബ്രഹ്മഗുഡമഭിസന്ധ്യമാദൃതാഃ
ശുദ്ധയേ വിധിവിഭോ ഗുണന്ത്യമീ.
- 48 തന്മുഹൂർത്തമനമന്തുമർഹസി
പ്രസ്തതായ നിയമായ മരപി
ത്വം. വിനോദനിപുണ്ഃ സഖീജനോ
വല്ഗുവാഭിനി! വിനോദയിഷ്യതി."
- 49 നിർവിളജ്യ ഭഗനച്ഛദം തതോ
വാചി ഏതുരവധീരണാപരാ
ശൈലരാജതനയാ സമീപഗാ-
മാലലാപ വിജയാമഹേതുകം.
- 50 ഈശ്വരോപി ദിവസാത്യയോചിതം
മന്ത്രപൂർവ്വമന്തതസ്ഥിവാൻ വിധിം
പൂർവ്വതീമവചനാമസൂയയാ
പ്രത്യുപേത്യ പുനരാഹ സസ്ഥിതം.
- 51 "മുഞ്ച കോപമനിമിത്തകോപനേ!
സന്ധ്യയാ പ്രണമിതോഽസ്തി നാന്യയാ
കിം ന വേത്സി സഹധർമ്മചാരിണം
ചക്രവാകസമവൃത്തിമാത്മനഃ.
- 52 നിമ്മിതേഷു പിതൃഷു സ്വയംഭൂവാ
യാ തന്മഃ സുതന്മ! പൂർവ്വമുജ്ജ്വലിതാ
സേയമസ്തമുദയം ച സേവതേ
തേന മാനിനി! മമാത്ര ഗൌരവം.
- 53 താമിമാം തിമിരവൃദ്ധിപീഡിതാം
ശൈലരാജതനയേഽധുനാ സ്ഥിതാം
ഏകതസ്സതമോലമാലിനീം
പശ്യ ധാതുരസനിമ്നഗാമിവ."
- 54 സാന്ധ്യമസ്തമിതശേഷമാതപം
രക്തലേഖമപരാ ബിഭേന്തി ദിക്
സമ്പരായവസുധാ സശോണിതം
മണ്ഡലാഗ്രമിവ തിര്യഗുജ്ജ്വലിതം.
- 55 യാമിനീദിവസസന്ധിസംഭവേ
തേജസി വ്യവഹിതേ സുമേരുണാ
ഏതദന്ധതമസം നിരങ്കുശം
ദിക്ഷു ഭീഷ്ണയനേ! വിജുംഭതേ.
- 56 നോദ്ധ്വമീക്ഷണഗതിർന്ന ചാപ്യയോ
നാഭിതോ ന പുരതോ ന പൃഷ്ഠതഃ
ലോക ഏഷ തിമിരഘോഷവേഷിതോ
ഗർവാസ ഇവ വർത്തതേ നിശി.

47. അല്ലയോ പദ്മതപത്രീ! ആദരാർഹത. വിധിയറിയുന്നവരുമായ തപസ്വികൾ ഇതാ സന്ധ്യയെ ഉദ്ദേശിച്ച ശുദ്ധജലംകൊണ്ട് തർപ്പണം കഴിച്ചിട്ട് ശുദ്ധിക്കുവേണ്ടി വേദമേത്രം പന്ത്രക്കെ ഉച്ചരിക്കുന്നു.

48. ആകയാൽ സന്ധ്യാവന്ദനം ചെയ്യുവാൻവേണ്ടി നീ എന്നിങ്ങനെ അല്പം സമയം സമ്മതം തരണം. അല്ലയോ പ്രിയവാദിനി! വിനോദിപ്പിക്കുവാൻ സമർത്ഥരായ സഖികൾ (അത്രയുംനേരം) നിന്നെ വിനോദിപ്പിക്കും.

49. അപ്പോൾ ചുണ്ടു ചുളിച്ചു ഭർത്താവിന്റെ വാക്കിനെ അനാദരിച്ചുകൊണ്ടു പദ്മതരാജപുത്രി, അരികിൽ നിലക്കുന്ന വിജയയോടു അകാരണമായി എന്തോ സംസാരിച്ചു.

50. ശങ്കരനും സന്ധ്യാസമയത്തിലനുഷ്ഠിക്കേണ്ട വിധികൾ മന്ത്രപൂർവ്വം അനുഷ്ഠിച്ചു മടങ്ങിവന്നിട്ട് പ്രണയകോപത്താൽ മിണ്ടാതിരിക്കുന്ന പാർവ്വതിയോടു പുഞ്ചിരിയിട്ടുകൊണ്ടു വീണ്ടും പറഞ്ഞു.

51. കാരണമില്ലാതെ കോപം പൂണ്ടവളേ! കോപം കളയൂ. സന്ധ്യയാലാണ് ഞാൻ നമസ്കരിക്കപ്പെട്ടത്, മറ്റൊരാളാലുമല്ല. തന്റെ പ്രിയതമൻ ചക്രവാകത്തെപ്പോലെ കഴിയുന്നവനാണെന്നു നീ എന്തുകൊണ്ടാണറിയാത്തത്?

52. ഹേ സന്ദരി! പണ്ടു പിതൃക്കളെ സൂഷ്മിച്ചതിനുശേഷം ബ്രഹ്മാവിനാൽ യാതൊരു ശരീരം ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടുവോ അതാണ് (ശരീരം) അസ്തമയത്തെയും ഉദയത്തെയും സേവിക്കുന്ന ഈ സന്ധ്യ. മാനശാലിനി! അതുകൊണ്ടാണ് എന്നിങ്ങനെവളിൽ ആദരവ്.

53. അല്ലയോ പദ്മതരാജപുത്രി! വർദ്ധിക്കുന്ന അന്ധകാരത്താൽ പീഡിപ്പിക്കപ്പെടുന്ന ഇവൾ (സന്ധ്യ) ഒരു കരയിൽ തമാലവൃക്ഷങ്ങൾ നിറഞ്ഞ നിലക്കുന്ന ധാതുഭൂവപ്പുഴപോലെ കാണപ്പെടുന്നു. നോക്കൂ.

54. പടിഞ്ഞാറേ ദിക്കു്, തുടത്ത കാന്തിയോടുകൂടിയ സന്ധ്യാകാലത്തിലെ അസ്തമിച്ചു ശേഷിച്ച പോക്കുവെയിലിനെ, ചോര പുറത്തും വിലങ്ങനെ ഇട്ടിട്ടുള്ളതുമായ വാളിനെ യുദ്ധഭൂമി എന്നുപോലെ വഹിക്കുന്നു.

55. നീണ്ട കണ്ണുകളോടുകൂടിയവളേ! രാവു. പകലും തമ്മിൽ ചേർന്നപ്പോഴുണ്ടായ തേജസ്സു മഹാമേരുവിനാൽ മറയ്ക്കപ്പെട്ടതോടുകൂടി ഇതാ തടവിലാതായ കൂരിരുട്ടു ദിക്കിലെല്ലാം പരക്കുന്നു.

56. മുക്കളിലോട്ടു നോട്ടം ചെല്ലുന്നില്ല, താഴോട്ടുമില്ല, ഇരുഭാഗത്തേയ്ക്കുമില്ല, മുന്നോട്ടുമില്ല, പിറകിലോട്ടുമില്ല. രാത്രിയിൽ ഇരുൾക്കുന്വാരത്താൽ ചൂഴ്ന്നപ്പോൾ ഈ ലോകം ഗർഭത്തിലിരിക്കുന്നതുപോലായിരിക്കുന്നു.

- 57 ശുദ്ധമംവിലമവസ്ഥിതം ചലം
വക്ത്രമാജ്ജവഗുണാനപിതം ച യൽ
സർവ്വമേവ തമസാ സമീകൃതം
ധിങ്മഹത്തമസതാം ഏതാന്തരം.
- 58 നൂനമുന്നമതി യജ്ഞാനം പതിഃ
ശാർവ്വരസ്യ തമസോ നിഷിദ്ധയേ
പുണ്യരീകമുഖി! പൂർവ്വദിങ്മുഖം
കൈതകൈരിവ രജോഭിരാഹതം.
- 59 മന്ദരാന്തരിതമുത്തിനാ നിശാ
ലക്ഷ്യതേ ശശഭതാ സതാരകാ
ത്വം മയാ പ്രിയസഖീസമാഗതാ
ശ്രോഷ്യതേവ വചനാനി പൃഷ്ടതഃ,
- 60 രുദ്ധനിർഗ്ഗമനമാഭിനക്ഷയാൽ
പൂർവ്വദൃഷ്ടതന്മചന്ദ്രികാസ്തിതാ
ഏതദുൽഗിരതി രാത്രിനോഭിതാ
ഭിഗ്രഹസ്യമിവ ചന്ദ്രമന്ധലം.
- 61 പശ്യ പക്ഷാഫലിനീഫലത്വിഷാ,
ബിംബലാഞ്ചരിതവിയൽസരോംഭസാ
വിപ്രകൃഷ്ടവിവരം ഹിമാംശുനാ
ചക്രവാകമിഥുനം വിധംബ്യതേ.
- 62 ശക്യമോഷധിപതേന്വോദയാഃ
കണ്ഠപുരരചനാകൃതേ തവ
അപ്രഗത്ഭയവസൂചികോമളാ-
ശ്ചേരേന്ദ്രമഗ്രനഖസമ്പുഷ്ടഃ കരാഃ.
- 63 അംഗുലീഭിരിവ കേശസഞ്ചയം
സന്നിഗൃഹ്യ തമിരം മരീചിഭിഃ
കഡ്ഢമളീകൃതസരോജലോചനം
ചുംബതീവ രജനീമുഖം ശശീ.
- 64 പശ്യ പാപ്തതി! നവേന്ദുരശ്മിഭിർ-
ഭിന്നസാന്ദ്രതിമിരം നഭസ്തലം
ലക്ഷ്യതേ ദ്വിരദഭോഗഭൂഷിതം
സ്ത്രസീഭിഭിവ മാനസം സരഃ.
- 65 രക്തഭാവമപമഹായ ചന്ദ്രമാ
ജാത ഏഷ പരിശുദ്ധമണ്ഡലഃ
വിക്രിയാ ന ഖലു കാലദോഷജാ
നിർമ്മലപ്രകൃതിഷു സ്ഥിരോദയാ.
- 66 ഉന്നതേഷു ശശിനഃ പ്രഭാ സ്ഥിതാ
നിമ്നസംശ്രൂയപരം നിശാതമഃ
നൂനമാത്മസദൃശീ പ്രകല്പിതാ
വേധസാ ഹി ഗുണദോഷയോർഗൃതിഃ.

57. തെളിഞ്ഞതും കലങ്ങിയതും ഉറച്ചതും ഇളകിയതും വളഞ്ഞതും നേരെയുള്ളതും എല്ലാം അന്ധകാരത്താൽ ഒരുപോലെയാക്കപ്പെട്ടു. വ്യത്യസ്തമെല്ലാം ഇല്ലാതാക്കുന്ന അന്ധതയ്ക്കുള്ള മഹത്വം നിന്ദ്യമാണ്!

58. രാത്രിയിലെ ഇരുട്ടിനെ തടയുവാനായി നിശ്ചയമായും യജമാക്കളുടെ പതി (ചന്ദ്രൻ) ഉദിച്ചുവെക്കുന്നുണ്ട്. "കമലവദനേ! കിഴക്കുഭാഗം കൈതപ്പൂമ്പൊടി വിതറിയതുപോലായിരിക്കുന്നു.

59. നക്ഷത്രങ്ങളോടുകൂടിയ രാത്രിയെ മന്ദരപദ്മത്തിനപ്പുറം മറഞ്ഞു നിന്ന ചന്ദ്രൻ നോക്കുന്നു. നിന്റെ വാക്കുകൾ കേൾക്കുവാൻവേണ്ടി പിന്നിൽ ഇഷ്ടതോഴിമാരോടുകൂടിയിരിക്കുന്ന നിന്നെ ഞാനെന്നപോലെ.

60. രാത്രിയുടെ പ്രേരണയാൽ (കിഴക്കേ) ദിക്ഷ് ആദ്യമായി തെളിഞ്ഞ നിലാപ്പൂമ്പിരി തുകിക്കൊണ്ടു്, പകലവസാനിക്കുന്നതുവരെ പുറത്തുപറയാതെ സൂക്ഷിച്ചുവെച്ചിരുന്ന രഹസ്യത്തെ എന്നപോലെ ഇതാ ചന്ദ്രബിംബത്തെ പുറത്തുവിടുന്നു.

61. നോക്കൂ, ഞാഴൽപ്പഴത്തിന്റെ നിറമുള്ള ബിംബത്താൽ ആകാശത്തിലും പ്രതിബിംബത്താൽ പൊയ്കയിലും കാണപ്പെടുന്ന ചന്ദ്രൻ, അകന്നിരിക്കുന്ന ചക്രവാകമിഥുനത്തെ അനുകരിക്കുന്നു.

62. പുതിയതായുദിച്ചുവരുന്ന യുവാക്കൾക്കുപോലെ ദോഷമുള്ളതായ ചന്ദ്രന്റെ രശ്മികളെ നിറക്കുകാതിൽ അണിയുവാൻവേണ്ടി നഖങ്ങളുടെ തുമ്പുകൾക്കൊണ്ടു നുള്ളിയെടുക്കാൻ പററും.

63. വിരലുകളെക്കൊണ്ടു കേൾക്കുവെണ്ടു എന്നപോലെ രശ്മികളെക്കൊണ്ടു ഇരുട്ടിനെ മാറിയിട്ടു കുമ്പിയ താമരമിഴികളോടുകൂടിയ രാത്രിയുടെ മുഖത്തെ ചന്ദ്രൻ ചുംബിക്കുകയാണെന്നുതോന്നും.

64. പാർവതി! നോക്കൂ-- പുതിയ ചന്ദ്രകിരണങ്ങളാൽ ഇരുട്ടിന്റെ കട്ടി കുറഞ്ഞ ആകാശമണ്ഡലം കൊമ്പനാനകൾ കളിച്ചു കലക്കിമാിച്ച തിനുശേഷം തെളിഞ്ഞുവരുന്ന മാനസസരസ്സെന്നപോലെ കാണപ്പെടുന്നു.

65. ഇതാ ചന്ദ്രൻ ചുവപ്പു വിട്ടു പരിശുദ്ധബിംബത്തോടുകൂടിയവനായിരിക്കുന്നു-- കാലക്കേടുകൊണ്ടുണ്ടായ മാറ്റം സജ്ജനങ്ങളിൽ നിലനില്പുകയില്ലല്ലോ.

66. ചന്ദ്രന്റെ ശോഭ ഉയർന്ന സ്ഥലങ്ങളിൽ നിലകൊണ്ടു. രാത്രിയിലെ ഇരുട്ടു താണസ്ഥലങ്ങളിൽ ചെന്നുകൂടി. ഗുണഭോഷങ്ങൾക്കു്, തങ്ങൾക്കു യോജിച്ച സ്ഥാനം ബ്രഹ്മാവൃതനെ കല്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

- 67 ചന്ദ്രപാദജനിതപ്രവൃത്തിഭി-
ശ്ചന്ദ്രകാന്തജലബിന്ദുഭിശ്ചിരിഃ
മേഖലാതന്തുഷു നിദ്രിതാനമുൻ
ബോധയത്യസമയേ ശിവണ്യനഃ.
- 68 കല്പവൃക്ഷശിവരേഷു സമ്പ്രതി
പ്രസ്തുരന്തരിവ പശ്യ സുന്ദരി!
ഹാരയഷ്ടിരചനാമിവാംശഭിഃ
കണ്ഠമാഗതകന്തുഹലഃ ശശീ.
- 69 ഉന്നതാവനതഭാഗവത്തയാ
ചന്ദ്രികാ സതിമിരാ ഗിരേരിയം.
ഭക്തിഭീർബഹുവിധാഭിരപ്പിതാ
ഭാതി ഭൂതിരിവ മത്തഹസ്തിനഃ.
- 70 ഏതദുച്ഛസിതപീതമൈന്ദവം
വോഡ്യമക്ഷമമിവ പ്രഭാരസം
മുക്തഷ്ഠപദവിരാവമഞ്ജസാ
ഭിദ്യതേ കമുദോ നിബന്ധനാൽ.
- 71 പശ്യ കല്പതന്തുലംബി ശുദ്ധയാ
ജ്യോത്സ്നയാ ജനിതരൂപസംശയം
മാരുതേ ചരതി ചണ്ഡി! കേവലം
വ്യജ്യതേ വിപരിവൃത്തമംശുകം.
- 72 ശക്യമംഗുലിഭിരഭ്യുതൈരധഃ
ശാഖിനാം പതിതപുഷ്പപേശലൈഃ
പത്രജർജരശശിപ്രഭാലവൈ-
രേഭിരല്ലചയിതും തവാളകാൻ.
- 73 ഏഷ ചാരുമുഖി! യോഗ്യതാരയാ
യുജ്യതേ തരളബിംബയാ ശശീ
സാധ്യസാദൃപഗതപ്രകമ്പയാ
കന്യയേവ നവഭീക്ഷയാ വരഃ.
- 74 പാകഭിന്നശരകാഞ്ചനൈരയോ-
രുല്ലസൽപ്രതികൃതിപ്രസാദയോഃ
രോഹതീവ തവ ഗണ്ഡലേഖയോ-
ശ്ചന്ദ്രബിംബനിഹിതാക്ഷി! ചന്ദ്രികാ.
- 75 ലോഹിതാർക്കമണിഭാജനാർപ്പിതം
കല്പവൃക്ഷമധു ബിഭ്രതീ സ്വയം.
ത്വഥമിയം സ്ഥിതിമതീമുപാഗതാ
ഗന്ധമാദനവനാധിദേവതാ.
- 76 ആർദ്രകേശരസുഗന്ധി തേ മുഖം
മത്തരക്തനയനം സ്വഭാവതഃ
അത്ര ലബ്ധവസതിർഗുണാന്തരം
കിം വിലാസിനി! മദഃ കരിഷ്യതി?

67. ചന്ദ്രശേഖരൻ തട്ടി ഇറങ്ങി വീഴുന്ന ചന്ദ്രശേഖരന്റെ ചെങ്കുത്തായ കൈകൾക്കൊണ്ടു പറ്റിയ, മധ്യപ്രദേശങ്ങളിൽ നില്ക്കുന്ന മരങ്ങളിൽ ഉറങ്ങിക്കഴിഞ്ഞ ഈ മയിലുകളെ അസമയത്തു ഉണർത്തിക്കളഞ്ഞു.

68. അല്ലയോ സന്ദർശിനോ! ചന്ദ്രൻ ഇപ്പോഴിവിടെ വെട്ടിത്തീർത്തു നൽകിയ കൈകൾക്കൊണ്ടു കല്ലുവൃക്ഷങ്ങൾക്കിടയിൽ മുത്തുമാലകൾ കെട്ടിയ ലങ്കരിക്കുവാൻ കൈതുകൾ കൊള്ളുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു.

69. ഉയർന്നു താഴ്ന്നു മുട്ടിയ ഭാഗങ്ങളുള്ളതുകൊണ്ടു പർവതത്തിന്മേൽ ഇരുട്ടോട കൂടിക്കലർന്നു കിടക്കുന്ന ഈ നിലാവു മഞ്ഞുവെള്ളത്തിന്റെ മേൽ പല തരത്തിലായിട്ടുള്ള ഭൂതങ്ങൾക്കുപോലെ ശോഭിക്കുന്നു.

70. ഇതാ ആമ്പൽപ്പൂവ്, ശ്യാംസം പിടിച്ചു അത്യധികമായി കടിച്ചു പോയ ചന്ദ്രികാരസം ഉൾക്കൊള്ളുവാൻ കഴിയാതെ വണ്ടുകളുടെ ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ചുകൊണ്ടു കടവരെ വിടരുന്നു.

71. ഹേ കോപശീലേ! കല്ലുവൃക്ഷത്തിന്മേൽ തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്നതും തെളിയിലാവിനാൽ ആകൃതി നിശ്ചയിക്കാൻ സാധിക്കാത്തതുമായ പുമ്പട്ട, കാരാടികൾക്കുപോലും ആടി ഉലയുന്നതുകൊണ്ടുമാത്രം വേർതിരിഞ്ഞു കാണുന്നു.

72. വൃക്ഷങ്ങളുടെ ചുവട്ടിൽ വീണുകിടക്കുന്ന പൂക്കളെപ്പോലെ മനോഹരങ്ങളായി, ഇലകളെക്കൊണ്ടു ചിതറിക്കിടക്കുന്ന ഈ നിലാവിൻശകലങ്ങളെ വിരൽക്കൊണ്ടു പെറുക്കിയെടുത്തു നിന്റെ കറുനിരകളിൽ അണിയിക്കാൻ പറും.

73. അല്ലയോ സന്ദർശിനോ! ഇതാ ചന്ദ്രൻ, മിന്നിത്തീർത്തു സുയോഗ്യമായ നക്ഷത്രങ്ങളാൽ, ധൈര്യമില്ലായ്മയാൽ വിറക്കുന്ന, വിവാഹദീക്ഷയെടുത്ത കന്യകയോടു വരുന്നപോലെ കൂടിച്ചേരുന്നു.

74. ചന്ദ്രബിംബത്തിൽ ദൃഷ്ടിയുറപ്പിച്ചിരിക്കുന്നവളേ! പരകംവന്നു വിളങ്ങുന്ന ശരപ്പല്ലിൻതണ്ടുപോലെ മഞ്ഞനിറം പൂണ്ടതും ചന്ദ്രബിംബം പ്രതിബിംബിക്കുന്നതുമായ, നിന്റെ കവിരത്തങ്ങളിൽ നിലാവു മുളച്ചുവരുംപോലെ തോന്നുന്നു.

75. ഗന്ധമാദനവനത്തിന്റെ അധിവേശ ചുവന്ന സൂര്യകാന്തക്കല്ലുകൊണ്ടു നിർമ്മിച്ച രത്നപാത്രത്തിൽ കല്ലുവൃക്ഷത്തിന്റെ മധ്യ നിറച്ച താൻ തന്നെ എടുത്തുകൊണ്ടു ആദരണീയയായ നിന്റെ സമീപത്തു വന്നു നില്ക്കുന്നു.

76. വിലാസവതി! സ്വാഭാവികമായിത്തന്നെ നിന്റെ മുഖം പുതിയ ഇലത്തീപ്പുവിന്റെ വാസനയുള്ളതാണ്. കണ്ണ് ചുവപ്പുനിറമുള്ളതാണ്. ഇതിൽ സ്ഥാനം ലഭിച്ചിട്ട് മദം എന്തു ഗുണവിശേഷമാണുണ്ടാക്കുവാൻ പോകുന്നത്?

- 77 മാനുഷേതിരഥവാ സഖീജനഃ
സേവ്യതാമിദമനംഗഭീപനം''
ഇത്യഭാരമഭിധായ ശങ്കര-
സ്താമപായയത പാനമംബികാം.
- 78 പാർവതീ തദുപയോഗസംഭവം
വിക്രിയാമപി സതാം മനോഹരാം
അപ്രതക്യവിധിയോഗനിമിതാ-
മാമൃതേവ സഹകാരതാം യയൌ.
- 79 തൽക്ഷണം വിപരിവർത്തിതഹ്രിയോർ-
നേഷ്യതോഃ ശയനമിദ്ധരാഗയോഃ
സാ ബഭ്രുവ വശവർത്തിനീ ദ്വയോഃ
ശുലിനഃ സുവദനാ മദസ്യ ച.
- 80 ഘൃണ്ണമാനനയനം സ്ഖലൽകഥം
സേവഭബിന്ദുമദകാരണസ്തിതം
ആനനേന ന തു താവദീശ്വര-
ശ്ചക്ഷുഷാ ചിരമുമാമുഖം പപൌ.
- 81 താം വിലംബിതപനീയമേഖലാ-
മുഖഹൻ ജഘനഭാരദുർവ്വഹം
ധ്യാനസംഭൃതവിഭൂതിരീശ്വരഃ
പ്രാവിശന്മണിശീലാഗൃഹം രഹഃ.
- 82 തത്ര ഹംസധവളോത്തരച്ഛദം
ജാഹവീപുളിനചാരുദർശനം
അധ്യശേത ശയനം പ്രിയാസഖഃ
ശാരദാഭ്രമിവ രോഹിണീപതിഃ.
- 83 ക്ലിഷ്ടകേശമവലുപ്ലവദനം
വ്യത്യയാർപ്പിതനഖം സമത്സരം
തസ്യ തച്ഛിദ്രമേഖലാഗുണം
പാർവതീരതമഭൂന ഗുപ്തയേ.
- 84 കേവലം പ്രിയതമാഭയാലുനാ
ജ്യോതിഷാമവനതാസു പംക്തിഷു
തേന തൽപ്രതിഗൃഹീതവക്ഷസാ
നേത്രമീലനകുതൂഹലം കൃതം.
- 85 സ വ്യബുദ്ധ്യത ബുധസ്സുവോചിതഃ
ശാതകംകേമലാകരൈഃ സമം
മൂർച്ഛനാപരിഗൃഹീതകൈശികൈഃ
കിന്നരൈരക്ഷസി ഗീതമംഗളഃ.
- 86 തൌ ക്ഷണം ശിമിലിതോപഗുഹന്തൌ
ദമ്പതീ ചലിതമാനസോർമയഃ
പത്മദേവീശൂനാഃ സിന്ധേവിരേ
ഗന്ധമാദനവനാന്തമാരുതാഃ.

77. "അല്ലെങ്കിൽ ഈ സഖിജനത്തിന്റെ ഭക്തി ആദരിക്കപ്പെടേണ്ടതാണ്. ആകയാൽ കാമത്തെ ഉദ്ദീപിപ്പിക്കുന്ന ഇതു സേവിക്കേണ്ടതാണ്" എന്നിങ്ങനെ ഉദാരമായി പറഞ്ഞുകൊണ്ടു ശങ്കരൻ ആ അംബികയെക്കൊണ്ടു മധുപാനം ചെയ്യിച്ചു.
78. പാർവതി, ആ മധു സേവിച്ചതിൽനിന്നുളവായതും സജ്ജനങ്ങൾക്കു പോലും മനോഹരവുമായ മദന്തെ, ഓർത്തറിയരുതാത്ത ഏതോ പ്രയോഗത്താൽ മാവു തേൻമാവിന്റെ അവസ്ഥയെയെന്നപോലെ പ്രാപിച്ചു.
79. ആ സുമുഖി, ലജ്ജ മാറി കാമം വളർത്തി കിടക്കയിലേക്കു കൊണ്ടുപോകുവാൻ മുതിർന്ന ശിവനും മദത്തിനും രണ്ടിനും വശംവദയായിത്തീർന്നു.
80. ഭഗവാൻ ശങ്കരൻ അപ്പോൾ കണ്ണുകൾ ചുഴന്നു, വാക്കുകൾ ഇടറി, വിയപ്പുനീർ പൊടിഞ്ഞു, കാരണമില്ലാതെ ചിരിക്കുന്ന ഉമാമുഖത്തെ വായ്കൊണ്ടല്ല, കണ്ണുകൊണ്ടു കറേനേരം പാനംചെയ്തു.
81. ശിവൻ പൊന്നരഞ്ഞാൺ അഴിഞ്ഞുതുങ്ങിയ, നിതംബഭാരംകൊണ്ടു ഏടക്കാൻ വിഷമമുള്ള അവളെ, ധ്യാനംകൊണ്ടു വൈഭവം സംഭരിച്ചു ഏടുത്തുകൊണ്ടു ഏകാന്തമായ മണിശിലാഗൃഹത്തിലേയ്ക്കു പോയി.
82. അവിടെ (അദ്ദേഹം) പ്രിയയോടുകൂടി, അരയന്നത്തെപ്പോലെ വെളുത്ത വിരിപ്പോടുകൂടിയതും ഗംഗയുടെ മണൽത്തീട്ടുപോലെ കാണുവാൻ ഭംഗിയുള്ളതുമായ കിടക്കയിൽ രോഹിണിയുടെ ഭർത്താവു (ചന്ദ്രൻ) ശരൽക്കാലമോലത്തിലെന്നപോലെ കിടന്നു.
83. തലമുടി അഴിഞ്ഞുലഞ്ഞും ചന്ദനം മാഞ്ഞും ക്രമമില്ലാതെ നഖമുനിയും വാശിപിടിച്ചും അരഞ്ഞാൺ മുറിഞ്ഞുമുള്ള ആ പാർവതിയുടെ കാമകേളി അദ്ദേഹത്തിനു മതിയായില്ല.
84. ജ്യോതിർഗണങ്ങൾ മങ്ങിത്തുടങ്ങിയപ്പോൾ പ്രിയതമയിൽ കരുണ തോന്നിയിട്ടു അദ്ദേഹം, അവളാൽ ആലിംഗനം ചെയ്യപ്പെട്ട മറുഭവമായി കേവലം ഒന്നു കണ്ണടയ്ക്കുന്ന ഭാവം കാണിച്ചു.
85. പണ്ഡിതന്മാരാൽ വാഴ്ത്തിയ്ക്കപ്പെടേണ്ടുന്ന അദ്ദേഹം രാവിലെ സപ്തസ്വരങ്ങളുടെ ക്രമവൽക്കരണംകൊണ്ടു (പ്രഭാതോപരിതമായി) കൈശികരാഗം കൈക്കൊണ്ടു കിന്നരന്മാർ പാടുന്ന മംഗളഗീതം ശ്രവിച്ചുകൊണ്ടു പൊൻതാമരപൊയ്കകളോടൊപ്പം ഉണർന്നു.
86. ആലിംഗനം അല്പം ശിഥിലമാക്കിയ ആ ദമ്പതിമാരെ, മനസസരസ്സിലെ ഓളങ്ങളെ ചലിപ്പിച്ചും താമര വിടർന്നു എന്നു വാസനകൊണ്ടു സൂചിപ്പിച്ചും ഗന്ധമാദനവനത്തിൽനിന്നു വിശുദ്ധ കാന്ദുകം ഉപചരിച്ചു.

- 87 ഊതമുലനഖമാഗ്നരാജിഭി-
 സ്തൽക്ഷണം ഹൃതവിലോചനോ ഹരഃ
 വാസസഃ പ്രശിമിലസ്യ സംയമം
 കർവ്വതീം പ്രിയതമാമവാരയൽ.
- 88 സ പ്രജാഗരകഷായലോചനം
 ഗാഢദന്തപദപീഡിതാധരം
 ആകലാളകമരംസ്ത രാഗവാൻ
 പ്രേക്ഷ്യ ഭിന്നതിലകം പ്രിയാമുഖം.
- 89 തേന ഭംഗവിഷമോത്തരപാദം
 മദ്ധ്യപിണ്ഡിതവിസ്മൃതമേഖലം
 നിമ്ബലേപി ശയനം നിശാത്യയേ
 നോജ്ഞിതം ചരണരാഗലാഞ്ചരിതം.
- 90 സ പ്രിയാമുഖരസം ദിവാനിശം
 ഹഷ്വദ്ധിജനകം സിന്ധേവിഷുഃ
 ദർശനപ്രണയിനാമദൃശ്യതാ-
 മാജഗാമ വിജയാനിവേദിതഃ.
- 91 സമദിവസനിശീഥം സംഗിനസ്തത്ര ശംഭോഃ
 ശതമഗമദൃതനാം സാഭമേകാ നിശേവ
 ന തു സുരതസുഖേഭ്യശ്ചരിനതൃഷ്ണാ ബഭ്രുവ
 ജപന ഇവ സമുദ്രാന്തഗ്നതസ്തജ്ജലൈഃഘൈഃ.

ഇതി അഷ്ടമഃ സഗ്ഗഃ

കുമാരസംഭവകാവ്യം സമാപ്തം

87. അഴിഞ്ഞുകിടക്കുന്ന വസ്ത്രം ഉടുക്കുവാൻ തുടങ്ങിയ പ്രിയതമയെ, തൽക്ഷണം തുടകളിൽ നഖമോറ പാടുകളുടെ പംക്തിയാൽ കൺകവരപ്പെട്ട ഹരൻ തടഞ്ഞു.

88. അദ്ദേഹം ഉറങ്ങായ്കയാൽ കണ്ണു കലങ്ങി പല്ലു ആഴത്തിൽ പതികയാൽ കീഴ്ച്ചുണ്ടുതെരിഞ്ഞു കറുനിർ ചിന്നിച്ചിതറി പൊട്ടുപൊടിഞ്ഞുള്ള പ്രേയസിയുടെ മുഖം പ്രേമാധിക്യത്തോടെ നോക്കിക്കൊണ്ടു രസിച്ചിരുന്നു.

89. ചുളി വീണ നിരപ്പില്ലാത്ത വിരിപ്പോടും ചാടില്ലാതെ മദ്ധ്യഭാഗത്തു കൂടിക്കിടക്കുന്ന അരഞ്ഞാണോടുംകൂടിയതും കാലിലെ ചെമ്പഞ്ഞി ചുറ്റുകൊണ്ടു പാടുവീണതുമായ മെത്ത പുലർകാലം നല്ലപോലെ തെളിഞ്ഞിട്ടും അദ്ദേഹം ഉപേക്ഷിച്ചില്ല.

90. രാവു പകലും സന്തോഷം വളർത്തുന്ന പ്രേയസിയുടെ മുഖരസം ആസ്വാദിപ്പാൻ ഇച്ഛിയുന്ന അദ്ദേഹം, വിജയ ചെന്നറിയിച്ചാലും കാണാൻ വരുന്നവർക്കു ദർശനം നൽകുകയില്ലെന്നായി.

91. അവളിൽ ലയിച്ച ശിവൻ രാപ്പകൽ വൃത്യാ സമിപ്പാതെ നൂറമ്പതു ലുതുക്കൾ റെറരാത്രീ എന്നപോലെ കഴിഞ്ഞുപോയി. സമുദ്രത്തിനുളളിലെ അഗ്നി, അതിലെ ജലസമൂഹത്തിലെന്നപോലെ കാരകേളിസുഖങ്ങളിൽ അദ്ദേഹം കൊതി തീർന്നവനായതുമില്ല.

എട്ടാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

കുമാരസംഭവം കഴിഞ്ഞു

രഘുവംശം

ഒന്നാം സർഗ്ഗം

സൂര്യവംശത്തിൽ ആദ്യത്തെ രാജാവ് വൈവസ്വതമനുവാൻ. പാലാഴിപോലെ പരിപാവനമായ മനുവിന്റെ വംശത്തിൽ ദിലീപനെ നന്നാ രാജചന്ദ്രനുണ്ടായി. മഗധരാജപുത്രിയായ സുഭക്ഷിണയായിരുന്നു, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പത്നി. ഏറെകാലം കഴിഞ്ഞിട്ടും അദ്ദേഹത്തിനു സന്തതിയുണ്ടായില്ല. അതിന്റെ കാരണമന്വേഷിച്ചു വേണ്ടുന്ന പരിഹാരം ചെയ്യാൻവേണ്ടി ദിലീപൻ രാജ്യഭാരം മന്ത്രിമാരെ ഏല്പിച്ചു സുഭക്ഷിണയോടുകൂടി കലഗുരുവായ വസിഷ്ഠന്റെ ആശ്രമത്തിലേക്കു പോയി. അവിടെച്ചെന്നു് അരുന്ധതീവസിഷ്ഠന്മാരെക്കണ്ടു വന്ദിച്ചു കായ്മനിയിച്ചു. വസിഷ്ഠൻ ധ്യാനദൃഷ്ടികൊണ്ടു്, ദിലീപനു സന്തതിയുണ്ടാവാതിരിക്കാനുള്ള കാരണം കണ്ടറിഞ്ഞു് അദ്ദേഹത്തെ അറിയിച്ചു.

'പണ്ടു് ഇന്ദ്രലോകത്തിൽ പോയി മടങ്ങിവരുമ്പോൾ കല്പവൃക്ഷത്തിലായിരിക്കാൻ കാര്യമുണ്ടായിരുന്നു. കാര്യമന്വേഷിപ്പോയി വെച്ചു വന്ദിക്കാതെ കരിച്ചുപോരികയാണു് ചെയ്തതു്. ആ പൂജ്യപുരുഷാവ്യതിക്രമമാണു് സന്തതിയുണ്ടാവാതിരിക്കാൻ കാരണം. കാര്യമന്വ ഇപ്പോൾ വരുണൻ നടത്തുന്ന ദീപ്തസത്രത്തിന്റെ ആവശ്യത്തിലേക്കു പാതാളത്തിൽ പാളുവരികയാണു്. അങ്ങോട്ടുപോകുവാനുള്ള വഴി സ്പർശം അടച്ചിരിക്കുന്നു. കാര്യമന്വന്റെ മകൾ നന്ദിനി ഇവിടെയുണ്ടു്. ആ നന്ദിനിയെ ശുശ്രൂഷിച്ചു പ്രസാദിപ്പിച്ചാൽ അഭീഷ്ടസിദ്ധിയുണ്ടാകും.,

ഇത്രയും പറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞപ്പോഴേക്കും നന്ദിനി കാട്ടിൽനിന്നു മടങ്ങിവരുന്നു കണ്ടു. അതു നല്ലൊരു ശുഭലക്ഷണമാണെന്നു വസിഷ്ഠൻ പറഞ്ഞു. 'പ്രത്തത്തോടുകൂടി എപ്പോഴും നന്ദിനിയെ അനുഗമിച്ചു ശുശ്രൂഷിച്ചു പ്രസാദിപ്പിക്കണം. സുഭക്ഷിണ രാവിലെ നന്ദിനിയെ പുജിച്ചു തപോവനത്തിന്റെ അതിർത്തിവരെ അനുഗമിക്കുകയും വൈകുന്നേരം എതിരേല്ക്കുകയും വേണം.' എന്നും ഉപദേശിച്ചു. ദിലീപൻ ഗുരുവിന്റെ ആ നിർദ്ദേശം സ്വീകരിക്കുകയും ചെയ്തു.

രണ്ടാം സർഗ്ഗം

പിറേ ദിവസം രാവിലെ സുഭക്ഷിണ പുറം ചന്ദനവും ചാത്തിയ നന്ദിനിയെ ദിലീപൻ കാട്ടിലേക്കു വിട്ടു. ഒട്ടേറെ പിന്തുടർന്നുചെന്ന സുഭക്ഷിണയേയും കൂട്ടുകാരെയും തിരിച്ചയച്ചു ദിലീപൻ കലവില്ലാമായി നന്ദിനിയെ പിൻതുടന്നു. ഇളമ്പല്ല പുരുട്ടിക്കൊടുത്തു ചൊരിഞ്ഞുകൊടുത്തു കാട്ടിച്ചകളെ ആട്ടിയും സ്വൈരസഞ്ചാരത്തിനു ഭംഗം വരുത്താതെ നന്ദിനിയെ പ്രീതിപ്പെടുത്തുന്നതിൽത്തന്നെ നിരന്തരം ശ്രദ്ധിച്ചു. സന്ധ്യയടുത്തപ്പോൾ രണ്ടു പേരും മടങ്ങി. സുഭക്ഷിണ അവരെ എതിരേറ്റു നന്ദിനിയെ പ്രദക്ഷിണംവെച്ചു നമസ്കരിച്ചു പുജിച്ചു. ദിലീപൻ അരുന്ധതീവസിഷ്ഠന്മാരെ വന്ദിച്ചു. രാത്രി നന്ദിനിയുടെ അടുക്കൽത്തന്നെ

യാണു് ദിലീപൻ കിടന്നുറങ്ങിയതു്. ഇങ്ങനെ വ്രതപൂർവ്വം നന്ദിനിയെ ശുശ്രൂഷിച്ചുകൊണ്ടു സുഭക്ഷിണാദിലീപന്മാർ ഇരുപത്തൊന്നുദിവസം കഴിച്ചുകൂട്ടി. പിറ്റേ ദിവസം നന്ദിനി ദിലീപനെ ഒരു മായ പ്രയോഗിച്ചു് ഒന്നു പരീക്ഷിക്കാൻ തീർച്ചയാക്കി. അന്നു നന്ദിനി ഹിമാലയത്തിലെ പുല്ലുള്ള ഒരു ഗുഹയിലേക്കു കടന്നു. പെട്ടെന്ന് ഒരു സിംഹം ചാടിവന്നു് നന്ദിനിയെ പിടികൂടി. ദിലീപൻ സിംഹത്തെ വധിക്കുന്നതിനു് ആവനാഴിയിൽനിന്നു അമ്പു വലിച്ചെടുക്കാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ വലത്തെ കയ്യു് അവിടെ സ്ക്ലംഭിച്ചുപോയി. സിംഹം മനുഷ്യവരക്കിൽ പറഞ്ഞു—‘രാജാവേ! അങ്ങയുടെ അമ്പു് എന്നിൽ ഫലിക്കില്ല. ഞാൻ ശിവകീരനാണു്. കുംഭോദരൻ എന്നാണു് പേർ. പാർവ്വതി നട്ടുവളത്തിയ ആ കല്പവൃക്ഷത്തിനു കാട്ടാനയുടെ ശല്യം വരാതിരിക്കാൻ കാവലിനു നിയോഗിച്ചിട്ടുള്ളതാണു്. യഥാകാലം സമീപത്തിൽ വന്നുചേരുന്ന ജീവികളാണു് എനിക്കു ഭക്ഷണം. ഇന്നാത്ത ഭക്ഷണത്തിനു ഈ പശുവിനെ പരമേശ്വരൻ വരുത്തിത്തന്നതാണു്. അങ്ങു മടങ്ങി പോയിക്കൊള്ള. അപ്പോൾ ദിലീപൻ പറഞ്ഞു—‘ഞങ്ങു് എന്നെ ഭക്ഷിച്ചുകൊള്ള. ഗുരുവിന്റെ ഈ പശുവിനെ വിട്ടയക്കാൻ ഭയപ്പെടാത്തവനാണു്. സിംഹം പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. ‘ഒരു പശുവിനുവേണ്ടി, അപ്പോഴപ്പോൾ പ്രജാപാലനം നടത്തുന്ന ഒരു രാജാവു നശിക്കുകയോ? കോടിക്കണക്കിൽ നല്ല പശുക്കളെ കൊടുത്തു ഗുരുവിനെ പ്രീതിപ്പെടുത്തുവാൻ അങ്ങയ്ക്കു സാധിക്കും. അതുകൊണ്ടു വിലപിടിച്ച ഈ ശരീരം രക്ഷിച്ചു് എന്നായി സിംഹം. വീണ്ടും ദിലീപൻ പറഞ്ഞു—‘കാമധേനുവിനൊത്തവളാണു് ഈ പശു. വേറെ പശുക്കളെക്കൊടുത്തു് ഗുരുവിനെ സമാധാനിപ്പിക്കാനാവല്ല. ഞാൻ എന്റെ ശരീരം പകരത്തന്നു് ഈ പശുവിനെ രക്ഷിക്കാൻ കടപ്പെട്ടവനാണു്. എന്റെ കീർത്തി രക്ഷിച്ചു തത്ര. എന്റെ അപേക്ഷ സ്വീകരിച്ചു. സിംഹം സമ്മതിച്ചു. ദിലീപൻ സിംഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ ചെന്നു കമിഴ്ന്നു കിടന്നു. ഉടനെ വിദ്യാധരന്മാർ പുഷ്പചന്ദ്രപെയ്തു. ‘ഉണ്ണീ! എഴുന്നേൽക്കു് എന്നു വാക്കാണു് തുടൻ ദിലീപൻ കേട്ടതു്. എഴുന്നേറ്റു നോക്കിയപ്പോൾ അമ്മയെപ്പോലെ പാൽ പുറത്തി നില്ക്കുന്ന നന്ദിനിയെ മാത്രമേ കണ്ടുള്ളു. സിംഹത്തെകണ്ടില്ല. നന്ദിനി പറഞ്ഞു—‘മകനേ! നിന്റെ ഗുരുഭക്തിയും ഭയവും കണ്ടിട്ടു് എനിക്കു വളരെ സന്തോഷമായി. എന്തു വരമാണു് വേണ്ടതു്? പറഞ്ഞുകൊള്ള. വംശം നിലനിൽക്കാൻ നല്ലൊരു പുത്രനെ കനിഞ്ഞനുഗ്രഹിക്കണമെന്നു പറഞ്ഞു ദിലീപൻ. തന്റെ പാൽ ഓലകുടിയിൽ കുറന്നു കുടിച്ചുകൊള്ളുവാൻ നന്ദിനി പറഞ്ഞു. ‘കുട്ടി കുടിച്ചു ഹോമത്തിനു വേണ്ടതു കുറന്നുടുത്തതിനുശേഷം ഗുരുവിന്റെ സമ്മതത്തോടുകൂടി പാൽ സേവിച്ചാൽ കൊള്ളാമെന്നാണു് എന്നുവേക്ഷിച്ചു ദിലീപൻ. നന്ദിനിക്കു അധികം സന്തോഷമായി. രണ്ടുപേരും മടങ്ങി. വസിഷ്ഠനെയും സുഭക്ഷിണയെയും നന്ദിനിയുടെ അനുഗ്രഹം അറിയിച്ചു. ഹോമം കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം ഗുരുവിന്റെ അനുജന്മയോടുകൂടി പാൽ സേവിച്ചു. പിറ്റേ ദിവസം വസിഷ്ഠൻ സുഭക്ഷിണാദിലീപന്മാരെ രാജധാനിയിലേക്കു യാത്രയാക്കി. മടങ്ങിച്ചെന്നു മന്ത്രിമാരിൽ നിന്നു വീണ്ടും ഭരണം കയ്യേറ്റു. തുടൻ സുഭക്ഷിണ ഗർഭിണിയായി.

മൂന്നാം സർഗ്ഗം

സുക്ഷിണയ്ക്കു ക്രമത്തിൽ ഗർഭം പൂർണ്ണമായി. അഞ്ചു ഗ്രഹങ്ങളും ഉപ്പത്തിൽ നില്ക്കുമ്പോൾ ഉണ്ണിപിറന്നു. ജാതകർമ്മാദികളെല്ലാം വസിപ്പൻതന്നെ വന്നു നിവൃത്തിച്ചു. രാഘവെന്നാണ് പേരിട്ടത്. ഉണ്ണി ക്രമത്തിൽ വളർന്നുവന്നു. ചെറുളാദികർമ്മങ്ങളും വിദ്യാഭ്യാസവും യഥാകാലം നടന്നു. അച്ഛൻതന്നെയാണ് അസ്രുവിദ്യ പഠിപ്പിച്ചത്. രാഘവിനു യൗവനമായി. വിവാഹവും കഴിഞ്ഞു. ദിലീപൻ രാഘവിനെ യുവരാജാവാക്കി അഭിഷേകം ചെയ്തു. അശ്വരക്ഷയ്ക്കു രാഘവിനെ നിയോഗിച്ചു തൊണ്ണൂറ്റൊമ്പതു യാഗം യാതൊരു വിഘ്നവും കൂടാതെ ദിലീപൻ നടത്തി. നൂറ്റാമത്തെ യാഗത്തിൽ ദേവേന്ദ്രൻ യാഗാശ്വത്തെ ഗുഹയായി വന്നപഹരിച്ചു. എന്തുചെയ്യണമെന്നറിയാതെ രാഘ അമ്പരന്നു നിന്നു. അപ്പോഴേയ്ക്കും നന്ദിനി അവിടെയെത്തി. രാഘ നന്ദിനിയുടെ ഗോമുതംകൊണ്ടു കണ്ണു കഴുകി നോക്കിയപ്പോൾ ആയിരം കണ്ണുള്ള ദേവേന്ദ്രൻ കതിരയെ പിടിച്ചുകൊണ്ടു പോകുന്നതു കണ്ടു. രാഘ ധീരസ്വരത്തിൽ ഇന്ദ്രനോടു പറഞ്ഞു— 'ദേവേന്ദ്ര! യാഗത്തിലെ ഒന്നാമത്തെ പങ്കു വഹിക്കുന്ന അങ്ങുതന്നെ അച്ഛന്റെ യാഗം മുടക്കാൻ നോക്കുന്നതെന്താണ്? യാഗം മുടക്കുന്നവൻ നിലയ്ക്കുന്നിടത്തുണ്ടെന്നു അവിടുന്നുതന്നെ ഇങ്ങനെ തുടങ്ങരുത്. അതുകൊണ്ടു അവിടുന്നു ഈ കതിരയെ വിട്ടു തരണം. ഇതു കേട്ടപ്പോൾ ഇന്ദ്രൻ അതുതപ്പുവും മറുപടി പറഞ്ഞു— 'രാജപുത്ര! ഞാൻ മാത്രമേ നൂറ്റയാഗം ചെയ്തിട്ടുള്ളൂ. എന്റെ കീഴ്ത്തി അപഹരിക്കുവാൻ മുതിരുകയാണ് നിന്റെ അച്ഛൻ. എന്നിട്ടു കീഴ്ത്തിയെ രക്ഷിക്കേണ്ടതേണ്ടു അതാണ് ഞാൻ കതിരയെ അപഹരിക്കാൻ കാരണം. ഈ കതിരയെ വിട്ടുതരില്ല, രാഘ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. 'ഇതു റപ്പാണെങ്കിൽ യുദ്ധത്തിനൊരുങ്ങിക്കൊള്ള. രാഘവിനെ തോല്പിക്കാതെ മീടുന്നവാൻ വിചാരിക്കേണ്ട' ഇത്രയും പറഞ്ഞു ഇന്ദ്രന്റെ മാറിനു നേരെ ഒരമ്പയച്ചു. രാഘവിന്റെ മാറിടത്തിൽ ഇന്ദ്രനും ഒരമ്പുതറച്ചു. തുടർന്നു രണ്ടുപേരും പൊരിഞ്ഞു യുദ്ധം ചെയ്തു. ഒടുവിൽ രാഘ ഇന്ദ്രന്റെ വീല്ലിന്റെ ഞാൺ മുറിച്ചു. ഇന്ദ്രൻ കോപിച്ചു വ്രജംതന്നെ പ്രയോഗിച്ചു. രാഘ വീണു. ഉടനെ പിടഞ്ഞെഴുന്നേറ്റു വീണ്ടും ഇന്ദ്രനോടു നേരിട്ടു. രാഘവിന്റെ വീര്യം കണ്ടു ഇന്ദ്രൻ സന്തുഷ്ടനായി. കതിരയൊഴികെ എന്തുവേണമെങ്കിലും കൊടുക്കാമെന്നു പറഞ്ഞു. അപ്പോൾ രാഘ പറഞ്ഞു— 'നൂറ്റാമത്തെ യാഗത്തിന്റെ പൂർണ്ണഫലം അച്ഛനു ലഭിക്കണം. ആ വിവരം അവിടുത്തെ ഒരു ദൂതൻ ചെന്നു അച്ഛനെ അറിയിക്കുകയും വേണം.' ഇന്ദ്രൻ സമ്മതിച്ചു. രാഘ തിരിച്ചെത്തുന്നതിന്നു മുമ്പുതന്നെ ദിലീപൻ ഇന്ദ്രതനിൽനിന്നു വർത്തമാനമെല്ലാമറിഞ്ഞിരുന്നു.

പിന്നെ ദിലീപൻ മകനു രാജ്യംകൊടുത്തു പത്നിയായ സുക്ഷിണയോടുകൂടി തപോവനത്തിൽ ചെന്നുകൂടുകയും ചെയ്തു.

നാലാം സർഗ്ഗം

രഘു തനിക്കു കിട്ടിയ രാജ്യത്തു പുതിയ ഭരണക്രമങ്ങളെല്ലാം എപ്പെടുത്തി. കറച്ചുകാലത്തിനുള്ളിൽ ജനങ്ങളെയെല്ലാം രഞ്ജിപ്പിച്ചു യഥാർത്ഥ രാജാവായിത്തീർന്നു. അടുത്ത വഷ്കാലം കഴിഞ്ഞു ശരൽക്കാലം വന്നപ്പോൾ രഘു ദിഗ്വിജയത്തിനു പുറപ്പെടാൻ നിശ്ചയിച്ചു. സൈന്യ സന്നാഹംചെയ്തു നേരെ കിഴക്കോട്ടാണ് ആദ്യം പുറപ്പെട്ടത്. കിഴക്കൻ രാജ്യങ്ങളെയെല്ലാം ജയിച്ചു കിഴക്കെ കടൽക്കരയിലെത്തി തെക്കോട്ടു തിരിച്ചു. സുഹൃത്തു കിഴക്കേ, വംഗന്മാരെ ഉന്മൂലനംചെയ്തു. ഉല്ലാലന്മാരുടെ സഹായത്തോടെ കലിംഗരാജ്യത്തെത്തി. എതിർത്തുവന്ന കലിംഗ രാജാവിനെ യുദ്ധംചെയ്തു തോല്പിച്ചു മലയപർവ്വതംവഴിക്കു തെക്കു പാണ്ഡ്യ രാജ്യത്തെത്തി. പാണ്ഡ്യരാജാക്കന്മാർ കപ്പം കൊടുത്തു കീഴടങ്ങി. മലയം ദുർഗ്ഗം സഹ്യം എന്നീ പർവ്വതങ്ങൾ കടന്നു കേരളത്തിലൂടെ പടിഞ്ഞാറു നീങ്ങി അപരാന്തരാജ്യത്തു ചെന്നുചേർന്നു. അവിടത്തെ രാജാവും കപ്പം നല്കി. പിന്നെ പാരസീകരാജ്യത്തെത്തി. അവിടത്തെ രാജാക്കന്മാരുമായി യുദ്ധംവേണ്ടിവന്നു. യുദ്ധത്തിൽ അനേകംപേർ മരിച്ചു. ബാക്കി യുള്ളവർ രഘുവിനെ ശരണം പ്രാപിച്ചു. തുടൻ വടക്കോട്ടു പുറപ്പെട്ടു. ഇണന്മാരെയും കാംബോജന്മാരെയും കീഴടക്കി ഹിമാലയം കയറി. അവിടെ പർവ്വതീയഗണങ്ങളുമായി യുദ്ധംചെയ്തുകൊണ്ടു. പിന്നെ ഉത്സവ സങ്കേതന്മാരെയും തോല്പിച്ചു. ഒടുവിൽ കാമരൂപരാജാവും കീഴടങ്ങി. ഇങ്ങനെ ദിഗ്വിജയം പൂർണ്ണമാക്കി രഘു മടങ്ങിയെത്തി. ഉടനെ വിശ്വജിത്ത് എന്ന യാഗം നടത്തി. അതിന്റെ അവസാനത്തിൽ രഘു താൻ നേടിയതും തനിക്കു മുന്പുള്ളതുമായ ധനം മുഴുവനും ദാനം ചെയ്തു. വിശ്വജിത്തിനു സകല രാജാക്കന്മാരും വന്നിരുന്നു. അവർ രഘുപത്രികയെ വന്ദിച്ചു മടങ്ങി.

അഞ്ചാം സർഗ്ഗം

രഘു വിശ്വജിത്തുയാഗത്തിൽ സർവ്വസ്വവും ദക്ഷിണചെയ്തിരിക്കുമ്പോഴാണ് വരതന്റെ മഹാപ്രതിഷ്ഠയുടെ ശിഷ്യനായ കൊത്സൻ ഗുരുദക്ഷിണയ്ക്കു പതിനാലുകോടി പണം ചോദിക്കുവാൻ വന്നത്. മൺകിണ്ടിയിൽ അപ്രാപ്യമായി രഘു എതിരേല്ക്കാൻ ചെല്ലുന്നതു കണ്ടപ്പോൾത്തന്നെ കൌത്സനു കാൽപ്പം മനസ്സിലായി. അദ്ദേഹം ഒന്നും പറയാതെ പുറപ്പെടാൻ പ്രാപിച്ചു. ഗുരുദക്ഷിണയ്ക്കു എന്താണ്, എത്രയാണ് വേണ്ടതെന്നു ചോദിച്ചു. കൌത്സൻ പറഞ്ഞു—ഞാൻ ഗുരുവിനോടു പതിനാലുവിദ്യയാണു പഠിച്ചത്, ഗുരുദക്ഷിണ എന്താണ് വേണ്ടതെന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചു, ഗുരുദക്ഷിണയോടുകൂടെയുള്ള എന്റെ ശുശ്രൂഷയാൽത്തന്നെ സത്തുഷ്ണനാണെന്നു പറഞ്ഞു. എന്തെങ്കിലും ദക്ഷിണചെയ്തേ കഴിയൂ എന്നു ഞാൻ നിബ്ബന്ധിച്ചു. ഗുരുവിനു കോപംവന്നു 'പതിനാലു വിദ്യയ്ക്കു പതിനാലുകോടി പണം കൊണ്ടുവാ' എന്നു പറയുകയും ചെയ്തു. 'രണ്ടു മൂന്നു ദിവസം ഇവിടെ അഗ്നിശാലയിൽ താമസിക്കൂ. ഞാൻ ഒന്നു പരിശ്രമിച്ചു നോക്കട്ടെ' എന്നു കൌത്സനോടു പറഞ്ഞു രഘു വൈശ്രവണന്റെ നേരെ

യുദ്ധത്തിനുപോവാൻറു. ആയുധങ്ങൾ ഒരുക്കിവെച്ചു. തേർ തയ്യാറാക്കി നിൽക്കി. പിറേ ദിവസം പുറപ്പെടാനും നിശ്ചയിച്ചു. എന്നാൽ നന്നെ രാവിലെ ഭണ്ഡാരപ്പുരയിലെ ജോലിക്കാർ വന്നുപറഞ്ഞു— ഭണ്ഡാരപ്പുരയിൽ ഒരു പൊന്മഴയുണ്ടായിരിക്കുന്നുവെന്നു്. വൈശ്രവണനിൽനിന്നു കിട്ടിയ ആ ധനം മുഴുവനും രാജ്യം കൊടുത്തു. കൊടുത്ത സന്തോഷിച്ചു് അനുഗ്രഹിച്ചു 'അങ്ങയ്ക്കു അനുരൂപനായ പുത്രനുണ്ടാവട്ടെ' എന്നു്. അതിന്റെ ഫലമായി രാജാവിനു പുത്രൻ ജനിച്ചു — അജൻ. അജന്റെ വിദ്യാഭ്യാസമെല്ലാം കഴിഞ്ഞു യൌവനം തികഞ്ഞിരിക്കുന്ന കാലത്തു വിദർഭരാജാവിൽനിന്നു ഇന്ദുമതിസ്വയംവരത്തിനുള്ള ക്ഷണംകിട്ടി. അദ്ദേഹവുമായിട്ടുള്ള ബന്ധുത്വം നല്ലതാണെന്നു കരുതി രാജ്യം പുത്രനെ വിദർഭരാജാവിനായിലേക്കു യാത്രയാക്കി. കാടുവഴിക്കായിരുന്നു യാത്ര. നമ്മുമാനദിയുടെ കരയ്ക്കു വിശ്രമിക്കാൻ കൂടാരമടിച്ചു. പെട്ടെന്നു ആ നദിയിൽനിന്നു ഒരു കാട്ടാന കയറി കൂടാരത്തിനേറെ കയറി. സൈന്യം പരിഭ്രമിച്ചു. അജകുമാരൻ ആ കാട്ടാനയുടെ മസ്തകത്തിൽ ഒരുമ്പുത്തു. പെട്ടെന്നു ആ ആന ഒരു ഗന്ധർവ്വനായിമാറി. ഗന്ധർവ്വൻ പറഞ്ഞു— 'ഞാൻ പ്രിയംവദനെന്ന ഗന്ധർവ്വകുമാരനാണു്. എന്റെ അഹങ്കാരം നിമിത്തം മരുഗ്രമഹർഷി ശപിച്ചു് എന്നെ ആനയാക്കി. ഞാൻ പിന്നെ കാലുപിടിച്ചപ്പോൾ 'അജൻ നിന്റെ മസ്തകം പിളരും. അന്നു ശാപം തീരും' എന്നു ശാപമോക്ഷവും തന്നു. എന്റെ ശാപം തീർത്തുതന്നതിനു് ഒരു പ്രത്യുപകാരം ചെയ്യണമെന്നുണ്ടു്. സംഭോഹനമെന്ന ഗാന്ധർവ്വസംഘം ഞാൻ ഉപദേശിച്ചതരാം.' പ്രിയംവദൻ അജൻ സംഭോഹനസംഘം ഉപദേശിച്ചു മടങ്ങി. അജൻ വിദർഭരാജാവിനായിലേക്കു പോയി.

വിദർഭരാജാവു് അജനെ വേണ്ടവിധത്തിൽ എതിരേറ്റു സ്വീകരിച്ചു. താമസത്തിനു വിശേഷപ്പെട്ട ഭവനവും മറ്റും ഏല്പാടച്ചെല്ല. പിറേ ദിവസം രാവിലെ സ്തുതിപാഠകന്മാരുടെ പ്രഭാതവർണ്ണനപരമായ സ്തുതി കേട്ടാണു് അജൻ ഉണർന്നു്. പ്രഭാതകൃത്യങ്ങളെല്ലാം നിർവ്വഹിച്ചു് അണിഞ്ഞൊരുങ്ങി സ്വയംവരസദസ്സിലേക്കു പുറപ്പെടുകയും ചെയ്തു.

ആറാം സർഗ്ഗം

അജൻ ചെന്നപ്പോൾ സ്വയംവരമണ്ഡപത്തിൽ രാജാക്കന്മാർ സിംഹാസനങ്ങളിൽ രണ്ടു വരിയായി നിരന്നിരിക്കുന്നു. വിദർഭരാജാവു് അജനെയും ഒരു സിംഹാസനത്തിൽ കൊണ്ടുപോയിരുത്തി. സ്തുതിപാഠകന്മാർ രാജാക്കന്മാരെ സ്തുതിക്കുന്നു. ധൃപഗന്ധം ഏങ്ങും പരക്കുന്നു. ശംഖും പെരുമ്പറയും മുഴങ്ങുന്നു. ആ സമയത്തു ഒരു പല്ലക്കിൽ ഇന്ദുമതി പരിവാരങ്ങളോടുകൂടി സ്വയംവരശാലയിലെത്തി. മുഖിൽ, എല്ലാ രാജാക്കന്മാരെയും പരിചയപ്പെടുത്തിക്കൊടുക്കുവാൻ വിദഗ്ദ്ധയായ സുനന്ദയുമുണ്ടു്. സുനന്ദ ഓരോരുത്തരെയായി പരിചയപ്പെടുത്താൻ തുടങ്ങി. മഗധരാജാവു് അംഗരാജാവു് അവന്തിരാജാവു് അരൂപരാജാവു് ശൂരസേനരാജാവു് കലിംഗരാജാവു് പാണ്ഡ്യരാജാവു് എന്നീ ഏഴു രാജാക്കന്മാരെ

യഥാക്രമം സുനന്ദ പരിചയപ്പെടുത്തി. അവരിലൊന്നും ഇന്ദുമതിയുടെ മനസ്സ് പതിഞ്ഞില്ല. എട്ടാമതു അജന്റെ അടുക്കലെത്തി. അജനെ കണ്ട ഉടനെ ഇന്ദുമതി ആ സർപ്പാംഗസുന്ദരനാൽ ആകൃഷ്ടയായി. കാര്യം മനസ്സിലാക്കിയ സുനന്ദ അജന്റെ വംശചരിത്രം വിസ്തരിച്ചതന്നെ വിവരിച്ചുകൊടുത്തു. ഇന്ദുമതി സമ്മതം സൂചിപ്പിച്ചു. അജനെ മാലയിട്ടു സ്വീകരിച്ചു. അജനും കൃതാർത്ഥനായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പക്ഷത്തിലുള്ളവർ സന്തോഷിച്ചു. മറ്റു രാജാക്കന്മാരുടെയെല്ലാം മുഖം മങ്ങുകയും ചെയ്തു.

ഏഴാം സർഗ്ഗം

വിദർഭരാജാവ് വരനായ അജനെയും വധുവായ സഹോദരി ഇന്ദുമതിയെയും കൂട്ടി പുരപ്രവേശത്തിനൊരുങ്ങി. രാജാക്കന്മാരെല്ലാം അവരുടെ പടകുടാരത്തിലേക്കും പോയി. അജൻ പിടിയൊന്നപ്പറത്തായിരുന്നു. ഇന്ദുമതി പല്ലക്കിലും. രണ്ടു പേരും രാജവിമിയിലൂടെ വിദർഭരാജാവിന്റെ ഗൃഹത്തിലെത്തി. അവിടെ പുരോഹിതന്റെ ഉപദേശമനുസരിച്ച് അഗ്നി സാക്ഷികമായി പാണിഗ്രഹണംമുതൽ ലാജഹോമമടക്കമുള്ള കർമ്മങ്ങളെല്ലാം വേണ്ടവിധത്തിൽ നടന്നു.

സ്വയംവരത്തിനു വന്നിരുന്ന രാജാക്കന്മാരെല്ലാം യാത്രപറഞ്ഞു മടങ്ങി. അവർ തമ്മിൽ പറഞ്ഞൊറ്റതു അജൻ മടങ്ങിപ്പോകുന്ന വഴി തടഞ്ഞുനിന്നു. രഘു ദിഗ്ജയത്തിൽ തങ്ങളെ തോല്പിച്ചതിൽ വിരോധമുള്ള അവർക്കു രഘുപുത്രന്റെ സ്ത്രീരത്നലഭം സഹിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. അവർ ഒന്നിച്ച് അജനെ എതിർക്കാൻ ഉറച്ചു.

വിദർഭരാജാവ് ഇന്ദുമതിയോടൊപ്പം അജനെ യാത്രയാക്കി. വഴിക്കു വെച്ച രാജാക്കന്മാർ അജനെ തടഞ്ഞു. അച്ഛന്റെ മന്ത്രിയെയും കുറെ സൈന്യങ്ങളെയും ഇന്ദുമതിയുടെ രക്ഷയ്ക്കു നിയോഗിച്ചു നിൽക്കി അജൻ രാജസൈന്യത്തോടു നേരിട്ടു. അതിയേങ്കരമായ യുദ്ധം നടന്നു. സകല രാജാക്കന്മാരും കിണഞ്ഞു പൊരുതി. അജന്റെ സൈന്യം തോറ്റു പിന്മാറി. അജൻ ഒറ്റയ്ക്കു നിൽക്കി. ഒടുവിൽ അജൻ പ്രിയംവദനിൽനിന്നു ലഭിച്ച സമ്മോഹനാസ്രം പ്രയോഗിച്ചു രാജസൈന്യത്തെ മുഴുവൻ ഉറക്കി. ജയശംഖം വിളിച്ചു. ശംഖുവിളി കേട്ടപ്പോൾ ഓടിപ്പോയ സൈന്യങ്ങളെല്ലാം മടങ്ങിവന്നു. അജൻ ഇന്ദുമതിയെ പെന്മാശ്വസിപ്പിച്ചു. വിജയിയായി മടങ്ങി. രഘു പുത്രനെ അഭിനന്ദിച്ചു.

എട്ടാം സർഗ്ഗം

രഘു വിവാഹംകഴിഞ്ഞു വന്ന പുത്രനു രാജ്യഭാരവും ഏല്പിച്ചുകൊടുത്തു. അജൻ അച്ഛനെപ്പോലെതന്നെ രാജ്യഭരണം നടത്താൻ തുടങ്ങി. പൗരന്മാരെല്ലാം വളരെ സന്തോഷിച്ചു. പുത്രനു ജനങ്ങളിൽ പ്രതിഷ്ഠ ലഭിച്ചുവെന്നു കണ്ടപ്പോൾ രഘു തപോവനത്തിലേക്കു പോവാൻ തുടങ്ങി. തന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചു പോകരുതെ എന്നു് അജൻ അച്ഛന്റെ കാക്കൽ വീണപേക്ഷിച്ചു. പുത്രന്റെ അഭ്യർത്ഥന രഘു കൈക്കൊണ്ടു. നഗരത്തിനു പുറത്തു

സന്യാസാശ്രമം സ്വീകരിച്ച ശാന്തജീവിതം നയിച്ചുകൊണ്ടു കഴിച്ചുകൂട്ടാമെന്നൊരു തുടർന്ന് അജൻ മന്ത്രിമാരുമായി യോജിച്ച ശത്രുക്കളെ കീഴടക്കി. രാജ്യം യോഗിമാരോടു ചേർന്നു ഇരുന്നിരുന്നെങ്കിലും ഏതാനും വർഷങ്ങൾ അജൻവേണ്ടി അങ്ങനെ കഴിഞ്ഞുകൂടി. പിന്നെ സമാധാനം കൈവന്നു. അതിനാൽപ്പോലും അജൻ കണ്ണീർവാർത്ത ശേഷം കിട്ടിയ ചെൽ.

അജൻ ഒരു പുത്രൻ ജനിച്ചു— ദേശമൻ അതിനുശേഷം ഒരിക്കൽ അജൻ ഇന്ദുമതിയോടുകൂടി ഉദ്യാനത്തിൽ ചെന്നിരിക്കുമ്പോഴായിരുന്നു. ആ കാശമാർഗ്ഗത്തിലൂടെ ഗോകണ്ഠേശ്വരനെ ജേതാക്കൽ പോകുന്ന നാരദന്റെ വീണയിൽ ചാത്തിയിരുന്ന ഒരു ദിവ്യമാല കാറ്റിൽ പറന്നു ഇന്ദുമതിയുടെ മാറിടത്തിൽ പണുവീണു. പെട്ടെന്നു ഇന്ദുമതിയുടെ കണ്ണുകൾ തുറന്നു. ഉടൽ കഴഞ്ഞുവീണു. അജനും ഒപ്പം ബോധംകെട്ടു വീണു. കുറച്ചുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ അജൻ ബോധം വന്നു എഴുന്നേറ്റു. മരിച്ചുകിടക്കുന്ന ഇന്ദുമതിയെ എടുത്തു മടിയിൽ വെച്ചു അജൻ വിലപിക്കാൻ തുടങ്ങി. വളരെനേരം പലതും പറഞ്ഞു കരഞ്ഞു. ഒടുവിൽ സ്വജനങ്ങൾ ചെന്നു അജന്റെ മടിയിൽനിന്നു ഇന്ദുമതിയെ എടുത്തുമാറി. സംസ്കാരം നടത്തി. അജൻ ശേഷക്രിയകളെല്ലാം വേണ്ടുവിധം നിർവ്വഹിച്ചു. സങ്കടത്തോടെ ജീവിച്ചു.

യജ്ഞദീക്ഷിതനായിരുന്ന വസിഷ്ഠൻ ധ്യാനദൃഷ്ടികൊണ്ടു വർത്തമാനമെല്ലാമറിഞ്ഞപ്പോൾ അജനെ ആശ്വസിപ്പിക്കാൻ ഒരു ശിഷ്യനെ സന്ദേശവുമായി പറഞ്ഞയച്ചു. ആ സന്ദേശത്തിൽ ഇന്ദുമതിയുടെ യാഥാർത്ഥ്യവും ജീവിതത്തിന്റെ അസ്ഥിരതയും ഉൾക്കൊണ്ടിരുന്നു.

ഇന്ദ്രൻ തുണബിന്ദു മഹർഷിയുടെ തപസ്സിളക്കാൻ ഹരിണിയെന്ന അപ്സരസ്സിനെ അയച്ചു. അവൾ കൊഞ്ചിക്കഴഞ്ഞു മുറിയിൽ ചെന്നപ്പോൾ തുണബിന്ദു കോപിച്ചു ശപിച്ചു 'നീയൊരു മനുഷ്യസ്ത്രീയായിപ്പോകട്ടെ, അവൾ താൻ നിരപരാധയാണെന്നു മഹർഷിയെ അറിയിച്ചു. അപ്പോൾ ശാന്തനായ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു—ദിവ്യപുഷ്പം കണ്ടാൽ ശാപം തീരമെന്ന്. ഹരിണിയാണു് ഇന്ദുമതി. കാറ്റിൽ പറന്നെത്തിയ ദിവ്യപുഷ്പമാല കണ്ടപ്പോൾ ശാപം തീർന്നു ഹരിണി ദേവലോകത്തെത്തുകയും ചെയ്തു. ഇതാണു് ഇന്ദുമതിയുടെ കഥ.

ഉപദേശം കേട്ടിട്ടും അജന്റെ ഭാര്യഭർത്താ കറഞ്ഞില്ല. എട്ടുകൊല്ലം മകൻ ദേശമൻവേണ്ടി എങ്ങനെയോ ജീവിച്ചു. അവസാനം മാരാരോഗം പിടിപെട്ടു. പുത്രനെ രാജ്യഭാരംമേല്പിച്ച്, ഗംഗാസരയുസംഗമതീർത്തിൽ ദേഹത്യാഗംചെയ്തു അജൻ സ്വർഗ്ഗം പ്രാപിക്കുകയും ചെയ്തു.

ഒമ്പതാം സർഗ്ഗം

ദേശമൻ രാജ്യഭരണം തുടങ്ങി. അച്ഛന്റെയും മുത്തച്ഛന്റെയും ഭരണപാരമ്പര്യം നിലനിർത്തി. കൗസല്യ കൈകേയി സുമിത്ര എന്ന മൂന്നു പത്നിമാരെയും ലഭിച്ചു. ഭൂമി മുഴുവൻ ജയിച്ചു. സ്വർഗ്ഗത്തിൽ ദേവേന്ദ്രൻ യാഗത്തിൽ അസുരരെ ജയിക്കാൻ സഹായത്തിനു പോവുകയുമുണ്ടായി. യാഗങ്ങളും പലതു ചെയ്തു.

ഒരു വസന്തകാലം. ശേരമൻ വിനോദകൈതകുത്താൽ രാജ്യഭാരം മന്ത്രിമാരെ ഏല്പിച്ചു നായാട്ടിനു പുറപ്പെട്ടു. ഏറെ നാൾ വേട്ടയാടി നടന്നു. ഒരു ദിവസം കുതിരപ്പാത്തു് ഓരയ്ക്കു കൂട്ടം തെറ്റിപ്പോയി തമസാ നദീതീരത്തെത്തി. അവിടെ നദിയിൽനിന്നു് ഉച്ചത്തിൽ ഒരു ശബ്ദം കേട്ടു. ആനയുടെ ചിന്നുവിളിയാണെന്നു തെറ്റിദ്ധരിച്ചു. ശബ്ദം കേട്ടു ദിക്കിലേക്കു ഒരമ്പയിച്ചു. ഉടനെ "അയ്യോ അച്ഛാ" എന്ന നില വിളിയാണു് കേട്ടതു്. ചെന്നു നോക്കിയപ്പോൾ കണ്ടതു് അമ്പു തറച്ചു വീണു കിടക്കുന്ന ഒരു മുനികുമാരനെയാകുന്നു. വസ്ത്രമാനമനോഷ്ടിച്ചു പോൾ അതൊരു വൈശ്യമുനിയുടെ പുത്രനാണെന്നും കണ്ണു കാണാത്ത അച്ഛനുമൊക്കെ വെള്ളത്തിനു വന്നതായിരുന്നുവെന്നും കടത്തിൽ വെള്ളം നിറയുന്ന ശബ്ദമാണു് താൻ കേട്ടതെന്നും അറിഞ്ഞു് അത്യന്തം പശ്ചാത്തപിച്ചു. മുനികുമാരനെ താങ്ങിപ്പിടിച്ചു് അച്ഛനമ്മമാരുടെ അടുക്കലേക്കു കൊണ്ടുപോയി. അവരെ വിവരമറിയിച്ചു. മുനികുമാരൻ മരിച്ചു. അങ്ങയ്ക്കും പുത്രഭവംകൊണ്ടു മരിക്കാനിടവരുമെന്നു വൃദ്ധൻ ശേരമനെ ശപിച്ചു. പുത്രനില്ലാത്ത തനിമു് ഈ ശാപവും ഒരനുഗ്രഹമാണെന്നു കരുതിയും എന്നാലും ഇങ്ങനെ ഒരു പാപം വന്നുപെട്ടുവല്ലോ എന്നു പശ്ചാത്തപിച്ചു. ശേരമൻ മടങ്ങി.

പത്താം സർഗ്ഗം

വളരെക്കാലത്തേക്കു ശേരമനു സന്തതിയുണ്ടായില്ല. പ്രശ്നശൃംഗാദി മഹാ ഷിമാരുടെ ആഭിമുഖ്യത്തിൽ പുത്രകാമേഷ്ടിയെന്ന യാഗം ചെയ്യാൻ തുടങ്ങി.

അക്കാലത്തു ദേവന്മാർ പാലാഴിയിൽച്ചെന്നു വിഷ്ണുവിനോടു രാവണാദിരാക്ഷസന്മാർ ചെയ്യുന്ന ലോകദ്രോഹമറിയിച്ചു. വിഷ്ണു മറുപടി പറഞ്ഞു— 'ബ്രഹ്മവരം നിമിത്തം രാവണനെ ദേവന്മാർക്കു വധിക്കാൻ പറ്റില്ല. ഞാൻ ശേരമപുത്രനായി ജനിച്ചു രാവണനെ സംഹരിച്ചുകൊള്ളാം' വിഷ്ണുവിന്റെ സഹായത്തിനു വേണ്ടി ഇന്ദ്രാദിദേവന്മാരും ഭൂതരിയിൽ അംശാവതാരംചെയ്തു.

പുത്രകാമേഷ്ടിയുടെ അവസാനത്തിൽ അഗ്നിയിൽനിന്നു് ഒരു പുരുഷൻ പൊൻപാത്രത്തിൽ വിഷ്ണുചൈതന്യത്തിന്റെ അനുപ്രവേശമുള്ള പായസവുമേന്തി പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. ശേരമനു് അതു കൊടുത്തു പത്നിമാരെ സേവിപ്പിക്കാൻപരേശിച്ചു് അന്തർധാനവുംചെയ്തു.

ശേരമൻ പാമ്പുസത്തിൽ പകുതി കൌസല്യയ്ക്കും മറ്റേ പകുതി കൈകേയിയ്ക്കും കൊടുത്തു. അവർ തങ്ങൾക്കു കിട്ടിയതിൽ പകുതിവിതം സുമിത്രയ്ക്കു കൊടുത്തു. അതിന്റെ ഫലമായി പുണ്യലഗ്നങ്ങളിൽ കൌസല്യയിൽ ശ്രീരാമനും കൈകേയിയിൽ ഭരതനും സുമിത്രയിൽ ലക്ഷ്മണശത്രുഘ്നന്മാരും ജനിച്ചു. അവർ വിനീതന്മാരും തേജസ്വികളുമായി വളർന്നു വന്ന യൌവനശ്രേയിലെത്തി.

പതിനൊന്നാം സർഗ്ഗം

ഒരു ദിവസം വിശ്വാമിത്രമഹർഷി വന്നു ദശരഥനോടു, യാഗരക്ഷയ്ക്കു രാമനെ അയച്ചുതരണമെന്നപേക്ഷിച്ചു. മനഃപ്രയാസത്തോടുകൂടെയാണെങ്കിലും ലക്ഷ്മണനോടുകൂടെ രാമനെ അയച്ചുകൊടുത്തു. വിശ്വാമിത്രൻ ഉപദേശിച്ചുകൊടുത്ത ബലാതിബലകളെന്ന വിദ്യകളുടെ പ്രഭാവത്താൽ അവർ വിശപ്പും ദാഹവും ക്ഷീണവും കൂടാതെ ഗുരുവിനെ പിൻതുടർന്നു. വഴിക്കു എതിർത്തുവന്ന താടകയെന്ന രാക്ഷസിയെ രാമൻ ഒരമ്പയച്ച യമലോകത്തിലേക്കയച്ചു. വിശ്വാമിത്രൻ തന്റെ തപോവനത്തിലെത്തി യാഗമാരംഭിച്ചു. രാക്ഷസന്മാർ വിഘ്നത്തിനു മുതിർന്നു. അവരിൽ രണ്ടുപേരായിരുന്നു പ്രധാനികൾ. രാമൻ വായുവ്യാസും പ്രയോഗിച്ചു മാരിചനെ പറപറപ്പിച്ചു. സുബാഹുവിനെ ഒരു കത്തിയമ്പയച്ചു നുറുക്കിയിടുകയും ചെയ്തു.

യാഗം ഭംഗിയായി കഴിഞ്ഞുകൂടി. അവട്ടമസ്സാനാനന്തരം വിശ്വാമിത്രൻ രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ തലയിൽ കൈവെച്ച് അനുഗ്രഹിച്ചു.

മിഥിലയിൽ യജ്ഞമാരംഭിച്ചിട്ടുള്ള ജനകരാജാവു വിശ്വാമിത്രനെ ക്ഷണിച്ചിരുന്നു. അവിടെ വിശേഷപ്പെട്ട വില്ലുണ്ടെന്നു കേട്ടപ്പോൾ കാണാൻ കൌതുകം പ്രദർശിപ്പിച്ച രാമലക്ഷ്മണന്മാരെയും വിശ്വാമിത്രൻ കൂടെ കൊണ്ടുപോയി. പോകുംവഴിക്കു് ഒരാശ്രമത്തിൽ വളരെക്കാലമായി പാറയായിക്കിടന്നിരുന്ന ഗൌതമപതിയായ അഹല്യയ്ക്കു രാമന്റെ പാദപാംസുകൾ ഏല്പുകയാൽ ശാപമോക്ഷംവന്നു പൂർവ്വരൂപം ലഭിക്കുകയുണ്ടായി.

രാമലക്ഷ്മണന്മാരോടുകൂടി വന്ന വിശ്വാമിത്രനെ ജനകൻ എതിരേറു സല്ലരിച്ചു. യാഗം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ വിശ്വാമിത്രൻ ജനകനോടു പറഞ്ഞു—“രാമൻ ഇവിടെയുള്ള വില്ലു് ദനകുണ്ടാൽക്കൊള്ളാമെന്നു് ഞ്ഞേം”. ജനകൻ കിങ്കരസംഘത്തെ അയച്ചു ശൈവചാപം ഏടുത്തുകൊണ്ടുവരിച്ചു. രാമൻ വില്ലെടുത്തു കലയേറി. ഊക്കിൽ വലിച്ചു. വില്ലു മുറിഞ്ഞുപോയി. അതിന്റെ യേങ്കരശബ്ദം പരശുരാമനെ കോപിപ്പിക്കുന്നതായിരുന്നു.

ജനകൻ സന്തുഷ്ടനായി. സീതയെ രാമനു നല്കാൻ തീർച്ചയാക്കി. ദശരഥനു് അയോദ്ധ്യയിലേക്കു വിവരമറിയിക്കാനും ക്ഷണിക്കാനുമായി ആളെ അയച്ചു. ദശരഥൻ ഭരതശത്രുഘ്നന്മാരെയുംകൂടി സൈന്യസമേതം വന്നു. ദശരഥന്റെ നാലു മക്കൾക്കു മിഥിലയിലുണ്ടായിരുന്ന നാലു കന്യകമാരെ വിവാഹംഘടിച്ചുകൊടുത്തു. രാമൻ സീതയെ, ലക്ഷ്മണൻ ഊർമ്മിയെ, ഭരതൻ മാണ്ഡവിയെ, ശത്രുഘ്നൻ ശ്രുതകീർത്തിയെ. വിവാഹം കഴിഞ്ഞു വധുക്കളോടും പുത്രന്മാരോടുംകൂടി ദശരഥൻ മിഥിലയിൽനിന്നു മടങ്ങി.

പെട്ടെന്നു പല ഭൂമിയിത്തങ്ങളും കണ്ടു. തുടർന്നു കപിതനായ പരശുരാമൻ വില്ലമായി മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. ദേശമൻ പരിഭ്രമിച്ചു എതിരേല്ലാൻ ചെന്നതു വകവെക്കാതെ രാമന്റെ നേരെ ചെന്നു. 'നിശിവന്റെ വില്ല വലിച്ചു മുറിച്ചുവല്ലോ. എന്താ വില്ലൊന്നു ഞാണുററി അമ്പു തൊടുത്തു വലിമടക. എന്നാൽ നീ എന്നെ ജയിച്ചതായി ഞാൻ സമ്മതിക്കാം. അല്ലെങ്കിൽ കൈകൂപ്പി എന്നോടു അഭയം യാചിക്കുക' എന്നായി പരശുരാമൻ. ശ്രീരാമൻ ഒന്നു ചിരിച്ചു 'ആ വില്ല വാങ്ങി അതിന്റെ ഒരു തല നിലത്തു കത്തി മറേറത്തല പിടിച്ചു താങ്ങി ഞാണുററി അമ്പു തൊടുത്തു. പരശുരാമൻ ശാന്തനായി. രാമൻ, ബ്രാഹ്മണനെ കൊല്ലുതായ്ക്കയാൽ നിദ്യം പ്രഹരിക്കാതെ പോയിച്ചു—'ഞാൻ ഈ ശരം കൊണ്ടു അങ്ങയ്ക്കു നടക്കാൻ വയ്യാതാക്കുകയോ, സ്വഗ്ഗ്ലോകം ഇല്ലാതാക്കുകയോ ഉവണ്ടതു?' പരശുരാമൻ മറുപടി പറഞ്ഞു—'മനുഷ്യനായ അങ്ങയുടെ വൈഷ്ണവതേജസ്സു കാണാൻവേണ്ടി ഞാൻ അങ്ങയെ കോപിപ്പിച്ചതാണ്. എന്നിങ്കു പുണ്യസ്ഥലങ്ങളിലേക്കു തീർത്ഥയാത്ര ചെയ്യണമെന്നുണ്ട്. എന്നെ നടക്കാൻ വയ്യാതാക്കരുത്. സ്വഗ്ഗ്ലോകം ഇല്ലാതാകുന്നതിൽ എന്നിങ്ങു വേദമില്ല'. ശ്രീരാമൻ സമ്മതിച്ചു. പരശുരാമനെ വന്ദിച്ചു. പരശുരാമൻ ശ്രീരാമനെ അനുഗ്രഹിച്ചു പോയി. ദേശമൻ സതുഷ്ടനായി പുത്രന്മാരോടും വധുക്കളോടുംകൂടി അയോദ്ധ്യയിൽ മടങ്ങിയെത്തുകയും ചെയ്തു.

പന്ത്രണ്ടാം സർഗ്ഗം

ദേശമനു വയസ്സായി. രാജനെ ഭരണമേല്പിക്കാനാലോചിച്ചു. പൌരന്മാർക്കെല്ലാം അതു വളരെ സന്തോഷമായി. എന്നാൽ കൈകേയി അതു തടഞ്ഞു. തനിക്കു തരാമെന്നുററിയുന്ന രണ്ടു വരവും അപ്പോൾ കിട്ടണമെന്നാവശ്യപ്പെട്ടു. രാമൻ പതിന്നാലുകൊല്ലം കാട്ടിൽപോയി താമസിക്കണമെന്നും ഭരതനെ രാജാവാക്കി വാഴിക്കണമെന്നുമാണ് രണ്ടു വരം. അച്ഛന്റെ സത്യം രക്ഷിക്കാൻവേണ്ടി രാമൻ മരവുരി ധരിച്ചു കാട്ടിലേക്കു പോയി. സീതാലക്ഷ്മണന്മാരും ഒപ്പം പോയി. പുത്രവിയോഗദുഃഖത്താൽ ദേശമൻ മരിച്ചു. ഭരതൻ അമ്മാമന്റെകൂടെ കേകയരാജ്യത്തായിരുന്നു. ഭരതൻ, വനപ്പോഴാണ് കാര്യം മനസ്സിലായത്. രാജ്യം സ്വീകരിച്ചില്ലെന്നുമാത്രമല്ല, ചിത്രകൂടവനത്തിൽച്ചെന്നു് അച്ഛന്റെ മരണമറിയിച്ചു രാമനെത്തിരിച്ചു വിളിച്ചു. അച്ഛന്റെ വാക്കു തെറ്റിക്കില്ലെന്നു രാമൻ പറഞ്ഞപ്പോൾ ഭരതനു രാമപാദകകളുമായി മടങ്ങേണ്ടി വന്നു. ഭരതൻ അയോദ്ധ്യയിൽ പ്രവേശിക്കാതെ നന്ദിഗ്രാമത്തിൽപാത്തു്, രാമപാദകകൾവെച്ചു പുജിച്ചു അപയുടെ കീഴിൽ രാജ്യഭരണം നടത്താൻ തുടങ്ങി.

രാമൻ സീതാലക്ഷ്മണന്മാരോടുകൂടി തെക്കോട്ടു യാത്രയാചി. അത്രീ മഹർഷിയെ വന്ദിച്ചു. സീതയെ അപഹരിക്കാൻ വന്ന വിരാധനെ വധിച്ചു. അഗസ്ത്യന്റെ നിയോഗപ്രകാരം പഞ്ചവടിയിൽ പാത്തുവരവേ രാവണന്റെ സഹോദരി ശൂർപ്പണഖ രാമനെ ചെന്നു ഭർത്താവായി വരിച്ചു.

രാമൻ അവളെ ലക്ഷ്മണന്റെ അടുക്കലേക്കയച്ചു, ലക്ഷ്മണനും ഉപേക്ഷിച്ചപ്പോൾ വീണ്ടും രാമനെ ആശ്രയിച്ചു. അപ്പോൾ സീത ചിരിച്ചു. ശുഭ്രവസ്ത്രം കോപം വന്നു. അവൾ രാക്ഷസീരൂപം കൈക്കൊണ്ടു. സീതയ്ക്കു പേടിയായി. ലക്ഷ്മണൻ വാളുരിച്ചെന്നു മൂക്കും ചെവിയുമരിഞ്ഞു സ്ഥാനത്തു ചെന്നു ഖരാദികളെ വിവരം ധരിപ്പിച്ചു. ഖരദുഷ്ഠന്ത്രിശിരസ്സുകളും ആയിരക്കണക്കിൽ രാക്ഷസസൈന്യങ്ങളും രാമന്റെ നേരെ യുദ്ധത്തിനു വന്നു. ലക്ഷ്മണനെ സീതയുടെ രക്ഷയ്ക്കായി ശ്രീരാമനോടൊത്തു അവരെയെല്ലാം നിഗ്രഹിച്ചു.

ശുഭ്രവസ്ത്രം പിന്നെ ചെന്നു ഖരാദിവധംവരെയുള്ള കഥ രാവണനെ അറിയിച്ചു. രാവണൻ, മാരിചനെ പൊന്മാനിന്റെ രൂപത്തിലയച്ചു രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ അകറ്റി സീതയെ അപഹരിച്ചു. അതു തടയാൻ ചെന്ന ജടായുവിനെ രാവണൻ വെട്ടി വീക്ഷി.

സീതയെ തിരഞ്ഞു പുറപ്പെട്ട രാമലക്ഷ്മണന്മാർ ജടായുവിൽനിന്നു മനസ്സിലാക്കി, രാവണനാണ് സീതയെ അപഹരിച്ചതെന്ന്. പിന്നെ കബന്ധനെക്കൊന്നു ചെന്നു സുഗ്രീവനുമായി സഖ്യം ചെയ്തു, തുടന്നു ബാലിയെ വധിച്ചു സുഗ്രീവനെ കാഷ്ഠിന്ധാധിപതിയാക്കി.

സീതാനേഷണത്തിനുപോയ വാനരന്മാരിൽ ഹനുമാൻ സമ്പാതിയിൽനിന്നു സീത ലങ്കയിലുണ്ടെന്ന് മനസ്സിലാക്കി സമുദ്രം ചാടിക്കടന്നു ലങ്കയിൽച്ചെന്നു സീതയെ തിരഞ്ഞു കണ്ടെത്തി രാജാമുഖ്യംകൊടുത്തു രാമസന്ദേശമറിയിച്ചാശ്വസിപ്പിച്ചു പിന്നെ, അക്ഷകുമാരനെക്കൊന്ന് ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ നാഗാസ്രത്താൽ തെല്ലിട ബന്ധിക്കപ്പെട്ടു ലങ്ക ഭംഗിപ്പിച്ചു പോന്നു സീതയുടെ ചുഡാരണം ശ്രീരാമനു നൽകുകയും ചെയ്തു.

ശ്രീരാമൻ വാനരസൈന്യങ്ങളായി പുറപ്പെട്ടു തെക്കേക്കടലിന്റെ കരയ്ക്കെത്തി. അപ്പോഴേക്കു വിഭീഷണൻ രാമനെ വന്നാശ്രയിച്ചു. രാമൻ വിഭീഷണനു ലങ്കാധിപത്യം നല്കാമെന്നു പ്രതിജ്ഞയും ചെയ്തു.

രാമൻ വാനരന്മാരെക്കൊണ്ടു സമുദ്രത്തിനു സേതുബന്ധനം ചെയ്യിച്ച് അതിലൂടെ കടന്നുചെന്നു ലങ്ക വളഞ്ഞു. യേകരമായ യുദ്ധം നടന്നു. മോഘനാദവധവും കുംഭകണ്ഠവധവും കഴിഞ്ഞപ്പോൾ രാവണൻതന്നെ യുദ്ധത്തിനു പുറപ്പെട്ടു. ദേവേന്ദ്രൻ രാമനു തേരയച്ചുകൊടുത്തു. യുദ്ധത്തിൽ നേരിട്ടു കണ്ടപ്പോൾ രാമരാവണന്മാർ പരസ്പരം ബഹുമാനം തോന്നി. നീണ്ട യുദ്ധത്തിനുശേഷം രാമൻ ബ്രഹ്മാസൂത്രംകൊണ്ടു രാവണനെ നിഗ്രഹിച്ചു. ദേവന്മാർ പുഷ്പവഞ്ചം ചെയ്തു.

ശ്രീരാമൻ അഗ്നിശുദ്ധമായ സീതയെ സ്വീകരിച്ചു. വിഭീഷണനു ലങ്കാധിപത്യം നല്കി. വിഭീഷണസുഗ്രീവന്മാരോടും ലക്ഷ്മണനോടുംകൂടി സീതയോടൊപ്പം പുഷ്പകവിമാനത്തിലേറി അയോദ്ധ്യയിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു കയും ചെയ്തു.

പതിമൂന്നാം സർഗ്ഗം

ലക്കയിൽനിന്ന അയോദ്ധ്യയിലേക്കു വിമാനത്തിൽ മടങ്ങുമ്പോൾ കാണുന്ന കാഴ്ചകൾ സീതയ്ക്കു വിപരീതപ്പെട്ടതുകൊണ്ടിരുന്നു, ശ്രീരാമൻ. സേതു, സമുദ്രം, ജനസ്ഥാനത്തിലെ ആശ്രമങ്ങൾ, മാലുവാൻപർവ്വതം, പമ്പാസരസ്സ്, ഗോദാവരീനദി, പഞ്ചവടി, അഗസ്ത്യാശ്രമം, പഞ്ചാപ്പരസ്തീർത്ഥം, സുതീക്ഷ്ണാശ്രമം, ശരഭംഗതപോവനം, ചിത്രകൂടപർവ്വതം, ഗംഗ, അത്രിതപോവനം, ശ്യാമവടം, ഗംഗായമനാസംഗമം, ശ്രംഗിവേരപുരം, സരയൂനദി, ഇവയുടെയെല്ലാം വഴ്ന്നുതൂങ്ങി, ഈ സ്വർഗ്ഗത്തിൽ. സമുദ്രവഴ്ന്നവു ഗംഗായമനാസംഗമവഴ്ന്നവു മറ്റും അതിമനോഹരമാണ്.

രാമാദികൾ വരുന്ന വിപരം ഹനുമാൻ മുൻകൂട്ടിച്ചെന്നു ഭരതനെ അറിയിച്ചു. ഭരതൻ മന്ത്രിപുലനാരോടും പെരുജനങ്ങളോടും കൂടിച്ചെന്നതിനോടു. അങ്ങനെ രാമാദികൾ അയോദ്ധ്യയിൽ മടങ്ങിയെത്തി.

പതിനാലാം സർഗ്ഗം

രാമലക്ഷ്മണന്മാരും സീതയും അമ്മമാരെച്ചെന്നു വന്ദിച്ചു. അവരുടെ ആനന്ദാശ്രുക്കളെക്കൊണ്ടുള്ള അഭീഷേകം ശ്രീരാമൻ ആദ്യം നടന്നു. പിന്നെ വിധിപ്രകാരമുള്ള പട്ടാഭീഷേകവും നടന്നു. അനന്തരം തേരിൽ ഭരതൻ വെൺകൊറാക്കു പിടിച്ചു. ലക്ഷ്മണശത്രുക്കന്മാർ വെഞ്ചാമരം വീശിയും രാജധാനിയിൽ പ്രവേശിച്ചു.

അഭീഷേകാഘോഷമെല്ലാം കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം ശ്രീരാമൻ വിഭീഷണദിരാക്ഷസന്മാരോടും സുഗ്രീവാദിവാനരന്മാരോടുംകൂടി പത്തുപതിനഞ്ചു ദിവസം സുഖമായി താമസിച്ചു. അവരെ യാത്രയാക്കി. പുഷ്പകവിമാനം വൈശ്രവണന്റെ അടുക്കലേക്കു തിരിച്ചയച്ചു.

രാമന്റെ രാജ്യഭാരം തുടങ്ങി. ജനങ്ങളെല്ലാം വളരെ സന്തോഷിച്ചു. ക്രമത്തിൽ സീത ഗർഭിണിയായി. രാമൻ സീതയോടു എന്തിനാണ് ആഗ്രഹമുള്ളതെന്നു ചോദിച്ചു. ഗംഗാതീരത്തിലുള്ള തപോവനങ്ങളെല്ലാം ഒന്നു ചെന്നു കണ്ടാൽക്കൊള്ളാമെന്നുണ്ടെന്നു സീത പറഞ്ഞു. അന്നുതന്നെ ഒരു ചാരനിൽനിന്നു രാമനു മനസ്സിലായി, രാവണഗൃഹത്തിൽ പാർത്തിരുന്ന സീതയെ താൻ സ്വീകരിച്ചതിൽ ചിലക്ഷ് എതിരഭിപ്രായമുണ്ടെന്നു. രാമൻ വളരെ സങ്കടത്തിലായി. ചിന്തയിൽ മുഴുകി. സീതയെ ഉപേക്ഷിക്കാൻതന്നെ ഉറച്ചു. അനുജന്മാരെ വരുത്തി കാര്യമറിയിച്ചു. ലക്ഷ്മണനെ പ്രത്യേകം വിളിച്ചു പറഞ്ഞു, 'സീതയ്ക്കു തപോവനങ്ങളിലേക്കു പോവാൻ ആഗ്രഹമുണ്ട്. അക്കാര്യം പറഞ്ഞു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി വാല്മീകിയുടെ ആശ്രമത്തിനടുക്കൽ വിട്ടിങ്ങുപോന്നേക്കു' എന്ന്. ലക്ഷ്മണൻ അനുസരിക്കാതിരിക്കാൻ കരുതുന്നുണ്ടായില്ല.

സീതയെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി ഗംഗ കടത്തിയാക്കിയതിനുശേഷം ലക്ഷ്മണൻ ജ്യേഷ്ഠന്റെ കല്പന സീതയെ അറിയിച്ചു. സീത ബോധം കെട്ടു വീണു. ലക്ഷ്മണൻ ആശ്വസിപ്പിച്ചു. വാല്മീകിയുടെ ആശ്രമത്തിലേക്കുള്ള വഴി പറഞ്ഞുകൊടുത്ത സീതയെ പ്രക്ഷിണംവെച്ചു നമസ്സരിച്ചു ക്ഷമാപണംചെയ്തു. സീത, രാമനോടും അമ്മമാരോടും പറയേണ്ടതു ലക്ഷ്മണനോടു പറഞ്ഞു. ലക്ഷ്മണൻ മടങ്ങിയ തോടുകൂടി സീത സങ്കടം സഹിക്കാതെ വാവിട്ടു കരഞ്ഞുപോയി.

ഭക്തപുല്ലം ചമരയും കൊണ്ടുവരാൻ പോയിരുന്ന വാല്മീകി കരച്ചിൽ കേട്ടു പാഞ്ഞു ചെന്നു. ധ്യാനദൃഷ്ടികൊണ്ടു കാര്യം മനസ്സിലാക്കി സീതയെ സമാധാനിപ്പിച്ചു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി താപസിമാരുടെകൂടെ പാർപ്പിച്ചു. സീത ആശ്രമജീവിതവുമായി കഴിഞ്ഞുകൂടി.

ലക്ഷ്മണൻവന്നു ജ്യേഷ്ഠനെ വിവരമറിയിച്ചു. ശ്രീരാമനും വളരെയധികം സങ്കടമനുഭവിച്ചു. സീതയെ മറക്കാൻ രാമനു കഴിഞ്ഞില്ല.

ശ്രീരാമൻ, തന്റെ പ്രതിമ പത്മീസ്ഥാനത്തു വെച്ചിട്ടാണ് യാഗം ചെയ്തെന്നു കേട്ടപ്പോൾ സീതയ്ക്കു കറച്ചാശ്വാസമുണ്ടായി. തന്നെത്തോറു മനസ്സിൽനിന്നു ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടില്ലല്ലോ.

പതിനഞ്ചാം സർഗ്ഗം

കാളിന്ദീതീരത്തിൽ പാർന്നു മഹാഷിമാർ ലവണാസുരനെക്കൊണ്ടുളള ഉപദ്രവം ശ്രീരാമനെ വന്നറിയിച്ചു. ശുഭമില്ലാത്ത സമയംനോക്കി വേണം അയാളോടു നേരിടുവാൻ എന്നും അവർ ഉപദേശിച്ചു.

ശ്രീരാമൻ ലവണാസുരനെ കൊല്ലാൻ ശത്രുഘ്നനെ നിയോഗിച്ചു. ശത്രുഘ്നൻ വലിയ സൈന്യത്തോടുകൂടി പുറപ്പെട്ടു. യാത്രയിൽ ഒരു രാത്രി വാല്മീകിയുടെ ആശ്രമത്തിലാണ് താമസമുണ്ടായത്. അന്നുതന്നെയാണ് സീത രണ്ടു പുത്രന്മാരെ- കശലവന്മാരെ- പ്രസവിച്ചതും. സമ്മുഷ്ണനായ ശത്രുഘ്നൻ പിന്നെച്ചെന്നു ശുഭമില്ലാത്ത സന്ദർഭം നോക്കി ലവണാസുരനോടെതിർത്തു. മരം പറിച്ചടിച്ചും പാറ ചുഴക്കി എറിഞ്ഞും മറുമായിരുന്നു, ലവണന്റെ യുദ്ധം. ഒടുവിൽ വൈഷ്ണവാവസ്ത്രം പ്രയോഗിച്ച ശത്രുഘ്നൻ ലവണനെ വധിച്ചു.

കാളിന്ദീതീരത്തിൽ ശത്രുഘ്നൻ മധുരാപുരിസ്ഥാപിച്ചു അവിടെ താമസമാക്കി.

വാല്മീകി കശലവന്മാർക്കു വേദം പഠിപ്പിച്ചതിനുശേഷം അവരെ തന്റെ രാമായണകാവ്യം പാടാൻ ശീലിപ്പിച്ചു.

ശത്രുഘ്നനു ശത്രുഘാതി, സുബാഹു എന്നു രണ്ടു പുത്രന്മാരുണ്ടായി. ശത്രുഘാതിയെ മധുരയിലും സുബാഹുവിനെ വിദിശയിലും രാജാവാക്കി വാഴിച്ചു ശത്രുഘ്നൻ ശ്രീരാമന്റെ അടുക്കലേക്കു മടങ്ങി. സീതയ്ക്കു പുത്രന്മാരുണ്ടായതുകാര്യം താൻ സമയമാവുമ്പോൾ അറിയിച്ചുകൊള്ളുമെന്നു

വാല്മീകി പറഞ്ഞിരുന്നതുകൊണ്ടു ശത്രുഘ്നൻ അക്കാര്യം രാമനോടു പറയുകയുണ്ടായില്ല.

അക്കാലത്തു ഒരു ബ്രാഹ്മണൻ അകാലമൃത്യുവടഞ്ഞ തന്റെ പുത്രനേയും എടുത്തുകൊണ്ടു രാമന്റെ മുമ്പിൽച്ചെന്നു രാമനെ അധീക്ഷേപിച്ചു പറഞ്ഞു. ആ ബ്രാഹ്മണനോടു കറച്ച ക്ഷമിച്ചിരിക്കാൻ പറഞ്ഞു പുഷ്പകവിമാനം സ്മരിച്ചവരുത്തി അതിൽ കയറി രാമൻ യമന്റെനേരെ യുദ്ധത്തിനു പുറപ്പെട്ടു. അപ്പോൾ ഒരുശരീരിവാക്കു കേൾക്കായി. രാജാവേ! പ്രജകളുടെ ഇടയിൽ ദ്രൗർമ്മം നടക്കുന്നുണ്ട്. അത്ഭവേഷിച്ചു പരിഹാരം ചെയ്യാൻ കാര്യം സാധിക്കും. ഇതു കേട്ടപ്പോൾ വേഗത്തിൽ വിമാനത്തിൽക്കേറി തിരച്ചിൽ തുടങ്ങി. ഒരുത്തൻ ചുവട്ടിൽ തീ പുകച്ച ഒരു മരത്തിന്റെ മുകളിൽ തല കീഴ്പ്പോട്ടാക്കി തൂങ്ങിനിന്നു തപസ്സുചെയ്യുന്നതു കണ്ടു. അന്വേഷിച്ചപ്പോൾ ശംഭുക്കെന്ന ശുഭ്രനാണ്, സ്വർഗ്ഗം കിട്ടാൻവേണ്ടി തപസ്സു ചെയ്യുകയാണ് എന്നയാൾ പറഞ്ഞു. തനിക്കധികാരമില്ലാത്ത തപസ്സു ചെയ്യുന്ന ആ ശുഭ്രനെ രാമൻ വധിച്ചു. ശുഭ്രനു സൽഗതി കിട്ടി. ബ്രാഹ്മണപുത്രൻ ജീവിക്കുകയുംചെയ്തു. രാമൻ മടങ്ങുവേൾ അഗസ്ത്യമഹർഷി സമുദ്രത്തരായ ഓലങ്കാരം സമ്മാനിക്കുകയുണ്ടായി.

പിന്നെ രാമൻ കേമമായ ഒരുപ്രമയയാഗം നടത്തി. വിഭീഷണാദിരാക്ഷസന്മാരും സുഗ്രീവാദിവാനരന്മാരും കാഴ്ചകളുമായി വന്നിരുന്നു.

അക്കാലത്തു കശലവന്മാർ ഗുരുനിയോഗമനുസരിച്ച് അങ്ങിങ്ങു രാമായണം പാടി നടന്നിരുന്നു. അതു കേട്ടറിഞ്ഞു രാമനും അവരെ വരുത്തി രാമായണം പാടിച്ചു. അതു കേട്ടപ്പോൾ സദസ്സിന്റെ കണ്ണു നിറഞ്ഞു. രാമന്റെ തനി ഹായയുള്ള ആ ബാലന്മാരെ കണ്ടിട്ടു ജനങ്ങൾക്കു അതുഭൂതമായി. അവർക്കെന്തുവേണമെങ്കിലും നൽകാമെന്ന രാജാവു പറഞ്ഞപ്പോൾ അവർ ഒന്നും വേണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു. അപ്പോൾ ജനങ്ങളുടെ അതുഭൂതം വർദ്ധിച്ചു.

രാമൻ ചോദിച്ചു നിങ്ങളെ ആരാണു പാട്ടു പഠിപ്പിച്ചതെന്ന്. അവർ പറഞ്ഞു—'വാല്മീകി' എന്ന്. രാമനും അനുജന്മാരുംകൂടി വാല്മീകിയെ ചെന്നു കണ്ടു തന്റെ ദേഹമൊഴികെ രാജ്യംമുഴുവനും വാല്മീകിക്കു സമർപ്പിച്ചു. കശലവന്മാർ സീതാസുതന്മാരാണെന്നും സീതയെ സ്വീകരിക്കുമാറാകണമെന്നും വാല്മീകി രാമനോടപേക്ഷിച്ചു. 'സീത എന്റെ മുമ്പിൽവെച്ചു അഗ്നിയിൽ ശുദ്ധി തെളിയിച്ചിട്ടുള്ളതാണ്. ഇവിടെയുള്ള ജനങ്ങൾ അതു വിശ്വസിക്കുന്നില്ല തന്റെ പാതിവ്രത്യത്തെക്കുറിച്ചു സീത ജനങ്ങളെ വിശ്വസിപ്പിച്ചാൽ സീതയെയും പുത്രന്മാരേയും സ്വീകരിക്കാൻ ഞാൻ ഒരുക്കമാണ്', എന്നു പറഞ്ഞു രാമൻ. വാല്മീകി ശിഷ്യന്മാരെ അയച്ചു സീതയെ വരുത്തി.

പിറേ ദിവസം രാമൻ പെരുന്തൊഴെയല്ലാം വരുത്തി. വാല്മീകിയെ വിവരം അറിയിച്ചു. സീതയും പുത്രന്മാരുമായി വാല്മീകി വന്നു. കാവിയവസ്ത്രം ധരിച്ചതന്റെ കാൽക്കലേക്കുമാത്രം നോക്കി വരുന്ന സീതയെ കണ്ടപ്പോൾ സീതയുടെ ശ്രദ്ധി ബോധ്യമായി. ജനങ്ങളെല്ലാം തല താഴ്ത്തി. രാമന്റെ സമീപത്തിൽ പീഠത്തിലിരുന്ന് വാല്മീകി സീതയോടു പറഞ്ഞു— 'മകളേ! തന്റെ കാര്യത്തിൽ ജനങ്ങളുടെ സംശയം തീർത്തുകൊടുക്കൂ' എന്നു്. വാല്മീകി ശിഷ്യൻ ഒഴിച്ചുകൊടുത്ത വെള്ളം വാങ്ങി ആചരിച്ചു സീത സത്യമൊഴി ഉച്ചരിച്ചു— 'വാക്കു മനസ്സു പ്രവർത്തി എന്നിവകൊണ്ടു ഞാൻ ഭർത്താവിനെ തെറ്റിനടന്നിട്ടില്ലെങ്കിൽ വിശ്വംഭരേ! എന്നെ ഉൾക്കൊള്ളേണമേ'. ഇതു പറഞ്ഞു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഭൂമി വിണ്ഡു് അവിടെ ഒരു പ്രഭാമണ്ഡലം പൊങ്ങിവന്നു സിംഹാസനത്തിൽ ഭൂമിദേവി പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. സീതയെ എടുത്തു മടിയ്ക്കിയിരിക്കുന്ന സീത രാമന്റെ കാൽക്കൽത്തന്നെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. 'അരുതേ അരുതേ' എന്നു രാമൻ പറയുമ്പോഴേക്കും ഭൂമിദേവി പാതാളത്തിലേക്കു താണുപോയി. രാമനെ വസിഷ്ഠൻ സമാധാനിപ്പിച്ചു. യാഗം അവസാനിച്ചപ്പോൾ രാമൻ എല്ലാവരെയും സൽക്കരിച്ചയച്ചു.

ഭരതനെ രാമൻ സിന്ധുദേശത്തെ രാജാവാക്കി വാഴിച്ചിരുന്നു. തക്ഷൻ പുഷ്പകലൻ എന്നു ഭരതനു രണ്ടു പുത്രന്മാരുണ്ടായി. അവരുടെ പേരിൽ ഓരോ രാജയാനി സ്ഥാപിച്ചു് അവരെ അവിടെ രാജാവാക്കി വാഴിച്ചിട്ടു ഭരതനും രാമന്റെ സമീപത്തിലേക്കു പോന്നു. അംഗദൻ ചന്ദ്രകേതു എന്നു ലക്ഷ്മണനും രണ്ടു പുത്രന്മാരുണ്ടായി. അവരെ രാമന്റെ നിർദ്ദേശമനുസരിച്ചു ലക്ഷ്മണൻ കാരാപഥരാജാക്കന്മാരാക്കി. കൌസല്യ മുതലായ അമ്മമാരും ക്രമത്തിൽ മരിച്ചു. അവരുടെ ശേഷക്രിയയും കഴിഞ്ഞു.

അക്കാലത്തെ ദിവസം കാലൻ മൂന്നിവേഷത്തിൽ രാമന്റെ അടുക്കൽ എന്തോ സ്വകാര്യം പറയാൻ വന്നു. 'നാം രഹസ്യം പറയുമ്പോൾ ആരെങ്കിലും അവിടെ വരികയാണെങ്കിൽ ആ ആളെ ഉപേക്ഷിക്കണം' എന്നു രാമനോടു ആവശ്യപ്പെട്ടു. രാമൻ സമ്മതിച്ചു. ലക്ഷ്മണനെ കാവൽ നിർത്തി അവർ അകത്തുപോയി സംഭാഷണത്തിലേർപ്പെട്ടു. അപ്പോഴേക്കും ദുർവാസാവു രാമനെ കാണാൻ വന്നു. ദുർവാസാവിന്റെ ശാപം പേടിച്ചു ലക്ഷ്മണൻ രാമനെച്ചെന്നു വിവരമറിയിച്ചു. ജേഷ്ഠന്റെ സത്യത്തിനു ഭംഗം വരാതിരിക്കാൻവേണ്ടി ലക്ഷ്മണൻ സരയുതീരത്തിൽ പോയി യോഗശക്തികൊണ്ടു ദേഹത്യാഗവുചെയ്തു.

രാമൻ കശനെ കശാവതിപുരിയിലും ലവനെ ശരാവതിപുരിയിലും വാഴിച്ചു.

അനുജന്മാരോടുകൂടി രാമൻ വടക്കോട്ടു പുറപ്പെട്ടു. പ്രജകളെല്ലാം പിൻതുടർന്നു. രാമൻ വിമാനത്തിൽ കയറി. പിന്നിൽ വരുന്നവരെല്ലാം സരയുതീരത്ത് മുങ്ങി സ്വർഗ്ഗത്തിലെത്തി.

പതിനാറാം സർഗ്ഗം

ശ്രീരാമാദികളുടെ എട്ടു പുത്രന്മാരിൽ ഏഴു പേരുംകൂടി ജ്യേഷ്ഠനായ കശനേകശാവതിയിൽ പ്രധാനമഹാരാജാവാക്കി വാഴിച്ചു. ഒരു ദിവസം രാത്രിയിൽ കശൻ പാതിരയ്ക്കു ഉണർന്നു. അറയിൽ വിളക്കു കത്തുന്നുണ്ട്. കണ്ണു മിഴിച്ചു നോക്കിയപ്പോൾ വിരഹിണിയുടെ വേഷത്തിൽ ഒരു സ്ത്രീയെ കണ്ടു. ആ സ്ത്രീ കശന്റെ മുമ്പിൽ വന്നു തൊഴുതു. തുറക്കാത്ത മുറിയിൽ അവളെക്കണ്ടു അതുതപ്പെട്ടു ചോദിച്ചു കശൻ—'നീ ആരാണു', ആരുടെ ഭാര്യയാണു', എന്റെ അടുക്കൽ വരാൻ കാരണമെന്തു'?

അവൾ പറഞ്ഞു—'അച്ഛൻ പൌരന്മാരെയുംകൂടി സ്വപദത്തിലേക്കു പോയ പുരിയുണ്ടല്ലോ, ആ അയോദ്ധ്യപുരിയുടെ അധിഭേവതയാണു' ഞാൻ. വിരാഗ്രേസരനായ അങ്ങ ജീവിച്ചിരിക്കെ അളകയെപ്പോലിരുന്ന അയോദ്ധ്യ ഇപ്പോൾ വളരെ സങ്കടത്തിലാണു'. അതു കടായി മാറിയിരിക്കുന്നു. അവിടെ കാട്ടുജന്തുക്കൾ നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അങ്ങ ഈ സ്ഥലം വിട്ടു കലരാജധാനിയായ ആ അയോദ്ധ്യയിലേക്കു പോരണു',.

കശൻ സമ്മതിച്ചു. അയോദ്ധ്യാധിഭേവത അന്തർദ്ധാനംചെയ്തു. കശാവതീപുരി ബ്രാഹ്മണർക്കു ഭാനംചെയ്തിട്ടു കശൻ സൈന്യങ്ങളോടുകൂടി ചെന്നു അയോദ്ധ്യപുരി നവീകരിച്ചു അവിടെ താമസമാക്കി.

അടുത്ത ഗ്രീഷ്മഋതുവിൽ സ്രീകളോടുകൂടി സരയുനദിയിൽ ക്രീഡിക്കാൻ കശനു ഒരു ആഗ്രഹം തോന്നി. അതിനു ഏർപ്പാടു ചെയ്തു. കശൻ പുഴക്കരയിലെത്തി. സ്രീകൾ സരയുവിൽ ചെന്നിറങ്ങി നിന്തിക്കളിക്കാനും തമ്മിൽ വെള്ളം ഊക്കുവാനും തുടിക്കാനും പാടാനും തുടങ്ങി. ഇതെല്ലാം കശൻ വഞ്ചിയിലിരുന്ന് നോക്കിക്കണ്ടു. ഒടുവിൽ കശനും അവരോടൊപ്പം വെള്ളത്തിൽ ഇറങ്ങി ക്രീഡിച്ചു. സ്രീകൾ കശന്റെ നേരെ തകുപ്പിച്ചാങ്കുഴൽകൊണ്ടു കരുതിജലം പീച്ചി അഭിഷേകംചെയ്തു.

മുമ്പു ശംബുക്കവയം കഴിഞ്ഞു മടങ്ങുമ്പോൾ അഗസ്ത്യമഹർഷി രാമനെ സമ്മാനിച്ചതും രാമൻ രാജ്യത്തോടൊപ്പം കശനെ നൽകിയതും ദിവ്യവം ജയപ്രദവുമായ ഒരു കടകമുണ്ടല്ലോ, അതു്, കശൻ സ്രീകളോടൊപ്പം ജലക്രീഡ ചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ അറിയാതെ വെള്ളത്തിൽ വീണുപോയി. ജലക്രീഡ കഴിഞ്ഞു കരയ്ക്കു കയറിനോക്കുമ്പോൾ കടകം കാണാനില്ല. ഉടനെ മുങ്ങൽവീടഗ്ധന്മാരെക്കൊണ്ടു മുങ്ങിത്തപ്പിച്ചു. അവർ വന്നു പറഞ്ഞു—'ഞങ്ങൾ തിരഞ്ഞു നോക്കി. എന്നാൽ കടകം കണ്ടുകിട്ടിയില്ല. വെള്ളത്തിനുള്ളിൽ കയത്തിൽ പാതു്തുവരുന്ന കുമ്പുരുന്നെ നാഗരാജാവു് അതു തട്ടിയെടുത്തിട്ടുണ്ടാവണം'.

ഇതു കേട്ടപ്പോൾ കശൻ കോപിച്ച് നാഗങ്ങളെ നശിപ്പിക്കാൻ വിളിച്ചു. ഗരുഡാസ്യം തൊട്ടു. വെള്ളമാകെ കലങ്ങിമറിഞ്ഞൊളം വെട്ടി. ആ കയത്തിൽനിന്ന നാഗരാജാവ് ഒരു കന്യകയോടുകൂടി കയറി വന്നു. കയ്യിൽ കടകവുമുണ്ടായിരുന്നു. അതു കണ്ടപ്പോൾ കശൻ ഗരുഡാസ്യം പിൻവലിച്ചു.

കമുദൻ വന്നു വന്ദിച്ചു പറഞ്ഞു—‘അവിടന്ന്’ രാമപുത്രനാണെന്നു എനിക്കറിയാം. അവിടുത്തെക്കു തിരുവുള്ളക്കേടുകൾക്കു നന്മയെങ്കിലും ഞാൻ ചെയ്യുമോ? കമുദത്തിന്മേൽ പേരുള്ള എന്റെ ഈ സഹോദരി പന്തടിച്ചു കളിക്കുകയായിരുന്നു അപ്പോൾ അവിടുത്തെ കടകം വന്നു വീഴുന്നതു കണ്ടു കൈതുകുംകൊണ്ടു ഏറ്റുത്തുപോയി. അതിതാ. തന്റെ തെറ്റിനു പ്രായശ്ചിത്തമായിട്ട് ഇവൾ അവിടുത്തെ ശുശ്രൂഷിക്കാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. സ്ഥിതിക്കാതിരിക്കരുത്’ ഇത്രയും പറഞ്ഞു കടകം കാഴ്ചവെച്ചു. കമുദത്തിന്മേൽ വിധിപ്രകാരം അഗ്നിസാക്ഷികമായി വിവാഹം ചെയ്തുകൊടുത്തു.

പതിനേഴാം സർഗ്ഗം

കശൻ കമുദത്തിൽ അതിമിയെന്ന ഒരു പുത്രനുണ്ടായി. അതിമിക്കു യഥാകാലം വിദ്യാഭ്യാസവും വിവാഹവും നടന്നു. അക്കാലത്തു കശൻ ദേവേന്ദ്രൻ യുദ്ധത്തിൽ സഹായിക്കാൻ സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു പോയി. അവിടെ വെച്ചു ഭർത്തവ്യമെന്ന അസുരനുമായി യുദ്ധംചെയ്തു രണ്ടാളും മരിച്ചു. കമുദത്തിൽ കശനെ പിന്തുടർന്നു.

മന്ത്രിമാർ അതിമിയെ രാജാവാക്കി വാഴിച്ചു. അതിമിയുടെ അഭിഷേകോത്സവം വളരെ ആഘോഷത്തോടെയാണു് നടന്നതു്. രാജ്യഭരണത്തിൽ അതിനിപുണനായിരുന്നു അതിമി. ശത്രുക്കൾപോലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ നയത്തിൽ സന്തുഷ്ടന്മാരായി. അശ്വമേധയാഗം ചെയ്തു് അതിമി ചക്രവർത്തിയായി.

പതിനെട്ടാം സർഗ്ഗം

അതിമി, പുത്രനായ നിഷധനു രാജ്യം നൽകി സ്വർഗ്ഗാരോഹണം ചെയ്തു. നിഷധനുശേഷം തൽപ്പുത്രനായ നളനാണു് രാജാവായതു്. നളന്റെ പുത്രൻ നല്ലോണു്. പുത്രനെ രാജ്യമേല്പിച്ചു നളൻ വനവാസം സ്വീകരിച്ചു. നല്ലോണിന്റെ പുത്രൻ പുണ്ഡരീകൻ, പുണ്ഡരീകന്റെ പുത്രൻ ക്ഷേമധന്വാപു്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രൻ ദേവാനീകൻ, ദേവാനീകന്റെ പുത്രൻ അഹീനഗ്ര, അഹീനഗ്രവീന്റെ പുത്രൻ പാരിയാത്രൻ, ഇവരെല്ലാം വഴിക്കു വഴി രാജാക്കന്മാരായി. പാരിയാത്രൻ സ്വപുത്രനായ ശിലനെ യുവരാജാവാക്കി വാഴിച്ചു, സുഖഭോഗനിരതനായി ജീവിച്ചു. ശിലനെ തുടർന്നു് ഉന്നാഭൻ, വ്യജ്ഞാഭൻ, ശംഖണൻ, വൃഷിതാശ്വൻ, വിശ്വസഹൻ, ഹരണ്യനാഭൻ, കൌസല്യൻ, ബ്രഹ്മിഷൻ, പുത്രൻ, പുഷ്യൻ, ധ്രുവസന്ധി എന്നിവർ പുത്രപൗത്രക്രമത്തിൻ രാജാക്കന്മാരായി. സ്വപുത്ര

നായ സുദർശനൻ ബാലനായിരിക്കെ ധ്രുവസന്ധി നായാട്ടിനുപോയി സിംഹത്താൽ കൊല്ലപ്പെട്ടു. മന്ത്രിമാർ ആവയസ്സുമാത്രം പ്രായമുള്ള സുദർശനനെ അയോദ്ധ്യായിപതിയാക്കി സിംഹാസനാരോഹണം ചെയ്യിച്ചു. സുദർശന്റെ രാജ്യഭരണം ബാല്യത്തിൽത്തന്നെ തികച്ചു കാര്യക്ഷമമായിരുന്നു. ക്രമത്തിൽ സുദർശനൻ യൗവനത്തിലെത്തി. മന്ത്രിമാർ സുദർശനന്റെ വിവാഹവും നടത്തിച്ചു.

പത്തൊമ്പതാം സർഗ്ഗം

സുദർശനൻ വാർദ്ധക്യമായപ്പോൾ പുത്രനായ അഗ്നിവർണ്ണനെ രാജാവാക്കിവാഴിച്ചു നൈമിഷാരണ്യത്തിൽച്ചെന്ന നിഷ്കാമമായി തപസ്സുനേടാൻ തുടങ്ങി.

അഗ്നിവർണ്ണൻ ഏതാനും വർഷം കലോചിതമാവണ്ണം ഭരണം നടത്തി. പിന്നെ ഭരണം മന്ത്രിമാരെ ഏല്പിച്ചു സ്ത്രീലബ്ധനായി ജീവിക്കാൻ തുടങ്ങി. പാട്ടും ചുറ്റും കളിയുമായങ്ങനെ കഴിഞ്ഞുകൂടി. അന്ത്യപുരത്തിൽനിന്നു പുറത്തു വരാതായി. ആമെങ്കിലും നിർബന്ധമായിക്കാണമെങ്കിൽ ജനലിലൂടെ മാത്രമേ ദർശനം നൽകിയിരുന്നുള്ളൂ. ചിലപ്പോൾ ജലക്രിഡയായാണ്, ചിലപ്പോൾ മദ്യപാനോത്സവമാണ്, ചിലപ്പോൾ വീണവായനയാണ്, ചിലപ്പോൾ നർത്തകികൾക്കു നൃത്തത്തിനു മൃദംഗം വായിച്ചുകൊടുക്കുകയാണ്. ഇങ്ങനെ മറ്റുകാര്യങ്ങളൊന്നും നോക്കാതെ ഓരോ കാമകലാവിലാസങ്ങളുമായി കാലം കഴിച്ചു. കാമോപഭോഗം വർദ്ധിച്ചു വർദ്ധിച്ചു ക്രമത്തിൽ അഗ്നിവർണ്ണൻ ക്ഷയരോഗിയായി മാറി. എന്നിട്ടും കാമാസക്തി ഉപേക്ഷിച്ചില്ല. വൈദ്യന്മാർ പറയുന്നതു അനുസരിച്ചില്ല. ഭുഷം വിളർത്തു. താങ്ങാതെ നടക്കാൻ വയ്യാതായി. സഭാഷണം പതുക്കെയായി. അങ്ങനെ മെല്ലെ മെല്ലെ അഗ്നിവർണ്ണന്റെ ജീവിതം അവസാനിച്ചു. സന്തതിയുണ്ടാകാതെ അദ്ദേഹം ചരമഗതിയടഞ്ഞു.

അപ്പോൾ അഗ്നിവർണ്ണന്റെ സഹധർമ്മിണി ഗർഭിണിയായിരുന്നു. ആ ഗർഭിണിയെ രാജ്ഞിയാക്കി അഭിഷേകംചെയ്തു. രാജ്ഞി വൃദ്ധ മന്ത്രിമാരുമായിട്ടു കൂടിയാലോചിച്ചു രാജ്യം വേണ്ടതുപോലെ പരിപാലിക്കാനും തുടങ്ങി.

രഘുവിംശം

മുഖം

പ്രഥമഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 വാഗത്മാവിവ സംപൂർണ്ണേ വാഗത്പ്രതിപത്തയേ
ജഗതഃ പിതരൗ വന്ദേ പാർവ്വതീപരമേശ്വരൗ.
- 2 ക്വ സ്യുർവ്രഭവോ വംശഃ ക്വ ചാലവിഷയാ മതിഃ
തതീർഷ്വർദ്ദൃസ്തരം മോഹാഭ്യുപേനാസ്മി സാഗരം..
- 3 മന്ദഃ കവിയശഃപ്രാർത്ഥീ ഗമിഷ്യാമ്യപഹാസ്യതാം
പ്രാംശുലഭ്യേ ഫലേ ലോഭാഭ്യുത്സാഹരിവ വാമനഃ.
- 4 അഥവാ കൃതവാഗ്ദ്ധാരേ വംശേന്ദ്രീൻ പൂർവ്വസുരിഭിഃ
മണൗ വഭ്രസമുൽകീർണ്ണ സൂത്രസ്യേവാസ്മി മേ ഗതിഃ.
- 5 സോഹമാജ്ഞശുദ്ധാനാമാഫലോദയകമ്മണാം
ആസ്മദുദക്ഷിതീശാനാമാനാകരഥവർത്തനാം.
- 6 യഥാവിധിഹതാഗ്നീനാം യഥാകാമാച്ചിതാർത്ഥിനാം
യഥാപരാധഭണ്ഡാനാം യഥാകാലപ്രബോധിനാം.
- 7 ത്യാഗായ സംഭൃതാർത്ഥാനാം സ്തയാ മിതഭാഷിണാം
യശസേ വിജിഗീഷുണാം പ്രജായൈ ഗൃഹമേധിനാം.
- 8 ശൈശവേഭ്യസ്തവിദ്യാനാം യൌവനേ വിഷയൈഷിണാം
വാൽകേ മുനിവൃത്തീനാം യോഗേനാന്തേ തന്മത്യജാം.
- 9 രഘുണാമന്വയം വക്ഷ്യേ തന്വാഗ്വിഭവോഽപി സർ
തൽഗുണൈഃ കണ്ണമാഗത്യ ചാപലായ പ്രചോദിതഃ.
- 10 തം സന്തഃ ശ്രോതുമർഹന്തി സദസദ്യക്തിഹേത്വഃ
ഹേന്ദുഃ സംലക്ഷ്യതേ ഹൃന്യൗ വിശുദ്ധിഃ ശ്യാമികാപി വാ.
- 11 വൈവസ്വതോ മന്വന്തോ മാനനീയോ മനീഷിണാം
ആസീന്മഹീക്ഷിതാമാഭ്യഃ പ്രണവശ്ച്യുന്ദസാമിവ.
- 12 തദന്വയേ ശുദ്ധിമതി പ്രസൂതഃ ശുദ്ധിമത്തരഃ
ദിലീപ ഇതി രാജേന്ദുരിന്ദുഃ ക്ഷീരനിധാവിവ.

രഘുവംശം

ഗദ്യവിവർത്തനം

ഒന്നാം സർഗ്ഗം

1. വാക്കും അർത്ഥവും എന്നപോലെ യോജിച്ചിരിക്കുന്നവരും ലോകത്തിന്റെ മാതാപിതാക്കളുമായ പാർവതീപരമേശ്വരന്മാരെ വാക്കും അർത്ഥവും നന്നായറിയുന്നതിനായി ഞാൻ വന്ദിക്കുന്നു.

2. സൂര്യനിൽനിന്നുത്ഭവിച്ച രാജവംശമെവിടെ? അല്ലവിഷയങ്ങളൊന്നും ഗ്രഹിക്കുവാൻ പോന്ന എന്റെ ബുദ്ധിയെവിടെ? ഞാൻ മൂലം തപം നിമിത്തം, കടക്കുവാൻ വിഷമമുള്ള കടലിറമ്പ് ഒരു പൊങ്ങുതടയിലേറി കടക്കുവാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു.

3. മനുബുദ്ധിയായിരിക്കെ കവിയശസ്ത്രം കിട്ടുവാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്ന ഞാൻ ഭീർഘകായന്മാരും എത്താവുന്ന കായം പഠിക്കുവാൻ കയ്യയത്തുന്ന വാമനനെപ്പോലെ പരിഹാസപാത്രമായിത്തീരുന്നതാണ്.

4. ഒരു പക്ഷേ, പ്രാചീനകാലത്തെ കവികളാൽ വാക്കുകൊണ്ടു പ്രവേശം ചോരമുണ്ടാക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഈ വംശത്തിൽ വഭ്രസൂചികൊണ്ടു തുളിച്ചിട്ടുള്ള രത്നത്തിനുള്ളിൽ നൂലിന് എന്നപോലെ എന്നിക്കു പ്രവേശം ലഭിച്ചേക്കാം.

5. അങ്ങിനെയുള്ള ഞാൻ, ജനനം മുതൽക്കേ ശുദ്ധന്മാരും ഫലമുണ്ടാകുന്നതുവരെ പ്രവൃത്തിചെയ്തവരും സമുദ്രമടക്കമുള്ള ഭൂമിക്കധിപന്മാരും സ്വാഗ്ദത്തോളം തേർവഴിയുത്ഥവരും.

6. വിധിപോലെ അഗ്നിയിൽ ഹോമിച്ചവരും അർത്ഥികളെ അവരുടെ ആഗ്രഹം സാധിപ്പിച്ചു സൽക്കരിച്ചവരും അപരാധമനുസരിച്ചു ശിക്ഷനൽക്കിയവരും വേണ്ടസമയത്തു ഉണർന്നവരും.

7. ത്യാഗം ചെയ്യുവാൻവേണ്ടി സമ്പത്തു സഞ്ചയിച്ചവരും സത്യപാലനത്തിനുവേണ്ടി മിതമായി സംസാരിച്ചവരും യശസ്സുവാദനത്തിനുവേണ്ടി വിജയം കാംക്ഷിച്ചവരും പ്രജയ്ക്കുവേണ്ടി ഗൃഹസ്ഥാശ്രമം സ്വീകരിച്ചവരും.

8. ബാല്യകാലത്തു വിദ്യയഭിസിച്ചവരും യൌവനകാലത്തു വിഷയസുഖമനുഭവിച്ചവരും, വാർദ്ധ്യകൃകാലത്തു മുനിവൃത്തിയെടുത്തവരും അവസാനം യോഗംകൊണ്ടു ദേഹത്യാഗം ചെയ്തവരുമായ

9. രഘുവംശരാജാക്കന്മാരുടെ കലത്തെ വംശഗവേഷകർക്കുണ്ടാകുന്നതും ചെവിയിൽ കടന്നുവന്ന അവരുടെ ഗുണങ്ങൾ പാപപുരകാണിക്കുവാൻ പ്രേരിപ്പിക്കുകയാൽ വർണ്ണിക്കുന്നു.

10. നന്മയും തിന്മയും സ്പഷ്ടമാക്കുവാൻ കാരണഭൂതരായ സജ്ജനങ്ങൾ അതു കേൾക്കുമാറാകണം. സ്വർണ്ണത്തിന്റെ വിശുദ്ധിയും, അശുദ്ധിയും തീയിലാണല്ലോ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നത്.

11. വിദ്യാന്മാരാൽ ആരോണയനായ വൈവസ്വതമനു വേദങ്ങൾക്കു പ്രണവമെന്നപോലെ രാജാക്കന്മാർക്കു ആഭിമുഖ്യമായി ഭവിച്ചു.

12. പവിത്രമായ ആ രാജവംശത്തിൽ ഏറ്റവും വിശുദ്ധനായ ദിലീപെന്ന രാജപുത്രൻ, പാൽക്കുടലിൽ ചന്ദ്രനെന്നപോലെ പിറന്നു.

- 13 വൃദ്ധോരസ്തോ വൃഷസ്തസ്യ: സാലപ്രാംശൂർമഹാഭജ: ആത്മകർഷമം ദേഹം ക്ഷാത്രോ ധർമ്മ ഇവാശ്രിത:
- 14 സർവാതിരികതസാരേണ സർവ്വതേജോഭിഭാവിനാ സ്ഥിത: സർവ്വോന്നതേനോർവ്വിം ക്രാന്താ മേരുരിവാത്മനാ.
- 15 ആകാരസദൃശപ്രജ്ഞ: പ്രജ്ഞയാ സദൃശാഗമ: ആഗമൈ: സദൃശാരംഭേ ആരംഭസദൃശോഭയ:
- 16 ഭീമകാഞ്ഞെർവ്വപഗുണൈ: സ ബഭ്രുവോപജീവനാം അധൃഷ്യശ്ചാഭിഗമ്യശ്ച യാദോരന്തെരിവാഷ്ണവ:
- 17 രേഖാമാത്രമപി ക്ഷുണ്ണാഭാ മനോർവർത്തന: പരം ന വ്യതിയു: പ്രജാസ്തസ്യ നിയന്തർന്നേമിവൃത്തയ:
- 18 പ്രജാനാമേവ ഭൂത്യർത്ഥം സ താഭ്യോ ബലിമഗ്രഹീൽ സഹസ്രഗുണമുൽസൃഷ്ടമാദത്തേ ഹി രസം രവി:
- 19 സേനാ പരിച്ഛിന്നസ്യ ദ്വയമേവാത്മസാധനം ശാസ്ത്രേഷകണ്ഠിതാ ബലിർമൗഘീ ധനുഷി ചാത്താ.
- 20 തസ്യ സംവൃതമന്ത്രസ്യ ഗുഹാകാരംഗിതസ്യ ച ഫലാനുമേയാ: പ്രാരംഭാ: സംസ്കാരാ: പ്രാക്തനാ ഇവ.
- 21 ജ്ഞോപാന്താൻമന്ത്രസ്തോ ഭേജേ ധർമ്മനാതുര: അഗ്രധ്വാനരാദഭേ സോത്ഥിമസകത: സുഖമന്വഭൂൽ.
- 22 ജ്ഞാനേ മൗനം ക്ഷമാ ശക്തൗ ത്യാഗേ ശ്ലാഘാവിപര്യയ: ഗുണാ ഗുണാൻബന്ധിത്വാത്തസ്യ സപ്രസവാ ഇവ.
- 23 അനാകൃഷ്ടസ്യ വിഷയൈർവിദ്യാനാം പാരദൃശന: തസ്യ ധർമ്മതേരോസീദ്യുദ്ധത്വം ജരസാ വിനാ.
- 24 പ്രജാനാം വിനയാധാനാദ്രക്ഷണാൽ ഭരണാഭവി സ പിതാ പിതരസ്താസാം കേവലം ജന്മഹേതവ:
- 25 സ്ഥിതിത്യേ ദണ്ഡയതോ ദണ്ഡാൻ പരിണേതു: പ്രസൂതയേ അപ്യർത്ഥകാമൗ തസ്യാസ്താം ധർമ്മ ഏവ മനീഷിണ:
- 26 ദുരോഹ ഗാം സ യജ്ഞായ സസ്യായ മഘവാ ദിവം സമ്പദിനിമയേനോഭൗ ദധതുർഭവനഭവം.

13. വിശാലമായ മാറിടവും കാളയ്ക്കൊത്ത ചുമലും സാലപൃഷ്ഠത്തെ പോലെ ഉയരവും നീണ്ട കൈകളും ചേർന്ന അദ്ദേഹം തന്റെ കർമ്മങ്ങൾ നിർവഹിക്കുവാൻ തക്ക ശരീരം സ്വീകരിച്ചവന്ന ക്ഷത്രധർമ്മമാണോ എന്നു തോന്നിച്ചിരുന്നു.
14. സർവരെയും കവിഞ്ഞുനിൽക്കുന്ന ശക്തിയോടുകൂടിയവനും എല്ലാ തേജസ്സുകളെയും തോല്പിക്കുന്നവനും സർവോന്നതനുമായ അദ്ദേഹം മേൽ പർവതമെന്നപോലെ ഭൂമിയെ കീഴടക്കി നിലകൊണ്ടു.
15. ആകൃതിയ്ക്കൊത്ത ബുദ്ധിയും ബുദ്ധിക്കൊത്ത അറിവുകളും അറിവുകൾക്കൊത്ത പ്രവൃത്തിയും പ്രവൃത്തിയ്ക്കൊത്ത അഭ്യുദയവും ഉള്ളവനായിരുന്നു അദ്ദേഹം.
16. ജലജന്തുക്കളും രത്നജാതും നിമിത്തം സമുദ്രത്തെപ്പോലെ ദിലീപൻ ഭയപ്പെടേണ്ടവയും ആകർഷിക്കേണ്ടവയുമായ ഗുണങ്ങളാൽ ആശ്രിതജനങ്ങൾക്കു ധീമന്ത്രിയെന്ന് പരാജ്ഞയും സമീപിക്കത്തക്കവരമായിരുന്നു.
17. അദ്ദേഹത്താൽ നിയന്ത്രിക്കപ്പെട്ട പ്രജകൾ വണ്ടിച്ചക്രങ്ങൾപോലെ, മനുവിന്റെ കാലംമുതൽക്കേ നടന്നുപോന്ന വഴിയിൽനിന്ന് ഒരു വരവണ്ണപോലും വ്യതിപലിച്ചിരുന്നില്ല.
18. പ്രജകളെത്തന്നെ അഭ്യുദയത്തിനുവേണ്ടി അദ്ദേഹം അവരിൽനിന്നു കരം സ്വീകരിച്ചുപോന്നു. സൂര്യൻ ജലം ആകർഷിച്ചെടുക്കുന്നത് ആയിരം മടങ്ങാക്കി തിരിച്ചുകൊടുക്കുവാൻ വേണ്ടിയാണല്ലോ.
19. സേന അദ്ദേഹത്തിനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം കേവലം ആഡംബരമാണ്. കായ്സിദ്ധിക്കുള്ള സാധനങ്ങൾ രണ്ടെണ്ണം മാത്രം—ശാസ്യങ്ങളിൽ ചൂഴ്ന്നിറങ്ങുന്ന ബുദ്ധിയും വില്ലിൽ വലിച്ചുകെട്ടിയ ഞാണം.
20. കായ്വിചാരങ്ങൾ രഹസ്യമായി വെണ്ണുന്നവനും മനോവിചാരങ്ങളും മുഖഭാവങ്ങളും ഗോപനം ചെയ്യുന്നവനുമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രയത്നങ്ങൾ പൂർവ്വജന്മത്തിലെ കർമ്മവാസനകളെന്നപോലെ ഫലംകൊണ്ടുമാത്രം ഉൾക്കൊണ്ടുവരികയായിരുന്നു.
21. അദ്ദേഹം യോക്താക്കൾ ആത്മരക്ഷചെയ്തു. രോഗമില്ലാതെ ധർമ്മമാവുകയും കൊതിയെ നേടുന്ന ധനം നേടി, സകല വിട്ടു സുഖമനുഭവിച്ചു.
22. അറിവുണ്ടായിരുന്നിട്ടും അദ്ദേഹം മൌനം പുണ്ടു. കരുതുന്നതൊന്നും ക്ഷമാശീലനായിരുന്നു. ഭാഗശീലനാണെങ്കിലും ആത്മപ്രശംസ ചെയ്തിരുന്നില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗുണങ്ങൾ, ഗുണങ്ങളുടെ പിൻതുടച്ചിനിമിത്തം ഉടപ്പിറപ്പുകൾ പോലായിരുന്നു.
23. വിഷയസുഖങ്ങളാൽ ആകർഷിക്കപ്പെടാത്തവനും വിദ്യകളുടെ മറകൾ കണ്ടവനും ധർമ്മത്തിൽ ഉറച്ചുനിൽക്കുന്നവനുമായ അദ്ദേഹത്തിന്നു ജരാവൃദ്ധതമൊഴികെ മറ്റൊന്നും വൃദ്ധതവുമുണ്ടായിരുന്നു.
24. സന്ധർഗ്ഗത്തിൽ ഉറപ്പിച്ചുനിൽക്കുകയും രക്ഷിക്കുകയും നിയന്ത്രിക്കുകയും ചെയ്യുന്നതിനാൽ അദ്ദേഹമായിരുന്നു പ്രജകളുടെ പിതാവ്. അവരുടെ പിതാക്കളെക്കൂടെ കേവലം ജനിപ്പിക്കുവാൻമാത്രം കാരണക്കാരായി.
25. രാജ്യത്തിന്റെ നിലനിൽപ്പിനുവേണ്ടി അപരാധികളിൽനിന്നു പിഴ വസൂലാക്കുന്നവനും സന്തതിക്കുവേണ്ടി വിവാഹം ചെയ്യുവാനുമായ ആ ബുദ്ധിമാനെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അത്ഭുതവും കാമവുംകൂടി ധർമ്മംതന്നെയാക്കിത്തീർന്നു.
26. അദ്ദേഹം യാഗത്തിനായി ഭൂമിയെ കറന്നു (നികുതി പിരിച്ചു). സസ്യത്തിനുവേണ്ടി ഇന്ദ്രൻ ആകാശത്തെ കാന്നു (മഴ പെയ്യിച്ചു). രണ്ടുപേരും അവരവരുടെ സമ്പത്തുകളെ ഇങ്ങനെ പരസ്പരം കൈമാറി ഇരുലോകത്തെയും രക്ഷിച്ചുപോന്നു.

- 27 ന കിലാനന്തരസ്സ്യ രാജാനോ രക്ഷിതൂർയശഃ
വ്യാവൃത്താ യൽ പരസ്പേദ്യഃ ശ്രുതൗ തസ്തൗതാ സ്ഥിതാ.
- 28 ദോഷോഽപി സമ്മതഃ ശിഷ്ടസ്സുതാത്സ്യ യഥൈഷധഃ
ത്യാജ്യോ ഭൃഷ്ടഃ പ്രിയോഽപ്യാസീദംഗുലീവോരഗക്ഷതാ.
- 29 തം വേധാ വിദധേ നൃനം മഹാഭൂതസമാധിനാ
തഥാഹി സർവ്വേ തസ്യാസൻ പരാന്തൈർമഹലാ ഗുണാഃ.
- 30 സ വേലാവപ്രവലയാം പരിഖീകൃതസാഗരാം
അനന്യശാസനാമുർവ്വീം ശശാസൈകപുരീമിവ.
- 31 തസ്യ ഭാക്ഷിണ്യരൂഢേന നാമ്നാ മഗധവംശജാ
പത്നീ സുഭക്ഷിണേത്യാസീദധാരസ്യേവ ഭക്ഷിണാ.
- 32 കളത്രവന്തമാത്മാനമവരോധേ മഹത്യപി
തയാ മേനേ മനസിന്യാ ലക്ഷ്മയാ ച വസുധാധിപഃ.
- 33 തസ്യാനാത്മാനരൂപായാമാത്മജന്മസമുത്സുകഃ
വിളംബിതഫലൈഃ കാലം സ നിനായ മനോരമൈഃ.
- 34 സന്താനാത്മായ വിധയേ സ്വഭജാദവതാരിതാ
തേന ധൃജ്ജഗതോ ഗുരൂ സചിവേഷു നിചിക്ഷിപേ.
- 35 അമാഭ്യർച്യ വിധാതാരം പ്രയത്നേ പത്രകാമ്യയാ
തൗ ദമ്പതീ വസിഷ്ടസ്യ ഗുരോർജഗതരാശ്രമം.
- 36 സ്തിശ്ചഗംഭീരനിഘോഷകേകം സ്യന്ദനമാസ്ഥിതൗ
പ്രാവൃഷേണ്യം പയോവാഹം വിദ്യുദൈരാവതാവിവ,
- 37 മാ ഭൂഭാഗ്രമപീഡേതി പരിമേയപുരസ്സൗ
അർഭാവവിശേഷാത്ത സേനാപരിവൃതാവിവ,
- 38 സേവ്യമാനൗ സുഖസ്പന്ദൈഃ സാലനീയ്യാസഗന്ധിഭിഃ
പുഷ്പരേണുൽക്കിരൈർവാതൈരാധുതവനരാജിഭിഃ.
- 39 മനോഭിരാമാഃ ശൃംഗപത്നൗ രഥനേമിസ്വനോന്മുഖൈഃ
ഷഡ്ജസംവാദിനീഃ കേകാ ദ്വിധാ ഭിന്നാഃ ശിഖണ്ഡിഭിഃ.
- 40 പരസ്പരാക്ഷിസാദൃശ്യമദുരോജ്ജ്വലിതവർത്തസു
മൃഗഭവദേഷു പശ്യന്തൗ സ്യന്ദനാബദ്ധദൃഷ്ടിഷു.

27. മറ്റു രാജാക്കന്മാർക്കു ആ രാജാവിന്റെ കീഴ്ത്താഴ്ത്തലായ അനുവർത്തികളാൽ സാധിച്ചില്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ, മോഷണം പരമാരുടെ സമ്പത്തുകളിൽനിന്നു പിൻമാറി കേവലം കേൾവിയിൽ ശേഷിച്ചുപോയി.

28. ശത്രുവായാലും നന്മയുള്ളവൻ രോഗിക്കു ഔഷധമെന്നപോലെ അദ്ദേഹത്തിനു സ്വീകാര്യനായി. ദുഷ്ടൻ ഇഷ്ടനായിരുന്നാലും പാമ്പു കടിച്ചു വീരലെന്നപോലെ അദ്ദേഹത്തിനു ത്യാജ്യനുമായിരുന്നു.

29. പഞ്ചഭൂതസൃഷ്ടിയിലെ സങ്കല്പത്തോടുകൂടിയായിരിക്കണം ബ്രഹ്മാവു അദ്ദേഹത്തെ സൃഷ്ടിച്ചത്. എന്നെന്നാൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗുണങ്ങളെല്ലാം തന്നെ പരാത്ഥമാത്രപരങ്ങളായിരുന്നു.

30. അദ്ദേഹം കടൽക്കരയാകുന്ന മതിലടിയോടു, കടലാകുന്ന കിടങ്ങോടും കൂടിയ ഭൂമിയെ ഒരൊറ്റ രാജധാനിയെ എന്നപോലെ അന്യരുടെ ശാസനാധികാരമില്ലാതെ ഭരിച്ചുപോന്നു.

31. ഭാഷിണ്യശീലം നിമിത്തം രൂഢമായിത്തീർന്ന സുക്ഷിണ എന്ന് പേരുള്ള മഗധരാജപുത്രി, യജ്ഞത്തിനു ഭക്ഷിണയെന്നപോലെ അദ്ദേഹത്തിനു പത്നിയായിത്തീർന്നു.

32. തന്റെ അന്തഃപുരം വളരെയധികം വലുതായിരുന്നിട്ടും മനസ്സിനിരയായ അവളെയും രാജ്യലക്ഷ്യിയേയും മാത്രമേ ആ മഹാരാജാവു ഭാര്യയായി കരുതിയുള്ളൂ.

33. അനുരൂപയായ ആ പത്നിയിൽ ആത്മജനങ്ങളാകുവാൻ ഔത്സുക്യത്തോടുകൂടിയ അദ്ദേഹം ഫലിക്കാൻ വൈകുന്ന മന്നോരഥങ്ങളുമായി കാലം കഴിച്ചു.

34. അദ്ദേഹത്താൽ, പുത്രനുണ്ടാകുവാനുള്ള വ്രതാനുഷ്ഠാനത്തിനുവേണ്ടി ഭൂമിയുടെ കനത്ത ഭാരം തന്റെ കയ്യിൽനിന്നിറക്കി മന്ത്രിമാരിൽ നിക്ഷേപിപ്പിച്ചു.

35. അതിനുശേഷം വിശുദ്ധരായ ആ ദേവതാമാർ പുത്രനുണ്ടാകുവാനുള്ള ആഗ്രഹത്തോടുകൂടി ബ്രഹ്മാവിനെ പൂജിച്ചു കലഗുരുവായ വസിഷ്ഠന്റെ ആശ്രമത്തിലേക്കു യാത്രയായി.

36. മധുരവും ഗംഭീരവുമായ ശബ്ദമുള്ള ഒരേ തേരിലിരിക്കുന്ന ആ ദേവതാമാർ മഴക്കാലത്തെ മേഘത്തിൽ മിന്നലും ഐശ്വര്യവുമെന്നപോലെയായിരുന്നു.

37. ആശ്രമത്തിന്ന് ഉപദ്രവം ഉണ്ടാകരുതെന്ന് കരുതി വളരെ കറച്ചുമാത്രം പരിജനങ്ങളോടുകൂടിയവരായിരുന്നിട്ടും തേജസ്വിത നിമിത്തം അവർ സൈന്യത്താൽ ചുറ്റപ്പെട്ടവരെപ്പോലെയായിരുന്നു.

38. സ്വർഗസുഖം നൽകുന്നവയും സാലവൃക്ഷപ്പാലിന്റെ മണം കലർന്നവയും പുണ്യാടി ചിതറുന്നവയും വനരാജിയെ ചാഞ്ചാടിയിരുന്നവയുമായ വനവാന്യക്കും അവക്കകമ്പടി സേവിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

39. തേരുള്ളുന്ന ശബ്ദത്താൽ തലയുയർത്തിനോക്കുന്ന മയിലുകളുടെ രണ്ടു വിധത്തിലുള്ള ഷഡ്ജസ്വരത്തെ അനുകരിക്കുന്ന കേകാരവം അവർ കേട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു.

40. വഴിയരികിൽ സമീപത്തുതന്നെ ഒഴിഞ്ഞു തേരിൽ കണ്ണുറപ്പിച്ചു നിൽക്കുന്ന മാനിണികളുടെ കണ്ണുകളിൽ ആ ദേവതാമാർ തങ്ങളുടെ നേത്രസാദൃശ്യം പരസ്പരം നോക്കിക്കണ്ടുകൊണ്ടിരുന്നു.

- 41 ശ്രേണീബന്ധാദിതന്വതീരസ്തംഭം തോരണസ്രജം
സാരസൈഃ കളനിർഗ്രാഭൈഃ കപചിഭൂതമിതാനന്തേ.
- 42 പവനസ്യാനുകൂലത്വം പ്രാർത്ഥനാസിദ്ധിശംസിനഃ
രജോഭീഷ്ണരഗോൽകീർണ്ണരസ്പഷ്ടാളകവേഷ്യന്തേ.
- 43 സരസീഷ്വരവിന്ദാനാം വീചിവിക്ഷോഭശീതളം
ആമോദമുപജിപ്രന്തേ സ്വനിഃശ്വാസാനുകാരിണം.
- 44 ഗ്രാമേഷ്വാത്മനിസൃഷ്ടേഷു യുപചിഹ്നേഷു യജ്ഞനാം
അമോഘാഃ പ്രതിഗൃഹ്ണന്താവച്ഛ്യാനപദമാശിഷഃ.
- 45 ഹൈയംഗവീനമാദായ ഘോഷവൃദ്ധാനുപസ്ഥിതാൻ
നാമധേയാനി പൂജന്തേ വന്ദ്യാനാം മാഗ്ഗശാഖിനാം.
- 46 കാപ്യഭീഖ്യാ തയോരാസീദംബ്രജതോഃ ശുദ്ധവേഷയോഃ
ഹിമനിർമുക്തയോജ്യാഗേ ചിത്രാചന്ദ്രമസോരിവ.
- 47 തത്തൽ ഭൂമിപതിഃ പന്തേ ദർശയൻ പ്രിയദർശനഃ
അപി ലംഘിതമദ്ധ്യാനം ബുബുധേ ന ബുധോപമഃ.
- 48 സ ഭുഷ്ഠപ്രാപയശാഃ പ്രാപദാശ്രമം ശ്രാന്തവാഹനഃ
സായം സംയമിനസ്സ്യ മഹഷേമ്മഹിഷീസഖഃ.
- 49 വനാന്തരാദുപാധ്യന്തേഃ സമീൽകശഹലാഹരൈഃ
പുര്യമാണമദൃശ്യാഗ്നിപ്രത്യുദ്യാന്തൈസ്തപസിഭിഃ.
- 50 ആകീർണ്ണമുഷിപതീനാമുജ്ജ്വാരരോധിഭിഃ
അപന്തേത്യരിവ നീവാർഭോഗധേയോചിതൈർമൃഗൈഃ.
- 51 സേകാന്തേ മൂനികന്യാഭീസ്തൽക്ഷണോജ്വലിതവൃക്ഷകം
വിശ്വാസായ വിഹംഗാനാമാലവാലാംബുപായിനാം.
- 52 ആതപാത്യയസംക്ഷിപ്തനീവാദാസു നിഷാദിഭിഃ
മൃഗൈർവർത്തിതരോമനമുജ്ജ്വലഭൂമിഷു.
- 53 അഭ്യുത്ഥിതാഗ്നിപിശൂനൈരതിഥീനാശ്രമോന്മുഖാൻ
പുനാനം പവനോദ്ധൂതൈർധൂമൈരാഹുതിഗന്ധിഭിഃ.
- 54 അഥ യന്താരമാദിശ്യ ധൃയ്യാൻ വിശ്രാമയേതി സഃ
താമവാരോപയൽ പത്നീം രഥാഭവതന്താര ച.

41. വരിവരിയായി പറക്കുകയാൽ തൂണുകൾ കൂടാതെയുള്ള തോരണങ്ങളുണ്ടാക്കുന്നവയും അവ്യക്തമധുരമായി കൂടുന്നവയുമായ സാരസപക്ഷികളെ ഇടയ്ക്കിടെ മുഖം മേല്പോട്ടുയർത്തി നോക്കിയിരുന്നു.
42. ആഗ്രഹം നിറവേറുമെന്ന സൂചിപ്പിക്കുമാറു കാറ്റു അനുകൂലമായി വീശിയിരുന്നതുകൊണ്ടു കുതിരക്കുളമ്പുകൾക്കൊണ്ടുയർന്നിരുന്ന പൊടി (രാജ്ഞിയുടെ) അളക്കുങ്ങളിലും (രാജാവിന്റെ) തലക്കെട്ടിലും പറ്റിയിരുന്നില്ല.
43. താമരപ്പൊയ്കകളിൽ കല്ലോലങ്ങളിൽ തട്ടി തണുപ്പോറതും തങ്ങളുടെ നിശ്വാസത്തെ അനുകരിക്കുന്നതുമായ താമരപ്പൂക്കളുടെ സുഗന്ധം (അവർ) നകർന്നുകൊണ്ടിരുന്നു.
44. താൻ ദാസ്യം ചെയ്തവയും യുവസ്ത്രം അടയാളപ്പെടുത്തുവയുമായ ഗ്രാമങ്ങളിലെ യാഗം ചെയ്തവരിൽനിന്നു സൽക്കാരങ്ങളും പാഴാകാത്ത അനുഗ്രഹങ്ങളും സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.
45. പുതുവെണ്ണ എടുത്തു വന്ന പൂജഗോപന്മാരോടു വഴിയിലുള്ള കാട്ടു വൃക്ഷങ്ങളുടെ പേരുകൾ ചോദിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.
46. ശുദ്ധമായ വേങ്ങയോടുകൂടി യാത്രചെയ്യുന്ന അവർക്കു രണ്ടുപേർക്കും മഞ്ഞൊഴിഞ്ഞു തെളിയിച്ച യോജിച്ച ചിത്രാനക്ഷത്രത്തിനും ചന്ദ്രനും എന്ന പോലെ അവർണ്ണമായ ഒരു ശോഭ ഉണ്ടായി.
47. പ്രിയദർശനനും മധുന തുല്യനുമായ ആ രാജാവു്, പത്നിക്കു അതതു കാഴ്ചകൾ ചൂണ്ടിക്കാണിപ്പുകൊടുത്തുകൊണ്ടിരിക്കെ വഴി കടന്നുപോയിക്കഴിഞ്ഞെങ്കിലും അറിഞ്ഞില്ല.
48. ദുർല്ലഭമായ മനോഹരവസ്ത്രം പന്തിയോടുകൂടിയവനുമായ അദ്ദേഹം ക്ഷീണിച്ച കുതിരകളോടൊന്നി വൈകുന്നേരം ജിതേന്ദ്രിയനായ ആ മഹർഷിയുടെ ആശ്രമത്തിൽ ചെന്നെത്തി.
49. പുറംകാട്ടെത്തിയവന്റെ ചമതയും ദർഭയും കായ്കനികളുംകൊണ്ടു തിരിച്ചെത്തിയവന്റെ ശൃംഗങ്ങളായ അഗ്നികളാൽ എതിരേൽക്കപ്പെട്ടവനുമായ തപസ്വി ആശ്രമത്തിൽ വന്നു നിറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു.
50. ദുഷിപൻ തന്റെ ഭാര്യമാരെപ്പോലെ മാനകൾ വരിനെല്ലിന്റെ വീരും കിട്ടുവാൻ പൂർണ്ണശാലകളിലേക്കുള്ള പ്രവേശനമാരും തടഞ്ഞുകൊണ്ടു തിരക്കിട്ടിരിക്കുന്നു.
51. തടങ്ങളിലെ പൂക്കളും കുടിക്കുവാൻ വരുന്ന പക്ഷികൾക്കു വിശ്വാസം വരുവാൻവേണ്ട പലതുകൊണ്ടും നനച്ചുകഴിഞ്ഞ തൈച്ചെടികളെ അപ്പോൾത്തന്നെ വിട്ടുപോയിരുന്നു.
52. വെയിലിന്റെ നിറാൽ ഉണക്കാൻ ഇട്ടിരുന്ന വരിനെല്ലു് അടിച്ചു കൂട്ടിയ പർണ്ണശാലകളുടെ മുററങ്ങളിൽ മാനകൾ അയവിറക്കിക്കൊണ്ടു കിടന്നിരുന്നു.
53. ജലിച്ച തുടങ്ങിയ ഹോമാഗ്നിയെ സൂചിപ്പിക്കുന്നവയും ഹവിസ്സിന്റെ സുഗന്ധം ഉദ്ഭവവും ആയ കാറ്റിലുയരുന്ന ഹോമധൂമങ്ങൾ ആശ്രമത്തിലേക്കു വരുന്ന സാതിമികളെ പവിത്രരാക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു.
54. അനന്തരം അദ്ദേഹം കുതിരകളെ വിശ്രമിപ്പിക്കു എന്ന് സാരഥിയോടൊത്തുപിരിച്ചിട്ട്, പത്നിയെ രഥത്തിൽനിന്നു് ഇറക്കി, താനും ഇറങ്ങി.

- 55 തന്നെ സഭയാഃ സഭായായ ഗോപത്രേ ഗുഹ്യതമേന്ദ്രിയാഃ
ആർഹണാമർഹതേ ചക്രർമുനയോ നയചക്ഷുഃ.
- 56 വിധേഃ സായന്തനാസ്യാന്തേ സ ദദർശ തപോനിധി.
അന്യാസിതമരന്ധ്രത്യാ സ്വാഹയേവ ഹവിർഭജം.
- 57 തയോർജഗുഹതുഃ പാദാൻ രാജാ രാജ്ഞീ ച മാഗധീ
തൗ ഗുരുഗുരൂപതീ ച പ്രീത്യാ പ്രതിനന്ദതുഃ.
- 58 തമാതിമ്യക്രിയാശാന്തരമക്ഷേപേരിശ്രമം
പപ്രച്ഛ കശലം രാജ്യേ രാജ്യാശ്രമമുനിം മുനിഃ.
- 59 അഥാമർവനിയേന്ധസ്യ വിജിതാരിപരഃ പരഃ
അത്ഥ്യാമത്ഥ്വതിർവാചമാദദേ വദതാം വരഃ.
- 60 'ഉപപന്നം നനു ശിപം സപ്തസ്വംഗേഷു യസ്യ മേ
ദൈവീനാം മാനുഷീണാം ച പ്രതികർത്താ ത്വമാപദം.
- 61 തവ മന്ത്രകൃതോ മന്ത്രൈർഭൂരാൽ പ്രശമിതാരിഭിഃ
പ്രത്യാഭീശ്യത ഇവ മേ ദൃഷ്ടലക്ഷ്യഭിഃ ശരാഃ.
- 62 ഹവിരവർജ്ജിതം ഹോതസ്ത്വയാ വിധിവദഗ്നിഷു
വൃഷ്ടിർഭവതി സസ്യാനാമവഗ്രഹവിശോഷിണം.
- 63 പുത്രശായുഷജീവിന്യോ നിരാതങ്കാ നിരിതയഃ
യന്മദീയാഃ പ്രജാസ്തസ്യ ഹോതസ്ത്വൽബ്രഹ്മവചുസം.
- 64 ത്വയൈവ ചിന്ത്യമാനസ്യ ഗുരുണാ ബ്രഹ്മയോനിനാ
സാൻബന്ധാഃ കഥം ന സ്യഃ സമ്പദോ മേ നിരാപദഃ
- 65 കിന്തു വദ്ധാം തവൈതസ്യാമദൃഷ്ടസദൃശപ്രജം.
ന മാമവതി സഭാപാ രത്നസൂരപി മേദിനീ.
- 66 നൂനം മത്തഃ പരം വംശ്യാഃ പിണ്ഡവിച്ഛേദദർശിനഃ
ന പ്രകാമഭജഃ ശ്രാദ്ധേ സ്വധാസംഗ്രഹതൽപ്പരാഃ.
- 67 മൽ പരം ഭൂർല്ലഭം മത്വാ നൂനമാവർജ്ജിതം മയാ
പയഃ പുഷ്പൈഃ സ്വനിശ്വാസൈഃ കവോഷ്ണമുപഭജ്യതേ.

55. സഭ്യന്മാരും തികച്ചും ജിതേന്ദ്രിയന്മാരുമായ മഹർഷിമാർ പന്നി യോടു കൂടിയവരും രക്ഷിതാവും പുജ്യനും ശാസ്ത്രക്കണ്ണുള്ളവനുമായ അദ്ദേഹത്തെ വേണ്ടവിധത്തിൽ സങ്കീർത്തിച്ചു.

56. അദ്ദേഹം സന്ധ്യാസമയത്തെ അനുഷ്ഠാനങ്ങൾക്കുശേഷം, സ്വാഹ യോടു കൂടിയിരിക്കുന്ന അന്നിയെ എന്നപോലെ അനുസരിച്ചോടുകൂടി ഇരു ന്നരുളുന്ന വസിഷ്ഠമഹർഷിയെ പേരെ കണ്ടു.

57. രാജാവും മഗധരാജാപുത്രിയായ രാജ്ഞിയും അവരുടെ കാലുകൾ പിടിച്ച് അഭിവാദ്യം ചെയ്തു. ഗുരുവും ഗുരുപത്നിയും അവരെ സ്നേഹത്തോടെ പ്രതിനന്ദിക്കുകയും ചെയ്തു.

8. വസിഷ്ഠമഹർഷി, അതിഥിസൽക്കാരത്താൽ രമയാത്രകൊണ്ടുണ്ടായ ധ്വനിം തീർന്നിരിക്കുന്ന ആ രാജർഷിയോടു രാജ്യത്തിലെ കശലമന്റേ ഷിച്ചു.

59. അനന്തരം ശത്രുനഗരങ്ങളെ കീഴടക്കിയവനും വാശികളിൽ ശ്രേഷ്ഠനുമായ രാജാവ് അമർച്ചവേദജ്ഞനായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പാകെ അർത്ഥ യുക്തമായ വാക്കു പറഞ്ഞു.

60. അവിടുന്ന് ദൈവികവും ലൗകികവുമായ എല്ലാ ആപത്തുകൾക്കും പ്രതിവിധി ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനാൽ എന്റെ ഏഴു രാജ്യാംഗങ്ങൾക്കും മംഗളം സിദ്ധംതന്നെ.

61. അകലത്തു നിന്നുതന്നെ ശത്രുക്കളെ ഒട്ടക്കുന്ന, മന്ത്രകൃത്തായ അങ്ങയുടെ മന്ത്രങ്ങളാൽ, പ്രത്യക്ഷലക്ഷ്യങ്ങളെ മാത്രം നശിപ്പിക്കാൻ ശക്തിയുള്ള എന്റെ ശരങ്ങൾ വ്യർത്ഥങ്ങളാക്കപ്പെട്ടിരിക്കുകയാണ്.

62. അല്ലയോ ഹോതാവേ! അങ്ങയാൽ വിധിപോലെ അഗ്നികളിൽ സമർപ്പിക്കപ്പെട്ട ഹവിസ്സ്, മഴയില്ലാതെ ഉണങ്ങിപ്പോകുന്ന സസ്യങ്ങൾക്കു മഴയായി വേിക്കുന്നു.

63. എന്റെ പ്രജകൾ മനുഷ്യായുഷ്ണോളം ജീവിക്കുന്നവരും രോഗമില്ലാത്തവരും ഈതിബാധയില്ലാത്തവരുമായിരിക്കാൻ കാരണം അങ്ങയുടെ ബ്രഹ്മതേജസ്സ് തന്നെയാണ്.

64. ബ്രഹ്മപുത്രനും ഗുരുവുമായ അങ്ങയാൽ ഇപ്രകാരം സംരക്ഷിക്കപ്പെടുന്ന എന്റെ സമ്പത്തുകൾ തുടർന്നു വരുന്നവയും ആപത്തൊഴിഞ്ഞവയുമാകാതിരിക്കുന്നതെങ്ങനെ?

65. എന്നാൽ, അങ്ങയുടെ ഈ സ്മരണയിൽ അനുരൂപമായ സന്താനം ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടാതിരിക്കുന്ന എന്നെ ദാപുകളോടുകൂടിയതും രത്നങ്ങൾ ഉല്ലാഭിപ്പിക്കുന്നതുമായ ഈ ഭൂമി സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നില്ല.

66. എനിക്കു ശേഷം പിണ്ഡം മുടങ്ങിയേക്കുമെന്നു കരുതി എന്റെ വംശജന്മാർ സ്വധ ശേഖരിച്ചവെണ്ണുവാൻ തൽപരന്മാരാവുകയാൽ ശ്രാദ്ധത്തിൽ നിശ്ചയമായും മതിയാവോളം ഭക്ഷിക്കാറുണ്ടാവില്ല.

67. എന്നാൽ നൽകപ്പെടുന്ന ജലം എന്റെ കാലത്തിനുശേഷം കിട്ടാനിടയില്ലല്ലോ എന്ന വിചാരത്താൽ, തീർച്ചയായും നെടുവീർപ്പുകൾകൊണ്ടുള്ള ചൂടു കലർന്നിട്ടുവേണം പൂർവ്വീകന്മാർ ഉപഭുജിക്കുന്നത്.

- 68 സോഹമിജ്യാവിശുദ്ധാത്മാ പ്രജാലോപനിമീലിതഃ
പ്രകാശശ്ചാപ്രകാശശ്ച ലോകാലോക ഇവാചലഃ.
- 69 ലോകാന്തരസുഖം പുണ്യം തപോദാനസമുത്ഭവം
സന്തതിഃ ശുദ്ധവംശാ ഹി പരത്രേഹ ച ശക്തേ.
- 70 തയോ ഹീനം വാധാതന്മരം കഥം പശ്യന്ന ഭയസേ
സിക്തം സ്വയമിവ സ്നേഹാഭ്യന്ധ്യമാശ്രുര്യക്ഷകം?
- 71 അസഹ്യപീഡം ഭഗവന്നുണമന്ത്യമരേഹിതേ
അരുന്തുഭമിവാളാനമനിച്ഛാണസ്യ ദന്തിതഃ.
- 72 തസ്താനുച്യേ യഥാ താത! സംവിധാതും അമാർഹസി
ഇക്ഷ്വാകുണാം ദുരാപേക്ഷേന്മേ തപദധീനാ ഹി സിദ്ധയഃ.
- 73 ഇതി വിജ്ഞാപിതോ രാജ്ഞാ ധ്യാനസ്ഥോ വിശലോചനഃ
ക്ഷണമാത്രമുഷിസ്തസ്മൈ സുപ്തമീന ഇവ ചതുരഃ.
- 74 സോപശ്യൽ പ്രണിധാനേന സന്തതഃ സ്വപ്നഹരണം
ഭാവിതാത്മാ ഭൂവോ ഭൂതൂരമൈനം പ്രത്യുപാസയൽ.
- 75 'പുരാ ശക്തമുപസ്ഥായ തവോദ്യീം പ്രതാപമധ്യതഃ
ആസീൽ കല്പതരുച്ഛായാമാശ്രിതാ സുരഭിഃ പഥി.
- 76 ധർമ്മലോപയോദ്രാജ്ഞീമനുസന്നാതാമിമാം സ്മരൻ
പ്രദക്ഷിണക്രിയാർഹായാം തസ്യാം രാപം സാധു നാചരഃ.
- 77 അവജാനസി മാം യസ്താദതസ്തേ ന ഭവിഷ്യതി
മൽപ്രസൂതിമനാരാഭ്യ പ്രജേതി ത്വാം ശശാപ സാ.
- 78 സ ശാപോ ന ത്വയാ രാജൻ ന ച സാരഥിനാ ശ്രുതഃ
നദത്യാകാശഗംഗയാഃ സ്രോതസ്യദ്രാമദിഗ്ഗജേ. *
- 79 ഈഷിതം തദവജ്ഞാനാദപിദ്ധി സാഗ്ഗ്ളമാത്മനഃ
പ്രതിബദ്ധ്നാതി ഹി ശ്രേയഃ പുജ്യപുജാവ്യതിക്രമഃ.
- 80 ഹവിഷേ ദീപ്തസരസ്യ സാ ചേദാനീം പ്രചേതസഃ
ഭജംഗപിഹിതഭാരം പാതാളമധിതിഷ്ഠതി.
- 81 സുതാം തദീയം സുരഭേഃ കൃത്വാ പ്രതിനിധിം ശുചിഃ
ആരാധയ സപത്തികഃ പ്രീതാ കാമമുലാ ഹി സാ.

* 77, 78 ശ്ലോകങ്ങൾ കേരളപാഠത്തിലില്ല.

68. യാഗത്താൽ ആത്മശുദ്ധി വന്നവനും, സന്തതിയില്ലായ്മയാൽ തേജസ്സു മങ്ങിയവനുമായ ഞാൻ ഇതട്ടം വെളിച്ചവുമുള്ള ലോകാലോകപർവ്വതത്തെ പ്പോലെയായിരിക്കുന്നു.
69. തപസ്സും ദാനവും കൊണ്ടുണ്ടാവുന്ന പുണ്യം പരലോകത്തുമാത്രം സുഖം നൽകുന്നു. വിശുദ്ധവംശത്തിൽ ജനിച്ച സന്തതിയാകട്ടെ, പരലോകത്തിലും ഇഹലോകത്തിലും ഒരുപോലെ സുഖം തരുന്നു.
70. അല്ലയോ പ്രജാപതേ! സ്നേഹത്തോടു കൂടി താൻതന്നെ നന്നച്ച വളത്തിൽ കായ്ക്കാതെ നിൽക്കുന്ന ആശ്രമത്തിലെ തൈച്ചോത്തെ പൂണുപോലെ സന്തതി ഇല്ലാതിരിക്കുന്ന എന്നെ കാണുമ്പോൾ അങ്ങൻ എങ്ങിനെയാണ് ദുഃഖിജ്ഞാതിരിക്കുന്നത്?
71. അല്ലയോ ഭഗവാനേ! എനിക്കു അവസാനത്തെ (പിതൃക്കൾക്കുള്ള) കടപ്പാടു കളിയില്ലാത്ത ആനയ്ക്കു തളപ്പുകുറുപ്പി മർമ്മഭേദമായിരിക്കുംപോലെ സഹിക്കുവാൻ സാധിക്കാത്ത വേദനയുണ്ടാകുന്നു എന്നു മനസ്സിലാക്കിയാലും.
72. അല്ലയോ പിതാവേ! ആ കടത്തിൽനിന്നു എനിക്കു രോചനം കിട്ടുവാനുള്ള വഴി ഉണ്ടാക്കിത്തരുമൊന്നാകണം. ഉക്ഷിപാകവംശരാജാക്കന്മാർക്കു ദുർല്ലഭമായ കാര്യത്തിൽ സിദ്ധികൾ അങ്ങയുടെ അധീനശ്രീലാണല്ലോ.
73. ഇപ്രകാരം രാജാവിനാൽ അറിയിക്കപ്പെട്ട മഹർഷി ധ്യാനത്തിൽ നിമഗ്നനായി മിഴിയനക്കരേറു, മീനകുളിർത്തിയ കയമെന്നപോലെ കറച്ചുനേരം ഇരുന്നു.
74. ഭാവിതാത്ഥാവായ അദ്ദേഹം ധ്യാനം കൊണ്ടു രാജാവിനു സന്തതി സ്തംഭിച്ചുപോകുവാനുണ്ടാകാതെ കണ്ടെത്തി. അനന്തരം അദ്ദേഹത്തെ അറിയിച്ചു.
75. "പണ്ടു നീ ഇന്ദ്രനെ വന്ദിച്ചു കൃതിയിലേയ്ക്കു തിരിച്ചുപോവാൻ തുടങ്ങുമ്പോൾ വഴിക്കു കാമധേനു കല്പവൃക്ഷങ്ങളിലിൽ കിടക്കുന്നതായിരുന്നു.
76. ഋതുസ്താനം കഴിഞ്ഞിരുന്ന ഈ രാജാവിനെ സ്മരിച്ചു. ധർമ്മലാപം വരുമെന്ന ഭയത്താൽ അങ്ങൻ, പ്രദക്ഷിണം വെക്കേണ്ടുന്ന ആ സുരഭിയെ വേണ്ടതുപോലെ ഉപചരിച്ചില്ല.
77. "നീ എന്നെ അറിഗണിക്കുന്നതു കാരണം നിനക്കു എന്റെ പത്രിയെ ആരാധിക്കാതെ സന്താനമുണ്ടാകയില്ല" എന്നു അവൾ നിന്നെ ശപിച്ചു.*
78. രാജാവേ! ആ ശാപം, ദീഗ്ഗജങ്ങൾ കിടന്നു തിമർക്കുന്ന ആകാശ ഗംഗയുടെ പ്രവാഹം ഇരമ്പിയിരുന്നതുകൊണ്ടു് അങ്ങയ്ക്കോ അങ്ങയുടെ സാരമില്ലോ കേൾപ്പാൻ സാധിച്ചില്ല.
79. അവളെ അവഗണിച്ചതു കാരണം അങ്ങയുടെ ആഗ്രഹം തടസ്സമുള്ളതാണെന്നു ധരിച്ചാലും — പൂജിക്കേണ്ടവനെ പൂജിക്കാതെയിരിക്കുന്നതു ശ്രേയസ്സിനു പ്രതിബന്ധമുണ്ടാകുന്നു.
80. അവളാകട്ടെ ഇപ്പോൾ, നീണ്ടൊരു സത്രം തുടങ്ങിയിരിക്കുന്ന വരുണൻ ഹവിസ്സു നൽകുവാനായി സുപ്പുണ്ടളാൽ പ്രവേശമാഗ്നം നിരോധിക്കപ്പെട്ട പാതാളത്തിൽ പാക്കുകയാണ്.
81. അവളുടെ പത്രിയെ കാമധേനുവിന്റെ പ്രതിനിധിയാക്കിവെച്ച ശുദ്ധിയോടുകൂടി പത്രിയോടൊപ്പം ആരാധിക്കുക; സതുഷ്ഠനായാൽ അവൾ ഏതഭീഷ്ടവും സാധിപ്പിക്കുവളാണ്.

* പൂജപൂജാവിതിക്രമമാണു് സന്തതിസ്തംഭകാരണമെന്നു് അടുത്തുതന്നെ പറയുന്നതിനാൽ കാമധേനുവിന്റെ ശാപം ആവഗ്യമില്ല. എന്റെ കേൾവെ പ്രീതിപ്പെടുത്താതെ സന്താനമുണ്ടാവില്ല എന്നാണു് ശാപമെങ്കിൽ കാമധേനുവിന്റെ പ്രതിനിധിയെന്നനിലയിൽ നന്ദിനിയെ ആരാധിക്കാൻ പറയുന്നതിന്നു് യുക്തിയുമില്ല.

- 82 ഇതി വാദിന ഏവാസ്യ ഹോതുരാഹുതിസാധനം
അനിന്ദാ നന്ദിനീ നാമ ധേനുരാവപൃതേ വനാൽ.
- 83 ലലാടോദയമാഭൃഗം പല്ലവസ്തിശാപാടലാ
ബിഭ്രതീ ശോഭതരോമാങ്കം സന്ധ്യേവ ശശിനം നവം.
- 84 ഭുവം കോണ്ണേന കണ്യോധ്വനീ മേദ്ധ്യേനാവളമാഭവി
പ്രസ്തവേനാഭിവർത്തി വത്സാലോകപ്രവർത്തിനാ.
- 85 രജഃകണ്ഠൈഃ ഖുരോദ്ധൂതൈഃ സ്പൃശതദിർഗാത്രമന്തികാൽ
തീർത്ഥാഭിഷേകജാഃ ശുദ്ധിമാധ്യാനാമഹീക്ഷിതഃ.
- 86 താം പുണ്യദർശനാം ഭൃഷ്ടാ നിമിത്തജ്ഞസ്തപോനിധിഃ
യാജമാശംസിതാവന്ധ്യപ്രാർത്ഥനം പുനരബ്രവീൽ.
- 87 അദൂരവർത്തിനീം സിദ്ധിം രാജനഗ്നിഗണയാത്മനഃ
ഉപസ്ഥിതേയം കല്യാണീ നാമ്നീ കീർത്തിത ഏവ യൽ.
- 88 വന്യവൃത്തിരിമാം ശശ്വദാത്മാന്തഗമനേന ഗാം
വിദ്യാമദ്യസനേനേവ പ്രസാദയിതുമർഹസി.
- 89 പ്രസ്ഥിതായാം പ്രതിഷ്ഠാമാഃ സ്ഥിതായാം സ്ഥിതിമാലരേഃ
നിഷ്ണായാം നിഷീദാസ്യാം പീതാംഭസി പിബേരപഃ.
- 90 വധൂർഭക്തിമതീ ചൈനാമർച്ചിതാമാ തപോവനാൽ
പ്രയതാ പ്രാതരന്വേതു സായം പ്രത്യുദ്ഘ്രജേഭവി.
- 91 ഇത്യാ പ്രസാദാഭ്യസ്താം പരിചയ്യാപരോ ഭവ
അവിഷ്ണുമസ്തു തേ സ്ഥേയഃ പിതേവ ധൂരി പുത്രിണാം.
- 92 തഥേതി പ്രതിജഗ്രാഹ പ്രീതിമാൻ സപരിഗ്രഹഃ
ആദേശം ദേശകാലജ്ഞഃ ശിഷ്യഃ ശാസിതൂരാന്തഃ.
- 93 അഥ പ്രദോഷേ ദോഷജ്ഞഃ സംവശായ വിശാം പതിം
സുന്ദരഃ സുഹൃതവാക് സ്രഷ്ടൂർവിസസർജ്ജേജാർജ്ജിതശ്രിയം.
- 94 സത്യാമപി തപഃസിദ്ധൗ നിയമാപേക്ഷയാ മുനിഃ
കല്പവിൽ കല്പയാമാസ വന്യാമേവോസ്യ സംവിധാം.
- 95 നിർദ്വിഷാം കലതിനാ സ പണ്ഡിതാലാ-
മദ്ധ്യോസ്യ പ്രയതപരിഗ്രഹഭിതീയഃ
തച്ഛിഷ്യാദ്ധ്യയനനിവേദിതാവസാനാം
സംവിഷ്ടഃ കശശയനേ നിശാം നിനായ.

ഇതി പ്രഥമഃ സൂക്തഃ

82. ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾത്തന്നെ ആ ഹോതാവിന്റെ ആളുതിസാധനമായവളും ആദരണീയയുമായ നന്ദിനി എന്ന പശു കാട്ടിൽനിന്നു തിരിച്ചുവന്നു.

83. തളിർപോലെ മിനുത്തു ചുകന്ന നിറവും നെറ്റിയിൽ വളഞ്ഞു വെളുത്ത അടയാളവുമുള്ള അവൾ പുതുപന്ത്രക്കലയണിയുന്ന സന്ധ്യയെപ്പോലെയായിരുന്നു.

84. കടത്തിനൊത്ത അകിട്ടുള്ള അവൾ കിടാവിനെക്കൊണ്ടുകയാൽ ചുരന്നൊഴുകുന്ന ഇളംചുട്ടുള്ളതും അവളുമെത്തക്കാൾ വിശുദ്ധവുമായ നറും പാൽകൊണ്ട് ഭൂമിയെ നനച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

85. കളമ്പുകൾ തട്ടിയുയർന്നതും സമീപത്തുതന്നെ ശരീരത്തെ സ്പർശിക്കുന്നതുമായ പൊടികൊണ്ട് തീർത്ഥാഭിഷേകം കൊണ്ടെന്നപോലെ രാജാവിനു പരിശുദ്ധി നല്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

86. നിമിത്തത്തെപ്പറ്റി അറിയാവുന്ന ആ തപോനിധി, കാണുന്നതുതന്നെ പുണ്യമായ അഭയാർത്ഥികളിട്ട് പ്രാർത്ഥന സഫലമായിത്തീരാറായ ശിഷ്യനോടു വീണ്ടും പറഞ്ഞു.

87. രാജാവേ! സ്വന്തം കാര്യസിദ്ധി അകലെയല്ലെന്നു കരുതിയാലും.. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ, ഈ മംഗളാത്മിക, അവളുടെ പേരുച്ചരിച്ചപ്പോഴേക്കുംതന്നെ എത്തിയല്ലോ.

88. അങ്ങു വന്നത്തിലെ ജീവിതവൃത്തി സ്വീകരിച്ചു താൻതന്നെ പിറകെ നടന്നുകൊണ്ട് ഈ പശുവിനെ, അഭ്യാസംകൊണ്ട് വിദ്യയെ എന്നു പോലെ പ്രസാദിപ്പിച്ചുകൊള്ളണം.

89. ഇവൾ പുറപ്പെട്ടാൽ അങ്ങും പുറപ്പെടുക. നിന്നാൽ നില്ക്കുക. കിടന്നാൽ ഇരിക്കുക. വെള്ളം കുടിച്ചാൽ വെള്ളം കുടിക്കുക.

90. രാജനിയും ഭക്തിയോടും പ്രതശ്ശദ്ധിയോടുംകൂടി പ്രഭാതത്തിൽ പുജിക്കപ്പെട്ട ഇവളെ തപോവനത്തിന്റെ അഗ്രത്തിവരെ പിൻതുടരണം.. വൈകുന്നേരം എത്തിരേല്ക്കുകയും വേണം.

91. ഇപ്രകാരം അങ്ങു പ്രസാദിക്കുംവരെ ഇവളുടെ ശുശ്രൂഷയിൽ ഏർപ്പെട്ടുകൊള്ളുക. അങ്ങയ്ക്കു യാതൊരു തടസ്സവും വരാതിരിക്കട്ടെ അങ്ങയുടെ അപ്പുനെന്നപോലെ അങ്ങും പുത്രവാന്മാരിൽ അഗ്രഗണ്യനായി ഭവിക്കട്ടെ.

92. ദേശവും കാലവുമറിയുന്ന ശിഷ്യൻ പത്നിയോടുകൂടി പ്രീതി പുണ്ടു നമസ്സരിച്ചിട്ടു ഗുരുവിന്റെ കല്പനയെ "അങ്ങിനെയാവട്ടെ" എന്നു കൈക്കൊണ്ടു.

93. അനന്തരം രാത്രിയായപ്പോൾ വിദ്യാനും, പ്രിയവും സത്യവുമായ വാക്കു പറയുന്നവരുമായ ബ്രഹ്മാവിന്റെ പുത്രൻ ദീപ്തമായ മുഖശ്രീയോടു കൂടിയ രാജാവിനെ ഉറങ്ങാൻ പറഞ്ഞുവെച്ചു.

94. എല്ലാ ക്രിയാകല്പങ്ങളും അറിവുള്ള മഹർഷി തപഃശക്തി ഉണ്ടായിരുന്നിട്ടും പ്രതനിഷ്ഠയെ പരിഗണിച്ചു രാജാവിനു വനജീവിതത്തിന്നു സരിച്ച ഏർപ്പാടുകൾതന്നെ ചെയ്തുകൊടുത്തു.

95. അദ്ദേഹം പരിശുദ്ധയായ പത്നിയോടുകൂടി കലപതിയാൽ നിരട്ടു ശിക്ഷപ്പെട്ട പണ്ണിശാലയിൽ ദർശനത്തെയിൽ കിടന്നുറങ്ങി രാത്രിയെ കഴിച്ചുകൂട്ടി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിഷ്യന്മാരുടെ വേദാദ്ധ്യയനം, രാത്രി അവസാനിച്ചു കാര്യം അദ്ദേഹത്തെ അറിയിച്ചു.

ദ്രിതീയഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 അഥ പ്രജാനാമധിപഃ പ്രഭാതേ
ജായാപ്രതിഗ്രാഹിതഗന്ധമാല്യാം
വനായ പീതപ്രതിബലവത്സാം
യശോധനോ ധേനുശ്ചേഷർമമോച.
- 2 തസ്യാഃ ഖുരന്യാസപവിത്രപാംസു-
മപാംസുലാനാം ധൂരി കീർത്തനീയാ
മാക്തം മനുഷ്യശ്വരഥപത്നീ
ശ്രുതേരിവാതം. സ്തൂതിരന്വഗച്ഛൽ.
- 3 നിവർത്ത രാജാ ദധിതാം ദയാലു-
സ്താം സൈന്യഭേരീം സുരഭീജ്ജ്വലഭീഃ
പയോധരീഭൂതചതുഃസമുദ്രാം
ജഗ്രോപ ഗോരൂപധരാമിവോച്ഛീം.
- 4 വ്രതായ തേനാനുചരേണ ധേനോർ-
ന്യഷേധി ശേഷോഽപ്യനുയാതിവക്തൃഃ
ന ചാന്യതസ്തസ്യ ശരീരരക്ഷാ
സ്വവീജ്ജഗച്ഛാ ഹി മനോഃ പ്രസൂതിഃ.
- 5 ആസ്വാദവന്ദിഃ കബളൈസ്തൂണാനാം
കണ്ഡൂയന്നൈർദംശനിവാദനൈശ്ച
അവ്യാഹതൈഃ സ്വൈരഗതൈഃ സ തസ്യാഃ
സമ്രാഠ സമാരാധനതൽപരോഭൂൽ.
- 6 സ്ഥിതഃ സ്ഥിതാമുച്ഛലിതഃ പ്രയാതാം
നിഷേഢിഷീമാസനബന്ധധീരഃ
ജലാഭിലാഷീ ജലമാദദാനാം
ഛായേവ താം ഭൂപതിരന്വഗച്ഛൽ.
- 7 സ നൃസ്തചിഹ്നാമപി രാജലക്ഷ്മീം
തേജോവിശേഷാനുമിതാം ദധാനഃ
ആസീദനാവിഷ്കൃതദാനരാജി-
രന്തർഭാവസ്ഥ ഇവ ദ്രിപേന്ദ്രഃ.
- 8 ലതാപ്രതാനോൽഗ്രാമിതൈഃ സ കേശൈ-
രധിജ്യധന്വാ വിചചാര ദാവം
രക്ഷാപദേശാന്യുനിഹോമധേനോർ-
വന്യാൻ വിനേഷ്യന്നിവ ഷഷ്ടസത്തപാൻ.
- 9 വിസൃഷ്ടപാർശ്വാന്വചരസ്യ തസ്യ
പാർശ്വഭൂതാഃ പാശഭൂതാ സമസ്യ
ഉഭീരയാമാസുരിവോന്മദാനാം-
മലോകശബ്ദം വയസാം വിരാവൈഃ.

രണ്ടാം സർഗ്ഗം

1. അനന്തരം നേരം പുലർന്നപ്പോൾ യശോധനൻ (കീർത്തിയെ സമ്പത്തായി കണക്കാക്കുന്നവൻ) ആയ ആ രാജാവു പതിയാൽ സുഗന്ധദ്രവ്യവും പൂക്കളുംകൊണ്ടു പൂജിക്കപ്പെട്ട മഹർഷിയുടെ പശുവിനെ, കട്ടിയെ കടിപ്പിച്ചു കെട്ടിയതിനുശേഷം കാട്ടിലേക്കു വിട്ടു.

2. പതിവ്രതമാരിൽ അഗ്രഗണ്യയായ ആ രാജപതി കളമ്പു പതിഞ്ഞു പവിത്രമായ പൊടിയോടുകൂടിയ നന്ദിനിയുടെ മാർഗ്ഗത്തെ, സ്മൃതി (ധർമ്മശാസ്ത്രം) ശ്രുതിയുടെ അർത്ഥത്തെ (വേദത്തിന്റെ പൊരുളിനെ) എന്നപോലെ പിൻതുടർന്നു.

3. കീർത്തികൾകൊണ്ടു സൗരഭ്യം പരത്തുന്ന യോദ്ധാവായ ആ രാജാവു പ്രിയതമയെ തിരിച്ചയച്ചിട്ടു നാലു സമുദ്രങ്ങളെ നാലു മൂലകളാക്കി പശുവിന്റെ രൂപം ധരിച്ചു വന്ന ഭൂമിയെ എന്നപോലെ കായേനവിന്റെ ആ പുത്രിയെ രക്ഷിച്ചു.

4. വ്രതാനുഷ്ഠാനത്തിനുവേണ്ടി പശുവിനെ പിൻതുടരുന്ന അദ്ദേഹം ശേഷിച്ച പിൻഗാമികളെയും തടഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദേഹരക്ഷ മറ്റൊരാൾക്കു തന്നെ വേണ്ടതില്ല. മനുവിന്റെ വംശം സ്വവീര്യത്താൽ രക്ഷിക്കപ്പെടുന്നതാണല്ലോ.

5. ആ ചക്രവർത്തി സ്വാദുള്ള പുല്ലുകൾ ചുരുട്ടി നൽകിയും, ചൊറിഞ്ഞു കൊടുത്തും കാട്ടിച്ചുരുട്ടെ ആട്ടിയും അവളുടെ സൈന്യം സഞ്ചാരത്തെ ഒരു വിധത്തിലും തടയാതെയും അവളെ ശുശ്രൂഷിക്കുന്നതിൽ തൽപ്പരനായി ഭവിക്കുകയും ചെയ്തു.

6. അവൾ നിന്നാൽ നിന്നും നടന്നാൽ നടന്നും കിടന്നാൽ ഇരുന്നു. വെള്ളം കുടിക്കുമ്പോൾ വെള്ളം 'കുടിച്ചു' രാജാവു ഒരു നിഴലെന്തപോലെ അവളെ പിൻതുടർന്നു.

7. രാജകീയചിഹ്നങ്ങളൊഴിവാക്കിയിട്ടു, വിശിഷ്ടമായ തേജസ്സിനാൽ അനുമാനിക്കാവുന്ന രാജശ്രീയോടുകൂടിയ അദ്ദേഹം, മദരേഖ പുറമെ കാട്ടാതെ ഉള്ളിൽ മടംകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഗജശ്രേഷ്ഠനെപ്പോലെയാകുകയും ചെയ്തു.

8. വള്ളിച്ചരടുകൊണ്ടു മുടിമേല്പോട്ടു കെട്ടി വില്ലും കലച്ചും അദ്ദേഹം, മഹർഷിയുടെ ഹോമയേനവിനെ രക്ഷിക്കുകയെന്ന വ്യാജത്താൽ കാട്ടിലെ ദുഷ്ടജന്തുക്കളെ നന്നാക്കുവാൻ ഭാവിക്കുകയാണോ എന്നു തോന്നുമാറു വന്നതിലാകെ സഞ്ചരിച്ചു.

9. പ്പെരുമയായിരുന്ന അനന്തരന്ധരെ വിട്ടൊഴിച്ചവനും വരണൻ രൂപമുള്ള അദ്ദേഹത്തിനും ഇരുപാശയുമുള്ള വൃക്ഷങ്ങൾ മരപുഷ്പ പക്ഷികളുടെ ശബ്ദങ്ങൾകൊണ്ടു 'ജയ' ശബ്ദം ഉച്ചരിച്ചതുപോലെ തോന്നി.

- 10 മരുതപ്രയുക്താശ്ച മരുതബാഹു-
തമർച്യമാരാദഭിവർത്തമാനം
അവാകിരൻ ബാലലതാഃ പ്രസൂനൈ-
രാചാരലാഞ്ജരിവ പൗരകന്യാഃ.
- 11 ധനുർഭൂതോഽപ്യസ്യ ദയാർദ്രഭാവ-
മാഖ്യാതമന്തഃകരണൈർവിശങ്കൈഃ
വിലോകയന്ത്യോ വപുരാപുരക്ഷ്ണോ-
പ്രകാമവിസ്താരഫലം ഹരിണ്യഃ.
- 12 സ കീചകൈർമാന്തപുണ്ണരസ്രൈഃ
കുജന്ദിരാപാദിതവംശകൃത്യം
ശുശ്രാവ കഞ്ജേഷു യശഃ സ്വമുച്ചൈ-
രുൽഗീയമാനം വനദേവതാഭിഃ.
- 13 പൃക്തസ്തൃഷ്ണാദൈർഗ്ഗിരിനിർത്യാരാണാ-
മനോകഹാകമ്പിതപുഷ്പഗന്ധീ
തമാതപക്രാന്തമനാതപത്ര-
മാചാരപുതം പവനഃ സിഷേവേ.
- 14 ശശാമ പൃഷ്ഠാപി വിനാ ദവാഗ്നി-
രാസീദിശേഷോ ഫലപുഷ്പവൃദ്ധിഃ
ഊനം ന സന്തേപഷ്ടധികോ ബബാധേ
തസ്മിൻ വനം ഗോപ്തരി ഗാഹമാനേ.
- 15 സഞ്ചാരപുതാനി ദിഗന്തരാണി
കൃത്വാ ദിനാന്തേ നിലയായ ഗന്തും
പ്രചക്രമേ പല്ലവരാഗതാശ്ച
പ്രഭ പതംഗസ്യ മനേശ്ച യേനഃ.
- 16 താം ദേവതാപിത്രതിഥിക്രിയാർത്ഥം-
മന്വഗ്യയൗ മദ്ധ്യമലോകപാലഃ
ബഭൗ ച സാ തേന സതാം മതേന
ശ്രദ്ധേവ സാക്ഷാദധിനോപപന്നാ.
- 17 സ പലാലോത്തീർണ്ണവരാഹയുഗ്മാ-
ന്യാവാസവൃക്ഷോന്മുഖബർഹിണാനി
യയൗ മൃഗാദ്ധ്യാസിതശാലാലാനി
ശ്യാമായമാനാനി വനാനി പശ്യൻ.
- 18 ആപീനഭാരോഭാഹനപ്രയത്താൽ
ഗൃഷ്ടീർഗുരുത്വാദപുഷ്പോ നരേന്ദ്രഃ
ഉഭാവലംചക്രതുരഞ്ചിതാഭ്യോ-
തപോവനാവൃത്തിപഥം ഗതാഭ്യോം.
- 19 വസിഷ്ഠയേനോരന്യയാധിനം ത-
മാവർത്തമാനം വനിതാ വനാന്താൽ
പപൌ നിമേഷാലസപക്ഷ്വമപംക്തി-
രുപോഷിതാഭ്യോമിവ ലോചനാഭ്യോം.

10. അടുത്തു വരുന്നവനും അഗ്നിതുല്യനും പുഷ്പനമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മേൽ, പെരജനങ്ങളുടെ കന്യകമാർ ആചാരപ്രകാരം മലർ പൊഴിക്കുന്നതു പോലെ, കാരറുകൊണ്ടിളകിയ ഇളംവള്ളികൾ പൂക്കൾ വർഷിച്ചു.

11. വില്ലേന്തിയിട്ടുണ്ടെങ്കിലും ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയം ദയാർദ്രമാണെന്നു അന്തഃകരണം പറയുകയാൽ ശങ്ക കൂടാതെ നോക്കി നില്ക്കുന്ന മാൻപേടകൾ തങ്ങളുടെ കണ്ണുകൾക്കുള്ള നീളത്തിന്റെ സാഹചര്യം നേടി.

12. ദ്വാരങ്ങളിൽ കാരറു കടന്നുതന്ന മുളകളെ ശ്രുതിക്കുഴലുകളാക്കിക്കൊണ്ടു വള്ളിക്കുടിലുകളിലിരുന്നു വനദേവതമാർ തന്റെ കീർത്തി ഉച്ചത്തിൽ പാടുന്നതു അദ്ദേഹം കേട്ടു.

13. മലഞ്ചോലകളിലെ വെള്ളത്തുള്ളികളിടകലർന്നു വൃക്ഷങ്ങളിൽ ഇളകുന്ന പൂക്കളുടെ മണംപകർന്ന കാരറു കടയില്ലാത്തവനും, വെന്തിൽകൊണ്ടു ക്ഷീണിച്ചവനും വ്രതാനുഷ്ഠാനത്താൽ പരിശുദ്ധനുമായ അദ്ദേഹത്തെ സേവിച്ചു.

14. രക്ഷിതാവായ അദ്ദേഹം വനത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുമ്പോൾ കാട്ടുതീ മഴയില്ലാതെതന്നെ ശമിച്ചു. പൂക്കളും കായ്കളും സമൃദ്ധമായി വളർന്നു. മൃഗങ്ങളിൽ വലിയതു എളിയതിനെ കടന്നുപറ്റിവിട്ടില്ല.

15. ഭിക്ഷകളെ തങ്ങളുടെ സഞ്ചാരത്താൽ പരിശുദ്ധമാക്കിയതിനുശേഷം ഭിവസത്തിന്റെ അന്ത്യത്തിൽ തളിർത്തുടുപ്പുപോലെ ചുവന്ന സൂര്യന്റെ പ്രഭയും മഹർഷിയുടെ പശുവും വസതിയിലെക്കു പോകുവാനായി പുറപ്പെട്ടു.

16. ആ ഭൂലോകനാഥൻ ദേവതകൾക്കും പിതൃക്കൾക്കും അതിഥികൾക്കും ആവശ്യമായ കർമ്മങ്ങൾക്കുതക്കുന്ന അവളെ അനുഗമിച്ചു. സൗജന്യങ്ങൾക്കു സമ്മതനായ അദ്ദേഹത്താൽ അനുഗമിക്കപ്പെടുന്ന അവൾ, മുത്തമായ വിധി യോടു ചേർന്ന ശ്രദ്ധ എന്നുപോലെ ശോഭിച്ചു.

17. അദ്ദേഹം ചളിക്കുണ്ടുകളിൽനിന്നു കയറിവരുന്ന പന്നികളേയും ചേക്കേരങ്ങളുടെ നേർക്കു പുറപ്പെട്ട മയിലുകളേയും പുൽത്തകിടികളിൽ വിശ്രമിക്കുന്ന മാനകളേയും ഇരണ്ടുവരുന്ന കാടകളേയും നോക്കിക്കണ്ടു കൊണ്ടു യാത്രയായി.

18. അകിടിന്റെ ഭാരം ചുരക്കുന്നതിലുള്ള ആയാസംകൊണ്ടു കടിഞ്ഞിൽ പശുവും ശരീരത്തിന്റെ ഭാരംകൊണ്ടു രാജാവും രണ്ടുപേരും അവരുടെ ഭംഗിയായ നടത്തംകൊണ്ടു ആശ്രമത്തിലേയ്ക്കുള്ള മടക്കവഴി അലങ്കരിച്ചു.

19. വസിഷ്ഠധേനുവിനെ അനുഗമിച്ചുകൊണ്ടു കാട്ടിൽനിന്നു മടങ്ങിവരുന്ന അദ്ദേഹത്തെ പത്നി ഉപവസിച്ചിരുന്നവരും എന്നു തോന്നുന്ന നിന്നിമേഷങ്ങളായ കണ്ണുകൾകൊണ്ടു നുകന്നു.

- 20 പുരസ്കൃതാ വർത്തനി പാർത്ഥിവേന
 പ്രത്യുൽഗതാ പാർത്ഥിവധർമ്മപന്ത്യാ
 തന്തരേ സാ വിരരാജ യേന്തർ-
 ദ്വിനക്ഷപാമദ്ധ്യഗതേവ സന്ധ്യം.
- 21 പ്രദക്ഷിതൃതൃ പയസ്വിനീം താം
 സുദക്ഷിണാ സാക്ഷതപാരോഹസ്താം
 പ്രണമ്യ ചാനാർച്ച വിശാലമസ്യാഃ
 ശൃംഗാന്തരം ദ്വാരമിവാർത്ഥസിദ്ധേഃ.
- 22 വത്സോത്സുകാപി സ്തീമിതാ സപശ്യാം
 പ്രത്യഗ്രഹീതേ സേതി നനന്തതൃണൈ
 ഭക്തോപപന്നേഷു ഹി തദ്വിധാനാം
 പ്രസാദചിഹ്നാനി പരഃഫലാനി.
- 23 ഗുരോഃ സദാസ്യ നിപീഡ്യ പാദൈ
 സമരപ്യ സാന്ധ്യം ച വിധിം ദീപീപഃ
 ദോഹാവസാനേ പുനരേവ ദോഗ്ധ്രീം
 ഭേദേ ഭുജോച്ഛിന്നരിപുർന്നിഷണ്ണാം.
- 24 താമാന്തികന്യസ്തബലിപ്രദീപാ-
 മന്വാസ്യ ഗോഘ്നാ ഗൃഹിണീസഹായഃ
 ക്രമേണ സുപ്താമന്ത സംവിവേശ
 സുപ്തോത്ഥിതാം പ്രാതരന്തുഭിഷ്ഠതീ.
- 25 ഇതഥം വ്രതം ധാരയതഃ പ്രജാതഥം
 സമം മഹിഷ്യം മഹനീയകീർത്തേഃ
 സപ്ത വ്യതീയസ്രിഗുണാനി തസ്യ
 ദിനാനി ദീനോദ്ധരണോചിതസ്യ.
- 26 അന്യേഭ്യരത്നാനുചരസ്യ ഭാവം
 ജിജ്ഞാസമാനാ മുനിഹോമധേനുഃ
 ഗംഗാപ്രപാതാന്തവിരൂപശഷ്ഠം
 ഗൗരീഗുരോർഗഹചരമാവിവേശ.
- 27 സാ ദുഷ്പ്രധർഷാ മനസാപി ഹിംസ്രൈ-
 രിത്യദ്രിശോഭാപ്രഹിതേക്ഷണേന
 അലക്ഷിതാഭ്യുൽപതനോ നൃപേണ
 പ്രസഹ്യ സിംഹഃ കില താം ചക്ഷ.
- 28 തദീയമാക്രന്ദിതമാർത്തസാധോർ
 ഗുഹാനിബദ്ധപ്രതിശബ്ദദീപ്തം
 രശ്മിഷ്ഠിവാദായ നഗേന്ദ്രസക്തം
 നിവർത്തയാമാസ നൃപസ്യ ദുഷ്ടിം.
- 29 സ പാടലായാം ഗവി തസ്ഥിവാംസം
 ധനുർദ്ധരഃ കേസരിണഃ ദദൗ
 അധിത്യകായാമിവ ധാതുമയ്യാം
 ലോഘ്രദ്രുമം സാന്നമതഃ പ്രഹൃല്ലം.

20. വഴിയിൽ രാജാവിനാൽ മുൻകടത്തപ്പെട്ടും രാജ്ഞിയാൽ എതിരേൽക്കപ്പെട്ടും ആ പശു, അവർ രണ്ടുപേരുടേയും മദ്ധ്യത്തിൽ പകലിന്റേയും രാത്രിയുടേയും മദ്ധ്യത്തിൽ സന്ധ്യ എന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.
21. കയ്യിൽ അക്ഷതപരത്രവുമായി വന്ന സുകുചിണ, ആ പയസ്വിനിയെ (ശ്രേഷ്ഠമായ പാലുള്ള പശുവിനെ) പ്രക്ഷിണംവെച്ചു നമസ്കരിച്ചു തിരുശേഷം അവളുടെ കൊമ്പുകൾക്കിടയിലുള്ള വിശാലമായ പുദേശത്തെ (നെറ്റുകയെ) കാര്യസിദ്ധി വരുന്ന പ്രവേശമാർഗ്ഗത്തെ എന്നപോലെ പൂജിച്ചു.
22. കിടാവിനെക്കാണുവാൻ ഉൾക്കണ്ണയുണ്ടായിരുന്നിട്ടും അവൾ അന്യർക്കു തെറ്റാതെ നിന്നു പൂജ കൈകൊണ്ടു എന്നു കണ്ടു അവർ സന്തോഷിച്ചു. ഭക്തിയോടെ വന്നാശ്രയിച്ചവരുടെ നേർക്കു അവളെപ്പോലുള്ളവർ കാണിക്കുന്ന പ്രസാദഭാവം അടുത്തുതന്നെ വരുന്ന ഫലങ്ങളുടെ സൂചനയാണല്ലോ.
23. കയ്യുകൾകൊണ്ടു ശത്രുക്കളെ നശിപ്പിച്ച ദിലീപൻ സപത്നികനായ ഗുരുവിന്റെ കാൽ തൊട്ടു വണങ്ങി സന്ധ്യാവന്ദനവും കഴിച്ചതിനുശേഷം കുറുപ്പു കഴിഞ്ഞു കിടക്കുന്ന ആ പശുവിന്റെ അരികിൽ വീണ്ടും ചെന്നു ചേർന്നു.
24. പാലകനായ അദ്ദേഹം പത്നിയോടൊപ്പം, അരികെ ഭദ്രദീപംവെച്ചിട്ടുള്ള അവളുടെ അടുത്തു ചെന്നിരുന്നു ക്രമത്തിൽ അവളാണിയതിനുശേഷം ഉറങ്ങി. രാവിലെ അവൾ ഉണർന്നപ്പോൾ നേർത്തൊടൊപ്പം എഴുന്നേറ്റു.
25. ഇപ്രകാരം സന്തതിക്കുവേണ്ടി പത്നിയോടൊപ്പം വ്രതമനുഷ്ഠിച്ചുകൊണ്ടു പൂജയായ യശസ്സുടയവനും ദീനന്മാർക്കു ആശ്വാസം നൽകുന്നവനുമായ അദ്ദേഹത്തിന്നു ഇരുപത്തൊന്നു ദിവസങ്ങൾ കഴിഞ്ഞുപോയി.
26. പിറ്റേ ദിവസം തന്റെ അനുചരന്റെ മനോഭാവം അറിയുവാനാഗ്രഹിച്ചു, ആ മുമ്പയുടെ ഹോമധേനു, ഗംഗയുടെ നീർച്ചാട്ടത്തിനടുത്തു തഴച്ചു വളരുന്ന പച്ചപ്പല്ലകളോടുകൂടിയ ഹിമവാന്റെ ഒരു ഗുഹയിലേക്കു പ്രവേശിച്ചു.
27. അവൾ ക്രൂരജന്തുക്കൾക്കു മനസ്സുകൊണ്ടുപോലും ആക്രമിക്കുവാൻ സാധിക്കാത്തവളാണെന്നു വിശ്വസിച്ചു പർവതത്തിന്റെ ശോഭയിൽ കണ്ണയച്ചിരുന്ന രാജാവിന്റെ കണ്ണിൽപെടാതെ ഒരു സിംഹം അവളെ ബലാൽക്കാരമായി ആക്രമിച്ചു.
28. ഗുഹയിലലച്ചുണ്ടായ മാറ്റൊലികൊണ്ടു നീളംകൂടിയ അവളുടെ കരച്ചിൽ, ദീനബന്ധുവായ രാജാവിന്റെ, പർവതത്തിന്മേൽപ്പതിഞ്ഞ ദുഷ്ടിയെ, കടിഞ്ഞാൺ വലിച്ചിട്ടെന്നപോലെ പെട്ടെന്നു പിന്തിരിപ്പിച്ചു.
29. ആ വില്ലാളി, ചെങ്കാവി നികന്ന കുന്നിൻപുറത്തു പുത്തുനിൽക്കുന്ന പാച്ചോറ്റിമരത്തെയെന്നപോലെ ചുവന്ന നിറമുള്ള പശുവിന്മേൽ കയറി മരുവുന്ന സിംഹത്തെ കണ്ടു.

- 30 തതോ മൃഗേന്ദ്രസ്യ മൃഗേന്ദ്രഗാമീ
വധായ വധ്യസ്യ ശരം ശരണ്യഃ
ജാതാഭീഷംഗോ നൃപതിന്നിഷംഗാ-
ഭുജത്തുമൈച്ഛൽ പ്രസഭോദ്ധ്യതാരിഃ
- 31 വാമേതരസ്തസ്യ കരഃ പ്രഹത്തർ-
നഖപ്രഭാരുഷിതകങ്കപത്രേ
സക്താംഗുലിഃ സായകപുംബ ഏവ
ചിത്രാപ്പിതാരംഭ ഇവാവതസ്ഥേ,
- 32 ബാഹുപ്രതിഷ്ഠേവീവൃദ്ധമന്യ
രഭ്യണ്ണമാഗസ്കൃതമസ്പൃശഭഭീഃ
രാജാ സ്വതേജോഭീരഭഹ്യതാന്തർ-
ഭോഗീവ മന്ത്രേണ നിരുദ്ധവീര്യഃ.
- 33 തമായുഗ്രഹ്യം നിഗൃഹീതധേനുർ-
മനുഷ്യവാചാ മനുവംശകേതും
വിസ്തായയൻ വിസ്തീതമാത്മവൃത്തേ
സിംഹോരുസത്ത്വം നിജഗാഭ സിംഹഃ.
- 34 'അലം മഹീപാല! തവ ശ്രമേണ
പ്രയുക്തമപ്യസ്രുമിതോ വൃഥാ സ്യാൽ
ന പാദപോന്മുലനശക്തി രംഹഃ
ശിലോച്ചയേ മുർച്ഛതി മാരുതസ്യ.
- 35 കൈലാസഗൌരം വൃഷമാരുരുക്ഷോഃ
പാദാപ്പണാൻഗ്രഹപൂതപൃഷ്ഠം
അവേഹി മാം കിങ്കരമഷ്ടമുത്തേഃ
കുംഭോദരം നാമ നികുംഭമിത്രം.
- 36 അമം പുരഃ പശ്യസി ദേവദാരു-
പുത്രീകൃതോന്മൈഃ വൃഷഭോജേന
യോ ഹേമകുംഭസ്തനനിഃസൃതാനാം
സ്തന്ദസ്യ മാതൃഃ പയസാം രസജ്ഞം.
- 37 കണ്ഡൂയമാനേന കടം കദാചി-
ഭന്യഭിപേനോന്മാമിതാ തപഗസ്യ
അമൈനമദ്രേസ്തനയാ ശുശ്രോച
സേനാനൃമാലീഡമിവാസുരാന്വൈഃ.
- 38 തദാപ്രഭത്യേവ വനഭിപാനാം
ത്രാസാത്മമസ്തിന്നഹമദ്രികക്ഷേ
വ്യംഹരിതഃ ശുഭഭൃതാ വിധായ
സിംഹത്വമങ്കാഗതസത്ത്വവൃത്തി,
- 39 തസ്യാലമേഷാ ക്ഷുധിതസ്യ തൃപ്തൈഃ
പ്രദീഷുകാലാ പരമേശ്വരേണ
ഉപസ്ഥിതാ ശോണിതപാരണാ മേ
സുരഭിഷശ്ചാഭ്രമസീ സുധേവ.

30. പെട്ടെന്നു സിംഹത്തെപ്പോലെ നടക്കുന്നവനും ശരണം നൽകുന്നവനും ശത്രുക്കളെ ഉന്മൂലനം ചെയ്യുവാനും (തൽക്കാലം) ഏതിർപ്പേറ്റാവുന്നവനായ ആ രാജാവ് വധാർഹനായ സിംഹത്തെ കൊല്ലുവാനായി ആവനാഴിയിൽ നിന്നു അമ്പ് വലിച്ചെടുക്കുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചു.

31. എയ്യാൻ പുറപ്പെട്ട അദ്ദേഹത്തിന്റെ വലഞ്ഞതെയ്യ് നഖപ്രഭു പുണ്ട കഴുവിൻ രൂവലോടുകൂടിയ അമ്പിൻകടയ്ക്കൽ വിരലൊട്ടി ചിത്രത്തിലെഴുതിയതുപോലെ അനങ്ങാതായി.

32. കയ്യിന്റെ സ്തംഭനം നിമിത്തം കോപം വലിച്ച രാജാവ് മന്ത്രശക്തി കൊണ്ടു വീര്യം തടയപ്പെട്ട സർപ്പമെന്നപോലെ, അടുത്തുനിൽക്കുന്ന അപരാധിയെ തൊടുവാൻപോലും ശക്തിയില്ലാത്ത തന്റെ തേജസ്സുകൊണ്ടു അകമേ ദഹിച്ചുപോയി.

33. പശുവിനെ ആക്രമിച്ചനിൽക്കുന്ന സിംഹം, സൗജന്യങ്ങളാൽ ആദരിക്കപ്പെട്ടവനും മനുവംശത്തിന്റെ വീജയപതാകയായവനും സിംഹത്തിനൊത്ത ബലമുള്ളവനും തന്റെ തൽക്കാലാവസ്ഥയിൽ അതിശയപ്പെട്ടവനുമായ അദ്ദേഹത്തെ വീണ്ടും അതുതപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടു മനുഷ്യഭാഷയിൽ പറഞ്ഞു.

34. 'അല്ലയോ രാജാവേ! അങ്ങയുടെ ഈ പരിശ്രമം മതിയാക്കൂ. എന്നിൽ അസ്രം പ്രയോഗിച്ചാൽത്തന്നെ അതു വെറുതെയാവുകയേ ഉള്ളൂ. മരങ്ങളെ കട പുഴക്കി വീഴ്ത്തുന്ന കാരറിന്റെ ശക്തി പർവതത്തിൽ ഏകുന്നതല്ല.

35. കൈലാസത്തെപ്പോലെ വെളുത്ത ഏരുതിന്മേൽ കയറുവാൻ തുടങ്ങുന്ന പരമശിവന്റെ തൂക്കാൽവെപ്പാകുന്ന അനുഗ്രഹത്താൽ പരിശുദ്ധമായ മുതുകോടുകൂടിയവനും നികംഭന്റെ മിത്രവുമായ കുംഭോദരൻ എന്ന മഹേശ്വരന്റെ പരിചാരകനാണ് ഞാൻ എന്ന് അറിഞ്ഞാലും.

36. മുമ്പിൽ അങ്ങ് ഈ ദേവദാരുവൃക്ഷം കാണുന്നുണ്ടല്ലോ - ഇതിനെ പരമശിവൻ സ്വന്തം പുത്രനായിട്ടാണ് കരുതുന്നത്; ഇത് സുബ്രഹ്മണ്യന്റെ അമ്മ (പാർവതി)യുടെ, പൊൻകടമാകുന്ന സ്തനങ്ങളിൽനിന്നു ചുരന്ന ജലമാകുന്ന പാലിന്റെ സ്വാദറിഞ്ഞതാണ്.

37. ഒരിക്കൽ ഒരു കാട്ടാന ചൊറിച്ചൽ മാറ്റുവാൻവേണ്ടി തന്റെ കവിരത്തടം ഉരയ്ക്കുകയാൽ ഇതിന്റെ തൊലി ചതഞ്ഞുപോയി. അതുനിമിത്തം പർവതപുത്രി, അസുരന്മാരുടെ അസ്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു മുറിവു പറ്റിയ സുബ്രഹ്മണ്യനെച്ചൊല്ലിയെന്നപോലെ ഇതിനെച്ചൊല്ലി ദുഃഖിച്ചു.

38. അന്നുമുതൽക്കുതന്നെ ഈ മലയിടുക്കിൽ കാട്ടാനകളെ പേടിപ്പിക്കുവാനായി പരമേശ്വരൻ എന്ന, തനിയെ വന്നുചേരുന്ന ജീവികളെക്കൊണ്ടു ഉപജീവനം കഴിച്ചുകൊള്ളത്തക്കവണ്ണം സിംഹരൂപം നൽകി നിയോഗിച്ചു.

39. അങ്ങിനെ (ഇപ്പോൾ) വിശന്നിരിക്കുന്ന സമയത്തു പരമേശ്വരൻ നിർദ്ദേശിച്ചുകാലത്തു വന്നുചേർന്ന ഈ രക്തപാരനെ, രാഹുവിനു ചന്ദ്രന്റെതായ അമൃതമെന്നപോലെ എനിക്കു മതിയുപോയുമായി.

- 40 സ തപം നിവർത്തസ്വ വിഹായ ലജ്ജാം
 ഗുരൗ വോൻ ദർശിതശിഷ്യഭക്തിഃ
 ശന്യേണ രക്ഷ്യം യദേശക്യരക്ഷം
 ന തദ്യശഃ ശന്യേതാം ക്ഷിണോതി.,
- 41 ഇതി പ്രഗത്ഭം പുരുഷാധിരാജോ
 മൃഗാധിരാജസ്യ വചോ നിശമ്യ
 പ്രത്യാഹതാസ്ത്രോ ഗിരിശപ്രഭാവോ...
 ദാത്വന്യവജ്ഞാം ശിമിലീലകാരം.
- 42 പ്രത്യബ്രവീച്ചൈനമിഷുപ്രയോഗേ
 തൽപൂർവ്വഭംഗേ വിതഥപ്രതന്തഃ
 ജഡീകൃതന്ത്രംബകവീക്ഷണേന
 വജ്രം മുമുക്ഷുന്നിവ വജ്രപാണിഃ.
- 43 'സംരദ്ധചേഷ്ടസ്യ മൃഗേന്ദ്ര!കാമം
 ഹാസ്യം വചസ്തദ്യദഹം വിവക്ഷ്യഃ
 അന്തഗ്നതം പ്രാണഭൃതാം ഹി വേദ
 സർവ്വം വോൻ ഭാവമതോഭിധാസ്യേ.
- 44 മാന്യഃ സ മേ സ്ഥാവരജംഗമാനാം
 സർഗ്ഗസ്ഥിതിപ്രത്യവഹാരഹേതുഃ
 ഗുരുരോരപീദം ധനമാഹിതാഗേർ-
 നശ്യൽ പുരസ്കാരപേക്ഷണീയം.
- 45 സ തപം മദീയേന ശരീരവൃത്തിം
 ദേഹേന നിർവർത്തിതും പ്രസീദ
 ദിനാവസാനോത്സുകബാലവത്സാ
 വിസൃജ്യതാം ധേനുരീയം മഹർഷേഃ.'
- 46 അമാന്യകാരം ഗിരിഗന്ധരാണാം
 ദംഷ്ട്രമയുഖൈഃ ശകലാനി കുർവ്വൻ
 ഭൂയഃ സ ഭൂതേശ്വരപാർശ്വവർത്തി
 കിഞ്ചിദപിഹസ്യാത്ഥപതിം ബഭോഷേ,
- 47 'ഏകാന്തപത്രം ജഗതഃ പ്രഭൃതം
 നവം വയഃ കാന്തമീദം വപുശ്ച
 അല്പസ്യ ഹേതോർബഹു ഹാനുമിച്ഛൻ
 വിചാരമുഖഃ പ്രതിഭാസി മേ തപം.
- 48 ഭൂതാനുകമ്പാ തവ ചേദീയം ഗൌ-
 രേകാ ഭവേൽ സ്വസ്തിമതീ ത്വദന്തേ
 ജീവൻ പുനഃ ശശ്വദുപ്ലവേഭ്യഃ
 പ്രജാഃ പ്രജാനാഥ! പിതേവ പാസി.
- 49 അഥൈകധേനോരപരാധചണ്ഡാൽ
 ഗുരോഃ കൃശാന്തപ്രതിമാൽ ബിഭേഷി
 ശക്യോഽസ്യ മാന്യർഭവതാ വിനേതും
 ഗാഃ കോടിശഃ സ്പഷ്ടയതാ ഘടോയനീഃ.

40. അതുകൊണ്ട് അങ്ങു ലജ്ജയെ ഉപേക്ഷിച്ചു തിരിച്ചുപൊയ്ക്കൊരുക. അങ്ങു ഗുരുവിനോടു ശിഷ്യൻ വേണ്ടതായതുകൊണ്ടു കാണിച്ചുകഴിഞ്ഞു. രക്ഷിക്കേണ്ട വസ്തുവിന്റെ രക്ഷ ആയുധത്താൽ സാധ്യല്ലാതെ വരുമ്പോൾ അതു ആയുധധാരികളുടെ ശസ്ത്രീയ ഹാനി വരുത്തുകയില്ല.

41. ഇപ്രകാരം മൃഗാധിരാജന്റെ പ്രേരണയായ വാക്കു കേട്ടപ്പോൾ മനുഷ്യാധിരാജൻ പരമേശ്വരന്റെ ശക്തിയാലാണ് തന്റെ അസുപ്രയോഗം നടയെടുത്തെന്നു മനസ്സിലാക്കി തന്നെക്കുറിച്ചുതേന്നിയ നിന്ദാഭാവം അത്പരമാകട്ടെ.

42. വളംമാങ്ങിയപ്പോൾ മുക്കണ്ണന്റെ നോട്ടത്താൽ നൂക്കിപ്പോയപ്പോൾ ഇത്രനേരമേയെ അസുപ്രയോഗപ്രയത്നം അന്നാദ്യമായി വിഫലമായിപ്പോയ അദ്ദേഹം ആ സിംഹത്തോടു മറുപടി പറയുകയും ചെയ്തു.

43. 'അല്ലയോ മൃഗേന്ദ്ര, അനങ്ങുവാൻ വയ്യാത്തവനായിരിക്കുന്ന ഞാൻ പറയുവാൻ വിചാരിക്കുന്ന വാക്കു പരിഹാസയോഗ്യമാണെന്നുള്ളതു ശരിതന്നെ - പക്ഷെ, അങ്ങു സമസ്തജീവികളുടേയും അന്തർഗ്ഗതഭാവം അറിയുന്നവനാണല്ലോ, അതുകൊണ്ട് പറയുകയുണ്ട്'.

44. സ്ഥാവരങ്ങളും ജംഗമങ്ങളുമായ എല്ലാറ്റിനേറും സൃഷ്ടി സ്ഥിതി സംഹാരങ്ങൾക്കു കാരണമായ ഭഗവാൻ ശിവൻ എന്നിങ്ങു പുജനാർത്ഥം. അന്യായാനം ചെയ്തിട്ടുള്ള ഗുരുവിന്റെ ഈ ധനവും എന്റെ മുഖിൽവെച്ചു നശിക്കുമ്പോൾ ഉപേക്ഷിക്കാവുന്നതല്ല.

45. അങ്ങിനെയുള്ള അങ്ങു എന്റെ ശരീരംകൊണ്ട് സ്വന്തം ജീവനവൃത്തി നിർവ്വഹിക്കുവാൻ കനിയണം. പകൽ അവസാനിക്കുന്നതും കാത്തിരിയ്ക്കുന്ന പിഞ്ചുകിടാവുള്ള മഹർഷിയുടെ ഈ പശുവിനെ വിട്ടയയ്ക്കൂ.'

46. അപ്പോൾ ദേഷ്ടകളുടെ കിരണങ്ങൾകൊണ്ടു പർവതഗുഹകളിലെ ഇരുട്ടിനെ നശിപ്പിക്കുമാറു കുറഞ്ഞൊന്നു ചിരിച്ചിട്ട് ആ ശിവപാർശ്വദൻ വീണ്ടും രാജാവിനോടു പറഞ്ഞു.

47. 'റെക്കടയ്ക്കുകീഴിലുള്ള ലോകാധിപത്യം, നവമായ യൗവനം, കാന്തിയേറിയ ഈ ശരീരം എന്നിവയെല്ലാം തന്നെ ഒരു നിസ്സാരകാര്യത്തിനു വേണ്ടി ഉപേക്ഷിക്കാൻ ഒരുങ്ങുന്ന അങ്ങു വിഭവകുലാത്തവനാണെന്നു നിങ്ങളുടേതാണെന്നു.

48. അങ്ങയ്ക്കു പ്രാണികളോടുള്ള അനുകമ്പയാണ് ഇതിനു കാരണമെങ്കിൽ അങ്ങയുടെ നാശത്താൽ ഈ ഒരു പശു മാത്രമാണ് രക്ഷപ്പെടുവാൻ പോകുന്നത്. അല്ലയോ പ്രജാപാലക! അങ്ങു ജീവനോടിക്കുന്നതോ, പ്രജകളെ പിതാവെന്നപോലെ ആപത്തുകളിൽനിന്നു ഏതെന്നും രക്ഷിക്കുന്നു.

49. ഒരു പശു മാത്രം സമ്പത്തായിട്ടുള്ളവനും തെറ്റു കണ്ടാൽ അത്യന്തം കോപിക്കുന്നവനും അഗ്നിമുഖനുമായ ഗുരുവിനെ പേടിച്ച് ഇത്രയൊന്നിൽ കടംപോലെയുള്ള അകിടുകളോടുകൂടിയ പശുക്കളെ കോടിക്കണക്കിനു കൊടുത്തു അദ്ദേഹത്തെ സമാധാനിപ്പിച്ചുവാൻ അങ്ങയ്ക്കു കഴിയുമല്ലോ.

- 50 തദ്രക്ഷ കല്യാണപരമ്പരാണാം
ഭോക്താരമുജ്ജ്വലമാത്മഭേദം
മഹീതലസ്തർശനമാത്രഭിന്ന
മൃഗം ഹി രാജ്യം പദമൈന്ദ്രമാഹുഃ.,
- 51 ഏതാവദുക്താ വിരതേ മൃഗേന്ദ്രേ
പ്രതിസ്വന്നേനാസ്യ ഗുഹാഗതേന
ശിലോച്ചയോഽപി ക്ഷിതിപാലമുഖൈഃ
പ്രീത്യാ തമേവാർത്ഥമഭാഷതേവ.
- 52 നിശമ്യ ദേവാനുചരസ്യ വാചം
മനുഷ്യദേവഃ പുനരപ്യവാച
ധേന്വാ തദ്യയാസിതകാതരാക്ഷയാ
നിരീക്ഷ്യമാണഃ സുതരാം ഭയാലുഃ.
- 53 'ക്ഷതാൽ കില ത്രായത ഇത്യഭഗ്രഃ
ക്ഷത്രസ്യ ശബ്ദോ ഭുവനേഷു രൂഢഃ
രാജ്യേന കിം തദപിപരീതവൃത്തേഃ
പ്രാണൈരപക്രോശമലീമസൈർവാ?
- 54 കഥം ന ശക്യാനനയോ മഹർഷേർ-
വിശ്രാണനാച്ചാനൃപയസിനീനാം
ഇമാമന്തനാം സുരഭേരവേഹി
രദ്രൗജസാ തു പ്രഹൃതം ത്വയാസ്യാം.
- 55 സേയം സ്വദേഹാപ്പണിഷ്ടക്രയേണ
ന്യായാ മയാ മോചയിതും ഭവത്തഃ
ന പാരണാ സുഭാഗിഹതാ തവൈവം
ഭവേദ്യേഷ്വശ്ച മനേഃ ക്രിയാർത്ഥഃ.
- 56 ഭവാനപീദം പരവാനവൈതി
മഹാൻ ഹി യത്നസ്തവ ദേവദാരൈ
സ്ഥാതും നിയോക്തൂർന ഹി ശക്യമഗ്രേ
വിനാശ്യ രക്ഷ്യം സ്വയമക്ഷതേന.
- 57 കിമപ്യഹിംസ്യസ്തവ ചേന്തതോഹം
യശഃശരീരേ ഭവ മേ ഭയാലുഃ
ഏകാന്തവിദ്ധംസിഷ്യ മദധിയാനാം
പിണ്ഡേഷ്വനാസ്ഥാ ഖലു ഭൗതികേഷു.
- 58 സംബന്ധമാഭാഷണപൂർവ്വമാഹുർ-
വൃത്തഃ സ നൈ സംഗതയോർവനാന്തേ
തൽഭൂതനാമാനുഗ! നാർഹസി ത്വം
സംബന്ധിനോ മേ പ്രണയം വിഹന്തു... .
- 59 തഥേതി ഗാം മുക്തവതേ ദിലീപഃ
സദ്യഃ പ്രതിഷ്ഠംഭവീമുക്തബാഹുഃ
സന്നൃസ്തശസ്ത്രോ ഹരയേ സ്വദേഹ-
മുപാനയൽ പിണ്ഡമിവാമിഷസ്യ.

50. അതുകൊണ്ടു തുടർച്ചയായി ധാരാളം ഗുണങ്ങൾ അനുഭവിക്കാനിരിക്കുന്നതും ശക്തിയേറിയതുമായ സ്വന്തം ശരീരത്തെ രക്ഷിക്കുക. ഐശ്വര്യവത്തായ രാജ്യം ഭൂതലസ്സർഗ്ഗംകൊണ്ടുമാത്രം ദൃത്യംസമൃദ്ധമുള്ള ഇന്ദ്രപദമാണെന്നു് അറിവുള്ളവർ പറയുന്നു.,

51. സിംഹം ഇത്രയും പറഞ്ഞു നിർത്തിയപ്പോൾ ഗുഹയിലുള്ളപ്പോൾ ഇതിന്റെ മാറ്റംകൊണ്ടു പർവതപുഷ്പം ഹർഷത്തോടെ രാജാവിനോടു് അക്കാര്യംതന്നെ ഉറക്കെ പറഞ്ഞുവോ എന്നു തോന്നി.

52. സിംഹം മീതെ കയറിയിരിക്കുകയാൽ പേടിച്ചു പകച്ചു കണ്ണുകൾ മായി പശു ഉറുമ്പനോക്കുന്നതു കണ്ടു കൂടുതൽ ഭയവാനായിത്തീർന്ന രാജാവു് ആ ശിവ പാർഷദന്റെ വാക്കു കേട്ടിട്ടു വീണ്ടും പറഞ്ഞു.

53. 'ക്ഷതത്തിൽനിന്നും ത്രാണം ചെയ്യുന്നു എന്നുള്ളതുകൊണ്ടാണ് ഉന്നതമായ ക്ഷത്രിയശബ്ദം ലോകത്തിൽ പ്രസിദ്ധമായതു്'. അതിനു വിപരീതമായി പ്രവർത്തിക്കുന്നവനു രാജ്യംകൊണ്ടോ അ പവാദംകൊണ്ടു മലിനമായ ജീവനെന്നെക്കൊണ്ടോ എന്താണ് പ്രയോജനം?

54. വേറെ കുറവുപറ്റിക്കളെ കൊടുത്തു മഹർഷിയെ സമാധാനിപ്പിക്കുവാൻ എങ്ങിനെയാണ് സാധിക്കുക? ഇവൾ കാര്യേണവേക്കാൾ ഒട്ടും കുറഞ്ഞവളല്ലെന്നു അങ്ങു മനസ്സിലാക്കണം. ഭഗവാൻ തുടന്റെ പ്രഭാവം കൊണ്ടു മാത്രമാണ് ഇവളെ അങ്ങു പ്രഹരിച്ചതു്.

55. അങ്ങിനെയുള്ള ഇവളെ ഞാൻ സ്വന്തം ദേഹം പകരംതന്നിട്ടു അങ്ങയിൽനിന്നു മോചിപ്പിക്കേണ്ടതാണ്. അങ്ങിനെയൊരാൾ അങ്ങയുടെ പാരണ മുടങ്ങുകയില്ല. മുനിയുടെ ക്രിയാസാധനം നശിക്കുകയുമില്ല.

56. പരതന്ത്രനായ അങ്ങയ്ക്കു് ഇതു മനസ്സിലാകുന്ന കാര്യമാണ്. അങ്ങയ്ക്കു് ഈ ദേവദാരുവിനെസ്സംബന്ധിച്ച പ്രയത്നം വളരെ വലുതാണല്ലോ. രക്ഷിക്കപ്പെടേണ്ടുന്ന വസ്തുവിനെ നശിപ്പിച്ചു തനിയ്ക്കു യാതൊരു കേടുപാടും പറയാതെ സ്വാമിയുടെ മുമ്പിൽ നില്ക്കുവാൻ സാധ്യമല്ലതന്നെ.

57. തെല്ലെങ്കിലും എന്നെ ഹിംസിക്കരുതു് എന്ന് അങ്ങു കരുതുന്നുവെങ്കിൽ എന്റെ യശസ്സുവീരത്തിന്മേൽ ഭയപ്പെടാൻ കാണ്മാലും. നിശ്ചയമായും നശിച്ചുപോകുന്ന ദൈവികപിണ്ഡങ്ങളിൽ എന്നെപ്പോലുള്ളവർക്കു് ആദരം ഇല്ലതന്നെ.

58. പരസ്പരസംഭാഷണം മിത്രത്തെയ്ക്കു കാരണമെന്നെന്നു പറയപ്പെടുന്നു. ഈ കാട്ടിൽവെച്ചു കണ്ടുമുട്ടിയ നാം തമ്മിൽ അതു ഉണ്ടായിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു ഭൂതപതിയുടെ അനുഗ്രഹമായുള്ളോവേ! മിത്രമായ എന്റെ പ്രാർത്ഥനയെ നിരസിക്കുക അങ്ങക്കു യോഗ്യമല്ല.,

59. 'അങ്ങിനെയൊവളെ' എന്നു സമ്മതിച്ചു പശുവിനെ വിട്ടു സിംഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ, സ്നേഹം തീർന്നു മുക്തമായ കൈയോടുകൂടി ദിലീപൻ ആയുധം വെച്ചു സ്വശരീരത്തെ മാംസപിണ്ഡമെന്നപോലെ സർവ്വപ്പെട്ടു.

- 60 തസ്തിൻ ക്ഷണേ പാലയിതു പ്രജാനാ-
മുൽപ്പശ്യതഃ സിംഹനിപാതമഗ്രം
അവാങ്മുഖസ്യേപരി പുഷ്പവൃഷ്ടിഃ
പപാത വിദ്യാധരഹസ്തമുക്താ.
- 61 ഉത്തിഷ്ഠ വത്സേത്യുതായമാനം
വചോ നിശമ്യോത്ഥിതമുത്ഥിതഃ സൻ
ദദർശ രാജാ ജനനീമിവ സ്വരം
ഗാമഗ്രതഃ പ്രസ്രവിണീം ന സിംഹം.
- 62 തം വിസ്മിതം ധേനുരുവാച 'സാധോ!
മായാം മയോത്തഭാവ്യ പരീക്ഷിതോഽസി
ഋഷിപ്രഭാവാനന്ധി നന്തകോഽപി
പ്രഭുഃ പ്രഹർത്തും, കിമുതാനൃഹിംസ്രാഃ?
- 63 ഭക്ത്യാ ഗുരൗ മയ്യനുക്മ്പതാ ച
പ്രീതാസ്മി, തേ പുത്ര! വരം വൃണീഷ്യ
ന കേവലാനാം പയസാം പ്രസൂതി-
മവേഹി മാം കാമദുഃഖാം പ്രസന്നാം.,
- 64 തതഃ സമാനീയ സ മാനിതാത്ഥീ
ഹരന്യൗ സ്വഹസ്താജ്ജിതവീരശബ്ദഃ
വംശസ്യ കർത്താരമനന്തകീർത്തിം
സുദക്ഷിണായാം തനയം യയോധേ.
- 65 സന്താനകാമായ തഥേതി കാമഃ
രാജേണ പ്രതിശ്രുത്യ പയസ്വിനീ സാ
'ദുഃഖാ പയഃ പുത്രപുടേ മദീയം
പുത്രോപഭുങ്ക്ഷേ'തി തമാദിദേശ.
- 66 'വത്സസ്യ ഹോമാത്ഥവിയേശ്വ ശേഷ-
മുഷേരജ്ഞാമധിഗമ്യ മാതഃ!
ഔധസ്യമിച്ഛാമി തവോപഭോക്തും
ഷഷ്ഠാംശമുപ്യാ ഇവ രക്ഷിതായാഃ.,
- 67 ഇതഥ ക്ഷിതീശേന വസിഷ്ഠധേനുർ-
വിജ്ഞാപിതാ പ്രീതതരാ ബഭൂവ
തദനപിതാ ഹൈമവതാച്ച കക്ഷേഃ
പ്രത്യായയവാശ്രമമശ്രമേണ.
- 68 തസ്യാഃ പ്രസന്നേന്ദ്രമുഖഃ പ്രസാദം
ഗുരുർബ്രുവാണാം ഗുരവേ നിവേദ്യ
പ്രഹർഷ്ചിഹ്നാനന്ദമിതം പ്രിയായൈ
ശംശസ വാചാ പുനരുക്തയേവ.
- 69 സ നന്ദിനീസ്തസ്മിന്നിന്ദിതാത്ഥാ
സദവത്സലോ വത്സഹതാവശേഷം
പപൌ വസിഷ്ഠേന കൃതാഭ്യുന്മത്തഃ
ശുഭ്രം യശോ മുത്തമിവാതിതൃഷ്ണഃ.

60. തൽക്ഷണം ഉഗ്രമായ സിംഹാക്രമണത്തെ പ്രതിക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു കമിഴ്ന്നു കിടന്നിരുന്ന ആ മഹാരാജാവിന്റെമേൽ വിദ്യാധരന്മാരുടെ കൈകളിൽനിന്നു പൊഴിഞ്ഞ പുഷ്പങ്ങൾ വീണു.

61. 'മകനേ എഴുന്നേല്ക്ക' എന്ന അമൃതപോലുള്ള വാക്കു കേട്ട് എഴുന്നേറ്റപ്പോൾ രാജാവു മുമ്പിൽ സ്വന്തം അമ്മയെപ്പോലെ പാൽ ചുരത്തി നില്ക്കുന്ന പശുവിനെയാണു് കണ്ടതു്. സിംഹത്തെ കണ്ടില്ല.

62. അതുതപ്പെട്ട നില്ക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തോടു നന്ദിനി പറഞ്ഞു— 'അല്ലയോ നന്മനിറഞ്ഞവനേ! മായ കാണിച്ചു ഞാൻ അങ്ങയെ പരീക്ഷിച്ചതാണു്. മഹർഷിയുടെ പ്രഭാവംനിമിത്തം അന്തകൻപോലും എന്നെ പ്രഹരിപ്പാൻ ശക്തനല്ല. പിന്നെയാണോ മറ്റു ഹിംസ്രമൃഗങ്ങൾ.

63. മകനേ! നിന്റെ ഗുരുക്കേതീയും എന്നിലുള്ള അനുകമ്പയും കണ്ടു ഞാൻ നിന്നിൽ വളരെ പ്രസന്നയായിരിക്കുന്നു. ഇപ്പോഴുള്ള വരം ചോദിച്ചു കൊള്ളുക. പാൽമാത്രം തരുന്ന പശുവായി എന്നെ കരുതേണ്ട പ്രസാദിച്ചാൽ ഏതു് ആഗ്രഹവും നൽകുവാൻ ശക്തിയുള്ളവളാണു് ഞാൻ എന്നു മനസ്സിലാക്കുക.

64. അപ്പോൾ അത്ഥികളെ മാനിക്കുന്നവനും സ്വന്തം കൈകൊണ്ടു വീരനെന്ന പേർ നേടിയവനുമായ അദ്ദേഹം കൈകൾ കൂപ്പിക്കൊണ്ടു്, സുദക്ഷിണയിൽ വംശകർത്താവും അനന്തമായ യശസ്സോടുകൂടിയവനുമായ പുത്രനെ യാചിച്ചു.

65. ആ യേശു സന്താനകാംക്ഷിയായ രാജാവിനോടു് 'അങ്ങനെയെന്നു്' എന്നു വരം പ്രതിജ്ഞചെയ്തതിനുശേഷം "മകനേ! ഏന്റെ പാൽ ഇലക്കു സ്ഥിതി കരണെടുത്തു സേവിക്കുക" എന്ന അദ്ദേഹത്തോടു കല്പിച്ചുരുളി.

66. "അമ്മേ! കട്ടി കടിച്ചു ഹോമവും കഴിഞ്ഞു. ബാക്കിയുള്ള അവിടുത്തെ പാൽ ഗുരുവിന്റെ സമ്മതത്തോടുകൂടി, രക്ഷിയ്ക്കപ്പെട്ട ഭൂമിയിൽ നിന്നു കിട്ടുന്ന നികുതി (ഷഷാംശം) എന്നപോലെ ഉപയോഗിക്കുവാൻ ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു."

67. ഇപ്രകാരം രാജാവു് അറിയിച്ചപ്പോൾ വസിഷ്ഠയേശു അധികം പ്രീതിയുള്ളവളായി. അദ്ദേഹത്തോടുകൂടി അവൾ ഹിമവാന്റെ ഗുഹയിൽനിന്നു ശ്രമംകൂടാതെ ആശ്രമത്തിൽ തിരിച്ചെത്തുകയും ചെയ്തു.

68. പൂർണ്ണചന്ദ്രനെപ്പോലെ തെളിഞ്ഞ മുഖത്തോടുകൂടിയ രാജാവു്, നന്ദിനി പ്രസാദിച്ചു വിവരം ഗുരുവിനെ അറിയിച്ചതിനുശേഷം സന്തോഷ ചിഹ്നങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഉഠഹിച്ചുകഴിഞ്ഞ അക്കാലം പ്രിയതമയോടു പുനരുകുതിപ്പോലെയുള്ള വാക്കുകൊണ്ടു വിവരിച്ചുകൊടുത്തു.

69. പ്രശസ്തമാവും സജ്ജനങ്ങളിൽ സ്നേഹമുള്ളവനുമായ അദ്ദേഹം കട്ടിയും ഹോമത്തിനും വേണ്ടതെടുത്തു ശേഷിച്ചു നന്ദിനിയുടെ പാലിനെ വസിഷ്ഠമഹർഷിയുടെ അനുവാദത്തോടുകൂടി, മുത്തീമത്തായ വെളുത്ത കീർത്തിയെ എന്നപോലെ അത്യധികം തൃപ്തനായോടുകൂടി പാനംചെയ്തു.

- 70 പ്രാതര്യമോക്തപ്രതപാരണാനേ
പ്രാസ്ഥാനികം സ്വസ്ത്യയനം പ്രയുജ്യ
തൗ ദേവതീ സ്വാം പ്രതി രാജധാനീം
പ്രസ്ഥാപയാമാസ വശീ വസിഷ്ഠഃ.
- 71 പ്രദക്ഷിണീകൃത്യ ഹതം ഹതാശ-
മനന്തരം ഭൂതൂരരന്ധതീം ച
ധേനം സവത്സാം ച നൃപഃ പ്രതസ്ഥേ
സന്തംഗളോദഗ്രതരപ്രഭാവഃ.
- 72 ശ്രോത്രാഭിരാമധാനിനാ രഥേന
സ ധർമ്മപത്നീസഹിതഃ സഹിഷ്ഠഃ
ജയാവന്തൽഘാതസുഖേന മാഗ്ധം
സ്വേദനേവ പുണ്യേന മനോരഥേന.
- 73 തമാഹിതൌത്സുക്യമദർശനേന
പ്രജാഃ പ്രജാതമപ്രതകർശിതാംഗം
നേത്രൈഃ പപുസ്തുപ്ലിമനാപ്തവർത്തീർ-
നവോദയം നാഥമിവൈഷധീനാം.
- 74 പുരന്ദരശ്രീഃ പുരമുൽപ്പതാകം
പ്രവിശ്യ പൌരൈരഭിനന്ദ്യമാനഃ
ഭുജേ ഭുജംഗേന്ദ്രസാമാനസാരേ
ഭൂയഃ സ ഭൂമേർദ്ധ്വരമാസസജ്ജ.
- 75 അഥ നയനസമൃദ്ധം ജ്യോതിരന്ത്രേരിവ ദ്യൗഃ
സുരസരിദിവ തേജോ വഹ്നിനിഷ്പൃതമൈശം
നരപതികലഭൂത്യൈ ഗർഭമാധത്ത രാജന്തീ
ഗുരുഭിരഭിനിവിഷ്ടം ലോകപാലാനഭാവൈഃ.

ഇതി ചിതീയഃ സഗ്ഗഃ.

തൃതീയഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 അഥേപ്പിതം ഭൂതൂരപസ്ഥിതോദയം
സഖീജ്ഞോദ്വീക്ഷണകൌമുദീമുഖം
നിദാനമിക്ഷ്യാകകലസ്യ സന്തതഃ
സുദക്ഷിണാ ദൈവ്യദലക്ഷണം ദധൌ.
- 2 ശരീരസാദാദസമഗ്രഭൂഷണാ
മുഖേന സാലക്ഷ്യത ലോഭ്യപാഞ്ചനാ
തന്മപ്രകാശേന വിചേയതാരകാ
പ്രഭാതകല്പം ശശിനേവ ശശ്വരീ.
- 3 തദാഗ്നം മൃത്യുരഭി ക്ഷിതീശ്ചരോ
രഹസ്യപാഘ്രായ ന തൃപ്ലിമായയൌ
കരീവ സിക്തം പൃഷ്ഠൈഃ പയോമുഹാം
ശുചിവ്യപായേ വനരാജീവലാലം.

70. പ്രഭാതത്തിൽ വിധിപോലെ വ്രതപാരണ കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം ജിതേന്ദ്രിയനായ വസിഷ്ഠൻ ആ ദേവതിമാരെ യാത്രാരംഭത്തിൽ ഉചിതമായ ആശീർവാദം നൽകി രാജധാനിയിലേക്കു യാത്രയാക്കി.
71. രാജാവു ഹോമം കഴിഞ്ഞ അഗ്നിയേയും വസിഷ്ഠനെയും പിന്നെ അനുസരിച്ചേയും കട്ടിയോടുകൂടി നിലക്കുന്ന പശുവിനേയും പ്രദക്ഷിണംവെച്ചിട്ടു നല്ല മംഗളങ്ങളെക്കൊണ്ടു വർദ്ധിച്ച പ്രഭാവത്തോടുകൂടി പുറപ്പെട്ടു.
72. സഹനശക്തിയുള്ള അദ്ദേഹം ധർമ്മപതിയോടുകൂടെ ചെവികുറിമ്പം നല്കുന്ന ശബ്ദത്തോടുകൂടി യാതൊരു കലുക്കവും കൂടാതെ സുഖമായി പോകുന്ന തേരിൽ കയറി നിറവേറിയ തന്റെ മനോരഥത്തിലൂടെ എന്ന പോലെ മാഗ്ഗം പിന്നിട്ടു.
73. പ്രജകൾ കരയുകയും കഠിനാത്മകമാണെന്നു ഔതസ്യവും ജനിപ്പിച്ചവരും സന്താനത്തിനുവേണ്ടിയുള്ള വ്രതാനുഷ്ഠാനത്താൽ ശരീരം മെലിഞ്ഞവനുമായ അദ്ദേഹത്തെ പുതുതായുദിച്ച ചന്ദ്രനെ എന്നപോലെ തുപ്പി വരാത്ത കണ്ണുകളെക്കൊണ്ടു നോക്കുന്നു.
74. ഇന്ദ്രനെപ്പോലെ ശ്രീമാനായ അദ്ദേഹം പതാകകളയർത്തിയ നഗരത്തിൽ പ്രവേശിച്ച പൗരന്മാരാൽ അഭിനന്ദിപ്പിക്കപ്പെട്ടുകൊണ്ടു ഭൂമിയുടെ ഭാരം ആഭിശേഷന തുല്യമായ ശക്തിയുള്ള കയ്യിൽ വീണ്ടും ഏറ്റെടുത്തു.
75. പിന്നീട്, അത്രിമഹർഷിയുടെ കണ്ണിൽനിന്നുത്ഭവിച്ച തേജസ്സിനെ (ചന്ദ്രനെ) ആകാശം എന്നപോലെയും അഗ്നിയൻ്റെ അർപ്പിക്കപ്പെട്ട ശിവന്റെ തേജസ്സിനെ ആകാശഗംഗ എന്നപോലെയും രാജാവിനു രാജവംശത്തിന്റെ അഭിവൃദ്ധിക്കായി എട്ടു ദിക്പാലകന്മാരുടെയും കനത്ത ശക്തികൾ ഉൾച്ചേർന്നിട്ടുള്ള ഗർഭത്തെ ധരിച്ചു.

രണ്ടാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

മൂന്നാം സർഗ്ഗം

1. അനന്തരം സുദക്ഷിണ ദർശനത്തിന്റെ ഉദയമുദയത്തിലുള്ള അഭിഷേകം സഖിമാരുടെ കണ്ണുകൾക്കു പുനിലാവും ഇക്ഷ്വാകുവംശത്തിന്റെ സന്തതിയ്ക്കു കാരണവുമായ ഗർഭചേദനം ധരിച്ചു.
2. ശരീരക്ഷീണംകൊണ്ടു അല്പംമാത്രം ആരോഗ്യമുള്ളനിഞ്ഞു പാശ്ചാറ്റിപ്പോലെ വിളർത്ത മുഖത്തോടുകൂടിയ അവൾ സുക്ഷിച്ചുനോക്കിയാൽ മാത്രം കാണാൻ സാധിക്കുന്ന നക്ഷത്രങ്ങളോടും പ്രകാശം മങ്ങിയ ചന്ദ്രനോടുംകൂടിയ പുലരാന്തത്തു രാത്രിപോലെ കാണപ്പെട്ടു.
3. മണ്ണിന്റെ വാസന കലർന്ന അവളുടെ മുഖത്തെ, വേനലവസാനത്തിൽ മഴപെയ്തു കരിർന്ന കാട്ടിലെ ചെറുപൊയ്കയെ ആന എന്ന പോലെ രഹസ്യത്തിൽ മൂർച്ഛിച്ചു രാജാവു തൃപ്തിപ്പെട്ടിട്ടു.

- 4 ദിവം മരുതാനിവ ഭോക്ഷ്യതേ ഭുവം
ദിഗന്തവിശ്രാന്തരഥോ ഹി തത്സുതഃ
അതോഭിലാഷേ പ്രഥമം തഥാവിധേ
മനോ ബബന്ധാന്യരസാൻ വിലംഘ്യ സാ.*
- 5 'ന മേ ഹ്രിയാ ശംസതി കിഞ്ചിദീപ്പിതം
സ്പഷ്ടഹാവതീ വസ്തുഷു കേഷു മാഗധീ?'
ഇതി സു പൂച്ഛത്യനുവേലമാദൃതഃ
പ്രിയാസഖീരത്തരകോസലേശ്വരഃ.
- 6 ഉപേത്യ സാ ദോഹദഭഃഖശീലതാം
യദേവ വപ്രേ, തദപശ്യദാഹൃതം
നഹീഷ്യമസ്യ ത്രിദിവേഴ്വപി ഭൂപതേ-
രഭൂനാസാദ്യമധിജ്യധന്വനഃ.
- 7 ക്രമേണ നിസ്സീജ് ച ദോഹദവ്യഥാം
പ്രചീയമാനാവയവം രരാജ സാ
പുരാണപത്രാപഗമാദനന്തരം
ലതേവ സന്നദ്ധമനോജ്ഞപല്ലവാ.
- 8 ദിനേഷു ഗച്ഛത്സു നിതാന്തപീവരം
തദീയമാനീലമുഖം സ്നാനഭയം
തിരശ്ചകാര ഭൂമരാദിലീനയോഃ
സുജാതയോഃ പങ്കജകോശയോഃ ശ്രീയം.
- 9 നീധാനഗർഭാമിവ സംഗരാംബരാം
ശചീമിവദ്ഭൃന്തരലീനപാവകാം
നദീമിവന്തഃസലിലാം സരസ്വതീം
നൃപഃ സസത്താം മഹീഷീമമന്യത.
- 10 പ്രിയാനരാഗസ്യ മനഃസമുന്നതേർ-
ഭൂജാജ്ജിതാനാം ച ദിഗന്തസമ്പദാം
യഥാക്രമം പുംസവനാദികാഃ ക്രിയാ
ധൃതേഷു ധീരഃ സദൃശീർവ്യധത്ത സഃ.
- 11 സുരേന്ദ്രമാത്രാശ്രിതഗർഭഗൗരവാൽ
പ്രയത്നമുക്താസനയാ ഗൃഹാഗതഃ
തയോപചാരാഞ്ചലിവിന്നഹസ്തയാ
നനന്ദ പാരിപ്ലവനേത്രയാ നൃപഃ.
- 12 കമാരഭൂത്യാകശലൈരനുഷ്ടിതേ
ഭീഷഗ്ഭീരാപ്പൈരഥ ഗർഭേമണി
പതിഃ പ്രതീതഃ പ്രസവോന്മുഖീം പ്രിയാം
ദേർശ കാലേ ദിവമഭ്രിതാമിവ.
- 13 ഗ്രഹൈസ്തതഃ പഞ്ചഭീരുചുസംശ്രിതൈ-
രസ്മയ്യാഗൈഃ സൂചിതഭാഗ്യസമ്പദം
അസൃത പുത്രം സമയേ ശചീസമാ
ത്രിസാധനാ ശക്തിരിവാത്ഥമക്ഷയം.

* ഈ ശ്ലോകം ചിലരുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ പ്രക്ഷിപ്തമാണ്.

4. അവന്റെ മകൻ ദിഗന്തങ്ങളിൽ തേർ വിശ്രമിക്കുന്നവൻ (ചക്രവർത്തി) ആയിട്ട് ഭൂമിയെ, ഇന്ദ്രൻ സ്വർഗ്ഗത്തെ എന്നപോലെ അനുഭവിക്കുന്നതാണ്. അതുകൊണ്ടുതന്നെയാവാം അവൾ മറ്റുരസങ്ങളെ അതിക്രമിച്ച് ആ വിധത്തിലുള്ള അഭിലാഷത്തിൽ (മണ്ണു തിന്നലിൽ) ആദ്യമായി മനസ്സുവെച്ചത്.

5. 'ലജ്ജനിമിത്തം തന്റെ ആഗ്രഹമെന്തെന്ന് എന്നോട പറയുന്നില്ല. മാഗധിയ്ക്കു ഏതെല്ലാം വസ്തുക്കളിലാണ് 'ഇച്ഛയുള്ളത്?' എന്നിങ്ങനെ ഉത്തരകോസല രാജാവു ബഹുമാനത്തോടെ പ്രിയതമയുടെ തോഴിമാരോട് വീണ്ടും വീണ്ടും ചോദിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

6. അവൾ ഗർഭിണിസാധാരണമായ ആഗ്രഹംപൂണ്ണ് ആവശ്യപ്പെട്ടതെന്തോ അതു അപ്പോൾതന്നെ കൊണ്ടുവരപ്പെട്ടതായി കണ്ടു. വില്ലാളിയായ ആ രാജാവിന് അലഭ്യമായ ഒരു ഇഷ്ടവും സ്വർഗ്ഗത്തിൽപോലും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല.

7. ക്രമത്തിൽ ഗർഭാരംഭശ്ലേഷങ്ങളെല്ലാം തീർന്നു അവയവങ്ങൾ പൂപ്പിപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരുന്ന അവൾ, ഇലകൾ കൊഴിഞ്ഞു പോയതിനുശേഷം ഭംഗിയുള്ള തളിരുകൾ കിളിത്തു തുടങ്ങിയ വള്ളിപോലെ ശോഭിച്ചു.

8. ദിവസങ്ങൾ നീങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കെ നല്ലപോലെ വീത്തു കറുത്ത അവളുടെ രണ്ടു ന്നങ്ങളും വികസിക്കുവാനടുത്തു അഗ്രത്തിൽ വണ്ടുകൾ അണഞ്ഞിരിക്കുന്ന താമരമൊട്ടുകളുടെ ഭംഗിയെ തോല്പിച്ചു.

9. രാജാവു ഗർഭിണിയായ രാജ്ഞിയെ, ഉള്ളിൽ നിധിയുള്ള ഭൂമിയെപ്പോലെയും അകത്തു അഗ്നി ലയിച്ചിരിപ്പുള്ള ശരീരത്തെപ്പോലെയും ജലം ഉള്ളിലടങ്ങിയിട്ടുള്ള സരസ്വതീനദിയെപ്പോലെയും കരുതി.

10. അറിവുള്ളവനായ അദ്ദേഹം പുംസവനം മുതലായ ക്രിയകളെ പതിയോടടുത്തു സ്നേഹത്തിനും ഹൃദയത്തിന്റെ ഓന്നത്യത്തിനും ബാഹ്യ ബലംകൊണ്ടു നേടിയ സമ്പത്തിനും സന്തോഷത്തിനും യോജിച്ചവണ്ണം വിധിപോലെ നടത്തി.

11. വാസഗൃഹത്തിൽച്ചെന്ന രാജാവു ഏട്ട ദീർഘാലകന്മാരുടേയും പ്രഭാവം ചേർന്ന ഗർഭത്തിന്റെ ഭാരം കാരണം ഇരിപ്പിടത്തിൽനിന്നു പ്രയാസപ്പെട്ടപ്പോഴെന്നുററു ക്ഷീണിച്ച കൈകൾകൊണ്ട് അഞ്ജലികൂപ്പിയും കണ്ണുകൾ പതറിയും നിലക്കുന്ന അവളെ കണ്ടിട്ടു സന്തോഷിച്ചു.

12. ബാലചികിത്സാവിശ്വരൂപം വിശ്വസ്തമായ വൈദ്യന്മാർ ഗർഭരക്ഷചെയ്തു കഴിഞ്ഞതിനുശേഷം സത്തുഷ്ടനായ ഭർത്താവു പ്രസവമടുത്ത പ്രിയയെ യഥാകാലം കാർന്നിറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ആകാശത്തെ എന്നപോലെ നോക്കിക്കണ്ടു.

13. അനന്തരം കാലമായപ്പോൾ ശപിതവ്യക്തമായ അവൾ ഉച്ചസ്ഥാനത്തു സൂര്യനോടു ചേരാതെ നിലക്കുന്ന അഞ്ചു ഗ്രഹങ്ങളാൽ മാഗധസമ്പത്തു സൂചിപ്പിയ്ക്കപ്പെട്ട പുത്രനെ (പ്രഭുവും, ഉത്സാഹം, മന്ത്രം, എന്ന) മൂന്നു സാധനങ്ങളോടുകൂടിയ ശക്തി ക്ഷയിക്കാത്ത സമ്പത്തിനെ എന്നപോലെ പ്രസവിച്ചു.

- 14 ഭിശഃ പ്രസേദമർത്ഥതോ വവുഃ സുഖാഃ
പ്രദക്ഷിണാച്ചിർഹവിരഗ്നിരാരദഭേ
ബഭ്രുവ സർപ്പം ശുഭംസി തൽക്ഷണം
ഭവോ ഹി ലോകാഭ്യുദയായ താദൃശം.
- 15 അരിഷ്ടശയ്യം പരിതോ വിസ്മാരിണാ
സുജന്മനസ്സസ്യ നിജേന തേജസാ
നിശീമഭീപാഃ സഹസാ ഹതത്പിഷോ
ബഭ്രുവരാലേഖ്യസമപ്തിതാ ഇവ.
- 16 ജനായ ശുദ്ധാന്തചരായ ശംസതേ
കുമാരജന്മാമൃതസമ്മിതാക്ഷരം
അഭയേമാസീൽ ത്രയമേവ ഭൂപതേഃ
ശശിപ്രഭം ചരത്രമുദേ ച ചരമരേ.
- 17 നിവാതപത്മസ്തിമിതേന ചക്ഷുഷാ
ഗൃപസ്യ കാന്തം പിബതഃ സുതാനനം
മഹോദയേഃ പൂര ഇവേന്ദുദർശനാൽ
ഗുരുഃ പ്രഹർഷഃ പ്രബഭ്രുവ നാത്മനി.
- 18 സ ജാതകമണ്ഡലിലേ തപസ്വിനാ
തപോവനാഭേത്യ പുരോധസാ കൃതേ
ദിലീപസുന്ദരമണിരാകരോത്ഭവഃ
പ്രയുക്തസംസ്കാര ഇവാധികം ബഭ്രേ.
- 19 സുഖശ്രവാ മംഗളതുഷ്ണിസ്വനാഃ
പ്രമോദഗൃതൈഃ സഹ വാരയോഷിതാഃ
ന കേവലം സഭ്ഢനി മാഗധീപതേഃ
പഥി വ്യജ്ഞേ ദിവൈകസാമപി.
- 20 ന സംയതസ്സസ്യ ബഭ്രുവ രക്ഷിതർ-
വിസർജ്ജയേദ്യം സുതജന്മഹർഷിതഃ
ഋണാഭിധാനാൽ സ്വയമേവ കേവലം
തദാ പിതൃണം മുമുചേ സ ബന്ധനാൽ.
- 21 ശ്രുതസ്യ യായാദയമന്തമർകേ-
സ്തഥാ പരേഷാം യധി ചേതി പാത്ഥിവഃ
അവേക്ഷ്യ ധാതോക്തമനാർത്ഥമർത്ഥവി-
ചകാര നാറ്റാ രഘുമാത്മസംഭവം.
- 22 പിതൃഃ പ്രതത്താൽ സ സമഗ്രസമ്പദഃ
ശുഭൈഃ ശരീരാവയവൈർദ്ദിനേ ദിനേ
പുപോഷ വൃദ്ധിം ഹരിദശ്വഭീധിതേ-
രന്ദ്രപ്രവേശാദിവ ബാലചന്ദ്രമാഃ.
- 23 ഉമാവൃഷാങ്കൗ ശരജന്മനാ യഥാ
യഥാ ജയന്തേന ശചീപുരന്ദരൗ
തഥാ ഗൃഹഃ സാ ച സുതേന മാഗധീ
നനന്ദതുസ്തൃപ്തഭൂതേന തത്സമൗ.

14. ദിക്കുകൾ തെളിഞ്ഞു. സുഖം നൽകുന്ന കാര്യ വിശി. അഗ്നി വലത്തോട്ടു പുററിലുപരിച്ചു ഹോമദ്രവ്യങ്ങളെ കൈക്കൊണ്ടു. അങ്ങനെ ആ സമയത്തു എല്ലാ ലക്ഷണങ്ങളും ശുഭസൂചകങ്ങളായിരുന്നു. ആ വിധത്തിലുള്ളവരുടെ ജനനം. ലോകത്തിന്റെ അഭ്യുദയത്തിന് വേണ്ടിയാണല്ലോ.

15. സുജനാവായ ആ കുട്ടിയുടെ ഇരേരിലുത്തെമെത്തയ്ക്കു പുറം പരന്ന സ്വാഭാവികമായ തേജസ്സുകൊണ്ടു രാത്രിയിലെ വിളക്കുകൾ പ്രകാശം മങ്ങി ചിത്രത്തിലെഴുതിയവയെപ്പോലെയായി.

16. പുത്രൻ ജനിച്ചു എന്ന അമൃതിന് സമമായ അക്ഷരങ്ങൾ വന്നറിയിച്ച അന്തഃപുരപരിജനങ്ങൾക്കു കൊടുക്കാൻ പാടില്ലാത്തതായി രാജാവിനു ചന്ദ്രനൊത്ത വെൺകൊറ്റക്കുട രണ്ടു വെൺചാമരങ്ങൾ എന്നീ മുണെണ്ണമാത്രമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ.

17. കററിലാത്ത സ്ഥലത്തെ താമരപ്പൂപോലെ അനങ്ങാത്ത കണ്ണുകൊണ്ടു മകന്റെ കോമളമുഖം നകർന്നു നില്ക്കുന്ന രാജാവിന്റെ വർദ്ധിച്ചു വന്ന ആഹ്ലാദം, ചന്ദ്രദർശനത്തിൽ കിട്ടിയയരുന്ന സാഗരത്തിന്റെ ജലമെന്നപോലെ തന്നിൽ ഒതുങ്ങിയില്ല.

18. തപോവനത്തിൽനിന്നു വന്ന തപസ്വിയായ കലശ്ശതവിനാൽ ജാതകർമ്മങ്ങളെല്ലാം നിവൃത്തിപ്പെട്ട ദീർഘപുത്രൻ ഖനിയിലുണ്ടായ രത്നം ചാണയ്ക്കുവെച്ചാലെന്നപോലെ അധികം പ്രകാശിച്ചു.

19. ശ്രവണമധുരമായ മംഗളവാദ്യങ്ങളുടെ ശബ്ദങ്ങൾ വേശ്യാസ്രീകളുടെ ആഹ്ലാദമയമായ നൃത്തങ്ങളോടുകൂടി സദക്ഷിണയുടെ ഭർത്താവിന്റെ കൊട്ടാരത്തിൽ മാത്രമല്ല, ദേവന്മാരുടെ വഴിയിലും (സ്വർഗ്ഗത്തിലും) പൊങ്ങിപ്പറന്നു.

20. പുത്രജനനത്തിലുള്ള ആനന്ദത്തിൽ മോചിപ്പിക്കുവാൻ ആ രാജാവിന്റെ കാരാഗൃഹത്തിൽ ഒരു തടവുകാരൻപാലും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ആകയാൽ അദ്ദേഹം അപ്പോൾ പിതൃക്കളോടുള്ള കടമെന്നു പേരായ ബന്ധനത്തിൽനിന്നു സ്വയം മോചനം നേടുകമാത്രം ചെയ്തു.

21. അത്ഥംവിത്തായ ആ മഹാരാജാവു, ഈ പുത്രൻ ശാസ്ത്രങ്ങളുടേയും അതുപോലെ യുദ്ധത്തിൽ ശത്രുക്കളുടേയും അവസാനത്തിലെത്തണമെന്നു കരുതി ധാതുവിന്റെ ഗമനം എന്ന് അത്ഥം നോക്കി പുത്രൻ രാജ്യം എന്നു നാമകരണംചെയ്തു.

22. സമ്പത്തു തികഞ്ഞ പിതാവിന്റെ വിശേഷശ്രദ്ധനിമിത്തം ആ പൈതൽ സൂര്യരശ്മികളുടെ ക്രമത്തിലുള്ള പ്രവേശത്താൽ ബാലചന്ദ്രനെന്നപോലെ ശോഭയുള്ള ശരീരാവയവങ്ങളെക്കൊണ്ടു ദിവസംതോറും വളർച്ച പ്രാപിച്ചുവന്നു.

23. ഉമയും പരമേശ്വരനും സുബ്രഹ്മണ്യനെക്കൊണ്ടെന്നപോലെയും ശപിതം. ഇന്ദ്രനും ജയന്തനെക്കൊണ്ടെന്നപോലെയും അവർക്കു തുല്യരായ രാജാവും സദക്ഷിണയും അവരോടൊത്തു പുത്രനെക്കൊണ്ടു സന്തോഷിച്ചു.

- 24 രഥാംഗനാശ്ലോരിവ ഭാവബന്ധനം
ബഭ്രുവ യൽ പ്രേമ പരസ്സരാശ്രയം
വിഭക്തമപ്യേകസുതേന തത്തയോഃ
പരസ്സരസ്യോപരി പര്യചീയത.
- 25 ഉവാച ധാത്രാ പ്രഥമോദിതം വചോ
യയൌ തദീയാമവലംബ്യ ചാംഗുലിം
അഭൂച്ച നമ്രഃ പ്രാണിപാതശിക്ഷയാ
പിതൂർമുദഃ തേന തതാന സോദ്ഭക്തഃ.
- 26 തമങ്കമാരോപ്യ ശരീരയോഗഭജഃ
സുഖൈന്നിഷിഞ്ചന്തമിവാമൃതം തപചി
ഉപാന്തസമ്മീലിതലോചനോ നൃപ
ശ്ചിരാൽ സുതസ്സർശരസജ്ഞതാം യയൌ.
- 27 അമംസ്ത ചാനേന പരാഭ്യജന്മനാ
സ്ഥിതേരഭേന്തോ സ്ഥിതിമന്തമന്വയം
സ്വമുത്തിഭേദേന ഗുണാഗ്ര്യവർത്തിനാ
പതിഃ പ്രജാനാമിവ സഗ്ഗമാത്മനഃ.
- 28 സ വൃത്തചൂഡശ്ചലകാകപക്ഷ്വൈകൈ-
രമാത്യപുത്രൈഃ സവയോഭിരനപിതഃ
ലിപേയ്ശ്ചമാവൽഗ്രഹണേന വാങ്മയം
നദീമുഖേനേവ സമുദ്രമാവിശൽ.
- 29 അഥോപനിതം വിധിവദപിപശ്ചിതോ
വിനിന്യരേനം ഗുരവോ ഗുരുപ്രിയം
അവസ്യയത്താശ്ച ബഭ്രുവരത്ര തേ
ക്രിയാ ഹി വസതുപഹിതം പ്രസീദതി.
- 30 ധിയഃ സമഗ്രൈഃ സ ഗുണൈരുദാരധീഃ
ക്രമാപതസ്രശ്ചതുരണ്ണവോപമാഃ
തത്തര വിദ്യാഃ പവനാന്തിപാന്തിഭിർ-
ഭിശോ ഹരിതഭിർഹരിതാമിവേശ്വരഃ.
- 31 തപച. സ മേദ്ധ്യം പരിധായ ഞ്ജരവീ-
മശിക്ഷതാസ്രം പിതരേവ മന്ത്രവൽ
ന കേവലം തൽഗുരുരേകപാർത്ഥിവഃ
ക്ഷിതാവഭൂദേകധനുർഭരോപി സഃ.
- 32 മഹോക്ഷതാം വത്സതരഃ സ്പൃശന്നിവ
ചിപേന്ദ്രഭാവം കളഭഃ ശ്രുയന്നിവ
രഘുഃ ക്രമാദ്യൈവനഭിന്നശൈശവഃ
പുപോഷ ശംഭീയ്മനോഹരം വപുഃ.
- 33 അഥാസ്യ ഗോദാനവിധേരനന്തരം
വിവാഹഭീക്ഷം നിരവർത്തയൽ ഗുരുഃ
നരേന്ദ്രകന്യാസ്തമവാപ്യ സൽപതിം
തമോനദം ദക്ഷസുതാ ഇവാബഭൂഃ.

24. ചക്രവാകത്തിനും ചക്രവാകിക്കുമെന്നപോലെ അവൾ പരസ്പരം ഉണ്ടായിരുന്ന പ്രേമം ഒരേ പുത്രനാൽ വിതിരപ്പെടക്കപ്പെട്ടിട്ടും അവൾ തമ്മിൽ കൂടുതൽ വർദ്ധിക്കുകയാണ് ചെയ്തത്

25. വളർത്തമ്മ ആദ്യം പറഞ്ഞ വാക്കു പറഞ്ഞു. അവളുടെ വിരൽ പിടിച്ചു നടക്കുകയും ചെയ്തു. നമസ്ക്കരിക്കുവാൻ പഠിപ്പിച്ചപ്പോൾ നമസ്കരിക്കുകയും ചെയ്തു. അതുകൊണ്ടു ആ മകൻ അച്ഛനും ആനന്ദം വളർത്തി.

26. ഉടലോട്ടുതൽ ചേരുമ്പോൾ ഉണ്ടാകുന്ന സുഖങ്ങളെക്കൊണ്ടു തപാകിൽ അമൃതം പകരുന്നതുപോലെ തോന്നുന്ന ആ മകനെ മടിയിലിരുത്തി കണ്ണുകൾ പകുതിയടച്ചു ആ രാജാവ്, വളരെ നാൾക്കുശേഷം പുത്രസ്വർഗ്ഗത്തിന്റെ രസം എന്തെന്നു മനസ്സിലാക്കി.

27. മര്യാദാപാലകനായ അദ്ദേഹം മേന്മയേറിയ ജനനംപൂണ്ട ഈ പുത്രനെക്കൊണ്ടു തന്റെ കലത്തെ, ബ്രഹ്മാവ് സത്യാഗ്രഹവർത്തിയായ തന്റെ മുത്തിഭേദത്തെ (വിഷ്ണുവിനെ) കൊണ്ടു തന്റെ സൃഷ്ടിയെ പ്രപഞ്ചത്തെ, എന്നപോലെ നിലനില്പുള്ളതായി കരുതി.

28. ചെറുകർമ്മം (മുടിവെയ്ക്കുന്ന കർമ്മം) കഴിഞ്ഞ രാജ്യ ഇളകിക്കളിക്കുന്ന മുടിയോടുകൂടിയവരും സമപ്രായക്കാരനായ മന്ത്രിപുത്രന്മാരോടു കൂടി, പുഴവഴിയായി സമുദ്രത്തിലേക്കു ജലം എത്തുന്നതുപോലെ ലിപികളെ വേണ്ടവിധത്തിൽ പാടിച്ച് അതിൽക്കൂടി ഭാഷയിലേക്കു പ്രവേശിപ്പിച്ചു.

29. അതിനുശേഷം വിധിപ്രകാരം ഉപനയനം കഴിച്ചവനും ഗുരുജനങ്ങൾക്കു് ഇഷ്ടപ്പെട്ടവനുമായ ഇദ്ദേഹത്തെ പണ്ഡിതന്മാരായ ഗുരുക്കന്മാർ പഠിപ്പിച്ചു. അവരുടെ പ്രയത്നത്തിനു പൂർണ്ണസാഫല്യം ലഭിക്കുകയും ചെയ്തു. ഉചിതസ്ഥാനത്തു ചെയ്യപ്പെടുന്ന കർമ്മം തെളിഞ്ഞുവരുമല്ലോ.

30. കാഠിന്യം കവിച്ചുവെക്കുന്ന തന്റെ കൗതുകങ്ങളെക്കൊണ്ടു സൂര്യൻ ഭിക്കളെ എന്നപോലെ അതിബുദ്ധിമാനായ ആ കമാരൻ ബുദ്ധിയുടെ എല്ലാ ഗുണങ്ങളെക്കൊണ്ടും നാലു സമുദ്രംപോലുള്ള നാലു വിദ്യകളെ ക്രമത്തിൽ തരണംചെയ്തു.

31. അവൻ (രാജ്യ) മാനിന്റെ പരിശുദ്ധമായ തോൽ ഉടുത്തു് മന്ത്രത്തോടുകൂടിയ അസ്രവിദ്യയെ അച്ഛനിൽനിന്നുതന്നെ പഠിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അച്ഛൻ ഭൂമിയിൽ പ്രഥമസ്ഥാനമുള്ള രാജാവു മാത്രമല്ല വില്ലാളികളിൽ അഭിതീയനുമായിരുന്നു.

32. ക്രമേണ ബാല്യാവസ്ഥയിൽനിന്നും യൌവ്വനത്തിലേക്കു പ്രവേശിച്ചു തുടങ്ങിയ രാജ്യം, വലിയ കാളയായി വരുന്ന പശുക്കിടാവിനെപ്പോലെയും ആനത്തലവനാകാൻ പോകുന്ന കുട്ടിയായെപ്പോലെയും ഗംഭീര്യഭാവങ്ങളെ സൂചിപ്പിക്കുന്ന സുന്ദരമായ ശരീരത്തോടെ വളർന്നു.

33. അതിനുശേഷം പിതാവു് ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗോദാനകർമ്മത്തെ തുടൻ (മുടി കളയൽ) വിവാഹഭീക്ഷയും നിവ്വഹിച്ചു. ഭക്ഷപുത്രിമാർ (അശ്വതി തുടങ്ങിയ ഇരുപത്തിയേഴു താരകൾ) ചന്ദ്രനെ എന്നപോലെ രാജകന്യകകൾ നല്ല ഭർത്താവായ അദ്ദേഹത്തെ കിട്ടിയതിൽ സന്തോഷിച്ചു.

- 34 യുവാ യുഗവ്യായതബാഹുരംസഭഃ
 കവാടവക്ഷാഃ പരിണദ്ധകന്ധരഃ
 വപുഃപ്രകർഷാഭജയൽ ഗുരും രഘു-
 സ്തമാപി നീചൈർവ്വിനയാഭദൃശ്യത.
- 35 തതഃ പ്രജാനാം ചിരമാത്മനാ ധൃതാം
 നിതാന്തഗുർവ്വീം ലഘയിഷ്യതാ ധൂരം
 നിസർഗ്ഗസംസ്കാരവിനീത ഇത്യസൌ
 നൃപേണ ചക്രേ യുവരാജശബ്ദഭാഷം.
- 36 നരേന്ദ്രമുലായതനാദനന്തരം
 തദാസ്ഥഃ ശ്രീയുവരാജസംജ്ഞിതം
 അഗച്ഛദംശേന ഗുണാഭിലാഷിണീ
 നവാവതാരം കമലാദിവോൽപ്പലം.
- 37 വിഭാവസുഃ സാരഥീനേവ വായുനാ
 ഘനവ്യപായേന ഗഞ്ജിമാനിവ
 ബഭ്രുവ തേനാതിതരാം സുദഃസഹഃ
 കടപ്രഭേദേന കരീവ പാർത്ഥിവഃ.
- 38 നിയുജ്യ തം ഹോമതൂരംഗരക്ഷണേ
 ധനുർദ്ധരം രാജസുതൈരനുദൃതം
 അപൂണ്ണമേകേന ശതകൃതുപമഃ
 ശതം ക്രതുനാമപവിഷ്ണുമാപസഃ.
- 39 തതഃ പരം തേന മഖായ യജനാ
 തൂരംഗമുൽസൃഷ്ടമനർഗ്ഗളം പുനഃ
 ധനുർഭൂതാമഗ്രത ഏവ രക്ഷിണാം
 ജഹാര ശക്രഃ കില ഗുഹവിഗ്രഹഃ.
- 40 വിഷാഭലപ്തപ്രതിപത്തി വിസ്തൃതം
 കമാരസൈന്യം സപദി സ്ഥിതം ച തൽ
 വസിഷ്ഠധേനുശ്ച യദച്ഛയാഗതാ
 ശൂതപ്രഭാവോ ഭദ്രശ്ശ്യാഥ നന്ദിനീ.
- 41 തദംഗനിഷ്ടന്ദജലേന ലോചനേ
 പ്രമുജ്യ പുണ്യേന പുരസ്കൃതഃ സതാം
 അതീന്ദ്രിയേഷപപൃപപന്നഭൗനോ
 ബഭ്രുവ ഭാവേഷ ദിലീപനന്ദനഃ.
- 42 സ പൂർവ്വതഃ പവ്വതപക്ഷശാതനം
 ദദൗ ദേവം നരദേവസംഭവഃ
 പുനഃ പുനഃ സുതനിഷിദ്ധാചാപലം
 ഹരന്തമശ്വം രഥരശ്മീസംയതം.
- 43 ശന്തൈസ്തമക്ഷണാമനിമേഷവൃത്തിഭിർ-
 ഹരിം വിദിതവാ ഹരിഭിശ്ച വാജിഭിഃ
 അവോചദനേ ഗഗനസ്തപുശം രഘുഃ
 സ്വരേണ ധീരേണ നിവർത്തയന്നിവ.

34. യുവാവായി നകംപോലെയുള്ള കൈകൾ പുണ്യ ഗമനനായി വാതിൽ പോലെ വിശാലമായ മാറിടവും തടിച്ചുയർന്ന ചുമലുമുള്ള രഘു ശരീരത്തിന്റെ പുഷ്പികൊണ്ടു പിതാവിനെ ജയിച്ചു, എങ്കിലും വിനയംകൊണ്ടു താഴ്ന്നവനായി കാണപ്പെട്ടു.

35. പിന്നീടു കരകൊലമായി താൻ ചുമന്നുപോന്നതും ഏറ്റവും ഭാരിച്ചതുമായ ലോകഭാരത്തിന്റെ ഘനം കറയ്ക്കുവാൻപേണ്ടി മഹാരാജാവ് പ്രാകൃതികമായും വിദ്യാഭ്യാസംകൊണ്ടും വിനീതനാണെന്നു കണ്ടു് പുത്രനെ യുവരാജാവാക്കിയെഴുതു. (യുവരാജാവായി അഭിഷേകംചെയ്തു)

36. ഗുണങ്ങളെ ദുസ്സഹിക്കുന്ന ലക്ഷ്മി രാജാവാകുന്ന തറവാട്ടിൽനിന്നു തൊട്ടടുത്തുള്ള യുവരാജാവെന്നു പേരായ ആവാസസ്ഥലത്തേക്കു ചുവന്ന താമരപ്പവിൽനിന്നു പുതിയതായുണ്ടായ നീലത്താമരപ്പവിലേയ്ക്കെന്നപോലെ അംശംകൊണ്ടു കടന്നുചെന്നു.

37. തേരാളിയായ വായുവിനോടുകൂടുമ്പോൾ അഗ്നിയെന്നപോലെയും ശരൽക്കാലത്തോടു ചേരുമ്പോൾ സൂര്യനെന്നപോലെയും മടംചൊട്ടുമ്പോൾ ആനയെന്നപോലെയും ആ മഹാരാജാവ് യുവരാജാവായ രഘുവിനോടു കൂടിയപ്പോൾ കൂടുതൽ ദുഃസഹപരാക്രമിയായിത്തീർന്നു.

38. ഇന്ദ്രൻ തുല്യനായ ദിലീപൻ വില്ലാളിയും രാജകുമാരന്മാരാൽ പരിസേവിതനുമായ പുത്രനെ, യാഗാശ്വത്തേ രക്ഷിക്കുവാൻ നിയോഗിച്ചിട്ടു് ഒന്നുകുറയെ നൂറു (തൊണ്ണൂറൊൻപതു്) യാഗങ്ങളെ ഒരു വില്ലവും കൂടാതെ പൂണ്ണമാക്കി.

39. അതിനുശേഷം ആ യജമാനു (നൂറാമത്തെ) യാഗത്തിനായി വിട്ടയച്ചതും ഭൂമിയിലാൽ തടയാനില്ലാത്ത നടന്നിരുന്നതുമായ കതിരയെ വില്ലേന്തിയ രക്ഷകന്മാരുടെ മുഖിൽനിന്നുതന്നെ ഇന്ദ്രൻ ശരീരം മറച്ചുവന്നു അപഹരിച്ചുപോൽ.

40. ചെട്ടെന്നു ആ കുമാരന്റെ സൈന്യം വിഷാദത്താൽ കർത്തവ്യമെന്നറിയാതെ നിന്നുപോയി. പ്രഭാവത്തെപ്പറ്റി കേട്ടിട്ടുള്ള വസിഷ്ഠമഹർഷിയുടെ പശുവായ നന്ദിനി ആ സമയത്തു അപ്രതീക്ഷിതമായി അവിടെ വന്നുചേർന്നു.

41. സജ്ജനങ്ങളാൽ പുജിതനായ ദിലീപപുത്രൻ പാവനമായ അവളുടെ ഗോമുത്രംകൊണ്ടു കണ്ണു കഴുകിയപ്പോൾ ഇന്ദ്രിയാതീതങ്ങളായ വസ്തുക്കളെപ്പോലും കാണുവാൻ കഴിവുള്ളവനായിത്തീർന്നു.

42. പർവതങ്ങളുടെ ചിറകു മുറിച്ചുകളഞ്ഞ ദേവൻ (ദേവേന്ദ്രൻ) സൂതനാൽ വീണ്ടുംപീണ്ടും ചാപല്യം തടയപ്പെടുന്നതും കടിഞ്ഞാൺകൊണ്ടു തേരിനോടു ചേർത്തു കെട്ടപ്പെട്ടതുമായ കതിരയെ അപഹരിച്ചുകൊണ്ടു കിഴക്കു ദിക്കിലേക്കു പോകുന്നതായി ആ രാജകുമാരൻ കണ്ടു.

43. രഘു അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിർന്നിമേഷങ്ങളായ ആയിരം കണ്ണുകളെക്കൊണ്ടും പിംഗളവണ്ണങ്ങളായ കതിരുകളെക്കൊണ്ടും അതു് ഇന്ദ്രനാണെന്നു മനസ്സിലാക്കിയിട്ടു്, രഘു ആകാശത്തിൽ ചെന്നു മുട്ടുന്ന ഗംഭീരമായ ശബ്ദംകൊണ്ടു പിന്തിരികാനായിട്ടെന്നവണ്ണം പറഞ്ഞു.

- 44 'മഖംശഭോജം പ്രഥമോ മനീഷിഭി-
സ്തപമേവ ദേവേന്ദ്ര! യദാ നിഗദ്യസേ
അജസ്രദീക്ഷാപ്രയതസ്യ മൽഗുരോഃ
ക്രിയാവിഹാരായ കഥം പ്രവർത്തസേ?
- 45 ത്രിലോകനാഥേന സഭാ മഖദീപ-
സ്തപായാ നിയമ്യ നന്ദ ദിവ്യപക്ഷുഷാ
സ ചേൽ സ്വയം കർണ്ണ ധർമ്മപരിണാ-
ത്വമന്തരായോ ഭവസി, ച്യുതോ വിധിഃ.
- 46 തദംഗമഗ്ര്യം മഘവൻ! മഹാക്രന്തോ-
രമം തുരംഗം പ്രതിമോക്തുമർഹസി
പഥഃ ശ്രുതേദ്ദർശയിതാര ഈശ്വരാ
മലീമസാമാദദതേ ന പദ്ധതിം.
- 47 ഇതി പ്രഗല്ഭം രഘുണാ സമീരിതം
വചോ നിശ്ചയാധിപതിദ്വൈതകസാം
നിവർത്തയാമസ രഥം സവിസ്തയഃ
പ്രചക്രമേ ച പ്രതിവക്തുമുത്തരം.
- 48 'യദാത്ഥ രാജന്യകുമാര! തത്തഥാ
യശസ്സ രക്ഷ്യം പരന്തോ യശോധനൈഃ
ജഗൽപ്രകാശം തദശേഷമിജ്യയാ
ഭവേദ്ഗുരുർലംഘയിതും മമോദ്യതഃ.
- 49 ഹരിയ്യുമൈകഃ പുരുഷോത്തമഃ സ്തമുതോ
മഹേശ്വരസ്ത്യാംബക ഏവ നാപരഃ
തഥാ വിഭുമാം മനയഃ ശതക്രതും
ദിതീയഗാമീ ന ഹി ശബ്ദ ഏഷ നഃ.
- 50 അതോഽയമശ്വഃ കപിലാനുകാരിണാ
പിതൃസ്തപദീയസ്യ മയാപവാഹിതഃ
അലം പ്രയത്നേന തവാത്ര, മാ നിധാഃ
പദം പദവ്യാം സഗരസ്യ സന്തതേഃ.'
- 51 തതഃ പ്രഹസ്യാപയേഃ പുരന്ദരം
പുനർബഭോഷേ തുരഗസ്യ രക്ഷിതാ
'ഗൃഹാണ ശസ്ത്രം യദി സ്കൃ ഏഷ തേ
ന ഖലപനിജ്ജിത രഘു കൃതീ ഭവാനു.'
- 52 സ ഏവമുക്തവാ മഘവന്തമുന്മുഖഃ
കരിഷ്യമാണഃ സശരം ശരാസനം
അതിഷ്ടദാലീഡവിശേഷശോഭിനാ
വപുഃപ്രകണ്ഠേണ വിഡംബിതേശ്വരഃ.
- 53 രഘോരവഷ്ടംമേയേന പത്നിണാ
ഘദി ക്ഷന്തോ ശോത്രഭിദപ്യമർഷണഃ
നവാംബുദാനീകമുറ്റുൽതലാഞ്ചരനേ
ധനുഷ്യമോഘം സമധത്ത സായകം.

44. അല്ലയോ ദേവേന്ദ്ര! യജ്ഞാംശത്തിന് അധികാരികളായവരിൽ ഒന്നാംസ്ഥാനക്കാർ അങ്ങാണെന്നു വിചാരിച്ചു പറയുന്നു. (ആ സ്ഥിതിക്കു്) ഏപ്ലോഴം യാഗാനുഷ്ഠാനങ്ങളാൽ പരിപാവനമായിരിക്കുന്ന എന്റെ അച്ഛന്റെ യജ്ഞകർമ്മം മുടക്കുവാനായി അങ്ങ് ഒരുമ്പടന്നതെന്തു കൊണ്ടാണു്?

45. മൂന്നു ലോകത്തിനും നാഥനായ അങ്ങ് ഏപ്ലോഴം ദിവ്യദൃഷ്ടികൊണ്ടു യജ്ഞത്തിന്നു വിപ്ലവകാരികളായവരെ കണ്ടു നിയന്ത്രിക്കേണ്ടവനാണല്ലോ, അങ്ങിനെയുള്ള അങ്ങു തന്നെ ധർമ്മാനുഷ്ഠാനങ്ങൾ ചെയ്യുന്നവരുടെ ക്രിയകൾക്കു വിപ്ലവം വരുത്തുകയാണെങ്കിൽ അനുഷ്ഠാനങ്ങൾ നശിച്ചുകഴിഞ്ഞു.

46. അതുകൊണ്ടു അല്ലയോ ഇന്ദ്ര! മഹായജ്ഞത്തിന്റെ പ്രധാനാംഗമായ ഈ കതിരയെ വിട്ടുയർത്തുമാറുകണം. വൈദികമായ മാഗ്ധം കാണിച്ചു കൊടുക്കേണ്ടവരായ ഈശ്വരന്മാർ ചീത്തവഴി കൈക്കൊള്ളുകയില്ല.

47. ഇപ്രകാരം രഘു പറഞ്ഞ പ്രൊഡമായ വാക്കു കേട്ടിട്ടു ദേവന്മാരുടെ അധിപൻ അതുതന്നത്തോടുകൂടി തേർ പിന്തിരിച്ചു ഉത്തരം പറയുവാൻ ആരംഭിക്കുകയും ചെയ്തു.

48. 'രാജകുമാര നീ പറഞ്ഞതു ശരിയാണു്. എന്നാൽ; കീർത്തിതന്നെ ധനമായിട്ടുള്ളവർ എതിരാളിയിൽനിന്നു തങ്ങളുടെ കീർത്തിയെ കാത്തുരക്ഷിക്കേണ്ടതുണ്ടു്. നിന്റെ അച്ഛൻ ലോകപ്രസിദ്ധനായ എന്റെ ആ യശസ്സിനെ യാഗംകൊണ്ടു അതിക്രമിക്കുവാൻ ഒരുങ്ങിയിരിക്കുകയാണു്.'

49. വിഷ്ണു ഒരാരം മാത്രമാണു് പുരുഷോത്തമൻ. ശിവൻ മാത്രമാണു് മഹേശ്വരൻ, മറ്റൊരുമല്ല, എന്നു പ്രസിദ്ധമാണല്ലോ. അപ്രകാരം മഹർഷിമാർ എന്നെ ശത്രുക്കളാ (നൂറുയാഗംചെയ്തു ആരം) എന്നറിയുന്നു. ഞങ്ങളുടെ ഈ പേരുക്കു മറ്റൊരാൾക്കും കിട്ടാവുന്നതല്ല.

50. അതുകൊണ്ടാണു ഞാൻ കപിലനെ അനുസരിച്ചു അങ്ങയുടെ അച്ഛന്റെ ഈ കതിരയെ അപഹരിച്ചതു്. ഇതിൽ അങ്ങയുടെ പ്രയത്നം മതിയാക്കു. സഗരന്റെ പുത്രന്മാരുടെ വഴിക്കു കാൽ വെക്കേണ്ട.'

51. അപ്പാൾ കതിരയുടെ രക്ഷിതാവു ചിരിച്ചുകൊണ്ടു യോമിപ്പാതെ വീണ്ടും ഇന്ദ്രനോടു പറഞ്ഞു "'ഇതാണു് അങ്ങയുടെ തീർത്ഥാടനമെങ്കിൽ ആയുധമെടുത്തോളൂ. രഘുവിനെ ജയിക്കാതെ അങ്ങയ്ക്കു കൃതാർത്ഥനാവാൻ പറ്റില്ല.

52. അദ്ദേഹം മുകളിലേക്കു നോക്കി ഇന്ദ്രനോടു ഇത്രയും പറഞ്ഞിട്ടു വില്ലിന്മേൽ അമ്പു തൊടുകാണൊരുങ്ങി (വലഞ്ഞു കാൽ മുന്നോട്ടുവെച്ചു ഇടത്തേകാൽ അല്പം വളച്ചുള്ളതു) ആലിഡ കുമത്തിലുള്ള നിലപാടുകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന ശരീരംകൊണ്ടു ശിവനെ അന്തരീച്ചു നിലകൊണ്ടു.

53. രഘുവിന്റെ അഹങ്കാരമാകുന്ന അമ്പു് നെഞ്ചിൽ തറച്ചവനും പൂർവ്വതങ്ങളെ പിളർന്നിട്ടുള്ളവനുമായ ഇന്ദ്രൻ കോപം പുണ്ടു പുതുമേലത്തിന്മേൽ അല്പം സമയംമാത്രം തെളിഞ്ഞു കാണാറുള്ള വില്ലിന്മേൽ നിഷ്ഫലമാകാത്ത അമ്പു തൊടുത്തു.

- 54 ദിലീപസുനോഃ സ ബൃഹൽ ഭുജാന്തരം
പ്രവിശ്യ ഭീമാസുരശോണിതോചിതഃ
പപാവനാസ്യാദിതപുർവ്വമാശുഗഃ
കരൂഹലേനേവ മനുഷ്യശോണിതം.
- 55 ഹരോ കമാരോഽപി കമാരവിക്രമഃ
സുരദിപാസ്താലനകക്ശരംഗുലൈഃ
ഭുജേ ശശീപത്രവിശേഷകാങ്കിതേ
സ്വന്നാമചിഹ്നം നിചഖാന സായകം.
- 56 ജഹാര ചാനേന മയൂരപത്രിണാ
ശരേണ ശക്രസ്യ മഹാശനിധാജം
ചുകോപ തസ്സൈ സ ഭൂശം സുരശ്രിയഃ
പ്രസഹ്യ കേശവ്യപരോപണാദിവ,
57 തയോരുപാന്തസ്ഥിതസിദ്ധസൈനികം
ഗതത്ത്വദാശീവിഷഭീമദർശനൈഃ
ബഭൂവ യുദ്ധം തുമുലം ജയൈഷിണോ-
രധോമുഖൈരൂർദ്ധ്വമുഖൈശ്ച പത്രിഭിഃ.
- 58 അതിപ്രബന്ധപ്രഹിതാസ്രവൃഷ്ടിഭി-
സ്തമാശ്രയം ദുഷ്പ്രസഹസ്യ തേജസഃ
ശശാക നിർവാപയിതും ന വാസവഃ
സ്വർത്ഥ്യതം വഹ്നിമിവാത്മീരംബുഭഃ.
- 59 തതഃ പ്രകോഷ്ഠേ ഹരിചന്ദനാങ്കിതേ
പ്രഥമ്യമാനണ്ണവധീരനാഭിനീം
രഘുഃ ശശാങ്കമുഖേന പത്രിണാ
ശരംസനജ്യോമലനാഭിധൗജസഃ.
- 60 സ ചാപമുത്സൃജ്യ വിവൃദ്ധമത്സരഃ
പ്രണാശനായ പ്രബലസ്യ വിദിഷഃ
മഹീധ്രപക്ഷവ്യപരോപണോചിതം
സ്തൂരൽപ്രഭോമണ്ഡലമസ്രമാദഭേ.
- 61 രഘുർഭൂശം വക്ഷസി തേന താഡിതഃ
പപാത ഭൂമൗ സഹ സൈനികാശ്രുഭിഃ
നിമേഷമാത്രാദവധൂയ തദ്വ്യഥാം.
സഹോത്ഥിതഃ സൈനികഹർഷനിസ്വനൈഃ.
- 62 തഥാപി ശസ്ത്രവ്യവഹാരനിഷ്ഠരേ
വിപക്ഷഭാവേ സ്ഥിരമസ്യ തസ്ഥുഷഃ
തുതോഷ വീർവാതിശയേന പൃത്രഹാ
പദം ഹി സർവ്വത്ര ഗുണൈർന്നിധീയതേ.
- 63 'അസംഗമഭീഷ്യാപി സാരവത്തയാ
ന മേ ത്വദന്യേന വിസോധമായുധം
അവേഹി മാം പ്രീത,മൃതേ തുരംഗമാൽ
കിമിച്ഛസീ, തി സ്ഫുടമാഹ വാസവഃ.

54. ഭയങ്കരനാരായ അസുരന്മാരുടെ ചോര കടിച്ചു പരിചരിച്ചിട്ടുള്ള ആ അസു" ഭീലീപപുത്രന്റെ വിശാലമായ മാറിക്കത്തിൽ തുളച്ചുകയറി മുമ്പു സ്വാദിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്ത മനുഷ്യരക്തം സന്തോഷത്തോടുകൂടിയെ നമ്പോലെ കുടിക്കുകയായി.

55. സുബ്രഹ്മണ്യൻ സമമായ പരാക്രമത്തോടുകൂടിയ രാജകുമാരനും ഐരാവതത്തെ തട്ടിത്തട്ടി വിരലുകൾ പരുപരുത്തതും ഇന്ദ്രാണി പത്തിക്കിറു" അണിയിച്ചിട്ടുള്ളതുമായ ഇന്ദ്രന്റെ കയ്യിന്മേൽ തന്റെ പേരുള്ള അസു ആഴത്തിലേല്പിച്ചു.

56. കടയ്ക്കൽ മയിൽപ്പീലി ചേർന്ന മറ്റൊരമ്പുകൊണ്ടു ഇന്ദ്രന്റെ മഹത്തായ വലുക്കൊടിമരം മുറിച്ചിട്ടു. ദേവന്മാരുടെ ഐശ്വര്യലക്ഷ്മി യുടെ തലമുടി മുറിച്ചാലെന്നപോലെ ഇന്ദ്രൻ രാജ്യവിന്റെ നേക്കു" ഏറ്റവും കോപമുള്ളവനായിത്തീർന്നു.

57. സമീപത്തിൽ സിദ്ധന്മാരും സൈന്യങ്ങളും നോക്കിനില്ക്കെ പരസ്പരം ജയിക്കുവാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്ന അവർ തമ്മിൽ ചിറകുള്ള സർപ്പങ്ങളെപ്പോലെ ഭയങ്കരങ്ങളായി കീഴോട്ടും മേലോട്ടും പായുന്ന അമ്പുകളെക്കൊണ്ടു അതിഭയങ്കരമായ യുദ്ധം നടന്നു.

58. ഇന്ദ്രൻ സഹിക്കുവാൻ സാധിക്കാത്ത തേജസ്സിന്നധിഷ്ഠാനമായ അദ്ദേഹത്തെ തോരാതെ പൊഴിഞ്ഞ ശരമഴകൊണ്ടു, മോലം തന്നിൽ നിന്നു വീണ ഇടിത്തീയിനെ വെള്ളംകൊണ്ടെന്നപോലെ ശമിപ്പിക്കുവാൻ ശക്തനായില്ല.

59. അതിനുശേഷം രാജ്യ അർദ്ധചന്ദ്രനെപ്പോലെയുള്ള വായുത്തലയോടുകൂടിയ ഉളിയമ്പുകൊണ്ടു ഹരിചന്ദനമണിഞ്ഞ മുഴുകയ്യിന്മേൽ, കടയപ്പെടുന്ന സമുദ്രംപോലെ ഗംഭീരമായി മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്ന ഇന്ദ്രന്റെ വിൽത്താണിനെ ചേർത്തിട്ടുകുളഞ്ഞു.

60. ക്രോധം വർദ്ധിച്ചവനായ അദ്ദേഹം വില്ലു വലിച്ചെറിഞ്ഞു ശക്തനായ എതിരാളിയെ അവസാനിപ്പിക്കുവാനായി പവ്വതങ്ങളുടെ ചിറകു മുറിച്ചുകുളഞ്ഞതും മിന്നിത്തിളങ്ങുന്ന പ്രഭാമണ്ഡലത്തോടുകൂടിയതുമായ വലുതായും എടുത്തു.

61. ആ ആയുധത്താൽ നെഞ്ചത്തു ആഞ്ഞുപ്രഹരിക്കപ്പെട്ട രാജ്യ പടയാളികളുടെ കണ്ണീരോടൊപ്പം ഭൂമിയിൽ വീണു. നിമിഷനേരംകൊണ്ടു അതിന്റെ വേദന കടഞ്ഞുകുളഞ്ഞിട്ടു സൈന്യങ്ങളുടെ ആപ്പുവിളിയോടൊപ്പം എഴുന്നേറ്റു.

62. അപ്രകാരം ആയുധാക്രമണംകൊണ്ടു കുറിയായ ശത്രുഭാവത്തിൽ ഉറച്ചുനില്ക്കുന്നവനാണെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിദ്യാതിശയത്താൽ ഇന്ദ്രൻ സന്തോഷിച്ചു. ഗുണങ്ങൾ എല്ലാ സ്ഥലത്തും കടന്നുചെല്ലുകതന്നെ ചെയ്യുന്നു.

63. 'ബലംകൊണ്ടു പവ്വതങ്ങളിന്മേൽപോലും തടഞ്ഞുനില്ക്കാത്ത ഏന്റെ ആയുധം ഭവാനൊഴിച്ചു മറ്റൊരാൾ സഹിച്ചിട്ടില്ല. ഞാൻ സന്തുഷ്ടനായെന്നറിഞ്ഞാലും. കതിരയൊഴിച്ചു വേറെ എന്താണ് അങ്ങു ആഗ്രഹിക്കുന്നത്?' എന്ന് ഇന്ദ്രൻ സ്പഷ്ടമായി ചോദിച്ചു.

- 64 തതോ നിഷംഗാദസമഗ്രമുദ്ധ്യതം
സുവണ്ണപുഷ്പഭൃതിരഞ്ജിതാംഗുലിം.
നരേന്ദ്രസുന്ദരഃ പ്രതിസംഹരന്നിഷം
പ്രിയംവദഃ പ്രത്യവദൽ സുരേശ്വരം.
- 65 'അമോച്യമഗ്രം യദി മന്യസേ പ്രഭോ !
തതഃ സമാപ്തേ വിധിനൈവ കർമ്മണി
അജസ്രഭീക്ഷാപ്രയതഃ സ മൽഗാത്രഃ
ക്രതോരശേഷേണ ഫലേന യുജ്യതാം.
- 66 യഥാ ച വൃത്താന്തമിമം സഭോഗത-
സ്മിലോചനൈകാംഗതയാ ഭൂരാസദഃ
തവൈവ സന്ദേശഹരാദപിശാംപതിഃ
ശൃണോതി ലോകേശ! , തഥാ വിധീയതാം.'
- 67 തഥേതി കാമം പ്രതിശുശ്രുവാൻ രഘോ-
യ്ഥാഗതം മാതലിസാരമിത്യയൗ
തപസ്യ നാതിപ്രമനാഃ സഭോഗഹം
സദക്ഷിണാസുന്ദരപി ന്യവർത്ത.
- 68 തമഭ്യന്ദ്രൻ പ്രഥമം പ്രബോധിതഃ
പ്രജേശ്വരഃ ശാസനഹാരിണാ ഹരേഃ
പരാമുശൻ ഹർഷജഡേന പാണിനാ
തദീയമംഗം കലിശപ്രണാങ്കിതം.
- 69 ഇതി ക്ഷിതീശോ നവതിം നവാധികാം
മഹാകൃതാനാം മഹനീയശാസനഃ
സമാരുരുക്ഷുർഭിവമായുഷഃ ക്ഷയേ
തതാന സോപാനപരമ്പരാമിവ.
- 70 അഥ സ വിഷയവ്യാവൃത്താന്തോ യഥാവിധി സുനവേ
തപതികകദം ദത്വാ യുനേ സിതാതപവാരണം
മുനിവനതരുക്ഷായാം ദേവ്യാ തയാ സഹ ശിശ്രൂിയേ
ഗളിതവയസാമിക്ഷാകുണാമിദം ഹി കലപ്രതം.

ഇതി തൃതീയഃ സർഗ്ഗഃ.

ചതുർത്ഥഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 സ രാജ്യം ഗുരുണാ ദത്തം പ്രതിപദ്യാധികം ബഭൗ
ഭിന്നാന്തേ നിഹിതം തേജഃ സവിത്രേവ ഹതാശനഃ.
- 2 ദിലീപാനന്തരം രാജ്യേ തം നിശമ്യ പ്രതിഷ്ഠിതം
പൂർവ്വം പ്രധുമിതോ രാജന്താം ഹൃദയേഗ്നിരിവോത്ഥിതഃ.
- 3 പരഹൃതധാജസ്യേവ തസ്യോന്നയനപംക്തയഃ
നവാഭ്യുത്ഥാനദർശിന്യോ നന്നദുഃ സപ്രജാഃ പ്രജാഃ.

64. അപ്പോൾ മധുരഭാഷിയായ രാജകുമാരൻ ആവനാഴിയിൽനിന്നു ഏതാനും വലിച്ചെടുത്തതും സ്വർണ്ണമയമായ കടയുടെ ശോഭകൊണ്ടു വിരലുകളിൽ നിറം പൂശിയതുമായ അമ്പു തിരിയെ തിരുകിക്കൊണ്ടു ഇന്ദ്രനോടു മറുപടി പറഞ്ഞു.

65. 'പ്രഭോ! കുതിരയെ വിടുവാൻ പാടില്ലെന്നു" അങ്ങു കരുതുന്നുവെങ്കിൽ യജ്ഞകർമ്മം വിധിപോലെ സമാപിക്കുമ്പോൾ നിരന്തരദീക്ഷയാൽ പരിശുദ്ധനായിരിക്കുന്ന ഏന്റെ അച്ഛന്നു യജ്ഞത്തിന്റെ സംപൂർണ്ണഫലം ലഭിക്കുമാറാകണം.

66. മാത്രമല്ല, അല്ലയോ ലോകേശ്വര! യജ്ഞശാലയിൽ ഭീക്ഷിച്ചിരിക്കുന്ന, മുക്കണ്ണന്റെ അംശമാകയാൽ സമീപിക്കുവാൻ പാടില്ലാത്ത മഹാരാജാവു" അങ്ങയുടെതന്നെ ദൂതനിൽനിന്നു" ഈ വിവരം കേട്ടാറുവാൻ വേണ്ട ഏല്പാടുകൂടി അങ്ങുതന്നെ ചെയ്യുകയും വേണം..

67. 'അങ്ങിനെതന്നെ' എന്നു രഘുവിന്റെ ഇഷ്ടം പ്രതിജ്ഞചെയ്തിട്ടു മാതലി തെളിയുന്ന തേരിൽ വന്നവഴിയ്ക്കു മടങ്ങിപ്പോയി. സുദക്ഷിണയുടെ മകനും അധികം സന്തോഷമില്ലാതെ രാജാവിന്റെ യജ്ഞശാലയിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോയി.

68. ഇന്ദ്രന്റെ ദൂതനാൽ ആദ്യമേതന്നെ വിവരം അറിയിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന രാജാവു" വ്യജമോറുള്ള മുറിവോടുകൂടിയ പുത്രന്റെ ദേഹത്തെ സന്തോഷത്താൽ ജഡമായ കൈകൊണ്ടു തലോടി അഭിനന്ദിച്ചു.

69. മഹനീയമാംവിധം രാജ്യഭരണം നടത്തുന്ന രാജാവു", ഇപ്രകാരം ആയുസ്സ് അവസാനിക്കുമ്പോൾ സ്വർഗ്ഗത്തിലേയ്ക്കു കയറുവാനുള്ള കോവണിപ്പടികളെന്നപോലെ തൊണ്ണൂറ്റൊമ്പതു മഹായാഗങ്ങൾ നിർവ്വഹിച്ചുവെച്ചു.

70. അനന്തരം വിഷയസുഖങ്ങളിൽനിന്നു മനസ്സിനെ പിൻവലിച്ചു" അദ്ദേഹം യുവാവായ പുത്രനു ചക്രവർത്തിചിഹ്നമായ വെൺകൊററക്കുടവിധിപോലെ കൊടുത്തിട്ടു" ആ ദേവിയോടുകൂടി ആശ്രമവൃക്ഷങ്ങളുടെ തണലിനെ ചെന്നാശ്രയിച്ചു. പ്രായംചെന്ന ഇക്ഷ്വാകവംശരാജാക്കന്മാർക്കു ഇതാണല്ലോ കലപ്രതം.

മൂന്നാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

നാലാം സർഗ്ഗം

1. അദ്ദേഹം അച്ഛൻ കൊടുത്ത രാജ്യം ലഭിച്ചപ്പോൾ പകലിന്റെ അവസാനത്തിൽ സൂര്യൻ ഏല്പിച്ച തേജസ്സു കൈവന്ന അഗ്നി എന്നപോലെ കൂടുതൽ പ്രകാശിച്ചു.

2. ദിലീപനെത്തുടർന്നു രാജ്യത്തിൽ അദ്ദേഹം അഭീഷിക്തനായി എന്നു കേട്ടപ്പോൾ രാജാക്കന്മാരുടെ ഹൃദയത്തിൽ മുവു പുകഞ്ഞുകിടന്നിരുന്ന തീ ആളിക്കത്തിയതുപോലായി.

3. സന്താനങ്ങളോടുകൂടിയ പ്രജകൾ കണ്ണുകളയർത്തി, ഇന്ദ്രധാജത്തിന്റെ എന്നതുപോലെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുതിയ ഉയർച്ച കണ്ടു സന്തോഷിച്ചു.

- 4 സമമേവ സമാക്രാന്തം ദ്വയം ദ്വിരഭഗാമിനാ
തേന സിംഹാസനം പിത്ര്യമഖിലം ചാരിമണ്ഡലം.
- 5 ഛായാമണ്ഡലലക്ഷ്യേണ തമദൃശ്യാ കില സ്വയം
പത്മാ പത്മാതപത്രേണ ഭേജേ സാമ്രാജ്യഭീക്ഷിതം.
- 6 പരികല്പിതസാന്നിദ്ധ്യാ കാലേ കാലേ ച ബന്ദിഷു
സ്തുത്യം സ്തുതിഭിരർത്ഥ്യാഭിരുപതസ്ഥേ സരസ്വതീ.
- 7 മനുപ്രഭൃതിഭിർമാനൈർഭക്താ യദ്യപി രാജഭിഃ
തഥാപ്യനന്യപൂർവ്വേവ തസ്തിന്നാസീദസുന്ധരാ.
- 8 സ ഹി സർവ്വസ്യ ലോകസ്യ യുക്തദന്ധതയാ മനഃ
ആദദേ നാതിശീതോഷ്ണോ നഭസ്യാനീവ ദക്ഷിണം.
- 9 മന്ദോൽകണ്ഠാഃ കൃതാസ്തേന ഗുണാധികതയാ ഗുരൗ
ഫലേന സഹകാരസ്യ പുഷ്പോൽഗമ ഇവ പ്രജാഃ.
- 10 നയവിതർഭിരനവേ രാജന്തി സദസച്ചോപദർശിതം
പൂർവ്വ ഏവാഭവൽ പക്ഷസ്തസ്തിൻ നാഭവദുത്തരഃ.
- 11 പഞ്ചാനാമപി ഭൂതാനാമുൽക്കണ്ഠം പുപുഷുർഗുണാഃ
നവേ തസ്തിന്മഹീപാലേ സർവ്വം നവമീവാഭവൽ.
- 12 യഥാ പ്രഹ്ലാദനാചന്ദ്രഃ പ്രതാപാത്തപനോ യഥാ
തഥൈവ സോഭിഭൂന്വർത്ഥോ രാജാ പ്രകൃതിരഞ്ജനാൽ.
- 13 കാമം കണ്ണാന്തവിശ്രാന്തേ വിശാലേ തസ്യ ലോചനേ
ചക്ഷുഷ്മത്താ തു ശാസ്ത്രേണ സൂക്ഷ്യാകാഞ്ചാർത്ഥദർശിനാ.
- 14 ലബ്ധപ്രശമനസ്വസ്ഥമഥൈനം സമുപസ്ഥിതാ
പാർത്ഥിവശ്രീർഭിതിയേവ ശരൽ പങ്കജലക്ഷണാ.
- 15 നിർവ്വഷ്ടലാലുഭിർമേഘൈർമുക്തവർത്ഥാ സുദഃസഹഃ
പ്രതാപസ്തസ്യ ഭാനോശ്ച യുഗപദ്വ്യാനശേ ദിശഃ,
- 16 വാർഷികം സഞ്ജഹാദേന്ദ്രോ ധന്തർജ്ജെത്രം, രാലുർഭയൗ
പ്രജാർത്ഥസാധനേ തൗ ഹി പത്ന്യോദ്യതകാർമ്മുകൗ.
- 17 പുണ്യരീകാതപത്രസ്തം വികസൽകാശചാമരഃ
ഋതുർവിധംബയാമാസ ന പുനഃ പ്രാപ തപഃപരിധം.

4. ഗജത്തെപ്പോലെ നടക്കുന്ന അദ്ദേഹം, പിതാവിന്റെ സിംഹാസനവും സമസ്തശത്രുക്കളും — രണ്ടും — ഒരേ സമയത്തുതന്നെ ആക്രമിക്കപ്പെട്ടു.
5. ലക്ഷ്മീദേവി, സ്വയം ആഗ്രഹ്യയായി പ്രഭാമണ്ഡലംകൊണ്ട് അനമാനാക്കാവുന്ന താമരപ്പൂ കട പിടിച്ച് ചക്രവർത്തിയാകുവാൻ ദീക്ഷയോടെ അദ്ദേഹത്തെ സേവിച്ചുനിന്നു.
6. തക്കസമയങ്ങളിൽ സ്തുതിപാഠകന്മാരിൽ സന്നിധാനം ചെയ്ത സരസ്വതിയും പുകഴ്ത്തേണ്ടുന്ന അദ്ദേഹത്തെ അർത്ഥവത്തായ സ്തോത്രങ്ങൾ കൊണ്ട് ഉപാസിച്ചു.
7. മനു മുതലായ ബഹുമാന്യരായ രാജാക്കന്മാരാൽ അനുഭവിക്കപ്പെട്ടവളായിരുന്നെങ്കിലും ഭ്രമി, മുന്യ മറ്റാരാലും അനുഭവിക്കപ്പെടാത്തവളെപ്പോലെ അദ്ദേഹത്തോടു പെരുമാറി.
8. അദ്ദേഹം, യുക്തമായ വിധത്തിൽ ശിക്ഷ നൽകുന്നവനാകയാൽ അധികം തണുപ്പോ ചൂടോ ഇല്ലാത്ത തെക്കൻകാറ്റിനെപ്പോലെ എല്ലാ ജനങ്ങളുടേയും ഹൃദയം കവർന്നു.
9. തേന്മാവിന്റെ പഴം അതിന്റെ പൂവിനെക്കുറിച്ചെന്നപോലെ ഗുണാധിക്യംകൊണ്ട് അദ്ദേഹം അച്ഛന്റെ നേർക്കു ജനങ്ങൾക്കുള്ള ഉൽക്കണ്ഠയെ ലഘുവാക്കിക്കളഞ്ഞു.
10. നയമറിയുന്ന വിദ്വാന്മാർ പുതിയ രാജാവിനു നല്ലതും തീയതും ഉപദേശിച്ചു. അദ്ദേഹം ആദ്യത്തേതു മാത്രം സ്വീകരിച്ചു. പിന്നത്തേതു സ്വീകരിച്ചില്ല.
11. അഞ്ചു മഹാഭൂതങ്ങളുടേയും ഗുണങ്ങൾ ഉൽക്കണ്ഠയെ പ്രാപിച്ചു. അദ്ദേഹം പുതിയ രാജാവായപ്പോൾ എല്ലാം പതുക്കെ പൂണ്ടതുപോലെയായി.
12. ആന്ധ്രാദിപ്പിടകയ്ക്കാൽ ചന്ദ്രൻ എന്ന പേരുപോലെ, തപിപ്പിടകയ്ക്കാൽ 'തപനൻ' എന്ന പേരുപോലെ, പ്രജകളെ രഞ്ജിപ്പിക്കുകയാൽ രാജാവു എന്ന പേരു അദ്ദേഹത്തിൽ അന്യർത്ഥമായിത്തീർന്നു.
13. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിശാലങ്ങളായ കണ്ണുകൾ കാതോളം നീണ്ടവയാണ്, ശരിതന്നെ; എന്നാൽ അദ്ദേഹം കണ്ണുള്ളവനായതു്, സൂക്ഷ്മകായങ്ങളും സൂക്ഷ്മവസ്തുക്കളും പ്രയോജനവും കാണിച്ചുതന്ന ശാസ്ത്രംകൊണ്ടത്രെ.
14. തനിക്കു ലഭിച്ച രാജ്യത്തിൽ സമാധാനം സ്ഥാപിച്ചു സ്വസ്ഥനായിത്തീർന്നതിനെത്തുടർന്നു താമരപ്പൂവാകുന്ന ലക്ഷണത്തോടുകൂടിയ ശരത്തു്, രണ്ടാമത്തെ രാജലക്ഷ്മി എന്നപോലെ അദ്ദേഹത്തെ സമീപിച്ചു.
15. മഴ പെയ്തുതീർന്നു കനംകുറഞ്ഞ മേഘങ്ങൾ വഴിയൊഴിച്ചതുകൊണ്ട് ഏറ്റവും ദൃസ്സഹമായിത്തീർന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റേയും സൂര്യന്റേയും പ്രതാപം എല്ലാ ദിക്കുകളിലും ഒന്നിച്ചു വ്യാപിച്ചു.
16. ഇന്ദ്രൻ മഴവില്ലിനെ മാററിവെച്ചു. രഘു വെററിവില്ലിനെ കൈക്കൊണ്ടു. പ്രജകളുടെ രക്ഷയ്ക്കായി ഉഴും വെച്ചു ആയുധം ധരിക്കുന്നവരാണ് ലോകം ഇവർ രണ്ടുപേരും.
17. വെളുത്ത താമരപ്പൂവാകുന്ന വെൺകൊറ്റക്കുടയും വികസിച്ച ആറ്റു ദർകളാകുന്ന വെൺചാമരവും ഉള്ള ശരൽക്കാലം അദ്ദേഹത്തെ അനുകരിച്ചു. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശ്രീ നേടുവൻ അതിന്നു കഴിഞ്ഞില്ല.

- 18 പ്രസാദസുമുഖേ തസ്തിംശ്ചന്ദ്രേ ച വിശദപ്രഭേ
തദാ ചക്ഷുഷ്ഠതാം പ്രീതിരാസീൽസമരസാ ദപയോഃ.
- 19 ഹംസശ്രേണീഷു താരാസു കുമുദാത്സു ച വാരിഷു
വിഭൂതയസ്കദീയാനാം പത്മിനാ യശസാമിവ.
- 20 ഇക്ഷുച്ഛായാനിഷാദിന്യസ്തസ്യ ഗോപ്തൂർഗുണോദയം
ആകമാരകമോൽഘാതം ശാലിഗോപ്യോ ജഗുർയുഗം.
- 21 പ്രസസാദോദയാദംഭഃ കംഭയോനേമ്നൈരജസഃ
രഘോരഭീഭവാശങ്കി ചക്ഷുഭേ ദ്വിഷതാം മനഃ.
- 22 മരോദഗ്രാഃ കകഭ്ഠന്തഃ സരിതാം കൂലമുദൃജാഃ
ലീലാവേലമനപ്രാപ്തമ്നോക്ഷാസ്തസ്യ വിക്രമം.
- 23 പ്രസവൈഃ സപ്തപണ്ണാനാം മദഗന്ധിഭിരാഹതാഃ
അസുയയേവ തന്നാഗാഃ സപ്തധൈവ പ്രസുസ്രുവുഃ.
- 24 സരിതഃ കർവ്വതീ ഗാധാഃ പഥശ്ചാശ്യാനകർദ്ദമാൻ
യാത്രായൈ ചോദയാമാസ തം ശക്തേഃ പ്രഥമം ശരൽ.
- 25 തസ്സൈ സമൃഗ്ഘൃതോ വഹനിർവാജിനീരാജനാവിധൗ
പ്രദക്ഷിണാച്ഛിർവ്യാജേന ഹസ്തേനേവ ജയം ദദേത.
- 26 സ ഗുപ്തമുലപ്രത്യന്തഃ ശുദ്ധപാർഷ്ണിരയാമ്പിതഃ
ഷഡ്വിധം ബലമാദായ പ്രാതസ്തേവ ദിഗ്ജിഗീഷയാ.
- 27 അവാകിരൻ വയോപുഷാസ്തം ലാജൈഃ പൗരയോഷിതഃ
പുഷ്തൈർമന്ദരോദ്ധൂതൈഃ ക്ഷീരോമയ ഇവാച്യതം.
- 28 സ യയൗ പ്രഥമം പ്രാചീം തുല്യഃ പ്രാചീനബർഹിഷാ
അഹിതാനനിലോദ്ധൂതൈസ്തജയന്നിവ കേതുഭിഃ.
- 29 രജോഭിഃ സ്യന്ദനോദ്ധൂതൈർഗജൈശ്ച ഘനസന്നിഭൈഃ
ഭൂവസ്തലമിവ വ്യോമ കുർവ്വൻ വ്യോമേവ ഭൂതലം.

18. പ്രസന്നസുന്ദരമുഖനായ അദ്ദേഹത്തെയും തെളിഞ്ഞ പ്രകാശത്തോടു കൂടിയ ചന്ദ്രനെയും കാണുമ്പോൾ കണ്ണുള്ളവർക്ക് ആനന്ദം തുല്യമായി അന്നു വേപ്പെട്ടു.
19. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീർത്തിസ്വത്തുകൾ അരയന്നനിരകളിലും നക്ഷത്രങ്ങളിലും ആമ്പൽപ്പൂക്കൾ വിരിഞ്ഞിട്ടുള്ള പൊയ്കകളിലും വാരിവിതറിയതുപോലെയായി.
20. കരിമ്പിൻതണലത്തിൽനിന്നു നെൽക്കാവൽക്കാരികൾ ആ മഹാരാജാവിന്റെ ശൈശവം മുതലുള്ള ഗുണോൽക്കണ്ഠങ്ങളെ വണ്ണിക്കുന്ന കീർത്തിഗാനങ്ങൾ പാടി.
21. മഹാതേജസ്വിയായ അഗസ്ത്യന്റെ ഉദയംമൂലം വെള്ളം തെളിഞ്ഞു; രൂപവിന്റെ ഉദയം നിമിത്തം ആക്രമണത്തെ ഭയപ്പെട്ട ശത്രുക്കളുടെ മനസ്സ് കലങ്ങുകയും ചെയ്തു.
22. മടിച്ചുതിമർന്നവയും പുഞ്ഞയേന്തിയവയും നദിയുടെ കരകളെ കത്തിയിടിയിരുന്നവയുമായ വലിയ കാളകൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരാക്രമത്തെ വിശ്വാസസുഗമം വണ്ണം അനുകരിച്ചു.
23. മദജലത്തിന്റെ ഗന്ധമുള്ള ഏഴിലമ്പാലപ്പൂക്കളാൽ ആക്രാന്തരായ രൂപവിന്റെ ആനകൾ അസൂയകൊണ്ടെന്നപോലെ സ്പഷ്ടഭാരങ്ങളിൽക്കൂടി (തുമ്പിനെയുടെ ദ്വാരങ്ങൾ, കപോലങ്ങൾ, കണ്ണുകൾ, മുതലാൾ എന്നിവയിൽക്കൂടി) മദജലം ഒഴുകി.
24. നദികൾക്കു ആഴം കുറയ്ക്കുകയും വഴികളിലെ ചളി ഉണക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ടു ശരൽക്കാലം ശക്തിക്കുമുമ്പ് (പ്രഭാവോത്സാഹമന്ത്രശക്തി പ്രേരിപ്പിക്കുന്നതിനുമുമ്പ്) അദ്ദേഹത്തെ യാത്രയ്ക്കു പ്രേരിപ്പിച്ചു.
25. വിജയയാത്രാരംഭത്തിൽ കതിരകൾക്കുവേണ്ടി അനുഷ്ഠിക്കുന്ന നീരാജനകർമ്മത്തിൽ വിധിപോലെ ഹവിസ്സു സമർപ്പിക്കപ്പെട്ട അഗ്നി വലം വെച്ചു കത്തുന്ന ജ്വാലകളെന്ന വ്യാജേന കയ്യെങ്കൊണ്ടെന്നപോലെ അദ്ദേഹത്തിനു വിജയം ദാനംചെയ്തു.
26. അദ്ദേഹം തലസ്ഥാനനഗരിയും അതുതടികളും സുരക്ഷിതമാക്കി വെച്ചു, പിൻപറം ശുദ്ധമാക്കി, ശുഭകർമ്മങ്ങൾചെയ്തു, മൗലം, ഭൂതകം, ശ്രേണി, മിത്രം, അമിത്രം, ആടവികം എന്നിങ്ങനെ ആറു വിധത്തിലുള്ള സൈന്യത്തെയും കൂട്ടി ദിഗ്വിജയത്തിന്നു പുറപ്പെട്ടു.
27. പാലാഴിത്തിരമാലകൾ, മന്ദരത്തിൽനിന്നു തെറിച്ച പാൽത്തുള്ളികളെ വിഷ്ണുവിലെന്നപോലെ വൃദ്ധകളായ പുരസ്ത്രീകൾ അദ്ദേഹത്തിൽ മലർപ്പൊരികളെ പൊഴിച്ചു.
28. ഇന്ദ്രദനാട് തുല്യനായ അദ്ദേഹം, കാറ്റിനെ പാറിപ്പറക്കുന്ന കൊടികളെകൊണ്ടു ശത്രുക്കളെ താക്കീതുചെയ്തുകൊണ്ടെന്നപോലെ ആദ്യം കീഴ്ക്കോട്ടു യാത്രയായി.
29. തേന്തകൾ ഉയർത്തിയ പൊടിപടലംകൊണ്ടു ആകാശത്തെ ഭൂതലം പോലെയും മോലങ്ങളെപ്പോലെയുള്ള ആനകളെക്കൊണ്ടു ഭൂതലത്തെ ആകാശംപോലെയും ആക്കിക്കൊണ്ടായിരുന്നു യാത്ര.

- 30 പ്രതാപോദ്യേ തതഃ ശബ്ദഃ പരാഗസ്തദനന്തരം
യയൗ പശ്ചാദ്രഥാഭീതി ചതുഃസ്തസേവ സാ ചമുഃ.
- 31 മരുപ്ലഷാന്യഭംഭംസി നാവധാഃ സുപ്രതരാ നഭീഃ
വിപിനാനി പ്രകാശാനി ശക്തിമത്തപാചകാര സഃ.
- 32 സ സേനാം മഹതീം കർഷൻ പൂർവ്വസാഗരഗാമിനീം
ബഭൗ ഹരജടാഭൃഷ്ടാം ഗംഗാമിവ ഭഗീരഥഃ.
- 33 ത്യാജിതൈഃ ഫലമുൽഖാതൈർഭഗൈശ്ച ബഹുധാ നൃപൈഃ
തസ്യോസീദുൽബണോ മാർഗഃ പാദപൈരിവ ഭന്തിനഃ.
- 34 പേതരസ്ത്യാനേവമാക്രാമംസ്താംസ്താൻ ജനപദാൻ ജയീ
പ്രാപ താലീവനശ്യാമമുപകണ്ഠം മഹോദധേഃ.
- 35 അനഗ്രാണാം സമുദ്ധർത്തുസ്തസ്മാൽ സിന്ധുരയാദിവ
ആത്മാ സംരക്ഷിതഃ സുഹൈർവൃത്തിമാശ്രിത്യ വൈതസീം.
- 36 വങ്ഗാൻതൽവായ തരസാ നേതാ നൌസാധനോദ്യതാൻ
നിചഖാന ജയസ്തംഭാൻ ഗംഗാസ്രോതോന്തരേഷു സഃ.
- 37 ആപാദപത്മപ്രണതാഃ കളമഃ ഇവ തേ രഘുഃ
ഫലൈഃ സംവർധയാമാസുരുൽഖാതപ്രതിരോപിതാഃ.
- 38 സ തീർത്ഥാ കപിശാം സൈന്യൈർബലാഭിരഭസേതുഭിഃ
ഉൽകലാദർശിതപഥഃ കലിംഗാഭിമുഖോ യയൗ.
- 39 സ പ്രതാപം മഹേന്ദ്രസ്യ മുർധ്വനി തീക്ഷ്ണം ന്യവേശയൽ
അങ്കുശം ദ്വിരഭസ്യേവ യന്താ ഗംഭീരവേദിനഃ.
- 40 പ്രതിജഗ്രാഹ കാലിംഗസ്തമസ്ത്രൈർഗജസാധനഃ
പക്ഷച്ഛേദോദ്യതം ശക്രം ശിലാവർഷീവ പവ്നതഃ.
- 41 ദ്വിഷാം വിഷഹ്യ കാകൽസ്ഥസ്തത്ര നാരാചദുർഭിനം
സന്മഗളസ്തൗത ഇവ പ്രതിപേദേ ജയശ്രിയം.
- 42 താംബൂലീനാം ദളൈസ്തത്ര രചിതാപാനഭ്രമയഃ
നാരികേളാസവം യോധാഃ ശാരവം ച പപുര്യശഃ.
- 43 ഗൃഹീതപ്രതിമുക്തസ്യ സ ധർമ്മവിജയീ നൃപഃ
ശ്രിയം മഹേന്ദ്രനാഥസ്യ ജഹാര, ന തു മേദീനീം.

30. മുഖിൽ പ്രതാപം, വഴിയേ ശബ്ദം, അതിനു പിമ്പേ പൊടി, അതിനുശേഷം തേർ തുടങ്ങിയ ചതുരംഗസേന എന്നിങ്ങനെ ആ പട നാലു നിയായിട്ടെന്നപോലെയാണു് യാത്ര ചെയ്തതു്.
31. അദ്ദേഹം ശക്തികൊണ്ടു് മതഭൂമികളെ പെള്ളുമുള്ളവയും തോണികളുടെ സഹായത്താൽ കടക്കേണ്ടുന്ന പുഴകളെ പ്രയാസംകൂടാതെ കടക്കത്തക്കവയും കൊടുംകാടുകളെ പ്രകാശമുള്ളവയുമാക്കിത്തീർത്തു്.
32. കിഴക്കൻ കടലിന്നനേരെ പോകുന്ന വമ്പിച്ച സൈന്യത്തെ നയിക്കുന്ന അദ്ദേഹം ശിവന്റെ ജടയിൽനിന്നു വീണ ഗംഗയെ നയിക്കുന്ന ഭഗീരഥനെന്നപോലെ ശോഭിച്ചു്.
33. ഫലം പൊഴിപ്പിച്ചും പഠിച്ചുമാറിയും ഒടിച്ചുവീഴ്ന്നിട്ടുമുള്ള രാജാക്കന്മാരെക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ വഴി, മരങ്ങളെക്കൊണ്ടു് ആനയുടെ വഴിയെന്നപോലെ തടവറുത്തായിത്തീർന്നു്.
34. ഇപ്രകാരം വിജയശീലനായ അദ്ദേഹം കിഴക്കുള്ള അതാതു പ്രദേശങ്ങളെ ആക്രമിച്ചു കീഴ്പ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടു് കരിമ്പനക്കാടുകൊണ്ടു് പച്ചവിടിച്ച കിഴക്കൻ കടൽക്കരയിൽ എത്തിച്ചേർന്നു്.
35. കീഴടങ്ങാത്തവരെ പുഴക്കിയിടുന്ന അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നു, നദിയുടെ വേഗത്തിൽ നിന്നെന്നപോലെ ആറുവണ്ണിയുടെ പ്രവൃത്തിയെ ആശ്രയിച്ചിട്ടു സുഹൃദേശരാജാക്കന്മാർ ആത്മരക്ഷ നേടി. (അവർ കീഴടങ്ങിയെന്നർത്ഥം)
36. ആ നേതാവു് കപ്പൽപ്പടയുമായി വന്നെതിർക്കുന്ന വംഗദേശരാജാക്കന്മാരെ ഉന്മൂലനം ചെയ്തിട്ടു ഗംഗയുടെ കൈവഴികൾക്കിടയിൽ വിജയസ്തംഭങ്ങളെ നാട്ടി.
37. ഉന്മൂലനം ചെയ്തതിനുശേഷം വീണ്ടും സ്വസ്ഥാനത്തു വാഴിക്കപ്പെട്ട അവർ പഠിച്ചുനടപ്പട്ട നെൽച്ചെടികളെന്നപോലെ ചരണകമലങ്ങളിൽ നമിച്ചു് സമ്പത്തുകൾക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തെ വലിപ്പിച്ചു്.
38. അദ്ദേഹം ആനകളെക്കൊണ്ടു് പാലംകെട്ടി സൈന്യങ്ങളുമായി കപിശാനദി കടന്നിട്ടു ഉൽക്കലപ്രഭുക്കളാൽ മാർഗ്ഗനിർദ്ദേശം ചെയ്യപ്പെടുകൊണ്ടു് കലിംഗദേശത്തിനു നേരെ ചെന്നു്.
39. അദ്ദേഹം മഹേന്ദ്രപർവതത്തിന്റെ ഉയന്നു് കൊടുമുടിയിൽ, ഭയങ്കരവേദന സഹിക്കുവാൻ കെൽപുള്ള ആനയുടെ മേൽ പാപ്പാൻ തോട്ടി എന്നപോലെ സേനാശിബിരം സ്ഥാപിച്ചു്.
40. ആനപ്പടയോടുകൂടിയ കലിംഗരാജാവു്, ചിറകു മുറിക്കാൻ ചെന്ന ഇന്ദ്രനെ പർവതം കല്ലെറിഞ്ഞിട്ടെന്നപോലെ, അന്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തെ എതിർത്തു്.
41. അവിടെ രഘു ശത്രുക്കളുടെ കൂർത്ത അമ്പുകളെക്കൊണ്ടുള്ള മഴ സഹിച്ചിട്ടു്, വിധിപോലെ മംഗളസ്നാനം ചെയ്തിട്ടെന്നപോലെ ജയലക്ഷ്മിയെ കൈവരിച്ചു്.
42. അവിടെ യോദ്ധാക്കൾ മദ്യപാനസ്ഥാനങ്ങളൊരുക്കി വെററിലക്കു വീളുകളിൽ തെങ്ങിൻ മദ്യവും ശത്രുവിന്റെ കീർത്തിയും പാനംചെയ്തു്.
43. ക്ഷത്രിയധർമ്മമെന്ന നിലയ്ക്കു ജയിക്കുന്നതിനുള്ള രഘു, ആദ്യംപിടിച്ച പിന്നെ മോചിപ്പിച്ച മഹേന്ദ്രരാജാവിന്റെ ഐശ്വര്യം കൈവശപ്പെടുത്തി. രാജ്യം കൈവശപ്പെടുത്തിയില്ല.

- 44 തതോ വേലാതടേനൈവ ഫലവൽപ്പഗമാലിനാ
ആഗസ്ത്യാചരിതാമാശാമനാശാസ്യജയോ യയൌ.
- 45 സ സൈന്യപരിഭോഗേണ ഗജഭാനസുഗന്ധിനാ
കാവേരീ. സരിതാം പത്യഃ ശങ്കനീയാമിവാകരോൽ.
- 46 ബലൈർധൃഷിതാസ്തസ്യ വിജിഗീഷോർഗതാധനംഃ
മാരിചോൽഭ്രാന്തഹാരിതാ മലയാഭ്രൂപത്യകാഃ.
- 47 സസജ്ജരശ്ചക്ഷുണ്ണാനാമേലാനാമുൽപതിഷ്ഠവഃ
തുല്യഗന്ധിഷു മത്തേഭകടേഷു ഫലരേണവഃ,
- 48 ഭോഗിവേഷുനമാർഗേഷു ചന്ദനാനാം സമപ്പിതം
നാസ്രസൽ കരിണാം ഗ്രൈവം ത്രിപദീക്ഷേദിനാമപി.
- 49 ദിശി മന്ദായതേ തേജോ ഭക്ഷിണസ്യാം രവേരപി
തസ്യാമേവ രഘോഃ പാണ്ഡ്യഃ പ്രതാപം ന വിഷേഹിരേ.
- 50 താമ്രപണ്ണീസമേതസ്യ മുക്താസാരം മഹോദധേഃ
തേ നിപത്യ ഭദ്രസ്തസ്മൈ യശഃ സ്വമിവ സഞ്ചിതം.
- 51 സ നിർമിശ്യ യഥാകാമം തടേഷ്വാലീനചന്ദനൈ
സ്തന്നാവിവ ദിശസ്തസ്യഃ ശൈലൈഃ മലയഭട്ടൂരൈ
- 52 അസഹ്യവിക്രമഃ സഹ്യം ഭൂരാന്യുക്തമുദനപതാ
നിതംബമിവ മേദിന്യാഃ സ്രസ്താംശുകമലദ്വൈതം.
- 53 തസ്യാനീകൈർവ്വിസർപത്ഭിരപരാന്തജയോദ്യതൈഃ
രാമാസ്മോത്സാരിതോഽപ്യാസീൽസഹ്യലഗ്ന ഇവാണ്ണവഃ.
- 54 ഭയോൽസൃഷ്ടവിഭ്രഷാണാം തേന കേരളയോഷിതാം
അളകേഷു ചമരേണശ്ചൂർണ്ണപ്രതിനിധീകൃതഃ.
- 55 മുരളാമാന്തതോദ്ധ്യുതമഗമൽ കൈതകം രജഃ
തദ്യോധവാർവാണാനാമയത്നപടവാസതാം.
- 56 അഭ്യഭൂയത വാഹാനാം ചരതാം ഗാത്രശിഞ്ജിതൈഃ
വർമ്മഭിഃ പവനോദ്ധ്യുതരാജതാലീവനധനിഃ.
- 57 ഖജ്ജൂരീസ്തസ്യനഖാനാം മദോൽഗാരസുഗന്ധിഷു
കടേഷു കരിണാം പേതുഃ പുനാഗേഭ്യഃ ശീലീമുഖഃ.

44. അനന്തരം, മററാർക്കും ആശീർവാൻ കഴിയാത്ത ജയം സിദ്ധിച്ച അദ്ദേഹം ഫലങ്ങൾ നിറഞ്ഞുനില്ക്കുന്ന കവുങ്ങിന്റേതോപ്പുകളോടുകൂടിയ സമുദ്രതീരത്തിലൂടെത്തന്നെ അഗസ്ത്യൻ വാണരുളുന്ന (തെക്കേ) ദിക്കിലേക്കു യാത്രയായി.
45. അദ്ദേഹം കാവേരീനദിയെ, ആനകളുടെ മദത്തിന്റെ വാസന ചേർത്ത മാറ്റ സൈന്യങ്ങൾ ഉപയോഗിച്ചതിനാൽ നദികളുടെ തോപ്പിനു (സമുദ്രത്തിനു) സംശയിക്കേണ്ടവളെപ്പോലെയാക്കി.
46. വിജയം നേടുവാൻ വഴി പിന്നിട്ടവന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൈന്യങ്ങൾ കരുമുളകിൻകൊടികളിൽ ചുളപ്രാറുകൾ പാറിപ്പറക്കുന്ന മലയാദ്രിയുടെ താഴ്വരപ്രദേശങ്ങളിൽ താവളമടിച്ചു.
47. കതിരകൾ ചവിട്ടിപ്പൊടിച്ചു പൊങ്ങിപ്പറക്കുന്ന ഏലക്കായുള്ള പൊടികൾ തുല്യവാസനയുള്ള മദമൊഴുകുന്ന ആനകളുടെ കവിഠത്തടങ്ങളിൽ ചെന്നു പററി.
48. ചന്ദനവൃക്ഷങ്ങളിൽ പാമ്പു ചുറ്റിയുള്ളവായ വിടവുകളിൽ ചുറ്റിയിട്ട ആനകളുടെ കച്ചക്കയർ, അവ കാലിലെ ഇടവിലങ്ങുപോലും പൊട്ടിച്ചു കളയുന്നവയായിത്തന്നിട്ടും, അഴിഞ്ഞില്ല.
49. തെക്കേദിക്കിൽ സൂര്യന്റെരേഖയും തേജസ്സു മങ്ങിപ്പോകുന്നു. എന്നാൽ അവിടെത്തന്നെ പാണ്ഡ്യരാജാക്കന്മാർക്കു രഘുവിന്റെ പ്രതാപം സഹിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.
50. ആ പാണ്ഡ്യരാജാക്കന്മാർ, തമ്രപർണ്ണി കിഴക്കൻകടലിൽ ചേരുന്ന സ്ഥലത്തുണ്ടാകുന്ന വിലപിടിച്ച മുത്തിനെ, തങ്ങൾ നേടിവെച്ച കീർത്തിയെ എന്നപോലെ അദ്ദേഹത്തിനു നമസ്കാരപൂർവ്വം കാഴ്ചവെച്ചു.
51. തടങ്ങളിൽ ചന്ദനം നിറഞ്ഞ മലയും ദർഭരും എന്നീ പർവതങ്ങളെ, ആ പ്രദേശത്തിന്റെ സ്തനങ്ങളെ എന്നപോലെ സ്വച്ഛന്ദമയേ അനുഭവിച്ചിട്ട്
52. അതിപരാക്രമിയായ അദ്ദേഹം, സമുദ്രത്താൽ ദൂരെ മോചിക്കപ്പെട്ട സഹ്യപർവ്വതത്തെ വസ്ത്രം ഇഴിഞ്ഞുപോയ ഭൂമിയുടെ നിതംബത്തെ എന്നപോലെ ആക്രമിച്ചു.
53. പടിഞ്ഞാറൻ ദിക്കിലുള്ള രാജാക്കന്മാരെ ജയിക്കാൻവേണ്ടി നിരന്ന കയറുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൈന്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു, പരശുരാമന്റെ അസ്രുത്താൽ മാറിനിൽപ്പെട്ടിട്ടും സമുദ്രം (വീണ്ടും) സഹ്യനോടു പററിച്ചേർന്നു പോലെയായി.
54. പേടിച്ച് അലങ്കാരങ്ങൾ വെടിഞ്ഞ കേരളസ്രീകളുടെ കുറുനീരുകളിൽ ഗന്ധമുണ്ണുത്തിനു പകരം അദ്ദേഹം സൈന്യഗതിയിൽ പൊങ്ങുന്ന പൊടി ചാത്തിക്കൊടുത്തു.
55. മുരളാനദിയിലെ കാറ്റുകൊണ്ടു പാറിപ്പറന്ന കൈതപ്പംപൊടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൈന്യങ്ങളുടെ കപ്പായങ്ങൾക്കു് അനായാസമായി കിട്ടിയ സുഗന്ധമുണ്ണായിത്തീർന്നു.
56. സഞ്ചരിക്കുന്ന കതിരകളുടെ ശരീരത്തിൽ അണിഞ്ഞ കേര്പ്പുകളുടെ കീലക്കത്താൽ, കാറ്റിറങ്ങു ചലിക്കുന്ന കരിമ്പനക്കാടിന്റെ ശബ്ദം തോല്പിക്കപ്പെട്ടു.
57. ഊന്തപ്പനത്തടികളിൽ കെട്ടിയിട്ട ആനകളുടെ, മദജലമൊഴുകി വാസനപുണ്ടു കവിഠത്തടങ്ങളിൽ പുനമരങ്ങളിൽനിന്നു വണ്ടുകൾ വന്നു വീണു.

- 58 അവകാശം കിലോദനാൻ രാമായാഭ്യർത്ഥിതോ ദദേ
അപരാന്തമഹിപാലവ്യുജേന രാലവേ കരം.
- 59 മത്തേഭരദനോൽക്കീണ്ണവ്യക്തവിക്രമലക്ഷണം
ത്രികൂടമേവ തത്രോച്ചൈർജയസ്തംഭോ ചകാര സഃ.
- 60 പാരസീകാംസ്തതോ ജേതും പ്രതസ്ഥേ സ്ഥലവർത്തനാ
ഇന്ദ്രിയാഖ്യാനിവ രിപുംസ്തത്പജ്ഞാനേന സംയമീ.
- 61 യവനീമുഖപത്മാനാം സേഹേ മധുമദം ന സഃ
ബാലാതപമിവാബ്ജാനാമകാലജലദോദയഃ.
- 62 സംഗ്രാമസ്തമുലസ്തസ്യ പാശ്വാന്തൈശ്ശാസ്തസാധനൈഃ
ശാർങ്ഗഗുഹ്വജിതവിജേന്യൈപ്രതിയോധേ രജസ്യഭൂൽ.
- 63 ലോപവർജിതൈസ്തേഷാം ശിരോഭിഃ ശൂശ്രൂലൈർമഹീ.
തസ്താര സരോദ്ധവ്യാപ്തൈഃ സ ക്ഷൗഭ്രപടലൈരിവ.
- 64 അപനീതശിരസ്ത്രാണാം ശേഷാസ്തം ശരണം യയുഃ
പ്രണിപാതപ്രതീകാരഃ സംരംഭോ ഹി മഹാത്മനാം.
- 65 വിനയത്തേ നൂ തദ്യോധാ മധുഭിച്ഛിജയശ്രമം
ആസ്തീണ്ണാജിനരത്താസു ദ്രക്ഷാവലയഭ്രമീഷു.
- 66 തതഃ പ്രതസ്ഥേ കൈബേരീം ഭാസ്വാനിവ രാലൂർഭിശം
ശരൈരന്ത്രൈരിവോദീച്യാന്തലുരിഷ്യൻ രസാനീവ.
- 67 വിനീതാധാശ്രമാസ്തസ്യ സിന്ധുതീരവിചേഷ്യനൈഃ
ഢ്യവുച്ഛാജിനഃ സ്തന്ധാംപ്ലഗകങ്കമകേസരാൻ.
- 68 തത്ര ഊണാവരോധാനാം ഭർത്തൃഷു വ്യക്തവിക്രമം
കപോലപാടലാദേശി ബഭ്രുവ രാലുപേഷിതം.
- 69 കാംബോജഃ സമരേ സോഽധും തസ്യ വീര്യമനീശ്വരാഃ
ഗജാളാനപരിക്രിഷ്ണൈരക്ഷോഭൈഃ സാർയമാനതാഃ.
- 70 തേഷാം സദശ്വഭൂയിഷ്ഠാസ്തങ്ഗാ ദ്രവിണരാശയഃ
ഉപഭാ വിവിതൂഃ ശശ്വന്നോൽസേകാഃ കോസലേശ്വരം.
- 71 തത്തോ ഗൌരീഗുരം ശൈലമാന്തരോഹാശ്വസാധനഃ
വർധയന്നിവ തൽകൂടാന്തദ്ധ്യുതൈർധാതുരേണഭിഃ.

58. സമുദ്രം പരശുരാമൻ അഭ്യർത്ഥിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ സ്ഥലം നൽകി. എന്നാൽ രഘുവിനു പടിഞ്ഞാറൻരാജാക്കന്മാർ മുഖേന കപ്പം കൊടുത്തു.
59. അവിടെ മടിച്ച ആനകളുടെ കൊമ്പിൻപാടുകളാകുന്ന തെളിഞ്ഞു പരാക്രമചിഹ്നങ്ങളോടുകൂടിയ ത്രികൂടപർവതത്തെത്തന്നെ അദ്ദേഹം ഉയർന്ന ജയസ്തംഭമാക്കിനിർത്തി.
60. അനന്തരം യോഗി ഇന്ദ്രിയങ്ങളെന്ന ശത്രുക്കളെ ജയിക്കുവാൻ തത്ത്വജ്ഞാനത്തിലൂടെയെന്നപോലെ, അദ്ദേഹം പാരസീകരാജാക്കന്മാരെ വെല്ലുവാൻ കരവഴിക്കു പുറപ്പെട്ടു.
61. യവനസ്രീകളുടെ മുഖകമലങ്ങളിലെ മദ്യലഹരിയെ താമരപ്പൂക്കളിലെ ഇളംവെയിലിനെ അസമയത്തായ് കാർമ്മേലം എന്നപോലെ അദ്ദേഹം സഹിച്ചില്ല.
62. വില്ലിൻഞാണൊലികൊണ്ടു ഏതിരാളിയെ തിരിച്ചറിയേണ്ടുന്ന പെറടിപടലത്തിൽവെച്ച് കതിരപ്പടയുള്ള പാശ്ചാത്യരാജാക്കന്മാരും അദ്ദേഹവും തമ്മിൽ ഭയങ്കരയുദ്ധം നടന്നു.
63. അദ്ദേഹം കത്തീയന്ധകൾകൊണ്ടു മുറിച്ചിട്ട, വളർന്ന താടിയേടേകൂടിയ അവരുടെ തലകൾ, തേനിച്ചകൾ നിറഞ്ഞ തേൻകൂടുകളെന്നപോലെ ഭൂമിയിൽ നിറത്തിയിട്ടു.
64. ശേഷിച്ച യോദ്ധാക്കൾ തലപ്പാവുകൾ മാറി അദ്ദേഹത്തെ ശരണം പ്രാപിച്ചു. മഹാത്മാക്കളുടെ കോപത്തിനു നമസ്കാരമാണല്ലോ പ്രതിവിധി.
65. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പടയാളികൾ വിജയത്തിനു വേണ്ടി ഉണ്ടായ ക്ഷീണം, വിശേഷപ്പെട്ട തേരൽ വിരിച്ച മുതിരിത്തോട്ടങ്ങളിൽ ഇരുന്ന മദ്യം സേവിച്ചു പരിഹരിച്ചു.
66. അനന്തരം സൂര്യൻ രശ്മികളെക്കൊണ്ടു ജലമാകുഷികുവാൻവേണ്ടിയെന്നതുപോലെ രഘു ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു വടക്കൻപ്രദേശങ്ങളെ ഉന്മൂലനം ചെയ്യുവാനായി കബേരന്റെ ദിക്കിലേക്കു (വടക്കോട്ടു) പുറപ്പെട്ടു.
67. സിന്ധുനദിയുടെ തീരത്തു കിടന്നുരുണ്ടു യാത്രാക്ഷീണം മറ്ററിയ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കതിരുകൾ കങ്കമത്തിന്റെ ഇതളുകൾ പറ്റിപ്പിടിച്ചു കഴുത്തുകൾ കടഞ്ഞു.
68. അവിടെ ഭർത്താക്കന്മാരിൽ പരാക്രമം വെളിവാക്കിയ രഘുവിന്റെ പ്രവൃത്തി ഹുണന്മാരുടെ അന്തഃപുരസ്രീകളുടെ കവിഃരത്നങ്ങളിൽ (നിരന്തരമായ കരച്ചിൽ നിമിത്തം) വെൺചുക്പ്പനിറം പകർത്തി.
69. കാംബോജരാജാക്കന്മാർ യുദ്ധത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരാക്രമം സഹിക്കാൻ ആവാതെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആനകളെ തളച്ചുലഞ്ഞു അങ്കോലവൃക്ഷങ്ങളോപ്പം തലകുനിച്ചു.
70. നല്ല കതിരുകൾ ധാരാളമുള്ള, കമിഞ്ഞുകൂടിയ അവരുടെ ധനരാശി, തിരുമുൽക്കായായി കോസലാധിപതിയുടെ മുമ്പിൽ വീണ്ടുംവീണ്ടും വന്നു കൊണ്ടിരുന്നു; എന്നാൽ അവരുടെ ഗർവ്വം അദ്ദേഹത്തെ സമീപിക്കുകയുണ്ടായില്ല.
71. അനന്തരം അദ്ദേഹം കതിരപ്പടയുമായി ഗൌരിയുടെ പിതാവായ ഹിമവൽഗിരിയെ, പൊക്കിയ ധാതുരേണുകൾകൊണ്ടു ഉയരം കൂട്ടിക്കൊണ്ടെന്നപോലെ ആരോഹണം ചെയ്തു.

- 72 ശശംസ തുല്യസത്താപനാം സൈന്യഘോഷേപ്യസംഭ്രമം
ഗുഹാശയാനാം സിംഹാനാം പരിവൃത്യാവലോകിതം.
- 73 ഭൂർജേഷു മർമ്മരീഭൂതാഃ കീചകധനിഹേതവഃ
ഗംഗാശീകരിണോ മാർഗേ മരുതസ്തം സിഷേവിരേ.
- 74 വിശശ്രുതർന്നമേത്രണാം ഛായാസ്വധ്യാസ്യ സൈനികാഃ
ദൃഷ്ട്വാ വാസിതോത്സങ്ഗാ നിഷ്ണമഗ്നാഭീഭീഃ.
- 75 സരളാസക്തമാതങ്ഗഗ്രൈവേയസ്മുരിതത്പിഷഃ
ആസന്നേഷധയോ നേതുർനക്തമസ്തേഹഭീപികാഃ.
- 76 തസ്യോൽസൃഷ്ടനിവാസേഷു കണ്ഠരജ്ജക്ഷതത്പചഃ
ഗജവർഷ്മ കിരാതേഭ്യഃ ശശംസുർഭേവദാരവഃ.
- 77 തത്ര ജന്യം രഘോഘോരം പവ്വതീയൈർഗണൈരഭൂതീ
നാരാചക്ഷേപണീയാശ്മനിഷ്പേഷോൽപതിതാനലം.
- 78 ശരൈരത്സവസങ്കേതാൻ സ കൃത്യാ വിരതോത്സവാൻ
ജയോദാഹരണം ബാഹേപാർഗാപയാമാസ കിന്നരാൻ.
- 79 പരസ്വരേണ വിജ്ഞാതസ്തേഷുപായനപാണിഷു
രാജ്ഞാ ഹിമവതഃ സാരോ രാജ്ഞഃ സാരോഹിമാദ്രിണാ.
- 80 തത്രാക്ഷോഭ്യം യശോരാശിം നിവേശ്യാവരുരോഹ സഃ
പൌലസ്ത്യതുലിതസ്യാദ്രോഭധാന ഇവ ഹ്രിയം.
- 81 ചകമ്പേ തീർണ്ണലൈഘ്വഹിത്യേ തസ്മിൻ പ്രാഗ്ജ്യോതിഷേശ്വരഃ
തൽഗജാളാനന്താം പ്രാപ്തൈഃ സഹ കാളാഗൃത്യമൈഃ.
- 82 ന പ്രസേഹേ സ രഥാർക്കമധാരാവച്ഛർഭിനം
രഥവർത്തരജോപ്യസ്യ കത ഏവ പതാകിനീം.
- 83 തമീശഃ കാമരൂപാണാമത്യാഖണ്ഡലവിക്രമം
ഭേജേ ഭിന്നകടൈർനാഗൈരന്യാനപരുരോധ യൈഃ.
- 84 കാമരൂപേശ്വരസ്തസ്യ ഹേമപീഠാധിഭേവതാം
രത്നപഷ്പോപഹാരേണ ക്ലായാമാനർച്ച പാദയോഃ.
- 85 ഇതി ജിത്വാ ദിശോ ജിഷ്ണുർനവർത്ത രഥോദ്ധതം
രജോ വിശ്രാമയൻ രാജ്ഞാം ഛത്രശൂന്യേഷു മൌലിഷു.

72. ഗ്രഹയിൽ കിടക്കുന്ന സമാനപരാക്രമങ്ങളായ സിംഹങ്ങളുടെ, തലതിരിച്ചുള്ള നോട്ടം, സൈന്യകോലാഹലത്തിലും പരിഭ്രമമില്ലായ്മയെ വെളിപ്പെടുത്തി.

73. ഭൂർജ്ജമരങ്ങളിൽ മർമരംപൂണ്ടും തുമ്പി തുളച്ച മുളകളെ ശബ്ദിപ്പിച്ചും വീശിയിരുന്ന, ഗംഗയുടെ വെള്ളത്തുള്ളികളാൽ തണുത്ത കാരുകൾ വഴിയിൽ അദ്ദേഹത്തെ പരിചരിച്ചു.

74. പടയാളികൾ പുനഃവൃക്ഷത്തണലുകളിൽ കസ്തൂരി മൃഗങ്ങളുടെ നാഭി സ്വർത്താൽ മണമേറിയ പാറപ്പുറത്തിരുന്ന് വിശ്രമിച്ചു.

75. രാത്രിയിൽ സരളവൃക്ഷങ്ങളിൽ തളച്ചിട്ടുള്ള ആനകളുടെ കഴുത്തുപങ്ങലയിൽ പ്രതിഫലിച്ച ശോഭയോടുകൂടിയ ഔഷധികൾ ആ നായകനെ രാത്രിയിൽ എണ്ണുകാത്ത വിളക്കുകളായി.

76. അദ്ദേഹം ഉപേക്ഷിച്ചുപോയ വാസസ്ഥലങ്ങളിൽ കഴുത്തിലെ പങ്ങലകൊണ്ടു തോലുരിഞ്ഞ ദേവതാരവൃക്ഷങ്ങൾ കാട്ടാമുറയ്ക്കു് ആനകളുടെ ഉയരമെത്രയായിരുന്നവെന്നു മനസ്സിലാക്കിക്കൊടുത്തു.

77. അവിടെ രഘുവും പർവ്വതവാസികളായ കിരാതജാതിക്കാരും തമ്മിൽ കൂർത്ത അമ്പുകളും കവിണക്കല്ലുകളും കൂട്ടിയുരസി തീ ചിതറുമാറു കൊടുമ്പിരികൊണ്ടു യുദ്ധം നടന്നു.

78. അദ്ദേഹം ഉത്സവസങ്കേതന്മാരെ ശരവർഷം ചെയ്തു ഉത്സവമില്ലാത്തവരാക്കിയിട്ടു കിന്നരന്മാരെക്കൊണ്ടു തന്റെ കൈകളുടെ വിജയഗാനങ്ങൾ പാടി.

79. അവർ കൈകളിൽ തിരുമുൽക്കോട്ടകളുമായി ചെന്നപ്പോൾ രാജാവിനാൽ ഹിമവാന്റെ സമ്പത്തും ഹിമവാനാൽ രാജാവിന്റെ ബലവും തമ്മിൽത്തമ്മിൽ അറിയപ്പെട്ടു.

80. അവിടെ തന്റെ അക്ഷോഭ്യമായ യശോരാശി സ്ഥാപിച്ചതിനുശേഷം രാവണൻ അമാനമാടിയ പർവതത്തിനു ലജ്ജയുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടെന്നപോലെ ഇറങ്ങിപ്പോന്നു.

81. അദ്ദേഹം ലോഹിത്യാനദി കടന്നുചെന്നപ്പോൾ കാമരൂപത്തിലെ മഹാരാജാവു്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആനകളെ തളച്ചിരുന്ന കാരകിൽമരങ്ങളോടൊപ്പം വിറപ്പുണ്ടു്.

82. മഴ പൊഴിക്കാത്ത ദുർദ്ദിനത്തെപ്പോലെ സൂര്യനെ മറയ്ക്കുന്ന, അദ്ദേഹത്തിന്റെ രഥമാർഗ്ഗത്തിലെ പൊടിപടലംപോലും പെറുത്തുനീല്പവാൻ ആ രാജാവു ശക്തനായില്ല, പിന്നെ സൈന്യത്തെ എതിർക്കുന്ന കഥതന്നെ എവിടെ?

83. ഇന്ദ്രനേക്കൾ അധികം പരാക്രമശാലിയായ രഘുവിനെ കാമരൂപത്തിലെ രാജാവു്, മറുതളവരെ തടുക്കുവാൻ ഉപയോഗിച്ച മദംപൊട്ടിയ ആനകളെ നൽകിപ്പേരിച്ചു.

84. കാമരൂപത്തിലെ രാജാവു്, ഹേമപീഠത്തിലെ അധിദേവതയായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദങ്ങളുടെ നിഴലിനെ രത്നങ്ങളാകുന്ന പുഷ്പങ്ങളെ കാഴ്ചവെച്ചു പൂജിച്ചു.

85. വിജയശീലനായ അദ്ദേഹം ഇപ്രകാരം ദ്വിഗവിജയം സാധിച്ചിട്ടും, രഥങ്ങൾ പൊക്കിയ പൊടി രാജാക്കന്മാരുടെ കടയില്ലാത്ത മുടികളിൽ വിശ്രമിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു തിരിച്ചു പോന്നു.

- 86 സ വിശ്വജിതമാജഹ്രേ യജ്ഞം സർവ്വസ്വദക്ഷിണം
ആദാനം ഹി വിസർഗായ സതാം വാരിമുചാമിവ.
- 87 സത്രാന്തേ സചിവസഖഃ പുരസ്ക്രിയാഭീർ-
ഗുപ്തീഭിഃ ശമിതപരാജയവ്യളീകാൻ
കാകൽസ്ഥശ്ചിരവിരഹോത്സുകാവരോധാൻ
രാജന്യാൻ സ്വപുരനിവൃത്തയേന്ദ്രമേനേ.
- 88 തേ രേഖാധാജകലിശാതപത്രാചിഹ്നം
സമ്രാജശ്ചരണയുഗം പ്രസാദലഭ്യം
പ്രസ്ഥാനപ്രണതിഭിരങ്ഗുലിഷു ചക്ര-
മൗലിസ്രക്പ്യതമകരന്ദരേണഗൌരം.

ഇതി ചതുർത്ഥഃ സ്കന്ദഃ

പഞ്ചമഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 തഥാപരേവിശ്വജിതി ക്ഷിതിശം
നിഃശേഷവിശ്രാണിതകോശജാതം
ഉപാത്തവിദ്യോ ഗുരുദക്ഷിണാത്മീ
കൈരത്നഃ പ്രപേദേ വരതന്തുശിഷ്യഃ.
- 2 സ മൂഢയേ വീതഹിരണ്യതപാൽ
പാത്രേ നിധഃശരീർഘൃതമനഃശീലഃ
ശൂതപ്രകാശം യശസാ പ്രകാശഃ
പ്രത്യജ്ജഗാമാതിമിമതിമേയഃ.
- 3 തമർച്ചയിതാ വിധിവദധിയിജ്ഞ-
സ്തപോധനം മാനധനാഗ്രയാധീ
വിശാംപതിർവിഷ്ണുരോജമാരാൽ
കൃതഞ്ജലിഃ കൃത്യവിദിത്യവച.
- 4 'ആപ്യഗ്രണ്ഠീർമന്ത്രകൃതാമൃഷീണം
കശാഗ്രബലോ കശലീ ഗുരുസ്തേ
യതസ്തപയം ജ്ഞാനമശേഷമാപ്തം
ലോകേന ചൈതന്യമിവേണ്ണരശ്മേഃ.
- 5 കാര്യേന വാചം മനസാപി ശബ്ദ-
ഭ്യൽ സംഭൃതം വാസവധൈര്യലോപി
ആപാദ്യതേ ന വ്യയമന്തരാധൈഃ
കച്ഛിന്ദഹർഷേന്ദ്രീവിധം തപസ്സൽ.
- 6 ആധാരബന്ധപ്രമുഖൈഃ പ്രയന്തൈഃ
സംവർധിതാനാം സുതനിർവിശേഷം
കച്ഛിന്ന വായാദിരുപപ്തവോ വഃ
ശ്രമച്ഛിമാമാശ്രമപാദപാനാം.

- 7 ക്രിയാനിമിത്തേഷ്വപി വത്സലത്വം-
ഭക്തകാമോ മുനിഭിഃ കശേഷു
തദഭിശ്ചൈവപ്യുതനാഭിനാളം
കച്ചിന്യഗീണമനഃ പ്രസൂതിഃ.
- 8 നിവൃത്യതേ ധൈര്യനിയമഭിഷേകോ
യേഷാം നിവാരണലയഃ പിതൃണാം
താനൃണ്ഢശ്ചക്ഷിതസൈകതാനി
ശിവാനി വസ്തിർമജലാനി കച്ചിൽ.
- 9 നിവാരണാകാഭി കഡംഗരീയൈ-
രാമൃഗ്യതേ ജനപദൈർന കച്ചിൽ
കാലോപപന്നാതിമികല്പഭാഗം
വന്യം ശരീരസ്ഥിതിസന്ധനം വഃ.
- 10 അപി പ്രസന്നേന മഹഷിണാ തപം
സമൃഗ്വിനീയാനമതോ ഗൃഹായ
കാലോ ഹ്യയം സംക്രമിതം ദ്വിതീയം
സർപ്പോപകാരക്ഷമശ്രമം തേ.
- 11 തവർഹതോ നാഭിഗമേന തൃപ്തം
മനോ നായോഗക്രിയയോത്സുകം മേ
അപ്യാജ്ഞയാ ശാസിക്കരാത്മനാ വാ
പ്രാപ്തോഽസി സംഭാവയിതും വനാനാം.
- 12 ഇത്യർദ്ധ്യപരശ്രാന്നമിതവ്യയസ്യ
രഘോന്ദരാദരമപി ഗാം നിശമ്യ
സ്വാർഥോപപത്തിം പ്രതി ഭുഞ്ജലാശ-
സ്തമിത്യവോചദാരതന്തുശിഷ്യഃ.
- 13 സർവ്വത്ര നോ വർത്തമവേഹി രാജൻ !
നാഥേ കതസ്തപയുശ്ചേ പ്രജാനാം
സൂര്യേ തപത്യാവരണായ ദൃഷ്ടേഃ
കല്പേത ലോകസ്യ കഥം തമിസ്രാ?
- 14 ഭക്തിഃ പ്രതിക്ഷേപ്യഷു കലോചിതം തേ
പൂർവാൻ മഹാഭോഗ! തയാതിശേഷേ
വ്യതിതകാലസ്തപഹമഭ്യുപേത-
സ്തപാമർമ്മഭാവോദിതി മേ വിഷാദഃ.
- 15 ശരീരമാത്രേണ നരേന്ദ്ര! തിഷ്ഠ-
ന്നഭോസി തീർത്ഥപ്രതിപാദിതർദ്ധിഃ
ആരണ്യകോപാത്തഫലപ്രസൂതിഃ
സ്തംഭേന നിവാര ഇവാവശിഷ്യഃ.
- 16 സ്ഥാനേ വോനേകനരാധിപഃ സ-
ന്നകിഞ്ചനത്വം മഖജം വ്യനക്തി
പര്യായപിതസ്യ സുരൈർഹിമാംശോഃ
കലാക്ഷയഃ ശ്ലാഘ്യതരോ ഹി വൃദ്ധേഃ.

- 7 ക്രിയാനിമിത്തേഷ്വപി വത്സലതാ-
ദഭഗകരമാ മുനിഭിഃ കശേഷു
തദകശയുച്യതനാഭിനാളം
കച്ചിന്യഗീണാമനഘം പ്രസൂതിഃ.
- 8 നിവൃത്യതേ യൈർനിയമഭിഷേകോ
യേഷോ നിവാരപാഞ്ചലയഃ പിതൃണാം
താനൃണ്ഢശ്ചാകിതസൈകതാനി
ശിവാനി വസ്തിർമജലാനി കച്ചിൽ.
- 9 നിവാരപാകാദി കഡംഗരീയൈ-
രാമൃഗ്യതേ ജാനപദൈർന കച്ചിൽ
കാലോപപന്നാതിമികല്പഭാഗം
വന്യം ശരീരസ്ഥിതിസന്ധനം വഃ.
- 10 അപി പ്രസന്നേന മഹഷിണാ തപം
സമൃഗ്വിനീയാനമതോ ഗൃഹായ
കാലോ ഹ്യയം സംക്രമിതും ദ്വിതീയം
സർപ്പോപകാരക്ഷമശ്രമം തേ.
- 11 തവർഹതോ നാഭിഗമേന തൃപ്തം
മനോ നായോഗക്രിയയോത്സുകം മേ
അപ്യാജ്ഞയാ ശാസിക്കുരാത്മനാ വാ
പ്രാപ്തോഽസി സംഭവയിതും വനാനാം.
- 12 ഇത്യർദ്ധ്യപരശ്രാന്നമിതവ്യയസ്യ
രഘോരുദാരാമപി ഗാം നിശമ്യ
സ്വാർഥോപപത്തിം പ്രതി ഭുഞ്ജലാശ-
സ്തമിത്യവോചദ്രതന്തുശിഷ്യഃ.
- 13 സർവ്വത്ര നോ വർത്തമവേഹി രാജൻ !
നാഥേ കതസ്തപയശ്ശഭം പ്രജാനാം
സൂര്യേ തപത്യാവരണായ ദൃഷ്ടേഃ
കല്പേത ലോകസ്യ കഥം തമിസ്രാ?
- 14 കേതിഃ പ്രതീക്ഷ്യഷു കലോചിതം തേ
പൂർവ്വൻ മഹാഭോഗ! തയാതിശേഷേ
വ്യതിതകാലസ്തപഹമഭ്യുപേത-
സ്തപാമർമ്മിഭാവോദിതി മേ വിഷാദഃ.
- 15 ശരീരമാത്രേണ നരേന്ദ്ര! തിഷ്ഠ-
ന്നഭംസി തീർത്ഥപ്രതിപാദിതർദ്ധിഃ
ആരണ്യകോപാത്തഫലപ്രസൂതിഃ
സ്തംഭേന നിവാര ഇവാവശിഷ്യഃ.
- 16 സ്ഥാനേ വോനേകനരാധിപഃ സ്വ-
ന്നകിഞ്ചനതപം മഖജം വ്യനക്തി
പര്യായപീതസ്യ സുരൈർഹിമാംശോഃ
കലാക്ഷയഃ ശ്ലാഘ്യതരോ ഹി വൃദ്ധേഃ.

7. ക്രിയകൾക്കുവേണ്ടിയുള്ള ദർപ്പേല്ലുപോലും ആഗ്രഹിച്ചാൽ വാസലധ്യം നിമിത്തം തടയപ്പെടാത്തവയും മഹർഷിമാരുടെ മടിയിൽ പൊക്കിക്കൊടി വീണവയുമായ മാൻകിടാങ്ങൾ അല്ലലില്ലാതിരിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ?

8. പ്രതസ്താനത്തിനതകന്നവയും പിതൃതർപ്പണത്തിനുള്ള ജലം എടുക്കുന്നവയും കൊയ്തെടുത്ത ധാന്യങ്ങളുടെ ഉതിർമണികളുടെ ആറിലൊരു ഭാഗം മണൽത്തട്ടുകളിലിട്ടിട്ടുള്ളവയുമായ നിങ്ങളുടെ തീർത്ഥജലങ്ങൾ മംഗളങ്ങളായിത്തന്നെ വർത്തിക്കുന്നില്ലേ?

9. അപ്പപ്പോൾ വരുന്ന അതിഥികൾക്കുവേണ്ടി പകവെക്കുപ്പെടുന്നതും നിങ്ങളുടെ ശരീരത്തെ നിലനിർത്താനുള്ള ഉപകരണവുമായ കാട്ടിലുണ്ടാവുന്ന വരിനെല്ലു മുതലായവ നാട്ടിൻപുറത്തെ കന്നുകാലികളാൽ നശിപ്പിക്കപ്പെടുന്നില്ലല്ലോ.

10. മഹർഷി വേണ്ടതുപോലെ വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്യിച്ച സത്തുഷ്ടനായിട്ട് അങ്ങയെ ഗൃഹസ്ഥാശ്രമത്തിൽ പ്രവേശിക്കാൻ അനുവദിച്ചുകഴിഞ്ഞുവോ? അങ്ങയ്ക്കിപ്പോൾ എല്ലാവർക്കും ഉപകാരം ചെയ്യാനതകന്ന രണ്ടാമത്തെ ആശ്രമത്തിൽ പ്രവേശിപ്പാനുള്ള സമയമായല്ലോ.

11. പുജാർഹനായ അങ്ങയുടെ വരവുകൊണ്ടു എന്റെ മനസ്സ് തൃപ്തിപ്പെടുന്നില്ല. അതു അങ്ങയുടെ ആജ്ഞ നിവ്വഹിക്കുവാൻ വെമ്പൽകൊള്ളുകയാണ്. ഗുരുവിന്റെ കല്പനയാലോ അതോ തന്നത്താനോ അങ്ങ കാട്ടിൽനിന്ന് എന്തെ അനുഗ്രഹിക്കുവാൻ ഏഴുന്നരളിയതു്?"

12. അർഹ്യപാത്രംകൊണ്ടുതന്നെ സമ്പത്തല്ലാം ചിലവായിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നുവെന്നു് ഊഹിക്കപ്പെട്ട രഘുവിന്റെ ഉദാരമായ വാക്കു കേട്ടിട്ടും തന്റെ കാര്യം സാധിക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ ആശയ്ക്കു ശക്തി കുറഞ്ഞ വര തത്തുശിഷ്യൻ അദ്ദേഹത്തോടു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

13. 'അല്ലയോ മഹാരാജാവേ! ഞങ്ങൾ എല്ലാവിധത്തിലും ക്ഷേമമായിരിക്കുന്നുവെന്നറിഞ്ഞാലും. അങ്ങു രക്ഷിതാവായിരിക്കുമ്പോൾ ജനങ്ങൾക്കു് എങ്ങിനെയാണ് അശുഭം ഉണ്ടാവുക? സൂര്യൻ ജ്വലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ഇരുട്ടിനു ലോകത്തിന്റെ ദൃഷ്ടി മറയ്ക്കുവാൻ എങ്ങിനെ സാധിക്കും?

14. പുഷ്പന്മാരിൽ ബഹുമാനം അങ്ങയുടെ കലത്തിനു ചേർന്നതുതന്നെ. മഹാഭാഗനായ അങ്ങു് അതിൽ പൂർവ്വന്മാരെ അന്തിഗയിക്കുന്നു. എന്നാൽ കാലം കഴിഞ്ഞതിനു ശേഷമാണല്ലോ ഞാൻ അർത്ഥിയായി അങ്ങയുടെ അരികിൽ എത്തിയതു് എന്നുള്ള ഒരു വേദമുണ്ടു്.

15. രാജാവേ! സമ്പത്തു മുഴുവൻ യോഗ്യന്മാർക്കു ഭാനമായിക്കൊടുത്തു ദേഹം മാത്രമായി നിലു്കുന്ന അങ്ങു്, നെന്മണിയെല്ലാം വനവാസികൾ കൊണ്ടുപോയി തണ്ടുമാത്രം ബാക്കിനിൽക്കുന്ന വരിനെൽച്ചെടിപോലെ ശോഭിക്കുന്നു.

16. അങ്ങു് ഏകച്ഛത്രാധിപതിയായിരുന്നുവെന്നുകൊണ്ടു യാഗജന്യമായ ദാരിദ്ര്യത്തെ വ്യക്തമാക്കുന്നതു യുക്തംതന്നെ. ദേവന്മാരാൽ ക്രമേണ നുകരപ്പെട്ട പന്ത്രണ്ടാകുന്ന കലാക്ഷയം വൃദ്ധിയേക്കാൾ ശ്ലാഘിക്കത്തക്കതാണല്ലോ.

- 17 തദന്യതസ്താവദനന്യകാര്യോ
 ഗുപ്തർമ്മമാഹർത്തമഹം യതിഷ്യേ
 സ്വസ്ത്യസ്തു തേ നിഗ്ളിതാംബുഗർഭം
 ശരൽഘനം നാർദ്ദതി ചാതകോഽപി.
- 18 ഏതാവദക്ത്വാ പ്രതിയാതുകാമം
 ശിഷ്യം മഹർഷേർഹുപതിർനിഷിധ്യ
 'കിം വസ്തു വിദ്വാൻ! ഗുരവേ പ്രദേയം
 ത്വയാ കിയദേ'തി തമന്വയംശത.
- 19 തതോ യഥാവദിഹിതാധാരായ
 തസ്സൈസ്തയാവേശവിവർജിതായ
 വർണാശ്രമണാം ഗുരവേ സ വണ്ണീ
 വിചക്ഷണഃ പ്രസ്തുതമാചചക്ഷേ.
- 20 സമാപ്തവിദ്യേന മയാ മഹർഷിർ-
 വിജ്ഞാപിതോഽഭൂൽ ഗുരുദക്ഷിണായൈ
 സ മേ ചിരായാസ്ഖലിതോപചാരാം
 താം ഭക്തിമേവാഗണയൽ പുരസ്കാൽ.
- 21 നർബ്ബബന്ധസംജാതരുഷാർഥകാർശ്യ-
 മചിന്തയിത്വാ ഗുരുണാഹമുക്തഃ
 'വിത്തസ്യ വിദ്യാപരിസംഖ്യയാ മേ
 കോടീശ്ചതസ്ത്രോ ദശ ചാഹരേ'തി.
- 22 സോഽഹം സപര്യാവിധിഭാജനേന
 മത്വാ ഭവന്തം പ്രഭൃശബുശേഷം
 അഭ്യുത്സഹേ സംപ്രതി നോപരോദ്ധു-
 മല്ലേതരത്വാച്ഛുതനിഷ്ക്രയസ്യ.
- 23 ഇതഥം ദ്വിജേന ദ്വിജരാജകാന്തി-
 രാവേദിതോ വേദവിദാം വരേണ
 ഏനോനിവൃത്തേന്ദ്രിയവൃത്തിരേനം
 ജഗാദ ഭൂയോ ജഗദേകനാഥഃ.
- 24 ഗുർവ്വർമ്മമർമ്മീ ശൂതപാരദൃശ്യാ
 രഘോഃ സകാശാദനവാപ്യ കാമം
 ഗതോ വദാന്യാന്തരമിത്യയം മേ
 മാ ഭൂൽ പരീവാദനവാവതാരഃ.
- 25 സ താം പ്രശസ്തേ മഹിതേ മദീയേ
 വസംശ്ചതുർഥോഽഗ്നിരിവാഗ്ന്യഗാരേ
 ദ്വിത്രാണ്യഹാന്യർഹസി സോഽധ്യമർഹൻ
 യാവദ്യതേ സാധയിതും ത്വദർഥം.,
- 26 തഥേതി തസ്യാവിതഥം പ്രതീതഃ
 പ്രത്യഗ്രഹിൽ സംഗരമഗ്രജന്മാ
 ഗാമാന്തസാരാം രഘുരപ്യവേക്ഷ്യ
 നിഷ്ക്രഷ്ഠമർത്ഥം ചകമേ കബേരാൽ.

17. അതുകൊണ്ടിപ്പോൾ വേറെ കാര്യമില്ലാത്ത ഞാൻ മറ്റു വല്ലവരിൽ നിന്നും ഗുരുവിനു വേണ്ട ധനം സമ്പാദിപ്പാൻ ശ്രമിച്ചുകൊള്ളാം. നല്ലതു വരട്ടെ. ഉള്ളിലെ വെള്ളമെല്ലാം പെയ്തതിർന്ന ശരൽക്കാലമോലത്തി നോടു വേഴാമ്പൽപോലും യാചിക്കുകയില്ല.

18. ഇത്രയും പറഞ്ഞു മടങ്ങിപ്പോകുവാൻ തുടങ്ങുന്ന മഹർഷിശിഷ്യനെ തടഞ്ഞുനിർത്തിയിട്ടു രാജാവ് 'അല്ലയോ വിദ്വാൻ! ഗുരുവിനു കൊടുക്കേണ്ടതെന്താണ്, എത്രയാണ്, എന്ന് അദ്ദേഹത്തോടു ചോദിച്ചു.

19. അപ്പോൾ പണ്ഡിതനായ ആ ബ്രാഹ്മണൻ വിധിപോലെ യാഗം ചെയ്തവനും അഹങ്കാരം തീരെ ബാധിച്ചിട്ടില്ലാത്തവനും വണ്ണാശ്രമങ്ങളുടെ രക്ഷാധികാരിയുമായ അദ്ദേഹത്തോടു തന്റെ കാര്യം പറഞ്ഞു.

20. 'വിദ്യാഭ്യാസം പൂർത്തിയാക്കിയ ഞാൻ മനിയോടു ഗുരുക്ഷിണയെപ്പറ്റി അറിയിച്ചു. അദ്ദേഹം ആദ്യം, വളരെക്കാലം വേണ്ട പധത്തിൽ ശുശ്രൂഷിച്ചുപോന്ന എന്റെ ഭക്തിയെത്തന്നെ അതായി (ഗുരുക്ഷിണയായി) പരിഗണിച്ചു.

21. വീണ്ടും വീണ്ടും ഞാൻ നിർബ്ബന്ധിച്ചപ്പോൾ കോപിച്ചു, എന്റെ ധനമില്ലായ്മയെപ്പറ്റി ആലോചിക്കാതെ ഗുരു എന്നോടു പറഞ്ഞു - "അഭ്യസിച്ച വിദ്യകളുടെ എണ്ണമനുസരിച്ചു (ഒന്നിനു ഒരു കോടി എന്ന കണക്കിൽ) പതിനാലു കോടി പണം കൊണ്ടുവരിക" എന്ന്.

22. അങ്ങിനെയുള്ള ഞാൻ, പുജാപാത്രംകൊണ്ട് (അങ്ങുയിപ്പോൾ) പ്രഭു എന്ന പേരു മാത്രമേ ശേഷിച്ചിട്ടുള്ളൂ എന്ന മനസ്സിലാവുകയാൽ ഗുരുക്ഷിണയുടെ സംഖ്യ ചെറുതല്ലാത്തതുകൊണ്ട് ഇപ്പോൾ അങ്ങയെ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല.'

23. വേദവിത്തുകളിൽ ശ്രേഷ്ഠനായ ആ ബ്രാഹ്മണൻ ഇങ്ങനെ അറിയിച്ചപ്പോൾ ചന്ദ്രനെപ്പോലെ ശോഷേയ്യനും പാപങ്ങളിൽനിന്നു മോചനം നേടിയ ഇന്ദ്രിയവൃത്തികളോടു കൂടിയവനുമായ ആ രാജാവ് അദ്ദേഹത്തോടു വീണ്ടും പറഞ്ഞു.

24. 'ശാസ്ത്രങ്ങളുടെ മറ്റേതെങ്കിലും കണ്ട ഒരാൾ ഗുരുക്ഷിണയ്ക്കു വേണ്ട ധനം ആവശ്യപ്പെട്ടവനിൽ രഘുവിന്റെ സമീപത്തിൽനിന്നു ആഗ്രഹം സാധിക്കാതെ വേറൊരു വലിയ ദാതാവിനെ തേടിപ്പോയി എന്ന ഒരപവാദം ആദ്യമായി എനിക്ക് വന്നുപെടാതിരിക്കട്ടെ.

25. പുഷ്പനായുള്ളോവേ! അങ്ങനെയുള്ള എന്റെ പ്രസിദ്ധവും പുജിതവുമായ അഗ്നിഗൃഹത്തിൽ നാലാമത്തെ അഗ്നിയെന്നപോലെ വസിച്ചുകൊണ്ടു രണ്ടു മൂന്നു ദിവസം കഴിച്ചുകൂട്ടണമെന്നു ഞാൻ അപേക്ഷിക്കുന്നു. അപ്പോഴേക്കും അങ്ങയുടെ ആഗ്രഹം സാധിപ്പിച്ചതുകൊണ്ട് ഞാൻ ശ്രമിക്കാം.

26. സത്തൃപ്തനായ ബ്രാഹ്മണൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ വെറുതെയൊക്കത്ത പ്രതിജ്ഞയെ 'അങ്ങിനെതന്നെ' എന്നു സ്വീകരിച്ചു. രഘുവും ഭൂമിയിലെ സമ്പത്തെല്ലാം എടുത്തുകഴിഞ്ഞു എന്നു കണ്ട വൈശ്രവണനിൽനിന്നു ധനം കൈവശപ്പെടുത്തുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചു.

- 27 വസിഷ്ഠമന്ത്രോക്ഷണജാൽ പ്രഭാവം-
 ദുഷ്കൃതാകാശമഹീയരേഷു
 മരുത്സവസ്യേവ വലാഹകസ്യ
 ഗതിർവിജാപ്തേ ന ഹി തദ്രഥസ്യ.
- 28 ആമാധിശിശ്യേ പ്രയതഃ പ്രദോഷേ
 രഥം രഘുഃ കല്പിതശസ്ത്രഗർഭം
 സാമന്തസംഭാവനയൈവ ധീരഃ
 കൈലാസനാഥം തരസാ ജിഗീഷുഃ.
- 29 പ്രാതഃ പ്രയാണാഭിമുഖായ തസ്മൈ
 സവിസ്തയാഃ കോശഗൃഹേ നിയുക്താഃ
 ഹിരണ്യമയീം കോശഗൃഹസ്യ മദ്ധ്യേ
 വൃഷ്ടിം ശശംസുഃ പതിതാം നദന്തഃ.
- 30 തം ഭൂപതിർഭാസുരഹേമരാശിം
 ലബ്ധം കണ്ഠേരാഭിയാസ്യമാനാൽ
 ദിദേശ കൌത്സായ സമസ്തമേവ
 പാദം സുമേരോരിവ വജ്രഭൂമിനം.
- 31 ജനസ്യ സാക്ഷേതനിവാസിനസ്തേ
 ഭാവപ്യഭൂതാമഭിനന്ദസന്തേ
 ഗുരുപ്രദേയാധികനിഃസ്പൃഹോത്ഥി
 നൃപോത്ഥികാമാദധികപ്രദശ്ച.
- 32 അഥോഷ്ഠവാമീശതവാഹിതാത്ഥം
 പ്രജേശ്വരം പ്രീതമനാ മഹർഷിഃ
 സ്പൃശൻ കരണാനതപുഷ്പകായം
 സംപ്രസ്ഥിതോ വാചമുവാച കൌത്സഃ.
- 33 'കിമത്ര ചിത്രം' യദി കാമസുർഭൂ-
 വൃത്തേ സ്ഥിതസ്യാധിപതേഃ പ്രജാനാം
 അചിന്തനീയസ്തു തവ പ്രഭാവോ
 മനീഷിതം ദ്രുതരപി യേന ഹൃഗ്ധാ.
- 34 ആശാസ്യമന്യൽ പുനരുക്തഭൂതം
 ശ്രേയാംസി സർവ്വാണിജഗദ്യുഷസ്തേ
 പുത്രം ലഭസ്പാത്മഗുണാനുരൂപം
 ഭവന്തമീഡ്യം ഭവതഃ പിതേവ.
- 35 ഇതഥം പ്രയുജ്യാശിഷമഗ്രജന്മാ
 രാജേണ പ്രതീയായ ഗുരോഃ സകാശം
 രാജാപി ലേഭേ സുതമാശ്രുതസ്മാ-
 ദാലോകമർക്കാദിവ ജീവലോകഃ.
- 36 ബ്രാഹ്മേ മുഹൂർത്തേ കില തസ്യ ദേവീ
 കമാരകല്പം സൃഷ്ടവേ കമാരം
 അതഃ പിതാ ബ്രഹ്മണ ഏവ നാമ്നാ
 തമാത്മജന്മാനമജം ചകാര.

27. വസിഷ്ഠൻ മന്ത്രം ജപിച്ചു തളിച്ചതിന്റെ പ്രഭാവത്താൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ രഥത്തിന്നു കാറ്റിന്റെ സഹായത്തോടുകൂടിയ മേഘത്തിനെ നപോലെ സമുദ്രത്തിലും ആകാശത്തിലും പവ്വതത്തിലും ഗതി തടയപ്പെട്ടിരുന്നില്ല.
28. അതിനുശേഷം രാത്രിയായപ്പോൾ യെയ്യുശാലിയായ രാഘവൻ ശുദ്ധനായിട്ടു ഒരു സാമന്തനെ എന്നപോലെ കബേരനെ ബലത്താൽ ജയിപ്പാൻ നിശ്ചയിച്ച് അകത്തു് ആയുധങ്ങളെല്ലാം തയ്യാറാക്കിവെച്ചു തേരിൽ കയറിക്കിടന്നു.
29. പ്രഭാതത്തിൽ യാത്രയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തോടു ഭണ്ഡാരംകൊത്തുസൂക്ഷിക്കുന്നവർ അതുതത്തോടെ വന്നു് ഊടുവെപ്പുപരയുടെ നടുവിൽ ആകാശത്തുനിന്നു പൊൻമഴ പെയ്തതായി അറിയിച്ചു.
30. രാജാവു്, വ്യഭിചാരിയെ വെട്ടിയെടുത്ത മഹാമേരുപർവ്വതത്തിന്റെ ഖണ്ഡംപോലെയുള്ള, ആക്രമിക്കുവാൻ തീർച്ചയാക്കിയ വൈശ്രവണനിൽ നിന്നു കിട്ടിയ തിളങ്ങുന്ന ആ സ്വർണ്ണം മുഴുവനും കൌത്സന്ദ കൊടുത്തു.
31. അയോദ്ധ്യാവാസികളായ ജനങ്ങളെപ്പോലെയല്ലാത്തപോലെ മൃഗവിനു കൊടുക്കേണ്ടതിൽ കവിഞ്ഞു് ആഗ്രഹിക്കാത്ത അർത്ഥവും അർത്ഥിക്കു വേണ്ടതിനെക്കാൾ കൂടുതൽ കൊടുക്കുന്ന രാജാവും- രണ്ടുപേരും ഒരു പോലെ പ്രശംസിക്കത്തക്ക ഹൃദയമഹത്ത്വമുള്ളവരായി ബഹുമാനപ്പെട്ടു.
32. അതിനുശേഷം നൂറുകണക്കിൽ ഒട്ടകങ്ങളുടേയും പെൺകുതിരകളുടേയും പുറത്തു ധനം ഏറ്റിവെച്ചു മുമ്പിൽ കനിഞ്ഞു നില്ക്കുന്ന രാജാവിന്റെ ശിരസ്സിൽ കൈവെച്ചുകൊണ്ടു്, സത്തുഷ്ടനായി യാത്ര പുറപ്പെട്ട കൌത്സന്ദമഹർഷി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു—
33. 'സ്വധർമ്മത്തിൽ ഉറച്ചുനില്ക്കുന്ന രാജാവിന്റെ ആഗ്രഹങ്ങളെ ഭൂമി നിറവേറ്റിക്കൊടുക്കുന്നവെങ്കിൽ അതിൽ എന്താണതിശയം? സ്വർഗ്ഗത്തിൽ നിന്നുപോലും ഇച്ഛിച്ചതു കരണെടുത്ത അങ്ങയുടെ പ്രഭാവമാകട്ടെ, ആലോചിക്കാൻപോലും സാധ്യമല്ല.
34. എല്ലാ ശ്രേയസ്സുകളും ഓകവന്നിട്ടുള്ള അങ്ങയ്ക്കു മറ്റൊരാൾക്കുവേണ്ടി ഈ ധനമെന്തെ വരും. അങ്ങയുടെ അച്ഛനു സ്തുത്യനായ അങ്ങയെന്നപോലെ അങ്ങയ്ക്കു തന്റെ ഗുണങ്ങൾക്കനുരൂപമായ പുത്രനെ ലഭിക്കുമാറാകട്ടെ.
35. ബ്രാഹ്മണൻ ഇപ്രകാരം രാജാവിനു് ആശീർവാദം നല്കിയിട്ടു ഗൃഹത്തിന്റെ സമീപത്തേക്കു തിരിച്ചുപോയി. ജീവജാലത്തിനു സുര്യനിൽ പ്രകാശത്തെക്കൊണ്ടെന്നപോലെ അധികം താമസിയാതെ രാജാവിന്നു അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നു പുത്രനെ ലഭിച്ചു.
36. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പത്നി ബ്രാഹ്മണമായ മുഹൂർത്തത്തിലാണത്രേ സുബ്രഹ്മണ്യനു സമനായ പുത്രനെ പ്രസവിച്ചതു്. അതുകൊണ്ടു് അച്ഛൻ ആ പുത്രനു അജൻ എന്നു ബ്രഹ്മാവിന്റെ പേർതന്നെ നല്കി.

- 37 രൂപം തജോജസ്വി തദേവ വീര്യം
തദേവ നൈസർഗ്ഗികമുനതത്വം
ന കാരണാൽ സ്വാൽ ബിഭീഭേ കമാരഃ
പ്രവർത്തിതോ ദീപ ഇവ പ്രദീപാൽ.
- 38 ഉപാത്തവിദ്യം വിധിവദ്ഗുരുഭ്യ-
സ്തം യൗവനോത്തേദവിശേഷകാന്തം
ശ്രീഃ സാഭിലാഷാപി ഗുരോരനുജ്ഞാം
ധീരേവ കന്യാ പിതൃരാചകാങ്ക്ഷ.
- 39 അഥേഷരേണ ക്രമകൈശികാനാം
സ്വയംവരാർത്ഥം സ്വസുരിന്ദുമത്യാഃ
ഭരപുഷ്പം കമാരാനയനോത്സുകേന
ഭോജേന ദൂതോ രഘവേ വിസൃഷ്ടഃ.
- 40 തം ശ്ലാഘ്യസംബന്ധമസൗ വിചിന്ത്യ
ദാരക്രിയായോഗ്യദശം ച പുത്രം
പ്രസ്ഥാപയാമാസ സന്ധൈസ്തഥേന-
മൃദ്ധാം വിദർഭാധിപരാജധാനീം.
- 41 തസ്യോപകാര്യോ രചിതോപചാരാ
വന്യേതരാ ജാനപദോപദാഭിഃ
മാർഗ്ഗേ നിവാസാ മനുജേന്ദ്രസുനോർ-
ബഭ്രുവുരുദ്യാനവിഹാരകല്പാഃ.
- 42 സ നമുദാരോധസി ശികരാർഭൈരൂർ-
മരുതഭിരാനർത്തിതനക്തമാലേ-
നിവേശയാമാസ വിലങ്ഘിതാധാ-
ക്താം രജോധൂസരകേതു സൈന്യം.
- 43 അഥോപരിഷ്ഠാൽ ഭ്രമരൈർഭ്രമതഃ
പ്രാക്സൂചിതാന്തഃസലിലപ്രവേശഃ
നിർയൗതദാനാമലഗണ്ഡഭിത്തിർ-
വന്യഃ സരിത്തോ ഗജ ഉന്മജ്ജ.
- 44 നിഃശേഷവിക്ഷാളിതയാതൂനാപി
വപ്രക്രിയാമുക്ഷവതസ്തടേഷു
നീലോർധാരഖാശബഭേന ശംസൻ
ദന്തദയേനാശമവികണ്ഠിതേന.
- 45 സംഹാരവിക്ഷേപലഘുക്രിയേണ
ഹസ്തേന തീരാഭീമുഖഃ സശബ്ദം
ബഭേ സ ഭീരുൻ ബൃഹതസ്തൂരംഗാൻ
വാര്യർഗളാഭോഗ ഇവ പ്രവൃത്തഃ.
- 46 ശൈലോപമഃ ശൈവലമഞ്ജരീണാം
ജാലാനി ക്ഷണൻരസാ സ പശ്ചാൽ
പുഷ്പം തദുൽപീഡിതവാരിരാശിഃ
സരിൽപ്രവാഹസ്മാദമൃതസസർപ്പ.

37. അതേ ഓജസ്സുള്ള രൂപം, അതേ വീര്യം, നൈസർഗ്ഗികമായ ഓന്നു ത്യവും അതുതന്നെ. ദീപത്തിൽനിന്നു കത്തിച്ച ദീപമെന്നപോലെ ആ കമാരൻ തന്റെ ജനകനിൽനിന്ന് ഒരു വിധത്തിലും വ്യത്യാസമുള്ളവ നായില്ല.

38. ഗുരുക്കന്മാരിൽനിന്നു വിധിപോലെ വിദ്യാഭ്യാസം ചെയ്തവനും യൌവനാരംഭം നിമിത്തം വിശേഷിച്ചും ശോഭ വർദ്ധിച്ചവനുമായ അദ്ദേഹത്തിനെ അഭിലഷിക്കുന്നവളാണെങ്കിലും രാജ്യലക്ഷ്മി ധൈര്യവതിയായ കന്യക പരിതാവിന്റെയെന്നപോലെ ഗുരുവിന്റെ അനുമതി കാത്തിരുന്നു.

39. അങ്ങിനെയിരിക്കെ വിദർഭദേശാധിപതിയായ ഭോജരാജാവു സഹോദരിയായ ഇന്ദുമതിയുടെ വിവാഹത്തിനുവേണ്ടി കമാരനെ (അജനെ) വരുത്തുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചു വിശ്വസ്തനായ ഒരു ദൂതനെ രാജ്യവിന്റെ അടുക്കലേയ്ക്കയച്ചു.

40. അദ്ദേഹം (രാജ്യ) ഭോജരാജാവുമായുള്ള ബന്ധം ശ്രോദ്ധനീയമാണെന്നും പുത്രൻ വിവാഹപ്രായമായെന്നും ഓർത്തിട്ട് കമാരനെ സൈന്യസമേതം ഐശ്വര്യപൂർണ്ണമായ വിദർഭരാജാവിന്റെ കൊട്ടാരത്തിലേക്കു യാത്രയാക്കി.

41. ഉപകരണങ്ങളൊരക്കിയവയും നാട്ടുകാരുടെ കാഴ്ചദ്രവ്യങ്ങൾകൊണ്ടു കാട്ടുമതിലുള്ളതല്ലായിത്തീർന്നവയുമായ കൂടാരങ്ങളാകുന്ന വഴിയിലെ പാർപ്പിടങ്ങൾ ആ രാജകമാരൻ ഉദ്യോഗമണ്ഡപങ്ങൾ പോലായിത്തീർന്നു.

42. വഴി പിന്നിട്ട അദ്ദേഹം ക്ഷീണിച്ചതും പൊടിയേറിയ മുഷിഞ്ഞ കൊടിക്കുകൾക്കോടുകൂടിയതുമായ സൈന്യത്തെ വെള്ളത്തുള്ളികൾകൊണ്ടു തണുത്തു കാറ്റിലാടിക്കളിക്കുന്ന ഉണുമരങ്ങളോടുകൂടിയ നമ്മദാനദിയുടെ തീരത്തു പാളയമടിപ്പിച്ചു.

43. ആ സമയത്തു മുകളിൽ പാറിപ്പറക്കുന്ന വണ്ടുകളാൽ വെള്ളത്തിൽ മുഴുകിയിട്ടുണ്ടെന്നു സൂചിപ്പിക്കപ്പെട്ടതും മദജലം മുഴുവനും കഴുകിപ്പോയ തിനാൽ തെളിഞ്ഞ ഗണ്ഡസ്ഥലങ്ങളോടുകൂടിയതുമായ ഒരു കാട്ടാന നദിയിൽനിന്നു പൊങ്ങിവന്നു.

44. ധാതുക്കൾ മുഴുവനും കഴുകിപ്പോയിരുന്നുവെങ്കിലും നെടുകെ കറുത്ത വരകൾ ഉള്ളവയും പാറകളിൽത്തട്ടി തീരെ കൂർപ്പില്ലാതായവയുമായ കൊമ്പുകൾകൊണ്ടു ലുക്ഷവാൻപർവ്വതത്തിന്റെ താഴ്വരകളിൽ താൻ ചെയ്തിട്ടുള്ള തിണ്ടുകത്തിക്കളിയെ വെളിപ്പെടുത്തിയിരുന്നു, ആ കാട്ടാന.

45. തുമ്പിക്കൈ വേഗത്തിൽ ചുരുട്ടിയും നിവർത്തിയും ശബ്ദത്തോടെ വലിയ ഓളങ്ങളെ മുറിച്ചുകൊണ്ടു കരയ്ക്കു നേരെ വരുന്ന ആ ആന വാരിക്കുഴിയുടെ തഴുതു മുറിക്കുവാൻ ശ്രമിക്കുന്നതുപോലെ ശോഭിച്ചു.

46. പർവ്വതംപോലെയുള്ള ആന മാറിടംകൊണ്ടു പായൽക്കുട്ടങ്ങളെ വലിച്ചുകൊണ്ടു പിന്നീടാണ് കരയ്ക്കുകയറിയതു്. അതിനാൽ തള്ളപ്പെട്ട ജലപ്പുരപ്പോടുകൂടിയ നദീപ്രവാഹം മുന്പെ കരയ്ക്കേന്തിക്കയറി.

- 47 തന്യൈകനാഗസ്യ കപോലഭിത്തേയാർ-
ജലാവഗാഹക്ഷണമാത്രശാന്താ
വന്യേതരാനേകപദശ്നേന
പുനർഭിഭീപേ മദദർഭിനശ്രീഃ.
- 48 സപ്തച്ഛദക്ഷീരകടുപ്രവാഹ-
മസഹ്യമാലോയ മദം തഭീയം.
വിലങ്ഘിതായോരണതീവ്രയത്താഃ
സേനാഗജേന്ദ്രാ വിമുഖാ ബഭ്രുവുഃ.
- 49 സ ച്ചിന്നബന്ധഭൂതയുഗ്യശൂന്യം
ഭോഗക്ഷപര്യസ്തരഥം ക്ഷണേന
രാമാപരിത്രാണവിഹസ്തയോധം
സേനാനിവേശം തുമ്പം ചകാര.
- 50 തമാപതന്തം 'നൃപതേരവഭ്യോ
വന്യഃ കരീ'തി ശൂതവാൻ കുമാരഃ
നിവർത്തയിഷ്യൻ വിശിവേന കുംഭേ
ജ്വാലാന നാത്യായതകൃഷ്ടശാർങ്ഗഃ.
- 51 സ വിദ്ധമാത്രഃ കില നാഗരൂപ-
മുൽസൃജ്യ തഭിസ്മിതസൈന്യദൃഷ്ടഃ
സ്ഫുരൽപ്രഭാമണ്ഡലമദ്ധ്യവർത്തി
കാന്തഃ വപുർവ്യോമചരം പ്രപേദേ.
- 52 അഥ പ്രഭാവോപനന്തൈഃ കുമാരം
കല്പദ്രുമോത്തൈരവകീര്യ പുഷ്പൈഃ
ഉവാച വാശീ ഭഗവപ്രഭാഭിഃ
സംവർധിതോരഃസ്ഥലതാരഹാരഃ.
- 53 മതങ്ഗശാപാദവലേപമൂലാ-
ഭവാപ്തവാന്യസി മതങ്ഗജത്വം
അവേഹി ഗന്ധർവ്വപതേന്യനുജം
പ്രിയംവദം മാം പ്രിയഭർഗ്ഗസ്യ.
- 54 സ ചാനനീതഃ പ്രണതേന പശ്യാ-
ന്യയാ മഹാഷിർമുദുതാമഗച്ഛൽ
ഉഷ്ണത്വമഗ്ന്യാതപസംപ്രയോഗാ-
ഭൈഷ്വര്യം ഹി യൽ സാ പ്രകൃതിർജലസ്യ.
- 55 ഇക്ഷ്യാകവംശപ്രഭവോ യദാ തേ
ഭേത്യത്യുജഃ കുംഭേയോമുഖേന
സംയോക്ഷ്യസേ സ്വേന വപുർമഹിമ്നാ
തഭേത്യവോചൽ സ തപോനിധിർമാം.
- 56 സംമോചിതഃ സത്ത്വവതാ ത്വയാഹം
ശാപാച്ചിരപ്രാർത്ഥിതദർശനേന
പ്രതിപ്രിയം ചേൽ വേതോ ന കര്യാം
വൃഥാ ഹി മേ സ്മാൽ സ്വപദോപലബ്ധിഃ.

47. ഒറ്റയായൊരു ഗജത്തിന്റെ കവിൾത്തടങ്ങളിലെ മദപ്രവാഹം വെള്ളത്തിൽ മുങ്ങിക്കിടന്നതുകൊണ്ട് അല്പനേരത്തേക്കു ശാന്തമായിരുന്നു. അതു നാടനാനകളെ കണ്ടതോടുകൂടി വീണ്ടും വലിച്ചു.

48. ഏഴിലമ്പാലയുടെ പാൽപോലെ കടുത്തതും അസഹ്യവുമായ അതിന്റെ മദഗന്ധമേററപ്പോൾ പാപ്പാന്മാരുടെ കഠിനപ്രയത്നങ്ങളെ വകവെക്കാതെ സേനയിലെ ആനത്തലവന്മാർ പിന്തിരിഞ്ഞു.

49. പെട്ടെന്നു കെട്ടുപൊട്ടിച്ചു കതിരുകൾ ഓടിത്തടങ്ങി. അച്ചുതണ്ടുകൾ ഓടിത്തുരുത്തേണ്ടതുപോലെ പൊളിഞ്ഞുവീണു. സൈനികന്മാർ സ്രീകളെ രക്ഷിക്കുവാൻ വെമ്പി. ഇങ്ങിനെ ആ കാട്ടാന പടപ്പാളയം കലക്കിമറിച്ചു.

50. 'രാജാവിനു കാട്ടാനയെ വധിക്കാൻ പാടില്ല' എന്നു കേട്ടറിഞ്ഞിട്ടുള്ള ആ കമാരൻ തന്റെ നേക്കു വരുന്ന അതിനെ മടക്കി അയക്കുവാൻ വേണ്ടി വീല്പു അധികം വലിയൊരു മസ്കത്തിന്മേൽ ഒരുമ്പു എഴുതു.

51. അവൻ, അമ്പ കൊണ്ടുതോടെ ആനയുടെ ആകൃതി ഉപേക്ഷിച്ചു, അതുതടംപുണ്ടു പടയാളികൾ നോക്കിനില്ക്കെ മിന്നിത്തീർത്തുപ്രഭാമണ്ഡലത്തിന്റെ നടുവിൽ മനോഹരവും ആകാശപാരിയുമായ രൂപം അവലംബിച്ചു.

52. അനന്തരം വാശിയായ അദ്ദേഹം തന്റെ പ്രഭാവത്താൽ വരുത്തിയ കല്ലുവൃക്ഷപ്പക്കൽ കമാരന്റെമേൽ വർഷിച്ചതിനുശേഷം പല്ലുകളുടെ ശോകംകൊണ്ടു മറുവടത്തിലെ മുത്തുമാല അധികം ശോഭിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

53. അഹങ്കാരം നിമിത്തം ലഭിച്ച മതംഗമനിയുടെ ശാപംകൊണ്ടാണ് ഞാൻ മത്തഗജമായിത്തീർന്നതു്. പ്രിയദർശനെന്ന ഗന്ധർവ്വരാജാവിന്റെ പുത്രനായ പ്രിയംവദനാണ് ഞാനെന്നറിഞ്ഞാലും.

54. പിന്നീടു ഞാൻ നമസ്സരിച്ചു ക്ഷമാപണം ചെയ്തപ്പോൾ ആ മഹാഷി ശാന്തനായിത്തീർന്നു. തീയോ വെയിലോ ഏലക്കുമ്പോഴാണ് വെള്ളം ചൂടുള്ളതാകുന്നതു്. അതിന്റെ യഥാർത്ഥപ്രകൃതി തണുപ്പുതന്നെയാണല്ലോ.

55. "ഇപ്പോൾ കലത്തിൽ ജനിച്ച അജൻ അമ്പുകൊണ്ടു നിന്റെ മസ്സകം ഭേദിക്കുന്ന സമയത്തു നീ മഹത്വം ചേർന്ന സ്വന്തം ആകൃതിയിലായിത്തീരും." എന്നു് ആ മഹാഷി എന്നോടു പറഞ്ഞു.

56. വളരെ നാളായി കാണാൻ ആശിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവരും വീയുശാലിയുമായ അങ്ങയാൽ ഇന്നു ഞാൻ ശാപത്തിൽനിന്നു മോചിപ്പിക്കപ്പെട്ടു. ഞാൻ അങ്ങയ്ക്കു പ്രത്യുപകാരം ചെയ്തില്ലെങ്കിൽ എന്റെ സ്വന്തം സ്ഥാനം കൈവന്നതു പാഴായിപ്പോകും.

- 57 സംമോഹനം നാമ സഖേ! മമാസ്രം
പ്രയോഗസംഹാരവിഭക്തമന്ത്രം
ഗാന്ധർവ്വമാദൽസ്വ യതഃ പ്രയോക്തൃർ -
ന ചാരിഹിംസാ വിജയശ്ച ഹസ്തേ.
- 58 അലം ഹ്രിയാ മാം പ്രതി യനുഹൃത്തം
ദയാപരോഭൂഃ പ്രഹരണപി ത്വം
തസ്മാദുപച്ഛന്ദയതി പ്രയോജ്യം
മയി ത്വയാ ന പ്രതിഷേധൗരൗക്ഷ്യം.'
- 59 തഥേത്യുപസ്പൃശ്യ പയഃ പവിത്രം
സോമോതവായാഃ സരിതോ നൃസോമഃ
ഉദങ്മുഖഃ സോഽസ്മവിദസ്മന്ത്രം
ജഗ്രാഹ തസ്മാന്നിഗൃഹീതശാപാൽ.
- 60 ഏവം തയോരധനി ദൈവയോഗം -
ദാസേദഷോഃ സഖ്യമചിന്ത്യഹേതു
ഏകോ യയൗ ചൈത്രരഥപ്രദേശാൻ
സൌരാജ്യരഥ്യാനപരോ വിദർഭാൻ.
- 61 തം തസ്മിവാംസം നഗരോപകണ്ഠേ
തദാഗമാരൂഢഗുരുപ്രഹർഷഃ
പ്രത്യുജ്ജഗാമ ക്രമകൈശികേന്ദ്രം -
ശ്ചന്ദ്രം പ്രവൃദ്ധോർമിരിവോമ്മിമാലീ.
- 62 പ്രവേശ്യ ചൈനം പുരമഗ്രയായീ
നീചൈസ്തഥോപചാരദർപ്പിതശ്രീഃ
മേനേ യഥാ തത്ര ജനഃ സമേതോ
വൈദർഭോഗുരുമജം ഗൃഹേശം.
- 63 തസ്യാധികാരപുരുഷൈഃ പ്രണതൈഃ പ്രദിഷ്ടാം
പ്രാഗ്ഽഭാരവേദിവിനിവേശിതപൂർണ്ണകംഭം
രഥ്യാം രഘുപ്രതിനിധിഃ സ നവോപകാര്യം
ബാല്യാൽപരാമിവ ദശാം മദനോഽധ്യവാസം.
- 64 തത്ര സ്വയംവരസമാഹൃതരാജലോകം
കന്യാലലാമ കമനീയമജസ്യ ലിപ്സോഃ
ഭാവാവബോധകല്പശ്ച ദയിതേവ രാത്രൗ
നിദ്രാ ചിരേണ നയനാഭിമുഖീ ബഭ്രുവ.
- 65 തം കർണഭൂഷണനിപീഡിതപീവരാംസം
ശയ്യാന്തരച്ഛദവിമർദ്ദശാങ്ഗരാഗം
സുതാന്തജാഃ സവയസഃ പ്രഥിതപ്രബോധം
പ്രാബോധയന്തഷ്ടസി വാഗ്ഭീരുദാരവാചഃ.
- 66 'രാത്രിർഗതാ' മതിമതാംവര! മുഞ്ച ശയ്യാം
ധാത്രാ ദിധൈവ നന്ദ ധർമ്മഗതോ വിഭക്താ
താമേകതസ്തവ ബിഭർത്തി ഗുരുപിനിദ്ര -
സ്തസ്യ ഭവാനപരധുര്യപദാവലംബീ.

57. സ്നേഹിതാ! പ്രയോഗിക്കുവാനും പിൻവലിപ്പാനും വേറെ വേറെ മന്ത്രങ്ങളോടുകൂടിയ സമ്മോഹനം എന്ന ഏന്റെ ഗന്ധർവാസ്രുത്തെ അങ്ങു സ്വീകരിക്കണം. ഇതുണ്ടായാൽ പ്രയോഗിക്കുന്ന വ്യക്തിക്കു ശത്രുവിനെ കൊല്ലേണ്ടിവരികയില്ല. വിജയം ലഭിക്കുകയുംചെയ്യും.
58. അങ്ങു ഒട്ടും ലജ്ജിക്കേണ്ട. എന്റെ നേർക്ക് അമ്പെയ്യുമ്പോഴും അങ്ങു ഭയപ്പെടുകയോണം പെരുമാറിയതു്. ആകയാൽ ഇപ്പോൾ ഒരു പ്രാർത്ഥനയുമായി അങ്ങയെ സമീപിക്കുന്ന എന്നോട് അതു നിരസിക്കുക എന്ന ശ്രമം കാണിക്കരുതു്.
59. "അങ്ങിനെയാകട്ടെ" എന്നു (സമ്മതിച്ചിട്ട്) ആ അസ്രുജ്ഞനായ മനുഷ്യപുത്രൻ നമ്മുടനടുവിലെ പവിത്രമായ ജലം ആചരിച്ചിട്ടു വടക്കോട്ടു തിരിഞ്ഞിരുന്ന ശാപം തീർത്തുകൊടുത്ത ആ പ്രിയംവദനിൽ നിന്നു് അസ്രുമന്ത്രം ഗ്രഹിച്ചു.
60. ഇങ്ങനെ ദൈവയോഗംനിമിത്തം, കാരണം പിന്തിക്കാൻ കഴിയാത്തവിധം വഴിയിൽവെച്ചു പരസ്പരം സ്നേഹിതരായിത്തീർന്ന ആ രണ്ടു പേരിൽ ഒരാൾ വൈശ്രവണന്റെ ഉദ്യാനപ്രദേശങ്ങളിലേക്കും മറ്റൊരാൾ നല്ല ഭരണത്താൽ മനോഹരമായിത്തീർന്നിരുന്ന വിദർഭേശ്വരിയ്ക്കും പോയി.
61. നഗരത്തിന്നു സമീപം വന്നെത്തിയ അദ്ദേഹത്തെ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ വരവുകൊണ്ടു വളരെയധികം സന്തോഷിച്ച വിദർഭരാജാവു്, ചന്ദ്രനെ ഓളങ്ങാൻ വരുിച്ച അലയാഴിയെന്നപോലെ എതിരേറ്റുവെന്നു.
62. അദ്ദേഹം മുമ്പിൽ നടന്നുകൊണ്ടു് ഇദ്ദേഹത്തെ നഗരത്തിൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചതിനുശേഷം അവിടെക്കൂടിയ ആളുകൾക്കു വിദർഭരാജാവു വിരുന്ന കാരണം അജൻ ഗൃഹപതിയുമാണെന്നു തോന്നത്തക്കവണ്ണം സമ്പത്തുകൾ സമർപ്പിച്ചു വിനയത്തോടുകൂടി ഉപചരിച്ചു.
63. രഘുവിന്നു സമനായ അദ്ദേഹം വിനയവാന്മാരായ വിദർഭരാജാവിന്റെ മന്ത്രിമാർ കാണിച്ചുകൊടുത്തതും കിഴക്കെ പ്രവേശനദാരുത്തിലെ തറകളിൽ നിറകടങ്ങാൻ വെച്ചിട്ടുള്ളതും മനോഹരവുമായ പുതിയ കൂടാരത്തിൽ, കാമൻ ബാല്യകാലത്തിനുശേഷമുള്ള അവസ്ഥയിൽ (യൌവനത്തിൽ) എന്നപോലെ കയറിപ്പാർത്തു.
64. അവിടെ വിവാഹത്തിനായി വളരെയധികം രാജാക്കന്മാരെ ആ കഷ്ടിച്ച സുന്ദരിയായ ആ കന്യകാരത്തത്തെ കിട്ടുവാൻ ഇച്ഛിക്കുന്ന അജനും, ഉൾക്കള്ളിയിറങ്ങു പിണങ്ങിയ പ്രേയസി എന്നപോലെ രാത്രിയിൽ നിദ്ര വളരെ വൈകിയിട്ടേ കണ്ണിലണഞ്ഞുള്ളു.
65. പ്രഭാതമായപ്പോൾ സമപ്രായക്കാരും വാഗ്ധൈര്യമുള്ളവരുമായ വൈതാളികപുത്രന്മാർ കണ്ഡലങ്ങളുമർന്നു തടിച്ച തോളുള്ളവരും ശയ്യയിലെ മേൽവിരിപ്പിലുരസി മാഞ്ഞ അംഗരാഗത്തോടുകൂടിയവരും വിദ്യാതമായ വിജ്ഞാനമുള്ളവരുമായ അദ്ദേഹത്തെ സ്തുതിവചനങ്ങൾകൊണ്ടുണർത്തി.
66. 'ബുദ്ധിമാന്മാരിൽ ശ്രേഷ്ഠനായുള്ളോവേ! രാത്രി കഴിഞ്ഞു. ശയ്യയിൽ നിന്നെഴുന്നേറ്റൊരാളും. ധാതാപിനാൽ ഭൂമിയുടെ ഭാരം രണ്ടായി വിഭജിക്കപ്പെട്ടിരിക്കയാണല്ലോ. അതിന്റെ ഒരു ഭാഗം അങ്ങയുടെ അച്ഛൻ ജാഗ്രതയോടെ കാത്തുപോരുന്നു. അതിന്റെ മറുവശം താങ്ങാൻ ചുമതലപ്പെട്ട ആൾ അവിടുന്ന്തോ.

- 67 നിദ്രാവശേന വേതാപ്യനവേക്ഷ്യമാണാ
പര്യുൽസുകത്വമബലാ നിശി ഖണ്ഡിതേവ
ലക്ഷ്മീർവിനോദയേതി യേന ദിഗന്തലംബീ
സോഘി ത്വദാനന്തരചിം വിജഹാതി ചന്ദ്രഃ.
- 68 തദ്വല്ഗുനാ യുഗപദന്വിഷിതേന താവൽ
സദ്യഃ പരസ്വരതുലാമധിരോഹതാം ദേവ
പ്രസംപന്നമാനപരഷേതരതാരമന്ത-
ശ്ചക്ഷുസ്സവ പ്രചലിതഭ്രമരം ച പത്മം.
- 69 പൂന്താജ്ജ്വലം ഹരതി പുഷ്പമനോകഹാനാം
സംസൃജ്യതേ സരസിജൈരന്തരാംശുഭിന്നൈഃ
സ്വഭാവീകം പരഗുണേന വിഭാതവായുഃ
സൗരഭ്യമീപ്സുരിവ തേ മുഖമാന്തരസ്യ.
- 70 താമ്രോദരേഷു പതിതം തന്മപല്ലവേഷു
നിഖൽഗതഹാരഗുളികാവിശദം ഹിമാംഭഃ
ആദോതി ലബ്ധപരഭാഗതയാധരോഷ്ണേ
ലീലാസ്വിതം സദശനാർച്ചിരിവ ത്വദീയം.
- 71 യാവൽ പ്രതാപനിധിരാക്രമതേ ന ഭാര-
രഹായ താവദഭ്യുനേന തമോ നിരസ്തം
ആയോധനാഗ്രസരതാം ത്വയി വീര! യാതേ
കിം വാ രിപുംസ്തവ ഗുരഃ സ്വയമുച്ഛിനന്തി.
- 72 ശയ്യാം ജഹത്യയേപക്ഷവിനീതനിദ്രാഃ
സ്തംഭേരമാ മുഖരശ്മിഖലകർഷിണസ്തേ
യേഷാം വിഭാന്തി തന്മണാരുണരാഗയോഗാൽ
ഭിന്നാദ്രിഗൈരികത്വാ ഇവ ദന്തകോശാഃ.
- 73 ദീപ്തേഷ്വമീ നിയമിതാഃ പടമണ്ഡപേഷു
നിദ്രാം വിഹായ വനജാക്ഷ! വനായുദേശ്യാഃ
വക്ത്രോഷ്മണാ മലിനയന്തി പുരോഗതാനി
ലേഹ്യാനി സൈന്ധവശിലാശകലാനി വാഹാഃ.
- 74 ഭവതി വിരളക്ഷേതിർജ്ജാനപുഷ്പോപഹാരഃ
സ്വകിരണപരിവേഷോന്മേദശൃന്യാഃ പ്രദീപാഃ
അയമപി ച ഗിരം നസ്തത്പ്രബോധപ്രയുക്താ-
മന്തവദന്തി ശുകസ്തേ മഞ്ജുവാക് പഞ്ജരസ്ഥഃ.
- 75 ഇതി വിരചിതവാഗ്ഭീർവന്ദിപുത്രൈഃ കമാരഃ
സപ്തി വിഗതനിദ്രസ്തല്ലമുജ്ജ്യാംചകാര
മദപദ് നിനദന്തഭീർബാധിതോ രാജഹംസൈഃ
സുരഗജ ഇവ ഗാംഗം സൈകതം സുപ്രതീകഃ.

67. നിദ്രയ്ക്കധീനനായിട്ട് അങ്ങയാൽ വിക്ഷിപ്തപ്പെടാതായിട്ടും ലക്ഷ്യം വെണ്ഡിതയായ നായികയെപ്പോലെ രാത്രിയിൽ ആരെക്കൊണ്ടാണോ തന്റെ ഉൽക്കണ്ഠയെ വിനോദിപ്പിച്ചിരുന്നതു്, ആ ചന്ദ്രനും പടിഞ്ഞാറു ഭാഗത്തു ചാഞ്ഞതു് അങ്ങയുടെ മുഖകാന്തിയെ ഉപേക്ഷിക്കുന്നു.

68. അതുകൊണ്ടു് അകമേ ചലിക്കുന്ന മിനത്ത കൃഷ്ണമണിയോടുകൂടിയ അവിടുത്തെ കണ്ണും അകമേ ഇളകുന്ന വണ്ടോടുകൂടിയ താമരപ്പൂവും രണ്ടും ഇപ്പോൾ മനോഹരമാംവണ്ണം ഒപ്പം വികസിച്ചു ചെട്ടെൻ പുരസ്സരസാദൃശ്യം വഹിക്കട്ടെ.

69. പുലരിത്തെന്നൽ അവിടുത്തെ നിശ്വാസവായുവിനു സ്വാഭാവികമായിട്ടുള്ള സൌരഭ്യത്തെ മററുള്ളവയുടെ ഗുണംകൊണ്ടു നേടുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചിട്ടെന്നപോലെ വൃക്ഷങ്ങളുടെ തൈട്ടിയിൽനിന്നു അടർന്നുനില്ക്കുന്ന പൂക്കളെ കവരുകയും സൂര്യരശ്മികൾ തട്ടി വികസിച്ച താമരപ്പൂക്കളുമായി സംസർഗ്ഗപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നു.

70. വൃക്ഷങ്ങളുടെ, അകം ചുവന്ന തളിരുകളിൽ ഇററിയുപിന്നു്, കഴുകി വെട്ടുപ്പാക്കിയ മുത്തുമണിപോലെ തെളിവുറാ മഞ്ഞുതുളളി മറുഭാഗം കിട്ടിയതുകൊണ്ടു കീഴ്ചുണ്ടിൽ പതിഞ്ഞ പല്ലൊളിയോടുകൂടിയ അവിടുത്തെ ലീലാസ്മിതംപോലെ പ്രകാശിക്കുന്നു.

71. പ്രതാപത്തിന്നിരീപ്പിടമായ സൂര്യൻ വന്നെത്തുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ ചെട്ടെൻ അരുണൻ ഇരുട്ടിനെ മാറിക്കളയുന്നു. അല്ലയോ വീര! അങ്ങയുദ്ധത്തിൽ മുന്നണിയിലുള്ളപ്പോൾ അങ്ങയുടെ അച്ഛൻ ശത്രുക്കളെ സ്വയം നശിപ്പിക്കേണ്ടിവരാറുണ്ടോ?

72. അവിടുത്തെ ആനകൾ ഇരുപശവും മറിയത്തുകിടന്നു ഉറക്കമകാറി കിലുങ്ങുന്ന ചങ്ങലയും വലിച്ചുകൊണ്ടു ഏഴന്നേല്ക്കുന്നു. അവയുടെ കൊമ്പിൻതുമ്പുകൾ ബാലസൂര്യന്റെ ചെങ്കുതിരുകൾ തട്ടുകയാൽ പവ്വതത്തിന്റെ ചെങ്കാവിത്തിണ്ടുകൾ കുത്തിപ്പിളർന്നപോലെ ശോഭിക്കുന്നു.

73. കമലനേത്ര! നീണ്ട കൂടാരങ്ങളിൽ കെട്ടിനിർത്തിയ വനായുധേശുക്കളായ കതിരുകൾ ഉറക്കമുണർന്നു് മുമ്പിൽ നക്കിത്തീന്നാൻ ഇട്ടുകൊടുത്ത ഉപ്പിൻകട്ടകളെ ചുട്ടുള്ള മുഖവായുവേല്പിച്ചു മലിനമാക്കുന്നു.

74. പൂക്കളും വാടിയതിനാൽ വരിയകുന്നപോയി. വിളക്കുകൾക്കു അവയുടെ രശ്മികളെക്കൊണ്ടുള്ള പ്രഭാമണ്ഡലം ഇല്ലാതായി. കൂട്ടിലിട്ടിരിക്കുന്ന മധുരവാക്കായ അങ്ങയുടെ കിളിയും അങ്ങയെ ഉണർത്തുവാൻവേണ്ടി ഞങ്ങൾ പറഞ്ഞ വാക്കുകൾ ഏറ്റുപറയുന്നു.

75. ഇങ്ങിനെ മനോഹരമായ വചനങ്ങൾ പറയുന്ന സ്തുതിപാഠകന്മാരാൽ നിദ്രയിൽനിന്നുണർത്തപ്പെട്ട കുമാരൻ, മടംപൂണ്ടു കൂകുന്ന അരയന്നങ്ങളാൽ ഉണർത്തപ്പെട്ട സുപ്രതീകമെന്ന ദിഗ്ഗജം ഗംഗയിലെ മണൽത്തീട്ടിൽനിന്നെന്നപോലെ കിടങ്ങുയിൽനിന്നു ഉടനെ ഏഴന്നേറു.

76 അഥ വിധിമവസായു ശാസ്ത്രദൃഷ്ടം
ദിവസമുഖോചിതമഞ്ചിതാക്ഷിപക്ഷമാ
കശലവിരചിതാനുകൂലവേഷഃ
ക്ഷിതിപസമാജമഗാൽ സ്വയംവരസ്ഥം.

ഇതി പഞ്ചമഃ സർഗ്ഗഃ

ഷഷ്ഠഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 സ തത്ര മഞ്ചേഷു മനോജ്ഞവേഷാൻ
സിംഹാസനസ്ഥമാനപചാരവത്സു
വൈമാനികാനാം മരുതാമപശ്യ-
ഭാക്തൃഷുലീലാൻ നരലോകപാലാൻ.
- 2 രതേർഗൃഹീതാനനയേന കാമം
പ്രത്യർപ്പിതസ്വാംഗമിവേശ്വരേണ
കാകൽസ്ഥമാലോകയതാം നൃപാണാം.
മനോ ബഭ്രുവേന്ദമതീനിരാശം.
- 3 വൈദർഭേനീദ്ദീപ്തമസൗ കമാരഃ
ക്ലപ്തേന സോപാനപഥേന മഞ്ചം
ശിലാവിഭംഗൈർമൃഗരാജശാബ-
സ്തംഗം നഗോത്സംഗമിവാരുരോഹ.
- 4 പരാഭ്യുവണ്ണാസ്തരണോപപന്ന-
മാസേദിവാൻ രത്നവദാസനം സഃ
ഭൂയിഷ്ഠമാസീദപഥേയകാന്തിർ-
മയൂരപ്ലഷാശ്രയിണാ ഗുഹേന.
- 5 താസു ശ്രീയാ രാജപരമ്പരാസു
പ്രഭാവിശേഷോദയദുർന്നിരീക്ഷഃ
സഹസ്രധാത്മോ വ്യരുചദിഭക്തഃ
പയോമുചാം പംക്തിഷു വിദ്യതേവ.
- 6 തേഷാം മഹാർഹാസനസംസ്ഥിതാനാ-
മുദാരനേപഥ്യൂതാം സ മധ്യേ
രരാജ ഭൂക്താ രഘുസുന്ദരേവ
കല്പദ്രുമാണാമിവ പാരിജാതഃ.
- 7 നേത്രവ്രജാഃ പൗരജനസ്യ തസ്തിൻ
വിഹായ സർപ്പാൻ നൃപതീൻ നിപേതഃ
മദോകഭേ രേചിതപുഷ്പവൃക്ഷാ
ഗന്ധദീപേ വന്യ ഇവ ദ്വീരേഹാം.
- 8 അഥ സ്തതേ വന്ദിഭീരന്വയജ്ഞൈഃ
സോമാർക്കവംശ്യേ നരദേവലോകേ
സഞ്ചാരിതേ ചാഗുരസാരയോനൌ
ധൂപേ സമുത്സർപ്പതി വൈജയന്തീഃ.

76. അതിനുശേഷം ഭംഗിയാർന്ന ഇമരോമങ്ങളോടുകൂടിയ അദ്ദേഹം ശാസ്ത്രത്തിൽ കണ്ടുവീടും പ്രഭാതത്തിൽ ചെയ്യേണ്ടുന്ന കർമ്മങ്ങളെല്ലാം ചെയ്തതിന്നു വിദഗ്ദ്ധന്മാരാൽ അനുരൂപമായ വീധത്തിൽ വേഷം അണിയിക്കപ്പെട്ട സ്വയംവരത്തിനായി ഇരിക്കുന്ന രാജാക്കന്മാർക്കു ചെന്നു.

അഞ്ചാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

ആറാം സർഗ്ഗം

1. അദ്ദേഹം അവിടെ, ഉപചാരങ്ങളോടുകൂടിയ മഞ്ചങ്ങളിൽ സിംഹാസനങ്ങളിൽ മനോഹരമായ വേഷഭൂഷകൾ അണിഞ്ഞിരിക്കുന്നവരും വിമാനത്തിലിരിക്കുന്ന ദേവന്മാരുടെ മോടി പുണ്ടവരുമായ രാജാക്കന്മാരെ കണ്ടു.

2. രതിയുടെ അപേക്ഷ സ്വീകരിച്ചു പരമേശ്വരന്മാർ ശരീരം തിരിച്ചു നല്കപ്പെട്ട കാമദേവനെപ്പോലുള്ള അജ്ഞ കണ്ടതോടുകൂടി രാജാക്കന്മാരുടെ മനസ്സ് ഇന്ദുമതിയെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം നിരാശമായി.

3. ആ കമാരൻ, വിദർഭരാജാപു നിദ്ദേശിച്ച മഞ്ചത്തിലേക്കു നിമിഷപ്പെട്ട സോപാനമാഗ്നത്തിലൂടെ സിംഹക്കൂട്ടി ഉയർന്ന പവ്വതത്തിന്റെ മുകൾ ഭാഗത്തേക്കു പാറക്കെട്ടുകളിലൂടെയെന്നപോലെ കയറിപ്പെന്തു.

4. മികച്ച നിറങ്ങളിടകലർന്ന മേൽവിരിപ്പോടുകൂടിയതും രത്നം പതിച്ചതുമായ സിംഹാസനത്തിൽ ചെന്നിരുന്ന അദ്ദേഹം മയിൽപ്പുറത്തിരിയ്ക്കുന്ന സ്കന്ദനോടുപമിയാവുന്ന ശോഭയോടു കൂടിയവനായി.

5. മേലനിരകളിൽ മിന്നലെന്നപോലെ ലക്ഷ്മി വിശേഷമായ സമുജ്ജ്വലപ്രയോൽ കണ്ണഞ്ചിക്കുന്ന തന്റെ രൂപത്തെ അനേകസഹസ്രങ്ങളായി പങ്കിട്ട് അവിടെ നിരന്നിരിക്കുന്ന രാജാക്കന്മാരിൽ അർപ്പിച്ചു വോ എന്നു തോന്നുമാറു ശോഭിച്ചു.

6. വില പിടിച്ച സിംഹാസനങ്ങളിൽ മുന്തിയ വേഷഭൂഷകൾ അണിഞ്ഞിരിക്കുന്ന അവർക്കിടയിൽ രഘുവിന്റെ പുത്രനായ ആ കമാരൻ തന്നെയാണു് കല്പദ്രുമങ്ങളുടെ മധ്യത്തിൽ പാരിജാതമെന്നപോലെ അധികം പ്രകാശിച്ചതു്.

7. പൌരജനങ്ങളുടെ കണ്ണുകൾ മറെറൊരാ രാജാക്കന്മാരെയും ഉപേക്ഷിച്ച് അദ്ദേഹത്തിൽ, വണ്ടുകൾ പൂക്കൾ നിറഞ്ഞു നില്ക്കുന്ന മരങ്ങളെ വെടിഞ്ഞു മടംപൊട്ടി മണം പരത്തുന്ന കാട്ടാനയിലെന്നപോലെ ചെന്നുപററി.

8. അപ്പോൾ വംശചരിത്രമറിയുന്ന സ്തുതിപാഠകന്മാർ ചരൂവംശത്തിലും സുര്യവംശത്തിലുമുള്ള രാജലോകത്തെ സ്തുതിച്ചു. അകിലിൻകാതലിന്റെ ധൂപം പരത്തിയ കൊടിക്കൂറുകളുടെ നേർക്കു ഏഴുനാലെന്നു.

- 9 പുരോപകണ്ഠോപവനാശ്രയാണാം
കലാപിനാമുദ്ധതന്ത്രയേതേ
പ്രയമാതശംഭവേ പരിതോ ദിഗന്താം-
സ്തുര്യസ്വപനേ മുർച്ഛതി മംഗലാർത്ഥേ.
- 10 മനുഷ്യവാഹ്യം ചതുരസ്രയാന-
മധ്യാസ്യ കന്യാ പരിവാരശോഭി
വിവേശ മഞ്ചാന്തരരാജമാഗ്നം
പതിംവരാ കൃഷ്ണവിവാഹവേഷാ.
- 11 തസ്തിൻ വിധാനാതിശയേ വിധാതുഃ
കന്യാമയേ നേത്രശതൈകലക്ഷ്യേ
നിപേതുരന്തഃകരണൈർന്നരേന്ദ്രാ
ഭേദൈഃ സ്ഥിതാഃ കേവലമാസന്ദേഷ.
- 12 താം പ്രത്യഭിവൃക്തമനോരമാനാം
മഹീപതിനാം പ്രണയാഗ്രഭൃത്യഃ
പ്രവാളശോഭാ ഇവ പാദപാനാം
ശൃംഗാരചേഷ്ടാ വിവിധാ ബഭ്രുവുഃ.
- 13 കശ്ചിൻ കരാഭ്യോമുപഗുഹ്യനാള-
മാലോലപത്രാഭിഹതദിരേഹം
രജോഭിരന്തഃ പരിവേഷബന്ധി
ലീലാരവിന്ദം ഭ്രമയാംചകാര.
- 14 വിസ്രസ്തമംസാദപരോ വിലാസി
രത്നാനവിഭാഗഭകോടിലഗം
പ്രാലംബമുൽക്കൃഷ്ട യഥാവകാശം
നിനായ സാചീകൃതചാരവക്ത്രം.
- 15 ആകഞ്ചിതാഗ്രാംഗുലിനാ തത്ത്വോന്യഃ
കിഞ്ചിത്സമാവർജ്ജിതനേത്രശോഭഃ
തിര്യഗ്വിസംസർപ്പിനവപ്രഭേണ
പാദേന ഹൈമം വിലിലേഖ പീഠം.
- 16 നിവേശ്യ വാമം ഭുജമാസനാഭ്യേ
തത്സന്നിവേശാഭധികോന്നതാംസഃ
കശ്ചിദിവിപുത്തത്രികഭിന്നഹാരഃ
സുഹൃത്സമാദോഷണതൽപരോഭൂതഃ.
- 17 വിലാസിനീവിഭ്രമദന്തപത്ര-
മാപാഞ്ചുരം കേതകബർഹമന്യഃ
പ്രിയാനിതംബോചിതസന്നിവേശൈർ-
വിപാടയാമാസ യുവാ നഖാഗ്രൈഃ.
- 18 കശേശയാതാമൃതലേന കശ്ചിൻ
കരേണ രേഖാധാജലാഞ്ചരനേന
രത്നാംഗുലീയപ്രയോനവിഭാ-
നഭീരയാമാസ സലീലമക്ഷാൻ.

9. നഗരത്തിന് പുറത്തുള്ള പുത്തൂർക്കുളത്തിലെ മയിലുകൾക്കു തീർത്ത നൃത്തം വെള്ളുവാൻ കാരണമാകുംവിധത്തിൽ ശംഖിന്റെ ശബ്ദത്തോടു ചേർന്നു മംഗളസ്വരപരമായ പെരുമ്പറയുടെ ശബ്ദം ദിക്കിലെങ്ങും മുഴങ്ങി.

10. ആ സമയത്തു വിവാഹവേഷം ധരിച്ച കന്യക, ആളുകൾ ചുമക്കുന്നതും പരിവാരങ്ങളെക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നതുമായ ചതുരപ്പല്ലക്കിലിരുന്ന് മഞ്ചങ്ങളുടെ ഇടയിൽക്കൂടിയുള്ള രാജവിമിയിൽ ഭർത്താവിനെ സ്വയം വരിയ്ക്കുവാനായി പ്രവേശിച്ചു.

11. സൃഷ്ടികർത്താവിന്റെ വിശേഷപ്പെട്ട സൃഷ്ടിയും നൂറുകണക്കിനുള്ള കണ്ണുകൾക്കു ഏകലക്ഷ്യവുമായ ആ കന്യകാരൂപത്തിൽ രാജാക്കന്മാർ അന്തഃകരണങ്ങളെക്കൊണ്ടു (വിചാരങ്ങളും വികാരങ്ങളുംകൊണ്ടു) ചെന്നു വീണു. ശരീരംകൊണ്ടുമാത്രമേ തങ്ങളുടെ ഇരിപ്പിടങ്ങളിലിരുന്നുള്ള.

12. അവളിൽ ഉറച്ച മനോരമങ്ങളോടുകൂടിയ ആ രാജാക്കന്മാരുടെ പ്രണയത്തിന്റെ അഗ്രഭൂതികളായ ശൃംഗാരപേഷുകൾ പൂക്കുങ്ങളിൽ തളിരൊളികളെന്നപോലെ പലവിധത്തിൽ ആവിർഭവിച്ചു.

13. ഒരൊര രണ്ടു കൈകൾകൊണ്ടു തണുപ്പിച്ചു ഇളകുന്ന ഇതളുകളുടെ അടിവെഴുതിനേൽക്കുമാറും പാറിപ്പറക്കുന്ന പുമ്പൊടികൊണ്ടു പൂവിനകത്തു തന്നെ പരിവേഷമുണ്ടാകുമാറും കളിത്താരരൂപവു വട്ടം തിരിച്ചു.

14. മറ്റൊരു വിലാസി ചുമലിൽനിന്നിഴിഞ്ഞു രത്നംപതിച്ച തോരവളയുടെ മുന്നമ്പിന്മേൽ കടുങ്ങിയ നീണ്ട ഹാരം ഉയർത്തിയെടുത്തു മനോഹരമായി മുഖംതിരിച്ചു വേണ്ട സ്ഥാനത്തേക്കു നീക്കി.

15. വേറൊരാൾ കണ്ണുകളുടെ പ്രകാശത്തെ അല്പം കനിച്ചു നഖപ്രഭുവിലങ്ങനെ വീശത്തക്കവണ്ണം വിരലുകളുടെ അറ്റം വളച്ചു കാൽകൊണ്ടു സ്വർണ്ണമയമായ പാദപീഠത്തിൽ വരുച്ചു.

16. ഒരാൾ ഇടത്തേകയ്ക്ക് ഇരിപ്പിടത്തിലുന്നി അതു നിമിത്തം അല്പം ഉയർന്ന ചുമലിൽ മുത്തുമാല ശോഭിച്ചു കാണത്തക്കവണ്ണം കഴുത്തു തിരിച്ചു സ്നേഹിതനോടു സംഭാഷണം ചെയ്യുവാൻ തുടങ്ങി.

17. മറ്റൊരു യുവാവു വിലാസിനിമാക്കു ഭംഗിയിൽ ചെവിയിലണിയാറുവന്ന ഒട്ടു വെളുത്ത കൈതപ്പൂവിതളിനെ പ്രിയതമയുടെ നിതംബത്തിൽ പെരുമാറുന്ന നഖാഗ്രങ്ങൾകൊണ്ടു നുള്ളിപ്പൊളിച്ചു.

18. ഒരാൾ ഉള്ളംകൈ ചെന്താമരപ്പൂവുപോലെ ചുമന്നും കൊടിയുടെ ആകൃതിയിലുള്ള രേഖകളാൽ അലങ്കൃതമായും ഉള്ള കൈക്കൊണ്ടു രത്നമോതിരത്തിന്റെ ശോഭ പതിയത്തക്കവണ്ണം ചുക്കിണികളെ അഴകിൽ കുലുക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

- 19 കശ്ചിദ്യഥാഭോഗമവസ്ഥിതേപി
സ്വസ്ഥനിവേശാഭ്യതിലംഘിനീവ
വദ്യാംശുഗർഭാംഗുലീരസ്യമേകം
വ്യാപാരയാമാസ കരം കിരീടേ.
- 20 തതോ നൃപാണാം ശൂതവൃത്തവംശാ
പുവൽ പ്രഗല്ഭോ പ്രതിഹാരരക്ഷീ
പ്രാക് സന്നികർഷം മഗധേശ്വരസ്യ
നീത്യാ കമാരീമവദൽ സുനന്ദാ.
- 21 'അസൌ ശരണ്യഃ ശരണോന്മുഖാനാ.
മഗധസന്തോ മഗധപ്രതിഷ്ഠഃ
രാജാ പ്രജാരഞ്ജനലബ്ധവണ്ണഃ
പരന്തപോ നാമ യഥാർത്ഥനാഥാ.
- 22 കാമം നൃപാഃ സന്തു സഹസ്രശോഭനേ
രാജന്വതീമാഹരണേന ഭൂമിം
നക്ഷത്രതാരാഗ്രഹസങ്കലാപി
ജ്യോതിഷ്ഠതീ ചന്ദ്രമസൈവ രാത്രിഃ.
- 23 ക്രിയാപ്രബന്ധാദയമധാരാണാം
മജസ്രമാഹതസഹസ്രനേത്രഃ
ശച്യശ്ചിരം പാണ്ഡുകപോലലംബാൻ
മന്ദാരശ്ശുന്യഗന്ധകാംശ്ചകാര.
- 24 അനേന ചേദിച്ചുസി ഗൃഹ്യമാണം
പാണിം വരേണ്യേന കരു പ്രവേശേ
പ്രാസാദവാതായനസംശ്രിതാനാം
നേത്രോത്സവം പുഷ്പപുരാംഗനാം.
- 25 ഏവം തയോക്തേ തമവേക്ഷ്യ കിഞ്ചി-
ദ്വിസ്രംസിദുർവാങ്കമധുകമാലാ
ഋജുപ്രണമക്രിയയൈവ തന്വീ
പ്രത്യദിദേശൈശ്വര്യമഭാഷമാണാ.
- 26 താം സൈവ വേത്രഗ്രഹണേ നിരൂക്താ
രാജാന്തരം രാജസുതാം നിനായ
സമീരണോരേവ തരംഗരേഖാ
പത്മാന്തരം മാനസരാജഹംസീം.
- 27 ജഗാദ ചൈനാ 'മയമംഗനാഥഃ
സുരാംഗനാപ്രാർത്ഥിയൈവനശ്രീഃ
വിനീതനാഗഃ കില സുതുകാശൈ-
രൈരൂം പദം ഭൂമിഗതോപി ഭൂഷേത.
- 28 അനേന പര്യാസയതാശ്രുബിന്ദുൻ
മുക്താഫലസ്ഥൂലതമാൻ സ്തനേഷു
പ്രത്യർപ്പിതാഃ ശത്രുവിലാസിനീനാ-
മുന്മുച്യ സുത്രേണ വിനൈവ ഹാരാഃ,

19. ഒരാൾ യഥാസ്ഥാനത്തിരിക്കുന്ന കിരീടത്തെ, സ്ഥാനത്തുനിന്നിട്ട കിരീടത്തെപ്പോലെ വജ്രത്തങ്ങളുടെ ശോഭയെ വിരലുകളിൽ തങ്ങ മാറ്റ ഒരു കൈകൊണ്ടു നേരെയൊക്കുന്ന ഭാവം കാണിച്ചു.

20. അനന്തരം രാജാക്കന്മാരുടെ ചരിത്രവും വംശവും കേട്ടറിഞ്ഞവളും പുരുഷനെപ്പോലെ പ്രഗല്ഭയുമായ സുനന്ദ എന്ന പ്രതീഹാരി ആദ്യം മഗധരാജാവിന്റെ അടുത്തേക്കു കൊണ്ടുവന്നു കമാരിയോടു പറഞ്ഞു.

21. 'മഗധരാജ്യം ഭരിക്കുന്ന പരന്തപൻ (ശത്രുക്കളെ ഏരിയുന്നവൻ) എന്ന യഥാർത്ഥനാമധേയനായ രാജാവാണ് ഇതു'. ഇദ്ദേഹം ശരണം അപേക്ഷിക്കുന്നവർക്കു ശരണ്യനും ഗംഭീരഘോരനും ജനങ്ങളെ രഞ്ജിപ്പിക്കുന്നതിൽ നിപുണനാണ്.

22. വേറെ ആയിരക്കണക്കിൽ രാജാക്കന്മാർ ഉണ്ടെന്നിരുന്നാലും ഇദ്ദേഹത്തെക്കൊണ്ടാണ് ഭൂമി നല്ല രാജാവുള്ളവരെന്നു പറയപ്പെടുന്നത്. നക്ഷത്രങ്ങൾ, താരാഗ്രഹങ്ങൾ എന്നിവയുണ്ടെങ്കിലും രാത്രി ജ്യോതിഷം മതിയായി വേദിക്കുന്നതു ചന്ദ്രനെക്കൊണ്ടുമാത്രമാണല്ലോ.

23. തുടർച്ചയായി അനേകം വാഗങ്ങൾ നടത്തി ഇന്ദ്രനെ ഏല്പോഴും ആവാഹിച്ചുപോരുന്ന ഇദ്ദേഹം ശചിദേവിയുടെ അളകളെ വളരെക്കാലം വിളർത്ത കവിഃശ്ചന്ദ്രത്തിൽ ചിതറിക്കിടക്കുന്നവയും മന്ദരപ്പവില്ലാത്തവയുമാക്കിത്തീർക്കുകയുണ്ടായി.

24. വരണാർഹനായ ഇദ്ദേഹം പാണിഗ്രഹണം ചെയ്യണമെന്നു നിനക്കു ആഗ്രഹമുണ്ടെങ്കിൽ ഗൃഹപ്രവേശസമയത്തു പാടലീപുത്രത്തിലെ മാളികകളിലെ ജനാലകളിൽ വന്നു നില്ക്കുന്ന പുരസ്ത്രീകളുടെ കണ്ണുകൾക്കു നീ ഉത്സവമുണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കുക.

25. അവളിപ്രകാരം പറഞ്ഞു നിർത്തിയപ്പോൾ ഇന്ദ്രമതി അദ്ദേഹത്തെ ഒന്നു നോക്കി ഒന്നും പറയാതെ, കറുകനാമ്പു ചേർത്തുകോർത്ത ഇരിപ്പുപ്പാലം കറച്ചൊന്നിഴിയും വിധത്തിൽ നേരെ ഒരു നമസ്കാരംകൊണ്ടുതന്നെ അദ്ദേഹത്തെ തിരസ്കരിച്ചു.

26. ആ രാജകമാരിയെ ആ വേത്രവതിതന്നെ മറ്റൊരു രാജാവിന്റെ അടുക്കലേക്കു, മാനസസർസ്സിലെ അരയന്നപ്പിടയെ കാറ്റൊറ്റയർന്ന ചിറ്റൊളം മറ്റൊരു താമരപ്പവിന്റെ അരികിലേയ്ക്കെന്നപോലെ കൊണ്ടുപോയി.

27. എന്നിട്ടു അച്ചോടു പറഞ്ഞു—'ഈ അംഗരാജധിപതി ദേവസ്ത്രീകളാൽ ഇച്ഛിതപ്പെട്ട യൗവനശ്രീയോടുകൂടിയവനാണ്, സൂത്രപ്രണേതാക്കളാൽ പാവു പാിപ്പിക്കപ്പെട്ട ആനകളോടുകൂടിയവനാണ്, അങ്ങിനെ ഭൂമിയിലിരിയുന്നവനാണെങ്കിലും ഇന്ദ്രപദത്തെ അനുഭവിക്കുന്നു.

28. ശത്രുപതിമാരുടെ സ്തനങ്ങളിൽ മുത്തുമണികൾപോലുള്ള വലിയ കണ്ണുനിർമ്മുളളികൾപതിപ്പിക്കുന്ന ഇദ്ദേഹത്താൽ മുവണിഞ്ഞിരുന്ന യഥാർത്ഥഹാരങ്ങൾക്കു പകരം നൂലില്ലാത്ത മുത്തുമാലകൾ അപ്പിക്കപ്പെട്ടു.

- 29 നിസർഗ്ഗഭിന്നാസ്^പപദമേകസംസ്ഥ-
മസ്തിൻ ദ്വയം ശ്രീശ്ച സരസ്വതീ ച
കാന്ത്യാ ഗിരം സുതൃതയാ ച യോഗ്യാ
ത്വമേവ കല്പ്യണി! തയോസ്^പതൃതീയാ.,
- 30 അഥാംഗരാജാഭവതാര്യ ചക്ഷു-
'രൂപാഹി'തി ജന്യാമവദൽ കമാരീ
നാസൗ ന കാമ്യോ, ന ച വേദ സമ്യഗ്
ദ്രഷ്ടും ന സാ, ഭിന്നഭചിർഹി ലോകഃ.
- 31 ശതഃ പരം ദൃഷ്^പപ്രസഹം ദ്വിഷതഭിർ-
നൃപം നിയുക്താ പ്രതിഹാരഭ്രമൗ
നിദഗ്ദ്ധയാമാസ വിശേഷദൃഗ്യ-
മിന്ദം നവോത്ഥാനമിവേന്ദുമതൈത്യ.
- 32 'അവന്തിനാഥോ'യമുദഗ്രബാഹുർ-
വിശാലവക്ഷാസ്തന്വരവൃത്തമധഃ
ആരോപ്യ ചക്രദ്രുമമുഷ്ണതേജാ-
സ്തപഷ്^പഭേവ യത്തോല്പിവിതോ വിഭാതി.
- 33 അസ്യ പ്രയാണേഷു സമഗ്രശക്തേ-
രഗ്രേസരൈർവാജിഭിരുദ്ധതാനി
കർവന്തി സാമന്തശിഖാമണീനാം.
പ്രഭോപ്രരോഹാസ്തമയം രജാംസി.
- 34 അസൗ മഹാകാളനികേതനസ്യ
വസന്നദൂരേ കില ചന്ദ്രമൗലേഃ
തമിസ്രപക്ഷേപി സഹ പ്രിയാഭി-
ജ്ജ്യാത്സ്^പനാവതോ നിർവിശതി പ്രദോഷാൻ.
- 35 അനേന യുനാ സഹ പാർത്ഥിവേന
രംഭോൽ! കച്ചിന്മനസോ രചിന്യേ
സിപ്രാതരംഗാനിലകമ്പിതാസു
വിഹത്തുമുദ്യാനപരമ്പരാസു.,
- 36 തസ്തിന്നഭിദ്യോതിതബന്ധപത്മേ
പ്രതാപസംശോഷിതശത്രുപക്ഷേ
ബബന്ധ സാ നോത്തമസൗകമാര്യാ
കുമുദതീ ഭാനമതീവ ഭാവം.
- 37 താമഗ്രതസ്താമരസാന്തരാഭാ-
മന്ത്രപരാജസ്യ ഗുണൈരന്തനാം
വിധായ സൃഷ്ടിം ലളിതാം വിധാതുർ-
ജഗാദ ഭൂയഃ സുദതീം സുനന്ദാ.
- 38 'സംഗ്രാമനിവ്വിഷ്ണുസഹസ്രബാഹു-
രഷ്ടാദശഭീപനിഖാതയുപഃ
അനന്യസാധാരണരാജശബ്ദോ
ബഭൂവ യോഗീ കില കാത്തവീര്യഃ.

29. സ്വതഃ വെച്ചേറെ സ്ഥാനങ്ങളിരിക്കുന്ന ലക്ഷ്മിയും സരസ്വതിയും ഇദ്ദേഹത്തിൽ ഒരുമിച്ചിരിക്കുന്നു. ദ്രോഹം കാത്തിരിക്കാം. പ്രിയവും സത്യവുമായ വാക്കുകൊണ്ടും നീതന്നെയാണ് അവൾക്ക് മുന്നാമത്തവളായി രിപ്പാൻ തക്കവരം.,

30. അപ്പോൾ കമാരി അംഗരാജാവിൽനിന്നു തന്റെ നോട്ടം മാറിയിട്ട് 'നടക്കൂ' എന്നു സഖിയോടു പറഞ്ഞു, ഇദ്ദേഹം കാമിക്കാൻ അർഹതയില്ലാത്തവനല്ല, അവരും വേണ്ടപോലെ കാണാൻ കഴിയാത്തവളല്ല. ജനങ്ങളുടെ രൂപി പല തരത്തിലാണല്ലോ.

31. പിന്നീട് നടയിൽത്തവണക്കാരി ശത്രുക്കൾക്കു അടുക്കാൻ സാധിക്കാത്തവനും വിശിഷ്ട ദർശനീയനായ മറ്റൊരു രാജാവിനെ, പുത്രനായുണ്ടിച്ച പത്രനെ എന്നപോലെ ഇന്ദുമതിയ്ക്കു കാണിച്ചുകൊടുത്തു.

32. 'നീണ്ട കൈകളും വിശാലമായ നാരിടവും മെലിഞ്ഞു വളരെത്ത അരക്കെട്ടുമുള്ള ഈ അവന്തിരാജാവ്' വിശ്വകർമ്മാവിനാൽ തിരിഞ്ഞു കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ചക്രത്തിൽ കയറി പ്രയാസപ്പെട്ടു കടഞ്ഞു പാകപ്പെടുത്തിയ സൂര്യനെപ്പോലെ ശോഭിക്കുന്നു. (തന്റെ പുത്രിയും സൂര്യപതിയുമായ സംജ്ഞ ഭർത്താവിന്റെ തേജസ്സുകൊണ്ട് ഏറ്റവും പീഡിതയായിരിക്കുന്നതു കണ്ടപ്പോൾ, വിശ്വകർമ്മാവു സൂര്യനെ ചാണയ്ക്കുവെച്ചു സഹ്യതേജസ്സാക്കിച്ചമച്ചുവെന്നുപറാണ്.)

33. എല്ലാ ശക്തികളും തികഞ്ഞിട്ടുള്ള ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ജൈത്രയാത്രകളിൽ മുൻപിൽ നടക്കുന്ന കതിരുകൾ ചർച്ചിച്ചൊന്നിരുന്ന പൊടികൾ സാമന്തന്മാരുടെ ശിവാമണികളുടെ കതിർനാളങ്ങളെ അസ്തമിപ്പിക്കുന്നു.

34. ഇദ്ദേഹം മഹാകാളക്ഷേത്രത്തിൽ വാണരളുന്ന ചന്ദ്രശേഖരന്റെ അടുത്തുതന്നെ വസിക്കുന്നതുകൊണ്ട്, കറുത്ത പക്ഷത്തിൽപ്പോലും പ്രേയസിമാരോടുകൂടി വെണ്ണിലാവിലാണിരുന്ന രാത്രികൾ കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നു.

35. സുന്ദരി ഈ യുവകോമളനായ രാജാവിനോടുകൂടി സിപ്രാനദിയിലെ ഓളക്കാറ്റുകളോടുവരുന്ന പുത്തോട്ടങ്ങളിൽ ഉലാത്തുവാൻ നിന്റെ മനസ്സിൽ ആഗ്രഹം തോന്നുന്നുണ്ടോ?,

36. ബന്ധുക്കളാകുന്ന താമരപ്പൂക്കളെ ഉല്ലസിപ്പിച്ചവനും പ്രഭാവംകൊണ്ടു ശത്രുക്കളാകുന്ന ചളിയെ ശോഷിപ്പിച്ചവനുമായ അദ്ദേഹത്താൽ സുകമാരിയായ അവളുടെ മനസ്സ്, സൂര്യനാൽ ആമ്പൽപ്പൂവിന്റെതുപോലെ ആകർഷിക്കപ്പെട്ടില്ല.

37. താമരപ്പൂവിന്റെ അന്തർഭാഗംപോലെ നിറമുള്ളവളും ഗുണങ്ങളിൽ ഒട്ടും കുറവല്ലാത്തവളും വിധാതാവിന്റെ കോമളസൃഷ്ടിയുമായ ആ സുന്ദരിയെ അനുപരാജാവിന്റെ മുഖാകെ കൊണ്ടുവന്നിട്ട് സുന്ദര വീണ്ടും പറഞ്ഞു.

38. 'യുദ്ധങ്ങൾക്കുതക്കുന്ന ആയിരം കൈകളോടുകൂടിയവനും പതിനെട്ടു ചീപിലും യുദ്ധങ്ങൾ നാട്ടിയവനും മറ്റൊർക്കും ലഭിക്കാത്ത രാജാവെന്ന പേരിന്നർഹനുമായി കാൽതവീര്യനെന്തെ ഒരു യോഗി ഉണ്ടായിരുന്നു.

- 39 അകര്യചിന്താസമകാലമേവ
 പ്രാദുർഭവംശ്ചാപധരഃ പുരസ്കാരം
 അന്തഃശരീരേഷപി യഃ പ്രജാനാം
 പ്രത്യാഭിദേശാവിനയം വിനേതാ.
- 40 ജ്യാബന്ധനിഷ്പന്ദഭജേന യസ്യ
 വിനിശ്ചസദക്രൂപരമ്പരേണ
 കാരാഗൃഹേ നിർജ്ജിതവംസവേണ
 ലക്ഷേഷരേണോഷിതമാ പ്രസാദാൽ.
- 41 തസ്മാമ്പരേ ഭൂപതിരേഷ ജാതഃ
 പ്രതീപ ഇത്യാഗമവൃദ്ധസേവീ
 യേന ശ്രിയഃ സംശ്രയദോഷരൂഢം
 സ്വഭാവലോലേത്യയശഃ പ്രമുഷ്ടം.
- 42 ആയോധനേ കൃഷ്ണഗതിം സഹായ-
 മവാപ്യ യഃ ക്ഷത്രിയകാളരാത്രീം
 ധാരാം ശിതാം രാമപരശ്വധസ്യ
 സംഭവയത്യുൽപലപത്രസാരാം.
- 43 അസ്യോങ്കലക്ഷ്മീർഭവ ദീപ്തബാഹോർ-
 മാഹിഷമതീവപ്രനിതംബകാഞ്ചീം
 പ്രസാദജാലൈജ്ജലവേണിരമ്യം
 രേഖാം യദി പ്രേക്ഷിതുമസ്തി കാമഃ.,
- 44 തസ്യഃ പ്രകാശം പ്രിയദർശനോഽപി
 ന സ ക്ഷിതിശോ രൂപയേ ബഭ്രുവ
 ശരൽപ്രമുഷ്ടാംബധരോപരോധഃ
 ശശീവ പര്യാപ്തകലോ നളിന്യാഃ.
- 45 സാ ശൂരസേനാധിപതിം സുഷേണ-
 മുട്ടിശ്യ ലോകാന്തരഗീതകീർത്തിം
 ആചാരശുദ്ധോഭയവംശദീപം
 ശുദ്ധാന്തരക്ഷ്യം ജഗദേ കമാരീ.
- 46 "നീപാമ്പരഃ പാർത്ഥിവ ഏഷ യജാ
 ഗുണൈര്യമാശ്രിത്യ പരസ്പരേണ
 സിദ്ധാശ്രമം ശാന്തമീവൈത്യ സന്തൈർ-
 നൈസക്രികോഽപ്യുത്സസ്തജേ വിരോധഃ.
- 47 യസ്മാത്മഗേഹേ നയനാഭിരാമാ
 കാന്തിർഹിമാംശോരിവ സന്നിവിഷ്ടാ
 ഹർമ്മഗ്രസംരൂഢതുണാങ്കരേഷു
 തേജോവിഷഹ്യം രിപുമന്ദിരേഷു.
- 48 യസ്മാവരോധസ്തനചന്ദനാനാം
 പ്രക്ഷാളനാഭാരിവിഹാരകാലേ
 കളിന്ദകന്യാ മഹിരാം ഗതാപി
 ഗംഗോമ്മിസംപുഷ്പജലേവ ഭാതി.

39. അരുതാത്തതു ചെയ്യുവാൻ മനസ്സുതൻ വിചാരിക്കുമ്പോഴേക്കുതന്നെ വില്ലുമായി മുഖിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടിട്ട് ആശാസകൻ ജനങ്ങളുടെ അന്തഃകരണത്തിൽനിന്നുപോലും ദുർവിചാരങ്ങളെ അകറ്റിയിരുന്നു.
40. ഇന്ദ്രനെപ്പോലും ജയിച്ച രാവണൻ ഞാണുകൊണ്ടുകെട്ടപ്പെട്ട കയ്യനക്കുവാൻ സാധിക്കാതെ മുഖനിരയിലൂടെ ചീർച്ചശ്വാസം വിട്ടുകൊണ്ടു അദ്ദേഹം പ്രസാദിക്കുന്നതുവരെ കാരാഗൃഹത്തിൽ വസിക്കണമെന്നായിട്ടുണ്ട്.
41. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കലശ്ശിലാണ് പ്രതീപനെന്നു പേരായി ശാസ്ത്രങ്ങളേയും വൃദ്ധന്മാരേയും സേവിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഈ രാജാവു ജനിച്ചത്. ഇദ്ദേഹത്താൽ 'സ്വാഭാവികമായി ഉറച്ചിരിക്കാത്തവരും' എന്ന് ആശ്രയദോഷംനിമിത്തം ലക്ഷ്മീദേവിക്കുണ്ടായ അകീർത്തി നിശ്ശേഷം മാച്ചുകുളയപ്പെട്ടു.
42. ഇദ്ദേഹം യുദ്ധത്തിൽ സഹായിയായി അഗ്നിയെ ലഭിച്ചവനാകയാൽ ക്ഷത്രിയന്മാർക്കു കാളരാത്രിയായ പരശുരാമന്റെ മുർച്ചയുള്ള വെണ്മഴവിന്റെ വരയ്ത്തലയെ കരിങ്കുവളപ്പുവിതളോളംമാത്രം ബലമുള്ളതായിട്ടേ കരുതുന്നുള്ളൂ.
43. മണിമാളികകളിലിരുന്നു (അനുപദേശത്തിന്റെ തലസ്ഥാനമായ) മാഹിഷ്മതിയുടെ മതിലടിയാകുന്ന നിതംബത്തിനു അരഞ്ഞാണായി വർത്തിക്കുന്ന, ജലപ്രവാഹംകൊണ്ടു മനോഹരമായ രേവതനദിയെ നോക്കിക്കൊണ്ടാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടെങ്കിൽ നീണ്ട കൈകളുള്ള ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ അങ്കലക്ഷ്മീയായിത്തീരുക..
44. കാഴ്ചക്കു വളരെയധികം സുന്ദരനാണെങ്കിലും ആ രാജാവു അവരക്ഷ, ശരൽക്കാലത്താൽ കാർമുഖങ്ങളകന്ന ശോഭ നിറഞ്ഞ പൂണ്ണപത്രൻ താമരയ്ക്കുന്നപോലെ പ്രിയങ്കരനായില്ല.
45. മറ്റുലോകങ്ങളിൽക്കൂടി പുകഴ്ത്തിപ്പാടുന്ന യശസ്സോടുകൂടിയവനും കർമ്മാണുഷ്ഠാനങ്ങളാൽ പരിശുദ്ധമായ രണ്ടു (മാതൃപിതൃ) വംശങ്ങൾക്കു ഭീപമായവനും ശൂരസേനരാജ്യത്തിന്റെ അധിപതിയുമായ സുഷേണനെ ഉദ്ദേശിച്ചു അന്തഃപരംകാവൽക്കൊരി ആ കമാരിയോട് പറഞ്ഞു.
46. 'ഈ രാജാവു നീപന്റെ കലശ്ശിൽ പിറന്നവനും വിധിപോലെ യാഗങ്ങൾ ചെയ്തപന്മാണ്' (ജ്ഞാന-മൗനങ്ങൾ ശക്തി-ക്ഷമകൾ എന്നിങ്ങനെ പരസ്പര വിരുദ്ധങ്ങളായ) ഗുണങ്ങൾ ഇദ്ദേഹത്തിൽ പ്രവേശിച്ചിട്ടു ശാന്തമായ സിദ്ധാശ്രമത്തിൽ പ്രവേശിച്ചിട്ടു ജന്തുക്കൾ എന്ന പോലെ സ്വാഭാവികമായ പരസ്പര വൈരം വെടിഞ്ഞു.
47. പുതിങ്കളുടേതുപോലെ കണ്ണീനു കളിർമ നല്കുന്ന ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ കാന്തി തന്റെ ഗൃഹത്തിൽത്തന്നെയിരിയ്ക്കുന്നു, പൊറുക്കാൻ സാധിക്കാത്ത തേജസ്സോ' മാളികപ്പുറങ്ങളിൽ പല്ലു മുളച്ചിട്ടുള്ള ശത്രുഗൃഹങ്ങളിൽ പെന്നിരിയ്ക്കുന്നു.
48. ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ജലക്രിഡാസമയത്തു് അന്തഃപുരസ്ത്രീകളുടെ നൃഗങ്ങളിലണിഞ്ഞ ചന്ദനം കഴുകിയെടുക്കുന്നതുകൊണ്ടു കാളീന്ദി മറ്റുരയിൽ വെച്ചുതന്നെ ഗംഗയിലെ തീരകളുമായി തമ്മിൽ ചേർന്നാലെമ്പനപോലെ ശോഭിയ്ക്കുന്നു..

49. ത്രസ്തേന താർക്ഷ്യാൽ കില കാളിയേന
മണിം വിസൃഷ്ടം യമുനൈകസാ യഃ
വക്ഷസ്ഥലവ്യൂപിരൂപം ഭയാനഃ
സകൌസ്തഭം ശ്രേപയതീവ കൃഷ്ണം.
50. സംഭാവ്യ ഭർത്താരമമം യുവാനം
മുദപ്രവാളോത്തരപുഷ്പശയേ
വൃന്ദാവനേ ചൈത്രമാദന്തേന
നിർവിശ്യാതം സുന്ദരി! യൌവനശ്രീഃ.
51. അധ്യാസ്യ ചരംഭഃപുഷ്പതോക്ഷിതാനി
ശൈലേയഗന്ധീനി ശിലാതലാനി
കലാപിനാം പ്രാവൃഷ്ടി പശ്യ നൃത്യം
കാന്താസു ഗോവർദ്ധനകന്ദരംസു”.
52. നൃപം തമാവർത്തമനോജ്ഞനാഭിഃ
സംവൃത്യഗാദന്യധൂർഭവിത്രീ
മഹീധരം മാർഗ്ഗവശാദൃപേതം
സ്രോതോവഹാ സാഗരഗാമിനീവ.
53. അമാംഗദാദ്രിഷ്ടഭജം ഭൂജിഷ്ടാ
ഹേമംഗഭം നാമ കലിംഗനാഥം
ആസേദൃഷീം സാദിതശരൂപക്ഷം
ബാലാമബാലേന്ദുഖീം ബഭോഷേ.
54. “അസൌ മഹേന്ദ്രാദ്രിസമാനസാരഃ
പതിർമഹേന്ദ്രസ്യ മഹോദധേശ്വ
യസ്യ ക്ഷരതൈസന്യഗജച്ഛലേന
യാത്രാസു യാതീവ പുരോ മഹേന്ദ്രഃ.
55. ജ്യാഘാതരേഖേ സുഭുജോ ഭൂജാഭ്യോം
ബിഭേന്തി യശ്ചാപഭൃതാം പുരോഗഃ
രിപുശ്രീയാം സാഞ്ജനബാഷ്പപസേകേ
ബന്ദീകൃതനാഥീവ പദ്ധതീ ദേവ.
56. യമാത്മനഃ സ്മരണി സന്നിതൃഷ്ടോ
മന്ദ്രധാനിത്യാജിതയാമന്ദുര്യഃ
പ്രസാദവാതായനദൃശ്യവീചിഃ
പ്രബോധയത്യണ്ണിവ ഏവ സുപ്തം.
57. അനേന സാഭം വിഹരാംബരാശേ-
സ്തീരേഷു താളീവനമർമ്മരേഷു
ഭവീപാത്തരാനീതലവംഗപുഷ്പൈ-
രപാകൃതസ്വേദലവാ മന്ദതഭിഃ.,
58. പ്രലോഭിതാപയാകൃതീലോഭനീയാ
വിദർഭോജാവരജാ തയൈവം
തസ്മാദപാവർത്ത ഭൂരകൃഷ്ടം
നീത്യേവ ലക്ഷ്മീഃ പ്രതികൂലഭൈവാൽ.

49. ഗരുഡനെ പേടിച്ച യമുനാനദിയിൽ വന്നുവസിച്ച കാളിയനാൽ കൊടുക്കപ്പെട്ടതും മാറിടത്തിൽ പ്രകാശം പരത്തുന്നതുമായ രത്നം അണിഞ്ഞ ഇദ്ദേഹം കൌസ്തുഭം ധരിച്ച മഹാവിഷ്ണുവിനെ ലജ്ജിപ്പിക്കുന്നുണ്ടെന്നുതോന്നും.

50. സുന്ദരി! ഈ യുവാവിനെ ഭർത്താവായി സ്വീകരിച്ച മാർദ്ദവമുള്ള തളിരുകൾ ഇടകലർന്ന പുക്കൾ വിരിച്ചിട്ടുള്ളതും ചൈത്രമനുഷ്ഠിക്കാൻ താഴെയല്ലാത്തതുമായ വൃന്ദാവനത്തിൽ യൌവനസൗഭാഗ്യം അനുഭവിച്ചാലും.

51. മഴക്കാലത്തു ഗോവർദ്ധനപർവ്വതത്തിലെ മനോഹരങ്ങളായ ഗുഹകളിൽ ജലബിന്ദുക്കൾ തളിച്ചവയും കന്ദർപ്പത്തിന്റെ സുഗന്ധമുള്ളവയുമായ പാറകളിന്മേലിരുന്ന മയിലുകളുടെ നൃത്യം കാണുകയും ചെയ്യുക.,

52. മറ്റൊരാളുടെ പത്നിയാവാൻ പോകുന്നവളും ചുഴിപ്പോലെയുള്ള നാഭിയോടുകൂടിയവളുമായ അവൾ ആ രാജാവിനെ, സമുദ്രത്തിലേയ്ക്കു ഒഴുകിപ്പോകുന്ന നദി മാർഗ്ഗത്തിൽ വന്നുചേർന്ന പർവ്വതത്തെ എന്നപോലെ കടന്നുപോയി.

53. അതിനുശേഷം വേത്രവതി തോരവളയണിഞ്ഞ കൈകളോടുകൂടിയവനും ശത്രുസൈന്യത്തെ നശിപ്പിച്ചവനുമായ ഹേമാംഗദനെന്ന കലിംഗരാജാവിന്റെ അടുത്തെത്തിയപ്പോൾ പൂണ്ണചന്ദ്രൻ സമമായ മുഖത്തോടുകൂടിയ കന്യകയോടു പറഞ്ഞു.

54. 'മഹേന്ദ്രപർവ്വതത്തിനു തുല്യമായ ശക്തിയോടുകൂടിയ ഇദ്ദേഹം മഹേന്ദ്രപർവ്വതത്തിന്റെയും മഹോദ്ധേയിയുടേയും നാഥനത്രേ. ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ (യുദ്ധ) യാത്രകളിൽ മുന്നകമ്പടി സേവിക്കുന്ന സൈന്യഗുജങ്ങളെന്ന വ്യഭാജന മഹേന്ദ്രപർവ്വതത്തെ മുമ്പിൽ നടക്കുന്നുവോ എന്നു തോന്നും.

55. സുന്ദരങ്ങളായ ഭുജങ്ങളുള്ളവനും വില്ലാളികളിൽ മുഖ്യനുമായ ഇദ്ദേഹം, തടവിലാക്കപ്പെട്ട ശത്രുസ്രീകളുടെ മഷി കലർന്ന കണ്ണുനീർ ലേിച്ച രണ്ടു ചാലുകൾപോലെ ഇരുകൈകളിലും ഓരോ ഞാൺതഴമ്പുകളെ ധരിയ്ക്കുന്നു.

56. സ്വന്തം കൊട്ടാരത്തിൽ കിടന്നുറങ്ങുന്ന ഇദ്ദേഹത്തെ, മാളികജനലിലൂടെ നോക്കിയാൽ കാണാവുന്ന തിരമാലകളോടുകൂടിയതും ഗംഭീരമായ മുഴക്കംകൊണ്ടു യാമപ്പെരുമ്പറ ഒഴിവാക്കിയിട്ടുള്ളതുമായ അടുത്തുള്ള സമുദ്രം തന്നെ ഉറക്കത്തിൽനിന്നു ഉണർത്തുന്നു.

57. നീ ഇദ്ദേഹത്തോടുകൂടി കരിമ്പനക്കാടുകൾ നിറഞ്ഞ സമുദ്രതീരങ്ങളിൽ, മറ്റു ദ്വീപുകളിൽനിന്നു ഇലവങ്ങളപ്പക്കൾ കൊണ്ടുവരുന്ന കാരാകളാൽ വിധർപ്പിൻകണങ്ങൾ നീക്കപ്പെട്ടുകൊണ്ടു കേളിയാടിയാലും.'

58. രൂപംകൊണ്ടു മോഹിക്കത്തക്കവളായ വിദർഭരാജാവിന്റെ അനുജത്തി അവളാൽ ഇപ്രകാരം പ്രലോഭിപ്പിയ്ക്കപ്പെട്ടിട്ടും, നീതി ആവുന്നത്ര പ്രയോഗിച്ചിട്ടും ഭാഗ്യഹീനനിൽനിന്നു ലക്ഷ്യംഎന്നപോലെ, അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നു ഒഴിഞ്ഞുമാറിപ്പോയി.

- 59 അമോഹഗാഘ്രസ്യ പൂരസ്യ നാഥം
 ഭൗവാനികീ ഭേവസരൂപമേത്യ
 'ഇതശ്ചകോരാക്ഷി! വിലോകയേ'തി
 പൂർവ്വാന്തശിഷ്ടം നിജഗാഭ ഭോജ്യം.
- 60 'പാണ്ഡ്യോദ്യമംസാപ്തിതലംബഹാരഃ
 ക്ലപ്താംഗരാഗോ ഹരിചന്ദനേന
 ആഭാതി ബാലാതപരക്തസാനഃ
 സനിർത്യാരോൽഗാര ഇവാദ്രിരാജഃ.
- 61 വിന്ധ്യസ്യ സംസ്തംഭയിതാ മഹാദ്രേർ-
 നിശ്ശേഷപീതോജ്ജ്വലിതസിന്ധുരാജഃ
 പ്രീത്യാശ്ചമേധാവദൃഥാർദ്രമൃതേന്തഃ
 സൌസ്ഥാതികോ യസ്യ ഭവത്യഗസ്ത്യഃ.
- 62 അന്ത്രം ഹരാദാപ്തവതാ ദുരാപം
 യേനേന്ദ്രലോകാവജയായ ദൃഷ്ടഃ
 പുരാ ജനസ്ഥാനവിമദ്ഗർഭീ
 സന്ധായ ലങ്കാധിപതിഃ പ്രതസ്ഥേ
- 63 അനേന പാണൌ വിധിവൽ ഗൃഹീതേ
 മഹാകലീനേന മഹീവ ഗുർവീ
 രത്താനവിദ്ധാജ്ഞവമേഖലായാ
 ദിശഃ സപത്നീ ഭവ ഭക്ഷിണസ്യാഃ.
- 64 താംബൂലവല്ലിപരിണദ്ധപുഗാ-
 സ്വേലാലതാലിംഗിതചന്ദനാസു
 തമാലപത്രാസ്തരന്നാസു രത്തം
 പ്രസിദ ശശ്വന്തലയസ്ഥലീഷു.
- 65 ഇന്ദീവരശ്യാമതന്തൻയുപോഽസൌ
 തപം രോചനാഗൌരശരീരയഷ്ടിഃ
 അന്യോന്യശോഭാപരിവൃദ്ധയേ വാം
 യോഗസ്തധിത്തായദയോരിവാസ്ത്വം."
- 66 സ്വസൂർവിദർഭാധിപതേസ്തദീയോ
 ലേഭേന്തരം ചേതസി നേരപദേശഃ
 ദിവാകരാഭഗ്നബദ്ധകോശേ
 നക്ഷത്രനാഥംശൂരിവാരവിന്ദേ.
- 67 സഞ്ചാരിണീ ദീപശിവേവ രാത്രൌ
 യം യം വ്യതീയായ പതിംവരാ സാ
 നരേന്ദ്രമാർഗ്ഗാട്ട ഇവ പ്രപേദേ
 വിവർണ്ണഭാവം സ സ ഭൂമിപാലഃ.
- 68 തസ്യാം രഘോഃ സുന്ദരപസ്ഥിതായാം
 'വൃണീത മാം നേ'തി സമാകലോദ്ഭൂതീ
 വാമേതരഃ സംശയമസ്യ ബാഹുഃ
 കേയുരബന്ധോച്ഛ്വസിതൈർന്നനോദ.

59. അനന്തരം തവണക്കാരി ദേവതൃപ്തനായ നാഗപുരരാജാവിന്റെ സമീപത്തു ചെന്നിട്ട് "ചകോരലോചനേ! ഇങ്ങോട്ടു നോക്കൂ" എന്നു തുടങ്ങിവെച്ചിട്ടു ഭോജരാജകുമാരിയോടു പറഞ്ഞു.
60. തോളിൽ മുത്തുകൊണ്ടു നിർമ്മിച്ച നീണ്ടമാല ചാത്തി രക്തചന്ദനം കൊണ്ടു കുറിക്കുട്ടണിഞ്ഞിട്ടുള്ള ഈ പാണ്ഡ്യരാജാവു, അരുവിയോടുകൂടിയതും ഇളംവെയിൽതട്ടി സാനപ്രദേശം ചുവന്നതുമായ പശ്ചിമരാജാവിനെ പ്പോലെ ശോഭിക്കുന്നു.
61. വിന്ധ്യപർവ്വതത്തെ അടക്കി നിൽക്കുകയും കടൽവെള്ളം മുഴുവനും ആ ചമിച്ചു പിന്നിട്ടു പുറത്തുവിടുകയും ചെയ്തു അഗസ്ത്യമഹർഷി സന്തോഷിച്ചു. അഗസ്ത്യമഹർഷി അഭയമസ്സാനത്താൽ ആർദ്രമായ ശരീരത്തോടുകൂടിയ ഇദ്ദേഹത്തോടു സുസ്സാനകൾ പോലിക്കാറുണ്ട്.
62. ശിവനിൽനിന്നു അപൂർവ്വമായ അസ്രം നേടിയിട്ടുള്ള ഇദ്ദേഹം ജനസ്ഥാനത്തെ ആക്രമിച്ചാലോ എന്ന ഭയം നിമിത്തം (ഇദ്ദേഹത്തോടു) സന്ധിചെയ്തിട്ടാണ് പണ്ടു രാവണൻ ഇത്രുലോകം ജയിക്കുവാൻ പുറപ്പെട്ടതു്.
63. ശ്രേഷ്ഠമായ വംശത്തിൽ ജനിച്ച ഇദ്ദേഹത്താൽ വിധിപോലെ വിവാഹം ചെയ്യപ്പെട്ടിട്ടു് നീ, മഹനീയമായ ഭൂമിയെന്നപോലെ, രത്നങ്ങൾ പൂണ്ടു സമുദ്രമാകുന്ന അരഞ്ഞാണിണിഞ്ഞ തെക്കേ ദിക്കിന്റെ സപത്നിയായിത്തീരുക.
64. വെറിലെക്കൊടികൾ പടർന്നുകയറുന്ന കവുങ്ങുകളോടും ഏലവള്ളികൾ ആലിംഗനം ചെയ്യുന്ന ചന്ദനവൃക്ഷങ്ങളോടുകൂടിയതും തമാലവൃക്ഷങ്ങളുടെ ഇലകളാകുന്ന വിരിപ്പുള്ളതുമായ മലയപശ്ചാത്തപ്രദേശങ്ങളിൽ വീണ്ടും വീണ്ടും രമിക്കുവാൻ പ്രസാദിച്ചാലും.
65. ഈ രാജാവു കരിംകുവളപ്പുവുപോലെ കറുത്ത ശരീരത്തോടുകൂടിയവനാണ്. നീ ഗോരോചനംപോലെ മഞ്ഞനിറമുള്ള മെയ്യോടുകൂടിയവളാണ്. നിങ്ങളുടെ യോജിപ്പു്, മേഘവും മിന്നലുമെന്നപോലെ അന്യോന്യം ശോഭ വർദ്ധിപ്പിക്കുമാറാകട്ടെ.
66. അവളുടെ ഉപദേശത്തിന്നു വിദർഭനാഥന്റെ സഹോദരിയുടെ മനസ്സിൽ, നക്ഷത്രനാഥന്റെ (ചന്ദ്രന്റെ) രശ്മികൾ സൂര്യനെ കാണാത്തതിനാൽ കൂമ്പിനില്ക്കുന്ന താമരപ്പൂവിലെന്നപോലെ പഴുതു കിട്ടിയില്ല.
67. ഭർത്താവിനെ തിരഞ്ഞെടുക്കുവാൻ മുതിർന്ന അവൾ രാത്രിയിൽ സഞ്ചരിക്കുന്ന ദീപശിഖയെന്നപോലെ പിന്നിട്ടു കടന്നുപോയ ഓരോ രാജാവും രാജവിമിയിലെ മാളികയെന്നപോലെ വിവർണ്ണ പ്രാപിച്ചു.
68. അവൾ അരികിൽ വന്നപ്പോൾ രാജാവിന്റെ പത്രൻ 'എന്നെ വരികുമോ ഇല്ലയോ'! എന്നു വ്യാകുലചിത്തനായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സംശയത്തെ വലഞ്ഞെക്കയും, തോരവള കെട്ടുന്ന സ്ഥലത്തെ തുടിച്ചുകൾ കൊണ്ടു തീർത്തുകൊടുത്തു.

- 69 തം പ്രാപ്യ സർവ്വാവയവാനവദ്യം
വ്യാവർത്തതാന്യോപഗമാൽ കമാരി
ന ഹി പ്രഹുല്പം സഹകാരമേത്യ
വൃക്ഷാന്തരം കരംക്ഷതി ഷരംപദാളീ.
- 70 തസ്മിൻ സമാവേശിതചിത്തവൃത്തി-
മിന്ദുപ്രഭാമിന്ദുമതീമവേക്ഷ്യ
പ്രപക്രമേ വക്ത്രമനക്രമജ്ഞാ
സവിസ്തരം വാക്യമിദം സുനന്ദാ.
- 71 “ഇക്ഷ്വകവംശ്യഃ കകദം നൃപാണാം
കകൽസ്ഥ ഇത്യാഹിതലക്ഷണോഭൂൽ
കാകൽസ്ഥശബ്ദം യത ഉന്നതേച്ഛാഃ
ശ്ലാഘ്യം ദധത്യന്തരകോസലേന്ദ്രാഃ.
- 72 മഹേന്ദ്രമാസ്ഥായ മഹോക്ഷരൂപം
യഃ സംയതി പ്രാപ്തപിനാകിലീലഃ
ചകാര ബാണൈരസുരാംഗനാനാം
ഗണ്ഡസ്ഥലീഃ പ്രോഷിതപത്രലേഖാഃ.
- 73 ഐരാവതാസ്സാലനവിദ്രുമം യഃ
സംഘട്ടയന്നംഗദമംഗഭേന
ഉപേയുഷഃ സ്വാമപി മുന്തിമഗ്ര്യാ
മദ്ധാസനം ഗോത്രഭീഭോധിതജ്ഞൗ.
- 74 ജാതഃ കലേ തസ്യ കിലോൽകീർത്തിഃ
കലപ്രദീപോ നൃപതിദ്വിലീപഃ
അതിഷ്ടദേകോനശതക്രതുപേ
ശക്രാഭ്യസുയാവിനിവൃത്തയേ യഃ.
- 75 യസ്മിൻ മഹീം ശാസതി വാണിനീനാം
നിദ്രാം വിഹാരാർദ്ധപഥേ ഗതാനാം
വാത്സോപി നാസ്രംസയദംശുകാനി
കോ ലംബയേദാഹരണായ ഹസ്തം.
- 76 പുത്രോ രഘുസ്തസ്യ പദം പ്രശാസ്തി
മഹാക്രതോർവിശ്വജിതഃ പ്രയോക്താ
ചതുർദ്വിഗാവജിതസംഭൃതാം യോ
മുൽപാത്രശേഷാമകരോദപിഭൃതിം.
- 77 ആരൂഢമദ്വിനദധീൻ പ്രതീണ്ണം
ഭുജംഗമാനാം വസതിം പ്രവിഷ്ടം
ഊർദ്ധ്വം ഗതം യസ്യ ന ചാനബന്ധി
യശഃ പരിച്ഛേതുമിച്ഛത്തയാലം.
- 78 അസൗ കമാരസ്തമജോന്മജാത-
സ്രീവിഷ്ടപസ്യേവ പതിം ജയന്തഃ
ഗുഹ്വീം ധൂരം യോ ഭുവനസ്യ പിത്രാ
ധുര്യേണ ദമ്യഃ സദൃശം ബിഭേന്തി.

69. എല്ലാ അവയവങ്ങളിലും കുറം തീർന്നവനായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമീപത്തു് എത്തിയതോടെ ആ കുമാരി ഇനി മറ്റൊരാളുടെ അടുക്കലേക്കു പോകേണ്ടതില്ലെന്നു തീർച്ചയാക്കി. വണ്ടിനിന്നു പുറത്തുവന്ന തേന്മാവിൽ ചെന്നാൽപ്പിന്നെ മറ്റൊരു വൃക്ഷത്തെ ആശ്രയിക്കുവാനില്ലല്ലോ.
70. ചന്ദ്രപ്രഭുവേണ്ട ഇന്ദുമതി അദ്ദേഹത്തിൽ മനസ്സിനെ അർപ്പിച്ചു കഴിഞ്ഞു എന്നു കണ്ടുനന്ദിപ്പോലായിട്ടു്, കാര്യങ്ങൾ ക്രമത്തിൽ പറയാനില്ലാത്ത സുന്ദര വിസ്തരിച്ചു് ഇങ്ങനെ പറയുവാൻ തുടങ്ങി.
71. ഇക്ഷ്വാകുകുലത്തിൽ രാജാക്കന്മാരിൽ പ്രമുഖനായി ലക്ഷണങ്ങൾ തികഞ്ഞ കുങ്കൽസമനെന്നൊരാൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നാണു് മഹാശയന്മാരായ ഉത്തരകോസലരാജാക്കന്മാർക്കു് ശ്ലാഘനീയമായ കാകൽസ്ഥനെന്ന പേർ കിട്ടിയതു്.
72. അദ്ദേഹം വലിയ കാളയുടെ രൂപമെടുത്ത ദേവേന്ദ്രന്റെ പുറത്തു കയറി ശിവനെപ്പോലെ യുദ്ധത്തിൽ അമ്പകളെക്കൊണ്ടു് അസുരസ്രികളുടെ കവീരന്തടങ്ങളെ പത്തിക്കുറിക്കുന്നതാക്കിത്തീർത്തു്.
73. (അസുരവിജയാനന്തരം) ശ്രേഷ്ഠമായ തന്റെ യഥാർത്ഥരൂപംതന്നെ അവലംബിച്ച ഇന്ദ്രന്റെ ഐരാവതത്തെത്തെളിച്ചുഴഞ്ഞ തോരവളമേൽ (സ്വന്തം) തോരവള മുട്ടിച്ചുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം അദ്ധ്വാനത്തിലിരിക്കുകയുംചെയ്തു.
74. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വംശത്തിൽ വർദ്ധിച്ച കീർത്തിയോടുകൂടിയ, വംശത്തിന്നു ഭീപമായ ഭിലിപനെന്ന രാജാവു് ജനിച്ചു. അദ്ദേഹം ഇന്ദ്രന്റെ അസുര ഭരിതവാക്കൻവേണ്ടി ഒരു കറയെ നൂറുവാഗംചെയ്തതിനി.
75. അദ്ദേഹം രാജ്യം ഭരിച്ചിരുന്ന കാലത്തു കളി കഴിഞ്ഞു മാർഗ്ഗമധ്യത്തിൽ കിടന്നുറങ്ങിപ്പോയ നന്തകികളുടെ വസ്ത്രങ്ങൾ കാരറ്റുപോലും പലിപ്പിച്ചിരുന്നില്ല. അതു് അഴിക്കുവാൻവേണ്ടി പിന്നെ ആരാണു് കൈനീട്ടുക?
76. പുത്രനായ രാജുവാണു് (ഇപ്പോൾ) അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്ഥാനത്തു വാഴുന്നതു്. വിശ്വജിതെന്ന മഹായുദ്ധം അനുഷ്ഠിച്ച അദ്ദേഹം നാലു ദിക്കിൽനിന്നും സമ്പാദിച്ചുകൊണ്ടുവന്ന ധനത്തിൽ മൺപാത്രമേ ബാക്കിയുള്ളൂ എന്നാക്കി.
77. പദ്മങ്ങളിൽ കയറിയതും സമുദ്രങ്ങളെ തരണംചെയ്തതും നാർപ്പത്താൻമാരുടെ വാസസ്ഥലത്തിൽ (പാതാളത്തിൽ) ചെന്നതും മുക്കുളിലോട്ടു യർന്നതും തുടർന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതുമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീർത്തി ഇത്രയെന്നു കണക്കാക്കുവാൻ വയ്യ.
78. ദേവേന്ദ്രൻ ജയത്തനെന്നപോലെ, അദ്ദേഹത്തിന്നു ജനിച്ച കുമാരനാണു് ഈ അജൻ. നവയുവാവായ ഇദ്ദേഹം ഭരണപരിചയം വന്ന അച്ഛനോടൊപ്പം ലോകത്തിന്റെ കനത്ത ഭാരം വഹിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

- 79 കലേന കാന്ത്യാ വയസാ നവേന
ഗുണൈശ്ച തൈസ്തൈർവിനയപ്രധാനൈഃ
തപമാത്മനസ്തല്യമമം വൃണീഷ്യ
രത്നം സമാഗച്ഛതു കാഞ്ചനേന."
- 80 തതഃ സുനന്ദാവചനാവസാനേ
ലജ്ജാം തന്തൃത്യ നരേന്ദ്രകന്യാ
ദൃഷ്ട്വാ പ്രസാദാമലയാ കമാരം
പ്രത്യഗ്രഹീത് സംവരണസ്രജേവ.
- 81 സാ യൂനി തസ്തിന്നഭിലാഷബന്ധം
ശശാക ശാലീനതയാ ന വക്ത്രം
രോമാഞ്ചലക്ഷ്യേണ സ ഗാന്ത്രയഷ്ടിം
ഭിത്താം നിരക്രമദരോളകേശ്യാം.
- 82 തഥാഗതായാം പരിഹാസപൂർവ്വം
സഖ്യം സഖീ വേത്രദോബഭാഷേ
'ആര്യേ! പ്രജാമോഘന്യത'ഇത്യമൈനാം
വധൂരസ്യയാകുടിലം ദേർശ.
- 83 സാ ചുണ്ണഗൌരം രാലനന്ദനസ്യ
ധാത്രികരാഭ്യം കരഭോപമോരൂഃ
ആസജ്ജയാമാസ യഥാപ്രദേശം
കണ്ഠേ ഗുണം മുത്തമിവാന്തരാഗം.
- 84 തയാ സ്രജാ മംഗളപുഷ്പമയ്യാ
വിശാലവക്ഷസ്ഥലലംബയാ സഃ
അമംസ്ത കണ്ഠാർപ്പിതബാഹുപാശാം
വിദർഭരാജാവരജാം വരേണ്യഃ.
- 85 "ശശിനമുപഗതേയം കൌമുദീ മോലമുക്തം
ജലനിധിമനുരൂപം ജഹ്നുരകന്യാവതീർണ്ണം"
ഇതി സമഗുണയോഗപ്രീതയസ്തത്ര പൌരാഃ
ശ്രവണകുട നൃപാണാമേകവാക്യം വിവവ്രുഃ.
- 86 പ്രമുദിതവരപക്ഷമേകതസ്തൽ
ക്ഷിതിപതിമണ്ഡലമന്യതോ വിതാനം
ഉഷസി സര ഇവ പ്രഹൃല്യപത്നം
കമുദവനപ്രതിപന്നനിദ്രമാസിൽ.

ഇതി ഷഷഃ സർഗ്ഗഃ

സപതമഃ സഗ്ഗഃ

- 1 അഥോപയന്ത്രോ സദൃശേന യുക്താം
സ്തന്ദന സാക്ഷാദിവ ദേവസേനാം
സ്വസാരമാദായ വിദർഭനാഥഃ
പുരപ്രവേശാഭിമുഖോ ബഭ്രുവ.

79. കലംകൊണ്ടും സൈന്യംകൊണ്ടും നവയൗവനംകൊണ്ടും വിനയം കൃതമായ അതാതു ഗുണങ്ങളെക്കൊണ്ടും തനിയ്ക്കുനരൂപനായ ഇദ്ദേഹത്തെ നീ സ്വീകരിച്ചാലും. രത്നം സ്വണ്ണത്തോടു ചേരട്ടെ.
80. സുനന്ദ പറഞ്ഞവസാനിപ്പിച്ചതോടെ രാജകുമാരി ലജ്ജയെ അല്പം കുറച്ചിട്ട് തെളിഞ്ഞു മീന്നുന്ന നോട്ടംകൊണ്ട്, വരണമാല്യംകൊണ്ടെന്ന പോലെ കമാരനെ സ്വീകരിച്ചു.
81. അവൾ ശാലീനതകൊണ്ട് യുവാവായ അദ്ദേഹത്തിലുള്ളവായ അഭിലാഷബന്ധത്തെ പറയുവാൻ ശക്തയായില്ല. അതു (അഭിലാഷബന്ധം), പുരുഷൻ വാർകൃന്തലുള്ള അവളുടെ ദേഹത്തെ പിളർന്നു രോമാഞ്ചരൂപത്തിൽ പുറത്തുപോടി.
82. സഖി ആ സ്ഥിതിയിൽ നിലക്കുമ്പോൾ തോഴിയായ വേരൂ വതി 'ആര്യേ ഇനി വേറൊരിടത്തേക്കു പോവാം' എന്നു കളിയാക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു. അപ്പോൾ കുമാരി ഇവളെ ഹൃദയോടുകൂടി ഒളി കണ്ണിട്ടു നോക്കി.
83. സുന്ദരിയായ അവൾ രാജപുത്രന്റെ കഴുത്തിൽ മംഗളപ്പൂണ്ണം പുരണ്ടു മഞ്ഞനിറം പൂണ്ട മാലയെ മുത്തിമത്തായ അനുരാഗത്തെ എന്നപോലെ ധാത്രിയുടെ കൈകൾകൊണ്ടു ശരിയായ സ്ഥാനത്തു ചാർത്തിച്ചു.
84. വരണാർഹനായ അദ്ദേഹം, മംഗളപുഷ്പങ്ങൾകൊണ്ടു കെട്ടിയതും വിശാലമായ മാറിടത്തിൽ തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്നതുമായ ആ മാലകൊണ്ടു വൈഭവത്തിന്റെ സഹോദരി (തന്റെ) കഴുത്തിൽ കൈവല്ലിയണച്ചതായി വിചാരിച്ചു.
85. "വെണ്ണിലാവു കാർമ്മാലങ്ങളൊഴിഞ്ഞു പൂണ്ണചന്ദ്രനെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു. ഗംഗ അനുരൂപമായ സമുദ്രത്തെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു" എന്നിങ്ങനെ തുല്യഗുണമുള്ള ആ രണ്ടു പേരുടേയും യോജിപ്പിൽ സന്തോഷിച്ച പൌരന്മാർ രാജാക്കന്മാരുടെ ചെവികൾക്കു് അസഹ്യമായ ഒരേ വാക്യം ഉൽഫോഷിച്ചു.
86. ഒരു ഭാഗത്തു സന്തുഷ്ടരായ വരപക്ഷക്കാരോടുകൂടിയതും മറേറ ഭാഗത്തു ശൂന്യവുമായ ആ രാജസഭസ്സു്, പ്രഭാതത്തിൽ വികസിച്ച താമരപ്പൂക്കളോടും കൂമ്പിയിറങ്ങിയ ആമ്പലുകളോടുംകൂടിയ സാസ്സുപോലായിത്തീർന്നു.

ആറാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

ഏഴാം സർഗ്ഗം

1. അതിനുശേഷം വിദർഭരാജാവു, സുബ്രഹ്മണ്യനോടു ചേർന്നു സർക്കുമാൽ ദേവസേനയെ എന്നപോലെ അനുരൂപനായ വരനോടു കൂടിചേർന്ന സഹോദരിയെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പുരുത്തിൽ പ്രവേശിക്കുവാൻ ഒരുങ്ങി.

- 2 സേനാനിവേശാൻ പൃഥ്വിവീക്ഷിതോപി
ജഗ്ദ്ദർവ്വിഭാതഗ്രഹമന്ദഭാസഃ
ഭോജ്യം പ്രതി വ്യർത്ഥനോരഥത്വം-
ദൃഢേഷു വേഷേഷുച സാഭ്യസുതഃ.
- 3 സാന്നിധ്യയോഗാൽ കില തത്ര ശ്ചയാഃ
സ്വയംവരക്ഷോഭേതാമഭാവഃ
കാകൽസ്ഥമുദ്രിശ്യ സമത്സരോപി
ശശാമ തേന ക്ഷിതിപാലലോകഃ.
- 4 താവൽ പ്രകീർണ്ണഭിന്നവോപചാര-
മിദ്രായുധദ്യോതിതതോരണാങ്കം
വരഃ സ വധാ സഹ രാജമാർഗ്ഗം
പ്രാപ ധ്വജച്ഛായനിവാരിതോഷ്ണം.
- 5 തതസ്തദാലോകനൽപരാണാം
സൗധേഷു ചാമീകരജാലവത്സു
ബഭ്രുവരിതം പരസുന്ദരീണാം
ത്യക്താന്യകാര്യാണി വിചേഷിതാനി.
- 6 ആലോകമാഗ്നം സഹസാ വ്രജന്ത്യാ
കയാചിദഭേഷ്ണവാനന്തമാല്യഃ
ബന്ധു ന സംഭാവിത ഏവ താവൽ
കരേണ തലോപി ച കേശപാശഃ.
- 7 പ്രസാധികാലംബിതമഗ്രപാദ-
മാക്ഷിപ്യ കാചിദ് ഭവരാഗമേവ
ഉത്സൃജ്യലീലാഗതിരാ ഗവാക്ഷാ-
ലലക്തകാങ്കം പദവിം തതാന.
- 8 വിലോചനം ഭക്ഷിണമഞ്ജനേന
സംഭാവ്യ തചഞ്ചിതവാമനേത്രാ
തഥൈവ വന്തായനസന്നികർഷം
യയൗ ശലംകാമപരം വഹന്തി.
- 9 ജാലാന്തരപ്രേഷിതദൃഷ്ടിരന്യോ
പ്രസ്ഥാനഭിന്നാം ന ബബന്ധ നീവി.
നരഭിപ്രവിഷ്ഠഭരണപ്രഭേണ
ഹസ്തേന തസ്ഥാവവലംബ്യ വാസഃ.
- 10 അലംബിതം സത്വരമുത്ഥിതായാഃ
പദേ പദേ ദർന്നിമിതേ ഗളന്തീ
കന്യാശ്ചിദാസീദൃശനം തദാനി-
മംഗുഷ്ഠമുലാപ്തിതസൂത്രശേഷം.
- 11 താസാം മുഖൈരസവഗന്ധഗർഭൈർ-
വ്യംഘ്രന്തരാഃ സാദ്രകരൂഹലാനാം
വിലോലനേത്രഭ്രമരൈർഗ്ഗവാക്ഷാഃ
സഹസ്രപത്രാഭരണാ ഇവംസൻ.

2. ഭൂപാലകന്മാരും പ്രഭാതത്തിലെ ഗ്രഹങ്ങളെപ്പോലെ പ്രകാശം കുറഞ്ഞു ഭോജരാജകന്യകയെച്ചൊല്ലിയുള്ള അഭിലാഷം വെറുതെയായതുകൊണ്ടു (അവരവരുടെ) രൂപങ്ങളിലും വേഷങ്ങളിലും വെറുപ്പുണ്ടു തങ്ങളുടെ സേനാനിവേശങ്ങളിലേക്കു പോയി.

3. അവിടെ ശചീദേവിയുടെ സാന്നിധ്യമുണ്ടായിരുന്നതിനാലാണു പോൽ വിവാഹത്തിനു വിഘ്നമുണ്ടാക്കുന്നവർ ഉണ്ടായില്ല. കൗകൽസ്ഥനോടു മത്സരബുദ്ധിയുള്ളവരായിരുന്നുവെങ്കിലും രാജാക്കന്മാർ അതുനിമിത്തം (ശചീയുടെ സാന്നിധ്യനിമിത്തം) ശാന്തന്മാരായി.

4. അപ്പോൾ ആ വരൻ വധുസമേതം പുതിയ ഉപചാരങ്ങൾ നിരന്നിട്ടുള്ളതും മഴവില്ലുപോലെ ശോഭിക്കുന്ന തോരണങ്ങളോടുകൂടിയതും കൊടിക്കൂറുകളുടെ നിഴലുകളാൽ ചൂടു തടുക്കപ്പെട്ടതുമായ രാജവിമിയിയെ പ്രാപിച്ചു.

5. അപ്പോൾ സ്വപ്നമയമായ ജനലുകളോടുകൂടിയ മാളികകളിൽ അദ്ദേഹത്തെ കാണുവാൻ തീടക്കപ്പെട്ടു മറ്റു പ്രവൃത്തികളെല്ലാം ഉപേക്ഷിച്ചു പുരസ്ത്രീകളുടെയിടയിൽ ഇപ്രകാരമുള്ള പ്രവൃത്തികൾ ഉളവാവി.

6. കാണുന്നുള്ള വഴിയിലേക്കു വേഗത്തിൽ പോകുന്ന ഒരു സ്ത്രീ കെട്ടഴിഞ്ഞു മാല താഴെ വീണുപോയ തലമുടി കൈകൊണ്ടു തെക്കിപ്പിടിച്ചുവെങ്കിലും അതപ്പോൾ കെട്ടിവെണ്ണാനുള്ള വിചാരംപോലും അവൾക്കുണ്ടായില്ല.

7. ഒരുവൾ, അണിയിക്കുന്ന തോഴി പിടിച്ചിരുന്ന മുൻകാലടി, അരക്കു ചാരയഞ്ഞിരിക്കെത്തന്നെ വലിച്ചെടുത്തു സലീലഗമനം ഉപേക്ഷിച്ചു ജനാലവരെയുള്ള മാറ്റത്തെ അരക്കുചാറു പതിഞ്ഞതാക്കിത്തീർത്തു.

8. മറ്റൊരു സ്ത്രീ വലത്തേക്കണ്ണിൽ മഷിയെഴുതി ഇടത്തേക്കണ്ണിൽ അതെഴുതാതെ അതേപടി മഷിക്കോലും ഏന്തിക്കൊണ്ടു ജനലിന്റെ സമീപത്തേക്കു പോയി.

9. ജനൽപ്പുഴുതിലൂടെ കണ്ണുകളയച്ചു മറ്റൊരുവൾ പുറപ്പെട്ട സമയത്തു കത്തഴിഞ്ഞ മടിക്കുത്തു ബന്ധിച്ചില്ല. ആരേണത്തിന്റെ (വളയുടെ) ശോഭനാഭിയിൽ തട്ടുമാറു കൈകൊണ്ടു വസ്ത്രം പിടിച്ചുനിന്നു.

10. പെട്ടെന്ന് ഏഴന്നേറു മറ്റൊരുവളുടെ പകുതി കോർത്ത അർത്താൺ ഓരോ അടിവെപ്പിലും (മണികൾ) ഉരറിയുരിവീണിട്ട് അപ്പോൾ (ജനാലയ്ക്കുവെത്തിയപ്പോഴേക്കു) പെരുവിരലിന്റെ കടയ്ക്കൽ കെട്ടിയ ചരടുമാത്രം അവശേഷിച്ചു.

11. കരുഹലം വർദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള അവരുടെ, ആസവത്തിന്റെ വാസനയുള്ളവയും ചലിക്കുന്ന വണ്ടുകളെപ്പോലുള്ള കണ്ണുകളോടുകൂടിയവയുമായ മുഖങ്ങളെക്കൊണ്ടു പഴുതടഞ്ഞ ജനലുകൾ, താമരപ്പൂക്കളെക്കൊണ്ടുലങ്കരിച്ചു പോലെയായിത്തീർന്നു.

- 12 തം രാഘവം ദൃഷ്ടിഭിരപിബന്ത്യോ
നാര്യോ ന ജഗ്ദ്വിഷയന്തരാണി
തഥാ ഹി ശേഷേന്ദ്രിയവൃത്തിരാസാ.
സർവാത്മനം ചക്ഷുരിവ പ്രവിഷ്യം.
- 13 "സ്ഥാനേ വൃതാ ഭൂപതിഭിഃ പരോക്ഷൈഃ
സ്വയംവരം സാധുമമംസ്ത ഭോജ്യം
പത്മേവ നാരായണമന്യഥാസൌ
ലഭേതേ കാന്തം കഥമാത്മതുല്യം.
- 14 പരസ്വരേണ സ്തപ്തഹണീയശോഭം
ന ചേദിദം ദ്വന്ദ്വമയോജയിഷ്യൽ
അസ്മിൻ ദ്വയേ രൂപവിധാനയതഃ
പത്യഃ പ്രജാനാം വിതഥോദ്ഭവിഷ്യൽ.
- 15 രതിസ്തസ്മൈ നൃനമിമാവഭൂതാം
രാജ്ഞാം സഹസ്രേഷു തഥാഹി ബാലാ
ഗതേയമാത്മപ്രതിരൂപമേവ
മനോ ഹി ജന്മാന്തരസംഗതിജ്ഞം."
- 16 ഇത്യൽഗതഃ പൌരവധുമുഖേഭ്യഃ
ശൃംഗൻ കഥാഃ ശ്രോത്രസുഖാഃ കഥാരഃ
ഉത്താസിതം മംഗളസംചിയാഭിഃ
സംബന്ധിനഃ സത്ഥ സമാസസാദ.
- 17 തത്ത്വോവതീര്യാശു കരേണകായഃ
സ ക്രമരൂപേശ്വരദത്തഹസ്തഃ
വൈദർഭീഭിഷ്ടമഥോ വിവേശ
നാരീമനാംസീവ ചതുഷ്കമന്തഃ.
- 18 മഹാർഹസിംഹാസനസംസ്ഥിതോഽസൌ
സരത്ഥമുല്യം മധുപക്മിശ്രം
ഭോജോപനീതം ച ഭക്തലയുഗ്ഗമം
ജഗ്രാഹ സാർധം വനിതാകടാക്ഷൈഃ.
- 19 ഭക്തലവാംസാഃ സ വധുസമീപം
നിന്ത്യേ വിനീതൈരവരോധരക്ഷൈഃ
വേലാസകാശം സ്തപ്തമേനരാജിർ-
നവൈരുദന്വാനിവ ചരൂപാദൈഃ.
- 20 തത്രാച്ഛിതോ ഭോജപതേഃ പുരോധാ
ഹൃതാംഗിമാജ്യംഭിഭിരഗ്നികല്പഃ
തഥേവ ചാധായ വിവാഹസാക്ഷേ
വധുവൗതേ സംഗമയാഞ്ചകാര.
- 21 ഹസ്തേന ഹസ്തം പരിഗൃഹ്യ വധവാഃ
സ രാജസുതഃ സുതാം ബഭോസേ
അനന്തരാശോകലതാപ്രവാളം
പ്രാപ്യേവ പുതഃ പ്രതിപല്യവേന.

12. അജനെ കണ്ണുകൾകൊണ്ടു നകരുന്ന ആ സ്രീകൾ മറ്റു കാര്യങ്ങളൊന്നും അറിഞ്ഞതേയില്ല. ഇവരുടെ മറുനിയപ്രവൃത്തികളെല്ലാംകൂടി പക്ഷുരിനിയത്തിൽ പ്രവേശിച്ചുപോയോ എന്നു തോന്നി.

13. "നേരിട്ടുകൊണ്ടാതെ രാജാക്കന്മാരാൽ (ദൂതൻവഴി) വരികപ്പെട്ട ഭോജകന്യക സ്വയംവരമാണ് നല്ലതെന്നു കരുതിയതു നന്നായി. അല്ലെങ്കിൽ ലക്ഷ്മിക്കു വിഷ്ണുവിനെ എന്നപോലെ ഇവൾക്കു അനുരൂപനായ ഭർത്താവിനെ എങ്ങനെ ലഭിക്കും?

14. കൊതിയുത്തക്ക ഭംഗിയുള്ള ഈ രണ്ടുപേരെ അന്യോന്യം കൂട്ടിച്ചേർത്തില്ലായിരുന്നുവെങ്കിൽ ഈ രണ്ടുപേരിൽ സൗന്ദര്യമുണ്ടാക്കുവാൻ ബ്രഹ്മാവു ചെയ്ത ശ്രമം വെറുതെയായിപ്പോയേനെ.

15. ഇവർ തീർച്ചയായിട്ടും രതിയും സുരനുമായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടാണ് ഈ ബാലിക ആയിരമായിരം രാജാക്കന്മാരുടെ ഇടയിൽനിന്നും തനിക്കനുരൂപനായ ഇദ്ദേഹത്തെ പ്രാപിച്ചത്. മനസ്സ് പൂർണ്ണബന്ധങ്ങളെ അറിയുന്നതാണല്ലോ."

16. ഇപ്രകാരം പുരസ്ത്രീകളുടെ മുഖത്തുനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന ശ്രവണമധുരങ്ങളായ സംഭാഷണങ്ങൾ കേട്ടുകൊണ്ടു കമാരൻ മംഗളവസ്തുക്കൾകൊണ്ടു പ്രകാശമാനമാക്കിയ ബന്ധുഗൃഹത്തിൽ എത്തിച്ചേർന്നു.

17. പിന്നീട് അദ്ദേഹം പിടിയാനപ്പറത്തുനിന്നു വേഗത്തിൽ ഇറങ്ങിയിട്ടു കാമരൂപേശ്വരന്റെ കയ്യും പിടിച്ചുകൊണ്ടു വിദർഭനാഥനാൽ നിദ്ദേശിക്കപ്പെട്ട അകത്തെ നാലുകെട്ടിലേയ്ക്കു സ്രീകളുടെ മനസ്സിലേയ്ക്കെന്നപോലെ പ്രവേശിച്ചു.

18. അദ്ദേഹം മഹാർഹമായ സിംഹാസനത്തിലിരുന്ന് ഭോജരാജാവിനാൽ സമർപ്പിക്കപ്പെട്ട, രത്നവും മധുപപക്കവും അർഘ്യവും രണ്ടു വെളുത്ത പട്ടമെല്ലാം സ്രീകളുടെ കാടാക്ഷങ്ങളോടുകൂടി സ്വീകരിച്ചു.

19. വെള്ളപ്പുഴുത്ത അദ്ദേഹം വിനീതരായ അന്തഃപുരം കാവൽക്കാരാൽ വധുവിന്റെ അരികിലേക്കു്, തെളിഞ്ഞ നരപ്പരപ്പോടുകൂടിയ സമുദ്രപുതിയ ചന്ദ്രശാർമികളാൽ കരയുടെ അടുത്തേയ്ക്കെന്നപോലെ നയിക്കപ്പെട്ടു.

20. അവിടെ പൂജ്യനും അഗ്നിതുല്യനുമായ ഭോജരാജാവിന്റെ പുരോഹിതൻ നെയ്യു മുതലായവ അഗ്നിയിൽ ഹോമിച്ചതിനുശേഷം ആ അഗ്നിയെത്തന്നെ വിവാഹസാക്ഷിയാക്കിക്കൊണ്ടു വധുവരന്മാരെ യോജിപ്പിച്ചു.

21. വധുവിന്റെ കയ്യിനെ (തന്റെ) കൈകൊണ്ടു ഗ്രഹിച്ച ആ രാജകമാരൻ സമീപത്തുനില്ക്കുന്ന അശോകവള്ളിയുടെ തളിരിനെ (തന്റെ) ഏതിർത്തളിർകൊണ്ടു പ്രാപിച്ചു തേന്മാവെന്നപോലെ ഏറ്റവും ശോഭിച്ചു.

- 22 ആസീദരഃ കണ്ടകീതപ്രകോഷഃ
സ്വിന്നാംഗുലിഃ സംവപുതേ കമാരീ
തസ്മിൻ ദായേ തൽക്ഷണമാത്മവൃത്തിഃ
സമം വിഭക്തേവ മനോഭവേന.
- 23 തയോരപാംഗപ്രവിസാരിതാനി
ക്രിയാസമാപത്തിനിവർത്തിതാനി
ഹ്രിയത്രണാമാനശിരേ മനോജ്ഞാ-
മന്യോന്യലോലാനി വിലോചനാനി.
- 24 പ്രക്ഷിണപ്രക്രമണാൽ കൃശാനോ-
രുദർച്ചിഷസ്തന്വിമുനം ചകരശേ
മേരോരുപാന്തേഷ്ഠിവ വർത്തമാന-
മന്യോന്യസംസക്തമഹസ്മിയാമം.
- 25 നിതംബഗുർവീ ഗുരുണാ പ്രയുക്താ
വധുർവിധാതുപ്രതിമേന തേന
ചകാര സാ മത്തചകോരനേത്രാ
ലജ്ജാവതീ ലാജവിസർഗ്ഗമഗ്നൗ.
- 26 ഹവിഃശമീപല്ലവലാജഗന്ധീ
പുണ്യഃ കൃശാനോരുദിയായ ധൂമഃ
കപോലസംസർപ്പിശിഖഃ സ തസ്യ
മുഹൂർത്തകണ്ഠോൽപലതാം പ്രപേദേ.
- 27 തദഞ്ജനകേദസമാകലാക്ഷം
പ്രമുനബീജാങ്കുരകണ്ണപൂരം
വധുരൂഖം പാടലഗണ്ഡലേഖ-
മാചാരധൂമഗ്രഹണാൽ ബഭ്രുവ.
- 28 തൌ സ്തോതകൈഞ്ചന്ദ്രസ്യമതാ ച രാജ്ഞാ
പുരസ്സിഭീശ്ച ക്രമശഃ പ്രയുക്തം
കന്യാകമാരൌ കനകാസനസ്ഥാ-
വാർദ്രാക്ഷതാരോപണമന്വഭൂതാം.
- 29 ഇതി സ്വസുർഭോജകലപ്രദീപഃ
സമ്പാദ്യ പാണിഗ്രഹണം സ രാജാ
മഹീപതിനാം പൂഥഗർഹണാത്ഥം
സമാഭിദേശാധിക്രതാനധിശ്രീഃ.
- 30 ലിംഗൈർമുദഃ സംവൃതവിക്രിയാസുതേ
ഹ്രദഃ പ്രസന്നാ ഇവ ഗുഹ്യനക്രാഃ
വൈദർഭോമന്ത്രോ യയുസ്തഭീയാം
പ്രത്യർപ്പ്യ പൂജാമുപഭോച്ഛലേന.
- 31 സ രാജലോകഃ കൃതപൂർവ്വസംവി-
ഭാരംഭസീദ്ധൗ സമയോപലഭ്യം
ആദാസ്യമാനഃ പ്രമദാമിഷം ത-
ദാപൂത്യ പന്ഥാനമജസ്യ തത്സമൗ,

22. വരൻ കൈത്തണ്ടയിൽ രോമാഞ്ചംകൊണ്ടു. കമാരി വിരലുകളിൽ വിയർപ്പു പൂണ്ടു. ആ സമയത്തു് ആ രണ്ടുപേരിൽ കാമദേവനാൽ തന്റെ പ്രവൃത്തി സമമായി ഭാഗിക്കപ്പെട്ടതുപോലായി.
23. പരസ്പരം കൊതിപ്പൂണ്ടു കതിക്കുന്ന അവരുടെ നോട്ടങ്ങൾ കട കണ്ണിലൂടെ നീട്ടിയും തമ്മിൽ ചേരുമ്പോൾ പിന്തിരിയപ്പെട്ടു മനോഹരമായ ലജ്ജാസങ്കോചം അനുഭവിച്ചു.
24. ആ വധുവരന്മാർ കത്തിജ്വലിക്കുന്ന അഗ്നിയെ പ്രക്ഷിണം വെക്കുമ്പോൾ മഹാമേരുപർവ്വതത്തിന്റെ പാർശ്വങ്ങളിൽ പരസ്പരം തൊട്ടുതമ്മി ചുറ്റി നടക്കുന്ന രാപ്പകലുകളെന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.
25. കനത്ത നിതംബത്തോടും മദിച്ച പകോരത്തിന്റേതുപോലുള്ള കണ്ണുകളോടുംകൂടിയ ആ വധു ലജ്ജയോടുകൂടി ബ്രഹ്മാവിനു സമനായ ആ ഗുരുവിന്റെ നിദ്ദേശമനുസരിച്ചു് അഗ്നിയിൽ മലർ അർപ്പിച്ചു.
26. നെയ്യ്, ശമീപുഷ്പത്തളിർ, മലർ എന്നിവയുടെ വാസന പൂണ്ടു പൂണുമായ പുക അഗ്നിയിൽനിന്നുയർന്നു. (അവളുടെ) കവിഠത്തടങ്ങളിൽ തട്ടിയ അതു് അവൾക്കു് അല്പനേരത്തേക്കു കണ്ണോൽപ്പലമായിച്ചമഞ്ഞു.
27. ആപാരത്തിനനുസരിച്ചുള്ള പുകകൊള്ളലാൽ ആ വധുവിന്റെ മുഖം മിഷിയിലിഞ്ഞു കലങ്ങിയ കണ്ണുകളോടും വാടിയ ബീജാങ്കുരാവതംസത്തോടും തുടങ്ങിയ കവിഠത്തടങ്ങളോടും കൂടിയതായിത്തീർന്നു.
28. ആ വധുവരന്മാർ സ്വണ്ണസിംഹാസനത്തിലിരുന്നിട്ടു്, സ്നാതകന്മാർ, ബന്ധുക്കൾ, രാജാവു്, കുടുംബിനിമാർ, എന്നിവർ ക്രമപ്രകാരം അക്ഷതം (മഞ്ഞുവെള്ളത്തിൽ കതിർത്ത അരി) ശിരസ്സിൽ ഇടുന്നതോറു.
29. ഭോജരാജവംശത്തിനു ദീപമായി വളരെയധികം സമ്പത്തോടുകൂടിയ ആ രാജാവു് ഇപ്രകാരം സഹോദരിയുടെ വിവാഹം നടത്തിയതിനു ശേഷം രാജാക്കന്മാരെ പ്രത്യേകം സൽക്കരിപ്പാനായി ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരെ നിയോഗിച്ചു.
30. ഒളിവിൽ മുതലുകളുള്ള തെളിഞ്ഞ കയങ്ങളെന്നപോലെ അവർ സന്തോഷനാട്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു അകമേയുള്ള വിരോധം മറച്ചുവെച്ചു വിദർഭ രാജാവിന്റെ സൽക്കാരത്തെ ഉപഹാരവ്യാജേന തിരിച്ചുകൊടുത്തു വൈദർഭനോടു വിടവാങ്ങി പോയി.
31. ഉദ്ദേശ്യം സാധിക്കുവാൻ മുൻകൂട്ടിത്തന്നെ ഏർപ്പാടുകൾചെയ്തിട്ടു് ആ രാജസമൂഹം ആ സ്രീയാകുന്ന ഇര തക്കത്തിൽ തട്ടിയെടുക്കാൻ കരുതിക്കൊണ്ടു് അജന്റെ വഴി തടഞ്ഞുനിന്നു.

- 32 ഭന്താപി താവൽ ക്രമകൈശികാനാ-
 മനുഷ്ഠിതാനന്തരജാവിവാഹഃ
 സത്പാത്രരൂപാഹരണീകൃതശ്രീഃ
 പ്രാസ്ഥാപയദ്രാഘവമന്യഗാച്ഛ.
- 33 തിസ്രസ്രീലോകപ്രഥിതേന സാർദ്ധ-
 മജേന മാർഗ്ഗേ വസതീരുഷിതാ
 തസ്താദപാവർത്ത കണ്ഡിനേശഃ
 പർവാത്യയേ സോമ ഇവോഷ്ണരശ്മേഃ.
- 34 പ്രമന്യവഃ പ്രാഗപി കോസലേന്ദ്രേ
 പ്രത്യേകമാത്തസ്വതയാ ബഭ്രുവുഃ
 അതോ നൃപാശ്ചക്ഷമിരേ സമേതാഃ
 സ്മിരത്നലാഭം ന തദാത്മജസ്യ.
- 35 തമുദാഹന്തം പഥി ഭോജകന്യാം
 തരോധ രാജന്യഗണഃ സ ദൃഷ്ടഃ
 ബലിപ്രദിഷ്ടാം ശ്രീയമാദാദാനം
 ത്രൈവിക്രമം പാദമിവേന്ദ്രശതം.
- 36 തസ്യാഃ സ രക്ഷാത്മമനല്ലയോധ-
 മാദിശ്യ പിത്ര്യം സചിവം കമാരഃ
 പ്രത്യഗ്രഹിൽ പാർത്ഥിവവാഹിനീം താം
 ഭാഗീരഥീം ശോണ ഇവോത്തരംഗഃ.
- 37 പത്നീഃ പദാതിഃ രഥിനം രഥേശ-
 സ്തരംഗസാദീ തുരഗാധിരൂഡം
 യന്താ ഗജസ്യാഭ്യുപതൽ ഗജസ്ഥം
 തുല്യപ്രതിഭന്ദവി ബഭ്രുവ യുദ്ധം.
- 38 നദത്സ്യ തുര്യേഷാവിഭാവ്യവാചോ
 നോദീരയന്തി സ കലോപദേശാൻ
 ബാണാക്ഷരൈരേവ പരസ്പരസ്യ
 നാമോർജ്ജിതം ചാപഭൃതഃ ശശംസുഃ.
- 39 ഉത്ഥാപിതഃ സംയതി രേണരശൈഃ
 സാന്ദ്രീകൃതഃ സ്യന്ദനവംശചക്രൈഃ
 വിസ്താരിതഃ കഞ്ജരകണ്ഠതാളൈർ-
 നേത്രക്രമേണോപതരോധ സൂര്യം.
- 40 മത്സ്യധ്വജാ വായുവശാദിദീർഘൈർ-
 മുഖൈഃ പ്രവൃദ്ധധ്വജിനീരജാംസി
 ബഭ്രുഃ പിബന്തഃ പരമാർത്ഥമത്സ്യാഃ
 പര്യവിലാനീവ നവോദകാനി.
- 41 രഥോ രഥാംഗധ്വാനിനാ വിജഞ്ജേ
 വിലോലാലഞ്ചകപണിതേന നാഗഃ
 സ്വഭർത്തുനാമഗ്രഹണാൽ ബഭ്രുവ
 സാന്ദ്രേ രജസ്യാത്മപരാവബോധഃ.

32. അതേ സമയത്തു വിദർഭരാജാവും സഹോദരിയുടെ വിവാഹം നടത്തിച്ചു തന്റെ പദവിയൊത്തവണ്ണം സ്രീധനമായി സമ്പത്തും നൽകി അജനെ പുറപ്പെടുവിച്ചു. അനുഗമിക്കുകയും ചെയ്തു.
33. വിദർഭാധിപതി മൂന്നുലോകത്തിലും കീർത്തികേട്ട അജനോടു കൂടി വഴിയിൽ മൂന്നു രാത്രികൾ ഒപ്പം വസിച്ചതിനുശേഷം വാറു കഴിഞ്ഞാൽ ചന്ദ്രൻ സൂര്യനെയെന്നപോലെ, അദ്ദേഹത്തെ വിട്ടുപിരിഞ്ഞു പോയി.
34. രാജാക്കന്മാർ മുന്യതന്നെ (ജൈത്രയാത്രയിൽ) സമ്പത്തു പിടിച്ചെടുത്തതുകൊണ്ടു കോസലാധിപന്റെ നേരെ പ്രത്യേകം വിദ്വേഷമുള്ളവരായിരുന്നു. ആകയാൽ ഒന്നിച്ചുചേർന്ന അവർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനു സ്മിരണം കിട്ടിയതിനെ സഹിച്ചില്ല.
35. ഡംഭികളായ ആ രാജസമൂഹം ഭോജകന്മാരിലെ കൊണ്ടുപോകുന്ന അദ്ദേഹത്തെ, മഹാബലിദാനം ചെയ്തു സമ്പത്തു് അളന്നു വാങ്ങുന്ന വിഷ്ണുവിന്റെ പാദത്തെ പ്രഹ്ഠാദൻ എന്നപോലെ വഴിയ്ക്കുവെച്ചു തടഞ്ഞു.
36. ആ രാജകന്മാരൻ അവളെ രക്ഷിയ്ക്കുന്നതിനായി അച്ഛന്റെ ഒരു മന്ത്രിയെ കണ്ടു പടയാളികളോടു കൂടി ഏർപ്പെടുത്തിയിട്ട്, ഓളങ്ങൾ തല്ലുന്ന ശോണനദും ഗംഗാനദിയെ എന്നപോലെ ആ രാജസമൂഹത്തെ ചെറുത്തുചെന്നു.
37. കാലാലം കാലാലംപ്പടയേയും തേരാളി തേരാളിയേയും കതിരപ്പടയാളി കതിരപ്പടയാളിയേയും ആനപ്പടയാളി ആനപ്പടയാളിയേയും ഏതിരിട്ടുചെന്നു. ഇങ്ങിനെ കിടയൊത്ത യുദ്ധം നടന്നു.
38. പെരുമ്പറ മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനാൽ വാക്കുകളെ വ്യക്തമായി മനസ്സിലാക്കുവാൻ വയ്യായ്കയാൽ വില്ലാളികൾ കലനാമങ്ങളെ പറയുകയല്ല ചെയ്തതു്, അമ്പിന്മേലുള്ള അക്ഷരങ്ങൾ കൊണ്ടുതന്നെ ഊർജ്ജിതമായ പേർ തമ്മിൽ തമ്മിൽ പാഞ്ഞു.
39. യുദ്ധത്തിൽ കതിരുകളാൽ ഉയർത്തപ്പെട്ടു പൊടി തേരിന്റെ ചക്രങ്ങളാൽ തുർമ വരുത്തപ്പെട്ട് ആനകളുടെ ചെവിയാട്ടങ്ങളാൽ പൊങ്ങിപ്പരന്നു വിതാനവസ്ത്രംപോലെ സൂര്യനെ മറച്ചു.
40. മത്സ്യാകൃതിയുള്ള കൊടികൾ കാറ്റത്തു തുറന്ന മുഖങ്ങളെക്കൊണ്ടു, യഥാർത്ഥ മത്സ്യങ്ങൾ കലങ്ങിമറിഞ്ഞ പുതുവെള്ളത്തെ എന്നപോലെ സൈന്യങ്ങളായത്തി പൊടിപടലത്തെ കടിയ്ക്കുന്നവയായി ശോഭിച്ചു.
41. പൊടി തിങ്ങിപ്പരന്നപ്പോൾ തേർച്ചക്രത്തിന്റെ ശബ്ദംകൊണ്ടു തേരിനേയും ആട്ടുന്ന മണികളുടെ ശബ്ദംകൊണ്ടു ആനയേയും തിരിച്ചറിഞ്ഞു. സ്വാമിയുടെ പേരു പറഞ്ഞാണു് ശത്രുക്കളെയും മിത്രങ്ങളെയും മനസ്സിലാക്കിയതു്.

- 42 ആവൃണ്ഡതോ ലോചനമാർഗമാജ്ഞ
രജോന്ധകാരസ്യ വിജൃംഭിതസ്യ
ശബ്രക്ഷതാശ്ചാഭിപവീരജന്മാ
ബാലാരണോദ്ഭൂധിരപ്രവാഹഃ.
- 43 സ ക്ഷിന്നമൂലഃ ക്ഷതജേന രേണ-
സ്തസ്യോപരിഷ്ഠാൽ പവനാവധൂതഃ
അംഗാരശേഷസ്യ ഹതാശനസ്യ
പുഷ്പോത്ഥിതോ ധൂമ ഇവാബഭാസേ.
- 44 പ്രഹാരമുർച്ഛാപഗമേ രഥസ്ഥാ
യന്ത്യന്തരപാലഭ്യേ നിവർത്തിതാശ്ചാൻ
യൈഃ സാദിതാ ലക്ഷിതപുഷ്പകേതും-
സ്താനേവ സാമഷ്ഠയാ നിജഘ്നഃ.
- 45 അപ്യദ്ധമാഗ്നേ പരബാണലൂനാ
ധനുർഭൂതാം ഹസ്തവതാം പൃഷ്ഠാർക്കഃ
സംപ്രാപ്തവാരാജവാന്വൃത്തയാ
പുഷ്പാർദ്ധഭാഗൈഃ ഫലിഭിഃ ശരവ്യം.
- 46 ആയോരണാനാം ഗജസന്നിപാതേ
ശിരാംസി ചക്രൈർന്നിശിതൈഃ ക്ഷുരാഗ്രൈഃ
ഘതാനൃപി ശ്യേനനഖാഗ്രകോടി-
വ്യാസക്തകേശാനി ചിരേണ പേതൂഃ.
- 47 പുഷ്പം പ്രഹർത്തം ന ജഘാന ഭൂയഃ
പ്രതിപ്രഹാരാക്ഷമമശ്വസാദി
തൂരംഗമസ്തന്ധനിഷണ്ണഭേഹം
പ്രത്യംശസന്തം രിപുമാചകാദഃ ക്ഷ.
- 48 തന്ത്യജാം വർണ്ണതാം വികോശൈർ-
ബൃഹത്സു ദന്തേഷ്വസിഭിഃ പതന്തിഃ
ഉദ്യന്തമഗ്നിം ശമയംബഭൂവുർ-
ഗ്ഗ്വാവിവിഗ്നാഃ കരശീകരേണ.
- 49 ശിലീമുഖോൽകൃതശിരഃഫലാഡ്യോ
ച്യുതൈഃ ശിരസ്ത്രൈശ്ചക്ഷോത്തരേവ
രണക്ഷിതിഃ ശോണിതമദ്യകല്യാ
രരാജ മൃത്യോരിവ പാനഭ്രമിഃ.
- 50 ഉപാന്തയോർന്നിഷ്ഠക്ഷിതം വിഹംഗൈ-
രക്ഷിപ്യ തേഭ്യഃ പിശിതപ്രിയാപി
കേയുരകോടികുന്തതാലുഭേശാ
ശിവാ ഭുജമുദമപാപകര.
- 51 കശ്ചിർഭിഷൽഖഗഹൃതോത്തമാംഗഃ
സദ്യോ വിമാനപ്രഭൂതാമുപേത്യ
വാമാംഗസംസക്തസുരാംഗനഃ സ്വം
നൃത്യൽ കബന്ധം സമരേ ദദൗ.

42. കൺകാഴ്ച മറയ്ക്കുംവിധത്തിൽ യുദ്ധത്തിൽ ഉയർന്നുവന്ന പൊടിയാകുന്ന ഇരുട്ടിന്, ആയുധമേറേ മുറിവുപറ്റിയ കതിരകൾ ആനകൾ വീരന്മാർ എന്നിവരിൽനിന്നുത്ഭവിച്ച രക്തപ്രവാഹം ബാലസൂര്യനായിത്തീർന്നു.
43. ചോരകൊണ്ടു അടിയറവു പൊടി, അതിനുമുകളിൽ കാറ്റിൽ പറന്നിട്ട് കനലായിശ്ലേഷിച്ച ഹോമാഗ്നിയുടെ മീതെ ആദ്യമുയർന്ന പുക എന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.
44. പ്രഹാരമേറേണ്ടായ മോഹാലസ്യം തീർന്നപ്പോൾ തോളികൾ കതിരകളെ മടക്കിത്തെളിച്ച സൂതന്മാരെ അധിക്ഷേപിച്ചിട്ട്, തങ്ങളെ തളത്തിയതാരോ അവരെത്തന്നെ കൊടിയടയാളംകൊണ്ടു തിരിച്ചറിഞ്ഞു ചെന്നു പ്രഹരിച്ചു.
45. കൈക്കരുത്തുള്ള വില്ലാളികൾ തൊടുത്ത അമ്പുകൾ പകുതി വഴിയ്ക്കുവെച്ച ശത്രുവിന്റെ അമ്പിനാൽ മുറിയ്ക്കപ്പെട്ടിട്ടും വേഗശക്തി തുടർന്നിട്ടു മനയുള്ള മുൻഭാഗം ലാക്കിൽചെന്നു കൊള്ളുകതന്നെ ചെയ്തു.
46. ആനകൾ തമ്മിലുള്ള ഏറ്റുമുട്ടലിൽ പാപ്പാന്നാരുടെ ശിരസ്സുകൾ, കത്തിപോലെ മുച്ചയുള്ള ചക്രങ്ങളാൽ ഹേദിക്കപ്പെട്ടിട്ടും പത്തുകുളുടെ കാൽനഖത്തിന്റെ അറ്റത്തു തലമുടി കടുങ്ങിപ്പോയതുകൊണ്ടു കറേ കഴിഞ്ഞിട്ടേ നിലത്തു വിണങ്ങൂ.
47. ആദ്യം പ്രഹരിച്ച കതിരപ്പടയാളി പകരം പ്രഹരിക്കാൻ വയ്യാതായ ശത്രുവിനെ വീണ്ടും പ്രഹരിച്ചില്ല. കതിരപ്പറത്തിരിക്കുന്ന അയാൾ ആ ശ്വാസം കൊള്ളട്ടെ എന്നാഗ്രഹിച്ചു.
48. ദേഹം വെടിയാന്മാരു ചവചധാരികളുടെ ഉറയിൽനിന്നുരിയ വാളുകൾ വലിയ കൊമ്പുകളിൽത്തട്ടിപ്പറപ്പെട്ട തീ, പരിഭ്രമിച്ച ആനകൾ തുമ്പിക്കയ്യിലെ നീർത്തുള്ളികൊണ്ടു കെട്ടത്തു.
49. യുദ്ധക്കളം, അമ്പുകളാൽ ഹേദിക്കപ്പെട്ട തലകളാകുന്ന പഴങ്ങൾ കൊണ്ടും വീണുകിടക്കുന്ന തൊപ്പികളാകുന്ന പാനപാത്രങ്ങൾകൊണ്ടും ഒഴുകുന്ന ചോരയാകുന്ന മദ്യംകൊണ്ടും യമന്റെ പാനഭ്രമിപോലെ ശോഭിച്ചു.
50. പക്ഷികൾ രണ്ടു ഭാഗത്തും കൊത്തിമുറിച്ച കയ്യിന്റെ തുണ്ടു അവയിൽനിന്നു അപഹരിച്ചപ്പോൾ തോൾവളയുടെ അഗ്രഭാഗംകൊണ്ടു അണ്ണാക്കു മുറിയുകയാൽ കുറുമുറി, മാംസത്തിൽ കൊതിയുണ്ടെങ്കിലും അതിനെ തുപ്പിക്കളഞ്ഞു.
51. എതിരാളിയുടെ വാളിനാൽ തലപോയ ഒരുവൻ പെട്ടെന്നു വിമാനാധിപത്യം നേടി ഇടതുവശത്തു ദേവകാമിനിയോടുകൂടി യുദ്ധക്കളത്തിൽ തന്റെ ശിരസ്സില്ലാത്ത ദേഹം നിന്നു ഴുത്തംവെക്കുന്നതു കണ്ടു.

- 52 അന്യോന്യസുതോന്മഥനാഭഭൂതം
താവേവ സുതൗ രിഥിന്നൗ ച കൌചിത
വ്യഗ്രൗ ഗദാവധായതസംപ്രഹാരൌ
ഭഗൗയധൗ ബാഹുവിമദ്നിഷ്ഠൌ.
- 53 പരസ്പരേണ ക്ഷതയോഃ പ്രഹരേന്താ-
രുൽക്രാന്തവായോഃ സമകാലമേവ
അമന്ത്യഭാവേപി കയോശ്ചിദാസി-
ദേകാപ്സരഃപ്രാർത്ഥിതയോർവിവാദഃ.
- 54 വ്യഹാപുഞ്ചൗ താവിതരേതരസ്താൽ
ഭംഗം ജയം ചാപതുരവ്യവസ്ഥം
പശ്ചാൽപരോമാന്തയോഃ പ്രവൃദ്ധൌ
പര്യായവൃത്തേവ മഹാങ്ഗവോർമ്മീ.
- 55 പരേണ ഭഗേപി ബലേ മഹൌജാ
യയാവജഃ പ്രത്യരീസൈന്യമേവ
ധൂമോ നിവർത്യേത സമീരണേന
യതസ്തു കക്ഷസ്തത ഏവ വഹ്നിഃ.
- 56 രഥീ നിഷംഗീ കവചീ ധനുഷ്മാൻ
ദൃഷ്ടഃ സ രാജന്യകമേകവീരഃ
നിവാരയാമാസ മഹാവരാഹഃ
കല്പക്ഷയോദ്യുത്തമിവാർണ്ണവാഃഭഃ.
- 57 സ ദക്ഷിണം തുണമുഖേ ന വാമം
വ്യംപാരയൻ ഹസ്തമലക്ഷ്യതാഞ്ചൗ
ആകർണ്ണകൃഷ്ടാ സകൃദ്സ്യ യോദ്ധുർ-
മൌർവീവ ബാണാൻ സുഷുവേ രിപുപ്ലാൻ.
- 58 സ രോഷഭേഷാധികലോഹിതോഷ്ഠൈർ-
വൃക്കേതർധാരേവാ ഭൃകടീർവഹതഭിഃ
തസ്താര ഗാം ഭല്ലനീകൃത്തകണ്ഠൈർ-
ഹംകാരഗർഭൈർഭിഷതാം ശിരോഭിഃ.
- 59 സർവൈർബലാംഗൈർഭിരപ്രധാനൈഃ
സർവായുധൈഃ കഞ്ഢകടഭേദീഭിശ്ച
സർവ്വപ്രയത്നേന ച ഭൂമിപാലാ-
സ്തസ്മിൻ പ്രജഗ്രൂയ്ധുധി സർവ്വ ഏവ.
- 60 സോത്സ്രവ്രജൈശ്ചരണരഥഃ പരേഷാം
ധാജാഗ്രമാത്രേണ ബഭ്രുവ ലക്ഷ്യഃ
നീഹാരമഗോ ദിനപൂർവഭാഗഃ
കിഞ്ചിൽപ്രകാശേന വിവസ്വതേവ.
- 61 പ്രിയംവദാൽ പ്രാപ്തമസൗ കമാരഃ
പ്രായുങ്ക്ത രാജസ്വധിരാജസുന്ദരഃ
ഗാന്ധർവമന്ത്രം കസുമാന്ത്രകാന്തഃ
പ്രസ്വാപനം സ്വപ്നനിവൃത്തലൌഘ്യഃ.

52. രണ്ടുപേർ പരസ്പരം തേർതെളിക്കുന്നവരെ കൊന്നതുകൊണ്ട്, അവർതന്നെ സാരമികളും രമികളുമായിത്തീർന്നു. കന്തിരകൾ പോയപ്പോൾ ഗദകൊണ്ട് ആഞ്ഞു പൊരുതി. ആയുധം മുറിഞ്ഞപ്പോൾ ബാഹു യുദ്ധത്തിന്നു മുതിർന്നു.

53. അന്യോന്യം പ്രഹരിച്ചു മുറിവേല്പിച്ചു ഒരേ സമയത്തിൽതന്നെ ജീവൻപോയ രണ്ടു പേർക്കു ദേവതാം ലഭിച്ചപ്പോഴും ഒരേ ദേവാംഗനയെ കൊതിക്കുകയാൽ തമ്മിൽ കലഹമായി.

54. ആ രണ്ടു സേനാവിഭാഗങ്ങളും പടിഞ്ഞാറൻകാറ്റും കിഴക്കൻകാറ്റും മാറി മാറി വീശുമ്പോൾ കടൽത്തീരമാലകളെന്നപോലെ വ്യവസ്ഥയില്ലാതെ പരസ്പരം തോൽവിയും ജയവും പ്രാപിച്ചു.

55. തന്റെ പക്ഷക്കാരെ എതിരാളികൾ തോല്പിച്ചിട്ടും മഹാതേജസ്വിയായ അജൻ ശത്രുസൈന്യത്തിന്റെ നേക്കത്തന്നെ ചെന്നു, കാറ്റു പുകയെ പുറകോട്ടു മാറ്റിയേക്കാം. അഗ്നിയാകട്ടെ ഉണക്കപ്പല്ലുള്ളതേക്കത്തന്നെ കതിക്കുന്നു.

56. തേരും ആവനാഴിയും കവചവും വില്ലും ധരിച്ചു രഥത്തിലിരിക്കുന്ന ധീരനും പരാക്രമിയുമായ അദ്ദേഹം രാജസമൂഹത്തെ, വരാഹരൂപനായ വിഷ്ണു കല്പാന്തത്തിൽ തള്ളിപ്പൊങ്ങിയ സമുദ്രത്തിലെ ജലത്തെയെന്നപോലെ തടഞ്ഞുനിർത്തി.

57. യുദ്ധത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ വലതുകയ്യോ ഇടതുകയ്യോ ആവനാഴിയിൽ വ്യാപരിക്കുന്നതായി കാണപ്പെട്ടില്ല. ഒരിക്കൽ ചെവിവരെ വലിച്ചുനീട്ടിയ ഈ യുദ്ധവീരന്റെ വിൽത്താണുതന്നെ ശത്രുക്കളെ നശിപ്പിക്കുന്ന അമ്പുകളെ ഉണ്ടാക്കിവിടുകയാണെന്നു തോന്നി.

58. അദ്ദേഹം കോപംകൊണ്ടു കടിച്ചു അധികം ചുവന്ന ചുണ്ടുകളോടും ഊർദ്ധ്വരേഖ വ്യക്തമായിക്കാണുന്ന വളഞ്ഞ പുരികങ്ങളോടും ഇങ്കാരത്തോടുംകൂടിയ, കത്തിയമ്പിനാൽ കഴുത്തു ചേരദീർഘപ്പെട്ട, ശത്രുക്കളുടെ ശീരസ്സുകളെക്കൊണ്ടു ഭൂമിയെ മുടി.

59. എല്ലാ രാജാക്കന്മാരും ഗജവീരന്മാരടക്കമുള്ള എല്ലാ സൈന്യവിഭാഗങ്ങളോടും കവചമെത്തപ്പോലും പിളർന്നു എല്ലാ ആയുധങ്ങളോടും എല്ലാ പ്രയത്നത്തോടുംകൂടി അദ്ദേഹത്തിന്നുനേരെ പ്രഹരിച്ചു.

60. എതിരാളികളുടെ ശത്രുസമൂഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു തേർ മുടിപ്പോകയാൽ അദ്ദേഹത്തെ കൊടിമരത്തിന്റെ അറ്റംകൊണ്ടുമാത്രം, മഞ്ഞു മുടിയ ദിവസത്തിന്റെ ആദ്യഭാഗത്തെ നേരിയ പ്രകാശമുള്ള സൂര്യനെക്കൊണ്ടെന്നപോലെ ഊഹിച്ചറിയേണ്ടിവന്നു.

61. ചക്രവർത്തിയുടെ പുത്രനും കാമദേവന്റെ കാന്തിയുള്ളവനും സഭാജാഗ്രകനും ആയ ഈ കമാരൻ പ്രിയംവദനിൽനിന്നു ലഭിച്ച ഗാന്ധർവ്വമായ പ്രസ്വാപനം എന്ന അസ്രുത്തെ രാജാക്കന്മാരുടെ നേരെ പ്രയോഗിച്ചു.

- 62 തതോ ധനുഷ്കർഷണമുശഹസ്സ-
മേകാംസപര്യസ്തശിരസ്രജാലം
തസ്ഥൗ ധ്വജസ്തംഭനീഷണ്ണഭേഹം
നിദ്രാവിധേയം നരഭേവസൈന്യം.
- 63 തതഃ പ്രിയോപാത്തരസ്യേധരോഷോ
നിവേശ്യ ഭയമൗ ജലജം കമാരഃ
തേന സ്വഹസ്താർജ്ജിതമേകവീരഃ
പിബൻ യശോ മുത്തമിവാബഭാസേ.
- 64 ശംഖസ്വനാഭീജ്ഞതയാ നിവൃത്താ-
സ്തം സന്നശത്വം ദദൃശുഃ സ്വയോധാഃ
നിമീലിതാനാമിവ പങ്കജാനാം
മദ്ധ്യേ സഹുരന്തം പ്രതിമാശശാങ്കം.
- 65 സശോണിതൈസ്തേന ശിലീമുഖാഗ്രൈർ-
നീക്ഷേപിതാഃ കേതുഷു പാത്ഥിവാാനം
'യശോ ഏതം സംപ്രതി രാഘവേണ
ന ജീവിതം വഃ കൃപയേ'തി വണ്ണാഃ.
- 66 സ ചാപകോടീനിഹിതൈകബാഹുഃ
ശിരസ്രനിഷ്കർഷണഭിന്നമൗലിഃ
ലലാടബലശ്രമവാരിബിന്ദുർ-
ഭീതാം പ്രിയാമേത്യ വചോ ബഭാഷേ.
- 67 'ഇതഃ പരാനർകേഹാര്യശസ്ത്രാൻ
വൈദർഭീ! പശ്യാനമതാ മയാസി
ഏവംവിയേനാഹവചേഷ്ടിതേന
ത്വം പ്രാർഥ്യസേ ഹസ്തഗതാ മമൈഭിഃ.'
- 68 തസ്യാഃ പ്രതിഭന്ദപിഭവാഭിഷാദാൽ
സദ്യോ വിമുക്തം മുഖമാബഭാസേ
നിഃശ്വാസബാഷ്പപാഗമാൽ പ്രപന്നഃ
പ്രസാദമർത്ഥീയമിവാത്മശഃ.
- 69 ഏഷ്ടാപി സാ ഹ്രീവിജിതാ ന സാക്ഷാ-
ദ്യാഗ്ഭീഃ സഖീനാം പ്രിയമഭ്യനന്ദൽ
സ്ഥലീ നവരംഭഃപൃഷ്ഠതാഭീവൃഷ്ടാ
മയൂരകേകാഭിരിവാഭ്രവൃന്ദം.
- 70 ഇതി ശിരസി സ വാമം പാദമാധായ രാജ്ഞാ-
മുദവഹനവദ്യോ താമവദ്യാദപേതഃ
രഥതുരഗരജോഭിസ്തസ്യ രൂക്ഷാളകാശ്രാ
സമരവിജയലക്ഷ്മിഃ സൈവ മുത്താ ബഭ്രവ.
- 71 പ്രഥമപരിഗതാത്മസ്തം രഘുഃ സന്നിവൃത്തം
വിജയിനമഭിനന്ദ്യ ശ്ലാഘ്യജായാസമേതം
തദപഹിതകടംബഃ ശാന്തിമാർഗ്ഗോത്സുകോഭ്ര-
ന്ന ഹി സതി കലധുഷ്ടേ സൂര്യവംശാ ഗൃഹായ.
- ഇതി സപ്തമഃ സ്കന്ദഃ

62. അപ്പോൾ (ആ) രാജാക്കന്മാരുടെ പടയാളികൾ, വില്ല കലയ്ക്കാൻ കൈ വഴങ്ങാതെ ശിരോഭൂഷണം ഒരു ചുമലിലേക്കു ചെരിഞ്ഞു ശരീരം കൊടിമരത്തിനേക്കു ചാഞ്ഞു ഉറക്കത്തിന്നധീനരായിത്തീർന്നു.
63. അനന്തരം കമാരൻ, പ്രേയസിയാൽ രസം നകരപ്പെട്ട അധരത്തിൽ ശംഖുവെച്ചു് ഉഴുതി. ആ സമയത്തു ഏകവിരനായ അദ്ദേഹം തന്റെ കൈകൊണ്ടുമാത്രം നേടിയ മുത്തമത്തായ യശസ്സിനെ പാനംചെയ്യുന്ന വനെപ്പോലെ ശോഭിച്ചു.
64. ശംഖനാദം തിരിച്ചറിഞ്ഞു മടങ്ങിവന്ന തന്റെ സൈന്യങ്ങൾ, ക്ഷീണിച്ചു എതിരാളികളോടുകൂടിയ അദ്ദേഹത്തെ; 'കൂമ്പിനില്ക്കുന്ന താമരകളുടെ നടുവിൽ പ്രകാശിക്കുന്ന ചന്ദ്രന്റെ പ്രതിച്ഛായയെ എന്നപോലെ കണ്ടു.
65. അദ്ദേഹത്താൽ രാജാക്കന്മാരുടെ കൊടിമരത്തിന്മേൽ ചോരയിൽ മുക്കിയ അമ്പിൻമുനകളെക്കൊണ്ടു 'ഇപ്പോൾ രാഘവൻ നിങ്ങളുടെ യശസ്സിനെ മാത്രമേ അപഹരിച്ചിട്ടുള്ളു. ജീവനെ അപഹരിച്ചിട്ടില്ല' എന്നീ അക്ഷരങ്ങൾ ഏഴുതിയുണ്ടു.
66. അദ്ദേഹം വില്ലിന്റെ അറ്റത്തു് ഒരു കൈവെച്ചു ഞാപ്പി. ഉൾവെള്ളുകയാൽ തലമുടി ചിന്നിച്ചിതറി നെറ്റിയിൽ നീളെ വിയർപ്പുള്ളികൾ പൊടിഞ്ഞുകൊണ്ടു യേപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന പ്രിയയുടെ അടുത്തുചെന്നു പറഞ്ഞു.
67. 'അല്ലയോ വിദർഭരാജകുമാരി! കട്ടികൾക്കുപോലും ആയുധം പിടി ചെടുക്കാൻ പറുന്ന അവസ്ഥയിൽ കിടക്കുന്ന ശത്രുക്കളെ ഇതാകണ്ടോളു. ഞാൻ സമ്മതിച്ചിരിക്കുന്നു- ഇങ്ങനെ യുദ്ധംചെയ്തിട്ടാണ് എന്റെ കയ്യിൽ കിട്ടിയ നിന്നെ ഇവർ കൊതിക്കുന്നതു്'.
68. ശത്രുക്കളിൽനിന്നുണ്ടായ മനോവിഷമം പെട്ടെന്നു തീർന്നു് അവളുടെ മുഖം, നെടുവീർപ്പിന്റെ ആവി പോവുകയാൽ സ്വന്തെൻമുഖ്യത്തെ പ്രാപിച്ചു കണ്ണാടി എന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.
69. അവൾ സന്തോഷമുള്ളവളായെങ്കിലും ലജ്ജയ്ക്കധീനയായതുമൂലം പ്രിയനെ നേരിട്ടല്ല, സഖിമാരുടെ വാക്കുകളെക്കൊണ്ടാണ് അഭിനന്ദിച്ചതു്. പുരുഷന്മാരെ ഭൂമി മേഘസമൂഹത്തെ മയിലുകളുടെ കേകൾക്കു സമമുണ്ടെന്നപോലെ.
70. ഇപ്രകാരം അപകടം നീങ്ങിയ അദ്ദേഹം രാജാക്കന്മാരുടെ തലയിൽ ഇടത്തേക്കാൽ വെച്ചിട്ടു സുന്ദരിയായ അവളെ വിവാഹം ചെയ്തു. തേർക്കു തിരകളുടെ പൊടി പററി രൂക്ഷമായ അളകളോടുകൂടിയ അവരതന്നെ അദ്ദേഹത്തിനു മുത്തമതിയായി വന്ന സമരവിജയലക്ഷ്മിയായിബ്ഭവിച്ചു.
71. വിവരമെല്ലാം മുൻകൂട്ടി മനസ്സിലാക്കിയ രാഘു, വിജയം നേടി ശ്യാഘ്യമായ പത്തിയോടുകൂടി തിരിച്ചുവന്ന അദ്ദേഹത്തെ പ്രശംസിച്ചിട്ടു കടംബഭാരം അദ്ദേഹത്തെ ഏല്പിച്ച ശാന്തിമാഗ്ഗത്തിൽ പ്രവേശിക്കുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചു. വശധരനുണ്ടായാൽപ്പിന്നെ സൂര്യവംശരാജാക്കന്മാർ ഗ്രഹസ്ഥന്മാരായിരിക്കാറില്ലല്ലോ.

ഏഴാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു.

അഷ്ടമഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 അഥ തസ്യ വിവാഹകൌതുകം
ലളിതം ബിഭ്രത ഏവ പത്മിവഃ
വസുധാമപി ഹസ്തഗാമിനീ-
മകരോദിന്ദുമതീമിവാപരാം.
- 2 ദുരിതൈരപി കർത്തമാത്മസാൽ
പ്രയതന്തേ നൃപസുനവോ ഹി യൽ
തദപസ്ഥിതമഗ്രഹീദജഃ
പിതൃരാജേന്തി ന ഭോഗത്രാഷ്ണയാ.
- 3 അനുകൂല വസിഷ്ഠസംഭൃതൈഃ
സലിലൈസ്തേന സഹാഭീഷേചനം
വിശദോച്ഛസിതേന മേദിനീ
കഥയാമാസ കൃതാത്മതാമിവ.
- 4 സ ബഭ്രുവ ദുരാസദഃ പരൈർ-
ഗ്ഗുരുണാമർവ്വവിഭാ കൃതക്രിയഃ
പവനാഗ്നിസമാഗമോ ഹ്യയം
സഹിതം ബ്രഹ്മ യദസ്രുതേജസാ.
- 5 രഘുമേവ നിവൃത്തയൌവനം
തഥമന്യുന്ത നവേശ്വരം പ്രജാഃ
സ ഹി തസ്യ ന കേവലം ശ്രീയം
പ്രതിപേദേ സകലാൻ ഗുണാനപി.
- 6 അധികം ശുശ്രുഭേ ശുഭംയുനാ
ഭിതയേന ദധമേവ സങ്ഗതം
പദമുദ്ധമജേന പൈതൃകം
വിനയേനാസ്യ നവം ച യൌവനം.
- 7 സഭയം ബുഭുജേ മഹാഭുജഃ
സഹസോദ്ഭോഗമിയം പ്രജേഭിതി
അചിരോപനതാം സ മേദിനീം
നവപാണിഗ്രഹണാം വധുമിവ.
- 8 അഹമേവ മതോ മഹീപതേ-
രിതി സർവഃ പ്രകൃതിഷ്ഠചിന്തയൽ
ഉദയേരിവ നിമ്നഗാശതേ-
ഷ്ഠഭവന്നാസ്യ വിമാനനാ ക്വചിത്.
- 9 ന ഖരോ ന ച ഭൂയസാ മുദഃ
പവമാനഃ പൃഥിവീരഹാനിവ
സ പുരസ്കൃതമദ്ധ്യമക്രമോ
നമയാമാസ നൃപാനന്ദധരൻ.
- 10 അഥ വീക്ഷ്യ രഘുഃ പ്രതിഷ്ഠിതം
പ്രകൃതിഷ്ഠാത്മജമാത്മവത്തയാ
വിഷയേഷു വിനാശധർമ്മസു
ത്രിഭിവസ്ഥേഷപി നിഃസ്പൃഹോഭവൽ.

എട്ടാം സർഗ്ഗം

1. അതിനുശേഷം (രാജ്യം) രാജാവ്, ലളിതമായ വേളിക്കാപ്പണിഞ്ഞിരിക്കുമ്പോൾത്തന്നെ അദ്ദേഹത്തിനു ഭ്രമിയേയും മറ്റൊരിന്ദുമതിയെ എന്നപോലെ കയ്യിലേല്പിച്ചുകൊടുത്തു.
2. രാജകുമാരന്മാർ ദുഷ്കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തും യാതൊന്നിനെ സ്വന്തമാക്കുവാൻ ശ്രമിക്കുന്നുവോ, തനിയെ വന്ന അതിനെ (രാജാധിപത്യത്തെ) അജൻ ഭോഗവിലാസങ്ങളിൽ തൃപ്തനാകാൻ അച്ഛന്റെ കല്പനയാണല്ലോ എന്നു കരുതിമാത്രം സ്വീകരിച്ചു.
3. വസിഷ്ഠൻ സംഭവിച്ച തീർത്ഥങ്ങളെക്കൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തോടൊപ്പം അഭിഷേകമനുഭവിച്ചിട്ട് ഭ്രമി സ്പഷ്ടമായ ഉച്ഛ്വാസത്താൽ തന്റെ കൃതാർത്ഥത വ്യക്തമാക്കി.
4. അഥർവ്വവേദത്തിൽ അഭിജ്ഞനായ ഗുരുവിനാൽ കർമ്മങ്ങൾ അനുഷ്ഠിക്കപ്പെട്ട അദ്ദേഹം ശത്രുക്കൾക്ക് അടുക്കത്തുവന്നായിത്തീർന്നു. മന്ത്രശക്തിയും ആയുധശക്തിയും ഒന്നു ചേരുന്നതു, കാര്യം അഗ്നിയും ഒന്നു ചേരുന്നതുപോലെയാണു്.
5. പ്രജകൾ ആ പുതിയ രാജാവിനെ യുവത്വം തിരിച്ചുകിട്ടിയ രാജ്യതന്നെയാണെന്നു കരുതി. അദ്ദേഹം (അജൻ) പിതാവിന്റെ ശ്രീ മാത്രമല്ല, എല്ലാഗുണങ്ങളും ലഭിച്ചവനായിരുന്നു.
6. നന്മയറ്റ രണ്ടെണ്ണത്തോടു ചേർന്നപ്പോൾ രണ്ടെണ്ണും അധികം ശോഭിച്ചു— അച്ഛന്റെ സമുദ്ധമായ അധികാരം അജനോടുചേർന്നപ്പോഴും അജന്റെ നവയൗവനം വിനയത്തോടു ചേർന്നപ്പോഴും.
7. അടുത്ത കാലത്തായി സ്വാധീനമായ ഭ്രമിയെ നവവധുവിനെ എന്നപോലെ, ബലം പ്രയോഗിച്ചാൽ ഇവൾ സങ്കടപ്പെടുപോകുമെന്നു വിചാരിച്ചു കൈക്കരുത്തുള്ള അദ്ദേഹം ദയയോടെ അനുഭവിച്ചു.
8. പ്രജകളെല്ലാവരും 'ഞാൻ തന്നെ രാജാവിനു് ഇഷ്ടപ്പെട്ടവൻ' എന്നു കരുതി. സമുദ്രത്തിനു നൂറു നൂറു പുഴകളിലെന്നപോലെ ഇദ്ദേഹത്തിനു് ആരിലും അനാസ്ഥ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല.
9. അദ്ദേഹം അധികം ക്രൂരനോ അധികം ശാന്തനോ ആകാതെ ഒരു മധ്യമനിലയിൽ നിന്നു്, കാര്യ ഭ്രമിയിലെ മരങ്ങളെ എന്നപോലെ ശത്രുക്കളെ ഉന്മൂലനം ചെയ്യാതെ ശിരസ്സു കനിപ്പിച്ചു.
10. അനന്തരം രാജ്യം, സ്വഭാവഗുണത്താൽ പുത്രൻ പ്രജകളുടെ ഇടയിൽ പ്രതിഷ്ഠ സിദ്ധിച്ചതായി കണ്ടപ്പോൾ നഗ്നരങ്ങളായ സുഖഭോഗങ്ങളിൽ, അവ സ്വർഗ്ഗത്തിലുള്ളവയാണെങ്കിൽപ്പോലും ആഗ്രഹമില്ലാത്തവനായു്.

- 11 ഗുണവത്സുതരോപിതശ്രീയഃ
പരിണാമേ ഹി ദിലീപവംശജാഃ
പദവിം തരുവല്ലവംസസാം
പ്രയതാഃ സംയമിനാം പ്രപേദിരേ.
- 12 തമരണ്യസമശ്രയോന്മുഖം
ശിരസാ വേഷ്യനശോഭിനാ സുതഃ
പിതരം പ്രണിപത്യ പാദയോ-
രപരിത്യാഗമയാചതാത്മനഃ.
- 13 രഘുരശ്രമുഖസ്യ തസ്യ തൽ
കൃതവാനീപസിതമാത്മജപ്രിയഃ
ന തു സർപ്പ ഇവ തപചം പുനഃ
പ്രതിപേദേ വ്യപവർജിതാം ശ്രീയം.
- 14 സ കിലാശ്രമമന്യമാശ്രിതോ
നിവസന്നാവസഥേ പുരാൽ ബഹിഃ
സമുപാസ്യതപുത്രഭോഗ്യയാ
സ്തഷയേവാവികൃതേന്ദ്രിയഃ ശ്രീയാം.
- 15 പ്രശമസ്ഥിതപുവ്വപാത്ഥിവം
കലമഭ്യഭ്യുതന്തനേശ്വരം
നസോ നിഭൃതേന്ദുനാ തുലാം
മുദിതാർക്കേണ സമാന്തരോഹ തൽ.
- 16 യതിപാത്ഥിവലിംഗധാരിണൈ
ദദ്യുശാതേ രഘുരാഘവൈ ജനൈഃ
അപവർഗ്ഗമഹോദയാർഥയോർ-
ഭവമംശാഭിവധമ്മയോക്തൈ.
- 17 അജിതാധിഗമായ മന്ത്രിഭി-
യ്യുയുജേ നീതിവിശാരദൈരജഃ
അനപായിപദോപലബധയേ
രഘുരാപ്തൈഃ സമിയായ യോഗിഭിഃ.
- 18 റൂപതിഃ പ്രകൃതീരവേക്ഷിതും
വ്യവഹാരാസനമാദദേ യുവം
പരിച്ഛേതുമുപാംശുധാരണാം
കശപുതം പ്രവയാസ്തുവിഷ്ഠരം.
- 19 അനയൽ പ്രഭുശക്തിസംപദാ
വശമേകോ റൂപതീനനന്തരാൻ
അപരഃ പ്രണിധാനയോഗ്യയാ
മന്ദതഃ പഞ്ച ശരീരഗോചരാൻ.
- 20 അകരോദപിരേശ്വരഃ ക്ഷിതൈ
പിഷ്ഠഭാരംഭേഘാനി ഭൃണുസൗൽ
ഇതരോ ദഹനേ സ്വകർമ്മണാം
വ്യവൃതേ ജ്ഞാനമയേന വഹ്നിനാ.

11. ദിലീപന്റെ വംശത്തിൽ ജനിച്ചവർ വാൽകൃകാലത്തു ഗുണവാനായ പുത്രനിൽ രാജ്യലക്ഷ്മിയെ ഏല്പിച്ച ശുദ്ധാത്മാക്കളായി മരവറിയരിക്കുന്ന മഹർഷിമാരുടെ പദവിയെ സ്വീകരിക്കുക പതിവായിരുന്നു.
12. വനത്തിൽച്ചെന്നു വസിക്കുവാൻ പുറപ്പെട്ട ആ അച്ഛനോടു മകൻ തലപ്പാവണിഞ്ഞ ശിരസ്സുകൊണ്ടു പാദങ്ങളിൽ നമസ്കരിച്ചിട്ട്, തന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചു പോകാതിരിക്കണമെന്നപേക്ഷിച്ചു.
13. പുത്രപ്രിയനായ രഘു മുഖത്തു കണ്ണിരൊഴുകിക്കൊണ്ടുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആ ആഗ്രഹത്തെ നിറവേറ്റി, എന്നാൽ കൈവെടിഞ്ഞ രാജ്യലക്ഷ്മിയെ പാമ്പു വളയെ എന്നപോലെ വീണ്ടും കൈക്കൊണ്ടില്ല.
14. അവസാനത്തെ ആശ്രമം സ്വീകരിച്ച നഗർത്തിന്റെ പുറത്തു ഒരു ഗുഹത്തിൽ പാതു് അദ്ദേഹം മകനനുഭവിയ്ക്കേണ്ടുന്ന ശ്രീയാൽ, സ്നേഹയാലെന്നപോലെ ഇന്ദ്രിയക്ഷോഭമേല്ക്കാതെ പരിചരിക്കപ്പെട്ടു പോന്നു.
15. ശാന്തിമാർഗ്ഗത്തിൽ പ്രവേശിച്ച ആഭ്യരാജാവിനോടും ഉയർന്നു വരുന്ന പുതിയ രാജാവിനോടും കൂടിയ ആ വംശം മങ്ങിയ ചന്ദ്രനോടും ഉടിച്ചുയരുന്ന സൂര്യനോടുംകൂടിയ ആകാശത്തോടു സാമ്യം പുണ്ടു.
16. യോഗിയുടേയും രാജാവിന്റേയും വേഷം അണിഞ്ഞ രഘുവും രാഘവനും ഭൂമിയിൽ മുർത്തിമത്തുക്കളായി വന്ന മുക്തിയും അഭ്യുദയവും ഫലമായുള്ള ധർമ്മങ്ങളുടെ അംശങ്ങളെപ്പോലെ പ്രജകൾക്കു കാണമാറായി.
17. അജൻ ലഭിച്ചുകഴിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്തവ ലഭിക്കുവാൻവേണ്ടി നീതിനിപുണന്മാരായ മന്ത്രിമാരോടു ചേർന്നു പ്രവർത്തിച്ചു. രഘു നാശമില്ലാത്ത പദം (മുക്തി) കിട്ടുവാൻവേണ്ടി തത്പാത്രനായ യോഗികളോടു ചേർന്നു.
18. യുവാവായ രാജാവു പൗരകാര്യങ്ങൾ നോക്കുവാൻവേണ്ടി ധർമ്മാസനത്തിൽ ഇരുന്നരുളി. വയസ്സനായ രാജാവരകളെ ചിന്തെക്കുഗ്രന്ഥശീലിക്കുവാൻവേണ്ടി വിജനമായ സ്ഥലത്തു കശപ്പല്ലു വിരിച്ചു പരിശുദ്ധമായ ഇരിപ്പിടത്തിൽ ഇരുന്നരുളി.
19. ഒരാരം പ്രഭുശക്തിസമ്പത്തുകൊണ്ടു് അയൽപക്കത്തുള്ള രാജാക്കന്മാരെ തന്റെ അധീനതയിലാക്കി. മറ്റേ ആരും പ്രണിധാനശീലനംകൊണ്ടു ശരീരത്തിലുള്ള അഞ്ചു വായുക്കളെ പാട്ടിലാക്കി.
20. വാഴ്ച തുടങ്ങി അധികം കാലമൊക്കത്ത രാജാവു ഭൂമിയിൽ ശത്രുക്കളുടെ പ്രയത്നഫലങ്ങളെ സ്പർശമാക്കിക്കളഞ്ഞു. മറ്റേ ആരും ജ്ഞാനാത്മകമായ അഗ്നികൊണ്ടു അന്തഃക്കരണത്തിൽ ലയിച്ചു കിടക്കുന്ന സംസാരബീജങ്ങളായ പാപപുണ്യവാസനകളെ ദഹിപ്പിക്കുന്നതിൽ ഏർപ്പെട്ടു.

- 21 പണബന്ധമുഖാൻ ഗുണാനജഃ
 ഷഡുപായം ക്ത സമീക്ഷ്യ തൽഫലം
 രാഘുരപ്യജയൽ ഗുണത്രയം
 പ്രകൃതിസ്ഥം സമലോഷുകാഞ്ചനഃ.
- 22 ന നവഃ പ്രഭുരാ ഫലോഭയാൽ
 സ്ഥിരകർമ്മാ വിരരാമ കർമ്മണഃ
 ന ച യോഗവിയേർനവേതരഃ
 സ്ഥിരധീരാ പരമാത്മഭൂനാൽ.
- 23 ഇതി ശത്രുഷു ചേന്ദ്രിയേഷു ച
 പ്രതിഷിദ്ധപ്രസരേഷു ജാഗ്രതൌ
 പ്രസിതാമുദയാപവർഗയോ-
 രഭയീ. സിദ്ധിമുദാവവാപതുഃ.
- 24 അഥ കാശ്ചിദജവ്യപേക്ഷയാ
 ഗമയിത്വാ സമദർശനഃ സമാഃ
 തമസഃ പരമാപദവ്യയം
 പുരുഷം യോഗസമാധിനാ രാഘുഃ.
- 25 ശ്രുതദേഹവിസർജ്ജനഃ പിതൃ-
 ശ്ചിരമശ്രുണി വിമുച്യ രാഘവഃ
 വിദധേ വിധീമസ്യ നൈഷ്ഠികം
 യതിഭിഃ സാർധമനഗ്നിമഗ്നിചിൽ.
- 26 അകരോൽ സ തദൈർധ്യമൈഹികം
 പിതൃഷേതോ പിതൃകാര്യകല്പവിൽ
 ന ഹി തേന പഥാ തന്തത്യജ-
 സ്തനയാവർജിതപിണ്ഡകാംക്ഷിണഃ.
- 27 സ പരാഭ്യഗതേരശോച്യതാം
 പിതൃതദ്വിശ്യ സദത്ഥവേദിഭിഃ
 ശമിതാധിരധിജ്യകാർമുകഃ
 കൃതവാന്പ്രതിശാസനം ജഗൽ.
- 28 ക്ഷിതിരിന്ദുമതീ ച ഭാമിനി-
 പതിമാസാഭ്യ തമഗ്ര്യപൌരുഷം
 പ്രഥമം ബഹുരത്നസുരഭ്യം-
 പേരാ വീരമജീജനൽ സുതം.
- 29 ദശരത്നമീശതോപമദ്യുതിം
 യശസാ ദീക്ഷ്യ ദശസ്വപി ശ്രുതം
 ദശപുഷ്പരഥം യമാഖ്യയാ
 ദശകണ്ഠാരിഗുരം വിഭുണ്വുധാഃ.
- 30 ഋഷിവേദഗണസ്വയാഭജാം
 ശ്രുതയാഗപ്രസവൈഃ സ പത്മിവഃ
 അനൃണതപമുപേയിവാൻ ബഭൌ
 പരീയേർമുക്ത ഇവോഷ്ണഭീധിതിഃ.

21. അജൻ സന്ധി (സന്ധി വിഗ്രഹം യാനം ആസനം ഭൈധം ആശ്രയം) തുടങ്ങിയ ആറു ഗുണങ്ങളെ അവയുടെ ഫലം നോക്കി പ്രയോജ്യം രഘുവും മണ്ണിൻകട്ടയിലും പൊന്നിലും വ്യത്യാസമില്ലാതെ സത്താദികളായ മൂന്നു പ്രകൃതിഗുണങ്ങളെ ജയിച്ചു.
22. സ്ഥിരോദ്യമനായ പുതിയ രാജാവു ഫലമുണ്ടാകുന്നതുവരെ പ്രവൃത്തിയിൽനിന്നു വിരമിച്ചില്ല. ദ്രവചിത്തനായ പഴയ രാജാവ് പരമാത്മാവിന്റെ ദർശനംവരെ യോഗാനുഷ്ഠാനത്തിൽനിന്നു വിരമിച്ചില്ല.
23. ഇപ്രകാരം അടക്കിനിർത്തിയ ശത്രുക്കളിലും ഇന്ത്രിയങ്ങളിലും ജാഗരൂകരായിരുന്നുകൊണ്ടു അദ്വൈതത്തിലും മുക്തിയിലും ഉത്സുകരായിരുന്ന (ആ) രണ്ടു പേരും രണ്ടു സിദ്ധിയും നേടി.
24. എല്ലാത്തിനേയും ഒന്നുപോലെ കാണുന്ന രഘു അജനവേണ്ടി കറച്ചു വർഷങ്ങൾ കഴിച്ചുകൂട്ടിയതിനുശേഷം യോഗസമാധി വഴിക്ക് അവിദ്യാതീതനും അനശ്വരനുമായ പരമാത്മാവിൽ ലയിച്ചുചേർന്നു.
25. അഗ്നിപയനകർമ്മം അനുഷ്ഠിച്ച രഘുപുത്രൻ അച്ഛന്റെ ശരീരത്യാഗം കേട്ടു വളരെനേരം കണ്ണീർ പൊഴിച്ചു. ഒടുവിൽ യോഗികളോടൊപ്പം അദ്ദേഹത്തിന് അഗ്നിയില്ലാത്ത അന്ത്യസംസ്കാരകർമ്മം അനുഷ്ഠിച്ചു.
26. പിതൃകർമ്മവിധികൾ അറിയാവുന്നവനായ അദ്ദേഹം പിതൃക്കേരിനിമിത്തം മരണാനന്തരകർമ്മങ്ങൾ അനുഷ്ഠിച്ചു. ആ (യോഗ) മാർഗ്ഗത്തിലൂടെ ദേഹത്യാഗം ചെയ്യുന്നവർ മകൻ നല്കുന്ന പിണ്ഡത്തെ ഇച്ഛിക്കുന്നവരല്ലല്ലോ.
27. പ്രശസ്തമായ മുക്തിമാർഗ്ഗംനേടിയ അച്ഛനെ വിചാരിച്ചു ച്യവസാനിക്കത്തക്കപദേശിച്ചു വേദവിന്തുക്കളാൽ സമാധാനിപ്പിക്കപ്പെട്ട അദ്ദേഹം കലച്ചു വില്ലുമായി ലോകത്തിൽ ഞരതിർഭരണമില്ലാതാക്കി വാണു.
28. ഭൂമിയും ഭാഗ്യവതിയായ ഇന്ദുമതിയും മികച്ച പൈതൃഷത്തോടു കൂടിയ അദ്ദേഹത്തെ നാമനായി ലഭിച്ചിട്ടു ഒന്നാമത്തവരും ഒട്ടേറെ രത്നങ്ങൾക്കു ജന്മം നൽകി. മറ്റവരും വിരനായ പുത്രനെ പ്രസവിച്ചു.
29. ആയിരം രശ്മികളുള്ളവനോടു (സൂര്യനോടു) തുല്യമായ പ്രകാശമുള്ളവനും യശസ്സുകൊണ്ടു പത്തുഭിക്കിലും കേരവിപ്പെട്ടവനും രാവണശത്രുവിന്റെ അച്ഛനുമായ ആ പുത്രനെ വിദ്വാന്മാർ രഥത്തിനു മുമ്പിൽ ദശശബ്ദംചേർത്ത ദശരഥൻ എന്ന നാമത്താൽ അറിയുന്നു.
30. ആ രാജാവു അധ്യയനം യാഗം പുത്രോൽപാദനം എന്നിവകൊണ്ടു മഹർഷിമാർക്കും ദേവന്മാർക്കും പിതൃക്കൾക്കുമുള്ള കടം വീട്ടിയിട്ട് പരിവേഷത്തിൽനിന്നു മുക്തിനേടിയ സൂര്യനെപ്പോലെ ശോഭിച്ചു.

- 31 ബലമാർത്തയോപശാന്തയേ
വിദുഷാം സത്കൃതേ ബഹു ശ്രുതം
വസുതസ്യ വിഭോർന്ന കേവലം
ഗുണവത്താപി പരപ്രയോജനം.
- 32 സ കദാചിദവേക്ഷിതപ്രജഃ
സഹ ദേവ്യ വിജഹാര സുപ്രജാഃ
നഗരോപവനേ ശചീസഖോ
മരുതാം പാലയിതേവ നന്ദനേ.
- 33 അഥ രോധസിദക്ഷിണോദയേ
ശ്രീതഗോകണ്ഠനികേതമീശ്വരം
ഉപവീണ്യതി യയൗ രവേ
രുദ്ധോവൃത്തിപഥേന നാരദഃ.
- 34 കസുമൈർഗ്രാമിതാമപാർഥിവൈഃ
സ്രജമാതോദ്യശീരോനിവേശിതാം
അഹരൽ കില തസ്യ വേഗവാ
നധിവാസസ്തപ്തഹയേവ മാരുതഃ.
- 35 ഭൂമനൈഃ കസുമാനുസാരിഭിഃ
പരികീർണ്ണാ പരിവാദിനീ മനേഃ
ദൃശേ പവനാവലേപജം
സൃജതീ ബാഷ്പമിവാഞ്ജനാവിലം.
- 36 അഭിഭൂയ വിഭൂതിമാർത്തവിം
മധുഗന്ധാതിശയേന വിരുധാം
ഈപതേരമരസ്രഗാപ സാ
യേതോരുസ്തനകോടിസുസ്ഥിതിം.
- 37 ക്ഷണമാത്രസഖീ, സുജാതയോഃ
സ്തനയോസ്താമവലോക്യ വിഹ്വലാ
നിമിമീല നരോത്തമപ്രിയ
ഛതപന്ത്രാ തമസേവ കൌമുദീ
- 38 വപുഷാ കരണോജ്ജ്വലിതേന സാ
നിപതതീ പതിമപ്യപതയൽ
നന്ദനൈലനിഷേകബിന്ദുനാ
സഹ ദീപാർച്ചിരുപൈതി മേദിനീം.
- 39 ഉഭയോഃ പരിപാർശ്വവർത്തിനാം
തുമുലേനാത്തരവേണ വേജിതാഃ
വിഹഗാഃ കമലാകരാലയാഃ
സമദുഃഖാ ഇവ തത്ര ചക്രശൃംഗം.
- 40 ഏപതേർവ്യജനാദിഭിസ്തഥോ
നന്ദനേ സാ തു തമൈവ സംസ്ഥിതാ
പ്രതികാരവിധാനമാശ്ലഷഃ
സതി ശേഷേ ഹി ഫലായ കല്പതേ.

31. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശക്തി ആത്മന്മാരുടെ യും ശമിപ്പിക്കുന്നതിനും അറിവു വിഭാഗമാരെ സൽക്കരിക്കുന്നതിനും വേണ്ടിയായിരുന്നു. ആ വൈഭവശാലിയുടെ സമ്പത്തു മാത്രമല്ല ഗുണങ്ങളും അന്യക്ഷപയോഗപ്പെടുത്തുവയായിരുന്നു.
32. ഒരിയ്ക്കൽ സൽപത്രവാനായ അദ്ദേഹം രാജ്യകായ്ക്കുണ്ടാ നോക്കിയതിനുശേഷം ഇന്ദുമതിദേവിയോടുകൂടി ഉദ്യാനത്തിൽ, ദേവേന്ദ്രൻ ശപിതദേവിയോടുകൂടി നന്ദനപന്തലിലെന്നപോലെ വിഹരിക്കുകയായിരുന്നു.
33. അപ്പോൾ നാരദൻ സൂര്യന്റെ സഞ്ചാരമാർഗ്ഗത്തിലൂടെ തെക്കൻ കടൽക്കരയിലുള്ള ഗോകണ്ഠത്തിൽ വാണരുളുന്ന പരമശിവനെ വീണ വായിച്ചു സേവിപ്പാനായി പോയി.
34. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വീണയുടെ തലയ്ക്കൽ ചാർത്തിയിരുന്നതും കല്പവൃക്ഷത്തിലെ പൂക്കൾകൊണ്ടു കെട്ടിയുണ്ടാക്കിയതുമായ മാലയെ സുഗന്ധത്തിലുള്ള മോഹംകൊണ്ടെന്നപോലെ വേഗവാനായ മാരുതൻ അപഹരിച്ചു.
35. പൂക്കളെ പിന്തുടരുന്ന വണ്ടിൻനിരകളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ട മുമ്പിയുടെ ആ വീണ, കാറ്റിന്റെ അക്രമണത്താൽ മഷി കലങ്ങിയ കണ്ണനിർ ഒഴുക്കുന്നതുപോലെ കാണപ്പെട്ടു.
36. തേനിന്റെ സൗരഭ്യത്തിന്റെ ആധിക്യത്താൽ, ഉദ്യാനലതകളിൽ വസന്തകാലത്തുണ്ടാകുന്ന പുഷ്പസമൃദ്ധിയെ തോല്പിക്കുന്ന ആ ദിവ്യമായ മാല രാജപത്നിയുടെ ഉന്നതസ്തനങ്ങളുടെ അഗ്രത്തിൽ നന്നായി വന്നു സ്ഥിതി ചെയ്തു.
37. സൗഷ്ഠവമാർന്ന തന്റെ സ്തനങ്ങളിൽ ക്ഷണനേരത്തക്കമാത്രം സഖിയായി വന്നതിനെക്കണ്ടു വിഹ്വലയായ രാജപത്നി, രാഹുവിനാൽ ഗ്രസിക്കപ്പെട്ട ചന്ദ്രന്റെ ചന്ദ്രികയെന്നപോലെ കണ്ണടച്ചു.
38. ഇന്ദ്രിയങ്ങൾ വെടിഞ്ഞ ശരീരത്തോടുകൂടി വീഴുന്ന അവൾ ഭർത്താവിനേയും വീഴ്ത്തി. ഇറ്റിറു വീഴുന്ന എണ്ണത്തുള്ളിയോടുകൂടി ദീപനാളവും നിലം പതിക്കുക നിശ്ചയമാണല്ലോ.
39. ആ രണ്ടു പേരുടെയും പരിചാരകരുടെ തിങ്ങിപ്പൊങ്ങിയ മുറവിളികേട്ടു നടക്കുംപുണ്ടു താമരപ്പെയ്കയിലെ പക്ഷികൾ ഒപ്പം വ്യസനിക്കുന്നവരെപ്പോലെ ശബ്ദമുണ്ടാക്കി.
40. വീശിക്കൊടുക്കുക മുതലായ ശുശ്രൂഷകളാൽ രാജാവിന്റെ മോഹാലസ്യം അകറ്റപ്പെട്ടു. അവളാകട്ടെ ആ കിടപ്പിൽത്തന്നെ കിടന്നു. ആ യുസ്സു ബാക്കിയുണ്ടെങ്കിൽ മാത്രമേ പ്രതിവിധികൾ സഫലമാകുവാൻ തരമുള്ളല്ലോ.

- 41 പ്രതിയോജയിതവ്യവല്ലകീ-
സമവസ്ഥാമഥ സത്തവീപ്പവാൽ
സ നിനായ നിതാന്തവത്സലഃ
പരിഗൃഹ്യാചിതമങ്കമംഗനാം.
- 42 പതിരങ്കനിഷ്ണയാ തയാ
കരണാപായവിഭിന്നവണ്ണയാ
സമലക്ഷ്യത ബിഭ്രോവിലാം.
മൃഗലേഖാമുഷസീവ ചന്ദ്രമാഃ.
- 43 വിലലാപ സ ബാഷ്പഗൽഗ്ഗഭം
സഹജാമപ്യപഹായ ധീരതാം
അഭിതപ്തമയോഽപി മാദ്യം
ജേതേ, കൈവ കഥാ ശരീരിഷ്യ.
- 44 'കസുമാന്യപി ഗാന്ത്രസംഗമാൽ
പ്രവേന്ത്യായുരപോഹിതും യദി
ന ഭവീഷ്യതി ഹന്ത സാധനം
കിമിവാന്യൽ പ്രഹരിഷ്യതോ വിധേഃ.
- 45 അഥവാ മൃദു വസ്തു ഹിംസിതും
മൃദുനൈവാരഭേതേ പ്രജാതകഃ
ഹിമസേകവിപത്തിരത്ര മേ
നളിനീ പുഷ്പനിദർശനം മതാ.
- 46 സ്രഗിയം യദി ജീവിതാപഹാ
ഘടയേ കിം നിഹിതാ ന ഹന്തി മഃ
വിഷമപ്യമൃതം ക്ലാപിൽ ഭവേ-
ദ്മൃതം വാ വിഷമീശ്വരേച്ഛയാ.
- 47 അഥവാ മഥ ഭാഗ്യവിപ്പവാ-
ദശനീഃ കല്പിത ഏഷ വേധസാ
യദനേന തന്മർന്ന പാതിതഃ
ക്ഷപിതാ തദിടപാശ്രിതാ ലതാ.
- 48 കൃതവത്യസി നാവധീരണാ-
മപരാഭ്യോപി യദാ ചിരം മയി
കഥമേകപദേ നിരാഗസം
ജനമാഭാഷ്യമിമം ന മന്യസേ.
- 49 ധ്രുവമസ്തി ശഃ ശുചിസ്തിതേ!
വിദിതഃ കൈതവവത്സലസ്തവ
പരലോകമസന്നിപൃത്തയേ
യദനാപൃച്ഛ്യ ഗതാസി മാമിതഃ.
- 50 ഭയിതാം യദി താവദന്വഗാ-
ലിനിവൃത്തം കിമിദം തയാ വിനാ
സഹതാം ഹതജീവിതം മഥ
ബ്രഹ്മലാമാത്മകൃതേന വേദനാം.

41. അനന്തരം ജീവാപായംമൂലം കവികെട്ടി ശരിയാക്കേണ്ട വീണയുടെ സ്ഥിതിയിലായ ആ സന്ദർഭത്തെ അത്യധികം സ്നേഹമുള്ള അദ്ദേഹം എടുത്തു ഉചിതമായ (തന്റെ) മടിയിൽ വെച്ചു.
42. ഇന്ദ്രിയനാശത്താൽ നിറംമാറി മടിയിൽ ഇരിക്കുന്ന അവളോടു കൂടിയ ഭർത്താവ്, അധികം ക്ഷീണിച്ച ഗുഹലേഖയെ വഹിക്കുന്ന പ്രഭാതത്തിലെ തികളെന്നപോലെ കാണപ്പെട്ടു.
43. അദ്ദേഹം പ്രകൃത്യാ ഉള്ള ധൈര്യം ഉപേക്ഷിച്ച ബാഷ്പത്താൽ തൊണ്ടയിടറിക്കൊണ്ടു വിലപിച്ചു. അധികം ചുട്ടു പിടിച്ചാൽ ഇരിമ്പു പോലും മാട്ടുവളുളളതായിത്തീരുന്നു. മനുഷ്യരുടെ കഥ പിന്നെ എന്താണ്?
44. 'പുഷ്പ'പഞ്ജരപോലും ശരീരത്തിൽ തൊട്ടാൽ ആയുസ്സിനെ അപഹരിക്കുവാൻ ശക്തമാകുമെങ്കിൽ കഷ്ടം! പ്രഹരിക്കാണൊരുമ്പെട്ടെന്നു വിധിക മററൊന്നാണ് ഉപകരണമാകാത്തതു്.
45. അല്ലെങ്കിൽ യമൻ മൃഗവായ വസ്തുവിനെ ദ്രോഹിക്കുവാൻ മൃഗവായ ഉപകരണംതന്നെയാണ് ഉപയോഗിക്കുക. മഞ്ഞു വീണാൽ നശിച്ചുപോകുന്ന താമര ഇതിലെനീക്കം ഒന്നാമത്തെ ഉദാഹരണമായിരിക്കുന്നു.
46. ഈ മാല ജീവനെ അപഹരിക്കുന്നതാണെങ്കിൽ മാറിൽ ചേർത്തിട്ടു എന്നെ എന്തുകൊണ്ടാണ് കൊല്ലാത്തതു്? ഈശ്വരേഷ്ടയാൽ ചിലപ്പോൾ വിഷംപോലും അമൃതമാവാം, അമൃതംതന്നെ വിഷവുമാവാം.
47. അല്ലെങ്കിൽ എന്റെ ഭാഗ്യക്കേടുമൂലം ഇതിനെ ദൈവം ഇടിത്തീയാക്കി മാറ്റി. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ വൃക്ഷം താഴെ പതിപ്പിക്കപ്പെട്ടില്ല. അതിന്റെ കൊമ്പിൽ പററിപ്പിടിച്ചു നിലക്കുന്ന വള്ളി നശിപ്പിക്കപ്പെടുകയുംചെയ്തു.
48. തെറ്റുകാരനായപ്പോൾപോലും എന്നോടു നീ അവളെ കാണിച്ചിട്ടില്ലാതിരിയ്ക്കു (ഇപ്പോൾ) തെറ്റൊന്നും ചെയ്തിട്ടില്ലാത്ത എന്നെ പെട്ടെന്നു, സംസാരിക്കുവാൻകൂടി കൊള്ളാത്തവനായി കരുതുന്നതെന്തുകൊണ്ടാണ്?
49. അല്ലയോ ശുചിസ്ത്രീ! ഞാൻ ശാന്തം ഇല്ലാത്ത സ്നേഹം കാണിക്കുന്നവനാണെന്നു നീ കരുതുന്നുണ്ടാവണം. അതുകൊണ്ടാവാം എന്നോടു യാത്ര ചോദിക്കാതെ ഇവിടെനിന്നു പരലോകത്തേയ്ക്കു ഇനിയൊരിക്കലും തിരിച്ചുവരാത്തവിധം പോയതു്.
50. ആ സമയത്തു പതിയോടൊപ്പം പോയെങ്കിൽ അവളെക്കൂടാതെ എന്തിനിപ്രകാരം തിരിച്ചുപോന്നു. ഭാഗ്യഹീനമായ എന്റെ ജീവിതം സ്വയംകൃതമായ പ്രബലവേഗേ സമിക്കട്ടെ.

- 51 സുരതശ്രമസംഭൃതോ മുഖേ
 ധ്രുവതേ സ്വേദലവോൽഗമോഽപി തേ
 അഥ ചാസ്തമിതാ തപമാത്മനാ
 ധിഗിമം ദേഹഭൃതാമസാരതാം.
- 52 മനസാപി ന വിപ്രിയം മയാ
 കൃതപൂർവ്വം തവ, കിം ജഹാസി മാം
 നന്ദ ശബ്ദപതിഃ ക്ഷിതേരഹം
 തപയി മേ ഭാവനിബന്ധനാ രതിഃ.
- 53 കസ്യമോൽഖചിതാൻ വലീഭൃത-
 ശ്ചലയൻ ഭൃംഗരൂപസ്തവാളകാൻ
 കരഭോരു! കരോതി മാന്ദത-
 സ്തപാപാവർത്തനശങ്കി മേ മനഃ.
- 54 തദപോഹിതമർഹസി പ്രിയേ!
 പ്രതിബേധേന വിഷാദമാശു മേ
 ജലിതേന ഗുഹാഗതം തഥ-
 സ്തൂഹിനാഭ്യേരിവ നക്തമോഷധിഃ.
- 55 ഇദമുച്യസിതാളകം മുഖം
 തവ വിശ്രാന്തകഥം ദുനോതി മാം
 നിശി സുപ്തമിവൈപകജം
 വിരതാഭ്യന്തരഷഠപദസ്വനം.
- 56 ശശിനം പുനരേതി ശശൂരി
 ദയിതാ ദന്ദചരം പത്നിത്രിണം
 ഇതി തൈ വിരഹാന്തരക്ഷമൈ
 കഥമത്യന്തഗതാ ന മാം ദഹേഃ.
- 57 നവപല്ലവസംസ്തരോഽപി തേ
 മൃദ ദൃഢേത യദംഗമർപ്പിതം
 തദിദം വിഷഹിഷ്യതേ കഥം
 വദ വാമോരു! ചിതാധിരോഹണം..
- 58 ഇയമപ്രതിബോധശായിനീം
 രശനാ തപം പ്രഥമാ രഹഃസഖീ
 ഗതിവിഭ്രമസാദനീരവം
 നശൂചാ നാന്ദമുതേവ ലക്ഷ്യതേ.
- 59 കളമന്യഭൃതാസു ഭാഷിതം
 കളഹംസീഷു മദാലസം ഗതം
 പൃഷ്ഠതീഷു വിലോലമീക്ഷിതം
 പവനായുതലതാസു വിഭ്രമാഃ.
- 60 ത്രിഭിവോൽസുകയാപ്യവേക്ഷ്യ മാം
 നിഹിതാഃ സത്യമമീ ഗുണാസ്തപയാ
 വിരഹേ തവ മേ ഗുരുവൃഥം
 ഹൃദയം ന തവലംബിതം ക്ഷമാഃ.

51. സുരതത്തിലെ ശ്രമം നിമിത്തമുണ്ടായ നന്മയെ വീരപ്പുരുഷൻ നിന്റെ മുഖത്തു ഇപ്പോഴും നിലനില്ക്കുന്നു. നീയാകട്ടെ സ്വയം അസ്സമിച്ചുകഴിഞ്ഞു. ജീവികളുടെ ഈ നിസ്സാരത നിന്ദിക്കുന്നതല്ല.
52. മനസ്സുകൊണ്ടുപോലും നിനക്കു ഇഷ്ടമില്ലാത്തതു ഞാൻ മുമ്പു ചെല്ലിയിട്ടില്ല. പിന്നെ എന്തുകൊണ്ടാണ് നീ ഉപേക്ഷിക്കുന്നത്. ഞാൻ പേരിനാലത്രം ഭ്രമിയുടെ നാഥനാണ്. ഹൃദയബന്ധമുള്ള രതി എന്നിങ്ങനെ നിന്നിൽ മാത്രമേ ഉള്ളൂ.
53. സുന്ദരി! പഷ്പങ്ങളണിഞ്ഞ, വണ്ടുകളെപ്പോലിരിക്കുന്ന; നിന്റെ ചുരുണ്ട കറുനിരകളെ ഇളക്കുന്ന കാരാ എന്നെൻ മനസ്സിൽ, നീ വീണ്ടും ജീവിച്ചുവരികയാണോ എന്ന തോന്നലുണ്ടാകുന്നു.
54. അതിനാൽ പ്രിയേ! രാത്രികാലങ്ങളിൽ ജ്വലിക്കുന്ന ഔഷധി ഹിമവാന്റെ ഗുഹയിലുള്ള ഇരുട്ടിനെ എന്നപോലെ നീ വേഗത്തിൽ ഉണർന്ന് എന്റെ സങ്കടം തീർത്തുതരണമെന്നാകണം.
55. കറുനിരകൾ ഇളക്കുന്ന, മിണ്ടാത്ത നിന്റെ മുഖം രാത്രിയിൽ കൃപി അകത്തു വണ്ടിന്റെ മുഖത്ത് നിന്നുപോയ ഒറ്റത്താമരപ്പൂവെന്നപോലെ വേദനിപ്പിക്കുന്നു.
56. രാത്രി ചന്ദ്രനെ വീണ്ടും പ്രാപിക്കും. പ്രിയതമ വീണ്ടും സഹചരനായ ചന്ദ്രവാകത്തിനോടു ചേരും. ആ കയ്യാൽ അവർ ഇടയ്ക്കുള്ള വിരഹം സഹിക്കുവാൻ ശക്തരാണ്. എന്നേക്കുമായി പിരിഞ്ഞുപോയ നീ എങ്ങിനെയാണ് ഭവിക്കാതിരിക്കുക?
57. അല്ലയോ സുന്ദരി! നവപല്ലവങ്ങൾ വിരിച്ച മെത്തയിൽപ്പോലും വേദനിക്കുന്ന നിന്റെ ഈ കോമളശരീരം ചിതയിൽ വെണ്ണുതിനെ എങ്ങിനെയാണ് സഹിക്കുക? പറയൂ.
58. നിന്റെ ആദ്യത്തെ ഏകാന്തസഖിയും ഗതിവിലാസം നിലച്ചതുകൊണ്ടു നിശ്ചലമായി കിടക്കുന്നതുമായ ഈ അരഞ്ഞാൻ, ഇനി ഒരിക്കലും ഉണരാത്തവണ്ണം ഉറങ്ങുന്ന നിന്നെപ്പറ്റിയുള്ള ദുഃഖത്താൽ മറ്റൊരുമരിച്ചതുപോലെ കാണപ്പെടുന്നു.
59. മധുരമായ മൊഴി പെൺകയിലുകളിലും മദാലസമായ നടത്തം അരയന്നപ്പിടകളിലും ചഞ്ചലമായ നോട്ടം മാൻപേടകളിലും വിലാസപേഷുകൾ കാറ്റാടിയിലുളള വള്ളികളിലുമായി,
60. ഈ ഗുണങ്ങൾ, സ്വർഗ്ഗത്തിലേത്തുവാൻ ഉത്സുകയായിരുന്നിട്ടും എന്നെക്കരുതി നീ വെച്ചു പോയിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ അവയൊന്നും നിന്റെ വേർപാടിൽ കഠിനവേദനയോടുകൂടിയ എന്റെ ഹൃദയത്തെ താങ്ങിനിൽക്കുവാൻ കഴിവുള്ളവയല്ല.

- 61 മിഥുനം പരികല്പിതം തപയാ
സഹകാരഃ ഫലിനീ ച നന്നപിമേത
അവിധായ വിവാഹസത്ക്രിയാ-
മനയോർഗൃഹ്യത ഇത്യസാംപ്രതം.
- 62 കസുമം കൃതദോഹദന്ധയാ
യദശോകോഽയമുദീരയിഷ്യതി
അളകാരേണം കഥം ന ത-
ത്തവ നേഷ്യാമി നിവാപമാല്യതാം.
- 63 സ്മരതേവ സശബ്ദന്തപരം
ചരണാൻഗ്രഹമന്യദർപ്പഭം
അമുനാ കസുമാശ്രവഷിണാ
തപശോകേന സുഗാത്രീ ശോച്യസേ.
- 64 തവ നിഃശ്ചസിതാനുകാരിഭീർ-
ബുക്കുളൈർധചിതാം സമം മയാ
അസമാപ്യ വിലാസമേവലാം
കിമിദം കിന്നരകണ്ഠി! സുപ്യതേ?
- 65 സമദഃഖസുഖഃ സഖീജനഃ
പ്രതിപച്ഛന്ദനീഭോഽയമാത്മജഃ
അഹമേകരസസ്തഥാപി തേ
വ്യവസായഃ പ്രതിപത്തിനിഷ്ഠുരഃ.
- 66 ധൃതിരസ്തമിതം രതിശ്ച്യുതം
വിരതം ഗേയമുതൂർനിരുത്സവഃ
ഗതമാഭേണപ്രയോജനം
പരിശുന്ധം ശയനീയമഭ്യ മേ.
- 67 ഗൃഹിണീ സചിവഃ സഖീ മിമഃ
പ്രിയശിഷ്യാ ലളിതേ കലാവിധൗ
കരുണാവിമുഖേന മൃത്യുനാ
ഹരതാ തപാ, വദ, കിം ന മേ ഹൃതം.
- 68 മദിരാക്ഷി! മദാനനാർപിതം
മധു പീതവാ രസവൽ കഥം ന മേ
അനുപാസ്യസി ബാഷ്പഭൂഷിതം
പരലോകോപനതം ജലാഞ്ജലിം.
- 69 വിഭവേപി സതി തപശ്ച വിനാ
സുഖമേതാവഭജസ്യ ഗണ്യതാം
അഹൃതസ്യ വിലോനോന്തരൈർ-
മമ സദ്യേ വിഷയാസ്തപാശ്രയാഃ.
- 70 വിലപന്നിതി കോസലാധിപഃ
കരുണാർത്ഥഗ്രാമിതം പ്രിയം പ്രതി
അകരേണ പൃഥ്വിരഹാനപി
സ്രുതശാഖാരസബാഷ്പഭൂഷിതാൻ.

61. ഈ തേന്മാവും ഞാഴലും നിന്നാൽ ഇണചേർക്കുവാൻ കരുതപ്പെട്ട വയാണല്ലോ. ഇവയുടെ വിവാഹകർമ്മം നടത്താതെ പൊവുകയെന്നത് ഉചിതമല്ല.

62. നീ വളം ചേർത്ത ഈ അശോകത്തിൽ നിന്റെ അളകങ്ങളിലണിയാനുള്ള പൂക്കൾ ഉണ്ടാകുമല്ലോ. അതിനെ ഞാൻ എങ്ങനെയാണു് നിനക്കുള്ള നിവാപമാലയാക്കുക?

63. സുന്ദരി! കാൽച്ചിലകു കിലുങ്ങിക്കൊണ്ടു മററാനിന്നും ലഭിക്കാത്ത (നിന്റെ) കാൽകൊണ്ടുണ്ടായ അനുഗ്രഹത്തെ സ്മരിച്ചെന്നപോലെ ആ അശോകം പൂക്കളാകുന്ന കണ്ണനീർ തുകി നിന്നെക്കുറിച്ചു ദുഃഖിക്കുന്നു.

64. കിന്നരന്മാർക്കൊത്ത സ്വരത്തോടുകൂടിയവളേ! നിന്റെ ശ്വാസഗന്ധത്തെ അനുകരിയ്ക്കുന്ന ഇലഞ്ഞിപ്പൂക്കൾകൊണ്ടു് എന്റൊടൊന്നിച്ചു കോത്തു പകറിയാക്കിയ ഈ അണിയരഞ്ഞാൺ മുഴുവനാക്കാതെ നീ ഉറങ്ങുന്നു. എന്താണിതു്?

65. സുഖദുഃഖങ്ങളിൽ തുല്യരായ സഖികൾ, പ്രതിപദത്തിലെ ചന്ദ്രനെപ്പോലെയുള്ള (ശിശു മാത്രമായ) ഈ പുത്രൻ, നിന്നിൽമാത്രം പ്രേമത്തോടുകൂടിയ ഈ ഞാൻ— ഇതെല്ലാം ഇങ്ങിനെയിരിക്കെ നിന്റെ ഈ പ്രവൃത്തി മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയാത്തവിധം നിഷ്കുരമാണു്.

66. ഇന്നു എന്റെ ധൈര്യം നഷ്ടപ്പെട്ടു, രതി അവസാനിച്ചു, ഗാനം നിന്നുകഴിഞ്ഞു, ഋതുക്കൾ ഉത്സവമില്ലാത്തതായി, ആരേണങ്ങൾകൊണ്ടുള്ള പ്രയോജനം തീർന്നു, കിടയ്ക്കു ശൂന്യമായി.

67. ഗൃഹസ്വാമിനി, മന്ത്രി, വിജനത്തിൽ സഖി, നൃത്തഗീതാദികലകളിൽ പ്രിയശിഷ്യ എന്നിങ്ങനെ എല്ലാമായ നിന്നെ ദേയയില്ലാതെ അപഹരിച്ച ഉത്യ എന്റെ ഏതൊന്നിനെയാണു് അപഹരിക്കാത്തതു്? പറയൂ.

68. അല്ലയോ മദിരാക്ഷി! ഞാൻ കവിൾക്കൊണ്ടതിനുശേഷം നൽകിയ രുചിയേറിയ മധുവിനെ പാനംചെയ്തിട്ടു കണ്ണീർകൊണ്ടു ദുഷിച്ച എന്റെ തർപ്പണാഞ്ജലിയിലെ ജലം നീ എങ്ങനെ അനുപാനംചെയ്യും?

69. വേണ്ടിടത്തോളം സമ്പത്തുണ്ടെങ്കിലും നിന്നോടുകൂടാത്ത അജന്റെ സുഖം ഇത്രത്തോളമേ ഉള്ളവെന്നു കണക്കാക്കിക്കൊള്ള. മറ്റു പ്രലോനങ്ങളാലൊന്നും ആകർഷിപ്പിച്ചിട്ടില്ലാത്ത എന്നിങ്ങനെ എല്ലാവിധയാനുഭൂതികളും നിന്നെ ആശ്രയിച്ചാണിരിക്കുന്നതു്.

70. ഇങ്ങനെ പ്രാണേശ്വരിയെച്ചൊല്ലി കരുണമായി വിലപിക്കുന്ന കോസലാധിപൻ വൃക്ഷങ്ങളെക്കൊണ്ടുപോലും ശാഖകളിൽ നിന്നുറന്ന രസമാകുന്ന കണ്ണനീർ വർഷിപ്പിച്ചു.

- 71 അഥ തസ്യ കഥഞ്ചിദങ്കതഃ
സ്വജനസ്താമപനീയ സുന്ദരീം
വിസസർജ തദന്ത്യമണ്ഡനാ-
മനലായാഗുരുചന്ദനൈയസേ.
- 72 പ്രമദാമന സംസ്ഥിതഃ ശുചാ
വൃപതിഃ സന്നിതി വാച്യദർശനാൽ
ന ചകാര ശരീരമഗ്നിസാൽ
സഹ ദേവ്യാ ന തു ജീവിതാശയാ.
- 73 അഥ തേന ദശാഹതഃ പരേ
ഗുണശേഷാമപദിശ്യ ഭാമിനീം
വിദുഷാ വിധയോ മഹദ്യഃ
പുര ഏവോപവനേ സമാപിതാഃ.
- 74 സ വിവേശ പുരീം തയാ വിനാ
ക്ഷണദാപായശശാങ്കദർശനഃ
പരിവാഹമിവാവലോകയൻ
സ്വശുചഃ പൗരവധുമുഖാശ്രുഷു.
- 75 അഥ തം സവനായ ദീക്ഷിതഃ
പ്രണിധാനാൽ ഗുരുരാശ്രമസ്ഥിതഃ
അഭിഷംഗജഡം വിജജ്ഞിവാ-
നിതി ശിഷ്യേണ കിലാമ്പബോധയൽ.
- 76 “അസമാപ്തവിധിര്യുതോ മുനി-
സ്ത്വവ വിഭാഗവി താപകാരണം
ന വേന്തമപസ്ഥിതഃ സ്വയം
പ്രകൃതൌ സ്ഥാപയിതും പഥശ്ച്യുതം.
- 77 മയി തസ്യ സുവൃത്ത! വർത്തതേ
ലഘുസന്ദേശപദാ സരസ്വതീ
ശുണ വിശ്രുതസത്വസാര! താം
ഘടി ചൈനാമുപധാതുമർഹസി.
- 78 പുരുഷസ്യ പദേഷ്വജന്തഃ
സമതീതം ച വേച്ച ഭാവി ച
സ ഹി നിഷ്പ്രതിഘേന ചക്ഷുഷാ
ത്രിതയം ജ്ഞാനമയേന പശ്യതി.
- 79 ‘ചരതഃ കില ദൃശ്വരം തപ-
സ്തുണബിന്ദോഃ പരിശങ്കിതഃ പുരാ
പ്രജീലായ സമാധിഭേദിനീം
ഹരിരന്യൈ ഹരിണീം സുരാംഗനാം.
- 80 സ തപഃപ്രതിബന്ധമന്യുനാ
പ്രമുഖാവിഷ്കൃതചാരവിഭ്രമം
അശപൽ ‘ഭവ മാനുഷീ’തി താം
ശമവേലാപ്രളയോർമിണാ ഭൂവി.

71. അനന്തരം ബന്ധുജനങ്ങൾ ആ സുന്ദരിയെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മടിത്തട്ടിൽനിന്നു പ്രയാസപ്പെട്ടു മാറ്റിയെടുത്തു് അതേ അന്ത്യഭൂഷണവുമായി അകിൽചന്ദനങ്ങളിട്ടു കത്തിച്ച അഗ്നിയിൽ സമർപ്പിച്ചു.
72. 'രാജാവായിരുന്നിട്ടും സങ്കടംകൊണ്ടു സ്രിയോടൊപ്പം മരിച്ചു' എന്ന അപവാദം തനിക്കു വരുമല്ലോ എന്നു കരുതിമാത്രം അദ്ദേഹം ഇന്ദുമതിയോടൊപ്പം ശരീരത്തെ അഗ്നിക്കിരയാക്കിയില്ല. അല്ലാതെ ജീവിച്ചിരിക്കാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടായിട്ടില്ല.
73. പത്തു ദിവസങ്ങൾ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ഗുണങ്ങൾമാത്രം ശേഷിപ്പിച്ചു പോയ ആ പ്രിയതമയുടെ ശേഷക്രിയകൾ, വിദ്വാനായ അദ്ദേഹം വിഭവപുണ്ണമായി ആ നഗരോപവനത്തിൽവെച്ചതന്നെ നിവൃത്തിച്ചു.
74. അവളുടെ വേർപാടുന്നിമിത്തം രാത്രി കഴിഞ്ഞ പന്ത്രണ്ടുപോലെയായ അദ്ദേഹം പൌരസ്ത്യികളുടെ മുഖത്തൊഴുകുന്ന കണ്ണനിരിൽ സ്വന്തം ദുഃഖത്തിന്റെ പ്രവാഹത്തെ കണ്ടുകൊണ്ടെന്നപോലെ രാജധാനിയിൽ പ്രവേശിച്ചു.
75. അനന്തരം യജ്ഞത്തിന്നു ദീക്ഷയെടുത്തു് ആശ്രമത്തിൽ വസിച്ചിരുന്ന ഗുരു (വസിഷ്ഠൻ) തപോബലത്താൽ, അദ്ദേഹം ദുഃഖംമൂലം ജീവശ്യാവമായിരിക്കുന്നതറിഞ്ഞിട്ടു ശിഷ്യൻവഴിയായി ഇപ്രകാരം ഉപദേശിച്ചു.
76. "മഹർഷി തന്റെ കർമ്മം അവസാനിച്ചിട്ടില്ലാത്തതുകൊണ്ടാണു് അങ്ങയുടെ ദുഃഖകാരണം അറിഞ്ഞിട്ടും വഴിതെറ്റിപ്പോയ അങ്ങയെ നിലയിലാക്കുവാൻ താൻതന്നെ വരാത്തതു്.
77. അല്ലയോ സദ്യസ്തനായുള്ളോവേ! അദ്ദേഹത്തിന്റെ സരളമായ സന്ദേശപദങ്ങളടങ്ങിയ അരുളപ്പാടുകൾ ഞാൻ കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ടു്. വിഖ്യാതമായ ധൈര്യത്തോടുകൂടിയ അങ്ങു് അതു മേട്ടു മനസ്സിൽ ഉറപ്പിക്കേണ്ടതാണു്.
78. അദ്ദേഹമാകട്ടെ ജനനരഹിതനായ പുരുഷന്റെ പദങ്ങളിൽ (മൂന്നു ലോകത്തിലും) കഴിഞ്ഞുപോയതും നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതും വരാൻ പോകുന്നതുമായ എല്ലാം എങ്ങും തടവില്ലാത്ത ജ്ഞാനദൃഷ്ടികൊണ്ടു കാണുന്നുണ്ടു്.
79. 'ഉഗ്രമായ തപസ്സനുഷ്ഠിക്കുന്ന തുണബിന്ദുവിനെ പേടിപ്പിച്ചിട്ടു് പണ്ടു ദേവേന്ദ്രൻ തപസ്സു മുടക്കുവാൻവേണ്ടി ഹരിണി എന്ന അപ്സരസ്സിനെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുക്കലേക്കു അയയ്ക്കുകയുണ്ടായത്രേ.
80. അദ്ദേഹം, മുന്നിൽവന്ന സുന്ദരമായ വിലാസവേഷുകൾ കാണിച്ചു അവളെ ശമമാകുന്ന കടൽക്കരയ്ക്കു പ്രളയവീചിയായ, തപസ്സിന്നു പ്രതിബന്ധമുണ്ടാക്കിയതിനാലുണ്ടായ കോപംമൂലം "നി ഭൂമിയിൽ മനുഷ്യസ്രീയായി ജനിക്കുക" എന്നു ശപിച്ചു.

- 81 'ഭഗവൻ! പരവാനയം ജനഃ
 പ്രതികൂലാചരിതം ക്ഷമസ്വ മേ'
 ഇതി ചോപനതാം ക്ഷിതിസ്തപ്യശം
 കൃതവാനാ സുരപുഷ്പദർശനാൽ.
- 82 ക്രമൈകേശികവംശസംഭവോ
 തവ ഭൂതാ മഹിഷീ ചിരായ സാ
 ഉപലബ്ധവതീ ദിവശ്ച്യുതം
 വിവശാ ശാപനിവൃത്തികാരണം.
- 83 തദലം തദപായചിന്തയാ
 വിപദൽപത്തിമതാമവസ്ഥിതാ
 വസുധേയമവേക്ഷ്യതാം ത്വയാ
 വസുമത്യാ ഹി റൂപാഃ കളത്രീണഃ.
- 84 ഉദയേ മദവാച്യമുജ്ജ്വലതാ
 ശ്രുതമാവിഷ്കൃതമാത്മവത്ത്വയാ
 മന്സസ്സുദപസ്ഥിതേ ജ്വരേ
 പുനരക്ലീബതയാ പ്രകാശ്യതാം.
- 85 അതാ കത ഏവ സാ പുനർ-
 വേതാ നാനമൃതാപി ലഭ്യതേ
 പരലോകജ്ഞാം സ്വകർമ്മഭീർ-
 ഗതയോ ഭിന്നപഥാ ഹി ഭേദിനാം.
- 86 അപശോകമനാഃ കുടുംബിനീ-
 മനഗ്രഹ്ണീഷ്വ നിവാപദത്തിഭിഃ
 സ്വജനാശ്ര കിലാതിസന്തതം
 ഭഹതി പ്രേതമിതി പ്രചക്ഷതേ.
- 87 മരണം പ്രകൃതിഃ ശരീരിണാം
 വികൃതിർജീവിതമുച്യതേ ബുധൈഃ
 ക്ഷണവപ്യവതിഷ്ഠതേ ശ്വസൻ
 യദി ജന്തുർന്നന്ത ലാഭോനസൗ.
- 88 അവഗച്ഛതി മൃഡചേതനഃ
 പ്രിയനാശം ഹൃദി ശല്യമർപ്പിതം
 സ്ഥിരധീന്ത തദേവ മന്യതേ
 കശലഭാരതയോ സമുദ്ധ്യതം.
- 89 സ്വശരീരശരീരിണാവപി
 ശ്രുതസംയോഗവിപര്യയൗ യദാ
 വിരഹഃ കിമിവാന്താപയേ-
 ഭാദ ബാഹൈർവിഷയൈർവിപശ്ചിതം.
- 90 ന പൃഥഗ്ജനവച്ഛുചോ വശം
 വശിനാമുത്തമ! ഗന്തുമർഹസി
 ദ്രുമസാന്നമതാം കിമന്തരം
 യദി വായൗ ദ്വിതയേപി തേ ചലാഃ.

81. "ഗേവാനേ പരാധീനയാം" ഈയുള്ളവൻ. എന്റെ വിപരീത പ്രവൃത്തിയെ ക്ഷമിക്കണം" എന്നു പറഞ്ഞു നമസ്കരിച്ച അവളെ, കല്പവൃക്ഷപ്പൂ കാണുന്നതുവരെമാത്രം ഭൂമിയിലിരിക്കേണ്ടവളാക്കിയിട്ടുണ്ട്.
82. വിവശയായ അവൾ വിദർഭരാജവംശത്തിൽ ജനിച്ചവളെന്നു കരക്കാലം അങ്ങയുടെ രാജ്ഞിയായിരുന്നിട്ട് ആകാശത്തുനിന്നു വീണ ശാപമോക്ഷത്തിനുള്ള ഹേതു കണ്ടെത്തുകയാണുണ്ടായത്.
83. അതുകൊണ്ട് അവളുടെ അപായം പിന്തിച്ചു ഓടിക്കളയൂ. ജനിച്ച വർഷം മരണം തീർച്ചയാണ്. അങ്ങു ഈ ഭൂമിയെ സംരക്ഷിക്കുക. രാജാക്കന്മാർ ഭൂമിയെക്കൊണ്ടാണല്ലോ കളത്രവാന്മാരാകുന്നത്.
84. അദ്വൈതകാലത്തു ഗർഭിപ്പിക്കുന്ന അപവാദംകൂടാതെ അങ്ങു ബുദ്ധിപൂർവ്വം വിവേകം പ്രകാശിപ്പിച്ചു. മനസ്സിനു സങ്കടം ബാധിച്ചിട്ടുള്ള ഈ അവസാരത്തിൽ അതു് അയ്യെത്തുംകൂടാതെ വീണ്ടും പ്രകാശിപ്പിച്ചാലും.
85. അനന്തമരണം ചെയ്യാൻപ്പോലും അവളെ വീണ്ടും കിട്ടുകയില്ല. പിന്നെ കരഞ്ഞാൽ എവിടന്നാണ് (കിട്ടുവാൻ പോകുന്നത്?) അവരവരുടെ കർമ്മങ്ങളനുസരിച്ചു പരലോകം പുകുന്ന ദേഹികളുടെ യാത്രകൾ ഭിന്നപഥങ്ങളിൽക്കൂടിയാണ്.
86. അങ്ങു ഓരോ തീർന്ന മനസ്സോടുകൂടി നിവരപവിധികൾകൊണ്ടു പതിയെ അനുഗ്രഹിക്കുക. അതിയായി ഒഴുകുന്ന ബന്ധുക്കളുടെ കണ്ണുനിർ മരിച്ച ആളെ ചുട്ടുനീറ്റുമെന്നു പറയപ്പെടുന്നു.
87. മരണം ദേഹികൾക്കു സ്വാഭാവികമാണ്, ജീവിതമാണ് കല്പിതമായിട്ടുള്ളതു് എന്നു അറിവുള്ളവർ പറയുന്നു. (ഒരു ജീവി ക്ഷണനേരമെങ്കിലും ജീവിച്ചിരിക്കുന്നുവെങ്കിൽ അതുതന്നെ അയാൾക്കു ലാഭമാണ്).
88. മുഖബുദ്ധിയായുള്ളവൻ പ്രിയനാശത്തെ നെഞ്ചിൽത്തറച്ച ശല്യമായി കരുതുന്നു; ഉറച്ച ബുദ്ധിയുള്ളവനാകട്ടെ ആ ശല്യത്തെത്തന്നെ ക്ഷേമത്തിനു വേണ്ടി പഠിച്ചെടുത്തതായി വിചാരിയ്ക്കുന്നു.
89. സ്വന്തം ശരീരവും ജീവനുംപോലും തമ്മിൽ ചേരുകയും പിരിയുകയും ചെയ്യുന്നതാണെന്നു പ്രസിദ്ധമായിരിക്കെ പുറമേയുള്ള വിഷയങ്ങളോടു വേർപിരിയുന്നതു വിവേകമുള്ളവനെ സങ്കടപ്പെടുത്തുമോ? പറയൂ.
90. അല്ലയോ ജിതേന്ദ്രിയന്മാരിൽ അഗ്രേസര! അങ്ങു മറ്റുള്ളവരെപ്പോലെ വ്യസനത്തിനു അധീനനാകരുതു്. മരങ്ങളും മലകളും ഒരുപോലെ കാറ്റിറങ്ങു ചലിക്കുമെങ്കിൽ അവ രണ്ടും തമ്മിൽ എന്താണ് വ്യത്യാസം?"

- 91 സ തഥേതി വിനേതുരഭാരമതേഃ
 പ്രതിഗൃഹ്യ വചോ വിസസർജ്ജ മുനിം
 തലബ്ബപദം ഹൃദി ശോകഘ്നേ
 പ്രതിയാതമിവാന്തികമസ്യ ഗുരോഃ.
- 92 തേനാഷ്ടേ പരിഗമിതാഃ സമാഃ കഥഞ്ചിത്
 ബാലതപാദവിതഥസ്മൃതേന സുനോഃ
 സാദൃശ്യപ്രതികൃതിദർശനൈഃ പ്രിയായാഃ
 സ്വപ്നേഷു ക്ഷണികസമാഗമോത്സവൈശ്വ.
- 93 തസ്യ പ്രസഹ്യ ഹൃദയം കില ശോകശങ്കഃ
 പക്ഷപ്രരോഹ ഇവ സൗധതലം ബിഭേ
 പ്രാണാന്തഹേതുമപി തം ഭീഷജാമസാദ്ധ്യം
 ലാഭം പ്രിയാനഗമനേ തപരയാ സ മേനേ.
- 94 സമ്യഗ്വിനീതമഥ വർണ്ണനം കഥാരഥം
 മാദിശ്യ രക്ഷണവിയോഗവിധിവൽ പ്രജാനാം
 രോഗോപസ്പഷ്ടതന്മൂലസതിം മുഖേഷഃ
 പ്രയോപവേശനമതിർത്ഥപതിർബഭ്രുവ.
- 95 തീർത്ഥേ തോയവ്യതികരഭവേ ജഹ്നുരകന്യാസരയോർ
 ദേഹത്യാഗാദമരഗണനാലേഖ്യമസാദൃ സദ്യഃ
 പൂർവ്വാകാരാധികതരന്ധ്രാ സംഗതഃ കാന്തയാസൗ
 ലീലാഗാരേഷ്വരമത പുനർനന്ദനാഭ്യന്തരേഷു.

ഇതി അഷ്ടമഃ സർഗ്ഗഃ

നവമഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 പിതൃരനന്തരമുത്തരകോസലാൻ
 സമധിഗമ്യ സമാധിജിതേന്ദ്രിയഃ
 ഭഗവതഃ പ്രശ്നാസ മഹാരഥോ
 യമവതാമവതാം ച ധൂരി സ്ഥിതിഃ.
- 2 അധിഗതം വിധിവദ്യുദപാലയൽ
 പ്രകൃതിമണ്ഡലമാത്മകലോചിതം
 അഭവേസ്യ തതോ ഗുണവത്തരം
 സനഗരം നഗരസ്ത്രകരൗജസഃ.
- 3 ഉഭയേവേ വദന്തി മനീഷിണഃ
 സമയവഷിതയാ കൃതകർമ്മണം
 ബലനിഷ്ഠനേമർത്ഥപതിം ച തം
 ശ്രമന്തേ മന്ദഭണ്ഡധരാന്വയം.
- 4 ജനപദേ ന ഗദഃ പദമാദധാ
 വഭീഭവഃ കത ഏവ സപതജഃ
 ക്ഷിതിരഭൂത് ഫലവത്യജനന്ദനേ
 ശമരതേജരതേജസി പാത്ഥിവേ.

91. അദ്ദേഹം ശ്രേഷ്ഠനായ ഗുരുവിന്റെ ഉപദേശത്തെ അങ്ങനേതന്നെ എന്നു സ്വീകരിച്ചിട്ടു ശിഷ്യനെ തിരിച്ചയച്ചു; ആ ഉപദേശവും ശോകം കലനായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയത്തിൽ സ്ഥലം കിട്ടാതെ ഗുരുവിന്റെ സന്നിധിയിലേയ്ക്കു തിരിച്ചുപോയോ എന്നു തോന്നി.

92. സത്യവും പ്രിയവുമായ വാക്കുകളോടുകൂടിയ അദ്ദേഹം പുത്രന്റെ ചെറുപ്പം കരുതി പ്രിയതമയുടെ പിത്രങ്ങളും പ്രതിമകളും കണ്ടുകൊണ്ടും സ്വപ്നത്തിൽ ക്ഷണനേരത്തേക്കു ലഭിക്കുന്ന സംഗമോത്സവങ്ങളെ അനുഭവിച്ചും എട്ടുകൊല്ലം ഒരു വിധത്തിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടി

93. ദുഃഖമാകുന്ന ആണി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയത്തെ ഇത്തിത്തയ്ക്കു മാളികത്തറയെ എന്നപോലെ പിളർന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. അദ്ദേഹം ചികിത്സകൊണ്ടു നീക്കാവുന്നതല്ലാത്ത, ജീവഹാനിക്കു കാരണമായ അതിനെ, പ്രിയയെ പിൻതുടരാനുള്ള തിടക്കം കാരണം ഒരു ലാഭമായി കരുതി.

94. യഥാവിധി വിദ്യാഭ്യാസംചെയ്തു കവചം ധരിക്കാറായ കമരരനെ പ്രജാപരിപാലനത്തിൽ വിധിയാംവണ്ണം ഏല്പിച്ചിട്ടു രോഗം പിടിപ്പെട്ടു, കെട്ടു ദേഹത്തിൽനിന്നു മോചനം നേടുവാൻവേണ്ടി ആ മഹാരാജാവു പ്രായോപവേശം ചെയ്യാൻററച്ചു.

95. അദ്ദേഹം ഗംഗയുടേയും സരയുവിന്റെയും പ്രവാഹങ്ങൾ ചേരുന്ന തീർത്ഥത്തിൽ ദേഹത്യാഗം ചെയ്തുകയാൽ ഉടൻതന്നെ ദേവന്മാരുടെ ഗണനയിൽ പേരെഴുതപ്പെട്ടു ആദ്യത്തെ രൂപത്തിനേക്കാൾ കൂടുതൽ ശോഭയുള്ള പ്രിയതമയോടുകൂടി നന്ദനോദ്യാനത്തിലെ കേളിമന്ദിരങ്ങളിൽ വീണ്ടും രമിച്ചു.

എട്ടാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

ഒമ്പതാം സർഗ്ഗം

1. സമാധിയാൽ ഇന്ദ്രിയങ്ങളെ ജയിച്ചവനും മഹാരഥനും സംയമികളിലും രക്ഷകന്മാരിലും അഗ്രഗണ്യനുമായ ദശരഥൻ പിതാവിനുശേഷം ഉത്തരകോസലരാജ്യത്തിലെ അധിപനായി പ്രജാപരിപാലനം ചെയ്തു.

2. കലഹരമ്പയുമനുസരിച്ച യഥാവിധി ലഭിച്ച രാജ്യത്തെ, കാൽതികേയനു തുല്യം തേജസ്സുള്ളവനായ അദ്ദേഹം വേണ്ടപോലെ രക്ഷിച്ചുപോന്നതിനാൽ നഗരവും പൌരജനങ്ങളും മുന്ദത്തേക്കാളധികം ഗുണമുള്ളവരായിത്തീർന്നു.

3. ഇന്ദ്രൻ, മനുരാജവംശത്തിലുണ്ടായ ആ രാജാവു എന്നീ രണ്ടു പേരെ മാത്രമാണ് തക്കസമയത്തു വർഷിക്കുന്നതുകൊണ്ടു കർമ്മം ചെയ്തവരുടെ തളച്ച് തീർക്കുന്നവരെന്ന് പറയുന്നതു്.

4. ശമതൽപ്പരനും ദേവതേജസ്സുമായ അജപുത്രൻ രാജാവായിരിയ്ക്കുന്നതിൽ രോഗങ്ങൾക്കു സ്ഥാനം ലഭിച്ചില്ല; ശത്രുക്കളുടെ ആക്രമണം എങ്ങിനെയുണ്ടാകും? ഭൂമിയും നല്ല വിളവുള്ളതായിത്തീർന്നു.

- 5 ദശദിഗന്തജിതം രഘുണാ യഥാ
ശ്രീയമപുഷ്യദജേന തതഃ പരം
തഥാധിഗമ്യ തഥൈവ പുനർബഭൗ
ന ന മഹീനമഹീനപരാക്രമം.
- 6 സമതയാ വസുപുഷ്ടിവിസർജ്ജനൈർ-
നിയമനാദസതാം ച നരാധിപഃ
അനയയൗ യമപുണ്യജനേഷ്വരൗ
സവരണാവരണാഗ്രസരം രൂപം.
- 7 ന മൃഗയാഭിരതിർന്ന ഭരോദരം
ന ച ശശിപ്രതീമഭരണം മധു
തമുദയായ ന വാ നവയൗവനാ
പ്രിയതമാ യതമാനമപാഹരൽ.
- 8 ന കൃപണാ പ്രവേത്യപി വാസവേ
ന വീതഥാ പരിഹാസകഥാസ്വപി
ന ച സപത്നജനേഷ്വപി തേന വാ-
ഗപരഷാ പരഷാക്ഷരമീരിതാ.
- 9 ഉദയമസ്തമയം ച രഘുഭാഹാ-
ഭയേമാനശിരേ വസുധാധിപഃ
സ ഹി നിദേശമലന്ഘയതാമഭ്രൂർ
സുഹൃദയോഹൃദയഃ പ്രതിഗർജ്ജതാം.
- 10 അജയദേകരഥേന സ് മേദിനീ-
മുദധിനേമീമധിജ്യശരാസനഃ
ജയമഘോഷയദസ്യ തു കേവലം
ഗജവതീ ജവതീവ്രഹയാ ചമുഃ,
- 11 അവനിമേകരഥേന വരുമിനാ
ജിതവതഃ കീല തസ്യ ധനുർഭൂതഃ
വിജയഭുന്ദുഭിതാം യയുർർണ്ണവാ
ഘനരവാ നരവാഹനസംപദഃ.
- 12 ശമിതപക്ഷുബലഃ ശതകോടിനാ
ശിഖരിണാം കലിശേന പുരന്ദരഃ
സ ശരവുഷ്ടിമുചാ ധനുഷാ ഭിഷാം
സ്വനവതാ നവതാമരസാനനഃ.
- 13 ചരണയോർനഖരോഗസമൃദ്ധിഭിർ-
മുകടരണമരീചിഭിരസ്പൃശൻ
നൃപതയഃ ശതശോ മരുതോ യഥാ
ശതമഖം തമഖണ്ഡിതപെരുഷം.
- 14 നിവവൃതേ സ മഹാർണ്ണവരോധസഃ
സചിവകാരിതബാലസുതാഞ്ചലീൻ
സമനകമ്പ്യ സപത്നപരിഗ്രഹാ-
നനളകാനളകാനവമാം പുരീം.

5. പത്തു ദിക്കുകളെയും ജയിച്ച രഘുവിനെക്കൊണ്ടും അതിനുശേഷം അജനംകൊണ്ടും എങ്ങിനെ ധനപുഷ്ടിയുള്ളതായിരുന്നുവോ അതുപോലെ തന്നെ ഭൂമി, പിന്നെ മഹാപരാക്രമിയായ അദ്ദേഹത്തെ രാജാവായി ലഭിച്ചപ്പോഴും പ്രകാശിക്കാതിരുന്നില്ല.
6. രാജാവു എല്ലാവരേയും തുല്യമായി ഭാവിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ടു യമനെയും ധനം വാരിച്ചൊരിയുന്നതുകൊണ്ടു കബേരനെയും ദുഷ്ടന്മാരെ നിയന്ത്രിക്കുന്നതിനാൽ വരുണനെയും ശോഭിക്കൊണ്ടു അരുണസാമമിയായ സൂര്യനെയും അനുകരിച്ചു.
7. ഉയർച്ചയ്ക്കുവേണ്ടി പ്രയത്നിക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തെ നായാട്ടുകന്മാർ വശപ്പെടുത്തിയില്ല. ചുതുകളിലും ചന്ദ്രബിംബമണിഞ്ഞ മദ്യവും പുതുയൗവനത്തോടുകൂടിയ പ്രിയതമയും വശപ്പെടുത്തിയില്ല. (അദ്ദേഹം രാജസാധാരണമായ സപ്തവ്യസനങ്ങളിൽ നിന്നും മുക്തനായിരുന്നു എന്നു ഭാവം).
8. കോപമില്ലാത്ത അദ്ദേഹം പ്രഭുത്വമുള്ള ഇന്ദ്രനോടുപോലും ഭീനമായിട്ടും നേരമ്പോക്കായിപ്പോലും വ്യാജമായിട്ടും ശത്രുക്കളോടുപോലും പരശ്വരമായിട്ടും വാക്കു പറഞ്ഞിരുന്നില്ല.
9. രാജാക്കന്മാർ രഘുകുലശ്രേഷ്ഠനിൽനിന്നു അഭിവൃദ്ധിയും നാശവും രണ്ടും പ്രാപിച്ചിരുന്നു. അദ്ദേഹം ആഴ്ത്തയെ ലംഘിക്കാത്തവർക്കു സുഹൃത്തായിരുന്നു. എതിർക്കുന്നവർക്കു ഇരുമ്പുപോലെ കഠിനഹൃദയനായിരുന്നു.
10. വില്ലു കലയേറിയ അദ്ദേഹം ഒറ്റത്തേരിലേറി കടൽ ചുഴുന്ന ഭൂമിയെ മുഴുവൻ ജയിച്ചു. ആനകളോടും വേഗതയുള്ള കുതിരകളോടും കൂടിയ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൈന്യമാകട്ടെ ജയത്തെ കൊണ്ടാടുകമാത്രം ചെയ്തു.
11. വില്ലേന്തി സുരക്ഷിതമായ ഒറ്റത്തേതുകൊണ്ടു ഭൂമിയെ ജയിച്ചവനും വൈശ്രവണനൊത്ത ധനമുള്ളവനുമായ അദ്ദേഹത്തിനു മേഘഘോഷം പോലെ ഗർജ്ജിക്കുന്ന സമുദ്രങ്ങൾ വിജയദന്ത്യഭീകളായി.
12. ഇന്ദ്രൻ നൂറു മനയുള്ള വജ്രായുധംകൊണ്ടു പശുക്കൾക്കുണ്ടായിരുന്ന പിറകുകളുടെ ബലം തീർത്തു. പുതിയ താമരപ്പൂവിനു തുല്യമായ മുഖമുള്ള അദ്ദേഹം ശരമഴ ചൊരിഞ്ഞൊലിക്കൊള്ളുന്ന വില്ലുകൊണ്ടു ശത്രുപക്ഷത്തേയും നശിപ്പിച്ചു.
13. നൂറുകണക്കിൽ രാജാക്കന്മാർ അവസ്ഥിതമായ പൗരജനമുള്ള അദ്ദേഹത്തെ, ദേവന്മാർ ഇന്ദ്രനെ എന്നപോലെ പാദങ്ങളിൽ കീർത്തിപ്പിക്കുകയും അതിനോടുകൂടെ വർദ്ധിച്ചുകൊണ്ടു നമസ്കരിച്ചു.
14. പ്രായമെത്താത്ത മക്കളെക്കൊണ്ടു മന്ത്രിമാർ മുഖേന തൊഴുവിച്ചവരും അളകുസംസ്കാരമഹാവരമായ ശത്രുപതിമാരിൽ ദയവു കാണിച്ചു അദ്ദേഹം മഹാർണ്ണവതീരത്തുനിന്നു അളകയെക്കൊണ്ടു ഒരു കറവുമില്ലാത്ത തന്റെ നഗരത്തിലേക്കു തിരിച്ചു.

- 15 ഉപഗതോപി ച മണ്ഡലനാഭിതാ-
മന്ദിതാനൃസിതാതപവാരണഃ
ശ്രീയമവേക്ഷ്യ സ രസ്യചലാമഭൂ-
നേലസോന്മലസോമസമദ്യുതിഃ.
- 16 തമപഹായ കകൽസ്ഥകലോത്തവം
പുരുഷമാത്മവേം ച പതിപ്രതാ
സ്തപതിമന്യമസേവത ദേവതാ
സകമലാ കമലാഘവമർത്മിഷു.
- 17 തമലന്തേ പതിം പതിദേവതാഃ
ശിഖരിണാമിവ സാഗരമാപഗാഃ
മഗധകോസലകേകയശസിനാഃ
ഓഹിതരോഹിതരോപിതമാർഗ്ഗണം.
- 18 പ്രിയതമാഭിരസൗ തിസൃഭിർബൃഹതേ
തിസൃഭിരേവ ഭൂവം സഹ ശക്തിഭിഃ
ഉപഗതോ വിനിനീഷുരിവ പ്രജാ
ഹരിഹയോരിഹയോഗവിചക്ഷണഃ.
- 19 സ കില സംയുഗ്മരൂപംനി സഹായതാം
മഘവതഃ പ്രതിപദ്യ മഹാരഥഃ
സ്വഭുജപീഡ്യമഗാപയദ്ഭുജിതം
സുരവധൂരവധൂതയോഃ ശരൈഃ.
- 20 ക്രതുഷ്ഠേന വിസർജ്ജിതമൗലിനാ
ഭുജസമാഹൃതദീഗ്വസുനാ കൃതാഃ
കന്കയുപസമുച്ഛയശോഭിനോ
വിതമസ്തം തമസാസരയുതടാഃ.
- 21 അജിനദണ്ഡഭൃതം കശമേഖലാം
യതഗിരം മൃഗശൃംഗപരിഗ്രഹാം
അധിവസംസ്തനമധാരഭീക്ഷിതാ-
മസമഭാസമഭാസയദീശ്വരഃ.
- 22 അവളഥപ്രയതോ നീയതേന്ദ്രിയഃ
സുരസമാജസമാക്രമണോചിതഃ
നമയതി സ്ത സ കേവലമുനതം
വനമുചേ നമുചേരരയേ ശിരഃ.
- 23 അസകൃദേകരഥേന തരസ്വിനാ
ഹരിഹയഗ്രസരേണ ധനുർഭൃതാ
ദിനകർഭഭീമുഖാ രണരേണവോ
രുദ്ധിരേ രുദ്ധിരേണ സുരദിഷാം.
- 24 അഥ സ്ഥാവവൃതേ കസുമൈർനവൈ-
സ്തമിവ സേവീതുമേകനരാധിപം
യമകണ്ഠേരജലേശ്വരവജ്രിണാം
സമധൂരം മധുരഞ്ചിതവിക്രമം.

15. അഗ്നിയോടും ചന്ദ്രനോടും സമമായ് തേജസ്സുള്ള അദ്ദേഹം വേറൊരു വെൺകൊറ്റകൾ പൊങ്ങാനിടവരുത്താതെ രാജമണ്ഡലത്തിന്റെ കേന്ദ്ര ബിന്ദുവായിരുന്നിട്ടും ലക്ഷ്മി പഴുതു കിട്ടിയാൽ പത്നിപ്പോകുന്നവളാ എന്നറിവുള്ളതിനാൽ സഭാ ജാഗ്രതയോടെ ഇരുന്നു.
16. പത്നിപ്രതയും താമരപ്പൂവോടുകൂടിയവളായ ദേവി (ലക്ഷ്മി) അർത്ഥികളിൽ ലാലവം കാണിക്കാത്ത കകൾസ്ഥപംശജനായ അദ്ദേഹത്തേയും ആത്മദ്രവായ വിഷ്ണുവിനേയും അല്ലാതെ മറ്റൊരു രാജാവിനെ സേവിച്ചു?
17. ശത്രുക്കളെ കീഴടക്കിയ അദ്ദേഹത്തെ മഗധം, കോസലം, കേകയം എന്നീ ദേശങ്ങളിലെ രാജാക്കന്മാരുടെ പത്നിപ്രതകളായ പുത്രിമാർ, സമുദ്രത്തെ പച്ചുതങ്ങളുടെ മക്കളായ നദികൾ എന്നപോലെ ഭർത്താവായി ലഭിച്ചു.
18. ശത്രുസംഹാരത്തിൽ സമർത്ഥനായ അദ്ദേഹം മൂന്നു പത്നിമാരോടും കൂടി, പ്രജാപരിപാലനത്തിനായി മൂന്നു ശക്തികളോടുംകൂടി ഭൂമിയിൽ വന്ന ഇന്ദ്രനെപ്പോലെ ശോഭിച്ചു.
19. മഹാരഥനായ അദ്ദേഹം യുദ്ധങ്ങളിൽ ഇന്ദ്രൻ സഹായനായി നിന്നിട്ടു തന്റെ അമ്പുകൾകൊണ്ടു പേടി തീർക്കപ്പെട്ട അപ്സരസ്ത്രീകളെക്കൊണ്ടു് ഉന്നതമായ തന്റെ പരാക്രമത്തെ പാടിപ്പിച്ചു.
20. സ്വന്തം പരാക്രമംകൊണ്ടു ദിക്കുകളിൽനിന്നു ധനം സമ്പാദിച്ചവനും തമോഗുണരഹിതനുമായ അദ്ദേഹം കിരീടം ധരിയ്ക്കാതെ യജ്ഞങ്ങൾ അനുഷ്ഠിച്ച തമസയുടേയും സരയുവിന്റെയും തീരങ്ങളെ ചൊന്നെന്നിഞ്ഞ യുവങ്ങളെയർന്നു പ്രകാശിക്കുന്നവയാക്കി.
21. കൃഷ്ണാജിനവും കൗടുംബരദണ്ഡവും ധരിച്ചു കശംകൊണ്ടുരഞ്ഞാണിട്ടു മൌനമായി മാൻകൊമ്പും കൈക്കൊണ്ടു യജ്ഞദീക്ഷയെടുത്ത (ദേശമന്റെ) ശരീരത്തിൽ വാണുകൊണ്ടു ശിവൻ അത്യധികം ശോഭയോടുകൂടിയ അദ്ദേഹത്തെ (കൂടുതൽ) ശോഭിപ്പിച്ചു.
22. അവളുമസ്നാനത്താൽ വിശുദ്ധനായി നിയമിതേന്ദ്രിയനായി ദേവന്മാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ ചേരുവാൻ യോഗ്യനായ അദ്ദേഹം തന്റെ നിവർണ്ണശരീരത്തെ മഴ പൊഴിക്കുന്ന ദേവേന്ദ്രന്റെ മുമ്പിൽമാത്രം കനിച്ചു.
23. റെറത്തേതുമായി വില്ലുമെടുത്തു ഇന്ദ്രന്റെ മുമ്പിൽ നിലകൊണ്ടു ധീരനായ അദ്ദേഹത്താൽ സൂര്യൻ നേർക്കുയർന്ന യുദ്ധത്തിലെ പൊടി അസൂരന്മാരുടെ ചോരകൊണ്ടു പലതവണ തടുക്കപ്പെട്ടു.
24. അങ്ങനെയിരിക്കെ യമൻ, കബേരൻ, വരുണൻ, ഇന്ദ്രൻ എന്നീ ദൈവപാലകന്മാരോടു തുല്യസ്ഥാനം വഹിക്കുന്നവനും തികഞ്ഞ പരാക്രമിയും ചക്രവർത്തിയുമായ അദ്ദേഹത്തെ സേവിപ്പാനോ എന്നു തോന്നും വണ്ണം വസന്തകാലം പുതിയ പുഷ്പങ്ങളുമായി എത്തിച്ചേർന്നു.

- 25 ജിഗമിഷുർധനദാധൃഷിതാം ദിശം
രഥയുജാ പരിവർത്തിതവാഹനഃ.
ദിനമുഖാനി രവിർഹിമനിഗ്രഹൈർ-
വിമലയൻ മലയം നഗമത്യജൻ.
- 26 കസുമജന്മ തതോ നവപല്ലവാ-
സ്തദന്തഃ പദകോകിലകുജിതം
ഇതി യഥാക്രമമാവിരഭൂന്മധുർ-
ഭ്രൂമവതീമവതീര്യ വനസ്ഥലീം.
- 27 നയഗുണോപചിതാമിവ ഭൂപതേഃ
സദുപകാരഫലാം ശ്രീയമത്മിനഃ
അഭിയയുഃ സരസോ മധുസംഭൃതാം
കമലിനീമളിനീരപതന്തിനീഃ
- 28 കസുമമേവ ന കേവലമാർത്ഥം
നവമശോകതരോഃ സ്മരഭീപനം
കിസലയപ്രസവോഽപി വിലാസിനാം
മദയീതാ മയീതാശ്രവണാപ്പിതഃ.
- 29 വിരചിതാ മധുനോപവനശ്രീയാ-
മഭിനവാ ഇവ പത്രവിശേഷകാഃ
മധുലിന്ദാം മധുദാനവിശാരദാഃ
കരവകം രവകാരണാതാം യയുഃ.
- 30 സുവദനാവദനാസവസംഭൃത-
സ്തദന്തവാദിഗുണഃ കസുമോൽഗമഃ
മധുക്കരൈരകരോന്മധുലോലുപൈർ.
ബൃകളമോകലമായതപദ്യകതിഭിഃ.
- 31 ഉപഹിതം ശിശിരാപഗമശ്രീയാ
മുകുളജാലമശോഭതേ കിംശുകേ
പ്രണയിനീവ നഖക്ഷതമണ്ഡനം
പ്രമദയാ മദയാപിതലജയയാ.
- 32 പ്രണഗതപ്രമദാധരദഃസഹം.
ജാലനനിർവിഷയീകൃതമേഖലം
ന ഖലു താവദശേഷമപോഹിതം
രവിരലം വിരളം കൃതവാൻ ഹിമം.
- 33 അഭിനയാൻ പിരിചേതുമിവോദ്യതാ
മലയമാന്തതകമ്പിതപല്ലവാ
അമദയൽ സഹകാരലതാ മനഃ
സകല്പികാ കലികാമജിതാമവി.
- 34 പ്രഥമമന്യഭൃതാഭിരുഭീരിതാഃ
പ്രവിരളം ഇവ മുഗ്ധവധുകഥാഃ
സ്മരഭിഗന്ധിഷു ശുശ്രൂവിരേ ഗിരഃ
കസുമിതാസ്സ മിതാ വനരാജിഷു.

25. വൈശ്രവണൻ താമസിക്കുന്ന വടക്കേ ദിക്കിലേക്കു പോവാനാഗ്രഹിക്കുന്ന സൂര്യൻ സാരഥിയെക്കൊണ്ടു കതിരുകളെ തിരിപ്പിച്ചു, മഞ്ഞുമാറി പ്രഭാതകാലത്തെ തെളിയിച്ചുകൊണ്ടു മലയപർവ്വതത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു.
26. ആദ്യം പുമൊട്ടുകൾ, പിന്നീടു പുതിയ തളിരുകൾ, അതിനുശേഷം വണ്ടുകളുടേയും കയീലുകളുടേയും കൂകൽ-എന്നിങ്ങനെ വസന്തകാലം ക്രമപ്രകാരം വൃക്ഷങ്ങൾ നിറഞ്ഞ കാടുപ്രദേശത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു പ്രകാശിച്ചു.
27. നീതിഗുണങ്ങളാൽ പെരുകിയതും സദുപകാരത്തിനു വേണ്ടിയുള്ളതുമായ രാജാവിന്റെ ശ്രീയെ അത്ഥികൾ എന്നപോലെ വണ്ടുകളും ജലപക്ഷികളും വസന്തത്താൽ തഴച്ച സരസ്സിലെ താമരയെ സമീപിച്ചു.
28. വസന്തജന്തുവിൽ വികസിക്കുന്ന പൂക്കൾ മാത്രമല്ല, അശോകത്തളിർപ്പൊടിപ്പുകളും കാമിനികളുടെ കണ്ണുഭൂഷണമായി കാമുകന്മാരെ ലഹരിപിടിപ്പിച്ചു.
29. ഉദ്യാനലക്ഷ്മികൾക്കു വസന്തത്തിനാൽ രചിക്കപ്പെട്ട പുതിയ പത്തിക്കീറുകളെപ്പോലിരിക്കുന്നവയും തേൻ നൽകുവാൻ വിതരണമുള്ളവയുമായ ചെങ്കുറുഞ്ഞികൾ വണ്ടുകൾക്കു മുരളുവാൻ കാരണമായിത്തീർന്നു.
30. സുന്ദരിമാരുടെ മുഖമുദൃത്താൽ ഉണ്ടായവയും അതിനു തുല്യമായ വാസനയോടു കൂടിയവയുമായ പൂഷ്പങ്ങളുടെ ഉത്ഭവം, തേൻ കൊതിച്ചു വരിവരിയായി വരുന്ന വണ്ടുകളെക്കൊണ്ടു ഇലഞ്ഞിമരത്തിനു പൊറുതി കേടുണ്ടാക്കി.
31. വസന്തശ്രീയാൽ പാളാശിന്ദേൽ ഉളവാക്കപ്പെട്ട പുമൊട്ടുകൾ, മരംകൊണ്ടു ലജ്ജയില്ലാതെയായ കാമിനിയാൽ കാമുകനിൽ അർപ്പിക്കപ്പെട്ട നഖക്ഷതങ്ങളെന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.
32. മുറിവുകൊണ്ടു കനത്ത, കാമിനിമാരുടെ അധരങ്ങൾക്കു സഹിക്കാൻ കഴിയാത്തതും നിതംബത്തിൽനിന്നു അർത്താണിനെ മാർന്നുനീന്തുമായ മഞ്ഞിനെ സൂര്യൻ തീരെ ഇല്ലാതാക്കാൻ ശക്തനായില്ല. അല്പം കുറച്ചു.
33. അഭിനയങ്ങൾ പരിശീലിക്കുവാൻ തുടങ്ങുന്നതുപോലെ മലയപർവ്വതക്കാറിൽ തളിരുകളിലൂടെന്ന മൊട്ടിട്ട തേന്മാവിൻകൊടി, കാമക്രോധാദികളെ ജയിച്ചവരുടെ മനസ്സിനുപോലും ലഹരി പിടിപ്പിച്ചു.
34. പൂക്കൾ നിറഞ്ഞവയും സുഗന്ധം പരത്തുന്നവയുമായ വനരാജികളിൽ പെൺകയീലുകളാൽ ആദ്യം പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന ചുരുങ്ങിയ കൂകലുകൾ, മുഗ്ധകളായ വധുക്കളുടെ മീതമായ വാക്കുകൾപോലെ കേൾക്കപ്പെട്ടു.

- 35 ശ്രുതിസുഖഭ്രമരസ്വനഗീതയഃ
കുസുമകോമളദന്തരുചോ ബഭുഃ
ഉപവനാന്തലതാഃ പവനാഹതൈഃ
കിസലയൈഃ സലയൈരിവ പാണിഭിഃ
- 36 ലളിതവിഭ്രമബന്ധവിചക്ഷണം
സുരഭിഗന്ധപരജിതകേസരം
പതിഷു നിർവിവിശ്രൂർമധുമങ്ഗനാഃ
സ്മരസഖം രസഖണ്ഡനവർജ്ജിതം
- 37 ശുശ്രൂഭിരേ സ്തീതചാരുതരാനനം
സ്രീയ ഇവ ശൃംഗശിഞ്ജിതമേഖലാഃ
വികചതാമരസാ ഗൃഹദീർഘികാ
മദകളോദകലോലവിഹംഗമാഃ.
- 38 ഉപയയൗ തന്താം മധുഖണ്ഡിതാ
ഹിമകരോദയപാണധുമുഖപ്പവിഃ
സദൃശമിഷ്ടസമാഗമനിർവൃതിം
വനിതയാനിതയോ രജനീവധുഃ.
- 39 അപതുഷാരതയാ വിശദപ്രഭൈഃ
സുരതസംഗപരിശ്രമനോഭിഭിഃ
കുസുമചാപമന്ത്രേജയദംശുഭീർ-
ഹിമകരോ മകരോർജ്ജിതകേതനം.
- 40 ഛതഹതാശനദീപ്തി വനശ്രീയഃ
പ്രതിനിധിഃ കനകാഭരണസ്യ യൽ
യവതയഃ കുസുമം ദധുരാഹിതം
തദളകേ ദളകേസുരപേശലം.
- 41 അളിഭിരഞ്ജനബിന്ദുമനോഹരൈഃ
കുസുമപങ്ക്തിനിപാതിഭിരങ്ക്തിതഃ
ന വലു ശോഭേതി സു വനസ്ഥലീം
ന തിലകസ്തിലകഃ പ്രമദാമിവ.
- 42 അമഭയന്മധുഗന്ധസനന്ദയാ
കിസലയാധരസംഗതയാ മനഃ
കുസുമസംഭൃതയാ നവമല്ലികാ
സ്തീതരുചാ തരുചാരുവിലാസിനീ.
- 43 അരുണരാഗനിഷേധിഭിരംശുക്ലൈഃ
ശ്രവണലബ്ധപദൈശ്ച യവാങ്കുരൈഃ
പരഭൃതാവിരുതൈശ്ച വിലാസിനഃ
സുരബലൈരബലൈകരസാഃ കൃതാഃ.
- 44 ഉപചിതാവയവാ ശുചിഭിഃ കണ്ഠൈ-
രളികടംബകയോഗമുപേയുഷി
സദൃശകാന്തിരലക്ഷ്യത മഞ്ജരീ
തിലകജാളകജാലകമൗക്തികൈഃ.

35. ഉദ്യോഗത്തിലെ വളളികൾ ചെവിയാണെന്നും നല്കുന്ന വണ്ടിന്റെ മുളലാകുന്ന പാട്ടോടും പുഷ്പങ്ങളാകുന്ന കോമളങ്ങളോടും താളം പിടിയുന്ന കൈപ്പടങ്ങളോ എന്നു തോന്നുംവണ്ണം കാറാത്തിളകുന്ന തളിരകളോടുംകൂടി ശോഭിച്ചു.
36. ലളിതങ്ങളായ ഹാവഭാവങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കുവാൻ സാമർത്ഥ്യമുള്ളതും സൗരഭ്യംകൊണ്ടു് ഇലഞ്ഞിപ്പൂവിനെപോലും ശോഭിപ്പിക്കുന്നതും പതികളിൽ രസമില്ലാത്താക്കത്തതും കോമളവന്റെ സഖാപമായ വസന്തത്തെ സ്രീകൾ അനുഭവിച്ചു.
37. വിരിഞ്ഞ താമരപ്പൂക്കളോടും മോലസങ്ങളായി കൂടുന്ന ജലപക്ഷികളോടും കൂടിയ ഗൃഹവാപികൾ, മനസ്സിതത്താൽ അഴകുള്ള മുഖം പൂണ്ട അയഞ്ഞു കിലങ്ങുന്ന അരഞ്ഞാണകളോടുകൂടിയ സ്രീകളെന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.
38. വസന്തത്താൽ ഖണ്ഡിതയായ (നീളം കുറയ്ക്കപ്പെട്ട), ചന്ദ്രോദയത്താൽ വിളർപ്പുപൂണ്ട മുഖത്തോടുകൂടിയ രാത്രിയാകുന്ന സ്രീ, ഇപ്പുസമാഗമനിർവൃതി ലഭിക്കാത്ത *ഖണ്ഡിതാനായികയ്ക്കതുല്യം കൃശയെ പ്രാപിച്ചു.
39. മഞ്ഞുമാറി പ്രകാശമുള്ളവയും സുരതാസക്തിയാലുണ്ടായ തളർച്ച പോക്കുന്നവയുമായ കിരണങ്ങളെക്കൊണ്ടു കളിർത്തിരൾ മീനാകുന്ന മികവുറ കെടിയോടുകൂടിയ മലരമ്പനെ ഉത്തേജനം ചെയ്തു.
40. വനലക്ഷ്മിയുടെ സ്വപ്നാഭരണങ്ങളുടെ പ്രതിനിധിയും ഹോമാഗ്നിയെപ്പോലെ ദീപ്തിയുള്ളതും അഴകുറ ഇതളം അല്പിയും ചേർന്നതുമായ കണിക്കൊന്നപ്പൂ യുവതികൾ അളകങ്ങളിൽ അണിഞ്ഞു.
41. അഞ്ജനക്കത്തുപോലെ അഴകാർന്ന പുനീരയിൽ വന്നു പറന്നു വണ്ടുകൾ ചേർന്ന മയിലുള്ള കാടിനെ, തിലകം കാമിനിയെ എന്ന പോലെ പ്രകാശിപ്പിപ്പിയാതിരുന്നില്ല.
42. ചെറു പിച്ഛകവളളി, മധുഗന്ധമുള്ളതും തളിർച്ചയിൽ പററിയതും പൂക്കളാൽ സംരേകപ്പെട്ടതുമായ പുഞ്ചിരിയൊളിക്കൊണ്ടു വൃക്ഷമാകുന്ന സുന്ദരകാമുകന്റെ മനസ്സിനെ മദിപ്പിച്ചു.
43. കോമന്റെ സൈന്യങ്ങളായ, അരുണന്റെ തുടപ്പിനെ വെല്ലുന്ന വസന്തങ്ങളാലും കണ്ണങ്ങളിൽ സ്ഥാനം ലഭിച്ച യവാങ്കരങ്ങളാലും പെൺകയിൽ പ്രാപ്തകളാലും കാമുകന്മാർ സ്രീലമ്പടന്മാരോക്കിചെയ്യപ്പെട്ടു.
44. തെളിഞ്ഞ മണികളാൽ പുഷ്പിപ്പട്ടതും വണ്ടിൻനിരയോടു ചേർന്നതുമായ മയിലുള്ളിൻപൂങ്കുല അളകങ്ങളിലണിഞ്ഞിരുന്ന ജാലകാഭരണത്തിലെ മുത്തുകളോടു തുല്യകാന്തിയായി കാണപ്പെട്ടു.

* പറഞ്ഞ സമയത്തു് ഭർത്താവു വരാത്തതിനാൽ കോപിച്ചു കാത്തിരിക്കുന്ന നായികയാണ് ഖണ്ഡിത.

- 45 ധ്വജപടം മദനസ്യ ധനുർഭൂത-
ശഘവികരം മുഖചുണ്ണമുതൃതൃയഃ
കസുമകേസരരേണമളിപ്രജാഃ
സപവനോപവനോത്ഥിതമനപയഃ.
- 46 അനുഭവന്നവദോളമുതൃതൃവം
പടരപി പ്രിയകണ്ഠജിഹ്വക്ഷയാ
അനയദാസനരജ്ജുപരിഗ്രഹേ
ഭജലതാം ജളതാമബലാജനഃ.
- 47 'തൃജത മാന, മലം ബത വിഗ്രഹൈർ-
ന പുനരേതി ഗതം ചതുരം വയഃ'
പരഭൂതാഭിരിതീവ നിവേദിതേ
സ്മരമതേ രമതേ സു വധുജനഃ.
- 48 അഥ യഥാസുഖമാത്ത്വമുത്സവം
സമനുഭൂയ വിലാസവതീസഖഃ
നരപതിശ്ചകമേ മൃഗയാരതിം
സമധുമന്ധുമന്മഥസന്നിഭഃ.
- 49 പരിചയം ചലലക്ഷ്യനിപാതനേ
ഭയരഷോശ തഭിംഗിതബോധനം
ശ്രമജയാൽ പ്രഗുണം ച കരോത്യസൗ
തരമത്നോന്മതഃ സചിവൈര്യയൗ.
- 50 മൃഗവനോപഗമക്ഷമവേഷ്ട-
ഭിപുലകണ്ഠനിഷക്കശരാസനഃ
ഗഗനമശ്വപുരോൽഗതരേണഭീർ-
നൃസവിതാ സവിതാനമിവാകരോൽ.
- 51 ഗ്രാമിതമൗലിരസൗ വനമാലയാ
തരുപലാശസവർണ്ണതന്മുഖഃ
തൂരഗവലംഗനചഞ്ചലകണ്ഡലോ
വിരുരുചേരുരുചേഷ്ടിതഭ്രമിഷു.
- 52 തരുലതാവിനിവേശിതവിഗ്രഹാ
ഭൂമരസംക്രമിതേക്ഷണവൃത്തയഃ
ദളതൂരധനി തം വനദേവതാഃ
സുനയനം നയനന്ദിതകോസലം.
- 53 ശ്വഗണിവാഗ്മുരീകൈഃ പ്രഥമോസ്ഥിതം
വ്യപഗതാനലദസ്യു വിവേശ സഃ
സ്ഥിരതൂരംഗമഭ്രമി നിപാനവ-
ന്മൃഗവയോഗവയോപചിതം വനം.
- 54 അഥ നസ്യേ ഇവ ത്രിദശായുധം
കനകപിംഗതഡിൽഗുണസംയുതം
ധനുരധിജ്യമനാധിരുപാദഭേ
നരവരോ രവരോഷിതകേസരി.

45. വില്ലേന്റിയ ക്രാമൻ കൊടിയുറയും വസന്തലക്ഷ്മിക്ക് ശോഭ അധികമാക്കുന്ന മുഖപ്പൊടിയുമായ, കാരാള പൂത്തോട്ടത്തിൽനിന്നുയർന്ന പരാഗപ്പരപ്പിനെ വണ്ടുകൾ പിൻതുടർന്നുവെന്നു.
46. പുതിയ ഉത്തരാലിട്ട് വസന്തോത്സവം ആഘോഷിക്കുന്ന സ്രീകൾ കഴിവിരുന്നിട്ടും പ്രിയതമന്റെ കഴുത്തിൽ കെട്ടിപ്പിടിപ്പാനാഗ്രഹിച്ചിട്ടു ഇരിപ്പുപടിക്കയർ പിടിയ്ക്കുന്നതിൽ കൈവല്ലിയെ അശക്തമാക്കിത്തീർത്തു.
47. "അഭിമാനം വിട്ടു, ശബ്ദ മതിയാക്കൂ, പുതിയ യൗവനം പോയാൽ പ്പിന്നെ വരില്ല" എന്ന കാമാഭിപ്രായം പെൺകയിലുകളാൽ അറിയിക്കപ്പെട്ടിട്ടെന്നപോലെ സ്രീകൾ കളിച്ചുരസിച്ചു.
48. വസന്തനോടും ക്രാമനോടും തുല്യനായ ആ രാജാവ് വിലാസിനിമാരോടുകൂടി വസന്തോത്സവത്തെ മധുവോടുകൂടി യഥാസുഖം അനുഭവിച്ചതിനുശേഷം നായാടീരസിക്കുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചു.
49. നായാട്ട് ഇളകുന്ന ലാക്കിനെ എയ്ക്കുവീഴ്ത്തുന്നതിൽ പരിചയവും യേത്തിലും ക്രോധത്തിലും അവയ്ക്കുണ്ടാകുന്ന ഭാവവ്യത്യാസങ്ങളുടെ അറിവും നൽകുന്നു. ക്ഷീണത്തെ ജയിക്കുന്നതുകൊണ്ടു ശരീരത്തെ ഗുണമേറിയതാക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. അതിനാൽ അദ്ദേഹം മന്ത്രിമാരുടെ സമ്മതവും വാങ്ങി പോയി.
50. മൃഗങ്ങളുള്ള കാട്ടിലേയ്ക്കു ചെല്ലാൻ പറ്റിയ വേഷം ധരിച്ചു വിപുലമായ കഴുത്തിൽ വില്ലുംവെച്ചു മനുഷ്യരിൽ സുഹൃത്തായ (തേജസ്സ് നിറഞ്ഞ) ആ രാജാവ് കതിരുകളെമ്പുകളാലുയർന്ന പൊടികൊണ്ടു് ആകാശത്തെ വിതാനിച്ചതുപോലാക്കി.
51. കാട്ടുപൂമാലയാൽ തലമുടി കെട്ടി, മരങ്ങളുടെ ഇലയ്ക്കുറത്ത നിറമുള്ള മാർച്ചട്ട ധരിച്ചു കതിരുകളുടെ പാട്ടങ്ങളിൽ കണ്ഡലമിളകിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹം വൻകരിമാനകൾ പെരുമാറുന്ന ആ പ്രദേശത്തു ശോഭിച്ചു.
52. സുലോചനനും നയംകൊണ്ടു കോസലവാസികളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചവനുമായ അദ്ദേഹത്തെ വനദേവതമാർ വഴിയിൽ നേർത്ത വള്ളികളിൽ ശരീരംചേർത്തും വണ്ടുകളിൽ ദൃഷ്ടിവിധാപാരം പകർത്തിയും നോക്കിക്കണ്ടു.
53. അദ്ദേഹം, നായ്ക്കാരും വലക്കാരും മുമ്പേ പോയ്ചേർന്നതും, തീയും തട്ടിപ്പറിക്കാരുമില്ലാത്തതും കതിരയ്ക്കു ഓടുവാൻ ഉറച്ച നിലത്തോടുകൂടിയതും നീർത്തൊട്ടിയോടുകൂടിയതും മാനുകളും പക്ഷികളും കാട്ടുകാളകളും പെരുങ്കിയതുമായ കാട്ടിലേയ്ക്കു പ്രവേശിച്ചു.
54. പിന്നീടു് ആരോഗ്യവാനായ ആ രാജാവു കലയേറിയ വില്ലിനെ, പ്രോഷ്ഠപദമാസത്തിൽ കനകത്തിനൊപ്പം മഞ്ഞച്ച മിന്നലാകുന്ന ഞാണോടുകൂടിയ ഇന്ദ്രവാഹത്തെ എന്നപോലെ, ഞാണൊലിയാൽ സിംഹങ്ങളെ ക്രോധിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു, കയ്യിലെടുത്തു.

- 55 തസ്യസ്തന്നപ്രണയിഭീർമുഹൂരേണശാബൈർ-
വ്യാഹന്യമാനഹരണീഗമനം പുരസ്താൽ
ആവിർബഭൂവ കശഗർഭേഖം മൃഗാണാം
യഥം തദഗ്രസരഗച്ഛിതകൃഷ്ണസാരം.
- 56 തൽപ്രാർത്ഥിതം ജവനവാജിഗതേന രാജ്ഞാ
തൂണീമുഖോദ്ധ്യുതശരേണ വിശീർണ്ണപംക്തി
ശ്യാമീചകാര വനമാകലദൃഷ്ടിപാതൈർ-
വാതേരിതോൽപലദളപ്രകരൈരിവാർദ്ദൈഃ.
- 57 ലക്ഷീകൃതസ്യ ഹരിണസ്യ ഹരിപ്രഭാവഃ
പ്രേക്ഷ്യ സ്ഥിതാം സഹചരീം വ്യവധായ ഭേഹം
ആകണ്ഠിതൃഷ്ണമപി കാമിതയാ സ ധന്വീ
ബാണം കൃപാമൃദമനഃ പ്രതിസംജഹാര.
- 58 തസ്യോപരേഷ്വപി മൃഗേഷു ശരാൻ മുമുഷോഃ
കണ്ഠാന്തമേത്യ ബിഭീദേ നിബിഡോഽപി മുഷ്ടിഃ
ത്രാസാതിമാത്രചടുലൈഃ സൂരയസ്യ നേത്രൈഃ
പ്രേതവഃപ്രിയാനയനവിഭ്രമചേഷ്ടിതാനി.
- 59 ഉത്തസ്ഥുഷഃ സപദി പലപലപങ്കമദ്ധ്യം-
തസ്താപ്രരോഹകബളാവയവാന്തകീണ്ണം
ജഗ്രാഹ സ ദൃതവരാഹകലസ്യ മാർഗ്ഗം
സുവൃത്തമാർദ്ദപദപംക്തിഭീരായതാഭിഃ.
- 60 തം വാഹനാദവനതോത്തരകായമിഷ-
ഭിധ്യന്തമദ്ധ്യതസാഃ പ്രതിഹന്തുമിഷ്ടഃ
നാത്മാനമസ്യ വിവിദഃ സഹസാ വരാഹാ
വൃക്ഷേഷു വിദ്ധമിഷ്ടഭീർജ്ജ്വലനാശ്രയേഷു.
- 61 നേനാഭീലാതരസേസ്യ വികൃഷ്ട പത്നീ
വന്യസ്യ നേത്രവിവരേ മഹിഷസ്യ മുക്തഃ
നിർഭീദ്യ വിഗ്രഹമശോണിതലിപ്തപുങ്ഖ-
സ്തം പാതയം പ്രഥമമാസ പപാത പശ്ചാൽ.
- 62 പ്രായോ വിഷാണപരിമോക്ഷലഘുത്തമാങ്ഗാൻ
ഖങ്ഗാംശ്ചകാര നൃപതിർനിശിന്തൈഃ ക്ഷുരപ്രൈഃ
ശൃംഗം സ്തദുപ്ലവിനയാധിക്യതഃ പരേഷാ-
മത്യുച്ഛിതം ന മമുഷേ, ന തു ദീപ്തമായുഃ.
- 63 വ്യാഘ്രാനഭീരഭീമുഖോൽപതിതാൻ ഗുഹാഭ്യഃ
ഛല്ലാസനാഗ്രവിടപാനിവ വായുരഗ്ണാൻ
ശിക്ഷാവിശേഷലഘുഹസ്തതയാ നിമേഷാ-
ത്തൂണീചകാര ശരപുരിതവക്ത്രരന്ധ്രാൻ.
- 64 നിഘാതോഗ്രൈഃ കഞ്ജലീനാൻ ജിഹ്വാംസുർ-
ജ്യാനിർഘോഷൈഃ ക്ഷോഭോമാസ സിംഹാൻ
നൃനം തേഷാമഭ്യസുയാപരോഽഭ്യ-
ഭീര്യോദഗ്രേ രാജശബ്ദേ മൃഗേഷു.

55. മൂല കടിക്കാൻ ചെല്ലുന്ന പൈതങ്ങളാൽ ഇടക്കിടെ മുടങ്ങുന്ന നടത്തത്തോടുകൂടിയ മാൻപേടകളും ദർഭകൾ ചവച്ചുകൊണ്ടു നടക്കുന്ന മാന്മാകളും ചേർന്ന മൃഗയുഗം, ഗർഭത്തോടുകൂടി മുമ്പിൽ നടക്കുന്ന കൃഷ്ണമൃഗങ്ങൾ നയിക്കപ്പെട്ട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു.
56. അതിപേഗതയുള്ള കതിരപ്പറത്തിരുന്ന് ആവനാഴിയിൽനിന്നു അമ്പുവലിച്ചെടുത്ത രാജാവിനാൽ നേരിടപ്പെട്ട ആ മറുത്തും, കൂട്ടംപരിഞ്ഞു ചിന്നി വളരെയധികം പേടിച്ചു കണ്ണീരുന്ന നോട്ടങ്ങളെക്കൊണ്ടും, കാരത്തിളകുന്ന കരിങ്കുവളപ്പുവിതളുകളെക്കൊണ്ടെന്നപോലെ കാടിനെ കറുപ്പിച്ചു.
57. അമ്പിനു ലക്ഷ്യമാക്കപ്പെട്ട മൃഗത്തിന്റെ ഉടൽ മറച്ചുകൊണ്ടു നിന്ന സഹചാരിണിയായ പെൺമാനിനെ കണ്ടപ്പോൾ ഇരുന്നൊത്ത പ്രഭാവമുള്ളവനും മികച്ച വില്ലാളിയുമായ അദ്ദേഹം പ്രണയാഭിജ്ഞനാകയാൽ ഭയതോന്നിയിട്ട് അമ്പു, കാരോളം വലിച്ചിരുന്നുവെങ്കിലും പിൻവലിച്ചു.
58. മറ്റു മാന്മാകളുടെമേലും അമ്പുവിടാൻ ഒരുങ്ങിയ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുറുകിയ അമ്പിൻപിടത്തംപോലും, പേടിച്ചു പതറുന്ന മാനകണ്ണുകളാൽ പ്രേതവയായ പ്രിയതമയുടെ കണ്ണിലുണ്ടാവുന്ന വിലാസ ചേവുകളെ ഓർത്തുപോയതുകൊണ്ടു ചെവിക്കരികിൽവെച്ചു അയഞ്ഞുപോയി.
59. ചെറുപൊയ്കയിലെ ചേററിൻമുമ്പിൽനിന്നു പെട്ടെന്നു കയറി ഓടിപ്പോയ പന്നിക്കുട്ടത്തിന്റെ, മുത്തങ്ങളുള ചവച്ചതിന്റെ നൂറുണ്ടുകൾ കൊഴിഞ്ഞു കിടക്കുന്നതും അകന്ന നനഞ്ഞ കാലടിപ്പാടുകൾകൊണ്ടും അതിവ്യക്തവുമായ വഴി അദ്ദേഹം പിൻതുടർന്നു.
60. വാഹനത്തിൽനിന്നും ശരീരത്തിന്റെ മേൽപ്പകുതി തെല്ലു കനിച്ചു അമ്പെയ്യുന്ന അദ്ദേഹത്തോടു പന്നികൾ സദ കടഞ്ഞു പകരം ചെയ്വാൻ തുനിഞ്ഞു. ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ അമ്പുകൾകൊണ്ടു തങ്ങൾ പിന്നിലുള്ള മരങ്ങളിൽ തറയ്ക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നുവെന്ന് അവ അറിഞ്ഞില്ല.
61. വെട്ടുവാൻ പാഞ്ഞുവരുന്ന കാട്ടുപോത്തിന്റെ കൺപഴുതിനേരെ അദ്ദേഹത്താൽ വലിച്ചെയ്യപ്പെട്ട അമ്പ്, ഉടൽ തുളച്ചു കടയ്ക്കൽപോലും ചോരപുരളാതെ അതിനെ ആദ്യം വീഴിച്ചു. പിന്നീടു സധം വീണു.
62. രാജാവു കൂത്ത കത്തിയമ്പുകളെക്കൊണ്ടു വാൾമാന്മാകളെ, പ്രായേണ കൊമ്പറ്റു തലയ്ക്കു കനം ചുരുങ്ങിയവയാക്കിത്തീർത്തു. താഴത്താനികളെ അടക്കി നിർത്തുവാൻ ചുമതലപ്പെട്ട അദ്ദേഹം എതിരാളികളുടെ വല്ലാതായർന്ന കൊമ്പിനെ മാത്രമേ പൊറുക്കാതിരുന്നുള്ളൂ. ദീർഘായുസ്സിനെ പൊറുക്കാതിരുന്നില്ല.
63. യേശുദാസനായ അദ്ദേഹം വേങ്ങയുടെ പുത്തയർന്ന കൊമ്പുകൾ കാരാടിച്ച് പൊട്ടിവിറങ്ങാലത്തേപ്പോലെ ഗുഹകളിൽനിന്നു എതിരിട്ടു ചാടിവന്ന പുലികളെ, പയറി നേടിയ കൈവേഗംകൊണ്ട് വായിൽ അമ്പുകൾ നിറച്ച് ക്ഷണനേരംകൊണ്ടു ആവനാഴികളാക്കി മാറ്റി.
64. പൊത്തയിൽപ്പതുങ്ങിയ സിംഹങ്ങളെ കൊല്ലുവാനായി ഇടിവെട്ടും പോലെ ഞെട്ടിക്കുന്ന ഞാണൊലികളെക്കൊണ്ടു അദ്ദേഹം അവയെ ക്ഷോഭിപ്പിച്ചു. പരാക്രമത്താൽ ആ മൃഗങ്ങൾക്കു ലഭിച്ച രാജാവെന്നപേരിൽ അസൂയ തോന്നിയിട്ടായിരിക്കാം.

- 65 താൻ ഹത്യാ ഗജകലബദ്ധതീവ്രവൈരാൻ
കാകൽസ്ഥഃ കടിലനഖാഗ്രലഗ്നമുക്താൻ
ആത്മാനം രണകൃതകർമ്മണാം ഗജാനാ-
മാനൃണ്യം ഗതമിവ മാർഗ്ഗണൈരമംസുത.
- 66 ചമരാൻ പരിതഃ പ്രവർത്തിതാശഃ
കപിഭാകണ്ഠവികൃഷ്ടലേഖഷീ
സുപതീനിവ താൻ വിയോജ്യ സഭ്യഃ
സിതബാലവ്യജനൈജ്ജഗാമ ശാന്തിം.
- 67 അപി തുരഗസമീപാടുൽപ്പതന്തം മയൂരം
ന സ രചിരകലാപം ബാണലക്ഷീചകാര
സപദി ഗതമനസ്സശ്ചിത്രമാല്യാനുകീണ്ണ
രതിവിഗളിതബന്ധേ കേശപാശേ പ്രിയായാഃ.
- 68 തസ്യ കർഷണവിഹാരസംഭവം
സോദമാനനവിലഗ്നജാലകം
ആചചാമ സതുഷാരശീകരോ
ഭിന്നപല്ലവപുടോ വനാനിലഃ.
- 69 ഇതി വിസ്മൃതാനുകരണീയമാത്മനഃ
സചിവാവലംബിതധൂരം ധരായിപം
പരിവൃദ്ധരാഗമനുബദ്ധസേവയാ
മൃഗയാ ജഹാര ചതുരേവ കാമിനീ
- 70 സ ലളിതകസുമപ്രവാളശയ്യാം
ജലിതമഹേഷധിദീപികാസനാഥാ
നരപതിരതിവാഹയാംബഭൂവ
കപിഭസമേതപരിച്ഛേദസ്മിയാമാം.
- 71 ഉഷസി സ ഗജയുഗകർണ്ണതാളൈഃ
പട്ടപടഹധാനിഭീർവിനീതനിദ്രഃ
അരമത മധുരാണി തത്ര ശുണ്ഡൻ
വിഹഗവികുജിതബന്ധിമംഗളാനി.
- 72 അഥ ജാതു രുരോർഗൃഹീതവർത്താ
വിപിനേ പാർശ്വാചരൈരലക്ഷ്യമാണഃ
ശ്രമഫേനമുചാ തപസ്വിഗാഢാം
തമസാം പ്രാപ നദീം തുരംഗമേണ.
- 73 കംപൂരണഭവഃ പട്ടരഞ്ചൈ-
രച്ചചാര നിനദോഫ്സേസി തസ്യാഃ
തത്ര സ ദ്വിരഭഞ്ചംഹിതശങ്കീ
ശബ്ദപാതിനമിഷ്യം വിസസർജ.
- 74 സുപതേഃ പ്രതിഷ്ഠിതമേവ തൽ
കൃതവാൻ പംക്തിരഥോഽവിശങ്ക്യ യൽ
അപഥേ പദമർപ്പയന്തി ഹി
ശ്രുതവന്തോഽപി രജോനിമീലിതാഃ.

65. ഗജവംശത്തോടു തീവ്രമായ വൈരമുള്ളവരും വളഞ്ഞ നഖത്തുമ്പിൽ പററിയ മുത്തുമണികളോടുകൂടിയവയുമായ അവയെ കൊന്നിട്ടു ദേശമൻ, തനിക്കു യുദ്ധത്തിൽ തുണ ചെയ്തിരുന്ന ആനകളോടു കൂടിപ്പാടിനെ നമ്പു കളക്കൊണ്ടു തീർത്തതായി കരുതി.
66. ഒരിടത്തു അദ്ദേഹം ചമരിമാനകൾക്കു ചുറ്റും കുതിരയെ ഓടിച്ചു ചെവിവരെ വലിച്ചു കത്തിയമ്പുകളെപ്പോലെ, അവയെ രാജാക്കന്മാരെ എന്ന പോലെ വീശുന്ന വെൺപാമരങ്ങളിൽനിന്നു വേർപെടുത്തിയിട്ട് ഉന്നൈ ശാന്തനായി.
67. കുതിരയുടെ അടുത്തുനിന്നുതന്നെ പറന്നുപോകുന്ന, ഭംഗിയുള്ള പീലി കളോടുകൂടിയ മയിലിനെ, രതിയിൽ കെട്ടിയിറക്കിയും പലനിറത്തിലുള്ള പൂമാലകളുടെ കലർന്നതുമായ പ്രിയതമയുടെ പുഞ്ചായലിന്റെ ഓർമ്മ വരികയാൽ അദ്ദേഹം തന്റെ ബാണത്തിനു ലക്ഷ്യമാക്കിയില്ല.
68. അദ്ദേഹത്തിനു തീവ്രമായ വ്യായാമം കൊണ്ടുണ്ടായി മുഖത്തു ഉരുണ്ടുകൂടിയ വിയർപ്പിനെ, തണുത്ത വെള്ളത്തുള്ളികളേന്തി തളിർത്തൊത്തുകളെ വിടർത്തി വീശിയ കാട്ടുകാറ്റു വന്നുചമിച്ചു.
69. തന്റെ ചുമതലകൾ മന്ത്രിമാരെ ഏൽപ്പിച്ചിട്ടു ഇങ്ങിനെ മറ്റൊരാൾക്കായ്ക്കുള്ളും മറ്റും തുടർന്നു സേവിച്ചതിനാൽ നായാട്ട്, സമർത്ഥനായ കാമിനി എന്നപോലെ സകലി വർദ്ധിച്ചു രാജാവിനെ വശത്താക്കി.
70. ആ രാജാവ് കോമളങ്ങളായ കന്യകാമണികളും തളിരുകളാലുണ്ടാക്കപ്പെട്ട ശയ്യയിൽ പ്രകാശപൂർണ്ണങ്ങളായ മഹത്തമങ്ങളാകുന്ന വിളക്കുകളോടുകൂടി പരിജനങ്ങളില്ലാതെ ഓരോ സ്ഥലത്തു രാത്രി കഴിച്ചുകൂട്ടി.
71. അവിടെ പ്രഭാതത്തിൽ പെരുമ്പറപൊലെ മുഴങ്ങുന്ന ആനക്കൂട്ടത്തിന്റെ ചെവിയടിയൊച്ചയാൽ പള്ളിയുണർത്തപ്പെട്ട അദ്ദേഹം മധുരങ്ങളായ കിളികളുടെ ശബ്ദങ്ങളാകുന്ന സ്തുതിപാകകംഗളഗീതികൾ കേട്ടു രസിച്ചു.
72. അപ്രകാരമൊരിക്കൽ വനത്തിൽ ഒരു വൻകരിമാനിനെ അനുഗമിച്ചുചെന്നു അകമ്പടിക്കാരുടെ കാഴ്ചയിൽനിന്നു അകന്നുപോയ അദ്ദേഹം, ക്ഷീണിച്ചു (വായിൽനിന്നു) പതയെഴുകുന്ന കുതിരയുമായി തപസ്വികൾ തിങ്ങിയ തമസാനദിയുടെ തീരത്തിൽ ചെന്നെത്തി.
73. അതിലെ ജലത്തിൽ കടം നിറയുമ്പോഴുണ്ടായ മുഴങ്ങുന്ന ഒരു ശബ്ദം ഉച്ചത്തിൽ ഉയർന്നു. അതു ആനയുടെ ചിന്നംവിളിയാണെന്നു വിചാരിച്ചു അദ്ദേഹം ആ സ്ഥലത്തേക്കു ശബ്ദവേഗിയായ ഒരു വിട്ടു.
74. ദേശമൻ സംശയിക്കാതെ ആ ചെയ്തതു രാജാവിനു ചെയ്യാൻ പാടില്ലാത്തതായിരുന്നു. അറിവുള്ളവരും രാജാക്കന്മാരും ബാധിച്ചാൽ തെറ്റായ മാർഗ്ഗത്തിൽ കാൽവെച്ചുപോകുമല്ലോ.

- 75 ഹാ താതേതി ക്രന്ദിതമാകർണ്ണാ വിഷണ്ണ-
സ്തസാന്നപിഷ്ടൻ വേതസഗുഡം പ്രഭവം സഃ
ശല്യപ്രോതം പ്രേക്ഷ്യ സകുംഭം മുനിപുത്രം
താപാദന്തഃശല്യ ഇവാസീൽ ക്ഷിതിപോഽപി.
- 76 തേനാവതീര്യ തുരഗാൽ പ്രഥിതാനപയേന
പുഷ്പാനപയഃ സ ജലകംഭേനിഷണ്ണഭേഹഃ
തസ്മൈ ദ്വിജേതരതപസവിസൃതം സഖലഭ്വഭി-
രാത്മാനമക്ഷരപദൈഃ കഥയാംബഭ്രവ.
- 77 തച്ഛോദിതശ്ച തമനദ്ധ്യതശല്യമേവ
പിത്രോഃ സകാശമവസന്നദശോർനിനായ
താഭ്യോം തമാഗതമുപേത്യ തമേകപുത്ര-
മജ്ഞാനതഃ സ്വചരിതം ധൃപതിഃ ശശംസ.
- 78 തൈ ദേവതീ ബഹു വിലപ്യ ശീശോഃ പ്രഹൃന്താ
ശല്യം നിഖാതമുഹാരയതാമുരസ്തഃ.
സോഽഭൂൽ പരാസുരഥ ഭൂമിപതിഃ ശശാപ
ഹസ്താർപിതൈർനയനവാരിഭിരേവ വൃദ്ധഃ
- 79 ദിഷ്യാന്തമാപ്സ്യതി ഭവാനപി പുത്രശോകാ-
ദന്ത്യേ വയസ്യഹമിവേതി തമുക്തവന്തം
ആക്രാന്തപുഷ്പമിവ മുക്തവിഷം ഭുജംഗം
പ്രേതവാച കോസലപതിഃ പ്രഥമാപരാദ്ധഃ.
- 80 'ശാപേഽപ്യുഷ്ടതനയാനനപത്മശോഭേ
സാന്തഗ്രഹോ ഭഗവതഃ മയി പാതിതോഽയം
കൃഷ്ണം ദഹനപി വലു ക്ഷിതിമിന്ധനേലോ
ബീജപ്രരോഹജനനീം ജലനഃ കരോതി.
- 81 ഇതം ഗതേ ഗതാലുണ്ഃ കിമയം വിധത്താം
വധ്യസ്തവേ''ത്യഭിഹിതോ വസുധാധിപേന
ഏധാൻ ഇതാശനവതഃ സ മുനിര്യയാചേ
പുത്രം പരാസുമനുഗതുമനാഃ സദാരം.
- 92 പ്രാപ്താനഗഃ സപ്തി ശാസനമസ്യ രാജാ
സംപാദ്യ പാതകവിലപ്തധൃതിർനിവൃത്തഃ
അന്തർന്നിവിഷ്വപദമാത്മവിനാശഹേതും
ശാപം ദധജ്ജലനമൗർവമിവാംബുരാശിഃ.

ഇതി നവമഃ സർഗ്ഗഃ

ദശമഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 പൃഥിവി. ശാസതസ്മത്സ്യ പാകശാസനതേജസഃ
കിഞ്ചിദുനമന്തൻഭേഃ ശരദാമയുതം യയൈഃ
- 2 നചോപലേഭേ പുര്യേഷാമുണനിർമ്മോക്ഷസാധനം
സുതാഭിധാനം സ ജ്യോതിഃ സഭ്യഃ ശോകതമോപഹം.

75. 'അയ്യോ, അച്ഛാ!' എന്ന നിലവിളികൂട്ട വിഷണ്ണനായി ആറു വഞ്ഞികൊണ്ടു മറഞ്ഞ ആ ശബ്ദം കേട്ട സ്ഥലം അന്വേഷിച്ചു ചെന്നപ്പോൾ കടവുമായി അന്വര കിടക്കുന്ന മുനിപുത്രനെ കണ്ടിട്ടു ആ രാജാവും സന്താപംകൊണ്ടു ഹൃദയത്തിൽ അമ്പു തറച്ചുവെന്നപ്പോലെ ആയിത്തീർന്നു.

76. ശ്രേഷ്ഠവംശജനായ അദ്ദേഹം കതിരപ്പുറത്തുനിന്നിറങ്ങിച്ചെന്നു വംശം ചോദിച്ചപ്പോൾ വെള്ളക്കടത്തിന്മേൽ ചാരിക്കിടക്കുന്ന അയാൾ ഇടറുന്ന അക്ഷരരൂപത്തിലുള്ള വാക്കുകളിൽക്കൂടി താൻ ഭീഷണല്ലാത്ത തപസ്വിയുടെ പുത്രനാണെന്നു പറഞ്ഞു.

77. അയാളുടെ പ്രേരണയാൽ ആ രാജാവു് അമ്പു പഠിക്കാതെത്തന്നെ അയാളെ അന്വന്തരായ മാതാപിതാക്കളുടെ അടുത്തേയ്ക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു ചെന്നു. അവരോടു് (അവരുടെ) ആ ഏകപുത്രന്റെ അപ്പോഴത്തെ അവസ്ഥയും അറിയാതെ താൻ ചെയ്ത പ്രവൃത്തിയും അറിയിച്ചു.

78. ആ ദമ്പതിമാർ വളരെയധികം വിലപിച്ചിട്ടു പുത്രന്റെ മാറിൽ തറച്ചുനിലക്കുന്ന അമ്പിനെ എഴു ആളെക്കൊണ്ടുതന്നെ പഠിപ്പിച്ചു. അയാൾ മരിച്ചു. ആ സമയത്തു ആ വൃദ്ധൻ കയ്യിലെടുത്ത കണ്ണീർ കൊണ്ടുതന്നെ രാജാവിനെ ശപിച്ചു.

79. "അങ്ങും വയസ്സുകാലത്തു് എന്നെപ്പോലെ പുത്രദുഃഖമൂലം മരണമടയും." എന്നു പറഞ്ഞ അദ്ദേഹത്തോടു ആദ്യമായി തെറ്റുചെയ്തപ്പോയ കോസലരാജാവു്, ആദ്യം ചവിട്ടിയതിനാൽ വിഷമേൽപ്പിച്ച പാണ്ഡിനോടെന്നപോലെ പറഞ്ഞു.

80. 'ഒരു പുത്രന്റെ മുഖകമലശോഭ കണ്ടിട്ടില്ലാത്ത എനിക്കു് ഭഗവാന്റെ ഈ ശാപവും അനുഗ്രഹംതന്നെയാണ്. വിറകിട്ടു കത്തി വളർന്ന തീ കൃഷിഭൂമിയെ ചുട്ടെരിയുമ്പോൾ പോലും വിത്തു മുളയ്ക്കാൻ പാകപ്പെടുത്തുകയാണല്ലോ ചെയ്യുന്നത്'.

81. ഈ സ്ഥിതിക്കു് വധ്യനായ ഈ യൌവ്വല്ലാത്തവൻ അങ്ങേയ്ക്കു എന്താണു് ചെയ്തുതരേണ്ടതു്? എന്നു രാജാവു ചോദിച്ചപ്പോൾ ഭാര്യയോടൊപ്പം, മരിച്ചുപോയ പുത്രനെ അനുഗമിക്കുവാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്ന ആ തപസ്വി ചിത കൂട്ടി തീ ജ്വലിപ്പിച്ചുകൊടുപ്പാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു.

82. അപ്പോഴേയ്ക്കു അനപരന്മാർ വന്നെത്തിയ രാജാവു് വേഗത്തിൽ ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ആഗ്രഹം സാധിപ്പിച്ചിട്ടു്, ചെയ്തുപോയ പാപംനിമിത്തം യൊയും നശിച്ചു്, ബഹുവാഗ്ദാനം അലകടലെന്നപോലെ ഉള്ളിൽ തട്ടിയതും തന്റെ നാശത്തിനു കാരണവുമായ ശാപം വഹിച്ചുകൊണ്ടു മടങ്ങി.

ദമ്പതാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

പത്താം സർഗ്ഗം

1. ഭൂമിയെ ഭരിച്ചുകൊണ്ടു് ഇത്രനോടു തുല്യമായ തേജസ്സുനേടി ഐശ്വര്യത്തിന്നുടവു തട്ടാതെ വാഴുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്നു ഏകദേശം പതിനായിരം വഷം കഴിഞ്ഞുപോയി.

2. പൂർവ്വികന്മാരോടുള്ള കടം തീർക്കാനുതകുന്നതും പെട്ടെന്നു അഴലിരുളിനെ മാറ്റുന്നതുമായ പുത്രനെക്കുറേ പേരുള്ള തേജസ്സുമാത്രം അദ്ദേഹത്തിനു കിട്ടിയില്ല.

- 3 അതിഷ്ഠിത പ്രത്യയാപേക്ഷസന്തതിഃ സ ചിരം നൃപഃ
പ്രാഞ്ചനമനേഭിവൃക്തരതോൽപ്പത്തിരിവാർണ്ണവഃ.
- 4 ഋഷ്യശൃംഗാഭയസുതസ്യ സന്തഃ സന്താനകാംക്ഷിണഃ
ആരേഭിരേ ജിതാത്മാനഃ പുത്രിയാമിഷ്ടിമൃതപിജഃ.
- 5 തസ്തിന്നവസരേ ദേവഃ പൗലസ്ത്യോപപ്തതാ ഹരിഃ
അഭിജഗുർനിദാഘാത്താഗ്ഹായാവൃക്ഷമിവാധപഗഃ.
- 6 തേ ച പ്രാപുരുദന്വന്തം ബുബുധേ ചാഭിപുരുഷഃ
അവ്യാക്ഷേപോ ഭവിഷ്യന്ത്യാഃ കാര്യസിദ്ധേർഹി ലക്ഷണം.
- 7 ഭോഗീഭോഗാസനാസീനം ദദൃശുസ്തം ദിവൈകസഃ
തൽഫണാമണ്ഡലോദർച്ചിർമ്മണിഭ്യോതിതവിഗ്രഹം.
- 8 ശ്രിയഃ പത്മനിഷണ്ണായാഃ ക്ഷൗമാന്തരിതമേഖലേ
അങ്കേ നിക്ഷിപ്തചരണമാസ്തീണ്ണകരപല്ലവേ
- 9 പ്രബുദ്ധപുണ്ഡരീകാക്ഷം ബാലാതപനിഭാംശുകം
ദിവസം ശാരദമിവ പ്രാരംഭസുഖദർശനം.
- 10 പ്രഭേരലിപ്തശ്രീവത്സം ലക്ഷ്മീവിഭ്രമദുഷ്പണം
കൌസ്തുഭാഖ്യമപം സാരം ബിഭ്രാണം ബൃഹത്തോരസാ.
- 11 ബാഹുഭീർവിടപാകാരൈർഭിവ്യാഭരണഭൂഷിതൈഃ
ആവിർഭൂതമപാം മദ്ധ്യേ പാരിജാതമിവാപരം.
- 12 ദൈത്യസ്രീഗണ്ഡലേഖാനാം മദരാഗവിലോപിഭിഃ
ഹേതിഭിശ്ചേതനാവതഭിരുദീരിതജയസ്ഥനം.
- 13 മുക്തശേഷവിരോധേന കലിശബ്രണലക്ഷ്മണാ
ഉപസ്ഥിതം പ്രാഞ്ചലിനാ വിനീതേന ഗരുത്തതാ.
- 14 യോഗനിദ്രാന്തവിശദൈഃ പാവനൈരവലോകനൈഃ
ഭൂപാദീനനഗ്രഹണന്തം സൗഖ്യശായനികാന്തഷീൻ.
- 15 പ്രണിപത്യ സുരാസ്തസ്മൈ ശമയിത്രേ സുരദപിഷാം
അമൈനം തുഷ്ടവഃ സ്തുത്യമവാഞ്ചനസഗോചരം.

3. സന്തതിക്കു ഏതോ കാരണത്തിന്റെ ആവശ്യമുണ്ടായിരുന്ന ആ രാജാവു, മഹനത്തിനു മുൻപു രത്നങ്ങൾ വെളിപ്പെടുത്തിയിട്ടില്ലാത്ത സമുദ്രമെന്നപോലെ വളരെക്കാലം സ്ഥിതിചെയ്തു.
4. സന്താനകാംക്ഷിയായ അദ്ദേഹത്തിനുവേണ്ടി ഋഗ്വേദം മുതലായ ഐശ്വര്യം, സന്താനങ്ങളും ജിതാത്മാക്കളുമായ ഋഗ്വേദംകൾ പുത്രകാമേഷ്ടി എന്ന യോഗം ആരംഭിച്ചു.
5. അതേ കാലത്തു, രാവണനാൽ പീഡിപ്പിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ദേവന്ദ്രൻ വെളിപ്പെടുത്തിയ മുൻപു വഴിപോക്കന്മാർ തണൽവൃക്ഷത്തിന്റെയെന്നപോലെ വിഷ്ണുവിന്റെ സമീപത്തേക്കു ചെന്നു.
6. അവർ കടലിനടുക്കൽ എത്തിയതും മഹാവിഷ്ണു (യോഗനിദ്രയിൽനിന്നു) ഉണർന്നതും ഒരേ സമയത്തായിരുന്നു. തടവില്ലായ്മ വരാനിരിക്കുന്ന കാര്യസിദ്ധിയുടെ ലക്ഷണമാണല്ലോ.
7. ദേവന്ദ്രൻ സർപ്പത്തിന്റെ ഉടലാകുന്ന ഇരിപ്പിടത്തിൽ, അതിന്റെ ഫലചക്രത്തിലുള്ള പ്രകാശം ചിതുന്ന മണികളാൽ ശോഭിപ്പിക്കപ്പെട്ട മെയ്യുമായി ഇരുന്നതുകൊണ്ട് ആ വിഷ്ണുവിനെ കണ്ടു.
8. താമരയിലിരിക്കുന്ന ലക്ഷ്മിയുടെ, പട്ടുകൊണ്ടു അരഞ്ഞാൻ മുടിയും കൈത്തളിർ മലർത്തിവെച്ചിട്ടുള്ളതുമായ മടിയിൽ തുക്കൽ വെച്ചിരുന്നു.
9. വികസിച്ച താമരപ്പോലുള്ള കണ്ണുകളുള്ളവനും ഇളം വെളിലിന്റെ ശോഭയുള്ള ഉടയാട് ചാർത്തിയവനും ശരൽക്കാലത്തിലെ പകലെന്നപോലെ ആരംഭമുതൽ കാണാൻ സുഖമുള്ളവനുമായിരുന്നു.
10. ലക്ഷ്മീദേവിയുടെ വിലാസഭാവങ്ങൾക്കു കണ്ണാടിയിലും പ്രകാശംകൊണ്ടു ശ്രീവത്സത്തെ ലേപനം ചെയ്യുന്നതും ജലത്തിന്റെ സാരവുമായ കൌസ്തുഭമെന്നു പേരുള്ള രത്നത്തെ വിസ്തൃതമായ വക്ഷസ്സിൽ ധരിയ്ക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു.
11. ദിവ്യാരണങ്ങളാൽ അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട വൃക്ഷശാഖകളെപ്പോലുള്ള കൈകളോടുകൂടി ജലപ്പരപ്പിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ ആവിർഭവിച്ച മനോരമ പരമജാതവൃക്ഷത്തെപ്പോലെയുള്ളവനായിരുന്നു.
12. ദൈത്യന്ത്രികളുടെ കവിഃകണ്ഠങ്ങളിലെ മരുത്തപ്പു നശിപ്പിക്കുന്ന വയം തേജസ്സ് വിതരണവയം ചൈതന്യമുള്ളവയുമായ ആയുധങ്ങളാൽ ജയഘോഷം ചെയ്യപ്പെട്ടിരുന്നു.
13. ആദിശേഷനോടു വിരോധം വെടിഞ്ഞവനും വ്യക്തമായമറ്റു മുറിവിന്റെ പാടുകളുള്ളവനുമായ ഗരുഡനാൽ വിനയപൂർവ്വം കൈകളുപ്പി സേവിയ്ക്കപ്പെടുന്നുണ്ടായിരുന്നു.
14. സുഖശയനം ചോദിച്ചവനെ ഭൂമു മുതലായ ഋഗ്വേദം യോഗനിദ്രയിൽനിന്നുണർന്നു തെളിഞ്ഞ പാവനമായ നോട്ടങ്ങളെക്കൊണ്ടു അന്തഃപ്രസാദം ഉണ്ടായിരുന്നു.
15. അസുരന്മാരെ ശമിപ്പിക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തെ നമസ്കരിച്ചിട്ടു ദേവന്ദ്രൻ, സ്തുതിക്കപ്പെടേണ്ടവനും വാക്കുകൾക്കും മനസ്സിനും വിഷയമാകാത്തവനുമായ അദ്ദേഹത്തെ സ്തുതിച്ചു.

- 16 'നമോ വിശ്വസ്യേ പുഷ്പം വിശ്വം തദനം ബിഭ്രതേ
അഥ വിശ്വസ്യ സംഹർത്രേ തുഭ്യം ത്രേയാസ്ഥിതാത്മനേ.
- 17 രസാന്തരാഭ്യേകരസം യഥാ ദിവ്യം പയോഘ്നതേ
ദേശേ ദേശേ ഗുണേഷ്വവമവസ്ഥസ്ഥവിക്രിയഃ.
- 18 അഥേയോ മിതലോകസ്തപമനർത്ഥീ പ്രാർത്ഥനാവഹഃ
അജിതോ ജിഷ്ണരത്യന്തമവ്യക്തോ വ്യക്തകാരണം.
- 19 ഹൃദയസ്ഥമനാസന്നമകാമം ത്വം തപസ്വിനം
ഭയാലുമനഃപുഷ്പം പുരാണമജരം വിഭഃ.
- 20 സർവ്വജ്ഞസ്ഥവിജ്ഞാതഃ സർവ്വയോനിസ്ഥമാത്മഭൂഃ
സർവ്വപ്രഭുരനീശസ്തപമേകസ്തപം സർവ്വരൂപഭാഷ.
- 21 സപ്തസാമോപഗീതം ത്വം സപ്താർണ്ണവജലേശയം
സപ്താർച്ചിർമ്മുഖമാചഖ്യഃ സപ്തലോകൈകസംശ്രയം.
- 22 ചതുർവർഗ്ഗഫലം ജ്ഞാനം കാലാവസ്ഥാശ്ചതുര്യഗാഃ
ചതുർവർണ്ണമയോ ലോകസ്ഥാതഃ സർവ്വം ചതുർമ്മുഖാൽ.
- 23 അഭ്യാസനിഗൃഹീതേന മനസാ ഹൃദയാശ്രയം
ജ്യോതിർമ്മയം വിചിന്തന്തി യോഃനിനസ്തപം വിമുക്തയേ.
- 24 അജസ്യ ഗൃഹ്ണതോ ജന്മ നിരീഹസ്യ ഹതദിഷഃ
സ്വപതോ ജാഗരൂകസ്യ യാമാത്മ്യം വേദ കസ്തവ.
- 25 ശബ്ദാദീൻ വിഷയാൻ ഭോക്തും ചരിതും ദൃശ്വരം തപഃ
പര്യുഷ്ണാസി പ്രജാഃ പാതുമൈദാസീന്ത്യേന വർത്തിതും.
- 26 ബഹുധാപയാഗമൈർഭിന്നാഃ പന്ഥാനഃ സിദ്ധിഹേതവഃ
ത്വയേവ നിപതന്ത്യേഗാലാ ജാഹ്നവീയാ ഇവാണ്ണവേ.
- 27 ത്വയാവേശിതചിത്താനാം ത്വത്സമർപ്പിതകർമ്മണാം
ഗതിസ്തപം വീരരാഗാണാമഭ്യഃസന്നിവൃത്തയേ.
- 28 പ്രത്യക്ഷോപ്യപരിച്ഛേദ്യോ മഹ്യാദിർമ്മഹിമാ തവ
ആപ്തവാഗന്മാനാഭ്യാം സാദ്ധ്യം ത്വം പ്രതി കാ കഥാ.

16. 'ആദ്യം വിശ്വം സൃഷ്ടിച്ചവനും പിന്നീട് വിശ്വത്തെ രക്ഷിക്കുന്നവനും അതിനുശേഷം വിശ്വത്തെ സംഹരിക്കുന്നവനുമായ മൂന്നു രൂപത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന അവിടുത്തേക്കു നമസ്കാരം.
17. ഏകരസമായ ദിവ്യജലം അതാതു സ്ഥലങ്ങളിൽ മാറ്റു രസങ്ങളെ സ്വീകരിക്കുന്നതുപോലെ വികരമില്ലാത്ത അങ്ങു വിഭിന്നഗുണങ്ങളിൽ ഇങ്ങനെ വിഭിന്നാവസ്ഥകളെ സ്വീകരിക്കുന്നു.
18. അങ്ങു് അളക്കപ്പെടാത്തവനാണു്, ലോകങ്ങളെ അളന്നവനാണു്. പ്രാർത്ഥിക്കാത്തവനാണു് പ്രാർത്ഥനകൾ നിറവേറുന്നവനാണു്. ജയിക്കപ്പെടാത്തവനാണു്, ജയിക്കുന്നവനാണു്, തീരെ വ്യക്തമല്ലാത്തവനാണു്, വ്യക്തമായ ഈ പ്രപഞ്ചത്തിന്റെ കാരണവുമാണു്.
19. ഹൃദയത്തിലിരിക്കുന്നവനും സമീപത്തല്ലാത്തവനും കാമമില്ലാത്തവനും തപസ്വിയും ദയാലുവും പാപസ്വൾ മില്ലാത്തവനും പ്രാചീനനും ജരബാധിക്കാത്തവനുമായി അങ്ങു അറിയപ്പെടുന്നു.
20. സർവ്വജ്ഞനായ അങ്ങു അവിജ്ഞാതനാണു്. എല്ലാത്തിന്റേയും ഉൽപ്പത്തിസ്ഥാനമായ അങ്ങു സ്വയംഭൂവാകുന്നു. എല്ലാത്തിന്റേയും പ്രഭുവായ അങ്ങു തനിയ്ക്കു ചീതെ പ്രഭുവില്ലാത്തവനാണു്. ഏകനായ അങ്ങു എല്ലാരുപവുംമെടുക്കുന്നവനാണു്.
21. അങ്ങയെ ഏഴു സാമങ്ങളാൽ സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവനായും ഏഴു കടലിലെ ജലത്തിലും സ്ഥിതിചെയ്യുന്നവനായും ഏഴു ജാലകളുള്ള അഗ്നിയാകുന്ന മുഖത്തോടു കൂടിയവനായും ഏഴു ലോകത്തിനും ഒരേ അവലംബമായും വർണ്ണിക്കുന്നു.
22. നാലു പുരുഷാർത്ഥങ്ങൾക്കുപേണ്ടിയുള്ള ജ്ഞാനം, നാലു യുഗങ്ങളോടു കൂടിയ കാലഭേദങ്ങൾ, നാലു വർണ്ണങ്ങളായി തിരിഞ്ഞ ലോകം എന്നിവയെല്ലാം നാനുപനായ അങ്ങയിൽനിന്നുണ്ടായവയത്രേ.
23. തപസ്വികൾ മോക്ഷം ലഭിക്കുവാനായി അദ്ധ്യാസംകൊണ്ടു കീഴടക്കിയ മനസ്സുകൊണ്ടു ഹൃദയത്തിൽ കടികൊള്ളുന്ന ജ്യോതിഃസ്വരൂപനായ അങ്ങയെ തേടുന്നു.
24. ജന്മമില്ലാത്തവനും ജന്മമെടുക്കുന്നവനും അഭിലാഷമില്ലാത്തവനും ശത്രുക്കളെ സംഹരിയ്ക്കുന്നവനും ഉറങ്ങുന്നവനും ജാഗരൂകനായിരിയ്ക്കുന്നവനുമായ അങ്ങയുടെ യാമാർത്ഥ്യം ആരാണറിയുക?
25. ശബ്ദം മുതലായ വിഷയങ്ങൾ അനുഭവിപ്പാനും കഠിനമായ തപസ്സനുഷ്ഠിപ്പാനും പ്രജാപതിപാലനം ചെയ്യുവാനും ഉദാസീനനായിരിപ്പാനും അങ്ങു സമർത്ഥനാണു്.
26. ആഗമങ്ങളാൽ പലതരത്തിൽ പിരിഞ്ഞവയെങ്കിലും സിദ്ധിക്കു കാരണങ്ങളായ മാർഗ്ഗങ്ങൾ എല്ലാം, ഗംഗയുടെ പ്രവാഹങ്ങൾ സമുദ്രത്തിലെന്നു പോലെ അങ്ങയിൽത്തന്നെ വന്നുചേരുന്നു.
27. അങ്ങയിൽ മനസ്സുവെച്ചു് എല്ലാ കർമ്മങ്ങളും അങ്ങയിൽത്തന്നെ സമർപ്പിച്ചു രാഗം വെടിഞ്ഞിരിക്കുന്നവർക്കു വീണ്ടും (ജനനമരണങ്ങളിലേയ്ക്കു) മടങ്ങാതിരിക്കാൻ ശരണമായിട്ടുള്ളതു് അങ്ങാണു്.
28. ഭൂമി തുടങ്ങിയ അങ്ങയുടെ പ്രത്യക്ഷമഹിമപോലും ഇത്രത്തോളമെന്നു നിർണ്ണയിക്കാവുന്നതല്ല. (ആ സ്ഥിതിക്കു്) ആപ്തവാക്കുകൊണ്ടും അനംകൊണ്ടും അറിയേണ്ടുന്ന അങ്ങയെപ്പറ്റി പിന്നെ പറയാനുണ്ടോ?

- 29 കേവലം സ്മരണേനൈവ പുനാസി പുരുഷം യതഃ
അനേന വൃത്തയഃ ശേഷാ നിവേദിതഫലാസ്ത്വയി.
- 30 ഉദയേരിവ രത്നാനി തേജാംസീവ വിവസ്വതഃ
സ്തുതിഭ്യോ വ്യതിരിച്യന്തേ ദൂരാനി ചരിതാനി തേ.
- 31 അനവാപ്തമവാപ്തവ്യം ന തേ കിഞ്ചന വിദ്യതേ
ലോകാനുഗ്രഹ എവൈകോ ഹേതുസ്തേ ജന്മകമ്മണോഃ.
- 32 മഹിമാനം യദുൽക്കീർത്ത്യ തവ സംഹ്രിയതേ വചഃ
ശ്രമേണ തദശക്ത്യാ വാ ന ഗുണാനാമിയത്തയാ.''
- 33 ഇതി പ്രസാദയാമാസുസ്തേ സുരാസ്തമയോക്ഷജം
ഭൂതാത്മവ്യാഹുതിഃ സാ ഹി ന സ്തുതിഃ പരമേഷ്വിനം.
- 34 തസ്മൈ കശലസംപ്രശ്നവ്യഞ്ജിതപ്രീതയേ സുരാഃ
ഭയമപ്രളയോഭോലാഭാചഖ്യർനൈര്യതോദധേഃ.
- 35 അഥ വേലാസമാസന്നശൈലരസ്രാണനാദിനാ
സ്വരേണോവാച ഭഗവാൻ പരിഭൂതാസ്ത്വവധാനിഃ.
- 36 പുരാണസ്യ കവേനൂസ്യ വണ്ണസ്ഥാനസമീരിതാ
ബഭ്രുവ കൃതസംസ്കാരാ ചരിതാത്മൈവ ഭാരതീ.
- 37 ബഭൌ സദശനജ്യോൽസ്സാ സാ വിഭോവ്ജനോൽഗതാ
നിര്യാതശേഷാ ചരണാൽ ഗംഗേവോർധാപ്രവർത്തിനീ.
- 38 'ജാനേ വോ രക്ഷസാക്രാന്താവനുഭാവപരാക്രമേ
അംഗിനാം തമസേവോഭൌ ഗുണൌ പ്രഥമമദ്ധ്യമൌ.
- 39 വിദിതം തപ്യമാനം ച തേന മേ ഭ്യവനത്രയം
അകാമോപനതേനേവ സായോർഹൃദയമേനസാ.
- 40 കാര്യേഷു ചൈകകാര്യത്വാഭ്യന്തേര്യാസ്തി ന വക്രിണാ
സ്വയമേവ ഹി വാതോഽഗ്നേഃ സാരഥ്യം പ്രതിപദ്യതേ.
- 41 സ്വാസിധാരാപരിഹൃതഃ കാമം ചക്രസ്യ തേന മേ
സ്ഥാപിതോ ദശമോ മുഖാ ലഭ്യോഗ ഇവ രക്ഷസാ.
- 42 സ്രഷ്ടുർവരാതിസർഗ്ഗാന്തൗ മയാ തസ്യ ദൂരാത്മനഃ
അത്യാത്രയം രിപോഃ സോഡം ചന്ദനേനേവ ഭോഗിനഃ.

29. വെറും സുരണകൊണ്ടുതന്നെ അങ്ങ പരിശുദ്ധനാക്കുന്നു. അപ്പോൾ അങ്ങയെ ആശ്രയിച്ചുള്ള (ദർശനസ്സർഗ്ഗാദികളായ) അന്യവൃത്തികൾ ഏതു ഫലം നൽകുമെന്നു സ്പഷ്ടമാണല്ലോ.
30. അങ്ങയുടെ അസാധാരണമായ പ്രവൃത്തികൾ സമുദ്രത്തിന്റെ രത്നങ്ങളെന്നപോലെയും. സൂര്യന്റെ തേജസ്സുകളെന്നപോലെയും. സ്തുതികളെ കവിഞ്ഞു നിൽക്കുന്നു.
31. അങ്ങയ്ക്കു കിട്ടാത്തതും കിട്ടേണ്ടതുമായി ഒന്നുമില്ല. നേടേണ്ടതോ നേടാൻ കഴിയാത്തതോ ആയി ഒന്നുംതന്നെ ഇല്ല. അങ്ങ് ജനിക്കുകയും കർമ്മമനുഷ്ഠിക്കുകയും ചെയ്യുന്നതു ലോകാനുഗ്രഹത്തിനു വേണ്ടി മാത്രമാണ്.
32. അങ്ങയുടെ മാഹാത്മ്യത്തെ പുകഴ്ത്തിയിട്ടു വാക്കുകളുപസാനിപ്പിക്കുന്നതു ശ്രമംകൊണ്ടോ കഴിവില്ലായ്മകൊണ്ടോ ആണ്. ഗുണങ്ങൾ ഇത്രയേളുള്ള എന്നതുകൊണ്ടല്ല."
33. ഇങ്ങിനെ ആ ദേവന്മാർ വിഷ്ണുവിനെ പ്രസാദിപ്പിച്ചു. കാരണം, അതു പരമാത്മവചനമാണല്ലോ. പരമപുരുഷന്റെ സ്തുതിയല്ലല്ലോ.
34. കശലപ്രശ്നംകൊണ്ടു പ്രസാദം തെളിയിച്ച അദ്ദേഹത്തോടു ദേവന്മാർ പ്രളയംകൂടാതെതന്നെ കരകവിഞ്ഞ രാക്ഷസസമുദ്രത്തിൽനിന്നു ഞായ യേതെപ്പറ്റി വിവരിച്ചുപറഞ്ഞു.
35. അനന്തരം മഹാവിഷ്ണു, കരയ്ക്കു സമീപമുള്ള ശൈലരന്ധ്രങ്ങളിൽ പ്രതിധ്വനി കൊള്ളുന്ന ശബ്ദത്താൽ കടലിന്റെ ഇരമ്പലിനെ കീഴ്പ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു.
36. പുരാതനനായ ആ കവിയുടെ വണ്ണസ്ഥാനങ്ങളിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ട സംസ്കൃതമായ ആ വാക്ക് അനപതംതന്നെയായി ഭവിച്ചു.
37. മഹാപ്രഭുവിന്റെ വായിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടതും പല്ലുകളുടെ പുനിലാവു ചേർന്നതുമായ ആ വാക്കു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചരണത്തിൽ നിന്നു പോയതു കഴിച്ചു ബാക്കിയുള്ള ഗംഗ മേല്പോട്ടൊഴുകിയതാണോ എന്നു തോന്നുമാറു ശോഭിച്ചു.
38. "തമോഗുണത്താൽ ദേഹികളുടെ ഒന്നാമത്തേയും രണ്ടാമത്തേയും ഗുണങ്ങളെന്നപോലെ നിങ്ങളുടെ അനഭാവവും പരാക്രമവും രാക്ഷസന്മാർ അക്രമിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു എന്നു ഞാൻ അറിയുന്നു.
39. ഇഷ്ടമില്ലാതെതന്നെ ചെയ്തപോയ പാപത്താൽ സജ്ജനത്തിന്റെ ഏദയമെന്നപോലെ ഈ മൂന്നു ലോകങ്ങളും ആ രാക്ഷസന്മാർ തപിപ്പിക്കപ്പെടുന്നുണ്ടെന്നും. എന്നിങ്ങനെ മനസ്സിലായിട്ടുണ്ട്.
40. (ഞങ്ങൾ രണ്ടുപേർക്കും) ചെയ്യാനുള്ളത് ഒന്നാകുകൊണ്ട് ഇന്നതു ചെയ്തു തരണമെന്നു ഇന്ദ്രൻ എന്നോട് അഭ്യർത്ഥിക്കേണ്ടതില്ല. വരയു സ്വയമേ അഗ്നിയുടെ സാരമധ്യം ഏല്ക്കുന്നു.
41. തന്റെ വാക്കുകൊണ്ടു വെട്ടാതെ പത്താമത്തെ തല ആ രാക്ഷസൻ, എന്റെ ചക്രത്തിനു ലഭിക്കേണ്ട അംശമെന്നതുപോലെ ഒഴിവറക്കിയെന്നതു ശരിതന്നെ.
42. എന്നാൽ സൃഷ്ടികർത്താവ് (ബ്രഹ്മാവ്) വരം കൊടുത്തതുകൊണ്ടാണു ഞാൻ ആ ദുഷ്ടാത്മാവായ ശത്രുവിന്റെ അതിയായ കയറ്റം, ചന്ദനവൃക്ഷം സർപ്പത്തിന്റേതെന്നപോലെ സഹിച്ചുപോന്നത്.

- 43 ധാതാരം തപസാ പ്രീതം യയാചേ സ ഹി രാക്ഷസഃ
ദൈവാൽ സർഗ്ഗാഭവധൃതാം മന്തേത്യഷ്ടാസ്ഥാപരാദമുഖഃ.
- 44 സോഘം ഭാഗരഥിർഭൂതാ രണഭ്രമേർബലിക്ഷമം
കരിഷ്യാമി ശരൈസ്തീക്ഷ്ണൈസ്തപ്തീരഃ കമലോച്ചയം.
- 45 അചിരാദ്യജ്ഞഭീർഭാഗം കല്പിതം വിധിവൽപനഃ
മായാവിഭിരനാലീഡമാദാസ്യധേ നിശാചരൈഃ.
- 46 വൈമാനികാഃ പുണ്യകൃതസ്തജ്ഞ മരുതാം പഥി
പുഷ്പകാലോകസംക്ഷോഭം മോലാവരണതൽപ്പരാഃ.
- 47 മോക്ഷധ്യേ സ്വർഗ്ഗബന്ധിനാം വേണീബന്ധാനഭുഷിതാൻ
ശാപയന്ത്രിതപൗലസ്തബലാൽക്കാരകചഗ്രഹൈഃ.
- 48 രാവണാവഗ്രഹക്ലാന്തമിതി വാഗമുതേന സഃ
അഭിവൃഷ്ട മരുതസ്യ കൃഷ്ണമോലസ്തീരോദധേ.
- 49 പുരുഷതപ്രഭൃതയഃ സുരകാര്യോദ്യതം സുരാഃ
അശൈശവനയച്ചിഷ്ണം പുഷ്പാർച്ചായമിവ ഭൃമാഃ.
- 50 അഥ തസ്യ വിശാം പത്യരന്തേ കാമ്യസ്യ കർമ്മണഃ
പുരുഷഃ പ്രബഭ്രുവാംഗേർവിസ്മയേന സഹർതപിജാം.
- 51 ഹേമപാത്രഗതം ദോർഭ്യോധാനഃ പയശ്ചന്ദ്രം
അനുപ്രവേശാദാഭ്യസ്യ പുസന്തേനാപി ദുർവ്വഹം.
- 52 പ്രാജാപത്യോപനീതം തദനം പ്രത്യഗ്രഹീന്യപഃ
വൃഷേവ പയസാം സാരമാവിഷ്കൃതമുദനപതാ.
- 53 അനേന കഥിതാ രാജേണാ ഗുണാസ്തസ്മാന്നുദർലഭാഃ
പ്രസൂതിം ചകമേ തസ്മിന്നൈസ്രലോക്യപ്രഭവോഽപി യൽ.
- 54 സ തേജോ വൈഷ്ണവം പത്യാർവിഭേജേ ചരുസംജന്തിതം
ദ്യാവാപൃഥിവ്യോഃ പ്രത്യഗ്രമഹർപ്പതിരിവാതപം.
- 55 അച്ഛിതാ തസ്യ കൌസല്യം പ്രിയാ കേകയവംശജാ
അതഃ സംഭാവിതാം താഭ്യാം സുമിത്രാമൈച്ഛഭീശ്വരഃ.
- 56 തേ ബഹുജ്ഞസ്യ ചിത്തജ്ഞേ പത്ന്യേ പത്യർമഹീക്ഷിതഃ
ചരോരദ്ധാർദ്ധാഗദ്യോ താമയോജയതാമുദേ.

43. മനുഷ്യരെ കണക്കിലെടുക്കാത്ത ആ രാക്ഷസൻ തപസ്സുകൊണ്ടു സസ്താഷ്ടനായ ബ്രഹ്മാവിനോടു് ദൈവസൃഷ്ടിയായ ആരും തന്നെ കൊല്ലു തതെന്നാണു് അപേക്ഷിച്ചതു്.
44. ആ ഞാൻ ദശരഥപുത്രനായി ജനിച്ച കൂത്തു ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു് അവൻ്റെ ശിരസ്സുകളാകുന്ന താമരപ്പൂക്കൾ അറുത്തെടുത്തു യുദ്ധഭൂമിക്കു ബലിക്കു യോഗ്യമാക്കിത്തീർന്നുണ്ടു്.
45. യജമാക്കളാൽ വഴിപോലെ നൽകപ്പെട്ട യജ്ഞഭാഗം മായാവികളായ അസുരന്മാരാൽ അപഹരിക്കപ്പെട്ടതെ ഏറെത്താമസിക്കാതെ നിങ്ങൾക്കു വീണ്ടും ലഭിക്കുമാറാകും.
46. വായുമാർഗ്ഗത്തിൽ വിമാനത്തിലേറി മേഘത്തിൻ്റെ മറവിലൂടെ യാത്രചെയ്യുന്ന സുകൃതികൾ പുഷ്പകവിമാനം കരണമ്പോഴത്തെ പരിഭ്രമം ഉപേക്ഷിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.
47. ശാപത്താൽ നിയന്ത്രിതനാകയാൽ രാവണനാൽ ബലാൽക്കാരമായി മുടിപിടിച്ച ദുഷിപ്പിക്കപ്പെട്ടാത്ത, പിടിച്ചുകൊണ്ടുപോയ സ്വർഗ്ഗസ്ത്രീകളുടെ വേണീബന്ധങ്ങളെ നിങ്ങൾക്കു അഴിക്കാനിടവരും..''
48. രാവണനാകുന്ന വരച്ചുകൊണ്ടു വാടിയിട്ടു വേവന്മാരാകുന്ന സസ്യങ്ങളെ ഇപ്രകാരമുള്ള വാക്കാകുന്ന അമൃതംകൊണ്ടു നനച്ചിട്ടു കൃഷ്ണനാകുന്ന മേഘം മറഞ്ഞു.
49. മരങ്ങൾ കാറ്റിനെ പുഷ്പങ്ങളെക്കൊണ്ടെന്നപോലെ ഇന്ദ്രൻ തുടങ്ങിയ ദേവന്മാർ അവരവരുടെ അംശങ്ങളെക്കൊണ്ടു ദേവകാര്യത്തിന്നൊരുങ്ങിയ മഹാവിഷ്ണുവിനെ അനുഗമിച്ചു.
50. അന്നു് ആ ദശരഥമഹാരാജാവിൻ്റെ പുത്രകാമേഷ്ടിയുടെ അവസാനത്തിൽ ഒരു പുരുഷൻ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു വിസ്മയിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് അഗ്നിയീർതിന്നു് ഉയർന്നുവന്നു.
51. നാഗ്ഗോത്രത്തിലുള്ളതും ആദിപുരുഷൻ ഉദാച്ഛിന്നിട്ടുള്ളതുകൊണ്ടു അദ്ദേഹത്തിനും താങ്ങാൻ പ്രയാസമുള്ളതുമായ പാലസാന്നിദ്ധ്യം കൈകളിൽ ഏന്തിയിരുന്നു.
52. പ്രാജാപത്യപുരുഷൻ കൊണ്ടുവന്ന ആ അന്നത്തെ രാജാവു് സമുദ്രം ആവിഷ്കരിച്ച അമൃതിനെ ഇന്ദ്രനെന്നപോലെ സ്വീകരിച്ചു.
53. ത്രിലോകത്തിൻ്റെയും ഉത്ഭവകാരണമായ ഭഗവാൻ അദ്ദേഹത്തിൽ വന്നു ജനിക്കുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചു എന്നതുകൊണ്ടു് ആ രാജാവിൻ്റെ അസാധാരണഗുണങ്ങൾ വ്യക്തമാക്കുന്നുണ്ടല്ലോ.
54. അദ്ദേഹം പരമ എന്നപേരുള്ള ആ വൈഷ്ണവതേജസ്സിനെ, കതിരവൻ പുതിയ വെയിലിനെ ആകാശത്തിനും ഭൂമിക്കുമെന്നപോലെ തൻ്റെ ഇരുപതിമാക്കുമായി പങ്കിട്ടുകൊടുത്തു.
55. അദ്ദേഹത്തിനു കൌസല്യ ബഹുമാന്യയാണു്. കൈകേയി പ്രിയയാണു്. അതുകൊണ്ടു രാജാവു സമീപിയെ അവർ രണ്ടുപേരും (ചന്ദ്രഭാഗദാനംകൊണ്ടു) സൽക്കരിക്കണമെന്നാഗ്രഹിച്ചു.
56. വളരെ അറിവുള്ളവനും രാജാവുമായ ഭർത്താവിൻ്റെ മനസ്സറിയുന്ന ആ രണ്ടു പതിമാരും അവരവരുടെ പായസാന്നിദ്ധ്യത്തിൻ്റെ പകുതിയിൽ പകുതിഭാഗങ്ങൾ അവർക്കു നൽകി.

- 57 സാഹി പ്രണയവത്യാസീൽ സപത്നോരുഭയോരവി
ഭൂമി വാരണസ്യേവ മദനീഷ്യന്ദരേവയോഃ.
- 58 താമിർഗർഭഃ പ്രജാഭൂതൈഃ ദ്രേയ ദേവാംശസംഭവഃ
സൗരീഭിരിവ നാഡീഭിരമൃതാവ്യാഭിരമ്മയഃ.
- 59 സമമപന്നസത്തപാസ്താ രേജരാപാഘ്യുരതപിഷഃ
അന്തർഗതഫലാരംഭഃ സസ്യാനാമിവ സമ്പദഃ.
- 60 ഗുഹ്ലം ദ്രുശ്ശരാത്താനം സപ്തം സ്വപ്നേഷു വാമനൈഃ
ജലജംസിഗദാശാർദ്ദംഗചക്രലാഞ്ചരിതമുത്തിഭിഃ.
- 61 ഹേമപക്ഷപ്രഭോജം ഗഗനേ ച വിതന്വതാ
ഉഹ്യന്തേ സ്മ സുപണ്ണേന വേഗാകൃഷ്ടപയോമുചാ.
- 62 ബിഭൃത്യം കൌസ്തന്യേസം സ്തനാന്തരവിളംബിനം
പര്യപംസ്യന്ത ലക്ഷ്മ്യം ച പദ്മവ്യജനഹസ്തയാ.
- 63 കൃതാഭിഷേകൈർഭിദ്യായം ത്രിസ്ത്രോതസി ച സപ്തഭിഃ
ബ്രഹ്മർഷിഭിഃ പരം ബ്രഹ്മ ഗുണഭിരുപതസ്ഥിരേ.
- 64 താമ്യസ്തഥാവിധാൻ സ്വപ്നാൻ ശ്രുതാപ്രീതോഹിപാത്മിവഃ
മേനേ പരാഭ്യമാത്താനം ഗുരുത്വേന ജഗൽഗുരോഃ.
- 65 വിഷ്ണുതാമോ വിഭുസ്തസാമേകഃ കക്ഷിഷ്വനേകയാ
ഉവാസ പ്രതിമാപന്ദ്രഃ പ്രസന്നാനാമപാമിവ.
- 66 അഥാഗ്ര്യമഹിഷീ രാജന്തഃ പ്രസൂതിസമയേ സതീ
പത്രം തമോപഹം ലേഭേ നക്തം ജ്യോതിരിവൈഷധിഃ.
- 67 രഥ ഇത്യാഭിരാമേണ വപുഷാ തസ്യ ചോദിതഃ
നാമധേയം ഗുരുശ്ചക്രേ ജഗൽപ്രഥമംഗളം.
- 68 രഘുവംശപ്രദീപേന തേനാപ്രതിമതേജസാ
രക്ഷാഗൃഹഗതാ ദീപാഃ പ്രത്യാദിഷ്ടാ ഇവാവേൻ
- 69 ശയ്യാഗതേന രാമേണ മാതാ ശതോദരീ ബഭൗ
സൈകതാംഭോജബലിനാ ജാഹ്നവിവ ശരൽക്കുശാ.
- 70 കൈകേയുസ്തനയോ ജജേത ഭരതോ നാമ ശീലവാൻ
ജനയിത്രീമലഞ്ചക്ര യഃ പ്രശ്രയ ഇവ ശ്രിയം.
- 71 സുതൗ ലക്ഷ്മണശത്രുഘ്നൗ സുമിത്രൗ സുഷുവേ യമൗ
സമൃഗരാധിതഃ വിദ്യാ പ്രബോധവിനയാവിവ.

57. കാരണം, അവൾ ആ രണ്ടു സപത്നിമാരോടും, പെൺവണ്ണം ആനയുടെ രണ്ടു മദനീർച്ചാലുകളോടുംമെന്നപോലെ കൂറുള്ളവളായിരുന്നു.
58. സൂര്യന്റെ അമൃതനാഡികളാൽ ജലമയമായ ഗർഭമെന്നപോലെ പ്രജകളുടെ അഭിവൃദ്ധിയ്ക്കായി അവരാൽ ദേവാംശത്തിൽ നിന്നുണ്ടായ ഗർഭം ധരിയ്ക്കപ്പെട്ടു.
59. ഒരേ സമയത്തു ഗർഭണികളായിത്തീർന്ന അവർ നെൽക്കുതിരയെക്കൊണ്ടു സന്ധ്യസമ്പത്തുകളെന്നപോലെ ഒട്ടു വിളർത്ത നിറംപൂണ്ടു ശോഭിച്ചു.
60. ശംഖ്, വാളു്, ഗദ, ചക്രം എന്നിവയാൽ അടയാളപ്പെടുത്തപ്പെട്ട ശരീരമുള്ള വാമനന്മാർ തങ്ങളെ കാത്തുപോരുന്നതായി അവർ എല്ലാം പേരും സ്വപ്നത്തിൽക്കണ്ടു.
61. ആകാശത്തിൽ പൊൻചിറകുകളുടെ പ്രകാശം പരത്തുന്നവനും ഗതിവേഗംകൊണ്ടു മോലങ്ങളെക്കൂടി ആകർഷിക്കുന്നവനുമായ ഗന്ധധനാൽ അവർ വഹിക്കപ്പെട്ടു. (അങ്ങനെ അവർ സ്വപ്നത്തിൽ കണ്ടു.)
62. സ്നേഹങ്ങൾക്കു നടുവിൽ തുങ്ങിക്കിടക്കുന്ന കൌസംതൂണ്യാസത്തോടുകൂടെ താമരപ്പൂവാകുന്ന വിശറിയോടും കൂടിയ ലക്ഷ്മീദേവി അവരെ ശുശ്രൂഷിച്ചുപോന്നു.
63. സ്വർഗ്ഗംഗയിൽ കളി കഴിഞ്ഞു പവിത്രമായ വേദമുച്ചരിച്ചുകൊണ്ടു വന്ന സപ്തർഷിമാരാൽ അവർ ഉപാസിക്കപ്പെട്ടു.
64. അവരിൽനിന്നു് അപ്രകാരത്തിലുള്ള സ്വപ്നങ്ങളെപ്പറ്റി കേട്ടിട്ടു സന്തുഷ്ടനായ രാജാവു്, ലോകഗുരുവിന്റെ ഗുരുവാകാൻ പോകുന്നതുകൊണ്ടു താൻ ഏറ്റവും ശ്രേഷ്ഠനാണെന്നു അഭിമാനിച്ചു.
65. ഏകനായ ഈശ്വരൻ അവരുടെ ഉദരങ്ങളിൽ, തെളിഞ്ഞ ജലാശയങ്ങളിൽ പ്രീതിബിംബിക്കുന്ന ചന്ദ്രനെപ്പോലെ ഭിന്നരൂപനായി അധിവസിച്ചു.
66. പിന്നെ പ്രസവസമയമായപ്പോൾ രാജാവിന്റെ ദേഷ്പപത്നി, രാത്രിയിൽ ഇരുട്ടകുറുന്ന തേജസ്സിനെ ഓഷധി എന്നപോലെ (ലോകത്തിന്റെ) ദുഃഖമകുറുന്ന പുത്രനെ ലഭിച്ചു.
67. അഭിരാമമായ അവന്റെ ശരീരത്താൽ പ്രേരിതനായിട്ടു് അച്ഛൻ അവനു്, ലോകത്തിൽ ഏറ്റവും മംഗളകരമായ രാമൻ എന്ന പേരു നല്കി.
68. രാജവംശത്തിനു ഉജ്ജ്വലഭീപവും അതുല്യമായ തേജസ്സോടു കൂടിയവനുമായ ആ ശിശു ഈറില്ലത്തിലെ വിളക്കുകളെ ഒഴിവാക്കിയതുപോലെ തോന്നി.
69. മെത്തയിൽ കിടക്കുന്ന രാമനെക്കൊണ്ടു് തിരുവയറൊഴിഞ്ഞ അമ്മ, ശരത്തിൽ കൃശയായ ഗംഗ മണൽത്തിട്ടിലെ താമരപ്പൂബലികൊണ്ടെന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.
70. കൈകേയിക്കു സുശീലനായ ഭരതൻ എന്ന പുത്രൻ ജനിച്ചു. അവൻ മാതാവിനെ, വിനയംസമ്പത്തിനെ എന്നപോലെ അലങ്കരിച്ചു.
71. സുമിത്ര, ലക്ഷ്മണൻ ശത്രുഘ്നൻ എന്നീ പൈതൃക്കളെ, മുറുപ്പോലെ അഭ്യസിച്ചു വിദ്യ അറിവിനേയും വിനയത്തേയുമെന്നപോലെ ഇരട്ടയായി പ്രസവിച്ചു.

- 72 നിർദ്ദോഷമവേൽ സർവ്വമാവിഷ്കൃതഗുണം ജഗൽ
അന്യഗാഭിവാഹി സ്വപ്നോ ഗാം ഗതം പുരുഷോത്തമം.
- 73 തന്മേധേയേ ചതുർമ്മുതേ: പൌലസ്ത്യചകിതേശ്വരോഃ
വിരജസ്സൈർനന്ദോത്ഭവഭിശ്ച ഉച്ഛാസിതാ ഇവ.
- 74 കൃശാന്നരപധുമതാൽ പ്രസന്നതാൽ പ്രഭാകരഃ
രക്ഷോവിപ്രകൃതാവാനുമാപവിദ്ധശുചാവിവ.
- 75 ഭഗാനനകിരീടേഭ്യസ്തൽക്ഷണം രാക്ഷസശ്രിയഃ
മണിവിയാജേന പര്യന്തോഃ പൃഥിവ്യാമശ്രബിന്ദവഃ.
- 76 പുത്രജനപ്രവേശ്യാനാം തുര്യാനാം തസ്യ പുത്രിണഃ
ആരംഭം പ്രഥമം ചക്രൂർദ്ദേവഭൃന്ദഭ്യോ ഭിവി.
- 77 സന്താനകമയീ വൃഷ്ടിർവേനേ ചാസ്യ പേതുഷീ
സന്മഗളോപചാരാണാം സൈവാദിരചനാവേൽ.
- 78 കമാരാഃ കൃതസംസ്കാരാസ്തേ ധാത്രിസ്തന്യപായിനഃ
ആനന്ദേനാഗ്രജേനേവ സമം വവൃധിരേ പിതൃഃ.
- 79 സ്വാഭാവികം വിനീതത്വം തേഷാം വിനയകർമ്മണാ
മുരൂർച്ഛ സഹജം തേജോ ഹവിഷേവ ഹവിർഭുജാം.
- 80 പരസ്പരാവിരുദ്ധാസ്തേ തദ്ദുഃഖാരണാലം കലം
അലമുദ്യോതയാമാസുർഭേവാഭിരണ്യമിവർത്തവഃ.
- 81 സമാനേപി ഹി സൗമ്യഭാരോ യഥോക്തേ രാമലക്ഷ്മണേ
തഥാ ഭരതശത്രുഘ്നേ പ്രിത്യാ ഭന്ദം ബഭ്രവതുഃ.
- 82 തേഷാം ഭയോദ്ഭവോരൈക്യം ബിഭീദേ ന കദാചന
യഥാ വായുവിഭാവസോദ്യഥാ ചന്ദ്രസമുദയോഃ.
- 83 തേ പ്രജാനാം പ്രജാനാമാസ്തേജസാ പ്രശ്രയേണ ച
മനോ ജഗ്രൂർനിദോഽന്തേ ശ്യാമാഭാ ഭിവസാ ഇവ.
- 84 സ ചതുർധാ ബഭൗ വൃന്തഃ പ്രസവഃ പൃഥിവീപതേഃ
ധർമ്മാർത്ഥകാമമോക്ഷാണാമവതാര ഇവാങ്ഗഭാഷ.
- 85 ഗുണൈരരാധയാമാസുസ്തേ ഗുരും ഗുരുവത്സലാഃ
തഥേവ ചതുരന്തേശം രത്തൈരിവ മഹാജ്ഞവാഃ.
- 86 സുരഗജ ഇവ ദന്തൈർഭഗൈര്യദാസിധാരൈ-
ന്നയ ഇവ പണബന്ധവ്യക്തയോഗൈരപായൈഃ
ഹരിരിവ യുഗദീർഘൈർഭോർഭീരംശൈസ്തദീയൈഃ
പതിരവനിപതീനാം തൈശ്ചകാശേ ചതുർഭിഃ.

ഇതി ഭഗവതഃ സർഗ്ഗഃ

72. മുഴുവൻ ജഗത്തും ദോഷമകന്നു ഗുണം വെളിപ്പെടുത്തുന്നതായിത്തീർന്നു; സ്വർഗ്ഗം, ഭൂമിയിലേയ്ക്കുവന്ന പുരുഷോത്തമനെ പിൻതുടർന്നതു പോലായി.
73. അദ്ദേഹം ചതുർമുഖത്തിയായി അവതരിച്ചപ്പോൾ രാവണനെ പേടിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. (ഇന്ദ്രാദി) നാഥന്മാരോടുകൂടിയ ദിക്കുകൾ പൊടിയാൻ കാര്യമുള്ളതൊന്നു ഭീർഘശാസം വിട്ടുവോ എന്നു തോന്നി.
74. രാക്ഷസന്മാരാൽ ഉപദ്രവിക്കപ്പെട്ട അഗ്നിയും സൂര്യനും യഥാക്രമം പുക്കയില്ലാഞ്ഞെയായതിനാലും പ്രകാശമേറുകയാലും സങ്കടം കൈവെടിഞ്ഞതു പോലായി.
75. അപ്പോൾ രാക്ഷസലക്ഷ്മിയുടെ കണ്ണനിർത്തുള്ളികൾ പറ്റത്തു മുഖമുള്ള രാവണന്റെ കിരീടങ്ങളിൽനിന്നു രത്നങ്ങൾ എന്ന ഭാവത്തിൽ ദൂമിയിൽ അടർന്നു വീണു.
76. പുത്രവാനായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രജന്മസൂചകമായി മുഴങ്ങുന്ന പെരുമ്പറകളുടെ പ്രയോഗം, സ്വർഗ്ഗത്തിൽ ദേവപ്പെരുമ്പറകൾ ആദ്യമായി തുടങ്ങിവെച്ചു.
77. ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ കൊട്ടാരത്തിൽ കല്പവൃക്ഷങ്ങളിൽനിന്നു പൊഴിഞ്ഞ പൂമഴ മംഗ്ലാചാരങ്ങളുടെ ആരംഭമായി.
78. ജാതകമാർദിസംസ്കാരം കഴിഞ്ഞു ധാത്രിമാരുടെ മൂല കിടച്ചുകൊണ്ടു ആകൃതികൾ, ജ്യേഷ്ഠനെപ്പോലുള്ള അച്ഛന്റെ ആനന്ദത്തോടൊപ്പം വളർന്നുവന്നു.
79. അവർക്കു പ്രകൃത്യാ ഉള്ള വിനയം ശിക്ഷണംകൊണ്ടും, അഗ്നികൾക്കു സഹജമായ തേജസ്സു ഹവിസ്സുകൊണ്ടെന്നപോലെ വർദ്ധിച്ചു പ്രകാശിച്ചു.
80. പരസ്പരം വിരോധം കൂടാതെ അവർ ദോഷമറിഞ്ഞു രാജ്യവംശത്തെ, ള്ളതുകൾ നന്ദനോദ്യാനത്തെയെന്നപോലെ വളരെയധികം ശോഭിപ്പിച്ചു.
81. സഹോദരഭാവം തുല്യമായിരുന്നതിലും രാമലക്ഷ്മണന്മാർ രണ്ടു പേരുമെന്നപോലെ ഭരതശത്രുഘ്നന്മാരും സ്നേഹത്താൽ ഇണക്കം പുണ്ടു.
82. അവരിൽ ഇന്നു ചേർന്ന ഈണ്ടുപേരുടെ ഐക്യം കാരാറിന്റേയും തീയിന്റെയുമെന്നുപോലെയും ചന്ദ്രന്റെയും സമുദ്രത്തിന്റേയുമെന്നപോലെയും ഒരിക്കലും വേർപെട്ടിരുന്നില്ല.
83. ആ രാജകുമാരന്മാർ, പ്രഭാവംകൊണ്ടും വിനയംകൊണ്ടും വേനലിന്റെ അന്ത്യത്തിൽ പകുതി കറുത്ത പകലുകളെന്നപോലെ ജനങ്ങളുടെ മനസ്സിനെ വശീകരിച്ചു.
84. നാലായിപ്പിരിഞ്ഞ രാജാവിന്റെ ആ സന്താനം ധർമ്മാർത്ഥകാമമോക്ഷങ്ങളുടെ ഉൽപ്പന്നങ്ങളായി അവതാരമെന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.
85. പിതൃവത്സലന്മാരായ അവർ സ്വന്തം ഗുണങ്ങളെക്കൊണ്ടും അച്ഛനെ, മഹാസമുദ്രങ്ങൾ രത്നങ്ങളെക്കൊണ്ടു ആ ചക്രവർത്തിയെത്തന്നെ എന്ന പോലെ സന്തോഷിച്ചു.
86. ഐശ്വര്യം അസൂരന്മാരുടെ വാളിൻപായത്തല തെങ്ങുകിടന്ന നാലുകൊമ്പുകളെക്കൊണ്ടെന്നപോലെയും രാജ്യത്തും സ.ഡി മുതലായവകൊണ്ടു വ്യക്തമായ പ്രയോഗത്തോടുകൂടിയ നാലുപായങ്ങളെക്കൊണ്ടെന്നപോലെയും വിഷ്ണു നരകംപോലെ നീണ്ട നാലു കൈകളെക്കൊണ്ടെന്നപോലെയും ചക്രവർത്തിയായ അദ്ദേഹം വിഷ്ണുവിന്റെ അംഗങ്ങളായ ആ നാലു പേരെക്കൊണ്ടു ശോഭിച്ചു.

പത്താം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

ഏകാദശഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 കൈശികേന സ കില ക്ഷിതീശ്വരോ
രാമധാരവിഘാതശാന്തയേ
കാകപക്ഷധരമേത്യ യാചിത-
സ്തേജസാം ഹി ന വയഃ സമീക്ഷ്യതേ.
- 2 കൃച്ഛലബ്ധമപി ലബ്ധവണ്ണഭാക്
തം ദിദേശ മനയേ സലക്ഷ്യണം
അപ്യസുപ്രണയിനാം രഘോഃ കലേ
ന വ്യഹന്യത കദാചിദത്ഥിതാ
- 3 യാവദാദിശതി പാത്ഥിവസ്തയോർ-
നിർഗമായ പുരമാഗ്നസംസ്ത്രിയാം
താവദാശു വിദധേ മരുത്സഖൈഃ
സാ സപുഷ്പജലവഷ്ടീഃഘനൈഃ.
- 4 തൗ നിദേശകരണോദ്യതൗ പിതൂർ-
ധന്വീനൗ ചരണയോർനിപേതയുഃ
ഭൂപതേരപി തയോഃ പ്രവത്സ്യതോർ-
നമ്രയോരപരി ബാഷ്പബിന്ദവഃ.
- 5 തൗ പിതൂർനയനജേന വാരിണാ
കിഞ്ചിദക്ഷിതശിവണ്ഡകാവുഭൗ
ധന്വീനൗ തമുഷിമന്വഗച്ഛതാം
പൌരദൃഷ്ടികൃതമാഗ്നതോരണൗ.
- 6 ലക്ഷ്മണാൻവരമേവ രാഘവം
നേതുമൈച്ഛദൃഷ്ടിരിത്യസൗ ഗൃപഃ
ആശീഷം പ്രയുജ്ജേ ന വാഹിനീം
സാ ഹി രക്ഷണവിയൗ തയോഃ ക്ഷമാ.
- 7 മാതുവർഗ്ഗചരണസ്സൗ മനേ-
സ്തൗ പ്രപദ്യ പദവീം മഹൌജസഃ
രേജതുർഗതിവശാൽ പ്രവർത്തിനൗ
ഭാസ്തരസ്യ മധുമാധവാവിവ.
- 8 വീചിലോലഭജയോസ്തയോർഗ്ഗതം
ശൈശവാച്ഛപലമപ്യശോഭതേ
തോയദാഗമ ഇവോദ്ധ്യഭിദ്യയോർ-
നാമധേയസദൃശം വിചേഷിതം.
- 9 തൗ ബലാതിബലയോഃ പ്രഭാവതോ
വിദ്യയോഃ പഥി മുനിപ്രഭിഷ്ടയോഃ
മജ്ജതൂർന മണികുട്ടിമോചിതൗ
മാതുപാശ്ചപരിവർത്തിനാവിവ.

പതിനൊന്നാം സർഗ്ഗം

1. വിശ്വാമിത്രൻ വന്നു ആ രാജാവിനോടു യോഗങ്ങൾക്കുണ്ടാകുന്ന തടസ്സങ്ങൾ നീക്കുവാൻവേണ്ടി ബാല്യം കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്ത രാമനെ ആവശ്യപ്പെട്ടു. തേജസ്സുകളുടെ പ്രായം കണക്കാക്കാറില്ലല്ലോ.
2. പണ്ഡിതസേവകനായ അദ്ദേഹം (ശ്രേണി) വളരെ പ്രയാസപ്പെട്ട കിട്ടിയവനാണെങ്കിലും ആ പുത്രനെ ലക്ഷ്മണനോടുകൂടെ മഹർഷിക്കു കൊടുത്തു. രാജാവിന്റെ വംശത്തിൽ ജീവൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നവരുടെ പോലും അപേക്ഷ ഒരിക്കലും നിരസിക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ല.
3. രാജാവ് അവരുടെ യാത്രക്കായി നഗരമൊഴുത്തെ അടിച്ചുതളിച്ചുലങ്കരിക്കുവാൻ കല്പിച്ചപ്പോഴേക്കു കാരോടുകൂടിയ മേലങ്ങളാൽ പൂക്കളുടെ പേർന്ന ജലം വർഷിച്ചിട്ട് അതു വേഗത്തിൽ നിവൃത്തിപ്പെട്ടു.
4. ആജ്ഞയനുഷ്ഠിപ്പാനൊരുങ്ങി വിദ്യേന്തിവന്ന അവർ അച്ഛന്റെ കാൽക്കൽ വീണു. പോവാൻതോന്നിയില്ലെന്നു നമസ്കരിച്ച അവരുടെ മീതെ രാജാവിന്റെ കണ്ണനീർത്തുള്ളികളും വീണു.
5. അവർ രണ്ടുപേരും അച്ഛന്റെ കണ്ണനീർ ഇററിവീണു നന്നാക്കിയ കടുമയുമായി വിദ്യേന്തി പെരുന്മാരുടെ നോട്ടങ്ങൾക്കൊണ്ടു തോരണം തുക്കിയ വഴിയിലൂടെ ആ മഹർഷിയെ പിൻതുടർന്നു.
6. ദ്രുപി ലക്ഷ്മണനോടുകൂടിയ രാമനെ മാത്രമേ കൊണ്ടുപോകുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചുള്ളൂ എന്നതുകൊണ്ടു ആ രാജാവ് അനുഗ്രഹം മാത്രം നൽകി, സൈന്യത്തെ അയച്ചില്ല. ആ അനുഗ്രഹം തന്നെ അവരെ രക്ഷിക്കാൻ മതിയായിട്ടുള്ളതാണല്ലോ.
7. അമ്മമാരുടെ പാദംതൊട്ടു വണങ്ങിയിട്ട് മഹാപ്രഭാവനായ മഹർഷിയുടെ വഴിയ്ക്കു കൂടിയ അവർ സൂര്യന്റെ വഴിക്കൂടി പ്രവർത്തിക്കുന്ന ചൈത്ര വൈശാഖമാസങ്ങളെന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.
8. തിരമാലപോലെ കൈവീശിക്കൊണ്ടുള്ള അവരുടെ നടത്തം, ശൈശവം മുഖം വേഗത്തോടുകൂടിയതായിരുന്നിട്ടും വർഷാരംഭത്തിൽ ഉദ്ധ്യം ഭിദ്യം എന്നീ നദങ്ങളുടെ, പേരിനൊത്തു വെള്ളം തള്ളിയും കരയിടിച്ചുമുള്ള ചേപ്പു പോലെ ശോഭിച്ചു.
9. അവർ വഴിയിൽ മഹർഷി നൽകിയ ബല അതിബല എന്നീ മന്ത്രങ്ങളുടെ പ്രഭാവം മൂലം മണിത്തറയിൽ അമ്മയുടെ അടുക്കൽ ഇരിക്കുന്നതുപോലെ ക്ഷീണിക്കാതിരുന്നു.

- 10 പുച്ഛവൃത്തകമിതൈഃ പരാവിദഃ
സാന്നജഃ പിതൃസഖസ്യ രഘവഃ
ഉഹ്യമാന ഇവ വാഹനോചിതഃ
പാദപാദരമപി ന വ്യഭാവയൽ.
- 11 തൈ സരാംസി രസവതദിരംബുഭിഃ
കൂജിതൈഃ ശ്രുതിസുഖൈഃ പതത്രതിന്ദഃ
വായവഃ സുരഭിപുഷ്പരേണഭി-
ശ്ശ്ചായയാ ച ജലദഃ സിഷേവിരേ.
- 12 നാംസോം കമലശോഭിനാം തഥാ
ശാഖിനാം ച ന പരിശ്രമച്ഛരീദം
ദശനേന ലഘുനാ യഥാ തയോഃ
പ്രീതിമാപുരുഷേയോസ്തപസിനഃ.
- 13 സ്ഥാണദഗ്ധവപുഷസ്തപോവനം
പ്രാപ്യ ദാശരഥിരാത്തകാർമ്മ്യകഃ
വിഗ്രഹേണ മനസ്യ ചാരുണാ
സോഭേൽ പ്രതിനിധിർന കർമ്മണാ.
- 14 തൈ സുകേതുസുതയാ വിലീകൃതേ
കൌശികാഭിദിതശാപയാ പഥി
നിന്യതഃ സ്ഥലനിവേശിതാടനീ
ലീലയൈവ ധനുഷീ അധിജ്യതാം.
- 15 ജ്യാനിനാദമഥ ഗൃഹ്ണതീ തയോഃ
പ്രാദുരസ ബഹുളക്ഷപാച്ഛരവിഃ
താടകാ ചലകപാലകണ്ഡലാ
കാളികേവനിബിഡാ വലാകിനീ.
- 16 തീവ്രവേശധൃതമോദ്ഗവൃക്ഷയാ
പ്രേതചിവരവസം സ്വനോഗ്രയാ
അഭ്യഭാവി ഭരതാഗ്രജസ്തയാ
വാത്യയേവ പിതുകാനനോത്ഥയാ.
- 17 ഉദ്യതൈകളജയഷ്ടിമായതീം
ശ്രോണിലംബിപുരുഷാന്ത്രമേഖലാം
താം വിലോക്യ വനിതാവധേ ഘൃണാം
പന്ത്രിണാ സഹ മുരോച രഘവഃ.
- 18 യചുകാര വിവരം ശിലാഘനേ
താടകോരസി സ് രാമസായകഃ
അബ്രവിഷ്ടവിഷയസ്യ രക്ഷസാം
ദാരുതാമഗമദന്തകസ്യ തൽ.
- 19 ബാണഭിന്നഹൃദയാ നിപേതുഷീ
സാ സ്വകാനനഭൂവം ന കേവലാം
വിഷ്ടപത്രയപരാജയസ്ഥിരാം
രാവണശ്രീയമപി വ്യകമ്പയൽ.

10. വാഹനത്തിൽ സഞ്ചരിച്ചശിലിച്ച രാമൻ അനുജനോടൊപ്പം കാൽ നടയായി പോവുകയായിരുന്നെങ്കിലും അത്, പുരാണജ്ഞാനമുള്ള പിതൃ സുഹൃത്തായ വിശ്വാമിത്രന്റെ പൂർവ്വകഥാഖ്യാനങ്ങളാൽ വഹിക്കപ്പെടുന്നവ നെപ്പോലെ അറിഞ്ഞതേയില്ല.
11. സരസ്വതകൾ മധുരങ്ങളായ ജലങ്ങളെക്കൊണ്ടും പക്ഷികൾ കണ്ഠാനന്ദം നൽകുന്ന കൂകലുകളെക്കൊണ്ടും മാന്ദ്യതൻ പതുമണം തീരങ്ങളു പുഞ്ചാടികളെ കൊണ്ടും കാറുകൾ നിഴലുകൊണ്ടും ആ രണ്ടുപേരെയും സേവിച്ചു.
12. മഹർഷിമാർ ആ ഇരുവരുടെ വെറും ദർശനംകൊണ്ടു എത്രത്തോളം സന്തോഷിച്ചുവോ അത്രത്തോളം താമരകളെക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന പൊയ്കകളേയും തണലേകുന്ന വൃക്ഷങ്ങളേയും കണ്ടിട്ടു സന്തോഷിച്ചില്ല.
13. ആ തപോവനത്തിൽ വില്ലോടുകൂടി പ്രവേശിച്ച ഭാഗരഥി രൂപംകൊണ്ടു, പരമേശ്വരനാൽ സ്മോവശേഷമാക്കപ്പെട്ട കാമന്റെ പ്രതിനിധിയായി. പ്രവൃത്തികൊണ്ടു പ്രതിനിധിയായില്ല.
14. അവർ, വിശ്വാമിത്രൻ പറഞ്ഞറിഞ്ഞ ശാപകഥയോടുകൂടിയ താടകയാൽ ജനസഞ്ചാരമില്ലാതാക്കിയ വഴിയിൽ എത്തിയപ്പോൾ കളിയായിട്ടെന്നപോലെ വില്ലിൻതല നിലത്തു കിത്തി വില്ലുകളെ കലയേറ്റി.
15. അപ്പോൾ അവരുടെ ഞാണൊലി കേട്ട്, കൃഷ്ണപക്ഷരാത്രിയ്ക്കൊത്ത നിറവും ചലിക്കുന്ന കപാലകണ്ഡലങ്ങളും പുണ്ടു താടക, ഇരുണ്ടകൂടിയ, വെള്ളില്ലക്ഷികൾ ചേർന്ന കാർകൊണ്ടുൽപോലെ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു.
16. അത്യധികമായ വേഗംകൊണ്ടു വഴിയുള്ള വൃക്ഷങ്ങളെ ഉലയ്ക്കുന്നവളും ശവത്തുണിയുടുത്തവളുമായ അവൾ ഉഗ്രമായി അലറിക്കൊണ്ടു വന്നു, ചുടലക്കാട്ടിൽ നിന്നു വീരുന്ന ചുഴലിക്കാരെന്നപോലെ രാമനെ ആക്രമിച്ചു.
17. മനുഷ്യക്കുടൽ അരഞ്ഞാണാക്കി തൂക്കിയിട്ട് ഒരു കൈത്തണ്ടു ഓങ്ങിക്കൊണ്ടു പാഞ്ഞെത്തുന്ന അവളെ കണ്ടു രാമൻ പെൺകൊലയിലുള്ള ലജ്ജവിട്ട് അമ്പയച്ചു.
18. ആ രാമബാണം പാറപോലുള്ള താടകയുടെ മറ്റൊരു ഉളവാക്കപ്പെട്ട ചോരം, രാക്ഷസന്മാരിൽ പ്രവേശം ലഭിച്ചിട്ടില്ലാത്ത അന്തകൻ ഒരു പ്രവേശഭാരമായിത്തീർന്നു.
19. ശരമേറ്റു നെഞ്ഞു പിളർന്നു വീണിട്ട് അവൾ തന്റെ ആ വനഭ്രമിയെ മാത്രമല്ല, മൂന്നുലോകങ്ങളേയും തോൽപ്പിച്ചു സ്ഥിരയായിത്തീർന്നിരുന്ന രാവണന്റെ ഐശ്വര്യലക്ഷ്മിയേയും വിറപ്പിച്ചു.

- 20 രാമമന്ദമശരണ താഡിതാ
ദുഃസഹേന ഹൃദയേ നിശാചരീ
ഗന്ധവദ്യുതിരചന്ദനോക്ഷിതാ
ജീവിതേശവസതിം ജഗാമസാ.
- 21 നൈര്യതാപ്തമഥ മന്ത്രവന്തനേഃ
പ്രാപദസ്രമപദാനതോഷിതാൽ
ജ്യോതിരിന്ധനനിപാതി ഭാസ്തരാൽ
സൂര്യകാന്ത ഇവ താടകാന്തകഃ.
- 22 വാമനാശ്രമപദം തതഃ പരം
പാവനം ശ്രുതമുഷേഃപേയിവാൻ
ഉന്മനഃ പ്രഥമജന്മചേഷ്ഠിതാ-
ന്യസ്മരണപി ബഭ്രുവ രൗലവഃ.
- 23 ആസസാദ മുനിരാത്മനസ്തതഃ
ശിഷ്യവഗ്ഗ്വപരികല്പിതാർഹണം
ബദ്ധപല്ലവപുടാഞ്ജലിദൃമം
ദർശനോന്മുഖമുഗം തപോവനം.
- 24 തത്ര ദീക്ഷിതമുഷിം രരക്ഷതൂർ-
വിപ്ലതോ ദശരഥാത്മജൌ ശരൈഃ
ലോകമന്ധതമസാൽ ക്രമോദിതൌ
രശ്മിഭിഃ ശശിദിവാകരാവിവ.
- 25 വീക്ഷ്യ വേദിമഥ രക്തബിന്ദുഭിർ-
ബന്ധജീവപൃഥ്വിഭിഃ പ്രദുഷിതാം
സംഭ്രമോദ്വേദപോഡകമ്ണാ-
മൃതപിജാം ച്യുതവികങ്കതസ്തൃപാം.
- 26 ഉന്മുഖഃ സപദി ലക്ഷണാഗ്രജോ
ബാണമാശ്രയമുഖാൽ സമുദ്ധരൻ
രക്ഷസാം ബലമപശ്യദംബരേ
ഗുരൂപക്ഷപവനേരിതധജം.
- 27 തത്ര യാവധിപതീ മഖദിഷാ-
തൌ ശരവ്യമകരോൽ സ നേതരാൻ
കിം മഹോരഗവിസർപ്പിവിക്രമോ
രാജിലേഷു ഗന്ധഃ പ്രവർത്തതേ?
- 28 സോഽസ്മദ്ഗുജവമസ്രകോവിദഃ
സന്ദധേ ധന്വനി വായുദൈവതം
തേന ശൈലഗുരുമപ്യുപാതയൽ
പാഞ്ചുപത്രമിവ താടകാസുതം.
- 29 യഃ സുബാഹുരിതി രാക്ഷസോഽപര-
സ്തത്ര തത്ര വിസസർപ്പ മായയാ
തം ക്ഷുരപ്രശങ്കലീകൃതം കൃതീ
പത്രിണാം വ്യജേദാശ്രമാൽ ബഹിഃ.

20. രാമനാകന്ന കമ്മഭവന്റെ, സഹിക്കാൻ കഴിയാത്ത അന്യ മാറിൽ ത്തറച്ച ആ രാക്ഷസി, ഗന്ധമേറിയ രക്തമാകുന്ന ചന്ദനമണിഞ്ഞ ജീവി തേശ്വരന്റെ (യമന്റെ) ഗൃഹത്തിലേയ്ക്കുപോയി.
21. പിന്നീട്, സൂര്യകാന്തമണി സൂര്യനിൽനിന്നു വിറകു കത്തിച്ച നശിപ്പിക്കുന്ന തേജസ്സിനെ എന്നപോലെ, ആ താടകാന്തകൻ പരാക്രമം കണ്ടു സതുഷ്ടനായ മഹർഷിയിൽനിന്നു രാക്ഷസന്മാരെ നശിപ്പിക്കുവാ നുള്ള അസ്രസമൂഹത്തെ മന്ത്രത്തോടുകൂടി പ്രാപിച്ചു.
22. അനന്തരം രാമൻ മുനിയിൽനിന്നു കേട്ടറിഞ്ഞിട്ടുള്ളതും പാവനവു മായ വാമനാക്രമത്തിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ പൂർണ്ണമത്തിലെ പ്രവൃത്തി കളെ ഓർമ്മിക്കാതെതന്നെ ഉൽക്കണ്ഠിതനായിത്തീർന്നു.
23. അതിനുശേഷം ദുഷ്ടി, ശിഷ്യന്മാരാൽ പുജയ്ക്കുതക്കപ്പെട്ടതും നല്ല പോലെ വിടരാത്ത തളിർത്തൊത്തുകളാകുന്ന കൂപ്പുകൈ പുണ്ട വൃക്ഷങ്ങ ളോടുകൂടിയതും കാണുവാൻ തലയുയർത്തി നില്ക്കുന്ന മാനകളോടുകൂടി യതുമായ തന്റെ തപോവനത്തിൽ എത്തിച്ചേർന്നു.
24. അവിടെ ചന്ദ്രസൂര്യന്മാർ ഉദിച്ചു കിരണങ്ങളെക്കൊണ്ടു ലോകത്തെ അന്ധകാരത്തിൽ നിന്നെന്നപോലെ ഭഗവദ്ഗുഹാർ ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു് (യജ്ഞ) ഭീഷയെടുത്ത ദുഷ്ടിയെ വിമുക്തത്തിൽനിന്നു് രക്ഷിക്കാനൊ രങ്ങി.
25. ആ സമയത്തു യജ്ഞസ്ഥലത്തെ ചെമ്പരത്തിപ്പുപോലെ മുഴുത്ത പോരത്തുള്ളികൾ അശുഭമാക്കുന്നതായി കണ്ടിട്ടു കർമ്മങ്ങളിൽ ഉറച്ചു വരായ ദുഷ്ടിപ്പുകൾ (കൈയ്യിൽനിന്നു) വൈയങ്കത്യസ്വരൂപം വീണുപോകു മാറു പരിഭ്രമിച്ചു.
26. പെട്ടെന്നു ലക്ഷ്മണാഗ്രജൻ ആവനാഴിയിൽനിന്നു ബാണമെടുത്തു കൊണ്ടു മുകളിലേയ്ക്കു നോക്കിയപ്പോൾ വാനിൽ കഴക്കളുടെ ചിറകിൻ കററിനാൽ കൊടിയിളക്കപ്പെടുന്ന രാക്ഷസസൈന്യത്തെ കണ്ടു.
27. അവരിൽ യാഗവിരോധികളുടെ നേതാക്കന്മാരായ (മാരിചൻ സുബാഹു) രണ്ടുപേരെമാത്രം അദ്ദേഹം തന്റെ ശരത്തിന്നു ലക്ഷ്യങ്ങ ളാക്കി. വലിയ സർപ്പങ്ങളുടെ നേർക്കു പരാക്രമം കാണിക്കുന്ന ഗരുഡൻ നീർക്കുഴലികളുടെ നേർക്കു പോകുമോ?
28. അസ്രസമർത്ഥനായ അദ്ദേഹം ഉഗ്രവേശമുള്ള വായുദൈവതമായ അസ്രം വില്ലിൽ തൊടുത്തു, അതുകൊണ്ടു പർവ്വതംപോലെ കനമുള്ള മാരി ചനെപ്പോലും പഴുത്ത ഇലയെ എന്നപോലെ വീഴ്ത്തി.
29. മായകൊണ്ടു് അങ്ങമിങ്ങും ഒളിച്ചുപാഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്ന സുബാഹു എന്ന രാക്ഷസനെ സമർത്ഥനായ അദ്ദേഹം ആക്രമത്തിന്നു പുറത്തുവെച്ചു കത്തിയമ്പുകൊണ്ടിറങ്ങു പക്ഷികൾക്കു പങ്കിട്ടുകൊടുത്തു.

- 30 ഇത്യപാസ്തമഖവിപ്ലയോസ്തയോഃ
സാംയഗീനമേനന്യ വിക്രമം
ഋതിജഃ കലപതേര്യമാക്രമം
വാഗ്യതസ്യ നിരവന്തയൻ ക്രിയാഃ.
- 31 തൌ പ്രണാമചലകാകപക്ഷകൌ
ഭ്രാതരാവവഭൃമാപുതോ മുനിഃ
ആശിഷാമന്തപദം സമസ്പൃശ-
ദൂർഭോടിതതലേന പാണിനാ.
- 32 തം ന്യമന്ത്രയത സംഭൃതക്രൂർ-
മൈമിലഃ, സ മിമിലാ. വ്രജൻ വശീ
രാഘവാവപി നിനായ ബിഭൃതൌ
തദ്ധനഃശ്രവണജം കുരൂഹലം.
- 33 തൈഃ ശിവേഷു വസതിർഗ്ഗതാധഭിഃ
സായമാശ്രമതരുഷഗൃഹ്യത
യേഷു ഭീഷ്തപസഃ പരിഗ്രഹോ
വാസവക്ഷണകളത്രതാം യയൌ.
- 34 പ്രത്യപദ്യത ചിരായ യൽ പുന-
ശ്ചാരു ഗൌതമവധുഃ ശിലാമയീ
സ്വം വപുഃ, സ കില കിപ്ലിഷച്ഛിദാം
രാമപാദരജസാമന്തഗ്രഹഃ.
- 35 രാഘവാന്വിതമുപസ്ഥിതം മുനിഃ
തം നിശമ്യ ജനകോ ജനേശ്വരഃ
അത്മകാമസഹിതം സപര്യയാ
ദേഹബദ്ധമിവ ധർമ്മഭ്യഗാൽ.
- 36 തൌ വിദേഹനഗരീനിവാസിനാം
ഗാം ഗതാവിവ ദിവഃ പുനർവസ്യ
മന്യതേ സു പിബതാം വിലോചനൈഃ
പക്ഷ്മപാതമപി വഞ്ചനാം മനഃ.
- 37 യുപവത്യവസിതേ ക്രിയാവിധൌ
കാലവിൽ കശികവംശവർദ്ധനഃ
രാമമിഷ്വസനദർശനോൽസുകം
മൈമിലായ കഥയാംബഭൂവ സഃ.
- 38 തസ്യ വീക്ഷ്യ ലളിതം വപുഃ ശിശോഃ
പാത്മിവഃ പ്രഥിതവംശജനനഃ
സ്വം വിചിന്ത്യ ച ധനുർദ്വാരാനമം
പീഡിതോ ദഹിതശുശ്ലൂസംസ്ഥയാ.
- 39 അബ്രവീച്ച 'ഭഗവൻ! മതങ്ഗഞ്ജ-
ര്യൽ ബൃഹത്തീരപി കർമ്മ ദുഷ്കരം
തത്ര നാഹമന്തമുത്സഹേ
മോഘവൃത്തി കളസ്യേ ചേഷ്ടിതം.

30. ഇങ്ങനെ യജ്ഞവിഹ്വലങ്ങളെ നീക്കിക്കളഞ്ഞ അവരുടെ യുദ്ധപരാക്രമത്തെ വാഴ്ത്തിയിട്ട് മഹർഷിമാർ മൗനപ്രതമെടുത്ത കലപതിയുടെ കർമ്മങ്ങളെ വഴിപോലെ നിവൃത്തിച്ചു.
31. അവരുടെ മുമ്പാകെ കഴിഞ്ഞ മഹർഷി നമസ്കാരത്താൽ ഉലഞ്ഞാടുന്ന മുടിയോടുകൂടിയ ആ സഹോദരന്മാരെ അനുഗ്രഹിച്ചതിനുശേഷം ദർപ്പേന്ദ്രൻ്റെ പോറിയ കൈപ്പടംകൊണ്ടു തലോടി.
32. യജ്ഞത്തിനു വട്ടം കൂട്ടിയ മിഥിലാരാജാവു അദ്ദേഹത്തെ ചെന്നിട്ടു. ആ മഹർഷി മിഥിലയിലേക്കു പോകുമ്പോൾ അവിടെയുള്ള ധനുസ്സിനെപ്പറ്റി കേട്ടുണ്ടായ കൌതുകമുൾക്കൊള്ളുന്ന രാമലക്ഷ്മണന്മാരേയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി.
33. വഴികടന്നു കഴിഞ്ഞ അവർ വൈകുന്നേരം പുണ്യങ്ങളായ ആശ്രമവൃക്ഷങ്ങൾ നിറഞ്ഞ ഒരു സ്ഥലത്തു താമസിക്കുവാൻ തീർച്ചയാക്കി. അവിടെവെച്ചാണ് ഗൌതമപതിയായ അഹല്യ കുറച്ചുനേരത്തേക്കു ഇന്ദ്രൻ്റെ പരിഗ്രഹമാവുകയുണ്ടായത്.
34. ശിലയായിക്കിടന്നിരുന്ന ഗൌതമപതിയ്ക്കു കറെക്കാലത്തിനുശേഷം തന്റെ മനോഹരമായ ശരീരം വീണ്ടുകിട്ടിയതു പാപമകറുന്ന രാമൻ്റെ കാൽപ്പൊടികളുടെ അനുഗ്രഹമാണെന്നു പറയപ്പെടുന്നു.
35. ആ താപസൻ രാമലക്ഷ്മണന്മാരോടുകൂടി അടുത്തെത്തിയിരിക്കുന്നു എന്നു കേട്ടിട്ട് അവരെ ജനകരാജാവ്, അർത്ഥകാമങ്ങളോടുകൂടി ഉടൽ പുണ്ടുവന്ന ധർമ്മത്തെ എന്നപോലെ എതിരേറ്റു സ്വീകരിച്ചു.
36. വാനിൽനിന്നു ഭൂമിയിൽ വന്ന പുണർതനക്ഷത്രങ്ങൾപോലിരിക്കുന്ന അവരെ കണ്ണുകളെക്കൊണ്ടു നോക്കുന്ന വിദേഹപുരവാസികളുടെ മനസ്സ് ഇമച്ചമിഴിയെപ്പോലും ഒരു ചേതമായിക്കരുതി.
37. യുദ്ധമുളളിയ (യാഗം) കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവസരജ്ഞനായ ആ കൌശികൻ, രാമൻ വില്ലു കാണുവാൻ ഉത്സുകനാണെന്നു ജനകരാജാവിനോടു പറഞ്ഞു.
38. രാജാവ്, ബലവാനും സുപ്രസിദ്ധമായ കലത്തിൽ ജനിച്ചവനുമായ അദ്ദേഹത്തിൻ്റെ അഴകാർന്ന മേനി കാണുകയും വള്ളുവൻ പ്രയാസമുള്ളതൻ്റെ ധനുസ്സിനെ ഓക്കുകയും ചെയ്തിട്ട് തന്റെ മകൾക്കു ഒരു ശുഭപ്രസംഗം ഏർപ്പെടുത്തിയതിൽ പശ്ചാത്തപിച്ചു.
39. അദ്ദേഹം പറയുകയുംചെയ്തു - "ഭഗവാനേ! ഗംഭീരന്മാരായ കൊമ്പന്മാർക്കുപോലും സാധിച്ചിട്ടില്ലാത്ത ഒരു കാര്യത്തിൽ ആനുകൂല്യമുണ്ടെങ്കിൽ പാഴ്വേലയ്ക്കു അനുമതി നൽകുവാൻ എനിക്കു ഉത്സാഹമില്ല.

- 40 ഐപിതാ ഹി ബഹവോ നരേശ്വരാ-
 സ്തേന താത! ധനേഷാ ധനർഭുതഃ
 ജ്യാനീലാതകാറിനത്വചോ ഭുജാൻ
 സ്വാൻ വിയുയ ധിഗിതി പ്രതസ്ഥിരേ.”
- 41 പ്രത്യവാച തമുഷിർ “നിശമൃതം
 സാരതോയ, മഥവാ ഗിരാ കൃതം
 ചാപ ഏവ ഭവതോ ഭവീഷ്യതി
 വൃക്തശക്തിരശനിർഗ്ഗിരാവിവ.,
- 42 ഏവമാപ്തവചനാൽ സ പൌരഷം
 കാകപക്ഷകയരേപി രാഘവേ
 ശ്രുദ്യേ ത്രിഭുഗോപമാത്രകേ
 ദാഹശക്തിമിവ കൃഷ്ണവർമ്മനി.
- 43 വ്യാഭിദേശ ഗണശോഫഥ പാശ്ചാതൻ
 കാർമ്മുകാഭിഹരണായ മൈമലിഃ
 തൈജസസ്യ ധനേഷഃ പ്രവൃത്തയേ
 തോയദാനിവ സഹസ്രലോചനഃ.
- 44 തൽ പ്രസുപ്തജഗേന്ദ്രഭീഷണം
 വീക്ഷ്യ ദാശരഥിരാദദേ ധനഃ
 വിദ്രുതക്രതുഗാനസാരിണം
 യേന ബാണമസൃജദ്വേഷധാജഃ.
- 45 ആതതജ്യമകരോൽ സ സംസദാ
 വിസ്മയസ്തീമിതനേത്രമീക്ഷിതഃ
 ശൈലസാരഥപി നാതിയത്തഃ
 പുഷ്പചാപമിവ പേശലം സ്മരഃ.
- 46 ഭജ്യമാനമതിമാത്രകഷ്ണാ-
 തേന വഭുപരഷസ്വനം ധനഃ
 ഭാഗ്വവായ ദ്രവമന്യവേ പുനഃ
 ക്ഷിത്തമുദ്യതമിവ ന്യവേദയൽ.
- 47 ദൃഷ്ടസാരഥമ രുദ്രകാർമ്മുകേ
 വീര്യശുലംകമഭിനന്ദ്യ മൈമലിഃ
 രാഘവായ തനയാമയോനിജാ-
 രൂപിണീം ശ്രീയമിവ ന്യവേദയൽ.
- 48 മൈമലിഃ സപദി സത്യസംഗരോ
 രാഘവായ തനയാമയോനിജാ-
 സന്നിധൗ ദൃതിമതസ്തപോനിയേ-
 രഗ്നിസാക്ഷിക ഇവാതിസൃഷ്ടവാൻ.
- 49 പ്രാഹിണോപ മഹിതം മഹാദ്യുതിഃ
 കോസലാധിപതയേ പുരോധസം
 ഭൃത്യഭാവി ഭൂമിതഃ പരിഗ്രഹാ-
 ദിഷ്യതാം കലമിദം നിമേരിതി.

40. ഗുരോ! വില്ലാളികളായ വളരെ രാജാക്കന്മാർ ആ ധനുസ്സനിമിത്തം ലജ്ജിച്ചു, ഞാണടിച്ചു തോലു കനത്ത അവരവരുടെ കൈകളെ 'കഷ്ടം!' എന്നു ധിക്കരിച്ചുകൊണ്ടു പൊയ്ക്കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു."
41. അദ്ദേഹത്തോടു മഹർഷി മറുപടി പറഞ്ഞു - "ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ശക്തി കേൾക്കേ- അല്ലെങ്കിൽ പറഞ്ഞറിയിക്കേണ്ടതില്ല; പവ്വതത്തിന്മേൽ വ്രജത്തിന്റെ എന്നപോലെ ഇവന്റെ ശക്തി വില്ലിന്മേൽത്തന്നെ പ്രത്യക്ഷമായിക്കൊള്ളും."
42. ആപ്തവാക്യത്താൽ അദ്ദേഹം, ബാല്യം കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്ത രാജവനിൽപ്പോലും പൌരുഷത്തെ, ഇന്ദ്രഗോപത്തോളംപോന്ന തീപ്പൊരിയിൽ ദഹിപ്പിക്കുവാനുള്ള ശക്തിയെ എന്നപോലെ വിശ്വസിച്ചു.
43. അനന്തരം മിഥിലാരാജാവ് പരിചാരകസമൂഹത്തെ, വില്ല കൊണ്ടു വരുവാൻ, ഇന്ദ്രൻ മോഘങ്ങളെ തേജസ്സിററു മഴവില്ലിന്റെ പ്രവർത്തനത്തിലെന്നപോലെ ആജ്ഞാപിച്ചയച്ചു.
44. രാമൻ ഉറങ്ങിക്കിടക്കുന്ന സർപ്പത്തെപ്പോലെ യേകരമായ ആ വില്ലകണ്ടു ഉടനെ എടുത്തു; പണ്ടു മഹേശ്വരൻ ഓടിപ്പോകുന്ന യജ്ഞമൃഗത്തിന്റെ പിന്നാലെ ഈ വില്ലുകൊണ്ടാണു ബാണമയച്ചതു്.
45. സദസ്സിലുള്ളവർ അതുതപ്പെട്ടുകൊണ്ടു മിഴിച്ചു നോക്കിയിരിക്കെ അദ്ദേഹം പവ്വതംപോലെ ശക്തിമത്തായതെങ്കിലും അതിനെ, കാമൻ നന്നത്ത പുഷ്പപാപത്തെയെന്നപോലെ പ്രയാസം കൂടാതെ കലയേറി.
46. അദ്ദേഹത്താൽ അളവിൽക്കവിഞ്ഞു വലിക്കപ്പെട്ടു മുറിയുമ്പോൾ ഇടിമുഴക്കംപോലെ കനത്ത ശബ്ദമുണ്ടാക്കിയ ധനുസ്സ്, ഉറച്ച കോപത്തോടുകൂടിയ പരശുരാമനോടു്, ക്ഷത്രിയന്മാർ വീണ്ടും തലപൊക്കിയിരിക്കുന്നു എന്നു അറിയിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നി.
47. അപ്പോൾ ജനകരാജാവ് രുദ്രധനുസ്സിൽ കരുത്തു കണ്ടു വീര്യമാകുന്ന ശുല്ക്കത്തെ അഭിനന്ദിച്ചിട്ടു്, അയോനിജയായ മകളെ ഉടൽ പൂണ്ട ശ്രീയെ എന്നപോലെ രാമന്നു നൽകാമെന്നറിയിച്ചു.
48. അപ്പോൾത്തന്നെ സത്യസന്ധനായ മിഥിലാരാജാവ് അയോനിജയായ മകളെ തേജസ്വിയായ മഹർഷിയുടെ മുഖിൽവെച്ചു അഗ്നി സാക്ഷിയായിട്ടെന്നപോലെ രാമന്നു കൊടുത്തു.
49. മഹാതേജസ്വിയായ അദ്ദേഹം കോസലാധിപന്റെ സമീപത്തേയ്ക്കു പുജിതനായ പുരോഹിതനെ, മകളെ സ്വീകരിച്ചു നിമിയുടെ ഈ വംശത്തെ ഭൃത്യഭാവത്തിലിരിപ്പാൻ സമ്മതിക്കുമാറാകണം എന്ന സന്ദേശത്തോടു കൂടി അയച്ചു.

- 50 അന്വിയേഷ സദൃശീം സ ച സ്മരണാം
 പ്രാപ ചൈനമനകൂലവാഗ്ദീപിജഃ
 സദ്യ ഏവ സുകൃതാം ഹി പച്യതേ
 കല്പവൃക്ഷഫലധർമ്മി കാംക്ഷിതം.
- 51 തസ്യ കല്പിതപുരസ്ക്രിയാവിയേഃ
 ശുശ്രൂവാൻ വചനമഗ്രജനനഃ
 ഉച്ഛവാല വലഭിത്സവോ വശീ
 സൈന്യരേണമുഷിതാക്ഭീധിതിഃ,
- 52 ആസസാദ മിഥിലാം സ വേഷ്യയൻ
 പീഡിതോപവനപാദപാം ബലൈഃ
 പ്രീതിരോധമസഹിഷ്യ സാ പുരീ
 സ്രീവ കാന്തപരിഭോഗമായത്.
- 53 തൗ സമേത്യ സമയേ സ്ഥിതിതാവുഭൗ
 ഭൂപതീ വരുണവാസവോപമൗ
 കന്യകാന്തന്യകൗതുകക്രിയാം
 സ്വപ്രഭാവസദൃശീം വിതേനതഃ.
- 54 പാത്ഥിവിവീരുദവഹദ്രാലുഭാഹോ
 ലക്ഷ്മണസ്തദനജാമഥോർമ്മിളാം
 യൗ തയോരവരജൗ വരൗജസൗ
 തൗ കശ്യാജസുതേ സുമധ്യമേ.
- 55 തേ ചതുർത്ഥസഹിതാസ്രയോ ബഭൂഃ
 സുനവോ നവവധുപരിഗ്രഹാഃ
 സാമദാനവിധിഭേദനിഗ്രഹാഃ
 സിദ്ധിമന്ത ഇവ തസ്യ ഭൂപതേഃ.
- 56 താ നരാധിപസുതാ ഴപാത്മജൈ-
 സ്തേ ച താഭിരഗമൻ കൃതാത്മതാം
 സോഽഭേദഭാവധുസമാഗമഃ
 പ്രത്യയപ്രകൃതിയോഗസന്നിഭഃ.
- 57 ഏവമാത്തരതിരാത്മസംഭവം-
 സ്താൻ നിവേശ്യ ചതുരോഽപി തത്ര സഃ
 അധ്വസ്യ ത്രിഷു വിസൃഷ്ടമൈഥിലഃ
 സ്വാം പുരീം ദശരഥോ ന്യവർത്തത.
- 58 തസ്യ ജാത മരുതഃ പ്രതീപഗാ
 വത്ഥർസ്യ ധ്വജതരുപ്രമാമിനഃ
 ചിക്ലിശൂർഭൃശതയാ വരുമിനീ-
 മുത്തടാ ഇവ നഭീരയാഃ സ്ഥലീം.
- 59 ലക്ഷ്യതേ സു തദനന്തരം രവിർ-
 ബദ്ധഭീമപരിവേഷമണ്ഡലഃ
 വൈനതേയശമിതസ്യ ഭോഗിനോ
 ഭോഗവേഷിത ഇവ ച്യുതോ മണിഃ.

50. അദ്ദേഹം (ശേരമൻ) അനുരൂപയായ സ്ത്രീയെ അന്വേഷിച്ചിരിക്കെത്തന്നെ അനുകൂലമായ സന്ദേശത്തോടുകൂടി ബ്രാഹ്മണൻ എത്തിച്ചേർന്നു. സൂത്രികളുടെ ആഗ്രഹം കല്പവൃക്ഷഫലമെന്നപോലെ പെട്ടെന്നു അനുഭവയോഗ്യമാകുന്നു.

51. ഇന്ദ്രന്റെ സ്നേഹിതൻ രാഷ്ട്രത്തിൽ സ്വാധീനതയുള്ളവനുമായ ശേരമൻ സൽക്കാരവിധിക്കുശേഷം ആ ബ്രാഹ്മണൻ പറഞ്ഞ വാക്കു കേട്ട ഉടനെ സൈന്യത്തിന്റെ പൊടികൊണ്ടു സൂര്യരശ്മികളെ മറച്ചുകൊണ്ടു യാത്ര തിരിച്ചു.

52. അദ്ദേഹം മിഥിലാപുരിയിൽ, സൈന്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഉദ്യാനവൃക്ഷങ്ങൾക്കു ഉപദ്രവമുണ്ടാകത്തക്കവിധം ചൂഴ്ന്നു ചെന്നെത്തി. ആ നഗരി സന്തോഷംകൊണ്ടുള്ള ഉപദ്രവത്തെ തുടച്ചുയറയ്ക്കു കാന്തപരിഭോഗത്തെ സ്ത്രീ എന്നപോലെ സഹിച്ചു.

53. വരണനേരും ദേവേന്ദ്രനോടും സമന്വായ ആ രണ്ടു രാജാക്കന്മാരും ആചാരമനുസരിച്ചു കൂടിച്ച് ചേർന്നു അവരവരുടെ വൈഭവത്തിനൊത്തവണ്ണം കന്യകമാരുടെയും കമരന്മാരുടെയും വിവാഹക്കാപ്പകെട്ടൽ ബന്ധനം നിർവഹിച്ചു.

54. രാമൻ ഭൂമിപുത്രിയായ സീതയെ വിവാഹം കഴിച്ചു. പിന്നെ ലക്ഷ്മണൻ അവളുടെ അനുജത്തിയായ ഉർമ്മിയെയും മഹേഷസ്തുകളായ അവരുടെ രണ്ടു അനുജന്മാർ ജനകന്റെ അനുജനായ കശ്യാപന്റെ പുത്രിമാരായ സുന്ദരിമാരെയും വിവാഹംചെയ്തു.

55. ആ രാജാവിന്റെ നാലു പുത്രന്മാരും പുത്രിയു വധുക്കളെ വേട്ടിട്ട് സിദ്ധികളോടുകൂടിയ സാമവും ദാനവും ദേവവും ഭണ്ഡവുമെന്ന നാലുപാലങ്ങളെന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.

56. ആ രാജകുമാരിമാർ രാജകുമാരന്മാരെക്കൊണ്ടും അവർ അവരെക്കൊണ്ടും കൃതാത്മരായി. ആ വരവധുസമാഗതം പ്രത്യയങ്ങളും പ്രകൃതികളും തമ്മിൽ യോജിച്ചാലെന്നപോലെയായി.

57. ഇങ്ങനെ സമ്പുഷ്ടനായ ആ ശേരമൻ ആ നാലു മക്കളേയും അവിടെ വെച്ചു വിവാഹം കഴിപ്പിച്ച്, വഴിയിൽ മൂന്നു ദിവസം അനുഗമിച്ച ജനകനെ മടക്കി അയച്ചിട്ട്, സ്വന്തം നഗരത്തിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു.

58. ഒരിയ്ക്കൽ മാഗ്ധത്തിൽ എത്തിരായി അടിച്ചുതുടങ്ങിയ കാറ്റു കൊടിമരങ്ങളെ പൂക്കി അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൈന്യത്തെ, നിറഞ്ഞു കരകവിഞ്ഞൊഴുകുന്ന നദീവേഗങ്ങൾ സമീപപ്രദേശത്തെ എന്നപോലെ വളരെയധികം ക്ലേശിപ്പിച്ചു.

59. അതിനെത്തുടർന്നു യേങ്കുമായ പരിവേഷത്താൽ പൂഴ്പ്പെട്ട സൂര്യൻ, ഗന്ധനാൽ ശാന്തമാക്കപ്പെട്ട പാമ്പിന്റെ ചുരുണ്ടു ശരീരത്തിനുള്ളിൽ കൊഴിഞ്ഞുകിടക്കുന്ന മാണിക്യക്കല്ലെന്നപോലെ കാണപ്പെട്ടു.

- 60 ശ്വേതപക്ഷപരിധൃസരാളകാഃ
സന്ധ്യമേഘഭധിരാർദ്രവാസസഃ
അംഗനാ ഇവ രജസ്വലാ ദിശോ
നോ ബഭ്രുവുരവലോകനക്ഷമാഃ.
- 61 ഭാസ്കരശ്ച ദിശമധുവാസ യാഃ
താം ശ്രീതാഃ പ്രതിഭയം വവാശിരേ
ക്ഷത്രശോണിതപിതൃക്രിയോചിതം
ചോഭയന്ത്യ ഇവ ഭാഗ്ഗവം ശിവാഃ.
- 62 തൽ പ്രതീപപവനാദി വൈകൃതം
പ്രേക്ഷ്യ ശാന്തിമധികൃത്യ കൃത്യവിൽ
അന്ധയംക്ത ഗുരുമീശ്വരഃ ക്ഷിതേഃ
സ്വന്തമിത്യലഘയൽ സ തദ്വ്യഥാ.
- 63 തേജസാം സപദി രാശിരത്നമിതഃ
പ്രാദുരാസ കില വാഹിനീമുഖേ
യഃ പ്രമുജ്യ നയനാനി സൈനികൈർ-
ലക്ഷണീയപുരുഷാകൃതിശ്ചിരത്.
- 64 പിത്ര്യമംശമുപവീതലക്ഷണം
മാതൃകം ച ധനുരൂർജിതം ദധൽ
യഃ സസോമ ഇവ ഘർമ്മദീധിതിഃ
സദീജിഹ്വ ഇവ ചന്ദനദ്രുമഃ.
- 65 യേന രോഷപരുഷാത്മനഃ പിതൃഃ
ശാസനേ സ്ഥിതിഭിരഭോപി തസ്ഥുഷാ
വേപമാനജനനീശിരശ്ചരിദാ
പ്രാഗജീയത ഘൃണാ, തതോ മഹീ.
- 66 അക്ഷബീജവലയേന നിബ്ബന്ധേ
ദക്ഷിണശ്രവണസംസ്ഥിതേന യഃ
ക്ഷത്രിയാന്തകരണൈകവിംശതേർ-
വ്യാജപൂർവ്വഗണനാമിവോദ്യഹൻ
- 67 തം പിതൂർവധവേന മന്യുനാ
രാജവംശനീധനായ ദീക്ഷിതം
ബാലസുന്ദരവലോക്യ ഭാഗ്ഗവം
സ്വാം ദശാം ച വിഷസാദ പാത്ഥിവഃ
- 68 നാമ രാമ ഇതി തുല്യമാത്മജേ
വർത്തമാനമഹിതേ ച ദാരുണേ
ഘദ്യമസ്യ യേദായി ചാഭവേ-
ദ്രുതജാതമിവ ഹാരസ്പന്ധോഃ.
- 69 അർഘ്യമർഘ്യമിതി വാദിനം നൃപം
സോഽനവേക്ഷ്യ ഭേതാഗ്രജോ യതഃ
ക്ഷത്രകോപഭേദനാർചിഷം തതഃ
സന്ദധേ ദൃശമുദഗ്രതാരകാം.

60. പരത്തിൻചിറകുകൾകൊന്ന മുഷിഞ്ഞ കുറുനിരകളും സന്ധ്യാമേഘങ്ങളാകുന്ന ചോര പുരണ്ടീറനായ തൂണികളും ചേർന്ന പൊടിയാണ്ട ഭീഷകൾ പ്രതുമതികളായ സ്രീകളെപ്പോലെ നോക്കുവാൻ വയ്യാത്തവയായിത്തീർന്നു.

61. സൂര്യൻ നിലക്കുന്ന ദിക്കിൽ ചെന്നുകൂടിയ കുറുക്കന്മാർ, ക്ഷത്രിയരക്കൊണ്ടു പിതൃതർപ്പണംചെയ്തുശീലിച്ച ഭാഗ്ഗവരാനെ ക്ഷണിച്ചുവരുത്താനെന്നപോലെ യേമുണ്ടാക്കുവടി ഓരിയിടുകയുംചെയ്തു.

62. എതിർക്കാറ്റു തുടങ്ങിയ അപശകനും കണ്ടിട്ടു കൃത്യജ്ഞനായ രാജാവു്, ശമനത്തെപ്പറ്റി ഗുരുവായ വസിഷ്ഠനോടു അന്വേഷിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹം അവസാനം നന്നായി വരും, എന്നു പറഞ്ഞു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദുഃഖം കുറച്ചു.

63. പെട്ടെന്നു കത്തിജ്ജ്വലിക്കുന്ന ഒരു തേജഃപുഞ്ജം സൈന്യത്തിന്റെ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. കണ്ണു തുടച്ചു വളരുന്നേരം സൂക്ഷ്മമായി നോക്കിയപ്പോഴാണ് അതൊരു മനുഷ്യരൂപമാണെന്നു പടയാളികൾക്കറിവാൻ കഴിഞ്ഞതു്.

64. അതിനുശേഷം പുണന്തുലാകുന്ന അച്ഛന്റെ അംശത്തെയും വില്പാകുന്ന ഊർജ്ജിതമായ അമ്മയുടെ അംശത്തെയും ധരിക്കുന്ന അദ്ദേഹം, പന്ത്രനോടു് ചേർന്ന സൂര്യനെപ്പോലെയും സർപ്പത്തോടുകൂടിയ ചന്ദനമരം പോലെയും ആയിരുന്നു.

65. കോപംകൊണ്ടു പരുഷാത്മാവായി മര്യാദയെപ്പോലും ഞെറ്റിച്ച അച്ഛന്റെ കല്പനയ്ക്കു വശംവദനായി, പേടിച്ചു വിറയ്ക്കുന്ന മാതാവിന്റെ ശിരസ്സു മേറിച്ചിട്ടു് ആദ്യമായി കരുണയേയും പിന്നീടു് ഭ്രമിയേയും ജയിച്ചവനാണ് അദ്ദേഹം.

66. വലത്തെ ചെവിയിന്മേൽ അണിഞ്ഞിട്ടുള്ള രുദ്രാക്ഷമാലകൊണ്ടു്, ഇരുപത്തെട്ടാണു പ്രാവശ്യം ക്ഷത്രിയരെ നശിപ്പിച്ചതിന്റെ വ്യംഗ്യരൂപത്തിലുള്ള എണ്ണക്കണക്കിനെ വഹിക്കുന്നുവോ എന്നു തോന്നിക്കുന്നവനായിരുന്നു അദ്ദേഹം.

67. പിതാവിനെ വധിച്ചതിലുണ്ടായ ദേഷ്യംകൊണ്ടു രാജവംശങ്ങളെ മുടിയ്ക്കുവാൻ ഭീഷയെടുത്ത ആ ഭാഗ്ഗവരാനേയും തന്റെ അവസ്ഥയേയും വിചാരിച്ചിട്ടു ബാലന്മാരായ പുത്രന്മാരോടുകൂടിയ ആ രാജാവു വ്യസനിച്ചു.

68. മകനിലും ഭ്രാന്തായ ശത്രുവിലും ഒപ്പമിരിക്കുന്ന രാമൻ എന്ന പേരു് മുത്തുമാലയിലും സർപ്പത്തിന്മേലും പ്രകാശിക്കുന്ന ഉത്തമരത്നത്തെപ്പോലെ ഇദ്ദേഹത്തിനു ഹൃദ്യവും യോനകവുമായിത്തീർന്നു.

69. 'അർഘ്യം അർഘ്യം' എന്നു പറയുന്ന രാജാവിന്റെ നേക്കു നോക്കത്തെ അദ്ദേഹം ക്ഷത്രിയവർഗ്ഗത്തോടുള്ള കോപാഗ്നിയുടെ ജ്വാലപോലെയുള്ള തുറിച്ചുനോട്ടത്തെ ഭരതജ്യേഷ്ഠന്റെ നേരെ അയച്ചു.

- 70 തേന കാമുകനിഷക്തമുഷിനാ
രാഘവോ വിഗതഭീഃ പുരോഗതഃ
അംഗുലീവിവരചാരിണം ശരം
കുപ്തം നിജഗദേ യയുത്സുനാ.
- 71 'ക്ഷത്രിജാതമപകാരവൈരി മേ
തന്നിഹത്യ ബഹുശഃ ശമം ഗതഃ
സുപ്തസർപ്പ ഇവ ദണ്ഡഘട്ടനാ-
ദ്രോഷിതോഽസ്മി തവ വിക്രമശ്രവാൽ.
- 72 മൈഥിലസ്യ ധനുരന്യപാത്മിവൈ-
സ്തപം കിലാനമിതപൂർവ്വമക്ഷണോഃ
തന്നിശമ്യ വേതാ സമത്ഥയേ
വീര്യശൃംഗമിവ ഭഗമാത്മനഃ.
- 73 അന്യഭാ ജഗതി രാമ ഇത്യയം
ശബ്ദ ഉച്ചരിത ഏവ മാമഗാൽ
പ്രീളമാവഹതി മേ സ സംപ്രതി
വ്യസ്തവൃത്തിഭദയോന്മുഖേ തപയി.
- 74 ബിഭ്രതോഽസ്രമചലേഘ്യകണ്ഠിതം
ദ്വൈരിപ്ത മമ മന്തേ സമാഗസൌ
ധേനുവത്സഹരണാച്ഛ ഹൈഹയ-
സ്തപം ച കീർത്തിമപഹന്തുരുദ്യതഃ.
- 75 ക്ഷത്രിയാന്തകരണോഽപി വിക്രമ-
സ്തേന മാമവതി നാജിതേ തപയി
പാവകസ്യ മഹിമാ സ ഗണ്യതേ
കക്ഷവജ്ജലതി സാഗരോഽപി യഃ.
- 76 വിദ്ധി ചാത്തബലമോജസാ ഹരേ-
രൈശ്വരം ധനുരഭാജി യത്നയാ
ഖാതമൂലമനിലോ നദീരയൈഃ
പാതയത്യപി മുദസ്തദദ്രുതം.
- 77 തന്മദീയമിദമായുധം ജ്യയാ
സംഗമയു സശരം വികൃഷ്ടതാം
തീഷ്ണതു പ്രധനമേവമപ്യഹം
തുല്യബാഹുതരസാ ജിതസ്തപയാ.
- 78 കാതരോഽസി യദി വോൽഗ്ഗതാർച്ചിഷാ
തജ്ജിതഃപരശുധാരയാ മമ
ജ്യാനിഘാതകോനാംഗുലീർവൃഥാ
ബധ്യതാമയേയാചനാഞ്ജലിഃ.
- 79 ഏവമുക്തവതി ഭീമദർശനേ
ഭാർഗ്ഗവേ സ്തിതവികമ്പിതാധരഃ
തലന്തർഗ്രഹണമേവ രാഘവഃ
പ്രത്യപദ്യത സമത്ഥമുത്തരം.

70. ധനുസ്സിന്മേൽ പിടി മുറുക്കിനിന്ന അമ്പിനെ വിരലുകൾക്കിടയിലണച്ചുകൊണ്ടു യുദ്ധത്തിന്നു സന്നദ്ധനായ അദ്ദേഹം ഭയംകൂടാതെ മുമ്പിൽ നിലുക്കുന്ന രാജാവനോടു പറഞ്ഞു.
71. "അപകാരംചെസ്തു എന്റെ ശത്രുവായിത്തീർന്ന ക്ഷത്രിയവംശത്തെ പലവട്ടം കൊന്നു അടങ്ങിയിരുന്ന ഞാൻ നിന്റെ പരാക്രമം കേട്ടിട്ടു, ഉറങ്ങികിടക്കുന്ന പാണ്ഡു, വടികൊണ്ടിടയോറാലത്തെപ്പോലെ കോപിച്ചിരിക്കുന്നു.
72. മറ്റു രാജാക്കന്മാർക്കു ഇത്രേവരെ കലയോറാൻ സാധിക്കാതിരുന്ന ജനകന്റെ വില്ലു നീ മുറിച്ചുവല്ലോ. അതു കേട്ടിട്ടു ഏന്റെ വീര്യക്കൊടുമുടി നീ ഇടിച്ചു വീഴ്ത്തിയതായി ഞാൻ കരുതുന്നു.
73. ഇത്രയും നാൾവരെ ലോകത്തിൽ രാമൻ എന്ന വാക്കു ഉച്ചരിച്ചാൽ അതു എന്നിൽ മാത്രമേ അണഞ്ഞിരുന്നുള്ളൂ. ഇപ്പോൾ അഭ്യുദയത്തിലേക്കു കടന്നുതുടങ്ങിയ നിന്നിൽകൂടി അതു വരുന്നതിനാൽ ഏനിന്നു ലജ്ജയുണ്ടാക്കുന്നു.
74. പശ്ചിതത്തിന്മേൽപ്പോലും മടങ്ങാത്ത അസ്രം ധരിക്കുന്ന ഏനിക്കു രണ്ടുപേർ ഒരുപോലെ അപരാധികളായിത്തോന്നുന്നു— പശുക്കുട്ടിയെ കട്ടുകൊണ്ടുപോയ ആ കാർത്തവീര്യാർജ്ജുനനും കീർത്തി അപഹരിക്കാൻ മുതിർന്ന നീയും.
75. അതുകൊണ്ടു ക്ഷത്രിയസംഹാരിയാണെങ്കിലും എന്റെ പരാക്രമം നീ ഒന്നു ജയിക്കാതിരിക്കുമെന്നുണ്ടാകാലം എന്നെ സന്തോഷിപ്പിക്കുകയില്ല. ഉണക്കിലകളിലെന്നപോലെ സമുദ്രത്തിലും ജലിക്കുന്നു എന്നതത്ര അഗ്നിയുടെ മാഹാത്മ്യമായി കണക്കാക്കിയിട്ടുള്ളതു്.
76. നീ മുറിച്ച ശിവധനുസ്സിന്റെ ശക്തി വിഷ്ണുവിന്റെ ഓജസ്സിനാൽ ആദ്യംതന്നെ അപഹരിക്കപ്പെട്ടതാണെന്നറിയുക. നദിയൊഴുക്കിനാൽ മുരടുമാന്തിയ തീരവൃക്ഷത്തെ മുഴുവായ കാരറ്റുപോലും വീഴിക്കുന്നു.
77. അതിനാൽ എന്റെ കയ്യിലുള്ള ഈ ആയുധത്തെ ഞാൻ മുറുക്കി അമ്പുതൊടുത്തു. വലിക്കുക യുദ്ധം നിലുക്കട്ടെ. ഇപ്രകാരം ചെസ്താലും തുല്യമായ കൈബലമുള്ള നിന്നാൽ ഞാൻ ജയിക്കപ്പെട്ടു.
78. അതല്ല, മിന്നിത്തിളങ്ങുന്ന എന്റെ മഴുവിന്റെ വായുത്തല കണ്ടു നീ ഭയപ്പെട്ടുപോയി എങ്കിൽ വെറുതെ വിൽഞാൻ തട്ടി പരത്തുപോയ വിരലുകളോടുകൂടിയ കൈകൾ കൂപ്പി അഭയയാചന ചെയ്തുതൊള്ളുക."
79. കണ്ടാൽ ഭയം തോന്നിക്കുന്ന ഭാർഗ്ഗവൻ ഇത്തരത്തിൽ പറഞ്ഞപ്പോൾ രാമൻ മന്ദഹാസത്താൽ അലംപം കമ്പിതമായ ചുണ്ടുകളോടുകൂടി ആ വില്ലു വാങ്ങുന്നതിനെത്തന്നെ തക്കതായ ഉത്തരമായിക്കരുതി.

- 80 പുഷ്പജന്മധന്വന്തോ സമാഗതഃ
 സോത്രിമാത്രലാലുഭർശനോഭവൽ
 കേവലോഽപി സുഭഗോ നവാംബുഭഃ
 കിം പുനസ്ത്രിഭുവാപലാഞ്ചരിതഃ.
- 81 തേന ഭൂമിനിഹിതൈകകോടി തൽ
 കാർമ്മുകം ച ബലിനാധിരോപിതം
 നിഷ്പ്രശ്വേ രിപുരാസ ഭൂതാം
 ധൂമശേഷ ഇവ ധൂമകേതനഃ.
- 82 താവുഭാവപി പരസ്പരസ്ഥിതൌ
 വൽമാനപരിഹീനതേജസൌ
 പശ്യതി സ ജനതാ ദിനാത്യയേ
 പാപ്തൌ ശശിദിവാകരാവിവ.
- 83 തം കൃപാമുദ്രവേഷ്യ ഭാർഗ്ഗവം
 രാഘവഃ സ്വിതവീര്യമാത്മനി
 സ്വം ച സംഹിതമമോഽമാശുഗം
 വ്യാജഹാര ഹരസുന്ദരസന്നിഭഃ.
- 84 “ന പ്രഹർതുമലമസ്തി നിദ്യം
 വിപ്ര ഇത്യഭിവേത്യപി ത്വയി
 ശംസ, കിം ഗതിമനേന പത്രിണാ
 ഹന്വി, ലോകമുത തേ മഖർജ്ജിതം.”
- 85 പ്രത്യുവാച തമുഷിർ ‘‘ന തത്ത്വത-
 സ്ത്വം ന വേദമി പുരുഷം പുരാതനം
 ഗാം ഗതസ്യ തവ ധാമ വൈഷ്ണവം
 കോപിതോ ഹ്യസി മയാ ദിദൃക്ഷുണം.
- 86 സ്തേസാൽകൃതവതഃ പിതൃഭിഷഃ
 പാത്രസാച വസുധാം സസാഗരാം
 ആഹിതോ ജയവിപത്ത്യോഽപി മേ
 ശ്ലാഘ്യ ഏവ പരമേഷിനാ ത്വയാ.
- 87 തൽ ഗതിം മതിമതാം വരേഘ്വിതാം
 പുണ്യതീർത്ഥഗമനായ രക്ഷ മേ
 പീഡയിഷ്യതി ന മാം വിലീകൃതാ
 സ്വർഗ്ഗപദ്ധതിരഭോഗലോലപം.”
- 88 പ്രത്യുപദൃത തഥേതി രാഘവഃ
 പ്രാങ്മുഖശ്ച വിസസർജ്ജ സായകം
 ഭാഗ്വസ്യ സുകൃതോഽപി സോഭവൽ
 സ്വർഗ്ഗമാർഗ്ഗപരിഘോ ഭരതയുഃ.
- 89 രാഘവോഽപി ചരണൌ തപോനിയേഃ
 ക്ഷമ്യതാമിതി വദൻ സമസ്പൃശൽ
 നിർജ്ജിതേഷു തരസാ തരസ്വിനാം
 ശത്രുഷു പ്രണതിരേവ കീർത്തയേ.

80. അദ്ദേഹം പൂർവ്വജന്മത്തിലെ വില്ലിനോടു ചേർന്നപ്പോൾ കൂടുതൽ പ്രിയദർശനനായിത്തീർന്നു; വെറും പുതുമോലംതന്നെ സുഗമമാണ്; ഇത്ര ധനസ്സുകൂടി ചേർന്നാൽ പിന്നെ പറയാനുണ്ടോ?

81. കരുത്തുറ്റ അദ്ദേഹത്താൽ ആ ചാപം ഒരു തല നിലത്തുനിന്നു കലയേററപ്പെടുകയും ചെയ്തു. പുകമാത്രം അവശേഷിച്ച തീയെപ്പോലെ ക്ഷത്രിയശത്രുവായ ഭാഗ്യവരാമൻ തേജോഹീനനായിത്തീരുകയും ചെയ്തു.

82. പരസ്പരം എതിരിട്ടിരുന്ന, തേജസ്സു വർദ്ധിച്ചു കറഞ്ഞുവന്ന ആ രണ്ടുപേരെയും പൌണ്ണമിനാൾ സന്ധ്യാസമയത്തെ ചന്ദ്രസൂര്യന്മാരെ എന്നപോലെ ആളുകൾ ദർശിച്ചു.

83. സുബ്രഹ്മണ്യൻ തുല്യനായ രാജവൻ, തന്റെനേരെ വീഴും ഫലിക്കാത്ത ആ ഭാഗ്യവനേയും താൻ തൊട്ടത്ത, പെറുതെയൊക്കാത്ത അമ്പിനേയും നോക്കി കരുണയോടുകൂടി സൗമ്യമായി പറഞ്ഞു.

84. 'എതിർക്കുന്നവനാണെങ്കിലും ബ്രാഹ്മണനാകുകൊണ്ടു യേയില്ലാതെ അങ്ങയുടെമേൽ ശരമയക്കുവാൻ ഞാൻ ശക്തനല്ല. പറയൂ, ഈ അമ്പുകൊണ്ടു' അങ്ങയുടെ ഗതിയെയോ അതോ യജ്ഞങ്ങളെക്കൊണ്ടു നേടിയ ലോകത്തെയോ ഇല്ലാതാക്കേണ്ടതു?'

85. അദ്ദേഹത്തോടു പറശ്ശുരാമൻ മറുപടി പറഞ്ഞു. 'അങ്ങു യഥാർത്ഥത്തിൽ ആദിപുരുഷനാണെന്നു മനസ്സിലാവാഞ്ഞിട്ടല്ല, ഭൂമിയിൽ വന്ന അങ്ങയുടെ വൈഷ്ണവതേജസ്സു കാണാൻ ആഗ്രഹിച്ചാണ് ഞാൻ അങ്ങയെ കോപിപ്പിച്ചത്'.

86. പിതാവിനെ ഉപദ്രവിച്ചവരെ ചാമ്പലാക്കുകയും കടലടക്കുള്ള ഭൂമിയെ സൽപ്പാത്രത്തിൽ ദാനംചെയ്യുകയും ചെയ്ത എനിക്ക് ഏറ്റവും മഹാനായ അങ്ങയിൽനിന്നുററ തോൽവിപോലും വിജയം തന്നെയാണ്.

87. അതിനാൽ വിദ്വാന്മാരിൽവെച്ചു ശ്രേഷ്ഠനായുള്ളവേ! എന്റെ അഭീഷ്ടഗതിയെ പുണ്യതീർത്ഥയാത്രയ്ക്കുവേണ്ടി നിലനിർത്തിത്തരണം. സ്വർഗ്ഗത്തിലേയ്ക്കുള്ള വഴിയടച്ചാൽ അതു ഭോഗതല്പരനല്ലാത്ത എന്നെ ദുഃഖിപ്പിക്കുകയില്ല.'

88. രാജവൻ 'അങ്ങിനെതന്നെ' എന്നു പറഞ്ഞു ആ അമ്പ് കീഴക്കോട്ടു വിടുകയും ചെയ്തു. അതു, സുകൃതിയാണെങ്കിലും ഭാഗ്യവൻ സ്വർഗ്ഗമാഗ്നിയിലുള്ള കവിച്ചുകടക്കുതൊത്ത വിലങ്ങഴിയായിത്തീർന്നു.

89. രാജവൻ 'ക്ഷമിക്കൂണേ' എന്നു പറഞ്ഞു തപോധനന്റെ കാലുകൾ പിടിച്ചു. ശക്തികൊണ്ടു ജയിച്ച ശത്രുക്കളുടെ മുമ്പിൽ വണക്കമാണല്ലോ ബലവാന്മാർക്കു കീർത്തി നൽകുന്നത്.

- 90 “രാജസത്വമവധൂയ മാതൃകം
പിത്രമസ്മി ഗമിതഃ ശമം യദാ
നമ്പനിന്ദിതഫലോ മമ തപയാ
നിഗ്രഹോപ്യയമനുഗ്രഹീകൃതഃ.
- 91 സാധയാമ്യഹമവിഷ്ണു മന്തേ
ദേവകാര്യമുപപാദയിഷ്യതഃ”
ഊചിവാനിതി വചഃ സലക്ഷ്മണം.
ലക്ഷ്മണാഗ്രജമുഷിസ്തിരോദധേ.
- 92 തസ്മിൻ ഗതേ വിജയിനം പരിരഭ്യ രാമം
സ്നേഹാദമന്യത പിതാ പുനരേവ ജാതം
തസ്യോവേൽ ക്ഷണശൂചഃ പരിതോഷലാഭഃ
കക്ഷാഗ്നിലംഘിതതരോരിവ വൃഷ്ടിപാതഃ.
- 93 അഥ പഥി ഗമയിതാ ക്ലപ്തരഥോപകാര്യേ
കതിചിദവനിപാലഃ ശഠ്വരീഃ ശഠ്വകല്പഃ
പുരമവിശദയോദ്ധ്യം മൈഥിലീദൾനീനാം.
കവലയിതഗവാക്ഷാം ലോചനൈരംഗനാനാം.

ഇതി ഏകാദശഃ സർഗ്ഗഃ

ദ്വാദശഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 നിർദ്വിഷവിഷയസ്നേഹഃ സ ദശാന്തമുപേയിവാൻ
ആസീദാസന്നനിർവ്വാണഃ പ്രദീപാർച്ചിരിവോഷസി.
- 2 തം കണ്ണമുലമാഗത്യ രാമേ ശ്രീന്ദ്യസ്യതാമിതി
കൈകേയിശങ്കയേവാഹ പലിതച്ഛതനാ ജരാ.
- 3 സാ പൗരാൻ പൗരകാന്തസ്യ രാമസ്യാഭ്യുദയശ്രുതിഃ
പ്രത്യേകം ഏവയാഞ്ചക്രേ കല്യേവോദ്യാനപാദപാൻ.
- 4 തസ്യാഭിഷേകസംഭാരം കല്പിതം ക്രൂരനിശ്ചയാ
ഭൂഷയാമാസ കൈകേയി ശോകോഷ്ണൈഃ പാതംഗിവാശ്രഭിഃ.
- 5 സാ കിലാശ്വാസിതാ ചണ്ഡീ ഭിന്താ തത്സംശ്രുതൗ വരൗ
ഉദാവാമേന്ദ്രസിക്താ ഭൂർബിലമഗ്നാവിവോരരഗൗ.
- 6 തയോശ്ചതുർദശൈകേന രാമം പ്രാപ്രാജയൽ സമാഃ
ദചിതീയേന സുതസ്യൈച്ഛദ്വൈധവൈകഫലം ശ്രിയം.
- 7 പിത്രാ ഭത്താം തദൻ രാമഃ പ്രാബ്ധമഹീ. പ്രത്യുപദൃത
പശ്ചാദനായ ഗച്ഛേമന്തി തദാജ്ഞാം മുദിതോഗ്രഹീൽ.

90. "മാതാവിൽനിന്നു വന്ന രാജസത്വം അകറ്റി പിതാവിൽനിന്നുണ്ടാ
വേണ്ടുന്ന ശമത്തിൽ എന്തെ എത്തിച്ചിരിക്കെ എന്റെ ഈ നിഗ്രഹംപേ
ലും അങ്ങു നിന്ദിതമല്ലാത്ത ഫലത്തോടുകൂടിയ അനുഗ്രഹമാക്കിത്തീർത്തി
രിക്കുന്നു.

91. ഞാൻ പോകട്ടെ. ദേവകാര്യം നിവൃത്തിക്കാൻ പോകുന്ന അങ്ങയ്ക്കു
തടസ്സമൊന്നും വരാതിരിക്കട്ടെ" ഇപ്രകാരം ലക്ഷ്മണനോടുകൂടിയ രാമ
നോടു പറഞ്ഞിട്ടു ആ മഹർഷി മറഞ്ഞു.

92. അദ്ദേഹം പോയപ്പോൾ പിതാവു വിജയിയായ രാമനെ ആലിംഗനം
ചെയ്തിട്ട്, സ്നേഹംകൊണ്ടു രാമനെ പുനർജീവിപ്പിച്ചവനായി കരുതി.
ക്ഷണനേരം വ്യസനിച്ച അദ്ദേഹത്തിനങ്ങയെ സന്തോഷലാഭം, കാടുതീ കട
ന്നുപോയ മരത്തിന്നു മഴ കിട്ടിയതുപോലായി.

93. പിന്നീടു പരമേശ്വരൻ തുല്യനായ രാജാവു വഴിയിൽ രമണീയങ്ങ
ളായ കൂടാരങ്ങൾ നിർമ്മിച്ച ചില രാത്രികൾ കഴിച്ചുകൂട്ടിട്ട്, സീതയെ
കാണുവാൻ വന്നുചേർന്ന സ്രീകളുടെ കണ്ണുകളെക്കൊണ്ടു കരിങ്കുവളപ്പുകൾ
ചൊരിയ ജനലുകളോടുകൂടിയ അയോധ്യാനഗരത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു.

പതിനൊന്നാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

പന്ത്രണ്ടാം സർഗ്ഗം

1. വിഷയസുഖം അനുഭവിച്ചു ആയുർശകളുടെ അവസാനത്തെത്തിയ
അദ്ദേഹം പ്രഭാതത്തിൽ വിളക്കിലെ എണ്ണ കത്തിത്തീർന്ന തിരിയുടെ
കടയ്ക്കലെത്തി കെട്ടുപോകാനായ ദീപനാളംപോലെ മോക്ഷത്തിനടുത്തുവ
ന്നായിത്തീർന്നു.

2. അദ്ദേഹത്തോടു, കൈകേയിയോടുള്ള പേടികൊണ്ടെന്നപോലെ
നര എന്ന വ്യാജരൂപത്തിൽ വർദ്ധകൃം ചെവിയുടെ കടയ്ക്കൽച്ചെന്നു 'രാമ
നിൽ രാജശ്രീയെ അർപ്പിക്കുക' എന്നു പറഞ്ഞു.

3. പെരുന്നാക്കിപ്പുറപ്പെട്ട രാമനു അഭ്യുദയം ഉണ്ടാകുന്നു എന്ന വാർത്താനം,
വെള്ളച്ചാൽ ഉദ്യാനവൃക്ഷങ്ങളെ എന്നപോലെ പെരുന്നാരെ ഒരോരുത്ത
രെയും സന്തോഷിപ്പിച്ചു.

4. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പട്ടാഭിഷേകത്തിനു വട്ടംകൂടിയ ഒരുക്കങ്ങളെ ശ്രു
നിശ്ചയംപൂണ്ട കൈകേയി, സങ്കടത്താലാണ്ടു രാജാവിന്റെ മുഴക്കണ്ണിരു
കളെക്കൊണ്ടു ള്ചിപ്പിച്ചു.

5. ഞ്ഞാവിനാൽ സമാശ്വസിപ്പിക്കപ്പെട്ട ആ വാശിക്കാരി, അദ്ദേഹം
കൊടുക്കാമെന്നു പറഞ്ഞിരുന്ന രണ്ടു വരങ്ങളെ, ഇന്ദ്രനാൽ (മഴപെയ്തു)
നന്നയ്ക്കപ്പെട്ട ഭൂമി മാളത്തിൽ ഒളിച്ചിരുന്ന രണ്ടു പാമ്പുകളെ എന്നപോലെ
പുറത്തു ചാടിപ്പു.

6. അവയിൽ ഒന്നുകൊണ്ടു പതിനാലു വർഷത്തേയ്ക്കു രാമനെ നാടു വിട്ടു
വിട്ടു. രണ്ടാമത്തുകൊണ്ടു തനിയ്ക്കു വൈധവ്യത്തിനമാത്രമായി ഭരതനു
രാജ്യശ്രീ കിട്ടണമെന്നാഗ്രഹിച്ചു.

7. ആദ്യം രാമൻ, പിതാവു നൽകിയ ഭൂമിയെ കരഞ്ഞുകൊണ്ടാണ്
സ്വീകരിച്ചതു്. പിന്നെ 'കാട്ടിലേയ്ക്കു പോക' എന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ
ആജ്ഞയെ സന്തോഷപൂർവ്വം സ്വീകരിച്ചു.

- 8 ദധതോ മംഗളക്ഷൗമേ വസാനസ്യ ച വല്ലഭേ
ദദൃശൂർവിന്ധിതാസ്തസ്യ മുഖരാഗം സമം ജനാഃ.
- 9 സ സീതാലക്ഷ്മണസഖഃ സത്യാൽ ഗുരുമലോപയൻ
വിവേശ ഭണ്ഡകാരണ്യം പ്രത്യേകം ച സതാം മനഃ.
- 10 രാജാപി തദ്വിയോഗാന്തഃ സ്മൃതാ ശാപം സ്വകമ്ജഃ
ശരീരത്യാഗമാത്രേണ ശുദ്ധിലാഭമനന്ത്യത,
- 11 വിപ്രോഷിതകുമാരം തദ്രാജ്യമസ്തമിതേശ്വരം
രസ്രാഗ്നേഷണഭക്ഷാണാം ഭിഷാമാമിഷതാം യയൌ.
- 12 അമാനാഥഃ പ്രകൃതയോ മാതൃബന്ധുനിവാസിനം
മൌലൈരാനായായാമസുർഭരതം സ്തംഭിതാശ്രഭിഃ.
- 13 ശൂന്യാ തമാപിധം മൃത്യം കൈകേയിതനയഃ പിതൃഃ
മാതൂർന കേവലം സ്വസ്യാഃ ശ്രിയോഽപ്യാസിൽ പരാങ്മുഖഃ.
- 14 സസൈന്യശ്ചാനഗശദ്രാമം ദർശിതാനാശ്രമാലയൈഃ
തസ്യ പശ്യൻ സസൌമിത്രേരുശ്രുവ്വസതിദ്രമാൻ.
- 15 ചിത്രകൂടവനസ്ഥം ച കമിതസ്വർഗ്ഗതിർഗുരോഃ
ലക്ഷ്മ്യം നിമത്രയാചക്രേ തമനച്ഛിഷ്ടസമ്പദാ.
- 16 സ ഹി പ്രഥമർജ്ജു തസ്തിനകൃതശ്രീപരിഗ്രഹേ
പരിവേത്താരമാത്മാനം മേനേ സ്വീകരണാൽഭവഃ.
- 17 തമശക്യമപാക്രഷ്ടം നിദേശാൽ സ്വഗ്നിണഃ പിതൃഃ
യയാചേ പാദുകേ പശ്ചാൽ കത്തും രാജ്യംധിദേവതേ.
- 18 സ വിസൃഷ്ടസ്തഥേത്യക്ത്വാ ഭ്രാത്രാ നൈവാവിശൽ പുരിം
നന്ദിഗ്രാമഗതസ്തസ്യ രാജ്യം ന്യാസമിവാഭ്രുവൻ.
- 19 ദൃഢകേതിരിതി ജ്യേഷ്ഠേ രാജ്യവൃഷ്ണാപരാമുഖഃ
മാതൃഃ പാപസ്യ ഭരതഃ പ്രായശ്ചിത്തമിവാകരോൽ.
- 20 രാമോഽപി സഹ വൈദേഹ്യം വനേ വന്യേന വർത്തയൻ
ചപാര സാനജഃ ശാന്തോ വൃദ്ധേക്ഷാകപ്രതം യവാ.
- 21 പ്രഭാവസ്തംഭിതച്ഛായമാശ്രിതഃ സ വനസ്പതിഃ
കദാചിദങ്കേ സീതായഃ ശിശ്യേ കിഞ്ചിദിവ ശ്രമാൽ.

8. ശോഭനങ്ങളായ പട്ടുകൾ ധരിക്കുമ്പോഴും, രേവതികളടക്കമുപോഴും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒരുപോലെയുള്ള മുഖഭാവത്തെ ജനങ്ങൾ അത്ഭുതപൂർവ്വം നോക്കിക്കണ്ടു.
9. അദ്ദേഹം സീതയോടും ലക്ഷ്മണനോടുംകൂടി പിതാവിനെ സത്യത്തിൽനിന്നു വ്യതിചലിപ്പിക്കാതെ ഭയങ്കരനൃത്യത്തിലും (അതോടൊന്നിച്ചു്) ഓരോ സജ്ജനഹൃദയത്തിലും പ്രവേശിച്ചു.
10. അവരുടെ വിരഹത്താൽ ദുഃഖിതനായ രാജാവു്, തന്റെ കർമ്മഫലമായ ശാപത്തെ സ്തുരിച്ചു ശരീരം ത്യജിച്ചാലേ ശുദ്ധി കിട്ടുകയുള്ളു എന്നു വിചാരിച്ചു.
11. കമാരന്മാർ നടുവിട്ടതും രാജാവു് മരിച്ചുപോയതുമായ ആ രാജ്യം പഴതു് തേടുവാൻ സമർത്ഥരായ ശത്രുക്കൾക്കു ഊയാകുന്ന സ്ഥിതിയിലായി.
12. അനന്തരം അനാഥരായിത്തീർന്ന പ്രജകൾ മാതാവിന്റെ ബന്ധുഹൃത്തിൽ താമസിക്കുന്ന ഭരതനെ കണ്ണനീരടക്കിനിർത്തിയ വിശ്വസ്ത മന്ത്രിമാരെ അയച്ചു വരുത്തിച്ചു.
13. ഭരതൻ പിതാവിന്റെ അത്തരത്തിലുള്ള മരണവാർത്ത അറിഞ്ഞപ്പോൾ സ്വന്തം മാതാവിൽ മാത്രമല്ല രാജ്യശ്രീയിലും വിമുഖനായി.
14. അദ്ദേഹം ഹൈന്ദവത്തോടുകൂടി (പുറപ്പെട്ടു്) ലക്ഷ്മണനൊത്തു രാമൻ താമസിച്ചിരുന്ന സ്ഥലത്തെ വൃക്ഷങ്ങളെ ആശ്രമവാസികൾ കാണിച്ചുകൊടുക്കുന്നതു കണ്ണീരോടെ നോക്കിക്കണ്ടുകൊണ്ടു് രാമനെ പിൻതുടൻ ചെന്നു.
15. ചിത്രകൂടവനത്തിൽ താമസിക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തോടു്, പിതാവു് സ്വർഗ്ഗപുകിയ വർത്തമാനം അറിയിച്ചതിനുശേഷം ഉജ്ജിഷ്ടമാകാത്ത സമ്പത്തോടുകൂടിയ രാജ്യശ്രീയെ സ്വീകരിക്കുവാനായി അപേക്ഷിച്ചു.
16. ആ ജ്യേഷ്ഠൻ രാജ്യശ്രീയെ പരിഗ്രഹിക്കാതെ താൻ ഭൂമിയെ സ്വീകരിച്ചാൽ പരിവേദനം ചെയ്യാവാനാകുമെന്നു അദ്ദേഹം കരുതി.
17. സ്വർഗ്ഗമെന്നെത്ത പിതാവിന്റെ ആജ്ഞയിൽനിന്നു മാറിനിൽക്കുവാൻ സാധ്യമല്ലെന്നു കണ്ടപ്പോൾ (ഭരതൻ) അദ്ദേഹത്തോടു രാജ്യത്തിന്റെ ഭരണഭാരമെടുക്കുവാൻ വെപ്പാൻവേണ്ടി മെതിയടികളെ യാചിച്ചു.
18. 'അങ്ങിനെതന്നെ' എന്നു സമ്മതിച്ചു് (മെതിയടികൊടുത്തു്) സഹോദരനാൽ മടക്കി അയയ്ക്കപ്പെട്ട അദ്ദേഹം നഗരത്തിലേയ്ക്കു പോയതേ ഇല്ല. നന്ദിഗ്രാമത്തിലിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാജ്യത്തെ ന്യാസത്തെയെന്ന പോലെ രക്ഷിച്ചു.
19. ഇപ്രകാരം ജ്യേഷ്ഠനിൽ ഏറ്റവും കേതി പുണ്ട ഭരതൻ രാജ്യതൃഷ്ണ ഒട്ടുമില്ലാതെ മാതാവിന്റെ പാപത്തിനു പ്രായശ്ചിത്തം ചെയ്യുന്നതുപോലെ വർത്തിച്ചു.
20. രാമനും സീതാലക്ഷ്മണന്മാരോടുകൂടി വനത്തിൽ കാട്ടുവസ്തുക്കൾ കൊണ്ടു് നിത്യവൃത്തി കഴിച്ചു ശാന്തനായി യുവാവായിരിയ്ക്കെ വൃദ്ധന്മാരായ ഇന്ദ്രാകുലംശരാജാക്കന്മാർ എടുക്കാറുള്ള വ്രതമനുഷ്ഠിച്ചു.
21. ഒരിയ്ക്കൽ അദ്ദേഹം തെല്ലൊരു തളർച്ച കാരണം തന്റെ പ്രഭാവത്താൽ നിഴലിനെ നിശ്ചലമാക്കിയ ഒരു വലിയ വൃക്ഷത്തിന്റെ ചുവട്ടിൽ സീതയുടെ മടിയിൽ കിടന്നുറങ്ങി.

- 22 ഐന്ദ്രിഃ കില നഖൈസ്സന്ധ്യാ വിദദാർ സ്തന്തേ ദിജഃ
പ്രിയോപഭോഗചിഹ്നേഷു പൌരോഭാഗ്യമിവാചരൻ.
- 23 തസ്മിന്നാസ്ഥദിഷീകാസ്രം രാമോ രാമാവബോധിതഃ
ആത്മാനം മുമുചേ തസ്മാദേകനേത്രവ്യയേന സഃ.
- 24 രാമസ്തപാസന്നദേശതപാൽ ഭരതാഗമനം പുനഃ
ആഗക്ഷ്യോൽസുകസാരംഗാം ചിത്രകൂടസ്ഥലീം ജഹേത.
- 25 പ്രയയാവാതിമേയേഷു വസന്തപ്പിഷികലേഷു സഃ
ദക്ഷിണം ദിശമുക്ഷേഷു വാഷികേഷപിവ ഭാസ്തരഃ.
- 26 ബഭൌ തമനശ്ചുതീ വിദേഹാധിപതേഃ സുതാ
പ്രതിഷിദ്ധാപി കൈകേയാ ലക്ഷ്മീരിവ ഗുണോന്മുഖീ.
- 27 ഭരണസുയാതിസൃഷ്ടേന പുണ്യഗന്ധേന കാനനം
സാ ചകാരാംഗരാഗേണ പുഷ്പോച്ചലിതഞ്ചരപദം.
- 28 സന്ധ്യാഭൂകപിശസ്തസ്യ വിരാധോ നാമ രാക്ഷസഃ
അതിഷ്ഠന്മാർഗ്ഗമാവൃത്യ രാമസ്യേന്ദോരിവ ഗ്രഹഃ.
- 29 സ ജഹാര തയോർമദ്ധ്യേ മൈമിലീം ലോകശോഷണഃ
നഭോനഃസ്യയോർവൃഷ്ടിമവഗ്രഹ ഇവാന്തരേ.
- 30 തം വിനിഷ്പിഷ്യ കാകൽസ്തേന പുരാ ഭൃഷയതി സ്ഥലീം
ഗന്ധേനാശൂചിനാ ചേതി വസുധായാം നിചഖ്നതഃ.
- 31 പഞ്ചവദ്യാം തതോ രാമഃ ശാസനാൽ കംജേന്മനഃ
അനപോഹസ്ഥിതിസ്തേനൈവ വിന്ധ്യാദിഃ പ്രകൃതാവിവ.
- 32 രാവണാവരജാ തത്ര രാഘവം മദനാതുരാ
അഭിപേദേ നിദാലാർത്താ വ്യാളീവ മലയദ്രുമം.
- 33 സാ സീതാസന്നിധാവേവ തം വപ്രേ കമിതാനധാ
അത്യാത്രഡോ ഹി നാരിണാമകാലജേണാ മനോഭവഃ.
- 34 കളത്രവാനനം ബാലേ! കനീയാംസം ഭജസ്വ മേ
ഇതി രാമോ വൃഷസ്യതീം വൃഷസ്തന്ധഃ ശശാസ താം.
- 35 ജ്യോഷ്ഠാഭിഗമനാൽ പൂർവ്വം തേനാപ്യനഭിനന്ദിതാ
സാഭൂദ്രാമാശ്രയാ ഭൂയോ നദീവോയേകുലഭാക്.
- 36 സംരംഭം മൈമിലീഹാസഃ ക്ഷണസൌമ്യം നിനായ താം
നിവർത്തന്തി മിതാം വേലാം ചന്ദ്രോദയ ഇവോദയേഃ.

22. ഇന്ദ്രന്റെ പുത്രനായ ജയന്തൻ പക്ഷിയായി അവളുടെ സ്നാനങ്ങളെ തേന്താവേല്പിച്ച നഖക്ഷതങ്ങളിൽ ഹേമകുട കണ്ടു വെളിപ്പെടുത്താനെന്ന പോലെ നഖങ്ങളെക്കൊണ്ടു പോരലേല്പിച്ചു.
23. പ്രിയതമയാൽ ഉണർത്തപ്പെട്ട രാമൻ അവനിൽ ഇഷ്ടികാസ്രം പ്രയോഗിച്ചു. ഒരു കണ്ണു കളഞ്ഞു ആ അസ്രത്തിൽനിന്നും അവൻ മോചനം നേടി.
24. രാമനാകളെ അടുത്ത സ്ഥലമായതുകൊണ്ടു ഭരതൻ വീണ്ടും വന്നേയ്ക്കുമെന്നു വിചാരിച്ച് ഉൽക്കണ്ഠ പുണ്ടു നോക്കിനിൽക്കുന്ന മാനകളോടുകൂടിയ ചിത്രകൂടപ്രദേശത്തെ വിട്ടുപോയി.
25. അതിഥിപ്രിയരായ ഋഷിമാരുടെ ആശ്രമത്തിൽ, സൂര്യൻ വർഷാസം ബന്ധികളായ രാശികളിലെണപോലെ താമസിച്ചുകൊണ്ടു അദ്ദേഹം ഭക്ഷിണഭിക്കിലേയ്ക്കു പോയി.
26. അദ്ദേഹത്തെ പിൻതുടരുന്ന വിദേഹരാജപുത്രി, കൈകേയി തടുത്തു നിർത്തിയിട്ടും ഇണം നോക്കി പുറപ്പെട്ട രാജ്യലക്ഷ്മി എന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.
27. അവൾ അനന്യയ കൊടുത്ത പുണ്യഗന്ധമുള്ള കുറിക്കുട്ടുകൊണ്ടു വനത്തിൽ പുഷ്പങ്ങളിൽ നിന്നു വണ്ടുകളെ ആകർഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.
28. അവിടെ സന്ധ്യാമോഘംപോലെ ചെമ്പിച്ച വിരാധനെന്ന രാക്ഷസൻ രാമന്റെ മാഗ്ഗത്തെ, രാജാ പന്ത്രണ്ടുനാളിനെ എന്നപോലെ തടഞ്ഞുനിന്നു.
29. ലോകത്തെ ശോഷിപ്പിക്കുന്ന അവൻ അവരുടെ മധ്യത്തിലുള്ള സീതയെ വൃഷ്ടിപ്രതിബന്ധം ശ്രാവണപ്രോഷ്ഠപമോങ്ങളുടെ ഇടയ്ക്കുള്ള മഴയെ എന്നപോലെ പിടിച്ചെടുത്തു.
30. രാമലക്ഷ്മണന്മാർ അവനെ വധിച്ചിട്ടും, ഇവൻ കെട്ട ഗന്ധംകൊണ്ടു ഈ സ്ഥലത്തെ ദ്വേഷിപ്പിക്കുമെന്നു കരുതി ഭൂമിയിൽ കുഴിച്ചുമുടി.
31. അതിനുശേഷം രാമൻ അഗസ്ത്യന്റെ കല്പനയനുസരിച്ച പഞ്ചവടിയിൽ വിന്ധ്യപർവതം പൂർവ്വസ്ഥിതിയിലെണപോലെ നില തെറ്റി ജ്വാതെ സ്ഥിതിചെയ്തു.
32. അവിടെ കാമപരവശയായ രാവണസഹോദരി (ശൂർപ്പണഖ) രാമനെ, വേനൽകൊണ്ടു പൊറുതികെട്ട പെൺപാമ്പു ചന്ദനമരത്തെ എന്ന പോലെ സമീപിച്ചു.
33. അവൾ തന്റെ കലം പറഞ്ഞിട്ടു സീതയുടെ അടുത്തുവെച്ചതെന്ന അദ്ദേഹത്തെ വരിച്ചു. സ്രീകുളുടെ അതിരുകടന്ന കാമവികാരം കാലംനോക്കുകയില്ലല്ലോ.
34. "അല്ലയോ യുവതി! എനിക്കു ഭാര്യയുണ്ടു്. എന്റെ അനുജന്റെ അടുത്തു പോയിനോക്കു്" എന്നിങ്ങനെ പുളപ്പുപുണ്ടുവന്ന അവളോടു് കാളത്തോളെഴുന്ന രാമൻ പറഞ്ഞു.
35. ആദ്യം ജ്യേഷ്ഠനെ വരികുകയാൽ അദ്ദേഹത്താലും അഭിനന്ദിയ്ക്കപ്പെടാത്ത അവൾ ഇരുകരയ്ക്കും (മാറിമാറി) ഓളം തള്ളുന്ന നദിയെന്നപോലെ വീണ്ടും രാമനെ വന്നാശ്രയിച്ചു.
36. ക്ഷണനേരത്തേയ്ക്കു സൌമ്യഭാവം കൈക്കൊണ്ടിരുന്ന അവളെ സീതയുടെ പുഞ്ചിരി, കാറ്റിപ്പാതെ ഒതുങ്ങിക്കിടക്കുന്ന കടൽക്കരയെ ചന്ദ്രോദയമെന്നപോലെ ക്ഷോഭിപ്പിച്ചു.

- 37 ഫലമന്യോപഹാസസ്യ സഭ്യഃ പ്രാപ്തസി പശ്യ മാം
മൃഗാ പരിഭവോവ്യാഘ്രാമിത്യവേഹി തായാ കൃതം.
- 38 ഇത്യക്താ മൈമിലീം ഭർത്തുരംഗേ നിവിശതീം ഭയാൽ
രൂപം ശൂർപ്പണഖം നാമ്നഃ സദശം പ്രത്യപദ്യത.
- 39 ലക്ഷ്മണഃ പ്രഥമം ശ്രുതാ കോകിലാമഞ്ജവാദിനീം
ശിവാഘോരസ്വനാം പശ്വാൽ ബുബുധേ വികൃതേതി താം.
- 40 പണ്ണശാലാമഥ ക്ഷിപ്രം വികൃഷ്ടാസിഃ പ്രവിശ്യ സഃ
വൈരൂപ്യപൈതന്യഭക്ത്യേന ഭീഷണാം താമയോജയൽ.
- 41 സാ വക്ത്രവധാരിണ്യാ വേണകർക്കശപച്ഛയാ
അങ്കശാകാരയാംഗുല്യാ താവതർജ്ജയഭംബരേ.
- 42 പ്രാപ്യ ചാശു ജനസ്ഥാനം ഖരാഭിഭൃന്ധമാവിധം
രാമോപക്രമമാചഖൈശ്ച രക്ഷഃപരിഭവം നവം.
- 43 മുഖാവയവലൂനാം താം നൈര്യതാ യൽ പുരോ ദധുഃ
രാമാഭിയാധിനാം തേഷാം തദേവാഭ്രമംഗളം.
- 44 ഉദായുധാനാപതതസ്താൻ ദൃഷ്ടാൻ പ്രേക്ഷ്യ രാഘവഃ
നിദധേ വിജയാശംസാം ചാപേ സീതാം ച ലക്ഷ്മണോ.
- 45 ഏകോ ദാശരിമിഃ കാമം യാതുധാനാഃ സഹസ്രശഃ
തേ തു യാവന്ത എവാഞ്ജേ താവാംശ്ച ദദുശേ സ തൈഃ.
- 46 അസജ്ജനേന കാകൽസ്ഥഃ പ്രയുക്തമഥ ഭൂഷണം
ന ചക്ഷമേ ശുഭാചാരഃ സ ഭൂഷണമിവാത്മനഃ.
- 47 തം ശരൈഃ പ്രതിജഗ്രാഹ ഖരത്രിശിരസൌ ച സഃ
ക്രമശസ്ത്രേ പുനസ്തസ്യ ചാപാൽ സമമിവോദ്യയുഃ.
- 48 തൈസ്രയാണാം ശീതൈർബാണൈര്യഥാപൂർവ്വിശുദ്ധിഭിഃ
ആയുർദ്ദഹോതിഗൈഃ പീതം രധിരം തു പതത്രിഭിഃ.
- 49 തസ്തിൻ രാമശരോൽക്കൃത്തേ ബലേ മഹതി രക്ഷസാം
ഉത്ഥിതം ദദുശേന്യച്ച കബന്ധേഭ്യോ ന കിഞ്ചന.
- 50 സാ ബാണവഷിണം രാമം യോധയിതാ സുരദിഷാം
അപ്രബോധായ സുഷ്വാപ ഗൃധ്രച്ഛായേ വരൂമിനീ.
- 51 രാഘവാസ്രവിഭീണ്ണാനാം രാവണം പ്രതി രക്ഷസാം
തേഷാം ശൂർപ്പണഖൈവൈകാ ഭൂഷപ്രവൃത്തിഹരാഭവേൽ.

37. "ഈ പരിഹസിപ്പിച്ചതിന്റെ ഫലം നിനക്കുണ്ടെങ്കിൽ കിട്ടും. എന്നെ നോക്കിക്കോ. പെൺപുലിയെ മാൻപേട കടന്നുപോകുന്നതുപോലെയാണ് നിന്റെ പ്രവൃത്തി എന്നു മനസ്സിലാക്കിക്കോ".
88. യേശുക്രീസ്തുവിന്റെ ഉടലിൽ ചുറ്റുന്ന സന്തോഷം ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിട്ടു ശുദ്ധീകരണ പേരിനനുസരിച്ചു (മുറപോലുള്ള നവത്തോട്ടുടിയ) രൂപംകൊള്ളുന്നു.
39. ആദ്യം പെൺകുട്ടിയെപ്പോലെ കർണ്ണമധ്യമായി സംസാരിച്ചിരുന്ന അവൾ പിന്നീട് കറുപ്പിയെപ്പോലെ യേശുവിനായി ശബ്ദിക്കുന്നതു കേട്ടിട്ട് ലക്ഷ്മണൻ അവളെ തരംകെട്ടുവെക്കുന്നു മനസ്സിലാക്കി.
40. ഉടനെ അദ്ദേഹം വാളിനെ പണിശാലയ്ക്കുള്ളിൽ കടന്നു ചേർന്നുപിന്നീട് അവിടെ വെറുപ്രകാരം ഇരട്ടിയാക്കി.
41. അവൾ ആകാശത്തിൽനിന്നും, വക്രവർണ്ണമുള്ള മുളക്കുമ്പുഴയെപ്പോലെ കറുത്തതായ സന്ധികളോടുകൂടിയ തോട്ടിപോലെയുള്ള വിരലുകൊണ്ട് അവരെ താക്കിത്തുടയ്ക്കുന്നു.
42. ഉടൻതന്നെ അവൾ ജനസ്ഥാനത്തു ചെന്നു ഓരോരുത്തരോടും, രാമൻ ആ വിധത്തിൽ രാക്ഷസന്മാരുടെ നേരെ തുടങ്ങിയ ദ്രോഹത്തെപ്പറ്റി പറഞ്ഞു.
43. രാക്ഷസന്മാർ, കാതും മുക്കും മുറിയ്ക്കുന്ന അവളെ (വഴികാണിപ്പാൻ) മുന്നിൽ നടത്തുകയുണ്ടെന്നു. രാമനെ എതിർക്കാൻ പുറപ്പെട്ട അവർക്കു ദുഃസ്ഥിതിയായിത്തീർന്നു.
44. ആയുധങ്ങൾ ഓങ്ങി ദർപ്പം പുണ്ടു വന്നുവന്ന അവരെ കണ്ടിട്ടു രാജാവൻ, വിജയിക്കാനുള്ള ആശയം വില്ലിലും സീതയെ ലക്ഷ്യംവെച്ചു. അർപ്പിച്ചു.
45. രാമൻ റോസ്റ്ററായിരുന്നു, രാക്ഷസന്മാർ ആയിരക്കണക്കിലുണ്ടായിരുന്നു. ശരിതന്നെ. എന്നാൽ, യുദ്ധത്തിൽ അവർ എത്ര പേരുണ്ടോ അത്രയും രാമനുള്ളതായി അവർക്കു കാണുമായി.
46. അനന്തരം ദുഷ്ടജനങ്ങൾ (വരാദികൾ) അയച്ചു ദുഷ്ടനെ (രാക്ഷസനെ) തന്റെ നേക്കുള്ള ദോഷാരോപണത്തെ എന്നപോലെ ശുദ്ധീകരണമായ ആ കാകൽസ്ഥൻ പൊറുത്തില്ല.
47. അവനേയും വരൻ ത്രിശിരസ്സ് എന്നിവരേയും അദ്ദേഹം ബാണങ്ങൾ കൊണ്ടു ക്രമത്തിൽ എതിരിട്ടു. അവയാകട്ടെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ വില്ലിൽ നിന്നും ഒരമിച്ഛുന്നപോലെ തെറിവിട്ടു.
48. ആ കൂത്തു ബാണങ്ങൾ മുനിലത്തേതുപോലെത്തന്നെ ശുദ്ധീകരണത്തിൽ ഉടൽ കടന്നിട്ട് ആ മൂന്നുപേരുടേയും ജീവൻ നശിക്കുന്നു. രക്തം പക്ഷികളും കുടിച്ചു.
49. രാമബാണങ്ങളാൽ ചേർന്നുവെച്ച ആ വലിയ രാക്ഷസങ്ങളിൽ കബന്ധങ്ങളൊഴികെ മറ്റൊന്നും നിവർന്നുനില്ക്കുന്നതായി കണ്ടില്ല.
50. ആ രാക്ഷസസൈന്യം, ബാണം വർഷിക്കുന്ന രാമനെക്കൊണ്ടു യുദ്ധം ചെയ്തിട്ട് കഴക്കൂട്ടം നിഴലിൽ ഉണരത്തവിധം ഉറങ്ങി.
51. രാജവാസ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു നശിച്ച ആ രാക്ഷസന്മാരുടെ ദുഷ്ടത മാനം രാവണന്റെ സമീപത്തുപോയി പറയുവാൻ ശുദ്ധീകരണ ദൈവം മാത്രമേ ശേഷിച്ചുള്ളൂ.

- 52 നിഗ്രഹാൽ സ്വസുരാപ്പാനം വധാച യനദാനജഃ
രാമേണ നിഹിതം മേനേ പദം ദശസു മുഖസു.
- 53 രക്ഷസാ മൃഗരൂപേണ വഞ്ചയിത്വാ സ രാഘവൗ
ജഹാര സിതാം പക്ഷീരൂപ്രയാസക്ഷണവിഘ്നീതഃ.
- 54 തൗ സീതാമേവേണൈ ഗൃധ്രം ലൂനപക്ഷമപശ്യതാം
പ്രാണൈർദശരഥപ്രിതേരനൃണം കണ്ഠവർത്തിഭിഃ.
- 55 സ രാവണഹൃതാം താഭ്യാം വചസാചഷ്ട മൈഥിലീം
ആത്മനഃ സുമഹൽ കർമ്മ പ്രാണൈരാവേദ്യ സംസ്ഥിതഃ.
- 56 തയോസ്സസ്മിൻ നവീഭൂതപിതൃവ്യാപത്തിശോകയോഃ
പിതരീവാഗ്നിസംസ്താരാൽ പരാ വവൃതിരേ ക്രിയാഃ.
- 57 വധനിധ്യുതശാപസ്യ കബന്ധസ്യോപദേശതഃ.
മുരൂർച്ഛ സഖ്യം രാമസ്യ സമാനവ്യസനേ ഹരൌ.
- 58 സ ഹതാം ബാലിനം വിരസ്തൽപദേ ചിരകാംക്ഷിതേ
ധാതോഃ സ്ഥാന ഇവാദേശം സുഗ്രീവം സന്ന്യവേശയൽ.
- 59 ഇതസ്തതഃ വൈദേഹീമനോപഷ്ടം ഭർത്തൃചോദിതാഃ
കപയശ്ചേതഃ, രാത്ത്സ്യ രാമസ്യേവ മനോരഥാഃ.
- 60 പ്രവൃത്താവുപലബ്ധായാം തസ്യാഃ സമ്പാതിദശ്നാൽ
മാരുതിഃ സാഗരം തീർണ്ണഃ സംസാരമിവ നിർമ്മമഃ.
- 61 ദുഷ്ടാ വീചിന്വതം തേന ലങ്കായാം രാക്ഷസീവൃതാ
ജാനകീ വിഷവല്ലഭിഃ പരീതേവ മഹൌഷധിഃ.
- 62 തസ്യേ ഭൃതരഭീജ്ഞാനമംഗുലീയം ദദൌ കപിഃ
പ്രത്യൽഗതമിവാൻഷ്ണസ്തദാനന്ദാശ്രബിന്ദുഭിഃ.
- 63 നിർവാപ്യ പ്രിയസന്ദേശൈഃ സീതാമക്ഷവധോദ്ധതഃ
സ ദദാഹ പുരീം ലങ്കാം ക്ഷണസോഢാരിനിഗ്രഹഃ.
- 64 പ്രത്യഭീജ്ഞാനരത്നം ച രാമായാഭർശയൽ കൃതീ
ഘടയം സ്വയമായാതം വൈദേഹ്യാ ഇവ മുർത്തിമൽ.
- 65 സ പ്രാപ ഘടയന്യസ്തമണിസ്സർശനിമീലിതഃ
അപയോധരസംസ്പൃഗ്ം പ്രിയാലിംഗനനിർവൃതിം.
- 66 ശൂത്രാം രാമഃ പ്രിയോദന്തം മേനേ തത്സംഗമോത്സുകഃ
ഹാസ്തവപരീക്ഷേപം ലങ്കായാം പരിഖാലഘ്വം.

52. സഹോദരിയെ വികൃതരൂപയാക്കുകയും ബന്ധുക്കളെ വധിക്കുകയും ചെയ്ത രാമൻ തന്റെ പത്തു ശിരസ്സുകളിലും ചവുട്ടി നിന്നതായി രാവണൻ കരുതി.
53. അയാൾ മാനിന്റെ രൂപംപുണ്ടു (മാരീചൻ) രാക്ഷസനെക്കൊണ്ടു രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ ചതിച്ചു സീതയെ കട്ടുകൊണ്ടുപോയി. പക്ഷിരൂപമായ ജടായുവിന്റെ പരിശ്രമം കുറച്ചുനേരത്തേക്കു തടസ്സമായി.
54. സീതയെ അന്വേഷിച്ചു നടക്കുന്ന രാമലക്ഷ്മണന്മാർ, ചിറകുറിയപ്പെട്ട ജടായു കണ്ഠഗതപ്രാണനായി ദശരഥന്റെ സ്നേഹത്തിനുള്ള കടം വീട്ടി കിടക്കുന്ന സ്ഥിതിയിൽ കണ്ടെത്തി.
55. അദ്ദേഹം അവരോടു, സീതയെ രാവണൻ അപഹരിച്ചുകൊണ്ടുപോയ വിവരം വാക്കുകൾക്കൊണ്ടുറിയിച്ചു. തന്റെ സുമഹത്തായ കർമ്മത്തെ മുറിപ്പാടുകൾക്കൊണ്ടു വെളിപ്പെടുത്തിയിട്ടു മരിക്കുകയും ചെയ്തു.
56. പിതൃമരണദഃഖം നവീഭവിച്ച അവർ അച്ഛന്നു ചെയ്യുന്നതുപോലെ ആ ജടായുവിനു് അഗ്നിസംസ്ക്കാരം മുതലായ ക്രിയകൾ ചെയ്തു.
57. വധംകൊണ്ടു ശാപമകുന്ന കബന്ധന്റെ ഉപദേശമനുസരിച്ചു സമാനദഃഖംപുണ്ടു സുഗ്രീവവാനരനോടു രാമൻ സൌഹൃദബന്ധം സ്ഥാപിച്ചു.
58. വിരനായ അദ്ദേഹം ബാലിയെ കൊന്നിട്ടു്, വളരെക്കാലമായി ആഗ്രഹിച്ചിരുന്ന ആ സ്ഥാനത്തു സുഗ്രീവനെ, ധാന്യവിന്റെ സ്ഥാനത്തു് ആ ദേശത്തെ എന്നുപോലെ വാഴിച്ചു.
59. സീതയെ അന്വേഷിക്കുവാൻ വാനരരാജാവിന്റാൽ പറഞ്ഞയക്കപ്പെട്ട വാനരന്മാർ, ദഃഖിതനായ രാമന്റെ ഉനോരഥങ്ങളെന്നപോലെ ഇവിടെയും അവിടെയും സഞ്ചരിച്ചു.
60. സമ്പാതിയെ കണ്ടു സീതയുടെ വിവരമറിഞ്ഞപ്പോൾ ഹനുമാൻ, നിർമ്മമനായ യോഗി സംസാരത്തെ എന്നുപോലെ സമുദ്രത്തെ തരണം ചെയ്തു.
61. അന്വേഷിച്ചു നടക്കുന്ന അദ്ദേഹം ലങ്കയിൽ രാക്ഷസിമാരാൽ ചുറ്റപ്പെട്ടിരിയ്ക്കുന്ന സീതയെ, വിഷ്വളളികളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ട മഹാഷഡിയെ എന്നുപോലെ കണ്ടു.
62. വാനരൻ ഭർത്താവിന്റെ അടയാളമായ മോതിരം അവൾക്കു കൊടുത്തു. അപ്പോൾ അവളുടെ തണുത്ത ആനന്ദാശ്രുബിന്ദുക്കൾ ആ മോതിരത്തെ എതിരേററുപോലെ തോന്നി.
63. അദ്ദേഹം പ്രിയന്റെ സന്ദേശങ്ങളെക്കൊണ്ടു സീതയെ ആശ്വസിപ്പിച്ചിട്ടു് അക്ഷകുമാരനെ കൊന്നതിനാൽ ഉദ്ധതനായി കുറച്ചുനേരം ശത്രുവിന്റെ ബന്ധനം സഹിച്ചു ലങ്കാപുരി ഭരിപ്പിച്ചു.
64. കൃതാർത്ഥനായ ഹനുമാൻ പകരം അടയാളമായി കൊടുത്തയച്ച ചുഡാരത്തു, രൂപമെടുത്തു തന്നത്താൻ വന്നെത്തിയ സീതയുടെ ഹൃദയത്തെ എന്നുപോലെ രാമനു കാണിച്ചുകൊടുത്തു.
65. രാമൻ മാറോടണച്ച ആ രത്നത്തിന്റെ സ്വർഗ്ഗനത്താൽ കണ്ണടച്ചു് സ്നാനങ്ങളെന്നയ്ക്കാതെ പ്രിയതമ പുണർനാലത്തെ സുഖമനുഭവിച്ചു.
66. രാമൻ പ്രിയതമയുടെ വിവരം അറിഞ്ഞപ്പോൾ അവളുടെ അടുക്കലേക്കെത്തുവാനുള്ള ശൈത്യകൃത്താൽ ലങ്കയെച്ചുറ്റിയുള്ള മഹാസമുദ്രത്തെ, കീടങ്ങിനെപ്പോലെ ചെറുതാണെന്നു വിചാരിച്ചു.

- 67 സ പ്രതസ്ഥേന്ദ്രിനാശായ ഹരിസൈന്യൈരന്യത്രാതഃ
ന കേവലം ഭൂവഃ പുഷ്പേ വ്യോന്തി സംബദ്ധവർത്തഭിഃ.
- 68 നിവിഷ്ടമുദയേഃ കൂലേ തം പ്രവേദേ വിഭീഷണഃ
സ്നേഹാദ്രാക്ഷസലക്ഷ്മ്യേവ ബുദ്ധിമാവിശ്യ ചോഭിതഃ.
- 69 തസ്മൈ നിശാചരൈശ്ച ത്വം പ്രതിശുശ്രാവ രാഘവഃ
കാലേ ഖലു സമാരബ്ധാഃ ഫലം ബധ്നന്തി നീതയഃ.
- 70 സ സേതും ബന്ധയാമാസ പ്ലവഗൈർലവണാംഭസി
രസാതലാദിവോന്മഗ്നം ശേഷം സ്വപ്നായ ശാർദ്ദൂഗിണം.
- 71 തേനോത്തീയ പഥാ ലങ്കാം രോധയാമാസ പിംഗളൈഃ
ദ്വിതീയം ഹേമപ്രാകാരം കച്ഛന്തിരിവ വാനരൈഃ.
- 72 രണ്ടഃ പ്രവവൃതേ തത്ര ഭീമഃ പ്ലവഗരക്ഷസാം
ദിഗ്വിജ്ഞാതകാകൽസ്ഥപൈരലസ്സുജയഘോഷണഃ.
- 73 പാദപാവിദ്ധപരിഘഃ ശിലാനിഷ്ടിഷ്ടമുൽഗരഃ
അതിശത്രുനഖന്യാസഃ ശൈലതഗ്ണമതംഗജഃ.
- 74 അഥ രാമശിരഃക്ഷേദഭർഗനോദ്ഭൂതചേതനാം
സീതാം മായേതി ശംസന്തി ത്രിജടാ സമജീവയൽ.
- 75 'കാമം ജീവതി മേ നാഥ' ഇതി സാ വിജഹേ ശുചം
പ്രാങ്മതാ സത്യമസ്യാന്തം ജീവിതാസ്മിതി ലജ്ജിതാ.
- 76 ഗരുഡാപാതവിശ്രിഷ്ടമോലനാദാസ്രബന്ധനഃ
ഭാശരമേധാഃ ക്ഷണക്ലേശഃ സ്വപ്നവൃത്ത ഇവാഭവൽ.
- 77 തതോ ബിഭേദ പൈരലസ്സുഃ ശക്ത്യാ വക്ഷസി ലക്ഷ്മണം
രാമസ്തപനാഹതോഽപ്യാസീദ്വിദ്വിഷ്ണുഃ ശുചാ.
- 78 സ മാരുതിസമാനീതമഹൈഷധിഗതവ്യഥഃ
ലങ്കാസ്മിണാം പുനശ്ചക്രേ വിലാപാചായ്കം ശരൈഃ.
- 79 സ നാദം മോലനാദസ്യ ധനുശ്ചേന്ദ്രായുധപ്രഭം
മോലസ്യേവ ശരൽകാലോ ന കിഞ്ചിൽ പയുഷേഷയൽ.
- 80 കംഭകണ്ഠഃ കപീന്ദ്രേണ തുല്യാവസ്ഥഃ സ്വസുഃ കൃതഃ
തരോധ രാമം ശുംഗീവ ടക്ഷപ്തചിനമനശ്ശിലഃ.
- 81 അകാലേ ബോധിതോ ഭ്രാന്താ പ്രിയസ്വപ്നോ വൃഥാ ഭവാൻ
രാമേഷ്വഭിരിതീവാസൈഃ ദീപ്തിദ്രാ പ്രവേശിതഃ.

67. അദ്ദേഹം ഭൂമിയുടെമീതെ മാത്രമല്ല ആകാശത്തും വഴിയുണ്ടാക്കിയവാനു രസൈന്യത്താൽ പിൻതുടരപ്പെട്ടുകൊണ്ടു ശത്രുസംഹാരത്തിനായി പുറപ്പെട്ടു.
68. കടൽത്തീരത്തെത്തി കൂടാരമടിച്ച അദ്ദേഹത്തെ വിഭീഷണൻ, രാക്ഷസലക്ഷ്മി സ്നേഹംമൂലം ബുദ്ധിയിൽ പ്രവേശിച്ച പ്രേരണ നൽകിയിട്ടെന്നുപോലെ ചെന്നാശ്രയിച്ചു.
69. രാമൻ അദ്ദേഹത്തിനു രാക്ഷസാധിപത്യം വാശാനംചെയ്തു. തക്ക സമയത്തു ആരംഭിച്ച നീതികൾ ഫലം കൈവരുത്തുന്നതാണല്ലോ
70. അദ്ദേഹം വാനരന്മാരെക്കൊണ്ടു സമുദ്രത്തിൽ, നാരായണന്റെ നിദ്രയ്ക്കായി പാതാളത്തിൽനിന്നുരമുന്നവനെ ആദിശേഷനോ എന്നു തോന്നും വിധത്തിലുള്ള സേതു ബന്ധിപ്പിച്ചു.
71. ആ വഴിയ്ക്കു സമുദ്രം തരണംചെയ്തു ചെമ്പിച്ച വാനരന്മാരെക്കൊണ്ടു മറ്റൊരു പൊന്മതിൽ നിർമ്മിച്ചുംപോലെ ലങ്ക വളഞ്ഞു.
72. അവിടെ വാനരന്മാരും രാക്ഷസന്മാരും തമ്മിൽ, കാകൽസ്ഥന്റെയും പൈലസ്ത്യന്റെയും ജയഘോഷങ്ങൾ ദിഗന്തങ്ങളിൽ മുഴക്കിക്കൊണ്ടു ഭീകരമായ യുദ്ധം നടന്നു.
73. വൃക്ഷങ്ങളെക്കൊണ്ടു പരിഘങ്ങളെ മുറിച്ചും പാറകളെക്കൊണ്ടു മുൽഗ്ഗങ്ങളെ പൊടിയാക്കിയും ആയുധങ്ങളെ കവിഞ്ഞ നഖങ്ങളാഴ്ത്തിയും കുന്നുകളെക്കൊണ്ടു ആനകളെ ഞെരിച്ചും ഉള്ളതായിരുന്നു ആ യുദ്ധം.
74. അനന്തരം ത്രിജട എന്ന രാക്ഷസി, രാമന്റെ ഹേദിച്ച ശിരസ്സ് കണ്ടു പരിഭ്രമിച്ച സീതയെ, അതു മായയാണെന്നറിയിച്ചു സമാധാനിപ്പിച്ചു.
75. 'ആവു! എന്റെ ജീവിതേശ്വരൻ ജീവിച്ചിരിപ്പുണ്ടല്ലോ' എന്നു നിനച്ചു അവൾ സങ്കടം വെടിഞ്ഞു. മുമ്പു ഇദ്ദേഹം മരിച്ചതു സത്യമാണെന്നു വിചാരിച്ചിട്ടു ഞാൻ ജീവിച്ചിരുന്നുവല്ലോ എന്നോത്തു ലജ്ജിച്ചു.
76. ഗരുഡൻ വന്നെത്തിയതോടെ മോലനാഭ്യുതമായ നാഗാസ്രബന്ധനം അഴിഞ്ഞുപോയതുകൊണ്ടു രാമലക്ഷ്മണന്മാർക്കുണ്ടായ തെല്ലിടനേരത്തെ ക്ലേശം സ്വപ്നസംഭവംപോലായി.
77. അതിനുശേഷം രാവണൻ വേൾകൊണ്ടു ലക്ഷ്മണന്റെ മാറിൽ മുറിവേല്പിച്ചു. രാമനാകട്ടെ ആയുധമേററില്ലെങ്കിലും വ്യസനത്താൽ ഹൃദയം പിളർന്നവനായി.
78. ഹനുമാൻ പോയിക്കൊണ്ടുവന്ന മഹൊഷധിയാൽ വേദനമാറിയ ലക്ഷ്മണൻ പിന്നെ ശരങ്ങളെക്കൊണ്ടു ലങ്കയിലെ സ്രീകളുടെ വിലാപത്തിന്നു ആപാതുനായി.
79. ശരൽക്കാലം മോലത്തിന്റെ എന്നപോലെ അദ്ദേഹം മോലനാദന്റെ ഗർജനത്തേയും മഴവില്ലൊത്ത വില്ലിനേയും ഒട്ടും ശേഷിപ്പിച്ചില്ല.
80. സുഗ്രീവനാൽ സഹോദരിയ്ക്കൊത്ത അവസ്ഥയിലാക്കപ്പെട്ട (കാതും മൂക്കും അരിയപ്പെട്ട) കംഭോജിൻ, കന്ദഴുകൊണ്ടു മനയോല കൊത്തിയെടുത്ത ഒരു മലപോലെ രാമനോടെതിരിട്ടു.
81. നിദ്രാപ്രിയനായ അങ്ങയെ സഹോദരൻ അകാലത്തു വെറുതെ ഉണർത്തിയല്ലോ എന്നു കരുതിയിട്ടാവാം, രാമബാണങ്ങൾ അയാളെ ദീർഘനിദ്രയിൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചു.

- 82 ഇതരാണുപി രക്ഷാംസി പേതുർ്യാനരകോടിഷു.
രജാംസി സമരോത്ഥാനി തച്ഛോണിതനദീഷുപിവ.
- 83 നീയ്യാവഥ പൌലസ്ത്യഃ പുനയ്യാദ്ധായ മന്ദിരാൽ
അരാവണമരാമം വാ ജഗദഭ്യേതി നിശ്ചിതഃ.
- 84 രാമം പദാതിമാലോക്യ ലങ്കേശം ച വരൂഥിനം
ഹരിയുഗ്ധം രഥം തസ്മൈ പ്രജീഘായ പുരന്ദരഃ
- 85 തമാധുതയാജപടം വ്യോമഗംഗോമ്മിവാധുഭിഃ
ഭവേന്മൃതജ്ജാലംബീ ജൈത്രമധ്യാസ്ത രാഘവഃ.
- 86 മാതലിസ്തസ്യ മാഹേന്ദ്രമാമുരോച തതച്ഛരദം
യത്രോൽപലഭജ്ഞൈസ്തസ്മിന്നാപഃ സുരഭിഷാം..
- 87 അന്യോന്യദർശനപ്രാപ്തവിക്രമാവസരം ചിരാൽ
രാമരാവണയോർയുദ്ധം ചരിതാത്ഥമിവാവേൽ.
- 88 ഭൂമുദ്ഭോരുബാഹുലയാഭേകോഽപി ധനദാനജഃ
ഭദ്രശേ ഹ്യയഥാപൂർവ്വോ മാതുവംശ ഇവ സ്ഥിതഃ.
- 89 ജേതാരം ലോകപാലാനാം സ്വമുഖൈരർച്ചിതേശ്വരം
രാമസ്തുലിതകൈലാസമരാതിം ബഹുപന്യത.
- 90 തസ്യ സ്പുരതി പൌലസ്ത്യഃ സീതാസംഗമശംസിനി
നിചഖാനാധികക്രോധഃ ശരം സവ്യേതരേ ഭുജേ.
- 91 രാവണസ്യാപി രാമാന്യോ ഭിത്വാ ഹൃദയമാശുഗഃ
വിവേശ ഭവമാഖ്യാതമുരഗേഭ്യ ഇവ പ്രിയം.
- 92 വചസേവ തയോർ്യാക്യമസ്രമസ്രേണ നിഘ്നതോഃ
അന്യോന്യജയസംരംഭോ വപുധേ വാദിനോരിവ.
- 93 വിക്രമവൃതിഹാരേണ സാമാന്യാഭൂദ്ഭയോരപി
ജയശ്രീരന്തരാ വേദിർത്തവാദനയോരിവ.
- 94 കൃതപ്രതികൃതപ്രീതൈസ്തയോർ്യാക്താം സുരാസുരൈഃ
പരസ്പരശരപ്രാതാഃ പുഷ്പവൃഷ്ടിം ന സേഹിരേ.
- 95 അയശ്ശങ്കചിതാം രക്ഷഃ ശതാലംനീഥമ ശരവേ
ഘതാം വൈവവസ്വതസ്യേവ കൂടശാലംലിമക്ഷിപൽ.
- 96 രാഘവോ രഥമപ്രാപ്താം താമാശരം ച സുരഭിഷാം
അർദ്ധചന്ദ്രമുഖൈർബാണൈശ്ചിക്ഷേഭ കഭളീസുഖം.

82. മറ്റു രാക്ഷസന്മാരും, യുദ്ധത്തിൽ പൊങ്ങിയ പൊടികൾ അതിലെ പോരപ്പുഴയിലെമ്പോലെ വാനരസമൂഹത്തിൽ വന്നുവീണു.
83. പിന്നീട് രാവണൻ, ഇന്നു ലോകത്തിൽ രാവണനില്ലാത്തവ; അല്ലെങ്കിൽ രമണിയാതാവു, എന്നുറപ്പിച്ചു രാജധാനിയിൽനിന്നു വീണ്ടു. യുദ്ധത്തിനിറങ്ങി.
84. രാമനെ കാലാളായു. രാവണനെ തേരാളിയായും കണ്ടപ്പോൾ ഇന്ദ്രൻ അദ്ദേഹത്തിന്നു മഞ്ഞക്കുതിരകളെ പൂട്ടിയ സ്വന്തം രഥം അയച്ചു കൊടുത്തു.
85. വിണ്ണാറിൻതിരക്കാറിനാൽ കൊടിക്കുറുത്തു ഇളക്കപ്പെട്ടതും ജയശീലവുമായ അതിൽ രാഘവൻ ദേവസുതന്റെ (മാതലിയുടെ) കൈപിടിച്ചു കയറിയിരുന്നു.
86. മാതലി അദ്ദേഹത്തിന്നു ഇന്ദ്രന്റെ മാർച്ചിട്ട അണിയിച്ചുകൊടുത്തു; അസുരന്മാരുടെ ആയുധങ്ങൾ അതിൽ തട്ടിയാൽ ഉൽപലദളങ്ങൾപോലെ ദർബ്ബലങ്ങളായിപ്പോയിരുന്നു.
87. രാമരാവണന്മാർ തമ്മിലുള്ള വൈരം വളരെക്കാലത്തെ കാത്തിരിപ്പിനുശേഷം അന്യോന്യം കണ്ടെത്തി യുദ്ധംചെയ്യാൻ അവസരം ലഭിച്ചതിനാൽ കൃതാർത്ഥപുണ്യമുപോലായി.
88. ഒറ്റയ്ക്കുനേരികിലും വൈശ്രവണാജൻ, വളരെയധികം കൈകളും തലകളും ഉള്ളതുമിരിക്കും. മാതൃവംശത്തിൽ നിലംകുന്നവനെപ്പോലെ കാണപ്പെട്ടു.
89. ലോകപാലകന്മാരെ ജയിച്ചവനും തന്റെ ശിരസ്സുകളെക്കൊണ്ടു പരമേശ്വരനെ പൂജിച്ചവനും കൈലാസപർവ്വതമെടുത്തു അമ്മാനമോടിയവനുമായ ആ ശത്രുവിനെ രാമൻ ബഹുമാനിച്ചു.
90. സീതാസംഗമത്തെ സൂചിപ്പിച്ചു തുടിക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ വലത്തെ കയ്യിന്മേൽ ഏറ്റവും ക്രൂരനായ രാവണൻ ഒരു ശരം എഴുതുക.
91. രാമൻ വിട്ടു ബാണം രാവണന്റെയും മറ്റു തുളച്ചു നാഗങ്ങളോടു പ്രിയവാന്ത പരയുവാണെന്നപോലെ ഭൂമിക്കുള്ളിൽ പ്രവേശിച്ചു.
92. വാക്കുകൊണ്ടു വാക്കിനെ എന്നപോലെ അസ്രംകൊണ്ടു അസ്രത്തെ ഖണ്ഡിക്കുന്ന അവർക്കു വാദിപ്രതിവാദികൾക്കു എന്നപോലെ തമ്മിൽ തമ്മിൽ ജയിപ്പാനുള്ള വാശി മുത്തുവന്നു.
93. പരാക്രമം മാറിമാറി കണ്ടുതുകൊണ്ടു ഇരുവർക്കുമിടയിൽ മടിച്ച ആനകൾക്കിടയിൽ കളമെന്നപോലെ വിജയം സമമായിരുന്നു.
94. അവരുടെ പ്രയോഗവും പ്രതിപ്രയോഗവും കണ്ടു പ്രീതരായ ദേവന്മാരും അസുരന്മാരും വർഷിച്ചു പുഷ്പപൂഷ്പിയെ അന്യോന്യം. അയച്ചു അമ്പിൻനിരകൾ സഹിച്ചില്ല.
95. അപ്പോൾ രാക്ഷസൻ യമന്റെ കയ്യിൽനിന്നു തട്ടിയെടുത്ത കൂടശാലം മലിയെപ്പോലുള്ള, ഇരിമ്പാണികൾ നിറഞ്ഞ ശതാലംനിന്നെന്ന ആയുധം ശത്രുവിന്റെ നേർക്കയച്ചു.
96. തേരിലെത്തുമ്പുതന്നെ അതിനേയും അസുരന്മാരുടെ ആഗ്രഹത്തേയും രാഘവൻ, അർദ്ധപന്ത്രണ്ടാത്ത വായുതലയുള്ള ബാണങ്ങളെക്കൊണ്ടു വാഴപ്പിണ്ടി മുറിക്കുംപോലെ എളുപ്പത്തിൽ മേടിപ്പിച്ചു.

- 97 അമോഘം സന്ദധേ ചാസ്മൈ ധനുഷ്യേകധനുർദ്ധരഃ
ബ്രാഹ്മമസ്രം പ്രിയശോകശല്യനിഷ്ഠാഞ്ചൈവ.
- 98 തദ്യോമനി ദശധാ ഭിന്നം ദൃശേ ദീപ്തിമനുവം
വപുർമ്മഹോരഗസ്യേവ കരാളഹണമണ്ഡലം.
- 99 തേന മന്ത്രപ്രയുക്തേന നിമേഷാർദ്ധാദപാതയൽ
സ രാവണശിരഃപംക്തിമജ്ഞാതപ്രണവേദനാം.
- 100 ബാലാക്പ്രതിമേവാപ്സു വീചിഭിന്നാ പതിഷ്ഠതഃ
രരാജ രക്ഷഃകായസ്യ കണ്ഠച്ഛേദപരമ്പരാ.
- 101 മരുതാം പശ്യതാം തസ്യ ശിരാംസി പതിതാനൃപി
മനോ നാതിവിശശ്ചാസ പുനസ്സന്ധാനശങ്കിനാം.
- 102 അഥമഗ്നുരപക്ഷൈർലോകപാലദിപാനാ-
മനുഗതമളിപുനൈർഗ്ഗണ്യഭീത്വീർവിഹായ
ഉപനതമണീബന്ധേ മുർദ്ധ്വനി പൌലസ്ത്യശത്രോഃ
സുരഭി സുരവിമുക്തം പുഷ്പവഞ്ചം പപാത.
- 103 യന്താ ഹരേഃ സപദി സംഹൃതകാർമുക്തജ്യ-
മാപ്യച്ഛ രാഘവമനുഷ്ഠിതദേവകാര്യം
നാമാകരാവണശരാചിതകേതുയഷ്ടി-
മുർദ്ധ്വം രഥം ഹരിസഹസ്രയുജം നിനായ.
- 104 രഘുപതിരപി ജാതവേദോവിശുദ്ധാം പ്രഗൃഹ്യ പ്രിയം
പ്രിയസുഹൃദി വിഭീഷണേ സംഗമയ്യ ശ്രീയം വൈരിണഃ
രവിസുതസഹിതേന തേനാനയാതഃ സസൌമിത്രിണാ
ഭജവിജിതവിമാനരത്നാധിരൂഢഃ പ്രതസ്ഥേ പുരീം.

ഇതി ദാദശഃ സർഗ്ഗഃ

ത്രയോദശഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 അഥാത്മനഃ ശബ്ദഗുണം ഗുണജ്ഞഃ
പദം വിമാനേന വിഗാഹമാനഃ
രത്നാകരം വീക്ഷ്യ മിഥഃ സ ജായാം
രാമാഭിധാനോ ഹരിരിത്യുവാച.
- 2 വൈദേഹി! പശ്യാമലയാദിഭക്തം
മരേസതുനാ ഫേനിലമംബരാശിം
മായാപഥേനേവ ശരൽപ്രസന്ന-
മാകാശമാവിഷ്ഠകൃതചാരതാരം.
- 3 ഗുരോർധീയക്ഷോഃ കപിലേന മേധ്യേ
രസാതലം സംക്രമിതേ തുരംഗേ
ഭൃതമുർവീമവദാരയന്തിഃ
പൂർവൈഃ കിലായം പരിവർദ്ധിതോ നഃ

97. അദൃഷ്ടിയധനർദ്ധരനായ അദ്ദേഹം രാവണന്റെ നേക്കു, വെറുതെ യാകാത്തതും പ്രിയഭാഗ്യമാകുന്ന ശല്യം പുറത്തെടുക്കാനുള്ള മരുന്ന്മായ ബ്രഹ്മാസ്രത്തെ വില്ലിൽ തൊടുത്തു.

98. അതു ആകാശത്തിൽ പത്തായിപ്പിരിഞ്ഞു ദീപ്തി പുണ്ട മുഖങ്ങളുമായി, യേങ്കരങ്ങളായ പത്തികളോടുകൂടിയ ഒരു മഹാസർപ്പത്തിന്റെ ഉടലെന്ന് പോലെ കാണപ്പെട്ടു.

99. അദ്ദേഹം മന്ത്രപുഷ്പം പ്രയോഗിച്ച ആ അമ്പുകൊണ്ടു് അാനിമിഷത്തിനിടയിൽ രാവണന്റെ വരിയായി നിൽക്കുന്ന തലകളെ, മുറിയുമ്പോഴത്തെ വേദനയറിയാത്തവണ്ണം താഴെ വീഴ്ത്തി.

100. വീഴാൻപോകുന്ന രാക്ഷസശരീരത്തിലെ മുറിക്കഴുത്തുകൾ ജലത്തിൽ ഓളങ്ങൾ നിമിത്തം അനേകമായി കാണപ്പെടുന്ന ബാലാർക്കന്റെ പ്രതിബിംബങ്ങൾപോലെ ശോഭിച്ചു.

101. അയാളുടെ ശിരസ്സുകൾ പതിക്കുന്നതു കണ്ടിട്ടും വീണ്ടും അവ ഉടലിനോടു ചേർന്നാലോ എന്ന ശങ്കകൊണ്ടു് ദേവന്മാരുടെ മനസ്സ് തികച്ചു വിശ്വസിച്ചില്ല.

102. ദേവന്മാർ ചൊരിഞ്ഞ സുരഭിലമായ പുഷ്പപുഷ്പി, ദീഗ്ദിങ്ങളുടെ കപോലങ്ങളെ വെടിഞ്ഞു മടന്നീരൊട്ടി ചിറകു കനത്ത വരിവണ്ടുകളാൽ അനുഗമിയ്ക്കപ്പെട്ടുകൊണ്ടു് (രാജ്യാഭിഷേകത്തിൽ) രത്നമണിവാന്ദത്ത രാവണശത്രുവിന്റെ ശിരസ്സിൽ വീണു.

103. ഇന്ദ്രന്റെ സാരഥി, ദേവകാര്യം നിവൃത്തിച്ചു വിൽത്തൊണഴിച്ചു നിൽക്കുന്ന രാഘവനോടു വിട വാങ്ങിയീട്ടു പേർക്കൊത്തീയ രാവണന്റെ അമ്പുകൾ ഇടതിങ്ങി തറഞ്ഞു കൊടിമരത്തോടും ആയിരം കതിരുകളോടും കൂടിയ ഇന്ദ്രന്റെ തേരിനെ ഉടനെ മുകളിലേയ്ക്കുകൊണ്ടുപോയി.

104. രഘുപതിയാകട്ടെ, അഗ്നിയിൽ പ്രവേശിച്ച ശുദ്ധമായ പ്രിയപതിയെ സ്വീകരിച്ചു്, ഇപ്പുസൃഷ്ടതായ വിഭീഷണനിൽ ശത്രുലക്ഷ്മിയെ അപ്പിച്ചു് സുഗ്രീവനോടും ലക്ഷ്മണനോടുംകൂടിയ വിഭീഷണനാൽ പിൻതുടരെപ്പെട്ടുകൊണ്ടു്, ഭുജബലംകൊണ്ടു് നേടിയെടുത്ത പുഷ്പകവിമാനത്തിലേറി സ്വപുരിയിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു.

പന്ത്രണ്ടാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

പതിമൂന്നാം സർഗ്ഗം

1. അതിനുശേഷം, ഗുണമറിയുന്ന രാമനെന്ന്പേരായ ആ മഹാവിഷ്ണുശബ്ദമാകുന്ന ഗുണത്തോടുകൂടിയ തന്റെ സ്ഥാനത്തിലൂടെ (ആകാശത്തിലൂടെ) വിമാനത്തിൽ പോകുമ്പോൾ സമുദ്രത്തെ നോക്കിക്കൊണ്ടു് ഏകാന്തത്തിൽ പതിയോടു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

2. അല്ലയോ വൈഭവേനി! മലയപർവ്വതംവരെയുള്ള എന്റെ സേതുവിനാൽ വേർതിരിക്കപ്പെട്ട നരയുള്ള സമുദ്രത്തെ, ഛായാപഥത്താൽ പകർക്കപ്പെട്ടതും ശരൽക്കാലത്താൽ തെളിഞ്ഞതും മനോഹരങ്ങളായ നക്ഷത്രങ്ങളെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതുമായ ആകാശത്തെയെന്നപോലെ കണ്ടാലും.

3. അശ്വമേധയാഗത്തിനൊരുങ്ങിയ അച്ഛന്റെ യാഗക്ഷേതരിയെ കവിലൻ പാതാളത്തിലേയ്ക്കു കടത്തിയപ്പോൾ അതിനുവേണ്ടി ഭൂമി കഴിച്ചുചെന്ന നമ്മുടെ പൂർവ്വികന്മാരാൽ വളർത്തപ്പെട്ടതാണിതു്.

- 4 ഗർഭം ദധത്യർക്കമരീചയോഽസ്താ-
ദിവിവൃദ്ധിമത്രാശ്നുവതേ വിസ്മി
അബിന്ധനം വഹ്നിമസൗ ബിഭ്രന്തി
പ്രാണാദനം ജ്യോതിരജന്യനേന.
- 5 തർം താമവസ്ഥാം പ്രതിപദ്യമാനം
സ്ഥിതം ദശ വ്യാപ്യ ദിശോ മഹീക്ഷാ
വിഷ്ണോർവിവാസ്യാനവധാരണീയ-
മീദൃക്തയർ രൂപമിയത്തയാ വാ.
- 6 നാഭിപ്രത്രന്ധാംബുരുഹാസനേന
സംസ്തയമാനഃ പ്രഥമേന ധാത്രാ
അഥ യോഗാന്തോചിതയോഗനിദ്രഃ
സംഹൃത്യ ലോകാൻ പരുഷോഽധിശേതേ.
- 7 പക്ഷച്ഛിദാ ഗോത്രഭിഭാത്തഗന്ധാഃ
ശരണ്യമേനം ശതശോ മഹീധ്രാഃ
നൃപാ ഇവോപാപവിനഃ പരേഭ്യോ
ധർമ്മോത്തരം മധ്യമമാശ്രയന്തേ.
- 8 രസാതലാദാഭിവേന പുംസാ
ഭൂവഃ പ്രവൃത്തോദാഹനക്രിയായാഃ
അസ്യോച്ഛമഃഃ പ്രളയപ്രവൃദ്ധം
മുഹൂർത്തവക്ത്രാവരണം ബഭ്രുവ.
- 9 മുഖാർപ്പണേഷു പ്രകൃതിപ്രഗത്ഭാഃ
സ്വയം തരംഗാധരദാനദക്ഷഃ
അനന്യസ്മാമന്യകളത്രവൃത്തിഃ
പിബത്യസൗ പായയതേ ച സിന്ധുഃ.
- 10 സസത്വമാഭായ നദീമുഖാംഭഃ
സമ്മീലയന്തോ വിവൃതാനനതപാൽ
അമീ ശിരോഭിസ്തീമയഃ സരസ്ത്രൈ-
ശ്ചർദ്ധം വിതന്വന്തി ജലപ്രവാഹാൻ.
- 11 മാതംഗനക്രൈഃ സഹസോൽപതത്തിർ-
ഭിന്നാൻ ദിധിധ പശ്യ സമുദ്രഫേനാൻ
കപേലസംസ്പർശിതയാ യ ഏഷാം
വ്രജന്തി കണ്ണക്ഷണചരമരതാം.
- 12 വേലാനിലായ പ്രസൃതാ ഭുജംഗാ
മഹോമ്മീവിഷ്ണുർജ്ജമനിർദ്വിശേഷാഃ
സൂര്യംശുസമ്പർക്കസമീധരശൈല-
വ്യജ്യന്ത ഏതേ മണിഭിഃ ഫണൈസ്ഥഃ.
- 13 തവാധരസ്പർശിഷു വിദുര്മേഷു
പശ്യന്തുമേതൽ സഹസോമ്മീവേഗാൽ
ഊർദ്ധ്വരേപ്രോതമുഖഃ കഥഞ്ചിൽ
ക്രേശാദപക്രമന്തി ശംഖയുഗം.

1. ഇതിൽനിന്നു സൂര്യരശ്മികൾ ഗർഭം ധരിയ്ക്കുന്നു; ഇതിൽക്കിടന്നു രത്നങ്ങൾ പാകമാകുന്നു; ഇതു വെള്ളം വിറകായ അഗ്നിയെ വെച്ചുപുലർത്തുന്നു.; ആഹ്ലാദഭക്തമാന തേജസ്സ് (ചന്ദ്രൻ) ജനിച്ചതു ഇതിൽ നിന്നാണു്.
5. അതാതു് അവസ്ഥയെ പ്രാപിയ്ക്കുന്നതു മഹിമകൊണ്ടു പതുങ്ങിക്കീലും പരന്നുകിടക്കുന്നതുമായ വിഷ്ണുവിന്റെ ഉപോലുള്ള ഇതിന്റെ രൂപം ഇന്നാതിരിയാണെന്നോ ഇത്രയാണെന്നോ നിശ്ചയിപ്പാൻ സാധിക്കുന്നതല്ല.
6. നാദിയിൽ മുളച്ചുവന്ന താമരപ്പൂവിൽ ഇരിയ്ക്കുന്ന ആദ്യത്തെ ധാതാവ് നിനാൽ (ബ്രഹ്മാവിനാൽ) സൃതിക്കുപ്പെട്ടന്നു പുരുഷൻ (വിഷ്ണു) ലോകങ്ങളെ (തന്റെ ശരീരത്തിൽ) ഉള്ളടക്കി ലോകാവസാനത്തിൽ പതിവുള്ള യോഗനിദ്ര പുണ്ടു് ഇതിലത്രേ കിടക്കുന്നതു്.
7. ചിറകറിയുന്ന ദേവേന്ദ്രനാൽ ഉപദ്രവിയ്ക്കപ്പെട്ട നൂറുനൂറു പർവതങ്ങൾ, ആശ്രയം നൽകുന്ന ഇതിനെ, ശത്രുക്കളിൽനിന്നു് ആപത്തു നേരിട്ട രാജാക്കന്മാർ ധർമ്മനിഷ്ഠകൊണ്ടു ഉത്തമനും മദ്ധ്യസ്ഥത പാലിക്കുന്നവനുമായ രാജാവിനെ എന്നപോലെ വന്നാശ്രയിക്കുന്നു.
8. ആദിപുരുഷനാൽ (വരാഹരൂപത്തിൽ) പതാളത്തിൽനിന്നു ഉദ്ധരിയ്ക്കപ്പെട്ട ഭൂമിയ്ക്കു പ്രളയത്തിൽ പെരുകിയ ഇതിലെ തെളിഞ്ഞവെള്ളം ക്ഷണനേരത്തേക്കു മുട്ടപടമായിത്തീർന്നു.
9. അനന്യസാധാരണമായ വിധത്തിൽ ഭാര്യമാരോടു ഭാഷിണ്യുവാൻ സ്വയം തിരകളാകുന്ന അധരങ്ങൾ നല്കുന്നതിൽ സാമർത്ഥ്യമുള്ളവനുമായ ഇവൻ ചുബനം ചെയ്യുന്നതിൽ സ്വാഭാവികമായി പ്രഗത്ഭകളായ നദികളെ നകരകയും നകരിയ്ക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.
10. ഇതാ തിമിംഗലങ്ങൾ വായ തുറന്നുവെച്ചു പ്രാണികളുൾപ്പെട്ട അഴി മുഖത്തിലെ ജലം കടിച്ചുതിരുശേഷം വായ് മുടിയിട്ടു ചോരമുള്ള ശിരസ്സുകളിലൂടെ മേഘോടു ജലപ്രവാഹങ്ങളെ ഉളവാക്കുന്നു.
11. പെട്ടെന്നു ഉയർന്നുവരുന്ന കടലാനകളാൽ രണ്ടായി വിഭാഗിക്കപ്പെട്ട സമുദ്രത്തിലെ നരക്കുട്ടക്കളെ നോക്കു; അവ ഇവയുടെ കവിരത്തടങ്ങളിൽ പററിപ്പിടിച്ചു കുറച്ചു നേരത്തേയ്ക്കു കണ്ണുചാമരങ്ങളായിത്തീരുന്നു.
12. കരയിൽനിന്നു വീഴുന്ന കഠാറകൊള്ളുവാൻവേണ്ടി അരിച്ചുവന്നു്, വലിയ തിരമാലകളിൽ നിന്നു ദേമില്ലാതെ നീണ്ടുകിടക്കുന്ന ഈ സപ്പങ്ങൾ സൂര്യപ്രകാശം തട്ടി മിന്നിത്തിളങ്ങുന്ന ഫണങ്ങളിലെ രത്നങ്ങളെക്കൊണ്ടു തിരിച്ചറിയപ്പെടുന്നു.
13. നിന്റെ ചുണ്ടിനോടൊത്ത പവിഴങ്ങളിൽ ഓളത്തിന്റെ വേഗത്താൽ പെട്ടെന്നു വന്നടിഞ്ഞു, എഴുന്ന നിൽക്കുന്ന മുകുകളിൽ മുഖം ഉടക്കിപ്പോയ ഈശംഖനിര വളരെ പ്രയാസപ്പെട്ടു വിട്ടുപോകുന്നു.

- 14 പ്രവൃത്തമാത്രേണ പയാംസി പാതു-
മാവത്തവേഗാൽ ഭൂമതാ ഘനേന
ആഭാതി ഭൂയിഷ്ഠമയം സമുദ്രഃ
പ്രഥമ്യമാനോ ഗിരിരീണവ ഭൂതഃ.
- 15 ദൂരാഭയശ്ചക്രനിഭ്യേ തന്വീ
തമാലതാളീവനരാജിനീലാ
ആഭാതി വേലാ ലവണാംബരാശേർ-
ദ്ധാരാനിബദ്ധേവ കളങ്കരേഖാ.
- 16 വേലാനിലഃ കേതകരേണഭിസ്തേ
സംഭാവയന്നാനനമായതാക്ഷി!
മമക്ഷമം മണ്ഡനകാലഹാനേർ-
വേതതീവ ബിംബാധരബദ്ധതൃഷ്ണം.
- 17 ഏതേ വയം സൈകതഭിന്നശുക്തി
പര്യസ്തമുക്താപടലം പയോധേഃ
പ്രാപ്തം മുഹൂർത്തേന വിമാനവേഗാൽ
കൂലം ഫലാവർജ്ജിതപുഗമാലം.
- 18 കരുഷ്വ താവൽ കരഭോരു! പശ്യാ-
ന്മാർദ്ദഗ്നേ മൃഗപ്രേക്ഷിണി! ദൃഷ്ടിപാതം;
ഏഷാ വിദൂരീഭവതഃ സമുദ്രാൽ
സകാനനാ നിഷ്പതതീവ ഭൂമിഃ
- 19 ക്വചിത് പഥാ സഞ്ചരതേ ഘനാനാം
ക്വചിത് സുരാണാം, പതതാം ക്വചിച്ഛ
യഥാവിയോ മേ മനസോഭിലാഷഃ
പ്രവർത്തതേ പശ്യ തഥാ വിമാനം.
- 20 അന്യസൗ മഹേന്ദ്രദിപദാനഗന്ധി-
സ്മിമാർഗ്ഗഗാവീചിവിമൽശീതഃ
ആകാശവായുദ്ദിനയൗവനോത്ഥാ-
നാചാമതി സേവലവാൻ മുഖേ തേ.
- 21 കരേണ വാതായനലംബിതേന
സ്പഷ്ടസ്തപായാ ചണ്ഡി! കരുഹലിന്യാ
ആമുഞ്ചതീവാഭേരണം ദ്വിതീയ-
മുന്തിന്നവിദ്യുദ്വലയോ ഘനസ്തേ.
- 22 അമീ ജനസ്ഥാനമപോദ്ധവിഘ്നം
മത്പാ സമാരബ്ധനവോടജാനി
അധ്യാസതേ ചീരഭൂതോ യഥാസ്വപ്നം
ചിരോജ്ജ്വലിതാനുശ്രമമണ്ഡലാനി.
- 23 സൈഷാ സ്ഥലീ, യത്ര വിചിന്തതാ ത്വാ-
ദൃഷ്ടം മയാ നൂപരമേകമുർവ്യാം
അദൃശ്യത ത്വച്ഛരണോരവിന്ദ-
വിദ്യേഷഭൂഖാഭീവ ബദ്ധമൈനം.

14. വെള്ളം കുടിപ്പാൻ തുടങ്ങിപ്പോഴേക്കും ഒരു ചുഴിയിൽപ്പെട്ട വട്ടം തിരിഞ്ഞുതുടങ്ങിയ മേഘത്താൽ ഈ സമുദ്രം, വീണ്ടും മനുപവൃത്തംകൊണ്ടു മമനം ചെയ്യപ്പെടുന്നതുപോലെ ശോഭിക്കുന്നു.
15. അകലെ ഇരിമ്പുപത്രം പോലിരിയ്ക്കുന്ന ലവണസമുദ്രത്തിന്റെ, താല തമാലവൃക്ഷനിരയാൽ കറുത്തു നേർത്തു കാണുന്ന കര, വക്കത്തു നീളെ പാറി പിടിച്ച തുരുമ്പുപോലെ കാണപ്പെടുന്നു.
16. ആയതാക്ഷി! കൈതപ്പുഞ്ചൊടി കൊണ്ടുവന്നു നീന്റെ മുഖത്തു പുശി ര്ത്തുന്ന ഈ കടൽക്കാറ്റു്, ബിംബാധാരത്തിന്മേൽ ആഗ്രഹം വലിച്ചിരിക്കുന്ന ഞാൻ, മുഖം അലങ്കരിക്കാൻ താമസം വരുന്നതിനെ പൊറുക്കുന്നില്ലെന്നു മനസ്സിലാക്കിയതുപോലെ തോന്നുന്നു.
17. ഇതാ നമ്മൾ, മണൽത്തിട്ടിയിൽപ്പെട്ട പൊട്ടിയ ചിപ്പികളിൽനിന്നു വീണുകിടക്കുന്ന മുത്തിൻനിരയോടും കായ്കളെക്കൊണ്ടു ചാഞ്ഞ കവുങ്ങിൻതോപ്പുകളോടുംകൂടിയ സമുദ്രതീരത്തിൽ വിമാനത്തിന്റെ വേഗത്താൽ കറച്ചുനേരംകൊണ്ടു എത്തിച്ചേർന്നിരിക്കുന്നു.
18. അല്ലയോ മാൻകണ്ണാളായ സന്ദർഭ! പിന്നിലേക്കു ഒന്നു തിരിഞ്ഞു നോക്കൂ. അകന്നു പോകുന്ന സമുദ്രത്തിൽനിന്നു ഇതാ കാടുകളോടുകൂടിയ ഭൂമി പൊങ്ങി വരുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു.
19. നോക്കൂ, ചില പ്രദേശങ്ങളിൽ മേഘമാഗ്നത്തിലൂടെ സഞ്ചരിക്കുന്നു. ചില പ്രദേശങ്ങളിൽ ദാവമാഗ്നത്തിലൂടെ, ചിലപ്രദേശങ്ങളിൽ പക്ഷിമാർ ഗ്നത്തിലൂടെയും. എന്റെ ആഗ്രഹം എങ്ങനെയോ അങ്ങനെ വിമാനം പ്രവർത്തിയ്ക്കുന്നു.
20. ഇതാ ഐരാവതത്തിന്റെ മദജലഗന്ധം പുണ്ടതും ഗംഗാനദിയിലെ ഓളങ്ങളിൽത്തട്ടി തണുത്തതുമായ ആകാശവായു നീന്റെ മുഖത്തു ഉച്ചനേരത്തുളവായ വിയർപ്പുപൊടികളെ ആചമിക്കുന്നു. (വലിച്ചുകുടിക്കുന്നു).
21. അല്ലയോ കോപശീലേ! കരുഹലത്തോടുകൂടി നീ ജനാലയിലൂടെ പുറത്തേയ്ക്കു നീട്ടിയ കൈകൊണ്ടു തൊട്ട മേഘം, ഒരു മിന്നൽക്കൊടിവള മുളപ്പിച്ചിട്ടു നിനക്കു രണ്ടാമതൊരു ആരേണവു്കൂടി ഇടുപിക്കുന്നുണ്ടെന്നു തോന്നുന്നു.
22. ഇതാ ജനസ്ഥാനത്തിലെ ബാധകൾ നീങ്ങി എന്നു മനസ്സിലാക്കിയ മഹർഷിമാർ വളരെക്കാലമായി ഉപേക്ഷിച്ചുപോയിരുന്ന അവരവരുടെ ആശ്രമങ്ങളിൽ പുതിയതായി പണ്ണശാലകൾ കെട്ടിയുണ്ടാക്കി താമസിച്ചു തുടങ്ങുന്നു.
23. നിന്നെ തിരഞ്ഞുനടക്കുന്ന ഞാൻ, നീന്റെ കാൽത്താമരപ്പൂവുമായി പിരിഞ്ഞെതിലുള്ള ദുഃഖംകൊണ്ടെന്നപോലെ നിശ്ശബ്ദമായി നിലത്തു വീണുകിടക്കുന്ന ഒരു കാൽച്ചിലക്കു കണ്ടെത്തിയ സ്ഥലമാണു് ഇതു്.

- 24 തപഃ രക്ഷസാ ഭീരു! യതോപനിതാ
തം മാർഗ്ഗമേതാഃ കൃപയാ ലതാ മേ
അദർശയൻ വക്ത്രമശ്കന്തവത്യഃ
ശാഖാഭിരാവർജ്ജിതപല്ലവാഭിഃ.
- 25 മൃഗ്യശ്ച ദർഭാങ്കരനിർവൃപേക്ഷാ-
സ്സവാഗതിജ്ഞം സമബോധയൻ മാം
വ്യംപാരയന്ത്യോ ദിശി ദക്ഷിണസ്യാ-
മുൽപക്ഷ്ഠരാജീനി വിലോചനാനി.
- 26 ഏതൽ ഗിരേന്മാല്യവതഃ പുരസ്താ-
ഭാവിർഭവത്യംബരലേഹി ശൃംഗം
നവം പയോ യത്ര ഘനൈർമ്മയാ ച
ത്വദിപ്രയോഗാശ്ച സമം വിസൃഷ്ടം.
- 27 ഗന്ധശ്ച ധാരാഹതപലാലാനാം
കാഭംബമർലോൽഗ്ഗതകേസരം ച;
സ്തിശ്ചാശ്ച കേകാഃ ശിഖിനാമഭ്രുവൻ
യസ്തിന്നസഹ്യാനി വിനാ ത്വയാ മേ.
- 28 പുഷ്പാനഭ്രുതം സ്മരതാ ച യത്ര
കമ്പോത്തരം ഭീരു! തവോവഗുഡം
ഗുഹാവിസാരീണ്യതിവാഹിതാനി
മയാ കഥഞ്ചിൽ ഘനഗർജ്ജിതാനി.
- 29 ആസാരസിക്തക്ഷി തിബാഷ്പയോഗാ-
ന്മാമക്ഷിണോദ്യത്ര വിഭിന്നകോശൈഃ
വിധംബ്യമാനാ നവകന്ദളൈസ്തേ
വിവാഹധുമാന്തലോചനശ്രീഃ.
- 30 ഉപാന്തവാനീരവനോപഗുഡം-
ന്യാലക്ഷ്യപാരിപ്ലവസാരസാനി
ദൂരാവതീർണ്ണ പിബതീവ ഖേദം-
ഭേദനി പമ്പാസലിലാനി ദൃഷ്ടിഃ.
- 31 അത്രാവിയുക്താനി രഥാംഗനാഥാ-
മന്യോന്യദത്തോൽപലകേസരാണി
ഭന്ധാനി ദൂരാന്തരവർത്തിനാ തേ
മയാ പ്രിയേ! സസ്പൃഹമീക്ഷിതാനി.
- 32 ഇമാം തടാശോകലതാം ച തന്വീം
സ്തന്നാഭിരാമസ്തബകാവനമ്രാം
ത്വൽപ്രാപ്തിബുദ്ധ്യാ പരിരബ്ധുകാമഃ
സൗമിത്രണാ സാശ്വരഹം നിഷിദ്ധഃ.
- 33 അമൃച്ഛിമാനന്തരലബ്ധിനീനാം
ശ്രുത്വാ സ്വനം കാഞ്ചനകികിണീനാം.
പ്രത്യുദ്ഘ്രജന്തീവ ഖമുൽപതന്ത്യോ
ഗോദാവരീസാരസപംക്തയസ്തപാം.

24. അല്ലയോ ഭീരു! നിന്നെ രാവണൻ കൊണ്ടുപോയ മാർഗ്ഗത്തെ ഈ ലതകൾ വാക്കുകൊണ്ടു പറയുവാൻ സാധിച്ചായ്കയാൽ തളിനകം താഴ്ത്തിയ ശാവകളെക്കൊണ്ടു എന്നിങ്ങു ദയവോടെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചതന്നെ.
25. മാൻപേടകളും, നീ പോയ വഴിയറിയാതെ വിഷമിക്കുന്ന എനിക്കു്, ദർശനമുണ്ടാകട്ടെ ശ്രദ്ധയില്ലാതെ ഉയർന്ന ഇമരോമങ്ങളോടുകൂടിയ കണ്ണുകളെ തെക്കെ ദിക്കിലേക്കു തിരിച്ചു ശരിയായ അറിവു തന്നെ.
26. ഇതാ മാലയാർപർവ്വതത്തിന്റെ അംബരചുംബിയായ കൊടുമുടി മുന്നിൽ തെളിഞ്ഞുവരുന്നു. ഇവിടെയാണു് മേലങ്ങര പുതിയ ജലവും ഞാൻ നീ വേർപെട്ടതിലുള്ള കണ്ണീരും ഒപ്പം പൊഴിച്ചതു്.
27. ഇവിടെ പുതുമഴയേറ്റു കാട്ടുപൊയ്കകളിൽനിന്നുയർന്ന സുഗന്ധവും കേസരം പകുതി വെളിപ്പെട്ട കടമ്പിൻപൂവും മയിലുകളുടെ മധുരങ്ങളായ കേകാശബുദ്ധ്യയും, നീയില്ലാത്തതിനാൽ എനിക്കു അസഹ്യങ്ങളായിത്തീർന്നു.
28. അല്ലയോ ഭീരു! ഇവിടെ ഗുഹയിൽ വന്നു തട്ടുന്ന വാലരഞ്ജനങ്ങളെ, മുമ്പു് അനുഭവിച്ചിട്ടുള്ള, പേടിച്ചുവിറച്ച നിന്റേ ആചിംഗങ്ങളുടെ ഓർമ്മ വരികയാൽ ഞാൻ വളരെ പ്രയാസപ്പെട്ടാണു്, സമിച്ചു കഴിച്ചുകൂട്ടിയതു്.
29. ഇവിടെ മൊട്ടുവിരിഞ്ഞ പുതിയ കരുളപുഷ്പങ്ങൾ, പുതുമഴയേറ്റ മണ്ണിൽനിന്നു പൊങ്ങിയ ആവി തട്ടിയപ്പോൾ, വിചാഹധുരമേറുകലങ്ങിയ നിന്റെ കണ്ണിന്റെ ഭംഗിയെ അനുകരിച്ചിട്ടു എന്നെ കൂടുതൽ ക്ഷീണിപ്പിച്ചു.
30. ചുറ്റും ആറുവഞ്ഞിക്കാടുകൾ ഉള്ളതും വണ്ടാരകോഴികൾ നീന്തുന്നതും അവിടവിടെ കാണാവുന്നതുമായ ആ പമ്പാനദിയിലെ ജലങ്ങളെ എന്റെ കണ്ണു് ആണ്ടിറങ്ങിച്ചെന്നു കുടിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു.
31. ഇവിടെ പക്രവാകദമ്പതികൾ അടുത്തിരുന്നു പരസ്പരം താമരയല്ലി കൊടുക്കുന്നതു്, പ്രിയേ! നിന്നിൽനിന്നു വളരെ ദൂരെ പാർത്തിരുന്ന ഞാൻ കൊതിയോടെ നോക്കി നിന്നിട്ടുണ്ടു്.
32. സ്നാനങ്ങളെപ്പോലെ ഭംഗിയാൻ പുകലകളാൽ താണു കരയ്ക്കുന്നില്ലെന്ന ഈ ചെറിയ അശോകവള്ളിയെ നീയാണെന്നുകരുതി ആലിംഗനം ചെയ്യാൻ തുടങ്ങുന്ന എന്നെ ലക്ഷ്യം കണ്ണീരോടെ തടയുകയുണ്ടായിട്ടുണ്ടു്.
33. അതാ ഗോദാവരീനദിയിലെ വണ്ടാരകോഴികളുടേയും വിമാനത്തിനുള്ളിൽ തൂങ്ങിയാടുന്ന കാഞ്ചനകിങ്കിണികളുടെ ശബ്ദം കേട്ടു ആകാശത്തേക്കു പറന്നുയർന്നു നിന്നെ എതിരേല്ക്കുന്നതായി തോന്നുന്നു.

- 34 ഏഷാ തപയാ പേശലമധയാപി
ഘടാംബുസംവൽഗിതബാലചൂതാ
ആനന്ദയത്യനുഖക്തസ്സാരാ
ദൃഷ്ടാ ചിരാൽ പഞ്ചവടി മനോ മേ.
- 35 അത്രാനുഗോദം മൃഗയാനിവൃത്ത-
സ്തരംഗവാതേന വിനീതവേദഃ
രഹസ്യാദൃതംഗനിഷ്ണമുലാ
സ്തരാമി വാനീരഗൃഹേഷു സുപ്തഃ.
- 36 ഭൃദേദമാത്രേണ പദാഞ്ചലോനഃ
പ്രഭംശയാം യോ നഹുഷം ചകര
തസ്യാവിചാരഃപരിശുദ്ധിഹേതോർ-
തേമോ മനേഃ സ്ഥാനപരിഗൃഹോഽയം.
- 37 ത്രേതാഗ്നീധുമാഗ്രമനിന്ദുകീർത്തേ-
സ്തസ്യേദമാക്രാന്തവിമാനമാർഗ്ഗം
ശ്ലാതപാ ഹവിർഗ്ഗന്ധി രജോവിമുക്തഃ
സമശ്നതേ മേ ലഘിമാനമാത്മാ.
- 38 ഏതന്തുനേമാനിനി! ശാതകണ്ഠേഃ
പഞ്ചാപ്പരോ നാമ വിഹാരവാരി
ആഭാതി പത്മവനം വിദൂര-
ന്മേലാന്തരാലക്ഷ്യമിവേദുബിംബം.
- 39 പുരാ സ ദഭാങ്കരമാത്രവൃത്തി-
ശ്ചരൻ മൃഗൈഃ സാദ്ധ്യമുഷിമ്ലോനാ
സമാധിഭീതേന കിലോപനീതഃ
പഞ്ചാപ്പരോയൗവനകൂടബന്ധം.
- 40 തസ്യായമന്തർഹിതസൗധഭാജഃ
പ്രസക്തസംഗീതമൃദംഗലോഷഃ
വിയൽഗതഃ പൃഷ്ഠകചന്ദ്രശാലാഃ
ക്ഷണം പ്രതിശ്രുന്തുവരാഃ കരോതി.
- 41 ഹവിർഭുജാമേധവതാം ചതുർണ്ണാം
മധ്യേ ലലാടന്തപസ്പസ്പിഃ
അസൗ തപസ്യത്യപരസ്തപസ്വി
നാസ്താ സുതീക്ഷ്ണശ്ചരിതേന ദാന്തഃ.
- 42 അമം സഹാസപ്രഹിതേക്ഷണാനി
വ്യാജാലംസന്ദർശിതമേഖലാനി
നാലം വികർത്തും ജനിതേന്ദ്രശങ്കം
സുരാംഗനാവിഭ്രമചേഷ്ടിതാനി.
- 43 ഏഷോക്ഷമാലാവലയം മൃഗാണാം
കണ്ഡുയിതാരം കശസുചിലാവം
സഭാജനേ മേ ഭുജമുഗ്രതേജഃ
സവ്യേതരം പ്രാധമിതഃ പ്രയുക്തേ.

34. മെലിഞ്ഞ മധ്യഭാഗത്തോടുകൂടിയവളെങ്കിലും നീ പടഞ്ഞിൽ ജലം കൊണ്ടുവന്നു നനച്ചുവളർത്തിയ തൈമാവുകളോടുകൂടിയതും വിരസ്സുപൊക്കി നോക്കുന്ന മാനകളോടുകൂടിയതും വളരെക്കാലത്തിനുമേൽ കണ്ടതുമായ ഈ പഞ്ചവടി എന്റെ മനസ്സിനെ ആനന്ദിപ്പിക്കുന്നു.

35. ഇവിടെ ഗോദാവരിയ്ക്കടുത്തു നായാട്ടു കഴിഞ്ഞു മടങ്ങി ആറുവഞ്ഞി കൂടിലുകളിൽ നിന്റെ മടിയിൽ തലയുംവെച്ചു് ഓളക്കാറിൻ ക്ഷീണം തീർത്തുകൊണ്ടു് ഉറങ്ങിയതു് ഞാനോക്കുന്നു.

36. ഒരു പുരികം ചുളിഞ്ഞുമാത്രം കൊണ്ടു നൂറ്റാണ്ടു ഇന്ദ്രന്റെ സ്ഥാനത്തിൽനിന്നു തള്ളിവിട്ടവനും കലങ്ങിയ ജലം ചെളിയാൻ കാരണമായതുമായ ആ അഗസ്ത്യമുനിയുടെ ഭ്രമിയലുള്ള ആശ്രമാണിതു്.

37. വിമാനമാർഗ്ഗം പിടിച്ചടക്കിയതും ഹവിസ്സിന്റെ ഗന്ധമുള്ളതും പുണ്യ കീർത്തിയായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആശ്രമത്തിലെ ദക്ഷിണം, ഗാർഹപത്യം ആഹ്വനിയം എന്നീ മൂന്നുഗതികളിൽ നിന്നുയരുന്നതുമായ പുകച്ചുരുൾ മകന്നിട്ടു് എന്റെ ആത്മാവു്, രജോഗുണത്തിൽനിന്നു മുക്തമായി ലാലുവായിത്തീരുന്നു.

38. അല്പമേറാ മാനിനി! ഇതാ പഞ്ചാംസരസ്സ് എന്നുപേരുള്ള, ചുറ്റും വനനിബിഡമായ ശാതകർണ്ണിമഹർഷിയുടെ ക്രീഡാതടാകം, ദൂരത്തിൽ മേലങ്ങക്കിടയിലൂടെ കാണുന്ന പര്യബ്ധംപോലെ ശോഭിക്കുന്നു.

39. പണ്ടു ആ താപസൻ മാനകളോടൊപ്പം ദർഭേന്ദ്രവൃകൾകൊണ്ടുപജീവനം കഴിച്ചുനടക്കുന്ന കാലത്തു തപസ്സുമാധികൊണ്ടു ഭയന്ന ദേവേന്ദ്രൻ അഞ്ചു് അപ്സരാസ്സുകളുടെ യൌവനക്കൈയിൽ അദ്ദേഹത്തെ പെടുത്തുകയുണ്ടായി.

40. പുറമേ കാണാത്തവിധം മാളികയിലിരിക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ തുടർച്ചായായുള്ള സംഗീതത്തിലെ മൃദംഗശോഭയും, ആകാശത്തെത്തി പൂഷ്പകുന്ദത്തിന്റെ മുകൾഭാഗത്തെ ക്ഷണനേരത്തേയ്ക്കു പ്രതിധ്വനിക്കൊണ്ടു മുഖരിതമാക്കിത്തീക്കുന്നു.

41. അതാ പേരുകൊണ്ടു സൂതിക്ഷു്ണനും നടപ്പുകൊണ്ടു വിനീതനുമായ മഹാനാരു മഹർഷി വിറകിട്ടു കത്തിജ്ജ്വലിക്കുന്ന നാലു അഗ്നികളുടെ മധ്യത്തിൽ തല പൊളളിക്കുന്ന ഉച്ചവെയിലത്തു തപസ്സു ചെയ്യുന്നു.

42. ഇന്ദ്രനും പേടിമുണ്ടാക്കിയ അദ്ദേഹത്തിന്റെ തപസ്സിളക്കുവാൻ, പുഞ്ചിരിപൊഴിച്ചുകൊണ്ടുള്ള കടാക്ഷങ്ങളും അറിയാത്ത ഭാവത്തിൽ അരഞ്ഞാണിനെ ഇടക്കിടെ വെളിപ്പെടുത്തലുകൾക്കുണ്ടായ അപ്സരസ്ത്രീകളുടെ വിലാസചേഷ്ടകൾക്കും സാധിച്ചില്ല.

43. മഹൌജസ്സായ അദ്ദേഹം തദ്രാക്ഷമാല ചുറ്റിയിട്ടതും മാനകൾക്കു പൊറിഞ്ഞുകൊടുക്കുന്നതും ദർഭേന്ദ്രവൃ പഠിച്ചെടുക്കുന്നതുമായ തന്റെ വലത്തെ കയ്യിനെ, എന്നെ ആദരിപ്പാനായി ഇങ്ങോട്ടു് ഉയർത്തി വീശുന്നു.

- 44 വാചംയമതാൽ പ്രണതി. മമൈഷ
കമ്പേന കിഞ്ചിൽ പ്രതിഗൃഹ്യ മുർദ്ധനഃ
ദൃഷ്ടിം വിമാനവ്യവധാനമുക്താം
പുനഃ സഹസ്രാർച്ചിഷി സന്നിധത്തേ.
- 45 അഭഃ ശരണ്യം ശരഭംഗനാമു-
സ്തപോവനം പാവനമാഹിതാഗ്നേഃ
ചിരായ സന്തർപ്പ്യ സമിതഭീരഗ്നിം
യോ മന്ത്രപുതാം തന്മപ്യഹൈഷീൽ.
- 46 ക്ലായാവിനീതാദ്ധ്വപരിശ്രമേഷു
ഭൂയിഷ്ഠസംഭാവ്യഹലേഷ്വചീഷു
തസ്യോതിമീനാമധുനാ സപര്യം
സ്ഥിതാ സുപത്രേഷ്വചി പാദപേഷു.
- 47 ധാരാസ്വനോൽഗാരിദരീമുഖോഽസൗ
ശ്രംഗാഗ്രലഗ്നാംബദവപ്രപങ്കഃ
ബധ്നാതി മേ ബന്ധൂരഗാത്രി ചക്ഷുർ.
ദൃപ്തഃ കക്ഷ്മാനിവ ചിത്രകൂടഃ.
- 48 ഏഷാ പ്രസന്നസ്തീമിതപ്രവാഹാ
സരിദിഭൂരാന്തരഭാവതന്വീ
മന്ദാകിനീ ഭാതി നഗോപകണ്ഠേ
മുക്താവലീ കണ്ഠഗതേവ ഭൂമേ.
- 49 അയം സുജാതോഽന്തഗിരം തമാലഃ
പ്രവാളമാദായ സുഗന്ധി യസ്യ
യവാങ്കുരാപാഞ്ചുകപോലശോഭീ
മയാവതംസഃ പരികല്പിതസ്തേ.
- 50 അനിഗ്രഹത്രാസവിനീതസത്ത്വ-
മപ്ഷപലിംഗാൽ ഫലബന്ധിപുഷ്പം
വനം തപസ്സാധനമേതദത്രേ-
രാവിഷ്കൃതോദഗ്രതരപ്രഭാവം.
- 51 അത്രാഭീഷേകായ തപോധനാനാം
സപ്തഷ്ഠിഹസ്തോദ്ധ്യുതഹേമപത്മാം
പ്രവർത്തയാമാസ കിലാനസുയാ
ത്രിസ്ത്രോതസം ത്ര്യംബകമൗലിമലാം.
- 52 വീരാസന്നൈഭ്യാനജ്ജഷാമുഷീണാ-
മമീ സമധ്യാസിതവേദിമധ്യഃ
നിവാതനിഷ്കമ്പതയാ വിഭാതി
യോഗാധിരൂഢാ ഇവ ശാഖിനോഽപി.
- 53 സോഽയം പുരസ്താദപയാചിത്തോ യ-
സ്തപയാ വടഃ ശ്യാമ ഇതി പ്രതീതഃ
രാശിർമ്മണീനാമിവ ശാഭധാനാം
സപദ്മരാഗഃ ഫലിതോ വിഭാതി.

44. ഇദ്ദേഹം മൌനപ്രതത്തിലായതുകൊണ്ട് എന്റെ നമസ്ക്കാരത്തെ ശിരസ്സ് കുറച്ചൊന്നിടക്കി സ്വീകരിച്ചിട്ട് വിമാനംകൊണ്ടുള്ള മറുപതിന് ദൃഷ്ടിയെ വീണ്ടും സൂര്യനിൽ അപ്പിക്കുന്നു.
45. അതാ ശരഭംഗനെന്നപേരായ ആഹിതാഗ്നിയുടെ ശരണാർഹവുപാവനവുമായ തപോവനം. അദ്ദേഹം വളരെക്കാലം പഥതകൾകൊണ്ട് അഗ്നിയെ സന്തോഷിപ്പിച്ചിട്ട് ഒടുവിൽ മന്ത്രത്താൽ പരിശുദ്ധമായ തന്റെ ദേഹത്തേയും ഹോമിച്ചു.
46. ഇപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അതിഥിസൽക്കാരം, നല്ല മക്കളിലെന്ന പോലെ തണൽകൊണ്ടു വഴിത്തളർച്ച തീർക്കുന്നതും ധാരാളം പഴങ്ങൾ നൽകുന്നതുമായ ഈ മരങ്ങളിൽ നിലനിന്നുവരുന്നു.
47. അല്ലയോ സുന്ദരി! വെള്ളച്ചാട്ടങ്ങളുടെ ശബ്ദം മുഴങ്ങുന്ന ഗുഹാമുഖത്തോടും കൊടുമുടികളുടെ അററത്തു പററിയ മേഘങ്ങളാകുന്ന ചളിയോടും കൂടിയ ചിത്രകൂടം, മദമിളകിയ കാളക്കുറ്റനെപ്പോലെ എന്റെ കണ്ണുകളെ പിടിച്ചുകെട്ടുന്നു.
48. ഇതാ തെളിഞ്ഞൊതുങ്ങിയ ജലപ്രവാഹത്തോടുകൂടി ഒരുകൊണ്ടു ചെറുതായിത്തോന്നുന്ന ഗംഗ, ചിത്രകൂടപർവ്വതത്തിനടുക്കെ ഭൂമിയുടെ കഴുത്തിലണിഞ്ഞ മുത്തുമാലപോലെ ശോഭിക്കുന്നു.
49. ഇതാ പർവ്വതത്തിനടുത്തു നന്നായി വളർന്ന തമാലവൃക്ഷം. ഇതിന്റെ മണമേറിയ തളിരെടുത്തിട്ടാണല്ലോ ഞാൻ നിനക്കു യവജനംപോലെ ഒട്ടു വെളുത്ത കവിൾത്തടത്തിൽ ശോഭിക്കുമാറു കർണ്ണാരണം ഉണ്ടാക്കിയത്.
50. ദ്രോഹിണ്യമെന്ന യേമില്ലാതെ അടക്കംവന്ന മൃഗപക്ഷികളോടും പുഷ്പിക്കാതെതന്നെ കാന്തുന്ന മരങ്ങളോടുംകൂടി അത്യന്തമായ പ്രഭാവത്തെ കാണിക്കുന്ന ഇത് അത്രമഹർഷി തപസ്സനുഷ്ഠിക്കുന്ന വനമാകുന്നു.
51. ഇവിടെ തപോധനന്മാരുടെ നിരാടുകളിക്കുവേണ്ടി (അത്രിപത്നിയായ) അനന്യയയാണത്രേ, സപ്തർഷിമാർ സ്വന്തം കൈകൊണ്ടു പൊന്താമരപ്പൂവുക്കുറുത്തതും ശിവന്റെ തിരുമുടിയലങ്കാരവുമായ ആകാശഗംഗയെ വരുത്തി പ്രവഹിപ്പിച്ചത്.
52. വിരംസനംപൂണ്ടു ധ്യാനത്തിലിരിക്കുന്ന മഹർഷിമാരുടെ ഈ വൃക്ഷങ്ങളും കററത്തു ഇളകാതെ നിന്നു യോഗം പരീശീലിക്കുന്നതുപോലെ ശോഭിക്കുന്നു.
53. നിന്നാൽ മുമ്പു പ്രാത്ഥിക്കപ്പെട്ട ശ്യാമമെന്നപേരായ ആ വടവൃക്ഷം, മുഖിലിതാ നോക്കു—പഴങ്ങൾ നിറഞ്ഞ ഈ വൃക്ഷം, പത്മരാഗമണികളോടികലർന്ന മരതകരത്നങ്ങൾ കൂട്ടിയിട്ടതുപോലെ ശോഭിക്കുന്നു.

- 54 കപലിൽ പ്രഭാലേപിഭിരിന്ദനീലൈർ-
 മൃകതമയീ യഷ്ടിരിവാന്വിലാ
 അന്യത്ര മാലാ സിതപങ്കജാനാ-
 മിന്ദീവരൈരുൽഖചിതാന്തരേവ
- 55 കപലിൽ വഗാനാം പ്രിയമാനസാനാം
 കാദംബസംസർഗ്ഗവതീവ പക്തിഃ
 അന്യത്ര കാളാഗൃഭത്തപത്രാ
 കേതീർഭൂപശ്ചന്ദനകല്പിതേവ
- 56 കപലിൽ പ്രഭാ ചാന്ദ്രമസീ തമോഭി-
 ശ്ഛായാനിലീനൈഃ ശബളീകൃതേവ
 അന്യത്ര ശുഭ്രാ ശരഭഭൂലേഖാ
 രന്ധ്രേഷ്വിവാലക്ഷ്യനഭഃപ്രഭേശാ
- 57 കപലിച്ച കൃഷ്ണോരഗഭൂഷണേവ
 സ്നേഹംഗരാഗാ തന്മരീശ്ചരസ്യ
 പശ്യന്വദ്യംഗീ! വിഭാതി ഗംഗാ
 ഭിന്നപ്രവാഹാ യമുനതരംഗൈഃ.
- 58 സമുദ്രപന്തേന്ദ്രജലസന്നിപാതേ
 പൂതാത്മനാമത്ര കിലാഭിഷേകാൽ
 തത്പാവബോധേന വിനാപി ഭൂയ-
 സ്സനത്യജാം നാസ്തി ശരീരബന്ധഃ.
- 59 പൂർവ്വനിഷാഭാധിപതേരിഭം ത-
 ദ്യസ്ഥിൻ മയാ മെൽചിമണിം വിഹായ
 ജടാസു ബലാസ്വരഭൽ സമന്ത്രഃ
 'കൈകേയി! കാമാഃ ഫലിതാസ്സവേ'തി.
- 60 പയോധരൈഃ പുണ്യജനാംഗനാനാം
 നിവ്വിഷ്ടഹേമാംബുജരേണ യസ്യഃ
 ബ്രാഹ്മം സർവ്വം കാരണമാപ്തവാചോ
 ബുദ്ധേരിവാവ്യക്തമുദാഹരന്തി.
- 61 ജലാനി യാ തീരനിഖാതയുപാ
 വഹത്യയോധ്യമന രാജധാനീം
 തുരംഗമേധാവളമാവതീണ്ണ-
 രിക്ഷപാകഭിഃ പുണ്യതരീകൃതാനി.
- 62 യാം സൈകതോത്സംഗസുഖോചിതാനാം
 പ്രാഞ്ച്യഃ പയോഭിഃ പരിവർദ്ധിതാനാം
 സാമാന്യധാത്രീമിവ മാനസം മേ
 സംഭാവയത്യുത്തരകോസലാനാം.
- 63 സേയം മദീയാ ജനനീവ തേന
 മാനേന രാജ്ഞാ സരയൂർവീയുക്താ
 ഭൂരേ വസന്തം ശിശിരാനിലൈർമാ-
 തരംഗഹസ്തൈരുപഗൃഹതീവ.

54. ഒരു സ്ഥലത്തു മിന്നിത്തിളങ്ങുന്ന ഇന്ദ്രനീലക്കല്പം ഇടകലർത്തി കോൽ മുത്തുമാലയിഴപോലെയും മറ്റൊരിടത്തും ഇടയ്ക്കു കരിന്തുവളപ്പു തൊടുത്തിട്ടുള്ള വെള്ളത്താമരപ്പൂമാലപോലെയും.
55. ഒരിടത്തു കാരണങ്ങളിടപേർന്ന അയന്നുളളുടെ നിരൂപാലെയും വേറൊരിടത്തു ഭൂമിയ്ക്കു കാരകിൽകൊണ്ടു പൊട്ടുതൊട്ട ചന്ദനംകൊണ്ടുള്ള വരക്കുറിപോലെയും.
56. ഒരിടത്തു തണൽ പററി നില്ക്കുന്ന ഇരുളുകളിടകലർന്ന പുനിലാ വൃപോലെയും മറ്റൊരിടത്തു വിടവുകളിലൂടെ ആകാശം കാണാവുന്ന വെളുത്ത ശരൽക്കാലമോലം പോലെയും.
57. ഒരിടത്തു കൃഷ്ണസർപ്പങ്ങളെയണിഞ്ഞതും ദേവനും പുശിയത്തുമായ പരമേശ്വരന്റെ ശരീരംപോലെയും യമനയുടെ നരംഗങ്ങളാടിടകലർന്ന പ്രവാഹത്തോടുകൂടിയ ഗംഗ ശോഭിക്കുന്നു. സുന്ദരി! നോക്കൂ.
58. സമുദ്രപതിമാരുടെ ഈ സംഗമസ്ഥാനത്തു സ്നാനംചെയ്ത് ആത്മ ശുദ്ധിനേടി ദേഹത്യാഗം ചെയ്തുവെച്ച് തത്ത്വജ്ഞാനം കൂടാതെയും വീണ്ടും ശരീരബന്ധം ഇല്ലാതെയായെന്നതാണ്.
59. ഇത് നിഷാദരാജാവിന്റെ (മുഹന്റെ) ആ നഗരമാണ്; ഇവിടെ വെച്ചു ഞാൻ ശിരോരത്നം ഉപേക്ഷിച്ചു ജടകം ബന്ധിച്ചപ്പോഴാണ്ല്ലോ സുമാത്രൻ 'കൈകേയി! നിന്റെ അഭിലാഷമെല്ലാം സാധിച്ചു' എന്നു പറഞ്ഞു പൊട്ടിക്കരഞ്ഞത്.
60. ബുദ്ധിക്കു മൂലപ്രകൃതിയെന്നപോലെ യാതൊന്നിനും, യക്ഷസ്രീകളുടെ സ്നേഹങ്ങളിൽ അണിയുന്ന പൊൻതാമരപ്പൊടിയോടുകൂടിയ മാനസസരസ്സാണ് കാരണമെന്നു പ്രാമാണികന്മാർ പറയുന്നുവോ.
61. കരയ്ക്കു യുവജനം നാട്ടിയിട്ടുള്ള യാതൊന്നാണോ അശ്വമേധങ്ങളുടെ അവട്ടമസ്സാനത്തിനിറങ്ങിയ ഇക്ഷ്വാകരാജാക്കന്മാരാൽ വളരെയധികം ശുദ്ധമാക്കിത്തീർത്തിട്ടുള്ള ജലങ്ങളെ അയോധ്യരാജധാനിയ്ക്കുനീക്കെ പ്രവഹിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നത്.
62. യാതൊന്നിനെയാണോ മണൽത്തിട്ടാകുന്ന മടിയിൽ സുഖമായിരുന്നു ശീലിച്ചിട്ടുള്ളവയും സമൃദ്ധമായ പയസ്സുകൊണ്ടു വളർത്തപ്പെട്ടുപോന്ന വയുമായ ഉത്തരകോസലദേശങ്ങളുടെ വളർത്തുമയെപ്പോലെ ഏന്റെ മനസ്സ് ആദരിക്കുന്നത്.
63. ആ സരയ്ക്കുനദിയിതാ, മാന്യനായ ആ രാജാവിനോടു വേർപ്പെട്ട ഏന്റെ ജനനിയെന്നപോലെ അകലെ ഇരിക്കുന്ന ഏനെ കളിർകാരോടു കൂടിയ തിരമാലകളാകുന്ന കൈകളെക്കൊണ്ടു ആലിംഗനംചെയ്യുന്നതു പോലെ തോന്നുന്നു.

- 64 വിരക്തസന്ധ്യാകപിശം പുരസ്താ-
ദ്യതോ രജഃ പാർത്ഥിവമുജ്ജിഹ്വീതേ
ശങ്കേ ഹന്തമൽകമിതപ്രവൃത്തിഃ
പ്രത്യുൽഗതോ മാം ഭരതഃ സസൈന്യഃ.
- 65 അദ്ധോ ശ്രീയം പാലിതസംഗരായ
പ്രത്യർപ്പയിഷ്യത്യനഘാം സ സാധുഃ
ഹതപാ നിവൃത്തായ മൃഗേ ഖരാഭീൻ
സംരക്ഷിതാം തപാമിവ ലക്ഷ്മണോ മേ.
- 66 അസൗ പുരസ്കൃത്യ ഗുരും പദാതിഃ
പശ്ചാദവസ്ഥാപിതവാഹിനീകഃ
വൃദ്ധൈരമാത്യേഃ സഹ ചീരവാസാ
മാമർഘ്യപാണിർഭരതോദ്യുപൈതി.
- 67 പിത്രോ വിസൃഷ്ടാം മദപേക്ഷയാ യഃ
ശ്രീയം യുവാപ്യുകഗതാമഭോക്താ
ഇയന്തി വർഷാണി തയാ സഹോഗ്ര-
മദ്യേന്ത്യീവ വ്രതമാസിധാരം.
- 68 ഏതാവദക്തവതി ദാശരഥൌ തദീയാ-
മിച്ഛാം വിമാനമധിവേതയാ വിദിത്വാ
ജ്യോതിഷ്ഠപമാദവതന്താര സവിസ്ഥയാഭി-
രുചീക്ഷിതം പ്രകൃതിഭാർഭരതാനുഗാഭിഃ.
- 69 തസ്മാൽ പുരസ്സരവിഭീഷണഭംഗിതേന
സേവാവിചക്ഷണഹരീശ്വരഭത്തഹസ്തഃ
യാനാദവാതരദദ്രമഹിതലേന
മാദ്യേണ ഭംഗിരചിതസ്സദികേന രാമഃ.
- 70 ഇക്ഷ്വാകവംശഗുരവേ പ്രയതഃ പ്രണമ്യ
സദ്രാതരം ഭരതമർഘ്യപരിഗ്രഹാന്തേ
പര്യശ്രുതസ്വജത, മുഖ്നി ചോപജഘ്രൗ
തതഃക്ത്യപോഡപിത്രരാജ്യമഹാഭീഷേകേ.
- 71 ശുശ്രൂപവൃദ്ധിജനിതാനനവിക്രിയാംശ്ച
ഘൃക്ഷാൻ പ്രരോഹജടിലാനിവ മന്ത്രിവൃദ്ധാൻ
അന്വഗ്രഹീൽ പ്രണമതഃ ശുഭ്രേഷ്ടിപാതൈർ-
വാത്താനയോഗമധുരാക്ഷരയാ ച വാചാ.
- 72 “ഓജാതബന്ധുരയമുക്ഷഹരീശ്വരോ മേ
പൌലസ്ത്യ ഏഷ സമരേഷു പുരഃ പ്രഹർത്താ”
ഇത്യാദൃതേന കഥിതൌ രഘുനന്ദനേന
വൃൽക്തമ്യ ലക്ഷ്മണമുഖേ ഭരതോ വവന്ദേ.
- 73 സൌമിത്രണാ തദന സംസന്യജേ, സചൈന-
മുത്ഥാപ്യ നമ്രശിരസം ഭൃശമാലിലിംഗ
രൂഢേന്ദ്രജിതപ്രഹരണവ്രണകർശണ
കീശ്യന്നിവാസ്യ ഭജമധ്യമരസ്ഥലേന.

64. നല്ലപോലെ തുടങ്ങിയ സന്ധ്യപോലെ ചുറ്റും ഭൂമിയിലെ പൊടി മുഖിൽ ഉയർന്നുകാണുന്നതുകൊണ്ട്, ഹനുമാൻ പറഞ്ഞു വിചാരിച്ചതേതെന്ന് സൈന്യസമേതനായി എന്നെ എന്തിനേക്കാൻ വന്നിരിക്കുന്നു.
65. സാധുശീലനായ അയാൾ പ്രതിജ്ഞ പാലിച്ചു എന്നിട്ട്, യാതൊരു കോട്ടവും തട്ടാതെ കാത്തുപോന്ന രാജ്യശ്രീയെ, യുദ്ധത്തിൽ വരൻ മുതലായവരെ കൊന്നൊടുക്കി മടക്കിവന്നു എന്നിട്ട്, കാത്തുരക്ഷിക്കപ്പെട്ട നിന്നെ ലക്ഷ്മണൻ എന്നപോലെ തീർച്ചയായും മടക്കിക്കൊണ്ടു.
66. അതാ മരവുരി ധരിച്ച ഭരതൻ സൈന്യങ്ങളെ പിന്നിൽ നിർത്തി അർദ്ധ്യം കയ്യിലെടുത്തു കാൽനടയായി വൃദ്ധന്മാരായ മന്ത്രിമാരോടുകൂടി ഗുരുവായ വസിഷ്ഠനെ മുൻനടത്തി എന്നെ എന്തിനേല്ലുവാനായി വരുന്നു.
67. ഇയാൾ പിതാവിനാൽ നൽകപ്പെട്ട സ്വാധീനമായ രാജ്യശ്രീയെ യുവാവായിത്തന്നിട്ടും എന്നെ വിചാരിച്ചു അനുഭവിക്കാതെ ഇത്രയും വെറുപ്പോടെ ആ ശ്രീയോടുകൂടി കഠിനമായ അസിദ്ധാരാധന. പരിശീലിക്കുകയായിരുന്നുവോ എന്നു തോന്നും.
68. രാമൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞവസാനിപ്പിച്ചപ്പോൾ വിചാരിച്ചു അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനോരഥത്തെ സ്വന്തം അധിവേശത്താൽ മാറ്റുവാൻ കഴിയില്ലെന്നു തോന്നി. അനുഗമിച്ചുവന്ന ജനങ്ങളാൽ വിസ്മയത്തോടെ മുഖമുറപ്പിച്ച് നോക്കപ്പെട്ടുകൊണ്ട് ആകാശത്തുനിന്നു ഇറങ്ങിവന്നു.
69. ആ വിചാരത്തിൽനിന്നു രാമൻ, സേവചെയ്യുന്നതിൽ സമർത്ഥനായ വാനരരാജാവിന്റെ കൈ പിടിച്ചുകൊണ്ടു മുന്നിൽ നടക്കുന്ന വിഭീഷണൻ കാണിച്ചുകൊടുക്കുന്നതും ഭൂതലത്തോടടുത്തതും സഫലപ്പെടുത്തുകയും നിർമ്മിച്ചിട്ടുള്ളതുമായ മാർഗ്ഗത്തിൽക്കൂടി ഇറങ്ങി.
70. പരിശുദ്ധനായ അദ്ദേഹം ഇക്ഷ്വാകുവംശത്തിലെ ഗുരുവിനെ (വസിഷ്ഠനെ) വന്ദിച്ചിട്ട് അർദ്ധ്യം സ്വീകരിച്ചതിനുശേഷം അനുജനോടുകൂടി ഭരതനെ കണ്ണുനീർപൊഴിച്ചുകൊണ്ടു ആലിംഗനം ചെയ്തു. അദ്ദേഹത്തിലുള്ള ഭക്തികൊണ്ടു പിതാവിന്റെ രാജ്യത്തിലെ മഹത്തായ അഭിഷേകം ഉപേക്ഷിച്ച മുഖാവതിൽ മുകൾകയ്യും ചെയ്തു.
71. വേരുകൾകൊണ്ടു ചീടക്കെട്ടിയ അത്തിമരങ്ങളെപ്പോലെ താടിവളർന്ന മുഖത്തിന്റെ മറയ മാറിയിട്ടുള്ള, നമസ്കരിക്കുന്ന മന്ത്രിവൃദ്ധന്മാരെ തെളിഞ്ഞു നോട്ടംകൊണ്ടു കൾലം അന്വേഷിച്ചുകൊണ്ടുള്ള മധുരാക്ഷരമായ വാക്കുകൊണ്ടു അനുഗ്രഹിച്ചു.
72. "ഇദ്ദേഹം എന്റെ ആപൽബന്ധുവായ പ്രിയവാന്മാരാവാം", ഇദ്ദേഹം യുദ്ധങ്ങളിൽ മുൻനിരയിൽനിന്നു പൊരുതിയ പുലസ്ത്യപുത്രനാണ്" എന്നു ബഹുമാനത്തോടെ രാമൻ പറഞ്ഞുകൊടുത്ത ആ രണ്ടുപേരെ ഭരതൻ ലക്ഷ്മണനെക്കണ്ടെന്നുചെന്നു വന്ദിച്ചു.
73. പിന്നീട് ലക്ഷ്മണന്റെ അടുത്തുചെന്നു. അദ്ദേഹവും ശിരസ്സുകുനിച്ചു വണങ്ങിയ ഇദ്ദേഹത്തെ എഴുന്നേല്പിച്ചു, മേലനാഭന്റെ ആയുധങ്ങൾകൊണ്ടുണ്ടായ മുറിവുകൊണ്ടു കടുത്ത തന്റെ മാറിടംകൊണ്ടു ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ നെഞ്ചിനെ തെരയ്ക്കുന്നുവോ എന്നു തോന്നുംവണ്ണം മുറുകെ പിടഞ്ഞു.

- 74 രാമാജയം ഹരിചമുപതയസ്തദാനീം
കൃതാ മനുഷ്യവപുരാന്തഹർഗ്ഗജേന്ദ്രാൻ
തേഷു ക്ഷരത്സു ബഹുധാ മദവാരിധാരാഃ
ശൈലാധിരോഹണസുഖാന്യുപലേഭിരേ തേ.
- 75 സാന്ദ്രവഃ പ്രഭുരപി ക്ഷണദാചരാണാം
ഭേജേ രഥാൻ ദശരഥപ്രവോനശിഷുഃ
മായാവികല്പരചിതൈരപി യേ തഭീയൈർ-
ന സ്യന്ദന്നൈസ്തുലിതകൃത്രിമഭക്തിശോഭാഃ.
- 76 ഭൂയസ്തതോ രഘുപതിർവിലസൽപതാക-
മധ്യാസ്ത കാമഗതി സാവരജോ വിമാനം
ഭോഷാതനം ബുധബുഹസ്പതിയോഗദൃശ്യ-
സ്താരാപതിസ്തരളവിദ്യഭിവാഭ്രവുന്ദം.
- 77 തത്രേശ്വരേണ ജഗതാം പ്രളയാദിവോച്ഛീം
വർഷാത്യയേന രചമഭ്രൂലനാദിവേന്ദ്രാഃ
രാമേണ മൈമിലസുതാം ദശകണ്ഠകുച്ഛ്യാ-
ദഭ്യദ്ധ്യതാം യുതിമതീം ഭരതോ വവന്ദേ.
- 78 ലങ്കേശ്വരപ്രണതിഭംഗദണ്ഡപ്രതം ത-
ദ്വന്ദ്യം യുഗം ചരണയോജ്ജനകാത്മജായാഃ
ജ്യേഷ്ഠാനുവൃത്തിജടിലം ച ശിരോഽസ്യ സാധോ-
രന്യോന്യപാവനമഭ്രുദയം സമേത്യ.
- 79 ക്രോശാർദ്ധം പ്രകൃതിപുരസ്സരേണ ഗതാ
കാകൽസ്ഥഃ സ്തിമിതജവേന പുഷ്പഭക്തേണ
ശത്രുഹ്ലപ്രതിവിഹിതോപകാരമായ്ഃ
സാകേതോപവനമുദാരമധുവാസ.

ഇതി ത്രയോദശഃ സ്കന്ധഃ

ചതുർദ്ദശഃ സ്കന്ധഃ

- 1 ഭൂതഃ പ്രണാശാദഥ ശോചനീയം
ദശാന്തരം തത്ര സമം പ്രപന്നേ
അപശ്യതാം ദാശരഥീ ജനന്ത്യേ
ഹേദാദിവോപാപ്ലതരോർവ്രതത്യേ.
- 2 ഉദാവോഭ്യോം പ്രണന്തേ ഹതാരീ
യഥാക്രമം വിക്രമശോഭിനേ തേ
വിസ്പഷ്ടമസ്രാന്ധതയാ ന ദൃഷ്യേത.
ജ്ഞാതേ സുതസ്പഷ്ടസുഖോപലംഭേൽ.

74. ആ സമയത്തു വാനരസേനാധിപതികൾ രാമന്റെ ആജ്ഞയനുസരിച്ചു മനുഷ്യാകൃതി ധരിച്ചു കൊമ്പനകളുടെ പുറത്തുകയറി; പല വഴിയിൽ മനേർ പൊഴിക്കുന്ന അവയുടെമേൽ ഇരുന്നപ്പോൾ അവർ, പച്ചതണിന്റെ മുകളിൽ കയറിയിരുന്നാലത്തെ ആനന്ദം അനുഭവിച്ചു.
75. രക്ഷസന്മാരുടെ രാജാവും ദാശരഥിയുടെ കല്പനപ്രകാരം പരിവാരങ്ങളോടുകൂടി രഥങ്ങളിൽ കയറി; ആ രഥങ്ങൾ, മായാവിശേഷങ്ങൾ കൊണ്ടു നിർമ്മിച്ച അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേതൃകളോടുപോലും കിടപിടിക്കുന്ന കൈവേലകൾകൊണ്ടു് അഴകുള്ളവയായിരുന്നു.
76. പിന്നീടു വീണ്ടും രാമൻ സഹോദരന്മാരോടുകൂടി കൊടിക്കൂറ്റം പറക്കുന്നതും മന്ദഗതിയുമായ വിമാനത്തിൽ, ചന്ദ്രൻ ബുധനോടും ബുധനസ്ഥതിയോടും ചേർന്നതിനാൽ ദർശനീയനായിട്ട് മിന്നലുള്ള, രാത്രിയിലെ കാർമ്മോലത്തിലെമ്പനപോലെ കയറിയിരുന്നു.
77. ആ വിമാനത്തിൽ, ജഗദീശ്വരനാൽ പ്രളയസമുദ്രത്തിൽനിന്നു ഉദ്ധരിക്കപ്പെട്ട ഭൂമിയെ എന്നപോലെയും ശരട്ടുവിനാൽ മഴക്കാറിൽനിന്നു വീണ്ടെടുക്കപ്പെട്ട പുനിലാവിനെ എന്നപോലെയും രാമനാൽ രാവണനിൽനിന്നു വീണ്ടെടുക്കപ്പെട്ട സന്തോഷവതിയായിരിക്കുന്ന സീതയെ രേതൽ വന്ദിച്ചു.
78. ലങ്കേശ്വരന്റെ പ്രണാമങ്ങളെ അവഗണിക്കുന്നതിൽ ദുഃഖപ്രതാപമെന്നു കരുതി, പുഷ്പമായ ജാനകിയുടെ ആ കഴലിണയും ജ്യേഷ്ഠനെ അനുസരിച്ചു ചിടുകെട്ടിയ ഈ സാധുവിന്റെ ശിരസ്സും—രണ്ടും—കൂടിചേർന്നു പരസ്പരം പവിത്രീകരിച്ചു.
79. ആരാധ്യനായ കാകൽസ്ഥൻ മുമ്പിൽ നടക്കുന്ന പെൺജനങ്ങളെ മറുവീ വേഗം കുറച്ചു പുഷ്പകവിമാനത്തിൽ ഒരു നാഴികയോളം യാത്ര ചെയ്തിട്ട് ശത്രുഘ്നൻ മുമ്പേ തയ്യാറാക്കിയ കൂടാരങ്ങളോടുകൂടിയ ഉൽകൃഷ്ടമായ സാങ്കേതത്തിലെ ഉദ്യാനത്തിൽ ചെന്നുചേർന്നു.

പതിമൂന്നാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

പതിനാലാം സർഗ്ഗം

1. പിന്നീടു് അവിടെ രാമലക്ഷ്മണന്മാർ, താങ്ങുവൃക്ഷം ചേർത്തിരിക്കപ്പെട്ടതിനാൽ രണ്ടു വള്ളികളെപ്പോലെ ഭർത്താവു മരിച്ചുപോയതിനാൽ ശോചനീയമായൊരു സ്ഥിതിയെ ഒപ്പം പ്രാപിച്ച അമ്മമാരെ ചെന്നു കണ്ടു.
2. ശത്രുക്കളെ നിഗ്രഹിച്ചു പരാക്രമത്താൽ ശോഭിക്കുന്നവരും ജ്യേഷ്ഠകൃമത്തിൽ വണങ്ങിയവരുമായ ആ രണ്ടുപേരെയും രണ്ടമ്മമാരും കണ്ണുനീർ വന്നു മുടുകയാൽ സ്പഷ്ടമായി കണ്ടില്ല. പുത്രസ്തർശത്തിന്റെ സുഖം ലഭിച്ചതുകൊണ്ടു മനസ്സിലാക്കി.

- 3 ആനന്ദജഃ ശോകജമശ്രു ബാഷ്പ-
സ്തയോരശീതം ശിശിരോ ബിഭേദ
ഗംഗാസരയോധർജ്ജലമുഷ്ണതപ്തം
ഹിമാദ്രിനിഷ്യന്ദ ഇവാവതീണ്ണഃ
- 4 തേ പുത്രയോർനൈര്യതശസ്രമാഗ്നാ-
നാർദ്രാനിവാംഗേ സഭയം സ്തപ്തശന്ത്യേ
അപീപിതം ക്ഷത്രകലാംഗനാനാം
ന വീരസുശബ്ദമകാമയേതാം.
- 5 "ക്ലേശാവഹാ ഭൂതരലക്ഷണാഹം
സീതേ"തി നാമ സ്വമുദീരയന്തീ
സ്വർഗ്ഗപ്രതിഷ്ഠസ്യ ഗുരോർമ്മഹിഷ്യാ-
വഭക്തിഭേദേന വധൂർവ്വവന്ദേ.
- 6 "ഉത്തീഷ്ഠ വത്സേ! നന്ദ സാന്നജോഽസൗ
വൃത്തേന ഭർത്താ ശുചിനാ തവൈവ
കൃപം മഹത്തിർണ്ണ ഇതി പ്രിയാർഹാം
താമുപതുസ്തേ പ്രിയമപ്യമിഥ്യം.
- 7 അഥാഭീഷേകം രഘുവംശകേതോഃ
പ്രാരബ്ധമാനന്ദജലൈർജ്ജനന്യോഃ
നീർവ്വർത്തയാമാസുരമാത്യവൃദ്ധാം
സ്തീർത്ഥാഹുതൈഃ കാഞ്ചനകംഭരോയൈഃ.
- 8 സരിത്സമുദ്രാൻ സരസീശ്ച ഗതവാ
രക്ഷഃകപീന്ദ്രൈരുപപാദിതാനി
തസ്യാപ്തന്മൂലംനി ജലാനി ജിഷ്ണോർ-
വിന്ധ്യസ്യ മേഘപ്രഭോ ഇവാപഃ.
- 9 തപസ്വിവേഷക്രിയയാപി താവ-
ദ്യഃ പ്രേക്ഷണീയഃ സുതരാം ബഭ്രുവ
രാജേന്ദ്രനേപഥ്യവിധാനശോഭാ
തസ്യോദിതാസീൽ പുനരക്തദോഷാ.
- 10 സ മൈലരക്ഷോഹരിഭിഃ സസൈന്യ-
സ്തൂര്യസ്വനാനന്ദിതപൈരവർഗ്ഗഃ
വീവേശ സൗയോൽഗതലാജവർഷാ-
മുത്തോരണാമനവരാജധാനീം.
- 11 സൌമിത്രിണാ സാവരജേന മന്ദ-
മാധുതവാലവ്യജനോ രഥസ്ഥഃ
ധൃതാതപത്രോ ഭരതേന സാക്ഷാ-
ദ്ദഹായസംഘാത ഇവ പ്രസിദ്ധഃ.
- 12 പ്രാസംഭോളാഗുരധുമരാജി-
സ്തസ്യാ? പുരോ വായുവശേന ഭിന്നാ
വനാനുവൃത്തേന രഘുത്തമേന
മുക്താ സ്വയം വേണിരിവാബഭാസേ.

3. അവരുടെ ശോകംകൊണ്ടുണ്ടായ ചുടകണ്ണിരിനെ സന്തോഷംകൊണ്ടു ഉപായ തണുത്ത കണ്ണനീർ, ഗംഗയിലും സരയുവിലും ഉഷ്ണമായിക്യം കൊണ്ടു കാഞ്ഞുകിടക്കുന്ന ജലത്തെ ഹിമവാനിൽനിന്നിറങ്ങിവന്ന ജല പ്രവാഹമെന്നപോലെ മാറ്റിക്കളഞ്ഞു.

4. ആ രണ്ടുപേരും, പുത്രന്മാരുടെ ദേഹത്തിൽ രാക്ഷസന്മാരുടെ ആയുധമേറുമായ മുറിപ്പാടുകളെ ഉണങ്ങിയിട്ടില്ലെന്നപോലെ സാവധാനം തലോടുമ്പോൾ ക്ഷത്രിയവംശത്തിൽ ജനിച്ച സ്രീകൾ കൊതിക്കുന്നതാണെങ്കിലും വീരമാതാവെന്ന പേരിനെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല.

5. "ഭർത്താവിനെ ക്ലേശിപ്പിച്ച ലക്ഷണംകെട്ട സീതയാണു് ഞാൻ—" എന്നിങ്ങനെ തന്റെ പേർ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു പുത്രഭായ്യയായ സീത സ്വർഗ്ഗസ്ഥനായ ശ്വശൂരന്റെ പത്നിമാരെ ഭക്തിഭേദംകൂടാതെ വന്ദിച്ചു.

6. "വത്സല! ഏഴുനേലു് കൂടി, നിന്റെ ഈ ഭർത്താവു സഹോദരന്മാരോടൊപ്പം, നിന്റെ പരിശുദ്ധമായ പാതിപ്രത്യംകൊണ്ടുതന്നെയാണല്ലോ മഹത്തായ ആപത്തിനെ തരണംചെയ്തതു്" എന്നു പറഞ്ഞു് അവർ പ്രിയവാക്കു പറയേണ്ട അവളോടു് പ്രിയമെങ്കിലും വാസ്തവം പറഞ്ഞു.

7. പിന്നീടു് അമ്മമാരുടെ സന്തോഷശ്രോത്രങ്ങളെകൊണ്ടാരംഭിച്ച രാഘു കലശ്രേഷ്ഠന്റെ പട്ടാഭിഷേകം, വൃദ്ധരായ സചിവന്മാർ പുണ്യതീർത്ഥങ്ങളിൽനിന്നു കൊണ്ടുവന്ന, സ്വർണ്ണക്കുടങ്ങളിലെ ജലങ്ങളെക്കൊണ്ടു നിറുപ്പിച്ചു.

8. പഴകളിലും സമുദ്രങ്ങളിലും സരസ്സുകളിലും ചെന്ന രാക്ഷസന്മാരും വാനരമുഖ്യന്മാരും കൊണ്ടുവന്ന ജലങ്ങൾ ജയശാലിയായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിരസ്സിൽ, മോലങ്ങളിൽനിന്നു പെയ്യുന്ന ജലം വിന്ധുപവ്വതത്തിന്റെ മുകളിലെന്നപോലെ പതിച്ചു.

9. അന്നുവരെ താപസന്മാരുടെ വേഷംകൊണ്ടുപോലും ഏറ്റവും ദർശനീയനായിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിനു രാജപദവിയ്ക്കുതക്ക വേഷമണിഞ്ഞപ്പോഴുണ്ടായ ഭംഗി ഇരട്ടി വർദ്ധിച്ചു.

10. അദ്ദേഹം, കലാമാതൃന്മാർ, രാക്ഷസന്മാർ, വാനരന്മാർ എന്നിവരോടും സൈന്യങ്ങളോടുംകൂടി പെരുമ്പറയൊലികൊണ്ടു ജനക്കൂട്ടത്തെ ആറ്റാദിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു സൌധങ്ങളിൽനിന്നും പുഷ്പം വർഷിക്കുന്നതും ഉത്തംഗങ്ങളായ കമാനങ്ങളോടു കൂടിയതുമായ രാഘവംശരാജധാനിയിലേയ്ക്കു പ്രവേശിച്ചു.

11. രഥത്തിലിരുന്നു സുമിത്രാപുത്രന്മാരായ അനുജന്മാർ സാവധാനം വെൺചാമരം വീശിയും ഭരതൻ വെൺകൊറ്റക്കുടി പിടിച്ചും രൂപമെടുത്തുവന്ന പ്രസിദ്ധമായ സാമാദി നാലുപായങ്ങളുടെ സമ്മേളനമാണെന്നു തോന്നുംപോലെയാണു് രാജധാനിയിലേയ്ക്കു പ്രവേശിച്ചതു്.

12. മാളികകളിൽനിന്നുയരുന്ന കാരകിൽപ്പുകച്ചുതളുകൾ കാരറ്റുട്ടി പറന്നിട്ടു്, വനവാസം കഴിഞ്ഞു തിരിച്ചുവന്ന രാഘുശ്രേഷ്ഠൻ താൻതന്നെ അഴിച്ചു വേർപെടുത്തു, ആ പുരിയുടെ വേണി എന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.

- 13 ശ്വശ്രുജനാനന്ദിതചാരവേഷാം
കണ്ണീരഥസ്ഥാം രഘുവീരപത്നീം
പ്രാസാദവാതായനദൃശ്യബന്ധൈഃ
സാകേതനാര്യോഽഞ്ജലിഭിഃ പ്രണേമുഃ.
- 14 സ്ഫുരൽപ്രഭോമണ്ഡലമാനസ്യം
സാ ബിഭ്രതീ ശാശ്വതമംഗരാഗം
രരാജ ശുഭേതി പുനഃ സ്വപുര്യേ
സന്ദർശിതം വഹ്നിഗതേവ ഭ്രന്തം.
- 15 വേശ്മാനി രാമഃ പരിബഹ്വന്തി
വിശ്രാഞ്യ സൌഹൃദനിധിഃ സുഹൃദ്യുഃ
ബാഷ്പപായമാണോ ബലിമന്നികേത-
മാലേഖ്യശേഷസ്യ പിതൂർവിവേശ.
- 16 കൃതാജലിസ്സത്ര 'യദംബ! സത്യാ-
ന്നാഭൃശ്യത സ്വർഗ്ഗഫലാൽ ഗുരുർന്നഃ
തച്ചിന്ത്യമാനം സുകൃതം തവേ 'തി
ജഹാര ലജ്ജാം ഭരതസ്യ മാതൃഃ.
- 17 തഥൈവ സുഗ്രീവവിഭീഷണാഭീ-
നപാചരൽ കൃത്രിമസംവിധാഭിഃ
സങ്കല്പമാത്രോദിതസിദ്ധയന്യേ
ക്രാന്താ യഥാ ചേതസി വിസ്മയേന.
- 18 സഭാജനായോപഗതാൻ സ ദിവ്യാൻ
മുനീൻ പുരസ്കൃത്യ ഹതസ്യ ശരോഃ
ശുശ്രാവ തേഭ്യഃ പ്രവോദി വൃത്തം
സ്വവിക്രമേ ഗൌരവമാധാനം.
- 19 പ്രതിപ്രയാതേഷു തപോധനേഷു
സുഖാദവിജ്ഞാതഗതാഭ്യാമാസാൻ
സീതാസ്വഹസ്തോപഹൃതാഗ്ര്യപൂജാൻ
രക്ഷഃകപീന്ദ്രാൻ വിസസർജ്ജ രാമഃ.
- 20 തച്ചാത്മചിന്താസുലഭം വിമാനം
ഏതം സുരാരേഃ സഹ ജീവിതേന
കൈലാസനാഥോദഗഹനായ ഭൂയഃ
പുഷ്പം ദിവഃ പുഷ്പകമന്വഥംസ്ത.
- 21 പിതൂർന്നിദേശാദനവാസമേവം
നിസ്തീര്യ രാമഃ പ്രതിപന്നരാജ്യഃ
ധർമ്മാത്മകാമേഷു സമാം പ്രപേദേ
തഥാ യഥൈവവരജേഷു വൃത്തിഃ.
- 22 സർപ്പാസു മാതൃഷ്യാപി വത്സലത്വാൽ
സ നിർദ്വിശേഷപ്രതിപത്തിരാസീൽ
ഷഡാനനാപീതപയോധരാസു
നേതാ ചമുനാമിവ കൃത്തികാസു.

13. ശാശ്വതജനങ്ങളാൽ മനോഹരമായി അലങ്കരിയ്ക്കപ്പെട്ട കണ്ണീരമത്തിൽ ഇരുന്നതല്ലുന്ന രാജ്യവീരപതിയെ അയോദ്ധ്യയിലെ സ്രീകരമാളികുന്ദപുഷ്പകളിലൂടെ നോക്കിക്കണ്ടോ? അഞ്ചലിംഗം ചെയ്തു വന്ദിച്ചു.
14. അനസൂയ കൊടുത്തതും സ്തംഭൂരികുന്ന പ്രഭാമണ്ഡലത്തോടുകൂടിയതും ഒരിക്കലും മായാത്തതുമായ അംഗരാഗം ധരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന അവരഭർത്താവിനാൽ സ്വന്തം പട്ടണത്തിന്നു പരിശുദ്ധയാണെന്നു കാട്ടിക്കൊടുപ്പാൻ വീണ്ടും അഗ്നിയിൽ പ്രവേശിപ്പിയ്ക്കപ്പെട്ടാലത്തെപ്പോലെ പ്രശോഭിച്ചു.
15. സൌഹാർദ്ദനിധിയായ രാമൻ സുഹൃത്തുക്കൾക്കു വേണ്ടതെല്ലാം ഒരുക്കിയിട്ടുള്ള ഗൃഹങ്ങൾ കൊടുത്തിട്ട്, ചിത്രംമാത്രം അവശേഷിച്ച പിതാവിന്റെ, പുജയുള്ള ഗൃഹത്തിലേക്കു കണ്ണീർ വാർത്തുകൊണ്ടു കടന്നുവെന്നു.
16. അവിടെച്ചെന്നു കൈകുപ്പിക്കൊണ്ടു “അമ്മേ! ഞങ്ങളുടെ പിതാവു” സ്വർഗ്ഗമാകുന്ന ഫലത്തോടുകൂടിയ സത്യത്തിൽനിന്നു തെറ്റിപ്പോകാത്തതു്, ചിന്തിച്ചുനോക്കിയാൽ അവിടുത്തെ സുകൃതംകൊണ്ടാണു്” എന്നു പറഞ്ഞു ഭരതമാതാവിന്റെ (കൈകേയിയുടെ) ലജ്ജയകറ്റി.
17. സുഗ്രീവൻ വിഭീഷ്ണൻ മുതലായവരെ, സങ്കല്പമാത്രംകൊണ്ടു കാര്യം സാധിക്കാൻ ശക്തിയുള്ള അവർക്കുപോലും വിസ്മയം തോന്നിക്കുവണ്ണം കരകൌശലംകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ ഏർപ്പാടുകളെക്കൊണ്ടു സൽക്കരിച്ചു.
18. അദ്ദേഹം, അഭിനന്ദിപ്പാൻ എത്തിച്ചേർന്ന അഗസ്ത്യൻ മുതലായ ദിവ്യമുനിമാരെ സൽക്കരിച്ചിട്ട് അവരിൽനിന്നു്, കൊല്ലപ്പെട്ട ശത്രുവിന്റെ, പിറുവി മുതൽക്കുള്ള, തന്റെ പരരക്തമന്തിന്നു മാറ്റു വദ്ധിപ്പിക്കുന്ന വൃത്താന്തം കേട്ടു.
19. മഹർഷിമാർ മടങ്ങിയതിനുശേഷം രാമൻ, സുഖംകൊണ്ടു് അറിയാതെ പകുതിമാസം കഴിഞ്ഞു്, രാക്ഷസവാനരശ്രോഷന്മാരെ, സീത സ്വന്തം കൈകൊണ്ടു നൽകിയ മുന്തിയ സമ്മാനങ്ങളായി തിരിച്ചയച്ചു.
20. രാക്ഷസരാജാവിന്റെ ജീവനോടൊപ്പം അപഹരിച്ചതും ആകാശത്തിന്റെ പൃഷ്ഠവും ആയ ആ പൃഷ്ഠപകവിമാനത്തിനു്, താൻ വിചാരിച്ചാൽ ഉടനെ എത്തിച്ചേരണമെന്ന വ്യവസ്ഥയോടുകൂടി, വീണ്ടും കബേരനെ വഹിക്കുവാൻ അനുമതി നൽകി.
21. ഇങ്ങനെ പിതാവിന്റെ കല്പനപ്രകാരം വനവാസം കഴിച്ചുകൂട്ടി രാജ്യം സ്വീകരിച്ച രാമൻ സഹോദരന്മാരിലെന്നപോലെ ധർമ്മാത്മകാമങ്ങളിൽ തുല്യനിലയോടെ പെരുമാറിപ്പോന്നു.
22. അദ്ദേഹം വാത്സല്യംമൂലം എല്ലാ അമ്മമാരോടും, സ്തംഭൂരി ആറു മുഖംകൊണ്ടും മൂല കൂടിച്ചിട്ടുള്ള (ആറു) കൃത്തികമാരോടെന്നപോലെ ഒരു ഭേദവും കൂടാതെ പെരുമാറിവന്നു.

- 23 തേനാത്മവാൻ ലോപേരാദ്യമേന
തേന ഏതാ വിഘ്നേനേം ക്രിയാവാൻ
തേനാസ ലോകഃ പിതൃമാൻ വിനേത്രാ
തേനൈവ ശോകാപനദേന പുത്രീ.
- 24 സ പൗരകായ്യാണി സമീക്ഷ്യ കാലേ
രേമേ വിദേഹാധിപതേർദ്ദമിത്രാ
ഉപസ്ഥിതശ്ചാരുവപുസ്തഭീയം
കൃതോപദോഗോത്സുകയേവ ലക്ഷ്മ്യം.
- 25 തയോര്യഥാപ്രാത്മിതമിന്ദ്രിയാത്മാ-
നാസേദഷോഃ സത്മസു ചിത്രവത്സു
പ്രാപ്താനി ദുഃഖാന്യപി ദണ്ഡകേഷു
സഞ്ചിന്ത്യമാനാനി സുഖാന്യഭൂവൻ.
- 26 അഥാധികസ്തിശ്ചവിലോചനേന
മുഖേന സീതാ ശരപാണ്ഡുരേണ
ആനന്ദയിത്രീ പരിണേതുരാസീ-
ദനക്ഷരവ്യഞ്ജിതദൈഹ്യദേന.
- 27 താമങ്കമാരോപ്യ കൃശാംഗയഷ്ടിം
വണ്ണാന്തരാക്രാന്തപയോധരാഗ്രാം
വിലജ്ജമാനാം രഹസി പ്രതീതഃ
പപ്രച്ഛ രാമാം രമണോഭിലാഷം.
- 28 സാ ദൃഷ്ടനീവാരബലീനി ഹിംസ്രൈഃ
സംബദ്ധവൈഖാനസകന്യകാനി
ഇയേഷ ഭൂയഃ കശവന്തി ഗന്തുഃ
ഭാഗിരഥീതീരതപോവനാനി.
- 29 തസ്യൈ പ്രതിശ്രുത്യ രഘുപ്രവീര-
സ്തദീപ്പിതം പാർശ്വാചരാനയാതഃ
ആലോകയിഷ്യൻ മുദിതാമയോദ്ധ്യം
പ്രാസാദമഭൂലിഹമാരുരോഹ.
- 30 ഋദ്ധാപണം രാജപഥം സ പശ്യൻ
വിഗാഹ്യമാനാം സരയുഃ ച നൈഭിഃ
വിലാസിഭിശ്ചാധ്യക്ഷിതാനി പൗരൈഃ
പുരോപകണ്ഠോപവനാനി രേമേ.
- 31 സ കിംവദന്തീം വദതാം പുരോഗ-
സ്വപൃത്തമുദിശ്യ വിശുദ്ധവൃത്തഃ
സ്തപ്താധിരാജോരുജ്ജ്വലസർപ്പം
പപ്രച്ഛ ഭദ്രം വിജിതാരിഭ്യഃ.
- 32 നിബ്ബന്ധപുഷ്പഃ സ ജഗാദ "സർവ്വം
സ്തുവന്തി പൗരാശ്ചരിതം ത്വദീയം
അന്യത്ര രക്ഷോഭവനോഷിതായാഃ
പരിഗ്രഹാന്നാനവദേവ! ദേവ്യഃ."

23. ലോകം, ലോഭത്തിന്റെ നേർക്കു തിരിഞ്ഞുനാക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തെ കൊണ്ടു ധനമുള്ളതായി, വിപ്ലവനേയും ഇല്ലാതാക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തെക്കൊണ്ടു ക്രിയയുള്ളതായി, വിനയമുളവാക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തെക്കൊണ്ടു പിതാവുളതായി, ശോകം തീർന്ന അദ്ദേഹത്തെക്കാണുന്നെ പുത്രനുള്ളതുമായി.
24. അദ്ദേഹം യഥാകാലം പൗരന്മാരുടെ കാര്യങ്ങൾ നോക്കിയതിനു ശേഷം മൈഥിലിയോടുകൂടി, മനോഹരമായ അവളുടെ രൂപം ധരിച്ച ഉപഭോഗത്തിൽ ഉത്സാഹം പുണ്ടുപന്ന രാജ്യലക്ഷ്യയോടുകൂടിയെന്നപോലെ രമിച്ചു.
25. പിത്രങ്ങളുള്ള ഗൃഹങ്ങളിൽ യഥേഷ്ടം ഇന്ദ്രിയസുഖങ്ങളെ അനുഭവിച്ചു കൊണ്ടിരുന്ന അവർക്കു ഭണ്ഡകാരണ്യത്തിൽ നേരിട്ട ദുഃഖങ്ങൾപോലും ആലോചിക്കുന്നോരും സുഖമയങ്ങളായിത്തീർന്നു.
26. അക്കാലത്തു സീത നല്ലപോലെ തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകളോടും ശാസ്തൃപ്പോലെ വിളർത്ത കവിരത്തങ്ങളോടുംകൂടി മൗനമായി ഗർഭത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്ന മുഖംകൊണ്ടു ഭർത്താവിനെ സന്തുഷ്ടനാക്കിത്തീർത്തു.
27. സന്തുഷ്ടനായ രമണൻ, ചടച്ച ശരീരവും നിറം മാറിവരുന്ന സ്തനാഗ്രങ്ങളുമായി നാണിച്ചനിൽക്കുന്ന ആ രമണിയെ രഹസ്യത്തിൽ മടിയിൽ പിടിച്ചിരുത്തി ഏന്താഗ്രഹിക്കുന്നു എന്നു ചോദിച്ചു.
28. അവൾ, ക്രൂരജന്തുക്കൾ വരിനെല്ലുകൊണ്ടുള്ള ബലി തിന്നുന്നതും തന്നോടു സ്ഥിരബന്ധമുള്ള തപസ്വികന്യകകൾ വസിക്കുന്നതും കശപ്പുല്പകളോടുകൂടിയതുമായ ഗംഗാനദീതീരത്തിലെ തപോവനങ്ങളിലേക്കു വീണ്ടും പോകുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചു.
29. രഘുകുലവീരൻ അവളോടു, ആ ആഗ്രഹം നിറവേറിത്തരാമെന്നു പറഞ്ഞിട്ട് പരിചാരകന്മാരാൽ പിൻതുടരപ്പെട്ടുകൊണ്ടു സന്തുഷ്ടമായ അയോധ്യയെ നോക്കിക്കാണുന്നതിനായി അംബരചുബിയായ മാളികയിലേക്കു കയറി.
30. അദ്ദേഹം നിറഞ്ഞ പാണ്ടികുശാലകളോടുകൂടിയ രാജവീഥിയേയും വഞ്ചികൾ നീങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന സരയുവിനേയും വിലാസവാന്മാരായ സ്രീപുരുഷന്മാർ വന്നിരിക്കുന്ന നഗരോദ്യാനങ്ങളേയും നോക്കിക്കൊണ്ടു നിർവൃതി പുണ്ടു.
31. വാഗ്മികളിൽ അഗ്രഗണ്യനും ശുദ്ധചരിതനും ആദിശേഷനു തുല്യമായ വലിയ കൈകളുള്ളവനും ശത്രുക്കളെ ജയിച്ചവനുമായ അദ്ദേഹം ഭദ്രനെന്ന ചാരനോടു തന്റെ പ്രവൃത്തികളെ ഉദ്ദേശിച്ച് ആളുകൾ എന്തു പറയുന്നു എന്നു ചോദിച്ചു.
32. നിർബ്ബന്ധിച്ചു ചോദിച്ചപ്പോൾ അവൻ പറഞ്ഞു, "പ്രഭോ! രാക്ഷസഗ്രഹത്തിൽ താമസിച്ച ദേവിയെ സ്വീകരിച്ചതൊഴികെ അവിടുത്തെ എല്ലാ പ്രവൃത്തികളേയും പൗരന്മാർ സ്തുതിക്കുന്നു.

- 33 കളത്രനിന്ദാഗുരണാ കിലൈവ-
മദ്യോഹതം കീർത്തിവിപത്നയേണ
അയോലനേനായ ഇവാഭിതപ്തം.
വൈഭേഹിബന്ധോർഹൃദയം വിഭഭ്രേ.
- 34 കിമാന്തനിർവാദകമാമുപേക്ഷേ
ജായാമദോഷാമൃത സന്ത്യജാമി?
ഇത്യേകപക്ഷാശ്രയവിക്രബത്വാ-
ദാസീൽ സ ദോളാചലചിത്തവൃത്തിഃ.
35 നിശ്ചിത ചാനന്യനിവൃത്തി വാച്യം
ത്യാഗേന പത്യാഃ പരിമാർഷ്ടമൈച്ഛൽ
ഭപി സ്വഭേഹാൽ, കിമതേന്ദ്രിയാത്മം-
ദ്യശോധനാനാം ഹി യശോ ഗരീയഃ.
- 36 സ സന്നിപാത്യാവരജാൻ ഹതൈജാ-
സ്തദിക്രിയാദർശനലുപ്ലഹ്യാൻ
കൌലീനമാത്മാശ്രയമാപചക്ഷേ
തേഭ്യഃ പുനശ്ചേദമവാച വാക്യം.
- 37 'രാജഷ്ട്രിംശസ്യ രവിപ്രസൂതേ-
രുപസ്ഥിതഃ പശ്യത കീദൃശോഽയം?
മത്തഃ സദാചാരശുചേഃ കളങ്കഃ
പയോദവാതാഭിവ ദർപ്പണസ്യ.
- 38 പൗരേഷു സോഫം ബഹുജീവേന്ത-
മപാം തരംഗേഷ്വിവ തൈലബിന്ദു
സോഡധു ന തൽപ്പുവമവണ്ണമീശ
ആളാനികം സ്ഥാണമിവ ദിപേന്ദ്രഃ.
- 39 തസ്യോപനോദായ ഫലപ്രവൃത്താ-
വുപസ്ഥിതായാമപി നിർവ്യപേക്ഷഃ
ത്യക്ഷാമി വൈഭേഹസുതാം, പുരസ്താൽ
സമുദ്രനേമി പിതൃരാജന്തയേവ.
- 40 അവൈമി ചൈനാമനലേതി; കിന്തു
ലോകാപവാദോ ബലവാൻ മതോ മേ;
ഹായാ ഹി ഭൂമേഃ ശശിനോ മലത്പേ-
നാരോപിതാ ശുദ്ധിമതഃ പ്രജാഭിഃ.
- 41 രക്ഷോവധാന്തോ ന ച മേ പ്രയാസോ
വൃത്ഥഃ, സ വൈരപ്രതിമോചനായ
അമഷ്ണഃ ശോണിതകാംക്ഷയാ കി.
പദാ സ്പൃശന്തം ദശതി ദിജിഹവഃ.
- 42 തദേഷ സർഗ്ഗഃ കരുണാർദ്രചിത്തൈർ-
ന മേ വേതഭിഃ പ്രതിഷേധനീയഃ.
യദ്യത്ഥിതാ നിർഹൃതവാച്യശല്യാൻ
പ്രാണാൻ മയം ധാരയിതും ചിരം വഃ."

33. ഇങ്ങിനെ പതിയുടെ നിന്ദകൊണ്ടു കഠിനമായ ദുഷ്പ്രേരൽ ആഞ്ഞടിക്കപ്പെട്ട വൈദ്യേഹിബന്ധുവിന്റെ എടയും, ഇരിമ്പുപറിക്കൊണ്ടിട്ടു പഴുത്ത ഇരുമ്പെന്നപോലെ ചതഞ്ഞു.
34. തന്നെക്കുറിച്ചു അപവാദം പറയുന്നതു കാര്യമാക്കാതിരിക്കണമോ അതോ നിർദ്ദോഷിയായ ഭാര്യയെ ഉപേക്ഷിക്കണമോ എന്നിങ്ങനെ ഒരു ഭാഗത്തു് ഉറച്ചുനില്പാൻ സാധിക്കാത്തതുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സു് ഉറഞ്ഞാലുപോലെ അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും ആടുകയായി.
35. ചീത്തപ്പേരു് ഇല്ലാതാക്കുവാൻ പോകു പോം പഴിയില്ലെന്നു തീർച്ചയായപ്പോൾ പത്നീപരിത്യാഗംകൊണ്ടു് അതു മാറ്റിച്ചുകളയുവാൻ അദ്ദേഹം ആശിച്ചു. യശസ്സു ധനമായിട്ടുള്ളവർക്കു സ്വന്തമാക്കത്തക്കൊട്ടും വലുതു് യശസ്സാണു്. ഇത്രയവിഷയത്തെക്കാളുമെന്നു പിന്നെ പറയേണ്ടതുണ്ടോ?
36. തേജസ്സു മങ്ങിയ അദ്ദേഹം അനുജന്മാരെ വിളിച്ചുകൂട്ടിയിട്ടു്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാവഭേദം കണ്ടു ഹർഷമിച്ഛാതായ അപരോട്ട തന്റെ പേരിലുണ്ടായ ദുഷ്കീർത്തിയെപ്പറ്റി അറിയിച്ചു. പിന്നെ ഈ വാക്കും പറഞ്ഞു.
37. “നോക്കുവിൻ. സൂര്യനിൽനിന്നുളവായ രാജവംശത്തിനു സദാചാരശുദ്ധനായ എന്നിൽനിന്നു്, കണ്ണാടിയ്ക്കു മുകളാറിൽനിന്നെന്നപോലെ വന്നുപേർന്ന ഈ കളങ്കം ഏതുവിധത്തിലുള്ളതാണു്?”
38. വെള്ളത്തിലെ തിരമാലകളിൽ എണ്ണത്തുള്ളിയെന്നപോലെ പെൺ ജനങ്ങൾക്കിടയിൽ വ്യാപിച്ചുവരുന്നതും ആദ്യത്തേതുമായ ഈ അപവാദത്തെ, ആനന്തലവൻ തള്ളുപുകറിയെ. എന്നപോലെ സഹിക്കുവാൻ ആ ഞാൻ അശക്തനാണു്.
39. അതിനെ ദൂരീകരിക്കുന്നതിനായി, സന്താനലാഭം അടുത്തിരിക്കുന്നവെങ്കിലും അതിനെപ്പറ്റി ചിന്തിക്കാതെ സീതയെ, മുമ്പു് അച്ഛന്റെ ആജ്ഞയാൽ ഭൂമിയെ എന്നപോലെ ഞാൻ ഉപേക്ഷിക്കാൻ ഭാവിക്കുന്നു.
40. ഇവൾ നിർദ്ദോഷയാണെന്നു എനിക്കറിവുള്ളതാണു്. എന്നാൽ ലോകരൂപവാദമാണു് വലുതെന്നു ഞാൻ കരുതുന്നു. ഭൂമിയുടെ നിഴലാണല്ലോ തെളിഞ്ഞ ചന്ദ്രനു കളങ്കമായി ജനങ്ങളാൽ ആരോപിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്.
41. രാക്ഷസനിഗ്രഹമടക്കമുണ്ടായ എന്റെ പ്രയത്നമാകട്ടെ നിഷ്പ്രയോജനമല്ല, അതു്, പകു പോക്കുവാൻ വേണ്ടിയായിരുന്നു; കോപിയായ സപ്തം, കാൽകൊണ്ടു ചവുട്ടിയവനെ കടിയുണന്നതു രക്തം കൊതിച്ചിട്ടാണോ?
42. അതിനാൽ അപവാദമാകുന്ന ശല്യം പഠിച്ചുകളഞ്ഞു എന്നെന്നൊണ്ടു് ഏറെനാൾ പ്രാണനെ ധരിപ്പിക്കണമെന്നു ആഗ്രഹമുണ്ടെങ്കിൽ എന്റെ ഈ തീരുമാനത്തിനു് കരുണാദ്രവ്യദയന്മാരായ നിങ്ങൾ എതിർ പറയരുതു്.”

- 43 ഇത്യുക്തവന്തം ജനകാത്മജായാം
നിതാന്തരൂക്ഷാഭിനിവേശമീശം
ന കശ്ചന ഭ്രാന്തേഷു തേഷു ശക്തോ
നിഷേധ്യമാസിദനമോദിതും വാ.
- 44 സ ലക്ഷ്മണം ലക്ഷ്മണപൂർവ്വജനോ
വിലോക്യ ലോകത്രയഗീതകീർത്തിഃ
സൗമ്യേതി ചാഭാഷ്യ യഥാത്മഭാഷീ
സ്ഥിതം നിദേശേ പൃഥ്വഗാദിദേശ.
- 45 പ്രജാവതീ ഭോഹദശംസിനീ തേ
തപോവനേഷു സ്തപ്തഹയാലുരേവ
സ തപഃ രഥീ തദ്യുപദേശനേയാം
പ്രപയ്യ വാല്യമീകിപദം ത്യജൈനാം.”
- 46 സ ശുശ്രുവാൻ മാതരി ഭാർഗ്ഗവേണ
പിതൃർന്നിയോഗാൽ പ്രഹൃതം ദിഷദ്വൽ
പ്രത്യഗ്രഹീദഗ്രജശാസനം ത-
ദാജ്ഞാ ഗുരൂണാം ഹൃവിചാരണീയാ.
- 47 അഥാനുകൂലശ്രവണപ്രതീതാ-
മരൂസ്തഭീര്യക്തധൂരം തുരംഗൈഃ
രഥം സമരൂപ്രതിപന്നരശ്മി-
മാരോപ്യ വൈഭോമസുതാം പ്രതസ്ഥേ.
- 48 സാ നീയമാനാ രചിരാൻ പ്രദേശാൻ
പ്രിയങ്കരോ മേ പ്രിയ ഇത്യനന്ദൽ
നാബുദ്ധ കല്പദ്രുമതാം വിഹായ
ജാതം തമാത്മന്യസിപത്രവൃക്ഷം.
- 49 ജഗുഹ തസ്യാഃ പഥി ലക്ഷ്മണോ യൽ
സവ്യേതരേണ സ്തപ്തരതാ തദക്ഷണാ
ആഖ്യാതമസ്യേ ഗുര ഭാവി ദുഃഖ-
മത്യന്തലുപ്ലപ്രിയദർശനേന.
- 50 സാ ദുർന്നിമിത്തോപഗതാദിഷാദാൽ
സദ്യഃ പഥിജാനമുഖാരവിന്ദാ
രാജ്ഞഃ ശിവം സാവർജസ്യ ഭൂയാ-
ദിത്യാശശംസേ കരണൈരബാഹൈഃ.
- 51 ഗുരോന്നിയോഗാദഗ്നിതാം വനാന്തേ
സാധവീം സമിത്രാതനയോ വിഹാസ്യൻ
അവാര്യാതേവോതമിതവീചിഹ്നൈസ്തർ
ജ്ജഹ്ണാർദ്ദഹിത്രാ സ്ഥിതയാ പുരസ്താൽ.
- 52 രഥാൽ സ യത്രാ നിഗൃഹിതവാഹാൽ
താം ഭ്രാന്തജായാം പുളിന്ദേവതായ്
ഗംഗാം നിഷാദാഹൃതനൈവിശേഷഃ
തതാര സന്ധാമിവ സത്യസന്ധഃ.

43. ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു ജാനകിയുടെ നേർക്കു ഏറ്റവും കഠിനമായി പ്രവർത്തിപ്പാൻ മുതിർന്നിരിക്കുന്ന ആ രാജാവിനെ തടയുവാനോ അനുമോദിക്കുവാനോ ആ സഹോദരന്മാരിൽ ഒരാളും ശക്തനായില്ല.
44. ത്രിലോകത്തിലും കീഴ്ത്തിക്കേട്ടവനും വാക്കുപാലിക്കുന്നവനുമായ ആ ലക്ഷ്മണാഗ്രജൻ ആജ്ഞാകാരിയായ ലക്ഷ്മണനെ നോക്കി "സൌമ്യ!" എന്നഭിസംബോധന ചെയ്തതിനുശേഷം പ്രത്യേകമായി ഇങ്ങനെ ആജ്ഞാപിച്ചു.
45. "ഗർഭാഭിലാഷം പറഞ്ഞ നിന്റെ ജ്യേഷ്ഠത്തി, തപോവനങ്ങളിൽ പോകാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നവരെന്നെയാണ്. അതിനാൽ നീ രഥത്തിൽ അതു കാരണമായിപ്പറഞ്ഞു വാല്യമീകിയുടെ സ്ഥലത്തുകൊണ്ടുചെന്നു അവളെ ഉപേക്ഷിക്കുക."
46. പരശുരാമൻ പിതാവിന്റെ കല്പനയാൽ അമ്മയുടെനേരെ ശത്രുവിന്റെ നേർക്കെന്നപോലെ ആയുധം പ്രയോഗിച്ചിട്ടുള്ളതിനെപ്പറ്റി കേട്ടിട്ടുള്ള അദ്ദേഹം ആ ജ്യേഷ്ഠന്റെ ആജ്ഞയെ സ്വീകരിച്ചു. ഗുരുജനങ്ങളുടെ ആജ്ഞയെപ്പറ്റി ചിന്തിക്കാൻ പാടില്ലല്ലോ.
47. പിന്നീട് അദ്ദേഹം തന്റെ ആഗ്രഹം സാധിപ്പിക്കുന്നതായിക്കേട്ടു സന്തോഷിച്ച ജാനകിയെ ഭയംഭ്രമമില്ലാത്ത കതിരുകളെ പൂട്ടി സമന്ത്രനാൽ തെളിക്കപ്പെട്ട രഥത്തിൽക്കയറ്റി പുറപ്പെട്ടു.
48. ആനന്ദം ഉളവാക്കുന്ന പ്രദേശങ്ങളിലേക്കു കൊണ്ടുപോകപ്പെടുന്ന അവൾ 'എന്റെ പ്രാണേശ്വരൻ പ്രിയം ചെയ്യുന്ന ആൾതന്നെ' എന്നാഹ്ലാദിച്ചു. അദ്ദേഹം കല്പവൃക്ഷസ്വഭാവം വെടിഞ്ഞു തന്റെ നേർക്കു കള്ളി മരമായിത്തീർന്നതു മനസ്സിലാക്കിയില്ല.
49. വഴിയിൽ ലക്ഷ്മണൻ അവളിൽനിന്നു യാതൊന്നു മറച്ചുവെച്ചുവോ, വരാനിരിക്കുന്ന ആ വലിയ ദുഃഖം, എന്നെന്നേക്കുമായി പ്രിയദർശനം നഷ്ടപ്പെട്ടു തുടിയുന്ന വലത്തേ കണ്ണിനാൽ ഇവളോടു പറയപ്പെട്ടു.
50. ദുർല്ലക്ഷണങ്ങൾ കണ്ടുണ്ടായ സങ്കടമൂലം പെട്ടെന്നു മ്ളാനമായ മുഖകമലത്തോടുകൂടിയ അവൾ 'സഹോദരന്മാരോടുകൂടിയ രാജാവിനു നന്മ വരണം' എന്നു അന്തഃകരണങ്ങളെക്കൊണ്ടു നേർന്നു.
51. ജ്യേഷ്ഠന്റെ ആജ്ഞയാൽ ആ സാധ്യവിയെ വനത്തിൽ കൊണ്ടുപോയി ഉപേക്ഷിക്കാൻപോകുന്ന ലക്ഷ്മണൻ, മുന്നിൽ നിൽക്കുന്ന ഗംഗാനദിയാൽ ഉയർന്ന തിരമാലകളാകുന്ന കൈകളെക്കൊണ്ടു തടയപ്പെട്ടുവോ എന്നു തോന്നി.
52. സത്യസന്ധനായ അദ്ദേഹം, സമന്ത്രൻ കതിരുകളെ നിർത്തിയ രഥത്തിൽനിന്നു ആ ജ്യേഷ്ഠപതിയെ മണൽത്തിട്ടിൽ ഇറക്കി മുക്കുവരെ കൊണ്ടു വിശേഷമായ തോണി കൊണ്ടുവരുവിച്ച്, പ്രതിജ്ഞയെ എന്നപോലെ ഗംഗാനദിയെ തരണം ചെയ്തു.

- 53 അഥ വ്യവസ്ഥാപിതവാക് കഥഞ്ചിത്
 സൌമിത്രിരന്തർഗ്ഗതബാഷ്പകണ്ഠഃ
 ഔൽപ്പാതികം മോഘ ഇവാശ്ശവഷം
 മഹീപതേഃ ശാസനമുജ്ജഗാര.
- 54 തതോഭീഷംഗാനിലവിപ്രവിദ്ധാ
 പ്രഭൃഗ്യമാനാരേണപ്രസൂനാ
 സ്വമുന്തിലാപ്രേകൃതിം ധരിത്രിം
 ലതേവ സീതാ സഹസാ ജഗാമ.
- 55 'ഇക്ഷ്വാകവംശപ്രഭവഃ കഥം ത്വാം
 ത്യജേദകസ്സാൽ പതിരാത്യവൃത്തഃ'
 ഇതി ക്ഷിതിഃ സംശയിതേവ തസ്യൈ
 ദദൌ പ്രവേശം ജനനീ ന താവൽ.
- 56 സാ ലുപ്തസംജ്ഞാ ന വിവേദ ദുഃഖം
 പ്രത്യാഗതാസുഃ സമതപ്യതാന്തഃ
 തസ്യാഃ സുമിത്രാത്മജയത്നലബ്ധോ
 മോഹാദഭൂൽ കഷ്ടതരഃ പ്രബോധഃ.
- 57 നചാവദൽ ഭൃന്തരവണ്ണമയ്യാ
 നിരാകരിഷ്ണോർവൃജിനാദന്തേപി
 ആത്മാനമേവ സ്ഥിരദുഃഖഭാജം
 പുനഃപുനർദ്വഷാകൃതിനം നിനിദ.
- 58 ആശ്വാസ്യ രാമാവരജഃ സതീം താ
 മാഖ്യാതവാല്പീകിനികേതമാർഗ്ഗഃ
 'നിഘ്നസ്യ മേ ഭർത്തൃനിദേശരൌക്ഷ്യം
 ദേവി! ക്ഷമസേ'തി ബഭ്രുവ നമ്രഃ.
- 59 സീതാ തമുത്ഥാപ്യ ജഗാദ വാക്യം
 'പ്രിതാസ്തി തേ സൌമ്യ! ചിരായ ജീവ
 വിധൌജസാ വിഷ്ണുരിവാഗ്രജേന
 ഭ്രാത്രാ യദിത്ഥം പരവാനസി ത്വം.
- 60 ശ്വശ്രുജനം സർവ്വമനക്രമേണ
 വിജ്ഞാപയ പ്രാപിതമൽപ്രണാമഃ
 'പ്രജാനിഷേകം മയി വർത്തമാനം
 സുനോരന്ധ്യായത ചേതസേ'തി
- 61 വാച്യസ്ത്വയാ മദചനാൽ സ രാജാ
 'വഹന്തേ വിശുദ്ധാമപി യൽ സമക്ഷം
 മാം ലോകവാദശ്രവണാഭാഹാസീഃ
 ശ്രുതസ്യ കിം തൽ സദൃശം കലസ്യ?
- 62 കല്യാണബലേരഥവാ തവായം
 ന കാമചാരോ മയി ശങ്കനീയഃ
 മമൈവ ജന്മാന്തരപാതകാനാം
 വിപാകവിഷ്ഠമുജ്ജ്വലപ്രസഹ്യഃ.

53. പിന്നീട് വാക്കുകളെ ആലോചിച്ചുതിരുമാനിച്ചു കണ്ണനിർ തൊണ്ടയിലൊതുക്കിയും ലക്ഷ്മണൻ രാജാവിന്റെ അരുളപ്പാടിനെ, മോലം കാലദോഷസൂചകമായി കല്പ വെക്കുന്നതുപോലെ എങ്ങനെയോ പുറത്താക്കി.

54. അപ്പോൾ അസഹ്യമായ അപമാനത്താൽ ആഹതയായ സീത, കൊടുങ്കാറ്റുതുട്ടി പൂഷ്പങ്ങൾ കൊഴിയുന്ന ലതയെപ്പോലെ ആരോളങ്ങളെ ഉതിർന്നുകൊണ്ടു ബോധമറ്റ താൻ ശരീരലാഭത്തിന് കാരണഭൂതയായ ഭൂമിയിൽ പെട്ടെന്നു വീണു.

55. ഇക്ഷ്വാകുലത്തിൽ ജനിച്ച, സദാചാരസ്ഥിതനായ ഭർത്താവ് എങ്ങനെ നിന്നെ കാരണമെന്നു ഉപേക്ഷിക്കും എന്നു ശങ്കിച്ചിട്ടെന്നവണ്ണം മാതാവായ ഭൂമിദേവി അപ്പോൾ അവൾക്കു തന്നിൽ പ്രവേശം നൽകിയില്ല.

56. അവൾ പ്രജ്ഞയറ്റ കിടക്കെ സങ്കടം അറിഞ്ഞില്ല, ജീവൻ വീണ്ടു കിട്ടിയപ്പോൾ ഉള്ളിൽ കാിനദുഃഖമുണ്ടായി. അവൾക്കു ലക്ഷ്മണന്റെ ശ്രമംകൊണ്ടു ബോധം വന്നപ്പോൾ അതു മോഹാലസ്യത്തേക്കാൾ ദുസ്സഹമായിത്തീർന്നു.

57. ആ പതിവ്രത, കുറ്റമറ്റ തന്നെ നിരാകരിച്ച ഭർത്താവിനെപ്പറ്റി ചിത്തയായ ഔഷ്ണരൂപോലും പറഞ്ഞില്ല. എന്നെന്നും ദുഃഖമനുഭവിച്ചുപോന്നു, പാപംചെയ്തു തന്നെത്തന്നെ വീണ്ടും വീണ്ടും നിന്ദിച്ചു.

58. രാമാനുജൻ ആ സാധുവിയെ സമാധാനിപ്പിച്ചു, വാലംമീകിയുടെ ആശ്രമത്തിലേക്കുള്ള വഴി പറഞ്ഞുകൊടുത്തിട്ട്, "ദേവി! പരതന്ത്രനായ ഞാൻ സ്വാമിയുടെ കല്പനയാൽ ചെയ്തു കടങ്കയ്യു ക്ഷമിക്കണമേ" എന്നു പറഞ്ഞു കാൽക്കൽ വീണു.

59. സീത അദ്ദേഹത്തെ എഴുന്നേൽപ്പിച്ചു പറഞ്ഞു: "സൌമ്യ! നിന്നിൽ എനിക്കു സന്തോഷമേ ഉള്ളൂ. ദീർഘായുഷ്‌മാനായിരിയ്ക്കൂ. നീ ജേഷ്ഠം സഹോദരനാൽ, വിഷ്ണു ഇന്ദ്രനാലെന്നപോലെ പരാധീനനാണല്ലോ.

60. അമ്മമാരെല്ലാവരെയും വഴിപോലെ എന്റെ വന്ദനമറിയിച്ചിട്ടു പറയു— "എന്നിലിരിക്കുന്ന പുത്രന്റെ സന്തതിബീജത്തെ മനസ്സിൽ ഓർക്കണമേ" എന്നു".

61. നീ ഞാൻ പറഞ്ഞതായിട്ടു ആ രാജാവിനോടു പറയണം. കൺമുഖിൽവെച്ചു അഗ്നിയിൽ പരിശുദ്ധയായിട്ടും എന്നെ ആളുകളുടെ വാക്കുകേട്ടു പരിത്യജിച്ചവല്ലോ. അതു് (അങ്ങയുടെ) അറിവിനോ വംശമഹത്വത്തിനോ യോജിച്ചതാണോ?

62. അഥവാ നന്മ മാത്രം ബുദ്ധിയിലുദിക്കുന്ന അങ്ങു എന്റെ നേരെ സ്വച്ഛന്ദമായി പ്രവർത്തിച്ചതാണെന്നു സംശയിച്ചുകൂടാ. ഞാൻതന്നെ ജന്മാന്തരങ്ങളിൽച്ചെയ്തു പാപങ്ങളുടെ ഫലങ്ങൾ മൂപ്പെത്തി ഭയങ്കരമായി പൊട്ടിത്തെറിച്ചതാണു്.

- 63 ഉപസ്ഥിതം പൂർണ്ണപാസ്യ ലക്ഷ്മീം
വനം മയാ സാദ്ധ്യമസി പ്രപന്നഃ
തായ്യാസ്യേം പ്രാപ്യ തയാതിരോഷാൽ
സോഽശാസ്തി ന തപഃഭവനേ വസന്തീ.
- 64 നിശാചരോപപ്ലുതഭർത്തൃകാണാം
തപസ്വിനീതാം ഭവതഃ പ്രസാദാൽ
ഭൂതാം ശരണ്യം, ശരണാർത്ഥമന്യം
കഥം പ്രപത്സ്യേ തപയി ദീപ്യമാനേ.
- 65 കിം വാ തവാത്യന്തവിയോഗമോഘേ
കുര്യാമുപേക്ഷാം ഹതജീവിത്വേസ്തിൻ
സ്യാദ്രക്ഷണീയം യദി മേ ന തേജ-
സ്സഭീയമന്തർഗ്ഗതമന്തരായഃ.
- 66 സാഹം തപഃ സൂര്യനിവിഷ്ടദൃഷ്ടി-
രൂഢം പ്രസൂതേശ്വരിതും യതിഷ്യേ
ഭൂയോ യഥാ മേ ജനനാന്തരേപി
തപമേവ ഭന്താ, ന ച വിപ്രയോഗഃ.
- 67 നൃപസ്യ വർണ്ണാശ്രമപാലനം യൽ
സ ഏവ ധർമ്മോ മന്തോ പ്രണീതഃ
നിർവാസിതാപ്യേവമതസ്ത്വയാഹം
തപസ്വിസാമാന്യമവേക്ഷണീയാ.
- 68 തഥേതി തസ്യാഃ പ്രതിഗൃഹ്യ വാചം
രാമാനജേ ദൃഷ്ടിപഥം വ്യതിതേ
സാ മുക്തകണ്ഠം വ്യസനാതിഭാര-
ചക്രൻ വിഗ്നാ കരരീവ ഭൂയഃ.
- 69 നൃത്യം മയൂരഃ കസുമാനി പൂക്ഷാ
ദർഭാനുപാത്താൻ വിജഹൂർഹരിണ്ഡുഃ
തസ്യാഃ പ്രപന്നേ സമദഃഖഭാവ-
മത്യർത്ഥമാസീദൃദിതം വന്ദ്യേപി.
- 70 താമദ്യേഗച്ഛദൃതിതാൻസാരീ
കവിഃ കശേധമാഹരണായ യാതഃ
നിഷാദവിഭാണാജദർശനോത്ഥഃ
ദ്യോകത്വമാപദ്യത യസ്യ ശോകഃ.
- 71 തമശ്രു നേത്രാവരണം പ്രമുജ്യ
സീതാ വിലാപാദിരതാ വവനേ
തസ്യേ മുനിർദ്ദൈവദലിംഗദർശീ
ദാശാൻ സുപുത്രാശിഷമിത്യവാച.
- 72 “ജാനേ വിസൃഷ്ടാം പ്രണിധാനതസ്ത്വാം
മിഥ്യാപവാദേക്ഷുഭിതേന ഭരിത്താ
തന്വാ വ്യഥിഷ്ടാ, വിഷയാന്തരസ്ഥം
പ്രാപ്താസി വൈഭേഹി! പിതൂർന്നികേതം..

63. മുഖ്യ സമീപത്തു വന്ന ലക്ഷ്മിയെ ഉപേക്ഷിച്ച് എങ്ങനെയോ ആ അഞ്ച് വനവാസത്തിനു വന്നു. അവൾക്കു ഇതു അങ്ങമിൽ സ്ഥിരപ്രതിഷ്ഠാ കിട്ടിയപ്പോൾ അതിയാരു റോഷംകൂലം ഞാൻ അങ്ങയുടെ ഭവനത്തിൽ താമസിക്കുന്നതു സഹിക്കവെച്ചെന്നായി.
64. രാക്ഷസന്മാരോൾ ഭേതാക്കന്മാർക്കു് ഉപദ്രവം പററിയ തപസ്വിനി മാർക്കു അങ്ങയുടെ പ്രസാദത്താൽ ശരണാർഹയായിത്തീർന്ന ഞാൻ അങ്ങ ജീവിച്ചിരിക്കെ ശരണാർഹിനിയായി എങ്ങിനെയാണു് മറ്റൊരുവനെ ആശ്രയിക്കുക?
65. അങ്ങിൽനിന്നു എന്തെങ്കിലും പരിഭവത്തുകൊണ്ടു പാഴായ ഈ നശിച്ച ജീവിതത്തിന്റെ പേരിൽ ഉപേക്ഷ കാണിക്കുമോ? എന്റെ വയറിൽ സംരക്ഷിക്കപ്പെടേണ്ടതായ അങ്ങയുടെ നേമസ്സു് (ഗർഭം) അതിനു വിപ്ലവമായിരുന്നില്ലെങ്കിൽ!
66. ആ ഞാൻ പ്രസവത്തിനുശേഷം, അടുത്ത ദിവസത്തിലും അങ്ങതന്നെ എന്നിങ്ങു ഭേതാവാവുകയും വേർപാടിപ്പാതിരിക്കുകയുംചെയ്യാനായി സൂര്യനിൽ ദൃഷ്ടിയുണി തപസ്സു ചെയ്യുവാൻ ശ്രമിക്കും.
67. വണ്ണാശ്രമപരിപാലനമണപ്പോ രാജാവിന്റെ ധർമ്മമായി മനുഷ്യയായിച്ചിട്ടുള്ളതു്, അതിനാൽ ഞാൻ, ഇങ്ങനെ പുനരുള്ളപ്പട്ടവളാണെങ്കിലും തപസ്വികളുടെ കൂട്ടത്തിൽ ഒത്തുനിയായിക്കൂടി അങ്ങയാൽ പരിപാലിക്കപ്പെടേണ്ടവളാണു്.
68. 'അങ്ങനെയാവട്ടെ' എന്നു അമ്പളുടെ വാക്കുകൾ സിറകിച്ചുകൊണ്ടു രാമാനുജൻ ദൃഷ്ടിയിൽ നിന്നു മറഞ്ഞപ്പോൾ ഭൗലാണ്ടു ഭൗലാൽപ്പിയെപ്പോലെ വ്യസനാധികൃത്താൽ അവൾ ഉച്ചത്തിൽ നിലവിളിച്ചു.
69. മയിലുകൾ നൃത്തം നിറുത്തി. വൃക്ഷങ്ങൾ പുഷ്പങ്ങൾ പൊഴിച്ചു. മാൻപേടുകൾ കടിച്ച ദർപ്പപ്പൂപ്പുകൾ ഉപേക്ഷിച്ചു. അവളോടുള്ള അനുകമ്പയാൽ ആ കാഴ്ചയെന്ന വല്ലാതെ കരഞ്ഞതുപോലെയാക്കി.
70. പേടന്റെ അമ്പോറു വീണ പക്ഷിയെ കണ്ടിട്ടു് യാതൊരാൾക്കുണ്ടായ ശോകം ശ്ലോകമായി പരിണമിച്ചപ്പോൾ ആ കവി (വാത്മികി) ദുർഭയും വിറകും ശേഖരിക്കുവാൻ പോയപ്പോൾ ആ കരച്ചിൽ കേട്ടു അവളുടെ അടുക്കൽ കതിപ്പെട്ടു.
71. സീത കരച്ചിൽ നിർത്തി, കാഴ്ചമറക്കുന്ന കണ്ണുനീർ തുടച്ചു് അടുക്കത്തെ വന്ദിച്ചു. മഹർഷി അവളിൽ ഗർഭലക്ഷണം കണ്ടിട്ടു് "സൽപുത്രനുണ്ടാകട്ടെ" എന്നു് അനുഗ്രഹിച്ചതിനുശേഷം ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു.
72. "മിഥ്യാപവാദം കേട്ടു ക്ഷോഭിച്ച ഭേതാവിനാൽ തൃളിക്കപ്പെട്ടവളാണു്" നീയെന്നു ഞാൻ സമാധികൊണ്ടാറില്ല; അതുകൊണ്ടു നീ ദുഃഖിക്കേണ്ട. അല്ലയോ വൈഭവേനി! മറ്റൊരു ദിക്കിൽ വസിക്കുന്ന പിതാവിന്റെ ഗൃഹത്തിലാണു് നീ ഏത്തിയിരിക്കുന്നതു്.

- 73 ഉൽഖാതലോകത്രയകണ്ടകേഴ്പി
സത്യപ്രതിജ്ഞാപ്യവികത്വമനേപി
ത്വം പ്രത്യക്ഷാൽ കലുഷപ്രവൃത്താ-
വസ്തേവ മന്യുർഭരതാഗ്രജേ മേ.
- 74 തവോരുകീർത്തിഃ ശ്വശൂരഃ സഖാ മേ
സതാം ഭവോച്ഛേദകരഃ പിതാ തേ
ധൂരി സ്ഥിതാ ത്വം പതിഭേവതാനാം
കിംതന്ന യേനാസി മമാനുകമ്പാ.
- 75 തപസ്വിസംസർഗ്ഗവിനീതസന്തേപ
തപോവനേ വീതയോ വസാസ്തിൻ
ഇതോ ഭവിഷ്യത്യനുലപ്രസുതേ-
രപത്യസംസ്കാരമയോ വിധിന്യേ.
- 76 അശ്വനൃതീരാം മുനിസന്നിവേശൈ-
സ്തമോപഹന്ത്രീം തമസാം വിഗാഹ്യ
തത്സകതോത്സംഗബലിക്രിയാഭിഃ
സമ്പത്സ്യതേ തേ മനസഃ പ്രസാദഃ.
- 77 പുഷ്പം ഫലം ചാർത്ഥമാഹരന്ത്യോ
ബീജം ച ബാലേയമകൃഷ്ണരോഹി
വിനോദയിഷ്യന്തി നവാഭീഷംഗാ-
മുദാരവാചോ മുനികന്യകാസ്തപാം.
- 78 പയോഘ്നൈരശ്രമബാലവൃക്ഷാൻ
സംവൽയന്തീ സ്വബലാനരൂപൈഃ
അസംശയം പ്രാക് തനയോപപത്തേഃ
സ്തനന്ധയപ്രീതിമവാപ്സ്യസി ത്വം.
- 74 അനുഗ്രഹപ്രത്യഭിനന്ദിനീം താം
വാല്പീകിരാദായ ദയാർദ്രചേതാഃ
സായം മൃഗാലയാസിതവേദിപാർശ്വം
സ്വമാശ്രമം ശാന്തമുഷിന്നിനായ.
- 80 താമർപ്പയാമാസ ച ശോകഭിനാം
തദാഗമപ്രീതിഷു താപസീഷു
നിവൃഷ്ടസാരാം പിതൃഭിർഹിമാംശോ-
ർന്ത്യാം കലാം ദൗ ഇവൈശ്വധീഷു.
- 81 താ ഇംഗദീന്യേഹകൃതപ്രദീപ-
മാസ്തീണ്ണമേധയാജിനതലമന്തഃ
തസ്യൈ സപര്യാനുപദം ഭിനാന്തേ
നിവാസഹേതോരുടജം വിതേരുഃ.
- 82 തത്രാഭിഷേകപ്രയതാ വസന്തീ
പ്രയുക്തപുജാ വിധിനാതിമിഭ്യഃ
വന്യേന സാ വല്ലഭിനീ ശരീരം
പത്യഃ പ്രജാസന്തതയേ ബഭാര.

73. മൂന്നുലോകത്തിനും കണ്ടുകനായിരുന്നവനെ ഉന്മൂലനം ചെയ്തവനാണെങ്കിലും സത്യപ്രതിജ്ഞനാണെങ്കിലും, ആത്മപ്രശംസചെയ്യാത്തവനാണെങ്കിലും നിന്റെ മേൽ അകാരണമായി കാലുഷ്യം കാണിച്ച രാമനിൽ ഏതിക്കു ദോഷംതന്നെ തോന്നുന്നു.
74. വലിയ യശസ്സുള്ള നിന്റെ ശ്വശുരൻ എന്റെ സ്നേഹിതനാണ്. നിന്റെ അച്ഛൻ സജ്ജനങ്ങളെ സംസാരദഃഖത്തിൽനിന്നും മോചിപ്പിക്കുന്നവനാണ്. നീ പതിവ്രതമാരിൽ അഗ്രഗണ്യനാണ്. നിന്നെ എന്റെ അനുകമ്പയ്ക്കു യോഗ്യയാക്കിത്തീർക്കുന്നതല്ലാതെ എന്തൊന്നുണ്ട്?
75. മഹർഷിമാരുടെ സഹവാസം നിമിത്തം ശാന്തശീലരായിത്തീർന്നിട്ടുള്ള മൃഗങ്ങളോടുകൂടിയ ഈ തപോവനത്തിൽ യേംകൂടാതെ നീ താമസിച്ചുകൊള്ളുക. സുഖപ്രസവത്തിനുശേഷം നിന്റെ സന്താനസംസ്കാരത്തിനുള്ള ക്രിയകൾ ഇവിടെ നടത്താം.
76. കരയ്ക്കു നിറയെ തപസ്വികളുടെ പണ്ണിശാലകളോടുകൂടിയതും ശോകത്തെ ഇല്ലാതാക്കുന്നതുമായ തമസാനദിയിൽ സ്നാനം ചെയ്ത് അതിന്റെ മണൽത്തിട്ടിൽ പുജകൾ ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന നിനക്കു മനസ്സിനു സമാധാനം കൈവന്നുകൊള്ളൂ.
77. അതാതു ഋതുക്കളിലുണ്ടാവുന്ന പുവും കായും കൃഷിചെയ്യാതെ വളരുന്ന ബലിധാന്യവും കൊണ്ടുവന്നു തന്നും നല്ല വാടകകൾ പറഞ്ഞും താപസകന്യകമാർ പുത്രതായി ആവത്തിൽപ്പെട്ട നിന്നെ സമാധാനിപ്പിക്കും.
78. തന്റെ ശക്തിക്കൊത്ത തണ്ണീർക്കടങ്ങളേന്തി ആശ്രമത്തിലെ തൈമരങ്ങളെ നനച്ചു വളർത്തിക്കൊണ്ടിരുന്നാൽ തീർച്ചയായും സന്താനലബ്ധിക്കു മുമ്പുതന്നെ നിനക്കു മുലകുടിയ്ക്കുന്ന കുഞ്ഞുങ്ങളോടുള്ള സ്നേഹം ഉളവാകും.''
79. ആശീർവാദത്തെ അഭിനന്ദനത്തോടെ സ്വീകരിച്ച അവളേയും കൂട്ടിയോർദ്ദ്രചിത്തനായ വാലംമീകിമഹർഷി സന്ധ്യയ്ക്കു വേദിക്കടുത്തു ചെന്നു കിടക്കുന്ന മാനുക്കളോടുകൂടിയ ശാന്തമായ തന്റെ ആശ്രമത്തിലേക്കു കൊണ്ടുപോയി.
80. കറുത്തവാവ്, പിതൃക്കളാൽ സാരം നുകൻകഴിഞ്ഞ ചന്ദ്രന്റെ അവസാനത്തെ കലയെ ഓഷധികളുടെ പക്കൽ എന്നപോലെ ശോകാകലയായ അവളെ, അവൾ വന്നതിൽ സന്തോഷിക്കുന്ന താപസിമാരുടെ പക്കൽ ഏല്പിച്ചു കൊടുക്കുകയും ചെയ്തു.
81. അവർ അവളെ വേണ്ടവിധത്തിൽ സൽക്കരിച്ചശേഷം രാത്രി ഉറങ്ങുന്നതിനായി അകത്തു് ഓടലേണ്ണുകൊണ്ടു വീട്ടക്കുവെച്ചതും ശുദ്ധമായ മാൻ തോൽകൊണ്ടു മെത്തവിരിച്ചതുമായ ഒരു പണ്ണിശാല കൊടുത്തു.
82. അവിടെ അവൾ സ്നാനശുദ്ധയായി മരവുരി ധരിച്ച് അതിഥികളെ വേണ്ടപോലെ പുജിച്ചും കായ്കൾ ഭക്ഷിച്ചും പാത്രുകൊണ്ടു ഭരതാവിന്റെ സന്തതിക്കുവേണ്ടി ഭോഹം ഭരിച്ചു.

- 83 അപി പ്രഭുഃ സാമശയോധനാ സ്യാ-
ദിത്യുത്സുകഃ ശക്രജിതോഽപി ഹന്താ
ശശംസ സീതാപരിഭേവിതാന്ത-
മനുഷ്ഠിതം ശാസനമഗ്രജായ.
- 84 ബഭ്രുവ രാമഃ സഹസാ സബാഷ്ട-
സ്തൃഷാരവർഷീവ സഹസ്യപരൂഃ
കൌലീനഭീതേന ഗൃഹാന്നിരസ്തോ
ന തേന വൈഭേഹസ്യതാ മനസ്സുഃ.
- 85 നിഗൃഹ്യ ശോകം സ്വയമേവ ധീമാൻ
വണ്ണാശ്രമാവേക്ഷണജാഗരൂകഃ
സ ഭ്രാന്തസാധാരണഭോഗമുദ്ധം
രാജ്യം രജോരീകതമനാഃ ശശാസ.
- 86 താമേകഭായ്യാം പരിവാഭഭീരോഃ
സാധവീമപി ത്യക്തവതോ നൃപസ്യ
വക്ഷസ്യസംഘട്ടസുഖം വസന്തീ
രേമേ സപത്നീരഹിതേവ ലക്ഷ്മീഃ.
- 87 സീതാം ഹിത്വാ ഭഗവതപുനോപയേമേ യദന്യം
തസ്യ ഏവ പ്രതികൃതിസഖോ യൽ ക്രൂരനാജഹാര
വൃത്താന്തേന ശ്രവണവിഷയപ്രാപിണാ തേന ഭൂതഃ
സാ ഭൂയാം കഥമപി പരിത്യാഗഭുഃഖം വിഷേഹേ.

ഇതി ചതുർത്ഥഃ സർഗ്ഗഃ

പഞ്ചദശഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 കൃതസീതാപരിത്യാഗഃ സ രത്നാകരമേഖലാം
ബഭ്രുജേ പൃഥിവീപാലഃ പൃഥിവീമേവ കേവലാം.
- 2 ലവണേന വിലപ്തേഷ്വജ്യാസ്താമിന്ദ്രേണ തമഭ്യയഃ
മുനയോ യമുനാഭാജഃ ശരണ്യം ശരണാർത്ഥിനഃ.
- 3 അവേക്ഷ്യ രാമം തേ തസ്തിൻ ന പ്രജഗ്രൂഃ സ്വതേജസാ
ത്രാണാഭാവേ ഹി ശാപാസ്രാഃ കർവ്വന്തി തപസോ വ്യയം.
- 4 പ്രതിശുശ്രാവ കാകൽസ്ഥസ്തേഭ്യോ വിഘ്നപ്രതികൃതിയാം
ധർമ്മസംരക്ഷണാർത്ഥേവ പ്രവൃത്തിർഭൂവി ശാർദ്ദംഗിണഃ.
- 5 തേ രാമായ വധോപായമാപവ്യർച്വിബുധഭിഷഃ
'ഭജ്ജയോ ലവണഃ ശുലീ വിശുലഃ പ്രാത്ഥ്യതാ'മിതി.
- 6 ആദിദേശാഥ ശത്രുപ്തം തേഷാം ക്ഷേമായ രാഘവഃ
കരിഷ്യന്നിവ നാമാസ്യ യഥാർത്ഥമരിനിഗ്രഹാൽ.

83. മേലനാഭനെ വധിച്ചു ലക്ഷ്യം 'സ്വാമി ഇപ്പോൾ പശ്ചാത്താപം പുണ്ടിരിക്കുമോ' എന്നു ആശിച്ചുകൊണ്ടു, കല്പന അനുഷ്ഠിച്ച വിവരം, സീതയുടെ വിലാപംവരെ, ജ്യേഷ്ഠനെ അറിയിച്ചു.
84. പെട്ടെന്നു രാമൻ മഞ്ഞു പൊഴിക്കുന്ന ഹേമന്തകൃതുവിലെ ചന്ദ്രനെപ്പോലെ കണ്ണുനീർ പൊഴിച്ചു. അപവാദഭീതരായ അദ്ദേഹം സീതയെ കൊട്ടാരത്തിൽനിന്നല്ലാതെ ഹൃദയത്തിൽനിന്നു ബഹിഷ്കരിച്ചിരുന്നു.
85. ബുദ്ധിമാനായ അദ്ദേഹം തന്നത്താൻ സങ്കടമൊതുക്കി വണ്ണാശ്രമങ്ങളെ രക്ഷിക്കുന്നതിൽ ജാഗ്രതകനായും മനസ്സിനെ രജോഗുണം സ്പർശിക്കാതെയും സമൃദ്ധിപേർന്ന രാജ്യത്തെ സഹോദരന്മാരോടൊത്ത് ശാസനം ചെയ്തുപോന്നു.
86. അപവാദത്തെ ഭയന്ന പതിവ്രതയായിട്ടുപോലും ആ ദേശത്തെ ഭാര്യയെ ത്യഗംചെയ്തു ആ രാജാവിന്റെ മാറിടത്തിൽ സംഘട്ടനത്തിനായില്ലാതെ സുഖമായിരിക്കുന്ന ലക്ഷ്മി സപത്നിയല്ലാത്തവളെപ്പോലെ രമിച്ചു.
87. രാവണാന്തകൻ സീതയെ ഉപക്ഷിപ്തനിശേഷം വേറൊരുവളെ വിവരം ചെയ്തില്ലെന്നും അപമുഖനെന്ന പ്രതിമ വെച്ചിട്ടാണു് യജ്ഞങ്ങൾ ചെയ്തെന്നുള്ള ഭർത്താവിന്റെ വൃത്താന്തങ്ങൾ പെവിയിലെത്തിയപ്പോൾ അവൾ അസഹ്യമാണെങ്കിലും പരിത്യാഗഭയത്തെ ഭയവിധത്തിൽ സഹിച്ചുപോന്നു.

പതിനാലാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

പതിനഞ്ചാം സർഗ്ഗം

1. സീതയെ കൈവെടിഞ്ഞ ആ ഭൂപാലൻ സമുദ്രമാകുന്ന അരഞ്ഞാണോടുകൂടിയ വെറും ഭൂമിയെമാത്രം അനുഭവിച്ചുപോന്നു.
2. ലവണമെന്ന അസുരനാൽ യാഗകർമ്മങ്ങൾ മുക്കപ്പെട്ട യമനാതി രവാസികളായ ഗുഹിമാർ, ശരണം പ്രാപിക്കുവാൻ യോഗ്യനായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുക്കൽ ശരണം പ്രാപിച്ചു.
3. അവർ രാമനെ കണ്ടിട്ടാണു് അവനിൽ സ്വന്തം പ്രഭാവം കാണിക്കാതിരുന്നതു്. ശാപായുധന്മാരായ മുനിമാർ വേറെ പോംവഴിയില്ലെങ്കിലേ (ശാപംകൊണ്ടു) തപസ്സു ചെയ്യാവാനുള്ളൂ.
4. കാകൽസ്ഥൻ അവരോടു്, വിപ്ലവത്തിനെ പ്രതികൂല ചെയ്തുകൊടുക്കുമെന്നൊറ്റ ഭൂമിയിൽ ഹോവാഷ്ണവിന്റെ അവതാരം ധർമ്മപരിപാലനത്തിനുവേണ്ടിയാണല്ലോ.
5. അവർ രാമനു് ആ അസുരനെ വധിക്കാനുള്ള മാർഗ്ഗവും പറഞ്ഞുകൊടുത്തു. "ശുദ്ധത്തോടുകൂടിയ ലവണമെന്ന ജയിക്കാൻ സാധ്യമല്ല. ശുദ്ധമില്ലാതിരിക്കുന്ന സമയത്തുവേണം അവനെ നേരിടുവാൻ" എന്നു്.
6. അപ്പോൾ രാമൻ അവരുടെ ക്ഷേമത്തിനായി ശത്രുഹ്നനെന്ന നിയോഗിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പേരിനെ ശത്രുഹ്നനംകൊണ്ടു അർത്ഥവത്താക്കുവാൻ വേണ്ടിയാകാം.

- 7 യഃ കശ്ചന രാല്യുണാം ഹി പരമേകഃ പരന്തപഃ
അപവാദ ഇവോത്സർഗ്ഗം വ്യാവർത്തയതുമീശ്വരഃ.
- 8 അഗ്രജേന പ്രയുക്താശീസ്തതോ ദാശരഥീ രഥീ
യയൌ വനസ്ഥലീഃ പശ്യൻ പുഷ്പിതാഃ സുരഭീരഭീഃ.
- 9 രാമാദേശാദനഗതാ സേനാ തസ്യാത്മസിദ്ധയേ
പശ്ചാദദ്ധ്യയനാത്മസ്യ ധാതോരധിരിവാഭവൽ.
- 10 ആദിഷ്ഠവർത്താ മുനിഭിഃ സ ഗച്ഛൻ തപതാം വരഃ
വീരരാജ രഥപ്രപ്പെക്ഷർബാലവിലൈശ്വരിവാംശുമാൻ.
- 11 തസ്യ മാർഗ്ഗവശാദേകോ ബഭ്രുവ വസതിര്യതഃ
രഥസ്വനോൽകണ്ഠമുഗേ വാല്പീകിയേ തപോവനേ.
- 12 തമുഷിഃ പൂജയാമാസ കുമാരം ക്ലാന്തവാഹനം
തപഃപ്രഭാവസിദ്ധാഭിർ്വിശേഷപ്രതിപത്തിഭിഃ.
- 13 തസ്യാമേവാസ്യ യാമിന്യാമന്തർവ്വതീ പ്രജാവതീ.
സുതാവസൃത, സമ്പന്നൌ കോശഭണ്ഡാവിവ ക്ഷിതിഃ.
- 14 സന്താനശ്രവണാൽ ഭ്രാതൃഃ സൌമിത്രിഃ സൌമനസ്യവാൻ
പ്രാഞ്ചലീർമുനിമാമന്ത്ര പ്രാതര്യുക്തരഥോ യയൌ.
- 15 സ ച പ്രാപ മധുപഘ്നം കംഭീനസ്യാശ്ച കക്ഷിജഃ
വനാൽ കരമിവാദായ സത്പരാശീമുപസ്ഥിതഃ.
- 16 ധൂമധൂത്രോ വസാഗന്ധീ ജ്വാലാബഭ്രൂശിരോരുഹഃ
ക്രവ്യാൽഗണപരീവാദശ്ചിതാഗ്നിരിവ ജംഗമഃ.
- 17 അപശൂലം തമാസാഭ്യ ലവണം ലക്ഷ്മണാനജഃ
തരോധ. സമ്മുഖിനോ ഹി ജയോ രസ്യപ്രഹാരിണം.
- 18 "നാതിപര്യാപ്തമാലക്ഷ്യ മൽക്കക്ഷേരഭ്യ ഭോജനം
ഭിഷ്ഠോ തപസി മേ ധാത്രോ ഭീതേനേവോപപാദിതഃ."
- 19 ഇതി സന്തർജ്ജ്യ ശത്രുഘ്നം രാക്ഷസസ്തജ്ജീഹാംസയാ
പ്രാംശുമുൽപാടയാമാസ മുസ്താസ്തംബമിവ ദ്രുമം.
- 20 സൌമിത്രേന്നിശിതൈർബാണൈരന്തരാ ശകലീകൃതഃ
ഗാത്രം പുഷ്പരജഃ പ്രാപ, ന ശാഖീ നൈര്യതേരിതഃ.
- 21 വിനാശാത്തസ്യ വൃക്ഷസ്യ രക്ഷസ്തസ്മൈ മഹോപലം
പ്രജീഹായ കൃതാന്തസ്യ മുഷ്ടിം പൃഥഗിവ സ്ഥിതം.

7. രഘുവംശത്തിൽപ്പെട്ട ശത്രുലാതകനായ എതൊരുവനും, റോജു, വിശേഷവിധി സാഹസ്യവിധിയെ എന്നപോലെ ശത്രുവിനെ പിന്ദടകുവാൻ ശക്തനാണല്ലോ.

8. പിന്നീട് അഗ്രജനാൽ ആശീർവ്വദിക്കപ്പെട്ട ശത്രുപുത്രൻ രഥത്തിലേറി പുഷ്പിച്ചു സുരഭിലങ്ങളായ വനപ്രദേശങ്ങളെ കണ്ടുകൊണ്ടു പോയി കൂടാതെ പോയി.

9. അദ്ദേഹത്തിന്നു അത്ഥം സിദ്ധിക്കാൻ രാമന്റെ കല്പനയാൽ സൈന്യം, അധ്യയനം എന്നതുമായ യാത്രവിനം 'അധി' (എന്ന ഉപസർഗ്ഗം) എന്നപോലെ പിന്നാലെ ചെന്നു.

10. മഹർഷിമാരാൽ മാർഗ്ഗനിർദ്ദേശം ചെയ്യപ്പെട്ടു പോകുന്ന പ്രതാപശാലിയായ അദ്ദേഹം രഥത്തിന്നു മുമ്പിൽ നടക്കുന്ന ബാലലിഖ്യന്മാരെക്കൊണ്ടു സൂര്യനെന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.

11. യാത്രയ്ക്കിടയിൽ വഴിക്കു് അദ്ദേഹത്തിന്നു്, രഥത്തിന്റെ ശബ്ദത്താൽ കഴുത്തുയർത്തിനോക്കുന്ന മൃഗങ്ങളോടുകൂടിയ വാലു് മീകിയുടെ ആശ്രമത്തിൽ ശാമസം വേണ്ടിവന്നു.

12. മഹർഷി, ക്ഷീണിച്ച വാഹനങ്ങളോടുകൂടിയ ആ രാജകുമാരനെ തപസ്സിദ്ധിക്കൊണ്ടു ലഭിച്ച വിശേഷപ്പെട്ട സാധനങ്ങളെക്കൊണ്ടു സൽക്കരിച്ചു.

13. ആ രാത്രിയിൽത്തന്നെ, ഭൂമി സമ്പന്നങ്ങളായ ണ്യോരസൈന്യങ്ങളെ എന്നപോലെ ഗർഭിണിയായിരുന്ന ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ജ്യേഷ്ഠപതിരണ്ടാൺകുട്ടികളെ പ്രസവിച്ചു.

14. ജ്യേഷ്ഠ സന്താനമായി എന്നു കേട്ടു സന്തോഷിച്ച സുമിത്രാപുത്രൻ പ്രഭാതത്തിൽ കൈകൂപ്പി ഋഷിയോടു സമ്മതം വാങ്ങി രഥത്തിൽ കയറി യാത്രതുടർന്നു.

15. അദ്ദേഹം മധുവനത്തിലെത്തിയതും കുംഭീനസിയുടെ പുത്രനായ ലവന്നുൻ കാട്ടിൽനിന്നു കരംപിരിവെന്നപോലെ വനജീവികളെ കെട്ടിയെടുത്തുകൊണ്ടു വന്നതും ഒരേ സമയത്തായിരുന്നു.

16. പുകയുടെ നിറംപൂണ്ടു വസയുടെ നാറും കലർന്നു തീജ്വാലപോലെ ചെന്നിപ്പു മുടിയാനും മാംസംതീനികളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ടു അവൻ, സഞ്ചരിക്കുന്ന ചിതാഗ്നിപോലെയായിരുന്നു.

17. ശത്രുക്കൾ ശൂലം കയ്യിലില്ലാത്ത ആ ലവണനെ ചെന്നുതടുത്തു. തക്കം നോക്കി പ്രഹരിക്കുന്നവർക്കു ജയം മുന്നിലാണല്ലോ.

18. "ഇന്നു എന്റെ വയറിന്നു ഇരു വേണ്ടുവോളമായിട്ടില്ല എന്നു കണ്ടു യെപ്പെട്ട ദൈവം, ഭാഗ്യത്താൽ നിന്നെ എന്നിക്കു എത്തിച്ചിരുന്നു."

19. ഇപ്രകാരം ശത്രുക്കളെ തർജ്ജനം ചെയ്തു അദ്ദേഹത്തെ കൊല്ലുവാനായി ആ രാക്ഷസൻ നല്ല ഉയരമുള്ളൊരു മരം ഒരു മുത്തങ്ങമുറുട്ടു് എന്നു പോലെ പഠിച്ചെടുത്തു.

20. സൈനമിത്രിയുടെ കൂത്തു ശരങ്ങളാൽ ഇടയ്ക്കുവെച്ചു മുറിഞ്ഞു പോയതു കൊണ്ടു ശരീരത്തിൽ രാക്ഷസൻ എറിഞ്ഞ മരം എത്തിയില്ല. പുഞ്ചോടി മാത്രമെ എത്തിയുള്ളു.

21. ആ മരം നശിച്ചപ്പോൾ രാക്ഷസൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേർക്കു്, വേറിട്ടു നില്ക്കുന്ന അന്തകന്റെ മുഷ്ടി പോലുള്ള വലിയ ഒരു പാറ എടുത്തെറിഞ്ഞു.

- 22 ഐന്ദ്രമന്ദൂപാദായ ശത്രുഘ്നേന സ താഡിതഃ
സിക്താത്പാദപി പരാം പ്രപേദേ പരമാണതാം.
- 23 തമുപാദ്രവദ്യമ്യ ദക്ഷിണം ദോർന്നിശാചരഃ
ഏകതാല ഇവോൽപാതപവനപ്രേരിതോ ഗിരിഃ.
- 24 കാർഷ്ണേന പത്രിണാ ശത്രുഃ സ ഭിന്നഹൃദയഃ പതൻ
ആനിയായ ഭൂവഃ കമ്പം ജഹാരാശ്രമവാസിനാം.
- 25 വയസാം പംക്തയഃ പേതുർഹതസ്യാപരി രക്ഷസഃ
തൽപ്രതിഭന്ധിനോ മുഖ്നി ദിവ്യാഃ കസുമവൃഷ്ടയഃ.
- 26 സ ഹത്യാ ലവണം വീരസ്തഭാ മേനേ മഹൗജസഃ
ഭ്രാതൃഃ സോദര്യമാത്മാനമിന്ദ്രജിദ്വയശോഭിനഃ.
- 27 തസ്യ സംസ്തയമാനസ്യ ചരിതാഞ്ചൈത്സത്പസ്വിഭിഃ
ശുശ്രൂഃേ വിക്രമോദഗ്രം വ്രീഡയാവനതം ശിരഃ.
- 28 ഉപക്തലം സ കാളിന്ദ്യാഃ പുരീം പൌരന്ധ്രഭൃഷണഃ
നിമ്നമേ നിമ്നമോഢ്മേഷു മധുരാം മധുരാകൃതിഃ.
- 29 യാ സൌരാജ്യപ്രകാശാഭിർബന്ധൌ പൌരവിഭൃതിഭിഃ
സ്വർഗ്ഗാഭിഷ്യന്ദവചനം കൃത്യേവാപനിവേശിതാ.
- 30 തത്ര സൌധഗതഃ പശ്യൻ യമുനാം ചക്രവാകിനീം
ഹേമഭക്തിമതീം ഭൂമേഃ പ്രവേണീമിവ പിപ്രിയേ.
- 31 സഖാ ദശരഥസ്യാപി ജനകസ്യ ച മന്ത്രകൃൽ
സഞ്ജ്ഞാരോഭയപ്രീത്യാ മൈമിലേഞ്ചൈ യമാവിധി.
- 32 സ തൌ കശലവോന്മുഷ്ടഗർഭക്തേഭൌ തദാഖ്യയാ
കവിഃ കശലവാവേവ ചകാര കില നാമതഃ.
- 33 സാംഗം ച പേദമധ്യാപ്യ കിഞ്ചിദുൽക്രാന്തശൈശവൌ
സ്വാം കൃതിം ഗാപയാമാസ കവിപ്രഥമപദ്ധതിം.
- 34 രാമസ്യ മധുരഃ പൂരതം ഗായന്തൌ മാതൃഗൃതഃ
തദ്രിയോഗവ്യഥാം കിഞ്ചിച്ഛിമിലീചക്രതഃ സൌതൌ.
- 35 ഇതേരേപി രഘോർവംശ്യാസ്രുതസ്ത്രേതാഗ്നിതേജസഃ
തദ്യോഗാൽ പതിവത്തിഷ്ട പതീഷ്വാസൻ ദിസ്മനവഃ.
- 36 ശത്രുഘാതിനി ശത്രുഘ്നഃ സുബാഹൌ ച ബഹുശ്രുതേ
മധുരാ പിദിശേ സുന്ദോഹ്നിദധേ പൂർവ്വജോത്സുകഃ.
- 37 ഭൂയസ്തപോവ്യയോ മാ ഭൂലാലീകേരിതി സോഽത്യഗാൽ
മൈമിലീതനയോൽഗീതനിഷ്പന്ദമുമാശ്രമം.

22. ശത്രുക്കൾ ഇത്രയും എടുത്ത പ്രയോഗിച്ചപ്പോൾ അതു മണൽത്തരി കളകളാലും ചെറിയ തരികളായി പൊടിഞ്ഞുപോയി.
23. രാക്ഷസൻ വലതുകൈയും ഓങ്ങിക്കൊണ്ടും, പ്രളയക്കരറു പറപ്പിച്ച, ഓരപ്പനമാത്തോടുകൂടിയ പർവതം എന്നപോലെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേക്കു പാഞ്ഞുവെന്നു.
24. വൈഷ്ണവംകൊണ്ടു നെഞ്ചു പിളന്നു വീണ ആ രാക്ഷസൻ ഭൂമിയ്ക്കു വിറയുണ്ടാക്കി, ആശ്രമവാസികളുടെ വിറ തീർക്കുകയും ചെയ്തു.
25. വധിക്കപ്പെട്ട രാക്ഷസന്റെമേൽ പറവക്കൂട്ടങ്ങൾ വന്നുവീണു. അവന്റെ എതിരാളിയുടെ ശിരസ്സിൽ ദിവ്യങ്ങളായ പുഷ്പവർഷങ്ങളും.
26. ആ വിരൽ ലവണനെ വധിച്ചുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ താൻ, പരാക്രമിയും ഇന്ദ്രജിത്തിന്റെ വധംകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നവനുമായ ജ്യേഷ്ഠന്റെ സഹോദരൻതന്നെയെന്നു അഭിമാനം പുണ്ടു.
27. കൃതാത്മരായ മഹർഷിമാരാൽ പുകഴ്ത്തപ്പെട്ടപ്പോൾ ശൗര്യം കൊണ്ടും ഉന്നതമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിരസ്സു ലജ്ജകൊണ്ടു കനിഞ്ഞു ശോഭിച്ചു.
28. പെരുതലംകൊണ്ടലംകൃതനും സമ്പത്തുകളോടു മാതയില്ലാത്തവനും സുന്ദരനുമായ അദ്ദേഹം യമനാനദിയുടെ തീരത്തു മധുര നിർമ്മിച്ചു.
29. ആ മധുരാപുരി, നല്ല രാജാവുള്ളതുമൂലം പ്രകാശിച്ച പൗരന്മാരുടെ ഐശ്വര്യങ്ങളെക്കൊണ്ടും, സ്വർഗ്ഗത്തിൽനിന്നു (ജനവർദ്ധനമൂലം) ഇറക്കിക്കൊണ്ടുവന്ന ഒരു ഭാഗംപോലെ ശോഭിച്ചു.
30. അവിടെ സൌധത്തിലിരുന്ന് അദ്ദേഹം, ചക്രവാകങ്ങളോടുകൂടിയ യമനാനദിയെ, സ്വർണ്ണാഭരണമണിഞ്ഞ, മെടണിട്ട ഭൂമിയുടെ കാർക്കുരത്തിനെ എന്നപോലെ നോക്കിക്കണ്ടു സന്തോഷിച്ചു.
31. ദശരഥമഹാരാജാവിന്റെ സുഹൃത്തും ജനകമഹാരാജാവിന്റെ മന്ത്രകർത്താവുമായ വാല്മീകി, രണ്ടുപേരോടുമുള്ള ഇഷ്ടംകൊണ്ടു വൈദേഹീ സുതന്മാക്കു യഥാവിധി ബാല്യസംസ്കാരങ്ങളനുഷ്ഠിച്ചു.
32. ആ കവി കശംകൊണ്ടും ലവംകൊണ്ടും (ദർഭമുഷ്ടിയുടെ തലയും കടയും കൊണ്ടു) ഗർഭത്തിലെ കെടുന്നിനു തുടച്ചു കളയുകയാലതൊ, അവർക്കു് ആ പേരുകൾകൊണ്ടുതന്നെ കശൻ ലവൻ എന്നു നാമകാണം ചെയ്തു.
33. ശൈശവം ഏകദേശം കഴിഞ്ഞ അവരെ, അംഗങ്ങളോടുകൂടിയ വേങ്ങര പാറിപ്പിടുന്നിനാശം ആദികാവ്യമായ തന്റെ കൃതി അവരെക്കൊണ്ടു പാടിപ്പിക്കുവാൻ തുടങ്ങി.
34. ആ പുത്രന്മാർ, മധുരമായ രാമകഥ മാതാവിന്റെ മുമ്പിൽവെച്ചു പാടിക്കൊണ്ടു് അവളുടെ വിരഹവേദന തെല്ലൊന്നു കുറച്ചു.
35. മുന്നഗ്നിശ്ലോത്ത തേജസ്സോടുകൂടിയ മറ്റു മൂന്നു രഘുവംശജന്മാരും അവരുമായി ചേർന്നതുകൊണ്ടു ഭർതൃമതികളായ ഭാര്യമാരിൽ ഊരണ്ടു പുത്രന്മാരെ ജനിപ്പിച്ചു.
36. ജേഷ്ഠന്മാരോടു ചേരുവാൻ കൊതിക്കുന്ന ശത്രുഘ്നൻ ശത്രുഘാതി, മഹാപണ്ഡിതനായ സുബാഹു എന്നീ പുത്രന്മാക്കു മധുരയേയും വിദിശയേയും ഏല്പി ചൂകൊടുത്തു.
37. അദ്ദേഹം വാല്മീകിക്കു വീണ്ടും തപോവ്യയുണ്ടാക്കാൻ പാടില്ലെന്നു കരുതി മൈഥിലീപുത്രന്മാരുടെ (രാജാക്കന്മാരെ) ഗാനംകേട്ടു നിശ്ചലങ്ങളായ ശൃംഗങ്ങളോടുകൂടിയ ആശ്രമത്തിൽ കയറാതെ കടന്നുപോയി.

- 38 വശീ വിവേശ ചായോധ്യാം രഥ്യാസംസ്താരശോഭിനീം
ലവണസ്യ വധാൽ പൌരൈരീക്ഷിതോത്ത്യന്തഗൗരവം.
- 39 സ ദദർശ സഭാമധ്യേ സഭാസന്തീരുപസ്ഥിതം
രാമം സീതാപരിത്യാഗാദസാമാന്യപതിം ഭൂവഃ.
- 40 തമഭ്യന്തൽ പ്രണതം ലവണാന്തകമഗ്രജഃ
കാലനേമിവധാൽ പ്രീതസ്തരാഷാഡിവ ശാർങഗീണം.
- 41 സ പൃഷ്ടഃ സർവ്വതോ വാഞ്ചമാഖ്യദ്രാജേണ ന സന്തതിം
പ്രത്യർപ്പയിഷ്യതഃ കാലേ കവേരാഭ്യസ്യ ശാസനാൽ.
- 42 അഥ ജാനപദോ വിപ്രഃ പുത്രമപ്രാപ്തയൗവനം
അവരാന്യോഽങ്കശയ്യാനഥം ദ്വാരി ചക്രന് ഭൂപതേഃ.
- 43 "ശോചനീയാസി വസുധേ! യാ ത്വം ദശരഥാച്യുതാ
രാമഹസ്തമന്ദപ്രാപ്യ കഷ്ടാൽ കഷ്ടതരം ഗതാ."
- 44 ശ്രുത്വാ തസ്യ ശുഭോ ഹേതുഃ ഗോപ്താ ജിഹ്വായ രാഘവഃ
ന ഹ്യകാലഭവോ മുത്യുരീക്ഷാകപദമസ്തപ്യശൽ.
- 45 സ മുഹൂർത്തം ക്ഷമസ്പേതി ദ്വിജമാശ്വാസ്യ ദുഃഖിതം .
യാനം സസ്താര കൌബേരം വൈവസ്വതജിഗീഷയാ.
- 46 ആത്തശസ്രസ്തദ്യാസ്യ പ്രതസ്തേ ച രഘുഭവഃ
ഉച്ചചാര പുരശ്ചാസ്യ ഗുഹരൂപാ സരസ്വതീ.
- 47 "രാജൻ! പ്രജാസു തേ കശ്ചിദപചാരഃ പ്രവർത്തതേ
തമനപിഷ്യ പ്രശമയേർഭവിതാസി തതഃ കൃതീ."
- 48 ഇത്യാപ്തവചനാദ്രാമോ വിചേഷ്യൻ വർണ്ണവിക്രിയാം
ദീശഃ പപാത പത്രേണ വേഗനിഷ്ഠകമ്പകേതുനാ.
- 49 അഥ ധൃമാഭിതാമ്രാക്ഷം വൃക്ഷശാഖാവലംബിനം
ദദർശ കഞ്ചിദൈക്ഷാകസ്തപസ്യന്തമധോമുഖം.
- 50 പൃഷ്ടുനാമാന്വയോ രാജ്ഞാ സ കിലാചഷ്ട ധൃമപഃ
ആത്മാനം ശംബുക് നാമശുഭം സുരപദാർത്ഥിനം.
- 51 തപസ്യനധികാരിത്വാൽ പ്രജാനാം തമഘാവഹം
ശീഷ്ഛേദ്യം പരിച്ഛിദ്യ നീയന്താ ശസ്രമാദദേ.

38. ജിതേന്ദ്രിയനായ അദ്ദേഹം അലങ്കാരപൂർണ്ണങ്ങളായ രാജവീഥികൾ കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന അയോധ്യയിൽ, ലവണനെ കൊന്നതുകൊണ്ടു ജനങ്ങളാൽ അതിരറി ആരോപോടെ വിക്ഷിപ്തപ്പെട്ടുകൊണ്ടു പ്രവേശിച്ചു.

39. അദ്ദേഹം സഭയുടെ നടക്കു സഭാസുരാൽ സേവിക്കപ്പെട്ടുകൊണ്ടു സീതയെ തൃജിച്ചതിനാൽ ഭൂമിയുടെ മാത്രം പതിയായിത്തീർന്നിരിക്കുന്ന രാമനെ കണ്ടു.

40. ലവണനെ വധിച്ചു വന്നു വണങ്ങിയ ശത്രുഘ്നനെ, കാലനേമിയെ കൊന്നതിൽ സമ്മുഷ്ണനായ ഇന്ദ്രൻ മഹാവിഷ്ണുവിനെ എന്നു പോലെ ആ ജ്യേഷ്ഠൻ അഭിനന്ദിച്ചു.

41. രാജാവു ചോദിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹം എല്ലാവിവരങ്ങളും പറഞ്ഞറിയിച്ചു. തന്നെ സമയത്തു മടക്കി ഏല്പിക്കാൻ തീരുമാനിച്ച ആദികവിയുടെ ആശയങ്ങൾ പുത്രജനനത്തെപ്പറ്റിമാത്രം പറഞ്ഞില്ല.

42. അതിനുശേഷം ഗ്രാമവാസിയായ ഒരു ബ്രാഹ്മണൻ ഛായവനത്തിലെത്തിയിട്ടില്ലാത്ത മരിച്ചു പുത്രനെ മടിയിൽക്കിടത്തി രാജഭാരത്തിൽ അവതരിപ്പിച്ചു നിലവിളിച്ചു.

43. "അല്ലയോ ഭൂമിദേവീ! ദശരഥന്റെ കയ്യിൽനിന്നു വീണ്ടു രാമന്റെ കയ്യിൽപ്പെട്ടിട്ടു കഷ്ടത്തെക്കാൾ കഷ്ടമായ അവസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചു നീ ശോചനീയതന്നെ".

44. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വ്യസനകാരണം കേട്ടപ്പോൾ രാഘവൻ ലജ്ജിതനായി. ഇക്ഷ്വാകുവംശരാജാക്കന്മാർ ഭരിക്കുന്ന രാജ്യത്തു് അകാലമരണമുണ്ടായിട്ടില്ലതന്നെ.

45. അദ്ദേഹം 'കറച്ചു നേരം ക്ഷമിക്കൂ' എന്നു പറഞ്ഞു ശോകാകലനായ ബ്രാഹ്മണനെ സമാധാനിപ്പിച്ചിട്ടു് യമനെ ജയിക്കുവാൻ തീർച്ചയാക്കി കബേരന്റെ വാഹനം (പുഷ്പകവമാനം) സ്മരിച്ചു.

46. രാജവീരൻ ആയുധമേന്തി പുഷ്പകവിമാനത്തിലേറി പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ ഒരു അശരീരി വാക്കു് ഉണ്ടായി.

47. "രാജാവേ! അങ്ങയുടെ പ്രജകൾക്കിടയിൽ ഒരു അനാചാരം നടക്കുന്നുണ്ടു്. അതു തിരഞ്ഞു പിടിച്ചു തടയുക; അപ്പോൾ അങ്ങു കൃതാർത്ഥനാകുന്നതാണു്."

48. ഈ ആപ്തവചനം കേട്ടിട്ടു് രാമൻ വണ്ണധർമ്മത്തിലെ ക്രമക്കേടുകൾ പിടിക്കുന്നതിനായി, വേഗതകൊണ്ടു കൊടിക്കൂറു ചലിക്കാത്ത വാഹനത്തിൽ ദിക്കുകളിൽ പറന്നെത്തി.

49. അപ്പോൾ (ചുവട്ടിൽ തീയിട്ടു് അതിൽനിന്നുപൊങ്ങുന്ന) പുകകൊണ്ടു കണ്ണു കലങ്ങി വൃക്ഷത്തിന്റെ കൊമ്പിന്മേൽ തല കീഴായി തൂങ്ങിനിന്നു തപസ്സുചെയ്യുന്ന ഒരാളെ രാഘവൻ കണ്ടെത്തി.

50. രാജാവു് പേരും കലവും ചോദിച്ചപ്പോൾ ആ പുകകുടിയൻ, 'ഞാൻ സ്വർഗ്ഗം ആഗ്രഹിക്കുന്ന ശംബുക്കെന്നു പേരായ ശുഭ്രനാണു്' എന്നു പറഞ്ഞു.

51. തപസ്സുചെയ്യുവാൻ അധികാരമില്ലാത്ത അവൻ പ്രജകൾക്കു് സങ്കടം വരുത്തുന്നു എന്നതുകൊണ്ടു് അവന്റെ ശിരച്ഛേദം ചെയ്യേണ്ടതാണെന്നു തീർച്ചയാക്കി രാജാവു് ആയുധമെടുത്തു.

- 52 സ തദക്ത്രം ഹിമക്രിഷ്ണകിഞ്ജല്ലമിവ പങ്കജം
ജ്യോതിഷ്കണാഹതശ്ശൂര കണ്ണനാളാദപാതയൽ.
- 53 കൃതദണ്ഡഃ സ്വയം രാജഞ്ച ലേഭേ ശൂദ്രഃസതാംഗശി.
തപസാ ഭുശ്വരേണാപി ന സ്വമാർഗ്ഗവിലംഘിനാ.
- 54 രഘുനാഥോഽപ്യഗസ്ത്യേന മാർഗ്ഗസന്ദർശിതാത്മനാ
മഹേഷസാ സംയുജ്ജേ ശരൽകാലഇവേന്ദുനാ.
- 55 കംഭയോനിരലങ്കാരം തസ്മൈ ദിവ്യപരിഗ്രഹം
ദദൌ ദത്തം സമുദ്രേണ പീതേനേവാത്മനിഷ്കൃയം.
- 56 തം ദധന്മൈമിലീകണ്ണനിർവ്യാപാരേണ ബാഹുനാ
പശ്ചാന്നിവവൃതേ രാമഃ പ്രാക് പരാസുദ്വീജാത്മജഃ.
- 57 തസ്യ പൂർവ്വാദിതാം നിന്ദാം ദവിജഃ പുത്രസമാഗതഃ
സ്തുത്യം നിവർത്തയാമാസ ത്രാതൂർവൈവസ്വതാദപി.
- 58 തഥധരായ മുക്താശ്ച രക്ഷഃകപിനരേശ്വരാഃ
മോഘാഃ സസ്യമിവാംഭോഭീരഭ്യവർഷണപായനൈഃ.
- 59 ദിഗ്ഭ്യോ നിമന്ത്രിതാശ്ചൈനമഭിജഗ്മുർമ്മഹർഷയഃ
ന ഭൌമാന്യേവ ധിഷ്ഠ്യാനി ഹിതാ ജ്യോതിർമ്മയാന്യപി.
- 60 ഉപശല്യനിവിഷ്ടൈസ്തേശ്ചതുർദ്വാരമുഖീ ബഭൌ
അയോധ്യാ സൃഷ്ടലോകേവ സഭ്യഃ പൈതാമഹീ തനഃ.
- 61 ശ്യാഘൃസ്ത്യാഗോഽപി വൈഭേന്ദ്രാഃ പത്യഃ പ്രാഗ്ഗംഗവംസിനഃ
അനനീജാനേഃ സൈവാസീദ്യസ്താജ്ജായാ ഹിരണ്മയീ.
- 62 വിധേരധികസംഭാരസ്തതഃ പ്രവവൃതേ മഖഃ
ആസൻ യത്ര ക്രിയാവിഘ്നാ രാക്ഷസാ ഏവ രക്ഷിണ്.
- 63 തതഃ പ്രാചേതസോപജ്ഞം രാമായണാിതസ്തതഃ
മൈമിലേയൌ കശലവൌ ജഗതൂർഗ്ഗൃതപോദിതൌ.
- 64 വൃത്തം രാമസ്യ വാല്മീകേഃ കൃതിസ്തൌ കിന്നരസ്വൌ
കിം ത, ദ്യേന മനോ ഹത്തുമലം സ്യാതാം ന ശൃണാതാം!
- 65 രൂപേ ഗീതേ ച മാധുര്യം തയോസ്തജ്ജ്ഞൈർന്നിവേദിതം
ദദൌ സാനജോ രാമഃ ശുശ്രാവ ച കരൂഹലീ.

52. അദ്ദേഹം, തീപ്പൊരികളേറ്റു കഴിഞ്ഞ താടിരോമങ്ങളോടുകൂടിയ അമ്പന്റെ മുഖത്തെ, മഞ്ഞുവീണ കറുത്ത അല്പികളോടുകൂടിയ താരാപ്പു വീനെ എന്നപേരേ കണ്ണനാളത്തിൽനിന്നു വിട്ടു.

33. രാജാവിനാൽ സ്വയം ശിക്ഷിക്കപ്പെട്ട ആ ശൂദ്രൻ, സ്വന്തം വഴിവിട്ട വളരെ കഷ്ടപ്പെട്ടാലറിച്ച് തപസ്സുകൊണ്ടും കിട്ടാത്ത സൽഗതിയെ പ്രാപിച്ചു.

54. രാജനാഥനും, ശരത്കുമാരും ചന്ദ്രനാഭിന്റെപ്പോലെ, വഴിയ്ക്കുന്ന
ത്താൻ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടവനും മഹാനേരുസംഗീതമായ അഗസ്ത്യമഹർഷിയുമായി
സന്ദർശിച്ചു.

55. പാറംപൊഴിപ്പട്ട സമുദ്രത്താൽ തന്റെ മോചനത്തിന് പ്രതിഫലമെന്നപോലെ നൽകപ്പെട്ടതും ദീപ്യന്മാരുടെ വേഷങ്ങളോട് അലങ്കാരം (വള) കംഭസംഭവൻ അഭേദഹത്തിന് കൊടുത്തു.

56. അതിനെ സിന്ധുക്കു കഴിഞ്ഞിട്ട് പെരുമാറ്റം ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു പിന്നീടാണ് രാമൻ തിരിച്ചെത്തിയത്. മരിച്ചപ്പോൾ ബ്രാഹ്മണപുത്രൻ മുപ്പ് പുനർജീവിച്ചു.

57. പുത്രനെ ലഭിച്ച ബ്രാഹ്മണൻ കരളനിൽനിന്നുപോലും രക്ഷിക്കുന്ന ആ മഹാരാജാവിനുനേരെ ആദ്യം ചൊരിഞ്ഞ നിന്ദയെ സ്തുതികൊണ്ട് മായ്ച്ചുകളഞ്ഞു.

58. അശ്വമേധയാഗത്തിനായി കുതിരയെ ചിട്ട നടത്തേണ്ടതിനു രാക്ഷസ —വാനര—മനുഷ്യരാജാക്കന്മാർ, സസ്യങ്ങൾക്ക് മേലുണ്ടാ ജലങ്ങളെ നുപോലെ കാട്ടിവെക്കുക വർഷിച്ചു.

59. ക്ഷണിതപ്പെട്ട താപനന്മാർ ഭൂപ്രതിലുള്ള സ്ഥാനങ്ങളെ മാത്രമല്ല ജ്യോതിർത്ഥങ്ങളായ സ്ഥാനങ്ങളേയും ഉപേക്ഷിച്ചു എല്ലാ ദിക്കുകളിൽ നിന്നും ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ സമീപത്തേക്കിറങ്ങുന്നു.

60. നഗരത്തിനു പുറത്തു താമസിക്കുന്ന അവരോടും നാലു ഗോപുരങ്ങളാ-
കുന്ന മുഖങ്ങളോടും കൂടിയ മേയോട്യ, ലോകങ്ങളെ സൃഷ്ടിച്ച കഴിഞ്ഞ
ഉടനെയുള്ള വിധാതാവിന്റെ ശക്തികൊന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.

61. യാഗശാലയിൽ, മറ്റൊരു ഭാര്യയിലൂടെ ഒത്താപിത സാമൂഹികാ
 ബുദ്ധിമുട്ടായ സീത തന്നെയായിരുന്ന സഹധർമ്മിണി എന്നതുകൊണ്ടു
 സീതയുടെ പരിത്യാഗംപോലും ശ്രദ്ധേയമായിത്തീർന്നു.

62. അനന്തരം വിധിച്ചതിലും ഓധികു ദത്താത്ഥമോടുകൂടി യോഗം നടന്നു; അവിടെ യജ്ഞവിപ്ലവം സൃഷ്ടിക്കുന്ന രാക്ഷസന്മാർ തന്നെയായിരുന്നു കാവൽക്കാരർ.

63. അക്കാലത്തു സീതാതനയന്മാരായ കശലവന്മാർ വാല്മീകിമഹർഷിയാൽ രചിതമായ രാമായണത്തെ ഗുരുവിന്റെ പ്രേരണയാൽ അവധിയിടെ പാടിക്കൊണ്ടു നടന്നിരുന്നു.

64. രാമന്റെ ചരിതം, വാല്‌മീകിയുടെ കൃതി, പാട്ടമ്പലം കിന്നരന്മാർക്കെത്തി സ്വരമുള്ളവർ—ശ്രോതാക്കളുടെ മനം കവരവാൻ ഉതകാത്തതായി ഏതൊക്കെ?

65. അവരുടെ ആകൃതിയിലും പാട്ടിലുമുള്ള മാധുര്യം, അറിവുള്ളവർ ചെന്നറിയിച്ചപ്പോൾ കളുഹലം തോന്നിയ രാമൻ സഹോദരന്മാരോടൊപ്പം അവരെ സദസ്സിൽ കാണുകയും പാടിക്കേൾക്കുകയും ചെയ്തു.

- 66 തൽഗീതശ്രവണൈകാഗ്രാ സംസദശ്രമുഖീ ബഭൗ
ഹിമനിഷ്യദിനീ പ്രാതർനിർദ്വാരേവ വനസ്ഥലീ.
- 67 വയോവേഷവിസംവാദി രാമസ്യ ച തയോസ്സദാ
ജനതാ പ്രേക്ഷ്യ സാദൃശ്യം നാക്ഷികമ്പം വ്യതിഷ്ഠത.
- 68 ഉയോൻ തഥാ ലോകഃ പ്രാവീണ്യേന വിസിഷ്ഠിയേ
തപതഃ പ്രീതിദാനേഷു വീതസ്തപഹതയാ യഥാ.
- 69 '‘ഗേയേ കോ നവിനേതാ വാം കസ്യ ചേയം കൃതിഃ കവേ?’’
ഇതി രാജ്ഞാ സ്വയം പൃഷ്ഠൗ തൌ വാല്മീകിമശംസതാം.
- 70 അഥ സാവരജോ രാമഃ പ്രാചേതസമുപേയിവാൻ
ഊരീകൃത്യാത്മനോ ദേഹം രാജ്യമസ്മൈ ന്യവേദയൽ.
- 71 സ താവാഖ്യായ രാമായ മൈഥിലേയൗ തദാത്മജൗ
കവിഃ കാരുണികോ വപ്രേ സീതായാഃ സമ്പരിഗ്രഹം.
- 72 താതാ! ശുദ്ധാ സമക്ഷം നഃ സ്തന്വോ തേ ജാതവേദസി
ജൈരാത്യാദ്രക്ഷസന്ധ്യാം തു നാത്രത്യാഃ ശ്രദ്ദധുഃ പ്രജാഃ.
- 73 താഃ സ്വചാരിത്രമുദീശ്യ പ്രത്യായയതു മൈഥിലീ
തതഃ പുത്രവതീമേനാം പ്രതിപത്സ്യ തപദാജ്ഞയാ.
- 74 ഇതി പ്രതിശ്രുതേ രാജ്ഞാ ജാനകീമാശ്രമാനുനിഃ
ശിഷ്യൈശ്ചാനായയാമാസ സ്വസിദ്ധിം നിയമൈരിവ.
- 75 അന്യേദ്യുരഥ കാകൽസ്ഥഃ സന്നിപാത്യ പുരൗകസഃ
കവിമാഹവായയാമാസ പ്രസ്തുതപ്രതിപത്തയേ.
- 76 സ്വരസംസ്താരവത്യൗസൗ പുത്രാഭ്യോരഥ സീതയാ
ഋപേവോദച്ചിഷം സൂര്യം രാമം മുനിരുപസ്ഥിതഃ.
- 77 കഞ്ചായപരിവീതേന സ്വപദാപ്പിതചക്ഷുഷാ
അന്വമീയത ശുഭേതി ശാന്തേന വപുഷൈവ സാ.
- 78 ജനാസ്സദാലോകപഥാൽ പ്രതിസംഹൃതചക്ഷുഷഃ
തസ്ഥൂസ്തേവാങ്മുഖാഃ സർവ്വേ ഫലിതാ ഇവ ശാലയഃ.
- 79 താം ദൃഷ്ടിവിഷയേ ഭൃതുകുനിരാസ്ഥിതവിഷുരഃ
‘‘കരു നിസ്സംശയം വത്സേ! സ്വപുത്രേ ലോക’’മിത്യശാൽ.

66. അവരുടെ പാട്ടിൽ ശ്രദ്ധിച്ച കണ്ണിർ തൂകിയിരിക്കുന്ന സമുദ്രം, പ്രഭാതത്തിൽ കാറ്റിപ്പാതെ മഞ്ഞു ഇറുപ്പിണുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന വനഭൂമി പോലെ ശോഭിച്ചു.

67. അപ്പോൾ ജനസമൂഹം, രാമനും അവർക്കും തമ്മിൽ പ്രായത്തിലും വേഷത്തിലുമൊഴിച്ചുള്ള സാദൃശ്യം കണ്ടിട്ട് മിഴിയനക്കമില്ലാതെ നിന്നു പോയി.

68. ആ രണ്ടുപേരുടേയും നൈപുണ്യം കണ്ടിട്ടല്ല, രാജാവു കൊടുത്ത സമ്മാനങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ള നിസ്സ്പഹത കണ്ടിട്ടാണ് ജനങ്ങൾ അധികം അത്ഭുതപ്പെട്ടത്.

69. “ആരാണ് നിങ്ങളെ ഗീതം അഭ്യസിപ്പിച്ചത്? ഈ കൃതി ഏതു കവിയുടേതാണ്?” എന്നു രാജാവ് സ്വയം ചോദിച്ചപ്പോൾ അവർ, വാല്മീകിയെപ്പറഞ്ഞു.

70. അതിനുശേഷം സഹോദരന്മാരോടുകൂടി രാമൻ വാല്മീകിയുടെ അടുത്തു ചെന്നിട്ട്, തന്റെ ശരീരം മാത്രമെടുത്തിട്ട് രാജ്യം മുഴുവൻ അദ്ദേഹത്തിനു സമർപ്പിച്ചു.

71. കരുണാർദ്രനായ ആ കവി രാമനോട്, അവർ സീതയിൽ അദ്ദേഹത്തിന്നുണ്ടായ പുത്രന്മാരാണെന്നറിയച്ചിട്ട് സീതയെ പരിഗ്രഹിക്കുവാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു.

72. “ഗുരോ! അവിടുത്തെ വധു നമ്മുടെ കൺമുമ്പിൽവെച്ച് അഗ്നിയിൽ ശുദ്ധയായുവളാണ്. എന്നാൽ രാക്ഷസന്റെ ദുഷ്ടതയോത്തു ഇവിടെയുള്ള ജനങ്ങൾ അതു വിശ്വസിച്ചിട്ടില്ല.

73. മൈഥിലി തന്റെ ചാരിത്രത്തെപ്പറ്റി അറുപതു വിശ്വസിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ പുത്രന്മാരോടുകൂടി ഇവളെ അങ്ങയുടെ കല്പനയനുസരിച്ച് ഞാൻ സ്വീകരിക്കുകയുള്ളാം.”

74. ഇങ്ങനെ രാജാവ് വാഗ്ദാനം ചെയ്തപ്പോൾ മഹർഷി ശിഷ്യന്മാരെ കൊണ്ടു് ആശ്രമത്തിൽനിന്നു ജാനകിയെ, നിയമങ്ങളെക്കൊണ്ടു തന്റെ യോഗസിദ്ധിയെ എന്നപോലെ വരുത്തിച്ചു.

75. പിറേദിവസം കാകൽസ്ഥൻ പെരുന്മാരെ വിളിച്ചുകൂട്ടിയതിനു ശേഷം പറഞ്ഞകാര്യം നിവൃത്തിയെന്നതിനായി കവിയെ വിളിക്കുവാൻ ആളെ അയച്ചു.

76. അപ്പോൾ മുമ്പെ, സ്വരവും സംസ്കാരവുമൊത്തുചേർന്ന ഋഗ്വേദമന്ത്രവുമായി ഉദയസൂര്യനെയെന്നപോലെ രണ്ടു പുത്രന്മാരോടു ചേർന്ന സീതയുമായി രാമനെ സമീപിച്ചു.

77. കാഷായവസ്രാണിഞ്ഞു സ്വന്തം കാലടിയിൽ ദൃഷ്ടിയുന്നി ശാന്തമായി കാണപ്പെട്ട ആ ശരീരംകൊണ്ടുതന്നെ സീത പരിശുദ്ധയാണെന്നു ജനങ്ങൾ ഊഹിച്ചു.

78. ജനങ്ങൾ അവളുടെ കാഴ്ചപ്പാടിൽനിന്നു കണ്ണുകൾ പിൻവലിച്ചു വിളഞ്ഞ നെൽച്ചെടികളെപ്പോലെ തലകനിച്ചുനിന്നു.

79. വിഷ്ണുത്തിൽ ഇരുന്ന മഹർഷി രത്നാവിന്റെ കൺമുമ്പിലെത്തിയ അവളോട് “വത്സേ! പുരവാസികൾക്കു സ്വന്തം ചാരിത്രത്തിലുള്ള ശങ്ക തീർത്തുകൊടുക്കു” എന്നരുളിച്ചെയ്തു.

- 80 അഥ വാല്മീകീശിഷ്യേണ പുണ്യമാവർജ്ജിതം പയഃ
ആപമ്യോദിരയാമാസ സീതാ സത്യം സരസ്വതീം.
- 81 “വാങ്മനഃകർമ്മഭിഃ പാത്യ വ്യഭിചാരോ യഥാ ന മേ
തഥാ വിശ്വഭരോ! ഭേദി! മാമാന്തർയാതുമർഹസി!
- 82 ഏവമുക്തേ ത്യാഗാ സാധ്യോ രന്ധ്രാൽ സദൃശഭവൽ ഭൂവഃ
ശാഖാശ്ചൈവ ജ്യോതിഃ പ്രഭാമണ്ഡലമുദൃന്തേ.
- 83 തത്ര നാഗഹണോൽക്ഷിപ്തസിംഹാസനനിരോധി
സമുദ്രവസരാ സാക്ഷാൽ പ്രാഭരാസീഭസ്യസരാ.
- 84 സാ സീതാമങ്കാരോപ്യ ഭർതൃപ്രണിഹിതേണിണം.
‘മാമേ’തി വ്യാഹരത്യേവ തസ്തിൻ പാതാളമദ്യഗാൽ.
- 85 ധരായാ തസ്യ സംരാഭം സീതാപ്രത്യുപ്തൈഷിണഃ
ഗുരുച്ഛിയിബലാപേക്ഷീ ശമയാമാസ ധന്വിനഃ.
- 86 ഋഷീൻ വിസൃദ്യ യജ്ഞാന്തേ സുഹൃദ്യുദ്ധ പുരസ്കൃതാൻ
രാമഃ സീതാഗരം സ്നേഹം നിദ്രധ തദപര്യയോഃ.
- 87 യുധാജിതശ്ച സന്ദേശാൽ സദേശം സിന്ധുനാമകം
ഭൈര ഭന്തപ്രഭാവായ ഭരതായ ഭൂതപുജഃ.
- 88 ഭരതസ്തത്ര ഗന്ധവാൻ യുധി നിർജ്ജിത്യ കേവലം
ആതോദ്യം ഗ്രാഹയാമാസ സമാധ്യാജയദായുധം.
- 89 സ തക്ഷപുഷ്പലൈ പുത്രൗ രാജയാന്യോസ്സദാഖ്യയോഃ
അഭിഷിച്ഛാഭിഷേകാർഹൈ രാമാന്തികമഗാൽ പുനഃ.
- 90 അംഗം ചന്ദ്രകേതും ച ലക്ഷണോപധാതസംഭവേ
ശാസനാഭ്രാഹ്മണസ്യ ചക്രേ കാരാപഥേശ്വരേ.
- 91 ഇത്യാരോപിതപുത്രാസ്തേ ജനനീനാം ജനേശ്വരാഃ
ഭർതൃലോകപ്രപന്നാനാം നിവാപാൻ വിദധുഃ ക്രമാൽ.
- 92 ഉപേത്യ മനീവേഷോഫി കലഃ പ്രേഭോച രാലവം
‘രഹസ്ത്വംവാദിനൈ പശ്യേദാവം യസ്തം ത്യജേ’രിതി.
- 93 തഥേതി പ്രതിപന്നായ വിപുതാത്മാ ഗൃഹായ സഃ
ആപഖ്യേ “ദീവമധ്യാസ്വ ശാസനാൽ പരമേഷ്ഠിനഃ.”
- 94 വിഭാഗപി തയോദ്യാസമഃ സമം ലക്ഷണോഭിനൽ
ഭീതോ ദ്വാസസഃ ശാപാഭ്രാമസന്ദർശനാത്മിനഃ.

80. അപ്പോൾ സീത, വാല്മീകിയുടെ ശിഷ്യൻ ചെയ്തുകൊടുത്ത പുണ്യ ജലം ആചരിച്ചിട്ട് സത്യവാക്യം ഉച്ചരിച്ചു.
81. "മനസാ വാചാ കർമ്മണാ ഞാൻ ഭർത്താവിൽനിന്നു തെറ്റിനടന്നിട്ടില്ലെങ്കിൽ വിശ്വഭരേ! ദേവി! അവിടുന്ന് എന്നെ ഉൾക്കൊള്ളേണം".
82. ഒരു സതി ഇത്രയും പറഞ്ഞപ്പോൾ ഭൂമിയിൽ പെട്ടെന്നുണ്ടായ ഒരു വിടവിൽ മിന്നലിന്റെ തിളക്കംപോലുള്ള ഒരു പ്രഭാമണ്ഡലം ഉരുർന്നു വന്നു.
83. അതിൽ നാഗഫണങ്ങളിലുയർത്തിയ സിംഹാസനത്തിലിരിക്കുന്ന വളം കടലുടയാട ധരിച്ചുപറ്റിയ ഭൂമിദേവി കണ്ണുനീർ പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു.
84. ഭർത്താവിൽത്തന്നെ ദൃഷ്ടി പതിപ്പിച്ച സീതയെ മടിമീലെടുത്തുവെച്ച്, അദ്ദേഹം 'അതേ അതേ' എന്നു വിലക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതന്നെ ആ ദേവി പാതാളത്തിലേക്കു പോയി.
85. സീതയെ വീണ്ടുകിട്ടുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചു വില്ലെടുത്ത അദ്ദേഹത്തിന്നു ഭൂമിയുടെ നേർക്കുണ്ടായ കോപത്തെ, ഗുരു വിധിബലം ചൂണ്ടിക്കാട്ടി ശമിപ്പിച്ചു.
86. യാഗം അവസാനിപ്പിച്ച മഹർഷിനാരായണയും സ്നേഹിതന്മാരെയും സൽക്കരിച്ച യാത്രയാക്കിയിട്ട് രാമൻ സീതയെപ്പോയിരുന്ന സ്നേഹത്തെ അവളുടെ പുത്രന്മാരിൽ അർപ്പിച്ചു.
87. പ്രജകളെ സംരക്ഷിച്ചുപോന്ന അദ്ദേഹം യുധാജിത്തിന്റെ സന്ദേശ പ്രകാരം സിന്ധു (ഗാന്ധാരം) എന്ന ദേശത്തെ, തനിക്കു പ്രഭാവം നൽകിയ ഭരതന്നു കൊടുത്തു.
88. അവിടെ ഭരതൻ ഗന്ധർവ്വന്മാരെ യുദ്ധത്തിൽ തോല്പിച്ച് ആയുധം വെയ്പ്പിച്ചിട്ട് വാദ്യമെടുപ്പിച്ചു.
89. ഭരതൻ അഭിഷേകത്തിന്നു പ്രാജാപതി തക്ഷൻ പുഷ്പാലൻ എന്നീ പുത്രന്മാരെ അവരുടെ പേരുള്ള തക്ഷശില, പുഷ്പാലാവതി എന്നീ രാജധാനികളിൽ അഭിഷേകംചെയ്തു വാഴ്ചയ്ക്കു വീണ്ടും രാമന്റെ സമീപത്തേക്കു പോന്നു.
90. ലക്ഷ്മണനും രാമന്റെ കല്പനയാൽ അംഗദൻ ചന്ദ്രകേതു എന്നീ പുത്രന്മാരെ കാരാപഥത്തിലെ രാജാക്കന്മാരാക്കി.
91. ഇങ്ങിനെ മക്കൾക്കു രാജവാഴ്ച കൊടുത്ത ആ രാജാക്കന്മാർ ഭർത്തുലോകം പുകിയ (മരിച്ചുപോയ) അമ്മമാക്കു മറയന്നുസരിച്ചു പിതൃക്രിയകൾ ചെയ്തു.
92. അതിനുശേഷം അന്തകൻ മുമ്പിവേഷംപൂണ്ട രാമന്റെ സമീപത്തു വന്ന്, "ഏകാന്തത്തിൽ സംസാരിക്കുന്ന നമ്മെ ആർ കാണുന്നുവോ അവനെ ഉപേക്ഷിക്കണം." എന്നു പറഞ്ഞു.
93. 'അപ്രകാരമാകട്ടെ' എന്നു സമ്മതിച്ച രാജാവിനോടു് അദ്ദേഹം സ്വരൂപം പ്രകടിപ്പിച്ചിട്ട് "ബ്രഹ്മാവിന്റെ ശാസനയാൽ ഇനി സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു പോരിക" എന്നു പറഞ്ഞു.
94. നടയിൽ കാവൽനിന്നിരുന്ന ലക്ഷ്മണൻ, രാമനെ സന്ദർശിക്കാൻ വന്ന ദുര്യാസാവിന്റെ ശാപത്തെ ഭയന്ന് അവിടെയുകൊണ്ടുതന്നെ പ്രതിജ്ഞയെ ലംഘിച്ചു.

- 95 സ ഗതാ സരയുതീരം ഭേഹത്യാഗേന യോഗവിൽ
ചകാരാവിതമാം ഭ്രാന്തഃ പ്രതിജ്ഞാം പൂർവ്വജന്മനഃ,
- 96 തസ്തിന്നാത്മചതുർഭാഗേ പ്രാങ്നാകമധിതസ്ഥുഷി
രാലവഃ ശിമിലം തസ്ഥൗ ഭൂവി ധർമ്മസ്രീപാദിവ.
- 97 സ നിവേശ്യ കശാവത്യാം രിപുനാഗാങ്കശം കശം
ശരാവത്യാം സതാം സുക്കൈർജ്ജനിതാശ്രുലവം ലവം.
- 98 ഉദക് പ്രതസ്ഥേ സ്ഥിരധീഃ സാനജോഗ്നിപുരസ്സരഃ
അന്വിതഃ പതിവാത്സല്യാൽ ഗൃഹവർജ്ജമയോധ്യയാ.
- 99 ജഗ്മുസ്സസ്യ ചിത്തജ്ഞാഃ പദവിം ഹരിരാക്ഷസാഃ
കദംബമുക്തസ്ഥുലൈരഭിവൃഷ്ടാം പ്രജാശ്രഭീഃ.
- 100 ഉപസ്ഥിതവിമാനേന തേന ഭക്താനുകമ്പിനാ
ചക്രേ ത്രിഭിവനിശ്രേണിഃ സരയുരന്തരയാവിനാം.
- 101 യൽ ഗോപ്രതരകല്പോഭൂൽ സമ്മദ്യസ്തത്ര മജ്ജതാം
അതസ്സദാഖ്യയാ തീർത്ഥം പാവനം ഭൂവി പപ്രഥേ.
- 102 സ വിഭൂർവിബുധാംശേഷ്യ പ്രതിപന്നാത്മമുത്തീഷ്യ
ത്രിഭശീഭൂതപൗരാണാം സ്വഗ്ഗ്യാന്തരമകല്പയൽ.
- 103 നിർവഞ്ചൈന്ത്യവം ദശമുഖശിരശ്ചേദഭകാര്യം സുരരണാം
വിഷ്വക്സേനഃ സ്വതന്ത്രമവിശൽ സർവ്വലോകപ്രതിഷ്ഠാം
ലങ്കാനാഥം പവനതന്യം ചോഭയേ സ്ഥാപയിത്യാ
കീർത്തിസ്തംഭോയമിവ ഗിരൗ ഭക്ഷിണേ ചോത്തരേ ച.

ഇതി പഞ്ചഭാഗഃ സഗ്ഗഃ

ഷോഡശഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 അഥേതരേ സപ്ത രാലപ്രവീരാ
ജ്യേഷ്ഠം പുരോജന്മതയാ ഗുണൈശ്ച
ചക്രഃ കശം രത്നവിശേഷഭാജം
സൌഭാഗ്യമേഷാം ഹി കലാനസാരി.
- 2 തേ സേതുവാത്മാഗജബന്ധമുഖൈ
രഭ്യുച്ഛിതാഃ കർമ്മഭീരപ്യവന്ധൈഃ
അന്യോന്യദേശപ്രവിഭാഗസീമാം
ഭേദാം സമുദ്രാ ഇവ ന വ്യതീയഃ.

95. യോഗജ്ഞനായ അദ്ദേഹം സരയൂനദീതീരത്തു ചെന്നു (യോഗം കൊണ്ടു) ശരീരത്യാഗം ചെയ്തിട്ടു ജ്യേഷ്ഠഭ്രാതാവിന്റെ പ്രതിജ്ഞയെ അസത്യമാക്കാതെ കഴിച്ചു.
96. തന്റെ നാലിലൊരംശമായ ആ അനുജൻ ആദ്യമേ സ്വർഗ്ഗം പൂകിയതോടുകൂടി മൂന്നു കാലിൽ മാത്രം നിലകൂടുന്ന ധർമ്മത്തിന്റെയെന്നപോലെ ഭൂമിയിൽ രാമന്റെ നില ശിഥിലമായി.
97. അദ്ദേഹം ശത്രുക്കളാകുന്ന ആനകൾക്കു തോട്ടിയായ കശനെ കശാപതിയിലും സദ്വാക്കുകൾകൊണ്ടു്, സജ്ജനങ്ങൾക്കു കണ്ണീരണക്കാക്കിയ ലവനെ ശരാവതിയിലും വാഴിച്ചതിനുശേഷം.
98. സഹോദരന്മാരോടുകൂടെ അഗ്നിയായെന്നു മനസ്സിലാക്കിയോടുകൂടി, രാജാവിനോടുള്ള വാത്സല്യംമൂലം വസതികളുപേക്ഷിച്ചു അയോധ്യാവാസികളാൽ പിൻതുടരപ്പെട്ടുകൊണ്ടു വടക്കോട്ടു യാത്ര തിരിച്ചു.
99. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയമറിയാവുന്ന വാനരന്മാരും രാക്ഷസന്മാരും പ്രജകളൊഴുകിയ, കടമ്പിൻമൊട്ടകൾപോലെ വലപ്പമുള്ള അശ്രുബിന്ദുക്കൾകൊണ്ടു നനഞ്ഞ അദ്ദേഹത്തിന്റെ വഴിയെ അനുഗമിച്ചു.
100. കേതന്മാരിൽ ദയാലുവായ അദ്ദേഹം, വിമാനം വന്നുചേർന്നപ്പോൾ സരയൂനദിയെ അനുഗാമികൾക്കു സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കുള്ള കോണിയാക്കിക്കല്പിച്ചു.
101. അതിൽ മുങ്ങുന്നവരുടെ തിക്കിത്തിരക്കു, ഗോക്കൾ കടക്കാൻ തിക്കിത്തിരക്കുന്നതുപോലെയായതിനാൽ ഗോപ്രതരം എന്ന പേരോടുകൂടി പരിശുദ്ധമായ തീരം ഭൂമിയിൽ പ്രസിദ്ധമായി.
102. പ്രഭുവായ അദ്ദേഹം, (സുഗ്രീവൻ മുതലായ) ദേവാശസംഭവന്മാർ അവരവരുടെ പൂർവരൂപത്തിൽ ലയിച്ചപ്പോൾ ദേവന്മാരായിത്തീർന്ന പൌരന്മാർക്കു വേറൊരു സർഗ്ഗം ഉണ്ടാക്കിക്കൊടുത്തു.
103. ഇങ്ങനെ ശ്രീമഹാവിഷ്ണു ദേവന്മാർക്കുവേണ്ടി രാവണനെ വധിച്ചിട്ടു തെക്കും വടക്കും പർവ്വതത്തിൽ (ത്രികൂടത്തിലും ഗന്ധമാദനത്തിലും) രണ്ടു കീർത്തിസ്തംഭങ്ങളെ എന്ന പോലെ വിഭീഷണൻ ഹനുമാൻ എന്നീ രണ്ടു പേരെ സ്ഥാപിച്ചിട്ടു് ലോകത്തിന്നാകെ താങ്ങായ സ്വശരീരത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു.

പതിനഞ്ചാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

പതിനാറാം സർഗ്ഗം

1. അതിനുശേഷം മറ്റു ഏഴു രാഘവീരന്മാരും, ആദ്യം ജനിച്ചതുകൊണ്ടും മൂന്നാളെക്കൊണ്ടും ജ്യേഷ്ഠനായ കശനെ മികച്ച രത്നങ്ങളുടെ അവകാശിയാക്കിവെച്ചു. ഇവർക്കു സഹോദരസ്നേഹം വംശപരമ്പരയാ ഉള്ളതാണല്ലോ.
2. അവർ ചിറകെട്ടുക, കൃഷിചെയ്യുക, ആനയെ പിടിക്കുക മുതലായ സാധാരണപ്രവൃത്തികൾകൊണ്ടു അഭിവൃദ്ധി പ്രാപിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നിട്ടും തമ്മിൽത്തമ്മിൽ ദേശം വിഭജിച്ചതിന്റെ അതിർത്തിയെ, സമുദ്രങ്ങൾ കരയെ എന്നുപോലെ ലംഘിച്ചില്ല.

- 3 ചതുർജ്ജാംശപ്രഭവഃ സ തേഷാം
ദാനപ്രവൃത്തേരനുപാരതാനാം
സുരദിപാനാമിവ സാമയോനിർ
ഭിന്നോഷ്ടയാ വിപ്രസസാര വംശഃ.
- 4 അമാർഭരാത്രേ സ്തീമിതപ്രഭീപേ
ശയോഗ്രഹേ സുപ്തജനേ പ്രബുദ്ധഃ
കശഃ പ്രവാസസ്ഥകളത്രരോഷാ-
മദഷ്ടപൂർവ്വം വനിതാമപശ്യത്.
- 5 സാ സാധുസാധാരണപാത്മിവഭേഃ
സ്ഥിതാ പുരസ്താൽ പുരുഷഭൂതഭാസഃ
ജേതുഃ പരേഷാം ജയശബ്ദപൂർവ്വം
തസ്യാഞ്ജലിം ബന്ധുമതോ ബബന്ധ.
- 6 അമാനപോദ്ധാഗ്നമപ്യഗാരം
ഹയാമിവാദശ്തലം പ്രവിഷ്ടാം
സവിന്ധയോ ദാശരഥേസ്തന്തുജഃ
പ്രോവാച പൂർവാർവ്വിസൃഷ്ടതലഃ.
- 7 “ലബ്ധാന്തരാ സാവരണേപി ഗേഹേ
യോഗപ്രഭാവോ ന ച ലക്ഷ്യതേ തേ
ബിഭേഷി ചാകാരമനിർവൃതാനാം
മുണാളിനീ ഹൈമമിവോപരാഗം.
- 8 കാ തപഃ ശുഭേ! കസ്യ പരിഗ്രഹേന്ദ്ര വാ
കിം വാ മദ്യോഗമകാരണം തേ?
ആചക്ഷ്യ മത്പാ വശിനാം രഘുണാം
മനഃ പരസ്മീവിമുഖപ്രവൃത്തി.”
- 9 തമബ്രവീൽ സാ “ഗുരുണാനവദ്യാ
യാ നീതപൗരാ സ്വപദോന്മുഖേന
തസ്യാഃ പുരഃ സമ്പ്രതി വീതനാഥം
ജാനീഹി രാജനധിഭാവതാം മാം.
- 10 വസ്യൈകസാരാമഭിഭൂത സാഹം
സൗരാജ്യബലോത്സവയം വിഭൂത്യാ
സമഗ്രശക്തൗ ത്വയീ സൂര്യവംശേ
സതി പ്രപന്നാ കരുണാമവസ്ഥാം.
- 11 വിശീർണ്ണകല്പാട്ടശതോ നിവേശഃ
പര്യസ്തസാലഃ പ്രഭൂണാ വിനാ മേ
വിഡംബയത്യസ്തനിമഗ്നസൂര്യം
നിതാന്തമുഗ്രാനിലഭിന്നമേഘം.
- 12 നിശാസ്യ ഭാസ്വൽകളന്തപുരാണാം
യഃ സഞ്ചരോദ്ഭഭിസാരികാണാം
നദന്യുഖോല്ലാവിചിതാമിഷാഭിഃ
സ വാഹ്യതേ രാജപഥഃ ശിവാഭിഃ.

3. ദാനകർമ്മത്തിൽനിന്നു പിന്മാറ്റാത്ത അവരുടെ, നാരായണാംശങ്ങളിൽ നിന്നുളവായ ആ വംശം, മദമ്പാട്ടു തീരാത്ത ദിഗ്ഗജങ്ങളുടെ, സാമത്തിൽ നിന്നുളവായ വംശമെന്നപോലെ എട്ടായി പിരിഞ്ഞു പറന്നു.

4. അന്നൊരുദിവസം അർദ്ധരാത്രി ദീപത്തിന്റെ നാളം നിശ്ചയമായി നില്ക്കുന്നതും ആളുകളുണ്ടായിരുന്നതുമായ ശൗഗൃഹത്തിൽ ഉന്നൻ കശൻ പ്രോഷിതരേത്തുകയായ സ്രീയുടെ വേഷം ധരിച്ചവളും മുമ്പു കണ്ടിട്ടില്ലാത്തവളുമായ ഒരു സ്രീയെ കണ്ടു.

5. അവൾ, സജ്ജനങ്ങൾക്കൊക്കുന്ന രാജസമൃദ്ധിയോടുകൂടി ഇന്ദ്രൻ തുല്യമായ പ്രഭാവം പുണ്ടു ശത്രുക്കളെ ജയിച്ചു ബന്ധുജനങ്ങളോടുകൂടിയിരിക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽനിന്നു ജയമരുളി കൈകൂപ്പി.

6. അപ്പോൾ രാമാത്മജൻ മെത്തയിൽനിന്നു പാതിയെഴുന്നേറ്റിരുന്നിട്ട്, കണ്ണാടിയുള്ളിൽ ഛായയെന്നപോലെ, വാതിൽ തുറന്നിട്ടില്ലെങ്കിലും മുറിയുള്ളിൽ പ്രവേശിച്ച അവളോടു വിസ്മയത്തോടെ പറഞ്ഞു.

7. “തഴുതു നീക്കാതെതന്നെ ഗൃഹത്തിനുള്ളിൽ നിനക്കു പ്രവേശം ലഭിച്ചിരിക്കുന്നു. യോഗപ്രഭാവമുള്ളതായി തോന്നുന്നില്ല. മഞ്ഞിലടിഞ്ഞ താമരപോലെ നീ അസുഖമുള്ളവരുടെ ആകൃതിയും ധരിക്കുന്നു.

8. ഭദ്രേ! നീ ആരാണ്? ആരുടെ പത്നിയാണ്? ജിതേന്ദ്രിയരായ രഘുവീരന്മാരുടെ മനസ്സു പരസ്പരീകളിൽ ചെല്ലാത്തതാണെന്ന് ഓർത്തുകൊണ്ടു മറുപടി പറയുക.”

9 അവൾ അദ്ദേഹത്തോടു പറഞ്ഞു— “രാജാവേ! സ്വസ്ഥമാനത്തേക്കു പുറപ്പെട്ട അങ്ങയുടെ അച്ഛൻ ദോഷമറ്റ ഏതൊരു നഗരിയിലെ ജനങ്ങളെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയോ ആ നഗരിയുടെ അനാഥനായ അധിദേവതയാണ് ഞാനെന്ന് അറിഞ്ഞാലും.

10. അക്കാലത്തു നല്ല രാജവാഴ്ചയാൽ ഉത്സവപൂർണ്ണമായ സമൃദ്ധിക്കൊണ്ടു അളക്കയെ തോല്പിച്ചിരുന്ന ആ ഞാൻ, ശക്തിമാനും സൂര്യവംശ്യനുമായ അങ്ങിരിയ്ക്കത്തന്നെ ഇന്നു ഭയനീയമായ ഒരു നിലയിലെത്തിയിരിക്കുന്നു.

11. ഇന്നു നാഥനില്ലായ്കയാൽ മിക്കവാറും പൊട്ടിപ്പൊളിഞ്ഞ നൂറുകണക്കിനുള്ള വെണ്മാടങ്ങളോടുകൂടിയതും തകർന്ന കോട്ടമതിലുകളോടുകൂടിയതുമായ ഏന്റെ അധിവാസസ്ഥാനം സൂര്യൻ അസ്തമിച്ചു ഉഗ്രമായ കാറ്റിൽ മോലങ്ങൾ ചിതറിയ സന്ധ്യാസമയത്തെ അനുകരിക്കുന്നു.

12. മിന്നിത്തളങ്ങുന്നവയും മധുരമായി കിലുങ്ങുന്നവയുമായ നൂപരങ്ങളോടുകൂടിയ അഭിസാരികമാർ രാത്രിയിൽ സഞ്ചരിച്ചിരുന്ന ആ രാജമാർഗ്ഗത്തിൽ, ഓരിയിട്ടവൻ തുറന്ന വായിലെ തീജാലയാൽ ആഹാരം തേടി നടക്കുന്ന കുറുമരികൾ ചുറ്റി നടക്കുന്നു.

- 13 ആസ്താലിതം യൽ പ്രമദാകരാഗ്രൈ-
 മൃദംഗധീരധനിമന്വഗച്ഛൽ
 വന്യൈരിദാനീ, മഹിഷൈസ്തദേഃ
 ശൃഗാഹതം ക്രോശതി ദീപ്തികാണാം.
- 14 വൃക്ഷേശയാ യഷ്ടിനിവാസഭംഗ-
 നൃദംഗശബ്ദാപഗമാദലാസ്യഃ
 പ്രാപ്തം ദവോല്ലാഹതശേഷബഹഃ
 ക്രീഡാമയുരാ വനബഹിണത്വം.
- 15 സോപാനമാർഗ്ഗേഷു ച യേഷു രാമാ
 നിക്ഷിപ്തവത്യശ്വരണാൻ സരാഗാൻ
 സദ്യോഹതന്യകഭീരസ്രദിഗ്ദ്ധം
 വ്യാഘ്രൈഃ പദം തേഷു നിധീയതേ മേ.
- 16 ചിത്രദീപഃ പത്മവനാവതീർണ്ണഃ
 കരേണഭിർത്തമുണാളഭംഗഃ
 നഖാങ്കശാലാതവിഭിന്നകംഭഃ
 സംരബ്ധസിംഹപ്രഹൃതം വഹന്തി.
- 17 സ്തംഭേഷു യോഷിൾപ്രതിയാതനാനാ-
 മുൽക്രാന്തവണ്ണക്രമധൂസരണാം
 സ്തനോത്തരീയാണി ഭവന്തി സംഗ-
 നിമ്മോകപട്ടാഃ ഫണിഭീർവിമുക്താഃ.
- 18 കാലാന്തരശ്യാമസുധേഷു നക്ത-
 മിതസ്തന്തോ രൂഢമുണാങ്കരേഷു
 ത ഏവ മുക്താഗുണശുദ്ധയോഽപി
 ഹമേഷു മുർച്ഛന്തി ന ചരൂപാദാഃ.
- 19 ആവജ്ജ്യ ശാഖാഃ സഭയം ച യാസാം
 പുഷ്പാണ്യപാത്താനി വിലാസിനീഭിഃ
 ബന്ധുഃ പുളിന്ദൈരിവ വാനരൈസ്താഃ
 ക്ലിശ്യന്ത ഉദ്യാനലതാ മദീയാഃ.
- 20 രാത്രാവനാവിഷ്കൃതദീപഭാസഃ
 കാന്താമുഖശ്രീവിയുതാ ദിവാപി
 തിരസ്ക്രിയന്തേ കൃമിതന്തുജാലൈർ-
 വിച്ഛിന്നധൂപപ്രസരാ ഗവാക്ഷാഃ.
- 21 ബലിക്രിയാവജ്ജിതസൈകതാനി
 സ്താനീയസംസർഗ്ഗമനാപ്തവന്തി
 ഉപാന്തവാനീരഗ്രഹേഷു ദൃഷ്ടവാ
 ശൂന്യാനി ദൃയേ സരയുജലാനി.
- 22 തദർഹസീമാം വസതിം വിസൃജ്യ
 മാമഭ്യുപൈതും കലരാജധാനീം
 ഹിതാ തന്മ കാരുണമാനുഷീം താ-
 യഥാ ഗുരുസതേ പരമാത്മമർത്തി.

13. പെൺകൊടിമാരുടെ കൈപ്പടംകൊണ്ടു തുടിക്കപ്പെട്ടു മൃഗത്തിന്റെ ഗംഭീരമായ ശബ്ദത്തെ അനുകരിച്ചിരുന്ന ആ പൊയ്കകളിലെ ജലം ഇന്നു കാട്ടുപോത്തുകളുടെ കൊമ്പുകളാൽ പ്രഹരിക്കപ്പെട്ടു ചെറുയുണ്ടാക്കുന്നു.

14. ഇരിക്കുവാനുള്ള പടികൾ മുറിഞ്ഞുപോകയാൽ വൃക്ഷങ്ങളിലുറങ്ങുന്നവരും മൃഗശബ്ദം നിലച്ചുപോകയാൽ നൃത്തംചെയ്യാത്തവരും കാട്ടുതീക്കൊള്ളികളാൽ കരിക്കപ്പെട്ടു ബാക്കിയായ പീലികളോടുകൂടിയവയുമായിട്ട്, ക്രിഡാമയൂരങ്ങൾ കാട്ടുമന്ദിരങ്ങളായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.

15. അന്നു സന്ദരിമാരായ തരുണികളുടെ ചെമ്പത്തിച്ചാണിഞ്ഞ കാലടികൾ പതിഞ്ഞിരുന്ന കോണിപ്പടികളിൽ വ്യാഘ്രങ്ങൾ, മരനിന്നെക്കൊന്നു ഉടനെ ചോരപുറങ്ങു കൽവെച്ചു നടക്കുന്നു.

16. താമരക്കുളത്തിൽ ഇറങ്ങിയവരും പിടിച്ചാണുകളാൽ താമരവളയും പരിച്ചുകൊടുക്കപ്പെടുന്നവയുമായ ചിത്രത്തിലെ ആനകൾ നഖത്തോടികളേറ്റു മസ്തകം പൊളിഞ്ഞു, ശുണ്ഠിപിടിച്ച സിംഹങ്ങളുടെ അടി കൊള്ളുന്നു.

17. തൂണുകളിൽ ചായപ്പണികൾ നിറംമാറി മങ്ങിനിലാക്കുന്ന പെൺപ്രതിമകൾക്കു സർപ്പങ്ങൾ ഉറച്ചിട്ടുപോയ വളകൾ ഒട്ടിച്ചേർന്നു മുലക്കച്ചകളായിത്തീരുന്നു.

18. കാലപ്പഴക്കംകൊണ്ടു ചെളി യടിച്ചതു കറുത്തു അവിടവിടെ പുല്ലു മുളച്ചുനിൽക്കുന്ന വെണ്മടങ്ങളിൽ, രാത്രികാലങ്ങളിൽ മുത്തുമലയിഴ പോലെ തെളിമയുള്ള അതേ ചന്ദ്രകിരണങ്ങൾ തിളങ്ങുന്നില്ല.

19. ചില്ലുകളെ മെല്ലെ പിടിച്ചുതാഴ്ത്തി വിലാസിനികളാൽ ദയവോടുകൂടിമാത്രം പൂക്കളിറക്കപ്പെട്ടിരുന്ന എന്റെ ദ്വാരനലരകളെ, ബലാൽക്കാരമായി പിടിച്ചുകൊണ്ടുവന്ന സ്രീകാള കാട്ടാളന്മാരെണപോലെ കാട്ടുകരങ്ങൾ പിടിച്ചുവലിക്കുന്നു.

20. പകൽ സന്ദരിമാരുടെ മുഖശ്രീയന്നിയാത്തവയും രാത്രിയിൽ ദീപപ്രകാശം കാണിക്കാത്തവയും സുഗന്ധധൂപങ്ങൾ പരക്കാത്തവയുമായ കിളിവാതിലുകൾ മാറാലകൾകൊണ്ടു, നിരസിക്കരിക്കുവാൻ യോഗ്യങ്ങളായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.

21. മണൽത്തീട്ടുകളിൽ ബലികർമ്മങ്ങൾ നടക്കാത്തവയും സ്നാനോപകരണങ്ങൾ വേരാത്തവയും ശൂന്യങ്ങളായ ആറുവെള്ളക്കുളങ്ങളോടുകൂടിയവയുമായ സരയുനദീജലങ്ങൾ കാണുമ്പോൾ എനിക്കു സങ്കടം തോന്നുന്നു.

22. അതിനാൽ അങ്ങയുടെ പിതാവു, കാരണം നിമിത്തം സ്വീകരിച്ച മനുഷ്യാകൃതിയെ വിട്ടു പരരാത്മമുന്തിയെ പ്രാപിച്ചതുപോലെ അങ്ങ് ഈ വസതി ഉപേക്ഷിച്ചു കലരാജധാനിയായ അയോധ്യയിലേയ്ക്ക് വന്നാൽ കൊള്ളാം.

- 23 തഥേതി തസ്യാഃ പ്രണയം പ്രതിതഃ
 പ്രത്യഗ്രഹീൽ പ്രാഗ്രഹരോ രഘുണാം
 പൂരപ്യഭിവൃക്തമുഖപ്രസരദാ
 ശരീരബന്ധേന തിരോബഭൂവ.
- 24 തദന്തുതം സംസദി രാത്രിവൃത്തം
 പ്രാതർദ്വീജേജ്യോ നൃപതിഃ ശശംസ
 ശുത്വാ ത ഏനം കലരാജയാന്ത്യാ
 സാക്ഷാൽ പതിത്വേ വൃതമഭ്യനന്ദൻ.
- 25 കശാവതീം ശ്രോത്രിയസാൽ സ കൃത്വാ
 യാത്രാനുകൂല്യേഹനി സാവരോധഃ
 അന്യേനോ വായുരിവാഭൂവൃന്ദൈഃ
 സൈന്യൈരയോധ്യാഭിമുഖഃ പ്രതസ്ഥേ.
- 26 സാ കേതുമാലോപവനാ ബൃഹത്തിർ-
 വിഹാരശൈലാനഗതേവ നാഗൈഃ
 സേനാ രഥോദാരഗൃഹാ പ്രയാണേ
 തസ്യാവേജ്ജംഗമരാജയാനി.
- 27 തേനാതപത്രാമലമണ്ഡലേന
 പ്രസ്ഥാപിതഃ പൂർവനിവാസഭൂമിം
 ബഭൗ ബലൈഃ ശശിനോദിതേന
 വേലാമുദന്വാനിവ നീയമാനഃ.
- 28 തസ്യ പ്രയാതസ്യ വരൂമിനീന്ത്യം
 പീഡാമപര്യപ്തവതീ വിസോധ്യം
 വസുന്ധരാ വിഷ്ണുപദം ദ്വിതീയ-
 മധ്യാന്തരോഹേവ രജശ്ഛലേന.
- 29 ഉദ്യമഃചമനാ ഗമനായ പശ്ചാൽ
 പുരോ നിവേശേ പഥി ച വ്രജന്തീ
 സാ യത്ര സേനാ ഭദ്രശേ നൃപസ്യ
 തന്ത്രൈവ സാമഗ്ര്യമതിം ചകാര.
- 30 തസ്യ ദ്വിപാനം മദവാരിസേകാൽ
 ഖുരാഭിലാതാച്ച തുരംഗമാണാം
 രേണഃ പ്രപേദേ പഥി പങ്കഭാവം
 പങ്കോപി രേണതപമിയായ ഭൂയഃ.
- 31 മാഗ്നൈഷിണീ സാ കടകാന്തരേഷു
 വൈന്ധ്യേഷു സേനാ ബഹുധാ വിഭിന്നാ
 ചകാര രേവേവ മഹാവിരാവാ
 ബദ്ധപ്രതിശ്രുതി ഗുഹാമുഖാനി
- 32 സാ ധാതുഭോജനയാനനേമിഃ
 പ്രഭൂഃ പ്രപാതധ്വനിമിശ്രതൂര്യം
 വ്യലംഘയദ്വിന്ധ്യമുപായനാനി
 പശ്യൻ പുളിന്ദൈരപപാദിതാനി.

23. 'അങ്ങനെയൊക്കെ' എന്ന രഘുവംശാഗ്രേസരൻ സത്തുഷ്ടനായി അവളുടെ പ്രാർത്ഥനയെ സ്വീകരിച്ചു. പുരിയുടെ അധിദേവതയും പ്രസന്നമായ മുഖഭാവത്തോടുകൂടി ശരീരത്തോടെ തിരോധാനം ചെയ്തു.
24. പ്രഭാതമായപ്പോൾ രാജാവ്, സയേിൽവെച്ച ബ്രാഹ്മണരോട് ആ അതുൽകരമായ രാത്രികഥ വിസ്തരിച്ചു പറഞ്ഞു. അവർ ഇദ്ദേഹത്തെ, കലരാജധാനി പ്രത്യക്ഷമായി വന്നു നാഥനായി വരിച്ചതുകേട്ട് അഭിനന്ദിച്ചു.
25. അദ്ദേഹം കശാവതിയെ ശ്രോത്രിയന്മാർക്കു നൽകിയിട്ട്, യാത്രയ്ക്കനുയോജ്യമായ ഒരു ദിവസം അന്ത്യപുരസ്ത്രീകളോടുകൂടി, കാർത്തിരയാൽ കാനിനപോലെ സൈന്യങ്ങളാൽ പിൻതുടരപ്പെട്ടുകൊണ്ട് അയോധ്യയിലേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടു.
26. കൊടികളാണിരയാകുന്ന ഉദ്യാനത്തോടും വലിയ ആനകളാകുന്ന ക്രീഡാശൈലങ്ങളോടും രഥങ്ങളാകുന്ന മഹാപ്രാസാദങ്ങളോടും കൂടിയ ആ സേന അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രയാണത്തിൽ ചലിക്കുന്ന, രാജധാനിയായിത്തീർന്നു.
27. വെൺകൊററക്കുടയാകുന്ന തെളിഞ്ഞ മണ്ഡലത്തോടുകൂടിയ അദ്ദേഹത്താൽ പൂർവ്വവസതിയിലേക്കു യാത്രയാക്കപ്പെട്ട ആ സൈന്യപ്രവാഹം, ഉളിച്ചയർന്ന ചന്ദ്രനാൽ കരയിലേയ്ക്ക് നയിക്കപ്പെടുന്ന സമുദ്രമെന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.
28. യാത്രചെയ്യുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൈന്യങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ള ദുഃഖം സഹിക്കാൻ കഴിയാത്ത ഭൂമി പൊടിയെന്ന രൂപത്തിൽ രണ്ടാമത്തെ വിഷ്ണുപദത്തിലേക്കു (ആകാശത്തിലേക്കു) കയറിയോ എന്നു തോന്നി.
29. ആ രാജസൈന്യം പിന്നിൽ യാത്രയ്ക്ക് ഉദ്യമിക്കുന്നതായിട്ടോ മുമ്പിൽ താവളമടിക്കുന്നതായിട്ടോ വഴിയിൽ നടക്കുന്നതായിട്ടോ എവിടെ കാണപ്പെട്ടുവോ അവിടെത്തന്നെ മുഴുവനായി എന്നു തോന്നലുണ്ടാക്കി.
30. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആനകൾ മജ്ജലംകൊണ്ടു നനച്ചതിനാലും കതിരുകൾ കളമ്പുകൊണ്ടു ചവിട്ടിപ്പൊടിക്കുകൊണ്ടും വഴിയിൽ പൊടി ചളി യാറുകയും ചളി വീണും പൊടിയായാറുകയും ചെയ്തു.
31. വിന്ധ്യപർവതത്തിന്റെ താഴ്വരകൾക്കിടയിൽ വഴി അന്വേഷിച്ചുകൊണ്ടു പിന്നിച്ചിതറി പലതായി പിരിഞ്ഞുപോകയാൽ വളരെയധികം ബഹളമുണ്ടാക്കുന്ന ആ സൈന്യം നർമ്മഭാഗിയെന്നപോലെ ഗുഹാമുഖങ്ങളിൽ പ്രതിധ്വനിയുണ്ടാക്കി.
32. ആ രാജാവ്, കാവിമണ്ണ പുരയ്ക്കു നേരുരുൾച്ചുറ്റുകളും വെള്ളച്ചാട്ടങ്ങളുടെ ശബ്ദത്തോടുകലർന്ന പെരുമ്പറക്കൊട്ടുമായി മലയന്മാർ കൊണ്ടുവന്നു വെച്ച തിരുമുൽക്കാഴ്ചകളെ തൃക്കണ്ഠപാതുകൊണ്ടു വിന്ധ്യനെ കടന്നു പോയി.

- 33 തീർത്ഥ തദീയേ ഗജസേതുബന്ധാൻ
 പ്രതീപഗാമുത്തരതോഽസ്യ ഗംഗാം
 അയതബാലവ്യജനീബഭ്രുവുർ-
 ഹംസാ നഭോലംഘനലോലപക്ഷാഃ.
- 34 സ പൂർവ്വജാനാം കപിലേന രോഷാൽ
 സ്നോവശേഷീകൃതവിഗ്രഹാണാം
 സുരാലയപ്രാപ്തിനിമിത്തമംഭ-
 സ്തേസ്തോതസം നെരലളിതം വവന്ദേ.
- 35 ഇത്യധനഃ കൈശിദഹോഭിരന്തേ
 കൂലം സമാസാദ്യ കശഃ സരയാഃ
 വേദിപ്രതിഷ്ഠാൻ വിതതാധാരാണാം
 യുപാനപശ്യച്ചതശോ രഘുണാം.
- 36 ആയുധ ശാഖാഃ കസുമദ്രുമാണാം
 സ്പഷ്ടാ ച ശീതാൻ നരയുതരംഗാൻ
 തം ക്ലാന്തസൈന്യം കലരാജധാന്യാഃ
 പ്രത്യജ്ജഗാമോപവനാന്തവായുഃ.
- 37 അമോഹശല്യേ രിപുമഗ്നശല്യ-
 ന്തസ്യാഃ പുരഃ പൗരസഖഃ സ രാജാ
 കലധജസ്താനി ചലദ്ധ്വജാനി
 നിവേശയാമാസ ബലീ ബലാനി.
- 38 താം ശിപ്ലിസംഘാഃ പ്രഭുണാ നിയുക്താ-
 സ്തമാഗതാം സംഭൃതസാധനത്വാൽ
 പുരം നവീചക്രരപാം വിസക്താ-
 മ്മോലാ നിദാഘഗ്രപിതാമിവോർവിം.
- 39 തതഃ സപര്യം സപശുപഹാരം
 പുരഃ പരാഭ്യപ്രതിമാഗ്രഹായാഃ
 ഉപോഷിതൈർവാസ്തവിധാനവിദ്ഭിർ-
 നിർവൃത്തയാമാസ രഘുപ്രവീരഃ.
- 40 തസ്യാഃ സ രാജോപപദം നിശാന്തം
 കാമീവ കാന്താഹൃദയം പ്രവിശ്യ
 യഥാഹ്മനൈരനുജീവിലോകം
 സംഭാവയാമാസ ഗൃഹൈസ്തദീയൈഃ.
- 41 സാ മന്ദരാസംശ്രയിഭീസ്തരംഗൈഃ
 ശാലാഗ്രഹ്നംഭഗൈശ്ച നാഗൈഃ
 പുരാബഭോസേ വിപണിസ്ഥപണ്യാ
 സർവാഗ്നദ്ധാരേണേവ നാരീ.
- 42 വസൻ സ തസ്യാം വസന്തേ രഘുണാം
 പുരാണശോഭാമധിരോപിതായാ
 ന മൈമിലേയഃ സ്തപ്തഹയാംബഭ്രുവ
 ഭർത്രേ ഭിവോ നാപ്യളകേശവരായ.

33. വിന്ധ്യപർവ്വതത്തിന്റെ സമീപത്തിലുള്ള കടവിൽ, പ്രവാഹത്തിൽ ആനകളെക്കൊണ്ടു ചിറകെട്ടിയതിനാൽ വിപരീതം തിരിഞ്ഞു പ്രവഹിച്ചു തുടങ്ങിയ ഗംഗയെ കടക്കുന്ന ഇദ്ദേഹത്തിന്നു, ആകാശത്തിലേക്കു ചിറകടിച്ചുയരുന്ന ഹംസങ്ങൾ, പ്രയത്നം കൂടാതെ ഉളവായ വെൻചാമരങ്ങളായിത്തീർന്നു.
34. അദ്ദേഹം കുപിലനാൽ കോപം മൂലം ദണ്ഡമാക്കപ്പെട്ട പുഷ്പികന്മാർക്കു (സംഗ്രന്മാർക്കു) വിണ്ണോലാൽ കാരണമായിട്ടുള്ളതും തോന്നികളാൽ ഇളക്കപ്പെട്ടതുമായ ഗംഗാജലത്തെ വന്ദിച്ചു.
35. ഇങ്ങിനെ കുശൻ കുറച്ചുദിവസങ്ങളെക്കൊണ്ടു വഴി ഒട്ടങ്ങി സരയുവിന്റെ തീരത്തിൽ ചെന്നുപേന്റിട്ട്, യജ്ഞശീലന്മാരായ രഘുകലശ്രേഷ്ഠന്മാർ വേദിയിൽ പ്രതിഷ്ഠിച്ച നൂറുകണക്കിനുള്ള യുവങ്ങൾ കണ്ടു.
36. കലരാജധാനിയിലെ പൂങ്കാവിലെ മാതന്തൻ പൂമരങ്ങളുടെ ശാഖകളെ ഉലയ്ക്കുകയും ശീതളമായ സാരയുനദിയിലെ തരംഗങ്ങളെ സ്സ്പർശിക്കുകയും ചെയ്തിട്ട്, ക്ഷിപ്തിച്ച സൈന്യങ്ങളോടുകൂടിയ അദ്ദേഹത്തെ എതിരേറ്റു.
37. പിന്നീടു ശത്രുക്കളിൽ ശരങ്ങൾ ആഴ്ത്തിയവനും കലമഹിമയുള്ളവനും ബലവാന്മാരായ ആ രാജാവു്, പൗരജനങ്ങളോടുകൂടി കൊടിക്കുറുപാറ്റുന്ന ആ സൈന്യങ്ങളെ ആ അയോധ്യാനഗരീയുടെ സമീപത്തിൽ പാർപ്പിച്ചു.
38. രാജാവു് ആജ്ഞാപിച്ചേർപ്പെടുത്തിയ ശീലീവർഗ്ഗങ്ങൾ ശേഖരിച്ചുകൊണ്ടുവന്ന സാധനങ്ങൾക്കൊണ്ടു മുൻവിവരിച്ച വിധത്തിലുള്ള ആ നഗരിയെ, മോലങ്ങൾ വേനൽകൊണ്ടു വരണ്ട ഭൂമിയെ വെള്ളം ചൊരിഞ്ഞിട്ട് എണ്ണപോലെ നവീകരിച്ചു.
39. അനന്തരം രഘുവീരൻ പൂർവ്വപുരുഷന്മാരുടെ പ്രതിമ വെച്ചിട്ടുള്ള വസതികളോടുകൂടിയ പുരികു പ്രതാപശീലരായ ഗൃഹനിർമ്മാണവിദഗ്ദ്ധന്മാരെക്കൊണ്ടു പശുബലിയോടുകൂടിയ വാസുബലി കഴിപ്പിച്ചു.
40. അദ്ദേഹം അവിടുത്തെ രാജഗൃഹത്തിൽ, കാമകൻ കാമിനീഹൃദയത്തിലെന്നപോലെ കടന്നിട്ട് അവിടെയുള്ള മറ്റു ഗൃഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു അനുജീവിവർഗ്ഗത്തെ യഥാർഹം സൽക്കരിച്ചു.
41. ലായത്തിൽ നിലക്കുന്ന അശ്വങ്ങളോടും പന്തിനൂറുണകളിൽ തളച്ച ആനകളോടും വിപണിയിൽ നിരന്ന വില്പനസാധനങ്ങളോടും കൂടിയ ആ പുരി, അംഗങ്ങളിലെല്ലാം ആരോണങ്ങളണിഞ്ഞ സ്രീ എന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.
42. പണ്ടത്തെ ഭംഗിയിലേയ്ക്കുയർത്തപ്പെട്ട ആ രഘുകലരാജാക്കന്മാരുടെ വസതിയിൽ താമസിക്കുന്ന ആ വൈദേഹീപുത്രൻ സ്വഗ്വാധിപതിയാവാനോ അളകാധിപതിയാവാനോ ആഗ്രഹമുണ്ടായില്ല.

- 43 അമാസ്യ രത്നഗ്രാമിതോത്തരീയ-
മേകാന്തപാണ്ഡുസ്തനലംബിഹാരം
നിശ്വാസഹാര്യംശുകമാജഗാമ
ഘർമ്മം പ്രിയാ വേഷമിവോപദേഷ്യും.
- 44 അഗസ്ത്യപിഹായേനാൽ സമീപം
ദിഗുത്തരാ ഭാസ്വതി സന്നിവൃത്തേ
ആനന്ദശീതാമിവ ബാഷ്പവൃഷ്ടിം
ഹിമസ്രുതിം ഹൈമവതീം സസർജഃ
- 45 പ്രവൃദ്ധതാപോ ദിവസോതിമാത്ര-
മത്യർത്ഥമേവ ക്ഷണഭാ ച തന്വീ-
ഉഭയേ വിരോധക്രിയയാ വിഭിന്നേ
ജായാപതീ സാന്നശയാവിവാസ്താം.
- 46 ദിനേദിനേ ശൈവലവന്ത്യധസ്താൽ
സോപാനപർവാണി വിമുഞ്ചഭംഭഃ
ഉദ്ദണ്ഡപദ്മം ഗൃഹദീപ്തികാണാം
നാരീനിതംബഭയസം ബഭ്രുവ.
- 47 വനേഷു സായന്തനമല്ലികാനാം
വിജുംഭണോൽഗന്ധിഷു കഡ്ഢമളേഷു
പ്രത്യേകനീക്ഷിപ്തപദഃ സശബ്ദം
സംഖ്യാമിവൈഷാം ഭ്രമരശ്ചകാര.
- 48 സ്വേദാനവിദ്ധാർദ്രവക്ഷതാങ്കേ
സന്ദഷ്ടഭൂയിഷ്ഠശിവം കപോലേ
ച്യുതം ന കണ്ഠാദപി കാമിനീനാം
ശിരീഷപുഷ്പം സഹസാ പപാത.
- 49 യന്ത്രപ്രവാഹൈഃ ശിശിരൈഃ പരീതാൻ
രസേന ധൗതാൻ മലയോത്തമസ്യ
ശിലാവിശേഷാനധിശയ്യ നിത്യ-
ദ്ധാരാഗൃഹേഷ്വാതപതുദ്ധിമന്തഃ.
- 50 സ്താനാർദ്രമുക്തേഷ്വനധുപവാസം
വിന്യസ്തസായന്തനമല്ലികേഷു
കാമോ വസന്താത്യയമന്ദവീര്യഃ
കേശേഷു ലേഭേ ബലമംഗനാനാം.
- 51 ആപിഞ്ജരാ ബലരജഃകണതാ-
ന്മഞ്ജര്യദാരാ ശുശ്രൂഭേച്ഛജനസ്യ
ദഗ്ദ്ധാപി ദേഹം ഗിരിശേന രോഷാൽ
ഖണ്ഡീകൃതാ ജ്യേവ മനോഭവസ്യ.
- 52 മനോജ്ഞഗന്ധം സഹകാരഭംഗം
പുരാണശീഥം നവപാടലം ച
സംബധ്നന്താ കാമിജനേ സ്വദോഷാഃ
സർവ്വേ നിദാഘാവധിനാ പ്രമുഷ്ടാഃ.

43. അനന്തരം ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രിയമാർക്കു, രത്നം വെച്ചുപിടിപ്പിച്ച ഉത്തരീയം, ആകെ വിളർന്ന സ്തനങ്ങളിൽ തൂങ്ങുന്ന മുത്തുമാല, ഉന്തിയാൽ പറക്കുന്ന പട്ടടയാട എന്നിങ്ങനെയുള്ള വേഷം ഉപദേശിപ്പാനോ എന്നു തോന്നുമാറു വേനൽക്കാലം എത്തിച്ചേർന്നു.

44. ആദിത്യൻ അഗസ്ത്യനാൽ അടയാളപ്പെട്ട മാർഗ്ഗത്തിൽനിന്നു (ക്ഷയിണായനത്തിൽനിന്നു) സമീപത്തേയ്ക്കു തിരിച്ചുപോയപ്പോൾ ഉത്താദിക്കു സന്തോഷംകൊണ്ടു തണുത്ത ബാഷ്പപവുഷ്പി എന്നപോലെ ഹിമവാനിൽ നിന്നു ഹിമപ്രവാഹം ഉളവാക്കി.

45. പകലിനു ചൂടു വളരെ അധികമായി. രാത്രി നന്നെ ചൂടു. അങ്ങനെ അതു രണ്ടും പശ്ചാത്താപത്തോടുകൂടിയ ഭാര്യാഭർത്താക്കന്മാരെപ്പോലെയായിത്തീർന്നു.

46. ദിവസംതോറും പായൽ പിടിച്ചു കിടന്നിരുന്ന കൽപ്പടകളെ വിട്ടിറങ്ങി തണ്ടുയർന്ന താമരപ്പൂക്കളോടുകൂടിയ വീട്ടുപൊയ്കകളിലെ ജലം സ്ത്രീകളുടെ നിരംബംവരെയേ ഉള്ളൂ എന്നായി.

47. ആരാമങ്ങളിൽ അന്തിമല്ലികളുടെ കുറച്ചു വിരിഞ്ഞ, സൗരഭ്യം പരത്തുന്ന മൊട്ടുകളിൽ ഓരോന്നിലും കാലുണി മുരണ്ടുകൊണ്ടു വണ്ടു ഇവയെ എണ്ണിക്കണക്കിക്കണത്തുപോലെ തോന്നിച്ചു.

48. വിയർപ്പു പൊടിഞ്ഞതും നഖക്ഷതം ഉണങ്ങിയിട്ടില്ലാത്തതുമായ പ്രേയസിരാരുടെ കവിൾത്തട്ടിൽ കേസരാഗ്രങ്ങൾ അധികവും പറ്റിപ്പിടിച്ചു നെന്മേനിവാകപ്പൂവു ചെവിയിൽനിന്നു തൂങ്ങിയിട്ടും ഉടനെ വീണില്ല.

49. ധനാവധിമാർ ജലധാരാഗൃഹങ്ങളിൽ ചുറ്റും കളിർ നലകുന്ന യന്ത്രപ്രവാഹങ്ങൾ ഉള്ളവയും ചന്ദനച്ചാറുകൊണ്ടു മെഴുകിയവയുമായ മികച്ച ശിലാരത്നങ്ങളിൽ കിടന്നു വെയിലുള്ള സമയം കഴിച്ചുകൂട്ടി.

50. വസന്തം പോയതുകൊണ്ടു വീര്യം മങ്ങിച്ചു കാമൻ, കളി കഴിഞ്ഞീറുന്നായി അഴിച്ചിട്ടു നറുപുകയേല്പിച്ച അന്തിമല്ലിപ്പൂ ചൂടിയ മങ്കമാരുടെ തലമുടികളിൽ ബലം നേടി.

51. പൂമ്പൊടി വ്യാപിച്ചതുകൊണ്ടു മഞ്ഞനിറത്തിലുള്ളതും നീളംകൂടിയതുമായ നീർമരുതിൻപൂങ്കുല, ദേഹം അഗ്നിക്കിരയാക്കിയിട്ടും (അടങ്ങാത്ത) ദേവപ്പൂക്കൊണ്ടു പരമേശ്വരനാൽ ഖണ്ഡിക്കപ്പെട്ട കാമന്റെ വിൽത്തൊന്നെന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.

52. സൗരഭ്യം പരത്തുന്ന തേന്മാവിൻകലരേയും പഴയ കരിമ്പിൻ മദ്യത്തേയും പുതിയ താതിരിപ്പുവിനേയും ചേർത്തുകൊടുത്തതോടെ വേനൽക്കാലം തന്റെ എല്ലാ കുറവുകളേയും കാമകന്മാരെപ്പോലെ ബന്ധിച്ചെടുത്തോളം മാച്ചുകളഞ്ഞു.

- 53 ജനസ്യ തസ്തിൻ സമയേ വിഗാഢേ
ബഭ്രുവതുർദ്വൈ സവിശേഷകാഞ്ഞെ
താപാപനോദക്ഷമപാദസേവൈ
സ ചോദയസ്ഥമാ നൃപതിഃ ശശീ ച.
- 54 അമോഹ്നിലോലോന്മദരാജഹംസേ
രോധോലതാപുഷ്പവഹേ സരയോഃ
വിഹന്തുമിച്ഛാ വനിതാസഖസ്യ
തസ്യാംഭസി ഗ്രീഷ്മസുഖേ ബഭ്രുവ.
- 55 സ തീരഭ്രമേ വിഹിതോപകാര്യ-
മാനായിഭിസ്താമപകൃഷ്ടനക്രാം
വിഗാഹിതും ശ്രീമഹിമാനുരൂപം
പ്രചക്രമേ ചക്രധരപ്രഭാവഃ.
- 56 സാ തീരസോപാനപമാവതാരാ-
ദന്യോന്യകേയോവിഘട്ടിനീഭിഃ
സന്തപുരക്ഷോഭേദാഭിരാസീ-
ഭദിഗ്നഹംസാ സരിഭംഗനാഭിഃ.
- 57 പരസ്പരാഭ്യക്ഷണതൽപരാണാം
താസാം നൃപോ മജ്ജനരാഗഭർത്
ന്തേസംശ്രയഃ പാശ്ചാതാം കിരാതീ-
മുപാത്തവാലവ്യജനാം ബഭോഷേ.
- 58 “പശ്യാവരോധൈഃ ശതശോ മദീയൈർ-
വ്വിഗാഹ്യമാനോ ഗളിതാംഗരാഗൈഃ
സന്ധ്യോദയഃ സാഭ്ര ഇവൈഷ വണ്ണ-
പുഷ്പത്യനേകം സരയുപ്രവാഹഃ.
- 59 വില്പ്ലമന്തഃപുരസ്സന്ദരീണാം
യദഞ്ജനം നെലുളിതാഭിരതഭിഃ
തൽ ബധ്നതീഭിമ്ഭദരാഗശോഭാം
വിലോപനേഷു പ്രതിമുക്തമാസാം.
- 60 ഏതാ ഗുരുശ്രോണിപയോധരത്വാ-
ദാത്മാനമുദോഽധ്യമശക്തവത്യഃ
ഗാഢാംഗഭൈർബാഹുഭിരപ്സു ബാലാഃ
ക്ലേശോത്തരം രാഗവശാൽ ഹവന്തേ.
- 61 അമീ ശിരീഷപ്രസവാവതംസാഃ
പ്രഭ്രംശിനോ വാരിവിഹാരിണീനാം
പരിപ്ലവാഃ സ്ത്രോതസി നിമ്നഗായാഃ
ശൈവാലലോലാംശ്ചലയന്തി മീനാൻ.
- 62 ആസാം ജലാസ്താലനതൽപരാണാം
മുക്താഫലസ്പർദ്ധിഷു ശീകരേഷു
പയോധരോത്സ്പിഷു ശീര്യമാണഃ
സംലക്ഷ്യതേ ന ക്ഷിദരോഽപി ഹാരഃ.

53. ആ സമയം പൂണ്ണതയിലെത്തിയപ്പോൾ രണ്ടുപേർമാരും ജനങ്ങളുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ വിശേഷിച്ചും മേന്മയേറിയവരായിത്തീർന്നു. പാദസേവ ചെയ്യാൽ സങ്കടം നശിപ്പിക്കുന്നവരും ഉദിച്ചുയർന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നവരായ ആ രാജാവും ചന്ദ്രനും.

54. അതിനുശേഷം പെൺകൊടിമാരോടുകൂടിയ അദ്ദേഹത്തിന്നു മറ്റോ നന്മയുള്ളതായ ഹംസങ്ങളോടുകൂടിയതും തീരത്തിലുള്ള ലതകളോ പുഷ്പങ്ങളെ വഹിക്കുന്നതും ഗ്രീഷ്മകാലത്തു് ആനന്ദകരവുമായ സൗയ്യനദിയിലെ ജലത്തിൽ ക്രീഡിക്കുവാൻ അഭിലാഷമുണ്ടായി.

55. മഹാവിഷ്ണുവിന്നു തുല്യമായ തേജസ്സുള്ള അദ്ദേഹം തീരത്തിൽ കൂടാരമടിച്ചിട്ടുള്ളതും മുക്കുവരാൽ മുതലകൾ അകറ്റപ്പെട്ടതുമായ ആ സൗയ്യനദിയിൽ ഊങ്ങുവാൻ ഐശ്വര്യത്തിന്നും മഹിമയ്ക്കും ചേർന്നവിധം തയ്യാറായി.

56. കരയിൽനിന്നു കടവിചുക്കു ഊങ്ങുമ്പോൾ തോരവളകൾ തമ്മിൽ ഊസിയും കാലുകളിൽ ചിലകു കിലങ്ങിയും ചെന്ന സ്ത്രീകളെക്കൊണ്ടു് ആ സരസ്സിലെ ഹംസങ്ങൾ പേടിച്ച്പോയി.

57. തോണിയിലിരിക്കുന്ന രാജാവും, തമ്മിൽത്തമ്മിൽ വെള്ളം ഊത്തു വിനോദിക്കുന്ന അവരുടെ ജലക്രിഡാഭിലാഷം കണ്ടു് അടുത്തു വെൺചരം മരം വീശിനില്ക്കുന്ന കിരാതിയോടു പറഞ്ഞു.

58. “നോക്കൂ. എന്റെ നൂറുകണക്കിലുള്ള അന്തഃപുരസ്ത്രീകൾ അംഗരാഗം കലങ്ങിച്ചേരുംവണ്ണം അവഗാഹനം ചെയ്യുന്നതിനാൽ ഈ സരയുനദി പ്രവാഹം, മേലത്തോടുകൂടിയ സന്ധ്യാസമയമെന്നപോലെ അനേകം നിറം പകർത്തിക്കാട്ടുന്നു.

59. തോണികൊണ്ടിളകിമറിയുന്ന ജലങ്ങളാൽ, ഭരതഃപുരസുന്ദരിമാരുടെ കണ്ണുകളിൽനിന്നും കഴുകിക്കളയാപ്പട്ട അഞ്ചനത്തിനു പകരം മറ്റേതുടപ്പു കൊണ്ടുള്ള ശോഭ അവയ്ക്കു തിരിച്ചുകൊടുക്കപ്പെട്ടു.

60. കനത്ത നിതംബവും സ്തനങ്ങളും താങ്ങാൻ ശക്തിയില്ലാത്ത തന്മണി മണികൾ ഇതാ ജലത്തിൽ തോരവളകൾ ഇറുകിയ കൈകളെക്കൊണ്ടു് ഉത്സാഹം നിമിത്തം വളരെ പ്രയാസപ്പെട്ടു നിൽക്കുന്നു.

61. ജലത്തിൽ വിഹരിക്കുന്ന ഇവരുടെ കാതിന്നലങ്കാരമായ നെന്മേനി വാക്സ്പവകൾ കൊഴിഞ്ഞുവീണു് ഒഴുക്കിൽ ചാഞ്ചൊടിക്കൊണ്ടു് പായൽ കൊതിക്കുന്ന മത്സ്യങ്ങളെ വലിക്കുന്നു.

62. വെള്ളത്തിൽ തുടിച്ചുകളിക്കുന്നതിൽ തൽപരകളായിരിക്കുന്ന ഇവരുടെ സ്തനങ്ങളിൽ തെറിച്ചുവീഴുന്ന, മുത്തുകളോടെതിർക്കുന്ന ജലബിന്ദുക്കൾക്കിടയിൽ മുത്തുമാലകൾപൊട്ടിച്ചിതറുന്നതു കാണുന്നില്ല.

- 63 ആവർത്തശോഭാ നതനാഭികാന്തേർ-
ഭംഗോ ഭൂവാം ദന്ധപരഃ സ്തനാനാം-
ജാതാനി ദൂരാവയവോപമാനാ-
ന്യദൂരവർത്തീനി വിലാസിനീനാം.
- 64 തീരസ്ഥലീബർഹിഭിരുൽകലാപൈഃ
പ്രസ്തിശ്ചകേകൈരഭിനന്ദമാനം
ശ്രോത്രേഷു സമുച്ഛിതി രക്തമാസാം
ഗീതാനഗം വാരിമുദംഗവാദ്യം.
- 65 സന്ദൃഷ്ടവസ്ത്രേഷ്വബലാനിതംബേ-
ഷ്ചിന്ദുപ്രകാശാന്തരിതോഡുതുല്യാഃ
അമി ജലാപൂരിതസൂത്രമാഗ്നാ
മൗനം ജേതേ രശനകലാപാഃ.
- 66 ഏതാഃ കരോൽപീഡിതവാരിധാരാ
ദപ്താൽ സഖീഭിർവദനേഷു സിക്താഃ
വക്ത്രരാഗ്രൈരളകൈസ്തരുണ്യ-
ശ്ചുണ്ണാരുണാൻ വാരിലവാൻ വമന്തി.
- 67 ഉദ്ബന്ധകേശഃ സൂതപത്രലേഖോ
വിശ്രേഷ്ഠിമുക്താഫലപത്രവേഷഃ
മനോജ്ഞ ഏവ പ്രദോമുഖാനാം-
മംഭോവിഹാരാകലിതോഽപി വേഷഃ. 11
- 68 സ നൈവിമാനാദവതീര്യ രേമേ
വിലോലഹാരഃ സഹ താഭിരപ്സു
സ്സന്ധാവലഗ്നോദ്ധ്യുതപത്മിനീകഃ
കരേണഭിർവൃന്ധ ഇവ ദപിപേരൂഃ.
- 69 തതോ നൃപേണാധിഗതാഃ സ്രിയസ്തോ
ഭ്രാജിഷ്ണവാ സാതിശയം വിരേജുഃ
പ്രാഗേവ മുക്താ നയനാഭിരാമാഃ
പ്രാപ്യേന്ദ്രനീലം കിരതോന്മയുഖം?
- 70 വണ്ണോദകൈഃ കാഞ്ചനശൃംഗമുക്തൈ-
സ്തമായതാക്ഷ്യഃ പ്രണയാദസിഞ്ചൻ
തഥാഗതഃ സോഽതിതരാം ബഭാസേ
സധാതുനിഷ്യന്ദ ഇവാഭിരാജഃ.
- 71 തേനാവരോധപ്രമദാസഖേന
വിഗാഹമാനേന സരിദരാം താം
ആകാശഗംഗാരതിരപ്പരോഭിർ-
വൃതോ മരുത്പാനനയാതലീലഃ.
- 72 യൽ കംഭയോനേരധിഗമ്യ രാമഃ
കശായ രാജ്യേന സമംഭിദേശ
തദസ്യ ജൈത്രാരേണം വിഹന്തു-
രജ്ഞാതപാതം സലിലേ മമജ്ജ.

63. കഴിഞ്ഞ നാളിന്റെ ഭംഗിയുള്ള ചുഴിയുടെ ചന്തം, പുറകുഭാഗത്തു തരംഗങ്ങൾ, സ്നേഹങ്ങൾ ചക്രവാതങ്ങൾ— ഇങ്ങനെ പെൺകൊടി മാർദ്ദ ഓരോരുത്തർക്കും അപരപ്രാപ്തമാകാൻ അടുത്തുള്ള പദ്ധതിയിടുന്നു.

64. മധുരമായ സ്വരത്തിൽ പാട്ടുപാടിക്കൊണ്ടു ഇവർ പെള്ളത്തിൽ മുദംഗം വായിക്കുന്നത്, കരയിൽ പീലി വിടർത്തി നിലക്കുന്ന മയിലുകളിൽ സുന്ദരമായ കേകാശബ്ദങ്ങളെക്കൊണ്ടു അഭിനയിക്കപ്പെട്ടു കൊണ്ടു കാതുകളിൽ വന്നുലയുന്നു.

65. വസുന്ദര (ഈറനായി) ഒട്ടിപ്പിടിച്ച സൂര്യന്റെ നിതംബങ്ങളിൽ നിലാവുകൊണ്ടു മറഞ്ഞ നക്ഷത്രങ്ങളെപ്പോലെ നിലകൊള്ളുന്നവരും, നൂലിൻതൂളിയിൽ വെള്ളം നിറഞ്ഞവയുമായ ഈ അരഞ്ഞാണികൾ മൗനം ഭജിക്കുന്നു.

66. (തോഴിമാരുടെ നേർട്ട്) കൈകൊണ്ടു ജലം കോരിയുന്ത ഈ നാരികളുടെ നേരെ വാശിയോടെ സവികര (ഇന്ദ്രോട്ടം) മുഖത്തേയ്ക്കു ജലം ഊക്കുകയാൽ ഇവർ അഗ്രം നിവർന്ന അളകുണ്ടിലൂടെ കൈമെപ്പാടി കലങ്ങിച്ചുവന്ന വെള്ളത്തുള്ളികൾ തുടരുന്നു.

67. തലമുടി അഴിഞ്ഞുവീണു പത്തിക്കീറു് അലിഞ്ഞൊലിച്ചു്, മുത്തുകൊണ്ടുള്ള കണ്ണാലകാരങ്ങൾ വിട്ടുതൂങ്ങി, ജലക്രീഡകൊണ്ടു് അലങ്കാരമായതെങ്കിലും സൂര്യന്റെ വേഷം ഭംഗിയുള്ളതുതന്നെ.

68. അദ്ദേഹം വിമാനംപോലുള്ള തോണിയിൽനിന്നിറങ്ങി മുത്തുമാലയുലയുമാറു് അപരോടുകൂടി, കാട്ടിലെ ആനത്തലവൻ, ഹരിച്ചെടുത്ത താമരവള്ളി കഴുത്തിൽ ചാർത്തിക്കൊണ്ടു പിടിച്ചാനകളോടൊപ്പമെന്നപോലെ ജലത്തിൽ ക്രീഡിച്ചു.

69. അപ്പോൾ സുന്ദരനായ രാജാവിനോടു ചേർന്ന ആ സൂര്യൻ വളരെയധികം ശോഭിച്ചു. മുത്തുകൾ സ്വന്തേ നയനാഭിരാമങ്ങളാണു്. കന്തിർ ചിതുന്ന ഇന്ദ്രവീലാത്ത പ്രാപിച്ചാൽപ്പിന്നെ പറയേണമോ?

70. സുന്ദരിമാർ അദ്ദേഹത്തെ, പ്രണയത്താൽ പൊൻകുഴൽകൊണ്ടു ചാമ്പി വിട്ടു കലങ്ങിയ ജലംകൊണ്ടു അഭിഷേകം ചെയ്തു. ആ സ്ഥിതിയിൽ അദ്ദേഹം ധാതുക്കൾ അലിഞ്ഞൊലിക്കുന്ന പർവ്വതമെന്നപോലെ ഏറ്റവുമധികം ശോഭിച്ചു.

71. അന്തഃപുരസൂര്യന്മാരുടേടി ആ പാവനമായ നദിയിലിറങ്ങി ക്രീഡിക്കുന്ന അദ്ദേഹം, അപ്സരസ്സുകളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ടു് ആ കാശഗംഗയിൽ രമിക്കുന്ന ഇന്ദ്രന്റെ ലീലയെ അനുവർത്തിച്ചു.

72. രാമൻ, അഗസ്ത്യനിൽനിന്നു ലഭിച്ച കശുരൂപ രാജ്യത്തോടുകൂടി നല്ലിയിരുന്ന വിജയാലങ്കരണം (വള) ഇദ്ദേഹം ക്രീഡിക്കുമ്പോൾ അറിയാതെ വീണു വെള്ളത്തിൽത്താണുപോയി.

- 73 സ്തോത്വാ യഥാകാമമസൌ സദാ-
സ്തീരോപകാര്യം ഗതമാത്ര ഏവ
ദിവ്യേന ശൂന്യം വലയേന ബാഹു-
മപോഽരണേപഥ്യവിധിർഭഭം.
- 74 ജയശ്രീയഃ സംവനനം യതസ്ത-
ദാമുക്തപൂർവം ഗുണാ ച യസ്മാൽ
സേഹേസ്യ ന ഭൂശമതോ, ന ലോഭാൽ
സ തുല്യപുഷ്പാരേണോ ഹി ധീരഃ.
- 75 തതഃ സമാജ്ഞാപയദാശു സർവാ-
നാനായിനസ്തദിചയേ നദീഷ്ണാൻ
വന്ധ്യശ്രമാസ്തേ സരയുഃ വിഗാഹ്യ
തമുചിരേ മ്ലാനമുഖപ്രസാദാഃ.
- 76 “കൃതഃ പ്രയത്നോ, ന ച ഭവേ ലബ്ധം!
ധനം പയസ്യാഭേണോത്തമം തേ
നാഗേന ലെഘ്യാൽ കമുദേന നൃന-
മുപാത്തമന്തർഹ്രദവാസിനാ തൽ.”
- 77 തതഃ സ കൃത്വാ ധനുരാതതജ്യം
ധനുർഭരഃ കോപവിലോഹിതാക്ഷഃ
ഗാരുന്ധതഃ തീരഗതസ്തരസ്വി
ഭുജംഗനാശായ സമാഭഭേസ്രം.
- 78 തസ്മിൻ ഹ്രദഃ സംഹിതമാത്ര ഏവ
ക്ഷോഭാൽ സമാവിദ്ധതരംഗഹസ്തഃ
രോധാംസി നിഷ്ലന്നവപാതമഗ്നഃ
കരീവ വന്യഃ പരുഷം രരാസ.
- 79 തസ്മാൽ സമുദ്രാദിവ മഥ്യമാനാ-
ഭുഭുത്തനക്രാൽ സഹസോന്മമജ്ജ
ലക്ഷ്യേവ സാദ്ധം സുരരാജവൃക്ഷഃ
കന്യാം പുരസ്കൃത്യ ഭുജംഗരാജഃ.
- 80 വിഭ്രഷണപ്രത്യുപഹാരഹസ്ത-
മുപസ്ഥിതം വീക്ഷ്യ വിശാം പതിസ്തം
സൌപണ്ണിശ്ച ശ്രം പ്രതിസഞ്ജഹാര
പ്രഹോഷചന്ദ്രിർബന്ധരുഷോ ഹി സന്തഃ.
- 81 ത്രൈലോക്യാനാഥപ്രഭവം പ്രഭാവാൽ
കശം ദിഷാമങ്കശമസ്രവിദ്വാൻ
മാനോന്നതേനാപ്യഭിവന്ദ്യ മുർദ്ധ്വനാ
മൂർദ്ധ്വാഭിഷിക്തം കമുദോ ബഭോഷേ.
- 82 “അവൈമി കാര്യാന്തരമാനുഷസ്യ
വിഷ്ണോഃ സുതാഖ്യാമപരാം തനം ത്വാം
സോഫം കഥം നാമ തവാചരേയ-
മാരാധനീയസ്യ യുതേർവിഘാതം?

73. ഇദ്ദേഹം വിലാസിനിമാരോടുകൂടി യഥേഷ്ടം ജലക്രീഡ കഴിഞ്ഞു കരയ്ക്കുള്ള കൂടാരത്തിൽ എത്തി വേഷമാറുന്നതിനുമുമ്പുതന്നെ കൈത്തണ്ടയിൽ ദിവ്യമായ വളയില്ലെന്നു കണ്ടു.

74. വിജയത്തെ സമ്പാദിച്ചുതന്നതും പിതാവുതന്നെ അന്നിയിച്ചതുമായ കയാൽ അതു പോയതു സഹിക്കുവാൻ അദ്ദേഹത്തിന്നു കഴിഞ്ഞില്ല. രോദം നിമിത്തമല്ല. പുഷ്പവും ആരേണവും തുല്യമായിക്കാണുന്നവനാണല്ലോ ആ ധീരൻ.

75. അനന്തരം നദിയിൽ മുങ്ങാൻ കഴിവുള്ള എല്ലാ മുക്കുവരേയും അതു തിരയുവാൻ അദ്ദേഹം ആജ്ഞാപിച്ചു. അവർ സായുവിൽ മുങ്ങിയിട്ടും പരിശ്രമം നിഷ്പ്രയോജനമായതിനാൽ മഠാനവദനരായി അദ്ദേഹത്തോടു വന്നു പറഞ്ഞു.

76. “പ്രഭോ! പരിശ്രമിച്ചുനോക്കി. പക്ഷെ വെള്ളത്തിൽ വീണുപോയ തിരുമേനിയുടെ ദിവ്യാരേണം ലഭിച്ചില്ല. കയത്തിനുള്ളിൽ താമസം കുന്ന കുമുദനെന്ന നാഗം കൊതിത്തേന്നി അതെടുത്തിട്ടുണ്ടാവും.”

77. അപ്പോൾ വില്ലാളിയും ബലശാലിയുമായ അദ്ദേഹം കോപംകൊണ്ടു കണ്ണു ചുടന്നു നദീതീരത്തു ചെന്നു വില്ലു കലയേറ്റിയിട്ടു നാഗത്തെ കൊല്ലുവാനായി ഗരുഡാസ്രം എടുത്തു.

78. അതു ഞൊടുത്തപ്പോഴേക്കുതന്നെ ആ ധ്രുവംക്ഷോഭിച്ച തിരമാലകളാകുന്ന കൈകളുയർത്തി, കാകളെ ഇടിച്ചുകൊണ്ടു വാരികഴിയിൽ വീണ കാട്ടാന എന്നപോലെ കറോരമായി ശബ്ദിച്ചു.

79. മമിക്കപ്പെടുന്ന സമുദ്രത്തിൽനിന്നെന്നപോലെ, പേടിച്ചുരണ്ടു മുതലകളോടുകൂടിയ ആ കയത്തിൽനിന്നും, ലക്ഷ്മിയോടുകൂടി കല്പവൃക്ഷമെന്നപോലെ ഒരു കന്യകയെ മുന്നിലാക്കിക്കൊണ്ടു സർപ്പരാജാവു പെട്ടെന്ന്യർന്നുവന്നു.

80. അഭരണത്തെ തിരിയെ ഉപഹാരമായി കയ്യിലെടുത്തുകൊണ്ടു അടുത്തുവന്ന അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടപ്പോൾ രാജാവു ഗരുഡാസ്രം പിൻവലിച്ചു. നല്ല ആളുകൾ കീഴടങ്ങിയവർക്കെതിരെ നിർബ്ബന്ധമായി കോപിക്കാറില്ലല്ലോ.

81. അസ്രവൈവേമറിയാവുന്ന കുമുദൻ ത്രൈലോക്യനാഥന്റെ പുത്രനും ശത്രുക്കളെ അടക്കുന്നവനുമായ കശനെ, അഭിമാനംകൊണ്ടുയർന്ന ശിരസ്സു കൊണ്ടു വണങ്ങിയിട്ട് ആ രാജാവോടു പറഞ്ഞു.

82. “ഞാൻ അങ്ങയെ കാരണമാനുഷനായ വിഷ്ണുവിന്റെ, പുത്രനെന്നു പേരുള്ള വേറൊരു ശരീരമാണെന്നു അറിയുന്നു. ആ ഞാൻ പുഷ്പനായ അങ്ങയ്ക്കു സന്തോഷക്കേടുണ്ടാക്കുമോ?

- 83 കരാഭീലാതോത്ഥിതകന്യകേയ-
മാലോക്യ ബാലാ തു കരൂഹലേന
ഹ്രദാൽ പതജേജ്യാതിരിവാന്തരിക്ഷാ-
ദാദന്ത ജൈത്രാദരേണ. തപദീയം.
- 84 തദേതദാജാനവിലംബിനാ തേ
ജ്യാലാതരേഖാസ്ഥിരലാഞ്ചനേന
ഭുജേന രക്ഷാപരിപേലേന ഭൂമേ-
രൂപൈതു യോഗം പുനരംസഭേന.
- 85 ഇമാം സ്വസാരം ച യവീയസീം മേ
കമുചിതീം നാർഹസി നാനമന്തു-
ആത്മാപരായം നദതീം ചിരായ
ശുശ്രൂഷയാ പാത്ഥീവ! പാദയോസുതേ.''
- 86 ഇത്യപിവാന്തപഹൃതാദരേണഃ ക്ഷിതീശം
''ശ്ലാഘ്യോ ഭവാൻ സ്വജന''ഇത്യനുഭാഷിതാരം
സംയോജയാം വിധിവദാസ സമേതബന്ധുഃ
കന്യാമയേന കമുദഃ കലഭൂഷണേന.
- 87 തസ്യാഃ സുപൃഷ്ഠേ മനുജപതിനാ സാഹചര്യായ ഹസ്തേ
മാംഗല്യോർണ്ണാവലയിനി പുരഃ പാവകസ്യോച്ഛിഖസ്യ
ദിവ്യസ്തൂര്യധനിരുഭചരദ്യശ്നുവാന്തോ ദിഗന്താൻ
ഗന്ധോദഗ്രം തദേ വവൃഷ്ടുഃ പുഷ്പമാശ്ചര്യമേലാഃ.
- 88 ഇത്ഥം നാഗസ്രിഭുവനഗുരോരേതരസം മൈഥിലേയം
ലബ്ധ്വാ ബന്ധും തമപി ച കശഃ പഞ്ചമം തക്ഷകസ്യ
ഏകഃ ശങ്കാം പിതൃവധരിപോരത്യജഭൈദനതേയാ-
ച്ഛാന്തവ്യാളാമവനിമപരഃ പൌരകാന്തഃ ശശാസ.

ഇതി ഷോഡശഃ സർഗ്ഗഃ

സപ്തമഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 അതിഥിം നാമ കാകൽസ്ഥാൽ പുത്രമാപ കമുചതീ
പശ്ചിമാദ്യോമിനീയാമാൽ പ്രസാദമിവ ചേതനാ.
- 2 സ പിതൃഃ പിതൃമാൻ വംശം മാതൃശ്യാനപമദ്യതിഃ
അപുനാൽ സവിതേവോഭൗ മാഗ്ദ്ധാവത്തരക്ഷിണൌ.
- 3 തമാഭൗ കലവിദ്യാനാമതഥ്മമത്ഥവിദാം വരഃ
പശ്ചാൽ പാത്ഥീവകന്യാനാം പാണിമഗ്രാഹയൽ പിതാ.
- 4 ജാത്യസ്തേനാഭിജാതേന ശൂരഃ ശൌര്യവതാ കശഃ
അമന്യതൈകമാത്മാനമനേകം വശിനാ വശീ.

83. കൈകൊണ്ടു പന്തടിച്ചു പൊന്തിയതു നോക്കിയപ്പോഴാകട്ടെ, ഈ ബാലിക മാന്യതയുണ്ടെന്നു നക്ഷത്രമെന്നപോലെ കയത്തിൽനിന്നു വീഴുന്ന അങ്ങയുടെ വിജയപ്രദമായ ആഭരണം കണ്ടു കൌതുകത്താൽ എടുത്തു പോയി.
84. ആ ഇതു, കാൽമുട്ടോളം തൂങ്ങി വിൽക്കുവാൻ വട്ടവരുന്ന മായാത്ത അടയാളത്തോടുകൂടിയ, ഭൂമിയുടെ രക്ഷയുള്ള ആയുധമായിരിക്കുന്ന, അങ്ങയുടെ ദ്രവ്യമായ കയ്യിനോടു വീണ്ടും ചേരുമാറാകട്ടെ.
85. മഹാരാജാവേ! എന്റെ ഇളയ സഹോദരിയായ ഈ കുമാരിയെ, വളരെക്കാലം താളമുട്ടെ പാദശുശ്രൂഷചെയ്തു തന്റെ തെറ്റു തീർപ്പാൻ അനുവദിക്കാതിരിക്കരുതേ."
86. ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു ആഭരണം കാഴ്ചവെച്ചു കുമ്പസാരം, "അങ്ങ" ആദരിച്ചു ബന്ധുവായി വാണെന്നു ഉത്തരം നല്കിയ രാജാവിനെ, അവിടെ എത്തിച്ചേർന്ന ബന്ധുക്കളോടുകൂടി കന്യകാരൂപമായ കലാലങ്കാരത്തോടുകൂടി വിധിപോലെ സംയോജിപ്പിച്ചു.
87. രാജാവു കത്തിജ്ജ്വലിക്കുന്ന അഗ്നിയുടെ മുമ്പിൽവെച്ചു സഹധർമ്മം പരഞ്ഞതിനായി കരിമ്പടനൂലുകൊണ്ടുള്ള കൌതുകപ്പുരയെക്കുറിച്ചു അവളുടെ കരം പിടിച്ചപ്പോൾ ആകാശത്തു പെരുമ്പറയടി എല്ലാഭിക്കുകളിലും മുഴങ്ങുമാറുമ്പോൾ. ആശ്ചര്യമേലാഞ്ഞു സെതുമ്പം പരത്തുന്ന പൂപ്പം വർഷിച്ചു.
88. ഇങ്ങനെ നാഗം ത്രൈലോക്യനാഥനായ സീതയിലുണ്ടായ ഔരസപുത്രനായ കശനേയും കശൻ തക്ഷകനിൽനിന്നു അഞ്ചാമനായ കുമാരനേയും ബന്ധുവായി ലഭിച്ചിട്ടു ഒന്നാമൻ പിതൃവധത്താൽ ശത്രുവായിരിക്കുന്ന ഗരുഡനിൽനിന്നുള്ള പേടി വിട്ടു. പൗരപ്രിയനായ രണ്ടാമൻ സുപ്തയെ മൊഴിഞ്ഞ ഭൂമിയെ സംരക്ഷിച്ചു.

പതിനാറാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

പതിനേഴാം സർഗ്ഗം

1. രാത്രിയുടെ അവസാനത്തെ യാമത്തിൽനിന്നു ബുദ്ധി പ്രസാദത്തെ എന്നപോലെ കുമാരി കശനിയെപ്പറ്റി അതിഥി എന്ന പുത്രനെ ലഭിച്ചു.
2. പ്രശസ്തനായ പിതാവിനോടുകൂടിയ അദ്ദേഹം പിതാവിന്റെയും മാതാവിന്റെയും വംശങ്ങളെ സൂര്യൻ ഉത്തരഭക്ഷിണായനങ്ങളെ എന്ന പോലെ പരിശുദ്ധമാക്കി.
3. അർത്ഥജ്ഞാരിൽ അഗ്രഗണ്യനായ പിതാവു അദ്ദേഹത്തെക്കൊണ്ടു ആദ്യം കലവിദ്യകളുടെ അർത്ഥത്തെയും പിന്നീട് രാജകുമാരിമാരുടെ പാണിയേയും ഗ്രഹിപ്പിച്ചു.
4. കലാനന്ദം ശുഭരം ജിതേന്ദ്രിയനുമായ കശൻ അഭിജാതനും ശൗര്യവാനും ജിതേന്ദ്രിയനുമായ അദ്ദേഹത്തെക്കൊണ്ടു, തന്നെ ഒരാളെ ഒന്നിലേറെയായി കരുതി.

- 5 സ കലോചിതമിന്ദ്രസ്യ സാഹായകമുപേയിവാൻ
ജ്വാലന സമരേ ദൈത്യം ഭുജ്യം, തേന ചാവധി.
- 6 തം സ്വസാ നാഗരാജസ്യ കമുദസ്യ കമുദപത്രി
അന്വഗാൽ കമുദാനന്ദം ശശാങ്കമിവ കൈമുദദീ.
- 7 തയോദ്ദീവസ്വതേരാസീദേകഃ സിംഹാസനാൽഭാക്
ദിതീയാപി സഖീ ശച്യഃ പാരിജാതാംശഭാഗിനീ.
- 8 തദാത്മസംഭവം രാജ്യേ മന്ത്രിപുദ്ധഃ സമാദധുഃ
സ്മരന്തഃ പശ്ചിമാമാജ്ഞാം ഭൂതഃ സംഗ്രാമയാതിനഃ.
- 9 തേ തസ്യ കല്പയാമാസുരഭീഷേകായ ശില്പിഭിഃ
വിമാനം നവമുദേദി ചതുസ്തംഭപ്രതിഷ്ഠിതം.
- 10 തന്ത്രേനം ഹേമകംഭേഷു സംഭൃതൈസ്തീർത്ഥവാരിഭിഃ
ഉപതസ്ഥുഃ പ്രകൃതയോ ഭൂപീഠോപവേശിതം.
- 11 നദന്തഃ സ്തിഗ്ദ്ധഗംഭീരം തുര്യൈരാഹർപ്പഷ്ണൈഃ
അന്വമീയത കല്പ്യാണം തസ്യോവിച്ഛിന്നസന്തതി.
- 12 ദൂർവായവാങ്കരപ്പക്ഷത്വഗഭിന്നപുടോത്തരാൻ
ജ്ഞാതിവൃദ്ധൈഃ പ്രയുക്താൻ സ ഭേദേ നീരാജനവിധീൻ.
- 13 പുരോഹിതപുരോഗാസ്തം ജിഹ്വം ജൈന്ത്രൈരമൃദ്വഭിഃ
ഉപചക്രമിരേ പൂർവ്വമഭീഷേകം ദിവിജാതയഃ.
- 14 തസ്യേഘമഹതീ മുഖ്നി നിപതന്തീ വ്യരോചത
സശബ്ദമഭീഷേകശ്രീഗ്ംഗേവ ത്രിപുരദീപഃ.
- 15 സ്തൂയമാനഃ ക്ഷണേ തസ്തിന്നലക്ഷ്യത സ ബന്ദിഭിഃ
പ്രവൃഷ്ട ഇവ പർജ്ജന്യഃ സാരംഗൈരഭിനന്ദിതഃ.
- 16 തസ്യ സന്മന്ത്രപുതാഭിഃ സ്താനമന്തഃ പ്രതീച്ഛതഃ
വല്ലഭേ വൈദ്യതസ്യോഗേർവൃഷ്ടീസേകാദിവ ദൃതിഃ.
- 17 സ താവദഭീഷേകാന്തേ സ്തോതകേഭ്യോ ദൈവ വസു
യാവതൈഷാം സമാപ്യേരൻ യജ്ഞാഃ പരയാപ്തദക്ഷിണം.
- 18 തേ പ്രീതമനസസ്തസ്മൈ യാമാശിഷമുദൈരയൻ
സാ തസ്യ കർമ്മനിർവൃത്തൈർദ്വാരം പശ്ചാൽകൃതാ ഫലൈഃ.
- 19 ബന്ധച്ഛേദം സ ബദ്ധാനാം വധാർഹാണാമവധൃതാം
ധുര്യോണാം ച ധുരോ മോക്ഷമദോഹം ചാദിശൽ ഗവാം.

5. അദ്ദേഹം വംശപാരമ്പര്യത്തിന് ചേർന്നവിധം തൃഗ്ഗാണ സഹായിക്കുവാനായിപ്പോയി. യുദ്ധത്തിൽ ദുർജ്ജയനെന്ന അസുരനെ വധിച്ചു, അവനാൽ വധിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തു.

6. കരുണെന്ന നാഗരാജന്റെ സഹോദരിയായ കരുണി അദ്ദേഹത്തെ, നിലാവു ആമ്പലിന് ആനന്ദമുവാക്കുന്ന ചന്ദ്രനെ എന്നപോലെ അനുഗമിച്ചു.

7. അവരിൽ ഒരാൾ സ്വർഗ്ഗനാഥന്റെ സിംഹസനത്തിൽ പകുതിക്കുവ കാശിയായി. രണ്ടാമത്തെ രാജ്യം പാരിജാതപുഷ്പത്തിന്റെ പകുതിക്കുവയായി.

8. യുദ്ധത്തിന് പോകുമ്പോൾ നമ്പുരാൻ നൽകിയ അവസാനത്തെ കല്പനയെ സ്മരിച്ചുകൊണ്ടു മന്ത്രിവൃദ്ധന്മാർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ അമിതയെ രാജ്യത്തിൽ വിധിപ്രകാരം വാഴിച്ചു.

9. അവർ ശില്പികളാക്കൊണ്ടു അദ്ദേഹത്തിന്റെ പട്ടാഭിഷേകത്തിനായി നാലുകാലിൽ പ്രതിഷ്ഠിച്ചു. വേദിയായെന്നതായ പുതിയൊരു മണ്ഡപം പണികഴിപ്പിച്ചു.

10. അതിൽ സിംഹാസനത്തിൽ ഇരുത്തിയ അദ്ദേഹത്തെ സ്വർണ്ണക്കുളിയിൽ നിറച്ച തീർത്ഥജലവുമായി മന്ത്രിമാർ സമീപിച്ചു.

11. വാദ്യമുഖത്തു കൊട്ടുമ്പോൾ സ്ത്രീശ്വശംഭീരമായി പൊങ്ങുന്ന പെരുമ്പറകളുടെ നാങ്ങുകളാൽ അദ്ദേഹത്തിന് തുടവിടാതെ മംഗളമുണ്ടാകുമെന്ന അനുമാനമില്ല.

12. കറുകനാമ്പു, യവയുള, ഇന്തിത്തോൽ, തളിർക്കുമ്പു എന്നിവയോടുകൂടി ബന്ധുവൃദ്ധന്മാർ നിർവ്വഹിച്ച നിരാജനകർമ്മങ്ങളെ അദ്ദേഹം അനുഭവിച്ചു.

13. പുരോഹിതൻ മുമ്പായ ബ്രാഹ്മണർ ജയകരങ്ങളായ അമർത്ത്യകൃത്യങ്ങൾ ജപിച്ചു ജയശീലനായ അദ്ദേഹത്തെ ആദ്യം അഭിഷേചിക്കുവാൻ ആരംഭിച്ചു.

14. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിരസ്സിൽ ശബ്ദത്തോടുകൂടി വലുതായിവന്നുവീഴുന്ന അഭിഷേകലക്ഷ്മി പരമേശ്വരന്റെ ശിരസ്സിൽ പതിക്കുന്ന ഗംഗ എന്ന പോലെ പ്രശോഭിച്ചു.

15. ആ സമയത്തു സ്തുതിപാഠകന്മാരാൽ സ്തുതിക്കപ്പെടുന്ന അദ്ദേഹം മഴ പെയ്യാൻ തുടങ്ങുമ്പോൾ മയിലുകളാൽ അഭിനന്ദിക്കപ്പെടുന്ന മേലമെന്ന പോലെ കാണപ്പെട്ടു.

16. നല്ല മന്ത്രങ്ങളാൽ പരിശുദ്ധമായ വെള്ളംകൊണ്ടു നിരാടുന്ന അദ്ദേഹത്തിന് മഴപെയ്യുന്നതുകൊണ്ടു വൈദ്യുതമായ അഗ്നിശ്ലൈന്മപോലെ ശോഭ വർദ്ധിച്ചു.

17. അദ്ദേഹം അഭിഷേകത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ വേദാദ്ധ്യയനംചെയ്തു ഗൃഹസ്ഥബ്രാഹ്മണർക്കു, വേണ്ടുവോളം ഭക്ഷണയോടുകൂടി യാഗങ്ങൾ ചെയ്തുതീർക്കുവാൻ എത്ര വേണമോ അത്ര ധനം ദാനംചെയ്തു.

18. സന്തുഷ്ടരായ അവർ അദ്ദേഹത്തിന് നൽകിയ ആശീർവാദം അദ്ദേഹത്തിന് കർമ്മങ്ങൾകൊണ്ടുണ്ടായ ഫലങ്ങളെ വളരെയധികം പിന്നിലാക്കി.

19. അദ്ദേഹം തടവുപള്ളികളെ മോചിപ്പിച്ചുവാനും വധശിക്ഷയ്ക്കു വിധിച്ചവരെ വധിക്കാതിരിച്ചുവാനും ഭാരം വലിയുന്ന കാളകളുടെ ഭാരമൊഴിക്കുവാനും പശുക്കളെ കുറക്കാതിരിപ്പാനും ആജ്ഞ നല്കി.

- 20 ക്രീഡാപതത്രിണോഽപ്യസ്യ പഞ്ജരസ്ഥഃ ശുഭാഭയഃ
ലബ്ധമോക്ഷാസ്തദാഭേദാഭ്യോമേഷുഗതയോഽഭവൻ.
- 21 തതഃ കക്ഷ്യാന്തരന്യസ്തം ഗജദന്താസനം ശുചി
സോത്തരച്ഛമേധ്യാന്തേ നേപഥ്യഗ്രഹണായ സഃ.
- 22 തം ധൂപാശ്യാനകേശാന്തം തോയനിർണ്ണിതപാണയഃ
ആകല്പസാധനൈസ്സൈസ്സൈരൂപസേദഃ പ്രസാധകാഃ.
- 23 ത്വേസ്യ മുക്താഗുണോന്നമഃ മൌലിമന്തക്രതസ്രജം
പ്രത്യുപഃ പത്മരാഗേണ പ്രഭാമണ്ഡലശോഭിനാ.
- 24 ചന്ദനേനാംഗരാഗം ച മൃഗനാഭീസുഗന്ധിനാ
സമാപയ്യ തതശ്ചക്രഃ പത്രം വിന്യസ്തരോചനം.
- 25 ആമുക്താരേണഃ സുഗന്ധീ ഹംസചിഹ്നദൃക്പലവാൻ
ആസീദതിശയപ്രേക്ഷ്യഃ സ രാജ്യശ്രീപധുവരഃ.
- 26 നേപഥ്യദർശിനശ്ചായാ തസ്യോദർശേ ഹിരണ്മയേ
വിരരാജോഭിതേ സുരേ മേഘേ കല്പതരോരിവ.
- 27 സരാജകകദവ്യഗ്രപാണിഭിഃ പാർശ്വവർത്തിഭിഃ
യയാവുദീരിതാലോകഃ സുധർമ്മാവമാം സഭാം.
- 28 വിതാനസഹിതം തത്ര ഭേജേ പൈതൃകമാസനം
ചൂഡാമണിഭിരുൽഘൃഷ്ടപാദപീഠം മഹീക്ഷിതാം.
- 29 ശുശ്രൂഷേ തേന ചാക്രാന്തം മംഗളായതനം മഹൽ
ശ്രീവത്സലക്ഷണം വക്ഷഃ കൌസ്തുഭേനേവ കൈശവം.
- 30 ബഭൌ ഭൂയഃ കമാരതാദാധിരാജ്യമവാപ്യ സഃ
ലേഖാഭാവാദുപാത്രവഃ സാമഗ്ര്യമിവ ചക്രമാഃ.
- 31 പ്രസന്നമുഖരാഗം തം സ്തീതപൂർവാഭിഭാഷിണം
മൂർത്തിമന്തമന്യന്ത വിശ്വാസമനുജീവിനഃ.
- 32 സ പുരം പുരുഷതശ്രീഃ കല്പദ്രുമനീഭ്യോജാം
ക്രമമാണശ്ചകാര ഭ്യാം നാഗേനൈരാവതൌജസാ.
- 33 തസ്യൈകസ്വേദാച്ഛിതം ഛത്രം മുഖംനി, തേനാമലതപിഷാ
പൂർവരാജവിയോഗൌഷ്ടം കൃൽസ്സസ്യ ജഗതോ ഹതം.
- 34 ധൂമാദഗ്നേഃ ശിഖാഃ പശ്വാ ദളയാദംശവോ രവേഃ
സോഽതീത്യ തേജസാം വൃത്തിം സമമേവോത്ഥിതോഗുണൈഃ.

20. കൂട്ടിലാക്കിയ താമര മുതലായ ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ വളർത്തുപക്ഷികൾ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആളുണയാൽ മോചനം ലഭിച്ച നാനാദേശങ്ങളിൽ ഇപ്പോൾ പാറുന്നതന്നെ.
21. പിന്നീട് അദ്ദേഹം അണിഞ്ഞൊരുങ്ങുവാൻ വേറൊരു മുറിയിൽ വെച്ചു, ശുചിയായ മേൽവിരിപ്പോടു കൂടിയ ആനക്കൊമ്പുപീഠത്തിൽ ചെന്നിരുന്നു.
22. പുകയേറു വലിഞ്ഞ തലമുടിയിോടുകൂടിയ അദ്ദേഹത്തെ, പ്രസാധകന്മാർ ജലംകൊണ്ടു കൈ കഴുകി അതാതു അലങ്കാരസാധനങ്ങളുമായി സമീപിച്ചു.
23. അവർ ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ തലമുടി ഉള്ളിൽ പൂമാലവെച്ചു മുത്തുമാല കൊണ്ടു മുക്തലിലേക്കൊക്കി കെട്ടി. പ്രഭാമണ്ഡലത്തോടുകൂടി പ്രകാശിക്കുന്ന ഒരു പത്മരാഗം കൊണ്ടു അലങ്കരിച്ചു.
24. കസ്തൂരികൂട്ടി സുഗന്ധമുള്ള പന്തം ദേഹത്തിൽ പുശിക്കഴിഞ്ഞതിനു ശേഷം ഗോരോചനംകൊണ്ടു പൊട്ടം തൊടുവിച്ചു.
25. ആദരണങ്ങൾ ധരിച്ച മാലപാത്ത്. അരയന്നക്കരയുള്ള പട്ടത്തു രാജലക്ഷ്മിയാകുന്ന വധുവിന്റെ വരനായി നില്ക്കുന്ന അദ്ദേഹം ഏറ്റവും ദേശനീയനായിത്തീർന്നു.
26. വേഷം നോക്കിക്കാണുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രതിബിംബം പൊന്നിൽ കണ്ണാടിയിൽ, സുര്യോദയത്തിൽ കല്പവൃക്ഷത്തിന്റെ പ്രതിബിംബം മേൽവിലെമ്പോലെ പ്രകാശിച്ചു.
27. അദ്ദേഹം രാജചിഹ്നങ്ങൾ കയ്യിലെടുത്ത പാർശ്വവർത്തികളാൽ ജയഘോഷം ചെയ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ടു സുധർമ്മയെക്കാൾ താഴെയല്ലാത്ത ആസ്ഥാനസഭയിലേക്കു ചെന്നു.
28. അവിടെവിതാനിച്ചിരിക്കുന്നതും രാജാക്കന്മാരുടെ ചൂഡാമണികളാൽ ഉരച്ചു മിനുസമാക്കപ്പെട്ട പാദപീഠത്തോടു കൂടിയതുമായ പിതാവിന്റെ സിംഹാസനത്തിൽ കയറിയിരുന്നു.
29. അദ്ദേഹം ചെന്നിരുന്നപ്പോൾ ശ്രീവത്സാകൃതിയിലുള്ള മഹത്തായ മംഗളഗൃഹം, ശ്രീവത്സം എന്ന മറുപുള്ള മഹാവിഷ്ണുവിന്റെ വക്ഷസ്സ് കൊമ്പുതൊഴുത്തു എന്നപോലെ ശോഭിച്ചു.
30. അദ്ദേഹം കൈമാന്തത്തിൽ നിന്നു മഹാരാജസ്ഥാനത്തിലെത്തിയപ്പോൾ, ചന്ദ്രൻ കലാഭൂപത്തിൽ നിന്നു പൂർണ്ണരൂപത്തെ പ്രാപിച്ചാലത്തെപ്പോലെ വളരെയധികം വിളങ്ങി.
31. പ്രസന്നമായ മുഖത്തോടുകൂടി പുഞ്ചിരിയുകി സംസാരിക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തെ ആശ്രിതന്മാർ മുന്തിമത്തായ വിശ്വാസംതന്നെയെന്നു കരുതി.
32. ദേവേന്ദ്രൻ തുല്യമായ ശ്രീയുള്ള അദ്ദേഹം ഐരാവതത്തിനു തുല്യമായ രാജസ്സുള്ള ആനമേലേറി യാത്ര ചെയ്തുവ, കല്പവൃക്ഷങ്ങൾക്കൊത്ത ധ്വജങ്ങളോടുകൂടിയ നഗരത്തെ സ്വർഗ്ഗമാക്കിച്ചെയ്തു.
33. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദൊളുടെ തലയ്ക്കു മുകളിൽ പിടിക്കപ്പെട്ട നിർമ്മല പ്രഭമായ വെൺകൊറ്റക്കുട, ലോകത്തിനു മുഴുവനും പൂച്ചരാജാവിന്റെ വിരഹം നിമിത്തമുണ്ടായ ചൂടു ശമിപ്പിച്ചു.
34. പുകയ്ക്കു ശേഷമാണ് അഗ്നിയുടെ ജാലം, ഉദയത്തിനുശേഷമാണ് സൂര്യന്റെ രശ്മികൾ; അദ്ദേഹം തേജസ്വികളുടെ പതിവുവിട്ടു ഗുണങ്ങളോടൊപ്പംതന്നെ ഉയർന്നുവന്നു.

- 35 തം പ്രീതിവിശദൈർന്നൈരനന്യഃ പൗരയോഷിതഃ
ശരത്പ്രസന്നൈർജ്യാതിഭീർവിഭാവര്യ ഇവ ധ്രുവം.
- 36 അയോധ്യാഭവതാശ്ചൈനം പ്രശ്നായതനാച്ഛിതാഃ
അനുധ്യരന്ധ്യേയം സാന്നിധ്യേഃ പ്രതിമാഗതൈഃ.
- 37 യാവന്നാശ്യായതേ വേദിരഭിഷേകജലാഘൃതാ
താവദേവാസ്യ വേലാന്തം പ്രതാപഃ പ്രാപ ദൃസ്തവഃ.
- 38 വസിഷ്ഠസ്യ ഗുരോർമ്മന്ത്രാഃ സായകാസ്തസ്യ ധന്വിനഃ
കിം തൽ സാധ്യം യദഭ്യേ സാധയേയൻ സംഗതാഃ?
- 39 സ ധർമ്മസ്ഥസഖഃ ശശ്വദർമ്മിപ്രത്യർമ്മിനാം സ്വയം
ദേശം സംശയച്ഛേദോൻ വ്യവഹാരാനതന്ദ്രിതഃ.
- 40 തതഃ പരമഭിവൃക്തസൗമനസ്യനിവേദിതൈഃ
യയോജ പാകാഭിമുഖൈർഭൃത്യവിജ്ഞാപനം ഫലൈഃ.
- 41 പ്രജാസ്തൽഗുരുണാ നഭ്യോ നഭസേവ വിവർച്ചിതാഃ
തസ്തിംസ്തു ഭൂയസിം പൃഥ്വിം നഭസ്യേ താ ഇവായയഃ.
- 42 യദവാപ ന തന്വിഥ്യാ യദഭ്യേ ന ജഹാര തൽ
സോഽഭൂൽ ഗേവ്രതഃ ശത്രുനദ്ധ്യത്യ പ്രതിരോപയൻ.
- 43 വയോരൂപവിഭൂതീനാമേകൈകം മദകാരണം
താനി തസ്തിൻ സമസ്താനി നചാസ്യോത്സിഷ്ടിചേ മനഃ.
- 44 ഇതം ജനിതരാഗാസു പ്രകൃതിഷ്ഠനവാസരം
അക്ഷോഭ്യഃ സ നവോഽപ്യാസീദ്രൂഢമുല ഇവ ഭൂമഃ.
- 45 അനിത്യഃ ശത്രവോ ബാഹ്യാ വിപ്രകൃഷ്ടാശ്ച തേ യതഃ
അതഃ സോഽഭ്യന്തരാൻ നിത്യൻ ഷരപൂർവമജയദ്രിപൂൻ.
- 46 പ്രമാദവിമുഖേ തസ്തിംശ്ചപലാപി സ്വഭാവതഃ
നികഷേ ഹേമരേഖേവ ശ്രീരാസീദനപായിനീ.
- 47 കാതര്യം കേവലം നിതീഃ ശൌര്യം ശ്വാപദചേഷ്ടിതം
അതഃ സിദ്ധിം സമേതാഭ്യാമുഭാഭ്യാമനപിയേഷ സഃ
- 48 ന തസ്യ മണ്ഡലേ രാജേണാ നൃസ്തപ്രണിധിഭീധിതേഃ
ഭാഗ്യാമുഖേ കിഞ്ചിദ്യദസ്യേവ വിവസ്വതഃ.

35. അദ്ദേഹത്തെ പുരസ്കരിക്കു പ്രീതികൊണ്ടു തെളിഞ്ഞ കണ്ണുകളെ കൊണ്ടു, ധ്രുവനെ രാത്രികൾ ശരത്തുകൊണ്ടു തെളിഞ്ഞ നക്ഷത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടെന്നപോലെ പിൻതുടർന്നു.
36. പ്രശസ്തങ്ങളായ ദേവാലയങ്ങളിൽവെച്ചു പുജിക്കപ്പെടുന്ന അയോധ്യയിലെ ദേവതകളും പ്രതിമാരൂപങ്ങളിൽ സന്നിധാനം ചെയ്തിട്ട് അനുഗ്രഹംഗമായ ഇദ്ദേഹത്തെ അനുഗ്രഹിച്ചു.
37. അഭിഷേകജലത്തിൽ മുഴുകിയ സ്നാനമണ്ഡപം വലിയുന്നതിനു മുൻപുതന്നെ ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ദൃസ്സുമാത്രം പ്രസാദം സമുദ്രക്കരകളിലോളം എത്തിച്ചേർന്നു.
38. ഗുരുവായു വസിഷ്ഠന്റെ മന്ത്രങ്ങളും വില്ലാളിയായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബാണങ്ങളും രണ്ടും ഒന്നിച്ചു ചേർന്നാൽ അസാധ്യമായിട്ട് എന്തുകാൽ മാനങ്ങളുത്?
39. അദ്ദേഹം എന്നും അലസഭാവം വെടിഞ്ഞു ധർമ്മജ്ഞന്മാരോടുകൂടി വാദിപ്രതിവാദികളുടെ സംശയപരിഹാരം വരുത്തേണ്ടുന്ന കാര്യങ്ങളെ സ്വയമേ നോക്കിപ്പോന്നു.
40. അനന്തരം ദൃത്യന്മാരുടെ അറിയിപ്പുകളെ, (മുഖത്തു) തെളിവായ സന്തോഷംകൊണ്ടു സൂചിപ്പിക്കപ്പെട്ടവയും അനുഭവത്തിലെത്തറായവയുമായ ഫലങ്ങളോടു യോജിപ്പിച്ചു.
41. ശ്രാവണമാസത്താൽ അഭിവൃദ്ധിയെ പ്രാപിപ്പിക്കപ്പെട്ട നദികൾ പ്രൌഢപദത്തിൽ കൂടുതൽ അഭിവൃദ്ധിയെ പ്രാപിക്കുന്നതുപോലെ പിതാവിനാൽ അഭിവൃദ്ധിയിലെത്തിക്കപ്പെട്ട പ്രജകൾ ഇദ്ദേഹത്തിനാൽ കൂടുതൽ അഭിവൃദ്ധിയെ പ്രാപിച്ചു.
42. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതൊന്നും മിഥ്യയായില്ല, കൊടുത്തതൊന്നും തിരിച്ചെടുത്തില്ല, എന്നാൽ ശത്രുക്കളെ ഉന്മൂലനം ചെയ്തതിനുശേഷം വീണ്ടും സ്ഥാനത്തുറപ്പിക്കുകയാൽമാത്രം വ്രതഭംഗം വരുത്തിയവനായി.
43. യൌവനം, സൌന്ദര്യം, സമ്പത്തു് എന്നിവയിൽ ഓരോന്നും അഹങ്കാരത്തിന്നു ഹേതുവാണു്. അവ എല്ലാം അദ്ദേഹത്തിന്നുണ്ടു്; എന്നിട്ടും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സ് അഹങ്കാരം കൊണ്ടില്ല.
44. ഇപ്രകാരം ദിവസം തോറും രാജപുരുഷന്മാർക്കിടയിൽ സ്നേഹം പുലർത്തിപ്പോന്ന അദ്ദേഹം പുതിയവനായിരുന്നിട്ടും വേരോച്ച വൃക്ഷംപോലെ അക്ഷോഭ്യനായിരുന്നു.
45. പുറമേയുള്ള ശത്രുക്കൾ നശിക്കുന്നവരും ദൂരത്തിരിക്കുന്നവരുമാകയാൽ അദ്ദേഹം അകത്തുള്ള ആറു നിത്യശത്രുക്കളെ ആദ്യം ജയിച്ചു.
46. പ്രമാദം പററാത്ത അദ്ദേഹത്തിൽ പ്രകൃത്യാ ചപലയായ ലക്ഷ്മി പോലും ഉരക്കല്ലിൽ പൊന്നിൻവരയെന്നപോലെ മായാതെ സ്ഥിതി ചെയ്തു.
47. കേവലം നീതിപ്രയോഗം ഭീരുത്വമാണു്; കേവലം പരാക്രമം ദുഷ്ടമൃഗങ്ങളുടെ സ്വഭാവവുമാണു്; അതിനാൽ അദ്ദേഹം അവ രണ്ടും യഥോചിതം യോജിപ്പിച്ചു പ്രവർത്തിച്ചു കായ്ക്കങ്ങൾ നേടുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചു.
48. ചാരന്മാരാകുന്ന രശ്മികളെ (എല്ലാ സ്ഥലത്തേക്കും) അയച്ചിട്ടുള്ള ആ രാജാവിന്നു്, കാരൊഴിഞ്ഞ സൂര്യനെന്നപോലെ തന്റെ രാജ്യത്തിൽ കാണാൻ സാധിക്കാത്തതായി ഒന്നും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല.

- 49 രാത്രിനിവവിഭാഗേഷു യദാദിഷ്ടം മഹീക്ഷിതാം
തൽ സിഷേവേ നിയോഗേന സ വികല്പപരാങ്മുഖഃ.
- 50 മന്ത്രഃ പ്രതിദിനം തസ്യ ബഭ്രവ സഹ മന്ത്രിഭിഃ
ന ജാതു സേവ്യമാനോപി ഗുഹ്യാഭാരഃ സു സുച്യതേ.
- 51 പരേഷു സ്വേഷു ച ക്ഷിപ്തൈരവിജ്ഞാതപരസ്വരൈഃ
സോപസന്തപ്തജ്ജാഗാര യഥാകാലം സ്വപന്നപി.
- 52 ഭഗ്നാണി ദർശയാണാം സംസ്തസ്യ രോധൂരപി ദ്വിഷാം
ന ഹി സിംഹോ ഗജാസ്തന്ദീ യോൽ ഗിരിഗുഹാശയഃ.
- 53 വ്യേമുഖാഃ സമരംഭാഃ പ്രത്യവേക്ഷാനിരത്യയാഃ
ഗർഭാലിസധർമ്മാണസ്തസ്യ ഗുഹം വിപേചിരേ.
- 54 അപമേന പ്രവവൃതേ ന ജാതുപചിതോപി സഃ
വൃദ്ധൗ നദീമുഖേനൈവ പ്രസ്ഥാനം ലവണാംഭസഃ.
- 55 കാമം പ്രകൃതിവൈരാഗ്യം സദ്യഃ ശമയിതും ക്ഷമഃ
യസ്യ കാര്യഃ പ്രതീകാരഃ സ തന്നൈവോദപാദയൽ.
- 56 ശക്യേഷ്വപവാഭവദ്യാത്രാ തസ്യ ശക്തിമതഃ സതഃ
സമീരണസഹായോപി നാംഭപ്രാത്മീ ദ്വാനലഃ.
- 57 ന ധമ്മമർത്ഥകാമാഭ്യോ ബബോധേ ന ച തേന ത്വേ
നാത്ഥം കാമേന കാമം വാ സോഭന്തേന സദൃശസ്രീഷു.
- 58 ഹീനാന്യനുപകർത്താണി പ്രവൃദ്ധാനി വികർവതേ
തേന മധ്യമശക്തീനി മിത്രാണി സ്ഥാപിതാന്യതഃ.
- 59 പരാത്ഥനോഃ പരിച്ഛിദ്യ ശക്ത്യാദീനാം ബലാബലം
യയാവേദിർവിശിഷ്ടശ്ചേൽ പരസ്താദാസ്ത സോപന്യഥാ.
- 60 കോശേനാശ്രയണീയത്വമിതി തസ്യാത്ഥസംഗ്രഹഃ
അംബുഗർഭോ ഹി ജീമുതശ്ചാതകൈരഭിനന്ദ്യതേ.
- 61 പരകർമ്മപഹഃ സോഭ്യഭൂദ്യതഃ സ്വേഷു കർമ്മസു
ആവൃണോദാത്ഥനോ രസ്യം രസ്യേഷു പ്രഹരൻ രിപുൻ.
- 62 പിത്രാ സംവർദ്ധിതോ നിത്യം കൃതാസ്രഃ സാമ്പരായികഃ
തസ്യ ദണ്ഡവതോ ദണ്ഡഃ സ്വഭോന വ്യശിഷ്യത.

49. രാവും പകലും വേർതിരിച്ച രാജാക്കന്മാർ യാതൊന്നു വിധിച്ചിട്ടുണ്ടോ അതിനെ അദ്ദേഹം വികല്പം കൂടാതെ നിയോഗ പ്രകാരം ചെയ്ത പോന്നു.
50. അദ്ദേഹം ദിനംപ്രതി സചിവന്മാരുമായി കാര്യാലോചന നടത്തിയിരുന്നു. അതു തുടർന്നു നടന്നിരുന്നുവെങ്കിലും, പുറത്തു പോകാതെ സൂക്ഷിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ട് ആർക്കും അറിയാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല.
51. അദ്ദേഹം യഥാകാലം ഉറങ്ങിയിരുന്നുവെങ്കിലും ശത്രുക്കളിലും മിത്രങ്ങളിലും നിയോഗിക്കപ്പെട്ടവരും പർസ്യരും അറിയാത്തവരുമായ പാരന്മാരിലൂടെ സദാ ജാഗരൂകരായിരുന്നു.
52. ശത്രുക്കളെ ഭയപ്പെട്ട് ശക്തനെന്നെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്, ശത്രുക്കൾക്കു പിടിച്ചെടുക്കാൻ പഴിയാത്ത ദുസ്ത്രങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു; ആനകളെ കടന്നാക്രമിക്കുന്ന സിംഹം പേടിക്കൊണ്ടല്ലല്ലോ പർവതഗുഹയിൽ വസിക്കുന്നത്.
53. ക്ഷേമക്കുറുപ്പും മേലന്വേഷണംകൊണ്ടു അപകടം പറ്റാത്തവയുമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രയത്നങ്ങൾ, കതിർ വെളിയിൽ വരാതെ തണുനീക്കത്തിരുന്നു വിളയുന്ന നെല്ലുപോലെ ഗുഹമായി ഫലിച്ചിരുന്നു.
54. അദ്ദേഹം ഉയർന്നവനായിട്ടു പിഴച്ച വഴിയിലൂടെ ഒരിയ്ക്കലും പ്രവർത്തിച്ചില്ല; സമുദ്രം വേലിയേറ്റത്തിലും അഴിമുഖത്തിലൂടെയൊന്നല്ലോ പുറപ്പെടുക.
55. അദ്ദേഹം പൊരജനങ്ങളുടെ വൈരാഗ്യം പെട്ടെന്നു നിർത്താൻ പോന്നവൻ തന്നെ; (എന്നാൽ) പരിഹാരം ചെയ്യേണ്ടുന്നതൊന്നും ഉണ്ടാകുവാൻ അദ്ദേഹം വഴിവെച്ചതേ ഇല്ല.
56. അതിബലവാനായിരുന്നിട്ടു അദ്ദേഹം, സാധിക്കാവുന്നവരുടെ നേർമൊത്രമേ യുദ്ധയാത്ര ചെയ്തിരുന്നുള്ളൂ. കാര്യ സഹായത്തിനുള്ളതുകരുതി കാട്ടുതീ വെള്ളത്തിൽ പിടിയ്ക്കാൻ പോകാറില്ലല്ലോ.
57. (ധർമ്മാത്മകാരങ്ങൾ) മൂന്നിലും സമചിത്തനായ അദ്ദേഹം ധർമ്മത്തെ അത്മകാമങ്ങളെക്കൊണ്ടു ബാധിച്ചില്ല, അവയെ അതിനെക്കൊണ്ടു മില്ല. അത്മത്തെ കാമംകൊണ്ടുമില്ല, കാമത്തെ അത്മംകൊണ്ടുമില്ല.
58. ബന്ധുക്കൾ, ക്ഷയിച്ചാൽ ഉപകാരത്തിനതകുകയില്ല വളർന്നാൽ പിണങ്ങാൻ ഇടവരും. അതിനാൽ അദ്ദേഹം അവരെ ഇടത്തരം ശക്തിയിൽ (അധികം ക്ഷയം തട്ടാതെയും അധികം ഉയർച്ച പ്രാപിക്കാതെയും) നിലനിർത്തിപ്പോന്നു.
59. അദ്ദേഹം ശത്രുവിന്റെയും തന്റേയും ശക്ത്യാഭികൂളുടെ ബലവും ദുരൂഹബലവും ശരിയായി മനസ്സിലാക്കിയിട്ടു ഇവകൊണ്ടു ശത്രുവിനേക്കാൾ (താൻ) ബലിഷ്ഠനെന്നിൽ ചെന്നെത്തിയ്ക്കും. മറിച്ചൊന്നെങ്കിൽ മിണ്ടാതിരുന്നു.
60. വജ്രനയങ്ങളെങ്കിലേ (താൻ) മറുളളവർക്കു ആശ്രയിക്കേണ്ടവനാകുന്നതുകൊണ്ടാണ് അദ്ദേഹം ധനം ശേഖരിച്ചത്. (ഇല്ലായ്മകൊണ്ടല്ല) ജലമുറക്കൊണ്ടു കാർമ്മേലുണ്ടാണല്ലോ പാതകപക്ഷികളാൽ അഭിനന്ദിയ്ക്കപ്പെടുന്നത്.
61. അദ്ദേഹം ശത്രുവിന്റെ കർമ്മങ്ങളെ നശിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു സ്വകർമ്മങ്ങളിൽ പരിശ്രമിച്ചുപോന്നു; ശത്രുക്കളെ പഴയതുകളിൽ പ്രഹരിക്കുന്ന അദ്ദേഹം സ്വന്തം പഴയതുകൾ അടച്ചു.
62. പിതാവിനാൽ വലിപ്പിക്കപ്പെട്ട ആയുധാഭ്യാസംചെയ്ത യുദ്ധത്തിനു സന്നദ്ധരായി നിലകുന്ന സൈന്യം, ദണ്ഡനിതിമാനായ അദ്ദേഹത്തിന്നു ശരീരത്തിൽനിന്നു ഭിന്നമായിരുന്നില്ല.

- 63 സപ്തസ്യേവ ശിരോരത്നം നാസ്യ ശക്തിത്രയം പരഃ
സ ചകഷ് പരേഭ്യസ്തഭയസ്താന്ത ഇവായസം.
- 64 വാപീഷ്പിവ സ്രവന്തീഷു വനേഷുപവനേഷ്പിവ
സാത്മഃ സ്വൈരം സ്വകീയേഷു ചേരുർവേശ്ശസപിവാദ്രിഷു.
- 65 തപോ രക്ഷൻ സ വിഘ്നേഭ്യസ്തസ്തരേഭ്യശ്ച സമ്പദഃ
യഥാസ്വമാശ്രമൈശ്ചക്രേ വർണ്ണൈരപി ഷഡംശഭാക്.
- 66 ഖനീഭിഃ സുഷുപ്തേ രത്നം ക്ഷേത്രൈഃ സസ്യം വന്നൈക്തജാൻ-
ദിദേശേ വേതനം തന്നൈസ്ത രക്ഷാസദൃശമേവ ഭൂഃ.
- 67 സ ഗുണാനാം ബലാനാം ച ഷണ്ണാം ഷണ്മുഖവിക്രമഃ
ബഭ്രുവ വിനിയോഗജ്ഞഃ സാധനീയേഷു വസ്തുഷു.
- 68 ഇതി ക്രമാൽ പ്രയുജാനോ ഭണ്ഡനീതിം ചതുർവിധാം
ആതീത്മാദപ്രതീഘാതാം സ തസ്യഃ ഫലമാനശേ.
- 69 കൂടയുദ്ധവിധിജ്ഞാപി തസ്മിൻ മാഗ്ദേണ യോധിനി
ഭേദഭേദിസാരികാവൃത്തിം ജയശ്രീർവീരകാമിനീ.
- 70 പ്രായഃ പ്രതാപഭഗതപാദരീണാം തസ്യ ദുർലഭഃ
രണോ ഗന്ധഭിപസ്യേവ ഗന്ധഭിന്നാനൃദന്തിനഃ.
- 71 പ്രവൃദ്ധൈഃ ഹീയതേ ചന്ദ്രഃ സമുദ്രോഽപി തഥാവിധഃ
സ തു തത്സമവൃദ്ധിശ്ച ന ചാഭൂത്താവിവ ക്ഷയീ.
- 72 സന്തസ്തസ്യാഭിഗമനാദത്യർത്ഥം മഹതഃ കൃശഃ
ഉദയേരിവ ജീമൂതഃ പ്രാപുർഭാതുതപമർത്ഥിനഃ.
- 73 സ്തയമാനഃ സ ജിഹ്വായ സ്തൃത്യമേവ സമാചരൻ
തഥാപി വവൃദ്ധേ തസ്യ തൽകാരിഭോഷിണോ യശഃ.
- 74 ദുരിതം ദർശനേന ഘ്നംസ്തത്പാർത്ഥേന നഭഃസ്തമഃ
പ്രജാഃ സ്വതന്ത്രയാഞ്ചക്രേ ശശ്വൽ സൂര്യ ഇവോദിതഃ.
- 75 ഇന്ദോരഗതയഃ പത്മേ സൂര്യസ്യ കുമഭ്യാശവഃ
ഗുണാസ്തസ്യ വിപക്ഷേഽപി ഗുണിനോ ലോഭിരേന്ദ്രന്തരം.

63. ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ശക്തിയുടേതെ പാമ്പിന്റെ പശ്ചാത്തലത്തിലുള്ള രത്നത്തെ എന്നപോലെ മറ്റൊരാൾ അപഹരിച്ചില്ല. അദ്ദേഹം ശത്രുക്കളിൽ നിന്നു അതിനെ, അയസ്കാന്തം ഇരിമ്പിനെ എന്നപോലെ ആകർഷിച്ചെടുത്തു.
64. വ്യംഹാരസംഘക്കാർ പുഴകളിൽ സ്വന്തം പൊയ്ക്കുകളിലെന്ന പോലെയും കാടുകളിൽ സ്വന്തം ഉദ്യാനങ്ങളിലെന്നപോലെയും പർവതങ്ങളിൽ സ്വന്തം വസതികളിലെന്നപോലെയും സ്വൈരമായി സഞ്ചരിച്ചു.
65. വിരല്ലങ്ങളിൽനിന്നു തപസ്സിനെയും കള്ളന്മാരിൽനിന്നു സ്വത്തുക്കളേയും സംരക്ഷിച്ചവനായ അദ്ദേഹം, ബ്രഹ്മചര്യം കൈമാറ്റം ആഗ്രഹിക്കാത്ത തപസ്സിന്റെയും ബ്രഹ്മണാദി വർണ്ണങ്ങളാൽ സമ്പത്തിന്റെയും ആദിയിലൊരാൾക്കുവേണ്ടി അവകാശിയാക്കിവെക്കപ്പെട്ടു.
66. ഭൂമി നെടികളിലൂടെ രത്നങ്ങളേയും വയലുകളിലൂടെ സസ്യങ്ങളേയും വനങ്ങളിലൂടെ ഗജങ്ങളേയും ഉൾപ്രദീപിച്ചിട്ട് (അദ്ദേഹം നല്ലപോന്ന) സംരക്ഷണത്തിനൊരു പ്രതിഫലം അദ്ദേഹത്തിന്നു നല്കി.
67. ഷൺമുഖനുള്ളതുപോലെ പാശ്ചാത്യരുള്ള അദ്ദേഹം സാധിക്കുന്ന കാര്യങ്ങളിൽ ആറു ഗുണങ്ങളേയും ആറു ബലങ്ങളേയും വേണ്ടതുപോലെ ഉപയോഗപ്പെടുത്തുവാൻ അറിവുനവനായിരുന്നു.
68. ഇങ്ങനെ ക്രമപ്രകാരം നാലു പ്രകാരത്തിലുള്ള രാജനിതിയെ (മന്ത്രി തൊട്ടു ദേശപാലൻ വരാമുള്ള) സീതാസ്ഥാനങ്ങളിൽ തടവു കൂടാതെ പ്രയോഗിച്ചു കൊണ്ടിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്നു അതിന്റെ ഫലം സിദ്ധിച്ചുപോന്നു.
69. കപടശൂന്യവിധികൾ അറിഞ്ഞിരുന്നിട്ടും നേർവഴിക്കു പടപൊരുതിപ്പോന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരെ ചിരകാലിനിയായ ജയലക്ഷ്മി അഭിസാരിക്കാവുന്നതിന്നു സ്വീകരിച്ചു.
70. ശത്രുക്കൾ മിക്കവാറും പ്രതാപംകൊണ്ടുതന്നെ തോറ്റുപോയതിനാൽ മടഗന്ധംകൊണ്ടു മറ്റൊരാളെ വിരട്ടി ഓടിച്ചു മത്സരത്തിനെന്നപോലെ അദ്ദേഹത്തിന്നും യുദ്ധം ചെയ്യേണ്ട ആവശ്യം ഉൾപ്പെടുകയായിരുന്നു.
71. ചന്ദ്രൻ വളർച്ച മുററിയാൽ ക്ഷയിച്ചുതടങ്ങും, സമുദ്രവും അങ്ങിനെതന്നെ, അദ്ദേഹം അവർക്കു തുല്യമായ വളർച്ച പ്രാപിച്ചുവെങ്കിലും അവരെപ്പോലെ ക്ഷയിക്കുന്നവനായിരുന്നില്ല.
72. അത്യധികം ദ്രോഹമായി യാചിക്കാൻ പുറപ്പെട്ട സത്തുക്കൾ ഏറ്റവും മഹാനായ ഇദ്ദേഹത്തെ പ്രാപിച്ചിട്ട് മേഘങ്ങൾ സമുദ്രത്തെ പ്രാപിച്ചിട്ടെന്നപോലെ ദാതാക്കളായിത്തീർന്നു.
73. സ്തുത്യർഹമായ പ്രവൃത്തികൾ ചെയ്ത്, സ്തുതിക്കപ്പെടുമ്പോൾ അദ്ദേഹം ലജ്ജിച്ചു; എന്നിട്ടും അതു (സ്തുതി) ചെയ്യുന്നതിനോടു വിരോധമുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീർത്തി അഭിവൃദ്ധി പ്രാപിച്ചു.
74. ദ്രോഹംകൊണ്ടുതന്നെ ദുരിതം നീക്കുകയും തത്ത്വജ്ഞം മനസ്സിലാക്കിക്കൊടുത്തു അജ്ഞാനമാകുന്ന അന്ധകാരം നീക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ട് ഉദിച്ചുവരുന്ന സൂര്യനെപ്പോലെ അദ്ദേഹം ജനങ്ങളെ സ്വതന്ത്രന്മാരാക്കി.
75. ചന്ദ്രന്റെ രശ്മികൾ താമരപ്പൂവിലും സൂര്യന്റെ രശ്മികൾ ആമ്പൽപ്പൂവിലും പ്രവേശിക്കാറില്ല; നല്ലവനായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗുണങ്ങളാകട്ടെ എതിരാളിയിൽ പോലും കടന്നുകൂടി.

- 76 പരാതിസന്ധാനപരം യദപ്യസ്യ വിചേഷിതം
ജിഗീഷോരശ്വമേധായ ധർമ്മേവ ബഭ്രുവ തത്.
- 77 ഏവമുദ്യൽപ്രഭാവേണ ശാസ്ത്രദൃഷ്ടേന വർത്തനാ
വൃഷ്ടേവ ദേവോ ദേവാനാം രാജ്ഞാം രാജാ ബഭ്രുവ സഃ.
- 78 പഞ്ചമം ലോകപാലാനാമുപഃ സാധർമ്മ്യയോഗതഃ
ഭൂതാനാം മഹതാം ഷഷ്ഠമഷ്ടമം കലഭൂതം.
- 79 ഭൂരാപവജ്ജിതച്ഛൈത്രസംതസ്യാജ്ഞാം ശാസനാപ്തിതാം
ഭ്യഃ ശിരോഭിർഭൂപാലാ ദേവാഃ പൗരന്ദരീമിവ.
- 80 ഋതപിജഃ സ തഥാനർച്ച ദക്ഷിണാഭിർഹാത്രതേ
യഥാ സാധാരണീഭൂതം നാമാസ്യ ധനസ്യ ച.
- 81 ഇന്ദ്രാഭ്യഷ്ടിന്നിയമിതഗദോഭ്രുകവൃത്തിര്യമോഭൂ-
ദ്യാദോനാഥഃ ശിവജലപഥഃ കർമ്മണേ നൌചരാണാം.
- 82 പുഷ്പാപേക്ഷീ തദനു വിദധേ കോശവൃദ്ധിം കണ്വേര-
സ്തസ്മിൻ ഭണ്ഡോപനതചരിതം ഭേജിരേ ലോകപാലാഃ.

ഇതി സപ്തമഃ സർഗ്ഗഃ

അഷ്ടാദശഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 സ നൈഷധസ്യാത്ഥപതേഃ സുതായാ-
മുൽപാദയാമാസ നിഷിദ്ധശത്രുഃ
അനൃണസാരം നിഷധാനഗേന്ദ്രാൽ
പുത്രം യഥാഹന്നിഷധാഖ്യമേവ.
- 2 തേനോന്മുഖാര്യേണ പിതാ പ്രജായൈ
കല്പിഷ്യമാണേന നനന്ദ യുനാ
സുവൃഷ്ടിയോഗാഭിവ ജീവലോകഃ
സന്ധ്യേന് സമ്പത്തിഫലാത്മകേന.
- 3 ശബ്ദാഭി നിർവിശ്യ സുഖം ചിരായ
തസ്മിന്നവസ്ഥാപിതരാജശബ്ദഃ
കൌമുദിതേയഃ കുമുദാവദാതൈർ-
ദ്യാമജ്ജിതാം കർമ്മഭിരാതരോഹ.
- 4 പൌത്രഃ കശാസ്യാപി കശേശയാക്ഷഃ
സസാഗരാം സാഗരധീരചേതാഃ
ഏകാതപത്രാം ഭൂവമേകവീരഃ
പുരാർഗ്ഗളാഭീർഭൂജോ ബുഭോജ.
- 5 തസ്യാനലൈജാസ്തനയസ്തദന്തേ
വംശശ്രീയം പ്രാപ നളാഭിധാനഃ
യോ നന്ധലാനീവ ഗജഃ പരേഷാം
ബലാനൃമുദ്നാനളിനാവേകത്രഃ.

76. ശത്രുവിനെ വഞ്ചിച്ചുകൊണ്ടുള്ളതാണെങ്കിലും അശ്വമേധത്തിന്നു വേണ്ടി ജയിക്കാനുദ്ദേശിച്ച ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രവൃത്തി ധർമ്മം തന്നെയായിത്തീർന്നു.

77. ഇങ്ങിനെ മഹത്തമം വർഷിക്കുന്നതും ശാസ്ത്രവിഹിതവുമായ മാർഗ്ഗത്തിലൂടെ ഇന്ദ്രൻ ദേവന്മാരുടെ ദേവനായതു പോലെ അദ്ദേഹം രാജാക്കന്മാരുടെ രാജാവായി ഭവിച്ചു.

78. അദ്ദേഹത്തെ തുല്യധർമ്മോഗത്താൽ (നാലു) ദീർഘാലകന്മാരിൽ അഞ്ചാമനായും (അഞ്ചു) മഹാഭൂതങ്ങളിൽ ആറാമനായും (ഏഴു) കലപർവതങ്ങളിൽ എട്ടാമനായും പറഞ്ഞുവന്നു.

79. കല്പിച്ചയച്ച അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആജ്ഞയെ, ഇന്ദ്രന്റെ ആജ്ഞയെ ദേവന്മാരെന്നപോലെ രാജാക്കന്മാർ വെൺകൊറ്റകുടകൾ മാറി ശിരസാ വഹിച്ചു.

80. മഹായാഗത്തിൽ, തന്റെയും കണ്വേരന്റെയും പേര് പര്യായമാകക്കത്തക്കവണ്ണം ദക്ഷിണകാളക്കൊണ്ടു ജ്വതപിക്കുകയെ സൽക്കരിച്ചു.

81. ഇന്ദ്രനിൽനിന്നു മഴയുണ്ടായി; യമൻ രോഗങ്ങളെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്ന ജോലി നിറുത്തി; വരുണൻ കപ്പൽ യാത്രക്കാരുടെ വാണിജ്യകർമ്മത്തിന്നു ജലമൊഴുക്കു ശോഭനമാക്കിവെച്ചു. അവരെ ചാനുകരിച്ചു വൈശ്രവണൻ ഭംഗം രത്തെ വർദ്ധനമാക്കിത്തീർത്തു. ഇപ്രകാരം ലോകപാലന്മാർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേരെ കീഴടങ്ങിയവരെപ്പോലെ പെരുമാറിപ്പോന്നു.

പതിനേഴാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

പതിനെട്ടാം സർഗ്ഗം

1. ശത്രുക്കളെ ഇല്ലാതാക്കിയ അദ്ദേഹം നിഷധരാജ്യത്തെ രാജാവിന്റെ പുത്രനിൽ നിഷധമെന്ന പർവതത്തേക്കാൾ ബലത്തിന്നു കറവില്ലാത്ത പുത്രനെ ജനിപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിനെ നിഷധൻ എന്നുതന്നെ പറയുന്നു.

2. വളരെയധികം പരാക്രമിയും സന്തതിയുണ്ടാകാൻ പോകുന്നവനുമായി ആ യുവാവിനെക്കൊണ്ടു പിതാവു, നല്ല ദഴലഭിക്കയാൽ വളരെയധികം വിളവു നൽകാൻ പോകുന്ന സസ്യത്തെക്കൊണ്ടു ജീവലോകമെന്നപോലെ ആഹ്ലാദിച്ചു.

3. വളരെക്കാലം ശബ്ദാഭികളായ സുഖഭോഗങ്ങളെ അനുഭവിച്ചതിനുശേഷം അദ്ദേഹത്തിൽ രാജശബ്ദത്തെ സ്ഥാപിച്ചുവെച്ചു കുമ്പസീപുത്രൻ ആമ്പൽപോലെ പരിശുദ്ധമായ കർമ്മങ്ങളെക്കൊണ്ടു നേടിയ സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു ആരോഹണംപെയ്തു.

4. താമരപ്പവിന തുല്യമായ നേത്രങ്ങളും കടൽപോലെ ധീരമായ മനസ്സും പുരഗോപുരത്തുപോലെ നീണ്ട കൈകളുമുള്ള ഏകവിരനായ കശപൈത്രനും കടലുകളുൾപ്പെടെ ഒറ്റവെൺകൊറ്റകുടയോടുകൂടിയ ഭൂമിയെ പരിപാലിച്ചു.

5. അഗ്നിതുല്യമായ തേജസ്സുള്ള നളൻ എന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മരണശേഷം വംശശ്രീയെ പ്രാപിച്ചു. കമലമുഖനായ അദ്ദേഹം ശത്രുക്കളുടെ സൈന്യങ്ങളെ, ആന വേഷപ്രദേശങ്ങളെ എന്നപോലെ മഴിച്ചു.

- 6 നഭശ്ചരൈശ്ചീതയശാഃ സ ലേഭേ
നസ്തേലശ്ശാമതനം തനുജം
ഖ്യാതം നഭശ്ശബ്ദമയേന നാഗ്നാ
കാന്തം നഭോമാസമിവ പ്രജാനാം.
- 7 തസ്മൈ വിസൃജ്യോത്തരകോസലാനാം
ധർമ്മോത്തരസ്തൽപ്രവേഃ പ്രഭൃതം
മൃഗൈരജര്യം ജരസോപദിഷ്ട-
മഭേഹബന്ധായ പുനർബബന്ധ.
- 8 തേന ദ്വിപാനാമിവ പുണ്യരീകോ
രാജ്ഞാമജയോജനി പുണ്യരീകഃ
ശാന്തേ പിതൃഷ്ടാപുണ്യരീകം
യം പുണ്യരീകാക്ഷമിവ ശ്രീതാ ശ്രീഃ.
- 9 സ ക്ഷേമധനാനമമോഽലധനാ
പത്രം പ്രജാക്ഷേമവിധാനക്ഷം
ക്ഷാപം ലംഭ്യേത്യാക്ഷമയോപപന്നം
വനേ തപഃ ക്ഷാന്തതരശ്ചപാര.
- 10 അനീകിനീനാം സമരേഗ്രയാശീ
തസ്യാപി ദേവപ്രതിമഃ സുതോഭൃശ്
വ്യശ്രൂയതാനീകപദാവസാനം
ദേവാദി നാമ ത്രിഭിര്യേഹി യസ്യ.
- 11 പിതാ സമാദായനതൽപരേണ
പത്രേണ പുത്രീ സ യഥൈവ തേന
പത്രസ്തഥൈവാരമജവത്സലേന
സ തേന പിത്രാ പിതൃമാൻ ബഭ്രവ.
- 12 പൂർവ്വസ്തയോരാത്മസമേ ചിരോഽശ-
മാരേത്താത്വേ വണ്ണചതുഷ്ടയസ്യ
ധൂരം നിധായൈകനിധീർഗുണാനാം
ജഗാമ യജാ യജമാനലോകാൻ.
- 13 വശീ സുതസ്തസ്യ വശംവദത്യാൽ
സ്വേഷാമിവാസീദ്ദ്വിഷതാമപീഷ്ടഃ
സകൃദ്വിവിഗ്നാനപി ഹി പ്രയുക്തം
മാധുര്യമീഷ്ടേ ഹരിണാൻ ഗ്രഹീതും.
- 14 അഹീനഗുർന്നാമ സ ഗാം സമഗ്രാ-
മഹീനബാഹുഭുവിണ്ഃ ശശാസ
യോ ഹീനസംസ്കൃപരാങ്മുഖത്വാ-
ദ്യവാപൃനർത്ഥൈർവ്യസനൈർവിഹീനഃ
- 15 ഗുരോഃ സ ചാനന്തരമന്തരജ്ഞഃ
പുസാം പുമാനാഭ്യ ഇവാവതീണ്ഃ
ഉപക്രമൈരസ്ഖലിതൈശ്ചതുർഭി-
ശ്ചതുർഭിഗീശശ്ചതുരോ ബഭ്രവ.

6. ഗഗനപാരികളാൽ സ്മൃതിക്കർപ്പിച്ച യശസ്സോടുകൂടിയ അദ്ദേഹത്തിന്നു വാനംപോലെ കറുത്ത ശരീരത്തോടുകൂടിയവനും നടന്നുപോകാൻ കേൾവികെട്ടവനും ജനങ്ങൾക്കു ശ്രാപണമാസംപോലെ ആകർഷകമായ പുത്രനുണ്ടായി.
7. ധർമ്മജ്ഞനായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിതാവു അദ്ദേഹത്തിന്നു ഉത്തര കോസലത്തിലെ പ്രഭുവായും കൊടുത്തിട്ട്, വീണ്ടും ജനമെടുക്കാതെ കഴിപ്പാൻവേണ്ടി വാൽകുത്താൽ ഉപശ്ശിഷ്ടപ്പെട്ടപ്രകാരം, നാനകളോടു ചേർച്ച പുണ്ടു. (വാനപ്രസ്ഥശാസ്ത്രം സ്വീകരിച്ചു.)
8. അദ്ദേഹത്താൽ ഗജങ്ങൾക്കു് അഷ്ടദിഗ്ഗജങ്ങളിലൊന്നായ പുണ്യരീകമെന്നപോലെ രാജാക്കന്മാർക്കു ജനിക്കാൻ കഴിയാത്ത പുണ്യരീകൻ ഉൽപ്പാദിപ്പിക്കപ്പെട്ടു. പുണ്യരീകമെന്ന യോഗം അനുഷ്ഠിച്ച അദ്ദേഹത്തെ പിതാവു മരിച്ചപ്പോൾ ലക്ഷ്മി മഹാവിഷ്ണുവിനെ എന്നപോലെ ആശ്രയിച്ചു.
9. വില്ലേത്തിയതു വൃഥാവിലായിട്ടില്ലാത്ത അദ്ദേഹം ക്ഷേമധന്യാവെന്നുപേരായി ജനങ്ങൾക്കു സുഖം വരുത്തുവാൻ പ്രാപ്തനായവനും ക്ഷമയോടുകൂടിയവനുമായ പുത്രൻ ഭൂമിയേല്പിച്ചിട്ടു വനത്തിൽ ഏറ്റവും ക്ഷമയോടുകൂടി തപസ്സുചെയ്തു.
10. അദ്ദേഹത്തിന്നു്, യുദ്ധത്തിൽ സൈന്യങ്ങളുടെ മുൻപിൽ നടക്കുന്നവനും ദേവന്മാരോടു തുല്യനുമായ പുത്രനുണ്ടായി; അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദേവ എന്നു തുടങ്ങി അനീക എന്നവസാനിക്കുന്ന (ദേവാനീകൻ എന്ന) പേർ സ്വസ്തീതിലും പ്രസിദ്ധമായി.
11. ആ പിതാവു ശുശ്രൂഷാതൽപ്പാനായ ആ പുത്രനെക്കൊണ്ടു പുത്രനായതെങ്ങനെയോ, അങ്ങനെയെന്ന ആ പുത്രൻ പുത്രസ്തേഹം നിറഞ്ഞ ആ പിതാവിനെക്കൊണ്ടു പിതൃമാനമായി.
12. അവരിൽ, നന്മകളുടെ ഭണ്ഡാരവും യഥാവിധി യജ്ഞംചെയ്തവനുമായ ആദ്യത്തെ ആൾ (പിതാവു്) തനിയ്ക്കു തുല്യനായ പുത്രനിൽ, വളരെക്കാലം (താൻ) ചുമന്ന വർണ്ണശ്രമരേണം ഏല്പിച്ചുകൊടുത്ത യോഗം ചെയ്യുന്നവരുടെ ലോകങ്ങളെ പ്രാപിച്ചു.
13. ആ ദേവാനീകന്റെ ജിതേന്ദ്രിയനായ പുത്രൻ പ്രിയം പറയുന്നവനായിരുന്നതുകൊണ്ടു മിത്രങ്ങൾക്കെന്നപോലെ ശത്രുക്കൾക്കും പ്രിയംകരനായിത്തീർന്നു, ഔജ്വല്യം ഭയവിഹ്വലമായ മാനുഷേയും വശീകരിക്കുവാൻ പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ട (ഗാന) മാധുര്യം മതിയാകുമല്ലോ.
14. അഹീനഗു എന്നു പേരുള്ള ഭൂജബലത്തിൽ ഒട്ടും കുറവില്ലാത്ത അദ്ദേഹം മുഴുവൻ ഭൂമിയേയും സംരക്ഷിച്ചു. അദ്ദേഹം ചീത്തകൂട്ടുകെട്ടിലേയ്ക്കു പ്രവേശിക്കാത്തതുകൊണ്ടു യുദ്ധാവായിട്ടും അനന്തമുള്ളതായ വ്യസനങ്ങൾ ബാധിക്കാത്തവനായിത്തീർന്നു.
15. പിതാവിനുശേഷം പ്രജകളുടെ വിശേഷമറിയുന്നവനും സമർത്ഥനുമായ അദ്ദേഹവും അവതരിച്ചവന്ന ആദിപുരുഷനെന്നപോലെ തെറ്റാത്ത നാലുപാദാരംഭങ്ങളെക്കൊണ്ടു നാലു ദിക്കുകൾക്കും അധിപനായി വാണു.

16. തസ്മിൻ പ്രയാതേ പരലോകയാത്രാം
 ജേതര്യരീണാം തനയം തദീയം
 ഉച്ചൈശ്ശിരസ്തപാജിതപാരിയാത്രം
 ലക്ഷ്മിഃ സിന്ധേവേ കില പാരിയാത്രം.
- 17 തസ്യാഭവൽ സുന്ദരദാരശീലഃ
 ശീലഃ ശീലാപട്ടവിശാലവക്ഷഃ
 ജിതാരിപക്ഷോപി ശീലീമുഖൈര്യഃ
 ശാലീനതാമാവ്രജദീഡ്യമാനഃ.
- 18 തമാത്മസമ്പന്നമനിന്ദിതാത്മാ
 കൃതാ യുവാനം യുവരാജമേവ
 സുഖാനി സോഭിത സുഖോപരോധി
 വൃത്തം ഹി രാജ്ഞാമുപരുദ്ധവൃത്തി.
- 19 തം രാഗബന്ധിഷ്ഠവിതൃപ്തമേവ
 ഭോഗേഷു സൗഭാഗ്യവിശേഷഭോഗ്യം
 വിലാസിനീനാമരതിക്ഷമാപി
 ജരാ വൃഥാ മത്സരീണീ ജഹാര.
- 20 ഉന്നാഭേ ഇത്യുന്നതനാമധേയ-
 സ്തസ്യായമാത്മാനതനാഭീരസ്രഃ
 സുതോഭവൽ പങ്കജനാഭകേലഃ
 കൃത്സ്നസ്യ നാഭീന്ദ്രപമണ്ഡലസ്യ.
- 21 തതഃ പരം വജ്രധരപ്രഭാവ
 സ്തദാത്മജഃ സംയതി വജ്രഘോഷഃ
 ബഭ്രുവ വജ്രാകരഭൂഷണായാഃ
 പതിഃ പൃഥിവ്യാഃ കില വജ്രണാഭഃ.
- 22 തസ്മിൻ ഗതേ ഖം സുകൃതോപലബ്ധം
 തത്സംഭവം ശംഖണമണ്ണവാന്താ
 ഉൽഘാതശതം വസുധോപതസ്ഥേ
 രത്നോപഹാരൈരഭിഭാതഃ ഖനീഭ്യഃ.
- 23 തസ്യാവസാനേ ഹരിശ്ചോധാമാ
 പിത്ര്യം പ്രപേദേ പദമശ്വിരൂപഃ
 വേലാതടേഷുഷിതസൈനികാശ്വം
 പുരാവിദോ യം വ്യുഷിതാശ്വമാഹുഃ.
- 24 ആരാധ്യ വിശ്വേരമീശ്വരേണ
 തേന ക്ഷിതേർ വിശ്വസഹോ വിജ്ജേണ
 പാത്രം സഹോ വിശ്വസഖഃ സമഗ്രം
 വിശ്വംഭർമാത്മജമുത്തിരാത്മാ.
- 25 അംശേ ഹിരണ്യാക്ഷരിപോഃ സ ജാതേ
 ഹിരണ്യനാഭേ തനയേ നയജ്ഞഃ
 ദീപ്താമസഹ്യഃ സുതരാം തത്രണാം
 ഹിരണ്യരേതാ ഇവ സാനിലോഭിഭൂതഃ.

16. ശത്രുക്കളെ ജയിച്ചവനായ അദ്ദേഹം സ്വർഗ്ഗലോകം പ്രാപിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രൻ തലയെടുപ്പുകൊണ്ട് പാരിയാത്രപദ്യത്തെ ജയിച്ചവനുമായ പാരിയാത്രനെ ലക്ഷ്മി ആശ്രയിച്ചു.
17. അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നു സൗമ്യശീലനായ, പാറപ്പുറംപോലെ വിടർന്ന വക്ഷസ്സുള്ള, ശീലനെന്ന പുത്രൻ ഉണ്ടായി. അദ്ദേഹം ബാണങ്ങളെക്കൊണ്ട് ശത്രുക്കളെ ജയിച്ചിട്ടും സൂതിക്കപ്പെടുമ്പോൾ ലജ്ജാശീലനായിരുന്നു.
18. പരിശുദ്ധഹൃദയനായ അദ്ദേഹം (പാരിയാത്രൻ) കലിനരം യുവാവുമായ അദ്ദേഹത്തെ (ശീലനെ) യുവരാജാവുതന്നയാക്കി വാഴിച്ചിട്ട് സുഖങ്ങളെ അനുഭവിച്ചു. തടവിലിട്ടാലത്തെപ്പോലുള്ള രാജാക്കന്മാരുടെ ജീവിതം സുഖത്തിനു പ്രതിബന്ധമാണല്ലോ.
19. രാഗം ജനിപ്പിച്ചുനന്ന ഭോഗങ്ങളിൽ അതുപുനായിരിക്കെത്തന്നെ പെൺകൊടിമാർ ഭോഗ്യനായിരിക്കൊണ്ടു ഭോഗ്യനായ അദ്ദേഹത്തെ, രമിപ്പിക്കുവാൻ ശക്തിയില്ലാത്തവളെങ്കിലും ജര വെറുത്തെ മത്സരം പൂണ്ടു വശീകരിച്ചു.
20. ആ ശീലനും, ഉന്നതനാമധേയവാനായി താഴ്ന്ന പൊക്കിറക്കുഴിയോടുകൂടിയവനായി മഹാവിഷ്ണുസദൃശനായി ധൃവമണ്ഡലത്തിൽ മുഖനായിട്ടുള്ള ഉന്നാഭൻ എന്ന പുത്രൻ ഉണ്ടായി.
21. അനന്തരം ഇന്ദ്രൻ സമമായ ശൌര്യംപൂണ്ട യുദ്ധത്തിൽ വഭ്രാധ്യം പോലെ ചീറ്റുന്ന വഭ്രണാഭൻ എന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രൻ വഭ്രവനികളണിയുന്ന ഭൂമിയുടെ നാഥനായി വന്നുപോൽ.
22. അദ്ദേഹം സൽപ്രവൃത്തികൊണ്ടു കിട്ടിയ സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കുപോയപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രൻ ശത്രുക്കളെ ഉന്മൂലനം ചെയ്തവനുമായ ശംഖനെന്ന, സമുദ്രത്തോളമുള്ള ഭൂമി ഖനികളിൽനിന്നുണ്ടായ രത്നങ്ങളെ സമ്മാനിച്ചു സേവിച്ചു.
23. അദ്ദേഹത്തിനുശേഷം സൂര്യനൊത്ത തേജസ്സും അശ്വികൾക്കൊത്ത സൗന്ദര്യവുമുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രൻ പിതാവിന്റെ സ്ഥാനം ഏറ്റെടുത്തു. (ജൈത്രയാത്രകളിൽ) കടൽക്കരകളിൽ താമസിച്ച സൈനികാശ്വങ്ങളോടുകൂടിയ അദ്ദേഹത്തെ പുരാണജ്ഞന്മാർ വ്യഷിതാശ്വനെന്നു വിളിക്കുന്നു.
24. ഭൂമിയുടെ ഈശ്വരനായ അദ്ദേഹത്താൽ വിശ്വേശ്വരനെ പുജിച്ചിട്ടു വിശ്വസഹനെന്നു പേരായി, മുഴുവൻ ഭൂമിയേയും സംരക്ഷിപ്പാൻ പ്രാപ്തനായി എല്ലാവർക്കും തുണയായി പുത്രരൂപനായ ആത്മാവു ജനിപ്പിക്കപ്പെട്ടു.
25. നീതിജ്ഞനായ അദ്ദേഹം, ഹിരണ്യക്ഷരിപുവായ വിഷ്ണുവിന്റെ അംശമായ ഹിരണ്യനാഭനെന്ന പുത്രനുണ്ടായപ്പോൾ കാരോടു യോജിച്ച തീ വൃക്ഷങ്ങൾക്കെന്നപോലെ ശത്രുക്കൾക്കു തീരെ സഹിച്ചു കൂടാത്തവനായി.

- 26 പിതാ പിതാണാമനൃണാസംതമന്ത്യേ
വയസ്വനന്താനി സുഖാനി ലിപ്സുഃ
രാജാനമാജാനവിലംബിബാഹുഃ
കൃതാ കൃതീ വല്ലഭവാൻ ബഭ്രുവ.
- 27 കൌസല്യ ഇത്യുത്തരകോസലാനാം
പത്യഃ പതംഗാനവയഭ്രഷണസ്യ
തസ്യേതരസഃ സോമസുതഃ സുതോഭിഭൂ-
ന്നേത്രോത്സവഃ സോമ ഇവ ദ്വിതീയഃ.
- 28 യശോഭിരാബ്രഹ്മസഭം പ്രകാശഃ
സ ബ്രഹ്മഭൂയം ഗതിമാജഗാമ
ബ്രഹ്മിഷ്ടമാധാന്യ നിജ്ജേധികാരേ
ബ്രഹ്മിഷ്ടമേവ സ്വതന്ത്രപ്രസൂതം.
- 29 തസ്മിൻ കലാപീഡനീഭേ വിപീഡം
സമൃദ്യമഹീം ശാസതി ശാസനാങ്കാം
പ്രജാശ്ചിരം സുപ്രജസി പ്രജേശേ
നനന്ദരാന്ദനജലാവിലാക്ഷ്യഃ.
- 30 പാത്രീകൃതാത്മാ ഗുരുസേവനേന
സ്സഷ്ടാകൃതിഃ പത്രരഥേന്ദ്രകേതോഃ
തം പുത്രിണാം പുഷ്പരപത്രനേത്രഃ
പുത്രഃ സമാരോപയദഗ്രസംഖ്യാം.
- 31 വംശസ്ഥിതിം വംശകരേണ തേന
സംഭാവ്യ ഭാവീ സ സഖാ മഘോനഃ
ഉപസ്യാശൻ സ്സർന്നിവൃത്തലൌല്യ-
സ്രീപുഷ്പരേഷു ത്രിദശത്വമാപ.
- 32 തസ്യ പ്രഭാനിർജ്ജിതപുഷ്യരാഗം
പൌഷ്യം തിമിര പുഷ്യമസ്മത പത്നീ
യസ്മിന്നപുഷ്യന്നഭിതേ സമഗ്രാം
പുഷ്ടിം ജനാഃ പുഷ്യ ഇവ ദ്വിതീയേ.
- 33 മഹീം മഹേച്ഛഃ പരീകീര്യ സുന്തേ
മനീഷിണേ ജൈമിനയേച്ഛിതാത്മാ
തസ്മാൽ സയോഗാദധിഗമ്യ യോഗ-
മജന്മനേകല്പത ജന്മഭീരുഃ.
- 34 തതഃ പരം തൽപ്രഭവം പ്രപേദേ
ധ്രുവോപമേയം ധ്രുവസന്ധിമൂർഖീ
യസ്മിന്നഭൂജ്ജായസി സത്യസന്ധേ
സന്ധിർധ്രുവഃ സന്നമതാം നൃപാണാം.
- 35 സുതേ ശിശാവേവ സുദർശനാവ്യേ
ദർശാത്യയേന്ദ്രപ്രിയദർശനേ സഃ
മൃഗായതക്ഷോ മൃഗയാവിഹാരീ
സിംഹാദവാപദിപദം നൃസിംഹഃ.

26. പിതൃക്കൾക്കുള്ള കടം തിന്ന കൃതാർത്ഥനായ പിതാവു, വയസ്സായപ്പോൾ കാൽമുട്ടോളം നീണ്ട കൈകളുള്ള അദ്ദേഹത്തെ (ഹിരണ്യനാഭനെ) രാജാവായി വാഴിച്ചിട്ട് അവസാനിപ്പിച്ചാൽ സൌഖ്യങ്ങൾ ആഗ്രഹിച്ചു മരവുരി ധരിച്ചു.

27. ഉത്തരഭാഗസഭത്തിൽ നാഥനായി സൂര്യവംശത്തിൽ ഭൂഷണമായി യജ്ഞം ചെയ്ത അദ്ദേഹത്തിന്, കൌസല്യൻ എന്നും, രണ്ടാമതൊരു പുണ്യ ചന്ദ്രനെന്ന് പോലെ നേത്രോത്സവമായ ഭരതസപുത്രൻ ഭാരതനായി.

28. യശസ്സുകൾക്കൊണ്ടു ബ്രഹ്മസഭവരെ പ്രകാശിച്ച അദ്ദേഹം ബ്രഹ്മജ്ഞൻ തന്നെയായ ബ്രഹ്മിഷ്ഠൻ എന്ന സ്വപുത്രനെ തന്റെ അധികാരത്തിൽ പ്രതിഷ്ഠിച്ചിട്ട് ബ്രഹ്മതപശ്ചാത്താപം ഗതി (മോക്ഷം) പ്രാപിച്ചു.

29. കലത്തിൽ ശിശോഭൂഷണമായവനും സുപ്രജകളോടുകൂടിയവനുമായ ആ രാജാവ് അവിടവിടെ രാജ്യശാസനങ്ങൾ രേഖപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ള ഭൂമിയെ നിർബാധമായി മുറുക്കു ഭരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കെ, ജനങ്ങൾ കണ്ണിൽ സന്തോഷാശ്രു നിറച്ചുകൊണ്ടു ചിരകാലം ആനന്ദിച്ചു.

30. അദ്ദേഹത്തെ, ഗുരുശ്രേഷ്ഠനെക്കൊണ്ടു സ്വയം യോഗ്യത നേടിയവനും ഗതവധിജ്ഞൻ പ്രത്യക്ഷമുന്തിയും നാമകയിതളപോലുള്ള കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനുമായ പുത്രൻ പുത്രവാരാധനം ആഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതിനാൽ.

31. പശുക്കളായ അദ്ദേഹത്തെക്കൊണ്ടു (പുത്രനെക്കൊണ്ടു) പശു പുരോ ഗമിച്ചുകൊള്ളാമെന്നു കണ്ടിട്ട്, ഭാവിയിൽ ദേവേന്ദ്രന്റെ സ്നേഹിതനാകുന്നവനും വിഷയസുഖവിരക്തനുമായ അദ്ദേഹം (ബ്രഹ്മിഷ്ഠൻ) ത്രിപുഷ്പം തീർത്ഥത്തിൽ സ്നാനം ചെയ്തു ദേവതാം പ്രാപിച്ചു.

32. അദ്ദേഹത്തിന്റെ (പുത്രന്റെ) പത്നി പൗഷമാസത്തിലെ വെളുത്തവാവിനാൾ ശോഭിക്കൊണ്ടു പുഷ്പരാഗത്തെ ജയിക്കുന്ന പുഷ്പനെ പ്രസവിച്ചു. അദ്ദേഹം ജാതനായപ്പോൾ ബേദംപുയം ഉദിച്ചാലത്തെപ്പോലെ ജനങ്ങൾ എല്ലാ അഭിവൃദ്ധിയേയും നേടി.

33. മഹാശയനം വീണ്ടും ശരീരമേടുകേന്ദ്രത്തിൽ ഭീരുവുമായ അദ്ദേഹം ഭൂമിയെ പുത്രൻ സമർപ്പിച്ചിട്ടു പണ്ഡിതനായ ജൈമിനിയുടെ ശിഷ്യത്വം നേടി ആ യോഗിയിൽനിന്നു യോഗവിദ്യ കരസ്ഥമാക്കിയിട്ടു മോക്ഷത്തിനു അർഹനായിത്തീർന്നു.

34. അതിനുശേഷം ഭൂമി, അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നു ജനിച്ച ധ്രുവസ്സിയെ പ്രാപിച്ചു. മഹാനും സത്യസന്ധനുമായ അദ്ദേഹത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം കീഴടങ്ങിയ രാജാക്കന്മാർക്കു സന്ധി സ്ഥിരമായിരുന്നു.

35. സുരേശനെന്നു പേരായി അമാവാസി കഴിഞ്ഞുദിഞ്ഞു ചന്ദ്രനെപ്പോലെ പ്രിയദർശനനായ പുത്രൻ ബാലനായിരിക്കുമ്പോൾത്തന്നെ മാന്വിന്ദ്രൻപോലെ നീണ്ട കണ്ണുകളുള്ളവനും പുരുഷമേശ്വരനുമായ അദ്ദേഹം ദുഗങ്ങളെ വേട്ടയാടിക്കൊണ്ടിരിക്കെ, സിംഹത്താൽ കൊല്ലപ്പെട്ടുപോയി.

- 36 സ്വർഗ്ഗാമിനസ്സസ്യ തമൈകമത്യാ-
 മോത്യവസ്തഃ കലതന്തുമേകം
 അനാഥദീനാഃ പ്രകൃതീരവേക്ഷ്യ
 സാകേതനാഥം വിധി വചകാര.
- 37 നവേന്ദനാ തന്നഭസോപമേയം
 ശാഖൈകസിംഹേന ച കാതനേന
 രഘോഃ കലം കഡം മളപുഷ്പരേണ
 തോയേന ചാപ്രേതവനരേന്ദ്രമാസീൽ.
- 38 ലോകേന ഭാവീ പിതരേവ തുല്യഃ
 സംഭാവീതോ മൗലിപരിഗ്രഹാൽ സഃ
 ദൃഷ്ടോ ഹി വൃണാൻ കളപ്രമാണോ-
 പ്യാശാഃ പുരോവാതമവാപ്യ മോഘഃ.
- 39 തം രാജവിദ്യാമധിഹന്വി യാത-
 മാധോരണാലംബിതമഗ്ര്യവേഷം
 ഷഡ്വഷ്ടദേശീയമപി പ്രഭൃതാൽ
 പ്രൈക്ഷന്ത പെരോഃ പിതൃഗൗരവേണ.
- 40 കാമം ന സോക്തപ്ത പൈതൃകസ്യ
 സിംഹാസനസ്യ പ്രതിപുരണായ
 തേജോമഹിമ്നാ പുനരാവൃതാത്മാ
 തദ്യുഗാപ ചാമീകരപിഞ്ജരേണ.
- 41 തസ്മാദധഃ കിഞ്ചിദിവാവതീർണ്ണാ-
 വസംസ്പൃശന്തേ തപനീയപീഠം
 സാലകതൈഃ ഭൂപതയഃ പ്രസിദ്ധൈർ-
 വവന്ദിരേ മൗലിഭിരസ്യ പാദൈ.
- 42 മണൗ മഹാനീല ഇതി പ്രഭോവാ.
 ദ്വേപ്രമാണേപി യഥാ ന മിഥ്യാ
 ഗണ്യോ മഹാരാജ ഇതി പ്രയുക്ത-
 സ്തഥൈവ തസ്മിൻ യുയുജേദ്ഭക്തേപി.
- 43 പര്യന്തസഞ്ചാരിതചാരസ്യ
 കപോലലോലോഭയകാകപക്ഷാൽ
 തസ്യാനനാദച്ചരിതോ വിവാദ-
 ശ്വസംഖാല വേലാസ്വപി നാണുവാനാം.
- 44 നിർവൃത്തജാംബുനഭപട്ടശോഭേ
 ന്യസ്തം ലലാടേ തിലകം ദധാനഃ
 തേനൈവ ശൂന്യാന്യരിസുന്ദരീണാം
 മുഖാനി സ സ്മരേമുഖശ്ചകാര.
- 45 ശിരീഷപുഷ്പാധികസൗകമാര്യഃ
 ഖേദം സ യയാദപി ഭൂഷണേന
 നിതാന്തഗുർവീമഥ ചാനഭാവാൽ
 ധൂരം ധരിത്യാ ബിഭരാംബഭൂവ.

36. അദ്ദേഹം സ്വർഗ്ഗം പുകിയപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മന്ത്രിമാർ, അന്നാഥരായി ഭുജിക്കുന്ന ജനങ്ങളെ ഓർത്തിട്ട്, ആ ഓരോ ഒരു കലത്തുവിനെ ഏകകണ്ഠമായി വിധിപൂർവ്വം സാക്ഷേതത്തിലെ രാജാവായി വാഴിച്ചു.
37. ശിശുവായിരിക്കുന്ന രാജാവോടുകൂടിയ ആ രാജവംശം ഇളംതിങ്കളോടുകൂടിയ ആകാശത്തോടും ഒരേ ഒരു സിംഹക്കുട്ടി മാത്രമുള്ള കാനനത്തോടും ഒറ്റത്താമരപ്പൂമൊട്ടുള്ള ജലത്തോടും സാദൃശ്യമുള്ളതായി.
38. അദ്ദേഹം, കിരീടം ധരിച്ചാൽ പിതാവിനു സമനായിത്തന്നെ വരുമെന്നു പ്രജകൾ തീരുമാനിച്ചു. ആനക്കുട്ടിയോളംമാത്രം വലിപ്പമുള്ള മോലവും കിഴക്കൻ കാരറ്റ കിട്ടിയാൽ ഭിക്ഷകളെ ആവരണം ചെയ്യുന്നതായി കാണാറുണ്ടല്ലോ.
39. രാജവീഥിയിൽ വേഷഭൂഷണാഭികളുണിഞ്ഞു പാപ്പാനാൽ താങ്ങുപ്പെട്ട് ആനപ്പുറത്തേഴുന്നള്ളുമ്പോൾ ആറുവയസ്സുമാത്രമേ പ്രായമായിട്ടുള്ളവെങ്കിലും രാജാവുമായതുകൊണ്ടു പുരവാസികൾ അദ്ദേഹത്തെ പിതാവിലുള്ള യേശുതീക്ഷളോടെ വീക്ഷിച്ചു.
40. അദ്ദേഹം അച്ഛന്റെ സിംഹാസനത്തിനു നിറവു പരുത്തുവാൻ രതിയായില്ല, ശരിതന്നെ. എന്നാൽ പൊന്നിൻനിറംപൂണ്ടു ചുറ്റും പരന്നിരുന്ന തേജോമഹിമയാൽ അതിനെ മുഴുവൻ നികത്തിയിരുന്നു.
41. സിംഹാസനത്തിൽനിന്നു താഴത്തേയ്ക്കു സ്വല്പം തൂക്കിയിട്ടു പൊൻ പാദപീഠത്തിൽ തെക്കോതെ നില്ക്കുന്ന ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ, അരക്കുപ്പാറുണിഞ്ഞ പാദങ്ങളെ രാജാക്കന്മാർ അലങ്കരിച്ചിട്ടുള്ള ശിംശുക്കളെക്കൊണ്ടു വന്ദിച്ചു.
42. ചെറിയ രത്നത്തിൽപ്പോലും മഹാനീലം എന്നപേർ പ്രഭാമഹത്തപം കൊണ്ടു മിഥ്യയാകാത്തതെപ്രകാരമോ അപ്രകാരംതന്നെ ചെറിയ കുട്ടിയാണെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിൽ മഹാരാജാവ് എന്ന പേരു പ്രഭാവംകൊണ്ടു യോജിച്ചതായി.
43. രണ്ടു ഭാഗത്തുനിന്നും വീശുന്ന ചാമരംകൊണ്ടു കവിൾത്തടത്തിൽ കിടന്നു നൃത്തംവെയ്ക്കുന്ന രണ്ടു കൊച്ചുമുടിയോടുകൂടിയ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തുനിന്നു പുറപ്പെട്ട വാക്കു സമുദ്രതീരങ്ങളിൽപ്പോലും പതറുകയുണ്ടായില്ല.
44. പൊൻതലപ്പാവണിഞ്ഞിട്ടുള്ള നൊറിമേൽ തൊട്ടു പൊട്ടോടുകൂടിയ മുഖത്തു മന്ദസ്ഥിതത്തോടുകൂടിയ അദ്ദേഹം ശത്രുസ്ത്രീകളുടെ മുഖങ്ങളിൽ പൊട്ട് ഇല്ലാതാക്കി. (അവർക്കു വൈധവ്യം വരുത്തി.)
45. നെന്മേനിവാക്യപിന്മേക്കാൾ സുകുമാരനായ അദ്ദേഹം ആരേണമെന്നിത്താൽത്തന്നെ ക്ഷീണിച്ചു പോകുകെങ്കിലും പ്രഭാവം കൊണ്ടു, വളരെയധിയം കനമുള്ള ഭൂമിയുടെ ഭാരത്തെപ്പോലും വഹിച്ചു.

- 46 നൃത്താക്ഷരാമക്ഷരഭൂമികായം
കാർത്ത്യായന ഗൃഹ്ണാതി ലിപിം ന യാവൽ
സർവാണി താവച്ഛുതവൃദ്ധയോഗാൽ
ഫലാനുപായം ക്ത സ ദണ്ഡനീതേഃ.
- 47 ഉരസ്യപര്യാപ്തനിവേശഭോഗാ
പ്രേരഡീവേദിഷ്യന്തമുദീക്ഷമാണാ
സഞ്ചാതലജേജവ തമാതപത്രം-
ക്ഷായാക്ഷലേനോപജ്ജഗൃഹ ലക്ഷ്മീഃ.
- 48 അനശ്നവാനേന യുഗോപമാന-
മബലമെന്ദ്രീകിണലാഞ്ചരനേന
അസ്പഷ്ടവധ്വംഗത്വത്തണാപി ചാസീ-
ദ്രക്ഷാവതീ തസ്യ ഭുജേന ഭൂമിഃ.
- 49 ന കേവലം ഗച്ഛതി തസ്യ കാലേ
യയുഃ ശരീരാവയവാ വിവൃദ്ധിം
വംശ്യം ഗുണാഃ വലപി ലോകകാന്താഃ
പ്രാരംഭസേക്ഷ്മാഃ പ്രഥിമാനമാപുഃ.
- 50 സ പുഷ്പജന്മന്തരദൃഷ്ടപാരാഃ
സ്മരണിവാക്യേശകരോ ഗുരൂണാം
തിസ്രസ്രിവർഗ്ഗാധിഗമസ്യ മൂലം
ജഗ്രാഹ വിദ്യാഃ പ്രകൃതിശ്ച പിത്രാഃ.
- 51 വൃഹ്യ സ്ഥിതഃ കിഞ്ചിദിവോത്തരാൽ-
മുനഃപൃഥ്വോഞ്ചിതസവ്യജാനഃ
ആകണ്ഠരാകൃഷ്ടസന്ധാണധന്വാ
വ്യരോചതാസ്രേഷു വിനീയമാനഃ.
- 52 അഥ മധു വനിതാനാം നേത്രനിർഭവശനീയം
മനസിജതരുപുഷ്പം രാഗബന്ധപ്രവാളം
അകൃതകവിധി സർവാംഗീണമാകുലജാതം
വിലസിതപദമാദ്യം യൌവനം സ പ്രപേദേ.
- 53 പ്രതികൃതിരചനാഭ്യോ ഭൂതിസന്ദർശിതാഭ്യഃ
സമധികതരരൂപാഃ ശുദ്ധസന്താനകാമൈഃ
അധിവിവിദരമാതൈരാഹുതാസ്സസ്യ യുനഃ
പ്രഥമപരിഗൃഹീതേ ശ്രീഭൂപൗ രാജകന്യാഃ.

ഇത്യഷ്ടാദശഃ സൂത്രഃ

46. എഴുത്തുകൾക്കുമേൽ എഴുതിയ അക്ഷരം മുഴുവൻ വായിക്കാറാകുന്ന തിരുമുസ്സുതന്നെ അദ്ദേഹം വിദ്യാവ്യധനാരോടു കൂടി ഭഗവതിനീയുടെ എല്ലാ ഫലങ്ങളേയും ഉപയോഗിച്ചു.

47. വക്ഷസ്സിൽ കടികൊള്ളുവാൻ ഇടം പോരാത്ത അദ്ദേഹത്തിന്നു പ്രായ പൂർത്തി വരുന്നതും കാത്തിരിക്കുന്ന രാജലക്ഷ്മി ലജ്ജകൊണ്ടെന്ന പോലെ വെൺകൊററക്കടയുടെ നിഴലെന്ന വ്യാജേന അദ്ദേഹത്തെ ആലിംഗനം ചെയ്തു.

48. നകത്തോടു സാദൃശ്യം ലഭിച്ചിട്ടില്ലെങ്കിലും വിൽത്താണുകൊണ്ടു അടയാളമുണ്ടായിട്ടില്ലെങ്കിലും വാലംപ്പിടി തൊട്ടിട്ടില്ലെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കയ്യാൽ ഭൂമി സുരക്ഷിതയായിത്തീർന്നു.

49. കാലക്രമത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരീരാവയവങ്ങൾ മാത്രമല്ല വളർച്ച പ്രാപിച്ചുള്ള ജനങ്ങൾ ഉച്ചപ്പെട്ടനവയും ആരംഭത്തിൽ സൂക്ഷ്മങ്ങളായ കലമേന്മകളും പൃഥ്വിയിലെ പ്രാപിച്ചു.

50. അദ്ദേഹം (വിദ്യാഭ്യാസ കാലത്തു്) പൂർണ്ണ ജന്മത്തിൽ വിദ്യകളുടെ കരകണ്ടിട്ടുള്ളതു് ഓർക്കുകയാണെന്നതുപോലെ ഗുരുനാഥന്മാരെ ക്രേശിപ്പിക്കാതെ ധർമ്മാർത്ഥകാമങ്ങൾ ലഭ്യമാക്കുവാൻ ഹേതുവായ മറ്റു വിദ്യകളേയും പിതാവിന്റെ (രാജ്യ) പ്രകൃതികളേയും സ്വാധീനമാക്കി.

51. അസ്രവിദ്യയിൽ പയറുമ്പോൾ അദ്ദേഹം തലമുടി ചേല്പോട്ടാക്കിക്കെട്ടി അരയ്ക്കു മേലോട്ടുള്ള ശരീരഭാഗം ക്ഷോണം വിടർത്തി ഇടത്തെ കാൽ മുട്ടു തെല്ലൊന്നു വെച്ചു ബാണം തൊടുത്ത വില്ലിനെ പെവിയോളം വലിച്ചുകൊണ്ടു വിളങ്ങി.

52. അനന്തരം അദ്ദേഹം സ്രീകൾക്കു കണ്ണുകൊണ്ടു ആസ്വദിക്കാവുന്ന മധുവും പ്രണയമാകുന്ന തളിരോടുകൂടി കാമവൃഷ്ടത്തിന്മേൽ വിടർന്നു പുഷ്പവും എല്ലാ അംഗങ്ങൾക്കും അകൃത്രിമമായ ആരോണവും വിലാസങ്ങളുടെ പ്രഥമസ്ഥാനവുമായ യൌവനത്തെ പ്രാപിച്ചു.

53. ദുരിതകരം കൊണ്ടുവന്നു കാണിച്ച ഛായാപടങ്ങളേക്കാൾ അധികം അഴകോടുകൂടിയവരും നല്ല സന്താനങ്ങളെ ആഗ്രഹിക്കുന്ന സചിവന്മാരാൽ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരപ്പെട്ടവരുമായ രാജകുമാരിമാർ യുവാവായ അദ്ദേഹം മുമ്പുതന്നെ വേട്ട രാജ്യശ്രീക്കും പൃഥ്വിവിജ്ഞും സപത്തിമാരായി വന്നു.

പതിനെട്ടാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

ഏകോനവിംശഃ സർഗ്ഗഃ

- 1 അഗ്നിവണ്ണമഭിഷിച്യ രാഘവഃ
സ്വേ പദേ തന്യമഗ്നിതേജസം
ശിശ്രിയേ ശ്രുതവതാമപശ്ചിമഃ
പശ്ചിമേ വയസി നൈമിഷം വശീ.
- 2 തത്ര തീർത്ഥസലിലേന ദീപികാ-
സ്തലമന്തരിതഭൂമിഭിഃ കശൈഃ,
സൗധവാസമുടജേന വിസ്മൃതഃ
സഞ്ചികായ ഫലനിസ്പൃഹസ്തപഃ.
- 3 ലബ്ധപാലനവിയൗ ന തത്സുതഃ
വേദമാപ, ഗുരുണാ ഹി മേദിനീ
ഭോക്തുമേവ ഭുജനിജ്ജിതദപിഷാ
ന പ്രസാധയിതുമസ്യ കല്പിതാ.
- 4 സോഢികാരമധിപഃ കലോചിതം
കാശ്ചന സ്വയമവർത്തയൽ സമാഃ;
സന്നിവേശ്യ സചിവേഷ്വതഃ പരം
സ്രീവിയേയനവയൗവനോഢവേൽ.
- 5 കരമിനീസഹചരസ്യ കരമിന-
സ്തസ്യ വേശ്വസു മൃഗംഗനാദിഷു
ഋദ്ധിമന്തമധികർഷിതന്തരഃ
പൂർവ്വമുത്സവമപോഹദുത്സവഃ.
- 6 ഇന്ദ്രിയരത്നപരിശുന്യമക്ഷമഃ
സോഢ്യമേകമപി സ ക്ഷണാന്തരം
അന്തരേവ വിഹരൻ ദിവാനിശം
ന വ്യപൈക്ഷത സമുത്സുകാഃ പ്രജാഃ.
- 7 ഗൌരവാദ്യദപി ജാതു മന്ത്രിണാം
ദർശനം പ്രകൃതികാംക്ഷിതം ദദൌ
തൽ ഗവാക്ഷവിവരാപലംബിനാ
കേവലേന ചരണേന കല്പിതം.
- 8 തം കൃതപ്രണതയോനജീവിനഃ
കോമളാത്മനവരാഗരൂഷിതം
ഭേജിരേ നവദിവാകരാതപ-
സ്സ്പൃഷ്ടപങ്കജതുലാധിരോഹിണം.
- 9 യൌവനോന്നതവിലാസിനീസ്തന-
ക്ഷോഭലോലകമലാശ്ച ദീപികാഃ
ഗുഡമോഹനഗൃഹാസ്തംഭംബുഭിഃ
സ വ്യഗാഹത വിഗാഡമന്തമഃ.
- 10 തത്ര സേകഹൃതലോചനാഞ്ജനൈ-
ഖൌതരാഗപരിപാടലാധരൈഃ
അംഗനാസ്തമധികം വ്യലോഭയേ-
നപ്ലിതപ്രകൃതികാന്തിഭിർമുഖൈഃ.

പത്തൊമ്പതാം സർഗ്ഗം

1. പണ്ഡിതന്മാരിൽ അഗ്രഗണ്യനും ജിതേന്ദ്രിയനുമായ സുരേശനൻ വയസ്സായപ്പോൾ അഗ്നിതൃല്യമായ തേജസ്സുള്ള അഗ്നിവണ്ണനെന്ന മകനെ തന്റെ സ്ഥാനത്തു വാഴിച്ചിട്ടു നൈമിഷം എന്ന പുണ്യാശ്രമത്തിൽ താമസമാക്കി.
2. അവിടെ തീർത്ഥജലംകൊണ്ടു കളിപ്പൊയ്കകളേയും ഭൂമിയിൽ വിരിച്ച കശപ്പല്ലുകളെക്കൊണ്ടു പള്ളിമെത്തയേയും പണ്ണശാലകൊണ്ടു അരമനയിലെ വാസത്തെയും വിസ്മരിച്ചു ഫലകാമനയില്ലാതെ തപസ്സനുഷ്ഠിച്ചു.
3. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനും, ലഭിച്ച രാജ്യം പരിപാലിക്കുന്നതിനു ബുദ്ധി മുട്ടുണ്ടായില്ല; എന്തെന്നാൽ, ഭുജബലംകൊണ്ടു ശത്രുക്കളെ തോല്പിച്ച പിതാവ്, ഭൂമി ഇദ്ദേഹത്തിനു അനുഭവിപ്പാനാണ് ഏല്പിച്ചുകൊടുത്തത്, പ്രസാധനത്തിനല്ല (ശത്രുജയം മുതലായ സിദ്ധിക്കുവേണ്ടി പ്രയത്നിക്കുന്നല്ല).
4. അധീശ്വരനായ അദ്ദേഹം കലോചിതമായ വിധത്തിൽ ഭരണാധികാരം കറച്ചു വർഷം സ്വയം നിവൃത്തിച്ചു. അനന്തരം അതു മന്ത്രിമാരെ ഏല്പിച്ചിട്ടു തന്റെ നവയൗവനത്തെ സ്രീകംക്ഷ് അധീനമാക്കിക്കൊടുത്തു.
5. കാമിനിമാരൊത്തു നടക്കുന്ന ആ കാമുകന്റെ, മൃദംഗം മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന മാളികകളിൽ സമ്പന്നമായ ആദ്യത്തെ ഉത്സവത്തെ അതിനു മേലായ അടുത്ത ഉത്സവം തോല്പിച്ചു.
6. ഇന്ദ്രിയസുഖമനുഭവിക്കാതെ ഒരു ക്ഷണംപോലും സഹിക്കാൻ സാധിക്കാത്ത അദ്ദേഹം രാവും പകലും അന്തഃപുരങ്ങളിൽത്തന്നെ രമിച്ചുകൊണ്ടു ഉത്സുകരായ പൌരന്മാരെപ്പറ്റി ചിന്തിച്ചതേയില്ല.
7. മന്ത്രിമാരോടുള്ള ആദരവുനിമിത്തം വല്ലപ്പോഴും പ്രജകളാഗ്രഹിക്കുന്ന ദർശനം നല്കിയതുതന്നെ ജനാലവിടവില്ലുടെ വെറും കാൽകൊണ്ടു മാത്രമായിരുന്നു.
8. ആശ്രിതരായ ജനങ്ങൾ അങ്ങിനെ കാണപ്പെട്ടതും നവങ്ങളുടെ കോമളമായ തുടുപ്പു വ്യാപിച്ചതും ഉദിച്ചുരുന്ന സൂര്യന്റെ ഇളംവെയിൽ തട്ടിയ താമരപ്പവിനോടു തുല്യവുമായ അതിനെ താണവണങ്ങി സേവിച്ചു.
9. കാമം മുഴുത്ത അദ്ദേഹം യൗവനംകൊണ്ടു മദിച്ച മജ്ജമാരുടെ നൂണങ്ങളെക്കൊണ്ടു് ഇളകിയാടുന്ന താമരപ്പൂക്കളോടുകൂടിയതും വെള്ളംകൊണ്ടു മറഞ്ഞ മോഹനഗൃഹത്തോടുകൂടിയതുമായ കളിപ്പൊയ്കകളിലേക്കു് ഇറങ്ങിച്ചെന്നു.
10. അവിടെ അംഗനമാർ, വെള്ളം ഊത്തു കണ്ണിലെ മഷിപോയതും ചെഞ്ചായം പോയി ഇളതുടുപ്പാൻ ചൊടിയോടുകൂടിയതും സ്വാഭാവികമായ സൗന്ദര്യം തെളിച്ച കാണിക്കുന്നതുമായ മുഖങ്ങളെക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തെ വളരെയധികം വിലോഭിപ്പിച്ചു.

- 11 പ്രാണകാന്തമധുഗന്ധകഷിണീഃ
പാനഭൂമിരചനാഃ പ്രിയാസഖഃ
അഭ്യുപദ്യത സ വാസിതാസഖഃ
പുഷ്പിതാഃ കമലിനീരിവ ദ്വിപഃ.
- 12 സാതിരേകമദകാരണം രഹ-
സ്തേന ദത്തമഭിലേഷുരംഗനാഃ
താഭിരപ്യുപഹൃതം മുഖാസവം
സോഫിബൽ ബകളതുല്യദോഹദഃ.
- 13 അങ്കമങ്കപരിവർത്തനോചിതേ
തസ്യ നിന്യതുരശൂന്യതാമുദേ
വല്ലഭീ ച ഹൃദയംഗമസ്വനാ
വല്ഗുവാഗപി ച വാമലോചനാ.
- 14 സ സ്വയം പ്രഹതപുഷ്പരഃ കൃതീ
ലോലമാല്യവലയോ ഹരൻ മനഃ
നന്തകീരഭിനയാതിലംഘിനീഃ
പാർശ്വവർത്തിഷു ഗുരുഷ്വലജ്ജയൽ.
- 15 ചാരു നൃത്യവിഗമേ ച തന്മുഖം
സ്വേദഭിന്നതിലകം പരിശ്രമാൽ
പ്രേമത്തവദനാനിലഃ പിബ-
ന്നത്യജീവദമരാളകേശ്വരൗ.
- 16 തസ്യ സാവരണദൃഷ്ടസന്ധയഃ
കാമ്യവസ്തുഷു നവേഷു സംഗിനഃ
വല്ലാഭഭീരുപസൃത്യ ചക്രിരേ
സാമിഭുക്തവിഷയാഃ സമാഗമാഃ.
- 17 അംഗുലീകിസലയാഗ്രതർജ്ജനം
ഭൂവിഭംഗകടിലം ച വീക്ഷിതം
മേഖലാഭിരസകൃച്ഛ ബന്ധനം
വഞ്ചയൻ പ്രണയീനീരവാപ സഃ.
- 18 തേന ഭൂതിവിഭിതം നിഷേദുഷാ
പുഷ്പതഃ സുരതവാശരാത്രിഷു
ശുശ്രൂവേ പ്രിയജനസ്യ കാതരം
വിപ്രലംഭേരിശങ്കിനോ വചഃ.
- 19 ലൌല്യമേത്യ ഗൃഹിണീപരിഗ്രഹാ -
നന്തകീഷ്പസുലഭാസു തദ്വപുഃ
വർത്തതേ സ സ കമഞ്ചിദാലിഖ-
നംഗുലീക്ഷരണസന്നവർത്തികഃ.
- 20 പ്രേമഗർവ്വിതവിപക്ഷമത്സരാ-
ദായതാച്ഛ മനോന്മഹീക്ഷിതം
നിന്യരുത്സവവിധിച്ഛലേന തം
ദേവ്യ ഉജ്ജ്വലിതരശ്മിഃ കൃതാത്മതാം.

11. അദ്ദേഹം പ്രേയസിമാരോടൊത്തു പ്രാണേന്ദ്രിയത്തിന് സുഖമുദവാക്കുന്ന മദ്യസന്ധത്താൽ ഹൃദയമപഹരിക്കുന്ന, ഒരുക്കിവെച്ച മദ്യപാനശാലകളിലേക്കു പിടിച്ചാനകളോടുകൂടി കൊമ്പനാന പുക്കു നിറഞ്ഞ താമരക്കുളങ്ങളിലേയ്ക്കു നപോലെ കടന്നുചെന്നു.

12. വിജയസ്ഥലത്തു വിലാസിനിമാർ അത്യധികം മദത്തിന്നു കാരണമായി അദ്ദേഹം നല്ല നൃപാസവം ആഗ്രഹിച്ചു; അദ്ദേഹം നൃപത്തിമരത്തിനൊത്ത കൊതിയോടുകൂടി അപർ കവിയുകൊണ്ടു നല്ല ആസവം നകരുകയും ചെയ്തു.

13. മടിയിൽ പെരുമാറേണ്ടുന്ന രണ്ടു കൂട്ടം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മടി ശൂന്യമാക്കാനെഴുന്നെൽപ്പം - ഹൃദയം അപഹരിക്കുന്ന സ്വരത്തോടുകൂടിയ വീണയും മധുരവചനം തുകുന്ന വാമലോചനയും.

14. സമർത്ഥനായ അദ്ദേഹം മാലയും വളയും ഉലയുമാറു താൻതന്നെ പൂശു രവാദ്യം വായിച്ചു മനം കപടകയ്യാൽ അഭിനയം തെറ്റിപ്പോകുന്ന നന്തകി കളെ ഗുരുക്കന്മാരുടെ മുമ്പിൽവെച്ചു ലജ്ജിപ്പിച്ചു.

15. നൃത്യം കഴിയുമ്പോൾ ക്ഷീണിച്ച് പിയത്തു പൊട്ടുമാഞ്ഞു സന്ദരമായ അവരുടെ മുഖത്തെ പ്രേമത്താൽ ഉഴുതിക്കൊടുത്തു നുകർന്നു ദേവേന്ദ്രനേയും കണ്ഡേനേയും അതിജീവിച്ചു.

16. പുതിയ പുതിയ കാമലീലകളിൽ ആഗ്രഹം കൊള്ളുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്നു, ഭൂതിമാർ വഴിയായും നേരിട്ടും ഏല്പാടവയ്ക്കു നടക്കുന്ന സമാഗമങ്ങൾ, പ്രിയതമമാർ കടന്നുചെന്നു, വിഷയോപഭോഗം പകുതിയാവുമ്പോഴേക്കും തടസ്സപ്പെടുത്തി.

17. അദ്ദേഹം പ്രേയസിമാരെ ചതിച്ചിട്ട്, വിരൽത്തളിത്തുറപ്പുകൊണ്ടുള്ള തർജ്ജനത്തേയും പുരികം വളച്ചുകൊണ്ടുള്ള ചെരിഞ്ഞ നോട്ടത്തേയും പലപ്പോഴും അരഞ്ഞാൻ കൊണ്ടുള്ള കെട്ടിയിടലുകളേയും അനുഭവിച്ചു.

18. സുരതത്തിന്നു നിശ്ചയിച്ചുവെച്ച രാത്രികളിൽ ഭൂതി അറിയുന്ന വിധത്തിൽ പിറകിൽ നില്ക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്നു, വഞ്ചിച്ചേയ്ക്കുമോ എന്നു യേശ്പെട്ടന്ന പ്രണയിനിമാരുടെ പരിഭവവാക്കു കേൾക്കുമാറായി.

19. അദ്ദേഹം, കടുംബിനിമാർ സ്വന്തമാക്കിവെച്ചതുകൊണ്ടു ലഭിക്കുവാൻ ബുദ്ധിമുട്ടുള്ള നന്തകിമാരിൽ കൊതി പെട്ട് അവരുടെ രൂപം ഏഴുതുമ്പോൾ വിയർത്തുപോകുന്ന വിരലുകളിൽനിന്നും രൂലിക വഴുതി ഇരുന്നിട്ടുണ്ടു്.

20. പ്രണയഗർവ്വീഷ്വരായ സ്വപ്നാഭിമാരോടുള്ള അസൂയകൊണ്ടും നീണ്ടുനില്ക്കുന്ന കാമാഭിനിവേശംകൊണ്ടും ദേഷ്യം ഉപേക്ഷിച്ച രാജാജിമാർ ഉത്സവം നടത്തുകയാണെന്ന ഭാവത്തിൽ ആ രാജാവിനെ കൃതാർത്ഥനാക്കിത്തീർത്തു.

- 21 പ്രാതരേത്യ പരിഭോഗശോഭിനോ
ദർശനേന കൃതവണ്യനവ്യമാഃ
പ്രാഞ്ചലിഃ പ്രണയിനീഃ പ്രസാദയൻ
സോഢനോൽ പ്രണയമനമരഃ പുനഃ.
- 22 സ്വപ്നകീർത്തിതവിപക്ഷമംഗനാഃ
പ്രത്യയൈസ്തൂരവദന്ത്യ ഏവ തം
പ്രജ്ഞാന്തഗളിതാശ്രുബിന്ദുഭിഃ
ക്രോധഭിന്നവലയൈവിവർത്തനൈഃ.
- 23 ക്ലപ്തപുഷ്പശയനാംപ്ലതാഗ്രഹാ-
നേത്യ ഭൂതികൃതമാഗ്ദർശനഃ
അന്വഭൂൽ പരിജനാംഗനാരതം
സോഢവരോധയേവേപമുത്തരം.
- 24 'നാമ വല്ലഭേനസ്യ തേ മയാ
പ്രാപ്യ ഭോഗ്യമപി തസ്യ കാക്ഷ്യതേ
ലോലുപം നന്മനോ മമേ'തി തം
ഗോത്രവിസംഖലിതമുച്ചരംഗനാഃ.
- 25 ചുണ്ണബദ്രു ലളിതസ്രഗാകലം
ഹിന്നമേഖലമലക്തകാങ്കിതം
ഉത്ഥിതസ്യ ശയനം വിലാസിന-
സ്തസ്യ വിഭ്രമരതാസ്പാപ്യണോൽ.
- 26 സ സ്വയം ചരണരാഗമാദധേ
യോഷിതാം, ന തു തഥാ സമാഹിതഃ
ലോഭ്യമാനനയനഃ ശൃമാംശുകൈർ-
മേഖലാഗുണപദൈർന്നിതംബിഭിഃ.
- 27 ചുംബനേ വിപരിവർത്തിതായരം
ഹസ്തരോധി രശനാവിഘട്ടനേ
വിഘ്നീതേച്ഛമപി തസ്യ സർവ്വതോ
മന്മഥേന്ധനമഭൂദധൂരതം.
- 28 ദ്വേഷണേഷു പരിഭോഗദർശിനീർ-
നമ്മപൂർവ്വമനുപ്യഷ്ടസംസ്ഥിതഃ
ഹായയാ സ്തമിതമനോജന്തയാ വധൂർ-
ഹ്രിനിമീലിതമുഖീശ്ചകാര സഃ.
- 29 കണ്ഠസക്തമുദബാഹുബന്ധനം
ന്യസ്തപാദതലമഗ്രപാദയോഃ
പ്രാത്ഥ്യത ശയനോത്ഥിതം പ്രിയാ-
സ്തം നിശാത്യയവിസർഗ്ഗചുംബനം.
- 30 പ്രേക്ഷ്യ ദ്വേണതലസ്ഥമാത്മനോ
രാജവേഷമതിശക്രശോഭിനം
പിപ്രിയേ ന സ തഥാ, യഥാ യുവാ
വ്യക്തലക്ഷ്മ പരിഭോഗമണ്ഡനം.

21. പ്രഭാതത്തിൽ സംഭോഗചിഹ്നംകണ്ടു കോപിച്ചു വ്യസനിക്കുന്ന പ്രിയതമാരെ കൈകൂപ്പി പ്രസാദിപ്പിക്കുന്ന അദ്ദേഹം പ്രായമായപ്പോൾ കൊണ്ടു വീണ്ടും വേദനിപ്പിച്ചു.
22. സ്വപ്നത്തിൽ സപത്നിയുടെ പേർ പറഞ്ഞ അദ്ദേഹത്തെ അംഗനമാർ മിണ്ടാതെതന്നെ മെത്തയിൽ കണ്ണനീർ പൊഴിച്ചുകൊണ്ടും ദോഷ്യം കൊണ്ടു വള ഉടയുവധത്തിൽ തിരിഞ്ഞുകിടന്നുകൊണ്ടും തിരസ്കരിച്ചു.
23. അദ്ദേഹം ദൂതിമാരാൽ മാർഗ്ഗദർശനം ചെയ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ടു (ദേവിമാർക്കു വേണ്ടി) പുഷ്പശയനം തയ്യാറാക്കിയിട്ടുള്ള ലതാഗൃഹങ്ങളിൽച്ചെന്ന ദേവിമാരെ പേടിച്ച് വിറച്ചുകൊണ്ടു പരിചരിക്കുമാരുടെ സ്മരണം അനുഭവിച്ചു.
24. പേരു തെറ്റിവിട്ടിച്ച് അദ്ദേഹത്തോടു വിലാസിനിമാർ "അങ്ങനെയുടെ സപത്നിയുടെ പേർ കിട്ടിയപ്പോൾ അവളുടെ ഭാഗ്യവ്യക്തി കിട്ടുവാൻ ആഗ്രഹം തോന്നുന്ന എന്റെ മനസ്സ് അത്യാഗ്രഹം കൂടിയതാണല്ലോ" എന്നു പറഞ്ഞു.
25. പൊടികൾകൊണ്ടു മഞ്ഞനിറത്തിലായി, അഴിഞ്ഞുവീണമാല ചിതറി, അരഞ്ഞാൺ പൊട്ടിയുതിർന്ന, ചെമ്പഞ്ഞിച്ചാറ്റ പുറങ്ങു ശയ്യ, എഴുന്നേറ്റു ആ വിലാസിനിയുടെ വിചിത്രരത്നങ്ങളെ വെളിച്ചപ്പെടുത്തി.
26. അദ്ദേഹം താൻതന്നെ മരുമാർക്കു പാദങ്ങളിൽ ചെമ്പുത്തിച്ചാറ് അണിയിച്ചുകൊടുത്തു; എന്നാൽ ഉടയാടകിഴിഞ്ഞു നിത്യവർമ്മയിയ അരഞ്ഞാണിടങ്ങളിൽ കണ്ണുകൾക്കു കൊതി വർദ്ധിച്ചുകൊണ്ടു ആ അണിയലിൽ അത്രമാത്രം ശ്രദ്ധിച്ചിരുന്നില്ല.
27. ചുംബിത്താൻ അടുക്കുമ്പോൾ ചെഞ്ചൊടി തിരിച്ചു അരഞ്ഞാണിന്മേൽ സ്വർശിച്ചാൽ കൈ തട്ടിമാറിയും എന്തു ആശാവിച്ഛം ചെയ്യുകൊണ്ടുള്ള കാമിനിമാരുടെ രതാപോലും അദ്ദേഹത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം കാമനൂ വിറകായി.
28. കണ്ണാടികളിൽ സംഭോഗചിഹ്നങ്ങളെ ദർശിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന നരുമാരെ, ഹാസ്യപൂർവ്വം പിറകിൽ ചെന്നുനിന്ന അദ്ദേഹം, മദസ്ഥിതം കൊണ്ടു മനോഹരമായ പ്രതിബിംബംകൊണ്ടു, നാണത്താൽ നമുക്കുവികാശി.
29. പ്രണയിനിമാർ, കിടക്കയിൽ നിന്നെഴുന്നേറ്റുനിന്ന അദ്ദേഹത്തോടു കഴുത്തിൽ തുളുമ്പിയ കൈകളെക്കൊണ്ടു പുനർ (അദ്ദേഹത്തിന്റെ) പാദാഗ്രഹങ്ങളിൽ പവുട്ടിനിന്നുകൊണ്ടു, രതാപസാനത്തിൽ വിട്ടുയക്കുമ്പോഴുള്ള ചുംബനത്തിന്നു പ്രാർത്ഥിച്ചു.
30. യുവാവായ അദ്ദേഹം കണ്ണാടിയിൽ ഇരുന്നോരോൾ കൂടുതൽ പ്രകാശിക്കുന്ന തന്റെ രാജവേഷം കണ്ടിട്ടു, പാടുകൾ തെളിഞ്ഞ സംഭോഗാലങ്കാരങ്ങൾ കണ്ടാലത്തെപ്പോലെ അത്രത്തന്നെ സന്തോഷം കൊണ്ടില്ല.

- 31 മിത്രകൃത്യമപദിശ്യ പാർശ്വതഃ
 പ്രസ്ഥിതം തമനവസ്ഥിതം പ്രിയഃ
 'വിദ്'മ തേ ശഃ!, പലായനച്ഛലാ-
 ന്യഞ്ജസേ' 'തി രതധുഃ കചഗ്രഹൈഃ.
- 32 തസ്യ നിട്ടയരതിശ്രമാലസഃ
 കണ്ഠസൂത്രമപദിശ്യ യോഷിതഃ
 അധ്യശേരത ബൃഹൽ ഭജാന്തരം
 പീവരസ്തനവില്പപ്തപന്ദനം.
- 33 സംഗമായ നിശി ഗുഹചാരിണം
 ചാരദൃതികമിതം പുരോഗതഃ
 'വഞ്ചയിഷ്യസി കതസ്തമോവൃതഃ
 കാമുകേ' 'തിചക്രഷ്ടസ്തമംഗനഃ.
- 34 യോഷിതാമുഡപതേരിവാച്ഛിഷാ-
 സ്തർശനിർവൃത്തിമസാവവാപ്തവൻ
 ആതരോഹ കമുദാകരോപമാം
 രാത്രിജാഗരപരോ ദിവാശയഃ.
- 35 പേണനാ ദശനപീഡിതാധരം
 വീണയാ നഖപദാങ്കിതോരവഃ
 ശിലകാര്യ ഉഭയേന വേജിതാ-
 സ്തം വിജിഹ്വനയനാ വ്യലോഭയേൻ.
- 36 അംഗസത്ത്വവചനാശ്രയം മിമഃ
 സ്രീഷ്ട തൃത്യമുപധായ ദർശയൻ
 സ പ്രയോഗനിപുണ്ണൈഃ പ്രയോക്തൃഭിഃ
 സഞ്ജാലഞ്ച സഹ മിത്രസന്നിധൌ.
- 37 അംസലംബികടജാജ്ജനസ്രജ-
 സ്തസ്യ നീപരജസാംഗരാഗിണഃ
 പ്രാപ്താഷി പ്രമദബഹിന്നേഷപഭ്രൂൽ
 കൃത്രിമാദിഷ്ട വിഹാരവിഭ്രമഃ.
- 38 വിഗ്രഹാച്ഛ ശയനേ പരാഞ്ചുവീർ-
 നാനനേതുമബലഃ സ തത്പരേ;
 ആചകാംക്ഷ ഘനശബ്ദവിക്ലബാ-
 ന്തോ വിവൃത്യ വിശതീർഭജാന്തരം.
- 39 കാർത്തികീഷ്ട സവിതാനഹമ്യഭാ-
 ഗ്യാമിനീഷ്ട ലളിതാംഗനാസഖഃ
 അമ്പളംകത സുരതശ്രമാപഹാം
 മോഹമുക്തവിശദാം സ ചന്ദ്രികാം.
- 40 സൈകതം ച സരയുഃ വിവൃണ്ഡതീം
 ശ്രോണീബിംബമിവ ഹംസമേഖലം
 സ്വപ്രിയാവിലസിതാനുകാരിണീം
 സൗധജാലവിവരൈര്യുലോകയൽ.

31. സുഹൃത്തുക്കളുമായി കാര്യമുണ്ടെന്നും പറഞ്ഞു" അടുത്തുനിന്നു പറപ്പെട്ട. സ്ഥിരതയില്ലാത്ത അദ്ദേഹത്തെ പ്രിയമാർ "ശാ! ഓടിക്കൊള്ള നിന്റെ സുത്രം ഞങ്ങൾക്കു ശരിക്കറിയാം." എന്നു പറഞ്ഞു തലമുടി പിടിച്ചു തടഞ്ഞു.

32. നിർദ്വയമായി രമിക്കുകയാൽ ക്ഷീണിച്ചു തളസ് പോയ മകമാർ കണ്ണു സുതുമെന്ന ആലിംഗനം ചെയ്യുകയാണെന്നു നാട്യത്തിൽ ചീർത്ത സ്തനങ്ങളെക്കൊണ്ടു ചന്ദനം മാഞ്ഞുപോകുമാറു" അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിരിഞ്ഞ മാറിടത്തിൽ കിടപ്പായി.

33. രാത്രിയിൽ സംഗമത്തിനായി ശുശ്രൂഷമായി പോകുന്ന അദ്ദേഹത്തെ, ചാരരൂതികൾ പറഞ്ഞറിഞ്ഞു വിലാസിനിമാർ മുഖിൽ ചെന്നു നിന്നു "കാമമോഹി! ഇരുട്ടിലൊളിച്ചു വഞ്ചിക്കുകയാണല്ലോ?" എന്നു പറഞ്ഞു പിടിച്ചുവലിച്ചു കൊണ്ടുപോയി.

34. ചന്ദ്രശ്ശികളെപ്പോലുള്ള മകമാരുടെ സ്വർഗ്ഗനിർവൃതി അനുഭവിച്ചു കൊണ്ടു രാത്രിയിൽ ഉറക്കമുപേക്ഷിച്ചു പകൽ ടിടന്നുറങ്ങുന്ന ഇദ്ദേഹം ആമ്പൽപ്പൊയ്ക്കയുടെ മട്ടിലായി.

35. പല്ലുതട്ടി ചുണ്ടുമറിഞ്ഞും നഖംകൊണ്ടു തുട കീറിയുമുള്ള സംഗീതക്കാരികൾ ഓടക്കുഴൽകൊണ്ടും വീണകൊണ്ടും പേദനയനുഭവിച്ചു കള്ളനോട്ടം കൊണ്ടു" അദ്ദേഹത്തെ കൊതിപ്പിച്ചു.

36. അദ്ദേഹം ആംഗികം, സാത്വികം, വാചികം എന്നീ അഭിനയപ്രകാരങ്ങളെ സൂത്രത്തിൽ സ്രീകൾക്കു പഠിപ്പിച്ചുകൊടുത്തു മിത്രങ്ങളുടെ മുൻപിൽ പ്രദർശിപ്പിച്ചിട്ടു നാട്യവിശേഷന്മാരായ നടന്മാരോടു മത്സരിച്ചു.

37. മഴക്കാലത്തു മദോന്മത്തരായ മയിലുകളോടുകൂടിയ കളിക്കുന്നുകളിൽ കടകുപ്പാലയുടെയും നീർമരുതിന്റെയും പൂമാലകൾ അണിഞ്ഞുംകടമ്പിൽ പൂമ്പൊടികൊണ്ടു" അംഗരാഗം പൂശിയും അദ്ദേഹം പലതരത്തിൽ വിഹരിച്ചു.

38. പ്രണയകലഹം മൂലം കിടക്കയിൽ തിരിഞ്ഞു കിടക്കുന്ന മകമാരെ സമാധാനിപ്പിക്കാൻ ഗൃതിപ്പെടാതെ അദ്ദേഹം, ഇടിവെട്ടു കേട്ടു ഭയന്നു മറിഞ്ഞുവന്നു" അവർ മാറിൽ ഒട്ടിച്ചേരുന്നതും കാത്തു കിടന്നു.

39. കാൽതികരാത്രികളിൽ സന്ദരികളായ കാമിനിമാരോടുകൂടി വിതാനിച്ചിട്ടുള്ള ഹർമ്മ്യങ്ങളിൽ അദ്ദേഹം സൗതശ്രൂഢം നീക്കുന്നതും കാറ്റുനിങ്ങിത്തെളിഞ്ഞതുമായ വെണ്ണിലാവിനെ അനുഭവിച്ചു.

40. ഹംസകൂട്ടമാകുന്ന അരഞ്ഞാണോടുകൂടിയ മണൽത്തീട്ടിനെ നിതംബബിംബത്തെയെന്നപോലെ വെളിപ്പെടുത്തി തന്റെ പ്രിയമാരുടെ വിലാസത്തെ അനുകരിക്കുന്ന സരയൂനദിയെ മാളികകളിലെ ജനാലപ്പഴുതിലൂടെ അദ്ദേഹം നോക്കിക്കണ്ടു.

- 41 മമ്മരൈരഗൃത്യുപഗന്ധിഭീർ-
വ്യക്തഹേമരശന്നൈസ്തമേകതഃ
ജഗ്രൂരാഗ്രഥനമോക്ഷലോലുപം
ഹൈമന്നൈന്നീവസന്നൈഃ സുമധ്യമാഃ.
- 42 അല്പിതസ്തിമിതഭീപദൃഷ്ടയോ
ഗർവേശ്വസു നിവാതകക്ഷിഷു
തസ്യ സർവ്വസുരതാന്തരക്ഷമാഃ
സാക്ഷിതാം ശിശിരരാത്രയോ യയുഃ.
- 43 ദക്ഷിണേന പവനേന സംഭൃതം
പ്രേക്ഷ്യ ചുതകസുമം സപല്ലവം
അനന്തൈഷ്വരവധൂതവിഗ്രഹാ-
സ്തിതം ദുരത്സഹവിയോഗമംഗനാഃ.
- 44 താഃ സ്വമങ്കമധിരോപ്യ ദോളയാ
പ്രേംഖയൻ പരിജനാപവിധയാ
മുക്തരജ്ജു നിബിഡം യേച്ഛലാൽ
കണ്ഠബന്ധനമവാപ ബാഹുഭിഃ.
- 45 തം പയോധരനിഷിക്തചന്ദ്രനൈർ-
മൌക്തികഗ്രഥിതചാരുഭൃഷണൈഃ
ഗ്രീഷ്മവേഷവിധിഭിഃ സിന്ധേവിരേ
ശ്രോണിലംബിമണിമേഖലൈഃ പ്രിയഃ.
- 46 യൽ സ ലഗ്നസഹകാരമാസവം
രക്തപാടലസമാഗമം പപൈ
തേന തസ്യ മധുനിക്തമാൽ കൃശ-
ശ്ചിത്തയോനിരഭവൽ പുനർവഃ.
- 47 ഏവമിന്ദ്രിയസുഖാനി നിവിശ-
ന്നന്യകാര്യവിമുഖഃ സ പാത്ഥീവഃ
ആത്മലക്ഷണനിവേദിതാനുത-
നത്യവാഹയദനംഗവാഹിതഃ.
- 48 തം പ്രമത്തമപി ന പ്രഭാവതഃ
ശേകരാക്രമിതുമന്യപാത്ഥീവാഃ
ആമയസ്തു രതിരാഗസംഭവോ
ദക്ഷശാപ ഇവ ചന്ദ്രമക്ഷിണോൽ.
- 49 ദൃഷ്ടദോഷമപി തന്ന സോദ്യത്യജൽ
സംഗവസ്തു ഭീഷജാമനാശ്രവഃ
സ്വാദഭീഷ്ട വിഷയൈർഹൃതസ്തതോ
ദുഃഖമിന്ദ്രിയഗണോ നിവാര്യതേ.
- 50 തസ്യ പാണ്ഡുവദനാല്പഭൃഷണാ
സാവലംബഗമനാ മൃദുസ്വനാ
രാജയക്ഷപരിഹാസിരായയൈ
കാമയാനസമവസ്ഥയാ തുലാം.

41. ശബ്ദമുണ്ടാക്കുന്നവരും അകിൽമണം പറയുന്നവരും പൊന്നരഞ്ഞാൻ വെളിപ്പെടുത്തുന്നവരുമായ ശീതകാലത്തിലെ വസ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു നിതംബിനിമാർ അദ്ദേഹത്തെ ഒരു സ്ഥലത്തു മടിക്കത്തഴിഞ്ഞാൻ ആഗ്രഹിച്ചു വശീകരിച്ചു.
42. എല്ലാ സുരതസുഖങ്ങൾക്കും കഴിവുള്ള മഞ്ഞുകാലത്തെ രാത്രികൾ, കാരറ്റുതാത്ത ഗർഗ്ഗഹങ്ങളിൽ പെരുതാക്കി നിശ്ചലമായി നില്ക്കുന്ന വിളക്കൊന്ന കണ്ണുകളുമായി അദ്ദേഹത്തിനു സാക്ഷികളായിത്തീർന്നു.
43. വിലാസിനിമാർ തെക്കൻകാറ്റിനാൽ സംഭരിയ്ക്കപ്പെട്ട തളിരോടു കൂടിയ തേന്മാന്യ കണ്ടു ക്ലേശം ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു വിരഹം ദുസ്സഹമായിരിക്കുന്ന അദ്ദേഹത്തെ ചെന്നന്നായിച്ചു.
44. അദ്ദേഹം, അവരെ സ്വന്തം മടിയിലിരുത്തി പരിജനം ആട്ടുന്ന ഊഞ്ഞാലിൽ പെച്ചാടിക്കുമ്പോൾ യേന്നിട്ടെന്ന ഭാവത്തിൽ കയർവിട്ട അവർ കൈകളെക്കൊണ്ടു കഴുത്തിൽ മുറുകെ ആലിംഗനം ചെയ്തത് അനുകൂലമായി.
45. പ്രണയിനിമാർ സ്നാനങ്ങളിൽ ചങ്ങനച്ചാറാടി മുത്തു കോർത്തുകെട്ടിയ അഴകു നിറഞ്ഞ ആരേണങ്ങളണിഞ്ഞു നീതംബങ്ങളിൽ മണിമേഖല ചാത്തിയിട്ടിട്ടുള്ള ഗ്രീഷ്മകാലഃവഷവിധാനങ്ങളെക്കൊണ്ടു അദ്ദേഹത്തെ പരിചരിച്ചു.
46. അദ്ദേഹം തേന്മാവിൻതളിരിട്ടതു താതിരിപ്പു പേർത്തുമായ മധുപാനംചെയ്തതിനാൽ വസന്തകാലം പോയതുകൊണ്ടു ദുഃഖമുണ്ടായിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരമൻ വീണ്ടും പ്രബലനായി.
47. ഇങ്ങനെ കാമമോഹിതനായ ആ രാജാവ്, മറ്റു കാര്യങ്ങളിലൊന്നും ഏർപ്പെടാതെ ഇന്ദ്രിയസുഖങ്ങളെ അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടു അതാതിന്റെ ലക്ഷണങ്ങളാൽ അറിയില്ലപ്പെട്ട ദൂതക്കൾ (കാലവിശേഷങ്ങൾ) കഴിച്ചുകൂട്ടി.
48. സ്രീവ്യസനാസക്തനായിട്ടും പ്രഭാവരാലിയാകയാൽ അദ്ദേഹത്തെ മറ്റു രാജാക്കന്മാർ കടന്നാക്രമിച്ചാൻ ശക്തമായില്ല, തിസുഖത്തിൽനിന്നുണ്ടായ രോഗമാകട്ടെ ചന്ദ്രനെ ക്ഷേമന്റെ ശാപമെന്നപോലെ ക്ഷയിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.
49. വൈദ്യന്മാർ പറഞ്ഞതു ഗണിക്കാത്ത അദ്ദേഹം ദോഷം കണ്ടിട്ടും ആ സംഗവസ്തുവെ (സ്രീമദ്യാദിയെ) ഉപേക്ഷിച്ചില്ല; രുചിയുള്ള വിഷയങ്ങളാൽ വശീകരിയ്ക്കപ്പെട്ട ഇന്ദ്രിയവസ്തുത്തെ അവയ്ക്കിടയിൽനിന്നു ഒഴിച്ചുനിർത്തുക വിഷമമാണ്.
50. മുഖം വിളറി, ആരേണം ചുരുങ്ങി, നടക്കുവാൻ സഹായം വേണമെന്നായി. ശബ്ദം നേർത്ത അദ്ദേഹത്തിന്റെ ക്ഷയരോഗക്ഷീണം വിയ്യകതന്റെ നിലയോടു സമമായിത്തീർന്നു.

- 51 വ്യോമ പശ്ചിമകലാസ്ഥിതേന വാ
പങ്കശേഷമിവ ഘർഷപലാലം
രാജ്ഞി തൽ കലമഭൂൽ ക്ഷയാതൂരേ
വാമനാർച്ചിരിവ ദീപഭോജനം.
- 52 “ഗുഡമേഷു ദിവസേഷു പാത്ഥിവഃ
കർമ്മ സാധയതി പുത്രജന്മനേ”
ഇത്യഭർതൃജ്ഞോസ്യ മന്ത്രിണഃ
ശശ്വദുഷുരഘങ്കിനീഃ പ്രജാഃ.
- 53 സ ത്വാനേകവനിതാസഖോപി സൻ
പാവനീമനവലോക്യ സന്തതിം
വൈദ്യയത്നപരിഭാവിനം ഗദം
ന പ്രദീപ ഇവ വായുമത്യഗാൽ.
- 54 തം പുരോപവന ഏവ സംഗതാഃ
പശ്ചിമക്രതുവിദാ പുരോധസാ
രോഗശാന്തിമപദിശ്യ മന്ത്രിണഃ
സംഭൃതേ ശിഖിനി ഗുഡമാദധുഃ.
- 55 തൈഃ കൃതപ്രകൃതിമുഖ്യസംഗ്രഹൈ-
രാശു തസ്യ സഹധർമ്മചാരിണീ
സാധു ദൃഷ്ടശുഭേഭക്ഷണാ
പ്രത്യുപദ്യത നരാധിപശ്രിയം.
- 56 തസ്യാസ്തമാവിധനരേന്ദ്രവിപത്തിശോകാ-
ദുഷ്ണൈർവിലോചനജലൈഃപ്രഥമാഭിതപ്തഃ
നിർവാപിതഃ കനകകംഭുഖോജ്വലീതേന
വംശാഭിഷേകവിധിനാ ശിശിരേണ ഗർഭഃ.
- 57 തം ഭാവായ പ്രസവസമയാ-
കാംക്ഷിണീനാം പ്രജാനാ-
മന്തർഗുഡം ക്ഷിതിരിവ നഭോ-
ബീജമുഷ്ടിം ദധാനാ
മൗലൈഃ സാലം സ്ഥവിരസചിവൈ-
ഹ്മമസിംഹാസനസ്ഥാ
രാജ്ഞീ രാജ്യം വിധിവദശിഷൽ
ഭേതുരവ്യാഹതാജ്ഞാ.

ഇത്യേകോനവിംശഃ സർഗ്ഗഃ

51. രാജാവു ക്ഷയരോഗിയായപ്പോൾ ആ കലം അവസാനത്തെ (കൃഷ്ണ ചതുർദ്ദശീനാളത്തെ) കലയിൽ നില്ക്കുന്ന ചന്ദ്രനോടുകൂടിയ ആകാശം പോലെയും ചളി അവശേഷിച്ച വേനൽപ്പൊയ്കപോലെയും നാളംപൊന്തായ വിളക്കിൻതട്ടുപോലെയും ആയിത്തീർന്നു.

52. 'കറച്ച ഭിവസമായി രാജാവു' ഗുഡായായി സന്താനോൽപ്പത്തിക്കു വേണ്ടി ഒരു ക്രിയ നടത്തുകയാണ്" എന്നു്, രോഗകഥ പുറത്തു പറയാതെ ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ സചിവന്മാർ ആപത്തു ശങ്കിക്കുന്ന ജനങ്ങളോടു് കൂടകളുടെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നു.

53. അദ്ദേഹമാകട്ടെ വളരെയധികം പത്നിമാരുണ്ടായിരുന്നിട്ടും പവിത്രമായ സന്താനം കാണാനിടവരാതെ വൈദ്യന്മാരുടെ പരിശ്രമത്തെ പരാജയപ്പെടുത്തിക്കളഞ്ഞ രോഗത്തെ വിളക്കിൻനാളം കാറ്റിനെ എന്ന പോലെ അതിക്രമിച്ചില്ല.

54. അദ്ദേഹത്തെ അന്ത്യസംസ്കാരച്ചടങ്ങറിയാവുന്ന പുരോഹിതനോടുകൂടി മന്ത്രിമാർ നഗരോദ്യാനത്തിൽത്തന്നെ രോഗത്തിനുള്ള ശാന്തി കർമ്മത്തിനാണെന്നു പറഞ്ഞു സംഭരിക്കപ്പെട്ട ചിതാഗ്നിയിൽ (മരൊരരാളെ വാഴിക്കുന്നതുവരെ രാജാവില്ലാത്ത വിവരം പ്രജകൾ അറിയാതിരിപ്പാൻവേണ്ടി) ഗുഡമായി ഭംഗിപ്പിച്ചു.

55. ഉടൻതന്നെ പൗരന്മാരിൽ പ്രഭുവരായവരെ സ്വാധീനിച്ചു അവരോടുകൂടെ ശുഭമായ ഗർഭലക്ഷണം കണ്ടിട്ടുള്ള, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഹധർമ്മചാരിണി മുറുപോലെ രാജശ്രീയെ കൈക്കൊണ്ടു.

56. അത്തരത്തിലുള്ള രാജാവിന്റെ മരണത്താലുണ്ടായ ദുഃഖത്താൽ ചുടുകണ്ണനീർ വാർത്തു ആദ്യം കാച്ചിൽ തട്ടിയ അവളുടെ ഗർഭം കനകകുംഭങ്ങളിൽ നിന്നു വീഴുന്ന കളിമ്നയുള്ള വംശാഭിഷേകകർമ്മത്താൽ തണുപ്പിയിപ്പട്ടു.

57. പ്രസവസമയവും (വിളവുകാലവും) പ്രതീക്ഷിച്ചിരിയ്ക്കുന്ന ജനങ്ങളുടെ ഐശ്വര്യത്തിനായി ശ്രാവണമാസത്തിൽ വിതച്ച വിത്തിനെ വയൽ എന്നപോലെ, അന്തർലീനമായിരിയ്ക്കുന്ന ആ ഗർഭത്തെ വഹിക്കുന്ന രാജ്ഞി പൊൻസിംഹാസനത്തിലിരുന്നു്, വംശപരമ്പരാഗതമായ വൃദ്ധസചിവന്മാരോടുകൂടി ആജ്ഞയ്ക്കു തടസ്ഥമില്ലാതെ ഭർത്താവിന്റെ രാജ്യത്തെ മുറുപോലെ ഭരിച്ചു പോന്നു.

പത്തൊമ്പതാം സർഗ്ഗം കഴിഞ്ഞു

കാളിദാസസൂക്തികൾ

സൂക്തികൾ

സൂക്തം ശ്ലോകം

ഋതുസംഹാരം

1. സ്രിയ: സദൃശാ ഇവ ജാതവിഭ്രമാഃ പ്രയാന്തി നദ്യസ്തപരിതഃ പയോനിധിം.	2	7
2. സർവ്വം പ്രിയേ! ചാതതരം വസന്തേ.	6	2
3. ദോതി സൌഭാഗ്യമയം വസന്തഃ.	6	3

മേഘദൂതം

1. മേഘാലോകേ പേതി സുഖിന്നോപന്യന്മാവൃത്തി പേതഃ. കണ്ഠാശ്രുപ്രണയിനി ജനേ കിം പുനർദ്ദാസംസ്ഥേ.	പു-ഭാ	3
2. കാമാന്താ ഹി പ്രകൃതികൃപണാശ്ചേതനാപേതനേഷു.	പു-ഭാ	5
3. യാപ്താ മേഘാ വരധിഗുണേ, നാധമേ ചണ്ഡികാമാ.	പു-ഭാ	6
4. ആശാബന്ധഃ കസുമസദൃശം പ്രായശോ ഹൃദംഗനാനാ. സദ്യുപാതി പ്രണയി ഹൃദേ ച പ്രയോഗേ രുണധി.	പു-ഭാ	9
5. ന ക്ഷുദ്രോപി പ്രഥമസൂകൃതാപേക്ഷയാ സംശ്രൂയായ പ്രാപ്തേ മിത്രേ പേതി വിമുഖഃ, കിം പുനർയ്സ്മദോരൈച്ച.	പു-ഭാ	17
6. രിക്തഃ സർവ്വോ വേതി ഹി ലഘുഃ പൂർണ്ണതാ ഗൈരവായ.	പു-ഭാ	20
7. സ്രിണാമാദ്യം പ്രണയവചനം വിഭ്രമോ ഹി പ്രിയേഷു.	പു-ഭാ	29
8. മന്ദായന്തേ ന ഖലു സുഹൃദാമഭ്യപേതാത്മകൃത്യഃ.	പു-ഭാ	41
9. ആപന്നാന്തിപ്രശമനമലഃ സമ്പദോ ഹൃത്തമാനാ.	പു-ഭാ	56
10. സുല്പാപായേ ന ഖലു കമലം പൂഷ്യതി സ്വാമഭിഖ്യാം.	ഉ-ഭാ	20
11. പ്രായഃ സർവ്വോ വേതി കരുണാവൃത്തിഃ പർദ്വാനതരാത്മാ.	ഉ-ഭാ	33
12. കാന്തോദന്തഃ സുഹൃദപനതഃ സംഗമാൽ കിഞ്ചിദനഃ.	ഉ-ഭാ	40
13. കസ്യാത്യന്തം സുഖമുപനതം ദുഃഖമേകാന്തതോ വാ നീലൈർഗച്ഛത്യുപരി ച ദശാ ചക്രനേമികൃമേണ.	ഉ-ഭാ	49
14. സ്നേഹാനാഹുഃ കിമപി വിരഹേ ധ്വംസിനസ്തേ ത്വപഭോഗ- ദിഷ്ടേ വസ്തുസുപചിതരസഃ പ്രേമരാശീവേന്തി.	ഉ-ഭാ	52
15. പ്രത്യുക്തം ഹി പ്രണയിഷു സതാമീഷ്വിതാത്മകൃതൈവ.	ഉ-ഭാ	54

കുമാരസംഭവം

1. ഏകോ ഹി ദോഷോ ഗുണസന്നിപാതേ നിമജ്ജതീന്ദ്രോഃ കിരണേഷുവിപാകഃ.	1	3
2. ക്ഷുദ്രോപി നൂനം ശരണം പ്രപന്നേ മമതാമുക്തൈഃ ശിരസാമതീവ.	1	12
3. അനന്തപുഷ്പസ്യ മധോഹ്നി ചുതേ ഭിരഹേമമാലാ സവിശേഷസംഗാ.	1	26
4. ഋതേ കൃശാനോർന്ന ഹി മന്ത്രപുത- മഹ്നന്തി തേജാഃസ്യപരാണി ഹവ്യം.	1	50
5. അഭ്യർത്ഥനാഭംഗഭയേന സാധുർ മാധ്യസ്ഥ്യമിഷ്ടേപ്യവലംബതേരേന്ദ്രം.	1	51

സൂക്തികൾ		സക്തം ശ്ലോകം	
6.	വികാരമേതെ സതി വിക്രിയതേ യേഷാം ന ചേതാംസി ത ഏവ ധീരാഃ.	1	58
7.	ശാമ്യേൽ പ്രത്യപകാരേണ നോപകാരേണ ഭുജ്ജനഃ.	2	40
8.	വിഷ്വക്ഷോഭി സംവദ്യ സ്വയം മേന്തുമസാമ്പ്രതം.	2	55
9.	പ്രയോജനാപേക്ഷിതയാ പ്രഭുനാം പ്രായശ്ചലം ഗൌരവമാശ്രിതേഷു.	3	1
10.	വ്യാദിശ്യതേ ഭൂധരതാമവേക്ഷ്യ കൃഷ്ണേന ദേഹോദ്വഹനായ ശേഷഃ.	3	13
11.	അപ്യപ്രസിദ്ധം യശസേ ഹി പുംസാ- മനന്യസാധാരണമേവ കഥം.	3	19
12.	സമീരണോ നോദ്യതിതാ ദേവേതി വ്യാതിശ്യതേ കേന ഹുതാശനസ്യ?	3	21
13.	പ്രായേണ സാമഗ്ര്യവിയൌ ഗുണാനാം പരാങ്മുഖീ വിശ്വസ്യജഃ പ്രവൃത്തിഃ.	3	28
14.	ആത്മേശ്വരാണാം ന ഹി ജാതു വിഘ്നാഃ സമാധിദേദപ്രഭോ വേതി.	3	40
15.	ന ഹിശ്വരവ്യാഹൃതഃ കദാചിത് പുഷ്പന്തി ലോകേ വിപരീതമത്ഥം.	3	63
16.	സ്വജനസ്യ ഹി ഭുഖമഗ്രതോ വിവൃതപാരമിവോപജായതേ.	4	26
17.	ഭയിതാസ്വനവസ്ഥിതം നൃണാം ന ഖലു പ്രേമഖലം സുഹൃജ്ജനം.	3	28
18.	അശനേരമൃതസ്യ ചോഭേയാർ- വശിനശ്ചാംബുധരാശ്ച യോനയഃ.	4	43
19.	രവിപീതജലാ തപാത്യയേ പുനരോലേന ഹി യുജ്യതേ നദീ.	4	44
20.	ബ്രിയേഷു സൗഭാഗ്യഫലാ ഹി ചാരുതാ.	5	1
21.	പദം സഹേത ഭൂമരസ്യ പേലവം ശിരീഷപുഷ്പം ന പുനഃ പതത്ത്രിണഃ	5	4
22.	ക ഈഷ്ഠിതാത്ഥസ്ഥിരനിശ്ചയം മനഃ പയശ്ചനിക്ഷാഭിമം പ്രതീപയേൽ.	5	5
23.	ന ഷരപ്പദശ്രേണിഭിരേവ പങ്കജം സശൈഖലാസംഗമപി പ്രകാശതേ.	5	9
24.	ന ധർമ്മവേഷു വയഃ സമീക്ഷ്യതേ.	5	16
25.	ശരീരമാദ്യം ഖലു ധർമ്മസാധനം.	5	33
26.	യതഃ സതാം സന്നതഗാത്രി! സംഗതം മനീഷിഭിഃ സാപ്തപടീനമുച്യതേ	5	39
27.	..... കഃ കരം പ്രസാരയേത് പന്നഗരത്നസൂചയേ.	5	43
28.	മനോരമാനാമകതിർഥൻ വിദ്യതേ.	5	64

സൂത്രങ്ങൾ

സൂത്രം, ശ്ലോകം

29.	അപേക്ഷ്യതേ സാധുജനേന വൈദികീ ശുശ്രൂണശുലസ്യ ന യുപസൽക്രിയാ.	5	73
30.	അലോകസാമാന്യമചിന്ത്യഹേതുകം ദിഷന്തി മന്ദാശ്ചരിതം മഹാത്മനാം.	5	75
31.	വിപൽപ്രതീകാരപരേണ മംഗളം നിഷേവ്യതേ ഭൂതിസമുത്സുകേന വാ.	5	76
32.	ന കാമവൃത്തിർവചനീയമീക്ഷതേ.	5	82
33.	ന കേവലം യോ മഹതോഽപഭാഷതേ ശുണോതിതസ്താദപി യഃ സ പാപഭാഷം	5	83
34.	ക്ഷേമഃ ഫലേന ഹി പുനർനവതാം വിധത്തേ.	5	86
35.	സ്രീ പുമാനിത്യനാസ്തൈവൈഷാ വൃത്തം ഹി മഹിതം സതാം.	6	12
36.	ക്രിയാണം വലു യച്ഛാണം സൽപത്തോ യുലകാരണം.	6	13
37.	പ്രായഃ പ്രത്യയമായത്തേ സ്വഗുണേഷുതമാദരഃ	6	20
38.	വിക്രിയായൈ ന കല്പതേ സംബന്ധാഃ സദനുഷ്ഠിതാഃ.	6	29
39.	പ്രായേണൈവവിധേ കാത്യേ പുരസ്തീണം പ്രഗല്ഭതോ.	6	32
40.	യദ്യോഗിതമർഹതേസ്തദ്ധി തീർത്ഥം പ്രചക്ഷതേ.	6	56
41.	വിനിയോഗപ്രസാദാ ഹി കിങ്കരാഃ പ്രവേഷ്യാ.	6	62
42.	അശോചാ ഹി പിതൃഃ കന്യാ സതർത്തപ്രതിപാദിതാ	6	79
43.	പ്രായേണ ഗൃഹിണീനേത്രാഃ കന്യാതേമഷ്ട കടംബിനഃ.	6	85
44.	വേത്യവ്യഭിചാരിണോ ഭർത്തുരിഷ്ടേ പതിപ്രതാഃ	6	86
45.	സ്രീണം പ്രിയായോകഫലോ ഹി വേഷഃ.	7	22
46.	കാലപ്രയുക്താ വലു കാൽവിതർ വിജ്ഞാപനാ ഭർത്തുഷു സിദ്ധിമേതി.	7	93
47.	ഭർത്തുപല്ലതേയാ ഹി മാനസീ. മാതൃരസ്യതി ശുചം വയുജനഃ.	8	12
48.	വിക്രിയാ ന വലു കാലദോഷജാ നിർമ്മലപ്രകൃതിഷു സ്ഥിരോദയാ.	8	65
49.	നൃനമാത്മസദൃശീ പ്രകല്പിതാ വേധസാ ഹി ഗുണദോഷായോക്തീ.	8	66

രഘുവംശം

1.	പ്രാംശുലഭ്യേ ഫലേ ലോഭാദൃൽബാഹുവി വാമനഃ.	1	3
2.	ഹേമനഃ സംലക്ഷ്യതേ ഹൃഗ്ഗ്നേ വിശുദ്ധിഃ ശ്യാമികാപി വാ.	1	10
3.	സഹസ്രഗുണമുത്സൃജ്യമാദത്തേ ഹി രസം രവിഃ.	1	18
4.	ഫലാനന്തേയാഃ പ്രാരംഭാഃ സംസ്താരാഃ പ്രാക്തനാ ഇവ.	1	20
5.	ത്യാജ്യോ ദൃഷ്ടഃപ്രിയോഽപ്യാസീദംഗുലീവോരഗക്ഷതാ.	1	28
6.	സംഗതിഃ ശുദ്ധവംശാ ഹി പരത്രേഹ ച ശമേണേ.	1	69
7.	പ്രതിബദ്ധ്നാതി ഹി ശ്രേയഃ പുഷ്പപൂജാവൃതിക്രമഃ.	1	79
8.	ന പാദപോന്മുലനഗ്നതി രംഹഃ ശിലോച്ചയേ മുർമ്മതി മാതൃതസ്യ.	2	34

സൂക്തികൾ

സൂക്തം ശ്ലോകം

9.	ശരണ്യേണ രക്ഷ്യം യദശക്യരക്ഷം ന തദ്യശഃ ശരണ്യതാം ക്ഷിണോതി.	2	40
10.	അല്പസ്യ ഹേതോർബഹു ഹാതുമിച്ഛൻ വിചാരമൂഢഃ പ്രതിഭാസി മേ തപം	2	47
11.	സ്ഥാനം നിഃശാന്തതരണി ശക്യമഗ്രേ വിനാശ്യ രക്ഷ്യം സ്വയമക്ഷതേന.	1	56
12.	ഏകാന്തവിധാംസിഷ്ട മഭിധാനാം പിണ്ഡേഷ്വനാസ്ഥാ ഖലു ഭൌതികേഷു.	2	57
13.	ക്രിയാ ഹി വസ്തുപഹിതാ പ്രസിദതി. പഥഃ ശ്രുതേർദർശയിതാ ഇശ്വരാ	3	29
14.	മലിമസാമാദേതേ ന പദ്ധതിം.	3	46
15.	പദം ഹി സർവ്വത്ര ഗുണൈർനിധീയതേ.	3	62
16.	പ്രണിപാതപ്രതികാരഃ സംരംഭോ ഹി മഹാത്മനാം.	4	64
17.	ആദാനം ഹി വിസദ്യായ സതാം വാഠിമുചാമിവ.	4	86
18.	സുര്യേ തപത്യാവരണായ ദൃഷ്ടഃ കല്പേത ലോകസ്യ കഥം തമിസ്രാ?	5	13
19.	ഹിമാംശോഃ കലാക്ഷയഃ ശ്വാഘൃതരോ ഹി വൃദ്ധേഃ.	5	16
20.	നിഗ്ളിതാംബുഗർഭം ശരത്ഃപനം നാട്ട്തി ചാതകോ/പി.	5	17
21.	ഉഷ്ണതപമന്യാതപസംപ്രയോഗം- ദ്വൈത്യം ഹി യൽ സാ പ്രകൃതിർജ്ജലസ്യ.	5	54
22.	നക്ഷത്രതാരാഗ്രഹസംകലാപി ജ്യോതിഷ്വതീ ചന്ദ്രമസൈവ രാത്രിഃ.	6	22
23.	ഭിന്നഭചിർഹി ലോകഃ.	6	30
24.	ന ഹി പ്രഹല്ലം സഹകാരമേത്യ വൃക്ഷാന്തരം കാഞ്ചക്ഷതി ഷട്പദാളീ.	6	69
25.	രത്നം സമാഗച്ഛതു കാഞ്ചനേന.	6	79
26.	മനോ ഹി ജന്മാന്തരസംഗതിജ്ഞം.	7	15
27.	ധൃമോ നിവർത്തേത സമീരണേന യതസ്ത കക്ഷസ്തേ ഏവ വഹ്നിഃ.	7	55
28.	വസു തസ്യ വിദോർഭ കേവലം ഗുണവത്താപി പരപ്രയോജനം.	8	31
29.	നന്ദ തൈലനിഷേകബിന്ദനാ സഹ ദീപാച്ഛിതപൈതി മേദിനീം.	8	38
30.	പ്രതികാരവിധാനമായുഷഃ സതി ശേഷേ ഹിഫലായ കല്പതേ.	8	40
31.	അഭിതപ്തമയോ/പി മാദൃവം ജേതേ, കൈവ കഥാ ശരീരിഷ്ഠ?	8	43
32.	വിഷമപൃഥുതം കപലിൽ ഭവേ. ദമുതം വാ വിഷമീശ്വരേച്ഛയം.	8	46
33.	സമദഃ ഖസുഖഃ സഖീജനഃ.	8	65
34.	വിപദൽപത്തിമതാമുപസ്ഥിതാ.	8	83
35.	പരലോകജ്ഞം സ്വകർമ്മഭിർ- ഗതയോ ഭിന്നപഥാ ഹി ഭേഹിനാം.	8	85
36.	സ്വജനാശ്ര കിലാതിസന്തതം ഭേതി പ്രേതമിതി പ്രപക്ഷതേ.	8	86
37.	മരണം പ്രകൃതിഃ ശരീരിണാം വികൃതിർജ്ജീവിതമുപ്യതേ ബുദ്ധൈഃ.	8	87

സൂക്തികൾ	സൂക്തം	ശ്ലോകം
38. രാജപുത്രപ്രതിഷ്ഠാതേ ശ്വസൻ യദി ജന്തുർനന്ദ ലാഭോനന്ദസൗ.	8	87
39. അവഗച്ഛതി മുഖപേതനഃ പ്രിതനാശം ഹദി ശല്യമപ്പിതം.	8	88
40. സ്വശരീരശരീരിണാവപി ശ്രുതസംയോഗവിപര്യയേ.	8	89
41. അപമേ പദമപ്പയന്തി ഹി ശ്രുതവന്തോപി രജോനിമീലിതാഃ.	9	74
42. കൃഷ്ണം ഭഹ്ണപി ഖലു ക്ഷിതിമിന്ദനേഭോ ബീജപ്രരോഹജനനീം ജ്ജലനഃകരോതി.	9	80
43. അവ്യാക്ഷേപോ ഭവിഷ്യന്താഃ കായ്സിദ്ധേഹി ലക്ഷണം.	10	6
44. തേജസാം ഹി ന വയഃസമീക്ഷ്യതേ.	11	1
45. കിം മഹോരഗവിസപ്പിവിക്രമോ രാജിലേഷു ഗരുഡഃ പ്രവർത്തതേ.	11	27
46. സദ്യ ഏവ സുകൃതം ഹി പപ്യതേ കല്പവൃക്ഷ ഫലധർമ്മി കാങ്ക്ഷിതം.	11	50
47. പാവകസ്യ മഹിമാ സഃ ഗണ്യതേ ക്ഷുവജ്ജലതി സാഗരേപി യഃ.	11	75
48. ഖരതമുലമനിലോ നദീരെയഃ പരതയത്യപി മുദുസ്സദ്രമം.	11	76
49. നിജ്ജിതേഷു തരസാ തരസ്വിനാം ശത്രുഷു പ്രണതിരേവ കീർത്തയേ	11	89
50. അത്യാദ്രവ്യോ ഹി നാരീണാമകാലജേണാ മനോഭവഃ.	12	33
51. കാലേ ഖലു സമാരണ്യോ ഫലം ബധ്നന്തി നീതയഃ.	12	69
52. അപിസ്വദേഹാൽ കിമുതേന്ദ്രിയാർത്ഥം- ദ്യശോധനാനാം ഹി യശോ ഗരീയഃ.	14	35
53. ലോകാപവാദോ ബലവാൻ.	14	40
54. ഹായോ ഹി ഭൂമേഃ ശശീനോ മലന്തേ- നാരോപിതാ ശുദ്ധിമതഃ പ്രജാഭിഃ.	14	40
55. ആജ്ഞാ ഗുരുണാം ഹ്യവിചാരണീയാ.	14	46
56. ത്രാണാഭാവേ ഹി ശാപാസ്ത്രാഃ കർപ്പന്തി തപസോ വ്യയം.	15	3
57. ധർമ്മസംരക്ഷണാർത്ഥേവ പ്രവൃത്തിർഭൂവി ശാർദ്ദംഗിണഃ.	15	4
58. പ്രാഗേവ മുക്താ നയനാഭീരാമാഃ പ്രാപ്യേദനീലം കിമുതേനമയം.	16	69
59. തുല്യപുഷ്പാഭരണോ ഹി ധീരഃ.	16	74
60. പ്രഹ്വേഷപിർബ്ബന്ധന്തോ ഹി സന്തഃ.	16	80
61. ധൂമാദഗ്നേഃ ശിഖാഃ പശ്ചാദ്ദയാഭംശോ വരവഃ.	17	34
62. വയോരൂപവിഭ്രതിനാമേകൈകം മകാരണം.	17	43
63. കാതന്ത്യം കേവലം നീതിഃ ശൗന്ത്യം ശാപദപേഷ്ടിതം.	17	47
64. ന ഹി സിംഹോ ഗജാസ്കന്ദീ യോൽ ഗിരിഗുഹാശയഃ.	17	52
65. വൃദ്ധേ നദീമുഖേനൈവ പ്രസ്ഥാനം ലവണാംഭസഃ.	17	54
66. ഹിനാനന്തപകർത്തുണി പ്രവൃദ്ധാനി വികർവ്വതേ.	17	58
67. അംബുഗർഭോ ഹി ജീമൂതശ്ചാതകൈരഭിനന്ദ്യതേ.	17	60
68. പ്രവൃദ്ധേ ഹീയതേ ചന്ദ്രഃ സമുദ്രോപി തഥാവിധിഃ.	17	71
69. സുഖോപരോധി വൃത്തം ഹി രാജ്ഞാമുപരുദ്ധവൃത്തം.	18	18
70. ദൃഷ്ടോ ഹി വൃണൻ കളപ്രമാണേഽ പ്യാശാഃ പുരോവാതമവാപ്യ മേഘഃ.	18	38
71. സ്വാദഭിസ്ത വിഷയൈർഹൃതസ്തതോ ദഃഖമിന്ദ്രിയഗണോ നിവാത്യതേ.	19	49

ശ്ലോകാനുകൂലനിക

ഋതുസംഹാരം

ശ്ലോകാരംഭം	സർഗ്ഗം - ശ്ലോകം	ശ്ലോകാരംഭം	സർഗ്ഗം - ശ്ലോകം
അഗ്നിയുദ്ധപാമോദിതം	5-12	കേശൻ നിതാന്താലന	3-19
അംഗാനി നിദ്രാലസ	6-12	ഗജവയയമുഗേന്ദ്രം	1-27
അന്യാ പ്രകാശസുരത	4-14	ഗാന്മാണി കാലിയക	4- 5
അന്യാ പ്രിയേണ	4-16	ഗുരൂണി വാസാംസി	6-14
അന്യാശ്ചിരം സുരതകളി	4-17	ഗൃഹീതതാംബുല	5- 5
അപഗതമദരാഗാ	5-11	ചഞ്ചന്നനോജ്ഞശഫരി	3- 3
അഭീക്ഷണമുച്ചൈർധനതാ	2-10	മൊയം ജനഃ	6-10
അസഹ്യവാതോദ്ധത	1-10	ജലഭരണമിതാനാമാശ്രയോ	2-28
അസിതനയനലക്ഷ്മി	3-25	ജലതി പവനവൃദ്ധഃ	1-25
ആകമ്പയൻ കസ്യചിതഃ	6-23	തഡിപ്താശ്ശക്തധൻ	2-20
ആകമ്പയൻ ഫലഭാരത	3-10	തന്മനി പാണ്ഡുനി	6- 9
ആകമ്പിതാനി ഏയാനി	6-33	താരാഗണപ്രവരഭൂഷണ	3- 7
ആഭീഷ്ഠപനിസുശൈഃ	6-20	താമ്രപ്രാജ്ഞസ്തപകാവനത്രാ	6-16
ആമുലതോ വിദൂരരാഗതാമ്രം	6-17	തൃഷാരസംഘാതനിപാത	5- 4
ആത്രി മത്ജ്ജമഞ്ജരീ വരശഃ	6-37	തൃണോൽകരൈരുൽഗത	2- 8
ആലംബിഹേമരശനഃ	6-25	തൃഷാകലൈശ്ചാതക	2- 3
ഉച്ഛ്വാസയന്ത്യഃ	6- 8	തൃഷാ മഹത്യാ	1-14
കദംബസർജ്ജാജ്ജന	2-17	ധേതി വരകപാശൈഃ	2-26
കനകകമലകാന്തൈശ്ചാത	5-13	ഭന്തപ്പൈഃ സപ്രണ	4-12
കനകകമല കാന്തൈരാനന്തൈഃ	6-31	ദിവസകരമയുദ്ധൈഃ	3-24
കമലവനചിതാംബുഃ	1-28	ദ്രുമാഃ സ പുഷ്പാഃ സലിലം	6- 2
കരകമലമനോജ്ഞാഃ	3-23	നഖപദചിതഭാഗാൻ	5-15
കണ്ണേഷ യോഗ്യം	6- 5	ന ചന്ദനം ചന്ദ്രമരീചീശീതളം	5- 3
കല്പഹാരപത്മകമുദാനി	3-15	ന ബാഹുയുഗ്മേഷ്ഠ	4- 3
കാചിദിദൃഷ്യയതി	4-13	നഖജലകുന്ദസംഗാച്ഛിത	2-27
കാഞ്ചീമുണ്ടൈഃ	4- 4	നഷ്ടം ധൻവന്തലഭിഭോ	3-12
കാന്താമുഖദ്യുതിജ്ജ്വാ	6-19	നാനാമനോജ്ഞകസുമുദ്ര	6-26
കാരണ്യവാനനവിപളിത	3- 8	നിതംബബിംബൈഃ	1- 4
കാശാംശ്രുകാ വികലപത്മ	3- 1	നിതാന്തനീലോൽപല	2- 2
കാശൈശർമഹി	3- 2	നിതാന്തലക്ഷാരസരാഗ	1- 5
കാളാഗ്രന്തപ്രചുരചന്ദന	2-22	നിപാതയന്ത്യഃ	2- 7
കിം കിംശുക്കൈഃ	6-21	നിശ്ചല വാതായനമഭിരോദനം	5- 2
കന്ദൈഃ സവിഭ്രമവധു	6-24	നിഷാലദ്യഭാമ പരിഭക്ത	4-15
കവലയജ്ജനീലൈതന്നന്തൈഃ	2-23	നിശാഃ ശശാങ്കക്ഷത	1- 2
കസ്യംഭരാഗാതണിന്തൈഃ	6- 4	തൃത്യപ്രയോഗരഹിതാൻ	3-13
കൃതാപരാധാൻ	5- 6	നേത്രേ നിമീലയതി	6-27

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
നേത്രേഷു ലോലോ	6-11	തചിരകനകകാന്തിൻ	6-29
നേത്രോത്സംവാ ഹൃദയഹാരി	3-9	ചന്ദ്രചിപാനാം നവവാരീദ	2-15
പടുതരവദാഹോ	1-22	വലാഹകാശ്വാശ്ശിശബ്ദ	2-4
പയോധരാശ്ചന്ദനപങ്ക	1-6	വഹന്തി വർഷന്തി	2-19
പയോധരൈഃ കങ്കമരോഗ	5-9	വാപീജലാനാം	6-3
പയോധരൈർഭീമഗഭീര	2-11	വികചകമലവക്ത്രാ	3-27
പര്യുതകളഗീതൈർഹൃദഭിഭിഃ	6-30	വികചനവകസംഭ	1-24
പാകം പ്രജന്തി നിമപാത	4-10	വിപന്നപുഷ്പാം	2-14
പീനസ്തനോരസ്ഥലഭോഗ	4-7	വിപാണധൂരം കീട	2-13
പു.സ്കോകിലശ്ചുത	6-15	വിലോചനേന്ദിവര	2-12
പു.സ്കോകിലൈഃ	6-22	വിലോചനേത്രോൽപല	2-9
പുഷ്പാസവാമോദസുഗന്ധി	4-11	വിവസ്വതാ തീക്ഷ്ണ	1-18
പൂമുജ്ജ്വലനരോന്താഃ	5-14	വിശുഷ്കകണ്ഠ	1-15
പ്രകാമകാമൈർയുവഭിഃ	5-7	വ്യോമ കചിദ്രജതശംഖ	3-4
പ്രചണ്ഡസൂത്യം സ്കൃഹണീയ	1-1	ശരഭി കമുദസംഗാഭായവോ	3-22
പ്രചരഗുഡവികാരഃ	5-16	ശിരസി ബകളമാലാം	2-25
പ്രഹല്ലന്തീലോൽപല	4-9	ശിരോരുഹൈഃ	2-18
പ്രഹല്ലചുതാങ്കരതീക്ഷ്ണ	6-1	ശേഖാലികാകസുമ	3-14
പ്രഭീനവൈദുര്യനിഭൈഃ	2-5	ശ്യാമാ ലതാഃ കസുമ	3-18
പ്രഭൃതശാലിപ്രസവൈഃ	4-8	ശ്വസിതി വിഹഗവദ്യുഃ	1-23
പ്രരൂപശാലീക്ഷ	5-1	സചന്ദനാംബുവൃജന	1-8
പ്രവാസിനാമംബുദ	2-16	സഭാ മനോജ്ഞം	2-6
പ്രിയംഗുകാലീയകകങ്കമാക്ര	6-13	സപത്രാലേഖേഷു	6-7
ബഹുഗുണരമണീയഃ	2-29	സഫേനലാലാവൃതവക്ത്ര	1-21
ബഹുഗുണരമണീയോ	4-18	സഭദ്രസ്തം പരിശുഷ്കകർമ്മ	1-17
ബഹുതര ഇവ ജാതഃ	1-26	സമമധുകരാണാം	6-28
ഭീന്നാഞ്ജനപ്രചയകാന്തി	3-1	സമുദഗതസ്വേദചിതാംഗ	1-7
മന്തദിരേഹപരിചംബിത	6-18	സമുദ്ധൃതാശേഷമുണാള	1-19
മധുസുരഭി മുഖാബ്ജം	6-32	സമ്പന്നശാലിനിചയാവൃത	3-16
മനോജ്ഞകൂർപ്പാസക	5-8	സവിഭ്രമൈഃ സന്ധിത	1-12
മനോഹരൈശ്ചന്ദനരാഗ	4-2	സശീകരാംഭോധരമത്തകഞ്ജര	2-1
മന്ദാനിലാകലിതചാര	3-6	സിന്തേഷു ഹർദ്യേഷു നിശാസ	1-9
മലയപവനവിദ്ധഃ	6-36	സുഗന്ധിനിഃശ്വാസ	5-10
മലാഃ കടംബനവകേസര	2-21	സുവാസിതം ഹർദ്യതലം	1-3
മുദിത ഇവ കടംബൈർജാത	2-24	സോന്മാദഹംസമിമിനൈഃ	3-11
മൃഗാഃ പ്രചണ്ഡാതപ	1-11	സ്തനേഷു ഹാരാഃ	6-6
യവപ്രവാളോൽഗമസസ്യരമ്യഃ	4-1	സ്രീണാം നിധായ വദനേഷു	3-26
രക്താശോകവികല്പിതായര	6-35	സ്തംഭകമുദചിതാനാം	3-21
രതിശ്രമക്ഷാമവിപാണധു	4-6	ഹംസൈർജ്ജിതാ സുലളിതാ	3-17
രമ്യഃ പ്രദോഷസമയഃ	6-34	ഹാരൈഃ സചന്ദനരസൈഃ	3-20
രചിപ്രദോജ്ജ്വലിതശിരോ	1-20	ഹൃതാഗ്നികളൈഃ	1-16
രവേർമയുവൈരഭിതാപിതോ	1-13		

മേഘദൂതം

ശ്ലോ...	ഭാ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	ഭാ. - ശ്ലോ.
അക്ഷയ്യാന്തർവേനനിയയഃ	ഉ-10	തനുഭ്യേ ച സ്തൂപികഫലമാ	ഉ-19
അംഗേനാംഗം പ്രതന	ഉ-42	തന്വീ ശ്യാമാ ശിഖരിഭശനാ	ഉ-22
അദ്യേ ശൃംഗം ഹരതി	പു-14	തന്വാൽ ഗച്ഛേരനകനഖലം	പു-53
അപ്യന്യസ്തിൻ ജലധര!	പു-37	തന്വിൻ കാലേ ജലഭ!	ഉ-37
അംഭോബിന്ദുഗ്രഹണ	പു-22	തന്വിൻ കാലേനയനസലിലം	പു-42
ആദ്യേ ബദ്ധാ വിരഹദിവസേ	ഉ-32	തന്വിനന്റെ കതിചിൽ	പു- 2
ആധിക്ഷാമാം വിരഹ	ഉ-29	തസ്യ സ്ഥിത്യാ കഥമപി	പു- 3
ആനന്ദാത്മം നയനസലിലം	ഉ- 4	തസ്യഃ കിഞ്ചിൽകര്യതമിവപു	പു-41
ആപുച്ഛസ്വ പ്രിയസഖമു	പു-12	തസ്യഃ പാത്രം സുഗജ	പു-54
ആരാധയേവ ശാപണഭവം	പു-48	തസ്യസ്തികൈർവനഗജ	പു-20
ആലോകേ തേ നിപതതി	ഉ-25	തസ്യസ്തിരേ രചിതശിഖരഃ	ഉ-17
ആശാസ്യേവ പ്രഥമ	ഉ-53	തസ്യോത്സംഗേ പ്രണയിന	പു-66
ആസീനാനാം സുഭിതശിലം	പു-55	താം കസ്യാഞ്ചിത്	പു-41
ഇത്യാഖ്യാതേ പവനതന്യം	ഉ-40	താം ചാവശ്യം ദിവസഗണനാപു	പു-9
ഉൽപശ്യാമി തവയി	പു-52	താം ജാനാമാഃ പരിമിത കഥാ	ഉ-23
ഉൽപശ്യാമി ഭൂതമപി സഖേ!	പു-23	താമാഹ്വഷ്ണിമ ച വചനാൽ	ഉ-41
ഉത്സംഗേ വാ മലിനവസാന	ഉ-2	താമുത്തീര്യ പ്രജ പരിചിത	പു-50
ഏതൽ കൃത്യാ പ്രിയമനുചിത	ഉ-55	താമുത്ഥാപ്യ സ്വജല	പു-38
ഏതസ്യാനാം കശലിനം	ഉ-52	തേഷാം ദിക്ഷു പ്രഥിത	പു-25
ഏഭിഃ സാധോ! ഹൃദയ	ഉ-20	തപ്നീഷ്യന്ദോച്ഛസിത	പു-45
കച്ചിൽ സൗമ്യ!	ഉ-54	തായ്യാദാത്രം ജലമവനതേ	പു-49
കർത്തും യച്ച പ്രവേതി	പു-11	തായ്യായത്തം കൃഷിഫലമിതിപു	പു-16
കശ്ചിൽ കാന്താവിരഹമുരുണാപു	പു-1	താമാരൂഢം പവനപരേ	പു- 8
ഗച്ഛന്തിനാം രമണവസതി	പു-40	താമാലിഖ്യ പ്രണയ	ഉ-45
ഗത്യൽക്കമ്പാദളക	ഉ-11	താമാസാര പ്രശമിത	പു-17
ഗത്വാ ചോർധം ദശമുഖ	പു-61	ദീപ്തികർപ്പൻ പദ് മദകളം	പു-32
ഗത്വാ സഭ്യഃ കളഭേരതാം	ഉ-21	ധൃമജ്യോതിഃസലിലമരുതാം	പു- 5
ഗംഭീരായാഃ പയസി	പു-43	നന്ദാത്മാനം ബഹുവിഗണയൻ	ഉ-49
മരണോപാന്തഃ പരിണതഫലപു	പു-18	നിശ്വാസേനായരകിസലയ	ഉ-31
ജാതം വംശേ ഭവന	പു- 6	നീലൈരാഖ്യം ഗിരി	പു-26
ജാനേ സഖ്യാസ്സവ മയി	ഉ-34	നീപം ദൃഷ്ട്വാ ഹരിതകപിശം	പു-21
ജാലോൽഗീർണ്ണേണപചിത	പു-35	നിവിബന്ധോച്ഛസിത	ഉ- 7
ജ്യോതിർല്ലോലാവലയീ	പു-47	നൂനം തസ്യഃ പ്രബല	ഉ-24
തം ചേദായൈ സരതി	പു-56	നേത്രാ നീതഃ സതതഗതിനാ	ഉ- 8
തത്ര വ്യക്തം ദൃഷ്ടി	പു-58	പത്രശ്യാമാ ദീനകരഹയ	ഉ-13
തത്ര സ്തന്ദ്രം നീയതവസതി	പു-46	പശ്ചാത്താപമർദ്ദജതരവനം	പു-39
തത്രാഗാരം ധനപതി	ഉ-15	പാണ്ഡുച്ഛായോപവനവൃതയഃ	പു-24
തത്രാവശ്യം വലയ	പു-64	പാദന്യാസൈഃ ക്ലാപിത	പു-38

ശ്ലോ...	ഭാ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	ഭാ. - ശ്ലോ.
പാദാനിന്ദോരമൃതശിശിരാൻ	ഉ-30	വാപീ ചാസ്തിൻ മരകത	ഉ-16
പ്രത്യാസന്ന നഭസി	പു-4	വാമശ്വാസ്യം കൗരവ	ഉ-36
പ്രഭോതസ്യ പ്രിയഭൃമിതരം	പു-34	വാസശ്ചിത്രം മധു	ഉ-12
പ്രാപ്യാവന്തീന്ദയനകഥാ	പു-31	വിദ്യുതപന്തം ലളിതവനിതാഃ	ഉ-1
പ്രാലേയാദ്രേതപതടം	പു-60	വിശ്രാന്തഃ സൻ പ്രജ	പു-27
ബ്രഹ്മാവന്തം ജനപദമ	പു-51	വീ ചിക്ഷോഭസ്യനിത	പു-29
ഇന്ദുഃ കണ്ണവിവിതി	പു-36	വേണീഭൂതപ്രതന്നസലിലാ	പു-30
ഇന്ദുർമിത്രം പ്രിയമവിധവേ	ഉ-39	ശബ്ദാഖ്യേയം യദപി കില	ഉ-43
കിതാം സഭ്യഃ കിസലയപുടാൻ	ഉ-47	ശബ്ദായന്തേ മധുരാനിലൈഃ	പു-59
ഭൂയശ്ചാഹ-ത്വമപി ശയനേ	ഉ-51	ശാപാന്തോ മേ ഭജഗ	ഉ-50
മത്വാ ദേവം ധനപതിസഖം	ഉ-14	ശേഷാൻ മാസാൻ വിരഹ	ഉ-27
മന്ദം മന്ദം നഭസി	പു-10	ശ്യാമസ്വംഗം ചകിത	ഉ-44
മന്ദാകിന്യാഃ സലില	ഉ-6	സംക്ഷിപ്യേത ക്ഷണ	ഉ-48
മാമാകാശപ്രണിതിഭജം	ഉ-46	സന്തപ്താനാം ത്വമസി	പു-7
മാഗ്ധം താവച്ഛുണ	പു-13	സവ്യാപാരാ മഹനി	ഉ-28
യത്ര സ്രീണം പ്രിയതമ	ഉ-9	സാ സംന്യസ്താഭോണം	ഉ-33
യത്രോന്മത്തഭ്രമരമുഖരഃ	ഉ-3	സ്ഥിതാ തസ്തിൻ വനചര	പു-19
യസ്യം യക്ഷാഃ സിതമണി	ഉ-5	ഹസ്തേ ലീലാകമലരളകേ	ഉ-2
യേ സംരംഭോൽ പതന്	പു-57	ഹാരാംസ്താ രാംസ്താളഗൃഹികാൻ	പു-33
രക്താശോകശ്ചലകിസലയഃ	ഉ-18	ഹിതാ തസ്തിൻ ഭജഗവലം	പു-63
രത്നക്ലായാവൃതികര	പു-15	ഹിതാ ഹലാമഭിമത്തസാം	പു-52
രത്നാപാംഗപ്രസര	ഉ-35	ഹേതാംഭോജപ്രസവി	പു-65
വക്ത്രഃ പന്ഥാ യദപി	പു-28		

കുമാരസംഭവം

ശ്ലോ.	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ.	സ. - ശ്ലോ.
അകിഞ്ചനഃ സൻ പ്രഭവഃ	5-77	അഥ മൌലീഗതസ്യേന്ദോഃ	6-25
അഖണ്ഡിതം പ്രേമ ലഭസ്യ	7-28	അഥവാ സുഖഹത്യേഷാ	6-24
അഗ്രഹസൽഭാവമിതിംഗിത	5-62	അഥ വിബുധഗണാംസ്താനിന്ദ	7-94
അങ്കാഭ്യയാവകമുദീരിതാശീഃ	7-5	അഥ വിശ്വാത്മനേ ഗൌരീ	6-1
അംഗുലീഭിരിവ കേശസഞ്ചയം	8-63	അഥ സർവസ്യ ധാതാരം	2-3
അച്ഛിന്നാമലസന്താനാം	6-69	അഥ സ ലളിതയോഷിൻ	2-64
അണിമാദിഗുണോപേതം	6-75	അഥ സാ പുനരേവ	4-4
അത ആഹതുർമിച്ഛാമി	6-28	അഥാഗ്രഹസ്തേ മുക്തീ	5-63
അതദ്രിതാ സാ സ്വയമേവ	5-14	അഥാംഗിരസമഗ്രണ്യം	6-65
അതോക്ത്ര കിഞ്ചിൽ ഭൂപതി	5-40	അഥാംഗുലീഭ്യം ഹരിതാലം	7-23
അഥ തേ മനയഃ സദ്യേ	6-15	അഥാജിനാഷാഡധരഃ	5-30
അഥ തേ മനയോ ദിവ്യാഃ	6-47	അഥാരുപാഭിനിവേശ	1-20
അഥ തൈഃ പരിഭേവിത	4-25	അഥാവമാനേന പിതൃഃ	5-7
അഥ മദനവധൂതപ്രസവാന്തം	4-46	അഥാഹ വണ്ണീ "വിഭിന്തോ	5-65
അഥ മോഹപരായണാ സതീ	4-1	അഥേന്ദ്രിയക്ഷോഭമേയഗ്ം	3-69

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
അഥോപനിത്യേ ഗിരിശായ	3-65	അവൈചിത്രേ സാരമതഃ	3-13
അഥോരുദേശോദവതാര്യ	3-11	അവൈചി പുതമാത്മാനം	6-57
അഥോഷധീനാപധിപസ്യ	7-1	അവൈചി സൗഭാഗ്യമേനേ	5-49
അദ്യപ്രത്യുപനതാംഗി!	5-86	അശോകനിർഭഞ്ചിത	3-53
അദ്രിരാജതനയോ	8-47	അസമ്പന്നസ്യ വൃഷണ	5-80
അദ്യപ്രതതി ഭൂതാനാ	6-56	അസംഭൃതം മണ്ഡനംഗയഷ്ടേ	1-30
അധഃ പ്രസ്ഥാപിതാശ്വേന	6-7	അസമ്മതഃ കസ്തവ മുക്തിമാക്തം	3-5
അധ്യാപിതസ്യോശനസാപി	3-6	അസഹ്യഹങ്കാരനിവർത്തിതഃ	5-54
അനന്തരത്നപ്രഭവസ്യ യസ്യ	1-3	അസൂത സദ്യഃ	3-26
'അനന്തരോജം പതി.	3-63	അസൂതസാനാഗവധൂപഭോഗ്യം	1-19
അനന്തരോല്യഭർഷ്യേണ	1-57	അസ്തോതുഃ സ"തുമാനസ്യ	6-83
അനേന ധർമ്മഃ സവിശേഷം	5-38	അസ്തൂത്തരസ്യം ദിശി	1-1
അനേന സംബന്ധമവാപ്യ	7-68	അസ്തിൻ സുരാണാം	3-19
അന്യോന്യമുൽപിഡയൽ	1-39	അഹമേത്യ പതംഗവർത്തനാ	4-20
അപമേഘോലാഭേഃ വഷം	6-54	അഹോ സ്ഥിരഃ കോപി	5-47
അപി ക്രിയാർത്ഥം സുലഭം	5-33	ആജ്ഞാപയ ജ്ഞാതവശേഷഃ	3-3
അപി ത്വദാപജ്ജിതവാരി	5-34	ആത്മാനമാത്മാനാ വേന്ദി	2-10
അപ'പ്രസന്നം ഹരിണേഷു	5-35	ആത്മാനമാലാകൃ പ	7-22
അപ്യവസ്ഥിനി കഥാ	8-6	ആപ്തതാസ്തിരമന്ദാ	6-5
അഭിലാഷമുദീരിതേന്ദ്രിയഃ	4-41	ആ മേഖലം സഞ്ചരതാം	1-5
അഭ്യുന്നതാംഗുഷ്ഠനഖപ്രഭാഭിർ	1-32	ആർദ്രകേശരസഗന്ധി നേമുഖം	8-76
അമീ ച കഥാമാദിത്യഃ	2-24	ആര്യാപ്യരുന്ധതി തത്ര	6-32
അമീ ഹി വീര്യപ്രഭം	3-15	ആലോകമാക്തം സഹസാ	7-57
അമുനാ നന്ദ പാർശ്വ	4-29	ആലോചനാന്തം ശ്രവണേ	7-84
അമുനൈവ കഷായിത	4-34	ആവർജ്ജിതജടാമൗലി	2-26
അയാചിതാരം ന ഹി	1-51	ആവർജ്ജിതാ കിഞ്ചിദല	3-54
അയാചിതോപസ്ഥിതമംബ	5-22	ആവസത്തിതജാകണ്ഠം	8-38
അയി ജീവിതനാഥ!	4-3	ആശംസതാ ബാണഗതി.	3-14
അയി! സമ്പ്രതി ദേഹി	4-28	ആസക്തബാഹുലയതാ	6-8
അയ്യക്തരൂപം കിമതഃ	5-69	ഇച്ഛാവിഭൂതോരന്തരൂപം	7-29
അരണ്യബീജാഞ്ജലിദാന	5-15	ഇതഃ സ ദൈത്യഃ	2-55
അർദ്ധാചിതാ സ രാഗം	7-61	ഇതി ചാപി വിധായ	4-37
അലഭ്യശോകാഭിഭവേയം	5-44	ഇതി ചാഹ സ ധർമ്മാചിതഃ	4-43
അലം വിവാദേന യഥാ	5-82	ഇതി ചൈന്ദ്രവാച	4-27
അളകാമതിവാഹേയവ	6-37	ഇതി തേഭ്യഃ സ്തുതീഃ	2-16
അളിപംക്തിരനേകശസ്തയാ	4-15	ഇതി ദേഹവിമുക്തയേ	4-39
അവഗമ്യ കഥീകൃതം വപഃ	4-13	ഇതി ദിഷാന്താ പ്രതികൂല	5-74
അപചിതബലിപുഷ്പാ	1-59	ഇതി വ്രുവേച്ഛാമന്ദശാസതി	5-5
അവധാനപരേ ചകാര	4-2	ഇതി പ്രവിശ്യാദിഹിതാ	5-51
അവസ്ഥിനിർബന്ധപരേ!	5-66	ഇതി വ്യാഹൃത്യ വിബുധാൻ	2-62
അവ്യഷ്ടിസംരംഭേവിവാഞ്ച	3-48		

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
ഇതോ ഗമിഷ്യാമ്യഥവേതി	5-84	ഏതേ വയമമീ ഭാരാഃ	6-63
ഇതഥാരാധ്യമാനോപി	2-40	ഏവം യദാത്ഥ ഭവേന്നാമൃഷ്ടം	2-31
ഇതഥം രതേഃ കിമപി	4-45	ഏവം വാച്യഃ സ കന്യാത്ഥം	6-31
ഇതഥം വിധിജ്ഞേന	7-86	ഏവം വാദിനി ദേവർഷൗ	6-84
ഇത്യുത്തരൈകപ്രഭവഃ	7-36	'ഏവമാളി നിഗൃഹീത	8- 5
ഇത്യുത്തരമനുഭൂയ ശങ്കരഃ	8-28	ഏവമിന്ദ്രിയ സുഖസ്യ	8-20
ഇത്യുപിവാംസ്തഥേവാത്ഥം	6-64	ഏഷ ചാരുമുഖി!	8-73
ഇത്യോഷധിപ്രസ്ഥ	7-69	ഏഷ വൃക്ഷശിഖരേ	8-36
ഇദമത്രോത്തരം ന്യായ്യമിതി	6-87	ഏഹി വശാത്ഥനേ വത്സേ!	6-88
ഇയം പത്നേന്യാ പുരോ	5-70	കണ്ഠസ്യ തസ്യാസ്തന	1-41
ഇയം മഥേന്ദ്രപ്രഭുതീൻ	5-53	കദാചിദാസന്നസഖീമുഖേന	5- 6
ഇയേഷ സാ കത്തുമാവസ്യ	5- 2	കപാലനേത്രാന്തര	3-49
ഇഹ്സിതാത്ഥക്രിയോദാരം	6-90	കപോലകണ്ഡുഃ കരിഭിഃ	1- 9
ഇശ്വരോപി	8-50	കന്വേന മുഖ്നഃ	7-46
ഉച്ചൈരുച്ചൈഃശ്രവാണേന	2-47	കയാസി കാമിൻ!	3- 8
ഉത്തരന്തി വിനികീര്യ	8-35	കണ്ണാർപ്പിനോ ലോധ്യകന്യാ	7-17
ഉൽപാദ്യ മേരുശൃംഗാണി	2-43	കന്തപ്യം വോ ന പശ്യാമി	6-61
ഉൽപാതഃ പ്രണവോ	2-12	കലിതാനേന്യാസാമന്തൈഃ	6-76
ഉദ്ഭാജയത്യംഗുലിപാർഷ്ണി	1-11	കല്പവൃക്ഷശിഖരേഷ്വ	8-68
ഉന്നതാവനതഭോഗവത്തയാ	8-69	കാർന്ന്യം സ്ഥാപനോ	6-73
ഉന്നതേന സ്ഥിതിമതാ	6-30	കാമസ്ത ബാണാവസരം	3-64
ഉന്നതേഷു ശശിനഃ പ്രഭാ	8-66	കാമേകപത്തിപ്രതഭഃ	3- 7
ഉന്മീലിതം രൂപികയേവ	1-31	കാ. യേന സുജസി വ്യക്തമത	6-23
ഉപപന്നമിദം സർവ്വമതഃ	6-66	കിഞ്ചായമരിടുവാഃ	2-21
ഉപമാനമഭൂദിലാസിനാം	4- 5	കിഞ്ചിൽ പ്രകാശസ്തമി	3-47
ഉപാത്തവണ്ണേ ചരിതേ	5-56	കിമിത്യപാസ്യഭരണാനി	5-42
ഉപാദേദേ തസ്യ	7-41	കിമിദം ദൃതിമാത്മീയാം	2-19
ഉദേ ഏവ ക്ഷമേ	2-60	കിയച്ചിരം ശ്രാമ്യസി	5-50
ഉമാപി നിലാളകമദ്ധ്യശോഭി	3-62	കഞ്ചേര ഗുഹ്ലാം ദ് ശ.	3-25
ഉമാരൂപേണ തേ യയം	2-59	കഞ്ചേരസ്യ മനശ്ശല്യം	2-22
ഉമാ വധൂർവോൻ ഭാതാ	6-82	കലേ പ്രസൂതിഃ പ്രഥമസ്യ	5-41
ഉമാസ്തനോരേദേന	7-24	കസുമായുധപത്തി!	4-40
ഉവാച ചൈവം പരമാത്ഥതോ	5-75	കസുമാസ്തരണേ	4-35
ഉരുമുലനഖമാഗ്നരാജിഭിഃ	8-87	കൃതവാദസി പിപ്രിയം	4- 7
ഋജുതാം നയതഃ	4-23	കൃതാഭിഷേകാം	5-16
ഏകൈവമുന്തിർബിഭിദേ	7-44	കുളപ്പോപചാരാ	7-88
ഏകൈവ സത്യാമപി	7- 4	കേനാഭ്യസൂയാ	3- 4
ഏ. റ്റുച്ഛസിതപീത	8-70	കേവലം പ്രിയതമാദയാലുനാ	8-84
ഏതാപതാ നനന്ദനമേയശോഭി	1-36	കൈതവേന ശയിതേ	8- 3
ഏതാവദക്താ തനയാം	2-89	ക്രിയതാം കഥമന്ത്യമണ്ഡനം	4-22

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
ക്രോധം പ്രഭോ സംഹാര	3-72	തൽക്ഷണം വിപ്രസിദ്ധത്തി	8-79
കൃമം യന്ത്രൈകകുന്ദകലീലയാപി	5-19	തൽ ഗുപ്ത സിദ്ധൈ	3-18
കൃഷ്ണകേശവലക്ഷ്യപദനം	8-83	തൽഗൗരവാനുഗൃഹ	7-31
കപനതേ ഹൃദയംഗമഃ	4-24	തൽ ബ്രൂത വത്സാ! കിമിതഃ	2-28
കപനമാം തപധീന	4-6	തൽ പ്രയാതൈഷധിപ്രസ്ഥം	6-33
ക്ഷീരോദവേലേവ സന്ധേന	7-26	തത്ര കാഞ്ചനശിലാതല	8-29
ഖം പ്രസൂഷമഖ സംസ്ഥിതേ	8-43	തത്ര നിശ്ചിത്യ കന്ദുപ്തം	2-63
ഖേഖലഗാമീ തമുവാഹ	7-49	തത്ര പേത്രാസനാസിനാൻ	6-53
ഗഗനാദവതിണ്ണ സാ	6-49	തത്ര ഹംസധവളോത്തരാക്ഷഃ	8-82
ഗണാ നമേരപ്രസവാവതംസാഃ	1-54	തത്രാഗ്നിമാധായ സമിത	1-56
ഗത ഏവ ന തേ നിവർത്തതേ	4-30	തത്രേശ്വരോ വിഷ്ണു	7-72
ഗംഗാസ്രോതഃപരിക്ഷിപ്തം	6-38	തഥാതിതപ്തം സവിതഃ	5-21
ഗാമധാസ്യൽ കഥം നാഗോ	6-68	തഥാതിമേഘീ ബഹുമാന	5-31
ഗീതാനന്തരേഽശ്വ ശ്രദ്ധവാരി	3-38	തഥാപി താവൽ	6-62
ഗുരുഃ പ്രഗത്ഭേപി വയസി	1-50	തഥാ സമക്ഷം ദഹതാ	5-1
ഗുരോർ നിയോഗാച്ച	3-17	തഥേതി ശേഷാമിവ	3-22
ഗോപ്താരം സുഹൃദൈസ്താനാം	2-52	തദന ജലനം മദപ്രിതം	4-36
ഘണ്ണിന നയനം സഖലൻ	8-30	തദംഗസംസ്പർശവാപ്യ കല്പതേ	5-79
ചതുഷ്പദ്യപ്രകാ	5-68	തദാഗമനകാര്യം നഃ ശുഭ	6-74
ചന്ദ്രം ഗതം പത്മഗുണാൻ	1-42	തദാപ്രത്യേകന്ദനാ	5-55
ചന്ദ്രപാദജനിതപ്രവൃത്തിഭിഃ	8-67	തദിച്ഛാമോ വിഭോ!	2-51
ചംബനാദളകചൂർണ്ണ	8-19	തദിദം ക്രിയതാമനന്തരം	4-32
ചംബനേഷ്വധരാനവച്ഛിതം	8-8	തദിദം പരീരക്ഷ	4-44
ചുതാങ്കരാസവാദ കഷായകണ്ഠഃ	3-32	തദിയാസ്തോയദേഷ്വദൃ	2-50
ജഗദ്യോനിരയോനിസ്തപഃ	2-9	തദീഷദാർദ്രാതണ	7-82
ജംഗമം പ്രൈഷ്യഭാവേവഃ	6-58	തദുൾഗനാദഭൂഷംഭോർഭൂയാൻ	6-13
ജയാശാ യത്ര ചാസ്താകം	2-49	തന്മാതരം ചാശ്രമവീം	6-92
ജാലാന്തരപ്രേഷിത	7-60	തന്മുഹൂർത്തമനമമൂർഹസി	8-48
ജിതസിംഹയോ നാഗാ	6-39	തപഃപരമശ്ശവിവൃദ്ധ	3-71
ജലന്തണിശിഖരശൈത്യം	2-38	തപസ്വിനഃ സ്ഥാണവ	3-74
തം ദേശമാരോപിത	3-35	തമന്വഗിര്യപ്രമുഖാശ്ച ദേവാഃ	7-71
തം മാതരോ ദേവമന	7-38	തമദ്യുഗപ്തമൽ പ്രഥമോ	7-43
തം യഥാത്മാവദൃശം വാ	8-16	തമത്ഥമിവ ഭാരത്യാ	6-79
തം ലോകപാലാഃ	7-45	തമവേക്ഷ്യ തരോദ	4-26
തം വീക്ഷ്യ വേപഥുമതീ	5-85	തമാശു വിപ്ലവം	3-74
തതഃ പരമമിത്യക്താ	6-35	തമേകദൃശ്യം നയന്നൈഃ	7-64
തതോ ഗുണൈഃ ശുദ്ധഭൂതഃ	7-40	തമുദ്ധിമൽബന്ധജന	7-52
തതോ ഭുജംഗാധിപതേഃ	3-59	തന്മാ ദുഹിത്രാ സുതരാം	1-23
തതോ മന്ദാനിലോദ്ധൂത	2-29	തന്മാ വിവൃദ്ധാനനചന്ദ്ര	7-74
തൽ കൃതാൻവഗാപേക്ഷീ	2-39		

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
തയാ വ്യാഹൃതാസന്ദേശാ	6-2	താസാം മുഖൈരാസവഗന്ധ	7-82
തയോഃ സമാപത്തിഷ്ട	7-75	തിര്യഗുർദ്ധപഥസ്താപ്ത	6-71
തവ പ്രസരദാൽ കസുമ	3-10	തിസൃഭിസ്തപമവസ്ഥാഭിഃ	2-6
തസ്മാൽ പ്രദേശാപ്ത	7-12	തീവ്രാഭിഷംഗപ്രഭവേണ	3-73
തസ്മിന്നപാഘാഃ സർവ്വേ	2-48	തുഷാരസംഘാതശിലാഃ	1-55
തസ്മിൻ മഘോനസ്ത്രിദശാൻ	3-1	തേ ചാകാശമസിശ്യാമം	6-38
തസ്മിൻ മുഹൂർത്തേ	7-56	തേന ഭംഗവിഷമോത്തരക്ഷഭം	8-89
തസ്മിൻ വനേ സംയമിനാം	3-24	തേനാമരവധൂഹരൈസ്തേ	2-41
തസ്മിൻ വിപ്രകൃതാഃ കാലേ	2-1	തേ പ്രഭോമണ്ഡലൈർവ്യോമ	6-4
തസ്മിൻ സംയമിനാമാദ്യേ	6-34	തേഷാമാവിരഭ്രൂൽ ബ്രഹ്മാ	2-2
തസ്മൈ ജയാശീഃ	7-47	തേഷാം മധ്യഗതാ സാധവീ	6-11
തസ്മൈ ശശംസ പ്രണിപത്യ	3-60	തേ സത്ഥനി ഗിരേർവേഗാ	6-48
തസ്മൈ ഹിമാദ്രേഃ	3-16	തേ ഹിമാലയമാശ്രൂത്യ	6-94
തസ്യ ജാത മലയസ്ഥലീ	8-25	തൗ ക്ഷണം ശിമിലിത	8-86
തസ്യാന്താ ശിതികണ്ഠസ്യ	2-61	തൗ ദമ്പതീ കൃിഃ	7-80
തസ്യാന്തമേന ഗോപൻ	7-93	തൗ സന്ധിഷ്യ	7-91
തസ്യാഃ കരം ശൈല	7-76	തൃഭാഗശേഷാസു നിശാസു	5-57
തസ്യാഃ പ്രവിഷ്യാ	1-37	തപസംഭാവിതമാത്മാനം	6-20
തസ്യാഃ ശലാകാഞ്ചന	1-46	തപമേവ താപൽ പരിചിന്തയ	5-67
തസ്യാഃ സഖീഭ്യോഃ	3-61	തപമേവ ഹവ്യം ഹോതാ	2-15
തസ്യാഃ സുജാതോൽപല	7-20	തപം പിതൃണാമപി പിതാ	2-14
തസ്യോപകണ്ഠേ ഘനനീല	7-51	തപയാ ഭത്തവരോദീണ്ണഃ	2-32
തസ്യോപായനയോഗ്യാനി	2-37	തപാമാമനന്തി പ്രകൃതിം	2-13
താം ലോധ്യകല്ലേന	7-9	ദൈതൃ രസാൽ പക്ഷജ	3-37
താം വിലംബിതപനീയ	8-81	ദർപ്പണേ ച പരിഭോഗ	8-11
താം വീക്ഷ്യ സർവ്വാവയവാ	3-57	ദഷ്ടതാമര സകേസര	8-32
താം ഹംസമാലാഃ ശരദീവ	1-29	ദഷ്ടമുക്തമധരോഷഃ	8-18
താം നാരദഃ കരമചരഃ	1-49	ദിനേ ദിനേ സാ	1-24
താനുപ്യാനപ്യാമാദായ	6-50	ദിവം യദി പ്രാർത്ഥയസേ	5-45
താമഗൗരവഭേദേന	6-12	ദിവാകരാദ്രക്ഷതി യോ	1-12
താമച്ഛിതാഭ്യഃ	7-27	ദിവാപി നിഷ്പൃതമരീചി	7-35
താമന്യദന്തേ യുഷ്മാഭിഃ	6-29	ദുക്തലവാസാഃ സ വധു	7-73
താമിമാം തിമിരവൃദ്ധി	8-53	ദൂരഗണപരിമേയരശ്മിനാ	8-40
താം പാവുതീത്യാഭിജനേന	1-25	ദൃഷ്ടിപ്രപാതം പരിഹൃത്യ	3-43
താം പുലാമതനയാ	8-27	ദേവാനുജന്തേ ഹരമുഖരോഷ്ഠം	7-92
താം പ്രണാമാദരസ്രസ്ത	6-91	ദ്രവഃ സംഘാതകാരിനഃ	2-11
താം പ്രാങ്മുഖീം തത്ര	7-13	ദ്രമേഷു സഖ്യാ കൃതജനസു	5-60
താവൽ പതാകാകലമിദ	7-63	ദ്രവം ഗതം സമ്പ്രതി	5-71
താവൽ വേസ്യോപി	7-30	ദ്രിയാ പ്രയുക്തേന	7-90
താസാം ച പശ്ചാൽ	7-39	ധർമ്മണാപി പദം	6-14

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
ധാതുതാദ്രാധരഃ പ്രാപ്തഃ	6-51	പശ്യ പക്ഷാഫലിനിഫല	8-61
ധുപോഷ്ണാ ത്യാജിതം	7-14	പശ്യ പശ്ചിമദിഗന്ത	8-34
ധ്രുവേണ ഭർത്സതാ	7-85	പശ്യ പാപ്തീ! നവേന്ദ	8-64
ന കേവലം ദരീസംസ്ഥം	6-60	പാകഭിന്നശരകാണ്ഡ	8-74
ന നൃനമാരൂഢശ്ച	7-67	പാണിപീഡനവിധേഃ	8. 1
നമസ്രിമുത്തയേ	2- 4	പാപ്തീ തദപയോഗ	8.78
നയനാനൃതണാനി	4-12	പുനർഗ്രഹീതം നിയമസ്ഥയാ	5.13
നവപരിണയലജ്ജാ	7-95	പുരാണസ്യ കവേസ്സസ്യ	2-17
ന വേദമി സ പ്രാർത്ഥിത	5-61	പുരേ താവന്തഭേവാസ്യ	2.33
നാഗേന്ദ്രഹസ്താസ്തപി	1-35	പുഷ്പം പ്രവാളോപഹിതം	1-43
നാഭിദേശനിഹിതഃ	8. 4	പുഷ്പഭാഗതിമിരപ്രവൃത്തിഭിഃ	8.37
നികാമതപ്താ ഭവിവിയേന	5-23	പ്രണമ്യ ശിതികണ്ഠായ	6-81
നിനായ സാത്യത	5-26	പ്രതിക്ഷണം സാ കൃതരോമ	5.10
നിമ്ബിതേഷു പിതൃഷു	8-52	പ്രതിഗ്രഹീതം പ്രണയി	3-66
നിർവ്വണ്ണഭൃതിഷുമഥാസ്യ	3-52	പ്രതിപദ്യ മനോഹരം	4.16
നിർവിഭജ്യ ഭഗനക്ഷഭം	8-49	പ്രത്യർത്ഥിഭൂതാമപി താ.	1.58
നിവർത്തയാസ്യാദസദീപിതാൽ	5-73	പ്രദക്ഷിണപ്രകുമാണാൽ	7.79
നിവാര്യതാമാളി കിമപ്യയം	5-83	പ്രഭാമഹത്യാ ശിവയേവ	1.27
നിവേദിതം നിശ്ചസിതേന	5-46	പ്രയുക്തപാണിഗ്രഹണം	7.78
നിശമ്യ ചൈനാം തപസേ	5- 3	പ്രയുക്തസൽക്കാരവിശേഷം	5-39
നിഷ്പന്നവൃക്ഷം നിഭൃത	3-42	പ്രവാതനീലോൽപല	1.45
നീലകണ്ഠപരിഭുക്ത	8-12	പ്രശമാഭർത്ഥിഷാമേതൽ	2-20
നൃനമുനമതി യജ്ഞനാം	8-58	പ്രസന്നദിഷ്ട പാംസുവിവിക്ത	1.22
നോദ്ധ്യമീക്ഷണഗതിർന്ന	8-56	പ്രസാധികാലംബിതം	7-58
ന്യസ്താക്ഷരാ ധാതുരസേന	1. 7	പ്രസീദ വിശ്രാമ്യത	3. 9
'പത്യഃ ശിരശ്ചക്രകലാമനേന	7-19	പ്രാകൃതനാനം വിശുദ്ധാനം	6.10
പത്രാന്തലഗൈജ്ജലബിന്ദു	7-89	ബലകോശമപി തിഷ്ഠതി	8-39
പദം തുഷാരസ്യുതി	1- 6	ബബന്ധ ചാസ്രാകല	7-25
പത്മകാന്തിമരണത്രിഭാഗ	8-30	ബഭ്രവ ഭൈസുവ സിതാംഗ	7-32
പത്മനാഭേരണാങ്കിതാശ്ശസ്യ	8-23	ബഭൗ ച സമ്പർക്കമേവേത്യ	7. 8
പരലോകനവപ്രവാസിനഃ	4-10	ബാലേന്ദ്രവക്ത്രാഗ്നീവികാസ	3-29
പരലോകവിധൗ ച മധവ!	4-38	വേത്യനിഷ്ഠാഭപി നാമ	5-43
പരസ്സരേണ സ്പൃഹണീയ	7-66	വേത്സംഭാവനോത്ഥായ	6-59
പരിണേഷ്യതി പാപ്തീ.	4-42	ഭവിഷ്യതഃ പത്യരുമാ	3-58
പര്യുക്തബന്ധസ്ഥിരപുഷ്പകായം	3-45	ഭാഗീരഥീനിർത്ഥര	1.15
പര്യോകലതപാതരതാം	2-25	ഭാവസുചിതമഷ്ടവിപ്രിയം	8.15
പര്യോപ്തപുഷ്പസ്തവകസ്തനാഭ്യഃ	-39	ഭുജംഗമോന്നലജടാ	3-46
പര്യായസേവാമത്സ്യജ്യ	2-36	ഭുവനാലോകനപ്രീതിഃ	2.45
പശുപതിരപി താനൃഹാനി	6-95	ഭൂഭേദിഭിഃ സകമ്പോഷൈഃ	6-45
പശ്യ കല്പതരുലംബി	8.71	മടനേന വിനാകൃതാ രതിഃ	4-21

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
മധു ഭിരോഹം കസുമൈക	3-36	യദാ ഫലം പുഷ്പതപഃ	5-18
മധുശ്ച തേ മന്തഥി	3-21	യദാ ബുധൈഃ സൂര്യഗതഃ	5-58
മദ്ധ്യേന സാ വേദിവില്പന	1-38	യദുച്യതേ പാശ്ചാതി	5-36
മനിഷിതായാമ്യ ഗൃഹേഷു	5-4	യദൈവ പുര്യേ ജനനേ	1-52
മനോനവഭാരനിഷിദ്ധ	3-50	യന്മുഖഗ്രഹണമക്ഷാതാധരം	8-9
മനോ നവഭാരനിഷിദ്ധ	3-50	യഥോപി വിലിഖൻ	2-23
മന്ദരാന്തരിതമുന്തിനാ	8-59	യശ്ചാപ്സരോവിഭ്രമ	1-4
മന്ദാകിനീസൈകത	1-28	യസ്യ ചേതസി വർത്തമാഃ	6-18
മന്ദാകിന്യാഃ പയഃ	2-44	യാ നഃ പ്രീതിർവിരൂപാക്ഷ	6-21
മഹാർഹശ്ചാപരിവർത്തന	5-12	യാമിനീദിവസസന്ധി	8-55
മഹീഭൂതഃ പുത്രവത്സോപി	1-26	യാവന്ത്യേതാനി ഭൂതാനി	6-80
മാന്യഭക്തിരഥവാ സഖീജനഃ	8-77	യോഗിനോ യം വിചിന്വന്തി	6-77
മുക്തായജ്ഞാപവിതാനി	6-6	യൌവനാന്തം വയോ	6-44
മുഖേന സാ പത്മസുഗന്ധിനാ	5-27	രക്തപീതകപിശഃ	8-45
മുഖേ കോപമനിമിത്ത	8-51	രക്തോവമപമഹായ	8-65
മുനിവ്രതൈസ്സാമതി	5-48	രചിതം രതിപണ്ഡിത	4-18
മുഖം ബദ്ധമിവാത്താനം	6-55	രജനിതീമിരാവഗുണിതേ	4-11
മുക്തേ പ ഗംഗായമനേ	7-42	രാത്രിവൃത്തന്തരേയോക്തും	8-10
മുഗ്ദ്ധഃ പ്രിയാളഭ്രമ	3-31	വാരണ്യധനിതഭീതയാ	8-24
മുണാളികാപേലവ	5-29	രുചിനിർമ്മനമാദിനക്ഷയാൽ	8-60
മേനേ മേനാപി തൽ	6-86	രോഹിതഭക്തഃ സുവിഭക്ത	7-18
മേരുമേത്യ മന്ദാശുവാഹനഃ	8-22	രോമാൽഗമഃ	7-77
മൈത്രേ മുഹൂർത്ത	7-6	ലഗ്നഭിരോഹം പരിഭൃയ	7-16
യം സൂര്യസൈലാഃ	1-2	ലഗ്നഭിരോഹാഞ്ജനഭക്തി	3-30
യഃ പുരയൻ കീചക	1-8	ലജ്ജാ തിരശ്ചം യദി	1-47
യജ്ഞോഗളജ്ജം മദ്ധ്യേ	6-72	ലതാഗൃഹദാരഗതോഫല	3-41
യജ്ഞാംഗയോനിതമവേക്ഷ്യ	1-17	ലബ്ധപ്രതിഷ്ഠാഃ പ്രഥമം	2-27
യജ്ജലഃ സൂതം ഹവ്യം	2-46	ലാംഗുലവിഷ്ണുപവിസുപ്പി	1-13
യൽ ബ്രഹ്മസമ്യഗാസ്താതം	6-16	ലോഹിതാക്ഷണി	8-75
യത്ര കല്പഭൂമൈരേവ	6-41	വചസ്യവസീതേ തസ്യ	2-53
യത്ര സ്തദികഹ്മേത്യഷ്ട	6-42	വധും ഭിജഃ പ്രാഹ	7-83
യത്രാംശുകാക്ഷേപ	1-14	വധൂർവിധാത്രാ	7-87
യത്രൈഷധിപ്രകാശേന	6-43	വനേചരം	1-10
യഥാപ്രദേശം ഭൂമിഗോപരാണം	7-34	വാസരാണി കതിചിൽ	8-18
യഥാ പ്രസിദ്ധൈർധരം	5-9	വപുർവിരൂപാക്ഷം	5-72
യഥാ ശ്രുതം വേദവിദാം	5-64	വക്ത്രാവളൈ ദേവമഹീധരം	7-53
യഥൈവ ശ്ലോച്യതേ	6-70	വസ്ത്രപ്രകാശേ സതി	3-28
യദദ്ധ്യക്ഷേണ ജഗതാം	6-17	വികീർണ്ണസപ്താഷ്ടിബലി	5-37
യദമോഘമപാമന്തരപ്പം	2-5	വിദിതം വോ യഥാ	6-26
യദാ ഹി തസ്യധിഗമേ	5-59	വിധിനാ കൃതമദ്ധ്യൈ	

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
വിധിപ്രയുക്തസല്ലാരൈഃ	6-52	സ ഗോപതി.	7-37
വിധിപ്രയുക്തം പ്രതിഗൃഹ്യ	5-32	സ തഥേതി പ്രതിജ്ഞായ	6-3
വിന്യസ്തുകുമാര ചക്രരംഗം	7-15	സ തേ ഭഹിതര.	6-78
വിന്യസ്തവൈദുര്യ	7-10	സത്യമർത്ഥാച സോമാച	6-19
വിപരീപ്രതീകാരപരേണ	5-76	സ ഭക്ഷിണാപാംഗ	3-70
വിബുധൈരസി യസ്യ	4-19	സ ദേവദാരുദ്ര	3-44
വിഭ്രഷണോത്താസി	5-78	സഖ്യഃ പ്രവാളോൽഗമ	3-27
വിമുച്യ സാ ഹാര.	5-8	സ ദിനേത്രം ഹരേശ്ചക്ഷഃ	2-30
വിരോധിസത്തോജ്ഞിത	5-17	സന്താനകതരുച്ഛായ	6-46
വിരോധനം ഭക്ഷിണം	7-59	സന്താനകാകീണ്ണഹാപഥം	7-3
വിവക്ഷതാ ദോഷമപി	5-81	സന്ധ്യയാപ്യന്തഗത.	8-44
വിവൃണപതി ശൈലസുതാപി	3-68	സപദി മുക്തിതാക്ഷി.	3-76
വിശ്വാവസുപ്രാഗ്രഹരൈഃ	7-48	സപ്തഷിഹസ്താവചിത	1-16
വിസൃഷ്ടരാഗാഭയാൽ	5-11	സ പ്രജാഗരകഷായ	8-88
വീജ്യതേ സ ഹി	2-42	സ പ്രാപദപ്രാപ്ത	7-50
വൃതം തേനേദമേവ	2-56	സ പ്രിയാമുഖരസം	8-90
വൃത്താന്തപൂർവ്വ ച	1-34	സ പ്രീതിയോഗാൽ	7-55
വൈവാഹികൈഃ	7-2	സമദീവസനിശീഥം	8-91
വൈവാഹികീം തിഥി.	6-93	സ മാധവേനാഭിമതേന	3-23
വ്യാവൃത്തഗതിഭയാനേ	2-35	സ മാനസി. മേരുസഖഃ	1-18
വ്യാഘാതം പ്രതിവചോ	6-2	സമ്പത്സ്യതേ വഃ	2-54
ശക്യമംഗുലിഭിരഭ്യുതൈരധഃ	8-72	സദ്ഗുണേഷുപ്രണയനാൽ	6-9
ശക്യമോഷധിപതേൻ	8-62	സദ്യം സഭേ !	3-12
ശംഖാന്തരദ്വേതിവിരോധനം	7-33	സന്യാഭിഃ സന്ദ്വഭാ	2-34
ശശിനാ സഹ യാതി	4-3	സന്യാപമാദ്രവ്യസമുച്ചയേന	1-48
ശിഖരാസക്തമേലാനാം	6-40	സ വാസവേനാസന	3-2
ശിരസാ പ്രണിപത്യ	4-17	സ വ്യബുദ്ധ്യത	8-85
ശിരീഷമാലാധിക	1-40	സപ്രസജേ പ്രിയമുരോ	8-14
ശിലാശയം താമനികേത	5-25	സ ഹി ദേവഃ	2-58
ശീഷ്യതാം നിധുവനോപ	8-17	സാക്ഷാൽ ദുഷ്ടോസി	6-22
ശീകരവ്യതികരം	8-31	സാ ഗൌരസിദ്ധാർത്ഥ	7-7
ശുദ്ധമരവിലമവസ്ഥിതം	8-57	സാന്ധ്യമസ്തമിത	8-54
ശുലിനഃ കരതലലയേന	8-7	സാ ഭൂധരാണാമധിപേന	1-21
ശുദ്ധൗ ചതുർണ്ണം ജലതാം	5-20	സാ മംഗളസ്താനവിശുദ്ധ	7-11
ശൈലഃ സസൃണ്ണ കാമേഘ്വി	6-85	സാമഭിഃ സഹപരാഃ	8-41
ശൈലാന്തജാപി	3-75	സാ രാജഹംസൈരിവ	1-33
ശ്രുതാപ്തരോഗിതിരപി	3-40	സാ ലാജ്യമാഞ്ജലിമിഷുഗന്ധം	7-81
സംയുഗേ സാംയുഗീനം	2-57	സാ സംഭവത്തിഃ	7-21
സകൃത്തിവാസാസ്തപസേ	1-53	സിംഹകേശസരസാസ്യ	8-46
സഖീ തദീയാ തമുവാച	5-52	സുഗന്ധിനിശ്ചിതസവിവൃദ്ധ	3-56

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
സുരാ: സമ്യക്തമിതാര:	3-20	സ്രസ്താം നിതംബാൽ	3-55
സോഽനമാന്യ ഹിമവന്തം	8-21	സ്വകാലപരിമാണേന	2- 8
സോഽയമാനതശിരോധരൈ:	8-42	സ്വയം വിശീർണ്ണ ഭൂമപണ്ണ	5-28
സോഽഹം തൃഷ്ണാതുരൈർവൃഷ്ടിം	6-27	സ്വരേണ തസ്യാമമൃത	1-44
സ്രീപംസാവാത്മഭാഗൈ	2- 7	സ്വാഗതം സ്വാന്യീകാരാൻ	2-18
സ്ഥാനമഹ്നികമപാസ്യ	8-33	ഹരസ്ത കിഞ്ചിൽ പരിലുപ്ത	3-67
സ്ഥാനേ തപോ ഭൂതരം	7-65	ഹരിതാരുണചാരുബന്ധന:	4-14
സ്ഥാനേ തപാ സ്ഥാവരാ	6-67	ഹിമവ്യപായാഭിശഭ	3-33
സ്ഥിതാ: ക്ഷണം പക്ഷുസു	5-24	ഛായേ വസസീതി	4- 9
സുരസി സുര മേഖലാ	4- 8	ഹേമതാമരസതാഡിത	8-26
സുരസ്തഥാഭൂതമയുഗ്മ	3-51	ശ്രീമാനഭൂത ഭൂമിധരോ	7-54

രഘുവംശം

അകരോദചിരേശ്വര:	8-20	അഥ ജാനപദോ	15-42
അകരോൽ സതദൈർദ്ധ്യ	8-26	അഥ തം സവനായ	8-75
അകാര്യപിന്താ—	6-39	അഥ തസ്യ കമഞ്ചിൻ	8-71
അകാലേ ബോധിതോ	12-81	അഥ തസ്യ വിവാഹ	8- 1
അക്ഷബ്ജവലയേന	11-66	അഥ തസ്യ വിശാം	10-50
അഗസ്ത്യപിന്നാദയനാൽ	16-44	അഥ തേന ദശാഹത:	8-73
അഗ്നിവണ്ണമഭിഷിപ്യ	19- 1	അഥ ധൃമാഭിതാമ്രാക്ഷം	15-49
അഗ്രജേന പ്രയുക്താശീ:	15- 8	അഥ നഭസ്യ ഇവ	9-54
അങ്കമങ്കപാരിവർത്തനോചിതേ	9-13	അഥ നയനസമൃതം	2-75
അംഗം ചന്ദ്രകേതും	15-90	അഥ പഥി ഗമയിത്വാ	11-93
അംഗസത്ത്വപവനശ്രയം	19-36	അഥ പ്രജാനമധിപ:	2- 1
അംഗുലീകീസലയാഗ്രതഞ്ജനം	19-17	അഥ പ്രഭോഷേ	1-93
അപിരാദ്യജഭിരഭോഗം	10-45	അഥ പ്രഭാവോപനന്തൈ:	5-52
അജയദേകരഥേന	9-10	അഥ മദഗുരുപക്ഷൈ:	12-02
അജസ്യ ഗൃഹ്ണന്തോ	10-24	അഥ മധു വനിതാനാം	18-52
അജിതാധിഗമായ	8-17	അഥ യഥാസുഖം	9-48
അതിഥീം നാമ	17- 1	അഥ യന്താരമാഭിശ്യ	1-54
അതിപ്രബന്ധപ്രഹിതാസ്ര	3-58	അഥ രാമശിരശ്ഛേദ	12-74
അതിഷ്ഠൽ പ്രത്യയാപേക്ഷ	10- 3	അഥ രോധസി	8-33
അതോഽയമശ്വ:	3-50	അഥ വാ കൃതവാഗ്ഽഭാരോ	1- 4
അത്രാൻതഗോദം	13-35	അഥ വാ മമ ഭാഗ്യ	8-47
അത്രാഭിഷേകായ	13-51	അഥ വാ മൃദു വസ്തു	8-45
അത്രാവിയുക്താനി	13-31	അഥ വാല്പീമീശിഷ്യേണ	15-80
അഥ കാശ്ചിദജ	8-24	അഥ വിധിമവസായു	5-76
അഥ ജാതു	9-72	അഥ വീക്ഷ്യ രഘു:	8-10

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
അഥ വേലാസമാസന	10-53	അനയൽ പ്രഭാതത്തി	8-19
അഥ വ്യവസ്ഥാപിത	14-53	അനവാപ്തമവാപ്തവ്യം	10-31
അഥ സമാവപൃതേ	9-24	അനശ്നവാണേന	18-27
അഥ സ വിഷയ	3-70	അനസ്മയാതിസ്മയേന	12-48
അഥ സാവരജോ	15-70	അനാകൃഷ്ടസ്യ	1-23
അഥ സ്തതേ	6-8	അനിഗ്രഹിതാസ	13-50
അഥാഗ്ര്യമഹിഷീ	10-66	അനിത്യഃ ശത്രുവാ	17-45
അഥാഗദാഭിഷ്ടജം	6-53	അനീകീനീനാം	18-10
അഥാഗരാജാവേതാര്യ	6-30	അനുഗ്രഹപ്രത്യഭിനന്ദിനീ	14-79
അഥാത്മനഃ ശബ്ദഗുണം	13-1	അനുഭവനവദോളം	9-46
അഥാമർവ്വനിധേസ്തസ്യ	1-59	അനുഭൂയ വസിഷ്ഠ	8-3
അഥാധികസ്തീശല	14-26	അനേന കഥിതാ	10-53
അഥാധിശിശ്യേ	5-28	അനേന ചേദിച്ചസി	6-24
അഥാനപോഢാഗ്ളം	16-6	അനേന പര്യായയതാ	6-28
അഥാനാഥാഃ പ്രകൃതയോ	12-12	അനേന പാണൈ	6-63
അഥാനുകൂലശ്രവണ	14-47	അനേന യുനാ സഹ	6-35
അഥാന്ധകാരം	2-46	അനേന സാദ്ധം	6-57
അഥാഭിഷേകം	14-7	അന്യദാ ജഗതി	11-73
അഥാഭ്യർച്യ വിധാതാരം	1-35	അന്യേദ്യരാത്മാനപരസ്യ	2-26
അഥാർദ്ധരാത്രേ	16-4	അന്യേദ്യരഥ കാകൽസ്ഥഃ	15-75
അഥാസ്യ ഗോദാന	3-33	അന്യോന്യദർശന	12-87
അഥാസ്യ രത്ന	16-43	അന്യോന്യസ്മരണമനാൽ	7-52
അഥേതരേ സപ്ത	16-1	അന്വിയേഷ സദൃശീ	11-50
അഥേപ്സിതം	3-1	അപതുഷാരതയാ	9-39
അഥേശ്വരേണ	5-39	അപഥേന പ്രവൃതേ	17-54
അഥൈകധേനോഃ	2-49	അപനീതശീരസ്രാണാഃ	4-64
അഥോപനീതം	3-29	അപശുലം തമാസാഭ്യ	15-17
അഥോപയത്രാ	7-1	അപശോകമനഃ	8-86
അഥോപരിഷ്ഠാൽ	5-43	അപി തുരഗസമീപാൽ	9-67
അഥോപശല്യേ	16-37	അപി പ്രഭഃ സാനശയോ	14-38
അഥോരാഗാഖ്യസ്യ	6-59	അപി പ്രസന്നേന	5-10
അഥോമ്മീലോലോന്മദ	16-54	അപ്യഗ്രണീർമ്മരൂകൃതാം	5-4
അഥോഷ്വവാമീശത	5-32	അപ്യർദ്ധമാഗ്ളേ	7-45
അഭഃ ശരണ്യം	13-45	അബ്രവീച് 'ഭഗവൻ	11-39
അഭൂരവർത്തിനീ	1-87	അഭിനയാൽ പരിചേതു	9-33
അധികം ശുശ്രൂഷേ	8-6	അഭിഭൂയ വിഭൃതി	8-36
അധിഗതം വിധിവൽ	9-2	അഭ്യഭൂയത വാഹാനാം	4-56
അദ്ധാ ശ്രിയം	13-65	അഭ്യാസനിഗൃഹീതേന	10-23
അധ്യാസ്യ ചാഃഭഃ	6-51	അഭ്യർത്ഥിതാഗ്നി	1-53
അനിമ്രാണാം സമുദ്ധത്തുഃ	4-35	അമദയന്മധുഗന്ധ	9-42

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
അമംസ്ത ചാനേന	8-27	അസൗ മഹാകാള	6-34
അമീ ജനസ്ഥാന	13-12	അസൗ മഹേന്ദ്ര	13-20
അമീ ശിരീഷ	16-61	അസൗ മഹേന്ദ്രാദ്രി	6-54
അമം പുരഃ പശ്യസി	2-36	അസൗ ശരണ്യഃ	6-21
അമം സഹാസ	13-42	അസ്രം ഹരാദാപ്തവതാ	6-62
അമൂർവിമാനാന്തര	13-33	അസ്യ പ്രയാണേഷു	6-33
അമേയോ മിത	10-18	അസ്യോങ്കലക്ഷിഃ	6-43
അമോഘം സന്ദധേ	12-97	അഹമേവ മതോ	8-8
അമോഘമശ്വം യദി	3-65	അഹീനഗുർനാമ	18-14
അയം സുജാതോ	13-49	അംശേ ഹിരണ്യാക്ഷ	18-22
അയഃശങ്കപിതാ	12-95	അംസലംബി	19-37
അയോധ്യാദേവതാഃ	17-36	ആകാരസദൃശപ്രജ്ഞഃ	1-15
അരിഷ്ടശയ്യം	3-15	ആകീർണ്ണമുഷിപത്തിനാ	1-50
അരുണരാഗ	9-43	ആകഞ്ചിതാഗ്രംഗുലിനാ	6-15
അർഘ്യമർഘ്യമിതി	11-69	ആതജ്യമകരോൽ	11-45
അർച്ചിതാ തസ്യ	10-55	ആതപാത്യയസംക്ഷിപ്ത	1-52
അർദ്ധാഞ്ചിതാ സത്പരം	7-10	ആത്തശസ്രസ്തൃണലോസ്യ	15-46
അലം മഹീപാലി	2-34	ആദിദേശാഥ	15-6
അലംഹിയാ മാം	5-58	ആദിഷ്ടകർമ്മാ	15-10
അല്പിതസ്തീമിത	19-42	ആധാരബന്ധ	5-6
അളിഭിരഞ്ജന	9-41	ആധ്യയ ശാഖാഃ	16-36
അവകാശം	4-58	ആധാരണാനം	7-46
അവഗച്ഛതി	8-88	ആനന്ദജഃ ശോകജഃ	14-3
അവജാനാസി മാം	1-77	ആപാദപദ്മപ്രണതാഃ	4-37
അവനിമേകരഥേന	9-11	ആപിഞ്ചരാ ബദ്ധ	16-51
അവന്തിനാഥോയം	6-32	ആപീനഭാരോദാഹന	2-18
അവളമപ്രയതോ	9-22	ആമുക്താരേണഃ	17-25
അവാകിരൻ	4-27	ആയോധനേ കൃഷ്ണ	6-42
അവേക്ഷ്യ രാമം	15-3	ആരാധ്യ വീശേശ്വരം	13-24
അവൈമി കാര്യാന്തര	16-82	ആരൂഢമദ്രീനദധീൻ	6-77
അവൈമി ചൈനാ	14-40	ആലോകമാർഗം	7-6
അശ്വനൃതീരാം	14-76	ആവർജ്യ ശാഖാഃ	16-19
അസകൃദേകരഥേന	9-23	ആവർത്തശോഭാ	16-63
അസംഗമദ്രിഷ്ടപി	3-63	ആവൃണപതോ	7-42
അസജ്ജനേന	12-46	ആശാസ്യമന്യുൽ	5-34
അസമാപ്തവിധിഃ	8-76	ആശ്വാസ്യ രാമാവരജഃ	14-58
അസഹ്യപീഡം	1-71	ആസസാദ മീഥിലാം	11-52
അസഹ്യവിക്രമഃ	4-52	ആസസാദ മുനിഃ	11-23
അസൗ കമാരസ്തം	6-78	ആസാം ജലാസ്താലന	16-62
അസൗ പുരസ്കൃതഃ	13-66		

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോക.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
ആസാരസിക്തക്ഷിതി	13-29	ഇത്യാരോപിതപത്രാസ്തേ	15-91
ആസിദ്ധരഃ	7-22	ഇത്യുക്തവന്തഃ	14-43
ആസ്ഥാലിതം യൽ	16-13	ഇത്യുക്താ മൈഥിലീ	12-38
ആസ്വാദവരഭിഃ	2-5	ഇത്യുദ്ഗതാഃ പൈതൃവധു	7-16
ഇക്ഷുച്ഛായാനിഷാഭിന്യഃ	4-20	ഇത്യപിവാൻ	16-86
ഇക്ഷ്വാകവംശഗുരവേ	13-70	ഇദമുച്യസിതാളകം	8-55
ഇക്ഷ്വാകവംശപ്രഭവഃ	14-55	ഇന്ദിവരശ്യാമന്തഃ	6-65
ഇക്ഷ്വാകവംശപ്രഭവോ യദാ		ഇന്ദോരഗതയഃ	17-75
ഇക്ഷ്വാകവംശ്യഃ	6-71	ഇന്ദ്രാഭ്യുഷിർന്നിയമിത	17-81
ഇതഃ പരാന്മർദ്ദക	7-67	ഇന്ദ്രിയാത്മപരിശുന്ധ	19-6
ഇതരാണുപി	12-82	ഇമാം തടാരോകലതാം	13-32
ഇതരേപി രഘോഃ	15-35	ഇമാം സ്വസാരം ച	16-85
ഇതസ്സുതശ്ച	12-59	ഇയമപ്രതിബോധശായിനി	8-58
ഇതി ക്രമാൽ	17-63	ഈപ്സിതം	1-79
ഇതി ക്ഷിതിശോ	3-69	ഉൽഖാതലോകത്രയ	14-73
ഇതി ജിതാ ദിശോ	4-85	ഉത്തസ്ഥുഷഃ സപദി	0-59
ഇതി പ്രഗല്ഭം	2-41	ഉത്തിഷ്ഠ വത്സേതി	2-61
ഇതി പ്രഗല്ഭം രാലുണാ	3-47	ഉത്തിഷ്ഠ വത്സേ! നന്ദ	14-6
ഇതി പ്രതിശ്രുതേ	15-74	ഉത്ഥാപിതഃ സംയതി	7-39
ഇതി പ്രസാദോമാസഃ	10-33	ഉദക് പ്രതസ്ഥം	15-98
ഇതി വാദിന ഏവ	1-82	ഉദയേരിവ രത്നാനി	10-30
ഇതി വിജ്ഞാപിതോ	1-83	ഉദയമസ്തമയം ച	9-9
ഇതി വിരചിതവഗ്ഭിഃ	5-75	ഉദയേ മദവാച്യം	8-84
ഇതി വിസ്തൃതാനു	9-69	ഉദായാനാപതതഃ	12-44
ഇതി ശത്രുഷ്ഠ	8-28	ഉദ്ബന്ധകേശഃ	17-67
ഇതി ശിരസി സ വാമം	7-70	ഉദ്യുച്ഛമാനാ ഗമനായ	16-29
ഇതി സന്തർജ്യ ശത്രുഘ്നഃ	15-19	ഉദ്യുതൈകളജയഷ്ടി	11-17
ഇതി സ്വസുർഭോജ	7-29	ഉന്നാമ ഇത്യുന്ത	13-20
ഇത്ഥം ക്ഷിതിശേന	2-76	ഉന്മൂലഃ സപദി	11-26
ഇത്ഥം ഗതേ ഗതാലുണ്ഃ	9-31	ഉപകൂലം സ കാളിന്ദ്രാഃ	15-28
ഇത്ഥം ജനിതരാഗാസു	17-44	ഉപഗതോപി ച	9-15
ഇത്ഥം ദിജേന	5-23	ഉപചിതാവയവാ	9-44
ഇത്ഥം നാഗസ്രിഭവന	11-88	ഉപപന്നം നന്ദ	1-60
ഇത്ഥം പ്രയുജ്യാശിഷം	5-35	ഉപയയൈ തന്തതാം	9-38
ഇത്ഥം വ്രതം	2-25	ഉപശല്യനിവിഷ്ഠേ	16-60
ഇത്യധനഃ കൈശിൻ	16-35	ഉപസ്ഥിതവിമാനേന	15-100
ഇത്യുപാസ്തമഖവിഷ്ണവോഃ	11-30	ഉപസ്ഥിതാം പുഷ്പം	14-63
ഇത്യർദ്ധ്യപാത്രാനുമിത	5-12	ഉപഹിതം ശിശിര	9-31
ഇത്യാപ്തവചനദ്രമോ	15-48	ഉപാത്തവിദ്യം വിധിവൽ	5-38
ഇത്യാപ്രസാദാൽ	1-91	ഉപാന്തയോഃ	7-50

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
ഉപാന്തവാന്നീര	13-30	കണ്ഡസക്തമുദബാഹു	19-29
ഉപേത്യ മണിവേഷോഽഥ	15-92	കണ്ഡയുക്തമാനേന	2-37
ഉപേത്യ സാ ദോഹദ	3-6	കഥം ന ശക്യോഽനന്യേന	2-54
ഉയേമേവ വദന്തി	9-3	കരാഭീഘാതോത്ഥിത	16-83
ഉയോഃ പരിപാശ്വ	8-39	കരേണ വാതായന	13-21
ഉയോർന തഥാ ലോകഃ	15-68	കല്യാണബുദ്ധേരഥവാ	14-62
ഉദ്ധവോഽപ്യം പ്രണന്തേ	14-2	കശ്ചിത് കരാഭ്യം	6-13
ഉമാപുഷ്പാങ്കുര	3-23	കശ്ചിദ്വിഷ്ണുശ്ചൈവ	7-5
ഉരസ്യപര്യാപ്തനിവേശ	18-47	കശ്ചിദ്യഥാഭാഗം	6-19
ഉവാച ധാത്രാ	3-25	കളത്രനിന്ദാഗുരുണാ	14-33
ഉഷസി സ ഗജയുഗ	9-71	കളത്രവന്തമാത്മാനഃ	1-32
ഋഗ്വിജഃ സ തഥാനർച്ച	17-80	കളത്രവാണാം ബാലേ	12-34
ഋദ്ധാപണം രാജപഥം	14-30	കളമന്യുഭൂതാസു ഭാഷിതം	8-59
ഋഷീവേഗണ	3-30	കാതരോസി യദി	11-78
ഋഷീൻ വിസൃജ്യ	15-36	കാതര്യം കേവലാ നീതിഃ	17-47
ഋഷ്യശ്രംഗാഭയസ്തസ്യ	10-4	കാ തം ശുഭേ കസ്യ	16-8
ഏകാന്തപത്രം	2-47	കാപ്യഭീഖ്യാ	1-46
ഏകോ ദാശരഥിഃ	12-45	കാമരൂപേശ്വരസ്തസ്യ	4-84
ഏതൽഗിരേർമ്മാലുവതഃ	13-26	കാമം കണ്ണാന്തവിശ്രാന്തേ	4-13
ഏതന്മനേർമ്മാനിനി	13-38	'കാമം ജീവതി മേ നാമഃ'	12-75
ഏതാഃ കരോൽപീഡിത	16-66	കാമം ന സോഽകല്പത	18-49
ഏതാ ഗുരുശ്രോണി	16-60	കാമം നൃപാഃ സതു	6-22
ഏതാവദക്തവതി	13-68	കാമം പ്രകൃതിവൈരാഗ്യം	17-55
ഏതാവദക്തവാ	5-18	കാമിനീസഹചരസ്യ	19-5
ഏതാവദക്തവാവിരതേ	2-51	കാംബോജാഃ സമരേ	4-69
ഏതേ വയം സൈകത	13-17	കാര്യേണ വാചാ മനസാപി	5-5
ഏവം തയോക്തേ	6-25	കാന്തികീഷു	19-39
ഏവം തയോരധനി	5-60	കാശ്ചേഷ്ടാചൈകകാര്യത്വം	10-40
ഏവമാത്തരതിരാത്മ	11-57	കാർഷ്ണേന പത്രിണാ	15-24
ഏവമാപ്തവചനാൽ	11-42	കാലാന്തരശ്യാമസ്യേഷു	16-18
ഏവമിന്ദ്രിയസുഖാനി	19-47	കാഷായപരിവിതേന	15-77
ഏവമുക്തവതിഭീമദർശനേ	11-79	കിന്തു വധാ	1-65
ഏവമുക്തേ തയാ	15-82	കിമത്ര ചിത്രം യദി	5-33
ഏവമുദ്യൽപ്രഭാവേണ	17-77	കിമപ്യഹിംസ്യഃ	2-57
ഏഷാ ത്വയാ പേശല	13-34	കിമാത്മനിർവാദകമാം	14-44
ഏഷാ പ്രസന്ന	13-48	കിം വാ തവാത്യന്തവിധോഗ	14-65
ഏഷോഽക്ഷമാലാവലയം	13-43	കിമാരഭ്യതൃകേശലൈഃ	3-12
ഐത്രമസ്രമുപാദായ	15-22	കിമാരാഃ കൃതസംസ്കാരാസ്തേ	10-78
ഐന്ദ്രിഃ കില നഖൈഃ	12-22	കിംകേർണ്ണഃ കപീന്ദ്രേണ	12-80
ഐരാവതാസ്താലനവിശ്രമം	6-73		

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
കംഭപുരണഭവഃ	9-73	കപലിൽ പ്രഭാ ചാന്ദ്രമസീ	13-56
കംഭയോനിരലങ്കാരം	15-55	കപലിൽ പ്രഭാലേഖിഭിഃ	13-54
കന്യാപ താവൽ കരഭോത!	13-18	കപ സൂര്യപ്രഭാവോ വംശഃ	1- 2
കലേന കാന്ത്യാ വയസാ	6-79	ക്ഷണമാത്രസഖീ.	8-37
കശാവതീ.	16-25	ക്ഷതാൽ കില	2-53
കശേ യാതാമൃതലേന	6-18	ക്ഷത്രജാതമപകാരം	11-71
കസുമം കൃതദോഹഭഃ	8-62	ക്ഷത്രിയാന്തകര	11-75
കസുമജന്ത തതോ	9-26	ക്ഷിതിരിന്ദുമതീ	8-28
കസുമമേവ ന	9-28	ഖനീഭിഃ സുഷുവേ	17-66
കസുമാന്യപി	8-44	ഖജ്ജരീസ്തന്ധനമാനാം.	4-57
കസുഖൈർഗ്രാമിതാം.	8-34	ഗന്ധശ്ച ധാരാഹത	13-27
കസുമോൽഖചിതാൻ	8-53	ഗന്ധാപാതവിശ്ലിഷ്യ	12-76
കൂടയുദ്ധവിധിജേഞ്ചി	17-69	ഗർഭം ദധത്യർക്കമരീചയോ	13- 4
കുലപ്രലബ്ധമപി	11- 2	ഗുണവത്സുതരോപിതശ്രീയഃ	8-11
കൃതഭണ്ഡഃ സ്വയം.	15-53	ഗുണൈരാരാധയാമാസുസ്തേ	10-85
കൃതപ്രതികൃതപ്രീതൈഃ	12-94	ഗുപ്തം ദൃശ്യമാത്മാനം.	10-60
കൃതവത്സസി നാവധീരണാം.	8-48	ഗുരോർനിയോഗാഭിനീതം.	14-51
കൃതസീതാപരിത്യാഗഃ	15- 1	ഗുരോർയ്യഭിക്ഷോഃ	13- 3
കൃതഃ പ്രയത്നോ	16-76	ഗുരോഃ സ ചാനന്തരം.	18-15
കൃതാഞ്ജലിസ്തത്ര	14-16	ഗുരോഃ സഭാരസ്യ	2-23
കൃതാഭിഷേകൈഃ	10-63	ഗുർവ്വർത്തമർത്ഥീ	5-24
കുർവ്വപ്തസ്തയനാൻ	19-23	ഗുഡമേഷു ദിവസേഷു	19-52
കൃശാനുരൂപധൂമതപാൽ	10-74	ഗുഹിണീ സചിവഃ	8-67
കേവലം സുരണേനൈവ	10-29	ഗുഹീതപ്രതിമുക്തസ്യ	4-43
കൈകേയോസ്തനയോ	10-70	ഗേയേ കോ ന വിനേതാ	15-69
കൈലാസസംഗൗരം.	2-35	ഗൌരവാദ്യഭി	19- 7
കോശേനാശ്രയണീയത്വം.	17-60	ഗ്രാമീതമൗലീരസൗ	9-51
കൌശികേന സ കില	11- 1	ഗുഹൈസ്തതഃ	3-13
കൌസല്യ ഇത്യന്തര	18-27	ഗ്രാമേഷ്ചാത്മാനിസൃഷ്ടേഷു	1-44
കുതുഷ്ഠ തേന വിസജ്ജിത	9-20	ഘ്രാണകാന്തമധുഗന്ധ	19-11
കുഥകൈശികവംശസംഭവോ	8-82	ചകമ്പേ തീർണ്ണലൗഹിത്യേ	4-81
കൃമേണ നിസ്സീര്യ	3- 7	ചതുർദ്ദളാംശപ്രഭവഃ	16- 3
ക്രിയാനിമിത്തേഷ്വപി	5- 7	ചതുർവർഗ്ഗഫലം ജ്ഞാനം.	10-22
ക്രിയാപ്രബന്ധാൽ	6-23	ചന്ദനേനാംഗരാഗം.	17-24
ക്രിയാപതത്രിണേഘ്യസ്യ	17-20	ചമരാൻ പരിതഃ	9-66
ക്രോശാർദ്ധം.	13-79	ചരണയോർനഖരാഗ	9-13
ക്രോശാവഹാ ഭർത്താഃ	14- 5	ചരതഃ കില ദൃശ്യം.	8-79
കപലിച്ഛ കൃഷ്ണാരഗ	13-57	ചാന്ത ഏത്യവിഗമേ	19-15
കപലിൽ ഖഗാനം.	13-55	ചിത്രകൂടവനസ്ഥം ച	12-15
കപലിൽ പഥാ സഞ്ചരതേ	13-19	ചിത്രഭിപാഃ പത്മ	16-16

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
ചംബനേ വിപരിവർത്തിത	19-27	തച്ചാത്തചിന്താസുലഭം	14-20
ചുണ്ണിബുളു ലളിത	19-25	തച്ചോദിതശ്ച	9-77
ഛായാമണ്ഡലലക്ഷ്യേണ	4-5	തതഃ കക്ഷ്യാന്തരന്യസുതം	17-21
ഛായാവിനിതാദ്ധ	13-46	തതഃ പരം തൽപ്രവേം	18-34
ജഗദൈവനം	6-27	തതഃ പരം തേന	3-39
ജഗഹസ്സസ്യ ചിത്തജ്ഞാഃ	15-99	തതഃ പരം ദൃഷ്ട്വസഹം	6-31
ജനപദേ ന ഗദഃ	9-4	തതഃ പരം വ്യജധര	18-21
ജനസ്യ തസ്തിൻ സമയേ	16-53	തതഃ പരമഭിവൃക്ത	17-40
ജനസ്യ സാകേത	5-31	തതഃ പ്രകോഷ്ട	3-59
ജനായ ശുദ്ധാന്തപരായ	3-16	തതഃ പ്രജാനാം	3-35
ജനാസ്സഭാലോകപമാൽ	15-78	തതഃ പ്രതസ്ഥ	4-66
ജയശ്രിയഃ സംവനനം	16-74	തതഃ പ്രഹസ്യാപഭയഃ	3-51
ജലാനി യം തീര	13-61	തതഃ പ്രാചേതസോപജ്ഞം	15-63
ജഹാര ചാന്യേന	3-56	തതഃ പ്രിന്യോപാന്ത	7-63
ജാതഃ കലേ തസ്യ	6-74	തതഃ സ കൃതപാ	16-77
ജാത്യന്യേനാഭിജാതേന	17-4	തതഃ സപര്യം	16-39
ജാനേ വിസൃഷ്ടാം	14-72	തതഃ സമാജ്ഞാപയൽ	16-75
ജാനേ വേദ രക്ഷസാ	10-38	തതഃ സമാനീയ	2-64
ജാലാന്തരപ്രേഷിത	7-9	തതഃ സുനന്ദാവചനാവസാനേ	6-80
ജിഗമിഷ്യർദ്ധനഃ	9-25	തതസ്സഭാലോകനതല്പരാണാം	7-5
ജഗ്രഹ തസ്യഃ പഥി	14-49	തതോ ഗൌരീഗുരം	4-71
ജഗോപാത്മാനം	1-21	തതോ ധനുഷ്ഠക്കർഷണ	7-62
ജേതാരം ലോകപാലാനാം	12-89	തതോ നിഷംഗാൽ	3-64
ജ്ഞാനേ മൌനം	1-22	തതോ നൃപാണാം	6-20
ജ്യോലാതരേവേ സുഭജോ	6-55	തതോ നൃപേണാധിഗതാഃ	16-69
ജ്യോബന്ധനീഷ്ടന്ദജേന	6-40	തതോ ബിഭേദ	12-77
ജ്യോഷാഭിഗമനാൽ	12-35	തതോഭിഷംഗാനില	14-54
തം കർണ്ണഭൃഷണ	5-65	തതോ മൃഗേന്ദ്രസ്യ	2-30
തം കർണ്ണമുലമംഗത്യ	12-2	തതോ യഥാവൽ	5-19
തം കൃതപ്രണതയോ	19-8	തതോ വീരീര്യശൂ	7-17
തം കൃപാമുദരവേഷ്യ	11-83	തതോ വേലാതടേനൈവ	4-44
തം രാഗബന്ധിഷ്യ	18-19	തത്തൽ ഭൂമിപതിഃ	1-47
തം രാജവീഥ്യോമധിഹസ്തി	18-39	തൽ പ്രതീപപവനാദി	11-62
തം വിനിഷ്ഠിഷ്യ	12-30	തൽ പ്രസുപ്തജഗേന്ദ്ര	11-44
തം വിസ്തിതം ധേനുഃ	2-62	തൽ പ്രാർത്ഥിതം	9-56
തം വേധാ വിഭയേ	1-29	തത്ര ജന്യം രഘോർഘോരം	4-77
തം ശരൈഃ പ്രതിജഗ്രാഹ	12-47	തത്ര തീർത്ഥസലിലേന	19-2
തം ശ്ലാഘ്യസംബന്ധം	5-40	തത്ര ദീക്ഷിതമുഷിം	11-24
തം സന്തഃ ശ്രോത്രമർഹന്തി	1-10	തത്ര നാഗഹണോൽക്ഷിപ്ത	15-83
തം സ്വസാ നാഗ	17-6	തത്ര യാവധിപതീ	11-27

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
തത്ര സേകഹത	19-10	തദ്യോക്തി ഭേദാ ഭിന്നം	12-98
തത്ര സൗധഗതഃ	15-30	തന്മത്യാം വർമ്മഭൂതം	7-48
തത്ര സ്വയംവര	5-64	തന്മലതാവിനിവേശിത	9-52
തത്ര ഏണാവരോധാനാം	4-68	തം തസ്ഥിവാ.സം	5-61
തത്രാക്ഷോഭം യശോരാശിം	4-80	തം ദധൈന്മലികണ്ഠ	15-56
തത്രാഭിഷേകപ്രയതാ	14-82	തം ധൂപാശ്യാനകേശാന്തം	17-22
തത്രാർച്ചിതോ ഭോജപതേഃ	7-20	തന്മദീയമിദമായുധം	11-77
തത്രേശ്വരേണ	13-77	തം ന്യമന്ത്രയത	11-32
തന്ത്രൈഃ ഹേമകംഭേഷ്വ	17-10	തപസ്യനധികാരിത്വാൽ	15-51
തഥാഗതായാം പരിഹാസ	6-82	തപസ്വിവേഷക്രിയയാപി	14-9
തഥാതിശയവ്യവഹാര	3-62	തപസ്വിസംസൃഗ്	14-75
തഥേതി കരമം	3-67	തപോ രക്ഷൻ സ	17-65
തഥേതി ഗാമകത	2-59	തമകുമാരോപ്യ	3-26
തഥേതി തസ്യഃ പ്രണയം	16-23	തഥാപരായ മകതാശ്ച	15-58
തഥേതി തസ്യഃ പ്രതിഗൃഹ്യ	14-68	തഥാപരേ വിശ്വജിതി	5-1
തഥേതി തസ്യാവിതഥഃ	5-26	തഥാപരായ കകൽസ്ഥ	9-16
തഥേതി പ്രതിജഗ്രാഹ	1-92	തഥാബ്രവിൽ സാ	16-9
തഥേതി പ്രതിപന്നായ	15-93	തഥേന്ദ്രന്ദ്രൻ പ്രഥമം	3-68
തഥേത്യുപസ്പൃഷ്യ	5-59	തഥേന്ദ്രന്ദ്രൻ പ്രണതം	15-40
തഥൈവ സുഗ്രീവ	14-17	തഥേന്ദ്രസമാശ്രയോന്മുഖം	8-12
തഥേഗനിഷ്ടന്ദ്രജലേന	3-41	തഥേർച്ചയിത്വാ വിധിവൽ	5-3
തഥേഗമഗ്രം മഘവൻ!	3-46	തഥേലതേ പതിം	9-17
തഥേന്ദ്രന്ദ്രേസമാകലാക്ഷം	7-27	തഥേക്ഷമപാക്രഷ്ടം	12-17
തഥേന്ദ്രന്ദ്രം സംസദി	16-24	തഥേന്ദ്ര നേത്രവാണം	14-71
തഥേപോഹിതമർഹസി	8-54	തഥാതപജ്ഞം	2-13
തഥേന്ദ്രതസ്താവൽ	5-17	തഥാതിഥ്യക്രിയാ	1-58
തഥേന്ദ്രയേ ശുദ്ധിമതി	1-12	തഥാത്മസമ്പന്നം	18-18
തഥേർഹസിമാം വസതിം	16-22	തഥാധ്യതയാജപടം	12-85
തഥേലം തഥേപായചിന്തയാ	8-83	തഥാദൈവ കലവിദ്യാനാം	17-3
തഥാത്മസംഭവം	17-8	തഥാപതന്തം	5-50
തഥാനനം മൃത്യുരഭി	3-3	തഥാമൃഗഗൃഹ്യം	2-33
തഥാപ്രഭൃത്യേവ	2-38	തഥാഹിന്ദ്രൈസ്സുകൃ	2-73
തദീയമാക്രന്ദിതം	2-28	തമിശഃ കാമരൂപാണാം	4-83
തദേതദാജാനവില്പംബിനാ	16-84	തമുദപഹന്തം പഥാ	7-35
തദേഷ്വ സർഗ്ഗഃ	14-42	തമുപാദ്രവദൃശ്യ	15-23
തൽ ഗതിം മതിമതാം	11-87	തമുഷിഃ പൂജയാമാസ	15-12
തൽഗീതശ്രവണൈകാഗ്രാ	15-66	തം പയോധര	19-45
തദ്രക്ഷ കല്യാണ	2-50	തം പിതൃർവധവേന	11-67
തദ്യലംഗുനാ യുഗപൽ	5-68	തം പുരോപവന	19-54

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
തം പ്രമത്തമപി ന	19-48	തന്നൈ വിസൃജ്യ	18- 7
തം പ്രാപ്യ സർവ്വായവ	6-69	തന്നൈ സദ്യോഃ	1-55
തം പ്രീതിവിശ്വഭദഃ	17-35	തന്നൈ സമ്യഗ്ലുതോ	4-25
തം ഭാവായ പ്രസവ	19-57	തസ്യ കർശവീഹാര	9-68
തം ഭൂപതിർഭാസുര	5-30	തസ്യ കല്പിതപരസ്ത്രിയാ	11-51
തം വാഹനാൽ	9-60	തസ്യ ജാതു മരുതഃ	11-58
തം ശ്വാലൃസംബന്ധമസൗ	5-40	തസ്യ ദാക്ഷിണ്യ	1-31
തയാ സ്രജാ മംഗള	6-84	തസ്യ ഭിപാനം	16-30
തയാ ഹീനം	1-70	തസ്യ നിർയരതിശ്രമാലസാഃ	19-32
തയോരപാംഗ	7-23	തസ്യ പാണ്ഡുവദനാ	19-50
തയോരപാന്തസ്ഥിത	3-57	തസ്യ പുഷ്പോദിതാം	15-57
തയോർജഗൃഹരൂഃ	1-57	തസ്യ പ്രഭാനിർജിത	18-32
തയോർഭിവസ്തതേരാസീഭേദഃ	17-7	തസ്യ പ്രയാതസ്യ	16-28
തയോര്യഥാപ്രാത്ഥിതം	14-25	തസ്യ പ്രസഹ്യ	8-93
തയോശ്ചതുർദ്ദശൈകേന	12-6	തസ്യ മാഗ്ഗ്വശാൽ	15-11
തയോസ്തസ്മിൻ	12-56	തസ്യ വീക്ഷ്യ	11-38
തവ മന്ത്രകൃതോ	1-61	തസ്യ സന്മന്ത്രപുതാഭിഃ	17-16
തവ നിശ്വസിതാനുകാരിഭിഃ	8-64	തസ്യ സംവൃത	1-20
തവാധരസ്തർദ്ധിഷ്ട	13-13	തസ്യ സംസ്കൃതയമാന സ്യ	15-27
തവാർഹതോ നാഭിഗമേന	5-11	തസ്യ സാവരണ	19-16
തവോരുകീർത്തിഃ	14-74	തസ്യ സ്തനപ്രണയിഭിഃ	9-55
തസ്മാൽ പുരസ്സര	13-69	തസ്യ സ്ഫുരതി	12-90
തസ്മാൽ സമുദ്രാഭിവ	16-79	തസ്യം രഘോഃ	6-68
തസ്മാദധഃ കിഞ്ചിഭിവ	18-41	തസ്യോഃ ഖുരന്യാസ	2-2
തസ്മാത്സമ്യ യഥാ	1-72	തസ്യോഃ പ്രകാമം	6-44
തസ്മിൻ കലാപീഡനിഭേ	18-29	തസ്യോഃ പ്രതിഭന്ധി	7-68
തസ്മിൻ ക്ഷണേ	2-60	തസ്യോഃ പ്രസന്നേന്ദു	2-68
തസ്മിൻ ഗതേ ഖം	18-22	തസ്യോഃ സ രക്ഷാർത്ഥം	7-36
തസ്മിൻ ഗതേ വിജയിനം	11-92	തസ്യോധികാരപുരുഷൈഃ	5-63
തസ്മിന്നഭിദ്യോതിത	6-36	തസ്യാനലൈജാഃ	18-5
തസ്മിന്നവസരേ ദേവാഃ	10-5	തസ്യാനീകൈഃ	4-53
തസ്മിന്നാത്മചതുർഭാഗേ	15-96	തസ്യാനപയേ ഭൂപതിഃ	6-41
തസ്മിന്നാസ്ഥഭിഷീകാസ്രം	12-23	തസ്യോപനോദായ	14-39
തസ്മിൻ പ്രയാതേ	18-16	തസ്യോപരേഷ്വപി	9-58
തസ്മിൻ രാമശരോൽക്കുന്തേ	12-49	തസ്യോഭവൽ സുനഃ	18-17
തസ്മിൻ വിധാനാതിശയേ	6-11	തസ്യോഭിഷേക	12- 4
തസ്മിൻ സമാവേശിത	6-69	തസ്യോമാത്മാനുരൂപായാം	1-33
തസ്മിൻ ഗ്രഭഃ	16-78	തസ്യോമേവാസ്യ	15-13
തന്നൈ കശല	10-34	തസ്യായമന്താഹിത	13-40
തന്നൈ നിശാപര	14-69		

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോകം	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
തന്യാലമേഷാ	2.39	താസു ശ്രീയാ	6. 5
തന്യാവസാനേ	18.23	താഃ സ്വപാരിതാദൃശ്യ	15.73
തന്യാഃ സ രാജോപപദം	16.40	താഃ സ്വമകമധി	19.44
തന്യാസ്തമാവിയ	19.56	തിസ്രസ്തിലോക	7.33
തന്യാഃ സ്പഷ്ടേ	16.87	തിരസ്ഥലീ	16.64
തന്യൈകനാഗസ്യ	5.47	തിർത്ഥേ തദീയേ	16.33
തന്യൈകസ്യ	17.33	തീർത്ഥേ തോയ	8.95
തന്യൈ പ്രതിശ്രുത്യ	14.29	തീവ്രവേഗധൃത	11.16
തന്യൈ തേന്തുരഭീജ്ഞാനം	12.62	തേ പന്തുർത്ഥസഹിതാഃ	11.55
തന്യോൽസൃഷ്ടനിവാസേഷു	4.76	തേ ച പ്രാപുരഭ്യാന്തം	10. 6
തന്യോദയേ പതുർമ്മുത്തേഃ	10.73	തേജസാം സപദി	11.63
തന്യോപകാര്യോ	5.41	തേ തസ്യ കല്യാമാസ്യഃ	17. 9
തന്യോഽലമഹതീ	17.14	തേന കാർമുകനിഷക്ത	11.70
താം താമവസ്ഥാം	13. 5	തേന ദൂതിവിഭിതം	19.18
താം ദൃഷ്ടിവിഷയേ	15.79	തേന ദ്വിപാനാം	18. 8
താം ദേവതാ	2.16	തേന ഭൂമിനിഹിതൈക	11.81
താം പുണ്യശ്ലോകം	1.86	തേന മന്ത്രപ്രയുക്തേന	12.99
താം പ്രത്യഭിവൃക്ത	6.12	തേനാതപശ്രാമല	16.27
താം ശിഷ്ടിസംഘാഃ	16.38	തേനാദിലാത	9.61
താം സൈവ	6.26	തേനാത്മവാൻ	14.23
താ ഇംഗുദീസ്നേഹ	14.81	തേനാവരോധപ്രമദാ	16.71
താത! ശുദ്ധാ സമക്ഷം	15.72	തേനാവതീര്യ	9.76
താ നരാധിപസുതാഃ	11.56	തേനാഷ്ടൗ പരി	8.92
താൻ ഹതാ ഗജ	9.65	തേനോത്തീര്യ	12.71
താദിഗ്ധർഭഃ	10.58	തേനോതകാര്യേണ	18. 2
താഭ്യസ്തമാവിധാൻ	10.64	തേ ചന്ദ്രയോഃ	14. 4
താമഗ്രതസ്താമരസ	6.37	തേ പ്രജാനാം	10.83
താമകമാരോപ്യ	14.27	തേ പ്രീതമനസഃ	17.18
താമന്തികന്യസ്ത	2.24	തേ ബഹുജ്ഞസ്യ	10.56
താമദ്യഗച്ഛൽ	14.70	തേ രാമായ	15. 5
താമസ്ത്യാമാസ	14.80	തേ രേഖാധ്വജകലിശ	4.88
താമേകഭാഷാ	14.86	തേഷാം ദ്വയോർദ്വയോഃ	10.82
താംബുലവല്ലി	6.64	തേഷാം മഹാർഹാസന	6. 6
താംബുലീനാം	4.42	തേഷാം സദശ്ച	4.70
താമ്രപണ്ണീസമേതസ്യ	4.50	തേ സേതുവാന്താ	16. 2
താമ്രോദരേഷു പതിതം	5.70	തേസ്യ മുക്താഗ്രണോന്നമം	17.23
താ രാഘവം ദൃഷ്ടിഭിഃ	7.12	തൈഃ കൃതപ്രകൃതി	19.55
താവൽ പ്രകീർണ്ണ	7. 4	തൈഃ ശിവേഷു	11.3
താവഭാവപി	11.82	തൈസ്ത്യാണാം	12.48
താസാം മുഖൈഃ	7.11	തൌ ദമ്പതി	9.78
		തൌ നിദേശകരണ	11. 4

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
തെ പിയ്:	11- 5	ഭക്തവത്സാ:	7-19
തെ വിഭോനഗരി	11-36	ഭോഹ ഗാ:	1-26
തെ പ്രണാമല	11-31	ഭരിതം ഭംനേന	17-74
തെ ബലാതിബലയോ:	11- 9	ഭരിതൈരപി	8- 2
തെ സമേത്യ	11-53	ഭഗ്ഗ്ണി ഭഗ്ഗ്നാണി	17-52
തെ സരാംസി	11-11	ഭജ്ജാതബന്ധു:	13-72
തെ സീതാനേഷിണൈ	12-54	ഭരാഭയശ്ചക്രനിഭസ്യ	13-15
തെ സുകേതു	11-14	ഭരാപവജ്ജിത	17-79
തെ സ്നാതകൈ:	7-28	ഭർവ്വായവാങ്കര	17-12
ത്യജത മാനമലം	9- 47	ഭവഭക്തിരിതി	12-19
ത്യാഗായ സംഭൃതാത്മാനാം	1- 7	ഭവഭോഷമപി	19-49
ത്യാജിതൈ:	4-33	ഭവസാരമഥ	11-47
ത്രസ്തേന താർക്ഷ്യം	6-49	ഭവ വിചിന്താ	12-61
ത്രിഭിപോൽസുകയാ	8-60	ഭൈത്യസ്ത്രിഗണ്ഡ	10-12
ത്രിലോകനാഥന	3-45	ഭിഷാം വിഷഹ്യ	4-41
ത്രേതാഗ്നിയുഗം	13-37	ഭേഷ്യോപി സമ്മത:	1-28
ത്രൈലോക്യനാഥ	16-81	ധന്വന്തരോപ്യസ്യ	2-11
ത്വം രക്ഷസാ ഭീതി	13-24	ധരായാം തസ്യ	15-86
ത്വം സ മേധ്യം	3-31	ധർമലോപയോൽ	1-76
ത്വയൈവം	1-64	ധാരാതം തപസാ	10-43
ത്വയാവേശിത	10-27	ധാരാസ്വനോൽഗാരി	13-47
ഭക്ഷിണേന	19-43	ധിയ: സമഗ്രൈ:	3-30
ഭയതോ മംഗള	12- 8	ധുമധുമോ	15-16
ഭയിതാം യദി	8-50	ധൃതിരസ്തമിതാ	8-66
ഭർപ്പണേഷ പരിഭോഗ	19-28	ന കൃപണാ പ്രവേതി	9- 8
ഭഗദിഗന്തജിതാ	9- 5	ന കേവലംഗച്ഛതി	18-49
ഭഗരശ്മിഗന്തോപമ	8-29	ന ഖരോ ന ച	8-9
ഭഗാനനകിരീടേഭ്യ:	10-75	ന ചാവദത്തേ	14-57
ഭിഗ്ദ്ധോ നിമന്ത്രിതാ:	15-59	ന ചോപലേഭേ	10- 2
ഭിനേ ഭിനേ	16-46	ന തസ്യ മണ്ഡലേ	17-48
ഭിനേഷ ഗച്ഛത്സു	3- 8	നദത്സു തുര്യേഷു	7-38
ഭിലീപസുനോ:	3-54	നദഭി: സ്തിശ്ച	17-11
ഭിലീപാനന്തരം	4- 2	ന ധർമ്മമർകമാഭ്യം	16-57
ഭിവം മത്ത്വാനിവ	3- 4	ന നവ: പ്രഭ:	8-22
ഭിശ: പ്രസേദമർത്ഥോ	3-14	ന പൃഥഗ്ജനവൽ	8-90
ഭിശി മന്ദായതേ	4-49	ന പ്രസേഹേ സ	4-82
ഭിഷ്ണാതമാപ്സ്യസി	9-79	ന പ്രഹർത്തം	11-84
ഭീഷ്മേഷ്വമി നിയമിതാ:	5-73	നശ്ചൈരൈർഗ്ഗിത	18- 6
		ന മേ ഹ്രിയാ	3- 5
		നമോ വിശ്വസ്യജേ	10-16

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
ന മൃഗയാഭിരതി:	9- 7	നിവേശ്യ വരമ.	6-16
ന കിലാനയയു:	1-27	നിശമ്യ ദേവാനുപരസ്യ	2-52
ധുമാദഗ്നേ: ശിഖാ	17-34	നിശാചരോപപുത	14-64
ധ്രുവമസ്തിശാ:	8-49	നിശാസ്യ ഭാസ്വൽ	16-12
ധ്വജപടം മദനസ്യ	9-45	നിശ്ചിത്യ ചാനന്യനിവൃത്തി	14-35
നയഗുണോപചിതം.	9-27	നിഃശ്ലേഷവിഷ്ണാളിത	5-44
നയവിതീർണ്വേ	4-10	നിസർഗഭിന്നാസ്തദം.	6-29
നരേന്ദ്രമുലായതനാൽ	3-36	നിപാമ്പയ:	6-46
നവപല്ലവ	8-57	നിവരപാകാദി	5- 9
നവേന്ദനാ തൽ	18-37	നൂനം മത്ത: പരം.	1-66
ന സംയതസ്തസ്യ	3-20	നൃത്യം മയൂരാ:	14-69
നാതിപര്യാപ്തം	15-18	നൃപതി: പ്രകൃതീരവേഷിതം.	8-18
നാഭിപ്രതഡാംബ	13- 6	നൃപതേ: പ്രതി	9-74
നാമ വല്ലഭേനസ്യ	19-24	നൃപതേർവൃജനാഭിഭി:	8-40
നാമ രാമ ഇതി	11-68	നൃപം തമാവന്ത	6-52
നാംസോം കമല	11-12	നൃപസ്യവർണ്ണാശ്രമ	14-67
നിഗൃഹ്യ ശോകം	14-85	നേത്രവ്രജാ: പൊരജനസ്യ	6- 7
നിഗൃഹാൽ സ്വസു:	12-52	നേപത്ഥ്യദർശിന:	17-26
നിതംബഗുഹ്വീ	7-25	നൈടുതാലംനമമ	11-21
നിദ്രാവശേന ഭവതാ	5-67	നൃസ്താക്ഷരാമക്ഷര	18-46
നിധാനഗർഭാമിവ	3-9	പക്ഷച്ഛിദ്രാ	13- 7
നിയുജ്യ തം ഹോമ	3-38	പഞ്ചമം ലോക	17-78
നിർലാതോശ്വൈ:	9-64	പഞ്ചവക്ത്രം തതോ	12-31
നിദ്രിഷ്ടാം കലപതിനാ	1-95	പഞ്ചാനനമപി	4-11
നിദ്രോഷമവേൽ	10-72	പതിരകനിഷ്ണയം	8-42
നിർബ്ബന്ധപൃഷ്ട:	14-32	പണബന്ധമുഖാൻ	8-21
നിർബ്ബന്ധസംജാത	5-21	പത്തി: പദാതി.	7-37
നിയ്യയാവഥ	12-83	പയോലഭൈ:	14-78
നിയ്യന്ത്യതേ യൈ:	5- 8	പയോധരൈ:	13-60
നിയ്യന്ത്യൈവം	15-103	പരകർമ്മാപഹ:	17-61
നിയ്യപ്യ പ്രിയ	12-63	പരസ്സരാക്ഷിസാദൃശ്യം.	1-40
നിയ്യീഷുവിഷയ	12-1	പരസ്സരാഭ്യക്ഷണ	16-57
നിർവൃത്തജാനുനദപട്ടശോഭേ	18-44	പരസ്സരാവിരുദ്ധാസ്തേ	10-80
നിർവൃഷ്ടാലുഭിർമേഘൈ:	4-15	പരസ്സരേണ ക്ഷതയോ:	7-53
നിവർത്ത്യ രജാ ഭയിതാം	2- 3	പരസ്സരേണ വിജ്ഞാത:	4-79
നിവപൃതേ സ	9-14	പരസ്സരേണ സ്തപ്തഹണീയ	7-14
നിവാതപരമസ്തിമിതേന	3-17	പരാതിസന്ധാന	17-76
നിവിഷ്ടമുദയേ: കൂലേ	12-68	പരാത്ഥനോ: പരിച്ഛിദ്യ	17-59
		പരാമ്യവണ്ണാസ്മരണ	6- 4
		പരികല്പിതസാന്നിദ്ധ്യം	4- 6

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
പരിചയം പലലക്ഷ്യ	9-49	പുഷ്പസ്തയോരാത്മസമേ	18-12
പരേണ ഭഗ്നോപി	7-55	പുഷ്പാനന്ദതം സ്മരതാ	13-28
പരേഷു സോഷു	17-51	പുഷ്പാപേക്ഷി തദേ	17-82
പണ്ണിശാലാമഥ	12-40	പൃക്തസ്താഷാരൈഃ	2-13
പര്യന്തസഞ്ചാരിത	18-43	പൃഥിവീം ശാസതസ്തസ്യ	10-1
പവനസ്യാനുകൂലതാൽ	1-42	പുഷ്പനാരാമ്പയോ	15-50
പശ്യാവരോധൈഃ	16-58	പൈതൃഃ കശസ്യാപി	18-4
പാഞ്ചേന്ദ്രയമംസാപ്പിത	6-60	പൈതൃസ്താപേവമാക്രാമൻ	4-34
പാത്രീകൃതാത്മാ	18-30	പൈതൃഷ്ട സോഫനം	14-38
പാദപാവിദ്ധപരിഘഃ	12-73	പ്രജാനാ മേവ ഭൂതൃത്വം	1-18
പാരസികാംസ്തതോ	4-60	പ്രജാനാം വിനയാധാനാൽ	1-24
പാത്ഥിവിമുഖവേദപ്രാപ്തോ	11-54	പ്രജാവതീ ഭോഹദ	14-45
പിതാ പിതൃണാം	18-26	പ്രജാസ്തർഗ്ഗുരണാം	17-41
പിതാ സമാരാധന	18-11	പ്രണിപത്യ സ്മരസ്തസ്മൈ	10-15
പിതൃഃ പ്രയത്താൽ	3-22	പ്രതാപേന്ദ്രേ തതഃ	4-30
പിതൃരനന്തര	9-1	പ്രതികൃതിരചനാഭ്യോ	18-53
പിതൃർനീദേശാൽ	14-21	പ്രതിജഗ്രാഹ കാലിംഗഃ	4-40
പിത്രാ ഭത്താം തദേ	12-7	പ്രതിപ്രയാതേഷു	14-19
പിത്രാ സംവൽസരോ	17-62	പ്രതിയോജയിതവ്യ	8-41
പിത്ര്യമശമുപവീത	11-64	പ്രതിശുശ്രൂവ കാകൽസ്ഥഃ	15-4
പിത്രാവിസൃഷ്ടം	13-67	പ്രത്യക്ഷേന്ദ്രപൃപരി	10-28
പുണ്യരീകാതപത്രസ്തം	4-17	പ്രത്യപദ്യത ചിരായ	11-34
പുത്രജന്മപ്രവേശ്യാനാം	10-76	പ്രത്യപദ്യത തഥേതി	11-88
പുത്രോ രാജസ്തസ്യ	6-76	പ്രത്യബ്രവീദ്യൈനം	2-42
പുരന്ദരശ്രീഃ പുരം	2-74	പ്രത്യഭിജ്ഞാനന്തരം	12-64
പുരം നിഷാദാധിപതേഃ	13-51	പ്രത്യവാച തമുഷിൻ	11-85
പുരസ്കൃതാ വർത്തനി	2-20	പ്രത്യവാച തമുഷിന്നിശമ്യ	11-41
പുരാണവ്യ കവേസ്തസ്യ	10-36	പ്രഥമപരിഗതാത്മഃ	7-71
പുരാ ശക്തമുപസ്മരയ	1-75	പ്രഥമമന്യുഭട്ടാഭിഃ	9-34
പുരാ സ ദർഭാഭര	13-39	പ്രദക്ഷിണപ്രക്രമണാൽ	7-24
പുരഷസ്ത്യ പദേഷ്വജന്മനഃ	8-78	പ്രദക്ഷിണീകൃത്യ പയസ്വിനീ	2-21
പുരഷാഘ്വജീവിന്യോ	1-63	പ്രദക്ഷിണീകൃത്യ ഹൃതം	2-71
പുരഃകൃതധ്വജസ്തേവ	4-3	പ്രബുദ്ധപുണ്യരീകാക്ഷം	10-9
പുരഃകൃതപ്രഭൃതയഃ	10-49	പ്രഹ്ലാദലിപ്തശ്രീവത്സം	10-10
പുരോപകണ്ഠോപവന	6-9	പ്രഭാവസ്തംഭിത	12-21
പുരോഹിത പുരോഗാസ്തം	17-13	പ്രമദമന സംസ്ഥിതഃ	8-72
പുഷ്പം ഫലം	14-77	പ്രമന്യവഃ പ്രാഗപി	7-34
പുഷ്പം പ്രഹർത്താ	7-47	പ്രമാദവിമുഖേ	17-46
പുഷ്പജന്മധനുഷാ	11-80	പ്രമദിതവരപക്ഷം	6-86
പുഷ്പ വൃത്തകഥിതൈഃ	11-10	പ്രയയാവാതിമേയേഷു	12-25

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
പ്രലോഭിതാപ്യക്തരി	6-58	ബാലാക്ഷപ്രതിമേവാപ്സു	12-100
പ്രവൃത്തമാത്രേണ	13-14	ബാഹുപ്രതിഷ്ഠ	2-32
പ്രവൃത്താപുപലബ്ധായാ.	12-60	ബാഹുഭീർവിടപാകാരൈ	11-10
പ്രവൃദ്ധതാപോ	16-45	ബിഭ്രതോ/സ്രവചലേപി	11-74
പ്രവൃദ്ധൗ ഹീയതേ	17-71	ബിഭ്രത്യാ കൌസ്തുഭ	10-62
പ്രവേശ്യ ചൈനം.	5-62	ബ്രാഹ്മേ മുഹൂർത്തേ	5-36
പ്രശമസ്ഥിതപൂർവ്വ	8-15	കേതി: പ്രതിക്ഷേപ്യ	5-14
പ്രസന്നമുഖരാഗം.	17-31	കേത്യാ ഗുണൗ മയൂര	2-63
പ്രസവൈ: സപ്തപണ്ണാനാ.	4-23	ഗേവന്! പരവാൻ	8-81
പ്രസസാദോദയാദംഭ:	4-21	ജ്യോതാനമതിമാത്ര	11-46
പ്രസാദസുമുഖേ	4-18	ഭയോൽസൃഷ്ടവിഭ്രഷാണാ.	4-54
പ്രസാധികാലംബിതം.	7- 7	ഭരതസ്തത്ര	15-88
പ്രസ്ഥിതായാം പ്രതിഷ്ഠാമാ:	1-89	ഭർത്താപി താവൽ	7-32
പ്രഹാരമൂർച്ഛാപഗമേ	7-44	ഭർത്തു: പ്രണാശാൽ	14-1
പ്രാജാപത്യോപനീതം.	10-52	ല്ലോപവർജ്ജിതൈസ്സേഷാ.	4-63
പ്രാത: പ്രയാണാഭിമുഖേയ	5-29	ഭവതി വിരളകേതി:	5-74
പ്രാതരേത്യ പരിഭോഗ	19-21	ചാനപീദം പരവാൻ	2-56
പ്രാതര്യമോക്തവ്രത	2-70	വ്യേമുഖ്യാ: സമാരഭാ:	17-53
പ്രാപ്താനഗ: സപദി	9-82	സ്നേസാൽകൃതവത:	11-86
പ്രാപ്യ ചാശു ജനസ്ഥാനം.	12-42	ഭാസ്ക്കരശ്ച ദിശമധ്യവാസ	11-61
പ്രായ: പ്രതാപഭഗതാൽ	17-70	ഭീമകാണൈർഗൃപ	1-16
പ്രായോ വിഷാണ	9-62	ഭുജമൂർദ്ധ്വോര	12-88
പ്രാസാദകാളാഗുര്യമരാജി:	14-12	ഭുവം കോഷ്ണേന	1-84
പ്രാഹ്മീണോച്ച മഹിതം.	11-49	ഭൂതാനുകമ്പാ തവ	2-48
പ്രിയതമാഭിരസൗ	9-18	ഭൂയസ്സതോ രാലുപതി:	13-76
പ്രിയംവദാൽ പ്രാപ്തമസൗ	7-61	ഭൂയസ്സപോവ്യയോ	15-37
പ്രിയാനരാഗസ്യ	3-10	ഭൂർജ്ജേഷു മർമ്മരീഭൂതാ:	4-73
പ്രേക്ഷ്യ ദർപ്പണ	19-30	ഭോഗിഭോഗാസന	10- 7
പ്രേമഗർവിത	19-20	ഭോഗിവേഷുനമാർഗേഷു	4-48
ഫലമന്യോപഹാസസ്യ	12-37	ഭ്രമരൈ: കസുമാന	8-35
ബഭ്രവ രാമ: സഹസാ	14-84	ഭൂഭേദോത്രേണ	13-36
ബന്ധച്ഛേദം സ ബദ്ധാനാ.	17-19	മഖാംശജാദം പ്രഥമോ	3-44
ബഭൗ തമന്ദഗച്ഛതീ	12-26	'മണ്ണൗ മഹാനീല	18-42
ബഭൗ ഭൂയ:	17-30	മതംഗ ശാപാഭവലേപ	5-53
ബഭൗ സദഗനജ്യോൽസ്സാ	10-37	മത്തേരേദനോൽകീർണ്ണ	4-59
ബലമാന്തഭയോപ	8-31	മൽ പരം ദുർല്ലഭം	1-67
ബലിക്രിയാവർജ്ജിത	16-21	മത്സ്യധ്വജാ വായുവശാൽ	7-40
ബലൈരധ്വഷിതാസ്സസ്യ	4-46	മദിരാക്ഷി! മദാനന	8-68
ബഹുധാപ്യാഗമൈ:	10-26	മദോദഗ്രാ: കകഭ്മന്ത:	4-22
ബാണഭിന്നമുഖയാ	11-19	മനസാപി ന	8-52

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
മനുപ്രഭൃതിഭിർമ്മാനൈഃ	4-7	യൽ സ ലഗ്നസഫ	19-46
മനുഷ്യവാഹ്യം	6-10	യഥാ ച വൃത്താന്തമിമം	3-66
മനോജ്ഞഗന്ധം	16-52	യഥാ പ്രാദാദനോച്ചരഃ	4-12
മനോഭിരാമാഃ	1-39	യഥാ വിധിഹതാഗ്നിനാം	1-6
മന്ത്രഃ പ്രതിഭിനം	17-50	യദാത്മ രാജന്യകമാരി	3-48
മന്ദഃ കപിയശഃപ്രാത്ഥി	1-3	യദുവാച ന തന്വിഥ്യ	17-42
മന്ദോൽക്കണ്ഠഃ കൃതാസ്തേന	4-9	യന്തം ഹരഃ	12-103
മയി തസ്യ സുവൃത്തി	8-77	യന്ത്രപ്രവാഹൈഃ	16-49
മരണം പ്രകൃതിഃ	8-87	യഥാത്മനഃ സത്ത്വനി	6-56
മരുതാം പശ്യതാം	12-101	യവനീമുഖപത്മാനാം	4-61
മരുൽപ്രയുക്താശ്ച	2-10	യശോഭിരാബ്രഹ്മ	18-28
മരുപുഷ്പാന്യഭോംസി	4-31	യഃ സുബാഹുരിതി	11-29
മർമ്മരൈരഗൃത്യുപ	19-41	യസ്തിൻ മഹീ	6-75
മഹാഹസിംഹാസന	7-18	യസ്യാത്മഗേഹേ	6-47
മഹിമാനം യദുൽക്കീർത്തി	10-32	യസ്യാവരോധസ്തന	6-48
മഹീ. മഹേച്ഛഃ	18-33	യാം സൈകതോത്സംഗ	13-62
മഹേന്ദ്രമാസ്ഥായ	6-72	യാവൽ പ്രതാപനിധിഃ	5-71
മഹോക്ഷതാം വത്സതരഃ	3-32	യാവദാഭിശതി	11-3
മാതംഗനൈഃ	13-11	യാവന്നാശ്യായതേ	17-37
മാതലിസ്തസ്യ	12-86	യാ സൗരാജ്യ	15-29
മാതൃവർഗ്ഗചരണ	11-7	യാജ്ഞിതശ്ച	15-87
മാന്യഃ സ മേ സ്ഥാവാ	2-44	യാവാ യുഗവ്യായത	3-34
മാഭ്രദാശ്രമപീഡേതി	1-37	യാപവത്യവസീതേ	11-37
മാർഗ്ഗൈഷിണീ	16-31	യേന രോഷപരഷ	11-65
മിത്രകൃത്യമപഭിശ്യ	19-31	യോഗനിദ്രാന്ത	10-14
മിഥുനം പരികല്പിതം	8-61	യോഷിതാമുദ്ധപതേഃ	19-34
മുക്തശേഷവിരോധേന	10-13	യൗവനോന്നത	19-9
മുഖാപ്പണേഷ	13-9	രക്ഷസാ മൃഗരൂപേണ	12-53
മുഖാവയവലുനാം	12-43	രക്ഷോപധാന്തോ	14-41
മുരളാമാന്തോദ്ധൃതം	4-55	രഘുനാഥോപ്യഗസ്തേന	15-54
മൃഗവനോപഗമ	9-50	രഘുപതിരപി	12-104
മൃഗശ്ച ഭോജര	13-25	രഘുമേവ നിവൃത്ത	8-5
മൈഥിലഃ സപഭി	11-48	രഘുരശ്രമുഖസ്യ	8-13
മൈഥിലസ്യ ധനുഃ	11-72	രഘുർഭൃശം വക്ഷസി	3-61
മോക്ഷധ്യേ സ്വസ്തി	10-47	രഘുവംശപ്രഭീപേന	10-68
യഃ കശ്ചന രഘുനാം	15-7	രഘുണാമനയം വക്ഷേയ	1-9
യച്ഛകാര വിവരം	11-18	രഘുവരവഷ്ടംമേയേന	3-53
യതിപാത്ഥിവ	8-16	രജഃകണ്ഠൈഃ	1-85
യൽ കംഭോധേനഃ	16-72	രജോഭിഃ സ്യന്തോദ്ധൃതൈഃ	4-29
യൽ ഗോപ്രതര	15-101	രണഃ പ്രവവൃതേ	12-72

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
രതിസുരൺ നൃനം	7-15	ലബ്ധപാലനവിധൗ	19- 3
രതേർഗൃഹീതാനനയേന	6- 2	ലബ്ധപ്രശനസ്വസ്ഥമമൈനം	4-14
രമാംഗനാശ്ലോഭീവ	3-24	ലബ്ധാന്തരാ സാവരണേ	16- 7
രമാൽ സ യശ്രാ	14-52	ലഭാഭോഭയഭാഭുഗം	1-83
രമീ നിഷംഗീ	7-56	ലവണേന	15- 2
രമോ രമാംഗധാനിനാ	7-41	ലളിതവിഭ്രമ	9-36
രസാതലാഭാഭീഭവേന	13- 8	ലിംഗാഗർഭഭുഃ	7-30
രസാന്തരാഭ്യേക	10-17	ലോകാന്തരസുഖം	1-69
രാഘവംഗീതം	11-35	ലോകേന ഭാവീ	18-38
രാഘവാസ്യ	12-51	ലൌലുപ്യേ	19-19
രാഘവേർപ്പി ചരണൺ	11-89	വംഗാന്തർലായ തരസാ	4-36
രാഘവോ രഥമപ്രാപ്തം	12-96	വചസേവ തയോഃ	12-92
രാജൻ പ്രജാസ്യ	15-47	വത്സസ്യ ഹോമാത്മം	2-66
രാജഷീവംശസ്യ	14-37	വത്സോത്സുകാപി	2-22
രാജസത്വമവധൂയ	11-90	വധനിർദ്ധൂതശാപസ്യ	12-57
രാജാപി തലിയോഗാത്മം	12-10	വധൂർഭക്തിമതി	1-90
രാത്രാവനാവിഷ്കൃത	16-20	വനാന്തരാഭാപ്യതൈഃ	1-49
രാത്രിംഭിവാവിഭാഗേഷു	17-49	വനേഷു സായന്തന	16-47
രാത്രിർഗതാ മതിമതാം വര	5-66	വന്യവൃത്തിരിമാം	1-88
രാമ ഇത്യഭീരാമേന	10-67	വപുഷാ കരണോജ്വലിതേന	8-38
രാമം പദാതിമാലോക്യ	12-84	വയസാം പംക്തയഃ	15-25
രാമമന്മഥശരേണ	11-20	വയോരൂപവിഭൂതിനാം	17-43
രാമസ്തപാസന	12-24	വയോവേഷ	15-67
രാമസ്യ മധുരം വൃത്തം	15-34	വണ്ണോദൈകൈഃ	16-70
രാമാജ്ഞയോ	13-74	വശീ വിവേശ ച	15-38
രാമാഭേശാഭനഗതാ	15- 9	വശീ സുതസ്സ്യ	18-13
രാമോർപ്പിസഹ	12-20	വംശസ്ഥിതിം	18-31
രാവണസ്യാപി	12-91	വസൻ സ തസ്യാം	16-42
രാവണാവഗ്രഹ	10-48	വസിഷ്ഠധേനോരന്തരായീനം	2-19
രാവണാവരജാ	12-32	വസിഷ്ഠമന്ത്രോക്ഷണജാൽ	5-27
രജതാ കത ഏവ	8-85	വസിഷ്ഠസ്യ ഗുരോഃ	17-38
രൂപം തഭോജസ്വി	5-37	വസൈകസാരാം	16-10
രൂപേ ഗീതേ ച	15-65	വാഗത്ഥാവിവ സംപൂർണ്ണ	1- 1
രേഖാമാത്രമപി	1-17	വരജ്ജനംകർമ്മഭിഃ	15-81
ലക്ഷീകൃതസ്യ	9-57	വാചംയമതാൽ	13-44
ലക്ഷ്യേഃ പ്രഥമം	12-39	വാച്യസ്തപയാ	14-61
ലക്ഷ്യണാനുചരമേവ	11- 6	വാപീഷ്ഠിവാ	17-64
ലക്ഷ്യതേ സ്യ	11-59	വാമനാശ്രമപഭം	11-22
ലക്ഷ്യശരപ്രണതി	13-78	വാമേതരസ്സ്യ	2-31
ലതാ പ്രതാനോൽഗ്രാമി തൈഃ	2- 8	വാർഷികം സഞ്ജഹാരേന്ദ്രോ	4-16

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
വിക്രമവൃതിഹാരണ	12-93	വൈദേഹി പശ്യ	13- 2
വിഗ്രഹാലു	19-38	വൈമാനികാഃ	10-46
വിതാനസഹിതം	17-28	വൈവസ്വതോ മന്തനാമ	1-11
വിഭിതം തപ്യമാനം	10-38	വ്യാഘ്രാനഭീഃ	9-63
വിദ്ധി ചാത്തബലം	11-76	വ്യാഭിദേശ ഗണശോഫം	11-43
വിഭാഗപി തയോഃ	15-94	വ്യഭോന്യോ വൃഷസ്തസഃ	1-13
വിധേരധികസംഭാരഃ	15-62	വ്യഹാവുഃ	7-54
വിധേഃ സായന്തനസ്യ	1-56	വ്യഹൃ സ്ഥിതഃ	18-51
വിനയന്തേ സു തദ്യോധാ	4-65	വ്യോമ പശ്ചിമ	19-51
വിനാശാത്തസ്യ	15-21	വ്രണഗുരുപ്രമദം	9-32
വിനീതാധാത്രമാസ്തസ്യ	4-67	വ്രതായ തേന	2- 4
വിന്ധ്യസ്യ സംസ്തംഭേയിതാ	6-61	ശക്യേഷ്വവാഭവൽ	17-56
വിപ്രോഷിതകമാരം	12-11	ശംഖസ്വനാഭീജ്ഞതയാ	7-64
വിഷ്ണോർത്താ	10-65	ശന്തൈസ്തമക്ഷണാമനിമേഷ	3-43
വിവേചി സതി	8-69	ശത്രുഘാതിനി	15-36
വിഭാവസുഃ സാരഥിനേവ	3-37	ശബ്ദാഭി നിർവിശ്യ	18- 3
വിഭ്രഷണപ്രത്യുപഹാര	16-80	ശബ്ദാഭിൻ വിഷയാൻ	10-25
വിരക്തസന്ധ്യാ	13-64	ശാന്തിപക്ഷബലഃ	9-12
വിരചിതമധു	9-21	ശയോഗതേന രാമേണ	10-69
വിലപന്നിതി	8-70	ശയ്യം ജഹത്യയേപക്ഷ	5-72
വിലലാപ സ	8-43	ശരീരമാത്രേണ നരേന്ദ്ര!	5-15
വിലാസിനീവിഭ്രാദന്തപത്രം	6-17	ശരീരസാദാദേസമഗ്രഭ്രഷണാ	3- 2
വില്വപുഷ്പമതഃപുര	16-59	ശരൈരത്സവസങ്കേതാൻ	4-78
വിലോചനം ദക്ഷിണം	7- 8	ശശംസ തുല്യസന്താനാം	4-72
വിശക്രമൻമേത്രണാം	4-74	ശശാമ വൃഷ്ടാപി	2-14
വിശീർണ്ണതലാട്ട	16-11	ശശിനം പുനരേതി	8-56
വിഷാഭലുപ്തപ്രതിപത്തി	3-40	ശശിനമുപഗതേയം	6-85
വിസൃഷ്ടപാശ്ചാതപരസ്യ	2- 9	ശാപോഽപ്യദൃഷ്ട	9-80
വിസ്രസ്തംസാദപരോ	6-14	ശിരീഷപുഷ്പാധിക	18-45
വിഷ്യ വേദിമഥ	11-25	ശിലീമുഖോൽകൃത്ത	7-49
വിചിലോലഭൃജയോഃ	11- 8	ശുശ്രൂഭിരേ സ്വീത	9-37
വിരാസനൈഃ	13-52	ശുശ്രൂഭേ തേന ച	17-29
വൃക്ഷേശയാ	16-14	ശൈലേരപമഃ	5-46
വൃത്തം രാമസ്യ	15-64	ശൈശവേഷ്ടേസ്തപിദ്യാനാം	1- 8
വൃത്താഹ്ളഥം ഹരതി	5-69	ശോചനീയാസി	15-43
വേണനാ ദഗ്ദ്ധ	19-35	ശൂശ്രൂപ്രവൃദ്ധിജനിതാനന	13-71
വേലാനിലഃ	13-16	ശ്യേനപക്ഷ	11-60
വേലാനിലായ	13-12	ശ്രീയഃ പത്മ	10- 8
വേശ്ണാനി രാമഃ	14-15	ശ്രുതദേഹവിസർജനഃ	8-25
വൈദർഭേനിർദ്ദിഷ്ടമസൗ	6- 3	ശ്രുതസ്യ യായാദയം	3-21

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോകം	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
ശ്രുതിസുഖഭാര	9-35	സ തപഃപ്രതിബന്ധ	8.80
ശ്രുതാ തമാവിധം	12-13	സ താവദഭിഷേകാനേ	17.17
ശ്രുതാ തസ്യ ശുചോ	15-44	സ താവാവ്യയ	15.71
ശ്രുതാ രാമഃ	12-66	സ തീർദ്ദമൗ	16.55
ശ്രേണീബന്ധാദിതന്വതഃ	1-41	സ തീർത്വാ കപിശാ	4.38
ശ്രോത്രാഭിരാമധാനിനാ	2-72	സ തേജോ വൈഷ്ണവം	10.54
ശ്വാല്യസ്ത്യാഗോപി	15-61	സ തൗ കശലവ	15.32
ശ്വഗണിവാഹരികൈഃ	9-53	സത്യാമപി തപഃ സിദ്ധൗ	1.94
ശ്വശ്രുജനം	14.60	സത്യാനേ സചിവസഖഃ	4.87
ശ്വശ്രുജനാനഷ്ടിത	14-13	സ തപനേകവനിതാ	19.53
സ ഏവമുക്താ	3.52	സ തപം നിവർത്തസ്വ	2.40
സ കദാചിദവേഷിത	8-32	സ തപം പ്രശസ്തേ	5.25
സ കില സംയുഗ	9-19	സ തപം മദീയേന	2.45
സ കിലാശ്രമം	8-14	സ ഭക്ഷിണം	7.57
സ കിംവദന്തീ	14-31	സ ദേശം സഭാ	15.39
സ കീചാകൈർമാത്ര	2.12	സ ദയം ബുദ്ധേ	8. 7
സ കലോചിതം	17. 5	സ ദുഷ്പ്രാപയശഃ	1.48
സ ക്ഷേമധനാനം	18. 9	സ ധർമ്മസ്ഥസഖഃ	17.39
സഖാ ദശരഥസ്യ	15-31	സ ധാതുഭോജന	16.32
സ ഗതാ സരയുതീരം	15-95	സ നദിനീസ്തസ്യ	2-69
സ ഗുണാനാം ബചാനം	17.67	സ നർമ്മദാരോധസി	5.42
സ ഗുഹ്യമുലപ്രത്യുതഃ	4-26	സ നാദം മോഹനാദസ്യ	12.79
സംഗമായ നിശി	19-33	സ നിർവിശ്യ യഥാകാമം	4.51
സംഗ്രാമനിർവിഷ്വ	6.38	സ നിവേശ്യ കശാവതൃപ്തം	15.97
സംഗ്രാമസ്തുമുലസ്തസ്യ	4-62	സ നൈഷധസ്യ	18- 1
സ പതുലാ ബഭൗ	10.84	സ നൌവിമാനാൻ	16.68
സ പ പ്രാപ	15-15	സന്തസ്തസ്യ	17.72
സ ചാന്തനീതഃ പ്രണതേന	5.54	സന്താനകമയീ	10.77
സ ചാപകോടി	7.66	സന്താനകാമായ	2-65
സ ചാപമുത്സൃജ്യ	3-60	സന്താനശ്രവണാൻ	15-14
സച്ഛിന്നബന്ധ	5-49	സന്താനാത്മായ	1-34
സച്ഛിന്നമുഖഃ	7.43	സന്ദൃഷ്ടവസ്ത്രേഷ്വബലാ	16.65
സ ജഹാര തയോഃ	12.29	സന്ധ്യോദകപിശ	12-28
സ ജാതകർമ്മണ്യുഖിലേ	3-18	സ നൃസ്തചിഹ്നാമപി	2. 7
സഞ്ചാരപുതാനി	2-15	സ പരാദ്ധ്യ	8-27
സഞ്ചാരിണി	6-67	സ പലപലോത്തിണ്ണ	2.17
സ തക്ഷപുഷ്കലൈര	15-89	സ പാടലായാ	2.29
സ തത്ര മഞ്ജേഷ്വ	6- 1	സ പിതൃഃ പിതൃമാൻ	17- 2
സ തഥേതി വിനേതുഃ	8.91	സ പുരം പുരുഷതപ്രീഃ	17.32
സ തദക്ത്രം	15-52	സ പുർവ്വജനാത്തര	18.50

ശ്ലോ.	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ.	സ. - ശ്ലോ.
സ പൂർണ്ണനാമം	16-34	സർവ്വജ്ഞസ്തപം	10-20
സ പൂർവ്വതഃ പദ്യത	3-42	സർവ്വത്ര നോ വാർത്തമവേഹി	5-13
സ പൂഷ്യഃ സർവ്വതോ	15-41	സർവാതിരിക്ത	1-14
സ പൈതരകാര്യംണി	14-24	സർവാസ്യ മാതൃഷ്യാപി	14-22
സപ്തകുക്ഷീര	5-84	സദൈർബലാംഗൈഃ	7-59
സപ്തസാമോപഗീതം	10-21	സ ലക്ഷ്യണം ലക്ഷ്യണ	14-14
സ പ്രതന്യേന്ദ്രിനാശായ	12-67	സ ലളിതകസ്യമ	9-70
സ പ്രതാപം മഹേന്ദ്രസ്യ	4-39	സ വിജയമത്രഃ കില	5-51
സ പ്രാപ എവേ	12-65	സ വിഭൂർവിബുധാംശേഷ	15-102
സ ബഭ്രുവ ദുരസഭഃ	8-4	സ വിവേശ പുരിം	8-74
സഭാജനായ	14-18	സ വിശ്വജിതമാജരേ	4-86
സംബന്ധമാഭാഷണ	2-58	സ വിസൃഷ്ടസ്തഥേതി	12-18
സംഭാവ്യ ഭത്താരം	6-50	സ വൃത്തമുപശ്ചല	3-28
സമ്മോഹിതഃ സത്തപവതാ	5-56	സ വേലാവപ്ര	1-30
സമ്മോഹനം നാമ സഖേ	5-57	സ ശാപോ ന തപയാ	1-78
സമ്യഗ്വിനീതമഥ	8-94	സ ശുശ്രൂവാൻ മാതരി	14-46
സമതയാ വസ്യ	9-6	സശംഗിതൈഃ	7-65
സമദഃഖസുഖഃ	8-65	സസജ്ജരശ്ചക്ഷുണ്ണാനാം	4-47
സമമേവ സമാക്രാന്തം	4-4	സസത്തപമാഭായ	13-10
സമാപ്തവിദ്യേന മയോ	5-20	സ സന്നിപാത്യ	4-36
സമാപന്നസത്തപാഃ	10-59	സ സീതാലക്ഷ്യണ	12-9
സമാന്യേപിഹി	10-81	സ സേതും ബന്ധയാമാസ	12-70
സ മാത്രിസമാനീത	12-78	സ സേനാം മഹതീം	4-32
സമുദ്രപത്ന്യോഃ	13-58	സ സൈന്യപരിഭോഗേണ	4-45
സ മുഹൂർത്തം ക്ഷമസ്വ	15-45	സ സൈന്യശ്ചാനന്ദഗാൽ	12-14
സ മുഞ്ചയേ വീത	5-2	സ സ്വയം ചരണ	19-26
സ മൌലരക്ഷോ	14-10	സ സ്വയം പ്രഹത	19-14
സ യയൗ പ്രഥമം	4-28	സംഹാരവിക്ഷേപ	5-45
സംരംഭം മൈഥിലീ	12-36	സ ഹതാ ബാലിനം	12-53
സംരഭാപേഷ്യസ്യ	2-43	സ ഹതാ ലവണം	15-26
സരളാസക്തമാതങ്ഗ	4-75	സ ഹി പ്രഥമജേ	12-16
സരസീഷ്വരവിഭാസം	1-43	സ ഹി സർവ്വസ്യ	4-8
സ രാജകകഭ	17-27	സാ കിലാശ്വാസീതാ	12-5
സ രാജലോകഃ	7-31	സാ കേതുമാലോപ	16-26
സ രാജ്യം ഗുരുണാ	4-1	സാംഗം ച വേദം	15-33
സ രാവണഹൃദം	12-55	സാ ചുണ്ണിഗൗരം	6-83
സരിതഃ കർവതീ	4-24	സാതിരേകമഭ	19-12
സരിതമുദ്രാൻ	14-8	സാ തീരസോപാന	16-56
സ രോഷഭ്യാംധിക	7-58	സാ ഭവ്യനീവാദ	14-28
സർപ്പസ്യേവ ശിരോരതം	17-63	സാദർശ്യമിത്തോപശതാൽ	14-50

ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.	ശ്ലോ...	സ. - ശ്ലോ.
സാ ദഷപ്രധർഷാ	2-27	സോഹമിജ്യാ	1-68
സാ ധയാമൃഹം	11-91	സൌമിത്രിണാ തദേ	13-73
സാ ധാതുഭേദേഭ്യഃ	14-32	സൌമിത്രിണാ സാവരജേന	14-11
സാന്നിധ്യയോഗാൽ	7-3	സൌമിത്രേരീശിതൈഃ	15-20
സാന്നിധ്യം	14-48	സ്തംഭേഷു യോഷിൻ	16-17
സാന്നിധ്യം പ്രഭുഃ	13-75	സ്തംഭേഷു യോഷിൻ	17-15
സാ പൈരാൻ	12-3	സ്തംഭേഷു സ	17-73
സാ ബാണവഷിണം	12-50	സ്ഥാണഭ്യവപുഷഃ	11-13
സാ മന്യരാസംശ്രുതിഭിഃ	16-41	സ്ഥാനേ വോനേക	5-16
സാ യുനി തസ്തിൻ	6-81	സ്ഥാനേ വൃതാ	7-13
സാ ലപ്തസംജ്ഞാ	14-56	സ്ഥിതഃ സ്ഥിതാഃ	2-6
സാ വക്ത്രവ	12-41	സ്ഥിതൈര്യേ ദണ്ഡയതഃ	1-25
സാ ശുഭസേനാധിപതിഃ	6-45	സ്താപ്താ യഥാകാമം	16-73
സാ സാധുസാധാരണ	16-5	സ്താപ്താർദ്ദ്രശേഷേ	16-50
സാ സീതാമങ്കമാരോപ്യ	15-84	സ്തിലഗംഭീര	1-36
സാ സീതാസന്നിധൗ	12-33	സ്തംഭരൽ പ്രഭാമണ്ഡലം	14-14
സാഹം തപഃ	14-66	സുരതേവ സശബ്ദ	8-63
സാ ഹി പ്രണയ	10-57	സ്രഗിയം യദി	8-46
സീതാ തമതമാപ്യ	14-59	സ്രഷ്ടുർവരാതിസക്താ	10-42
സീതാം ഹിതാം	15-87	സ്വപ്നകീർത്തിത	19-22
സുഖരൂപാ മംഗള	3-19	സ്വാസംസ്കാരവത്യാ	15-76
സുതാം തദീയാം	1-81	സ്വപ്നാമിനസ്സു	18-36
സുതേ ശിശാവേവ	18-35	സ്വശരീരശരീരിണൗ	8-89
സുതൗ ലക്ഷ്മണ	10-71	സ്വസുരവിദർഭാധിപതേഃ	6-66
സുരഗജ ഇവ	10-86	സ്വാഭാവികം	10-79
സുരതശ്രമസംഭൂതോ	8-51	സ്വാസിധാരാ	10-41
സുരേന്ദ്രഗാത്രാശ്രിത	3-11	സ്വേദാനവിധാർദ്ദ്ര	16-48
സുവദനാവദനാ	9-30	ഹംസശ്രേണീഷു താരാസ്യ	4-19
സേകാന്തേ മുനി	1-51	ഹരിര്യമൈകഃ	3-49
സേനാനിവേശാൻ	7-2	ഹരേഃ കമാരോപി	3-55
സേനാ പരിഹരഃ	1-19	ഹവിരാവർജിതം	1-62
സേനം മരീചാ ജനനീവ	13-63	ഹവിർഭു ജാമേധവതാം	13-41
സേനം സ്വദേഹോർപ്പണ	2-55	ഹവിശ്ചമീപല്ലവ	7-26
സേവ്യമാണൗ സുഖ	1-38	ഹവിഷേ ദീർഘസത്രസ്യ	1-80
സൈകതം ച	19-40	ഹസ്തേന ഹസ്തം	7-21
സൈന്ധവ സ്ഥലീ	13-23	ഹാ താതേതി	9-75
സോഽധികാമധിപഃ	19-4	ഹീനാന്യനുപകർത്താണി	17-58
സോഽപശ്യൽ പ്രണിധാനേന	1-74	ഇത ഇതാശന	9-40
സോപാനമാഗ്രേഷു	16-15	ഈഷാപി സാ ബ്രിവിജിതാ	7-69
സോഽയം പുരസ്താൽ	13-53	ഈയേസ്ഥമനാസനം	10-19
സോഽസ്മദുഗ്രജവഃ	11-28	ഈമപക്ഷപ്രഭാ	10-61
സോഽസ്മദുഗ്രജഃ	7-60	ഈമപാത്രഗതം	10-51
സോഽഹം ദാശരഥിഃ	10-44	ഈമയംഗവീനം	1-45
സോഽഹം സപാഠാവിധി	5-22	ഈപിതാ ഹി	11-40
സോഽഹമജന	1-5		

അനുബന്ധം 1

അഭിധാനകോശം

അംശമാൻ- സൂര്യവംശരാജാവായ സഗരന്റെ പൌത്രൻ. അസമ ജന്റെ മകൻ. (സഗരൻ നോക്കുക)

അക്ഷതം- പുജയ്ക്കു ഉപയോഗിക്കുന്ന പൊട്ടാത്ത അരി.

അഗസ്ത്യൻ- സുപ്രസിദ്ധനായ മഹർഷി. ഋഗ്വേദപ്രകാരം യജ്ഞസ്ഥലത്തു് ഉദ്യുതിയെ കണ്ടമാത്രയിൽ മിത്രന്റേയും വരുണന്റേയും ശുക്രം സ്വലിക്കുകയും യജ്ഞസംബന്ധിയായ ഒരു കടത്തിൽ പതിക്കുകയും അതിൽനിന്നു അഗസ്ത്യൻ വസിഷ്ഠനും ജനിക്കുകയും ചെയ്തു. അഗസ്ത്യൻ ലോപാമുദ്രയെ വിവാഹം ചെയ്തു. ഭണ്ഡകാരണ്യത്തിൽ (ഇപ്പോഴത്തെ ബറാർ) പെട്ട വിദർഭയുടെ വടക്കുകിഴക്കു് അതിർത്തിയിലുള്ള ഗോദാ വാഹിനീതീരത്തായിരുന്നു അഗസ്ത്യന്റെ ആശ്രമം. ദേവന്മാരുടെ ആവശ്യമനുസരിച്ചു് ഇദ്ദേഹം സമുദ്രം കടിച്ചു വരിക്കുകയും ഇലാലൻ, വാതാപി എന്നീ അസുരന്മാരെ നശിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. സൂര്യഗേവാഹൻ മുൻപിൽ വിന്യാസപുത്രം ഉയർന്നിന്നു തടസ്സമുണ്ടാക്കിയപ്പോൾ അഗസ്ത്യൻ അതിനെ തലകുനീപ്പിക്കുകയുണ്ടായി. 2) ഭാദ്രപദമാസത്തിൽ 17-ാം തീയതി ദിവസം ദക്ഷിണാകാശത്തിൽ അഗസ്ത്യനക്ഷത്രം ഉദിക്കുന്നു. ഈ നക്ഷത്രം ദൃശ്യമാകുന്നതോടെ വഷക്കാലം കഴിഞ്ഞതായി കണക്കാക്കാം. 3) രണ്ടാം ദിവസത്തെ ചന്ദ്രന്റെ ആകൃതിയിലുള്ള പുഷ്പങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്ന വൃക്ഷമാണ് അഗസ്ത്യവൃക്ഷം.

അഗ്നി- നല്ല സുഗന്ധമുള്ള അകിൽമരം. ഇതിന്റെ ധൂപംകൊണ്ടു് സൂറികൾ തലമുടി സുഗന്ധമുള്ളതാക്കുന്നു. ഇതു കാഴ്ചയ്ക്കു കറുത്തതാണെങ്കിലും കല്ലിൽ ഉരച്ചാൽ ആകർഷകമായ മഞ്ഞനിറമായിത്തീരുന്നു. ഈ വൻ മരം സിൽഹെറിലെ മലയിടുക്കുകളോടുകൂടിയ കാടുകളിൽ വളരുന്നു. പഴക്കമേറിയ വൃക്ഷങ്ങളിൽനിന്നും ‘‘ഗുൽഗുല’’ പോലുള്ള ഒരു പശു ലഭിക്കുകയും, ഇതിന്റെ പൊടി തീയിൽ വിതറിയാൽ നല്ല സുഗന്ധം വരികയും ചെയ്യുന്നു.

അഗ്നി- യാഗശാലയിൽ മുന്നണിക്കുള്ളത്. 1) ദക്ഷിണാഗ്നി 2) ഗാർഹപത്യാഗ്നി 3) ആഹവനീയാഗ്നി.

അങ്കം- 1) മടിത്തട്ടു് 2) ചന്ദ്രബിംബത്തിലെ കളങ്കം 3) നാടകത്തിലെ ഒരു അംശം.

പ്രത്യക്ഷനേത്രപരിതോ ബിന്ദുവ്യക്തിപുരസ്കൃതഃ
അങ്കോ നാനാപ്രകാരാത്മസംവിധാനരസാശ്രയഃ.

അംഗരാഗം- ചന്ദനം, കർപ്പൂരം, അഗ്നി മുതലായവ ചേർത്തുണ്ടാക്കുന്ന കറിക്കട്ടു്, കളഭം. ഇതു് മെയ്യിൽ പുശിയാൽ നല്ല മണമുണ്ടാവുകയും നിറം മെച്ചപ്പെടുകയും ചെയ്യും.

അംഗിരസ്സ്- ഒരു മഹർഷി. ബ്രഹ്മാവിന്റെ പുത്രൻ.

അഞ്ജലി- കൂപ്പുകൈ, കടന്ന.

അട്ടഹാസം— ഉറക്കെയുള്ള ചിരി.

അണിമ— എട്ട് ഐശ്വര്യങ്ങളിലൊന്ന്. ഇതുകൊണ്ട് ശരീരം ചെറുതാക്കാൻ കഴിയും. അണിമ, മഹിമ, ലാലിമ, ഗാമി, ഊശിതം, വശിതം, പ്രാപ്തി പ്രാകാമ്യം ഇവയാണ് എട്ട് ഐശ്വര്യങ്ങൾ.

അതിബലം— ബലവും, അതിബലവും വിശ്വാമിത്രമഹാൻ ശ്രീരാമലക്ഷ്മണന്മാർക്ക് ഉപദേശിച്ചുകൊടുത്തിട്ടുള്ള രണ്ടു വിദ്യകളാകുന്നു. ഈ മന്ത്രങ്ങൾ ജപിച്ചാൽ ക്ഷീണം, വിഗ്രഹം, ദോഷം, ഉഷ്ണം എന്നിവ ഉണ്ടാവില്ല. അപാരമായ ശക്തിയും വിദ്യയും ഉണ്ടാവും.

അതിമുക്തം— മായവിമുക്തം.

അത്രി— ബ്രഹ്മാവിന്റെ കണ്ണിൽനിന്നു ജനിച്ച മഹാൻ. അനന്യതയാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പത്നി. ഭത്താത്രേയൻ, ദുർയാസാവ്, ചന്ദ്രൻ എന്നിവർ പുത്രന്മാരാണ്. മനുസ്മൃതി പ്രകാരം പത്തു പ്രജാപതിമാരിൽ ഒരാൾ.

മരീചിമത്സ്യം— ഗിരസൗ പുലസ്ത്യം പുലഹം ക്രമം.

പ്രചേതസം വസിഷ്ഠഞ്ച ദൃഗ് നാരദമേവ ച. (മനു. 1/35)

അഭിതി— ഭക്ഷന്റെ പുത്രി, കാശ്യപമഹാൻഷിയുടെ പത്നി, ദേവമാതാവ്. ഭാഷായണി എന്നും പേരുണ്ട്.

അനന്യത— അത്രിമഹർഷിയുടെ പത്നി.

അന്തഃപുരം— കൊട്ടാരത്തിലെ സ്ത്രീകൾ താമസിക്കുന്ന സ്ഥലം.

അന്തപാലം— (ദുർഗ്ഗം) രാജ്യാതിർത്തികളിൽ കെട്ടിയയയ്ക്കുന്ന കോട്ട.

അവിടെവെച്ചു ശത്രുസൈന്യത്തെ തടഞ്ഞു രാജ്യത്തെ രക്ഷിക്കുന്നു.

അപരാജിതം— ഓഷധി. മാരിചമഹർഷി സർവ്വഭരണന്റെ കയ്യിൽ രക്ഷാകവചമായി കെട്ടിയത്.

അപ്സരസ്തീർത്ഥം— അപ്സരാസ്തലം ഉഴമിട്ട് ഈ തീർത്ഥത്തിൽ സാനിദ്ധ്യം ചെയ്യുന്നു. ഹസ്തിനാപുരത്തിനടുത്തുള്ള ഒരു തടാകം.

അഭിസാരിക— മുൻകൂട്ടി നിശ്ചയിക്കുന്ന സ്ഥലത്തേക്കു കാമുകനെ തേടി പോകുന്നവൻ.

അമരാവതി— ഇരൂപരി.

അമാത്യപരിഷത്തം— മന്ത്രിസഭ. രാജാവിനെ വിവിധവിഷയങ്ങളിൽ ഉപദേശിക്കുന്നതിനായി നിയമിക്കപ്പെട്ട മന്ത്രിമാരുടെ സഭ.

അമൃതം— ദേവാസുരന്മാർ ക്ഷീരസമുദ്രം കടഞ്ഞു നേടിയ ജരാമരണങ്ങളെ ഇല്ലാതാക്കുന്ന ദിവ്യവൃഷ്ടി.

അമൃതകിരണൻ— ചന്ദ്രൻ. ചന്ദ്രശ്ശികളിലും അമൃതമുണ്ടത്രേ.

അയോദ്ധ്യ— സുര്യവംശരാജാക്കന്മാരുടെ തലസ്ഥാനനഗരി. ഈ നഗരത്തിലുള്ള രാജാക്കന്മാരോട് ആർക്കും യുദ്ധം ചെയ്യാനാവില്ല. അതുകൊണ്ട് ഈ പേരു വന്നു. കോസലരാജ്യത്തിന്റെ തലസ്ഥാനമായ ഈ നഗരം സായുധനേടിയെടുത്താണ് സ്ഥിതിചെയ്യുന്നത്.

അരണി— തീ കടഞ്ഞെടുക്കാനുള്ള ഉപകരണം. ഇതുകൊണ്ട് കടഞ്ഞെടുത്ത തീയാണ് യാഗത്തിന് ഉപയോഗിക്കുന്നത്.

അരുണൻ— 1) സൂര്യന്റെ സാരഥി 2) സൂര്യൻ.

അരുന്ധതി— 1) വസിഷ്ഠന്റെ പത്നി. 2) വടക്കെ ചക്രവാളത്തിൽ സപ്തർഷികളുടെ കൂട്ടത്തിൽ വസിഷ്ഠനക്ഷത്രത്തിന്റെ സമീപത്തായി ഒരു ചെറിയ നക്ഷത്രം കാണാം. ജീവിതം അവസാനിക്കാറായ ഒരാൾക്ക് ആ നക്ഷത്രം കാണാൻ സാധിക്കുകയില്ല.

അർഗളം— വാതിലിന്റെ സാക്ഷ.

അർഘ്യം— അതിഥികളെയോ, ബ്രാഹ്മണരെയോ സൽക്കരിക്കുമ്പോൾ നൽകുന്ന പുജാദ്രവ്യം—സാധാരണയായി ജലം മാത്രം.

അർജ്ജുനം— മരുതമരം. ഇതിന്റെ വെളുത്ത പുഷ്പം തീക്ഷ്ണഗന്ധമുള്ളതാണ്.

അർത്ഥം— 1) നാലു പുരുഷാർത്ഥങ്ങളിലൊന്ന് 2) ധനം 3) വാക്കിന്റെ പൊരുൾ.

അവന്തി— മാളവദേശം. തലസ്ഥാനം ഉജ്ജയിനിയാണ്.

അശ്വരോകം— ഒരു പൂമരം.

അശ്വമേധം— രാജാക്കന്മാർ ചെയ്യുന്ന ഒരു യാഗം. തന്റെ മേൽക്കോയ്മ മറ്റു രാജാക്കന്മാർ അംഗീകരിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി ചക്രവർത്തി നടത്തുന്ന യാഗമാണിത്. മന്ത്രപുതമായ ഒരു കതിരയെ ഒരു വഷ്ടക്കാലം ഇഷ്ടപോലെ അലയാൻവേണ്ടി വിടുന്നു. ചക്രവർത്തിയുടെ ഭേദാർത്ഥം അതിനെ പിന്തുടരും. എന്നാൽ ഏതെങ്കിലും ഒരു രാജാവു ചക്രവർത്തിയുടെ മേൽക്കോയ്മയെ അംഗീകരിക്കാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ലെങ്കിൽ ആ രാജാവു കതിരയെ പിടിച്ചുകെട്ടുന്നു. ചക്രവർത്തിയുടെ സൈന്യം ആ രാജാവിനെ തോല്പിച്ചു കതിരയെ വീണ്ടെടുക്കുന്നു. വഷ്ടാവസാനത്തിൽ യാഗം ചെയ്യുന്നു.

അഷ്ടമുത്തി— ശിവൻ, എട്ടു മുത്തികളോടുകൂടിയ ഭേവൻ. പൂമിവി, അപ്പ്, തേജസ്സ്, വായു, ആകാശം എന്ന പഞ്ചഭൂതങ്ങളും സൂര്യചന്ദ്രന്മാരും യജമാനനും ആണ് ശിവന്റെ എട്ടു മുത്തികൾ.

അസിധാരാപ്രതം— വാളിന്റെ മുച്ചുയുള്ള വക്ക് എന്നാണ് അസിധാര എന്ന വാക്കിനർത്ഥം. സുന്ദരനായ യുവാവും യുവതിയും പ്രണയം സങ്കീർണ്ണമായി ഒന്നിച്ചു ജീവിക്കുന്ന പ്രതം.

അസ്തം— സൂര്യചന്ദ്രന്മാർ അസ്തമിക്കുന്ന പർവ്വതം. (പൌരാണിക സങ്കല്പം)

അഹല്യ— ഗൌതമമുനിയുടെ പത്നി.

അളകാപുരി— ഹിമാലയത്തിലെ ഒരു നഗരം. കബേരന്റെ തലസ്ഥാനം. ഈ നഗരിയെ സംബന്ധിച്ച മോലസന്ദേശത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ വിവരിക്കുന്നുണ്ട്.

ആദിത്യന്മാർ— പന്ത്രണ്ട് ആദിത്യന്മാർ ഉണ്ട്. വിവസ്വാൻ, അയ്യമാവു, പുഷ്യാവു, തപ്താവു, സവിതാവു, ഭഗൻ, ധാതാവു, വിധാതാവു, വരുണൻ, മിത്രൻ, ശക്രൻ, വിഷ്ണു.

ആമുകൂടം— ഒരു പർവ്വതം. വിന്ധ്യപർവ്വതനിരകളുടെ ഒരു ഭാഗം.

ആശ്രമം— 1. മുനിമാരുടെ വാസസ്ഥലം 2. ബ്രഹ്മചര്യം, ഗാർഹസ്ഥ്യം, വാനപ്രസ്ഥം, സന്യാസം എന്ന നാലു ജീവിതദശകൾ.

ആസവം- ഒരു തരത്തിലുള്ള മദ്യം.

ഇക്ഷ്വാകു- വൈവസ്വതമനുവിന്റെ പുത്രൻ- അയോദ്ധ്യയിലെ ആദ്യത്തെ രാജാവ്.

ഇന്ദ്രധനുസ്സ്- ഇന്ദ്രന്റെ വില്പ്-മഴവില്പ്.

ഇന്ദ്രനീലം- നവരത്നങ്ങളിൽ ഒന്ന്.

ഇന്ദ്രലോകം- സ്വർഗ്ഗം.

ഇന്ദ്രൈശ്വര്യം- ഇന്ദ്രന്റെ വെളുത്ത കുതിര. സമുദ്രമന്ഥനത്തിൽ ഉത്ഭവിച്ചത്.

ഉജ്ജയിനി- അവന്തിരാജ്യത്തിലെ തലസ്ഥാനനഗരി.

ഉത്തരായണം- സൂര്യൻ വടക്കോട്ടു നീങ്ങുന്ന കാലം. മകരസംക്രാന്തി മുതൽ ആറുമാസത്തേക്കു സൂര്യൻ വടക്കോട്ടു നീങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കും. ഉത്തരായണത്തിൽ ശിശിരം, വസന്തം, ഗ്രീഷ്മം എന്നീ ഋതുക്കൾ ഉൾപ്പെടുന്നു.

ഉദയനൻ- വത്സരാജൻ, ഗുണാധ്യന്റെ ബ്രഹ്മൽകമയിലെ പലകുളിലേയും നായകൻ.

ഉരജന്മാവ്- ഒരു മഹർഷി - ഈ ഔഷ്ഠമഹർഷിയിൽ നിന്നത്രേ സമുദ്രത്തിലുള്ള വഡവാഗ്നി ജനിച്ചത്.

ഋഗ്യജുഗംഗൻ- വിദണ്ഡകമഹർഷിയുടെ പുത്രൻ. ഇദ്ദേഹമാണ് ശേരമാൻ പുത്രകാമേഷ്ടിയാഗത്തിനു പുരോഹിതത്വം വഹിച്ചത്. ശേരമാപുത്രിയായ ശാന്തയാണ് ഋഗ്യജുഗംഗന്റെ പത്നി.

ഐരാവതം- ഇന്ദ്രന്റെ ചെളുത്ത ആന. സമുദ്രമന്ഥനത്തിൽ ഉത്ഭവിച്ചത്.

ഓഷധിപ്രസ്ഥം- ഹിമാലയന്റെ തലസ്ഥാനനഗരം.

കകൽസ്ഥൻ- ഒരു സൂര്യവംശരാജാവ്.

കഞ്ചുകി- രാജാവിന്റെ വൃദ്ധനായ അന്തഃപുരസാരക്ഷകൻ.

കണ്ഡൻ- ഒരു മഹർഷി - മേനക ഉപേക്ഷിച്ചുപോയ ശകുന്തളയുടെ വളർത്തച്ഛനാണ് കണ്ഡമഹർഷി.

കനഖലം- ഹരിദാരത്തിൽനിന്ന് അരമൈൽ ദൂരെ ഗംഗാനദിയുടെ പശ്ചിമതീരത്തു സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ഒരു പ്രദേശം.

കപിലൻ- ഒരു മഹർഷി. ഇദ്ദേഹമാണ് സഗരപുത്രന്മാരെ ക്രോധാഗ്നിയിൽ ദഹിപ്പിച്ചത്.

കപിശ- ഒരു നദി.

കണ്ണപുരം- കാതിലണിയുന്ന ആരേണം.

കണ്ണികാരം- കടമഞ്ഞനിറമുള്ളതും മണമില്ലാത്തതുമായ പൂക്കൾ ഉണ്ടാകുന്ന ഒരു മരം കണിക്കൊന്ന.

കാന്തവീര്യൻ- പരശുരാമനാൽ വധിക്കപ്പെട്ട ആയിരം കയ്യുള്ള രാജാവ്.

കാലനേമി- ഒരു അസുരൻ. വിഷ്ണുവാണ് ഇവനെ കൊന്നത്.

കാവേരി- ദക്ഷിണേന്ത്യയിലെ ഒരു മഹാനദി.

കാളാഗ്രന്ഥ- കറുത്ത അകിൽ.

കാളിയൻ- ഗരുഡനെ പേടിച്ച കാളിന്ദിയിൽ വന്നു പാർത്തിരുന്ന ഒരു സപ്തം.

കിന്നരന്മാർ- ഒരു ഉപദേവവർഗ്ഗം. കിന്നരന്റെ മുഖം കരിയടുത്തു പോലെയും ശരീരം മനുഷ്യന്റേതു പോലെയുമാണ്.

കമുദൻ- കശപത്തിയായ കമുദത്തിയുടെ സഹോദരനായ നാഗരാജാവു്.

കൃത്തികർ- മൂന്നാമത്തെ നക്ഷത്രമായ കാത്തികയുടെ അധിപേത കളായ ആറു കൃത്തികകളാണ് സൂര്യപ്രഭാണയനെ എടുത്തു വളർത്തിയതു്.

കേകയം- ഒരു രാജ്യം. ഇവിടുത്തെ രാജാവായ അശപതിയുടെ പുത്രിയാണ് ഭരതമാതാവായ കൈകേയി.

കോസലം- ഒരു രാജ്യം. കാശിയിൽനിന്നു വടക്കു് അയോദ്ധ്യയുടെ പെട്ടെക്കു സരയു നദിയുടെ എല്ലാ ഭാഗവും ഉൾപ്പെട്ട ഇതു സൂര്യവംശ രാജാക്കന്മാരുടെ രാജ്യവും അയോദ്ധ്യ ഇതിന്റെ തലസ്ഥാനവുമാണ്.

കൌശികൻ- വിശ്വामीത്രമഹർഷി, കശികരാജഷ്ടിയുടെ പുത്രൻ. ഗാമി എന്നതു കശികന്റെ പേരായിരുന്നു. ഇദ്ദേഹമാണ് കൌശികഗോത്രം ആരംഭിച്ചതു്.

കൌസല്യ- മഹാരാജാവായ ദശരഥന്റെ ഭാര്യ. ശ്രീരാമന്റെ അമ്മ.

കൌസ്തഭം- പാലാഴി കടഞ്ഞപ്പോൾ കിട്ടിയ ഈ രത്നം വിഷ്ണുവിന്റെ ഭൂഷണമാണ്.

ക്രമകൈശികം- വിദർഭദേശം.

ക്രൌഞ്ചം- 1. ഒരു പക്ഷി. 2. ഹിമാലയത്തിന്റെ പൊതുനാമം മൈനാകത്തിന്റെ പുത്രനായ പർവ്വതം. ഈ പർവ്വതത്തിൽ ക്രൌഞ്ചനെ പേരുള്ള ഒരു സുരൻ താമസിച്ചിരുന്നു. അവനെ കാത്തികേയൻ കൊന്നു. അതുകൊണ്ടു് ആ അസുരന്റെ പേർ ക്രൌഞ്ചാനനം കാത്തികേയന്റെ പേർ ക്രൌഞ്ചദാരണൻ എന്നായി.

ക്രൌഞ്ചരസ്യ- ക്രൌഞ്ചപർവ്വതത്തിന്റെ ദ്വാരം (ചുരം). വഷ്ക്കലത്തു് അരയന്നങ്ങൾ ഇതിലൂടെ മാനസസരസ്സിലേക്കു പോകുന്നു. ക്രൌഞ്ച പർവ്വതത്തെ പിളർന്നതുകൊണ്ടു കാത്തികേയൻ അഭിമാനം തോന്നിയപ്പോൾ ശിവന്റെ ശിഷ്യനായ പരശുരാമൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഹങ്കാരത്തെ നശിപ്പിക്കുന്നതിനുപേണ്ടി ക്രൌഞ്ചപർവ്വതത്തിനുമേൽ ആ പർവ്വതം പിളരുമാറു് ഒരു ബാണം വിട്ടു. അതാണ് ക്രൌഞ്ചരസ്യം എന്നു പൗരാണികന്മാർ.

ക്ഷീരനിധി- പാലാഴി. ഇതു ശ്വേതദീപിലെ പാലുടലാണ്. വിഷ്ണുഭഗവാൻ ശ്വേതഭാഗത്തിൽ യോഗവിദ്രുപെല്ലു ശയിച്ചിരുന്നതു് ഇവിടെയാണ്. ദേവന്മാരും അസുരന്മാരും ചേർന്നു പാലാഴി മമിച്ചു. അതിൽനിന്നാണ് ചന്ദ്രനുണ്ടായതു്.

ഖണ്ഡിത- ഭർത്താവിനു് അന്യസ്ത്രീയുടെ പേരിൽ ആസക്തിയുണ്ടെന്നു റിഞ്ഞു കോപിച്ച നായിക.

ഖരൻ- ദുഷണന്റെയും ത്രിശിരസ്സിന്റെയും സഹോദരൻ.

ഗംഗ- ഭാരതത്തിലെ പ്രസിദ്ധപുണ്യനദി. അതിന്റെ ഉത്ഭവം ഹിമാലയത്തിലുള്ള ഗംഗോത്രിയിൽ നിന്നാണ്.

ഗന്ധമാദനം- കലപർവ്വതങ്ങളിലൊണ്. ഇതിലാണ് പാർവ്വതീപരമേശ്വരന്മാർ വിഹരിച്ചിട്ടുള്ളതു്.

ഗന്ധവതി- ഒരു നദി.

ഗംഭീരം - ഒരു നദി.

ഗരുന്മാൻ - കന്യാപ്രജാപതിക്കു വിനതയിൽ ജനിച്ച പുത്രൻ, ഗരുഡൻ. സൂര്യന്റെ സാരഥിയായ അരുണൻ ഗരുഡന്റെ സഹോദരനാണ്.

ഗാഢധീവധന്വപു - അജ്ഞൻ. ഗാഢധീവമെന്നത് അജ്ഞന്റെ വില്ലിന്റെ പേരാണ്.

ഗാന്ധർവ്വം - ഏകദശത്തിലുള്ള വിവാഹങ്ങളിൽ ഒന്ന്. വരും വധുവും പരസ്പരം സ്നേഹിച്ചു കഴിക്കുന്ന വിവാഹമാണ് ഗാന്ധർവ്വം. ഇതു കച്ചവടിയന്മാർക്കു മാത്രമാണ് വിധിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളത്.

ഗുണം - 1. സ്വത്വം, രജസ് തമസ്സ് എന്നീ മൂന്നു ഗുണങ്ങൾ. 2. സന്ധി വിഗ്രഹം, യാനം, ആസനം, ഭാഗധീഭാവം, ആശ്രയം എന്ന ആറു ഗുണങ്ങൾ. 3. വില്ലിന്റെ ഞാണം.

ഗുരുഭക്ഷിണ - വിദ്യ അഭ്യസിപ്പിച്ചതിൽ പ്രതി ഫലമായി ഗുരുവിന്നു കൊടുക്കുന്ന ഭക്ഷിണ.

ഗുഹൻ - വനവാസസമയത്തു രാമനെ ഗംഗയുടെ അകരയ്ക്കു കടത്തിയ ശ്രംഗവേരപുരത്തിലെ ഒരു നിഷാദപ്രമാണി.

ഗോകുണ്ഡം - ബോംബെസംസ്ഥാനത്തിൽ വടക്കേ കാനറാജില്ലയിൽ പടിഞ്ഞാറെ കടൽക്കരയിലുള്ള ഹിന്ദുക്കളുടെ പ്രസിദ്ധവും പവിത്രവുമായ തീർത്ഥമാനം. രാവണനും കുംഭകർണ്ണനും ഇവിടെയാണ് തപസ്സ് ചെയ്തിരുന്നത്. ഇവിടെയാണ് മഹാബലേശ്വരന്റെ അമ്പലം. ഗോകുണ്ഡത്തിനും കന്യാകുമാരിക്കും മദ്ധ്യയുള്ള പ്രദേശമാണ് കേരളം എന്നു പഴമക്കാർ പറയുന്നു.

ഗോദാവരി - മഹാരാഷ്ട്ര പേർ ഗൌതമീനദി എന്നാണ്. ഭക്ഷിണ ന്യയിലെ ഏറ്റവും വലിയ നദി. ബോംബെയിലെ നാസിക ജില്ലയിലെ ത്ര്യംബകഗുഹത്തിനടുത്തുള്ള പവ്തത്തിൽനിന്നാണ് ഈ നദി ഉത്ഭവിക്കുന്നത്.

ഗോപ്രതരം - അയോദ്ധ്യാപുരിയ്ക്കു വടക്കുള്ള ഒരു തീർത്ഥം.

ഗോവർദ്ധനം - വൃന്ദാവനത്തിനടുത്തുള്ള ഒരു പർവ്വതം.

ഗ്രഹം - സൂര്യൻ, ചന്ദ്രൻ, ക്ഷൻ, ബുധൻ, ഗുരു, ശുക്രൻ, ശനി, രാഹു, കേതു. ഇവയാണ് നവഗ്രഹങ്ങൾ.

ഗ്രഹണം - സൂര്യന്റെയും ഭൂമിയുടേയും നടുവിലായി ചന്ദ്രൻ വരുന്നതിന്നു സൂര്യഗ്രഹണമെന്നും ചന്ദ്രന്റെയും സൂര്യന്റെയും മദ്ധ്യത്തിലായി ഭൂമി വരുന്നതിന്നു ചന്ദ്രഗ്രഹണമെന്നും പറയുന്നു.

ചക്രവർത്തി - ഒരു സമുദ്രമുതൽ മറ്റേ സമുദ്രവരെയുള്ള രാജ്യത്തിലെ മറ്റുള്ള രാജാക്കന്മാരാൽ അംഗീകരിക്കപ്പെട്ട മേൽപോയ മയോടുകൂടിയ രാജാവ്.

ചക്രവാകം - ഒരു പക്ഷി. ചക്രവാകമിഥനത്തെ ദാമ്പത്യപ്രേമത്തിന്റെ ഏറ്റവും ഉൽകൃഷ്ടഘോരമായി കവികൾ ചിത്രീകരിക്കുന്നു. അവയ്ക്കൊരു ശാപമുണ്ട്. രാത്രിയിൽ ഇണയെ പിരിഞ്ഞിരിക്കണമെന്ന്. രാത്രി മുഴുവനും നദിയുടെ ഇരകുകളിൽ ഇരുന്നു അന്യോന്യം വിളിച്ചു കരുത്തു കഴിച്ചുകൂട്ടുന്നു.

ചന്ദ്രകാന്തം - ചന്ദ്രകിരണം തട്ടിയാൽ ദ്രവിക്കുന്ന ഒരുതരം രത്നം.

ചന്ദ്രഹാസം - രാവണന്റെ വാളു്.

ചർമ്മബന്ധി- ചംബൽനദി. മഹാരാജാവായ രാജഭേവന്റെ യജ്ഞ
പുരൂഷങ്ങളെ പർവ്വതത്തിൽനിന്നും (തോലകളിൽനിന്നും) ഉത്ഭവിച്ചതത്രേ
ഈ നദി.

പാതകം- വേഷാമ്പൽ. ഇത് മഴവെള്ളം ഒഴികെ വേറെ ഒരു വെള്ളവും.

കടിക്കില്ല.

പാമരം- ചമരിമൃഗത്തിന്റെ വാലു്. ഇതുകൊണ്ടു രാജാവിനുമായ

വെണ്ചാമരം ഉണ്ടാക്കുന്നു.

പാരണന്മാർ- രാജാക്കന്മാരുടെ കീർത്തിയെയും ഗുണഗണങ്ങളെയും

പററി സ്തുതിച്ചുപാടുന്നവർ.

ചിത്രകൂടം- പ്രയാഗസ്തുതെക്ക മന്ദാകിനിയുടെ തീരത്തു ബാങ്ങാജില്ല
യിലുള്ള ഒരു പർവ്വതം. വനവാസകാലത്തു രാമൻ ഈ പർവ്വതത്തിൽ
താമസിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഇതിനെത്തന്നെയാണു് രാമഗിരി എന്നു പറയുന്ന
തു് എന്നു് പല്ലിനാമൻ. അതു ശരിയല്ലെന്നു വിൽസൻ.

ചിത്ര- 27 നക്ഷത്രങ്ങളിൽ പതിനാലാമത്തേതു്.

പുഡാമണി- മുടിക്കെട്ടിൽ അണിയുന്ന ഒരു ശിരോഭൂഷണം. സീത
അടയാളമായി തന്റെ പുഡാമണിയാണു് ഹനുമാന്റെ കയ്യിൽ
കൊടുത്തതായതു്.

ഹരിതം- ഒരു പ്രകാരത്തിലുള്ള നാട്യം.

ജടായു- സമ്പാതിയുടെ അനുജനും ശരമന്റെ സുഹൃത്തുമായിരുന്ന ഒരു
പക്ഷിരാജാവു്. സീതാപഹരണത്തെപ്പറ്റി രാമനെ അറിയിച്ചു് ഉടനെ
മരിച്ചു.

ജനകൻ- മിഥിലാപുരിയിലെ രാജാവു്, സീതയുടെ അച്ഛൻ.

ജനസ്ഥാനം- ദണ്ഡകാരണ്യത്തിനടുത്തുള്ള ഒരു സ്ഥലം. ഈസ്ഥലത്തു
വരൻ ഭൃഷൺ മുതലായവർ താമസിച്ചിരുന്നു.

ജയന്തൻ- ഇന്ദ്രന്റെ പുത്രൻ.

ജാതകർമ്മം- ജനിച്ച ഉടനെ കുട്ടികൾക്കു ചെയ്യേണ്ടുന്ന ക്രിയ.

തക്ഷകൻ- അഷ്ടനാഗങ്ങളിൽ ഒന്നു്. കശ്യപന്റേയും കഢുവിന്റേയും
പുത്രൻ.

തമസ- ചെറിയൊരു നദി.

താടക- ബ്രഹ്മാവിൽനിന്നു വരും ലഭിച്ച സുകേതു എന്നുപേരുള്ള പര
ക്രമിയായ യക്ഷന്റെ പുത്രി. ഇവൾക്കു ഒരായിരം ആനകളുടെ ശക്തി
യുണ്ടായിരുന്നു. ഇവളെ ജംഭന്റെ പുത്രനായ സുന്ദൻ വിവാഹം കഴി
ച്ചു. അഗസ്ത്യമുനി സുന്ദനെ കൊന്നപ്പോൾ അവൾ തന്റെ പുത്രനായ
മാരിചനോടൊപ്പം അഗസ്ത്യമുനിയെ ഭക്ഷിക്കാനോടി പക്ഷെ അദ്ദേ
ഹത്തിന്റെ ശാപംകൊണ്ടു രണ്ടുപേരും രാക്ഷസരായി. അന്നു തുടങ്ങി
ഈ രാക്ഷസി അഗസ്ത്യമുനിയുടെ തപോവനം നശിപ്പിക്കാൻ തുടങ്ങു
കയും അവിടത്തെ എല്ലാ മുനിമാരെയും ഭക്ഷിക്കുകയും ചെയ്തു. അതു
കൊണ്ടു് ഈ കാടിനെ താടകവനം എന്നു പറയുന്നു. വിശ്വാമിത്രമഹർ
ഷി യാഗരക്ഷയ്ക്കായി രാഘവക്ഷണന്മാരെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകുമ്പോൾ,
മഹർഷിയുടെ നിർദ്ദേശനുസരിച്ചു ശ്രീരാമൻ അവളെ വധിച്ചു.
താണ്ഡവം- നൃത്തം. പുരുഷന്മാരുടെ നൃത്തത്തിന്നു് താണ്ഡവമെന്നും
സ്ത്രീകളുടെ നൃത്തത്തിന്നു് ലാസ്യം എന്നും പറയുന്നു. ഈ നൃത്തം ശി
വൻ വളരെയധികം പ്രിയങ്കരമാണു്.

താമ്രപണ്ണി- ഒരു നദി. തമിഴ്നാട് സംസ്ഥാനത്തിലെ തിരുനെൽവേലി ജില്ലയിലാണ്. ഇതു പശ്ചിമഘട്ടത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടു ബംഗാൾ ഉൾക്കടലിൽ പതിക്കുന്നു. അഗോകന്റെ കാലത്തു പാണ്ഡ്യരാജ്യം താമ്രപണ്ണിവരെയായിരുന്നു.

താരകൻ- ഒരുസൂരൻ. ഇദ്ദേഹം താരൻ എന്നു പേരുള്ള ഒരുസൂരന്റെ പുത്രനായിരുന്നു. തന്നെ ആർക്കും കൊല്ലാൻ സാധിക്കരുത് എന്നു വരനേടി അസൂരൻ തന്റെ വീട്ടിൽ വന്നു. എല്ലാ അസൂരന്മാരും അദ്ദേഹത്തെ രാജാദീപേഷകം ചെയ്തു. അവൻ ലോകത്തിൽ നാനാപ്രകാരത്തിലുള്ള അക്രമം ചെയ്യാൻ തുടങ്ങി. അതിനാൽ ദേവന്മാർ വളരെ ദുഃഖിതരായി. അപ്പോൾ ശിവന്റെ പുത്രനായ കാത്തിരയെന്നാണ് ബ്രഹ്മവരത്താൽ ഉദ്ധതനായ താരകനെ വധിച്ചത്.

ത്രയി- ഋഷി, യജുസ്സ്, സാമം എന്നീ മൂന്നു വേദം.

ത്രികൂടം- മൂന്നുകൊടുമുടികളുള്ള പർവ്വതം. ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു ലങ്കയിലും മറ്റൊന്നു ക്ഷീരസാഗരത്തിലും വേറൊന്നു ഗുജറാത്തിലെ ഗിരിനാർ പർവ്വതത്തിലുമാണുള്ളത്. ഇതു കടന്നാണ് രഘു പാരസികരാജ്യത്തിലേക്കു പോയത്.

ത്രിപുരവിജയം- താരകാസൂരന്റെ മൂന്നു പുത്രന്മാർ- താരകാക്ഷൻ, കമലാക്ഷൻ, വിദ്യന്മാലി. ഇവർ മൂന്നുപേരും ബ്രഹ്മാവിനെ തപസ്സു ചെയ്തു വരം സമ്പാദിച്ചു. മയൻ ഇവർക്കുവേണ്ടി സ്വർഗ്ഗത്തിൽ സ്വർണ്ണം കൊണ്ടും ഭൂവർ ലോകത്തിൽ വെള്ളികൊണ്ടും ഭൂമിയിൽ ഇരുമ്പുകൊണ്ടും ഓരോ പുരങ്ങൾ പണിയിച്ചു. മൂന്നു പുരങ്ങൾ ഉള്ളതുകൊണ്ട് ഇവരെ ത്രിപുരന്മാർ എന്നു പറയുന്നു. ഈ അസൂരന്മാരെ പരമേശ്വരൻ ജയിച്ച കഥയാണ് ത്രിപുരവിജയം.

ത്രിശങ്ക- ഓടലോടെ സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു പോകാനാഗ്രഹിച്ച ഒരു സൂര്യവംശരാജാവ്. വസിഷ്ഠനും പുത്രന്മാരും ഈ ആഗ്രഹം സാധിപ്പിക്കുന്നതിനു തയ്യാറായില്ല. അപ്പോൾ ത്രിശങ്ക വിശ്വാമിത്രനെ സമീപിച്ചു. വിശ്വാമിത്രൻ ത്രിശങ്കവിനെക്കൊണ്ട് യാഗം ചെയ്യിച്ചു. പക്ഷെ ദേവന്മാരാരും യാഗത്തിൽ സന്നിഹിതരായില്ല. വിശ്വാമിത്രൻ ക്രോധപൂർവ്വം ത്രിശങ്കവിനോടു പറഞ്ഞു- "എന്റെ തപസ്സിന്റെ ഫലമായി നീ ഓടലോടെ സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കു പോകുക." സ്വർഗ്ഗത്തെ സമീപിച്ച ത്രിശങ്കവിനെ ഇത്രു കീഴ്പോട്ടു തള്ളിപ്പറഞ്ഞു-നിന്നിൽ ഗുരുവിന്റെ ശാപമുണ്ട്. "നീ തല കീഴായി മടങ്ങിപ്പോകുക." അദ്ദേഹം കീഴോട്ടു വീഴാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ വിശ്വാമിത്രൻ തപശ്ശുക്കുകൊണ്ട് അവിടെ തടഞ്ഞു നിൽക്കി. അന്നുമുതൽ ത്രിശങ്ക അന്തരീക്ഷത്തിൽ തുങ്ങി നിൽക്കുകയാണ്. ത്രിശങ്ക സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന മധ്യഭാഗത്തിന്നു ത്രിശങ്കസ്വർഗ്ഗം എന്നു പേരുണ്ടായി.

ത്രോടകം- ഇത് 5, 7, 9 അങ്കങ്ങളുള്ള ഒരു നാടകമാണ്. ഇതിൽ സ്വർഗ്ഗത്തെക്കുറിച്ചും ഭൂമിയെക്കുറിച്ചും വണ്ണിച്ചിട്ടുണ്ടായിരിക്കും. ഇതിൽ നായകൻ ഏതെങ്കിലും ദിവ്യപുരുഷനായിരിക്കും. ശൃംഗാരപ്രധാനമായ വിക്രമോദ്യോഗം ത്രോടകം ആണ്.

ദക്ഷൻ- അഭിതീയുടെ അച്ഛനും ബ്രഹ്മാവിന്റെ പുത്രനുമാണ്. ദക്ഷൻ.

ദക്ഷകന്യകാർ- ദക്ഷന്റെ പുത്രിമാരായ അശ്വതി തുടങ്ങിയ ഇരുപത്തേഴു നക്ഷത്രങ്ങൾ.

ദക്ഷിണം- 1 തെക്കു് 2 വലത്തേതു്.

ദക്ഷിണൻ- എല്ലാ ഭായുമാരോടും ഒരുപോലെ പ്രീതിയോടുകൂടി പെരുമാറുന്ന ബഹുഭായുനായ നായകൻ.

ദക്ഷിണായനം- സൂര്യൻ വടക്കുനിന്നു തെക്കോട്ടുനീങ്ങുന്ന, കാടുകൾ സൂക്ഷാതി മുതൽ മകര സൂക്ഷാതിവരെയുള്ള ആറു മാസം.

ദണ്ഡം- അപരാധത്തിനു കൊടുക്കുന്ന ശിക്ഷ.

ദണ്ഡനീതി- അർത്ഥശാസ്ത്രം രാജനീതി.

ദശപുരം- മദ്ധ്യഭാരതത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ഒരു നഗരം. കാളിദാസൻ ഇവിടുത്തുകാരനായിരുന്നുവെന്നാണ് ചിലരുടെ വിശ്വാസം.

ദശാർണ്ണം- വിന്ധ്യപർവ്വതത്തിനു വടക്കുള്ള ഒരു രാജ്യം, ഇതിന്റെ തലസ്ഥാനം വിഭിശയായായിരുന്നു.

ദാക്ഷായണി- ദക്ഷപുത്രി, അഭിതി, ഇന്ദ്രന്റെ അമ്മ, കശ്യപന്റെ പത്നി.

ദീക്പതികൾ- എട്ടുദിക്കുകളോടും അധിപതികളായ ഇന്ദ്രാദിദേവന്മാർ.

ദിഗ്ഗുജങ്ങൾ- എട്ടു ദിക്കുകളിൽ നില്ക്കുന്ന ദിവ്യങ്ങളായ ഐരാവതം മുതലായ ആനകൾ.

ദുർവാസാവു്- കോപശീലനായ ഒരു മഹർഷി. ഇന്ദ്രേഹത്തിന്റെ ശാപം കാരണമാണ് ശകന്തയുടെ തേന്താവായ ദുഷ്യന്തൻ അവളെ വിസ്മരിച്ചതു്.

ദേവഗിരി- കൈലാസത്തിനടുത്തുള്ള ഒരു പർവ്വതം.

ദേവദാരു- ഹിമാലയത്തിലുണ്ടാകുന്ന ഒരു വൃക്ഷം.

ദേവസേന- 1) ദേവന്മാരുടെ സൈന്യം. 2) കാർത്തികേയന്റെ ഭാര്യ.

നന്ദനം- സ്വഗൃത്തിലെ ഉദ്യാനം.

നന്ദി- ശിവന്റെ ദ്വാരപാലൻ.

നന്ദിഗ്രാമം- ശ്രീരാമന്റെ പതിന്നാലുവർഷത്തെ വനവാസം കഴിഞ്ഞു വരുന്നതുവരെ ഭരതൻ താമസിച്ചിരുന്ന സ്ഥലം. അയോദ്ധ്യയിൽ നിന്നു നാലു മൈൽ ദൂരെയുള്ള ഒരു ഗ്രാമം.

നന്ദിനി- സുരഭിയുടെ പുത്രി, ഇവളെ സന്തോഷിപ്പിച്ചതിനാലാണ് ദിലീപൻ പുത്രൻ ലഭിച്ചതു്.

നമുചി- ഒരു സുന്ദരി. ഇന്ദ്രനാണ് സമുചിയെ വധിച്ചതു്.

നമേര- ഒരു തരത്തിലുള്ള പുനാഗവൃക്ഷം.

നർമ്മദ- വിന്ധ്യനിൽനിന്നുത്ഭവിച്ച ഒരു നദി.

നാരദൻ- ഒരു മഹർഷി. ബ്രഹ്മാവിന്റെ മാനസപുത്രൻ.

നാരായണൻ- ഉദ്യുതിയുടെ പിതാവായ പുരാണമുനി. ബദ്ധ്യാശ്രമമാണ് നാരായണമുനിയുടെ വാസസ്ഥലം.

നിർവീന്ധ്യ- വിന്ധ്യാചലത്തിൽ നിന്നു ഉത്ഭവിക്കുന്ന ഒരു നദി.

നിപൈസ്സു്- ഒരു പർവ്വതം; വിന്ധ്യന്റെതന്നെ ഒരു ഉപശാഖ.

നൈമിഷം- തപസ്സിദ്ധിസ്ഥനാമായ ഒരു തപോവനം.

പഞ്ചവടി— വനവാസസമയത്തു രാമൻ ലക്ഷ്മണൻ സീത എന്നിവർ താമസിച്ചിരുന്നതും ശുദ്ധിപ്പെടുത്തലിന്റെ കാര്യം മുഖം മുറിക്കപ്പെട്ടതും സീതാപഹരണമുണ്ടായതുമായ ദണ്ഡകാരണ്യങ്ങളിലെ നാസിക്കിനടുത്തുള്ള ഗോദാവരിയുടെ അടുത്തായി കിടക്കുന്ന ഒരു വനം.

പത്മരാഗം— ചുവപ്പുനിറത്തിലുള്ള ഉരു രത്നം.

പരശുരാമൻ— ജമദഗ്നിപുത്രനായ ക്ഷത്രിയാനകൻ.

പരിവഹൻ— ആകാശഗംഗയെ വഹിക്കുന്ന ഒരു വായു.

പയ്യങ്കബന്ധം— വീരസനം.

പാണ്ഡ്യം— ഭാരതത്തിന്റെ തെക്കേ അറ്റത്തുണ്ടായിരുന്ന രാജ്യം.

പാതാളം— അധോലോകങ്ങൾ ഏഴെണ്ണമുള്ളതിൽ ഏഴാമത്തേതു്.

പാരസീകം— ഭാരതത്തിന്റെ പടിഞ്ഞാറുള്ള ഒരു രാജ്യം.

പാരിജാതം— സമുദ്രമനത്തിൽ ഉത്ഭവിച്ച ഒരു വൃക്ഷം. കല്പവൃക്ഷങ്ങളിൽ ഒന്ന്.

പിണ്ഡം— പിതൃക്കൾക്കു് നൽകുന്ന അന്നം.

പിനാകം— ശിവന്റെ വില്പു്.

പുംസവനം— ഗർഭിണികൾക്കു ചെയ്യുന്ന ഒരു ക്രിയ.

പുത്രീയേഷി— പുത്രൻ ജനിക്കാൻവേണ്ടി ചെയ്യുന്ന യാഗം.

പുരു— തന്റെ പിതാവിനു യൌവനം നൽകിയ, യയാതിയുടെ ഏറ്റവും

ഇളയ പുത്രൻ. ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ വംശത്തിലാണ് ഓഷ്ഠത്തിൻ ജനിച്ചതു്.

പുലസ്ത്യൻ— ബ്രഹ്മാവിന്റെ മാനസപുത്രനും സപ്തർഷികളിൽ ഒരാളും.

ആയ ഒരു ദൃഷ്ടി. ഇദ്ദേഹം വിശ്രവസ്സിന്റെ പിതാവും കബേരന്റെയും

രാവണന്റെയും പിതാമഹനാണ്.

പുഷ്പലോചനകൾ— മേഘങ്ങളിൽ ഉൽക്കൃഷ്ടമായ ഒരു വർഗ്ഗം.

പുഷ്പകം— കബേരന്റെ വിമാനം, രാവണൻ ഈ വിമാനം കബേരനിൽ നിന്നു തട്ടിയെടുത്തു. രാവണവധത്തിനുശേഷം ശ്രീരാമൻ കബേരൻ്റെ അതു തിരികെ കൊടുത്തു.

പുഷ്പം— 27 നക്ഷത്രങ്ങളിൽ എട്ടാമത്തെ നക്ഷത്രം.

പൃഥു— വേനന്റെ പുത്രൻ. വേനന്റെ ദുർഭരണം മുത്തപ്പോൾ മഹർഷിമാർ അദ്ദേഹത്തെ ശപിച്ച സംഹരിച്ചു. പിന്നെ അവർ വേനശരീരം കടഞ്ഞപ്പോൾ അതിന്റെ കയ്യിന്മേൽനിന്നു പൃഥുവുണ്ടായി. വേനന്റെ ദുർഭരണത്താൽ ഭൂമി ഉള്ളിലൊളിപ്പിച്ചിരുന്ന സമ്പത്തുകളെല്ലാം പൃഥുവത്രേ പുറത്തുകൊണ്ടുവന്നതു്. പൃഥുചക്രവർത്തിയുടെ ആജ്ഞയനുസരിച്ച ഭൂമി പശുവായിനിന്നു. ഓരോ വർഗ്ഗക്കാരും അതിൽനിന്നു വേണ്ടതു കരണ്ടെടുത്തു.

പ്രണവം— എല്ലാ വേദമന്ത്രങ്ങളുടെയും ആദ്യം ഉണ്ടായ ഓങ്കാരം.

പ്രതിഷ്ഠാനപുരി— ചന്ദ്രവംശരാജാവായ ചന്ദ്രവസ്സിന്റെ തലസ്ഥാന നഗരം. ഇതു ഗംഗായമനാസംഗമസ്ഥാനത്തായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ അതു ഡാൻസിയാണ്.

പ്രത്യയം— വ്യാകരണത്തിൽ പദത്തിനു് അർത്ഥഭേദം വരുത്തുന്നതിനായി അതിന്റെ അവസാനത്തിൽ ചേർക്കുന്ന അക്ഷരം.

പ്രഭുഗോതൻ— ഉജ്ജയിനിയിലെ രാജാവു്. ഇദ്ദേഹത്തിനു് ചണ്ഡപ്രഭുഗോതൻ എന്നും പേരുണ്ടു്. ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രിയായ വാസവദത്തയെയാണ് വത്സരാജാവായ ഉടയന്നൻ അപഹരിച്ചുകൊണ്ടുപോയതു്.

പ്രമദവനം- രാജ്ഞിമാരുടെ വിഹാരത്തിനുള്ള പുനോട്ടം.

പ്രവാളം- 1 പവിഴം 2 തളിത്.

പ്രഗ്ഗോഷ്യാതിഷം- ഭാരതത്തിന്റെ കിഴക്കുഭാഗത്തായി സ്ഥിതി ചെയ്യുന്ന ആസ്സാം.

ബഡവാനലൻ- സമുദ്രത്തുതമായ ഒരു അഗ്നി.

ബല- (വിദ്യ) ഈ വിദ്യയെ ബ്രഹ്മകന്യയായി കണക്കാക്കുന്നു. വിശപ്പും ഭാരവും ഉണ്ടാകാതിരിക്കാൻ വിശ്വാമിത്രൻ രാമലക്ഷ്മണന്മാർക്ക് ബല, അതിബല എന്ന മന്ത്രങ്ങളാണ് ഉപദേശിച്ചത്.

ബലി- പ്രാദുരഭന്റെ പൗത്രനും വിരോചനന്റെ പുത്രനുമായ അസുരരാജാവു്. ബലിയിൽനിന്നു ത്രൈലോക്യാധിപത്യം പിടിച്ചെടുക്കാൻ വേണ്ടിയാണ് മഹാവിഷ്ണു വാമനനായി അവതരിച്ചത്.

ബാലഖില്യന്മാർ- സൂര്യന്റെ മുമ്പിൽ നടന്നു സൂരിക്കുന്നവരും ഏകദേശം തളവിരലിനോളം ശരീരാകൃതിയുള്ളവരുമായ 60,000 മുനിമാർ.

ബാലി- ഇന്ദ്രപുത്രനും കിഷ്കിന്ധാധിപതിയുമായ വാനരരാജാവു്.

ബുധൻ- ചന്ദ്രൻ രോഹിണിയിൽ ജനിച്ച പുത്രനാണ് ബുധൻ.

ബൃഹസ്പതി- അംഗിരസ്സിന്റെ പുത്രനായ ദേവഗുരു. നവഗ്രഹങ്ങളിൽ അഞ്ചാമത്തേതു്.

ബ്രഹ്മചര്യം- ബ്രഹ്മചര്യം, ഗാർഹസ്ഥ്യം, വാനപ്രസ്ഥം, സന്യാസം. ഈ നാലു ആശ്രമങ്ങളിൽവെച്ചു് ആദ്യത്തെ ആശ്രമം.

ബ്രഹ്മാവർത്തം- കരുക്ഷേത്രം ഉൾക്കൊള്ളുന്ന ഒരു രാജ്യം.

ഭഗീരഥൻ- അംശുമാന്റെ പൗത്രനും ഭീലീപന്റെ പുത്രനുമായ ഒരു രാജാവു്. കപിലന്റെ ശാപത്താൽ സഗരന്റെ 60,000 പുത്രന്മാർ ദസ്യമായപ്പോൾ അവരെ ഉദ്ധരിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി ആകാശഗംഗയെ ഇദ്ദേഹമാണു് ഭൂമിയിലേക്കു കൊണ്ടുപോന്നതു്. അതുകൊണ്ടു ഗംഗയ്ക്കു ഭാഗീരഥി എന്നും പേരുണ്ടു്.

ഭരതവാക്യം- നാടകത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ ആശീർവാദപരമായി ചൊല്ലുന്ന പദ്യം.

ഭീദ്യ- ഒരു നദി.

ഭൂർജ്ജം- ഹിമാലയത്തിൽ വളരെയധികം ഉണ്ടാവുന്ന ഒരുതരം വൃക്ഷം.

മഗധം- കാശിക്കു കിഴക്കുള്ള ഒരു രാജ്യം.

മതംഗൻ- ഒരു മഹർഷി.

മദ്ധ്യമലോകം- ഭൂമി. സ്വർഗ്ഗത്തിന്റേയും പാതാളത്തിന്റേയും നടുവിലായതുകൊണ്ടു് ഇതിനെ മദ്ധ്യമലോകം എന്നു പറയുന്നു.

മന്ദ- വിവസ്വാന്റെ പുത്രനായ ഒന്നാമത്തെ രാജാവു്. ഇദ്ദേഹമാണു് ധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങളിൽ ഒന്നാമത്തേതായ മനുസ്മൃതി നിർമ്മിച്ചതു്.

മന്ത്രം- കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യുമ്പോൾ ചൊല്ലേണ്ടുന്ന വേദഭാഗം. 2 രാജാക്കന്മാരുടെ കായ്യാലോചന.

മന്ദരം- ഒരു പർവ്വതം. പാലാഴി കടയുവാൻ ഈ പർവ്വതമായിരുന്നു കടകോൽ.

മന്ദാരം- അഞ്ചു കല്പവൃക്ഷങ്ങളിലൊന്നു്.

മരതകം- നവരത്നങ്ങളിലൊന്നു്.

മലയദർശനങ്ങൾ. സഹ്യപർവ്വതത്തിന്റെ സമീപത്തിലുള്ള രണ്ടു പർവ്വതങ്ങൾ.

മഹാകാളം. ഉജ്ജയിനിയിൽ ശിപ്രാനദിയുടെ തീരത്തിലുള്ള ഒരു ശിവക്ഷേത്രം.

മഹാകോശി. ഹിമാലയത്തിലുള്ള ഒരു നദി.

മഹേന്ദ്രൻ. ഒരു പർവ്വതം. ഇതു ഏഴു കലപർവ്വതങ്ങളിൽ ഒന്നാണ്.

മാതലി. ഇന്ദ്രന്റെ സുതൻ.

മാതാക്കൾ. (ഏഴ്) ബ്രാഹ്മി, മാഹേശ്വരീ, കൗമാരി, പൈഷ്ഠവി, വാവാരാഹി, ഇന്ദ്രാണി, ചാമുണ്ഡ-ഇവരാണ് ഏഴുമാതാക്കൾ.

മാനസം. ഹിമാലയത്തിനു വടക്കു കൈലാസ പർവ്വതത്തിന്റെ തെക്കു ഭാഗത്തു അഞ്ജനപർവ്വതത്തിന്റെ സമീപത്തിലുള്ള ഒരു സരസ്സ്. ഇതിൽനിന്നാണ് സായു നദി ഉത്ഭവിക്കുന്നത്.

മായൂരി. പുഷ്കരവാദ്യത്തിലെ ഒരു പ്രത്യേകതരം പ്രമോഗം.

മാരീചൻ. മരീചിയുടെ പുത്രൻ കശ്യപൻ. താടകയുടെ പുത്രനായ രാക്ഷസൻ.

മാലുവാൻ. ഒരു പർവ്വതം.

മിഥില. ജനകമഹാരാജാവിന്റെ രാജധാനി.

മുരളി. ഒരു നദി.

മേനക. ഒരു അപ്സരസ്സ്. ശകന്തയുടെ അമ്മ.

മേന. പാർവ്വതിയുടെയും ചൈതാകത്തിന്റെയും അമ്മയും ഹിമാലയത്തിന്റെ ഭാര്യയും ആയ പിതൃക്കളുടെ മാനസപുത്രി.

മൈനാകം. ഹിമവാന്റെ പുത്രനായ ഒരു പർവ്വതം. ഇന്ദ്രനെ പേടിച്ച് ഈ പർവ്വതം സമുദ്രത്തിൽ ചെന്നൊളിച്ചിരുന്നു എന്നു പറയുന്നു. ഇക്കാരണത്താൽ മൈനാകം ഇതുവരെ ചിറകുകളോടുകൂടിയതാണ്.

മോക്ഷം. എല്ലാപ്രകാത്തിലുള്ള ബന്ധനത്തിൽനിന്നും മോചിക്കപ്പെട്ട് ആനന്ദനിർവൃതിയിൽ ലയിച്ചിരിക്കുന്ന ആത്മാവിന്റെ കൈവലുവസ്ഥ.

യജമാനൻ. 1. യാഗം നടത്തിക്കുന്നവൻ— ബ്രാഹ്മണർക്കു ഭക്ഷണാദികൾ കൊടുത്തു ധർമ്മികർമ്മങ്ങൾ നടത്തിക്കുന്നവൻ. 2. ശിവന്റെ എട്ടു മൂർത്തികളിൽ ഒന്ന്.

യജ്ഞം. ദേവന്മാരെ ഉദ്ദേശിച്ചു ചെയ്യുന്ന ദ്രവ്യത്യാഗം. നെയ്യു മുതലായതുകൊണ്ടു ഹോമം നടത്തുന്നതിനെ യജ്ഞം എന്നു പറയുന്നു.

യജ്ഞോപവീതം. പുണ്യതീ. യജ്ഞം നടത്തുവാൻ ഈ പുണ്യതീ ആവശ്യമായതുകൊണ്ടു ഇതിനെ യജ്ഞോപവീതം എന്നു പറയുന്നു.

യമുന. ഹിമാലയത്തിൽനിന്നു ഉത്ഭവിക്കുന്ന ഒരു പുണ്യനദി. മാർക്കണ്ഡേയപുരാണപ്രകാരം ഈ യമുന സൂര്യന്റെ പുത്രിയും യമന്റെ സഹോദരിയുമാണ്.

യയാതി. നന്ദന്റെ പുത്രൻ. ഇദ്ദേഹത്തിനു ദേവയാനി ശർമ്മിഷ്ട എന്ന രണ്ടു പത്നിമാരുണ്ടായിരുന്നതിൽ ശർമ്മിഷ്ടയുടെ പുത്രനാണ് പൃത. ആ പൃതവിന്റെ വംശത്തിലാണ് ശാകന്തളനായകനായ ദൃഷ്ടന്തൻ ജനിച്ചത്.

യവനി- യവനസ്ത്രീ.

യോഗം- പ്രാണായാമാദികൾക്കൊണ്ടു മനസ്സിനെ ഏകാഗ്രമാക്കി ഈ ശ്വാസാക്ഷാൽക്കാരം ചെയ്യൽ.

രതി- കാമദേവന്റെ ഭാര്യ, ദക്ഷപ്രജാപതിയുടെ പുത്രി. ദക്ഷൻ തന്റെ ശരീരവിയർപ്പുകൊണ്ടു ഇവളെ ജനിപ്പിച്ചു കാമദേവന് അർപ്പിച്ചതാണത്രേ.

രതിദേവൻ- ഏറ്റവും ധാർമ്മികനായ ഒരു ചന്ദ്രവംശരാജാവ്. ഇദ്ദേഹം യജ്ഞങ്ങൾക്കുപയോഗിച്ച പശുക്കളുടെ ചർമ്മങ്ങളിൽനിന്നത്രേ ചർമ്മബന്ധിതദിവ്യയുടെ ഉത്ഭവം.

രാജഹംസം- ഒരുതരം അരയന്നം.

രാമഗിരി- ചിത്രകൂടപർവ്വതം.

രേവതി- ബലരാമന്റെ ഭാര്യ, രേവതരാജാവിന്റെ പുത്രി. ഇവളുടെ വിവാഹം ബ്രഹ്മാവിന്റെ ആജ്ഞപ്രകാരം ബലരാമനുമായി നടന്നു.

രേവ- നമ്മുടനടി.

ലങ്ക- രാവണന്റെ രാജധാനി. ഭാരതത്തിന്റെ തെക്കുഭാഗത്തു സമുദ്രമദ്ധ്യത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു.

ലവൻ- സീതയുടെ രണ്ടാമത്തെ പുത്രൻ.

ലവണാസുരൻ- കുംഭീനസിയുടെ പുത്രനായ ഒരുസുരൻ. ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ അച്ഛന്റെ പേർ മധു എന്നായിരുന്നു. ഇദ്ദേഹത്തിനു ശിവന്റെ വരപ്രസാദത്താൽ ഒരു ശൂലം ലഭിച്ചു ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ അത്യാചാരം നശിപ്പിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി രാമൻ ശത്രുഘ്നനെ അയച്ചു. അദ്ദേഹത്താൽ ഈ അസുരൻ വധിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തു.

ലോകാലോകം- ചക്രവാളപർവ്വതം. ഭൂമിക്കു ചുറ്റും ചക്രാകാരേണ വർത്തിക്കുന്നു. ചിലഭാഗങ്ങളിൽ മാത്രം സൂര്യപ്രകാശം തട്ടുന്നു.

ലൌഹിത്യ- ഒരു നദി.

വജ്രം- ഇന്ദ്രന്റെ ആയുധം.

വനായു- ഒരു ദേശം.

വരതത്തു- ഒരു മഹർഷി. കൌത്സന്റെ ഗുരു.

വരദ- ഒരു നദി.

വണ്ണം- ബ്രാഹ്മണൻ, ക്ഷത്രിയൻ, വൈശ്യൻ, ശൂദ്രൻ എന്നീ നാലു ജാതിക്കാർ.

വസിഷ്ഠൻ- ഇദ്ദേഹം ബ്രഹ്മാവിന്റെ പുത്രനാണ്. കർദ്ദമന്റെ പുത്രിയായ അരുന്ധതി ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യയായി. ഋഗ്വേദത്തിന്റെ ഏഴാം മണ്ഡലത്തിന്റെ അധികഭാഗങ്ങളും വസിഷ്ഠന്റെയാണ്. സൂര്യവംശരാജാക്കന്മാരുടെ പുരോഹിതനാണ് വസിഷ്ഠൻ.

വാമനൻ- വിഷ്ണുവിന്റെ അഞ്ചാമത്തെ അവതാരം.

വാല്മീകി- രാമായണകർത്താവായ ആദികവി.

വാസുകി- നാഗരാജാവ്. അഷ്ടനാഗങ്ങളിൽ ഒന്ന്.

വിദർഭം- ഒരു രാജ്യം.

വിദൂരം- ഒരു പർവ്വതം. വൈദ്യരൂരത്നം ഈ പർവ്വതത്തിലാണ് ഉണ്ടാവുന്നത്.

വിന്ധ്യൻ- ഭാരതത്തിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ കിഴക്കു പടിഞ്ഞാറായി കിടക്കുന്ന പർവ്വതം.

വിശാഖം.— ഇരുപത്തിയേഴനക്ഷത്രങ്ങളിൽ പതിനാലത്തെ നക്ഷത്രം. ഈ നക്ഷത്രം രണ്ടുഭാഗമായി വിഭജിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. അതുകൊണ്ട് രണ്ട് ദേവതമാരുണ്ട്— ഇന്ദ്രനും, അഗ്നിയും.

വിശാജിത്തം.— എല്ലാം തന്നെ ദക്ഷിണയായി കൊടുക്കപ്പെടുന്ന ഒരു നക്ഷത്രം.

വിശാമിത്രൻ.— ക്ഷത്രിയവംശത്തിൽ ജനിച്ചവനും ബ്രാഹ്മണനും പ്രാപിച്ചവനുമായ ഒരു മഹർഷി.

വിശാഖസു.— ഒരു ഗന്ധർവ്വൻ.

വിഷ്ക്കംഭകം.— നാടകത്തിൽ അങ്കങ്ങളുടെ ആഭിയിലോ മദ്ധ്യത്തിലോ വരുന്നതും നടന്നതോ നടക്കാൻ പോകുന്നതോ സംഗ്രഹിക്കാൻ സാധ്യമല്ലാത്തതോ ആയ സംഭവങ്ങളെ സൂചിപ്പിക്കുന്നതുമായ ചെറിയൊരു രംഗം.

വേത്രവതി.— ഒരു നദി.

വേദി.— യാഗാദികൾക്കായി യജ്ഞാലയെന്ന നാമം.

വൈതാളികൻ.— യഥാകാലം രാജാവിനെ സ്മരിക്കുന്ന സ്മൃതിപാഠകൻ.

വൈദ്യര്യം.— നവരത്നങ്ങളിലൊന്ന്.

വ്രതം.— ആഹാരത്തിലും ദിനചര്യയിലും മറ്റും ആചരിക്കുന്ന ഒരു നിയന്ത്രണം.

ശക്രാവതാരം.— ശക്തന്റെ മോതിരം. വീണപോയ, ഗംഗാതീരത്തുള്ള ഒരു തീർത്ഥസ്ഥലം.

ശചി.— ദാനവരാജാവായ പുലോമാവിന്റെ പുത്രിയായിരുന്ന ഇന്ദ്രന്റെ ഭാര്യ.

ശബ്ദവേധി.— ഒരുതരം അമ്പ്. ശബ്ദത്തെ മാത്രം അടിസ്ഥാനമാക്കി ആ ലക്ഷ്യത്തിലേയ്ക്ക് അമ്പ്രും അയച്ച് അതിനെ ദേദിക്കുന്ന ബാണം.

ശംബുക്കൻ.— ഒരു ശുഭഭാഗവതൻ. ശുഭന്റെ തപസ്സിനാൽ ഒരു ബ്രാഹ്മണബാലൻ മരിച്ചതിനെത്തുടർന്ന് ശ്രീരാമൻ ഇദ്ദേഹത്തെ വധിക്കുകയും ബ്രാഹ്മണബാലനെ പുനർജീവിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു.

ശരത്തം.— ഒരു ദൂത. തുലാം, വൃശ്ചികം എന്നീ കാലം.

ശരഭം.— ഒരു തരം മൃഗം. ഇതിന് എട്ടുകാലുകളുണ്ട്.

ശരഭംഗൻ.— ഒരു മൂനി. വനവാസക്കാലത്തു ശ്രീരാമൻ ഇദ്ദേഹത്തെ സന്ദർശിച്ചു.

ശർമ്മിഷ്ഠ.— യയാതിയുടെ രണ്ടാമത്തെ ഭാര്യ.

ശാതകണ്ഠി.— ഒരു മൂനി.

ശിപ്രാ.— ഉജ്ജയിനീനഗരത്തിനടുത്തുകൂടെ ഒഴുകുന്ന ഒരു നദി.

ശേഷൻ.— അനന്തൻ. വിഷ്ണുവിന്റെ മെത്ത.

ശ്രാദ്ധം.— ശാസ്ത്രവിധിപ്രകാരം പിതൃക്കൾക്കുവേണ്ടി നടത്തപ്പെടുന്ന കർമ്മത്തെയാണ് ശ്രാദ്ധമെന്നു പറയുന്നത്.

ശ്രീവത്സം.— ഭൂമിയിന്റെ ചവിട്ടോറ കാൽപ്പാടാണെന്നു വിശ്വസിച്ചുവരുന്ന വിഷ്ണുവിന്റെ മാറിലുള്ള ശ്രീവത്സത്തെ മറ്റു.

ഷരജം.— സംഗീതത്തിലെ സപ്തസ്വരങ്ങളിൽ ഒന്നാമത്തേതു്. മയിലിന്റെ സ്വരം ഷഡ്ജമാണെന്നു കണക്കാക്കുന്നു.

- സന്നിപാതം- വാതപിത്തകഫങ്ങൾ ഒന്നിച്ചു കോപിക്കൽ,
 സ്പർഷികൾ- മരീചി, അംഗിരസ്സ്, അത്രി, പുലസ്ത്യൻ, പുലഹൻ,
 ക്രതു, വസിഷ്ഠൻ എന്നീ ഏഴുപേരാണ് സ്പർഷികൾ.
 സമ്മോഹനം- ഒരു ഗാന്ധർവാസ്രം. ഇതിന്റെ പ്രയോഗംകൊണ്ടു
 ഏലാവതം മോഹാലസ്യപ്പെടുന്നു.
 സരസ്വതി- ഒരു പുണ്യനദി.
 സഹ്യൻ- പശ്ചിമഘട്ടപർവ്വതം.
 സിന്ധു- ഒരു നദി.
 സുഗ്രീവൻ- ബാലിയുടെ സഹോദരൻ.
 സുതീഷ്ണൻ- അഗസ്ത്യമുനിയുടെ ശിഷ്യൻ.
 സുപ്രതീകൻ- ഇശാനകോണിലെ ദിഗ്ഗജം.
 സുബാഹു- താടക എന്നു പേരായ രാക്ഷസിയോടൊപ്പം രാമനുമായി
 യുദ്ധം ചെയ്യാനൊരുമ്പെട്ട മാരിചന്റെ സഹോദരൻ.
 സുമന്ത്രൻ- ഭഗവന്റെ മന്ത്രി. ഇദ്ദേഹമാണ് വനവാസത്തിനു രാമനെ
 രഥത്തിൽ കറച്ച ദൂരംവരെ കൊണ്ടുപോയി വിട്ടത്.
 സുമിത്ര- ഭഗവതമഹാരാജാവിന്റെ ഭാര്യ. ലക്ഷ്മണന്റെയും ശത്രുഘ്ന
 ന്റെയും അമ്മ.
 സുഹം- ഒരു ദേശം.
 സ്വാഹ- അഗ്നിയുടെ പത്നി.
 ഹേമകൂടം- കിന്വതപ്പർവ്വതത്തിന്റെ അതിർത്തിയിലുള്ള പർവ്വതം.

അനുബന്ധം 2

കാളിദാസനെപ്പറ്റി

- 1 ഉപമാ കാളിദാസസ്യ ഭാരവേരത്ഥമൗരവം.
ദണ്ഡിനഃ പദലാളിത്യം മാഘേ സന്തി ത്രയോ ഗുണാഃ.
- 2 ഉപമാ കാളിദാസസ്യ നോൽക്കുഷ്യേതി മതഃ മമ
അത്ഥാന്തരസ്യ പിന്യാസേ കാളിദാസോ വിശിഷ്യതേ.
- 3 കാപ്യേഷു നാടകം രമ്യം തത്ര ശാകന്തളം മതഃ
ശാകന്തളേ പതുത്ഥോങ്കസ്തു ശ്ലോകപതുഷ്ടയം.
- 4 കാളിദാസസ്യ സർവ്വസ്വമഭിജ്ഞാനശാകന്തളാ
തത്രാപി ച പതുത്ഥോങ്കോ യത്ര യാതി ശകന്തളാ.
- 5 ശാകന്തളപതുത്ഥോങ്കഃ സർവ്വോത്കൃഷ്ട ഇതി പ്രഥാ
ന സർവ്വസമ്മതാ സാ, യൽ പഞ്ചമോസ്തി തത്ത്വോധികഃ.
- 6 പുരാ കവീനാം ഗണനാപ്രസംഗേ കനിഷ്ഠികാധിഷ്ഠിതകാളിദാസാ
അദ്യാപി തത്തുല്യകവേരഭാവാനോമികാ സാത്ഥവതീ ബഭ്രവ.
—അജ്ഞാതനാമാക്കാരം
- 7 നിഗ്താസ്യ ന വാ കസ്യ കാളിദാസസ്യ സൂക്തിഷു
പ്രീതിർമധുരസാർദ്ദാസ്യ മഞ്ജരീഷ്ഠിവാ ജായതേ.
—ബാണൻ, ഹിഷ്ഠിവാതം, അവതാരിക-ശ്ലോ-16
- 8 സാകൃതമധുരകോമളവിലാസിനീകണ്ഠകൃഷിതപ്രായേ
ശിക്ഷാസമയേന്ദ്രി വി മുദേ രതിലീലാകാളിദാസോക്തി.
—ഗോവൽനാഥാശ്വൻ, ആര്യാസപ്തശതി, അവതാരിക-ശ്ലോകം-38
- 9 യസ്യശ്ചോരശ്ചികരണികരഃ, കണ്ണപുരോ മയൂരോ,
ഭാസോ ഹാസഃ, കവികലഗുരുഃ കാളിദാസോ വിലാസഃ,
ഹന്യോ ഹന്യോ ഹൃദയവസന്തിഃ പഞ്ചബാണസ്ത ബാണഃ
കേഷം നൈഷാ കഥയ കവിതാകാമിനീ കൌതുകായ.
—ജയദേവൻ, പ്രസന്നരാഘവം 11/2
- 10 ഭാസോ രാമിളയൗമിലൗ വരരുചിഃ ശ്രീസാഹസാകഃ കവി-
ശ്രേഷ്ഠോ ഭാരവീകാളിദാസതരളാഃ സ്തന്ധഃ സുബന്ധുശ്ച യഃ
ദണ്ഡീ ബാണദിവാകരൗ ഗണപതിഃ കാന്തശ്ച രത്നാകരഃ,
സിദ്ധാ യസ്യ സരസ്വതീ ഗേവതീ കേ തസ്യ സർവ്വേന്ദ്രി തേ.
—രാജശേഖരൻ, ശാർങ്ഗധരപദ്ധതി ശ്ലോ-1-88
- 11 ഏകോപി ജീയതേ ഹന്ത കാളിദാസോ ന കേനചിത്
ശൃംഗാരേ ലളിതോൽഗാരേ കാളിദാസത്രയീ കിമി.
—രാജശേഖരൻ, സൂക്തിമുക്താവലി
- 12 മാഘശ്ചോരോ മയൂരോ മുരരിപുരപരോ ഭാരവിഃ സാരവിദ്യഃ
ശ്രീഹന്യഃ കാളിദാസഃ കവിരഥ വേദൂത്യാഹായോ ഭോജരാജഃ
ശ്രീദണ്ഡീ ഡിണ്ഡിമാഖ്യഃ ശ്രുതിമുക്തേന്ദ്രലവോ ഭൂബാണഃ
ഖ്യാതാശ്ചാന്യേ സുബന്ധാദയ ഇഹ കൃതിഭിർവിശ്വമാഹ്നാദയന്തി.
—വിശ്വഗുണാശ്ഠപന്യഃ 549

- 13 ധന്വന്തരിക്ഷപണകാമരസിംഹശബ്ദം—
വേതാളഭൃംഗലക്ഷ്മീകാളിദാസാഃ
വ്യാതോ വാരാഹചിഹ്നരോ നൃപതേഃ സഭായം.
രത്നാനി വൈ വരതപിർനവ വിക്രമസ്യ.
—ജ്യോതിർദ്വിദാരേണ. 22-10
- 14 യേനായോജി ന വേശു
സ്ഥിരമത്ഥവിയൗ വിവേകിനാ ജിനവേശു
സ വിജയതാം രവികീർത്തിഃ
കവിതാശ്രിതകാളിദാസഭാരവികീർത്തിഃ.
—ഏകോലശിലാലേഖനം (പുലകേശിദ്വീതീയം) ശകവത്സം 556 (634)
- 15 ശ്രീകാളിദാസകവിവര്യസരസ്വതീയം,
കിം വണ്ണയാമ്യതിതരം രസവാഹിനീതി
യൽ കാളികാ ഭഗവതീ ശുചിഭാവയോഗാ—
ദ്യസ്യാമഹോ മുഹൂർത്തഗ്രഹമുദയാതി.
—ബിരോബാ അണ്ണാ, സുശ്രോകലാലവം 417-18.
- 16 ലിപ്താ മധ്യവേണാസൻ, യസ്യ നിർദ്വിഷയാ ഗിരഃ
തേനേദം വർത്ത വൈദർഭം കാളിദാസേന ശോധിതം.
—ഭണ്ഡി, അവന്തിസുന്ദരീകഥ—അവതാരിക—ശ്ലോ-15
- 17 കാളിദാസഗീരം സാരം കാളിദാസഃ സരസ്വതീ
ചതുർമ്മുഖേഽഥവാ സാക്ഷാദ്വിദുനാന്യേ തു മാതൃശാഃ.
—മല്ലിനാഥൻ.
- 18 അനലം ഗുണസമ്പന്നം
സമുചിതവിച്ഛിത്തിവൃത്തിരീതിരസൗ
പ്രസ്തുതരസസന്ദോഹം
സരസ്വതീ ജയതി കാളിദാസസ്യ.
- 19 വാല്മീകേര്യപനപ്രകാശിതഗുണം വ്യാസേന ലീലാവതീ
വൈദർഭീ കവിതാ സ്വയം വൃതവതീ ശ്രീകാളിദാസം വരം
യാസ്യതാമരസിംഹമാലയനികാൻ, സേയം ജരാനീരസാ
ശ്രുത്യാലങ്കരണാ സുഖലന്യുപദോ കാ വാ ജനം നാശ്രിതാ.
- 20 കാളിദാസകവിതാ നവം വായോ
മഹിഷം ദധി സശക്തം പയഃ
ശാരദേന്ദുരബലാ ച കോമളാ
സംവേതു മമ ജന്മജന്മനി.
- 21 കവയഃ കാളിദാസാഭ്യഃ കവയോ വയമപ്യമീ
പദ്യതേ പരമാണൗ ച പദാർത്ഥതപം പ്രതിഷ്ഠിതം.
- 22 കവീരമഃ കവീരപലഃ
കവീരഭീനന്ദശ്ച കാളിദാസശ്ച
അന്യേ കവയഃ കവയ-
ശ്ചാപലമാത്രം പരം ദധതി.
- 23 വയമപി വേന്തി കവയഃ
കവയോഽപി ച കാളിദാസാഭ്യഃ
ദൃഷ്ടോ വേന്തി ദൃഷ്ടഃ
ശ്ചിന്താമനയോഽപി ഹാ ദൃഷ്ടഃ.

24 കവയഃ കാളിദാസാഭ്യോ ഭവഭൂതിർഹാകവിഃ
തരവഃ പാരിജാതഭ്യോഃ സ്തനഹിവൃക്ഷോ മഹാതതഃ.

25 വൈദർഭീരീതിസന്ദർഭേ കാളിദാസോ വിശിഷ്ടതേ.

26 ശ്രീകാളിദാസസ്യ വചോ വിചാര്യ
നൈവാനുകാമ്പ്യേ രമതേ മതിരേ
കിം പാരിജാതം പരിഹൃത്യ ഹന്ത
ഭൃഗാളിരാന്ദതി സിന്ധുവാതേ.

27 ഭാസയത്യപി ഭാസാഭൗ കവിവദ്യേ ജഗത്ത്രയം
കേ ന യാന്തി നിബന്ധാരഃ കാളിദാസസ്യ ഭാസതാം.

—അജ്ഞാതനാമാഭരം.

28 രസഭാരഭരോത്ഭിന്നാം ഭാരതീമമരാദൃതേ
ശ്രീമതഃ കാളിദാസസ്യ വിജ്ഞാതം കഃ ക്ഷമഃ പുമാൻ.
—സ്ഥിരഭവൻ.

29 അസ്തപ്യഭോഷാ നളിനീവ ഏഷാ
ഹാരാവലീവ ഗ്രഥിതാ ഗുണൗഘൈഃ
പ്രിയങ്കുപാളീവ പ്രകാമഹൃദ്യോ
ന കാളിദാസാഭരസ്യ വാണീ.

—ശ്രീകൃഷ്ണൻ.

30 അസ്തിന്നതിവിചിത്രകവിപരമ്പരാവാഹിനി സംസാരേ കാളിദാസ
പ്രഭൃതയോ ഭവിത്രാഃ പഞ്ചഷാ വാ മഹാകവയ ഇതി ഗണ്യതേ.
—ആനന്ദവർണ്ണാചാര്യൻ.

31 ഖ്യാതഃ കൃതീ സോപി ച കാളിദാസഃ
ശുദ്ധാ സുധാ സ്വാദ്മതി ച യസ്യ
വാണീമിഷാച്ഛണ്ഡമരീചിഗോത്രം.
സിന്ധോഃ പരം പാരമവാപ കീർത്തിഃ.
—സോഡ്ഡൻ.

32 ദേവീ കവീനാം വരഭാനലോലാ
സരസ്വതീ മാനസരാജഹംസീ
യം നാമ നോ ഭത്തവതി ദയാർദ്രാ
മഹാകവിം മഞ്ജുളവാഗ്വിലാസം.
വൈദേശികാനാമപി മാദയന്തി
ചേതഃ സതാം യസ്യ ശകന്താ സം
വിരാജതേ പാവനകീർത്തിശാലി
ശ്രീകാളിദാസഃ സ ഗുരഃ കവീനാം.
—സുധാംശുപതൂർവേദി.

അനുബന്ധം 3

കാളിദാസകൃതികൾ മലയാളത്തിൽ

നാടകങ്ങൾ

വിക്രമോർവ്വശീയം

- 1 വിക്രമോർവ്വശീയം - കൊടുങ്ങല്ലൂർ കുഞ്ഞികുട്ടൻതമ്പുരാൻ, ലക്ഷ്മി സഹായം (മുദ്രണം), കോട്ടയം - 1892.
- 2 വിക്രമോർവ്വശീയം - കൊട്ടാരത്തിൽ ശങ്കുണ്ണി - 1908.
- 3 വിക്രമോർവ്വശീയം (സംഗീതനാടകം) - കെ. സി. കേശവപിള്ള - കേരളോദയം (മുദ്രണം), തിരുവനന്തപുരം - 1909.
- 4 വിക്രമോർവ്വശീയം - ചൊളിയിൽ കുഞ്ഞുണ്ണിനമ്പീശൻ - സാഹിത്യപരിഷത്സഹകരണസംഘം - എറണാകുളം - 1957.
- 5 വിക്രമോർവ്വശീയം - എം. എൻ. പിഷാരടി - കോഴിക്കോട് - 1960.
- 6 വിക്രമോർവ്വശീയനാടകകുമാസംഗ്രഹം - കൊട്ടാരത്തിൽ ശങ്കുണ്ണി.
- 7 ഉർവ്വശി (ഗാനനാടകം നാലുരംഗം) - വി. കൃഷ്ണൻതമ്പി.

മാളവികാഗ്നിമിത്രം

- 1 മാളവികാഗ്നിമിത്രം - കണ്ടർ നാരായണമേനോൻ - കേരളകല്പദ്രുമം, തൃശൂർ - 1912.
- 2 മാളവികാഗ്നിമിത്രം - ഏ. ആർ. രാജരാജവർമ്മ - തിരുവനന്തപുരം - 1933.
- 3 മാളവിക - കുന്നത്തു ജനാർദ്ദനമേനോൻ - വിദ്യാവിലാസിനി, തിരുവനന്തപുരം - 1933.
- 4 മാളവിക - അടിയോട്ട് കൃഷ്ണമേനോൻ - വി. സുന്ദരയ്യർ ആൻറ് സൺസ്, തൃശൂർ - 1936.
- 5 മാളവിക (ഗദ്യനാടകം) - ഇ. രാഘവവാരീയർ - ജയഭാരതം - 1950.
- 6 മാളവിക - രാഘവവാരീയർ - കേരളോദയം പ്രസ്സ്, തൃശൂർ 1957.
- 7 മാളവിക - വിദ്യാവിനോഭിനി - കണ്ടൂർ നാരായണമേനോൻ.
- 8 മാളവിക (കഥാരൂപത്തിൽ) - വിദ്യാവിനോഭിനി - എം. കൃഷ്ണൻമേനോൻ.

അഭിജ്ഞാനശാകുന്തളം

- 1 ഭാഷാശാകുന്തളം - ആയില്യം തിരുനാൾ രാമവർമ്മഹാരാജാവ് - വള്ളിവിലാസം, തിരുവനന്തപുരം - 1882.
- 2 കേരളീയഭാഷാശാകുന്തളം - കേരളവർമ്മ വലിയകോയിത്തമ്പുരാൻ - 1882.
- 3 ഭാഷാശാകുന്തളം - പി. ജി. രാമയ്യർ (2-ാം പതിപ്പ്) - രാമകൃഷ്ണ അച്ചുകൂടം, എലപ്പിള്ളി - 1905.

- 4 സംഗീതശാക്തം—പൈദ്യനം പി. എസ്. വാരിയർ - 1912.
- 5 മണിപ്രവാളശാക്തം—കേരളപത്മവലിയകോയിത്തമ്പുരാൻ—കോട്ടയം—1912.
- 6 മലയാളശാക്തം—എ. ആർ. രാജരാജവർമ്മ—കമലാലയം, തിരുവനന്തപുരം—1913.
- 7 അഭിജ്ഞാനശാക്തം—എ. ഗോവിന്ദപ്പിള്ള—ചാത്തം പ്രസ്സ് (മുദ്രണം), തിരുവനന്തപുരം—1914.
- 8 ശാക്തം—കുന്നത്തുജനാർദ്ദനമേനോൻ—തിരുവനന്തപുരം—1931.
- 9 ശാക്തം (കഥാരൂപത്തിൽ) കണ്ണൻ ജനാർദ്ദൻ—1931.
- 10 കേരള ശാക്തം—ആറ്റൂർ കൃഷ്ണപ്പിഷാരടി—മംഗളോദയം, തൃശ്ശൂർ—1935.
- 11 അഭിജ്ഞാനശാക്തം—മുട്ടത്തു കെ. കമാരൻ—തിരുവനന്തപുരം—1935.
- 12 അഭിജ്ഞാനശാക്തം—വള്ളത്തോൾ നാരായണമനോൻ—മാതൃഭൂമി, കോഴിക്കോട്—1936.
- 13 ശാക്തം—കെ. ബാലരാജപ്പിള്ളി—ചിത്ര പബ്ലിക്കേഷൻസ്, തിരുവനന്തപുരം—1936.
- 14 ഭാഷാശാക്തം—ചെറുച്ചിയിൽ കുഞ്ഞുണ്ണി നമ്പിശൻ—സാഹിത്യപരിഷത്തു, എറണാകുളം—1948.
- 15 ശാക്തം—ചെറുശ്ശേരി മാധവമനോൻ—കോഴിക്കോട്—1949.
- 16 കേശവീയശാക്തം—അമ്പലപ്പുഴ കേശവൻ നമ്പൂതിരിപ്പാട്—അർജ്ജുനോദയം (മുദ്രണം), വടക്കഞ്ചേരി—1952.
- 17 കേരളീയശാക്തം—പെരുന്താട്ട് നാരായണൻ നമ്പൂതിരി—മംഗളോദയം (മുദ്രണം), തൃശ്ശൂർ—1954.
- 18 കാളിദാസശാക്തം—എ. ആർ. പേലപ്പിള്ളശാസ്ത്രി—ജോൺസാമുവൽ ബ്രദേഴ്സ്, കോട്ടയം—1954.
- 19 അഭിജ്ഞാനശാക്തം—പി. കെ. ഫ്രാൻസിസ്—പി. വി. പ്രസ്സ് (മുദ്രണം), തൃശ്ശൂർ—1954.
- 20 കേളീശാക്തം—കാലടി രാമൻ നമ്പ്യാർ—കാലടി ബ്രദേഴ്സ്, പാലക്കാട്—1955.
- 21 അഭിജ്ഞാനശാക്തം—കെ. നൈരുനായർ—കണ്ണൂർ—1955.
- 22 ശാക്തം—കണക്കനാടൻ. ജെ. വർഗ്ഗീസ്—കൊച്ചി—1955.
- 23 അഭിജ്ഞാനശാക്തം—കാറ്റിപ്പറത്തു കേശവൻനായർ—കോഴിക്കോട്—1956.
- 24 ശാക്തം—ചേളായിൽ കൃഷ്ണൻ എളേടം—പരിഷത്ത് സഹകരണ സംഘം—എറണാകുളം—1959.
- 25 അഭിജ്ഞാനശാക്തം—ഡി. പത്മനാഭനണ്ണി—ശ്രീകൃഷ്ണപ്രിൻറിങ്സ് (മുദ്രണം), ചേർത്തല—1959.
- 26 അഭിജ്ഞാനശാക്തം—കെ. എം. കുട്ടികൃഷ്ണമാരാർ—മാതൃഭൂമി, കോഴിക്കോട്—1964.
- 27 അഭിജ്ഞാനശാക്തം—വിദ്യാൻ. പി. ചന്ദ്രശേഖരൻനായർ—1973.

28 ശകുന്തള-കെ. വെങ്കിടേശ്വരശർമ്മ-സിററി(മുദ്രണം), തിരുവനന്തപുരം.

ഇവയ്ക്കു പുറമേ സി. ഐ. രാമയോഗാസ്വാമി, കരുവ എം. കൃഷ്ണനാശാൻ, ചിറയിൻകീഴ് പി. ഗോവിന്ദപ്പിള്ള, ജെ. ശ്രീ നീലകണ്ഠനമ്പ്യാർ, നല്ലമുട്ടം പത്മനാഭപ്പിള്ള, ചമ്പത്തിൽ ചാത്തുക്കുട്ടി മന്നാടിയാർ, എരുവയിൽ ചക്രപാണിവാരിയർ എന്നിവരുടെ പുണ്യമായോ ഭാഗികമായോ ഉള്ള വിവർത്തനങ്ങൾ ഉള്ളതായതിനാൽ.

കാവ്യങ്ങൾ

ഋതുസംഹാരം

- 1 ഋതുസംഹാരം—കോങ്ങാട്ട് കൃഷ്ണൻനായർ—ബോളർ പ്രസ്സ്, പാലക്കാട്—1933.
- 2 ഋതുസംഹാരം—(ഭാഷാപ്രാബല്യം)—പെരുശ്ശേരി മാധവമേനോൻ—ശ്രീരാമകൃഷ്ണഭായം, ലേവക്കോട്—1933.
- 3 ഋതുസംഹാരം—കെ. കണ്ണുപ്പിള്ളപണിക്കർ—വിദ്യാരംഭം പ്രസ്സ്, ആലപ്പുഴ—1948.
- 4 ഋതുസംഹാരം—മാധവലിങ്കര അച്യുതൻ—എൻ. ബി. എസ്., കോട്ടയം—1961.
- 5 ഋതുസംഹാരം—(അപൂർണ്ണം) കെ. സി. കണ്ണൻവൈദ്യർ.

മേഘസന്ദേശം

- 1 മേഘസന്ദേശം—പി. വി. കാക്കണ്ണി—കൊച്ചി—1880.
- 2 മേഘസന്ദേശം—എ. ആർ. രാജരാജവർമ്മ—കുമാലാലയം, തിരുവനന്തപുരം—1895.
- 3 മേഘസന്ദേശം—പട്ടം എൻ. കൊച്ചുകൃഷ്ണപിള്ള—ശ്രീധരപ്രസ്സ്, തിരുവനന്തപുരം—1920.
- 4 മേഘസന്ദേശം—കണ്ടൂർ നാരായണമേനോൻ—രാമാനുജാ പ്രസ്സ്, തൃശ്ശൂർ—1924.
- 5 മേഘസന്ദേശം—കാവ്യങ്ങൾ നീലകണ്ഠപ്പിള്ള—ശ്രീരാമവിലാസം, കൊല്ലം—1928.
- 6 മൃതജീമുതം—പെരുശ്ശേരി മാധവമേനോൻ—(ഗദ്യവിവർത്തനം)—വാണികുളേബറം (മുദ്രണം), തൃശ്ശൂർ—1930.
- 7 മേഘസന്ദേശം—ടി. ആർ. നായർ—കേരളഭായം (മുദ്രണം), തൃശ്ശൂർ—1943.
- 8 മേഘപ്പായം—ജി. ശങ്കരക്കുറുപ്പ്—ഡക്കാൺ പബ്ലിഷിങ്ങ്, കോഴിക്കോട്—1944.
- 9 കാവ്യസമാഹാരം—പെട്ടാഴിയം ചെറിയ രാമനിയ്യത്ത്—സരസ്വതി പ്രസ്സ്, തൃശ്ശൂർ 1946.

- 10 മോലസന്ദേശം—കുട്ടിക്കുപ്പമാരാർ—മാതൃഭൂമി, കോഴിക്കോട്—1953.
- 11 മോലസന്ദേശം— തിരുനല്ലൂർ കരുണാകരൻ—പ്രഭാതം, തിരുവനന്തപുരം—1959.
- 12 ഗദ്യമോലാഭം—കൊടുപ്പൻ ഗോവിന്ദഗണകൻ—എൻ. ബി. എസ്., കോട്ടയം—1960.
- 13 മോലസന്ദേശം—കെ. എസ്സ്. നീലകണ്ഠസ്വമി—എൻ. ബി. എസ്., കോട്ടയം—1961.
- 14 മോലമാറ്റം—മുതുകുളം ശ്രീധരൻ—മുതുകുളം മാലിമേൽ കിഴക്കേതിൽ വി. കൃഷ്ണപിള്ള—1963.
- 15 മോലാലോകം — പി. രാമനായർ, അക്ഷരശ്ലോകപരിഷത്തു്, മഞ്ചേരി—1965.
- 16 മോലസന്ദേശം—മാം പരമേശ്വരൻ നമ്പൂതിരി, എൻ. ബി. എസ്., കോട്ടയം—1966.
- 17 ഭാഷാമോലം — കടത്തനാട് — കെ. കുഞ്ഞുണ്ണിവാര്യാർ — സെന്റർ ജേർജ് പ്രസ്, ഇരിഞ്ഞാലക്കുട—1970.
- 18 മോലസന്ദേശം (ഭാഷാപ്രാഖ്യാനം)— കൈക്കുളങ്ങരരാമവാര്യർ.
എണ്ണയ്ക്കുട്ട രാജരാജവർമ്മ, പട്ടം എൻ. കൊച്ചുപ്പിള്ള, സി. എ. കുഞ്ഞുണ്ണിരാജാ, ഒളശ്ശ നീലകണ്ഠസ്വമി, പി. ജി. രാമയ്യർ, അവിനാശി എഴുത്തച്ഛൻ, കമാരനാശാൻ എന്നിവരും പുണ്യമായോ ഭാഗികമായോ മോലസന്ദേശം വിവർത്തനം ചെയ്തിട്ടുള്ളതായിരുന്നു.

കുമാരസംഭവം

- 1 കുമാരസംഭവം — ഏ. ആർ. രാജരാജവർമ്മ — ബി. വി. ബുക്ക് ഡിപ്പോ, തിരുവനന്തപുരം — 1897.
- 2 കുമാരസംഭവം—കണ്ടൂർ നാരായണമേനോൻ—സുന്ദരയ്യർ & സൺസ്, തൃശൂർ — 1926.
- 3 കുമാരസംഭവശേഷം — എസ്. ഹരിഹരയ്യർ — മനോമോഹനം, കൊല്ലം — 1927.
- 4 കുമാരസംഭവം (ഗദ്യം) — കെ. കരുണാകരപ്പണിക്കർ — സുന്ദരയ്യർ & സൺസ്, തൃശൂർ—1930.
- 5 ഭാഷാകുമാരസംഭവം — എൻ. സദാശിവശാസ്ത്രികൾ — കമലാലയ,
- 6 കുമാരസംഭവം (ഗദ്യവിവർത്തനം) കെ. എം. കുട്ടികൃഷ്ണമാരാർ — മാതൃഭൂമി, കോഴിക്കോട് — 1948.
- 7 കുമാരസംഭവം കാവ്യം (വ്യാഖ്യാനം) — ടി. കരുണാകരപ്പണിക്കർ. ഏ. ആർ. പി., കുന്നംകുളം.
- 8 കുമാരസംഭവം (ഭാഷാഗാനം അഞ്ചുസൂക്തം) — ചെറുശ്ശേരി മായവമേനോൻ — ഗുരുവിലാസം, തൃശൂർ — 1950.
- 9 കുമാരസംഭവം (ആദ്യത്തെ മൂന്നുസൂക്തം) — കെ. പി. നാരായണപിഷാരടി — ഗീതാപ്രസ്സ്, തൃശൂർ — 1952.
- 10 കുമാരസംഭവം — കെ. എം. പണിക്കർ — മ.ഗളോടയം, തൃശൂർ — 1953.

- 11 ഗദ്യകുമാരസംഭവം — കെ. സി. കുട്ടപ്പനമ്പ്യാർ — പി. കെ. ബ്രദേഷ്സ്, കോഴിക്കോട് — 1956.
- 12 കുമാരസംഭവം (2, 3, 4 സർഗ്ഗങ്ങൾ) — പി. ജി. രാമയ്യർ.
- 13 കുമാരസംഭവം (രണ്ടാം സർഗ്ഗം) — നടുപള്ളി അച്യുതൻ നമ്പൂതിരി.
- 14 കുമാരസംഭവം (3, 5 സർഗ്ഗങ്ങൾ) — ഡോ. കോയാത്തു് കൊച്ചുണ്ണി മേനോൻ.
- 15 കുമാരസംഭവം (ഭാഷാപരിഭാഷണം നാലുസർഗ്ഗം)—കൈക്കളങ്ങര രാമവാര്യർ.

രഘുവംശം

- 1 രഘുവംശം മണിപ്രവാളം (1, 2, 3 സർഗ്ഗങ്ങൾ) — ചന്ദനക്കര ഉണ്ണികൃഷ്ണവാര്യർ, തിരുവനന്തപുരം — 1910
- 2 ഭാഷാരഘുവംശം — കണ്ടൂർ നാരായണമേനോൻ — തിരുവനന്തപുരം — 1912.
- 3 രഘുവംശപരിതം (ആദ്യത്തെ ആറുസർഗ്ഗം) — വിവ: സി. കഞ്ഞി രാമമേനോൻ, മംഗളോദയം, തൃശൂർ — 1918.
- 4 രഘുവംശം—കെ. എം. കുട്ടികൃഷ്ണമഠാർ — മാതൃഭൂമി, കോഴിക്കോട് — 1949.
- 5 രാമകൃഷ്ണരഘുവംശം — ശാസ്ത്രമംഗലം രാമകൃഷ്ണപിള്ള — തിരുവനന്തപുരം—1955.
- 6 രഘുരാമായണം — കെ. എസ്. നീലകണ്ഠനമ്പ്യാർ — വിദ്യാർത്ഥിമിത്രം, കോട്ടയം — 1964.
- 7 മലയാളരഘുവംശം — എം. പി. രാഘവക്കുറുപ്പ് — തിരുവനന്തപുരം — 1975.
- 8 രഘുവംശം (വ്യാഖ്യാനം)—കണ്ണുളങ്ങര രാമവാര്യർ, കുന്നംകുളം.
- 9 ഭാഷാരഘുവംശം — മഹാകവി ടി. ആർ. നായർ.
- 10 ഭാഷാരഘുവംശപരിതം — എം. ആർ. കെ. സി.
- 11 രഘുരാജപരിതം — പ്രൊ. ബാലരാമപണിക്കർ.

നിരൂപണങ്ങൾ

- 1 കാളിദാസചരിതം—സി. പി. ഗോവിന്ദപ്പിള്ള, വിദ്യാഭ്യാസം, തിരുവനന്തപുരം — 1916.
- 2 കാളിദാസൻ — കെ. വാസുദേവൻമുസത് — മംഗളോദയം, തൃശൂർ — 1922.
- 3 കാളിദാസനും ഭവഭൂതിയും—എ.കെ. ശാസ്ത്രി-തിരുവനന്തപുരം—1928.
- 4 കാളിദാസൻ — വടക്കുകൂർ-കമലാലയ, തിരുവനന്തപുരം— 1932.
- 5 മോഘസദേശവിമർശം— അനന്തനാരായണശാസ്ത്രി—പേരൂർ പ്രസ്സ്, കൊച്ചി — 1933.

- 6 കാളിദാസനും ശകുന്തളയും — രാമൻമേനോൻ ടി. കെ. — തിരുവനന്തപുരം — 1940.
- 7 ശകുന്തളയെപ്പറ്റി- എ. കെ. — പ്രഭാത് സ്റ്റേഷൻ, പുനലൂർ-1953.
- 8 കാളിദാസൻ അഥവാ ഭാരതസാഹിത്യത്തിലെ കെടാവിളക്ക് — കോഴിക്കോട് — 1955.
- 9 മേഘസന്ദേശവിവർത്തനങ്ങൾ — ശങ്കരൻ, പത്മനാഭമുരളി — സിദ്ധാർഥ് ബുക്ക് ഹൗസ്, തൃശൂർ — 1956.
- 10 ദീപശിഖ—എസ്. വെങ്കടകൃഷ്ണൻ—കമലാ പ്രിൻറിങ്ങ് വർക്സ്, തിരുവനന്തപുരം — 1958.
- 11 കാളിദാസഹൃദയം — വി. ഉണ്ണിക്കൃഷ്ണൻനായർ — മാതൃഭൂമി, കോഴിക്കോട് — 1964
- 12 കാളിദാസകവിത — കവിതാസമിതി — എൻ. ബി. എസ് — തിരുവനന്തപുരം — 1967.
- 13 ശാകുന്തളം — ഒരു പാഠം — വർഗ്ഗീസ് ഇട്ടിയവിര — കറൻറ്, തൃശൂർ — 1967.
- 14 കാളിദാസൻ - ഒരു പാഠം — ഡോ. സുധാംശു പത്മർവേദി — സുധാ പബ്ലിക്കേഷൻസ്, തൃശൂർ — 1968.
- 15 രഘുവംശപ്രകാശം — ടി. ആർ. നായർ — ഗുരുവിലാസം പ്രസ്സ് (മദ്രാസ്), തൃശൂർ — 1969.

അനുബന്ധം 4

പ്രമാണഗ്രന്ഥസൂചിക

(കാളിദാസസ്വസ്വനിർമ്മാണത്തിൽ
ഉപജീവിച്ചിട്ടുള്ള ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ സൂചി)

വിക്രമോർവ്വശീയം

1	വിക്രമോർവ്വശീയടികാ- കമാരഗിരിരാജീയാ	—	കാടയവേമഭൂപാലഃ
2	വിക്രമോർവ്വശീയപ്രകാശികാ	—	രംഗനാഥഃ
3	വിക്രമോർവ്വശീയടികാ	—	കോണേശ്വരഃ
4	വിക്രമോർവ്വശീയടികാ-പ്രകാശഃ	—	രാമചന്ദ്രമിശ്രഃ
5	വിക്രമോർവ്വശീയടികാ	—	രാഘവാമഃ
6	വിക്രമോർവ്വശീയടികാ- "കല്പലതാ"	—	സുരേന്ദ്രനാഥശാസ്ത്രി
7	വിക്രമോർവ്വശീയം- സംസ്കൃതടികാസഹിതം	—	പ്രകാശവീരശാസ്ത്രി
8	Vikramorvasi	—	R. N. Gaidhani
9	"	—	Arvinda
10	Vikramorvasiya	—	A. W. Ryder
11	"	—	Cowell
12	"	—	Shankara Panduranga Pandita
13	"	—	M. R. Kale
14	"	—	J. N. Tagore
15	"	—	Bollensen
16	Vikramorvasi	—	R. Lenz
17	"	—	R. Pischel
18	"	—	K. G. A. Hoefar
19	"	—	B. Hergel
20	"	—	Lobendanz
21	"	—	Fritze
22	"	—	Wilson

മാളവികാഗ്നിമിത്രം

1	മാളവികാഗ്നിമിത്രം- കമാരഗിരിരാജീയസഹിതം	—	കാടയവേമഭൂപാലഃ
2	മാളവികാഗ്നിമിത്രവ്യാഖ്യാനം- ഗുണേന്ദ്രത്തരാ	—	ശ്രീകണ്ഠഃ

3	മാളവീകാഗ്നിമിത്രവ്യാഖ്യാ- താൽപര്യപ്രകാശികാ	—	അദത്തലേഖകനാമികാ
4	മാളവീകാഗ്നിമിത്രം സംസ്കൃതടീകാസഹിതം	—	അപ്പാശാസ്ത്രി
5	മാളവീകാഗ്നിമിത്രം- സാരാത്മ ഭീപികാവ്യാഖ്യാനസഹിതം	—	സഹൃദയതിലകോ രാമ പിഷാരടി
6	Malavikagnimitram	—	Tara Nath Tarka- Vachaspati
7	„	—	Shankara Panduranga Pandita
8	„	—	C. H. Tawney
9	„	—	A. Weber
10	„	—	L. Fritze
11	„	—	F. Cimmino
12	„	—	O. F. Tullberg
13	„	—	F. Bollensen
14	Malavikagnimitra	—	F. Haag
15	„	—	R. G. Gaidhani
16	„	—	Prof. R. D. Karmarkar
17	„	—	Kashinath Panduranga Parab
18	„	—	S. K. Rao
19	„	—	Adolf F. Stenzler and Fitz Edward Hall
20	„	—	Prof. Josef Zubaty
21	„	—	J. N. Tagore

അഭിജ്ഞാനശാകുന്തളം

1	അഭിജ്ഞാനശാകുന്തളവ്യാഖ്യാ- "അത്ഥമദ്യോതനികാ"	—	രാഘവഭട്ടേ
2	അഭിജ്ഞാനശാകുന്തളവ്യാഖ്യാ- "അന്വയബോധികാ"	—	കാടയവേമരൂപാലഃ
3	അഭിജ്ഞാനശാകുന്തളവ്യാഖ്യാ- "ഗോവിന്ദബ്രഹ്മാനന്ദീയാ"	—	ബാലഗോവിന്ദഃ
4	അഭിജ്ഞാനശാകുന്തളവ്യാഖ്യാനം- "ഭിദ്മാത്രദർശനം"	—	അഭിരാമഃ
5	അഭിജ്ഞാനശാകുന്തള- വ്യാഖ്യാനം	—	ഭക്ഷിണാവർത്തനാഥഃ
6	„	—	നീലകണ്ഠഃ

7	അഭിജ്ഞാനശാകുന്തളവ്യാഖ്യാ- 'സാഹിത്യദീപിക'	—	ശ്രീനിവാസാചാര്യ:
8	അഭിജ്ഞാനശാകുന്തളപ്രാകൃത- വിവൃതി:	—	നാരായണഭട്ടേ
9	ശാകുന്തളസഞ്ജീവനാവ്യടിപ്പണം	—	ഘനശ്യാമ:
10	അഭിജ്ഞാനശാകുന്തളചക്രം	—	അജ്ഞാതനാഥ
11	ശാകുന്തളവ്യാഖ്യാ	—	മൃത്യുഞ്ജയനിശ്ശങ്കഭൂപാല:
12	അഭിജ്ഞാനശാകുന്തളദീപിക	—	ഡമരവല്ലഭപേന്ത:
13	ശാകുന്തളവൃത്തി:	—	ചന്ദ്രശേഖരചക്രവർത്തി
14	ശാകുന്തളദീപിക അർത്ഥദീപിക	—	നന്ദയാച്ചാര്യാരത്ന:
15	ശാകുന്തളചന്ദ്രിക	—	ശ്രീശങ്കര:
16	ശാകുന്തളദീപിക	—	ശാരദാരഞ്ജന രേ
17	ശാകുന്തളദീപിക- അഭിനവരാജലക്ഷ്യ:	—	പണ്ഡിതഗുരുപ്രസാദശാസ്ത്രി
18	ശാകുന്തളദീപിക	—	നാരായണശാസ്ത്രി വിന്യേ
19	അഭിജ്ഞാനശാകുന്തളടിപ്പണി	—	നരഹരി:
20	അഭിജ്ഞാനശാകുന്തളം സാരാർത്ഥദീപിക സഹിതം	—	ഗോശ്രീരാജശ്രീരാമവർമ്മാ രാമപിഷാരകുല
21	അഭിജ്ഞാനശാകുന്തളം (മലയാളം)-	—	കുട്ടിക്കുണ്ണുമാരാർ
22	ശകുന്തളാ നാടകം (ഹിന്ദി)	—	ഡോ. സുധാംശു ചതുർവേദി
23	Sakuntala	—	A. W. Ryder
24	"	—	Monier Williams
25	"	—	A. B. Gajendragadkar
26	"	—	J. N. Tagore
27	"	—	Iswarchandra Vidyasagar
28	"	—	P. N. Patankar
29	"	—	K. R. Kale
30	Abhijnana Sakuntala	—	O. Bohtlingk
31	" "	—	A. L. Chezy
32	" "	—	Premchandra Tarka- Vagisa
33	Sakuntalam	—	R. Pischel
34	"	—	Jaganmohana Sarma and Kedaranath
35	"	—	Basu
36	"	—	George Forster
37	"	—	R. D. Karmarkar
38	"	—	Saradaranjana Ray
39	"	—	Satavadana Srinivasa- charya

40	Sakuntalam	—	M. R. Kale
41	"	—	Cenek Vyhnis
42	"	—	Sir Willian Jones
43	"	—	Rukert
44	"	—	K. Balamonta

ഋതുസംഹാരം

1	ഋതുസംഹാരദീപിക	—	മണിരാമ:
2	"	—	അമരകീർത്തിസുരീ:
3	Rtusamhara	—	R. S. Pandit
4	"	—	Satyam Jayati
5	"	—	Herman Kreyen borg
6	"	—	Vasudeva Lakshmana Shastri
7	"	—	P. V. Bohlen

മേഘദൂതം

1	മേഘദൂതകാവ്യം— സഞ്ജീവനീസഹിതം	—	മല്ലിനാഥസുരീ:
2	മേഘദൂതാത്മബോധിനി	—	കവിരത്നചക്രവർത്തി
3	മേഘദൂതം അവചൂരിസഹിതം	—	കനകകീർത്തിഗണി
4	മേഘദൂതം വിദ്യുല്ലാസസഹിതം	—	പുണ്ണസരസ്വതീ
5	മേഘദൂതം പഞ്ജികാസഹിതം	—	വല്ലഭഭവേ:
6	മേഘദൂതം പ്രദീപസഹിതം	—	ക്ഷേണിബാലന്തനാഥ:
7	മേഘദൂതം ചാരിത്രവർണ്ണി സഹിതം	—	ചാരിത്രവർണ്ണ:
8	മേഘദൂതം ബാലപ്രബോധിനി സഹിതം	—	സ്ഥിരഭവേ:
9	മേഘദൂതം സുമനോരമണീ സഹിതം	—	പരമേശ്വര:
10	മേഘദൂതം സുബോധാസഹിതം	—	രേതമല്ലിക:
11	മേഘദൂതം താൽപര്യദീപിക	—	സനാതനഗോസ്വാമി
12	മേഘദൂതം-കവിപ്രിയ	—	ശാശ്വത:
13	മേഘദൂതദീപിക	—	ജീവാനന്ദവിദ്യാസാഗര:
14	മേഘദൂതാഭിയാനദീപിക	—	അഭയലേഖകനാഥിക
15	മേഘദൂതം സംസ്കൃതദീപിക സഹിതം	—	ജനാർദ്ദപാണ്ഡ്യ:
16	"	—	സുധീരകമാരുപ്പ:
17	മേഘദൂതം-ഭാവബോധിനി	—	ബ്രഹ്മശങ്കരമിത്ര:
18	മേഘസന്ദേശം (മലയാളം)	—	കുട്ടികൃഷ്ണമാരാർ

19	മേഘദൂതം (ഹിന്ദി)	-	ഡോ. സുധാശു ചതുർവേദി
20	Meghaduta	-	T. B. Panabokke and G. J. A. Skeen
21	"	-	Pandit Kashinath Bapu Pathak
22	"	-	H. H. Wilson
23	"	-	Gopal Raghunath Nandargikar
24	"	-	Dr. S. K. De
25	"	-	Dr. J. B. Chaudhuri
26	"	-	K. B. Pathak
27	"	-	Colonel H. A. Ouvry
28	"	-	G. A. Jacob
29	"	-	Thomas clark
30	"	-	Charles King
31	"	-	Arthur W. Ryder
32	"	-	E. Muier
33	"	-	M. R. Kale
34	"	-	R. T. H. Griffith
35	"	-	H. B. Konig
36	"	-	Dr. Max Muller
37	"	-	Ludwig Fritze
38	"	-	G. Carnesecchie Fizli
39	"	-	M. Hippolytit Fauche
40	"	-	Prof. Paul Ritter
41	"	-	Adolf Friedrich stenzler
42	"	-	H. Edgren
43	"	-	Prof. Josef Zubaty and Jaromir Borecky
44	"	-	Hermann Beckh
45	"	-	Prof. Oldrich Fris

കുമാരസംഭവം

1	കുമാരസംഭവദീകാ- സഞ്ചിവനി	-	മല്ലിനാഥസുരീ:
2	കുമാരസംഭവപ്രകാശികാ	-	അരുണഗിരിനാഥ:
3	കുമാരസംഭവവിവരണം	-	നാരായണപണ്ഡിത:
4	കുമാരസംഭവചരിത്രവർണിനി	-	ചാരിത്രവർണ്ണ:
5	കുമാരസംഭവപുസ്തകനി	-	ഗംഗാധരശാസ്ത്രി

6	കുമാരസംഭവസാരവലി	—	ഗോപാലാനന്ദഃ
7	കുമാരസംഭവദീപികാ	—	ക്ഷേമിണാവർത്തനാഥഃ
8	കുമാരസംഭവവ്യാഖ്യാ	—	ജയസിംഹഃ
9	കുമാരസംഭവപദാനുയഃ	—	അഭരണലേഖകനാഥകഃ
10	കുമാരസംഭവദീപികാ	—	വിദ്യാമാധവഃ
11	" "	—	കവിനാരായണഃ
12	കുമാരസംഭവ സുബോധസികാ	—	ഭരതസേനഃ
13	കുമാരസംഭവ വ്യാഖ്യാ ബ്രഹ്മസ്തതിഃ	—	ബ്രഹ്മസ്തതിമിശ്രഃ
14	കുമാരസംഭവാത്ഥാലംപനികാ	—	ലക്ഷ്മീവല്ലഭഃ
15	കുമാരസംഭവദീപികാ	—	ജിനസമുദ്രസുരീഃ
16	കുമാരകാവ്യാത്ഥദീപികാ	—	ഹരിദാസമിശ്രഃ
17	കുമാരസംഭവദീപികാ-ദേവസേനാ	—	ഹരിചരണദാസഃ
18	കുമാരസംഭവദീപികാ	—	പ്രേമചന്ദ്രഃ
19	കുമാരസംഭവദീപികാ-സുധാ	—	രാഘവതിഃ
20	കുമാരസംഭവവ്യാഖ്യാ	—	നവനീതരാമഃ
21	" "	—	വല്ലഭദേവഃ
22	കുമാരസംഭവം സംസ്കൃതടീകാ സഹിതം	—	പണ്ഡിത് അവിനാശചന്ദ്രഃ
23	കുമാരസംഭവദീപികാ-രസദീപികാ	—	ജഗദ്ധരഃ (അപ്രകാശിതാ)
24	കുമാരസംഭവം (മലയാളം)	—	കുട്ടികൃഷ്ണമാരാർ
25	Kumarasambhava.	—	A. F. Stenzler
26	"	—	R. Griffith
27	"	—	A. W. Ryder
28	"	—	Ranglal Banerji
29	"	—	K. M. Banerji
30	"	—	M. Hippolyte Fauche
31	"	—	Sarada Rajan Ray

രാഘവംശം

1	രാഘവംശസ്യ സഞ്ജീവനീടികാ	—	മല്ലിനാഥസുരീഃ
2	" ഭാവബോധിനി	—	കനകലാലാകരഃ
3	" സുബോധിനി	—	ഗൌരീനാഥപാഠകഃ
4	" ഭാവാത്ഥദീപികാ	—	ജാലാപ്രസാദമിശ്രഃ
5	" സുധാ	—	ബ്രഹ്മശങ്കരമിശ്രഃ
6	രാഘവംശടീകാ	—	രാഘവഃ
7	രാഘവംശം സംസ്കൃതടീകാ സഹിതം	—	പണ്ഡിത് രാമതേജശാസ്ത്രി
8	" "	—	പണ്ഡിത് ധാനാഭത്ത ശാസ്ത്രി
9	രാഘവംശം (മലയാളം)	—	കുട്ടികൃഷ്ണമാരാർ

10	Raghuvamsa	—	Gopal Raghunath-Nandargikar
11	"	—	Haricharana Gangopadhyaya and Ramgopal Bhattacharya
12	"	—	Shankar Panduranga Pandita
13	"	—	M. R. Kale
14	"	—	Narayan Ram Acharya
15	"	—	A. W. Ryder
16	"	—	Prof. R. D. Karmarkar
17	"	—	Chandi Prasad
18	"	—	Sarada Ranjan Ray
19	"	—	Bhavani Datta Shastri
20	"	—	Navinchandra Das
21	"	—	Louis Renou
22	"	—	P. D. L. Johnston
23	"	—	Captain Tell
24	"	—	Seeta Ram
25	"	—	M. Hippolyte Fauche
26	"	—	Stenzler

நித்யபஞ்சகம்

1	Kalidasa	—	S. S. Bhawe
2	Kalidasa	—	S. A. A. Sabnis
3	Kalidasa	—	Prof. R. D. Karmarkar
4	Kalidasa-His Art and Thought	—	T. G. Mainkar
5	The Sanskrit Drama	—	A. B. Keith
6	A History of Sanskrit literature	—	A. B. Keith
7	History of Sanskrit literature	—	S. K. De
8	Sanskrit Drama and Dramatists	—	K. P. Kulkarni
9	History of Classical Sanskrit literature	—	Dr. Krishnamachariar
10	Sanskrit Drama	—	Prof. Jagirdar
11	Classical Sanskrit literature	—	A. B. Keith
12	A History of Sanskrit literature	—	Macdonel
13	Kalidasa: His period, Personality & Poetry in 2 Volumes—	—	K. S. Ramaswami Shastri

14	Kalidasa—the human meaning of his works	—	Dr. Walter Ruben
15	Kalidasa & Shakespeare	—	Chandulal Dwivedi
16	Kalidasa and Bhavabhuti	—	Dwijendra Lal Rai
17	Kalidasa	—	Rev. T Foulkes
18	Essay on Kalidasa	—	Dr. Bhau Daji
19	Kalidasa	—	Prof. Hillebrandt
20	Kalidasa	—	Prof. V. V. Mirashi
21	Sakuntalam a Synthetic study	—	R. M. Bose
22	Kalidasa & Vikramaditya	—	S. C. De
23	India in Kalidasa	—	B. S. Upadhyaya
24	Padmapurana and Kalidasa	—	H. D. Sharma
25	The birth place of Kalidasa	—	Pandit Lakshmidhar Kalla
26	Kalidasa—A Study	—	Prof. G. C. Jhala
27	Kalidasa—First Series	—	Arabindo
28	„ Second „	—	„
29	Date of Kalidasa	—	K. Chattopadhyaya
30	Raghuvamsa Vimarsah (Sanskrit)	—	Krishnamacharia
31	Epigraphical Echoes of Kalidasa	—	C. Sivaramamurti, M. A.
32	Sculpture inspired by Kalidasa	—	do
33	Shri Ram and the Raghuvamsa	—	C. Kunhan Raja
34	Similes of Kalidasa	—	K. Chellappan Pillai
35	Vikramorvasie or The Hero and the Nymph	—	Shri Aravinda
36	Numismatic Parallels of Kalidasa	—	C. Sivarama Murti
37	Kalidasa	—	Harichand
38	The life of Kalidasa	—	G. E. Senebiratne
39	Die Zeit Des Kalidasa	—	G. Huth
40	Urvasi	—	F. Bollensen
41	മേഘസന്ദേശവിമർശം	—	പണ്ഡിതരാജ പി. എസ്. അനന്തനാരായണശാസ്ത്രികൾ
42	കാളിദാസഏകം	—	വി. ഉണ്ണികൃഷ്ണൻനായർ
43	കാളിദാസർ	—	വടക്കുകൂർ രാജരാജവർമ്മ
44	കാളിദാസൻ	—	കെ. വി. എം.
45	കാളിദാസൻ-ഒരു പഠനം	—	ഡോ. സുധാംശു ചന്ദ്രശേഖരി

ഡോക്ടർ സുധാംശു ചതുർവേദിയുടെ കൃതികൾ

മൂലകൃതികൾ: ഹിന്ദി

അപ്നോം കേ ബീച്ചു
യുഗാന്താ

കല്പനാ

കീച്ചു കേ കമൽ

ആത്മഹത്യാ....?

ദുഃഖം കീ ധൂപ്: സുഖം കീ വഷാ

തീൻ ബാല ഏകാങ്കി

ജാഗൊ ഹിർ ഏക് ബാർ

ശകന്തളാ നാടക്-ഏക് അനുശീലൻ

കാളിദാസ് ഔർ ഉൻകാ മേഘദൂത്

കാളിദാസ് ഔർ ഉൻകാ കാവ്യ

സാഹിത്യീക് നിബന്ധ് മഞ്ജുഷാ

മൂലകൃതികൾ: മലയാളം

കാളിദാസൻ: ഒരു പഠനം.

ആദികവി വീണ്ടും ജനിക്കുന്നു

വീരപുത്രൻ

കൊട്ടക്കുന്നിന്റെ അവസാനം

നദി സമുദ്രത്തിലേക്കുതന്നെ

ത്രിലോകസഞ്ചാരിയുടെ ആത്മകഥ

ദേശാഭിമാനത്തിന്റെ പുഞ്ചിരി

വീരസന്തതികൾ

കണ്ഠധീരന്റെ കാല്പാടുകൾ

കുമാരവിക്രമം

ത്യാൻസിറാണി

കുട്ടിക്കഥകൾ

കുട്ടികളുടെ യേശുദേവൻ

ഇന്ദിരാ ഗാന്ധി

തീരഭൂമി

ജന്മാന്തരം

ചിന്നിച്ചിതറിയ മോഹങ്ങൾ

കാളിദാസസ്മൃത്സം.

പ്രസാധിത കൃതികൾ

സംക്ഷിപ്തം ബാലകാണ്ഡം.

മേഘദൂതം.

മലയാളം മലയാളം നിഘണ്ടു

സംസ്കൃതരത്നാലോകം.

ശകന്തളാ നാടകം

കുമാർ ഹൃദയ് കാ ഉച്ഛ്വാസ്

തർജ്ജമകൾ:

മലയാളത്തിൽനിന്നു

ഹിന്ദിയിലേയ്ക്ക്

ഹിമഗിരിവിഹാർ

നാലി സേ

സുധാ

ബാലുകാലസഖി

പ്രൊഫസർ

പഡോസി

രാമ മെന്ത് സേ വേലാ

അന്ധാ ഗായക്

ഗ്രാമബാലികാ

വേ ഹിർ മിലേ

രാമഭദ്ര് കീ വാപസി

വേലുത്തമ്പി ഭേവ

കന്യകാ

പരീക്ഷാ

പ്രതിധ്വനി

സന്ധ്യാ

രാഷ്ട്രഗീത്

തൃക്താ കേ ആംസു

സീഡി കേ ഡണ്ഡേ

മലയാളം കേ ശ്രേഷ്ഠ ഏകാങ്കി

മലയാളം കീ ശ്രേഷ്ഠ കഹാനിയാം

മലയാളം കഹാനിയാം

കുമാരനാശാൻ

ഹിന്ദിയിൽനിന്നു

മലയാളത്തിലേയ്ക്ക്

അമൃതവം വിഷവം

മങ്ങിമറഞ്ഞ ജീവിതചിത്രങ്ങൾ

അരദിവസം

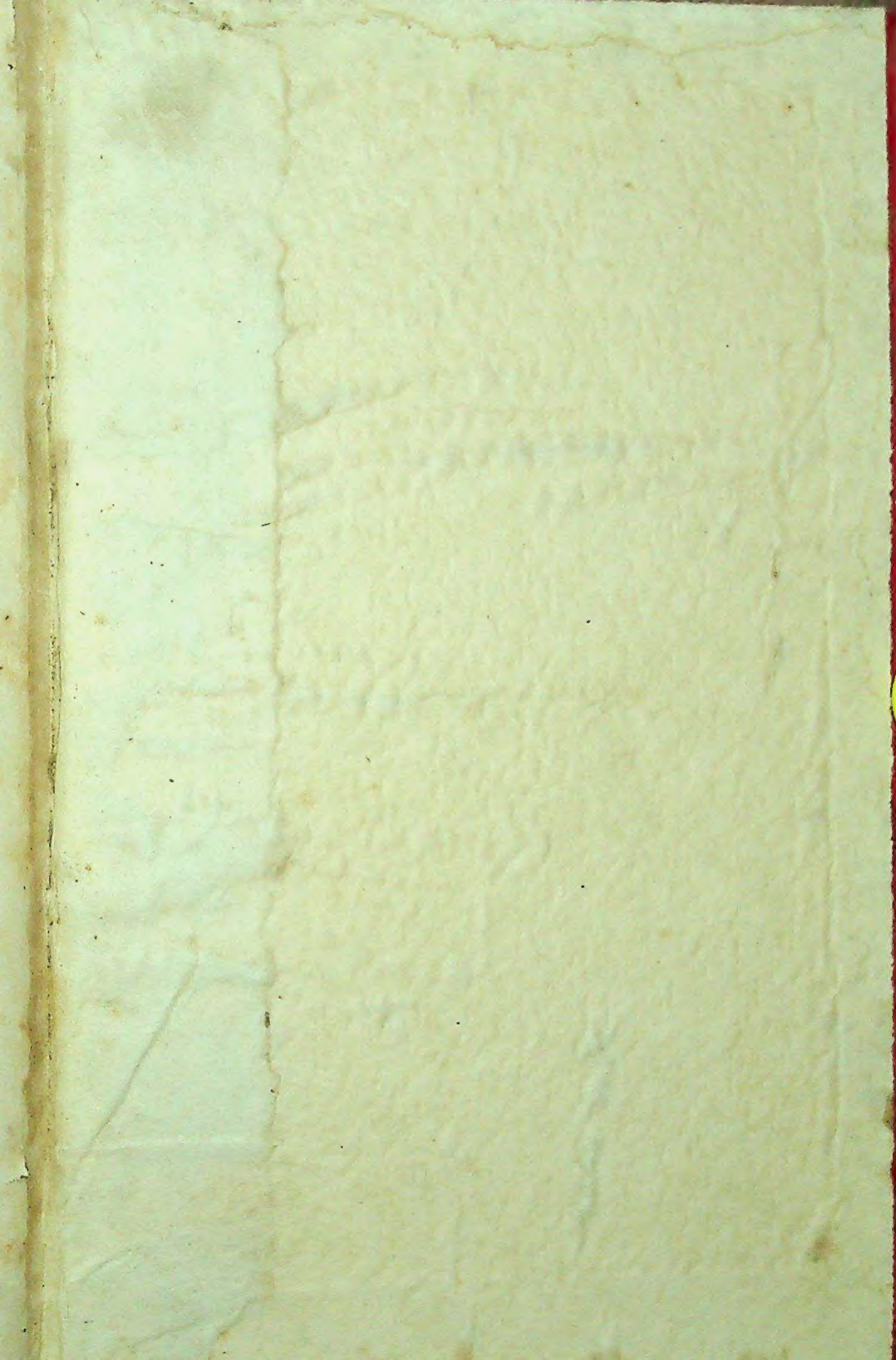
ആ ചിത്രം

ഒഴുകുന്ന ജീവിതം

കാളിദാസസ്തവം

ഡോ: സുധാശു ചതുർവേദി

കാളിദാസന്റെ മൂന്നാടകങ്ങളും നാലുകാവ്യങ്ങളും പഠനസൗകര്യത്തിനു് ഉതകത്തക്കവണ്ണം സമാഹരിച്ച്, പ്രവേശകവും പരിഭാഷയും സൂക്തിശ്ലോകാനുക്രമണികകളും മറ്റും ചേർത്ത തയ്യാറാക്കിയതാണ്. പ്രസ്തുതഗ്രന്ഥം. മലയാളം, ഹിന്ദി, ഇംഗ്ലീഷ് എന്നീഭാഷകളിൽ ഡോക്ടർ സുധാശു ചതുർവേദി തയ്യാറാക്കിയ ഈ ഗ്രന്ഥം ആദോഷകൾക്കു മികച്ച ഒരു സംഭാവനയാണ്.

സുധാ പബ്ലിക്കേഷൻസ്,

തൃശ്ശൂർ.

വില: 50.00